Bundel - Politieke Avond van 21 juli 2021

Agenda bijlagen

Agenda 21 juli 2021

Stemmingen PA 21 juli 2021

Getekende besluitenlijst PA 21 juli 2021

16.00 uur - 18.00 uur: Besluitvormende vergadering

18.00 uur - 18.45 uur: Maaltijdpauze

18.45 uur - 19.30 uur: Rondvraag en Mededelingen

19.30 uur - 23.15 uur: Vervolg besluitvormende vergadering

1 Agenda besluitvormende vergadering

1.1 Opening en mededelingen

1.2 Stemmen over het interpellatieverzoek "Het handelen van college / wethouder van Dellen in woonbotendossier n.a.v. uitzending 'De Opstandelingen' BNN/VARA" van de leden Elfrink, Wiggers en Eliëns

Interpellatieverzoek van de leden Elfrink, Wiggers en Eliëns inzake "Het handelen van college / wethouder van Dellen in woonbotendossier n.a.v. uitzending 'De Opstandelingen' BNN/VARA"

Aangenomen motie "Niet tussen wal en schip laten vallen bewoners" (20M111) van de fracties DENK Verenigd Arnhem en Arnhem Centraal

Aangenomen motie "Voortgang koers woonboten" (20M161) van de fractie CDA

Aangenomen motie "Waar is de provincie" (20M114) van de fractie D66

Drie toezeggingen op het terrein van de Nieuwe Haven

Link naar de stukken behandeling raadsvoorstel 'Vaststellen Visie Nieuwe Haven' d.d. 08-07-2020.docx

Getekend raadsbesluit "Visie Nieuwe Haven"

Raadsbrief "Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven" d.d. 15-06-2021

Raadsbrief "Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven", d.d. 09-03-2021

Bijlage - Brief aan eigenaren

Raadsbrief "Vervolg op de Visie Nieuwe Haven", d.d. 15-12-2020

Bijlage - Brief aan eigenaren

1.3 Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling

1.4 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 7 juli 2021

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 7 juli 2021"

concept-besluitenlijst PA 7 juli 2021

1.5 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 21 juli 2021"

Lijst van Ingekomen stukken (5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021)

2 Hamerstukken

2.1 Vaststellen: Fietsenstalling HUB Rozet

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Fietsenstalling HUB Rozet"

Bijlage 1 - Plan Fietsstalling HUB Rozet

Bijlage 2 - Begrotingswijziging

Schriftelijke bijdrage Fietsersbond Arnhem

Schriftelijke bijdrage Rozet

Schriftelijke bijdrage dhr. E. Wiessenberg - Bewonersgroep Arnhems Hart

2.2 Vaststellen: Lokale steun in crisis - Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Lokale steun in crisis - Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen"

Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem

Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief

Bijlage 3 - Bijlagen boek (met de deelrapporten van Breda, Oss en Tilburg)

Bijlage 4 - Persbericht RK(c)'s Arnhem, Breda, Oss en Tilburg Corona

Presentatie - Lokale steun in crisis - Rekenkamer Arnhem

Behandelresultaat 9 juni 2021, informatieve behandeling

3 Onderwerpen direct ter besluitvorming

3.1 Vaststellen: Verzamelbesluit-2 2021

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Verzamelbesluit-2 2021"

Bijlage 1 - Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Exploitatie

Bijlage 2 - Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Investering

Bijlage 3 - Specificatie Verzamelbesluit-2 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma

3.2 Vaststellen: Geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021"

Bijlage 1 - Standenoverzicht Begroting 2021-2024 tm raadsvergadering van 21 juli 2021 Exploitatie

Bijlage 2 - Standenoverzicht Begroting 2021-2024 tm raadsvergadering van 21 juli 2021 Investeringen

3.3 Vaststellen: Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014"

Bijlage - Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen

3.4 Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid"

Bijlage 1 - Wob-verzoek stichting Westervoortsedijk

Bijlage - E-mails over doorzending opheffing geheimhouding

4 Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen

4.1 Debatverzoek "Beleggers op de Arnhemse woningmarkt"

Debatverzoek "Beleggers op de Arnhemse woningmarkt" van de fractie SP

Aangenomen motie "Instemmingsrecht huurders bij verkoop" (21M172) van de fractie SP

Verworpen motie "Geen massale beleggershuur in Kronenburg" (21M173) van de fractie SP

Aangenomen motie "Laat sociale huur weer sociaal worden, en niet om winsten mee te maken" (21M174) van de fractie SP

Verworpen motie "Lokaal belastingvoordeel vastgoedmagnaten afschaffen. Lastenverlaging huurders en lage en middeninkomens invoeren" (21M175) van de fractie SP

Aangenomen motie "Voorsorteren op de wet die eraan komt: Opkoopbescherming tegen beleggers invoeren in Arnhem" (21M176) van de fractie SP

Verworpen motie "Geen verkoop van sociale corporatiewoningen" (21M177) van de fractie SP

Verworpen motie "Bestem de toekomst zonder beleggers" (21M178) van de fractie SP

Raadsbrief "Zelfbewoningsplicht en opkoopbescherming", d.d. 20-07-2021

Bijlage 1 - Motie 20M87 'Onderzoek invoering woonplicht'

Bijlage 2 - Motie 21M113 'Zelfbewoningsplicht'

Art. 44-vragen inzake "(Sociale) Woningen als verdienmodel", d.d. 15-05-2021

Beantwoording Art.44-vragen inzake "(Sociale) Woningen als verdienmodel" 15-06-2021

Art. 44-vragen inzake "Miljoenenwinst met Arnhemse huurwoningen", d.d. 15-05-2021

Beantwoording Art.44-vragen inzake "Miljoenenwinst met Arnhemse huurwoningen" d.d. 15-06-2021

Bijlage bij beantwoording - Opgevraagde documenten

Art. 44-vragen inzake "Aanvullende vragen verkoop sociale huurwoningen" d.d. 18-05-2021

Beantwoording Art.44-vragen inzake Aanvullende vragen verkoop sociale huurwoningen d.d.pdf

4.2 Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Aangenomen motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160) van de fracties D66, VVD en CDA

Aangenomen motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161) van de fracties D66 en GroenLinks

Aangenomen motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164) van de fractie PvdA

Verworpen motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166g) van de fracties Arnhem Centraal en VVD

Aangenomen motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167) van de fractie GroenLinks

Aangenomen motie "Vereenvoudig samenwerking tussen wijkprofessionals" (21M170) van de fractie D66

Raadsvoorstel - Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

Bijlage 1 - 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost', uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost.

Bijlage 2 - Wijkanalyses

Bijlage 3 - Aangenomen motie Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak (20M253)

Behandelresultaat 9 juni 2021

Behandelresultaat 7 juli 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Memo van wethouder Paping & wethouder Bouwkamp inzake "Schriftelijke beantwoording vragen D66 en DENK Verenigd Arnhem", d.d. 11-07-2021

Memo van wethouder Paping & wethouder Bouwkamp inzake "Beantwoording technische vraag VVD over maatschappelijke en zorgvoorzieningen in Arnhem-Oost wijken", d.d. 20-07-2021

4.3 Vaststellen: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Aangenomen amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46) van de fractie D66 en ChristenUnie

Ingetrokken amendement "Gelijk besparen" (21A47) van de fractie VVD

Raadsvoorstel "Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost"

Bijlage 1 - Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost

Bijlage 2 - Bidbook Achter de voordeur in Arnhem-Oost

Bijlage 3 - Klimaatfonds Toets Aanvraag Volkhuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

4.4 Vaststellen: De waarde van EcoVrede

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Aangenomen amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39) van de fracties D66, SP en Partij voor de Dieren

Aangenomen amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP

Aangenomen motie "Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven" (21M154) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP

Verworpen motie "Eenmalige uitzondering voor EcoVrede" (21M159) van de fracties VVD, Arnhem Centraal en CDA

Toezegging van wethouder Louwers

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem" (20M135) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP

Art. 44-vragen inzake "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 23-07-2019

Beantwoording college art. 44-vragen "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 20-08-2019

Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 10-10-2019

Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 12-11-2019

Raadsvoorstel "De waarde van EcoVrede"

Bijlage 1 - Rapport 'De waarde van EcoVrede'

Bijlage 2 - Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage

Bijlage 3 - Aanbiedingsbrief Instituut voor Publieke Waarden

Behandelresultaat 9 juni 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 7 juli 2021

Memo van wethouder Louwers inzake '"Beantwoording technische vraag PvdD"', d.d. 13-07-2021

Presentatie - EcoVrede 2009 -2021 en Verder. Een inzicht. d.d. 9-06-2021

4.5 Vaststellen: Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Aangenomen amendement "Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen" (21A42) van de fracties Partij voor de Dieren en SP

Verworpen amendement "Honden- en kattenshows niet voor de sier" (21A43) van de fractie Partij voor de Dieren

Aangenomen amendement "Privacy voor in het wild levende dieren" (21A44) van de fracties Partij voor de Dieren en SP

Verworpen amendement "Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn" (21A45) van de fractie Partij voor de Dieren

Verworpen amendement "Samenwerken voor vissen" (21A48) van de fractie VVD

Aangenomen motie "TNR - effectieve en diervriendelijke methode voor populatiebeheer bij verwilderde katten" (21M156) van de fracties Partij voor de Dieren en SP

Ingetrokken motie - Van 'plaagdierbestrijding' naar 'tegengaan van overlast' (21M157) van de fracties Partij voor de Dieren en SP

Aangenomen motie "Laat sportvissers niet achter het net vissen" (21M162) van de fracties VVD en Arnhem Centraal

Verworpen motie "Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of…." (21M163) van de fractie Partij voor de Dieren

Aangenomen motie "Een huisdier kost meer dan alleen de dierenartskosten" (21M169) van de fracties CDA en Partij voor de Dieren

Raadsvoorstel "Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022"

Bijlage 1 - Visie Dierenwelzijn 2021-2030

Bijlage 1a - Geamendeerde Visie Dierenwelzijn 2021-2030

Bijlage 2 - Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022

Bijlage 2a - Geamendeerde Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022

Bijlage 3 - Motie 19M155 ‘Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn’

Raadsbrief "Biodiversiteitsagenda 2021-2025", d.d. 09-02-2021

Bijlage - Biodiversiteitsagenda 2021-2025

Lijst deelnemers rondetafelgesprek

Behandelresultaat 30 juni 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Memo van wethouder Bouwkamp "Beantwoording vragen PvdD voor de M2-bijeenkomst RV dierenwelzijn en biodiversiteit", d.d. 08-07-2021

Beantwoording technische vragen A. Cetintas mail d.d. 12 juni 2021

Schriftelijke Inbreng - Hengelsport Federatie Midden Nederland - Dierenwelzijnsvisie & Sportvisserij

4.6 Vaststellen: Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Aangenomen amendement "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41) van de fracties D66, ChristenUnie, CDA en VVD

Raadsvoorstel "Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)"

Beantwoording technische vraag van de fractie VVD d.d. 14-07-2021

Bijlage 1 - Memo Aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) 22-12-20

Bijlage 2 - Memo voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) 03-02-21

Bijlage 3 - Reactie VO besturen inzake SUVIS 12-21-21

Bijlage 4 - Antwoordbrief aan schoolbesturen VO voortgang SUVIS 24-03-2021

Bijlage 5 - Reactie schoolbesturen inzake bijdrage SUVIS op basis van Solvabiliteit d.d. 12-05-21

Raadsbrief "Tussenrapportage ventilatie schoolgebouwen en MFC's in Arnhem", d.d. 13-10-2020

Raadsbrief "Ventilatie in scholen en MFC's tussenstand van 23 november 2020", d.d. 01-12-2020

Bijlage 1 - Ventilatieonderzoek Cordeoscholengroep

Bijlage 2 - Ventilatieonderzoek Delta scholengroep

Bijlage 3 - Ventilatieonderzoek De Rank

Bijlage 4 - Ventilatie onderzoek Flores scholen

Bijlage 5 - Ventilatieonderzoek gemeente

Bijlage 6 - Ventilatieonderzoek Simonscholen

Bijlage 7 - Ventilatieonderzoek Vrije school Parcivalschool

Bijlage 8 - Ventilatieonderzoek GSG

Bijlage 9 - Ventilatieonderzoek COG

Bijlage 10 - Ventilatie-onderzoek Quadraam

Bijlage 11 - VentilatieonderzoekL CVS-De Onderwijsspecialisten

Toezegging "Binnenklimaat scholen" d.d. 02-06-2021

Aangenomen motie "Duidelijkheid voor het onderwijs" (20M252) van de fracties D66, VVD, CDA, DENK Verenigd Arnhem, GroenLinks,PvdA en Partij voor de Dieren, d.d. 11-11-2020

Aangenomen motie "Gezonde scholen" (20M189g) van de fracties D66, Arnhemse Ouderen Partij en DENK Verenigd Arnhem, d.d. 02-09-2020

Aangenomen motie "Een beter binnenklimaal voor alle scholen" (16M73) van de fracties D66, Partij voor de Dieren, SP en ChristenUnie

Raadsbrief - Moties "Duidelijkheid voor onderwijs" (20M189g) en "Uiterlijk in januari gezonde lokalen" (20M252)

Bijlage 1 - Motie 20M189

Bijlage 2 - Motie 20M252

Behandelresultaat 30 juni 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Afdoen toezegging 972 - Uitsplitsing onderwijsmiddelen

4.7 Vaststellen: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Bij de stemming over het Het amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij en PvdA staken de stemmen. Het amendement (en het raadsvoorstel) zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht.

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Verworpen amendement "Afwegingskader internationale betrekkingen" (21A37) van de fracties D66 en Arnhem Centraal

21-07 stemmen gestaakt - amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij en PvdA

Aangenomen motie "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)" (21M81) van de fracties DENK Verenigd Arnhem, ChristenUnie en Partij voor de Dieren

Aangenomen motie "OESO richtlijnen MVO hanteren" (21M144) van de fractie D66

Raadsvoorstel "Herijking beleid internationale betrekkingen"

Bijlage - Notitie 'Beleid internationale betrekkingen'

Ingetrokken motie "Verbreek stedenband met Wuhan" (Volksrepubliek China) (20M302) van de fractie DENK Verenigd Arnhem

Evaluatie 20 jaar Arnhem-Wuhan

Schriftelijke inspraakreactie van mw. Poutsma-Adema

Amnesty International - Adviesdocument Mensenrechten in Decentrale Partnerschappen met China

Behandelresultaat 19 mei 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Kamerbrief 'Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang' d.d. 04-06-2021

Behandelresultaat 9 juni 2021, 2e meningsvormende (1) behandeling

Memo 'Afwegingskader mensenrechten' d.d. 18-06-2021 (n.a.v. toezegging)

4.8 Vaststellen: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

Raadsvoorstel "Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie"

Concept Zienswijze MJPB 2022-2025 en Berap 2021-1 de Connectie

Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief Ontwerp MJPB 2022-2025 De Connectie

Bijlage 2 - Ontwerp MJPB 2022-2025 De Connectie

Bijlage 3 - 1e Bestuursrapportage 2021 De Connectie

Bijlage 4 - Aanbiedingsbrief Jaarstukken Raden

Bijlage 5 - Jaarstukken De Connectie 2020

Bijlage 6 - De Connectie - Controleverklaring bij de jaarrekening 2020

Bijlage 7 - De Connectie definitief Accountantsverslag 2020

Raadsbrief "Presentatie ontwikkelingen De Connectie", d.d. 06-04-2021

Bijlage - Presentatie ontwikkelingen De Connectie

Memo van wethouder van Dellen inzake "Toezegging (ID967)", d.d. 16-07-2021

5 Moties vreemd aan de agenda

5.1 Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend

Toelichting bij 'Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend'
- De Agendacommissie heeft besloten om de motie "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18) & de
motie "Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen" (21M168) samengevoegd te behandelen.

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18) van de fractie SP

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen" (21M168) van de fracties PvdA, GroenLinks en Arnhem Centraal

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Aanpak seksuele intimidatie" (21M152) van de fracties ChristenUnie, D66, SP, GroenLinks en Partij voor de Dieren

Ingetrokken motie vreemd aan de agenda "Flitspalen waar dat nodig is" (21M155) van de fracties PvdA en Arnhem Centraal

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Complimenten Ambtelijke Organisatie" (21M179) van de fracties CDA, VVD, ChristenUnie, PvdA en GroenLinks

Schriftelijke inbreng op "Flitspalen waar dat nodig is" - ArnhemsHart - Motie Flitspalen waar dat nodig

Schriftelijke inbreng op "Flitspalen waar dat nodig is" - L. van der Ham - Problematiek verkeer Jansbuitensingel

5.2 Moties vreemd aan de agenda die zijn voorbereid in de raadskamer

Toelichting bij 'Moties vreemd die in de raadskamer zijn voorbereid'
- De Agendacommissie heeft besloten dat over deze moties uitsluitend nog stemming plaatsvindt.

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38) van de fracties SP, D66 en Partij voor de Dieren

Verworpen motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41) van de fracties SP, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij en DENK Verenigd Arnhem

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Kinderburgemeester" (21M54g) van de fracties PvdA, ChristenUnie, D66, CDA, GroenLinks, Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Laat Arnhemse gedupeerde gezinnen niet nog verder de dupe worden door de Belastingdienst" (21M60) van de fracties SP en Partij voor de Dieren

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Werken moet lonen - óók voor de zwervuilruimers van de Brug" (21M82) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen 2" (21M106) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij, Arnhem Centraal, CDA en D66

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Waardering voor schoonmakers en cateringmedewerkers" (21M87) van de fracties SP, PvdA, Partij voor de Dieren en GroenLinks

GEMEENTE Arnhem

Agenda 21 juli 2021

Raadszaal

16.00 uur - 18.00 uur
Besluitvormende vergadering

18.00 uur - 18.45 uur: Maaltijdpauze

Raadszaal

18.45 uur - 19.30 uur
Rondvraag en Mededelingen

Raadszaal

19.30 uur - 23.15 uur
Vervolg besluitvormende vergadering

1.1	Opening en mededelingen
1.2	Stemmen over het interpellatieverzoek "Het handelen van college / wethouder van Dellen in woonbotendossier n.a.v. uitzending 'De Opstandelingen' BNN/VARA" van de leden Elfrink, Wiggers en Eliëns
1.3	Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling
1.4	Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 7 juli 2021
1.5	Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad
2	**Hamerstukken**
2.1	Vaststellen: Fietsenstalling HUB Rozet
2.2	Vaststellen: Lokale steun in crisis - Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen
3	**Onderwerpen direct ter besluitvorming**
3.1	Vaststellen: Verzamelbesluit-2 2021
3.2	Vaststellen: Geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021
3.3	Vaststellen: Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014
3.4	Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid
4	**Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen**
4.1	Debatverzoek "Beleggers op de Arnhemse woningmarkt"
4.2	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
4.3	Vaststellen: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost
4.4	Vaststellen: De waarde van EcoVrede
4.5	Vaststellen: Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
4.6	Vaststellen: Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)
4.7	Vaststellen: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
4.8	Vaststellen: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie
5.	**Moties vreemd aan de agenda**
5.1	Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend
5.2	Moties vreemd aan de agenda die zijn voorbereid in de raadskamer

Voor 11

Tegen 21

Interpellatieverzoek "Het handelen van college / wethouder van Dellen in woonbotendossier n.a.v. uitzending 'De Opstandelingen' BNN/VARA"

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	1	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 32

Voor 6

Tegen 30

Motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 24

Tegen 12

Motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 7

Tegen 29

Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 34

Tegen 2

Motie vreemd aan de agenda "Kinderburgemeester" (21M54g)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 20

Tegen 16

Motie vreemd aan de agenda "Laat Arnhemse gedupeerde gezinnen niet nog verder de dupe worden door de Belastingdienst" (21M60)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 7

Tegen 29

Motie vreemd aan de agenda "Werken moet lonen - óók voor de zwervuilruimers van de Brug" (21M82)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda "iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen 2" (21M106)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 24

Tegen 12

Motie vreemd aan de agenda "Waardering voor schoonmakers en cateringmedewerkers" (21M87)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 32

Tegen 4

Raadsvoorstel "Verzamelbesluit-2 2021"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**28**	*Raadsvoorstel "Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid"*
Tegen	**8**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 20

Tegen 16

Motie "Instemmingsrecht huurders bij verkoop" (21M172)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 8

Tegen 28

Motie "Geen massale beleggershuur in Kronenburg" (21M173)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 8

Tegen 28

Motie "Geen massale beleggershuur in Kronenburg" (21M173)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 22

Tegen 14

Motie "Laat sociale huur weer sociaal worden, en niet om winsten mee te maken" (21M174)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 5

Tegen 31

Motie "Lokaal belastingvoordeel vastgoedmagnaten afschaffen. Lastenverlaging huurders en lage en middeninkomens invoeren" (21M175)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 30

Tegen 6

Motie "Voorsorteren op de wet die eraan komt: Opkoopbescherming tegen beleggers invoeren in Arnhem" (21M176)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 9

Tegen 27

Motie "Geen verkoop van sociale corporatiewoningen" (21M177)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 5

Tegen 31

Motie "Bestem de toekomst zonder beleggers" (21M178)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 5

Tegen 31

Motie "Bestem de toekomst zonder beleggers" (21M178)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**36**	*Motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160)*
Tegen	**0**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161)

Voor	**34**
Tegen	**2**

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 25

Tegen 11

Motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 25

Tegen 11

Motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 12

Tegen 24

Motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166g)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 36

Tegen 0

Motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 36

Tegen 0

Motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie "Vereenvoudig samenwerking tussen wijkprofessionals" (21M170)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**34**
Tegen	**2**

Raadsvoorstel - Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**35**
Tegen	**1**

Amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**34**
Tegen	**2**

Raadsvoorstel "Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 30

Tegen 6

Amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 24

Tegen 12

Amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie "Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven" (21M154)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 13

Tegen 23

Motie "Eenmalige uitzondering voor EcoVrede" (21M159)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 30

Tegen 6

Raadsvoorstel "De waarde van EcoVrede"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**28**
Tegen	**8**

Amendement "Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen" (21A42)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 15

Tegen 21

Amendement "Honden- en kattenshows niet voor de sier" (21A43)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 22

Tegen 14

Amendement "Privacy voor in het wild levende dieren" (21A44)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 9

Tegen 27

Amendement "Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn" (21A45)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 16

Tegen 20

Amendement "Samenwerken voor vissen" (21A48)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 34

Tegen 2

Motie "TNR - effectieve en diervriendelijke methode voor populatiebeheer bij verwilderde katten" (21M156)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 20

Tegen 16

Motie "Laat sportvissers niet achter het net vissen" (21M162)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 15

Tegen 21

Motie "Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of…." (21M163)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**27**	*Motie "Een huisdier kost meer dan alleen de dierenartskosten" (21M169)*
Tegen	**9**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**36**
Tegen	**0**

Raadsvoorstel "Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**36**
Tegen	**0**

Amendement "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**36**
Tegen	**0**

Raadsvoorstel "Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 13

Tegen 23

Amendement "Afwegingskader internationale betrekkingen" (21A37)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 18 *Amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38)*

Tegen 18

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 21

Tegen 15

Motie "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)" (21M81)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor 31

Tegen 5

Motie "OESO richtlijnen MVO hanteren" (21M144)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Voor	**17**	*Motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18)*
Tegen	**19**	

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal **36**

Voor	**19**
Tegen	**17**

Motie vreemd aan de agenda "Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen" (21M168)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda "Aanpak seksuele intimidatie" (21M152)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Voor 34

Tegen 2

Motie vreemd aan de agenda "Complimenten Ambtelijke Organisatie" (21M179)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

GEMEENTE Arnhem

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 21 JULI 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), mevrouw Dolsma (GroenLinks), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), de heer Henzen (PVV), de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66),mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), mevrouw Dobbe (SP) (na 16.05 uur aanwezig) , de heer Elfrink (SP) (na 16.05 uur aanwezig), de heer Henzen (PVV) (na 16.25 uur aanwezig), mevrouw Gemici (GroenLinks) (na 19.30 uur aanwezig), de heer Van Iperen (D66) (na 20.25 uur aanwezig - na 21.30 uur weer afwezig)

Begintijd vergadering : 16.00 uur
Eindtijd vergadering : 23.40 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

1.2 Stemmen over het interpellatieverzoek "Het handelen van college / wethouder van Dellen in woonbotendossier n.a.v. uitzending 'De Opstandelingen' BNN/VARA" van de leden Elfrink, Wiggers en Eliëns	Het verzoek is met 11 stemmen voor en 21 stemmen tegen afgewezen.
1.4 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 7 juli 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
1.5 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
2.1 Vaststellen: Fietsenstalling HUB Rozet	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
2.2 Vaststellen: Lokale steun in crisis - Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.1 Vaststellen: Verzamelbesluit-2 2021	Het voorstel is met 32 stemmen voor en 4 stemmen tegen aangenomen.
3.2 Vaststellen: Geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.3 Vaststellen: Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.4 Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid	Het voorstel is met 28 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen.
4.1 Debatverzoek "Beleggers op de Arnhemse woningmarkt"	De motie "Instemmingsrecht huurders bij verkoop" (21M172) van de fractie SP is met 20 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen. De motie "Geen massale beleggershuur in Kronenburg" (21M173) van de fractie SP is met 8 stemmen voor en 28 stemmen tegen verworpen. motie "Laat sociale huur weer sociaal worden, en niet om winsten mee te maken" (21M174) van de fractie SP is met 22 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen.

Zaaknummer: 590702

	motie "Lokaal belastingvoordeel vastgoedmagnaten afschaffen. Lastenverlaging huurders en lage en middeninkomens invoeren" (21M175) van de fractie SP is met 5 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen. De motie "Voorsorteren op de wet die eraan komt: Opkoopbescherming tegen beleggers invoeren in Arnhem" (21M176) van de fractie SP is met 30 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen. De motie "Geen verkoop van sociale corporatiewoningen" (21M177) van de fractie SP is met 9 stemmen voor en 27 stemmen tegen verworpen. De motie "Bestem de toekomst zonder beleggers" (21M178) van de fractie SP is met 5 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.
4.2 Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'	De motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160) van de fracties D66, VVD en CDA is met algemene stemmen aangenomen. De motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161) van de fracties D66 en GroenLinks is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. De motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164) van de fractie PvdA is met 25 stemmen voor en 11 stemmen tegen aangenomen. De motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166g) van de fracties Arnhem Centraal en VVD is met 12 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen. De motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167) van de fractie GroenLinks is met algemene stemmen aangenomen. De motie "Vereenvoudig samenwerking tussen wijkprofessionals" (21M170) van de fractie D66 is met algemene stemmen aangenomen. Het voorstel is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.
4.3 Vaststellen: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost	Het amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46) van de fractiesD66 en ChristenUnie is met 35 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen. Het lid Verheij heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'voor' te hebben gestemd. Het voorstel is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.
4.4 Vaststellen: De waarde van EcoVrede	Het amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39) van de fracties D66, SP en Partij voor de Dieren is met 30 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP is met 24 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen. De motie "Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven" (21M154) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP is met algemene stemmen aangenomen. De motie "Eenmalige uitzondering voor EcoVrede" (21M159) van de fracties VVD, Arnhem Centraal en CDA is met 13 stemmen voor en 23 stemmen tegen verworpen. Het voorstel is met 30 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
4.5 Vaststellen: Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022	Het amendement "Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen" (21A42) van de fracties Partij voor de Dieren en SP is met 28 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Honden- en kattenshows niet voor de sier" (21A43) van de fractie Partij voor de Dieren is met 15 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen.

	Het amendement "Privacy voor in het wild levende dieren" (21A44) van de fracties Partij voor de Dieren en SP is met 22 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn" (21A45) van de fractie Partij voor de Dieren is met 9 stemmen voor en 27 stemmen tegen verworpen. Het amendement "Samenwerken voor vissen" (21A48) van de fractie VVD is met 16 stemmen voor en 20 stemmen tegen verworpen. De motie "TNR - effectieve en diervriendelijke methode voor populatiebeheer bij verwilderde katten" (21M156) van de fracties Partij voor de Dieren en SP is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. De motie "Laat sportvissers niet achter het net vissen" (21M162) van de fractie VVD is met 20 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen. De motie "Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of...." (21M163) van de fractie Partij voor de Dieren is met 15 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen. De motie "Een huisdier kost meer dan alleen de dierenartskosten" (21M169) van de fracties CDA en Partij voor de Dieren is met 27 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
4.6 Vaststellen: Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)	Het amendement "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41) van de fracties D66, ChristenUnie, CDA en VVD is met algemene stemmen aangenomen. Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
4.7 Vaststellen: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen	Het amendement "Afwegingskader internationale betrekkingen" (21A37) van de fracties D66 en Arnhem Centraal is met 13 stemmen voor en 23 stemmen tegen verworpen. Bij de stemming over het amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij en PvdA staken de stemmen. Het amendement zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht. De motie "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)" (21M81) van de fracties DENK Verenigd Arnhem, ChristenUnie en Partij voor de Dieren is met 21 stemmen voor en 15 stemmen tegen aangenomen. De motie "OESO richtlijnen MVO hanteren" (21M144) van de fractie D66 is met 31 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel wordt in een volgende vergadering in stemming gebracht.
4.8 Vaststellen: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.1 Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend	De motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18) van de fractie SP is met 17 stemmen voor en 19 stemmen tegen verworpen. De motie vreemd aan de agenda "Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen" (21M168) van de fracties PvdA, GroenLinks en Arnhem Centraal is met 19 stemmen voor en 17 stemmen tegen aangenomen. De motie vreemd aan de agenda "Aanpak seksuele intimidatie" (21M152) van de fracties ChristenUnie, D66, SP en GroenLinks is met algemene stemmen aangenomen.

De motie vreemd aan de agenda "Complimenten Ambtelijke Organisatie" (21M179) van de fracties CDA, VVD, ChristenUnie, PvdA en GroenLinks is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.

5.2 Moties vreemd aan de agenda die zijn voorbereid in de raadskamer

De motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij is met 6 stemmen voor en 30 stemmen tegen verworpen.

De motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38) van de fracties SP, D66 en Partij voor de Dieren is met 24 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen.

De Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41) van de fracties SP, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij en DENK Verenigd Arnhem is met 7 stemmen voor en 29 stemmen tegen verworpen.

De motie vreemd aan de agenda "Kinderburgemeester" (21M54) van de fracties PvdA, ChristenUnie, D66, CDA, GroenLinks, Arnhem Centraal en Partij voor de Dieren is met 34 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.

De motie vreemd aan de agenda "Laat Arnhemse gedupeerde gezinnen niet nog verder de dupe worden door de Belastingdienst" (21M60) van de fracties SP en Partij voor de Dieren is met 20 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen.

De motie vreemd aan de agenda "Werken moet lonen - óók voor de zwervuilruimers van de Brug" (21M82) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij is met 7 stemmen voor en 29 stemmen tegen verworpen.

De motie vreemd aan de agenda "Waardering voor schoonmakers en cateringmedewerkers" (21M87) van de fracties SP, PvdA, Partij voor de Dieren en GroenLinks is met 24 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen.

De motie vreemd aan de agenda "Iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen 2" (21M106) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij, Arnhem Centraal, CDA en D66 is met algemene stemmen aangenomen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Van: de leden van de fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem
Aan: de voorzitter van de gemeenteraad van Arnhem
Betreft: verzoek tot interpellatie (art 40 rvo)
Onderwerp: het handelen van college/ wethouder van Dellen in woonbotendossier naar aanleiding van uitzending 'de Opstandelingen' BNN/VARA

Arnhem, 19 juli 2021

Geachte voorzitter,

Op 24 juni zond BNN/VARA de vierde aflevering van het derde seizoen van het programma 'de Opstandelingen' uit[1]. De uitzending was geheel gewijd aan Arnhem. Aan de woonbotenkwestie. We zien hoe wethouder van Dellen ondanks de door hem gedane beloften en ondanks de door uw raad aangenomen moties geen enkel werk maakt van het vinden en creëren van nieuwe ligplaatsen. In plaats daarvan blijkt zijn inzet er voornamelijk op gericht om mensen tegen een zo laag mogelijke uitkoop van het water af te jagen.

Aangereikte alternatieve ligplaatsen worden zonder deugdelijke onderbouwing van de hand gewezen. De wethouder durft in de uitzending op camera te beweren dat hij juist goed bezig is omdat hij eindelijk de problemen oplost en dat bewoners tevreden zijn met zijn aanpak en dat hij zelfs bloemen heeft ontvangen van bewoners.

Als BNN/ VARA dat natrekt blijkt daar niets van waar te zijn. Niet alleen blijkt de wethouder helemaal geen bloemen gehad, de bewuste bewoner, is allesbehalve tevreden met het optreden van de wethouder. Moe gestreden heeft ze de handdoek in de ring gegooid en woont nu aan de wal.

Al met al wordt een onthutsend beeld geschetst van het Arnhemse stadsbestuur. De uitzending en het gedrag van de wethouder heeft tot reacties van afschuw geleid in de Arnhemse samenleving.

Waar zijn voorgangers verzuimden om veilige ligplaatsen te regelen voor de boten die onveilig liggen, maar de mensen wel op het water mochten blijven wonen, slaat wethouder van Dellen een andere koers in: met dwang en drang en nietsontziend mensen van het water afjagen.

De afspraak met de gemeenteraad was dat college en wethouder op zoek zouden gaan naar alternatieve ligplaatsen, dat aangereikte oplossingen serieus onderzocht zouden worden en dat het door de raad beschikbaar gestelde budget gebruikt zou worden om ligplaatsen te creëren.

Hierbij vragen wij u de raad te verzoeken een interpellatiedebat te mogen houden over dit onderwerp. Bij voorbaat dank.

Wij hebben daarbij in eerste aanleg de volgende vragen:

1. Hebben alle leden van het college de bewuste uitzending gezien? Zo nee waarom niet? Wat is de reactie van het college op de uitzending van BNN/VARA en het optreden van wethouder van Dellen in het bijzonder?

2. We vragen het college verantwoording af te leggen over de uitvoering van de aangenomen raadsmoties

3. Hoe gaat het college om met de resterende woonbootbewoners? Zet zij haar kennelijk ingezette beleid voort of gaat zij serieus en zoals beloofd en besloten werk maken van alternatieve ligplaatsen?

Hoogachtend,

Elfrink (SP), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Eliens (Partij voor de Dieren)

[1] https://www.bnnvara.nl/opstandelingen/videos/565107

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Visie Nieuwe Haven
Motie van	Yildirim Usta – Denk Verenigd Arnhem Rene Kraaijenbrink – Arnhem Centraal
Titel motie	Niet tussen wal en schip laten vallen bewoners
Nummer Zaaknummer	**20M111** 424102

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er geen alternatieven voor woonboten binnen de regio worden gezien door de gemeente
- De huidige ligplaatsen een gevaarlijke en ongewenste ligging hebben
- De gemeente haar rol kan nemen in een breed spectrum

Overwegende dat:
- Het wonen op een boot een manier van leven is
- Dat er wellicht kansen zich voordoen (zoals de Westervoortsedijk) voor mogelijke ligplaatsen

Verzoekt het college:
- Zodra er een mogelijkheid zich voordoet, het geld voor uitkoop hiervoor in te zetten
- Indien na één jaar geen mogelijkheden zich voordoen, de periode verlegen met één jaar mits er al een oplossing in het verschiet ligt.
- Te voldoen aan de inspanningsverplichtingen van de gemeente

en gaat over tot de orde van de dag

Yildirim Usta – Denk Verenigd Arnhem
Rene Kraaijenbrink – Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Voor 32

Tegen 5

Motie "Niet tussen wal en schip laten vallen bewoners" (20M111)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Visie Nieuwe Haven
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA
Titel motie	Voortgang koers woonboten
Nummer Zaaknummer	**20M161** 424102

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat
- Er aanvankelijk onduidelijkheid heeft bestaan over de bereidwilligheid van Rijkswaterstaat om mee te kijken naar alternatieve locaties voor woonboten;
- Het college in de commissiebehandeling heeft aangegeven naar de raad te komen met alternatieve locaties, daar waar een bestemmingsplan een belemmering vormt;
- Het college dit niet formeel als een toezegging wilde laten optekenen;

Overwegende dat
- De woonbootbewoners in angst verkeren hun woonboten te moeten verlaten, zonder daarin de mogelijkheid te hebben gehad een andere locatie te bemachtigen;
- Woonbootbewoners meerdere voorstellen hebben gedaan welke door de wethouder nagenoeg allemaal als niet mogelijk zijn bestempeld;
- De toelichting waarom enkele opties niet mogelijk zijn, vrij summier is;
- De raad in staat moet worden gesteld het college te controleren op uitvoering van genomen besluiten;

Verzoekt het college:
- Half jaarlijks met een gedetailleerd brief te komen waarin is opgenomen welke locaties het college heeft onderzocht voor ligplekken bestemd voor de bewoners van de Nieuwe Haven;
- Hierin op te nemen waarom de ligplekken geschikt, dan wel ongeschikt zijn en wat eventuele belemmeringen vormen om hier ligplekken te realiseren. Denk hierbij aan

AANGENOMEN

aspecten betreffende de nautische veiligheid, veiligheid van de omgeving, aan te leggen voorzieningen, belemmerende bestemmingsplannen, etc; • Hier ook expliciet in mee te nemen de 12 opties van stichting Arnhems Peil, maar zich niet te beperken tot deze opties; • Deze brief half jaarlijks te doen toekomen aan de raad.
en gaat over tot de orde van de dag Klaartje van Dillen
AANGENOMEN

Voor 36 *Motie "Voortgang koers woonboten" (20M161)*

Tegen 1

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Visie Nieuwe Haven
Motie van	Maarten Venhoek - D66
Titel motie	Waar is de provincie
Nummer Zaaknummer	**20M114** 424102

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat

- Het college een visie op de Nieuwe Haven heeft voorgelegd
- Deze visie inzet op het ontwikkelen van de economische functie van de Nieuwe Haven
- Bij de visie op de Nieuwe Haven geen concrete betrokkenheid van het bedrijfsleven en de provincie is benoemd.

Overwegende dat

- De Nieuwe Haven een van de weinige plekken in de provincie is waar watergebonden bedrijfsactiviteiten kunnen plaats vinden
- De Nieuwe Haven daarmee een regionaal belang dient

Verzoekt het roept het college op :

Om in gesprek te gaan met de provincie en de betrokken eigenaren van het bedrijventerrein aan de Nieuwe Haven over mee financieren van de ontwikkelingen die in de Nieuwe Haven nodig zijn.

en gaat over tot de orde van de dag

Maarten Venhoek - D66

AANGENOMEN

Voor 36

Tegen 1

Motie "Waar is de provincie" (20M114)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Toezeggingen op het terrein van de Nieuwe Haven

ID 663

Titel Visie Nieuwe Haven
Datum 3-6-2020
Agendapunt Politieke Avond 2020 (5.RZ. 22.00 uur - 23.15 uur: Visie Nieuwe Haven)
woensdag 3 juni 18:45 tot 23:15

Toezegging
Wethouder van Dellen heeft toegezegd nog deze week contact op te nemen met hr. Weideman over de brief, die deze ca. 6 maanden geleden naar de burgemeester heeft gestuurd en waarop nog geen antwoord is teruggekomen. Uiterlijk volgende week zal de wethouder zorgen voor beantwoording van de brief.

Link naar iBabs + document afdoening: iBabs Online

ID 668

Titel Visie Nieuwe Haven
Datum 24-6-2020
Agendapunt Politieke Avond 2020 (8.LF. 21.45 uur - 23.15 uur: Visie Nieuwe Haven)
woensdag 24 juni 18:45 tot 23:15

Toezegging
In het vervolg van de planvorming voor de Nieuwe Haven samen met bedrijven, IPKW, onderwijsinstellingen en andere betrokkenen te zorgen dat maximaal wordt ingezet op het creëren van extra passende werkgelegenheid door bijvoorbeeld in te zetten op onderwijs, omscholing, stages en andere innovatieve ontwikkelingen en de gemeenteraad in de vervolgstap te informeren over de resultaten hiervan.

Link naar iBabs: iBabs Online

ID 669

Titel Visie Nieuwe Haven
Datum 24-6-2020
Agendapunt Politieke Avond 2020 (8.LF. 21.45 uur - 23.15 uur: Visie Nieuwe Haven)
woensdag 24 juni 18:45 tot 23:15

Toezegging
Er voor zorg te dragen dat woonbootbewoners die uitgekocht worden niet gekort worden op de uitkering door het hierdoor verkregen vermogen, waardoor zij het verkregen vermogen niet kunnen inzetten voor een alternatief voor de woonboot. Er zullen maatwerkafspraken hierover worden gemaakt bij de onderhandelingen over de uitkoop.

Link naar iBabs: iBabs Online

Link naar de stukken behandeling raadsvoorstel 'Vaststellen Visie Nieuwe Haven'
Op 8 juli 2020

Onder 6.1
https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/Arnhem/471b8a0f-6799-4591-b239-ff0072df42a1

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 8 juli 2020

Zaaknummer 424102

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 10 december 2019, nummer: 424102;

overwegende dat economische ontwikkeling een goed woon- en leefklimaat voor de aanwezige woonboten onmogelijk maakt, en andersom de woonboten de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven belemmeren;

overwegende dat niet voor alle woonboten een vervangende ligplaats gevonden kan worden;

gelet op artikel 108, eerste lid, artikel 147, tweede lid, en artikel 192 van de Gemeentewet;

gezien het amendement "Creatie van vastigheid voor recreatie" (20A52);

gezien het amendement "Een duurzame haven" (20A53);

besluit:

1. De Visie Nieuwe Haven vast te stellen;
2. Te kiezen voor het scenario economische ontwikkeling zoals beschreven in de visie;
3. Nieuwe ontwikkelingen binnen deze visie dragen aantoonbaar bij aan het verduurzamen van de haven en/of de stad. In het implementatieplan volgt een voorstel voor rapportage hierover.
4. Zich voor te nemen het gebruik van de Nieuwe Haven als ligplaats voor woonboten te doen beëindigen.
5. Eigenaren van woonboten financieel schadeloos te stellen voor het verlies van hun woning en hiertoe op basis van vrijwilligheid een aanbod te doen, vooruitlopend op een formele beëindiging van de ligplaats door middel van intrekken van ligplaatsvergunning en een planologische regeling in het bestemmingsplan;
6. De kosten van de schadeloosstelling te dekken door voor de verwachte kosten in 2020 € 1,15 miljoen aan de algemene reserve te onttrekken en de resterende opgave voor 2021 en verder mee te nemen in de Perspectiefnota 2020;
7. Bijgevoegde wijziging van de begroting vast te stellen, waarmee in 2020 € 1,15 miljoen budget beschikbaar wordt gesteld voor de schadeloosstelling door een onttrekking uit de algemene reserve;
8. Voor Miguel Pro en Jason geldt dat zij minimaal 15 jaar na invoering van de "Visie Nieuwe Haven" hun huidige locaties kunnen aanhouden. Het zelfstandig uitwijken naar een alternatieve locatie buiten de Nieuwe Haven blijft hierin mogelijk. Enkel wanneer noodzakelijk blijkt dat de verenigingen binnen deze termijn van hun huidige locatie dienen te vertrekken, zullen deze schadeloos worden gesteld door de gemeente.

9. Het college zal zich inspannen om, indien door de verenigingen gewenst, samen met de verenigingen te zoeken naar passende en aanvaardbare alternatieve locaties waar zij plaats zouden kunnen nemen. Deze locaties dienen in ieder geval de nautische veiligheid van de verenigingen niet te benadelen ten opzichte van de huidige situatie.

De griffier,

De voorzitter,

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 juni 2021
Zaaknummer : 580981
Contactpersoon : Thor Smits
Telefoonnummer : 026 377 3448

Onderwerp: Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven

Geachte voorzitter en leden,

In onze brief aan uw raad van 9 maart 2021 hebben wij u op de hoogte gesteld van de stand van zaken rond de woonboten in de Nieuwe Haven. Op 8 juli 2020 heeft uw raad besloten de Nieuwe Haven volledig tot bedrijfshaven te ontwikkelen, wat betekent dat ervoor is gekozen om de woonfunctie van de haven te beëindigen.

Na onze brief van 9 maart zijn we met nog twee eigenaren tot overeenstemming gekomen over een oplossing. Dat betekent dat het inmiddels voor negen eigenaren van tien boten is gelukt om tot een oplossing te komen. Voor vier eigenaren van vijf boten met ligplaats op dit moment nog niet. Wel zijn er voor twee van deze boten alternatieve ligplaatsen beschikbaar aan de Westervoortsedijk. Met inzet van deze ligplaatsen is er dus voor in totaal twaalf van de vijftien oorspronkelijke boten een oplossing.

Op grond van de motie 'voortgang koers woonboten' (20M161) worden nogmaals de mogelijkheden voor alternatieve ligplaatsen onderzocht. In onze brief van 9 maart hebben we toegezegd dat dit onderzoek vóór de zomer 2021 gereed zal zijn. Door personele omstandigheden bij het bureau dat ons ondersteunt bij dit onderzoek is dit helaas niet gelukt. Wij zullen het onderzoek zo spoedig mogelijk na het komende zomerreces alsnog aan uw raad aanbieden.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Aan de gemeenteraad

Datum	: 9 maart 2021
Zaaknummer	: 555488
Contactpersoon	: Thor Smits
Telefoonnummer	: 026 377 3448

Onderwerp: Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken rond de woonboten in de Nieuwe Haven en de brief die wij hierover hebben gestuurd aan de zes eigenaren voor wie op dit moment nog geen oplossing is gevonden. De brief is bedoeld om eigenaren op de hoogte te brengen van de stand van zaken, om een doorkijk te geven naar het vervolg, om antwoord te geven op vragen die aan ons gesteld zijn en om helderheid te verschaffen op punten waar mogelijk onduidelijkheid over is ontstaan.

Op 8 juli 2020 heeft uw raad besloten de Nieuwe Haven volledig tot bedrijfshaven te ontwikkelen, wat betekent dat ervoor is gekozen om de woonfunctie van de haven te beëindigen. Voor zeven eigenaren van acht woonboten met ligplaats is het op dit moment al gelukt tot een oplossing te komen. Voor zes eigenaren van zeven boten met ligplaats nog niet.

Het streven is om op minnelijke wijze met alle woonbooteigenaren een voor ieder bevredigende oplossing te vinden. Hiervoor wordt ruim de tijd genomen. In eerste instantie is gezegd minimaal een jaar na het raadsbesluit. In motie 'Niet tussen wal en schip laten vallen bewoners' (20M111) roept u op om deze periode te verlengen als er oplossingen in het verschiet liggen. Om iedereen de rust te gunnen positie te bepalen en om voor iedereen goed maatwerk te kunnen leveren, wordt de periode van het vrijwillige traject verlengd met in elk geval een half jaar tot 8 januari 2022. Op basis van de stand van zaken op dat moment wordt opnieuw gekeken wat de vervolgstap is.

Op grond van de motie 'voortgang koers woonboten' (20M161) worden nogmaals de mogelijkheden voor alternatieve ligplaatsen onderzocht. Spoedig na deze brief zal een tussenstand van het onderzoek gepresenteerd worden: de beschouwing van alle theoretisch mogelijke locaties waar woonboten kunnen liggen, leidend tot een shortlist met mogelijke locaties die nog meer in detail onderzocht zullen worden op de geschiktheid ervan. Het onderzoek zal vóór de zomer 2021 gereed zijn en zal dan aan de gemeenteraad worden aangeboden.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena A. Marcouch

Bijlage: brief aan eigenaren

Aan xxx

Datum : 9 maart 2021
Zaaknummer : 555488
Contactpersoon : Rita Kleijwegt
Telefoonnummer : 026 3773010

Onderwerp: Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven

Geachte heer / mevrouw …

Op 8 juli 2020 heeft de gemeenteraad besloten de Nieuwe Haven volledig tot bedrijfshaven te ontwikkelen. Dat betekent dat de gemeenteraad de woonfunctie gaat beëindigen. In deze brief informeren wij u over de stand van zaken en de verdere procedure.

Aanpak
U bent één van de zes woonbooteigenaren waarvoor nog geen oplossing gevonden is. Wij willen graag in overleg met u tot een goede oplossing komen. Wij hebben in eerste instantie gezegd hiervoor minimaal een jaar na het raadsbesluit de tijd te nemen. Om iedereen de rust te gunnen positie te bepalen en om voor iedereen goed maatwerk te kunnen leveren, wordt deze periode met in elk geval een half jaar verlengd tot 8 januari 2022. Op basis van de stand van zaken op dat moment wordt opnieuw gekeken wat de vervolgstap is. Uitgangspunt blijft dat u als eigenaar financieel schadeloos wordt gesteld.

Welke mogelijkheden zijn er in voor u?
1. U vindt zelf een nieuwe ligplaats voor uw woonboot:
U kunt dan gebruikmaken van het aanbod voor schadeloosstelling voor uw ligplaats met eenmalige bijkomende schade. De omvang van de schade wordt door de taxateur in een rapport gepresenteerd. Die vergoeding mag u gebruiken voor uw nieuwe ligplaats, maar u bent in principe vrij in de besteding. Als u daarbij hulp wil hebben van een aankoopmakelaar, kan dat op kosten van ons, mits wij **vooraf** hebben ingestemd met de kosten.

2. *U kiest voor een woning aan wal:*
U kunt dan gebruikmaken van de uitkoopregeling en u ontvangt een schadeloosstelling voor uw woonboot en ligplaats met eenmalige bijkomende schade. De omvang van de schade wordt door de taxateur in een rapport gepresenteerd. Het staat u vrij deze vergoeding te gebruiken voor het (deels) aflossen van een hypotheek, de aanschaf van een nieuwe woning of anderszins.

3. U wenst dat wij een nieuwe ligplaats zoeken binnen gemeente Arnhem:

Mogelijk heeft het uw voorkeur om af te wachten of er door de gemeente Arnhem een andere ligplaats beschikbaar gesteld wordt. U moet dan nog enige tijd geduld hebben. Ook staat niet op voorhand vast dat u in aanmerking komt voor een ligplaats van uw keuze, als er niet voldoende plaatsen beschikbaar zijn. Op dit moment zijn er nog onvoldoende nieuwe ligplaatsen.

Onderzoek alternatieve ligplaatsen
Op verzoek van de gemeenteraad zoeken wij nogmaals de mogelijkheden voor alternatieve ligplaatsen. Wij verwachten het onderzoek voor 1 juni 2021 te hebben afgerond.
Het onderzoek omvat ook de door woonbootbewoners aangedragen mogelijkheden; dus ook buiten de gemeente Arnhem. Heeft u nog een tip? Wij vernemen het graag.
Uiteraard kunnen wij ligplaatsen niet eigenstandig buiten het grondgebied van onze gemeente realiseren.

Door een eerdere verwerving zijn er nu twee vervangende ligplaatsen beschikbaar aan de Westervoortsedijk. Bovendien doen zich op de markt mogelijk meer kansen voor om bestaande ligplaatsen te verwerven. Wij zijn van plan deze ligplaatsen toe te wijzen zodra wij zicht hebben op meer nieuwe ligplaatsen.

Wat gebeurt er als er meer gegadigden dan plaatsen zijn?
Wij gaan dan geen keuze maken. Alle eigenaren, die zelf op de woonboot wonen en blijven wonen, maken dan kans op één van die plaatsen. Ook moet de boot voldoen aan de (fysieke) eisen die een ligplaats stelt om een ligplaats daadwerkelijk in te kunnen nemen en moeten de benodigde vergunningen kunnen worden verkregen. Toewijzing gaat dan, in aanwezigheid van de gegadigden, door loting onder toezicht van een notaris.

Kosten adviseur
Wij kunnen ons voorstellen, dat u zich wenst te laten bijstaan door een adviseur. Als u met ons in gesprek gaat in het kader van vrijwillige uitkoop, dan zullen wij de redelijke kosten hiervan aan de adviseur vergoeden. Wel wensen wij vooraf een indicatie van kosten te ontvangen.

Taxatie
Indien u kiest voor de uitkoopregeling, ontvangt u van ons een vergoeding. Deze bestaat uit:
- vergoeding van de Vermogensschade: dat is de getaxeerde verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats,

of als u ervoor kiest zelf de woonboot te verkopen, alleen de waarde van de ligplaats;
- vergoeding voor eenmalige bijkomende schade (bijvoorbeeld verhuiskosten).

De vermogensschade wordt door een onafhankelijk taxateur bepaald.
Als u van de uitkoopregeling gebruik maakt wordt u door deze taxateur benaderd voor een taxatieafspraak. De taxatie zal in concept naar u en ons worden gezonden. Zowel u als wij kunnen op dat concept reageren.

Als u het met de taxatie niet eens bent, mag u een andere taxateur inschakelen. Als u de kosten hiervan vergoed wenst te zien, willen wij vooraf weten wat de kosten zijn en zullen wij vooraf hiermee moeten instemmen.

Uitgangspunt taxatie

Uitgangspunt voor de taxatie is de betreffende ligplaats in de Nieuwe Haven, op basis van de huidige vergunning. Het raadsbesluit om de woonfunctie in de Nieuwe Haven te beëindigen heeft dus *geen* invloed op de waarde. Voor de boot geldt hetgeen feitelijk door de taxateur wordt aangetroffen. Dit is dus de huidige woonboot in de huidige onderhoudstoestand.

Aanbod

Er volgt op basis van de taxatie een aanbod: ligplaats en woonboot dan wel een aanbieding voor alleen de aankoop van de ligplaats. Bijkomende schade wordt in overleg vastgesteld. Dit laatste is vaak beslissend om een eventueel verschil te overbruggen naar een nieuwe woonsituatie. Als u instemt met het aanbod, dan worden nadere afspraken gemaakt over de uitbetaling van de vergoeding. Indien nodig kan een deel van het bedrag als voorschot worden ontvangen, bijvoorbeeld als verhuisvergoeding, bankgarantie bij aankoop van een woning of borgstelling op een huurwoning.

Gesprek

Het verplicht u nog tot helemaal niets om een gesprek met ons aan te gaan over uitkoop en om een taxatie te laten verrichten. U kunt dit dus ook gerust doen als u uitsluitend van de informatie gebruik wilt maken om uw positie beter te kunnen bepalen.
Als u inmiddels al een vervangende ligplaats op het oog heeft, of al zelfs gekocht heeft, dan staan wij open om met u de spreken over schadeloosstelling.

Hoe nu verder?

Met deze brief hebben wij u willen informeren over de stand van zaken en de verdere procedure.

Wij blijven graag met u – eventueel bijgestaan door een adviseur – in contact over het vinden van een aanvaardbare oplossing. Wethouder J. van Dellen voert graag het gesprek met u en beantwoordt ook uw vragen. Voor het maken van een afspraak kunt u contact opnemen met mevrouw Kleijwegt.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van Arnhem
Etc…

Aan de gemeenteraad

Datum : 15 december 2020
Zaaknummer : 529481
Contactpersoon : Thor Smits, René Huls
Telefoonnummer : 026 377 3448

Onderwerp: Vervolg op de Visie Nieuwe Haven

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken rond de uitvoering van de visie op de Nieuwe Haven. Op 8 juli 2020 heeft uw raad deze visie vastgesteld.

Doorpakken en kansen verzilveren
Nu uw raad het besluit heeft genomen om de binnenvaart meer gebruik te laten maken van de Nieuwe Haven is het zaak om een aantal stappen te zetten. Het besluit betreft het veiliger maken van de haven voor de binnenvaart en het streven om watergebonden en -verbonden bedrijven zich meer te laten ontwikkelen. De Nieuwe Haven biedt kansen voor bestaande watergebonden bedrijvigheid, maar ook voor het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid.

De beschikbare en potentiële faciliteiten van de Nieuwe Haven gaan we inzetten om extra werkgelegenheid te creëren. Een goede positionering en uitstraling is hiervoor belangrijk. We richten ons op een haven die de hoogwaardige, duurzame en circulaire economie versterkt. Samenwerking met bedrijven is hiervoor belangrijk. Maar om de mogelijkheden van de Nieuwe Haven ten volle te benutten moeten we nog wel paar stappen zetten.

Te zetten stappen:

1. Het oplossen van knelpunten
    a. Woonboten in de Nieuwe Haven zijn niet meer gewenst en worden uitgekocht of, als zich kansen voordoen, verplaatst naar elders. De situering van de watersportverenigingen Jason en Valkenburg in de nauwe havenmond is vooralsnog veilig genoeg. Totdat hiervoor een structurele oplossing is gevonden, wordt de veiligheid van Jason en Valkenburg verbeterd door het plaatsen van beschermende palen. We maken afspraken met de watersporters over het vergroten van de veiligheid bij gebruik van de Nieuwe Haven.
    b. Overlast door hangjongeren op de Nieuwe Havenweg.
2. Voor bestaande watergebonden en -verbonden bedrijven verbeteren we de functionaliteit van de haven. We bekijken ook of goederenstromen van bestaande bedrijven van de weg naar het

water verplaatst kunnen worden. Een beter toegeruste Nieuwe Haven trekt ook weer nieuwe watergebonden bedrijvigheid aan. Daarvoor onderzoeken we of we deze bedrijven ruimte kunnen bieden.

3. De haven vervult een sleutelrol voor bestaande en nieuwe bedrijvigheid. De aanwezigheid van scheepsbouw en scheepsreparatiebedrijven, een (duurzame) brandstofterminal en de beschikbare kennis op gebied van duurzame energie biedt kansen voor allianties. Een betere samenwerking en verbinding van bedrijven, andere havenbedrijven (o.a. Nijmegen), kennisinstellingen (HAN/Kenniscampus) en overheden versterkt het imago van Arnhem als duurzame, innovatieve hotspot. 'Port of Arnhem' wordt het podium voor de belangen van een grote groep bedrijven en een wervend voorbeeld van een hoogwaardige 'clean port'.

Hoe gaan we dit doen
Uitgangspunt van het raadsbesluit is dat de Nieuwe Haven wordt ingericht als veilige bedrijfshaven. We lossen nu al knelpunten op. We gaan hiervoor nu al concreet aan de slag en voeren maatregelen uit. Ook gaan we partijen met elkaar verbinden. We werken samen met de provincie Gelderland. We werken aan de profilering van de Nieuwe Haven met bijbehorende watergebonden bedrijven en voorzieningen. Zo ontwikkelen we een strategische koers, met een uitvoeringsprogramma, die we laten vaststellen door college en raad. Met het vaststellen van het perspectief zetten we in op het bestendigen van een koers voor "Port of Arnhem", waaraan een rijk palet van bedrijven, ondernemersorganisaties, onderwijsinstanties, gemeente Arnhem en provincie Gelderland zich willen verbinden.

Uitvoering raadsbesluit en moties met betrekking tot woonboten
De ontwikkeling van de Nieuwe Haven tot bedrijfshaven, betekent ook dat ervoor is gekozen om de woonfunctie van de haven te beëindigen. Voor eigenaren van woonboten die in de haven liggen is dit zeer ingrijpend. Bij het besluit van uw raad zijn dan ook twee moties aangenomen die bijdragen aan een zorgvuldig proces en maatwerk.

De basis is dat eigenaren van woonboten financieel schadeloos gesteld worden voor het verlies van hun ligplaats, eventueel voor de boot en voor eenmalige bijkomende schade. Daarvoor wordt aan elke eigenaar die daarvoor openstaat een aanbod gedaan. Elke individuele situatie is anders, dus elk aanbod is maatwerk.

Inmiddels is de eerste woonboot met ligplaats door de gemeente aangekocht en ook afgevoerd uit de Nieuwe Haven. Met de eigenaren van 8 andere woonboten worden individueel gesprekken gevoerd over uitkoop of een andere vorm van schadeloosstelling. De eigenaren van 5 woonboten hebben aangegeven niet open te staan voor een gesprek in het kader van de vrijwillige uitkoopregeling, en hebben een ander traject voor ogen zoals (uitsluitend) verplaatsing. Met één eigenaar is het ondanks herhaalde pogingen nog niet gelukt in contact te komen.

De vrijwillige uitkoopregeling betreft conform raadsbesluit een volledige schadeloosstelling die bestaat uit vermogensschade (verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats, of, als de bewoner ervoor kiest zelf de woonboot te verkopen, de waarde van de ligplaats) en vergoeding voor bijkomende schade zoals verhuiskosten. De vermogensschade wordt door een onafhankelijk taxateur bepaald aan de hand van een formele taxatie. Het concept taxatierapport wordt zoals afgesproken ook naar de betreffende eigenaar gestuurd.

Voor het vrijwillige traject wordt ruim de tijd genomen. In het besluit van uw raad staat dat dit minimaal een jaar duurt. Bij het besluit is de motie 'niet tussen wal en schip laten vallen van bewoners' (20M111) aangenomen. Deze motie geeft aan dat het beschikbare geld voor uitkoop ook ingezet mag worden voor een vervangende ligplaats. Als er vervangende ligplaatsen concreet in beeld zijn, dan kan de termijn van het vrijwillige traject verlengd worden. Die kan daarmee dus langer dan een jaar duren.

Het streven is om met alle woonbooteigenaren binnen het vrijwillige traject tot een voor ieder bevredigende oplossing te komen. Daar wordt maximaal op ingezet. Het uitgangspunt blijft overigens altijd dat eigenaren van woonboten financieel schadeloosgesteld worden, ook als er geen gebruik gemaakt wordt van het vrijwillige traject.

Alternatieve ligplaatsen
Eerder is vastgesteld dat er binnen de gemeente Arnhem geen opties voor nieuwe ligplaatsen voor woonboten gevonden konden worden. Hierin is naar onze mening geen verandering gekomen. Op grond van de motie 'voortgang koers woonboten' (20M161) worden de uitgangspunten echter toch nog eens goed tegen het licht gehouden. Er is een externe deskundige aangesteld om dit te doen en indien mogelijk ook met concrete voorstellen te komen.

De deskundige kijkt naar alle theoretisch mogelijke locaties waar woonboten kunnen liggen, binnen de gemeentegrenzen van gemeente Arnhem. Daarbij wordt begonnen met het beschouwen van ligplaatsen op de rivier, vervolgens ligplaatsen aan de rivier, daarna locaties aan bekkens en plassen aan de rivier en vervolgens buiten de invloed van de rivier. De vervolgstap is dat er wordt 'weggestreept'. Dit gebeurt op basis van reserveringen die worden gemaakt door bijvoorbeeld beleid en regelgeving van Rijkswaterstaat, op basis van bestemmingsplannen en gebiedsvisies van de gemeente en op basis van regelgeving van bevoegd gezag. Hierbij zal worden aangegeven waar de gemeenteraad van Arnhem beslissingsruimte heeft. In deze fase wordt er ook gekeken naar de nautische veiligheid van de ligplaatsen en naar bijvoorbeeld hindercontouren en aantasting van landschappelijke waarden. Op deze manier komen we tot een lijst met mogelijke locaties.

Van deze mogelijke locaties wordt vervolgens een quickscan opgesteld van de geschiktheid ervan. Een locatie wordt op de aspecten planologische haalbaarheid, huidige eigendomssituatie, draagvlak in de omgeving, belemmeringen en kosten getypeerd en gewaardeerd. Dit levert een rangschikking op van de eventueel haalbare locaties. Daarbij worden ook de door eigenaren van woonboten ingebrachte opties meegenomen.

Het onderzoek zal voor de zomer 2021 gereed zijn en bij het volgende halfjaarbericht aan uw raad aangeboden worden.

De twee al beschikbare ligplaatsen aan de Westervoortsedijk
Door een eerdere verwerving zijn er op dit moment twee vervangende ligplaatsen beschikbaar aan de Westervoortsedijk. We wachten met het beschikbaar stellen van deze plekken tot het onderzoek naar meer alternatieve ligplaatsen is afgerond. Bovendien is de gemeente in gesprek over de verwerving van nog een derde ligplaats aan de Westervoortsedijk. Deze minimaal twee, maar mogelijk meer ligplaatsen, zullen tegelijkertijd beschikbaar gesteld worden na afronding van het onderzoek naar alternatieve ligplaatsen. Als er meer belangstelling is dan dat er ligplaatsen zijn, wordt er geloot door de notaris. Er zullen spelregels worden opgesteld voor (deelname aan) de loting.

Gat van Moorlag
Bijzondere aandacht is in de beraadslaging van uw raad uitgegaan naar het 'Gat van Moorlag' in de Gemeente Renkum. Op verzoek van uw raad heeft de eigenaar van deze locatie (K3) hun visie op de toekomst op papier gezet. In een flyer heeft K3 aangegeven dat de ontwikkeling van het Gat van Moorlag mogelijk ook het vraagstuk van de woonboten in de Nieuwe Haven kan oplossen.

De locatie is gelegen buiten de gemeente Arnhem. Een eventuele ontwikkeling op die plek is een zaak tussen de eigenaar en het bevoegd gezag, de gemeente Renkum. Het is niet aan de gemeente Arnhem om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente. Wel kunnen wij voor een alternatieve ligplaats, als alternatief voor uitkoop voor boten die nu in de Nieuwe Haven liggen, een bedrag inbrengen dat in verhouding staat tot de getaxeerde waarde van de betreffende ligplaatsen in de Nieuwe Haven.

Op basis hiervan hebben wij overlegd met K3 en de gemeente Renkum. Het college van (de gemeente) Renkum is van mening dat op dit moment het plaatsen van woonboten in het Gat van Moorlag niet gewenst is en ook niet toegestaan. Mocht er een plan van K3 komen dan zal de gemeente Renkum zich daarover buigen. Maar als een plan al ooit in procedure komt, zal het nog vele jaren duren voordat het planologisch is vastgelegd en uitgevoerd. Dus dat betekent dat het nog vele jaren zal duren voordat er woonboten geplaatst zouden kunnen worden. Voor de verplaatsing van de woonboten in Arnhem (op korte termijn) is dit dus geen serieuze oplossing.

K3 heeft laten weten dat voor ontwikkeling van het Gat van Moorlag een secuur traject noodzakelijk zal zijn. Een dergelijk proces zal jaren in beslag nemen, vindt ook K3. Bovendien is voor wat betreft de mogelijk uit te geven typen kavels in relatie tot de woonboten in de Nieuwe Haven het één vermoedelijk niet een oplossing van het ander. Een tijdelijke oplossing, vooruitlopend op de visie, die een aantal woonboten een plek kan geven, is wellicht wel een mogelijkheid maar dan moeten hier separaat plannen voor ingediend worden die voor een tussenoplossing gaan. Met alle onzekerheid hieromtrent kiest K3 hier niet voor. Het bedrijf gaat voor een visie die in één keer echt goed is voor de polder. K3 denkt aan

de westkant van Arnhem in de Rosandepolder een herinrichting te kunnen realiseren waarbij woongenot, rust, natuur, recreatie en wonen op het water hand in hand kunnen gaan, maar daar hebben zij en betrokken partijen ruim de tijd voor nodig en de uitkomst is nu nog te onzeker.

Wat ondernemers ervan vinden

Shell Nederland. Arjan Kappert, managing director:
De haven van Arnhem vervult voor Shell Nederland een sleutelrol voor de distributie van brandstoffen in Noord- en Oost-Nederland. Veiligheid in de haven staat bovenaan. Een veilige invaart voor binnenvaarttankers tot 135 meter is noodzakelijk. De situering van de jachthavens en woonboot Orion in de invaart is een veiligheidsrisico. Daarnaast wordt in toenemende mate gewerkt aan het duurzamer maken van onze producten, maar ook aan een schoner vervoer ervan. Onze vloot wordt steeds schoner en de benodigde faciliteiten daarvoor ook. De goede samenwerking met de lokale havendienst is essentieel om onze doelen te bereiken.

Dyckerhoff Basal. Jan van Diest, managing director:
Wij leveren duurzame beton van de beste kwaliteit, *just in time* geleverd op de bouwplaatsen in de regio. Daarvoor is een betrouwbare en milieuvriendelijke aanvoer van grondstoffen essentieel. De haven van Arnhem biedt ons hiervoor een uitstekende basis voor een gedeeltelijke aanvoer per schip, om zo ook de toenemende verkeersdruk bij het transport over de weg, verder te ontlasten. Wij willen samen met het havenbedrijf Arnhem kijken hoe wij onze producten en werkwijze verder verduurzamen en innoveren.

Misti/Walvoorzieningen Nederland/Fransen Technical Services. Jan Fransen, eigenaar directeur:
Juist in de huidige crisis zijn de kansen voor bedrijven belangrijk. De binnenvaart is niet voor niets een essentiële beroepsgroep voor de samenleving en zij heeft veilige havens nodig. In de Nieuwe Haven van Arnhem zijn kansen zo makkelijk te realiseren. De kansen zijn groot en de ambitie navenant. Helpen jullie ons een mooie plek te maken van de haven?

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

R.J.M. van Wuijtswinkel A. Marcouch

cc: Raadsleden en fractievolgers

Aan xxx

Datum : 9 maart 2021
Zaaknummer : 555488
Contactpersoon : Rita Kleijwegt
Telefoonnummer : 026 3773010

Onderwerp: Stand van zaken woonboten Nieuwe Haven

Geachte heer / mevrouw …

Op 8 juli 2020 heeft de gemeenteraad besloten de Nieuwe Haven volledig tot bedrijfshaven te ontwikkelen. Dat betekent dat de gemeenteraad de woonfunctie gaat beëindigen. In deze brief informeren wij u over de stand van zaken en de verdere procedure.

Aanpak
U bent één van de zes woonbooteigenaren waarvoor nog geen oplossing gevonden is. Wij willen graag in overleg met u tot een goede oplossing komen. Wij hebben in eerste instantie gezegd hiervoor minimaal een jaar na het raadsbesluit de tijd te nemen. Om iedereen de rust te gunnen positie te bepalen en om voor iedereen goed maatwerk te kunnen leveren, wordt deze periode met in elk geval een half jaar verlengd tot 8 januari 2022. Op basis van de stand van zaken op dat moment wordt opnieuw gekeken wat de vervolgstap is. Uitgangspunt blijft dat u als eigenaar financieel schadeloos wordt gesteld.

Welke mogelijkheden zijn er in voor u?
1. U vindt zelf een nieuwe ligplaats voor uw woonboot:
U kunt dan gebruikmaken van het aanbod voor schadeloosstelling voor uw ligplaats met eenmalige bijkomende schade. De omvang van de schade wordt door de taxateur in een rapport gepresenteerd. Die vergoeding mag u gebruiken voor uw nieuwe ligplaats, maar u bent in principe vrij in de besteding. Als u daarbij hulp wil hebben van een aankoopmakelaar, kan dat op kosten van ons, mits wij **vooraf** hebben ingestemd met de kosten.

2. *U kiest voor een woning aan wal:*
U kunt dan gebruikmaken van de uitkoopregeling en u ontvangt een schadeloosstelling voor uw woonboot en ligplaats met eenmalige bijkomende schade. De omvang van de schade wordt door de taxateur in een rapport gepresenteerd. Het staat u vrij deze vergoeding te gebruiken voor het (deels) aflossen van een hypotheek, de aanschaf van een nieuwe woning of anderszins.

3. U wenst dat wij een nieuwe ligplaats zoeken binnen gemeente Arnhem:

Mogelijk heeft het uw voorkeur om af te wachten of er door de gemeente Arnhem een andere ligplaats beschikbaar gesteld wordt. U moet dan nog enige tijd geduld hebben. Ook staat niet op voorhand vast dat u in aanmerking komt voor een ligplaats van uw keuze, als er niet voldoende plaatsen beschikbaar zijn. Op dit moment zijn er nog onvoldoende nieuwe ligplaatsen.

Onderzoek alternatieve ligplaatsen
Op verzoek van de gemeenteraad zoeken wij nogmaals de mogelijkheden voor alternatieve ligplaatsen. Wij verwachten het onderzoek voor 1 juni 2021 te hebben afgerond.
Het onderzoek omvat ook de door woonbootbewoners aangedragen mogelijkheden; dus ook buiten de gemeente Arnhem. Heeft u nog een tip? Wij vernemen het graag.
Uiteraard kunnen wij ligplaatsen niet eigenstandig buiten het grondgebied van onze gemeente realiseren.

Door een eerdere verwerving zijn er nu twee vervangende ligplaatsen beschikbaar aan de Westervoortsedijk. Bovendien doen zich op de markt mogelijk meer kansen voor om bestaande ligplaatsen te verwerven. Wij zijn van plan deze ligplaatsen toe te wijzen zodra wij zicht hebben op meer nieuwe ligplaatsen.

Wat gebeurt er als er meer gegadigden dan plaatsen zijn?
Wij gaan dan geen keuze maken. Alle eigenaren, die zelf op de woonboot wonen en blijven wonen, maken dan kans op één van die plaatsen. Ook moet de boot voldoen aan de (fysieke) eisen die een ligplaats stelt om een ligplaats daadwerkelijk in te kunnen nemen en moeten de benodigde vergunningen kunnen worden verkregen. Toewijzing gaat dan, in aanwezigheid van de gegadigden, door loting onder toezicht van een notaris.

Kosten adviseur
Wij kunnen ons voorstellen, dat u zich wenst te laten bijstaan door een adviseur. Als u met ons in gesprek gaat in het kader van vrijwillige uitkoop, dan zullen wij de redelijke kosten hiervan aan de adviseur vergoeden. Wel wensen wij vooraf een indicatie van kosten te ontvangen.

Taxatie
Indien u kiest voor de uitkoopregeling, ontvangt u van ons een vergoeding. Deze bestaat uit:
- vergoeding van de Vermogensschade: dat is de getaxeerde verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats,

of als u ervoor kiest zelf de woonboot te verkopen, alleen de waarde van de ligplaats;
- vergoeding voor eenmalige bijkomende schade (bijvoorbeeld verhuiskosten).

De vermogensschade wordt door een onafhankelijk taxateur bepaald.
Als u van de uitkoopregeling gebruik maakt wordt u door deze taxateur benaderd voor een taxatieafspraak. De taxatie zal in concept naar u en ons worden gezonden. Zowel u als wij kunnen op dat concept reageren.

Als u het met de taxatie niet eens bent, mag u een andere taxateur inschakelen. Als u de kosten hiervan vergoed wenst te zien, willen wij vooraf weten wat de kosten zijn en zullen wij vooraf hiermee moeten instemmen.

Uitgangspunt taxatie

Uitgangspunt voor de taxatie is de betreffende ligplaats in de Nieuwe Haven, op basis van de huidige vergunning. Het raadsbesluit om de woonfunctie in de Nieuwe Haven te beëindigen heeft dus *geen* invloed op de waarde. Voor de boot geldt hetgeen feitelijk door de taxateur wordt aangetroffen. Dit is dus de huidige woonboot in de huidige onderhoudstoestand.

Aanbod

Er volgt op basis van de taxatie een aanbod: ligplaats en woonboot dan wel een aanbieding voor alleen de aankoop van de ligplaats. Bijkomende schade wordt in overleg vastgesteld. Dit laatste is vaak beslissend om een eventueel verschil te overbruggen naar een nieuwe woonsituatie. Als u instemt met het aanbod, dan worden nadere afspraken gemaakt over de uitbetaling van de vergoeding. Indien nodig kan een deel van het bedrag als voorschot worden ontvangen, bijvoorbeeld als verhuisvergoeding, bankgarantie bij aankoop van een woning of borgstelling op een huurwoning.

Gesprek

Het verplicht u nog tot helemaal niets om een gesprek met ons aan te gaan over uitkoop en om een taxatie te laten verrichten. U kunt dit dus ook gerust doen als u uitsluitend van de informatie gebruik wilt maken om uw positie beter te kunnen bepalen.
Als u inmiddels al een vervangende ligplaats op het oog heeft, of al zelfs gekocht heeft, dan staan wij open om met u de spreken over schadeloosstelling.

Hoe nu verder?

Met deze brief hebben wij u willen informeren over de stand van zaken en de verdere procedure.

Wij blijven graag met u – eventueel bijgestaan door een adviseur – in contact over het vinden van een aanvaardbare oplossing. Wethouder J. van Dellen voert graag het gesprek met u en beantwoordt ook uw vragen. Voor het maken van een afspraak kunt u contact opnemen met mevrouw Kleijwegt.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van Arnhem
Etc…

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	**21 juli 2021**
Zaaknummer	**590702**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 15 juli 2021, Griffie nummer: 590702

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 7 juli 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **590702**

ONDERWERP: Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 7 juli 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 7 juli 2021 vast te stellen.

Bijlage

- concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 7 juli 2021

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	**21 juli 2021**
Zaaknummer	**590702**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 15 juli 2021, Griffie nummer: 590702

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 7 juli 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 7 JULI 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Dilekçi (DENK Verenigd Arnhem), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren) , de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66),mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Henzen (PVV), de heer Dayioğlu (GroenLinks) (aanwezig vanaf 21.15 uur)

Begintijd vergadering : 19.45 uur
Eindtijd vergadering : 23.40 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

5.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
6.1 Herstemming van een motie behorend bij het raadsvoorstel: Perspectiefnota 2022-2025	De motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137) van de fractie SP is met 21 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen.
6.2 Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"	Het voorstel is met 31 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
6.3 Vaststellen: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024	De motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71) van de fractie D66 is met 22 stemmen voor en15 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 36 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.
6.4 Vaststellen: Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier	Het voorstel is met 36 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.
6.5 Vaststellen: Visie 'Circulaire Economie Arnhem'	Het amendement "Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie" (21A22) van de fractie Partij voor de Dieren is met 16 stemmen voor en 22 stemmen tegen verworpen. De motie "Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie" (21M47) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. De motie "Circulaire ECONOMIE = duurzaam" (21M48) van de fracties VVD, GroenLinks en PvdA is met 33 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen. De motie "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" (21M64) van de fractie GroenLinks is met 17 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen. De motie "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" (21M65) van de fractie GroenLinks is met 26 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond" (21M69) van de fractie Partij voor de Dieren is met 6 stemmen voor en 32 stemmen tegen verworpen.

De motie "Eten met raad en gemeente" (21M88) van de fractie GroenLinks is met 22 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147) van de fractie SP is met 5 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen.
Het lid Andeweg heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'tegen' te hebben gestemd.
Het lid Kraaijenbrink heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'tegen' te hebben gestemd.

Het voorstel is met 33 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen.

6.6 Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"

De motie "Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt" (21M148) van de fractie SP is met 7 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.

De motie "Juridische adviezen borgen" (21M149) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren is met algemene stemmen aangenomen.

De motie "Proces Paasbergflat snel afronden" (21M150) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren is met 14 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen.

De motie "Van afkeuring" (21M150) van de fracties Partij voor de Dieren, SP en PVV is met 12 stemmen voor en 26 stemmen tegen verworpen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	21 juli 2021
Zaaknummer	590702

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 15 juli 2021, zaaknummer: 590702

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **590702**

ONDERWERP: Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 21 juli 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de "Lijst van Ingekomen Stukken" van 5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021 vast te stellen.

Als raadslid kunt u de ingekomen stukken inzien via het Bestuurlijk Informatiesysteem (iBabs).

Bijlage

- Lijst van Ingekomen stukken (5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021)

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	21 juli 2021
Zaaknummer	590702

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 15 juli 2021, zaaknummer: 590702

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Lijst van Ingekomen stukken (5 juli 2021 tot en met 13 juli 2021)			
Datum	**Afzender**	**Titel**	**Advies**
05-07-2021	Rijnstad	Reactie motie actieplan Overlast	Voor kennisgeving aannemen
06-07-2021	A. Oost	Overlast stadscentrum als vanouds	In handen stellen van het college van B&W ter afdoening, verzoek kopie antwoordbrief/mail aan raad
06-07-2001	MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland	Stukken voor raden na vaststelling AB MGR	Voor kennisgeving aannemen
06-07-2021	Groene Metropoolregio	Concept Besluitenlijst Regioagendacommissie 28 juni 2021	Voor kennisgeving aannemen
12-07-2021	FNV	Afvalverzamelaars De Brug	Voor kennisgeving aannemen
12-07-2021	Leergeld Arnhem Renkum Rheden	Perspectief 2021-2025 en jaarverslag 2020 Stichting Leergeld Arnhem	Voor kennisgeving aannemen
13-07-2021	K. Pieters	Uitspraak Raad van State inzake windturbines: Wanneer bent u als gemeente in overtreding en aansprakelijk?	Voor kennisgeving aannemen
13-07-2021	S. Boone	Gaardenhage	Voor kennisgeving aannemen

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 567708

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 11 mei 2021, nummer: 576708;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een nieuwe bewaakte fietsenstalling te realiseren in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet en als uitwerking van de nota 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik', de moties fietsparkeren en de Accentnota Fiets.
2. Akkoord te gaan met een totale investering van € 1,85 mln. voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen, onderdeel van ontwikkelingplan Bartok Park.
3. De kosten van realisatie (€ 1,85 mln.) te dekken uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid (€ 0,85 mln.), cofinanciering provincie Gelderland (€ 0,85 mln.) en herstelagenda anticyclisch investeren (€ 0,15 mln.).
4. De kosten voor exploitatie á € 140.000 vanaf 2024 op te nemen in de parkeerexploitatie.
5. Akkoord te gaan met bijgevoegde begrotingswijziging met nummer 21-007 0W053.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Bijlage begrotingswijziging

Nr. **21-007 OW053**
Onderwerp Fietsenstalling Rozet
I / S
Raad d.d. 21 juli 2021
Zaaknr. 567708

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**		Begroting	Meerjarenraming		
			2021	2022	2023	2024
	Lasten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
	Exploitatie fietstenstalling					140
	Kapitaallasten fietsenstalling					
	- Bruto kapitaallasten fietsenstalling	66				
	- Bespaarde rente BR Kapitaallasten	-14				
	- Aanwending budget anticyclisch investeren	-10				
		42				42
			0	0	0	182
	Baten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
			0	0	0	0
	Exploitatieresultaat		**0**	**0**	**0**	**-182**
	Mutaties reserves					
	Toevoeging aan BR Kapitaallasten		0	0	-850	0
	Onttrekking bijdrage BR BBF in investering				850	
	Onttrekking jaarlijkse afschrijving BR Kapitaallasten					42
	Onttrekking beheerkosten BR BBF		0	0		140
			0	0	0	182
	Totaal Resultaat		0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	S02 Bereikbaarheid				
	Bouw fietsenstalling			1.850	
	Bijdrage provincie			-850	
	Totaal Investeringen	0	0	1.000	0

Vaststellen Fietsenstalling HUB Rozet

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	R. van der Zee

.

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Kraaijenbrink (AC), Pape (VVD), Steenvoort (D66), Van der Loo (GL), Greving (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Hutten (CDA), Nede (CU) en Tujeehut (AOP). De fracties van de SP, PVV en Denk/Verenigd Arnhem waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De informatieve vergadering heeft plaatsgevonden op 7 juli, waarbij mevrouw Doest (Rozet) heeft ingesproken. De raadskamerleden hebben vragen aan haar gesteld. Vervolgens is de informatieve behandeling afgesloten en is de raadskamer begonnen aan de meningsvorming 1. Ook deze behandeling van het raadsvoorstel is afgerond. Er zijn geen wijzigingsvoorstellen aangekondigd. De raadskamer heeft besloten het voorstel, als hamerstuk door te geleiden naar de besluitvormende raad.

Toezegging
Oplaadpunten electrische fietsen HUB Rozet
Wethouder van der Zee zegt toe de mogelijkheden te onderzoeken wat er mogelijk is qua oplaadpunten voor elektrische fietsen.

Conclusie
De voorzitter concludeert, dat de raadskamer heeft besloten het voorstel, als hamerstuk door te geleiden naar de besluitvormende raad.

De raadsadviseur, De voorzitter,

K. Vons M. Simonis

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 567708

Onderwerp: Fietsenstalling HUB Rozet

Voorstel

1. Een nieuwe bewaakte fietsenstalling te realiseren in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet en als uitwerking van de nota 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik', de moties fietsparkeren en de Accentnota Fiets.
2. Akkoord te gaan met een totale investering van € 1,85 mln. voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen, onderdeel van ontwikkelingplan Bartok Park.
3. De kosten van realisatie (€ 1,85 mln.) te dekken uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid (€ 0,85 mln.), cofinanciering provincie Gelderland (€ 0,85 mln.) en herstelagenda anticyclisch investeren (€ 0,15 mln.).
4. De kosten voor exploitatie á € 140.000 vanaf 2024 op te nemen in de parkeerexploitatie.
5. Akkoord te gaan met bijgevoegde begrotingswijziging.

Inleiding

De fietsenstalling HUB Rozet is een belangrijk onderdeel van het plan Duurzame Mobiliteitshub Rozet. Het voorziet in realisatie van een nieuwe inpandige stallingslocatie in de zuidelijke binnenstad met voldoende plaatsen. De stalling is een toevoeging op de twee bestaande bewaakte fietsenstallingen in de binnenstad, bij het Gele Rijdersplein en Musis (Johnny van Doornplein). In de zuidelijke binnenstad ontbreekt op dit moment een fietsenstalling, waardoor alle fietsen in de openbare ruimte staan. Om tot realisatie van het plan over te gaan is een raadsbesluit nodig.

De fietsenstalling HUB Rozet wordt een gratis-bewaakt stalling met 650 plaatsen op een toplocatie, aantrekkelijk gelegen aan de hoofdfietsroute. Een gebouwde, inpandige stalling (*fietsparkeergarage*) als onderdeel van het ontwikkelplan Bartok Park. Een stalling die op maaiveldniveau ligt en goed toegankelijk is, zonder hellingen, trappen of lange loopafstanden. De stalling is bereikbaar en prettig in gebruik. De entree ligt aan de Kleine Oord, gunstig nabij de hoofdentree van Rozet (loopafstand 30-40 m.), waarmee het gebruik van de stalling gestimuleerd wordt. De nieuwbouw maakt een optimale stalling volgens de laatste inzichten mogelijk. In vormgeving en beleving sluit de inrichting van de stalling aan bij de Duurzame Mobiliteitshub Rozet.

Beoogd effect

Het bieden van een goede, toekomstbestendige fietsparkeervoorziening in de zuidelijke binnenstad. Het stimuleren van duurzame mobiliteit per fiets, het vergroten van de gastvrijheid, het verbeteren van de bereikbaarheid en kwaliteit openbare ruimte binnenstad.

Gemeente Arnhem

Argumenten

1.1 In de binnenstad zijn goede, aantrekkelijke fietsparkeervoorzieningen belangrijk.

Steeds meer binnenstadsbezoekers komen per fiets en willen hun fiets veilig en comfortabel kunnen parkeren. In de zuidelijke binnenstad ontbreekt een stalling, waardoor veel mensen hun fiets in de openbare ruimte parkeren. Dat leidt tot problemen zoals een verminderde toegankelijkheid voor mensen met een beperking of een rommelig aanzien van de openbare ruimte.

In meerdere moties heeft uw raad de laatste jaren opgeroepen om te komen tot een fietsvriendelijke binnenstad met voldoende fietsparkeerplaatsen. Dat betreft de motie 'Fietsvriendelijke binnenstad' (18M63), met de oproep "*Meer bewaakte stallingen te realiseren in de (zuidelijke) binnenstad"* , de motie 'Intensiveer fietsbeleid (tandje erbij)' (17M79), met de oproep "*het fietsparkeerbeleid zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin te intensiveren*" en de motie '(Pop up) Fietsenstallingen zuidelijke binnenstad' (17M101g), met de oproep "*onderzoek realiseren naar fietsenstallingen in de zuidelijke binnenstad*". Dit raadsvoorstel geeft invulling aan deze moties.

Net als de stallingen Gele Rijdersplein en Musis (Johnny van Doornplein) wordt de fietsenstalling HUB Rozet een opvangstalling, waar bezoekers uit westelijke richting, stad en regio, hun fiets kunnen parkeren. Daarmee voorkomen we dat bezoekers tot in de winkelstraten rijden en daar parkeren, of zoals nu op het plein voor Rozet. Met het plan voor de stalling Rozet neemt de beschikbaarheid van bewaakte fietsparkeerplekken in de binnenstad met 650 plaatsen toe tot 1350. De 3 stallingen krijgen een hoofdrol in het fietsparkeerplan binnenstad dat later dit jaar beschikbaar komt.

1.2 Op dit moment doet zich een bijzondere en eenmalige kans voor om een inpandige fietsenstalling te realiseren in complex Bartok Park, recht tegenover publiekslocatie Rozet. Daarmee krijgen bezoekers een goede stalling én wordt de openbare ruimte ontlast.

In december 2019 heeft het college opdracht gegeven om een geïntegreerde fietsenstalling in nieuwbouwcomplex Bartok Park te onderzoeken. In samenspraak met de ontwikkelaar van Bartok Park is een ontwerpbouwplan opgesteld inclusief inpandige fietsenstalling (650 plaatsen, 750 m2 op de begane grond, entree aan Kleine Oord nabij Rozet). De ontwikkelaar is bereid deze stalling te realiseren als onderdeel van het totaalplan.

1.3 De stalling biedt een structurele en toekomstbestendige oplossing voor de vele dagelijkse bezoekers van Rozet (2200 per dag).

De stalling gaat als bronpunt fungeren voor de zuidelijke binnenstad, naast Rozet ook voor het Korenmarktkwartier of bijvoorbeeld Filmtheater Focus. De stalling maakt de opwaardering van de openbare ruimte rondom Rozet mogelijk. Als onderdeel van de HUB Rozet komt in de stalling deelmobiliteit beschikbaar voor bewoners en bezoekers in het gebied in de vorm e-bakfietsen en e-fietsen.

1.4 Nieuwbouw maakt een kwalitatief hoogwaardige stalling mogelijk

Het realiseren van een fietsenstalling luistert nauw. Naast een goede locatie moet de stalling aantrekkelijk en prettig in gebruik zijn. Daar kunnen we maximaal in voorzien door nieuwbouw.
De eisen om tot een goede stalling te komen, zoals ligging op begane grondniveau, plek van de entree en benodigde vrije hoogte binnen zijn als uitgangspunt meegegeven in het ontwerpproces. De capaciteit van 650 plaatsen is bepaald op basis van behoefte en inpasbaarheid in het pand.

De bijlage gaat nader in op ligging, opzet en kwaliteit van de stalling. In de komende periode wordt het plan verder uitgewerkt.

2.1 Investeren in een inpandige stalling is nodig

Vanuit de Mobiliteitshub Rozet zijn afspraken in de maak over de parkeeroplossing voor Bartok Park. Onderdeel van de afspraken is het aanbieden van een inpandige fietsenstalling door de projectontwikkelaar voor publiek gebruik. Voorwaarde is dat de gemeente de stalling afneemt van de projectontwikkelaar en daarmee eigenaar wordt van de stalling. Het raadsbesluit is nodig om over te kunnen gaan tot aanschaf.
Met deze oplossing kan de ruimte zonder huurkosten worden gebruikt. Deze vorm (eigenaarschap van een gebouwde stalling) is vergelijkbaar met de Citostalling bij station Arnhem Centraal, die NS exploiteert. Naast de afname van het pand is een investering in de inrichting van de stalling nodig. Dat gaat onder andere over de fietsenklemmen, aankleding, beheersloge en toegangssysteem.

4.1 De stalling is een belangrijke basisvoorziening voor een gastvrije stad

Een nieuwe bewaakte stalling brengt jaarlijkse kosten voor exploitatie met zich mee.

- Tijdens openingstijden zijn altijd een of meerdere beheerders aanwezig. Gemeente Arnhem zet daarvoor mensen in met een afstand tot de arbeidsmarkt, via de organisatie Scalabor. Met de uitbreiding kunnen we nieuwe mensen werk bieden, passend bij de gemeentelijke doelen op gebied van passend werk.
- Het voorstel is zoals gebruikelijk de openingsuren voor winkels te hanteren, inclusief een uur ervoor/uur erna (75 uur/week). Openstelling kan naar wens worden aangepast, bijvoorbeeld tijdens avonduren. Streven is de openingstijd van de stalling af te stemmen op de functies rondom de stalling (zoals bijv. werk of cultuur), zodat fietsers beter worden bediend.

4.2 Een nieuwe vorm van exploitatie toe te passen om kosten te besparen

Om de kosten van de exploitatie beheersbaar te houden en meer service te kunnen verlenen aan de klant is het voorstel het systeem van toegangscontrole te vernieuwen. Dat gebeurt door een nieuw type toegangssysteem, waarmee fietsers zelf in- en uit scannen om toegang te krijgen tot de stalling. Met dit systeem is een meer efficiënte inzet van beheerder mogelijk, wat leidt tot een kostenreductie van 30% tot 40% per jaar. Bijkomend voordeel is dat dit systeem flexibeler is en tijdens rustige uren (zonder beheerders) een oplossing kan bieden voor bijvoorbeeld buurtbewoners die hun fiets willen parkeren.
Het systeem van toegangscontrole is onderdeel van de inrichting van de stalling en wordt nader uitgewerkt, gekoppeld aan openingstijden.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De verwachtingen voor gebruik zijn goed

De kans dat de stalling niet goed functioneert en niet wordt gebruikt is laag. De ligging en opzet van de fietsenstalling zijn erg gunstig, waarmee gebruik en waardering van de stalling door fietsers gegarandeerd lijkt.

1.2 Fatale termijn: beslissing nodig voor de zomer van 2021

Om door te kunnen met het project wil de projectontwikkelaar voor de zomer van 2021 duidelijkheid of het plan doorgaat en de gemeente overgaat tot aankoop. Zonder een tijdig besluit komt de inpandige fietsenstalling mogelijk te vervallen door een andere invulling.

2.1 Realisatie van het plan is uiteindelijk afhankelijk van de projectontwikkelaar

De opdrachtgever en projectontwikkelaar van Bartok Park bepaalt uiteindelijk of het bouwproject doorgaat. Het ziet er positief uit, zoals beschreven in de raadsbrief planontwikkeling Bartok Park. De concrete beschikbaarheid van de stalling is afhankelijk van de te doorlopen procedures en de bouwtijd.

3.1 Verzoek om cofinanciering loopt nog

Het plan is voorgedragen voor cofinanciering vanuit de provincie en lijkt kansrijk. Daaraan ligt ten grondslag:

- Het plan is een uitwerking van het provinciale mobiliteitsvisie en regionale plan voor HUBS, overstappunten voor duurzame mobiliteit.
- Het plan voor de fietsenstalling HUB Rozet is opgevoerd in de regionale prioritering van fietsprojecten, dat deel uitmaakt van de (concept) Regionale Agenda Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen 2022. Later dit jaar volgen daaruit de afspraken over cofinanciering vanuit het bestuurlijk akkoord en investeringsagenda met de provincie.
- Belangrijk is dat de gemeente zelf een substantiële bijdrage voor realisatie (50%) beschikbaar stelt.
- Ook het Rijk stelt in het kader van het Nationaal Toekomstbeeld Fiets plannen voor fietsparkeer-voorzieningen nabij binnensteden subsidiabel. Het plan voor fietsenstalling HUB Rozet is door de provincie ingediend.

Er is nog geen beschikking afgegeven. Mocht blijken dat het plan niet of niet volledig voor subsidie in aanmerking komt, komt het ontbrekende bedrag ten laste van de bestemmingsreserve bereikbaarheid.

4.1 Uitbreiding openingsuren kan tegen meerkosten

Als een uitbreiding van de openingsuren gewenst is, bijvoorbeeld tijdens de avonduren, nemen de kosten voor exploitatie toe.

Participatie

Het plan is vanuit de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik' voorgelegd aan het Platform Binnenstad Arnhem (PBA) en positief ontvangen. Dat sluit ook aan bij de uitkomsten van een integrale werksessie bij Rozet in oktober 2019 om tot betere fietsparkeervoorzieningen de zuidelijke binnenstad te komen.
Cultuurcentrum Rozet en de Fietsersbond zijn op de hoogte van het voornemen om te komen tot de fietsenstalling Rozet, en staan er positief tegenover. Het plan is nog niet aan de buurt voorgelegd. Meer consultatie met de stad, Rozet en omwonenden volgt nog, ook gekoppeld aan de bestemmingplanprocedure voor Bartok Park.

Financiën

Investeringen
De investeringskosten voor realisatie van de stalling worden geraamd op € 1,85 mln. Dit is inclusief het toegangssysteem (€ 0,15 mln.), waar in de eerdere raming in de raadsbrief Duurzame HUB Rozet nog geen sprake van was. In die brief was de benodigde investering € 1,7 mln.

De investering is als volgt opgebouwd:

Aanschaf stalling (ruwbouw)	0,9
Inrichting stalling (oa. fietsklemmen)	0,8
Zelfservice toegangssysteem	0,15 +
	1,85 mln.

Dekking
De realisatie van een nieuwe fietsenstalling in de zuidelijke binnenstad is een belangrijke beleidsuitwerking, passend bij de doelen voor een bereikbare binnenstad en duurzame mobiliteit.

De dekking van de benodigde middelen wordt als volgt bekostigd:

Investering	Dekking	
1,85 mln.	0,85	onttrekking BR Bereikbaarheid
	0,15	herstelagenda anticyclisch investeren
	0,85 +	verzoek om cofinanciering
	1,85 mln.	

In de opbouw van dekking wordt € 0,85 mln. bekostigd uit de Bestemmingsreserve Bereikbaarheid, vooruitlopend op de beantwoording van de motie 20M248 'Voorrang voor fiets en ander emissieloos verkeer'. De volledige beantwoording van deze motie ontvangt uw raad nog voor de zomer van 2021.

In de raadsbrief anticyclisch investeren Arnhemse herstelagenda coronacrisis heeft het college aangegeven op korte termijn € 6 mln. te willen investeren in projecten centrum en omgeving. Voor de fietsenstalling wordt € 0,15 mln. van de beschikbare € 1,73 mln. voor Duurzame Hub Rozet ingezet , onderdeel van de aanpak 1e fase. Voor het resterende bedrag (€ 1,58 mln.) volgt na de zomer nog een bestedingsvoorstel.

Voor de dekking van de investeringskosten ligt een verzoek voor cofinanciering van € 0,85 mln. bij de provincie Gelderland. Het betreft iets minder dan de helft van de investeringskosten. Het verzoek is een uitwerking van het voorstel 'HUB Rozet Arnhem Centrum West' dat in juli 2020 is ingediend, als onderdeel van de gemeentelijke reactie op de provinciale mobiliteitsvisie. In de tweede helft van 2021 wordt bekend of de gevraagde cofinanciering beschikbaar komt.

Na aftrek van de subsidie resteert een netto-investering van € 1 miljoen. Deze investering leidt tot een netto bedrag aan kapitaallasten van € 42.000 in 2024 (bruto is dat € 66.000, te verminderen met de bespaarde rente van € 14.000 wegens de bijdrage ineens uit de BR Bereikbaarheid en € 10.000 wegens de beschikbare bijdrage vanuit de Anticyclische Investeringsagenda).

Exploitatie

De kosten voor exploitatie zijn geraamd op € 140.000 per jaar. Dat is als volgt opgebouwd:

Bemensing, beheerders	0,10
Toegangssysteem, jaarlijks onderhoud	0,01
Gebruiksexploitatie vastgoed	0,03 +
	0,14 mln.

Deze kostenopzet is gebaseerd op toepassing van een geautomatiseerd toegangssysteem, waarbij efficiëntere inzet van personeel mogelijk is. Zonder dit systeem komen de kosten voor bemensing jaarlijks € 75.000 hoger uit, uitgaande van de ervaringscijfers van de stalling Musis (Johnny van Doornplein). De investering in het toegangssysteem verdient zich daarmee in relatief korte tijd terug.

Voorstel is om de kosten voor het beheer van de nieuwe fietsenstalling Bartok Park op te nemen in de parkeerexploitatie. Het saldo van de parkeerexploitatie wordt verrekent met de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. De beheerskosten reeds bestaande fietsenstallingen maken ook onderdeel uit de van parkeerexploitatie.

De investering en het beheer van de fietsenstalling leiden tot onderstaande begrotingswijziging:

	Nr.	**21-007**
	Onderwerp	**OW053**
	I / S	Fietsenstalling Rozet
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	Lasten				
Programma	**S02 Bereikbaarheid**				
	Exploitatie fietsenstalling				140

	Kapitaallasten fietsenstalling					
	- Bruto kapitaallasten fietsenstalling	66				
	- Bespaarde rente BR Kapitaallasten	-14				
	- Aanwending budget anticyclisch investeren	-10				
		42				42
			0	0	0	182
Programma	**Baten** **S02 Bereikbaarheid**					
			0	0	0	0
	Exploitatieresultaat		**0**	**0**	**0**	**-182**
	Mutaties reserves					
	Toevoeging aan BR Kapitaallasten		0	0	-850	0
	Onttrekking bijdrage BR BBF in investering				850	
	Onttrekking jaarlijkse afschrijving BR Kapitaallasten					42
	Onttrekking beheerkosten BR BBF		0	0		140
			0	0	0	182
	Totaal Resultaat		0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	S02 Bereikbaarheid				
	Bouw fietsenstalling			1.850	
	Bijdrage provincie			-850	
	Totaal Investeringen	0	0	1.000	0

Uitvoering

Uitvoering is gekoppeld aan de bouw en oplevering van het complex Bartok Park. Daarover wordt de raad geïnformeerd in het tweede kwartaal van 2021.

Communicatie

Communicatie over het plan volgt als het raadsbesluit is genomen, ook in relatie tot het te doorlopen bestemmingsplantraject voor Bartok Park.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan Fietsstalling HUB Rozet
- Begrotingswijziging

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	567708

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 11 mei 2021, nummer: 576708;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een nieuwe bewaakte fietsenstalling te realiseren in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet en als uitwerking van de nota 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik', de moties fietsparkeren en de Accentnota Fiets.
2. Akkoord te gaan met een totale investering van € 1,85 mln. voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen, onderdeel van ontwikkelingplan Bartok Park.
3. De kosten van realisatie (€ 1,85 mln.) te dekken uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid (€ 0,85 mln.), cofinanciering provincie Gelderland (€ 0,85 mln.) en herstelagenda anticyclisch investeren (€ 0,15 mln.).
4. De kosten voor exploitatie á € 140.000 vanaf 2024 op te nemen in de parkeerexploitatie.
5. Akkoord te gaan met bijgevoegde begrotingswijziging

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Fietsenstalling HUB Rozet

Pitch planopzet en kwaliteit

Gemeente Arnhem SBR Mobiliteit/MtL April 2021

Fietsvriendelijke binnenstad Arnhem

1 - Fietsenstalling (A) onderdeel van Duurzame Mobiliteitshub Rozet

2 - 3 bewaakte stallingen binnenstad

3 - Aanvoerroutes fiets vanuit de wijken en regio – koppeling aan opvangstalling

4 - Ligging aan doorfietsroute zuidelijke binnenstad

5 - Doorfietsen tot aan de voordeur

6 - Inpandige stalling in complex Bartok Park

7 - Plattegrond 650 fietsen, aantrekkelijk en toegankelijk

8 - Beleving, familie HUB Rozet

9 - Deelmobiliteit, toegangssysteem

Fietsvriendelijke binnenstad

Fietsenstalling (A) onderdeel van Duurzame Mobiliteitshub Rozet

A. Fietsstalling Rozet

Zorgen voor meer fietsgebruik naar de binnenstad begint met goede fietsroutes en prettige, veilige stallingsvoorzieningen. Daarmee wordt een volwaardig of zelfs beter alternatief gecreëerd waarvoor men de auto laat staan. Bedoeling is een nieuwe gratis bewaakt stalling te realiseren die veelvuldig wordt gebruikt als overstappunt naar de binnenstad of naar specifieke bestemmingen zoals cultuurcentrum Rozet of de daghoreca op de Korenmarkt. Vanuit de bezoeker is de service nodig van een goede en prettige stalling, vormgegeven volgens de laatste (fietsvriendelijke) opzet, inclusief alle aanvullende voorzieningen die nodig zijn om de overstap aantrekkelijk te maken, bijvoorbeeld door beschikbaarheid van buggy's of rollators.
Het plan is een nieuwe openbare inpandige stalling met zo'n 650 fietsen te integreren in ontwikkellocatie Bartok Park. Het is een eenmalige en bijzondere kans om duurzaam fietsparkeren een plek te geven in dit deel van de stad, waaraan de ontwikkelaar wil meewerken. Dit gebeurt in een publiek private samenwerking.

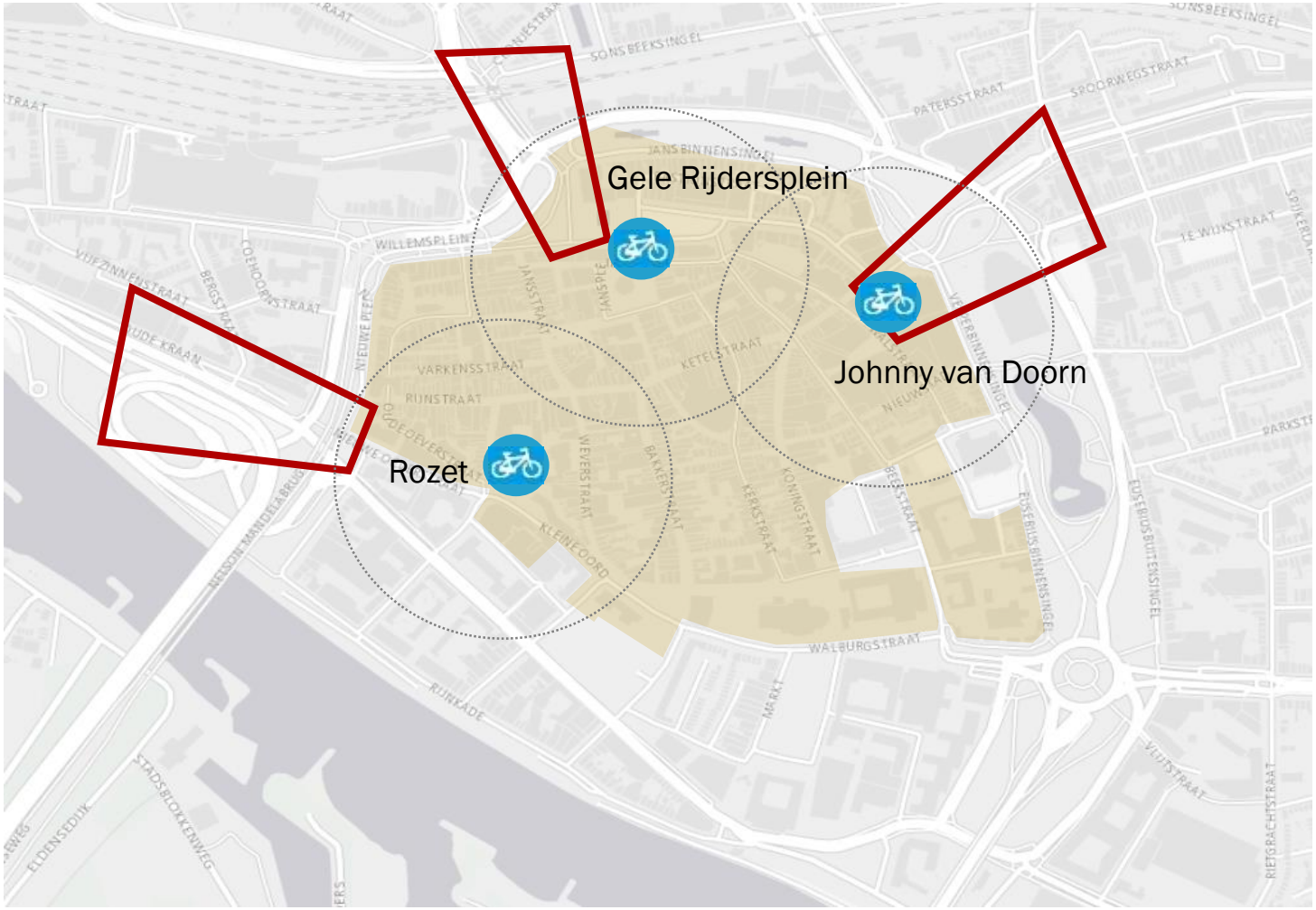

De kansen van deze stalling zijn uitermate gunstig qua ligging: aan meerdere belangrijke snelfietsroutes door en naar de stad, zoals de SFR Nederrijnpad uit Oosterbeek en Wageningen. Vanuit de fietsvriendelijke binnenstad (Accentnota Fiets) is het beleid dat snelfietsroutes uit stad en regio eindigen bij een grote stalling, dat is herkenbaar en aansprekend voor het publiek. Omwille van een hoger fietsgebruik (klantvriendelijk) én om de openbare ruimte en winkelstraten vrij te houden van (teveel) geparkeerde fietsen. De inschatting is dat de realisatie van de verbindende schakel vanuit Arnhem naar Oosterbeek (snelfietsroute Onderlangs-Oude Kraan) in combinatie met de nieuwe HUB het verschil gaan maken.

In het verleden is onder cultuurcentrum Rozet ook een fietsenkelder gerealiseerd. De stalling was bedoeld voor fietsers met bestemming Rozet. De fietsenkelder is al snel na opening, in 2016, gesloten. Het gebruik viel met 50 dagelijkse gebruikers erg tegen. Veel fietsers maakten geen gebruik van de stalling door fietsonvriendelijke vormgeving, ondermeer een steile toegangspartij met trappen. Gebruikers noemden de stalling eng en koud, en ook de beheerder had klachten over het binnenklimaat . Gezien alle tekortkomingen is het heropenen van de stalling niet in overweging genomen. Het huidige gebruik in het gebied is (indicatief) 250 tot 400 geparkeerde fietsen.

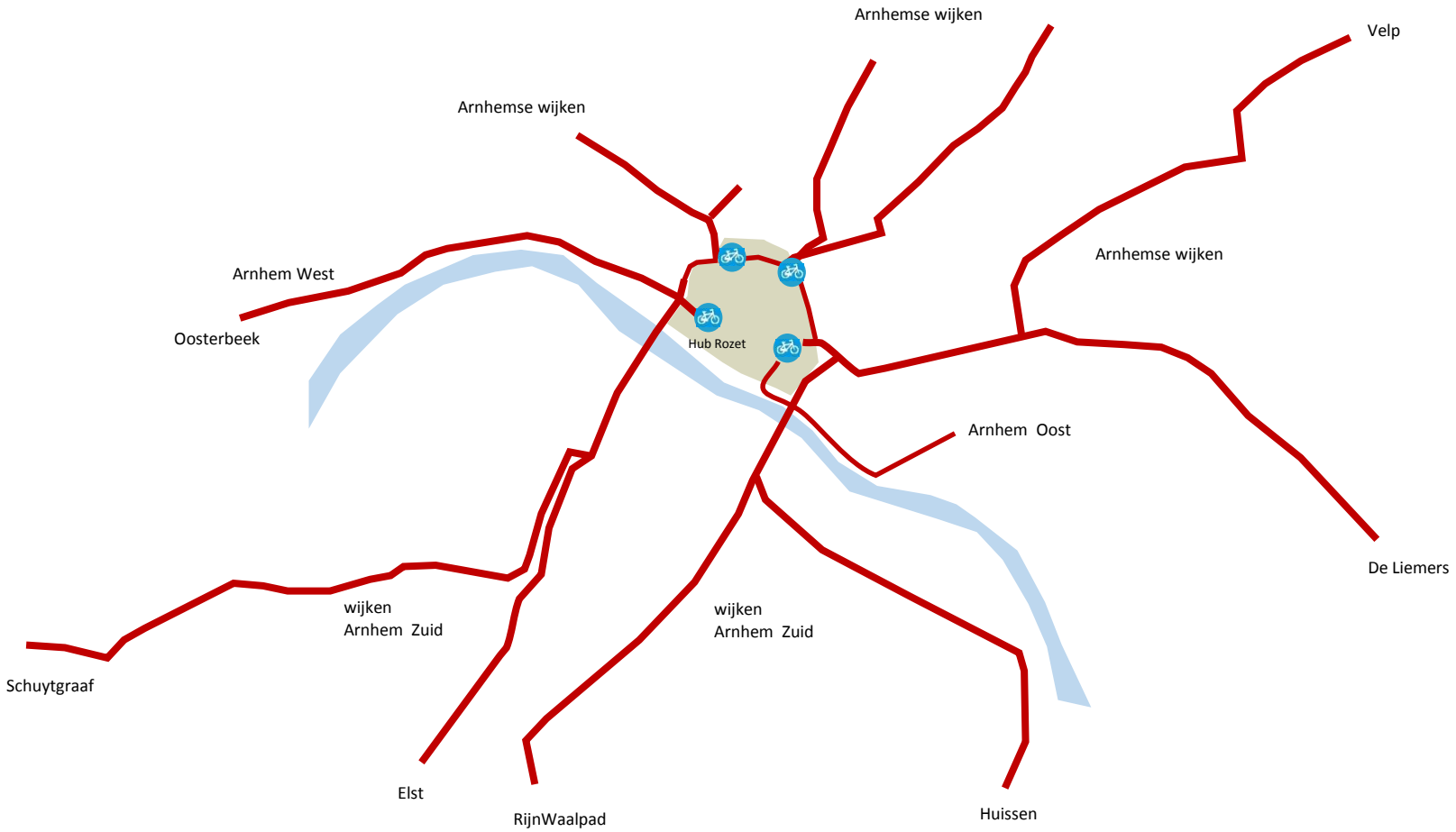
Fietsvriendelijke binnenstad

3 bewaakte stallingen binnenstad

Fietsvriendelijke binnenstad

Aanvoerroutes fiets vanuit de wijken en regio naar de binnenstad
Koppeling aan opvangstalling (denkrichting)

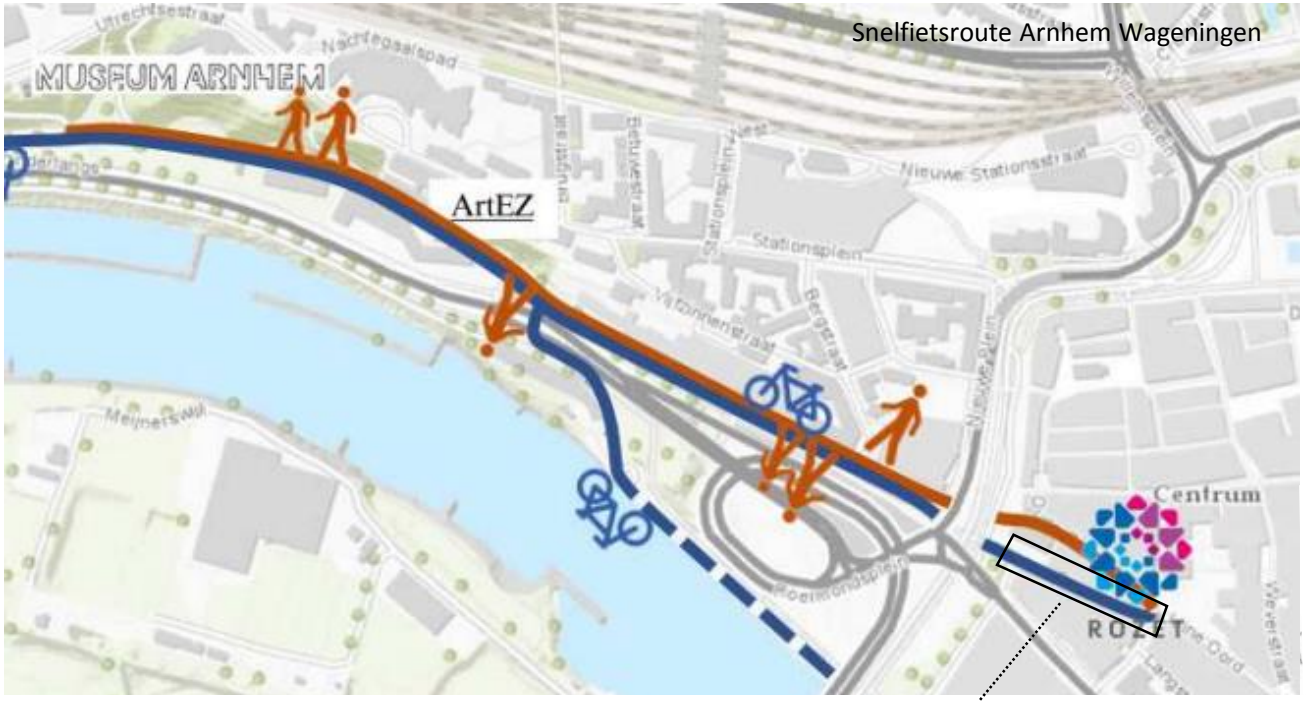
Fietsvriendelijke binnenstad

Ligging aan de doorfietsroute zuidelijke binnenstad

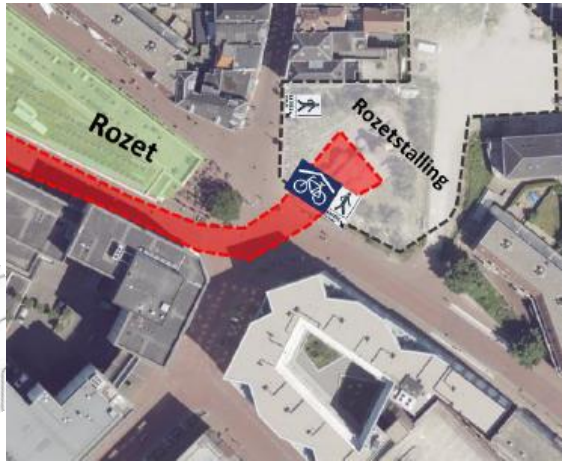

Fietsvriendelijke binnenstad

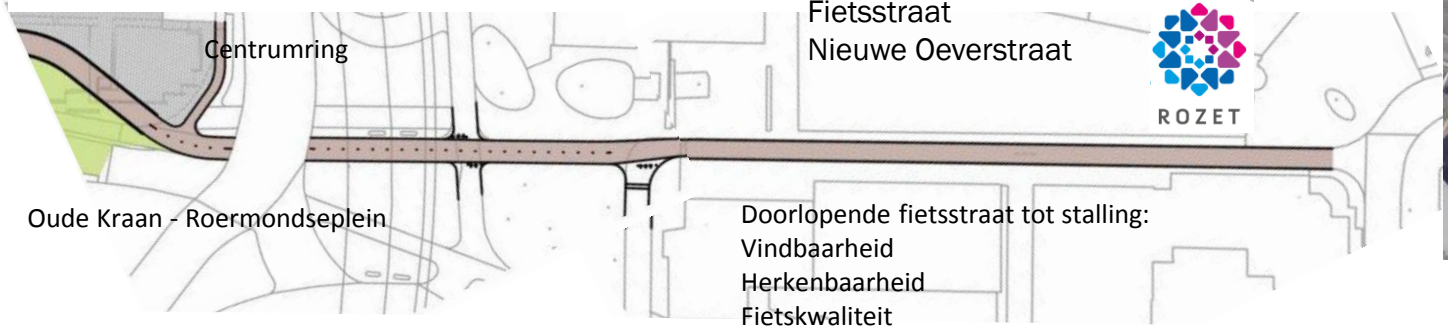
Doorfietsen tot aan voordeur HUB Rozet

Eindpunt fietsenstalling Rozet

Fietsvriendelijke binnenstad

Inpandige stalling in complex Bartok Park

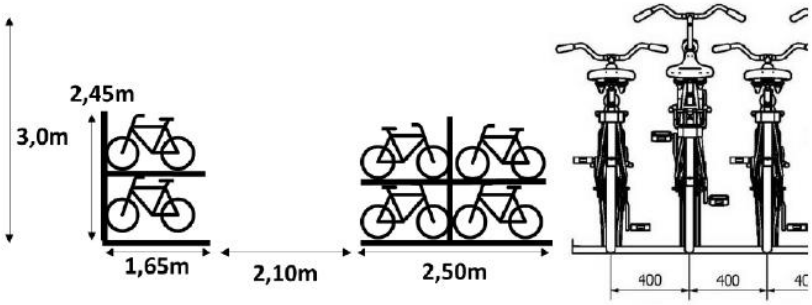

Aankomst bij stalling
Loopafstand 30-40 m tot hoofdingang Rozet

Fietsvriendelijke binnenstad

Plattegrond 650 fietsen

> Goed toegankelijk, ligging op begane grond
> Logische opzet, goede interne routing
> Prettige beleving en sociaal veilig
> Voldoende vrije hoogte (> 3 m)
> Ruimte voor buitenmodelfietsen
> Optie 2e entree zijde Theater aan de Rijn

Fietsvriendelijke binnenstad

Impressie beleving inrichting (familie HUB Rozet)

Fietsvriendelijke binnenstad

Deelmobiliteit, toegangssysteem

Deelmobiliteit heeft de toekomst, zeker in een dichtbebouwd stedelijk gebied als de Arnhemse binnenstad. De Fietenstalling HUB Rozet voorziet hierin. Zowel op wijkniveau -voor bewoners of ondernemers- als op stadsniveau -bezoekers- komt in de fietsenstalling HUB Rozet deelmobiliteit beschikbaar in de vorm e-bakfietsen en e-fietsen. Het wordt bezoekers van buiten de regio makkelijk gemaakt met deelfietsen allerlei bestemmingen in de stad te bezoeken zoals Stadsblokken Meinerswijk of park Sonsbeek. Om daarna het bezoek aan Arnhem af te sluiten in de Arnhemse binnenstad.

Artist impression van de zelfservice fietspoorten.

Bijlage begrotingswijziging

	Nr.	**21-007 OW053**
	Onderwerp	Fietsenstalling Rozet
	I / S	
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**		Begroting	Meerjarenraming		
			2021	2022	2023	2024
	Lasten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
	Exploitatie fietstenstalling					140
	Kapitaallasten fietsenstalling					
	- Bruto kapitaallasten fietsenstalling	66				
	- Bespaarde rente BR Kapitaallasten	-14				
	- Aanwending budget anticyclisch investeren	-10				
		42				42
			0	0	0	182
	Baten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
			0	0	0	0
	Exploitatieresultaat		**0**	**0**	**0**	**-182**
	Mutaties reserves					
	Toevoeging aan BR Kapitaallasten		0	0	-850	0
	Onttrekking bijdrage BR BBF in investering				850	
	Onttrekking jaarlijkse afschrijving BR Kapitaallasten					42
	Onttrekking beheerkosten BR BBF		0	0		140
			0	0	0	182
	Totaal Resultaat		0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	S02 Bereikbaarheid				
	Bouw fietsenstalling			1.850	
	Bijdrage provincie			-850	
	Totaal Investeringen	0	0	1.000	0

Raadsvoorstel ‘Fietsenstalling HUB Rozet’

Raadsvergadering 7 juli 2021 (informatieve en meningsvormende behandeling)

Reactie Fietsersbond, afdeling Arnhem

Fietsersbond
Afdeling Arnhem

Arnhem, 6 juli 2021

Geachte raadsleden en leden van B&W,

Fietsersbond, afdeling Arnhem is zeer ingenomen met het raadsvoorstel ‘Fietsenstalling HUB Rozet’.
De opzet en de uitstraling van het plan zijn naar ons idee precies dat wat de stad Arnhem nodig heeft omdat een goede en comfortabele fietsenstalling (nog) meer mensen ertoe zal aanzetten om de binnenstad per fiets te bezoeken.
De directe omgeving van Rozet ontbeerde een dergelijke voorziening en we zien een spoedige realisatie van dit plan met veel genoegen tegemoet.
De financiële onderbouwing van het plan laat zien dat Arnhem voor een alleszins redelijke prijs op korte termijn een mooie fietsenstalling rijker is.
We hebben dan ook niet de behoefte om hier verder veel woorden aan te besteden, want dit is een eenmalige unieke gelegenheid om op deze locatie een voor de binnenstad van Arnhem belangrijke voorziening op deze kwalitatief hoogwaardige wijze te realiseren.
Kort gezegd: **GEWOON DOEN DUS!**

Uiteraard zijn wij bereid om ons standpunt en opmerkingen nader toe te lichten.
Het spijt ons dat we niet in de gelegenheid zijn om op 7 juli in te spreken.

Met vriendelijke groet,
Jan Kelderman

Fietsersbond, afdeling Arnhem
arnhem@fietsersbond.nl
026-3700087

Wilt u meer weten over de Fietsersbond?
Kijk op Fietsvisie 2040

De Fietsersbond zet zich in voor veilig en comfortabel fietsen en levert daarmee een bijdrage aan een leefbaar, gezond en actief Nederland én aan fietsgeluk voor iedereen! Nog geen lid? Ga naar https://www.fietsersbond.nl/word-lid/

Inspreken gemeenteraad Arnhem Fietsenstalling HUB Rozet d.d. 7 juli 2021
Jenny Doest, directeur-bestuurder Rozet

- Dankuwel dat ik het woord tot u mag richten.
- Rozet vindt het positief dat de gemeente Arnhem zo veel aandacht heeft voor duurzaamheid en een grote fietsenstalling HUB Rozet wil ontwikkelen op met recht een toplocatie. Prachtige naam ook. Rozet wil graag een aantal aandachtspunten meegeven. Aandachtspunten rondom veiligheid en de schoonheid van deze prachtige plek.
- Allereerst een disclaimer. Rozet kan natuurlijk niet namens het hele Rozetkwartier spreken. Er zijn wel onlangs enkele bijeenkomsten geweest van belanghebbenden van het Rozetkwartier. Daarin zijn de nodige zorgen geuit en wensen opgetekend. Dit is samengevat in een document wat zeer onlangs aan het platform binnenstad Arnhem is overhandigd.
- Wij hopen dat u bij de verdere doorontwikkeling ook aandacht heeft voor de steeds drukker wordende verkeersstromen. Vrachtwagens, fietsen, e-bikes, bezorgers, auto's, scooters, bussen, scootmobielen, voetgangers (ouderen en kinderen). Alles krioelt op verschillende snelheden tussen de AH, Bartokplein en Rozet door elkaar. Wij houden regelmatig ons hart vast.
- U schrijft dat het de bedoeling is dat de fietsenstalling bemand blijft gedurende openingstijd met een uur ervoor en erna. Rozet is open van 8.30-22.00 uur. Omliggende ondernemers en met name de horeca zijn zelfs tot later open. Dat is ruimer dan waar u in het voorstel van uitgaat. Ook spreekt u in uw voorstel over onbemande uren en innovatieve manier van toegangscontrole. Iedere dag merken we in en rondom Rozet dat veiligheid onze niet aflatende aandacht vraagt. De lijnen zijn kort. Ik vraag u expliciete aandacht voor veiligheid. De overlast van drugsgebruik, daklozen en diefstal op deze plek is groot. Rondom Rozet worden er veel fietsen gestolen, dieven weten binnen de kortste keren waar de camera's hangen of lopen mee met bezoekers en slaan hun slag. Hoe wordt de veiligheid gegarandeerd bij innovatieve toegangscontrole en tijdens de onbemande uren?
- Er komen veel bezoekers van Rozet op de fiets. Iedereen zet de fiets zo dicht mogelijk bij de ingang. Vriendelijke bordjes of borden helpen niet. Dat is niet alleen bij Rozet zo. Toen ik vanmorgen bij het Centraal Station liep zag ik wederom de enorme hoeveelheid fietsen die kris, kras bij het station worden neergezet, zonder enig respect voor prima fietsenstalling. Het staat zo slordig. Wij zijn erg benieuwd hoe u er voor gaat zorgen dat de fietsen ook echt in de fietsenstalling HUB Rozet worden geparkeerd. Wij vragen ons af wat de plannen zijn met de bestaande 'nietjes' rondom het gebouw Rozet Centrum. Worden deze weggehaald?
- Uiteraard weet ik dat het onderwerp van vandaag de fietsenstalling HUB Rozet is. Toch wil ik het gemis van het Feestaardvarken met u delen. De huilende kinderen toen het beestje weg werd gehaald en nu het gemis van de spelende kinderen op die plek, de toeristen die hier speciaal voor kwamen, de pubers die het wat later op de dag op deze plek ook heel gezellig hadden en omwonenden, ondernemers en werkenden die graag even genieten van de ruimte en het groen. Echt heel jammer. De bezoekers van Rozet missen direct de speelplek voor kinderen, die even komen uitrazen na een bezoek van de bieb of een moeilijke muziek- of theaterles. Het was die succesvolle combinatie, voor kinderen, pubers, volwassenen en toeristen. Het klopte gewoon. Ook de kunstenaar Florentijn Hofman vond dat. Wij zijn heel benieuwd wat daar voor terug komt. Ik hoop dat u de Fietsenstalling HUB Rozet tot een culturele en groene bijzondere beleving kan maken. Iets wat deze toplocatie, deze bijzondere plek eer aan doet en het Rozetkwartier nog interessanter maakt.

Gemeente Arnhem,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 7 juli 2021.

Betreft: Raadsvoorstel "Fietsenstalling HUB Rozet"

Beste,

Wanneer we het raadsvoorstel ”Fietsenstalling HUB Rozet” bekijken dan is het een heel mooi idee. Wel moeten we opmerken dat de wethouder het alleen besproken heeft met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) en niet met ons als bewonersgroep. We geven wel wekelijks aan dat PBA niet de bewoners raadpleegt en/of benaderd als het gaat om veranderingen in onze binnenstad.

Wanneer wethouder Roeland van der Zee ook ons had benaderd dan was deze brief wellicht overbodig geweest. Hij weet ook dat wij als bewonersgroep altijd de input van de inwoners van de binnenstad meenemen in raadsvoorstellen e.d. Dus van samenspraak en participatie met inwoners kan men hier al een dikke streep doorhalen en dat vinden we zeer jammer aangezien dit eerder duidelijk was afgesproken tussen college en de gemeenteraad.

Fietsen:
De binnenstad heeft een groot gemis als het gaat om goed toegankelijk (bewaakte) fietsenstallingen. Steeds meer neemt men de fiets om naar het winkelgebied te gaan. Velen hebben reeds al een hightech fiets die elektrisch is en behoorlijk veel geld kost. Tevens zien we ook een toename van bakfietsen en (elektrische) scooters.

Waar men eigenlijk de auto weert is het eigenlijk wel deze doelgroep die een enorme toename heeft de laatste jaren. Mede door de corona gaan meer mensen de auto laten staan en er op uit met zijn/haar tweewieler. Het is dan makkelijk om deze ergens aan te bevestigen om bv de binnenstad verder in te lopen en te shoppen of te borrelen. Wij juichen dat enorm toe.

Fietsenstalling HUB Rozet:
Gisterenavond hebben we ook de impressies en uitleg gehad van ontwikkelaar Synchroon die (verwacht) eind 2023 zal gaan bouwen in het Bartokpark. Door deze mooi opgezette uitwerkingen was ook duidelijk waar en hoe het terrein bebouwd zal gaan worden en de fietsenstalling zal komen.

Hierop rezen vanuit ons al diverse vragen op en ook de plek waar de geplande fietsenstalling zou moeten komen. Immers de in/uitgang komt aan een weg waar nu veel verkeer is namelijk Kleine oord.

Problemen:
De in/uitgang zal straks dezelfde problemen geven als bij de huidige fietsenstalling op het Gele Rijdersplein. Ook hier ligt deze aan een (snel)fietspad waar men met hoge snelheden passeert. Dagelijks moeten de medewerkers ingrijpen dat men niet aangereden wordt door een (brom)fiets of scooter. Nog te zwijgen over de vele bakfietsen, racefietsen en voertuigen die hier ook passeren.

Tevens maken veel bezorgdiensten gebruik van deze wegen om hun bestellingen af te leveren. Geregeld staan er bezorgers met hun voertuigen op de stoep om in/uit te laden. Maar ook diverse bezorgers op tweewielers racen heen en weer om de warme hap af te leveren. En een bezorger moet altijd snel zijn want koud eten wil men niet.

Daarnaast geeft ook parkeergarage Rozet de nodige overlast en vooral wanneer men in de file staat vanaf de Weerdjesstraat. Wie geen zin heeft in wachten knalt langs deze file op om verder te rijden of gaat keren op de weg. En door deze acties zijn er vaak bijna aanrijdingen met de vele tweewielers, streekbussen en overstekende voetgangers.

In het verhaal verkeer waar wij de laatste jaren enorm mee bezig zijn is dit gebied ook een enorm zorgenkindje geworden. Wanneer we een uurtje zitten te kijken naar alle verkeersbewegingen dan schrikken we vaak of moeten we hard roepen om een aanrijding te voorkomen.

Dealen/drankgebruik/diefstal:
Het gebied is mede door het Aardvarken een hotspot geworden voor dealers, drankgebruikers maar ook een mekka om een fiets te stelen. Met de komst van het bartokhofje achter de nieuwbouw hebben we onze zorgen ook al gedeeld met Synchroon als dit straks vrij toegankelijk is.

Doordat de gemeente Arnhem weesfietsen kenmerkt met een touwtje is het voor de dief nog beter geworden om een mooie fiets mee te nemen die niemand meer gebruikt. Voor de buurt is het een mooie opruiming maar het geeft duidelijk aan dat dit gedaan kan worden zonder gesnapt te worden. Immers een dief verkent het gebied en zal de camera's e.d. vermijden.

Opzet:
Men heeft het over stallen van fietsen door inwoners 24/7/365 d.m.v. een soort pasjessysteem maar verdere uitwerkingen ontbreken in het plan. Wat als men om 06.00 uur zijn fiets wil pakken en de deur gaat niet open? En hoe zit het met de veiligheid als men bv als vrouw de fiets op wil halen? Verder prijzen we het eerste enorm toe maar dan wel als alles 100% veilig en waterdicht is.

En hoe gaat men om met de openbare ruimte in de omgeving als het gaat om de huidige fietsnietjes? Gaan deze verdwijnen of blijven ze staan?

Men heeft het over fietsen die door de bezoekers van Korenmarkt en Focus hier geplaatst kunnen worden. Maar men komt om 01.00 uur, of later, terug en wil de fiets pakken? Verwacht wordt dat deze bezoekers hun tweewieler gewoon weer aan de reling van de Sint Jansbeek vastketenen, zoals nu. En bij de blikkenbioscoop/Hoogstraat plaatsen. (kortste route en dichtbij.)

Verkeersveiligheid:
Het is spijtig dat de wethouder niet eerst even aan input van inwoners dacht. Want ook bij ons gesprekspartner de Fietsersbond bestaan grote twijfels als het gaat om de verkeersveiligheid. En als we de huidige input van inwoners/ondernemers al meenemen dan zijn deze zorgen ook terecht.

Advies:
Het lijkt ons beter dat we de wethouder eerst even meenemen naar de betreffende locatie met een bakje koffie en hem daar diverse uurtjes de sfeer en het verkeer laten proeven. Want met dit plan is al op diverse punten veel mis als we alleen al kijken naar de veiligheid.

We hopen dan ook dat de commissievergadering vanavond onze input van harte neemt en deze ook bespreekt. Desgewenst willen we graag wel met de leden en de wethouder even de sfeer daar proeven om een betere blik te krijgen dan nu op papier wordt weergegeven.

Zie ook eens ons artikel van vandaag:
https://arnhemshart.nl/nieuws/van-bartokpark-naar-bartokhof/2021

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur,

Voorzitter bewonersgroep Arnhems Hart,
Dhr. E.R. Wiessenberg,

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 517751

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 8 april 2021
zaaknummer: 517751

besluit:
het college op te dragen:

1. De raad periodiek te voorzien van een meerjarige doorkijk op de financiële en beleidsinhoudelijke risico's als gevolg van de coronapandemie.
2. Een evaluerend gesprek te voeren met de gemeenteraad over de informatievoorziening en de (voorbereiding) van besluitvorming over onder andere de corona-steunmaatregelen en de herstelagenda.
3. De gezamenlijke afspraken die worden gemaakt op basis van een evaluerend gesprek ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
4. Bij besluitvorming door de raad over de inzet van de gemeente op het gebied van corona en de gevolgen daarvan eerst beleidsalternatieven ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
5. De werking en effecten van het Anrhems afwegingskader corona 2020-2021 te evalueren.
6. De uitkomsten van deze evaluatie te rapporteren aan de raad.

De griffier,

De voorzitter,

Vaststellen: "Lokale steun in crisis- Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse coronasteunmaatregelen"

Zaaknummer:	517751
Portefeuillehouder:	Dhr R. Paping/ Dhr. J. van Dellen

Aan de gemeenteraad, 15 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Manders (AC), Pape (VVD), Venhoek (D66), Simonis (GL), Greving (PvdA), Nede (ChristenUnie), Groot (CDA) en Tujeehut (AOP). De fracties van de PPV, PvdD, Denk/VA en SP waren niet vertegenwoordigd.
Wethouder Paping kon niet aanwezig zijn bij deze vergadering vanwege het feit dat hij gelijktijdig bij een andere politieke vergadering aanwezig moest zijn. Wehouder Van Dellen nam de honneurs waar.

Verloop
De raadskamer heeft het raadsvoorstel meningsvormend 1 besproken. Naar aanleiding van de bespreking zijn er geen wijzigingsvoorstellen aangekondigd. Tevens zijn er geen toezeggingen gedaan door de wethouder.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de raadskamer van mening is dat het raadsvoorstel voldoende meningsvormend 1 behandeld is en dat het doorgeleid kan worden naar de besluitvormende raad als hamerstuk.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

V. Bouma

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **517751**

ONDERWERP: **Lokale steun in crisis - Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse coronasteunmaatregelen**

Voorstel

De Rekenkamer stelt de raad voor te besluiten het college van burgemeester en wethouders op te dragen:

1. De raad periodiek te voorzien van een meerjarige doorkijk op de financiële en beleidsinhoudelijke risico's als gevolg van de coronapandemie.
2. Een evaluerend gesprek te voeren met de gemeenteraad over de informatievoorziening en de (voorbereiding) van besluitvorming over onder andere de corona-steunmaatregelen en de herstelagenda.
3. De gezamenlijke afspraken die worden gemaakt op basis van een evaluerend gesprek ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
4. Bij besluitvorming door de raad over de inzet van de gemeente op het gebied van corona en de gevolgen daarvan eerst beleidsalternatieven ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
5. De werking en effecten van het Anrhems afwegingskader corona 2020-2021 te evalueren.
6. De uitkomsten van deze evaluatie te rapporteren aan de raad.

Inleiding

De Rekenkamer Arnhem heeft samen met de Rekenkamer(commissie)s van Tilburg, Breda en Oss een gezamenlijk onderzoek uitgevoerd naar de getroffen corona-steunmaatregelen en het gelopen proces tot besluitvorming daarover.

De doelstelling van het onderzoek is enerzijds om inzicht te geven in de genomen maatregelen en de besluitvorming, inclusief belangenafwegingen en risico-onderkenning, en anderzijds om te kijken hoe gemeenten van elkaar kunnen leren als het gaat om het in positie brengen van de gemeenteraden. Het onderzoek heeft niet als doel gehad om een inhoudelijk oordeel te geven over de genomen maatregelen.

De centrale vraagstelling van het onderzoek luidt als volgt:

1. *Welke regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen?*
2. *Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's?*
3. *En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de coronacrisis?*

Arnhem GEMEENTE

Het eindrapport bestaat uit verschillende onderdelen. In de bestuurlijke nota staan de conclusies en aanbevelingen verwoord. Ook de reactie van het college van burgemeester en wethouders is integraal hierin opgenomen. In de nota van bevindingen zijn het feitenrelaas en de bevindingen opgenomen. De nota van bevindingen is opgebouwd uit twee delen. Er is een overkoepelende rapportage waar wordt ingegaan op de overeenkomsten en de verschillen tussen de vier gemeenten. Daarnaast is er een Arnhems deelrapport. De deelrapporten van de RK(c)'s Tilburg, Breda en Oss zijn beschikbaar op de website van de Rekenkamer Arnhem.

Argumenten

1.1 Een meerjarige doorkijk in de (financiële) gevolgen van de corona crisis maakt het mogelijk om te kunnen anticiperen op eventuele toekomstige tegen- of meevallers en vraagstukken.

Met het ontwikkelde coronadashboard met daarin cijfers en feiten op de thema's Covid-19, economie, werk & inkomen, welzijn en gemeentelijke financiële risico's hebben de raad en het college een instrument in handen om risico's en impact te kunnen monitoren. Ook nadat de corona-maatregelen worden versoepeld kan het corona-dashboard bijdragen aan zicht op de gevolgen van corona. De sturingsinformatie zoals die nu beschikbaar is door middel van dit coronadashboard kan versterkt worden door te werken met een meerjarig inzicht in de (financiële) gevolgen van corona. Logischerwijs geeft dit, vanwege allerhande onzekerheden, geen statisch inzicht. Wel kan het, juist in tijden van onzekerheid, handvatten bieden voor besluitvorming over de inzet van de gemeente.

2.1 Een evaluerend gesprek tussen raad en college draagt bij aan samen leren.

De coronapandemie zorgt voor uitzonderlijke situaties. Dat geldt zowel voor het besturen van de stad (ondersteunen van inwoners, ondernemers en instellingen) als de besluitvorming daarover. In de beginperiode van de crisis kwam daar de uitdaging bij voor de raad om als besluitvormend orgaan weer 'up en running' te worden. In de eerste maanden en ook de periode daarna zijn door college en raad keuzes gemaakt hoe het samenspel in te vullen (stellen van vragen, informeren, voorbereiden besluitvorming etc.). Daar was logischerwijs geen blauwdruk voor. Dat bekent ook dat de Rekenkamer geen vaste set met normen of te maken afspraken hiervoor heeft opgenomen in het rapport, maar dat het aan raad en college samen is om hier invulling aan te geven. Een open gesprek tussen gemeenteraad en college kan bijdragen aan samen leren over het eerste jaar. Wat ging terugkijkend goed en kan beter als het gaat om informatievoorziening en besluitvorming? Wat hebben beide bestuursorganen nodig om hun eigen taken en verantwoordelijkheden zo goed mogelijk uit te kunnen voeren ten aanzien van corona en een mogelijk nieuwe crisis?

3.1 *Het vastleggen van afspraken kan houvast bieden voor zowel de raad als het college in de komende periode.*

Het vastleggen van de afspraken die voortvloeien uit het evaluerende gesprek kan dienen als richtlijn voor de komende periode. We zijn immers nog niet uit de crisis en de nasleep daarvan. En niemand weet of en zo ja wanneer een crisis van deze omvang zich aan kan dienen. De afspraken kunnen vastgelegd in een kader informatievoorziening o.i.d zonder dat het kader daarmee voor altijd in beton gegoten is.

4.1 *Het voorleggen van beleidsalternatieven biedt de mogelijkheid om als raad vroegtijdig in een proces richting te bepalen en kaders te stellen.*

Sommige dossiers (omvangrijke en politiek- gevoelige dossiers) zijn gebaat bij een vroegtijdige richting bepaling door de gemeenteraad. Een manier om dat te doen is door te werken met beleidsalternatieven. Dat betekent concreet dat het college in een vroeg stadium van een beleidsvormingsproces alternatieven voorlegt met verschillende richtingen. Dit zijn alternatieven en richtingen die principiële keuzes bevatten op een hoog aggregatieniveau van de vraag 'wat willen we'. Er kunnen immers als verschillende politieke visies zijn hierover. Door te werken met beleidsalternatieven faciliteer je politieke debat- en besluitvorming hierover. Na het besluit van de raad over de richting, legt het college vervolgens een beleidsplan/agenda o.i.d. voor ter besluitvorming. Het enkel voorleggen van een plan, zonder dat dit voorafgegaan is door beleidsalternatieven, maakt het voor fracties lastig om op te reageren indien zij een andere visie hebben op het vraagstuk dan waar het plan op is gestoeld. Amenderen kan binnen de context van een voorgelegd plan, maar is lastig in het geval van een andere visie op de basis van het plan.

5.1 *Evalueren van het afwegingskader geeft inzicht in de vraag of het in de praktijk bijdraagt aan de bedoelde ondersteuning voor instellingen en ondernemers.*

Het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 is gebaseerd op uitgangspunten over de gewenste ondersteuning van instellingen en ondernemers. Het kan zijn dat de ondersteuning in de praktijk anders uitpakt dan gewenst, ook omdat wellicht niet alle effecten van het afwegingskader goed te overzien waren. Ook kan inmiddels de praktijk door veranderingen weer om een andere afweging vragen. Een evaluatie van het afwegingskader in relatie tot de gestelde doelen geeft hier inzicht in.

6.1 *De evaluatie kan aanleiding geven tot een nieuwe belangenafweging.*

Op basis van de uitkomsten van de evaluatie kan besloten worden om het afwegingskader te handhaven of juist aan te passen. Daarnaast is het mogelijk dat aanpassingen gewenst zijn op basis van maatschappelijke ontwikkelingen, op basis van het verloop van de coronapandemie etc. Door de

uitkomsten aan de raad te rapporteren wordt de raad in staat gesteld om positie in te nemen in de belangenafweging die ten grondslag ligt aan een afwegingskader.

Kanttekeningen

n.v.t.

Financiën en uitvoering

Indien uw raad besluit de aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen (de 6 beslispunten in het dictum), dan adviseert de Rekenkamer u het college te verzoeken binnen een termijn van drie maanden een plan van aanpak inclusief financiële consequenties aan de raad aan te bieden. In het plan van aanpak dient het college aan te geven op welke wijze de aanbevelingen (raadsbesluiten) uitgevoerd zullen worden.

Communicatie

De Rekenkamer licht het rapport aan uw raad toe tijdens een informatieve raadskamerbijeenkomst en geeft een gezamenlijk persbericht uit.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport Rekenkamer Arnhem
- Aanbiedingsbrief
- Bijlagenboek (met de deelrapporten van Breda, Oss en Tilburg)
- Persbericht RK(c)'s Arhem, Breda, Oss en Tilburg Corona

Zaaknummer 517751

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 8 april 2021
zaaknummer: 517751

besluit:
het college op te dragen:

1. De raad periodiek te voorzien van een meerjarige doorkijk op de financiële en beleidsinhoudelijke risico's als gevolg van de coronapandemie.
2. Een evaluerend gesprek te voeren met de gemeenteraad over de informatievoorziening en de (voorbereiding) van besluitvorming over onder andere de corona-steunmaatregelen en de herstelagenda.
3. De gezamenlijke afspraken die worden gemaakt op basis van een evaluerend gesprek ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
4. Bij besluitvorming door de raad over de inzet van de gemeente op het gebied van corona en de gevolgen daarvan eerst beleidsalternatieven ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.
5. De werking en effecten van het Anrhems afwegingskader corona 2020-2021 te evalueren.
6. De uitkomsten van deze evaluatie te rapporteren aan de raad.

De griffier, De voorzitter,

Corona

Reken
kamer
Arnhem

Rapport 'Lokale steun in Crisis'

Rekenkameronderzoek naar de corona-steunmaatregelen

Rekenkamer Arnhem

Lokale steun in crisis

Rekenkameronderzoek naar corona-steunmaatregelen

Bestuurlijke nota

8 april 2021

Zaaknummer: 517751

Rekenkamer Arnhem

Rekenkamer Arnhem

Inhoudsopgave

Bestuurlijke nota

1. Inleiding		**3**
1.1 Aanleiding		4
1.2. Doel-en vraagstelling		4
1.3 Afbakening		5
1.4 Leeswijzer		6
2. Conclusies		**7**
2.1 Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies		7
	Steunmaatregelen	7
	Besluitvorming door de raad	8
	Afwegingen en beslissingen	9
	Inzicht in risico's	10
	Belangen	12
	Informatievoorziening	13
	Kaderstellende en controlerende rol	13
2.2 Leren van elkaar		15
	2.2.1 Algemene leereffecten	15
	2.2.2 Leereffecten Arnhem	16
	2.2.3 Halen en brengen matrix	16
2.3. Beantwoording centrale onderzoeksvraag		17
3. Aanbevelingen		**19**
4. Reactie College van B&W		
Bijlage I	Overkoepelend rapport over de vier gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg	
Bijlage II	Deelrapport Arnhem inzet corona-steunmaatregelen	
Bijlagenboek (separaat)	Bundeling bestuurlijke nota's Breda, Oss en Tilburg	

1. Inleiding

Voor u ligt de bestuurlijke nota van de Rekenkamer Arnhem van het onderzoek naar de getroffen corona-steunmaatregelen, de besluitvorming daarover en de rol van de gemeenteraad in Arnhem. Deze bestuurlijke nota bevat de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke en door de ambtelijke organisatie gevalideerde onderzoeksrapport. Het Arnhemse deelrapport en het gezamenlijke hoofdrapport zijn als bijlage bij deze bestuurlijke nota gevoegd.

De Rekenkamer Arnhem heeft samen met de Rekenkamer(commissies) van Tilburg, Breda en Oss een gezamenlijk onderzoek uitgevoerd met ondersteuning van Bureau voor Economische Argumentatie (BEA). Voor elke gemeente is een afzonderlijk deelrapport opgesteld (Bijlage II Deelrapport Arnhem) en daarnaast is er een hoofdrapport waarin de vier gemeenten onderling worden vergeleken (Bijlage I). Rekenkamer Arnhem bedankt BEA en de collega rekenkamers hartelijk voor hun inbreng in het onderzoek.

Bij het schrijven van deze bestuurlijke nota, kijkt de Rekenkamer terug op een bijzonder jaar. Dat de coronapandemie wereldwijd en ook voor de inwoners van en ondernemers in Arnhem een grote impact heeft, staat vast. Maar wát die impact precies is en zal zijn moet nog blijken. Niet eerder hebben overheden en dus ook de gemeente Arnhem te maken gehad met een crisis van deze omvang. De term 'ongestructureerde vraagstukken' (wicked problems) is wellicht passend voor de uitdagingen waar gemeenten voor staan: vraagstukken die ingewikkeld zijn omdat de kennis over de problematiek zelf beperkt is of tegenstrijdig.

Ook voor de (lokale) democratie is de coronapandemie een uitdaging gebleken. Al was het maar omdat in het begin van de corona-crisis in Nederland alle gemeenteraden voor de vraag kwamen te staan hoe zij het eigen besluitvormingsproces zodanig konden inrichten dat de democratie doorgang kon vinden op een voor ieder veilige manier. Een (tijdelijke) spoedwet voorzag uiteindelijk in de mogelijkheid voor gemeenteraden om digitaal te beraadslagen en stemmen.

Met het uitvoeren van dit onderzoek en de conclusies en aanbevelingen die daaruit volgen in de hoofdstukken 2 en 3 van deze bestuurlijke nota, wil de Rekenkamer geenszins de indruk wekken de ultieme wijsheid in pacht te hebben over hoe de raad en het college geacteerd zouden *moeten* hebben in het bijzondere afgelopen jaar als het gaat om de crisis en de corona-steunmaatregelen. Het aspect leren van andere gemeenten is daarom ook een belangrijk onderdeel van het onderzoek. Daar waar de rekenkamer concrete aanbevelingen formuleert voor de raad, is dat steeds vanuit de

opvatting dat democratie en lokaal bestuur goed gedijen bij de mogelijkheid tot deliberatie en het publiekelijk komen tot afwegingen.

1.1 Aanleiding

Voor Arnhem komt het coronavirus vanaf het begin dichtbij doordat de uitbraak van het Covid-virus plaats vindt in de Chinese zusterstad Wuhan. Eind februari 2020 worden de eerste Nederlandse besmettingen vastgesteld. Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook de verschillende gemeenten op (lokale) maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, ondernemers, zzp-ers en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen.

Het acute karakter van de coronacrisis noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om ‘er iets van te vinden’. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen en het gelopen proces tot besluitvorming over de steunmaatregelen.

1.2 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is enerzijds om inzicht te geven in de genomen maatregelen en de besluitvorming, inclusief belangenafwegingen en risico onderkenning, en anderzijds om te kijken hoe gemeenten van elkaar kunnen leren om de gemeenteraden beter in positie te brengen. Het onderzoek heeft niet als doel gehad om een inhoudelijk oordeel te geven over de genomen maatregelen.

Centrale vraagstelling

- Welke regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen?
- Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico’s?
- En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de coronacrisis?

Om tot een beantwoording van de centrale vraag te kunnen komen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Onderzoeksvragen

1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten? Welke corona-steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten genomen waar de raden ook zelf beslissingen in hadden kunnen nemen?
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

In het kader van het onderzoek zijn documenten geanalyseerd en interviews gehouden met de ambtelijk contactpersoon voor dit onderzoek, de wethouder Economische Zaken, Sport en Bedrijfsvoering en een raadadviseur (griffie). Ook zijn er vragen gesteld aan de raadsfracties zowel aan het begin van het onderzoek (schriftelijk) als richting het einde van het onderzoek (een digitale sessie).

1.3 Afbakening

Het onderzoek is gestart met een brede inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen op maatregelen die kunnen worden opgevat als specifieke corona-steunmaatregelen.

Onder corona-steunmaatregelen verstaat de rekenkamer in het onderzoek:
maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

- *inwoners*
- *instellingen (al dan niet gesubsidieerd)*
- *verenigingen*

•bedrijven.

•ondernemers en zzp-ers

en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

1.4 Leeswijzer

De opzet van deze bestuurlijke nota is als volgt. Hoofdstuk 2 bevat, gestructureerd op basis van de onderzoeksvragen, de conclusies. Het hoofdstuk sluit af met de beantwoording van de centrale vraagstelling. In hoofdstuk 3 staan de aanbevelingen weergegeven die de Rekenkamer doet.

2. Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. In paragraaf 2.1 zijn de eerste vier onderzoeksvragen opgenomen. De onderzoeksvragen vijf en zes hebben een afwijkend karakter en richten zich op het leren van elkaar. Deze onderzoekvragen komen aan bod in paragraaf 2.2. In paragraaf 2.3 staat de beantwoording van de centrale vraagstelling centraal.

2.1 Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies

Onderzoeksvraag 1 : Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten? Welke corona-steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten genomen waar de raden ook zelf beslissingen in hadden kunnen nemen?

Conclusie 1

a. **De coronasteunmaatregelen van de vier onderzochte gemeenten komen in belangrijke mate overeen.**
b. **De gemeente Arnhem zet vroeg in de coronacrisis een breed palet aan lokale steunmaatregelen in.**
c. **De raad in Arnhem heeft geen steunmaatregelen ter besluitvorming voorgelegd gekregen vanuit het college en daarmee geen kaderstellende rol gespeeld als het gaat om het bepalen van de steunmaatregelen.**

<u>Steunmaatregelen</u>

De vier gemeenten Breda, Oss, Tilburg en Arnhem hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid genomen maatregelen vlak na de uitbraak van het virus in de derde week van maart. De maatregelen van het Rijk focussen zich vooral op ondersteuning op financieel vlak zoals verruiming van al bestaande kredietfaciliteiten en borgstellingen. Daardoor waren drie van de vier gemeenten terughoudend met het inzetten van financiële steunmaatregelen, omdat het budgettaire beslag daarvan snel kan oplopen. In Breda werd wel extra ingezet op lokale ondersteuning en compensatie van inkomensverlies van ondernemers. Zo stelt het college van de gemeente Breda al in maart 2020 als enige van de vier gemeenten een ‘broodnoodregeling’ in voor ondernemers/inwoners die in acute financiële problemen zitten. Dit was in Arnhem niet het geval, hier werd verwezen naar de landelijke regelingen. De gemeente Oss trekt zelf geen extra geld uit voor maatregelen, gezien de beperkte financiële middelen van Oss. Zij verwijzen door naar de landelijke regelingen. In Tilburg geeft het college ondernemers die hun oorsprong vinden in de Bijstandsregeling voor Zelfstandigen (Bbz)

de ruimte om langer gebruik te maken van deze voorziening als zij door de coronacrisis geraakt zijn.

Daarnaast kwamen er in Arnhem ook regelingen voor gesubsidieerde instellingen van de jeugdzorg en Wmo, culturele instellingen, sportverenigingen en wijkcentra. Het palet aan maatregelen in Arnhem is breed: financieel, sociaal-maatschappelijk en sociaaleconomisch worden er steunmaatregelen ingevoerd. De meeste lokale steunmaatregelen betreffen maatregelen gericht op het bevorderen van liquiditeit van bedrijven, zzp-ers en instellingen en het faciliteren van hen om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. De invulling hier van loopt in de andere drie gemeenten uiteen. Bijvoorbeeld:

- De gemeente Tilburg regelt extra faciliteiten voor dak- en thuislozen en schrapt de eigen bijdrage voor Wmo-cliënten voor de maanden maart en april.
- In Oss zijn steunmaatregelen vooral gericht op het investeren in samenleven, op het ondersteunen van kwetsbare mensen, het investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen, die door corona hun baan kwijtraakten.
- Breda zet zich meer voor ondernemers in vergelijking met de andere drie gemeenten.

Er is een zekere fasering zichtbaar op lokaal niveau in de deelnemende gemeenten. Een groot deel van de steunmaatregelen is genomen in de eerste twee maanden (maart en april 2020) van de coronacrisis, en daarvan een groot deel in de eerste weken. Dit was de ‘echte’ crisisfase. Daarna volgt in mei en juni 2020 een fase van ‘herpakken’. Er is meer aandacht voor nadenken over uitgangspunten van de gemeentelijke aanpak, visievorming en integrale beleidsafwegingen.

In Arnhem is deze fasering duidelijk zichtbaar. Enerzijds staat in de beginperiode het verstrekken van informatie (ook om meer bewustwording van en inzicht in ontstane financiële problemen te krijgen) aan inwoners en ondernemers centraal. Anderzijds biedt de gemeente aan het begin van de crisis handvatten door steunmaatregelen voor ondernemers en instellingen in te zetten op liquiditeitsverbetering zoals uitstel van betalingen en doorgaan met subsidiëren en coulance in te betalen huur. Ook zet Arnhem maatregelen in om omzetverlies te beperken (o.a. verruiming terrassen, verruiming expeditie tijden). In de herpakfase na de eerste twee stormachtige maanden is er ruimte om na te denken over de lange termijn visie. Dit is voor de vier deelnemende gemeenten ongeveer tegelijkertijd, namelijk rond de zomer. Dit resulteert rond de zomer in een Arnhemse Herstelagenda coronacrisis waarin verder vooruitgekeken wordt.

Besluitvorming door de raad

In alle vier de gemeenten hebben de colleges de steunmaatregelen vastgesteld en zijn deze niet vooraf aan de raden ter besluitvorming vastgelegd. In een zuiver democratisch proces had het

college de maatregelen wel eerst aan de raad voorgelegd. Dit is in geen van de vier gemeenten gebeurd.
De raden uit de vier gemeenten zijn in de eerste fase wel actief geïnformeerd door de colleges over de genomen besluiten met betrekking tot de coronasteunmaatregelen. Ook voor Arnhem geldt dat het college de steunmaatregelen niet ter besluitvorming heeft voorgelegd aan de raad, niet vooraf en ook niet seperaat achteraf. Vanwege de crisissituatie en de bijzondere situatie waarin de Arnhems raad (en ook de raden van Oss, Tilburg en Breda) zich bevond qua digitale vergader- en besluitvormingsmogelijkheden is het te legitimeren dat het college zelf snel tot besluitvorming wilde komen en de raad 'slechts' informeerde. Vanaf halverwege april komt de vergadercyclus van de gemeenteraad weer op gang. Dat had het college aan kunnen grijpen om de steunmaatregelen alsnog ter besluitvorming voor te leggen aan de raad. Hiermee zou het college de raad in staat hebben gesteld om mede richting te geven aan principiële keuzes over de inzet van Arnhemse middelen. De Arnhemse raad heeft zelf overigens bij de eerste politieke debatten in april 2020 de ruimte gepakt om door middel van moties aanvullende steunmaatregelen vast te stellen. Kijkend naar de inhoud van de ingediende en aangenomen moties en de schriftelijke vragen waarin fracties het college vragen om inzet voor specifieke doelgroepen, constateert de Rekenkamer dat de raad op hoofdlijnen het brede maatregelenpakket van het college ondersteunt.

Onderzoeksvraag 2
Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake coronasteunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?

Conclusie 2

a. **De raad en het college hebben inzicht verkregen in de financiële en beleidsmatige gevolgen van de coronacrisis. Dit heeft bijgedragen aan de sturingsmogelijkheden voor het college als het gaat om de inzet van steunmaatregelen en voor raad en college als het gaat om herstelmogelijkheden.**
b. **Door het ontbreken van financiële- en beleidsscenario's en beleidsalternatieven bij bijvoorbeeld besluitvorming over de Arnhemse herstelagenda is de raad niet in staat gesteld door het college om kaders te stellen en richting te geven.**

<u>Afwegingen en beslissingen</u>

De vier gemeenten hebben verschillende uitgangspunten geformuleerd ten aanzien van de inzet van de steunmaatregelen. Breda heeft zowel bij het eerste als het tweede pakket corona-steunmaatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet vanuit de gemeente, onder meer hoe middelen effectief, doelmatig en rechtvaardig ingezet kunnen worden. In Oss zijn in een vroeg stadium (voorjaar 2020) van de coronacrisis generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen,

vastgelegd in een opinienota Covid-19. Uitgangspunten waren ondermeer dat de gemeente inkomenssteun wilde bieden aan mensen die dat nodig hadden, maar geen omzetsteun aan bedrijven en dat helpen verdienen beter is dan financieel ondersteunen. In de gemeente Tilburg zijn uitgangspunten zoals in de andere gemeenten minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Het college stuurt op 18 maart een raadsinformatiebrief met daarin een brede focus voor de inzake van steunmaatregelen met accenten op een vijftal thema's (1) kinderen, onderwijs en opvang; (2) ondernemers (culturele instellingen) en werkgelegenheid; (3) inkomens(ondersteuning) en werk; (4) inzet op zorg en ondersteuning en ten slotte op de (5) dienstverlening van de gemeente Arnhem. Er liggen op dat moment nog geen vastgestelde uitgangspunten voor de inzet van steunmaatregelen binnen die thema's. In oktober 2020 stuurt het college stuurt op verzoek van de raad (motie) ter informatie (raadsbrief) een afwegingskader voor de manier waarop het college wil omgaan met het ondersteunen van partijen waar de gemeente een bestuursrechtelijke relatie (subsidierelatie) of een privaatrechtelijke relatie (huurders van de gemeente) mee heeft. Het kader geldt voor de periode oktober 2020-mei 2021. Met het afwegingskader ligt dan een eerste instrument om binnen de genoemde thema's expliciete en transparante afwegingen te maken over de steun vanuit de gemeente aan bijvoorbeeld sportverenigingen, welzijnsorganisaties en huurders van de gemeente.

Voor alle vier de gemeenten geldt dat besluitvorming over steunmaatregelen of herstel (voor de gemeente Arnhem de Arnhemse Herstelagenda), voorzover dit al ter besluitvorming aan de raad werd voorgelegd, niet werd ondersteund vanuit het college met beleidsscenario's of beleidsalternatieven. Dit was voor het bepalen van de inzet van steunmaatregelen, vanwege de crisissfeer wellicht niet passend, maar het had zeker wel gekund bij de voorbereiding van de besluitvorming door de raad over de Arnhemse herstelagenda. Dit heeft tot gevolg gehad dat de raden en dus ook de raad van de gemeente Arnhem niet in staat is gesteld door het college om kaders te stellen en richting te geven.

Inzicht in risico's

In alle vier de gemeenten hebben vooral de financiële gevolgen van de coronacrisis en het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente als gevolg van de coronacrisis veel aandacht gekregen.

In Arnhem zetten zowel de raad, als het college en de ambtelijke organisatie vol in op inzicht in en beheersing van de financiële risico's van de coronacrisis voor Arnhem. De blik is daarbij ook op de toekomst gericht.

- Zo vraagt de raad in april 2020 (motie Scenario's voor morgen) aan het college per motie om meer inzicht in de financiële risico's van de coronacrisis voor de gemeente Arnhem en om scenario's naar aanleiding van de in beeld gebrachte risico's. De raad verzoekt het

college om deze sturingsinformatie zodat de raad dit kan betrekken bij de besluitvorming over de Perspectiefnota 2021-2024 en de Meerjarenbegroting 2021-2024.

- Voor het college en de ambtelijke organisatie is het voortdurend monitoren van de risico's en de financiële impact op de gemeentelijke begroting en anderzijds de door het Rijk en de Provincie Gelderland toegezegde compensatie een belangrijke vorm van risico-beheersing. Ambtelijk wordt dit door het corona finance team uitgevoerd. Het werken met financiële impactanalyses draagt bij aan beheersing van de (financiële) risico's van de crisis voor de gemeente.

Arnhem zet niet alleen in op zicht op financiële risico's maar ook op inzicht in de beleidsmatige impact van de corona-crisis:

- Het college ontwikkelt mede naar aanleiding van de hierboven genoemde motie van de raad (motie Scenario's voor morgen) het corona dashboard. Het dashboard is in juni 2020 in de lucht. Het dashboard geeft inzicht in de ontwikkeling van cijfers en feiten op de thema's Covid-19, economie, werk & inkomen, welzijn en gemeentelijke financiële risico's. De cijfers in de dashboard worden bijgesteld als er nieuwe gegevens zijn. Met het corona dashboard heeft de gemeente een instrument in handen om risico's en impact te kunnen blijven monitoren. Dit draagt bij aan de sturingsruimte voor de raad en het college.

Het inzicht in risico's en het verzoek vanuit de raad om scenario's heeft in Arnhem niet geleid tot het werken met financiële en beleidsscenario's als onderbouwing voor besluitvorming over steunmaatregelen. Dat geldt ook voor de gemeenten Breda en Tilburg. Alleen in Oss, daar is na de zomer van 2020 expliciet door de raad gevraagd om uitwerking van financiële en/of beleidsmatige scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden. Het college heeft een tweetal scenario's aan de raad voorgelegd (scenario één uitgaand van een tweede coronagolf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario waarin geen tweede golf voorzien). Beide scenario's waren niet alleen snel ingehaald door de tijd maar gaven vanwege de beperkte scope ook weinig handelingsperspectief aan de gemeenteraad.

Onderzoeksvraag 3: Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Conclusie 3

a. **Arnhem kiest bij de inzet van steunmaatregelen voor een inhoudelijke focus, zet de (kwetsbare) inwoner centraal en kiest ervoor om zich te richten op twee urgente impactthema's: Sociaalmaatschappelijk en Sociaaleconomisch met daarnaast het oog op het financieel belang.**
b. **Het college heeft daarbij de lead.**

c. Het Arnhems afwegingskader bevat uitgangspunten en is door het college vastgesteld.

Belangen

Arnhem hanteert twee impactthema's: Sociaalmaatschappelijk ('welzijn', breed opgevat) en Sociaaleconomisch gericht op economie, werk en inkomen(s-ondersteuning). De twee thema's klinken ook door in de door de gemeente genomen coronasteunmaatregelen. De inhoudelijke focus van de gemeenten is vergelijkbaar. Alleen de gemeente Breda zet in vergelijking minder sociale maatregelen in voor kwetsbare burgers en meer maatregelen voor bedrijven.

In alle vier de gemeenten zijn de colleges in de lead bij het afwegen van belangen bij steunmaatregelen. De afweging hoeveel middelen per thema worden ingezet in Arnhem, is gemaakt door het college waarbij de gemeenteraad door middel van raadsvragen en moties invloed uitoefent en vooral om meer aandacht of extra inzet vraagt voor bepaalde thema's of accenten daarbinnen. Het college heeft in principe de van het Rijk ontvangen compensatiemiddelen rechtstreeks doorgeleid naar het betreffende beleidsveld. Op basis van welke belangenafwegingen het college in de beginperiode de onderverdeling maakt van inzet van middelen per thema is niet helder. Het is in dit onderzoek niet gebleken dat de gemeente in de beginperiode voor deze afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Dit verandert in het najaar van 2020. Het college formuleert uitgangspunten voor het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 in reactie op een door de raad aangenomen motie (raadsbrief 13 oktober 2020). Het afwegingskader betreft onder meer de keuze voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking. Hiermee beperkt de gemeente ook de financiële consequenties van maatregelen. Het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 biedt in eerste instantie handvatten hoe om te gaan met gesubsidieerde organisaties en instellingen. Het afwegingskader heeft als doel om tot een evenwichtige afweging voor de inzet van lokale steun tijdens de coronacrisis te komen. Het kader wordt ook gehanteerd om andere steunmaatregelen, zoals voor ondernemers, vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten. Met dit afwegingskader heeft de gemeente vanaf het najaar 2020 voor het eerst een expliciet afwegingskader voor steunmaatregelen. In theorie biedt dit handvatten voor het college voor de verdeling van de middelen en een handvat voor de raad voor de uitoefening van de controlerende rol. Op welke wijze in de praktijk in Arnhem verschillende belangen tegen elkaar afgewogen worden bij keuzes over steunmaatregelen is in het onderzoek niet helder geworden.

Onderzoeksvraag 4: Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?

Conclusie 4

a. **In de eerste periode van de coronacrisis was niet of nauwelijks sprake van kaderstelling door de gemeenteraden.**
b. **De colleges hebben de raden steeds achteraf actief geïnformeerd over de getroffen steunmaatregelen.**
c. **Het college van Arnhem bedient de raad met zowel actieve als passieve informatievoorziening.**
d. **De Arnhemse raad stelt zich actief op in het opvragen van informatie bij het college.**
e. **Dankzij de actieve verzoeken vanuit de raad aan het college om sturingsinstrumentarium aan te reiken ter voorbereiding van besluitvorming kon de raad zijn kaderstellende rol beter vervullen.**

Informatievoorziening

Vanaf het begin van de coronacrisis hebben de colleges in alle vier de gemeenten geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening voor de raden, met elkaar snel opvolgende raads-(informatie)brieven, nieuwsbrieven ook voor een breder publiek en na verloop van tijd met coronamonitors.

Dit geldt zeker ook voor de gemeente Arnhem. Het college heeft de raad vanaf het begin van de coronacrisis actief geïnformeerd. Zo informeert het college de raad vanaf begin maart 2020 via de genummerde raadsbrieven "Update corona virus" en "voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus". Op het dieptepunt van de crisis gebeurt dat met een frequentie van meerdere keren per week. Tot en met het zomerreces verschijnen er 16 raadsbrieven die een update geven over de crisis en de maatregelen. Raadsfracties stellen vanaf begin van de crisis half maart direct veel schriftelijke vragen (artikel 44 RvO) aan het college. De eerste vraag wordt op 13 maart schriftelijk gesteld. Het College spant zich in om alle artikel 44 vragen zo spoedig mogelijk te beantwoorden. Het overgrote deel van de vragen wordt binnen de gestelde termijn van 4 weken beantwoord. Om de stroom aan vragen goed te kunnen verwerken en breed toegankelijk voor de raad te maken worden, in samenspraak met het presidium en de griffie, aanvullende mogelijkheden ingesteld voor raadsleden voor het stellen van vragen. Het college biedt bijvoorbeeld aan raadsleden de mogelijkheid om vragen direct door te geven zodat deze onderwerpen verwerkt kunnen worden in de raadsbrieven. Veel raadsfracties zijn positief over de snelheid van de informatievoorziening vanuit het college.

Kaderstellende en controlerende rol

Bij aanvang van de coronacrisis stonden de geldende regels het functioneren van de vier raden in de weg. Fysieke vergaderingen waren immers een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio's. Dit

probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.

Het moment waarop de raad de eigen vergadercyclus weer oppakt varieert per gemeente. Ook de mate van een actieve houding verschilt. De raden van Tilburg en Oss volgen in het begin het college passiever en de raden van Arnhem en Breda zijn vanaf het begin actief. In beide gemeenten stellen raadsfracties bijvoorbeeld al vanaf het begin schriftelijke vragen aan het college.

Per saldo geldt voor alle vier de gemeenteraden dat raadsvragen en moties belangrijke raadsinstrumenten waren om de betrokkenheid op het coronadossier te uiten en om van belang geachte invalshoeken en doelgroepen in de te maken afwegingen te betrekken. Dit geldt zeker ook voor de Arnhemse raad:

- Zo dient een aantal raadsfracties in Arnhem vrij direct (13 maart en 15 maart) na de aanvullende landelijke maatregelen op 12 maart (thuiswerken en afgelasten evenementen) en na het afkondigen van de intelligente lockdown schriftelijke vragen in. Kern van de schriftelijke vragen zijn verzoeken aan het college om aanvullende lokale maatregelen te nemen.
- Op 15 en 22 april vinden de eerste Politieke Avonden (in aangepaste vorm) in Arnhem plaats, nadat deze vanaf 15 maart zijn uitgesteld. De door het college verzonden raadsbrieven met betrekking tot de steunmaatregelen staan op de agenda. De gemeenteraad neemt door middel van moties het initiatief om besluiten te nemen over aanvullende lokale steunmaatregelen.

Beide instrumenten zijn door de raadsfracties aangewend om het college te verzoeken aanvullende steunmaatregelen in te stellen. Waar het college de besluitvorming over maatregelen niet heeft voorgelegd aan de raad heeft de raad zelf op deze manier zichzelf als kaderstellende speler in de besluitvormingsarena geplaatst, ook al ging het daarbij 'slechts' om aanvullende maatregelen.

De Arnhemse gemeenteraad heeft die actieve houding doorgezet in de maanden die daarop volgden. Op meerdere momenten verzoekt de raad het college (hoofdzakelijk met het raadsinstrument moties) om sturingsinstrumenten aan te reiken aan de raad, onder meer risico-inventarisaties, scenario's en een procesvoorstel voor de route van perspectiefnota naar begroting, een nadere onderbouwing van de Arnhemse Herstelagenda. Het college reageert weliswaar actief op de meeste verzoeken vanuit de raad (met uitzondering van de gevraagde scenario's), maar het college had de raad steviger in positie kunnen brengen door zelf op voorhand de raad te voorzien van deze instrumenten en informatie.

Dat laatste geldt ook voor het werken met scenario's en alternatieven. Het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario’s is een terugkerende wens van alle vier de raden. In geen van de

vier gemeenten zijn de raden echter zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en alternatieve aanpakken dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken. Door de colleges voorgestelde maatregelen zijn telkens zonder alternatieven voorgelegd aan de raden. Voor de eerste coronamaatregelen was er wellicht ook minder ruimte voor besluitvorming door college én raad. Instellingen en ondernemers waren immers ook gebaat bij snelle besluitvorming door het college. De besluitvorming voor de Arnhemse Herstelagenda vond in een later tijdvak plaats, waarin de crisis zoals die in de beginperiode voelbaar was, minder heftig was. De raad was in kaderstellende zin steviger in positie gebracht als het college alternatieven had voorgelegd.

2.2 Leren van elkaar

Doel van dit gezamenlijke onderzoek was om van elkaar te leren (onderzoeksvragen 5 en 6). Hierna volgt een korte samenvatting van te leren lessen. Het onderzoek levert geen leidraad op over hoe gemeenten in een crisis zoals de coronacrisis zouden moeten acteren, maar levert wel inspiratie op om als gemeenteraden van elkaar te leren. In deze paragraaf worden eerst de algemene leereffecten benoemd en vervolgens enkele highlights uit de verschillende gemeenten. De paragraaf sluit af met een halen-en-brengen-matrix.

2.2.1 Algemene leereffecten

1. Het blijkt belangrijk dat gemeenten ook, en misschien wel juist, in tijden van crisis proberen uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen en dat daarbij zo mogelijk een duidelijke focus wordt gekozen. In enkele gemeenten zijn meer of minder scherpe uitgangspunten en focus geformuleerd. De raden hebben echter weinig tot niet getoetst of het college zich hier aan hield. Het versterkt de positie van de raad als hij dit wel doet.

2. Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambities en doelen hebben geformuleerd. Dit belemmert de raad bij het toetsen of de gemeente voldoende voortgang boekt met de gekozen aanpak. De controlerende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad vermoedt dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt zo in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol, oftewel: als het college onvoldoende expliciet ambities formuleert, is het aan de raad hier alsnog in te voorzien.

3. In de eerste periode van een crisis is het lastig om als raad actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Het lijkt echter niet nodig dat een gemeenteraad langer dan twee maanden een passieve rol accepteert, zo laten de voorbeelden van Arnhem en Breda zien.

4. In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg hebben raden aangedrongen op financiële scenario's en beleidsalternatieven. Nadat de eerste crisisfase voorbij is, en iedereen zich in een fase van 'herpakken' vindt, is het aan de raad om op dit punt door te pakken en vasthoudend te zijn. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad als geheel.

2.2.2 Leereffecten Arnhem

Hieronder volgt een opsomming van de leereffecten in Arnhem.

Arnhem

Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:

- Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid voor corona-crisisaanpak met op elk thema twee portefeuillehouders betrokken.
- Opstellen van een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', met uitgangspunten voor door de gemeente te vervullen rol en focus.
- Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven.
- Zomer 2020 is er al een aanzet voor een corona-herstelagenda.

2.2.3 Halen en brengen matrix

Om het voor de lezer inzichtelijk te maken, bevat deze nota een halen en brengen tabel waarin de verschillende 'good practices' van de vier raden zijn samengebracht. Deze tabel geeft een eerste indruk wat elke raad bij de collega gemeenteraden kan halen en brengen. Uiteraard is deze tabel geen blauwdruk voor succesvolle ingrepen en is de opsomming niet uitputtend, maar kan wel ter inspiratie dienen.

Een aantal highlights uit de matrix uitgelicht

- De Bredase keuze voor een beperkt aantal steunpakketten draagt bij aan transparantie en bevordert een heldere fasering van maatregelen.
- Het agenderen in de raad van de rolverdeling tussen college en raad, inclusief burgemeestersbevoegdheden, waarbij een werkbare modus is gevonden om de raad actiever te betrekken bij besluitvorming in Breda.
- In vroeg stadium van de coronacrisis als gemeente uitgangspunten formuleren zoals in Oss is gebeurd over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen.

- De Tilburgse gemeenteraad heeft het college zowel ruimte gegeven om zijn rol te kunnen vervullen bij de aanpak van de coronacrisis maar tegelijkertijd deze ruimte wel begrensd (zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit ‘langs de raad moet’).
- De monitor ‘Tilburg onder corona’ met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt

De tabel dient als volgt te worden gelezen. De bovenste rij is de gemeente die wat kan 'halen' en de verticale rij is de gemeente die wat kan bieden of 'brengen'. Zo zou Arnhem wat kunnen leren van het voeren van een debat over de uitgangspunten voor corona-steunmaatregelen (Oss). Oss daarentegen zou de Arnhemse Herstelagenda of het snel hervatten van de reguliere vergadercyclus van de raad kunnen bekijken.

→ Halen / ↓ Brengen	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

2.3 Beantwoording centrale vraagstelling

Hieronder wordt het overall beeld toegelicht dat ontstaat bij het beantwoorden van de centrale vraagstelling. Voor de volledigheid, deze centrale vraagstelling luidt als volgt:

1. Welke corona-steunmaatregelen zijn door gemeenten genomen?
2. Welke belangen en risico’s bij de besluitvorming zijn daarover zijn betrokken en hoe?
3. Hoe is de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover betrokken?

Steunmaatregelen

In Arnhem zijn verschillende aanvullende corona-steunmaatregelen genomen door de gemeente in aanvullingen op de maatregelen van het Rijk. Deze steunmaatregelen hebben een brede maatschappelijke focus en beslaan verschillende categorieën waaronder culturele instellingen, ondernemers en gesubsidieerde partners.

Belangen en risico's

De afwegingen zijn gemaakt op basis van twee urgente impactthema's aan het begin van de crisis, te weten sociaalmaatschappelijk en sociaaleconomisch. Deze thema's en focus op kwetsbare groepen werd ook verankerd in de verdere Arnhemse aanpak. Later kwam daar een afwegingskader voor het beoordelen van de corona-steunmaatregelen bij. Arnhem monitort de financiële risico's en de beleidsinhoudelijke impact doorlopend. De financiële impactanalyses en de coronamonitor zijn belangrijke instrumenten voor de gemeenteraad bij de besluitvorming over maatregelen en een herstelagenda.

Betrokkenheid gemeenteraad

De raad is in de beginperiode van de crisis niet betrokken bij besluitvorming over de in te zetten maatregelen; wel wordt de raad actief geïnformeerd door het college. Om in die periode toch invloed uit te kunnen oefenen maken fracties veel gebruik van de raadsinstrumenten moties en schriftelijke vragen. Vanaf het moment dat de eerste crisisgolf wat geluwd lijkt en er nagedacht wordt over het werken aan herstel, zit de raad meer op de bok. Zo stelt de raad de Arnhemse Herstelagenda vast waarin een brede aanpak is opgenomen voor een duurzaam herstel. Op een aantal momenten is het de raad die het college om sturingsinstrumenten vraagt, die logischerwijs uit de koker van het college hadden moeten komen. Het college had de raad daarnaast nog sterker in positie kunnen brengen door bij belangrijke besluitvormingsmomenten, zoals het vaststellen van de Arnhemse herstelagenda, de raad alternatieven voor te leggen in plaats van één plan.

3. Aanbevelingen

De Rekenkamer formuleert vier aanbevelingen die allen gericht zijn op het versterken van de kaderstellende en controlerende rol van de raad.

Aanbeveling 1: Financiële en beleidsmatige risico's
Blijf de financiële en beleidsinhoudelijke risico's monitoren en gebruik deze informatie als één van de bronnen ter onderbouwing voor besluitvorming over de inzet van de gemeente Arnhem op het gebied van corona en de gevolgen daarvan. Zet daarbij in op een *meerjarige* doorkijk naar de (financiële) gevolgen van corona op de verschillende beleidsterreinen om te kunnen anticiperen op mogelijke toekomstige tegenvallers en vraagstukken.

Aanbeveling 2: Kader informatievoorziening
Maak afspraken over de gewenste informatievoorziening in crisistijden en leg deze vast. Voer daartoe eerst als raad en college gezamenlijk een evaluerend gesprek ('wat ging goed en wat kan beter?').

Aanbeveling 3: Beleidsalternatieven
Werk met beleidsalternatieven in het geval dat er principiële keuzes gemaakt moeten worden over de gemeentelijke inzet (nieuwe steunmaatregelen en/of verdere inzet op herstel). Na besluitvorming door de raad over de gewenste richting (één van de beleidsalternatieven) kan een daarop geënt plan ter besluitvorming worden voorgelegd.

Aanbeveling 4: Belangenafweging
Evalueer de werking en effecten van het Arnhems afwegingskader 2020-2021 in relatie tot de doelstelling van het afwegingskader en de doelen uit de herstelagenda (bijvoorbeeld: wat is de verdeling qua gemeentelijke middelen in de praktijk geweest en tot welke feitelijke mogelijkheden en belemmeringen heeft dit geleid bij instellingen etc.). Rapporteer hierover aan de raad als voorbereiding op besluitvorming over het eventueel voortzetten van het afwegingskader.

GEMEENTE Arnhem

Rekenkamer Arnhem
t.a.v. de heer A.H. Teeuw
Koningsstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum	:	30 maart 2021
Uw kenmerk	:	557751
Zaaknummer	:	559532
Contactpersoon	:	Mirjam Molenaar
Telefoonnummer	:	026 3775180

Onderwerp: bestuurlijke reactie Rekenkameronderzoek Coronamaatregelen

Geachte heer Teeuw,

De Rekenkamer heeft ons uitgenodigd te reageren op het onderzoek naar de inzet van coronamaatregelen en de betrokkenheid van de gemeenteraad hierbij. U gaf samen met de Rekenkamers van Tilburg, Oss en Breda opdracht aan bureau BEA om dit (vergelijkend) onderzoek voor vier gemeenten uit te voeren. In de bestuurlijke nota heeft u de leerervaringen beschreven die de Arnhemse Rekenkamer formuleert naar aanleiding van het onderzoek.

Allereerst
Allereerst willen wij u bedanken voor het onderzoek. Met aandacht hebben wij de verschillende rapportages gelezen. Goed om in het 'deelrapport Arnhem' een verslag van het afgelopen bewogen jaar zorgvuldig op een rij gezet te zien. En absoluut waardevol om in het overkoepelend rapport de handelswijze van vier gemeenten naast elkaar te zien.

Wij constateren met u dat afgelopen jaar bijzonder was. U noemt terecht dat wij met elkaar stonden voor een 'wicked problem'. In maart vorig jaar konden wij nog op geen enkele wijze bevroeden waar wij nu zouden staan en wat we onderweg allemaal tegen zouden komen. Wij waarderen uw uitgangspunt in de bestuurlijke nota dat u niet pretendeert aan te willen geven hoe het college had *moeten* handelen. Dat past wat onze betreft helemaal bij de uitzonderlijke positie waarin wij ons met elkaar bevonden (en nog bevinden). En dat biedt ook ruimte om gezamenlijk te leren.

Enkele constateringen en leerpunten bij het onderzoek

Definitie coronamaatregelen
Tijdens het onderzoek is - omwille van vergelijkbaarheid - gekozen voor een smalle definitie van coronamaatregelen. Het gaat dan om maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

diverse groepen en maatregelen die gericht zijn op de informatievoorziening over inkomen. Voor ons college is de definitie absoluut breder, tijdens het onderzoek deelden we dit ook met u.

Wij kijken in Arnhem namelijk niet alleen naar maatregelen die met wegvallende inkomsten van doen hebben, maar ook naar de maatschappelijke impact die niet direct te relateren is aan inkomstendaling. Onze inzet heeft zich steeds gericht op:

a. Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers.
b. Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt.
c. Terwijl we ons voorbereiden op stappen voorwaarts, namen we ondertussen alvast enkele maatregelen.

We hadden daarbij oog voor kwetsbaren en ondernemers, we wilden onze stedelijke infrastructuur overeind houden en we hebben dat altijd gedaan door in verbinding te staan met de stad. Dit betekent in praktijk bijvoorbeeld dat in Arnhem vanaf dag 1 ook kinderen in een kwetsbare positie naar school konden blijven gaan (naast kinderen van ouders in cruciale beroepen). Maar ook betekent het dat wij een cruiseschip inrichtten als extra opvang voor onze dak- en thuislozen en dat wij zorgden voor een zomerprogramma in onze Arnhemse wijken. Ook organiseerden we diverse netwerk- en matchingsbijeenkomsten en richten we een 1,5 meter loket in om maximaal met ondernemers mee te nemen. Wij kunnen ons zeker voorstellen dat de vier gemeenten juist ook op deze 'brede definitie' van elkaar zouden kunnen leren, voor ons zou dit in elk geval interessant zijn.

Kaderstellende rol raad

In de bestuurlijke nota legt u veel nadruk op de kaderstellende rol van de raad. Terecht. Wij zien in de rapportage dat het voor alle steden balanceren was tussen direct handelen en zorgvuldig vooruitkijken. Van week tot week waren wij bezig met (doorvertalen van rijks)maatregelen en aanvullende keuzes met onze Arnhemmers voorop. En eigenlijk heeft het hele jaar die intensiteit gekend. Waar in het begin de gezondheidscrisis centraal stond, werd dat later steeds meer de economische en maatschappelijke crisis.

Wij zijn blij dat wij er in slaagden een zo open en kort als mogelijke lijn met de raad te onderhouden, waardoor we zo dicht mogelijk bij elkaar bleven. Dat was voor ons ook belangrijk en vanaf de allereerste dag van deze crisis realiseerden we ons dat we juist daarop in wilden zetten. Vandaar ook dat al direct in maart diverse raadsbrieven verschenen. We vinden het prettig te vernemen dat de wijze waarop wij invulling hebben gegeven aan de (actieve) informatievoorziening en de wisselwerking met de raad, werd gewaardeerd. Voortdurend hebben wij de raad in de positie en gelegenheid gebracht om vragen te stellen, aan te scherpen, bij te sturen etc. We zien ook dat de raad daar een actieve rol op heeft genomen. En daar waar besluitvorming van de raad nodig was (zoals bij de keuze om culturele instellingen samen met anderen te ondersteunen) is dat natuurlijk gebeurd. Wat ons betreft is dat wat in crisistijd past in een 'zuiver democratisch proces', zoals u dat benoemt.

Werken met financiële en beleidsscenario's
Wij hebben er in Arnhem voor gekozen niet met verschillende financiële scenario's te werken maar adaptief te werk te gaan, waarbij wij ons beeld voortdurend aanpasten aan de nieuwste inzichten, risico's en voorspellingen. We zien dit als een goede keuze bevestigd door de andere steden. Geen van de steden werkte met scenario's en de eenmalige poging van Oss werd direct ingehaald door de realiteit. Onze werkwijze met de Corona-impactanalyse, die gekoppeld is aan onze 'reguliere' risicoparagraaf, maakte het voor ons in afgelopen jaar mogelijk de korte termijn impact te koppelen aan de langere termijn inzichten. De wijze waarop wij dat in Arnhem deden, heeft ter inspiratie gediend voor diverse andere gemeenten.

Uw aanbevelingen
Uw Rekenkamer focust in haar aanbevelingen op het versterken van de kaderstellende en controlerende rol van de raad. Wij danken u voor de suggesties die u doet en zullen deze - waar ze nog geen praktijk zijn - in overweging nemen.

Aanbeveling 1: Financiële en beleidsmatige risico's
Precies om de reden die u aangaf, blijf monitoren, hebben wij al vroegtijdig de Corona-impact analyses gekoppeld aan onze reguliere cyclus. En hebben wij de 'herstelagenda' onderdeel gemaakt van onze begroting en de daarbij horende reguliere cyclus. De Corona-impact analyse die u bijvoorbeeld 9 maart van dit jaar ontving, staat rechtstreeks in verbinding met onze risicoparagraaf in de cyclusproducten. Op die manier komt ook zoveel mogelijk een meerjarige doorkijk tot stand op de financiële en beleidsmatige gevolgen van corona.

Aanbeveling 2: Kader informatievoorziening
Wij kunnen ons zeker voorstellen dat de voorliggende rapportages van BEA (het Arnhemse deel en het overkoepelende rapport) waardevolle handvatten biedt om dit gesprek goed te voeren. Een vervolgstap kan inderdaad zijn een gezamenlijk evaluerend - en vooruitblikkend - gesprek met raad en college.

Aanbeveling 3: Beleidsalternatieven
Wij lezen deze suggestie meer als een algemene suggestie voor de wijze waarop wij in Arnhem tot keuzes en uitwerking van beleid zouden kunnen komen, de door u geschetste werkwijze is immers op dit moment geen praktijk.

Voor deze situatie van crisis zijn wij blij dat - ondanks het feit dat de intensiteit ongekend was en het aantal maatregelen vanuit het rijk enorm, het ons is gelukt zoveel als mogelijk de gebruikelijke samenwerking tussen raad en college te volgen, waarbij de rol van de raad kaderstellend, richtinggevend en controlerend is.

Aanbeveling 4: Belangenafweging
Uw suggestie om te evalueren op de werking en effecten van afwegingskaders en andere maatregelen, zien wij als een prima aanbeveling.

Tot slot
De rapportages die u samen met de andere Rekenkamers door BEA heeft laten opstellen, bieden ons waardevolle spiegels voor onze inzet en werkwijze. Ook wij hebben in het afgelopen jaar zoveel mogelijk gebruik gemaakt van kennis en inzichten van anderen, immers iedereen bevindt zich in dezelfde uitdagende vraagstukken. Het onderzoek van BEA is daar een waardevolle aanvulling op. Goed om van elkaar te leren!

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena A. Marcouch

Rekenkamer Arnhem

Bijlage I

Overkoepelend rapport over de vier gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Zaaknummer: 517751

BEA economische argumentatie

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Rekenkamer Arnhem

Gemeente Oss Rekenkamercommissie

Rekenkamer | Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres:	Stad van Cahen
	Muurhuizen 104
	3811 EL Amersfoort
Telefoon:	06 – 430 35 116
E-mail:	info@bea.nl
Website:	www.bea.nl

BEA

Inhoud

Voorwoord 1

Samenvatting 2

1 Aanleiding, doel en vraagstelling 7

2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie 9

2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus 9

2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen 10

2.2 Inrichting lokale crisisorganisatie 11

3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen 14

3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk 14

3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten 17

3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 18

4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's 20

4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona 20

4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk 23

4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente 25

5 Betrokkenheid van de raad 28

5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf 28

5.2 Invloed van raad door middel van raadsvragen, moties en amendementen 31

5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien 32

6 Leereffecten 36

6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken 36

6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren? 37

Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk 39

Overzicht corona-steunmaatregelen Rijksoverheid: noodpakket 1, 2 en 3 41

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) 42

Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) 42

Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS) 43

… en opvolger Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL) 44

Verlaging voorlopige aanslagen, uitstel van betaling en verlaging boeterente 44

Kredietverlening, borgstelling en garantieregeling 44

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in het voorliggende **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s.. BEA wil Meriam de Lange en Maaike van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

BEA

Samenvatting

Het voorliggende rapport bundelt de belangrijkste inzichten van het door BEA in opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss uitgevoerde onderzoek naar:

1. De vraag welke corona-steunmaatregelen door gemeenten zijn genomen.
2. Welke belangen en risico's bij de besluitvorming daarover zijn betrokken en hoe.
3. Hoe de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover is betrokken.

De opbrengst van het onderzoek wordt hierna toegelicht aan de hand van de deelvragen.

Onderzoeksvraag 1: *welke corona-steunmaatregelen hebben gemeenten genomen?*

- De gemeenten hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid voor een belangrijk deel al snel na het uitbreken van de coronacrisis genomen steunmaatregelen.
- De steunmaatregelen van het Rijk betreffen deels financiële steunmaatregelen, zoals de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), de Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en de Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS, later opgevolgd door de Tegemoetkoming vaste lasten, TVL), en voor een ander deel betrof het verruiming van al bestaande kredietfaciliteiten of borgstellingsregelingen om bedrijven in staat te stellen te lenen bij bijvoorbeeld banken om zo de negatieve gevolgen van de coronacrisis op te kunnen vangen.
- Gemeenten waren mede daarom terughoudend met financiële steunmaatregelen, ook omdat het budgettaire beslag daarvan snel kan oplopen. De gemeente Breda heeft met de BroodNood-regeling, extra geld voor Business Coach Breda en een voucher-regeling voor financieel advies aan het MKB op dit vlak de meeste inspanningen geleverd.
- Het doorbetalen van gesubsidieerde instellingen op het terrein van onder meer Wmo, jeugdzorg (ook als zij door corona de overeengekomen prestaties niet kunnen leveren) kan worden gezien als een financiële steunmaatregel, maar leidt in principe niet tot extra budgettair beslag ten opzichte van de gemeentelijke begroting. Hetzelfde geldt voor het doorbetalen van subsidies voor culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. In Arnhem, Breda en Tilburg heeft de gemeente wel extra subsidie verstrekt aan culturele instellingen die onderdeel vormen van de landelijke basisinfrastructuur. Het betrof een matching-maatregel waardoor subsidie van het Rijk voor deze instellingen veiliggesteld kon worden.
- Als gemeenten lokale belastingen of heffingen kwijtschelden of huren van gemeentelijk vastgoed verlagen leidt dit wel tot extra budgettair beslag en dit was ook het geval toen de gemeente Oss eind maart 2020 tijdelijk gratis parkeren in het centrum invoerde.
- Veel lokale steunmaatregelen betreffen maatregelen gericht op het bevorderen van liquiditeit van bedrijven, zzp'ers en instellingen en het faciliteren van hen om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Uitstel van lokale belastingen en heffingen en te betalen gemeentelijke facturen en uitstel van huur van gemeentelijk vastgoed zijn voorbeelden van liquiditeitsbevorderende maatregelen die in alle vier de gemeenten zijn genomen.

- Gemeenten hebben tot slot ook diverse faciliterende maatregelen genomen. Voorbeelden zijn het toestaan van terrasuitbreidingen, drive thru's voor bedrijven die normaal niet aan particuliere consumenten leveren of campagnes ter bevordering van winkelen in de eigen stad.

In de door de gemeenten genomen steunmaatregelen is een zekere fasering zichtbaar. Een groot deel van de steunmaatregelen is genomen in de eerste twee maanden (maart en april 2020) van de coronacrisis, en daarvan een groot deel in de eerste weken. Dit was de 'echte' crisisfase. Daarna volgt in mei en juni 2020 een fase van 'herpakken'. Er is meer aandacht voor nadenken over uitgangspunten van de gemeentelijke aanpak, visievorming en integrale beleidsafwegingen. In de zomer van 2020 en daarna beginnen gemeenten na te denken over hoe ingespeeld kan worden op de nieuwe corona-samenleving, met vanaf de zomer de eerste herstelagenda's in Arnhem en Breda.

Onderzoeksvragen 2 en 3: *welke belangen en risico's zijn betrokken bij de besluitvorming en hoe?*

- Omdat gemeentelijke middelen beperkt zijn en gemeenten minder 'diepe zakken' hebben dan het Rijk, was het nodig na te denken over de gemeentelijke rol en focus bij het formuleren van corona-steunmaatregelen.
- Het college in Oss heeft daarvoor in het voorjaar van 2020 uitgangspunten geformuleerd en deze in een 'opinienota COVID-19' vervat en begin juni 2020 besproken met de raad. Uitgangspunten waren onder meer dat de gemeente inkomenssteun wilde bieden aan mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren, dat helpen verdienen beter is dan financieel ondersteunen en dat de gemeente een financieel gezonde organisatie is en wil blijven. Hiermee is het budgettair beslag voor de gemeente beperkt. De focus was verder gericht op investeren in samenleven, investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen die door corona hun baan kwijtraakten.
- Ook de gemeente Arnhem heeft haar inspanningen voorzien van een focus medio mei 2020. Zij richt haar inzet op twee 'urgente impactthema's', namelijk sociaalmaatschappelijk (welzijn en zorg) en sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen). Tegelijkertijd formuleert het college uitgangspunten waarmee mogelijke maatregelen kunnen worden beoordeeld, in de vorm van een 'afwegingskader corona 2020-2021'.
- In Breda zijn ook uitgangspunten geformuleerd voor de corona-aanpak, zonder dat dit vorm krijgt in een duidelijk focus. Strategische uitgangspunten betreffen effectiviteit, doelmatigheid, rechtvaardigheid, proportionaliteit en maatwerk. De uitgangspunten van effectiviteit en doelmatigheid zijn uitgewerkt door bijvoorbeeld te eisen dat aanvragers levensvatbaar zijn en dat regionale zorgaanbieders alleen worden ondersteund als andere gemeente meedoen, om te voorkomen dat aanvragers alsnog failliet gaan. Als steun structureler wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning. Een minimumeis die Breda stelt is dat aanvragers eerst een beroep doen om de Rijksmaatregelen.
- De gemeente Tilburg heeft minder expliciete uitgangspunten geformuleerd.
- Voor alle vier de gemeenten geldt verder dat in het onderzoek niet is getoetst of geformuleerde uitgangspunten ook daadwerkelijk gehanteerd zijn in de praktijk. Het onder-

zoek heeft ook geen voorbeelden opgeleverd van gemeenteraden die het college aanspreken op de naleving van geformuleerde uitgangspunten.

In alle vier de gemeenten is er veel aandacht voor de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente en de beheersing van financiële risico's. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's. Alleen in Oss is er een scenariouitwerking geweest na de zomer op verzoek van de raad, daarbij aansluitend op voor de VNG ontwikkelde basisscenario's waarbij één uitgaat van een tweede golf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario geen tweede golf voorziet.

Onderzoeksvraag 4: *hoe is de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover betrokken?*

- In de eerste periode van de coronacrisis hebben colleges de raden niet actief betrokken bij besluitvorming over corona-steunmaatregelen. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- Vanaf het begin van de coronacrisis hebben colleges geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening voor de raden, met elkaar snel opvolgende raads(informatie)brieven, nieuwsbrieven ook voor een breder publiek en na verloop van tijd coronamonitors.
- In Arnhem en Breda hebben raadsfracties vanaf het begin van de coronacrisis veel raadsvragen gesteld. In Oss en Tilburg waren raden daarmee terughoudend, om het college niet voor de voeten te lopen en omdat geoordeeld werd dat corona geen 'politiek issue' was. Deze terughoudendheid weerspiegelt zich ook in het aantal moties.
- Per saldo geldt voor alle vier de gemeenteraden dat raadsvragen en moties belangrijk waren om de betrokkenheid op het coronadossier te uiten en om van belang geachte invalshoeken en doelgroepen in te maken afwegingen te betrekken.
- De voor het onderzoek geïnventariseerde raadsvragen, moties en amendementen laten zien dat de raden daarbij zowel economische als sociaalmaatschappelijke belangen inbrengen en dat er continu aandacht wordt gevraagd voor de gewenste beheersing van financiële risico's voor de gemeenten.
- Het moment waarop de raad weer actiever wordt betrokken varieert. In Breda wordt de reguliere vergadercyclus van de raad (met beeldvormende, beoordelende en besluitvormende raadsvergaderingen) relatief snel hervat. Het eerste pakket steunmaatregelen wordt op 9 en 23 april besproken in twee beeld- en oordeelsvormende vergaderingen en het tweede pakket doorloopt de drie reguliere raadsoverleggen resulterend in besluitvorming op 28 mei 2020. Ook in Arnhem zijn er in april 2020 alweer twee politieke avonden waarop wordt gediscussieerd over de corona-aanpak.
- Medio mei en begin juni 2020 is er in Tilburg en Oss debat in de raad over de rolverdeling tussen college en raad en in Oss staan daarbij ook de door het college geformuleerde uitgangspunten voor de corona-steunmaatregelen centraal. Deze overleggen markeren het moment waarop in beide gemeenten de raad zijn normale rol weer oppakt en actief wordt betrokken bij besluitvorming over de corona-steunmaatregelen.
- In Breda neemt een fractie in de raad het initiatief voor een discussie over de rolverdeling tussen college en raad, met daarbij aandacht voor de specifieke bevoegdheden van de burgemeester in crisistijd. De discussie vindt plaats op 7 september en wordt vervolgd op 19 november 2020. Als reactie hierop komt de burgemeester medio december 2020 met een brief aan de raad waarin hij zijn visie geeft op wanneer actieve betrokkenheid van de raad gewenst is en in welke situaties het college mandaat heeft

besluiten te nemen zonder de raad daar actief bij te betrekken.
- Het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's is een terugkerende wens van de raden. Zoals hiervoor toegelicht heeft dit in Oss geleid tot het opstellen van twee scenario's. In geen van de vier gemeenten zijn de raden echter zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en alternatieve aanpakken dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken. Door de colleges voorgestelde maatregelen zijn telkens zonder alternatieven voorgelegd aan de raden.
- In Tilburg heeft de raad op 25 mei 2020 met een unaniem aangenomen motie het college de ruimte gegeven om maatregelen te kunnen nemen maar het mandaat daarvoor tegelijkertijd duidelijk begrensd. Het college heeft mandaat om maatregelen te treffen als deze per maatregel niet gepaard gaan met meer dan € 75.000 budget en het totale budgettaire beslag beneden de € 500.000 per jaar blijft (geldend voor 2021).

Onderzoeksvraag 5: *hoe kan de raad zijn respectievelijke rollen verstevigen?*

- Het blijkt belangrijk dat gemeenten ook, en misschien wel juist, in tijden van crisis proberen uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen en dat daarbij zo mogelijk een duidelijke focus wordt gekozen.
- In enkele gemeenten zijn meer of minder scherpe uitgangspunten en focus zijn geformuleerd. De raden hebben echter weinig tot niet getoetst of het college zich hier aan hield. Het versterkt de positie van de raad als hij dit wel doet.
- Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambities en doelen hebben geformuleerd. Dit belemmert de raad bij het toetsen of de gemeente voldoende voortgang boekt met de gekozen aanpak. De controlerende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad vermoedt dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt zo in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol, oftewel: als het college onvoldoende expliciet ambities formuleert, is het aan de raad hier alsnog in te voorzien.
- Het voorbeeld van Tilburg laat zien hoe de raad tegelijk ruimte kan bieden aan het college en het mandaat tegelijkertijd begrenst.
- Het agenderen door de raad in Breda van de rolverdeling tussen college en raad op het coronadossier laat zien dat dit vruchten af kan werpen. Het is uiteindelijk aan college en raad gezamenlijk om een goede balans te kiezen.
- In de eerste periode van een crisis is het lastig om als raad actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Het lijkt echter niet nodig dat een gemeenteraad langer dan twee maanden een passieve rol accepteert, zo laten de voorbeelden van Arnhem en Breda zien.
- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg hebben raden aangedrongen op financiële scenario's en het beleidsalternatieven. Nadat de eerste crisisfase voorbij is, in een fase van 'herpakken', is het aan de raad om op dit punt door te pakken en vasthoudend te zijn. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad als geheel, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Onderzoeksvraag 6: *wat kunnen de gemeenten van elkaar leren?*

Het onderzoek levert geen leidraad op over hoe gemeenten in een crisis zoals de corona-

crisis zouden moeten acteren. Wel kunnen de volgende leereffecten worden benoemd

- Het is essentieel dat gemeenten in een vroeg stadium van de crisis uitgangspunten formuleren over de rol die de gemeente wil vervullen en welke taken zij wel en welke zij niet wil oppakken.
- Het is gewenst dat gemeenten deze uitgangspunten dan ook expliciet toepassen en dat colleges in raadsbrieven bij te nemen maatregelen, of in reactie op moties met voorstellen voor maatregelen, verwijzen naar de uitgangspunten. Het is ook gewenst dat raden controleren of colleges zich aan geformuleerde uitgangspunten houden.
- Het onderzoek laat zien dat het belangrijk is dat de raad het college in tijden van crisis de ruimte geeft om te doen wat gedaan moet worden, maar dat het ook gewenst is dat er duidelijkheid is over de grenzen van het mandaat van het college.
- Het lijkt onvermijdelijk dat de raad in de beginperiode van een grote crisis deels achteraf wordt geïnformeerd over genomen maatregelen. Het is wel gewenst dat het college de raad actief betrekt bij de te hanteren uitgangspunten en zo de raad in positie brengt om zijn kaderstellende rol te kunnen vervullen.
- Omdat het gewenst is in een vroeg stadium van de crisis na te denken over te hanteren uitgangspunten, impliceert dit dat de raad ook niet te lang langs de zijlijn mag staan.
- Als een crisis langer duurt en mogelijk structurele effecten heeft op de dienstverlening van instellingen en bedrijven, is expliciete aandacht voor een herstelagenda gewenst.

Het onderzoek levert op dat alle gemeenten wat van andere gemeenten kunnen leren. In paragraaf 6.2 is een zogenoemde ‘halen/brengen’-matrix opgenomen die illustreert welke leerervaringen gemeenten inbrengen en van welke gemeenten zij zouden kunnen leren.

Dilemma’s, *vragen waarop geen pasklare antwoorden kunnen worden gegeven*

- Het onderzoek laat zien dat de raden in Oss en Tilburg aanvankelijk terughoudend zijn met indienen van raadsvragen en moties, om het college niet voor de voeten te lopen. De raden in Arnhem en Breda zijn op dit vlak vanaf de start heel actief. Voor beide opstellingen is wat te zeggen. Per saldo lijkt het onwenselijk als een terughoudende opstelling te lang duurt (twee maanden kan hierbij wellicht een maximum zijn) en voor de actieve raden lijkt dosering gewenst. Dosering kan dan met name betrekking hebben op vragen ex artikel 40 waarop het college schriftelijk en binnen een bepaalde tijd dient te reageren.
- Het werken met een beperkt aantal grotere pakketten corona-steunmaatregelen, zoals in Breda, bevordert de transparantie van de besluitvorming. Het bevordert echter ook dat de raad om ruime mandaten wordt gevraagd in financiële zin. Wellicht kan het modulair opbouwen van grotere pakketten een uitweg bieden uit dit dilemma, waarbij de raad per module akkoord kan gaan (of niet) met het voorstel van het college.
- In Breda is door het college expliciet geformuleerd dat er een wens is maatwerk te kunnen toepassen voor ‘schrijnende gevallen’. Maatwerk kan echter omslaan in willekeur. Om willekeur te voorkomen zouden uitgangspunten geformuleerd moeten worden, waarbij onvermijdelijk het gewenste maatwerk weer deels teniet wordt gedaan.

***

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

De door de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss geformuleerde vraagstelling richt zich op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen en op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de raden bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en ook welke rol zij hadden kunnen of zelfs hadden moeten spelen en hoe raden in voorkomende gevallen 'goed' of 'beter' in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling onderzoek corona-steunmaatregelen : centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden.
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

BEA

Afbakening van corona-steunmaatregel

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip ‘corona-steunmaatregel’. Als corona steunmaatregelen worden opgevat:

- Door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
  - inwoners
  - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
  - verenigingen
  - bedrijven en zzp’ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp’ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen. Belangrijk is ook dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, zzp’ers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een ‘corona-samenleving’.

Van breed naar gericht verdiepen

In het onderzoek is ‘breed’ gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soorten-maatregelen is niet volledig hard te trekken.

2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie

In aanvulling op de door de B3A-rekenkamers geformuleerde onderzoeksvragen, is door BEA in kaart gebracht hoe de vier gemeenten in brede zin hebben gereageerd op de corona-uitbraak en hoe zij de crisisorganisatie hebben ingericht.

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Arnhem, Breda, Oss en Tilburg lagen in de frontlinie van het coronavirus. De eerste corona-besmettingen vonden met name plaats in Brabant en ook Arnhem.
- De veiligheidsregio is, vanwege opschaling naar GRIP-4, aanvankelijk leidend bij de beheersing van de coronacrisis, vanwege de dan noodzakelijke inzet op het terrein van bevolkingszorg en inzet van hulpverleningsdiensten.
- Gemeenten richten ook hun eigen crisisorganisatie in, waarbij de ene gemeente ervoor kiest om deze 'in de lijn te organiseren' (met name Breda en Oss) en andere gemeenten de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie positioneren (zoals in Tilburg).
- De eerste corona-steunmaatregelen volgen snel op de door het Rijk aangekondigde maatregelen (op 18 maart 2020) en lopen daar deels op vooruit (de eerste lokale corona-steunmaatregelen worden aangekondigd in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart 2020).

2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus

Eerste besmettingen

De gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt kregen als eersten in Nederland te maken met het coronavirus. Op 27 februari werd in het Elisabeth-TweeStedenZiekenhuis (ETZ) in Tilburg de eerste Nederlandse coronadiagnose gesteld. De burgemeester van Arnhem had de gemeenteraad al op 27 februari 2020 geïnformeerd over de uitbraak van het coronavirus in de Arnhemse zusterstad Wuhan. Op 5 maart wordt ook in Arnhem de eerste coronabesmetting vastgesteld.

Begin maart blijkt Brabant het zwaarst getroffen, als provincie waar in eerste instantie de meeste besmettingen worden geconstateerd, met daarbinnen belangrijke haarden in de regio's Tilburg, Breda, Uden en Veghel. Op 10 maart 2020 lichten de voorzitters van de drie Brabantse veiligheidsregio's in een gezamenlijke persconferentie toe dat vanaf dan alle grote evenementen in de provincie verboden zijn. Het verbod richt zich onder meer op festivals en dancefeesten en ook de wedstrijden in het betaalde voetbal worden verboden. Brabant is op dat moment de enige provincie waar dergelijke beperkende maatregelen worden getroffen.

15 maart 1e lockdown

Op 15 maart 2020 kondigt het kabinet de eerste landelijke lockdown aan. Daardoor sluit onder andere ook de horeca. De economische gevolgen van de lockdown zijn groot en gemeenten beraden zich daarom op eventuele maatregelen om de gevolgen voor onder meer inwoners, bedrijven en zzp'ers en al dan niet gesubsidieerde instellingen te beper-

ken. Op 23 maart kondigt het kabinet aanvullende maatregelen aan voor onder meer winkels, zodanig dat er niet te veel mensen in een winkel zijn en zij voldoende afstand kunnen houden.

2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen

In maart eerste corona-steunmaatregelen

In Arnhem, Breda, Oss en Tilburg worden in de periode van 14 maart tot eind maart 2020 de eerste corona-steunmaatregelen genomen. Het accent ligt op uitstel van betaling van lokale belastingen en heffingen en aan de gemeente te betalen facturen voor getroffen ondernemers, het coulant omgaan met huurders van gemeentelijk vastgoed en op een vlotte betaling door de gemeente aan leveranciers en doorbetaling van subsidie aan instellingen die de overeengekomen prestaties vanwege corona niet kunnen leveren.

De gemeente Breda is de enige gemeente die in dit stadium van de coronacrisis maatregelen neemt om inkomstendaling door inwoners, bedrijven en zzp'ers te dempen. Het betreft een zogenoemd BroodNood-fonds[1], een noodfonds COVID-19, extra budget voor Business Coach Breda en geld voor een voucherregeling gericht op financieel advies voor MKB-bedrijven. Ook met betrekking tot de uitvoering van de Tozo-regeling besluit Breda dat zij een stapje extra wil zetten, door aan de eventuele renteloze lening minder strenge eisen te stellen dan landelijk is voorgesteld.

Eerste corona-steunmaatregelen in periode van medio tot eind maart 2020	
Arnhem	In de periode 18 t/m 26 maart 2020 zijn de eerste corona-steunmaatregel genomen: • Uitstel belastingaanslagen (OZB, rioolheffing, afvalstoffenheffing). • Continuering dienstverlening aan inwoners met schuld (leefgeld). • Inrichting webpagina met informatie voor inwoners, bedrijven e.a. • Doorbetaling subsidie instellingen die prestatie niet kunnen leveren. • Mogelijkheid van voorschot op Tozo. • Coulant omgaan met huurvoorwaarden gemeentelijk vastgoed. • Tijdelijk verruimen expeditie-tijden t.b.v. 'ouderenuurtje'.
Breda	Op 17 t/m 20 maart 2020 is eerste corona-steunmaatregel van kracht: • Instellen van BroodNoodfonds (in eerste week 600 keer beroep op gedaan), bekrachtigd op 24 maart 2020. • Uitvoering Tozo-regeling, met mogelijkheid van rentedragende lening (minder strenge eisen dan landelijk voorgesteld) Op 24 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Oprichten noodfonds COVID-19 à € 1,2 miljoen. • Uitbreiding budget ondersteuning Business Coach Breda.

[1] Het BroodNood-fonds is onder meer bedoeld voor werknemers met nul-urencontracten, zzp'ers en uitzendkrachten die door corona geen inkomsten meer hebben en geen spaargeld en die ook geen partner met inkomsten hebben of beroep kunnen doen op hulp van naasten.

	• Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Verlenen van uitstel betaling lokale belastingen, heffingen, precario en leges van afgelaste evenementen. • Aanpassing van betaling verleende subsidie aan instellingen in nood. • Uitstel van betaling van facturen voor getroffen bedrijven.
Oss	Op 18 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen: • Uitstel gemeentelijke belastingen en heffingen. • Uitstel van betaling voor door gemeente verstuurde facturen. • Zo snel mogelijk betalen van leveranciers. • Tijdelijk gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met handhaving fietsverbod centrum. • Omzetten weekmarkten naar versmarkten. • Uitbreiding bevoorradingsuren supermarkten t.b.v. ouderen. Op 24 t/m 31 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Uitstellen invorderen dwangsommen in corona-tijd. • Doorbetaling Wmo-dienstverlening (Zorg in Natura en Pgb). • Doorbetaling voedselbank Oss.
Tilburg	Op 20 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen: • Uitstel van huurbetaling voor gemeentelijke huurders. • Doorbetaling uren Diamantgroep, ondanks beperking openingstijden fiet-senstallingen. Op 24 t/m 27 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen. • Uitstel betaling toeristenbelasting. • Doorbetaling zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo. • Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties. • Verstrekking laptops aan kinderen uit minimagezinnen. • Doorbetaling alfahulpen voor door klant afgezegde uren. • Verstrekken voorschot op Tozo-regeling. • Uitstel betaling reclamebelasting en BIZ-heffing. • Verkorten betalingstermijnen leveranciers van gemeente.

2.2 Inrichting lokale crisisorganisatie

Opschalen naar GRIP-4

Omdat de uitbraak van het coronavirus zodanig ingrijpend is en maatregelen vereist op bovenlokaal niveau, is landelijk begin maart besloten dat de veiligheidsregio's in de lead zijn bij het organiseren en (laten) uitvoeren van allerlei maatregelen op het terrein van bevolkingszorg. De corona-epidemie is dermate ingrijpend, dat wordt opgeschaald van GRIP-3 naar GRIP-4. Het uitroepen van een GRIP-4 status betekent dat de burgemeester van de grootste gemeente in de veiligheidsregio de leiding neemt over de, vaak vooral door het Rijk c.q. het ministerie van VWS bepaalde, uit te rollen maatregelen en voorschriften op

het terrein van gezondheidszorg en openbare orde.

Voor Arnhem en Tilburg betekent dit dat 'hun' burgemeester via de Veiligheidsregio de bestuurlijke trekker is van de op het gebied van gezondheidszorg en openbare orde te nemen maatregelen. De burgemeesters van de andere gemeenten, waaronder die van Breda (waarbij aangetekend dat de burgemeesters van Tilburg en Breda per 'toerbeurt' voorzitter zijn van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant) en Oss, participeren in het regionale beleidsteam (RBT). Alle burgemeesters zijn in hun eigen gemeente vanwege de GRIP-4 status belast met specifieke bevoegdheden op genoemde terreinen.

Lead bij de lijn of bij crisisorganisatie

In alle vier de gemeenten is vastgesteld dat de coronacrisis breder impact heeft dan 'alleen' op het terrein van gezondheidszorg en openbare orde. Allerlei economische sectoren werden hard geraakt door zowel de coronaepidemie zelf als door de maatregelen van overheden op allerlei niveaus om de gezondheidseffecten te beperken. De gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg hebben bij het inrichten van de lokale crisisorganisatie en het coördineren van de corona-steunmaatregelen uiteenlopende keuzes gemaakt. In grote lijnen kan worden gesteld dat Breda en Oss de crisis op dit vlak vooral vanuit de 'staande organisatie' hebben gemanaged, dat Tilburg de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie heeft gepositioneerd en dat er in Arnhem sprake was van een mengvorm van beide aanpakken.

Inrichting crisisorganisatie en verhouding tot lijnorganisatie van gemeente	
Arnhem	Lokaal beeld: • Er is een crisisorganisatie opgezet aansluitend op de Veiligheidsregio, gericht op de uitvoering van noodverordeningen en het treffen van andere maatregelen op het terrein van veiligheid en gezondheid. • Daarnaast heeft de gemeente zich georganiseerd in relatie tot de crisis, met als doel om er zo goed mogelijk mee om te gaan en de bijkomende negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen, ook in samenwerking met maatschappelijke partners. • In Arnhem is op bestuurlijk niveau gekozen voor collegiale verantwoordelijkheid. • Op ambtelijk niveau is er een Corona Finance Team ingesteld en een ABC-team dat zich richt op beleidsinterventies, naast een lokale crisisorganisatie met focus op bevolkingszorg en openbare orde. Beide teams zijn ingesteld ter versterking van de staande organisatie.
Breda	Lokaal beeld: • Breda koos voor een collegebrede collegiale inzet op corona, vanuit het idee dat corona alle beleidsvelden raakt. In de ambtelijke organisatie is een coronateam geformeerd uit diverse disciplines, met als coördinator de manager Economische en Culturele Zaken. • Dit team was ingebed in de ambtelijke organisatie. De lead bij het

	managen van de crisis lag bestuurlijk bij het college en ambtelijk bij directie en managementteam, ondersteund door het ambtelijke 'coronateam'.
Oss	Lokaal beeld: • De gemeente Oss heeft voor de aanpak van de crisis gebruik gemaakt van de staande organisatie. Het directieteam schoof wekelijks aan bij de collegevergaderingen om een goede communicatie en een snelle besluitvorming mogelijk te maken. Het directieteam liet zich ondersteunen door vier werkgroepen met elk een eigen opdracht: ➢ de werkgroep kritische processen, gericht op processen die voor de eigen organisatie of inwoners van vitaal belang zijn. ➢ de werkgroep P&O richtte zich op de inzet van personeel en aanpassingen van de bedrijfsvoering, zoals IT voor thuiswerken. ➢ de werkgroep economie, ofwel het Corona Team Economie, coördineerde de communicatie met ondernemers. ➢ de werkgroep sociaal domein richtte zich op het oplossen van problemen rond participatie en zorg..
Tilburg	Lokaal beeld: • Als onderdeel van de GRIP-structuur is de Hoofdtaakorganisatie (HTO) ingesteld met daarin de ambtelijk meest betrokkenen met als voorzitter wisselend de concerncontroller en het hoofd van het team Veiligheid en Wijken. Deze crisisstructuur is uitgebreid met de afdelingshoofden Sociaal en Economie & Arbeidsmarkt. Het team had een coördinerende rol. De staande organisatie voerde uit. • In Tilburg was de bestuurlijke aansturing van de crisis belegd bij de Stuurgroep Corona met de meest betrokken portefeuillehouders. • Rond de zomer 2020 ging Tilburg weer over naar de normale organisatie. De crisisorganisatie met de Stuurgroep Corona en de HTO is toen vervangen door een structuur met respectievelijk een bestuurlijk combi-portefeuillehoudersoverleg (PHO) op vrijdag en een ambtelijk 'corona forum'. Het corona forum is een organisatiedoorsnijdende overlegtafel. Elke dinsdag werden daar corona-gerelateerde stukken besproken, die op de vrijdag aan de orde kwamen in het combi-PHO en de dinsdag erna tot besluitvorming konden leiden in het collegeoverleg.

3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen

De eerste deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag welke corona-steunmaatregelen door met name gemeenten zijn genomen. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Deelvraag gericht op welke corona-steunmaatregelen zijn genomen	Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden.

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Het onderzoek laat zien dat de door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen
- Gemeenten hebben, ook vanwege de wens om maatregelen te nemen die aanvullend zijn op die van het Rijk, met name gekozen voor
  - inzet op liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
  - en het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken en minder op directe financiële ondersteuning.
- In de vier gemeenten is een ontwikkeling te zien in het pakket steunmaatregelen waarbij in maart en april 2020 sprake is van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), waarna in mei en juni 2020 sprake is van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij de raad weer intensiever wordt betrokken) en vanaf de zomer 2020 aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk

Focus Rijk…

Zoals in bijlage I nader is toegelicht, concentreert de ondersteuning door het Rijk zich op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en zzp'ers, bijvoorbeeld:
  - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
  - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
  - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
  - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
  - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
  - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
  - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
  - COL Corona overbruggingslening.
  - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

De Tozo en de NOW vormen, in combinatie met TOGS (en de TVL-regeling als opvolger van TOGS), voor een groot deel van bedrijven en instellingen de basis voor het financieel kunnen overleven van de coronacrisis. De Tozo-regeling maakt het mogelijk dat zelfstandige ondernemers met en zonder personeel bij het wegvallen van inkomsten hun inkomen aangevuld krijgen tot het sociaal minimum (met daarbij de mogelijkheid een lening af te sluiten). De bijdrage aan het inkomen is een gift, die in principe niet terugbetaald hoeft te worden. Hetzelfde geldt voor de NOW, waarbij ondernemers tot 90 procent van de loonsom gedekt kunnen krijgen, afhankelijk van de omvang van het geleden omzetverlies, en TOGS (en later TVL) waarbij bedrijven een deel van hun vaste lasten vergoed krijgen.

… gemeenten vullen gericht aan

Alle vier de gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt, verwijzen in de toelichting op de lokaal genomen maatregelen naar de maatregelen zoals die door de Rijksoverheid al in een vroeg stadium van de coronacrisis genomen zijn. De wens is deze maatregelen niet te 'dubbelen', ook al omdat gemeenten niet beschikken over dezelfde 'diepe zakken' als het Rijk. De lokale maatregelen kunnen als volgt worden ingedeeld:

- Financiële steun, met als onderscheidende kenmerken dat de ontvanger de bijdrage van de gemeente mag houden (bij een lening is dit niet zo) of dat de gemeente een betaling kwijtscheldt.
- Liquiditeitsondersteuning, waarbij de gemeente ontvangen facturen sneller betaalt of waarbij aan de gemeente te betalen belastingen, heffingen of facturen gefaseerd betaald mogen worden (maar uiteindelijk wel betaald moeten worden).
- Faciliterende maatregelen, waarbij de gemeente anderszins probeert om bedrijven, instellingen of inwoners te helpen inkomstenverlies vanwege corona te helpen beperken.

Terughoudend met financiële steun

Gemeenten zijn, mede gelet op de hiervoor weergegeven regelingen van de Rijksoverheid, terughoudend met het verlenen van financiële steun. Financiële steun is vooral gericht op instellingen die geheel of voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies. De financiële steun krijgt dan vorm in besluiten om de subsidie voor deze instellingen door te betalen ook als de instellingen de prestaties die zij worden geacht te leveren niet kunnen leveren vanwege corona. Omdat het doorbetalen van onder meer instellingen op het gebied van Wmo en jeugdzorg niet resulteert in extra uitgaven ten opzichte van de begroting, worden deze besluiten in de regel niet voor goedkeuring voorgelegd aan de raad. Andere vormen van financiële steun betreffen:

- Kwijtschelden van gemeentelijke belastingen of heffingen (vaak nadat eerst uitstel is verleend) voor een bepaalde periode.
- Kwijtschelden van huur van gemeentelijk vastgoed voor een bepaalde periode.
- Matching van door het Rijk voor culturele instellingen (met name de zogenoemde 'culturele basisinfrastructuur') extra ter beschikking gestelde subsidies.

De gemeente Breda heeft aanvullend enkele financiële steunmaatregelen genomen. Dit betreft met name uitbreiding van het budget voor ondersteuning van bedrijven door Business Coach Breda, het instellen van vouchers voor financieel advies aan MKB-bedrijven en

het instellen van een BroodNood-fonds voor inwoners waarvoor geldt dat het inkomen sterk is gedaald vanwege corona tot onder het sociaal minimum terwijl er geen opvang is in de vorm van een partner met inkomen of een uitkering.

Daarnaast geeft het Bredase college op 24 maart 2020 in een raadsbrief aan maatwerk te willen leveren voor “schrijnende gevallen”. Hieronder wordt verstaan bedrijven die “buiten de boot vallen” wat betreft Rijksregelingen of reguliere financiering, die als gevolg van de coronacrisis in de problemen komen maar die in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn. De gemeente Breda heeft voor financiële maatwerkondersteuning uitgangspunten geformuleerd: bedrijven of verenigingen dienen “in de basis rendabel c.q. perspectiefvol te zijn” en de omvang van de steun wordt afgestemd op de specifieke financiële positie van de aanvrager. Eén van de uitgangspunten is dat de ondersteuning de vorm krijgt van een achtergestelde renteloze lening. De uitgangspunten en de gekozen vorm onderstrepen de terughoudendheid van de gemeente op dit vlak.

Inzet op liquiditeit

Deze vorm van ondersteuning sluit aan bij het karakter van veel door Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen, waarbij wordt ingezet op liquiditeitsverbetering van bedrijven en instellingen. Maatregelen met deze focus betreffen onder meer:

- Uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges.
- Uitstel van betaling van door de gemeente te versturen facturen voor dienstverlening.
- Uitstel van huurbetalingen voor huurders van gemeentelijk vastgoed.
- Versneld betalen van door de gemeente te betalen facturen van leveranciers.
- In enkele gevallen ondersteunen van bedrijven of instellingen met een lening.

Het budgettaire beslag voor de gemeente is in principe kleiner dan bij financiële steun, als verleende leningen of gegeven uitstel van betaling uiteindelijk resulteert in (terug-)betaling. De vraag is of, zeker met het langer duren van de coronacrisis, bedrijven en instellingen aan deze verplichting uiteindelijk wel kunnen voldoen.

Een andere vorm van ondersteuning door gemeenten, waarvoor in alle vier gemeenten is gekozen, betreft het (geheel of deels) continueren van subsidies aan instellingen ondanks dat deze vanwege corona(maatregelen) de met de gemeente overeengekomen prestaties niet kunnen leveren. Maatregelen richten zich onder meer op (alle of een deel van de) gesubsidieerde instellingen in de volgende sectoren: jeugdhulp, Wmo, doelgroepenvervoer, sociale werkvoorziening, culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. Het continueren van subsidie resulteert niet in extra budgettair beslag.

Faciliteren ondernemers in nieuwe situatie

Een derde vorm van corona-steunmaatregelen waarop alle gemeenten, zij het op uiteenlopende manieren, inzetten, betreft het faciliteren van met name bedrijven om het opgelopen omzetverlies te beperken door aan deze bedrijven op bepaalde aspecten meer ‘ruimte’ te bieden om hun bedrijfsvoering af te stemmen op de nieuwer werkelijkheid van een coronasamenleving.

Voorbeelden zijn:

- Tijdelijk invoeren van gratis parkeren voor een deel van het centrumgebied.
- Toestaan van terrasuitbreidingen of overkappingen voor een bepaalde periode.
- Toestaan van 'drive thru's' voor bedrijven in detailhandel en dienstverlening.
- Verruiming venstertijden supermarkten ten behoeve van ouderenuurtje 's ochtends.
- Bijdrage voor 'City Hosts' om bezoekers coronaproof door de binnenstad te leiden.
- Bijdrage aan campagnes om kopen bij lokale ondernemers te stimuleren.
- Omzetten van weekmarkten naar versmarkten, zodat de markt deels door kan gaan.
- Verruiming van gebruiksperiode van verleende vergunningen voor kermisstandplaatsen.

3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten

Grote overeenkomsten…

De hiervoor toegelichte inzet van gemeenten op het terrein van corona-steunmaatregelen is voor een belangrijk deel gelijkgericht. Het lokale maatregelenpakket is voornamelijk gericht op het volgende soort ondersteuningsmaatregelen:

- Liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen, zoals hiervoor beschreven door uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges, uitstel van betaling van huur of van facturen en het zelf als gemeente snel betalen van facturen.
- Faciliteren van het aanpassen door met name bedrijven van hun bedrijfsvoering op de nieuwe omstandigheden in een 'corona-samenleving', bijvoorbeeld door het toestaan van terrasuitbreiding.
- Doorbetaling van subsidies aan gesubsidieerde instellingen zonder dat deze, vanwege corona, de overeengekomen prestaties kunnen leveren.
- Inzet op informatievoorziening aan bedrijven, zzp'ers en instellingen over ondersteuning (door Rijk, provincie en gemeente), ook ten behoeve van de gemeenteraad.

… enkele lokale accenten

De specifieke lokale accenten maken maar een beperkt deel uit van de door gemeenten getroffen maatregelen. Uitgesplitst naar de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg betreffen onder meer de volgende maatregelen:

Specifieke lokale accenten in door gemeenten gekozen corona-steunmaatregelen	
Arnhem	Lokale accenten: • Bijdrage aan Noodfonds van Stichting Ondernemersfonds Arnhem. • Inzetten van 'City Hosts' voor gastvrij en coronaproof ontvangen van bezoekers aan de binnenstad. • Samen met Stadsmarketing Arnhem gebruiken van 'Dit is Pas Arnhem'-pas en bijbehorende 'pluim' t.b.v. lokale ondernemers. • Pilot 'Geldzaken & Ondernemen' gericht op ondernemers die (mede) vanwege corona in de schulden zijn geraakt.
Breda	Lokale accenten: • Instelling van een BroodNood-fonds. • Oprichting van een noodfonds COVID-19 t.b.v. liquiditeit van bedrijven.

	• Uitbreiding budget voor ondersteuning Business Coach Breda. • Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Met subsidieontvangers die meer dan € 1 miljoen ontvangen individuele gesprekken voeren om eventueel maatwerk te kunnen bieden. • Aanpassing/verlaging van tarieven in contracten voor afvalinzameling als aanbieders vanwege corona veel minder afval aanbieden. • Aanpassing van subsidiabel percentage van begroting op terrein van sport en evenementen. • Campagne #Bredakooplokaal. • Uitbreiding ondersteuningsmiddelen voor starters, scale-ups en 'schrijnende gevallen'.
Oss	Lokale accenten: • Tijdelijk invoeren van gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met fiscale handhaving fietsverbod centrumgebied. • Toestaan van enkele 'drive thru's' in de gemeente. • Geldlening aan Stichting Cultureel Centrum De Hoeve in Lith om acute liquiditeitsproblemen door omzetdaling te kunnen overleven.
Tilburg	Lokale accenten: • Toestaan van diverse 'drive thru's. • Convenant 'ketensolidariteit horeca Tilburg'. • Doorvoeren van maatregel 'verantwoord verplaatsen' van verkeer in een 1,5 meter-samenleving (waarbij er in de raad discussie was of dit primair een corona-steunmaatregel was). • Ondersteuning Tilburgse markten met advies en vergoeding voor inkomstenderving. • Starterslift Overbruggingsleningen (SOL) voor ondernemers. • Verstrekking laptops aan schoolkinderen uit minimahuishoudens.

3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

In de door gemeenten genomen corona-steunmaatregelen is een globale ontwikkeling zichtbaar, die als volgt kan worden samengevat:

- In de periode van maart en april 2020 is sprake van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen).
- In mei en juni 2020 is sprake van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de gemeenteraad intensiever wordt betrokken).
- Vanaf de zomer 2020 is er aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

De meeste hiervoor toegelichte corona-steunmaatregelen zijn genomen in de eerste weken en maanden van de coronacrisis. Het accent ligt op het lenigen van de eerste nood die er is bij bedrijven, ondernemers en instellingen vanwege het wegvallen van inkomsten.

Tegen de zomer 2020 is de eerste golf van de corona-pandemie voorbij. Het onderwijs en

de economie kunnen in aangepaste vorm doorstarten. Ook het karakter van de steunmaatregelen verandert. In de tweede fase is er meer aandacht voor het creëren van ruimte om te ondernemen en het versterken van het aanpassingsvermogen van inwoners en bedrijven. De volgende aanzetten voor een herstelagenda zijn gevonden:

- Het college van de gemeente Arnhem presenteert op 7 juli 2020 een voorstel aan de raad voor een Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis. Belangrijke 'insteek' is de constatering dat vanwege corona er een toegenomen kans is op blijvende werkloosheid van inwoners vooral uit specifieke kwetsbare groepen. Deze herstelagenda doet voorstellen voor investeringen op de volgende punten:
  - Ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand met scholing, begeleiding en coaching;
  - Extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan;
  - Extra inzet op de grootste risicogroepen: zzp'ers, jongeren en statushouders;
  - Extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben
- De tweede monitor 'Tilburg onder Corona' van september 2020 heeft als ondertitel 'Van crisismaatregelen naar herstel en inspelen op de toekomst'. De monitor bevat naast een overzicht van tot dan door Rijk, provincie en de gemeente Tilburg genomen maatregelen ook voorlopige inzichten over hoe de gemeente ondernemers kan stimuleren als de samenleving normaliseert en gewend raakt aan de 1,5 meter-samenleving. In oktober 2020 publiceert de gemeente het koersdocument 'Tilburg Circulair 2021-2025' waarin de inzet op een lokale, meer duurzame economie wordt gekoppeld aan het streven om als gemeente versterkt uit de coronacrisis te komen.
- In het tweede maatregelenpakket van de gemeente Breda, zoals op 7 mei aan de raad wordt gepresenteerd, is aandacht voor een herstelagenda. Bij de raadsbrief is een nota 'Middellange termijn aanpak effecten coronavirus: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen' d.d. 6 mei 2020 opgenomen. De nota bevat twee soorten maatregelen:
  - Overkoepelende, generieke maatregelen.
  - Sectorspecifieke maatregelen.

  Bij de sectorspecifieke maatregelen wordt onder meer ingezet op:
  - Zogenoemde 'Unlock Challengers', gericht op het uitzetten van concrete vragen van ondernemers (indien mogelijk via Plan Breda) om bedrijven uit te dagen met creatieve ideeën te komen voor de 1,5 meter economie en voor herstel en transitie.
  - Campagne #Bredakooplokaal.
  - Integraal herstelplan toeristische en vrijetijdssector.

4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's

De tweede en derde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag op basis van welke afwegingen corona-steunmaatregelen genomen zijn en met name welke belangen en risico's in deze afweging zijn betrokken.

Relevante deelvragen	Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente veel aandacht gekregen, onder meer in discussies in de gemeenteraad en in de door het college naar de raad verzonden documenten.
- De raad vroeg in Arnhem, Breda en Oss expliciet om uitwerking van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden.
- Daarnaast hebben gemeenten in bredere zin uitgangspunten geformuleerd waarin onderkende risico's, belangen en te maken afwegingen doorklinken:
  - De gemeente Oss heeft in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen. Deze zijn vastgelegd in een opinienota COVID-19 en in juni 2020 met de raad besproken.
  - De gemeente Breda heeft bij de eerste twee pakketten corona-steunmaatregelen op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet van de gemeente en hoe middelen effectief en doelmatig ingezet kunnen worden.
  - Het college van Arnhem heeft medio mei 2020 aan de raad toegelicht te focussen op twee 'urgente impactthema's: sociaalmaatschappelijk (i.c. 'welzijn' breed opgevat) en sociaaleconomisch (gericht op economie, werk en inkomensondersteuning). In oktober 2020 is het 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' vastgesteld.
  - In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van corona-steunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona

Onzekerheid & scenario's

De onzekerheid waar gemeenten mee te maken hebben bij het bepalen van hun rol en inzet wat betreft corona-steunmaatregelen, is op 29 april 2020 kernachtig verwoord door de wethouder Financiën van de gemeente Arnhem:

- "… Ik leef in volstrekte onzekerheid. Dit is een crisis die ik nog nooit heb meegemaakt. De impact is zo onzeker."

De raad in Arnhem, Breda en Oss heeft door raadsvragen en moties het college verzocht

scenario's uit te werken om meer inzicht in en grip te krijgen op de gevolgen van corona:

Scenario-uitwerking van financiële en/of beleidsmatige impact van corona	
Arnhem	• De raad verzocht het college op 29 april 2020 via een motie snel met scenario's te komen vanwege in beeld gebrachte risico's en deze bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan te bieden. • Op 19 mei 2020 stuurt het college de raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' naar de raad. Daarin geeft het college aan te werken met "adaptieve scenario's waarbij het handelingsperspectief steeds wordt aangepast aan de mate van impact die de crisis op verschillende beleidsvelden van de samenleving heeft." De motie heeft nog niet geresulteerd in het voorleggen aan de raad van meerdere (financiële of beleidsmatige) scenario's waaruit de raad kan kiezen.
Breda	• In Breda heeft de raad onder meer op 16 april en 14 mei 2020 gevraagd om uitwerking van scenario's. Bij de bespreking van het tweede pakket corona-steunmaatregelen op 14 mei 2020 constateren fracties dat er maar één scenario is uitgewerkt. • In de raadsbrief 'Financieel inzicht en overzicht effecten' van 7 mei 2020 verwijst het college naar door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde scenario's, maar geeft aan dat het financiële effect van deze scenario's lastig is in te schatten. De duur van de crisis is sterk bepalend. Het college licht op 14 mei 2020 toe dat het college probeert het meest realistische scenario te presenteren bij de kaderbrief en dat daarvoor voortschrijdend inzicht opgebouwd moet worden.
Oss	• De raad van Oss vraagt op 4 juni 2020 om scenario's waarin de financiële gevolgen van de coronacrisis en genomen maatregelen in kaart worden gebracht. • Het college heeft de opdracht uitgevoerd en de analyse opgenomen in de programmabegroting 2021-2024. De gemeente heeft daartoe een onderzoek van AEF voor de VNG doorvertaald naar de gemeente Oss. AEF onderscheidt in dit onderzoek twee scenario's: 'best case-scenario: er komt geen tweede golf en 'worst case-scenario: er komt een tweede golf met een nieuwe lockdown voor twee maanden.
Tilburg	• BEA heeft geen concrete raadsvragen of moties gevonden in Tilburg gericht op scenario-uitwerkingen. • Het college bericht de raad op 26 januari 2021 dat de (dan vierde) monitor 'Tilburg onder Corona' inzicht biedt in de actualiteit van de crisis, de mogelijke handelingsperspectieven en de financiële gevolgen. Het college geeft aan dat met het vaccinatieprogramma een nieuwe fase van de crisis is aangebroken, die uitzicht biedt op het einde daarvan, en dat "we kunnen vooruitkijken over de effecten van corona (…) op de stad. Voor een aantal gebieden (…) kan daarbij in

	scenario's worden gedacht. De gemeente (…) maakt daarbij gebruik van de expertise die er al is op het gebied van scenario-denken".

De conclusie is dat feitelijk door de vier gemeenten beperkt gebruik is gemaakt van scenario-analyses en dat de raad in geen van de gemeenten meerdere scenario's is voorgelegd.

Beheersing van risico's

Deze conclusie laat onverlet dat door colleges en raden wel aandacht is besteed aan inzichtelijk maken van met name financiële risico's en hoe deze kunnen worden beheerst. De volgende beelden illustreren dit:

- Op 19 mei 2020 stuurt het college in Arnhem een raadsbrief met als onderwerp 'Aanpak en scenario's coronacrisis', met daarin aandacht voor de financiële en beleidsmatige impact van corona. Aangegeven is dat er een eerste impactanalyse is en dat wordt gewerkt aan een monitor en dashboard. Belangrijk is hoe de gemeente extra kosten en gederfde inkomsten kan dekken en dat daar nauw overleg over is met provincie en Rijk maar dat "ook voor hen geldt dat op dit moment nog geen toezeggingen gedaan kunnen worden" en dat er door beide bestuurslagen "op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners". Op 2 juni geeft het college in de raadsbrief 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' aan dat "bij een crisis met een impact zoals nu bij corona, de gemeente kan helpen dempen maar de gemeente is niet dé verzekeringsnemer van alle risico's".
- In Breda gaat de raad akkoord met het ter beschikking stellen van middelen voor het college bij het tweede pakket corona-steunmaatregelen in mei 2020 (gaat om € 6,8 miljoen die uit de reserves worden voorgefinancierd). December 2020 schetst het college de financiële contouren van een derde steunpakket van € 8,63 waarover begin januari 2021 raadsvragen worden gesteld omdat de dekking nog niet volledig is geregeld en het college aangeeft dat de eigen reserves maximaal voor € 4,3 miljoen kunnen worden aangesproken afhankelijk van de van het Rijk te ontvangen compensatie.
- In Oss zijn in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die het college ziet voor de gemeente bij de corona-aanpak. Uitgangspunten zijn onder meer dat de gemeente inkomenssteun geeft aan inwoners maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren en dat de gemeente een (ook financieel) gezonde organisatie is en wil blijven. In de opinienota waarin een en ander is uitgewerkt, geeft het college aan dat het voor 2020 benodigde extra budget nog niet precies ingeschat kan worden maar naar verwachting goed te overzien zijn en opgevangen kunnen worden. De onzekerheid schuilt volgens het college vooral in langetermijneffecten, vanwege extra uitgaven voor schuldhulpverlening en bijstand en gederfde inkomsten (parkeren, toerisme). Het college betrekt deze risico's bij de uitwerking van de begroting voor het nieuwe jaar.
- In Tilburg is eind 2020 discussie over de financiële risico's die de gemeente loopt, aan de hand van een door het college opgesteld raadsvoorstel d.d. 6 november 2020. Het college merkt in het raadsvoorstel op dat "uit signalen blijkt dat het proces en de bijbehorende financiële verwerkingswijze niet voor iedereen voldoende helder zijn". Het college heeft daarom een beslisboom en stroomschema opgesteld om transparant te ma-

ken waarover het college kan besluiten en wat voorgelegd wordt aan de raad. Het college besluit als de maatregel al meegenomen is in een compensatiepakket van het Rijk, als de uitgaven gedekt kunnen worden uit 'bestaande budgetten' of als de lasten de € 75.000 niet overtreffen. Daarnaast wordt voorgesteld de financiële bevoegdheden van het college te verruimen om zo sneller maatregelen te kunnen treffen.
De raad neemt op 4 december 2020 een amendement aan waarin het raadsvoorstel wordt overgenomen maar dat het mandaat van het college wordt beperkt tot 2021 en dat het maximale bedrag van het mandaat wordt begrensd tot € 500.000.

Het globale beeld is dat het college in Breda het ruimste financiële mandaat heeft gekregen om maatregelen te treffen. In Tilburg heeft de raad enerzijds het college mandaat gegeven maar het mandaat ook duidelijk begrenst. In Oss en Arnhem is een en ander minder expliciet geregeld waarbij in Oss het college in het voorjaar uitgangspunten heeft opgesteld die bevorderen dat de gemeente financieel niet te veel hooi op de vork neemt.

4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk

De coronacrisis trekt een zware wissel op de gemeentelijke financiële huishouding. Diverse inkomsten vallen weg of vallen tegen (bijvoorbeeld parkeerinkomsten, toeristenbelasting) en daar staan voor de gemeente extra kosten tegenover. De extra kosten betreffen de kosten van de corona-stimuleringsmaatregelen, maar gemeenten hebben bijvoorbeeld ook extra kosten vanwege het toegenomen afvalaanbod dat verwerkt moet worden.

Het Rijk heeft in overleg met de VNG een compensatiepakket voor gemeenten ontwikkeld[2]. Dit pakket biedt de gemeenten compensatie voor kosten die buiten hun invloedssfeer liggen en voor kosten die gemeenten maken uit het oogpunt van een maatschappelijk belang dat ook door het Rijk wordt onderschreven (bijvoorbeeld huurvrijstelling voor sportclubs, compensatie van de kosten van noodopvang voor kinderdagverblijven, enzovoort). Een deel van de compensatiemaatregelen zijn geoormerkt en andere vrij te besteden. Financiële risico's voor gemeenten treden op wanneer de gemeente:

- Meer inkomsten derft dan door het Rijk worden gecompenseerd.
- Meer (extra) kosten maakt voor vitale voorzieningen dan het Rijk compenseert.
- Meer kosten maakt voor maatregelen dan door het Rijk wordt gecompenseerd.
- Ook maatregelen neemt die niet door het Rijk worden gecompenseerd.

Aan de andere kant kunnen gemeenten ook geld overhouden aan de coronacrisis wanneer zij door het Rijk meer gecompenseerd krijgen dan ze uitgeven. Dat kan het geval zijn wanneer gemeenten bijvoorbeeld ambtenaren die het door de coronacrisis minder druk hebben, inzetten voor de uitvoering van een bewerkelijke maatregel als de Tozo.
De tot dusver bekende compensatie van het Rijk voor gemeenten resulteert in extra inkomsten voor de vier gemeenten van circa € 7,3 miljoen voor Oss tot tussen € 22,5 en

[2] Zie bijlage I voor een toelichting hierop.

€ 23 miljoen voor Arnhem en Tilburg:

Pakket	Jaar	Doel	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
1	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 707.996,28	€ 715.720,00	€ 307.296,35	€ 873.743,25
1	2020	Inhaal Jeugd	€ 427.751,46	€ 326.616,88	€ 196.995,09	€ 473.029,37
1	2020	Inhaal Wmo	€ 127.261,81	€ 119.646,77	€ 71.143,98	€ 151.125,81
1	2020	mutatie Participatie	€ 1.335.972,37	€ 1.137.906,94	€ 894.353,21	€ 1.441.345,76
1	2020	Toeristen/parkeerbelasting	€ 1.888.000,00	€ 2.039.000,00	€ 364.000,00	€ 1.806.000,00
1	2020	Eigen bijdrage Wmo	€ 228.606,87	€ 229.434,51	€ 105.833,17	€ 197.650,79
1	2020	Noodopvang kinderen ouders cruciaal beroep	€ 191.038,76	€ 211.997,47	€ 108.665,38	€ 239.599,20
1	2020	mutatie Maatschappelijke opvang	€ 2.098.441,01	€ 1.590.228,81	€ 828.847,13	€ 1.963.775,14
1	2020	mutatie Vrouwenopvang	€ 246.212,07	€ 246.342,66	€ 0,00	€ 176.304,41
1	2020	mutatie Voorschoolse voorziening peuters	€ 83.901,92	€ 81.024,31	€ 41.574,14	€ 102.133,97
2	2020	Schrappen opschalings korting 2020	€ 758.191,85	€ 711.211,96	€ 352.511,15	€ 933.917,35
2	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 704.130,34	€ 703.318,57	€ 303.854,16	€ 877.476,27
2	2020	Buurt- en dorpshuizen	€ 207.786,79	€ 188.834,75	€ 83.257,36	€ 257.226,56
2	2020	Vrijwilligers organisaties	€ 66.394,54	€ 75.679,71	€ 37.670,26	€ 85.350,03
2	2020	Toezicht en handhaving	€ 462.676,15	€ 507.175,30	€ 230.241,19	€ 627.205,04
2	2020	mutatie Participatie	€ 742.206,87	€ 632.170,52	€ 496.862,89	€ 800.747,64
2	2020	extra kosten verkiezingen	€ 217.334,00	€ 280.530,00	€ 149.513,00	€ 221.958,00
2	2020	Precario belasting & markt-/evenementenleges	€ 191.971,00	€ 235.466,00	€ 50.456,00	€ 153.274,00
2	2021	Schrappen opschalings korting 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2020	Continuïteit van zorg (COVID 19) 2020	€ 222.519,78	€ 205.869,98	€ 123.730,29	€ 265.323,79
3	2020	Compensatie quarantainekosten 2020	€ 49.058,81	€ 44.441,56	€ 19.377,84	€ 61.131,12
3	2020	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2020	€ 914.968,68	€ 408.368,53	€ 130.451,60	€ 710.293,26
3	2020	Gemeentelijk schuldenbeleid 2020	€ 217.730,64	€ 185.959,23	€ 75.018,83	€ 258.555,84
3	2020	Bijzondere bijstand 2020	€ 75.680,91	€ 64.871,04	€ 25.965,54	€ 90.233,78
3	2020	Continuïteit van zorg beschermd wonen 2020	€ 228.900,72	€ 109.956,35	€ 61.669,31	€ 184.725,92
3	2020	Crisisdienstverlening 2020	€ 455.436,00	€ 475.907,00	€ 0,00	€ 441.358,00
3	2020	Jeugd aan zet				
3	2021	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2021	€ 2.104.331,33	€ 939.204,48	€ 300.024,91	€ 1.633.599,48
3	2021	Gemeentelijk schuldenbeleid 2021	€ 445.120,32	€ 380.168,03	€ 153.365,66	€ 528.581,82
3	2021	Bijzondere bijstand 2021	€ 154.719,21	€ 132.619,92	€ 53.082,97	€ 184.470,54
3	2021	Impuls re-integratie 2021	€ 1.123.694,55	€ 501.526,99	€ 160.210,68	€ 872.327,85
3	2021	Cultuurmiddelen 2021	€ 2.751.532,39	€ 2.184.174,91	€ 576.131,45	€ 2.628.929,75
3	2021	Crisisdienstverlening 2021	€ 1.302.935,00	€ 1.626.654,00	€ 0,00	€ 1.288.013,00
3	2021	Extra kosten verkiezingen 2021	€ 186.179,90	€ 231.676,85	€ 118.534,35	€ 263.440,92
		Totalen				
1	2020	Totaal 1e pakket 2020	€ 7.335.182,53	€ 6.697.918,36	€ 2.918.708,45	€ 7.424.707,70
2	2020	Totaal 2e pakket 2020	€ 3.350.691,54	€ 3.334.386,81	€ 1.704.366,01	€ 3.957.154,89
3	2020	Totaal 3e pakket 2020	€ 2.164.295,55	€ 1.495.373,68	€ 436.213,41	€ 2.011.621,72
2	2021	Totaal 2e pakket 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2021	Totaal 3e pakket 2021	€ 8.068.512,70	€ 5.996.025,17	€ 1.361.350,02	€ 7.399.363,36
1+2+3	2020	Totale steun 2020	€ 12.850.169,63	€ 11.527.678,85	€ 5.059.287,87	€ 13.393.484,30
1+2+3	2021	Totale steun 2021	€ 9.801.522,65	€ 7.621.652,49	€ 2.167.089,80	€ 9.534.031,58
1+2+3	20+21	Totale steun 2020 + 2021	€ 22.651.692,28	€ 19.149.331,34	€ 7.226.377,67	€ 22.927.515,88
		Inwoners 1-1-2020	161.350	184.070	91.915	219.797
		Totale steun 2020 + 2021 per inwoner	€ 140,39	€ 104,03	€ 78,62	€ 104,31

Het overzicht levert de volgende conclusies op:

- De compensatiebijdragen van het Rijk variëren omgerekend naar inwoner van € 78,62 voor Oss tot € 140,39 voor Arnhem.
- De compensatie van het Rijk voor ondernemingen, waaronder zzp'ers en waarbij veel maatschappelijke organisaties kwalificeren als onderneming, telt op tot circa € 48 miljard (zie bijlage I). Dat is omgerekend naar inwoner circa € 2.750 voor drie nu bekende steunpakketten (waarbij steunpakket 3 doorloopt in 2021), grotendeels als gift en deels als lening.
- De compensatie van het Rijk voor gemeenten wordt door gesprekspartners voor het re-

kenkameronderzoek gekwalificeerd als wellicht niet volledig kostendekkend maar wel "ruimhartig".

Een definitief beeld van de financiële consequenties van de coronacrisis voor gemeenten is nog niet te geven. Ten eerste zijn de feitelijke kosten door de gemeenten nog niet definitief vastgesteld en ten tweede is er nog onzekerheid over de definitieve compensatiebedragen die de gemeenten van het Rijk ontvangen.

4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente

De vier gemeenten hebben de uitgangspunten voor de vraag welke rol de gemeente wil spelen en welke steunmaatregelen zij wel en of niet wil nemen, verschillend uitgewerkt.

- In Oss zijn in het voorjaar van 2020 richtinggevende generieke uitgangspunten geformuleerd.
- In Breda zijn bij het eerste en tweede steunpakket op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd.
- In Arnhem heeft het college medio mei 2020 focus aangebracht in de gemeentelijke inzet en deze uitgewerkt in een 'afwegingskader corona 2020-2021' medio oktober 2020.
- In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van corona-steunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Generieke uitgangspunten in Oss

In een vroeg stadium van de coronacrisis hebben directieteam en college zich gebogen over de vraag wat bij de te nemen steunmaatregelen het uitgangspunt zou moeten zijn. De volgende uitgangspunten zijn vanaf het voorjaar 2020 door Oss gehanteerd:

1. Inkomenssteun voor wie dat nodig heeft, geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
2. Helpen verdienen is beter dan helpen besparen.
3. Op naar werk.
4. We investeren in samenleven.
5. We investeren in zorgcontinuïteit.
6. We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Deze uitgangspunten zijn later vastgelegd in een in juni 2020 met de raad besproken opinienota COVID-19. Door gesprekspartners is aangegeven dat de duidelijke uitgangspunten 'rust hebben gebracht'. Het was duidelijk waarom de gemeente bepaalde initiatieven wel zou kunnen en willen steunen en andere niet. Het voorkwam dat bij elke afzonderlijke vraag om ondersteuning van de gemeente door de gemeente 'vanaf nul' moest worden nagedacht over de te hanteren uitgangspunten en beoordelingscriteria.

In Breda focus op effectiviteit & doelmatigheid

De gemeente Breda heeft bij het eerste en vooral bij het tweede pakket maatregelen met name op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten voor haar rol en inzet geformuleerd:

- Effectiviteit en doelmatigheid (niet met zoveel woorden benoemd, maar er zijn diverse

uitgangspunten op operationeel niveau die hier betrekking op hebben).
- Rechtvaardigheid, bijvoorbeeld als er 'schrijnende gevallen' zijn die geen beroep kunnen doen op landelijke regelingen maar waarbij wel sprake is van levensvatbaarheid.
- Proportionaliteit. De middelen staan in verhouding tot de maatschappelijke behoefte.
- Mogelijkheid open willen houden voor het toepassen van maatwerk.
- Keuze voor generieke maatregelen boven bewerkelijke maatwerkmaatregelen.
- Rechtmatigheid en het voorkomen van willekeur.

Het uitgangspunt van effectiviteit en doelmatigheid van de gemeentelijke inzet is op diverse momenten en in verschillende documenten nader uitgewerkt, onder meer langs de volgende lijnen:
- Maatregelen zijn aanvullend op Rijksmaatregelen.
- Maatregelen stapelen is echter niet de bedoeling.
- Aanvragers dienen levensvatbaar te zijn om te borgen dat geld niet wordt 'weggegooid'.
- Steun aan regionaal werkende zorgaanbieders kan worden verleend onder de voorwaarde dat ook andere gemeenten waar de instelling voor werkt meedoen.
- Als ondersteuning structureler wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning.
- Onderdeel daarvan is dat ook andere stakeholders hun inbreng moeten leveren.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager zo mogelijk een tegenprestatie levert en dat, als het uitgangspunt 'behoud van werk' is, er geen ontslagen volgen.

Het college geeft verder in de toelichting op het tweede pakket steunmaatregelen van mei 2020 aan dat het verwacht dat ondersteuning het meest effectief is als deze gericht is op het verkleinen van de vaste lasten, het verlenen van directe steun in acute situaties en door vrijwilligersorganisaties en verenigingen te ondersteunen met kennis en expertise. Daarnaast kunnen publieke of private prestatieafspraken (subsidies en contracten) worden aangepast om de continuïteit van betreffende bedrijven of instellingen te borgen.

Arnhems afwegingskader corona 2020-2021

Het Arnhemse college heeft op 13 oktober een raadsbrief getiteld 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' toegezonden aan de raad. De aanleiding is dat de raad in een motie van 2 september 2020 aandacht vraagt voor de gevolgen van uitstel van betaling voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem. Als op uitstel geen afstel volgt, kunnen instellingen in de (financiële) problemen komen op het moment dat alsnog moet worden betaald. Met het afwegingskader wordt de raad geïnformeerd over en betrokken bij door het college te maken afwegingen ten aanzien van al dan niet gesubsidieerde verenigingen en organisaties. Het afwegingskader ziet niet op de bredere afweging die gemaakt kan of moet worden tussen, bijvoorbeeld, het ondersteunen van verenigingen en organisaties enerzijds versus het ondersteunen van andere door de coronacrisis getroffen doelgroepen (bijvoorbeeld bedrijven die omzet hebben verloren of inwoners met uiteenlopende problematieken).

De raadsbrief met het afwegingskader bevat onder meer de volgende uitgangspunten:

- De aanvrager dient eerst beroep te doen op Rijksregelingen (die zijn ‘voorliggend’).
- Keuze voor generieke maatregelen en hanteren van een afwegingskader voor maatwerk.
- Gemeente zal ondersteuning eerder overwegen als zonder dat het risico bestaat dat bedrijven en instellingen vanwege corona hun maatschappelijke of economische bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren.
- Kwijtschelding (geheel of deels) van uitgestelde huur of gemeentelijke belasting is mogelijk als organisaties zonder in gevaar komen en hun bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren en de gemeente mogelijk later huur- of belastinginkomsten mist.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager kijkt of alternatieve inzet mogelijk is.

Op deze manier hoopt het college te borgen dat de in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet en dat een en ander recht doet aan “wat wij maatschappelijk en sociaaleconomisch van groot belang vinden”.

5 Betrokkenheid van de raad

De vierde en vijfde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, gaat in op de betrokkenheid van de raad bij het formuleren van corona-steunmaatregelen. De vierde deelvraag kijkt daarbij terug en de vijfde deelvraag sorteert voor op de zesde en laatste deelvraag (te behandelen in hoofdstuk 6) gericht op 'lessons learned'.

Relevante deelvragen	Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- In de loop van het voorjaar en tegen de zomer verandert dit beeld. De raad wordt weer actiever betrokken en de reguliere vergadercyclus van beeldvormend, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg wordt hervat.
- In alle vier de gemeenten zijn de raden vanaf het begin van de crisis zeer betrokken op het coronadossier. Wel is er een verschil in de mate waarin raden raadsvragen stellen en moties indienen. In Oss en Tilburg kiest de raad aanvankelijk een terughoudender opstelling dan in Arnhem en Breda). In de loop van 2020 vlakken deze verschillen af.
- In enkele gemeenten is er expliciet discussie over de rolverdeling tussen college en raad, vanuit het gevoel van de raad dat hij te lang te weinig betrokken is bij relevante besluitvorming. In Breda is dit het geval vanaf september 2020 naar aanleiding van raadsvragen over de wens van de raad om actiever betrokken te worden. In Tilburg verandert de opstelling en betrokkenheid van de raad mede als gevolg van een informatiedebat over de coronamaatregelen in mei 2020.

5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf

In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode van de coronacrisis besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd. Het moment waarop de raad weer actiever betrokken wordt bij het nadenken over lokale corona-steunmaatregelen en de besluitvorming daarover, varieert. In Arnhem wordt de raad medio april 2020 actief betrokken bij de te kiezen aanpak en instrumentatie. Ook in Breda is de raad vanaf medio april 2020 weer actief betrokken en is de reguliere vergadercyclus hersteld (met resp. beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende overleggen over het tweede corona-steunpakket). In alle vier de gemeenten is vanaf de start door het college intensief en frequent gecommuniceerd over de gevolgen van de coronacrisis, de uitdagingen die voorliggen en de genomen besluiten.

Betrokkenheid raad in eerste periode van crisis , globale beelden	
Arnhem	Beelden: • Van medio maart tot medio april 2020 wordt de raad vooral achteraf geïnformeerd over genomen maatregelen. De informatievoorziening aan de raad is wel intensief (frequente raadsbrieven). • De gemeenteraad in Arnhem stelt vanaf het begin veel vragen en raadsfracties dienen diverse moties in. • Medio april 2020 zijn er politieke avonden met discussie in de raad en met het college over de gekozen aanpak en daarbij gelegde lokale accenten. Vergeleken met andere gemeenten is dit relatief vroeg. • In een raadsbrief van 19 mei 2020 licht het college de genomen maatregelen en besluiten toe en hoe de raad de komende tijd wordt geïnformeerd over en betrokken bij het coronadossier en ook hoe zij haar rol kan spelen bij het opstellen van de begroting 2021-2024. • Op 24 juni 2020 is er weer een informatieve politieke avond over corona met als onderlegger voor discussie, en later besluitvorming ook in de raad, over de perspectiefnota, raadsbrief 'aanpak en scenario's coronacrisis' van 19 mei, de raadsbrief 'Arnhemse aanpak, de weg vooruit' van 2 juni, een coronadashboard en een notitie 'Arnhems corona-noodplan, investeren in een sociale toekomst'.
Breda	Beelden: • Over het eerste pakket steunmaatregelen van 24 maart 2020 wordt de raad achteraf geïnformeerd. Wel is er op 9 april 2020 een oordeelsvormende raadsoverleg over het eerste pakket maatregelen. • Net als in Arnhem uiten raadsfracties hun betrokkenheid bij het dossier vanaf de start in de vorm van raadsvragen en moties. • Bij het uitwerken van het tweede pakket maatregelen voor de middellange termijn is weer sprake van de reguliere vergadercyclus van de raad (16 april 2020 beeldvormende vergadering Bredaas Beraad, 14 mei oordeelsvormende vergadering en 28 mei besluitvormend). • Op 28 mei 2020 wordt unaniem een raadsvoorstel aangenomen met akkoord op het tweede pakket steunmaatregelen en daarvoor beschikbaar te stellen middelen (€ 6,83 miljoen, te dekken uit de algemene reserves). De raad geeft hiermee het college ruim mandaat.
Oss	Beelden: • Raadsfracties hebben aan het begin van de coronacrisis besproken terughoudend te zijn met het stellen van raadsvragen. • Tussen fracties was een 'understanding' dat op het corona-dossier geen politiek zou moeten worden bedreven, onderlinge verschillen op dit dossier werden als beperkt ingeschat. • Nadat fysiek vergaderen in maart 2020 niet meer mogelijk was en digitaal vergaderen wettelijk nog niet geregeld, was er wekelijks over-

	leg tussen college en fractievoorzitters. Bij raadsfracties was het gevoel buitenspel te staan en met deze keuze is hierop ingespeeld. • De raad heeft haar kaderstellende rol kunnen vervullen met name in een debat op 4 juni 2020, waarin de door het college opgestelde opinienota COVID-19 is besproken, inclusief daarin opgenomen uitgangspunten over hoe de gemeente Oss wil acteren op het corona-dossier en met name wat betreft corona-steunmaatregelen.
Tilburg	Beelden: • Evenals in Oss heeft de raad in Tilburg zich aanvankelijk terughoudend opgesteld wat betreft raadsvragen of indienen van moties. • Het college kreeg van de raad ruimte “te doen wat nodig was”. • Bij de eerste corona-steunmaatregelen was de raad in Tilburg niet actief betrokken. Op 1 mei 2020 heeft het college de tot 17 april 2020 genomen maatregelen samengevat, waarna deze besproken is in een informatiedebat met de raad op 18 mei. • Dit moment markeert de overgang in Tilburg van een crisisaanpak, waarbij de raad vooral achteraf werd geïnformeerd, naar een intensievere betrokkenheid van de raad.

Het algemene beeld uit het onderzoek is dat raadsfracties in het algemeen begrip hebben voor het achteraf informeren over genomen maatregelen in de eerste periode van de coronacrisis, gelet op de aanwezige urgentie. Er is ook waardering voor de frequente en uitgebreide informatievoorziening van college aan de raad over de genomen maatregelen.

De tevredenheid over de informatievoorziening laat onverlet dat raadsleden in de eerste periode van de coronacrisis soms een gevoel van ‘machteloosheid’ hadden en moeite hadden goed te volgen welke maatregelen door het college werden genomen. Behalve de grote hoeveelheid informatie die raadsleden moesten verwerken, speelde hierbij wellicht ook de vorm mee waarin deze werd aangeboden. Het bundelen van maatregelen in een beperkt aantal pakketten, waartoe in Breda is besloten (gericht op respectievelijk de korte, middellange en lange termijn), kan het overzicht bevorderen.

Onvrede ontstaat als de periode van beperkte betrokkenheid van de raad langer duurt of als het college besluiten neemt waarvan althans een deel van de raad vindt dat deze verder gaan dan het strikt uitvoeren van corona-gerelateerde crisismaatregelen. Zo ontstond in Tilburg heftige discussie over de corona-steunmaatregel ‘verantwoord verplaatsen’. De strekking daarvan (o.a. instellen 30 km/uur-zones voor auto’s binnen de ring) werd door een deel van de raad niet meer werd gezien als corona-steunmaatregel ‘sec’ maar als een politiek voorstel waarover in de raad debat hoort plaats te vinden.

In Breda initieerde een fractie begin september 2020 met een bespreeknotitie discussie over de wijze waarop de raad tot dan betrokken was op het coronadossier. De aandacht richtte zich op de burgemeestersbevoegdheden en op de bredere wens om als raad meer

en actiever betrokken te worden bij het coronadossier en met name meer keuzemogelijkheden voorgelegd te krijgen vanuit het college. In het Bredaas Beraad van 19 november 2020 is daarover verder gesproken. De burgemeester reageert met het volgende voorstel:

- Bij losstaande spoedeisende beslissingen informeert de burgemeester achteraf omdat overleg vooraf praktisch niet haalbaar is.
- Als besluiten zien op meer dan één casus, meer beleidsmatig van aard zijn of voor langere tijd gelden, wordt de raad in principe vooraf betrokken in een openbare sessie.
- Uiteindelijk is de afweging aan de burgemeester als bestuursorgaan, waarover deze zich achteraf verantwoordt. De burgemeester vraagt om begrip als, door onvoorspelbaarheid en/of urgentie, alsnog moet worden afgeweken van 'hoe het zou moeten'.

5.2 Invloed van raad door middel van raadsvragen, moties en amendementen

De invloed van de raad blijkt onder meer uit gestelde vragen en ingediende moties en amendementen. Voor alle vier gemeenten zijn diverse voorbeelden te noemen waar door middel van raadsvragen, moties of amendementen wezenlijke zaken in gang zijn gezet wat betreft corona-steunmaatregelen. Een verre van uitputtende selectie ter illustratie:

Voorbeelden van aanvaarde moties, een selectie	
Arnhem	• Motie 'Scenario's voor morgen'. • Motie 'Herstelagenda cultuurmakers'. • Motie 'Meer en beter onderbouwen'. • Motie 'Onderwijsachterstanden tegengaan'. • Motie 'Corona vergroot kloof tussen arm en Rijk, gemeente moet die kloof verkleinen'.
Breda	• Motie 'Noodfonds verenigingen en organisaties'. • Motie 'Herstelplan voor zwaar getroffen sectoren'. • Motie 'Herstelplan armoede, verklein de tweedeling in de stad'. • Motie 'Een toegankelijk1,5 meter-samenleving'.
Oss	• Motie 'Heuvel', gericht op positie van horeca- en marktondernemers aldaar. • Motie 'Juist niet bezuinigen in coronatijd'. • Motie 'Lobby coronalasten buiten de begroting', om deze als incidentele posten in de begroting op te nemen zodat deze niet per se hoeft te sluiten. • Motie 'scenario's steunpakket Oss', gericht op het uitwerken ook via scenario's van structurele en incidentele effecten van corona voor de gemeente Oss, de inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.
Tilburg	• Motie 'Corona-aanpak, de volgende stap', waarin alle fracties in de raad het college oproepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad noodzakelijke besluiten kan nemen over de lokale corona-(steun)maatregelen. • Motie 'Gezonder de crisis uit', gericht op het actief inspelen met uitvoeringsprogramma 'Positieve gezondheid' op de gezondheidsimpact van corona. • Motie 'Lokale steun voor startende ondernemers', waarin het college wordt opgedragen aanvullend op de landelijke steunmaatregelen te komen met

	lokale (steun)maatregelen om startende ondernemers, met name in de horeca, die onvoldoende geholpen zijn met de landelijke maatregelen.

Het niet als uitputtend bedoelde overzicht illustreert de inhoudelijke diversiteit. Enkele terugkerende aandachtspunten waar raden via moties aandacht voor vragen zijn:

- Verbeteren van de informatievoorziening door college aan raad, bijvoorbeeld door periodiek met elkaar in gesprek te gaan over gevolgen en effecten van corona. Dit verzoek in Tilburg sluit aan bij hierover in Breda gevoerde discussies tussen raad en college.
- Aandacht voor het opstellen van een 'herstelplan' en op herstel gerichte maatregelen.
- Uitwerken van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's zodat gemeenteraden wat betreft coronamaatregelen 'wat te kiezen' hebben en meer inzicht ontwikkelen in de impact van corona en van eventuele corona-steunmaatregelen.

5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien

Kaderstellende rol

De hiervoor weergegeven moties laten zien dat de raden op die manier invulling geven aan zowel de kaderstellende als controlerende rol. Ten aanzien van de kaderstellende rol kunnen in bredere zin de volgende constateringen worden gedaan:

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk van kaderstelling door de raad niet of nauwelijks sprake. Het college trof maatregelen en informeerde de raad achteraf.
- Via moties hebben de raden in alle vier gemeenten, in de ene vaker dan in andere, bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor kwetsbare groepen inwoners of door de coronacrisis getroffen ondernemers en instellingen.
- Gaandeweg het voorjaar heeft de raad in de vier gemeenten weer meer en actievere betrokkenheid bij het coronadossier. Raden worden weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.
- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere alternatieven voorgelegd om over te besluiten.

Controlerende rol

De controlerende rol van de raad is op het coronadossier lastig in die zin dat er door de colleges geen scherp geformuleerde ambities zijn geformuleerd. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol krijgt daarmee feitelijk grotendeels het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol. De raad kan ook controleren of door het college geformuleerde uitgangspunten worden nageleefd. De in het onderzoek verzamelde raadsvragen en moties bevatten geen duidelijke voorbeelden waarbij langs deze weg door de raden invulling is gegeven aan de controlerende rol door het college aan te spreken op het naleven van de geformuleerde uitgangspunten.

Met betrekking tot de financiële consequenties van corona voor de gemeente hebben de raden hun controlerende rol meer inhoud kunnen geven. Er is in de vier gemeenten door

de raden via raadsvragen en moties aandacht gevraagd voor het toelichten op en inzichtelijk maken van de (financiële en overige) impact van corona op de gemeente. Deze vragen hebben eraan bijgedragen dat het college de raad heeft voorzien met financiële overzichten en monitors waarin de financiële gevolgen werden meegenomen. Daarnaast hebben gemeenten geïnvesteerd in monitors en peilingen om inzicht te genereren in de mate waarin gebruik is gemaakt van voorzieningen en hoe economische sectoren zich ontwikkelen ondanks de coronacrisis (zoals in Arnhem, Breda, Oss en Tilburg). Daarnaast zijn er peilingen onder inwoners over hoe zij de coronacrisis ervaren in Tilburg en Breda, en inventariseert de gemeente Arnhem met het coronadashboard ook het effect van corona op het welzijn van inwoners naast de impact op de economie en ondernemers.

Het onderzoek levert wat betreft kaders stellen en controleren de volgende beelden op:

Toelichting op invulling **kaderstellende en controlerende rol van de raad**	
Arnhem	Beeld: • Er is door de gemeenteraad in Arnhem een groot aantal raadsvragen geformuleerd, vanaf de start van de coronacrisis, en er is regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid via moties accenten te leggen. • De raad is betrokken bij het afwegingskader corona 2020-2021 en de 'Arnhemse aanpak' en heeft met beide documenten ingestemd. • De raad heeft per motie het college gevraagd door het opstellen van scenario's stuurinformatie te genereren en inzicht te ontwikkelen in de mogelijke gevolgen van corona en de financiële risico's.
Breda	Beeld: • De Bredase raad stelde vanaf het begin veel raadsvragen en diende diverse moties in. Zowel bij het 1e als 2e maatregelenpakket was er sprake van een levendige discussies in de raad. Desondanks is er bij een deel van de raad gevoel "langs de zijlijn te staan". • De raad stelt onder meer vragen over de informatiepositie van de raad, de rolverdeling met het college en wenselijkheid van scenario's. • Een raadslid neemt initiatief om als raad actiever betrokken te worden bij besluitvorming over corona-aanpak en (steun)maatregelen. • De aandacht richt zich daarbij ook op specifieke burgemeestersbevoegdheden in geval van crisis. De burgemeester heeft medio december 2020 op deze aspecten gereageerd in een brief aan de raad. • Bij de behandeling van het tweede en derde maatregelenpakket in mei 2020 en januari 2021 is de reguliere cyclus van beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg weer hervat. • De voor het onderzoek aan raadsfracties voorgelegde vragen en met hen belegde sessie toont dat er waardering is voor het snelle handelen van het college, waarbij aanvankelijk vooral achteraf is geïnformeerd. Wenspunten blijven het ontbreken van scenario-uitwerkingen.
Oss	Beeld: • In de eerste weken van de coronacrisis waren fysieke raadsvergade-

	ringen niet mogelijk en was wettelijk nog niet geregeld dat er digitaal vergaderd kon worden. In die periode is er door het college wekelijks overlegd met de fractievoorzitters. • De in deze periode door het college genomen besluiten zijn achteraf niet voorgelegd aan de gemeenteraad ter goedkeuring. De inschatting was dat de gemeenteraad zich kon vinden in de genomen besluiten. De raad heeft zelf ook niet gevraagd om alsnog over deze collegebesluiten te vergaderingen of het college hierover aangesproken. • Vanaf 16 april 2020 hebben digitale raadsvergadering plaatsgevonden. In het eerste overleg op 16 april is het onderwerp corona niet inhoudelijk besproken. De fracties in de gemeenteraad van Oss hebben in de periode daarna wel op diverse momenten raadsvragen gesteld over corona en steunmaatregelen en hierover moties ingediend maar minder dan in met name Arnhem en Breda. • De raad heeft in juni 2020 de door het college opgestelde 'opinienota' besproken en de daarin opgenomen uitgangspunten bij te nemen corona-steunmaatregelen goedgekeurd en is zo akkoord gegaan met belangrijke kaders bij de uitwerking van corona-steunmaatregelen.
Tilburg	Beeld: • De raad heeft in een motie van 25 mei 2020 unaniem uitgesproken dat het college zo mogelijk elke 14 dagen met de raad in gesprek gaat over gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de Raad besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. • Met de motie van 25 mei 2025 spreekt de raad ook uit in te stemmen met de tot dan door het college genomen maatregelen. • Tot dan was de betrokkenheid van de raad vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. • Verder beperkt de raad op 14 december 2020 het mandaat van het college tot € 75.000 per maatregel en tot € 500.000 in totaal geldend voor 2021. • In de periode daarvoor naam de raad ook besluiten over corona-steunmaatregelen, waarbij dit vooral maatregelen betreft met financiële gevolgen voor de gemeente (o.a. vrijstelling precario voor terrassen, wijziging legesverordening, regeling leges evenementen). • In een informele sessie met raadsleden voor het voorliggende onderzoek is gebleken dat de meeste raadsleden positief oordelen over de informatievoorziening door het college en dat raadsfracties terughoudend waren met indienen van raadsvragen om het college ruimte te geven. Gaandeweg 2020, in de periode van mei en juni 2020, is de normale verhouding tussen raad en college weer hersteld.

Volksvertegenwoordigende rol

Het rekenkameronderzoek levert op dat de meeste raadsfracties gedurende de coronacrisis door allerlei maatschappelijke organisaties, al dan niet gesubsidieerde instellingen, bedrijven, zzp'ers en inwoners zijn benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Op basis van antwoorden op aan raadsleden voor het voor-

liggende onderzoek voorgelegde vragen kan worden gesteld dat zij met name ook vanuit sectoren als horeca, cultuur, sport en zorg benaderd zijn met vragen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Raadsleden geven aan dat in voorkomende gevallen bedrijven bijvoorbeeld zijn doorverwezen naar een ondernemersloket. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen. Allerlei (groepen) inwoners weten raadsleden te vinden, van studenten (over het wegvallen van bijverdiensten in relatie tot studieschulden) tot ouderenorganisaties (over subsidiemogelijkheden). Raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, bedrijven of instellingen te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hun raakt.

Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Eind mei steunt de volledige raad van Tilburg een motie waarin het college wordt opgeroepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat “raadsleden verantwoordelijkheid hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving”. Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad ook in tijden van corona in positie kan komen en blijven.

6 Leereffecten

De zesde deelvraag in het onderzoek richt zich op het lerend vermogen van de gemeenten.

Relevante deelvraag	Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Elke gemeente lijkt te kunnen leren van in één van de vier andere gemeenten opgedane ervaringen en daar (succesvol) toegepaste aanpakken of beleidsmatige ideeën.

6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken

De uitgevoerde inventarisatie heeft diverse praktijken opgeleverd waar betrokkenen positief op terugkijken. Betrokkenen kunnen zijn raadsleden, portefeuillehouders en ambtelijke betrokkenen. Weergegeven zijn ervaringen waarvan BEA op basis van gevoerde gesprekken inschat dat deze breed worden gedeeld in de betreffende gemeente. De geïnventariseerde 'good practices' vormen mede de basis voor onderling uit te wisselen leereffecten.

Overzicht van door gemeenten gemaakte keuzes die terugkijkend kunnen worden beschouwd als **'succes'**, waar andere gemeenten mogelijk van kunnen leren.	
Arnhem	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid voor corona-crisisaanpak met op elk thema twee portefeuillehouders betrokken. • Opstellen van een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', met uitgangspunten voor door de gemeente te vervullen rol en focus. • Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven. • Zomer 2020 is er al een aanzet voor een corona-herstelagenda.
Breda	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • Het vroeg in de coronacrisis ingestelde BroodNood-fonds voorzag in een wezenlijke behoefte, gelet op het gebruik dat er van is gemaakt. • Bij het eerste entweede pakket corona-steunmaatregelen formuleerde het college voor soorten maatregelen uitgangspunten over de inzet van de gemeente, met oog voor effectiviteit en doelmatigheid. • De keuze voor een beperkt aantal steunpakketten draagt bij aan transparantie en bevordert een heldere fasering van maatregelen. • Het agenderen in de raad van de rolverdeling tussen college en raad, inclusief burgemeestersbevoegdheden, waarbij een werkbare modus is gevonden om de raad actiever te betrekken bij besluitvorming.
Oss	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:

	• In vroeg stadium van de coronacrisis als gemeente uitgangspunten formuleren over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen. • Nauwe samenwerking van college en directieteam over coronamaatregelen, zodat de 'staande organisatie' de crisis goed kon managen. • Uitvoeren van de Tozo-maatregel met vooral eigen medewerkers, zodat de gemeente hier financieel voordeel uit haalde.
Tilburg	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • De gemeenteraad heeft op 25 mei 2020 het college zowel ruimte gegeven om zijn rol te kunnen vervullen bij de aanpak van de corona-crisis maar tegelijkertijd deze ruimte wel begrensd (zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit 'langs de raad moet'). • Een combi-portefeuillehoudersoverleg op vrijdag, ter voorbereiding van besluitvorming in het college de dinsdag erna, en een ambtelijk 'corona forum', als ambtelijke organisatiedoorsnijdende overlegtafel. • De monitor 'Tilburg onder corona' met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt.

6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren?

Het door de gemeente Oss vroegtijdig formuleren van algemene uitgangspunten kan inspiratie vormen voor de andere B3A-gemeenten. Ook het expliciet bespreken daarvan met de raad inspireert, net als de expliciete discussie in Breda over de rolverdeling van college en raad. Hetzelfde geldt voor het snel na de eerste crisisperiode hervatten van de reguliere vergadercyclus van de raad in Arnhem en Breda. De wijze waarop de raad in Tilburg het college enerzijds ruimte gaf en anderzijds het mandaat begrensde bevat ook leereffecten.

Wat gemeenten van elkaar kunnen leren, is samengevat in onderstaande overzicht:

Halen → / Brengen ↓	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

BEA

Bij de ‘vulling’ van de corona-aanpak is gebleken dat het BroodNood-fonds in Breda in een behoefte voorziet. Een meerwaarde leverde ook het zoeken van samenwerking met maatschappelijke partners in Tilburg (met het convenant ketensolidariteit horeca). De aanzetten voor een herstelagenda in Arnhem en Breda, en in mindere mate Tilburg, kunnen Oss inspireren hier ook expliciet werk van te maken, inspelend op het aflopen van de huidige lockdown.

Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk

Gemeenten hebben hun rol in de sociaaleconomische ondersteuning van burgers en bedrijven vooral gezien als aanvullend op de ondersteuning van het Rijk. Gemeenten hebben, anders dan het Rijk, niet de middelen om een grootschalig ondersteuningsbeleid te financieren. Wel zijn ze, beter dan het Rijk, in staat om bij de ondersteuning maatwerk te realiseren en te voorkomen dat bepaalde groepen tussen wal en schip vallen. De gemeentelijke maatregelen kunnen echter niet goed worden begrepen zonder inzicht in de rol van de Rijksoverheid.

In deze bijlage is een inventarisatie opgenomen van de corona-steunmaatregelen van de Rijksoverheid. De informatie is afkomstig uit de brieven over de noodpakketten die het kabinet aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. De bijlage is bedoeld als overzicht en bevat dan ook beperkte informatie over de inhoud van de maatregelen en indicaties voor de bedragen die met de verschillende maatregelen zijn genoemd. Een volledig overzicht is pas te verwachten als het stof rond de coronacrisis is opgetrokken.

Accent

Het accent van de corona-steunmaatregelen van het Rijk ligt op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en ondernemers, bijvoorbeeld:
  - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
  - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
  - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
  - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
  - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
  - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
  - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
  - COL Corona overbruggingslening.
  - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

Snelle actie

De Rijksoverheid heeft al op 18 maart 2020 diverse maatregelen afgekondigd gericht op bedrijven en zelfstandigen:

Tijdlijn van genomen maatregelen : 1 maart 2020 tot heden	
datum	Beknopte toelichting op maatregel
18-3-2020	• Tozo 1 inkomenssteun voor ondernemers; • NOW 1 inkomenssteun voor werknemers; • TOGS tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren;

	• Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 1; • BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB; • GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering; • Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits; • Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten;
25-4-2020	• COL Corona overbruggingslening
7-5-2020	• KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB;
20-5-2020	• Tozo 2 • NOW 2 • TVL 1 tegemoetkoming vaste lasten MKB • Tweede tranche COL • Continuering BMKB-C en GO-C • Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 2;
doorlopend maat-werk	• Steunmaatregelen internationaal opererend Nederlands be-drijfsleven;
28-8-2020	• Tozo 3 • NOW 3 • TVL 2 • steunpakket culturele sector; • tegemoetkoming dierentuinen

Overzicht corona-steunmaatregelen Rijksoverheid: noodpakket 1, 2 en 3

Maatregel	Doelgroep	Plafond/ open einde	Gift/ Lening	Begrote cq beschikbare middelen (mln euro)			
				NP 1.0	NP 2.0	NP 3.0	Totaal
TOZO-gift	zelfstandige ondernemers	O	G	1.500	700	610	2.810
TOZO-lening	zelfstandige ondernemers	O	L	2.000	400		2.400
NOW	werkgevers	O	G	10.000	10.000	5.400	25.400
TOGS/TVL	ondernemers in getroffen sectoren	O	G	?	1.000	1820	2.820
Belastingdienst	alle ondernemingen	O	G	?			0
BMKB-C	MKB	O	L	?	1.500		1.500
GO-C	MKB	P	L	1.100	10.000		11.100
Qredits-C	KB	P	L	6			6
ML-C	ondernemers land- en tuinbouw	O	L	?			0
COL	innovatieve bedrijven		L		150		150
KKC	MKB		L		713		713
Steunmaatregelen	internationaal opererend bedrijfsleven	O					0
Steunpakket	instellingen culturele sector	P	G		360	482	842
Programmakosten	landelijke publieke omroep	P	G			19	19
Tegemoetkoming	dierentuinen	P	G			39	39
	evenementenbranche					0	
	reisbranche	P	L			160	
Totaal							47.799

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is bedoeld voor zelfstandig ondernemers met en zonder personeel. De maatregel kreeg in het eerste noodpakket een looptijd 18 maart tot en met 31 mei 2020. De regeling bestaat uit twee delen:

- Een aanvullende uitkering voor levensonderhoud voor het geval het inkomen van de ondernemer door de coronacrisis tot onder het sociaal minimum daalt.
- Een lening voor bedrijfskapitaal om liquiditeitsproblemen als gevolg van de coronacrisis op te vangen.

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is gebaseerd op het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz). De Tozo behelst een versoepeling van de voorwaarden waaraan een ondernemer moet voldoen om voor bijstandsverlening in aanmerking te komen. Er wordt geen toets gedaan op de levensvatbaarheid van de onderneming, er is geen partnertoets en er is geen vermogenstoets.
De regeling wordt uitgevoerd door de gemeenten. Gemeenten zullen volledig worden gecompenseerd voor het extra beroep op aanvullende bijstand, bedrijfskapitaal en uitvoeringskosten. Bij de presentatie van het eerste noodpakket raamde het Rijk de kosten van de regeling op maximaal € 1,5 tot € 2 mrd voor inkomensondersteuning (inclusief uitvoeringskosten) en € 2 mrd voor bedrijfskapitaal.
In het tweede noodpakket is de maatregel verlengd tot en met 31 augustus 2020. Daarbij zijn aanpassingen doorgevoerd in de voorwaarden. Voor de aanvullende uitkering gaat een partnertoets gelden. Voor de lening geldt een hoger maximumbedrag. Een ondernemer komt niet meer in aanmerking voor een lening als hij in surseance van betaling of faillissement verkeert. Het Rijk verwachtte ten tijde van het tweede noodpakket dat de kosten voor de maatregel voor 2020 als geheel € 0,7 mrd zouden bedragen voor inkomenssteun en € 0,4 mrd voor kapitaalverstrekkingen. Deze bedragen zijn inclusief uitvoeringskosten.
In het derde noodpakket is de maatregel verlengd tot 1 juli 2021. Per 1 oktober 2020 is een beperkte vermogenstoets ingevoerd in de vorm van een toets op beschikbare geldmiddelen. Per 1 januari wil de Rijksoverheid ondernemers meer gaan ondersteunen bij de voorbereiding op een nieuwe toekomst. Die ondersteuning wordt een taak van de gemeenten, die daartoe het instrumentarium van de Participatiewet zullen inzetten. Op 1 juli 2021 zal de Tozo ophouden te bestaan en zal de reguliere Bbz van toepassing zijn.

Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW)

NOW staat voor Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud. Deze noodmaatregel vervangt tijdelijk de werktijdverkorting-regeling, die als gevolg van de coronacrisis onder te grote druk was komen te staan. De eerste versie van de NOW is opgenomen in het eerste noodpakket dat de regering op 17 maart 2020 heeft gepresenteerd.
De regeling wordt uitgevoerd door het UWV. Werkgevers die te maken hebben met tenminste 20% verwacht omzetverlies kunnen, gerelateerd aan het omzetverlies, kunnen bij het UWV voor een periode van drie maanden een tegemoetkoming in de loonkosten aanvragen

ter hoogte van 90% van de loonsom. Per werknemer geldt een maximum van tweemaal het maximumdagloon voor de werknemersverzekeringen. De werkgever ontvangt daarbij een forfaitaire opslag voor werkgeverslasten van 30%. Bij de aanvraag committeert de werkgever zich vooraf aan de verplichting géén ontslag om bedrijfseconomische redenen aan te vragen voor zijn werknemers gedurende de periode waarover de tegemoetkoming ontvangen wordt. Wanneer de werkgever toch ontslag aanvraagt om bedrijfseconomische redenen, wordt een correctie toegepast ter grootte van 150% van de loonsom van de ontslagen werknemers.

In het tweede noodpakket, dat op 20 mei 2020 is gepresenteerd, blijft de NOW gedurende de maanden juni, juli, augustus en september van kracht. Wel wordt een aantal aanpassingen doorgevoerd. De forfaitaire opslag voor werkgeverskosten gaat omhoog van 30% naar 40%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt bijgesteld van 150% tot 100%. Wel moet de werkgever bij een ontslag van meer dan 20 werknemers een akkoord bereiken over de ontslagen met een vertegenwoordiging van de werknemers. Bovendien wordt als aanvullende voorwaarde in de regeling opgenomen dat de werkgever zich inspant om werknemers te stimuleren om aan om- of bijscholing te doen.
In het derde noodpakket wordt een geleidelijke afbouw van de NOW-regeling aangekondigd. De looptijd van negen maanden is onderverdeeld in drie tranches van drie maanden. In de eerste tranche (het vierde kwartaal van 2020) wordt de tegemoetkoming verlaagd van 90% naar 80% van de loonsom. In de tweede tranche wordt het vergoedingspercentage verlaagd naar 70% en in de derde tranche naar 60%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt geschrapt. In de derde tranche wordt het maximaal te vergoeden loon per werknemer verlaagd van twee maal het dagloon naar eenmaal het dagloon.

Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS)...

In het eerste noodpakket kondigt het kabinet aan dat er een noodloket komt voor een tegemoetkoming in de vorm van een gift voor de eerste nood bij ondernemers die direct zijn getroffen door overheidsmaatregelen ter bestrijding van de coronacrisis en die hun omzet daardoor geheel of grotendeels zien verdwijnen. De maatregel is slechts toegankelijk voor ondernemers uit een beperkt aantal sectoren.

Het noodloket krijgt later de naam Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS). Via de TOGS kon een specifieke groep getroffen ondernemers een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000 netto krijgen waarmee ze hun vaste lasten konden betalen. Voor de regeling komen ondernemers in aanmerking. Vooral kappers en ondernemers in de horeca maakten gebruik van de regeling. Bijna een kwart van de TOGS-uitkeringen ging naar bedrijven uit deze sectoren.

… en opvolger Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL)

In het tweede noodpakket wordt de TOGS vervangen door de TVL (tegemoetkoming vaste lasten MKB). De TVL is bedoeld voor bedrijven in dezelfde sectoren als de TOGS. De TVL biedt deze bedrijven een tegemoetkoming die afhankelijk is van de omvang van het bedrijf, de hoogte van de vaste kosten en de mate van omzetderving. De vergoeding kan oplopen tot € 20.000 voor drie maanden.

In het derde noodpakket kondigt het kabinet een verlenging van de TVL aan met negen maanden. De voorwaarden worden geleidelijk aangescherpt. In het vierde kwartaal van 2020 komen (net als in de eerste en tweede periode) bedrijven uit getroffen sectoren in aanmerking als ze meer dan 30% omzetverlies hebben geleden. In het eerste kwartaal van 2021 wordt dit verhoogd tot 40% en in het tweede kwartaal van 2021 tot 45%. De vergoeding blijft gelijk aan 50% van de vaste lasten, maar om de grotere MKB-bedrijven beter te bedienen wordt het maximumbedrag verhoogd tot € 90.000 per drie maanden.

Verlaging voorlopige aanslagen, uitstel van betaling en verlaging boeterente

Op 12 maart 2020 heeft het kabinet aangekondigd dat de Belastingdienst bijzonder uitstel van betaling zal verlenen aan alle ondernemers die door de coronacrisis in liquiditeitsproblemen zijn gekomen of zullen komen. In het eerste noodpakket voegt het kabinet daaraan andere maatregelen toe. Zo wordt de invorderingsrente verlaagd van 4% tot 0,1% en kunnen ondernemers op verzoek een verlaging krijgen van de voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting.

In het tweede noodpakket is de periode waarin ondernemers uitstel van betaling kunnen aanvragen verlengt tot 1 september 2020. Bovendien wordt het mogelijk gemaakt om uitstel van betaling aan te vragen voor betalingsverplichtingen op grond van EU-douanewetgeving. De verlaging van de invorderingsrente wordt verlengd tot 1 oktober 2020.

In het derde noodpakket is voorzien in een geleidelijke afbouw van de fiscale maatregelen die in de eerste twee pakketten zijn geïntroduceerd.

Kredietverlening, borgstelling en garantieregeling

Het kabinet heeft verschillende maatregelen getroffen om de toegang van het MKB tot de kapitaalmarkt open te houden. In het eerste noodpakket gaat het om de volgende maatregelen:

- Er is een tijdelijke faciliteit gecreëerd onder de Borgstellingsregeling voor het MKB (BMKB) voor kleine en middelgrote bedrijven die zijn getroffen door de coronamaatregelen. Onder deze faciliteit kunnen in de kern gezonde bedrijven een hogere borgstelling verkrijgen voor af te sluiten kredieten.
- Het kabinet heeft het garantiebudget van de regeling Garantie Ondernemersfinancie-

ring uitgebreid van € 400 miljoen tot € 1,5 miljard. Hiermee kan de maximale GO-faciliteit per onderneming worden verhoogd van € 50 tot € 150 miljoen.
- Het kabinet heeft € 6 miljoen beschikbaar gesteld aan Qredits om door corona getroffen ondernemingen een rentekorting te kunnen bieden op hun microkredieten.
- Het kabinet heeft de borgstelling voor werkkapitaal onder de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten tijdelijk verruimd om de liquiditeitsproblemen van de land- en tuinbouw te verlichten.

Op 25 april 2020 heeft het kabinet besloten tot de instelling van een kredietfaciliteit voor groeibedrijven, namelijk de Corona-Overbruggingslening (COL). De kredietfaciliteit wordt uitgevoerd door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's). Het kabinet heeft voor dit overbruggingskrediet voor startups, scale-ups en innovatieve MKB-ers € 100 miljoen beschikbaar gesteld. De COL is een van de aanvullende maatregelen om ondernemers te ondersteunen vanwege de economische gevolgen van het coronavirus en is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de ROM's en Techleap.nl.

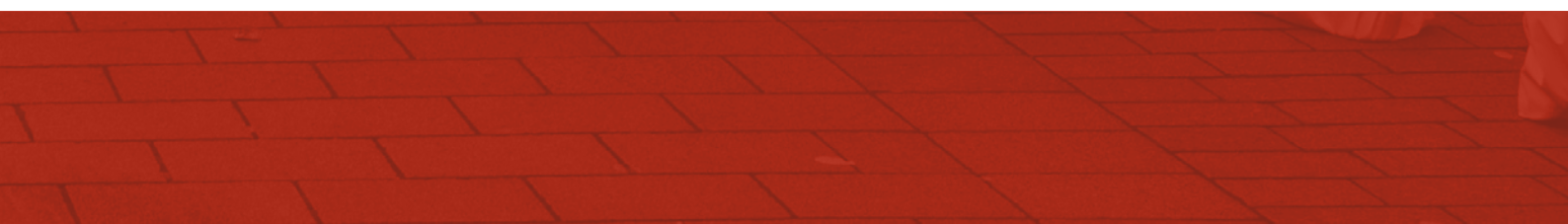
In het tweede noodpakket is voorzien in een tweede tranche voor de COL ter grootte van € 150 miljoen.

BEA
economische
argumentatie

Bureau voor Economische Argumentatie
Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

Rekenkamer Arnhem

Bijlage II

Deelrapport Arnhem inzet corona-steunmaatregelen

Zaaknummer: 517751

BEA
economische
argumentatie

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Arnhem

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Rekenkamer Arnhem

Gemeente Oss
Rekenkamercommissie

Rekenkamer | Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Arnhem

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 – 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

BEA

Inhoud

Voorwoord 1

Antwoorden op onderzoeksvragen 2

1 Aanleiding, doel en vraagstelling 7
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk 7
1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken? 7
1.3 Leeswijzer 10

2 Reactie Arnhem op corona: aanpak en organisatie 11
2.1 Opzet van een crisisorganisatie 11
2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden 15

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen 18
3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 18
3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie 31

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad 36
4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder 36
4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid 38

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen 43
5.1 Omgaan met (financiële) risico's 43
5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes 48

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen 52

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Arnhem**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaike van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?	• In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Arnhem genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft in ieder geval 40 maatregelen geïnventariseerd die kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen. • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: ➢ Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen. ➢ Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel). ➢ Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren. ➢ Faciliteren van instellingen of bedrijven om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld verruiming expeditietijden supermarkten t.b.v. ouderenuurtje, verruiming terrassen, mogelijkheid voor evenementen om een nieuwe datum te kiezen). ➢ Informatievoorziening over de crisis door middel van een website www.voorelkaarinarnhem.nl[1], verschaffen van informatie voor ondernemers via www.arnhem.nl en via e-mailadres ondernemen@arnhem.nl en samenwerking van gemeentelijke klantenservice, afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen (‘loket 1,5 meter’). ➢ Stimuleren van centrumondernemers (horeca, retail) door inzet van ‘City Hosts’ en door met Stadsmarketing Arnhem inzetten van ‘Dit is Pas Arnhem’ waarmee een ‘pluim’ voor iemand kan worden gekocht bij lokale onder-

[1] De website www.voorelkaarinarnhem.nl is een initiatief van enkele instellingen op het gebied van sociaal werk (MVTA, Rijnstad en SWOA). Vanwege het stoppen van groepsactiviteiten hebben zij gezocht naar andere wegen waarlangs zij de Arnhemmers konden bereiken. De gemeente ondersteunt Voor Elkaar in Arnhem (onder de noemer ‘Samen Voor Elkaar in Arnhem’) en ziet het initiatief als een waardevolle samenwerkingspartner.

	nemers en het 'aan de praat houden' van de economie in het algemeen door het besluit tot anticyclisch investeren. ➢ In het verlengde van het ondersteunen van ondernemers of organisaties bij het opvangen van de gevolgen van de coronacrisis, zet de gemeente ook in op bewustwording van en inzicht in de financiële problemen die ontstaan, door de pilot 'Geldzaken & Ondernemen', door de partners in 'Vroeg Erop Af' te verzoeken mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden en in samenwerking met Rijnstad laagdrempelige budgetchecks aan te bieden voor mensen met inkomensdaling. ➢ Matchen van bijdragen van Rijk en provincie voor culturele instellingen in landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum en.
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?	• De gemeente Arnhem heeft in een raadsbrief d.d. 19 mei 2020 geformuleerd waar de beleidsmatige accenten liggen wat betreft het opvangen van de coronacrisis. De focus ligt op twee 'urgente impactthema's: ➢ Sociaalmaatschappelijk (welzijn en zorg). ➢ Sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen). Daarnaast blijkt uit de deskresearch en uit gesprekken dat er in Arnhem ook veel aandacht was voor onderwijs en kinderopvang. • Het college heeft verder op 19 mei 2020 in een raadsbrief een afwegingskader corona 2020-2021 voorgelegd aan de raad. Uitgangspunten voor het beoordelen van mogelijke corona-steunmaatregelen zijn met name: ➢ Keuze voor generieke maatregelen en het opstellen van een afwegingskader voor het toepassen van aanvullend eventueel benodigd maatwerk. ➢ De mate waarin betrokkenen risico lopen is

	van belang bij het bepalen van de eventuele wenselijkheid van steun door de gemeente. ➢ Aanvullend op toegekend uitstel van betaling van huur of gemeentelijke belasting is onder voorwaarden (gedeeltelijk) kwijtschelding mogelijk indien zonder deze (gedeeltelijke) kwijtschelding het voortbestaan van organisaties in gevaar kan komen en/of sprake zal zijn van een faillissement waarbij naast maatschappelijke effecten de gemeente ook financiële verliezen van oninbare huren moet dragen en met leegstand te maken krijgt. ➢ Voordat de gemeente steun verleent, moet de betreffende vereniging, instelling of bedrijf eerst een beroep hebben gedaan op de rijksregelingen. "Het college ziet deze regelingen als 'voorliggend'". ➢ De gemeente hanteert als basishouding verder dat de gemeente wel coulant wil zijn maar bij subsidiepartners ook kijkt naar eventuele alternatieve inzet (bijvoorbeeld heeft een aantal organisaties zich ingezet voor de noodopvang op scholen). • Op 2 juni 2020 is door het college de zogenoemde 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' (uit de coronacrisis) gepubliceerd. In deze aanpak is nog eens bevestigd dat gericht wordt op 'oog hebben voor kwetsbare groepen', 'overeind houden van de stedelijke infrastructuur' en dat de gemeente altijd in verbinding blijft met de stad[2].
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?	• Eén van de uitgangspunten uit het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 betreft de keuze voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking. Hiermee beperkt de gemeente ook de financiële consequenties van maatregelen. • De financiële impact van corona, voor zowel inwoners, bedrijven en instellingen als ook voor de gemeente zelf, is een belang dat in Arnhem, ook in de raad, veel aandacht krijgt. De raad heeft op 2 april 2020 een motie aangenomen

[2] In de raadsbrief van 2 juni 2020 zijn niet alleen deze uitgangspunten opgenomen. De raadsbrief bevat ook een groot aantal nieuwe corona-steunmaatregelen en acties van de gemeente. Zie hiervoor paragraaf 3.1.

	gericht op het door het college ontwikkelen van scenario's om zo beter inzicht en meer sturingsinformatie te ontwikkelen. • Het gewicht dat wordt toegekend aan (inzicht in en beheersing van) de financiële gevolgen van corona blijkt uit het feit dat ambtelijk een 'corona finance team' is ingesteld (naast een ABC-team gericht op beleidsinterventies). • Ten behoeve van de beheersing van de financiele risico's is verder een corona-dashboard ontwikkeld. Dit dashboard is op 24 juni gepresenteerd. Op 19 mei 2020 stuurt het college een raadsbrief met als onderwerp 'Aanpak en scenario's coronacrisis' en een uiteenzetting op de volgende aspecten: ➢ Crisisbeheersing corona. ➢ Financiële impact corona. ➢ Beleidsmatige impact corona. ➢ Begroting 2021-2024. • Zoals hiervoor toegelicht, is er in Arnhem zowel bij college als in de raad vanaf het begin aandacht voor zowel sociaalmaatschappelijke als sociaaleconomische problemen als gevolg van corona, naast aandacht voor financiën. Door de gemeenteraad is een groot aantal moties opgesteld en raadsvragen ingediend, waarbij die voor een groot deel betrekking hebben op de kwetsbare groepen in de samenleving en hoe die geraakt worden door corona. Het college heeft in een raadsbrief van 18 maart 2020, met daarin een pakket eerste maatregelen, een thematische indeling gevolgd die daarna consequent is gehandhaafd en waardoor wordt bijgedragen aan de balans in de aandacht voor de verschillende relevant geachte belangen (thema's zijn kinderen en onderwijs; economie, cultuur, sport en evenementen; werk en inkomensondersteuning; zorg en welzijn; overig). • De afweging hoeveel middelen per thema worden ingezet, is gemaakt door het college waarbij de gemeenteraad door middel van raadsvragen en moties invloed uitoefent en met name om meer aandacht of extra inzet vraagt voor bepaalde thema's of accenten daarbinnen. Het college heeft in principe de van het Rijk ontvangen com-

	pensatiemiddelen rechtstreeks doorgeleid naar het betreffende beleidsveld.
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?	• Er is door de gemeenteraad in Arnhem een groot aantal raadsvragen geformuleerd, vanaf de start van de coronacrisis, en er is ook regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via moties accenten te leggen. • Het college heeft de raad via griffie en presidium direct aangeboden om vooral aan te geven wanneer er vragen zijn, zodat daar aandacht aan kan worden besteed in de corona-raadsbrieven. Naast de bestaande mogelijkheid van ex artikel 44-vragenen technische vragen is daar regelmatig gebruik van gemaakt. De antwoorden worden dan gedeeld met de hele raad. • De raad is verder betrokken bij de keuzes die opgenomen zijn in het afwegingskader corona 2020-2021 en de inrichting van de 'Arnhemse aanpak'. De raad heeft met beide bepalende documenten ingestemd. • De raad heeft verder bij motie het college gevraagd om door middel van het opstellen van scenario's stuurinformatie te genereren en inzicht te ontwikkelen in de mogelijke gevolgen van corona en de financiële risico's. • De volksvertegenwoordigende rol van de raad klinkt door in aandacht die is gevraagd voor effecten van corona waar inwoners direct last van ondervinden. Voorbeelden betreffen raadsvragen over gevolgen van corona voor mensen met een beperking, de zorg voor zorgverleners en bewoners van verpleeghuizen en de impact van corona op gebedshuizen. • Fracties in de raad geven verder aan, in reactie op voor het onderzoek voorgelegde vragen, dat zij behalve door inwoners ook door allerlei instellingen, bedrijven en instellingen zijn benaderd vanwege corona, bijvoorbeeld door de horeca die het moeilijk heeft, door MKB-bedrijven en zzp'ers voor wie hetzelfde geldt en door zorginstellingen, verpleeginstellingen, sportverenigingen en culturele instellingen.

***

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk

Maatregelen rijksoverheid…

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deeltijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd:

- Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetdaling, wordt vergoed.
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets.
- Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belastinguitstel en verlaging van winstbelasting enzovoort.

… aangevuld met lokale maatregelen

Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, ondernemers, zzp'ers en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen.

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken?

Dilemma

Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij ondernemers, zzp'ers, inwoners en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen. Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.

De door de B3A-rekenkamers geformuleerde vraagstelling richt zich op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen en op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen plaatsvond en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belang-

rijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en welke rol zij had kunnen of had moeten spelen en hoe de gemeenteraad in voorkomende gevallen 'goed' of 'beter' in positie gebracht kan worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken?

Afbakening corona-steunmaatregel

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen

- ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling

bij

  - inwoners
  - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
  - verenigingen
  - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening over de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen[3].

De inkomstendaling kan hierbij het gevolg zijn van corona, bijvoorbeeld als ondernemers ziek worden vanwege corona en hun zaak daardoor omzetverlies leidt, maar het kan ook het gevolg zijn van door de overheid genomen maatregelen om de verspreiding van corona tegen te gaan. De 1,5 meter-maatregelen hebben grote gevolgen voor bijvoorbeeld winkels en horeca en dit geldt in sterkere mate uiteraard voor een lockdown. Daarnaast is van belang dat mensen hun gedrag aanpassen en ook daarom bijvoorbeeld minder winkels bezoeken en meer online kopen.
Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed naar gericht verdiepen

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soorten-maatregelen is niet volledig hard te trekken[4]. In bijlage I is een overzicht opgenomen van 'overige' maatregelen waarvan door BEA is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregelen.

---

[3] Deze afbakening van corona-steunmaatregelen stelt (compensatie van) gedaalde inkomsten centraal. Door de ambtelijke contactpersoon voor het onderzoek is in het ambtelijk wederhoor aangegeven dat er ook andere 'schade' is als gevolg van corona en dat de gemeente zich daar bij het beperken van de schade van corona ook op gericht heeft. Het gaat dan bijvoorbeeld om het organiseren van zomerscholen om extra te investeren in de schoolgaande jeugd, om inspanningen op het gebied van sport en jeugdwelzijn om kinderen en jongeren actief te houden of criminele verleidingen tegen te gaan. Een ander voorbeeld betreft het organiseren van extra opvang voor dak- en thuislozen. In bijlage I is een overzicht opgenomen van maatregelen die de gemeente Arnhem heeft genomen om in bredere zin (niet behorend tot de focus van het onderzoek waarbij gericht is op corona-steunmaatregelen) de schade vanwege corona te beperken.

[4] Een voorbeeld betreft de inzet van de gemeente Arnhem in het regionale verband van het WerkgeversServicePunt (WSP) Midden-Gelderland. Het WSP heeft met het initiatief Midden-Gelderland Werkt Door ingezet op het bij elkaar brengen van werkgevers om capaciteitsvraagstukken op te lossen. Het uiteindelijke doel is om zo er aan bij te dragen dat mensen hun baan en salaris behouden (waardoor dit initiatief volgens de gehanteerde afbakening van corona-steunmaatregel kan worden gezien als een corona-steunmaatregel), zich waardevol blijven voelen en de economie zo goed als het kan doordraait.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor Arnhem is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdlijn en categorisering van deze maatregelen.
- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadsvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.
- Bijlage I bevat een overzicht van door de gemeente genomen maatregelen die op basis van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening niet worden gezien als corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Arnhem op corona: aanpak en organisatie

2.1 Opzet van een crisisorganisatie

Uitbraak in zusterstad Wuhan…

Op 31 januari 2020 maakt de burgemeester in een raadsbrief[5] voor het eerst melding van de uitbraak van het coronavirus. Daarbij speelt mee dat de uitbraak zich concentreert in de Arnhemse zusterstad Wuhan in China. De burgemeester informeert de raad dat het Corona-virus een meldingsplichtige A-ziekte is en dat daarom de regie en leiding van de bestrijding van de ziekte in handen is van de minister van Volksgezondheid. Maatregelen worden landelijk afgestemd en de minister kan regels stellen die noodzakelijk zijn voor de bestrijding van de ziekte. De minister kan vervolgens de voorzitter van de Veiligheidsregio opdragen de bestrijding ter hand te nemen. Het bestuur van de Veiligheidsregio zorgt er voor dat de voorbereidingen hiertoe worden getroffen. De uitvoering is dan vervolgens in handen van de GGD. De burgemeester meldt dat op de gemeentelijke website een nieuwsbericht is geplaatst om Arnhemmers te informeren waar zij meer informatie kunnen vinden en waar ze terecht kunnen met hun vragen

… ook Arnhem geraakt

Op 5 maart 2020 bericht de burgemeester de raad dat een inwoner van Arnhem is besmet met het Corona-virus (COVID-19)[6]. Het gaat om een vrouw die de week daarvoor met haar gezin in Noord-Italië op vakantie is geweest.

Op 12 maart 2020 bericht de burgemeester de raad[7] over de stand van zaken in de bestrijding van het coronavirus en meldt dat de minister--president een persconferentie heeft gegeven waarin hij nadere maatregelen voor de bestrijding van het coronavirus heeft toegelicht. Redenen hiervoor zijn dat de bron van de besmetting van coronapatiënten op diverse plekken in Nederland niet meer te herleiden is. Tevens neemt de druk op onze zorgvoorzieningen dermate toe dat de maatregelen zijn uitgebreid. De genomen maatregelen zijn een aanwijzing van de minister van Volksgezondheid conform de Wet Publieke Gezondheid en zijn niet vrijblijvend. Ze gaan direct in en gelden tot en met het einde van deze maand. In de brief meldt de burgemeester verder dat de impact van de maatregelen groot is. Als voorbeelden van hoe het Arnhem raakt geeft hij aan dat evenementen als de Snuffelmarkt en de concerten van de Snollebollekes in het Gelredome, de programmering in Musis en vele sportactiviteiten niet meer kunnen doorgaan.

---

5 Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Uitbraak Corona-virus* (1), 31 januari 2020.

6 Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Update Corona-virus*, 5 maart 2020.

7 Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Update Corona-virus*, 12 maart 2020.

Opschaling naar GRIP-4

De burgemeester geeft verder aan dat alle veiligheidsregio's zijn gevraagd op te schalen naar GRIP-4. Hij geeft aan dat dit betekent dat hij voornemens is vanuit zijn rol als voorzitter van de Veiligheidsregio een Regionaal Beleids Team (RBT) te formeren om de coördinatie van de bestrijding aan te sturen. Opschaling naar GRIP-4 betekent dat opgeschaald wordt van een lokale naar een regionale aanpak:

GRIP-3	GRIP-4
• Situatie waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties.	• Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, is er ook nog een GRIP-4. • Dan gaat het om situaties waarin de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

Op 15 maart bericht de burgemeester de raad dat het kabinet aanvullende maatregelen heeft genomen. Onder meer de horeca moet vanaf 18 uur die dag sluiten tot in ieder geval 6 april en dit geldt ook voor onder meer coffeeshops, seksinrichtingen, sauna's, sportlocaties, en sport- en fitnessclubs. Hij bericht dat in Arnhem direct handhavers de straat op zijn gegaan om ondernemers te informeren en op hun verantwoordelijkheid te wijzen indien nodig. De burgemeester geeft aan dat de nieuwe maatregelen ook de gemeentelijke dienstverlening en organisatie raken. De gemeente wil de dienstverlening aan inwoners en bedrijven overeind houden en bekijkt daarom de kritische processen zoals burgerzaken, telefonische dienstverlening, ICT-beheer en diverse Werk en Inkomen-processen. Inwoners wordt gevraagd zoveel als mogelijk zaken digitaal af te handelen.

Maatregelen veiligheidsregio

Als voorzitter van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) heeft de burgemeester van Arnhem vanaf de uitbraak van het coronavirus een coördinerende rol in de wijze waarop de gemeente Arnhem, in samenwerking met de andere gemeenten in deze regio, heeft gereageerd op het uitbreken van corona. De door de voorzitter van de veiligheidsregio genomen besluiten betreffen onder meer:

- Verboden samenkomsten en evenementen.
- Niet in acht nemen veilige afstand.
- Verboden openstelling inrichtingen[8].

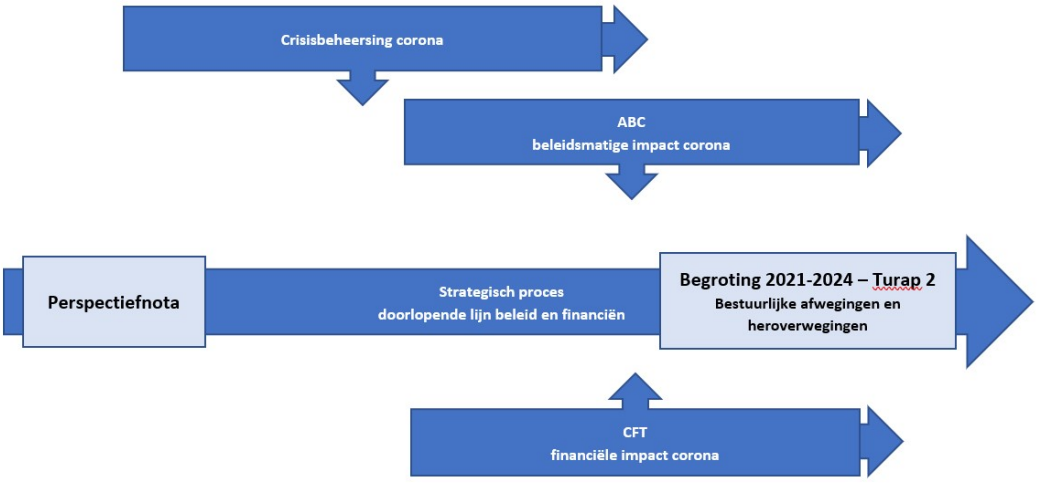
[8] De toelichting laat zien welke impact deze maatregel heeft c.q. welke sectoren en beroepen de maatregel raakt: eet- en drinkgelegenheden, sport- en fitnessgelegenheden, sauna's, seksinrichtin-

- Verbod uitoefenen contactberoepen.
- Verboden gebieden en locaties.
- Beëindigen van voorzieningen personenvervoer.
- Verboden openstelling onderwijsinstellingen.
- Verboden openstelling kinderopvang.
- Verboden toegang zorginstellingen en woonvormen voor ouderenzorg.

In een raadsbrief van 26 maart 2020 wordt toegelicht dat een en ander in een noodverordening is opgenomen die voortvloeit uit een aanwijzing van de minister van VWS aan de veiligheidsregio's, waaronder VGGM.

De wijze waarop de gemeente Arnhem heeft gereageerd op de crisis kent twee aspecten:
- Er is een crisisorganisatie opgezet, zoals hiervoor toegelicht, aansluitend op de veiligheidsregio, gericht op de uitvoering van noodverordeningen en het treffen van andere maatregelen op het terrein van veiligheid en gezondheid.
- Daarnaast heeft de gemeente zich georganiseerd in relatie tot de crisis, met als doel om er zo goed mogelijk mee om te gaan en de bijkomende negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen, ook in samenwerking met maatschappelijke partners.

Begin mei 2020 wordt de crisisorganisatie als volgt toegelicht, toegespitst op het opstellen van een Perspectiefnota als voorbereiding voor de begroting voor het komende jaar 2021. De 'staande' organisatie van de gemeente Arnhem is aangevuld met een crisisorganisatie en twee werkgroepen gericht op respectievelijk financiële impact (Corona Finance Team, CFT) en beleidsinterventies (ABC-team):

gen, coffeeshops, speelautomatenhallen, inrichtingen waar op de uiterlijke verzorging gerichte contactberoepen worden uitgeoefend.

BEA

Organisatie aanpak

Binnen de gemeente Arnhem is aanvankelijk burgemeester Marcouch coördinerend portefeuillehouder voor corona, met alle wethouders verder in het crisisteam. Uiteindelijk is op bestuurlijk niveau gekozen voor collegiale verantwoordelijkheid bij het oppakken van de coronacrisis. Er is intensief samengewerkt tussen portefeuilles. Bijvoorbeeld waren twee wethouders met name betrokken bij maatregelen met betrekking tot evenementen (portefeuillehouders evenementen en openbare orde) en vier bij de maatregelen gericht op inrichting en uitbreiding van terrassen (portefeuillehouders economische zaken, openbare orde, toerisme en recreatie en financiën over het al dan niet in rekening brengen van leges). De portefeuillehouder financiën was verder coördinerend wat betreft het in beeld brengen van de financiële impact van de corona-crisis en het opstellen van een corona-dashboard. Met name betrokken portefeuillehouders waren de burgemeester (vanwege zaken die raken aan openbare orde en veiligheid) en de wethouders economische zaken, financiën, de wethouder evenementen, toerisme en recreatie met tevens jeugd in zijn portefeuille en de wethouder werk en inkomen met tevens welzijn en maatschappelijke opvang in haar portefeuille.

Op ambtelijk niveau is er een Corona Finance Team in het leven geroepen en een ABC-team dat zich richt op noodzakelijke beleidsinterventies. Op ambtelijk niveau is er sprake van intensieve informatie-uitwisseling, onder meer met behulp van verzameldocumenten waarin opgenomen is wat er in de stad speelde bij relevante partijen of wat er veranderde in de regelgeving, zodat ambtelijk betrokkenen op hetzelfde informatieniveau zaten. De ambtelijke organisatie wordt ook versterkt om het vele werk dat op de gemeente af komt te kunnen oppakken. Zo is alleen voor de Tozo-regeling inzet nodig van in het begin circa 90 arbeidskrachten (deels vanuit de bredere ambtelijke organisatie op deze taak ingezet en deels op flexibele basis extern ingehuurd).

'Voor elkaar in Arnhem'

Een onderscheidend element in de Arnhemse aanpak betreft het initiatief 'Voor elkaar in Arnhem'. Het betreft een samenwerking van een aantal organisaties die, ook op wijkniveau, inwoners, vrijwilligers, verenigingen en organisaties faciliteren en ondersteunen. Stichting Rijnstad (aanbieder op terrein van welzijn en maatschappelijke dienstverlening), Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp Arnhem (MVTA) en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) hebben in samenwerking met de gemeente Arnhem snel na het uitbreken van het coronavirus hoe zij hun doelgroepen van vooral kwetsbare inwoners ook in tijden van corona goed konden blijven bereiken. Een groot aantal reguliere activiteiten viel weg, zoals organiseren van groepsactiviteiten, dagbesteding, aanbieden van ontmoetingsruimtes en ook jongerencentra zijn gesloten. Met het initiatief is ingezet op het verbinden van de praktische hulpvraag vanuit deze kwetsbare groepen met het aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven. Bij ernstiger hulpvragen wordt de inwoner doorgeleid naar professionele ondersteuning. De gemeente Arnhem ondersteunt 'Voor elkaar in Arnhem' en de coordinatie is in handen van Rijnstad.

'Shortcut' raadsvragen

In de beginfase van de coronacrisis is nagedacht over het optimaal bedienen van de informatiebehoefte van raadsleden. Er is voor gekozen om raadsleden de mogelijkheid te bieden direct aan de ambtelijke organisatie vragen te stellen, via het kabinet van de burgemeester, waarna beantwoording uiteraard wel volgde bij monde van het college van B&W. Met deze 'short cut' is veel tijd gewonnen ten opzichte van een normale procedure qua beantwoording van informatieve, technische raadsvragen.

2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden

Snel raadsvragen

In de eerste dagen na de uitbraak van corona in Nederland stelt het college van B&W zich op het standpunt dat vooralsnog geen overhaaste beslissingen genomen moeten worden over eventuele ten opzichte van de landelijke maatregelen aanvullende lokale corona-steunmaatregelen. Enkele fracties vragen het college aanvullende maatregelen te overwegen:

Raadsvragen en antwoorden van college van B&W, medio maart	
Datum	Raadsvragen en daarop ontvangen antwoorden
13 maart 2020	• Vragen Arnhem Centraal met als aanleiding dat de coronacrisis "zwaar inhakt op vele kleine ondernemers en zzp'ers": ➢ Is het college bereid en in staat snel een noodfonds of andere adequate regeling in te stellen voor bovengenoemde problematiek? ➢ Is het college bereid en in staat snel een eenvoudig benaderbaar meldpunt aan te bieden dat slagvaardig kan handelen? ➢ Is het college het eens met de fractie van Arnhem Centraal dat het verstandig is om deze problematiek snel aan te pakken om langdurige uitkeringen in de toekomst te voorkomen?" • Het college van B&W beantwoordt deze vragen op 24 maart 2020. Het college geeft aan dat de gemeente, naast de bestaande regelingen voor ondernemers, "op dit moment geen extra eigen compensatiefonds gaat opzetten". Er wordt primair aangesloten bij de initiatieven van het Rijk op dit vlak. De gemeente wil geen overhaaste maatregelen nemen, maar volgt wel de ontwikkelingen.
15 maart 2020	• Vragen van de PvdA-fractie met als aanleiding dat veel bedrijven en instellingen worden gesloten vanwege corona en dat dit voor veel Arnhemmers die daardoor niet kunnen werken maar gen vast contract hebben grote financiële gevolgen zal hebben: ➢ Is het college het met de PvdA eens dat inwoners die het financieel zwaar hebben door omstandigheden waar zij niks aan kunnen doen, niet ook nog gestraft moeten worden met aanmaningskosten? Zo ja, is het college bereid met bedrijven als woningbouwverenigingen en energiemaatschappijen te overleggen om aanmaningskosten achterwege te laten en coulance te betrachten met betalingsregelingen als de gevol-

	gen van Corona achter de rug zijn? ➢ Is het college bereid om met het Rijk te zoeken naar een oplossing voor Arnhemse zzp'ers die door deze crisis onevenredig hard getroffen worden? Zo nee, waarom niet? ➢ Wil het college voor die inwoners die nu een participatiewet-uitkering nodig hebben, versneld een procedure opstarten en zo nodig voorschotten verstrekken om hen niet nog groter in de problemen te brengen? Zo nee, hoe gaat het college deze inwoners dan helpen? • Het college reageert per brief d.d. 24 maart 2020 dat het college in overleg gaat met woningbouwverenigingen en energiemaatschappijen over aanmaningskosten en coulance bij betalingsregelingen. Verder verwijst het college naar de landelijke maatregelen ten behoeve van getroffen zzp'ers, waarbij zij aangeeft dat bij deze maatregelen geen vermogens- of partnertoets wordt toegepast. Wat betreft voorschotten geeft het college aan dat dit mogelijk is en dat dit in Arnhem gebeurt op basis van maatwerk.
15 maart 20-20	• Vragen VVD Arnhem, vragen over steun aan Arnhemse ondernemers. De fractie stelt dat in het verlengde van landelijk al genomen maatregelen, er ook zaken zijn die de gemeente lokaal kan organiseren. De fractie stelt daarom de volgende vragen aan het college: ➢ Is het college voornemens de Arnhemse ondernemers proactief te informeren, te adviseren en te begeleiden inzake de noodmaatregelen vanuit de overheid en de bestaande gemeentelijke mogelijkheden die hen ter beschikking staan? Zo ja, hoe gaat de gemeente Arnhem dit doen? ➢ Is het college bereid om in navolging op de landelijke fiscale opschortingsmogelijkheden voor ondernemers, ook de lokale belastingen (o.a. OZB en toeristenbelasting) voor ondernemers op te schorten zodat er tijdelijk meer financiële ruimte ontstaat? • Het college antwoordt dat ingezet wordt op maximale informatievoorziening voor ondernemers in Arnhem en begeleiding bij het vinden van mogelijke ondersteuningsmaatregelen of middelen (regelingen, fondsen, et cetera) voor ondernemers.

Als onderdeel van de toegezegde informatievoorziening, is op 16 maart een webpagina geopend voor ondernemers met vragen[9]: Op deze webpagina wordt onder meer verwezen naar al beschikbare regelingen (o.a. BMKB, werktijdverkorting en Bbz-uitkering). Daarnaast verwijst het college van B&W ernaar dat ondernemers zich ook kunnen wenden tot Bureau Zelfstandigen (BZ). BZ heeft al vele ondernemers te woord gestaan, van informatie voor-

[9] www.arnhem.nl/Ondernemers/onderneming_starten/Vragen_over_ondernemen_en_coronavirus.

zien en ook om aanvragen in te kunnen dienen (de informatievoorziening op de BZ-website is toegankelijk en up to date).

Eerste aanvullende maatregelen

In reactie op door de VVD-fractie op 15 maart 2020 gestelde vragen geeft het college van B&W in zijn antwoord van 24 maart 2020 aan dat het college, om tegemoet te komen aan mogelijke liquiditeitsproblemen voor Arnhemse ondernemers, verenigingen en stichtingen (met een KVK nummer in Arnhem), de mogelijkheid creëert uitstel van betaling van de belastingaanslag 2020 (voor OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing) te kunnen vragen voor drie maanden[10]. Daarmee wordt maatwerk gecreëerd voor ondernemers, stichtingen en verenigingen die mogelijk in de problemen komen

Het college van B&W geeft aan de mogelijkheid tot uitstel voorlopig te beperken tot de belastingaanslag 2020. De toeristenbelasting is een beperkte belasting die betrekking heeft op een verplichting over 2019. De reinigingsrechten hebben het karakter van een retributie voor verleende diensten en wordt pas eind april opgelegd.

Op 18 maart volgt een eerste raadsinformatiebrief[11] met een overzicht van maatregelen die het college van B&W inmiddels getroffen heeft of voornemens is te treffen. Het accent ligt op wat de gemeente regelt voor allereerst kinderen, onderwijs en opvang. Als tweede de maatregelen voor ondernemers, (culturele) instellingen en werkgelegenheid. Als derde voor inkomens(ondersteuning) en werk en als vierde de inzet op zorg en ondersteuning. Vervolgens komt de dienstverlening van de gemeente Arnhem aan de orde. Deze brief biedt als voortgangsbrief een inventarisatie op hoofdlijnen; voor veel regelingen en maatregelen volgt nog verdere uitwerking en concrete communicatie, zoals voor de juridische en financiële consequenties, voor de uitvoering en voor de tussentijdse veranderingen.

De in de raadsbrief van 18 maart aangehouden thematische indeling, is daarna gecontinueerd in opvolgende raadsbrieven. De gekozen thematische indeling sluit niet aan bij de indeling van de portefeuilles en dit is bewust zo gekozen. Er is gekeken naar welke domeinen geraakt werden door corona en die domeinen zijn gekozen als ordeningsmodel. Mede daardoor is ervoor gekozen dat bij elk thema twee portefeuillehouders betrokken zijn.

[10] Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: schriftelijke vragen art. 44 Rvo over vragen steun aan Arnhemse ondernemers: *Update Corona-virus*, 24 maart 2020.
[11] Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: *voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus*, 18 maart 2020.

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

Eerste keuzes maatregelen & beleid

De raadsinformatiebrief van 18 maart[12] bevat, zoals aan het eind van hoofdstuk 2 aangegeven, een eerste overzicht van maatregelen die het college van B&W inmiddels getroffen heeft of voornemens is te treffen, in aanvulling op de al op 15 maart aangekondigde mogelijkheid van uitstel van betaling voor belasting voor getroffen ondernemers. De raadsbrief bevat een overzicht van de activiteiten:

- Met een accent allereerst op kinderen, onderwijs en opvang.
- Daarnaast wordt ingegaan op
  - Maatregelen voor ondernemers, (culturele) instellingen en werkgelegenheid.
  - Inkomens(ondersteuning) en werk.
  - Zorg en ondersteuning.
  - Dienstverlening van de gemeente Arnhem.

Het college geeft aan dat de website Arnhem.nl wordt ingericht om ondernemers te informeren over de regelingen en ondersteuningsprogramma's die vanuit het Rijk of andere instanties worden aangeboden. Deze wordt continue verder aangevuld met nieuwe informatie, bijvoorbeeld over het landelijke compensatiefonds voor zzp'ers en ondernemers.

Verder wordt aangegeven dat het ministerie van OCW komt met een aanvullend maatregelenpakket met specifiek aandacht voor cultuur. Aangegeven wordt dat er een motie in de Tweede Kamer is aangenomen voor een steunpakket cultuursector. Het college van B&W informeert de raad dat zodra hierover meer bekend is, de gemeente via de gemeentelijke website informatie beschikbaar zal stellen. Aangegeven wordt dat Arnhem samen optrekt met de (G9)-steden, provincie en Rijk om de cultuursector te ondersteunen.

In de raadsbrief is verder aandacht voor de vele organisaties op het gebied van cultuur, sport, welzijn en zorg die vanwege corona niet altijd aan hun verplichtingen kunnen voldoen en waardoor ook de reguliere exploitatie soms onder druk te staan. Veel partijen waarmee de gemeente samenwerkt, maken zich zorgen om hun inkomsten. Andere organisaties zullen hun activiteiten juist op een andere manier moeten gaan inzetten, om kwetsbare en eenzame Arnhemmers te ondersteunen of om vrijwilligers te helpen. In de brief licht het college toe welke uitgangspunten gehanteerd worden:

- De gemeente Arnhem blijft de subsidie in de daarvoor gestelde termijnen gewoon betalen zodat partijen geen liquiditeitsproblemen gaan ondervinden.

[12] Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: *voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus*, 18 maart 2020.

- De gemeente roept partijen op om daar waar de dienstverlening niet meer conform afspraken kan worden geleverd, actief en creatief te zoeken naar alternatieven en die met ons nadrukkelijk vooraf af te stemmen.
- De gemeente verwacht van partijen ook kritisch te kijken of bepaalde kosten, die samenhangen met activiteiten die niet meer worden uitgevoerd, kunnen worden afgebouwd of tijdelijk kunnen worden gestopt.
- Tussentijds of bij eindverantwoording zullen we in redelijkheid bepalen hoe we tot vaststelling van het definitieve subsidiebedrag, hoogte van de opdracht kunnen overgaan, waarbij er ook een verantwoordelijkheid ligt bij de uitvoerende partijen.

Het college geeft ten aanzien van Arnhemmers met schulden aan dat de dienstverlening wordt gecontinueerd, zij het telefonisch of digitaal. Technische zaken als onderhandelen met schuldeisers wordt voortgezet maar prioriteit 1 ligt bij de betaling van leefgeld aan mensen.

In de raadsbrief van 26 maart 2020 wordt onder meer aangekondigd dat de gemeente de extra tijdelijke financiële ondersteuning regelt, zoals het Rijk die biedt met de Tozo-regeling (Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers), voor in Arnhem gevestigde ondernemers en zzp'ers. Om de Tozo-regeling te kunnen uitvoeren, heeft de gemeente Arnhem uiteindelijk circa 90 arbeidskrachten ingezet. Het college van B&W geeft in de raadsbrief aan dat een precieze uitwerking door het kabinet van de Tozo-regeling er nog niet is. Daardoor kan de uitvoering nog niet volledig van start. De gemeente heeft er wel voor gekozen, nu dit nog niet het geval is, ondernemers die zich gemeld hebben (inmiddels 2.200) te benaderen en te vragen of er sprake is van een urgente situatie waardoor zij direct geld nodig hebben. Er is dan de mogelijkheid om via een online-aanvraagformulier een voorschot aan te vragen.
Andere besluiten en voornemens van het college van B&W, zoals opgenomen in de raadsbrief van 26 maart 2020 zijn:

- College van B&W kondigt aan dat er een noodverordening in de maak is, gebaseerd op een nieuwe aanwijzing van de minister van VWS aan de voorzitter van de veiligheidsregio (i.c. VGGM).
- Aangegeven is dat de gemeente met het onderwijs werkt aan een plan om ervoor te zorgen dat voor alle leerlingen les op afstand mogelijk is en dat er een laptop, computer of tablet beschikbaar is. En de gemeente kijkt met scholen wat gedaan kan worden voor leerlingen die thuis meer begeleiding nodig hebben.
- Het college geeft aan dat het mogelijk is uitstel van gemeentelijke belastingen aan te vragen. Uitstel geldt voor ondernemers die ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel (dit omvat dus ook bijvoorbeeld stichtingen en verenigingen).
- Verder zegt het college toe dat de gemeente coulant omspringt met huurvoorwaarden. Verder zal er per direct geen huur in rekening gebracht worden voor de periode waarin de sportaccommodaties gesloten zijn.

- Tijdelijk verruimen van de expeditie-tijden voor supermarkten door het vervroegen en uitbreiden van de tijden met 1 uur (dus van 6:00 - 20:00 in plaats van het huidige regime van 7:00 - 19:00 uur), ook ten behoeve van het ouderenuur van 7 tot 8.00 uur.

De raadsbrief van 2 april bevat geen nieuwe maatregelen en de raadsbrief van 9 april 2020 bevat wel enkele nieuwe door het college genomen maatregelen:

- Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA) heeft in nauw overleg met de gemeente Arnhem een tijdelijk Noodfonds opgericht met als doel het ondersteunen van projecten en initiatieven die de economische schade door het coronavirus voor Arnhemse ondernemers beperken. Het fonds ondersteunt geen individuele ondernemers maar wel ondernemerscollectieven.
- Er is een cruiseschip in gebruik genomen ten behoeve van de extra opvang van daklozen (met een capaciteit van 40 opvangplekken), als aanvulling op andere voorzieningen[13].

In de raadsbrief van 9 april kondigt het college ook aan dat Gedeputeerde Staten van Gelderland richting de Gelderse gemeenten hebben uitgesproken dat het zich wil inzetten voor inwoners, ondernemers en gemeenten in de crisistijd. Het college bericht dat GS in regionaal verband met Nijmegen en Arnhem het initiatief heeft genomen om te komen tot een 'Gezamenlijk actieplan economie'. De contouren daarvan zijn als volgt:

- Provincie is bereid op korte termijn op verzoek van onder andere gemeenten acute steun te bieden waar nodig.
- Voor de middellange termijn is het voornemen voor verschillende sectoren en beroepen een regionaal plan van aanpak te maken met maatregelen die bijdragen aan economisch herstel en behoud van werkgelegenheid (bijvoorbeeld wordt gedacht aan robuuste investeringen of het naar voren halen van investeringsimpulsen).
- De provincie werkt verder aan een breed pakket met bedrijfseconomische ondersteuning voor bedrijven, in samenwerking met andere provincie(s), VNO-NCW en het ministerie van Economische Zaken.

In een brief aan de raad van 21 april[14] licht het college van B&W toe op de in gang gezette inspanningen om de economie te ondersteunen. De brief bevat onder meer de volgende initiatieven waarvoor de gemeente samenwerkt met onder andere de provincie en Oost NL:

- De provincie Gelderland is een taskforce gestart om met de toeristische sector te komen tot een aanvullende efficiënte en effectieve set van maatregelen die concreet invulling gaat geven aan herstelmaatregelen voor de vrijetijdsector in Gelderland op de korte en middellange termijn. De provincie heeft de volgende partijen betrokken: KHN,

[13] Gemeente Arnhem, college van B&W, Brief aan gemeenteraad: *opvang daklozen tijdens de coronacrisis*, 7 april 2020.

[14] Gemeente Arnhem, college van B&W, Brief aan gemeenteraad: *Overzicht actualiteit en inspanningen ter ondersteuning van de Arnhemse economie*, 21 april 2020.

de Recron, Erfgoed Gelderland, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen en de Provincie Gelderland. De gemeente Arnhem zal aansluiting zoeken bij de Taskforce.

- Met Oost NL zal afgestemd worden over de overbruggingsleningen aan startups, scale-ups en innovatieve MKB-bedrijven waarvoor het Rijk € 100 miljoen heeft vrijgemaakt en waarvan de uitvoering bij de regionale ontwikkelingsmaatschappijen ligt. Deze ondernemingen kunnen vanaf 20 april eenvoudiger aan krediet komen. Oost NL heeft dan 7,5 mln. beschikbaar heeft voor startups en scale-ups. De komende periode zal er uitgebreider gecommuniceerd worden door Oost NL over criteria en de aanvraagprocedure.

Beleidsneutrale Perspectiefnota

Op 28 april 2020 biedt het college het raadsvoorstel 'Perspectiefnota 2021-2024' aan. Het betreft een perspectiefnota zonder omvangrijke beleidsintensiveringen of aanpassingen, gelet op de coronacrisis. De focus ligt op dit moment op bestrijding van de crisis en het tegelijk draaiend houden van de stad en voorbereiden op de tijd dat de samenleving weer normaliseert. Het college is terughoudend met beleidsintensiveringen mede omdat er grote onzekerheden zijn over de impact van de coronacrisis. Het is ook nog onduidelijk hoe het Rijk de gemeenten zal compenseren.

Op 2 mei 2020 besluit het college van B&W tot instelling van het 'Loket Anderhalve-meter', mede naar aanleiding van raadsvragen over een artikel in de Gelderlander over corona-proof-terrassen in Nijmegen.

Op 12 mei 2020 beantwoordt het college van B&W vragen van de fractie van Arnhem Centraal[15], onder andere "wat het college gaat doen om te voorkomen dat bovengenoemde groep (…) op straat komt te staan, de inkomstenbron verliest en daarmee (vaak definitief) in de bijstand komt". Een aanvullende vraag is "is een noodfonds voor deze groep toch een goede manier om te helpen. Zo nee, welke andere opties heeft het college?" Het college verwijst in zijn antwoord primair naar de landelijk getroffen maatregelen, zoals NOW, Tozo en TOGS en stelt verder dat getroffen ondernemers onder voorwaarden een beroep kunnen doen op de bijstand, met als kanttekening "dat dit zeker geen situatie is die wij in normale tijden wenselijk achten." Het college verwijst ook naar de bestaande gemeentelijke voorzieningen als Bbz en ziet geen reden voor instelling van een noodfonds.

De gemeente Arnhem heeft verder een financiële impactanalyse 'gevolgen corona-crisis' opgesteld[16]. Bij de besluitenlijst van het college van B&W van 12 mei 2020 is deze impactanalyse opgenomen. De impactanalyse raamt de impact van ontwikkelingen en be-

[15] College van B&W Arnhem, *Brief aan raad, onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over 'Vervolg art. 44 vragen: ondernemers tussen wal en schip'*, 19 mei 2020.
[16] Gemeente Arnhem, *Bijlage Financiële impactanalyse gevolgen corona-crisis,* bij besluitenlijst College van B&W van dinsdag 12 mei 220.

leidskeuzes en besluiten op zowel nationaal als lokaal niveau. Een actualisatie van de impactanalyse corona is 13 oktober 2020 aangeboden aan de gemeenteraad.

Op 19 mei zendt het college van B&W een brief aan de raad met als onderwerp Aanpak en scenario's coronavirus'. In deze brief[17] informeert het college de raad over de genomen initiatieven, welke stappen worden gezet en hoe het college de gemeenteraad daar bij wil betrekken.

- Wat is gedaan? Het college van B&W geeft aan dat in de afgelopen weken in Arnhem gewerkt is aan een integrale aanpak om te komen tot een nieuwe begroting. De belangrijke elementen van de aanpak zijn:
  - Crisisbeheersing corona, met een crisisteam onder leiding van de burgemeester.
  - Financiële impact Corona, waarbij vermeld wordt dat er een team is ingericht om dit te monitoren (i.c. het Corona Finance Team). De inzet van dit team heeft inmiddels geleid tot een eerste financiële impactanalyse, die de raad heeft ontvangen als bijlage bij de Perspectiefnota. Het college kondigt verder aan dat wordt gewerkt aan een monitor/dashboard.
  - Beleidsmatige impact corona, waarbij de aandacht vooral uitgaat naar (1) sociaalmaatschappelijke thema's en welzijn en (2) sociaaleconomische thema's als economie, werk en inkomen(ondersteuning). Wat het laatste betreft bekijkt het college onder meer het naar voren halen van investeringen.
  - Begroting 2021-2024, waarbij het college van B&W het dilemma schetst waar hij voor geplaatst is: enerzijds zijn er veel onzekerheden, waardoor behoedzaamheid gepast zou zijn, maar anderzijds is er behoefte aan daadkracht om te zorgen dat inwoners gezond blijven en zo weinig mogelijk in financiële problemen komen.
- Het college licht toe op de wijze waarop de raad in de komende maanden wordt geïnformeerd en wordt betrokken bij onder meer de begroting voor 2021-2024. Piketpalen zijn:
  - Raadsinformatiebrief in de eerste week van juni over de maatregelen die Arnhem heeft genomen of in deze tijd neemt in het kader van corona.
  - Medio juni coronamonitor met toelichting.
  - Voor de zomer raadsinformatiebrief over verdere 'oplading' van de begroting, coronamonitor met toelichting en financiële impactanalyse.
  - Raadsinformatiebrief tweede helft augustus met actualisatie en verdere uitwerking van corona-gerelateerd beleid en tegelijk coronamonitor met toelichting en financiele impactanalyse.
  - Halverwege september versturen van begroting aan de gemeenteraad.

Op 2 juni wordt in een collegenota voorgesteld te besluiten tot:

[17] College van B&W Arnhem, *Raadsbrief, onderwerp: Aanpak en scenario's coronacrisis*, 19 mei 2020.

- Het waar mogelijk beschikbaar stellen van aanvullende terrasruimte in de periode van 1 juni tot 1 oktober 2020 in verband met de coronacrisis.
- Beroep te doen op de hardheidsclausule van artikel 63 van de Algemene wet op de Rijksbelastingen om geen leges te heffen over de aanvullende terrasvergunningen die worden verleend in het kader van de coronamaatregelen.

Arnhemse aanpak

Op 2 juni 2020 vat het college van B&W in de raadsbrief 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' samen wat de gemeente tot dusver heeft gedaan en met name hoe het college invulling heeft gegeven aan deze Arnhemse aanpak[18]. Het college geeft aan dat het streven is landelijke regelingen te vertalen naar een zo passend mogelijke Arnhemse invulling met daarbij één kanttekening: "bij een crisis met een impact zoals nu bij corona, kan de gemeente helpen dempen maar de gemeente is niet dé verzekeringsnemer van alle risico's".

Het college van B&W typeert de 'Arnhemse aanpak' als volgt:

- Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers.
- Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt.
- Terwijl we ons voorbereiden op de stap voorwaarts, nemen we ondertussen alvast enkele maatregelen.

Verder geeft het college aan dat in de gekozen aanpak steeds de volgende uitgangspunten een rol hebben gespeeld:

- We hebben oog voor kwetsbare groepen.
- We willen onze stedelijke infrastructuur overeind houden.
- We zijn altijd in verbinding met de stad.

De volgende maatregelen zijn genomen::

- Subsidies aan instellingen worden niet stopgezet maar lopen door. De gemeente vraagt wel om creatieve alternatieve invullingen waar mogelijk.
- De gemeente regelde - in regionaal verband - de omzetgarantie voor zorgaanbieders. Zij kregen de vrijheid hun zorgverlening op alternatieve manieren in te zetten.
- In de eerste week van de crisis ontvingen ondernemers uitstel van belastingbetaling.
- De gemeente maakt afspraken met corporaties en particuliere verhuurders opdat uithuiszettingen niet plaatsvinden in deze coronacrisistijd.
- De gemeente maakt afspraken met grote schuldeisers over coulance en maatwerk en hoe zij zelf wanbetalers attenderen op hulp.
- Huurders van gemeentelijke panden krijgen uitstel van betaling tot oktober en indexaties van huren zijn opgeschoven voor huurders die in hun bedrijfsvoering door de coronacrisis zijn geraakt.

[18] College van B&W Arnhem, *Raadsbrief, onderwerp: Arnhemse aanpak: de weg vooruit*, 2 juni 2020.

- Meer dan 400 laptops worden samen met Stichting Leergeld verstrekt aan leerlingen die daar zelf niet over konden beschikken.
- Met partners in het jongerenwerk zijn afspraken gemaakt over extra inzet richting deze kwetsbare groep.
- Zodra het weer kon, stelt de gemeente sportvelden open en zorgt ook voor aanbod voor kinderen die niet ergens lid zijn en voor ruimte voor commerciële sportaanbieders.
- De hulpwebsite 'voorelkaarinarnhem' is in samenwerking met partijen uit de stad gerealiseerd (meer dan 400 vrijwilligers meldden zich).
- De gemeente ondersteunde bijzondere initiatieven, zoals de mondmaskerfabriek van de 'Refugee Company'.
- In nauw overleg met Stichting Ondernemersfonds Arnhem is een bijzonder noodfonds gelanceerd voor (collectieven van) ondernemers met ideeën die de economische structuur overeind houden.
- Afvalinzameling is geïntensiveerd en grofvuil ophalen is tijdelijk gratis.

Een bijlage bij deze raadsbrief bevat een overzicht van de maatregelen en acties die in het kader van de Arnhemse aanpak tot nu toe zijn genomen.

De volgende maatregelen worden door BEA gekwalificeerd als corona-steunmaatregel in de zin van het voorliggende onderzoek.

- <u>Kinderen en Onderwijs</u>
  - In samenwerking met stichting Leergeld zijn 430 laptops beschikbaar gesteld voor kinderen in arme gezinnen.
- <u>Economie, cultuur, sport en evenementen</u>
  - Informatievoorziening aan ondernemers via gemeentelijke website en andere communicatiekanalen over regelingen en ondersteuningsprogramma's is opgeschaald.
  - De gemeentelijke klantenservice, de afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen werken samen voor een zo goed mogelijke informatievoorziening.
  - E-mailadres ondernemen@arnhem.nl is opengesteld om de vele vragen van ondernemers op te kunnen vangen en spoedig van antwoord te kunnen voorzien.
  - Uitstel belastingaanslag voor ondernemers (voor ozb, rioolheffing en afvalstoffenheffing) is mogelijk gemaakt.
  - Er is regelmatig bestuurlijk en ambtelijk contact met diverse ondernemersorganisaties, zoals Koninklijke Horeca Nederland, Stichting Ondernemers Fonds Arnhem, Verenigingen Eigenaren Centrum Arnhem, Ondernemers Kontakt Arnhem, Platform Binnenstad Arnhem, en daarnaast ook met Arnhemse sportverenigingen, Papendal en Vitesse.
  - Overleg met provincie over een 'actieplan economie', voor economisch herstel en behoud van werkgelegenheid.
  - De expeditie-tijden voor supermarkten aangepast zodat zij hun klanten maximaal kunnen faciliteren.

- In aanloop naar het opnieuw onder voorwaarden toestaan van terrassen voor horeca, is overlegd met Koninklijke Horeca Nederland (regio Arnhem), Platform Binnenstad Arnhem en de binnenstadsbewoners over de praktische invulling hiervan.
- Voor het gastvrij maar ook corona-proof ontvangen van bezoekers in de stad besloten om 'City Hosts' in te zetten, die bezoekers helpen bij en voorlichten over het omgaan met de corona-maatregelen;.
- Voor ondernemers of organisaties die vragen hebben of hulp nodig hebben bij de nieuwe fase sinds 1 juni, een speciaal loket geopend waar een multidisciplinair team vragen beantwoordt. Het betreft vooral vragen rond wet- en regelgeving. Ook bespreekt en beoordeelt dit team tijdelijke initiatieven die leven bij ondernemers rond de coronamaatregelen. Het sinds de crisis operationeel zijnde mailadres ondernemen@arnhem.nl fungeert als digitale ingang voor ondernemers.
- Samen met Stichting Ondernemers Fonds Arnhem een noodfonds opgericht om initiatieven en projecten te ondersteunen die de economische schade door het coronavirus bij Arnhemse ondernemers te beperken.
- Op de gemeentelijke website is een speciale Coronapagina aangemaakt, met onder meer gerichte informatie over uitkeringen. Voor ondernemers is een aparte pagina ingericht met informatie over ondernemen en het coronavirus. Hier zijn alle verschillende regelingen van het Rijk (Tozo, NOW en Togs) en gemeente terug te vinden.
- Informatievoorziening aan culturele instellingen en evenementenorganisaties is gestart via de gemeentelijke website en andere communicatiekanalen over regelingen en ondersteuningsprogramma's.
- Partijen aan wie subsidies of opdrachten zijn verstrekt, ondersteund met de mogelijkheden om activiteiten op alternatieve manier in te vullen.
- Overleg met evenementen- en festivalorganisaties over alternatieven of later doorgaan van evenementen. De gemeente stelt zich coulant op bij subsidies.
- Samen met stadsmarketing Arnhem ingezet op activiteiten om de Arnhemmer en haar bezoekers op een positieve manier een hart onder de riem te steken. Een voorbeeld is de actie van de Dit Is Pas Arnhem cadeaukaarten: De Dit Is Pas Arnhem - Pluim. Met de pluim kun je een persoonlijke held een pluim geven en daarmee steun je de lokale ondernemers in de stad die hierop zijn aangesloten.
- Met Nijmegen en de provincie afgesproken in '025-verband' op te trekken als het gaat om het noodpakket voor cultuur dat het Rijk in het leven heeft geroepen.
- Wekelijks overleg met Cultuur Netwerk Arnhem over hoe de gemeente cultuurinstellingen kan helpen.
- Voor sportclubs de huur opgeschort voor de huur van gemeentelijke locaties voor de periode waar sportaccommodaties gesloten zijn.
- Samen met de Arnhemse Sportfederatie een uitvraag gedaan onder sportverenigingen over de verwachte impact van de coronacrisis op de vereniging

- <u>Werk en inkomensondersteuning</u>
  - Alle uitbetalingen in het kader van levensonderhoud prioriteit gegeven.

- Extra capaciteit ingezet om de piek aan aanvragen voor bijvoorbeeld Tozo en bijstand te kunnen opvangen.
- Dienstverlening aan inwoners met schulden gecontinueerd. Intakes en afspraken vonden in afgelopen weken telefonisch plaats of fysiek op gepaste afstand;
- De partners in Vroeg Erop Af verzocht om mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden. We zetten in op extra communicatie om mensen met financiële vragen/problemen te wijzen op ons hulpaanbod;
- Er bij de Arnhemse woningcorporaties en particuliere verhuurders op aangedrongen om geen huisuitzettingen doen tijdens de coronacrisis. Ook hebben deze verhuurders toegezegd zich maximaal in te spannen om maatwerkoplossingen te vinden voor huurders die door het coronavirus in betalingsproblemen gekomen zijn.
- In samenspraak met Rijnstad de mogelijkheid geboden voor laagdrempelige budgetchecks voor mensen waar de inkomenssituatie plots veranderd;
- Specifiek voor jongeren ingezet op gerichte communicatie over hulp bij schulden;
- De landelijke Tozo-regeling uitgevoerd voor kleine ondernemers. Al voor de regeling bekend was, stelden we de regeling open. Waar nodig verstrekt de gemeente direct voorschotten. Inmiddels zijn alle beschikkingen afgegeven;
- Zelfstandig ondernemers die een krediet hebben van de gemeente geen rente in rekening gebracht over het eerste kwartaal;
- De pilot 'Geldzaken & Ondernemers gestart. Met daarbij specifieke aandacht voor ondernemers die door Corona in schulden zijn geraakt.

- <u>Zorg en welzijn</u>
  - De omzet van zorgaanbieders onverminderd vergoed; dit betreft aanbieders van jeugdzorg en Wmo. Ook voor vervoer en dagbesteding zijn afspraken gemaakt.
- <u>Overig</u>
  - Huurders van gemeentelijk vastgoed uitstel gegeven van huurbetalingen tot maximaal 1 oktober 2020. Voor huurders die met hun bedrijfsvoering in de problemen zijn gekomen is de huurindexering opgeschort

Matching Rijk t.b.v. cultuur

In een raadsbrief ‘Bijdrage culturele instellingen t.b.v. matching Rijk’ van 9 juni 2020 informeert het college van B&W de gemeenteraad over zijn besluit per die datum om:

- Kennis te nemen van de brief van de minister van OCW aan de Tweede Kamer m.b.t. de 300 miljoen euro steun voor de culturele sector en de impact hiervan voor Arnhemse instellingen.
- Musis en Stadstheater Arnhem, Luxor Live en Focus Filmtheater een bijdrage toe te kennen van respectievelijk maximaal € 211.000, € 125.000 en € 90.500 zodat de instellingen - met ieder een gelijke bijdrage van de provincie Gelderland - een aanvraag kunnen doen voor ondersteuning door het Rijk.
- Dit bedrag van in totaal maximaal € 426.500 te dekken uit de geoormerkte middelen voor cultuur die door het Rijk aan de gemeente worden toegekend voor compensatie van de coronaschade voor de periode media maart tot 1 juni 2020.

Toegelicht wordt dat de gemeente een structurele subsidierelatie heeft met de instellingen en dat de podia sinds de sluiting medio maart kampen met acuut inkomstenverlies en doorlopende kosten. Sinds 1 juni mogen zij onder voorwaarden weer beperkt publiek ontvangen. Dit is niet voor elke instelling opportuun.

- De provincie Gelderland onderschrijft het belang van de drie podia/theaters voor Gelderland en volgt het principe van “50% stad en 50% provincie” voor de regionale matching.
- Gedeputeerde Staten nemen hierover op 16 juni 2020 een besluit als onderdeel van het noodpakket van de provincie van 50 miljoen euro. Inzet van de gemeente Arnhem is om ook andere Arnhemse culturele infrastructuur onderdeel te laten uitmaken van dit noodpakket.
- De bijdrage van de gemeente Arnhem is nodig omdat de drie instellingen geen aanvraag kunnen indienen bij één van de drie landelijke cultuurfondsen zonder deze bijdrage. De bijdrage ‘rendeert’ verder in die zin dat met de bijdrage een factor 3 aan andere overheidsmiddelen beschikbaar komt voor deze instellingen.

Het college geeft verder aan dat ook aandacht nodig is voor de andere culturele instellingen in Arnhem. In de raadsbrief wordt aangegeven dat er bij onder meer Rozet, Museum Arnhem en De Kerk, Huis van Puck, Posttheater en SLAK (atelierstichting) financiële problemen aan de orde zijn of dreigen.

Corona-dashboard

In de raadsbrief ‘Coronadashboard’ van 9 juni 2020 licht het college van B&W toe dat de gemeente een coronadashboard heeft ontwikkeld met als doel om de raad, ondernemers, inwoners, kennisinstellingen en belangenbehartigers inzicht te bieden in de effecten van de coronacrisis, waarbij dit inzicht kan dienen voor onderbouwing van beleidskeuzes en lokale beleidsscenario’s.
Het coronadashboard is opgebouwd aan de hand van vier thema's:

- COVID-19.
- Economie, werk & inkomen.
- Welzijn.
- Gemeentelijke financiële risico's.

Verlengen van maatregelen

In de raadsbrief ‘Verlengen aanvullende terrassen i.v.m. coronacrisis’ wordt toegelicht dat het college van B&W het eerder genomen besluit om horeca onder voorwaarden toe te staan terrassen uit te breiden wil verlengen (in het bijbehorende collegebesluit is bepaald dat de verlenging betrekking heeft op de periode van 1 oktober 2020 tot 1 april 2021. Het collegebesluit van 22 september 2020 betreft de toepassing op basis van artikel 63 van de Algemene wet inzake Rijksbelastingen, van de hardheidsclausule ex artikel 63 van de Algemene wet inzake Rijksbelastingen ten aanzien van de leges voor de aanvullende terrasvergunningen die voor de periode 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020 verleend worden in het kader van de coronamaatregelen ('1,5 meter regeling') waardoor het aanslagbedrag met 100% wordt verminderd.

Eerder zijn 70 terrassen met extra terrasruimte vergund. De wens van de Arnhemse horeca is om ook na 1 oktober de extra terrasruimte voort te zetten met de mogelijkheid om een overkapping aan te brengen. Opnieuw zal de gemeente ruimhartig aanvullende terrasruimte ter beschikking stellen, mits het veilig is en geen overlast veroorzaakt. Ondernemers kunnen het verzoek tot aanvullende terrasruimte via het Anderhalve Meter Loket kenbaar maken. Ook nu zal de gemeente geen leges in rekening brengen bij de horecaondernemers zodat zij niet voor extra kosten komen te staan.

Indien een organisatie dreigt om te vallen dan wordt maatwerk ingezet een afweging tussen verhuur van panden en voorkomen van leegstand. Dit geldt voor organisaties die horen bij de door het Kabinet vastgestelde sectoren. Hulp blijft beperkt tot maximaal de huur

Werken aan herstelagenda

In een raadsbrief d.d. 11 augustus, met als onderwerp 'Nadere onderbouwing Herstelagenda' (afdoen motie 20M166), wordt nader ingegaan op het op 7 juli 2020 aan de gemeenteraad raadsvoorstel 'Arnhemse Herstelagenda coronacrisis'. Gesteld wordt dat de coronacrisis een groot effect heeft op de economie en daarmee op de werkgelegenheid. Er is een toename van mensen die beroep doen op WW of een bijstandsuitkering. De door het Rijk ingestelde Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact Coronacrisis vraagt aandacht voor een kwetsbare groep mensen op de arbeidsmarkt. Extra zwaar getroffen zijn:

- Laaggeschoolden, al dan niet met een arbeidsbeperking.
- Mensen met een migratieachtergrond.
- Statushouders.
- Mensen met gebrek aan (recente) werkervaring of een hogere leeftijd.

Bij onvoldoende of traag economisch herstel is er kans op blijvende werkloosheid voor mensen vooral uit deze groepen. De gemeente Arnhem gaat daarom uit van een extra investeringsbehoefte in 2021 en 2022 op de volgende punten:

- Ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand met scholing, begeleiding en coaching.
- Extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan (idem).
- Extra inzet op de grootste risicogroepen, zzp'ers, jongeren en statushouders.
- Vasthouden van werk door semipubliek werkgeverschap via Scalabor/Stichting aan de slag.
- Extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben.

In de raadsbrief 'Anticyclisch investeren Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis' van 27 oktober 2020 licht het college van B&W toe dat zij anticyclisch wil investeren om zo het wegvallen van investeringen door de coronacrisis in enige mate te compenseren. Het college geeft aan te willen investeren daar waar de impact het grootst is en het meest bijdraagt aan de grote transities en de opgaven die daar bij horen zoals de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatadaptatie. De anticyclische investeringen zijn bedoeld om tegen de conjunctuur in voor extra werkgelegenheid te zorgen:

- Direct werk door uren van mensen die aan de slag gaan.
- Werk omdat de stad geloof krijgt en ook gaat investeren.
- Maar ook werk voor Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt.

Investeringen vinden plaats op terreinen die aansluiten op andere overheidsagenda's en de belangrijke maatschappelijke opgaven waar Arnhem voor staat. De gemeente houdt rekening met een investeringsbedrag van in totaal circa € 13,8 miljoen. Ingezet wordt op:

- Versterking van Arnhem binnen de Groene Metropoolregio.
- Versterking van Arnhem via krachtige wijken.
- Ingezet wordt met name op drie gebieden:
  - Arnhem-Oost.
  - Kronenburg/Vredenburg.
  - Centrumgebied.

Afwegingskader corona 2020-2021

In de vergadering van 2 september 2020 heeft de gemeenteraad per motie aandacht gevraagd voor 'de gevolgen van uitstel van betalingen voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem'. Aanleiding is dat de gemeente Arnhem sportverenigingen, cultuurinstellingen, welzijnsorganisaties, wijkinitiatieven uitstel van betaling verleent, bijvoorbeeld voor huur van onroerend goed of betaling gemeentelijke belastingen. In de raadsbrief 'Arnhems afwegingskader corona 2020 – 2021' van 13 oktober 2020 is een afwegingskader beschreven dat aansluit bij de bestaande maatregelen en interventies. Aanleiding voor het afwegingskader is dat er instellingen zijn die uitstel van betaling hebben gekregen maar in hun voortbestaan worden bedreigd indien zij uitgestelde huur alsnog moeten betalen. Toegelicht wordt dat gesubsidieerde partijen als sportverenigingen, cultuur- en welzijnsinstellingen vaak zowel een bestuursrechtelijke (subsidie-) relatie hebben met de gemeente als een privaatrechtelijke relatie, bijvoorbeeld indien zij ruimte huren van de gemeente. Het college wil extra steun verbinden aan de gesubsidieerde activiteiten zodat de betreffende instellingen de gesubsidieerde activiteiten kunnen blijven uitvoeren.

Het college geeft aan dat voor de gesubsidieerde instellingen generieke maatregelen zijn geformuleerd:

- Indexatie van huren wordt wel doorgevoerd. Indien noodzakelijk dan vindt er compensatie plaats via maatwerk. Ook in de subsidies worden de subsidiebedragen jaarlijks geïndexeerd.
- Het college kiest voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking.
- De mogelijkheid tot uitstel van huurbetaling wordt uitgebreid tot maximaal 12 maanden tot 1 mei 2021.
- Uitstel van huurbetaling is een generieke maatregel die de gemeente op maatwerkbasis inzet, gebaseerd op een individuele beoordeling van urgentie en risico's.
- Het college geeft aan dat de huur voor sportaccommodaties al voor drie maanden is kwijtgescholden en dat daarna de huurverplichtingen weer is doorgevoerd.
- De gemeente stelt geen generiek noodfonds in.

Met als basis uitstel van huurbetaling als generieke maatregel, kunnen aanvullend de volgende stappen worden gezet:

- Steun wordt verleend in de vorm van een (publiekrechtelijke) subsidie. Indien steun in de vorm van subsidie nadelige effecten heeft, kan steun via gedeeltelijke dan wel volledige kwijtschelding van huur plaatsvinden.
- Steun kan bestaan uit steun ten laste van de gemeentelijke exploitatie, liquiditeitssteun en/of garantstelling, waarbij steun met het minste beslag op de gemeentelijke exploitatie altijd de voorkeur heeft.
- Ter beperking van het financiële risico worden eventuele garantstellingen en leningen voor 50% in mindering gebracht op het beschikbare budget van € 250.000.
- De garantstelling eindigt op 1 mei 2021.
- Hoe hoger het bedrag van de steun, hoe uitgebreider de motivatie en de verantwoordingseisen van de aanvrager zullen moeten zijn.

Het afwegingskader is vastgesteld in een collegebesluit op 13 oktober 2020 en ter informatie in een raadsbrief naar de raad gezonden. Het afwegingskader is een antwoord op door de raad gestelde vragen over hoe om te gaan met uitstel van betalingen voor gesubsidieerde instellingen (bij motie van 2 september 2020, 'Is uitstel ook afstel').

Voor partijen waarmee de gemeente geen subsidierelatie heeft maar wel een privaatrechtelijke (huur-) relatie, kunnen maatregelen worden ingezet voor zover zij behoren tot door het kabinet aangewezen sectoren. De gemeente heeft vanaf oktober 2020 voor deze groep instellingen de volgende maatregelen genomen:

- Mogelijkheid tot uitstel van huurbetaling wordt uitgebreid tot 12 maanden tot 1 mei 2021.
- Indexatie van huur wordt wel doorgevoerd.
- Indien een organisatie dreigt om te vallen, wordt maatwerk ingezet voor afweging tussen verhuur van panden en voorkomen van leegstand.
- Het college kiest voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking.

Compensatie Rijk dekt groot deel kosten

Op 13 oktober biedt het college ook de raadsbrief 'Actualisatie impactanalyse corona en effecten septembercirculaire 2020'. Het college van B&W schetst hierin dat de financiële impact van corona op de gemeentelijke financiën wordt geraamd op circa € 12 miljoen aan extra lasten en/of minder baten. Deze raming is vrijwel gelijk aan een eerdere raming in augustus 2020. In de raadsbrief wordt ook toegelicht op de extra bijdragen van het Rijk voor de gemeente, met name de twee steunpakketten van 28 mei 2020 en 28 augustus 2020. De totale compensatie van het Rijk wordt geraamd op € 10,5 miljoen, waardoor de conclusie wordt getrokken dat deze compensatie het overgrote deel van de nadelige effecten van corona in de gemeentelijke exploitatie opvangt.

Op 27 oktober wordt een raadsbrief verzonden door het college met daarin een toelichting op en een uitwerking van de herstelagenda en het voornemen om als lokale overheid anti-cyclisch te investeren om zo de negatieve gevolgen van de coronacrisis te helpen beperken.
Het anticyclisch investeren richt zich op het 'tegen de conjunctuur in' stimuleren van extra werkgelegenheid in de vorm van:

- Direct werk door uren van mensen die aan de slag gaan.
- Werk omdat de stad geloof krijgt en ook gaat investeren.
- Werk voor Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt.

Aangrijpingspunten voor anticyclisch investeren door de gemeente vormen onder meer:

- Versterking van Arnhem binnen de Groene Metropoolregio (betreft de gemeenten ni de regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley, door inzet op onder meer uitbreiding van groen, bevorderen van circulaire economie, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie en energietransitie.
- Versterking van Arnhem via 'krachtige wijken', waarbij inspanningen zich focussen op:
  - Arnhem Oost.
  - Kronenburg/Vredenburg.
  - Centrumgebied.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

Op basis van uitgebreide deskresearch in combinatie met gevoerde gesprekken met de ambtelijke contactpersoon voor het rekenkameronderzoek en het bestuurlijk aanspreekpunt voor het rekenkameronderzoek is het navolgende overzicht opgesteld van door de gemeente Arnhem genomen corona-steunmaatregelen.
Voor een overzicht van maatregelen gericht op corona met een ander karakter verwijst BEA naar bijlage I.

Legenda behorend bij het overzicht:

Besluit

B Burgemeestersbesluit
C Collegebesluit
RB Raadsbesluit

Steuncategorieën

F Faciliterende maatregel
L Liquiditeitsondersteuning
G Financiële maatregel
O Overige hulp

Doelgroepcategorieën

G Generiek
S Sector
L/A Leveranciers/afnemers
B Burgers

Nr.	Datum 2020	Maatregel	Besluit	Steun	Doelgroep
1.	15-3	Regeling voor aanvragen van uitstel belastingaanslag (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing).	C	L	G
2.	18-3	Continuering dienstverlening aan Arnhemmers met schulden, met accent op leefgeld.	C	G	B
3.	18-3	Inrichting webpagina op www.arnhem.nl met informatie voor inwoners, ondernemers en instellingen	C	F	G
4.	18-3	Gemeente continueert subsidie aan instellingen ook als zij prestaties vanwege corona niet kunnen leveren	C	G	G
5.	26-3	Mogelijkheid van voorschot op Tozo	C	L	G
6.	26-3	Coulant omgaan met huurvoorwaarden gemeentelijk vastgoed.	C	G	G
7.	26-3	Geen huur in rekening brengen voor de periode waarin de sportaccommodaties gesloten zijn.	C	G	S
8.	26-3	Tijdelijk verruimen expeditietijden supermarkten t.b.v. 'ouderenuur'.	C	F	S
9.	26-3	Inrichten website 'www.voorelkaarinarnhem.nl' i.s.m. zorginstellingen	C	F	G
10.	2-4	Extra daklozenopvang (40 plekken) d.m.v. een schip	C	G	S
11.	9-4	Noodfonds van Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA), opgezet in overleg met de gemeente Arnhem, voor ondersteunen van projecten die de economische schade van corona voor Arnhemse ondernemers beperken.	C	? (lijkt geld van fonds)	G
12.	9-4	Ook voortgezet onderwijs kan beroep doen op invalpool Stichting PAS voor noodopvang	C	F	S
13.	april	Individuele huurders die daar om verzoeken maximaal 2 maanden uitstel van huur verlenen.	C	G	G
14.	april	Zes maanden uitstel van indexering van huur voor ondernemers die onder door kabinet vast-	C	G	G

		gestelde sectoren vallen.			
15.	9-4	430 laptops geleverd aan scholen t.b.v. leerlingen uit huishoudens op sociaal minimum i.s.m. Stichting Leergeld en Dullertstichting	C	F/G	S
16.	9-4	Mogelijkheid voor evenementen om nieuwe plek op de agenda te kiezen in loop van 2020	C	F	S
17.	april	Initiatief Midden-Gelderland Werkt Door van het WSP Midden-Gelderland, om werkgevers met overcapaciteit en behoefte aan menskracht bij elkaar te brengen, ook omdat zo mensen hun baan en inkomsten kunnen behouden.	Besluit van WSP	F	G
18.	2-6	Toepassen van hardheidsclausule van Algemene wet inzake Rijksbelastingen t.a.v. leges voor de aanvullende vergunningen voor de periode 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020 in het kader van corona, waardoor het aanslagbedrag met 100% wordt verminderd.	C	G	S
19.	2-6	Besluiten tot het –waar mogelijk- beschikbaar stellen van aanvullende terrasruimte in periode van 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020.	C	F	S
20.	Bijlage bij raads-Brief 2 juni (deels overzicht eerdere maatregelen)	Gemeentelijke klantenservice, afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen werken samen t.b.v. informatievoorziening.	C	F	G
21.		Regelmatig bestuurlijk overleg met diverse ondernemersorganisaties, zoals Koninklijke Horeca Nederland, Stichting Ondernemersfonds Arnhem, Verenigingen Eigenaren Centrum Arnhem, Ondernemers Kontakt Arnhem, Platform Binnenstad Arnhem.	C	F	S
22.		E-mailadres ondernemen@arnhem.nl voor vragen van ondernemers	C	F	G
23.		Idem met Arnhemse sportverenigingen, Papendal en Vitesse.	C	F	S
24.		Overleg met provincie over ‘Actieplan Economie’, voor economisch herstel en behoud van werkgelegenheid.	C	F	G
25.		Voor gastvrij en coronaproof ontvangen van bezoekers in de stad inzetten van ‘City Hosts’.	C	F	G
26.		Voor ondernemers of organisaties die vragen hebben of hulp nodig hebben bij de nieuwe fase sinds 1 juni, is een speciaal loket (‘loket	C	F	G

		1,5 meter') geopend met een multidisciplinair team.			
27.		Overleg met evenementen- en festivalorganisaties over alternatieven of later door laten gaan van evenementen. De gemeente stelt zich coulant op bij subsidies.	C	F	S
28.		Samen met Stadsmarketing Arnhem ingezet op activiteiten om de Arnhemmer een hart onder de riem te steken. Met o.a. 'Dit is Pas Arnhem' en bijbehorende 'pluim' die besteed kan worden bij lokale ondernemers.	C	F	G
29.		Samen met Arnhemse Sportfederatie een uitvraag gedaan onder sportverenigingen over de verwachte impact van de coronacrisis op de vereniging.	C	F	S
30.		Extra capaciteit ingezet om de piek aan aanvragen voor o.a. Tozo en bijstand op te vangen.	C	F	G
31.		Zelfstandig ondernemers die een krediet hebben van de gemeente geen rente in rekening gebracht over het eerste kwartaal.	C	G	G
32.		Pilot 'Geldzaken & Ondernemers' gestart, met extra aandacht voor ondernemers die door corona in de schulden zijn geraakt.	C	F	G
33.		Partners in 'Vroeg Erop Af' verzocht om mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden	C	F	G
34.		I.s.m. Rijnstad laagdrempelige budgetchecks voor mensen met inkomensdaling	C	F	G
35.	9-6	Matching bijdragen Rijk en provincie t.b.v. Musis en Stadstheater Arnhem, Luxor Live en Focus Filmtheater (i.c. bijdrage toe te kennen van respectievelijk maximaal € 211.000, € 125.000 en € 90.500)	C	G	S
36.	9-6	Gemeente heeft coronadashboard ontwikkeld	C	F	G
37.	13-10	College heeft afwegingskader opgesteld over hoe om te gaan met huurders (al dan niet indexeren, mogelijk uitstel betaling, aanvullend eventueel subsidie of anderszins steun (liquiditeitssteun en/of garantstelling)	C	F	
38.	27-10	Besluit tot inzet van middelen voor anticyclisch investeren, gemeente houdt rekening met in-	C	G	G

		vesteringen tot circa € 13,8 mln[19]			
39.	10-11	College licht toe dat er overleg is geweest met grote verhuurders (Vivare, Portaal, Volkshuisvesting, SSH& en de AVV) om huren niet te verhogen, n.a.v. op 17 juni aangenomen motie	C	F	G
40.	1-12	Aanvullende maatregelen culturele sector, o.a. gericht op amateurkunstorganisaties, Schakel025 (t.b.v. 'stroomversnellersregeling' en scholing van zzp'ers in culturele sector), Studio Omstand, Kunst op de Koffie, Expoplu en Nationale Jeugdorkesten Nederland, pilot mediafonds, Sonsbeek & State of Fashion, Posttheater en Rozet	C	G	S
41.	15-12	Collegebesluit verlenging tot 1 maart 2021 uitstel[20] van betaling OZB en rioolbelasting voor ondernemers en uitstel betaling toeristenbelasting	C	L	G

[19] Op 11 augustus 2020 heeft het college in de brief 'Nadere onderbouwing Herstelagenda' toegezonden aan de raad. Op 25 augustus heeft het college de raad geïnformeerd over de daarbij te hanteren uitgangspunten. Op 27 oktober volgt een toelichting op de wijze waarop het college de middelen wil inzetten.

[20] Toegelicht wordt dat afstel geen reële optie is, gelet op de financiële impact van een dergelijke maatregel. .

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder

Uit de hiervoor in hoofdstuk 3 geschetste gang van zaken bij het formuleren van corona-steunmaatregelen door het college van B&W, komt naar voren dat de gemeenteraad op diverse momenten een actieve rol heeft vervuld op het dossier van de corona-steunmaatregelen. Zeker in de eerste fase van de coronacrisis (zie ook paragraaf 2.2) hebben verschillende fracties uit de gemeenteraad diverse vragen gesteld aan het college, voor een deel in de vorm van vragen ex artikel 40 Reglement van Orde (i.c. als motie).

Daarnaast zijn er diverse raadsbrieven door het college toegezonden, waarbij deze zeker in de eerste maanden niet tot besluitvorming door de raad hebben geleid. De in de raadsbrieven opgenomen besluiten werden ter kennisname aangeboden aan de raad.

Een actieve discussie in de raad vond onder meer plaats op een aantal zogenoemde 'politieke avonden'. Bijvoorbeeld op 15 april en 22 april 2020, met als onderlegger de meest recente raadsbrieven 'Voortgang crisismaatregelen tegen het coronavirus' (van 18 en 26 maart en 2 en 9 april) en de meest recente raadsbrieven 'Update corona-virus' (van 4, 5, 12 en 15 maart). Op 22 april is gestemd over 9 moties over de aanpak van het coronavirus en daarop gerichte (steun)maatregelen, waarvan 4 werden aangenomen en 5 werden verworpen:

Overzicht van moties, politieke avond van 22 april 2020	
Aangenomen	Verworpen
• Onderwijsachterstanden tegengaan (D66 en SP). • Corona vergroot kloof tussen arm en rijk, gemeente moet die kloof verkleinen (SP). • Scenario's voor morgen (CDA, PvdA, D66, Arnhem Centraal en DENK Verenigd Arnhem). • Red het Airborne Museum, zodat we de Slag om Arnhem met goed fatsoen kunnen blijven herdenken (SP, VVD, D66, CDA, Arnhem Centraal, GroenLinks en PvdA).	• Bezuinigen op de zorg tijdens de coronacrisis is niet verantwoord en moet stoppen (SP). • Alle ondernemers recht op ondersteuning (Arnhem Centraal). • Zicht krijgen op onze meest kwetsbare ouderen (SP). • Stoppen met de invoering van diftar (Arnhem Centraal en PVV). • Laat werknemers niet de rekening van de coronacrisis betalen (SP).

Op 24 juni is er weer een politieke avond waarop het corona-dossier geagendeerd is. Als onderlegger voor discussie zijn onder meer ingebracht:

- Perspectiefnota 2021-2024 en bijbehorend raadsvoorstel.
- Impactanalyse gevolgen coronacrisis.
- Raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' d.d. 19 mei 2020.
- Raadsbrief 'Arnhemse aanpak, de weg vooruit' d.d. 2 juni 2020 met bijlage 'Arnhemse aanpak maatregelen en acties coronacrisis tot nu toe'.
- Raadsbrief 'Coronadashboard' d.d. 9 juni 2020 met bijlage 'Coronadashboard'.
- Arnhems Corona-noodplan 'Investeren in een sociale toekomst' van de SP-fractie.

Op 24 juni en daarna op 1 juli wordt meningsvormend gediscussieerd in de raad over onder meer deze ingebrachte stukken.

Overzicht van moties, politieke avond van 8 juli 2020	
Aangenomen	Verworpen
• Graag op tijd (CDA en D66). • Meer en beter onderbouwen (D66, CDA en VVD). • Herstelagenda cultuurmakers (GroenLinks, D66 en PvdA).	• Coronanoodplan (SP). • Een coronafonds om financiële gevolgen coronacrisis op te vangen i.p.v. 10 miljoen euro weggooien voor een facelift voor de blauwe golven (SP).

In de periode van maart 2020 tot ultimo 2020 zijn er verder 21 raadsvragen ex artikel 44 gesteld. Een groot deel van deze vragen heeft betrekking op de impact van corona op het sociale domein. Trefwoorden zijn onder andere huisuitzettingen, zorg, arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, huiselijk geweld, schuldhulpverlening, mensen met een beperking, inburgering en onderwijs:

Overzicht van raadsvragen ex artikel 44		
30-11-2020	Corona-achterstanden en voortgang inzet op brede brugklassen	12-01-2021
05-10-2020	Inburgering in en na coronatijd	10-11-2020
12-08-2020	Het bericht dat het Arnhems voetbal zware verliezen voorziet door corona-ingrepen	01-09-2020
11-08-2020	Goede ventilatie tegen corona op Arnhemse scholen	01-09-2020
08-08-2020	Capaciteit VGGM bron- en contactonderzoek en communicatie coronavirus	01-09-2020
02-07-2020	Huisuitzettingen in coronatijd	14-07-2020
25-05-2020	Corona-boetes	08-07-2020
13-05-2020	Vaccinatie tijdens corona crisis	02-06-2020
13-05-2020	Arnhemse scholen en kinderopvang in de coronacrisis	16-06-2020
08-05-2020	Corona werpt mensen met een beperking terug	02-06-2020
06-05-2020	Kleine woonzorginstellingen door corona in acute geldproblemen	27-05-2020

04-05-2020	Zorg voor zorgverleners en bewoners van verpleeghuizen tijdens de coronacrisis	27-05-2020
02-05-2020	Corona en horeca	09-06-2020
28-04-2020	Integrale schuldhulpverlening en bewindvoering als gevolg van coronacrisis	27-05-2020
20-04-2020	Gratis parkeren zolang corona maatregelen van kracht zijn	19-05-2020
16-04-2020	Corona impact op gebedshuizen	13-05-2020
08-04-2020	Zorgen over toename huislijk geweld door coronacrisis	19-05-2020
25-03-2020	Het bericht dat Werkbedrijf Scalabor open blijft ondanks de coronacrisis	07-04-2020
25-03-2020	Zorg voor onze zorg tijdens coronacrisis	21-04-2020
24-03-2020	Geen huisuitzettingen tijdens de coronacrisis	16-04-2020
16-03-2020	Arnhemse inwoners niet de dupe van Corona	24-03-2020

De gestelde vragen worden in de regel binnen een maand beantwoord door het college.

De actieve rol van de gemeenteraad blijkt ook uit de navolgend weergegeven eerste respons van raadsfracties naar aanleiding van de voor het voorliggende onderzoek voorgelegde vragen.

4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid

Als onderdeel van het onderzoek zijn in november 2020 aan alle raadsfracties in Arnhem enkele vragen voorgelegd, met als bedoeling in beeld te brengen hoe raadsfracties oordelen over de door de gemeente genomen maatregelen, over de informatie vanuit het college van B&W en hoe de raad bij besluitvorming betrokken is en waar men terugkijkend tevreden over is en waarover minder tevreden.

De precieze formulering van de aan de raadsfracties voorgelegde fracties luidt als volgt:

a. Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?
b. Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
c. Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?

Navolgend een **bloemlezing** van de ontvangen respons, met als eerste een beeld van de mate waarin fracties zelf initiatieven hebben ondernomen:

Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?

De meeste fracties geven aan dat zij inderdaad zelf initiatieven hebben genomen. Een aantal reacties ter illustratie:
• Dit hangt af van wat onder steunmaatregelen wordt bedacht. Onze fractie heeft een aantal initiatieven genomen, zoals:
  ➢ Motie 20M187; geef maatschappelijke beroepen voorrang bij corona-test. Deze is aangenomen. Vlak erna is er landelijk ook het initiatief genomen om dit te doen en inmiddels is het operationeel.
  ➢ Motie 20M167; herstelagenda cultuurmakers. Deze is aangenomen en verwerkt in de begroting, maar ook in toekomstige maatregelen.
  ➢ Motie 20M169; stadsdistributie duurzaam de stad in. Deze is aangenomen, en deels geschreven naar aanleiding van de coronacrisis/noodzaak voor minder drukte in de stad. Deze moet nog afgehandeld worden.
  ➢ Motie 20M165; waar nodig nu al beginnen. Deze dienden we als tweede in en is aangenomen. Met als resultaat dat sommige steunmaatregelen uit de Herstelagenda eerder zijn ingezet.
• We hebben direct op 15 maart, middels art 44 vragen, het verzoek aan het college gedaan om de lokale belastingen voor ondernemers op te schorten en de ondernemers proactief te informeren en te begeleiden over de noodmaatregelen. Het college heeft gehoor gegeven aan dit verzoek. Ondernemers kregen uitstel tot juli 2020 en kunnen vervolgens in termijnen betalen als dat nodig is. Verder is een ondernemersloket geopend waar ondernemers terecht kunnen met al hun vragen.
• Tijdens het Corona debat heeft onze fractie de oproep aan het college gedaan om alle creativiteit te benutten om te kijken wat we als gemeente nu en de komende tijd kunnen doen, en dan niet alleen de korte maar ook de lange termijn. Ook hebben we aangedrongen op regelmatige uitgebreide informatie over de gevolgen van de coronacrisis in de stad. Het college is met een goede herstelagenda gekomen en houdt ons goed op de hoogte door middel van het Corona Dashboard.
• Onze fractie heeft in debatten aandacht gevraagd voor de wijze waarop de ondersteuningsmaatregelen in Arnhem geregeld worden.
• Daarnaast over het verlies aan banen, gevolgen voor schulden en de impact op de zorg.
• In het debat over de herstelagenda hebben we een motie ingediend over de ondersteuning voor sportverenigingen, cultuurinstellingen en andere instellingen (motie ‘Is uitstel ook afstel’ van 2 september 2020). Het college gevraagd voor een plan van aanpak. We verlenen nu veel uitstel. Maar uitstel betekent ook dat het een keer terugbetaald moet worden. Wat betekent dit. Hier moeten we op voorhand over nadenken.
• Daarnaast gevraagd of naast steun van het Rijk ook nadere steun nodig is. Wij hebben tevens een motie ingediend om bij Rijk en VNG aan te dringen op haalbare en eerlijke eisen voor controle op Tozo- en NOW-gelden, om te voorkomen dat ondernemers achteraf benadeeld worden door tussentijds verandering van de spelregels.
• Onze fractie heeft via schriftelijk vragen en reguliere input actief bijgedragen aan de

mogelijkheid voor de horeca voor ruimere terrassen in de buitenruimte.
- Onze fractie heeft schriftelijke vragen gesteld over de komende TK-verkiezingen in maart 2021. Met name het gezondheidsrisico speelt hierbij een rol. Er was een stembureau in het ziekenhuis (al afgevallen inmiddels), in verzorgingshuizen, et cetera. Locaties waar veel oudere/kwetsbare inwoners wonen. Aanvullend zijn veel vrijwilligers/leden van het stembureau 60+. Deze groep heeft ook extra risico in een stemlokaal, waar op de verkiezingsdag vele honderden inwoners komen stemmen. Het CDA heeft onder andere voorgesteld studenten in te zetten. Dit omdat ook het aantal leden van stembureaus groter moet zijn dan in het verleden. B&W heeft deze vragen actief opgepakt (ook landelijk verplicht), maar onze vragen liepen ongeveer een maand voor op de landelijke spoedwet.
- Vanuit de gemeenteraad zijn diverse moties en amendementen ingediend rondom met name ook de 'gevolgen vanuit de corona'. Zowel bij de Begroting, maar ook in de discussie bij het jeugdbeleid als de armoedeagenda. Onze fractie heeft stevig gepleit voor duidelijke(re) monitoring. Zodat we kunnen volgen hoe de stad zich ontwikkelt. Wordt bijvoorbeeld in het sociaal domein wel aan gewerkt. Maar staat ook nog deels in de kinderschoenen (was zwak georganiseerd).
- Onze fractie heeft vragen gesteld m.b.t. kleine ondernemers die qua regels tussen wal en het schip vielen en dus geen recht hadden op regelingen vanuit het rijk. College wilde hier niets extra's voor doen.

Enkele fracties geven daarentegen aan geen initiatieven te hebben ondernomen op dit vlak:
- Nee, t.a.v. corona hebben we een motie ingediend om ons als Arnhem tegen de ondemocratische spoedwet uit te spreken. De steunmaatregelen laten we over aan partijen die ze nodig hebben gemaakt.
- Nee, onze fractie heeft geen initiatieven genomen op dit vlak.

Fracties geven ook diverse voorbeelden van maatschappelijke instellingen, ondernemingen en inwoners die contact zochten vanwege corona:

Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
• Ja, diverse. Bijvoorbeeld in het begin over de aanvraag van Tozo-regelingen. Of door inwoners die zorgen hadden over steun vanuit de overheid. • Ja, vooral met vragen over de steunmaatregelen van de gemeente. Die vragen hebben we beantwoord of doorgegeven aan het ondernemersloket. • Ja, ik ben benaderd door zzp'ers met de vraag of er recht op compensatie was. Dit was overigens niet het geval. • Onze fractie is benaderd door de zorginstellingen, verpleeginstellingen, bewoners, sportverenigingen, cultuurinstellingen • Vooral horeca laat ons blijken het heel zwaar te hebben.

- Maar ook zzp'ers met bedrijf aan huis staan in de kou. Soms moeten ze het doen met 1 kleine uitkering op bijstandsniveau. Als de partner werkt krijgt men niets omdat men boven dat niveau uit komt. Dat vinden wij onrechtvaardig. Niemand kan iets aan de situatie doen.
- Ja.
- Zelf wel mails ontvangen en nieuwsbrieven vanuit de vakorganisaties (horeca/MKB/VNO-NCW). Mijn indruk is dat veel ondernemers vanuit de landelijke regelingen (Tozo bijvoorbeeld) wel direct met de gemeente contact opnemen. Daar moeten ze ook zijn. Via fracties kunnen ze ten aanzien van financiële ondersteuning niet direct bij raadsleden zijn. Is nogal landelijk beleid.
- Gemeentelijk beleid zoals de terrassen buiten zijn lokaal wel opgepakt

Tot slot is er een eerste beeld van de tevredenheid over de inhoudelijke vulling van het pakket en de betrokkenheid bij de besluitvorming over maatregelen:

Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?
• We zijn met raadsinformatiebrieven zeer goed op de hoogte gehouden. Door het gebrek aan vergaderingen in de eerste lockdown was er echter weinig debat over. Dit had ook te maken met het feit dat het ons allemaal overrompelde. Betrokkenheid van raad bij besluitvorming over de Herstelagenda was goed. • Ja, Wij zijn tevreden over het snelle handelen van het college en over het lef dat het getoond heeft door een herstelagenda te presenteren met een investeringsagenda van 19 miljoen euro. Met name de anticyclische investeringen in de stad zijn wij erg blij mee. College heeft haar rol pro-actief opgepakt daar waar het gaat om implementeren landelijke regelingen, verruimen terrassen en maatwerk bieden zodat ondernemers zoveel mogelijk door konden. • Waar we wel nog zorgen over hebben is de lange(re) termijn. Het is belangrijk dat die ook goed op het netvlies blijft. Bijvoorbeeld door inspanningen te plegen om maakindustrie naar de regio te halen, zodat we(als land) op de lange termijn minder afhankelijk zijn van andere landen/werelddelen.. • Het is goed om de culturele sector in deze tijd overeind te houden. • Verder denk ik dat het opheffen van de meeste maatregelen meer zou helpen. Het subsidiëren van terrasverwarming/-uitbreiden van de terrasmogelijkheden in de winter is ronduit absurd. • In het begin was het lastig omdat alles snel ging. De raad leek vooral achteraf geïnformeerd te worden. Daarnaast was de impact niet duidelijk en de wijze waarop het college hiermee aan de slag wilde. • Gelukkig hebben we enkele goede debatten gehad. Is er een dashboard gekomen, waardoor we up to date inzicht hebben in de impact van Corona. • De raad krijgt ook regelmatig raadsbrieven over de maatregelen, zowel lokaal als lande-

lijk.
- De herstelagenda was een goed debat. Hierbij niet alleen gekeken naar de directe impact, maar ook gekozen voor investeren in de stad en daarmee het perspectief bieden aan de stad.
- Omdat het landelijke regelingen zijn, en het college niet echt iets lokaal wil doen, missen wij steun voor bovengenoemde groepen. Wat dat betreft zijn wij niet echt bij het beleid betrokken, omdat het uitvoering betrof van landelijke regelingen.
- Nee.
- Ik denk dat Arnhem doet wat het kan en pro-actief naar inwoners en ondernemers handelt. Veel gaat natuurlijk langs mij/onze fractie heen. Dit betreft dagelijkse uitvoering binnen de teams EZ, Werk en Inkomen, jeugdhulp. Het Corona dashboard wat de gemeente heeft ontwikkeld vind ik zelf als raadslid erg informatief en helpend.

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen zijn bij te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

"Ik leef in volstrekte onzekerheid"

Circa anderhalve maand na het begin van de coronacrisis, op 29 april 2020, verwoordt de wethouder Financiën van de gemeente Arnhem dat het college van B&W de financiële gevolgen nog niet goed kan overzien[21]:

- "Komen we in een zwart economisch scenario of zullen we ons redelijk staande houden? Ik vind dat moeilijk te bepalen."
- "… Ik leef in volstrekte onzekerheid. Dit is een crisis die ik nog nooit heb meegemaakt. De impact is zo onzeker."

Hij doet deze uitspraken op het moment dat de jaarlijkse Perspectiefnota wordt voorbereid en ter vaststelling wordt voorgelegd aan de gemeenteraad.

Per motie gevraagd om scenario's

Op 29 april wordt ook unaniem een motie aangenomen door de gemeenteraad, gericht op het bevorderen van het inzicht in de (mogelijke) financiële consequenties van de coronacrisis voor de gemeente[22]. De motie luidt als volgt:

- "De raad, gehoord de beraadslaging,
  constaterende dat
  - Er door de coronacrisis een forse recessie te verwachten valt;
  - Deze recessie ook in Arnhem effecten zal hebben en de raad tijdig een discussie wil kunnen voeren over de gevolgen van deze crisis;
  - De gemeenteraad van Arnhem graag stuurinformatie wil, om tot goede en gedegen besluitvorming hierover te komen;
  - De gemeenteraad tijdig wil beschikken over informatie, zodat zij de juiste keuzes kan voorbereiden in bijvoorbeeld de Perspectiefnota en de Meerjarenprogramma-begroting (MJPB).A

  overwegende dat
  - Het college heeft aangegeven met een financieel (corona) team wekelijks te over-

[21] Omroep Gelderland, *Arnhem tast financieel nog in het duister door corona*, 29 april 2020. .

[22] Motie 'Scenario's voor morgen', d.d. 2 april 2020, nummer 20M68, zaaknummer 465781. .

leggen over de (effecten van) genomen maatregelen en de financiën;
- Het college bij beantwoording op 22 april 2020 heeft aangegeven geen scenario's te hebben ontwikkeld, omdat de effecten van de crisis (de recessie) moeilijk in te schatten valt;
- Het college in berichtgeving naar aanleiding van de Jaarrekening heeft aangegeven dat er op dit moment al 66 risico's in beeld zijn gebracht naar aanleiding van de crisis;

verzoekt het college
- Om zo snel mogelijk met scenario's te komen naar de raad naar aanleiding van de in beeld gebrachte risico's;
- Deze scenario's bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan de raad te presenteren, zodat dit meegenomen kan worden in de besluitvorming;
- Indien dit niet mogelijk is, een proces aan de raad voor te leggen, waarin het college aangeeft hoe voor de zomer de risico's en de op basis daarvan opgestelde scenario's ter besluitvorming aan de raad worden voorgelegd, zodat de gemeenteraad het perspectief tijdig kan bijstellen indien dit noodzakelijk is;
- In ieder geval voor de zomer en in september een update te geven van de risico's en de scenario's hier op aan te passen".

Perspectiefnota 2021-20241

De portefeuillehouder Financiën geeft in een interview aan Omroep Gelderland d.d. 29 april 2020 aan dat in de Perspectiefnota de financiën voor de komende jaren zijn doorgerekend en dat relatief kleine plussen en minnen zichtbaar zijn ten opzichte van de begroting. Hij ligt echter toe dat dit "zonder alle corona-ellende is". Het profiel waarop gebaseerd wordt of Arnhem voldoende bestand is tegen financiële risico's, is van eind 2019 en daarmee achterhaald. Corona heeft het financiële risicoprofiel van de stad immers tamelijk opgeschud. De portefeuillehouder geeft aan dat de gemeente bezig is met een zogenoemde 'impact analyse'. Zelfs als hij ervan uitgaat dat de contactbeperkende maatregelen niet langer duren dan tot half juni, ontstaat er al een tegenvaller voor de gemeente van ten minste € 15 miljoen voor het jaar 2020 vanwege onder andere extra uitkeringen, grotere zorgvraag, minder parkeerinkomsten en afnemende bouwvergunningen. Aangegeven is dat de lijst met posten waarvan de financiële gevolgen nog niet bekend zijn groot is en in dit bedrag nog niet zijn meegenomen. De portefeuillehouder geeft aan dat, om inzicht te genereren in de financiële gevolgen van corona, en grip te krijgen op de financiële consequenties, een ambtelijk 'corona finance team' is ingesteld.

Tijdlijn

Ten aanzien van de verkenning en waardering van de financiële risico's van corona voor de gemeente Arnhem zijn met name de volgende documenten van belang:
- Perspectiefnota 2021-2024 (eind april aan de raad toegezonden) met vanaf pagina 18 een toelichting op de inschattingen van de corona-effecten.
- Eerste 'financiële impact-analyse gevolgen corona-crisis', die als bijlage gevoegd is bij de Perspectiefnota 2021-2024.
- Raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' van 19 mei 2020.

- Aanbieden aan gemeenteraad van raadsvoorstel ‘Arnhemse Herstelagenda coronacrisis’ op 7 juli 2020.
- Actualisatie van de financiële impactanalyse in juli/augustus 2020.
- Raadsbrief bij deze actualisatie, ‘Update ontwikkelingen in aanloop naar de Begroting 2021-2024’ van 18 augustus 2020.
- Raadsbrief Actualisatie financiële impactanalyse corona en septembercirculaire in oktober 2020.
- Bijlage met financiële impactanalyse bij deze brief.

Financiële impactanalyses

Op basis van door de ambtelijke organisatie ten behoeve van het voorliggende onderzoek verstrekte informatie, kan worden gesteld dat de gemeente Arnhem de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente heeft verkend door middel van ‘financiële impactanalyses gevolgen corona-crisis’. Bij de Perspectiefnota 2021-2024, die eind april 2020 is aangeboden aan de raad, is in de bijlage een eerste uitwerking van deze financiële impactanalyse opgenomen. In de financiële impactanalyse wordt inzicht gegeven in de verwachte impact op de lopende begroting voor 2020 en de begroting voor 2021. Als er onvoldoende zekerheid is of de impact zich voor zal doen, is een risico opgenomen in het gemeentelijk risicoprofiel. Na de Perspectiefnota zijn er nog twee raadsbrieven verschenen waarin de impact en de stand van zaken met betrekking tot de relevante risico’s zijn weergegeven. Deze informatie is gecomprimeerd verwerkt in het corona-dashboard van de gemeente Arnhem.

Het college van B&W heeft mede naar aanleiding van de motie van 29 april 2020 ingezet op de ontwikkeling van een corona-dashboard. Dit dashboard wordt op 24 juni gepresenteerd.

Raadsbrief 19 mei 2020

Op 19 mei 2020 stuurt het college een raadsbrief met als onderwerp ‘Aanpak en scenario’s coronacrisis’ en een uiteenzetting op de volgende aspecten:

- Crisisbeheersing corona.
- Financiële impact corona.
- Beleidsmatige impact corona.
- Begroting 2021-2024.

Ten aanzien van de financiële impact wordt aangegeven dat er een eerste impactanalyse is, dat wordt gewerkt aan een monitor/dashboard en dat de afgelopen maanden is besteed aan het verkrijgen van inzichten op de risico’s die de stad loopt. De komende periode wordt extra aandacht gegeven aan de wijze waarop de gemeente Arnhem de extra gemaakte kosten en de gederfde inkomsten kan dekken. Aangegeven wordt dat de gemeente in nauw overleg is met zowel Rijk als provincie Gelderland maar dat “ook voor hen geldt dat op dit moment nog geen toezeggingen gedaan kunnen worden” en dat er door beide bestuurslagen “op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners”.

BEA

Top-5-effecten financiële impact

Op 7 juli wordt de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis aangeboden aan de gemeent raad. De agenda bevat een toelichting op het CPB-scenario waarop Arnhem zich baseert bij het opstellen van prognoses en inschatten van effecten. De 'harde' nadelige effecten, die tot een overschrijding van de begroting leiden, zijn op dat moment ingeschat op € 11,3 miljoen voor het jaar 2020.
Er wordt een 'top vijf' benoemd van corona-gerelateerde effecten met de grootste financiele impact op de uitgaven voor 2020:

1. Terugloop van parkeerinkomsten.
2. Grote zorgvraag na de crisis.
3. Extra locatie voor maatschappelijke opvang voor inwoners zonder corona.
4. Aanpassingen in bedrijfsvoering/ICT.
5. Extra activiteiten op het terrein van afvalinzameling (inclusief bedrijfsafval).

Bij het opstellen van de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis verwacht het college dat de gemeente Arnhem van het Rijk circa € 9 miljoen zal ontvangen als compensatie. Dit betekent dat de gemeente rekening houdt met een tekort op de coronamaatregelen van zeker € 2,3 miljoen (de te ontvangen € 9 miljoen compensatie minus in ieder geval de 'harde' nadelige effecten op de begroting van € 11,3 miljoen).

Raadsbrief 18 augustus 2020

De risico-inventarisaties van de gemeente in de vorm van een financiële impactanalyse en de toelichting van de verwachte impact op de gemeente sluiten aan bij door het Centraal Planbureau opgestelde scenario's. In de raadsbrief 'Update ontwikkelingen in aanloop naar de Begroting 2021-2024' van 18 augustus 2020 is aangegeven dat de totale impact inmiddels wordt ingeschat op € 12,1 miljoen voor het jaar 2020.

De gemeente Arnhem sluit bij het inschatten van risico's aan bij door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde ramingen. De Herstelagenda van de gemeente Arnhem sluit aan bij de basisraming van het CPB van 16 juni 2020. In de raadsbrief met een financiële update van 18 augustus 2020 wordt aangegeven dat het CPB zijn scenario's heeft geactualiseerd. De CPB-scenario's gaan uit van drie mogelijke ontwikkelingen:

- Beperkende maatregelen gedurende 3 maanden.
- Beperkende maatregelen gedurende 6 maanden.
- Beperkende maatregelen gedurende 12 maanden.

Arnhem is vanaf het begin van de crisis uitgegaan van het middenscenario van het CPB. Op basis van dat scenario, en met gebruik van door andere steden gebruikte kengetallen en landelijke rekenregels, is onder meer een doorrekening gemaakt van het negatieve effect van corona op de bijstandsontwikkeling. De gemeente Arnhem voorziet dan medio 2018 een toename van het bijstandsbestand met 270 uitkeringsgerechtigden in 2020 en 300 in 2021.

Actualisatie 13 oktober 2020

Op 13 oktober 2020 stuurt het college de raadsbrief 'Actualisatie impactanalyse corona en effecten septembercirculaire 2020' naar de raad. De raadsbrief bevat een nieuwe raming van de extra kosten en extra gederfde inkomsten vanwege corona. Deze komen samen uit op circa € 12 miljoen, wat aansluit op de eerdere raming van 7 juli 2020. Er zijn wel veranderingen opgetreden in de verwachte financiële effecten van corona. Aan de ene kant wordt geconstateerd dat de eerder verwachte grotere zorgvraag (waarvoor € 1,7 miljoen was ingeschat) zich niet voor lijkt te doen in 2020. Tegenover deze en andere meevallers staan ook tegenvallers, waarbij met name van belang zijn de verwachte omzetderving van sociaal werkvoorzieningsbedrijf Scalabor (€ 778.000 nadeel) en extra kosten vanwege het grotere aanbod aan afval dat ingezameld en verwerkt moet worden (€ 700.000 nadeel).

Compensatie door Rijk dekt meeste kosten

In de raadsbrief stelt het college vast dat er ten opzichte van de eerdere raming van 7 juli een meevaller is wat betreft compensatie van het rijk. Deze is opgelopen van € 9 miljoen naar € 10,5 miljoen. Het college concludeert dat de totale compensatie daarmee het overgrote deel van de nadelige effecten (€ 12 miljoen) in de exploitatie opvangt.

Door de ambtelijke organisatie is voor het voorliggende onderzoek toegelicht dat de belangrijkste vorm van risicobeheersing bestond uit het voortdurend monitoren van zowel de financiële impact, en risico's, op de begroting als de door het Rijk en de provincie Gelderland toegezegde compensatie. In de financiële impactanalyses is telkens de conclusie getrokken dat beide grotendeels in lijn liggen en dat er dus geen fors financieel nadeel zal ontstaan.

Voor de gewenste intensiveringen in de Herstelagenda en het anticyclisch investeren, zoals opgenomen in de Begroting 2021, is ruimte gevonden binnen het totale meerjarige financiële beeld. De actualisatie van de bestemmingsreserves heeft daaraan bijgedragen.

Motie raad over anticyclisch sparen

Door de raad is op 11 november 2020 bij motie aandacht gevraagd voor het weer herstellen van de financiële positie van de gemeente na de coronacrisis (de motie is aangenomen met 34 stemmen voor en 3 tegen). Aangegeven wordt dat anticyclisch investeren ook vraagt om anticyclisch sparen. De motie luidt als volgt:

"We weten dat:
- Arnhem de reserves maximaal benut om extra te investeren tijdens de coronacrisis.
- Een deel van deze investeringen zichzelf zeker niet in de gemeentebegroting terugverdient.
- De financiële positie van de gemeente er daardoor niet goed uitziet en we een volgende crisis niet zomaar aan kunnen.
- Het college wel spreekt van 'anticyclisch investeren', maar nog geen onderbouwde doorzichten geeft hoe na het investeren de reserves weer worden opgebouwd.

We weten dat:

- Anticyclisch investeren ook vraagt om anticyclisch sparen als de situatie gunstiger is.

Daarom vraag de gemeenteraad aan het college om:

- Zich tot doel te stellen dat na de coronacrisis de reserves weer worden opgebouwd tot een niveau waarbij deze een nieuwe grote crisis aankunnen en dan opnieuw ruimte bieden voor anticyclisch investeren als dat nodig mocht zijn.
- Bij het proces rondom het in samenhang bekijken van solvabiliteit, schuldquote en weerstandsvermogen (naar aanleiding van motie 20M209g) ook te betrekken hoe de reserves na de coronacrisis weer worden opgebouwd.
- Bij de komende perspectiefnota de raad inzicht te geven welke verbeteringen in de financiële positie er naar aanleiding van de tussenstand in dat proces verwacht kunnen worden voor de komende jaren, eventueel in de vorm van een aantal mogelijke scenario's."

Geen beleidsscenario's

De gemeente Arnhem past scenario-analyse toe in de zin dat zij haar inschattingen van de financiële impact van corona mede baseert op CPB-scenario's en daarbij uitging van de 'middenvariant'. De gemeente Arnhem heeft geen beleidsscenario's opgesteld wat betreft de aanpak van corona of het formuleren van corona-steunmaatregelen. Het college heeft de raad geen alternatieven voorgelegd op dat vlak.

Groot gewicht gehecht aan financiën

De unaniem door de raad aangenomen motie om inzicht te genereren in de financiële consequenties van corona, het opstellen daarna door het college van een corona dashboard en de inrichting binnen de gemeentelijke organisatie van een 'corona finance team' onderstrepen het grote gewicht dat betrokkenen hechten aan (inzicht in en beheersing van) financiële risico's van de coronacrisis.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

In de raadsbrief d.d. 19 mei 2020 wordt ook ingegaan op de beleidsmatige impact van de coronacrisis, naast de financiële impact. Aandachtspunten zijn onder meer:

- De effecten van de coronacrisis (en in het verlengde daarvan de anderhalve metereconomie) op de beleidsmatige opgaven van de stad.
- De vraag op welke wijze de negatieve effecten op onder meer de economie, cultuur en welzijn kunnen worden opgevangen (beleidsinterventies).
- De focus ligt op het in beeld brengen van wat er nodig is op de termijn van 3 maanden, 6 maanden respectievelijk een jaar.

Inhoudelijk ligt de focus op twee "urgente impactthema's":

- Sociaalmaatschappelijk ('welzijn', breed opgevat).
- Sociaaleconomisch, gericht op economie, werk en inkomen(sondersteuning).

De twee thema's klinken ook door in het overzicht van door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen (zie paragraaf 3.1) en in de lijst met overige door de gemeente ge-

nomen maatregelen (zie bijlage I).

Vanuit de overtuiging dat het herstel van de coronacrisis tot herschikking van middelen zal moeten leiden en het stellen van vernieuwde prioriteiten, onderzoekt de gemeente ook de ruimte binnen de bestaande middelen: Kan de gemeente de geplande beleidsvoornemens of uitvoeringsopgaven uitstellen waardoor er financiële ruimte ontstaat? Tegelijkertijd kijkt de gemeente naar mogelijkheden vanuit de rol van de gemeente om investeringen naar voren te halen en daarmee de werkgelegenheid en de economie te kunnen stimuleren.

Het gewicht dat wordt toegekend door de gemeente Arnhem aan de beleidsmatige interventies gericht op (beperken van de negatieve gevolgen van) de coronacrisis komt tot uiting in het tweede ambtelijke team die is ingericht, namelijk het ABC-team.

Het college van B&W heeft op 13 oktober een raadsbrief getiteld 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' toegezonden aan de raad[23]. De directe aanleiding voor dit afwegingskader is dat de gemeenteraad in een motie van 2 september 2020 aandacht heeft gevraagd voor de gevolgen van uitstel van betaling voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem. Als op uitstel geen afstel volgt, kan alsnog een groot deel van deze instellingen in de (financiële) problemen komen als zij uitgestelde huren of gemeentelijke belastingen alsnog moeten betalen. Met het afwegingskader beoogt het college:

- Actief in gesprek te gaan en te blijven met verenigingen en organisaties in de stad.
- Een concreet plan te maken met verenigingen en organisaties waarin in ieder geval (niet uitsluitend) wordt opgenomen een inventarisatie van verenigingen en organisaties die ondanks eventuele steun van Rijk of provincie als gevolg van corona in financiële problemen komen.
- Bij de raad te onderbouwen hoe het college wenst om te gaan met uitstel of compensatie van betalingen, "waarbij het voortbestaan van organisaties en verenigingen voorop staat" en daarbij inzichtelijk maakt voor welke organisaties en verenigingen afstel van huurbetalingen aan of andere ondersteuning van de gemeente op basis van maatwerk noodzakelijk is.
- De mogelijkheden en noodzakelijke ondersteuning van genoemde verenigingen en organisaties en de financiële vertaling daarvan aan te bieden aan de raad.

Het college stelt in de bijbehorende collegenota dat "het afwegingskader leidt tot een evenwichtige afweging voor de inzet van lokale steun tijdens de coronacrisis. "We hanteren dit kader om de steunmaatregelen vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten."

Met het afwegingskader wordt de raad geïnformeerd over en betrokken bij door het college

[23] Gemeente Arnhem, raadsbrief met onderwerp '*Arnhems afwegingskader corona 2020-2021*', 13 oktober 2020 (zaaknummer 487605).

te maken afwegingen ten aanzien van al dan niet gesubsidieerde verenigingen en organisaties. Het afwegingskader ziet niet op de bredere afweging die gemaakt kan of moet worden tussen, bijvoorbeeld, het ondersteunen van verenigingen en organisaties enerzijds versus het ondersteunen van andere door de coronacrisis getroffen doelgroepen (bijvoorbeeld ondernemers die omzet hebben verloren of inwoners met uiteenlopende problematieken).

Ten aanzien van ondernemers (en in mindere mate gesubsidieerde maatschappelijke instellingen) die toch in de problemen komen, wordt in de collegenota opgemerkt dat van belang is dat de financiële problematiek van de betreffende ondernemer of instelling wordt beoordeeld voorafgaand aan de toekenning van eventueel door de gemeente te leveren maatwerk. Aangegeven wordt dat de ambtelijke organisatie voor deze beoordeling "te beperkt is toegerust" en dat maatwerk vraagt om beoordelingsvermogen. De gemeente Arnhem kiest er daarom voor om indien mogelijk externe partijen een rol te geven bij de benodigde toetsing. Dit betreft:

- Praktische Zaken wat betreft welzijnsorganisaties.
- Het Sportbedrijf bij sportsubsidies (voor partijen die bij de gemeente huren).
- Bureau zelfstandigen bij aanvragen van ondernemers.

In de collegenota[24] wordt opgemerkt dat "het afwegingskader in alle gevallen en voor alle domeinen het kader is, ook in verband met de rechtmatigheidseisen die aan subsidieverlening worden gesteld."

De raadsbrief met het afwegingskader bevat onder meer de volgende uitgangspunten voor al dan niet steunen van verenigingen, instellingen of bedrijven en de vorm waarin dit dan het beste kan worden gegoten:

- Het college heeft gekozen voor een aantal generieke maatregelen en het opstellen van een afwegingskader voor het toepassen van aanvullend eventueel benodigd maatwerk.
- De gemeente heeft verder een inventarisatie gepleegd van risico's die veel Arnhemse organisaties lopen vanwege de coronacrisis, waardoor zij mogelijk hun maatschappelijke bijdrage op het gebied van de zorg, een sterke samenleving en een sterke economie niet meer kunnen leveren. De mate waarin betrokkenen risico lopen is van belang bij het bepalen van de eventuele wenselijkheid van steun door de gemeente.
- De gemeente geeft aan dat aanvullend op toegekend uitstel van betaling van huur of gemeentelijke belasting onder voorwaarden (gedeeltelijk) kwijtschelding mogelijk is indien zonder deze (gedeeltelijke) kwijtschelding het voortbestaan van organisaties in gevaar kan komen en/of sprake zal zijn van een faillissement waarbij naast maatschappelijke effecten de gemeente ook financiële verliezen van oninbare huren moet dragen en met leegstand te maken krijgt.

[24] Collegenota d.d. 13 oktober 2020, onderwerp '*Arnhems afwegingskader corona 2020-2021*' (zaaknummer 487605).

- Voordat de gemeente steun verleent, moet de betreffende vereniging, instelling of bedrijf eerst een beroep hebben gedaan op de rijksregelingen. “Het college ziet deze regelingen als ‘voorliggend’”.
- De gemeente hanteert als basishouding verder dat de gemeente wel coulant wil zijn maar bij subsidiepartners ook kijkt naar eventuele alternatieve inzet (bijvoorbeeld heeft een aantal organisaties zich ingezet voor de noodopvang op scholen).

Op deze manier hoopt het college te borgen dat de in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet en dat een en ander recht doet aan “wat wij maatschappelijk en sociaaleconomisch van groot belang vinden”.

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen

De gemeente heeft niet alleen corona-steunmaatregelen genomen, om de negatieve effecten van corona op de inkomsten van zzp'ers, andere ondernemers, bedrijven, instellingen en burgers te beperken, maar ook andere corona-maatregelen. Deze zijn bijvoorbeeld gericht op welzijn, zorg, onderwijs en kinderopvang:

Legenda:
RB Raadsbrief of bijlage bij raadsbrief
CB Gepubliceerde collegebesluiten

nr	Datum		**Bron**
1.	18-3	Lokale richtlijn opgesteld (bovenop landelijk beleid) voor gezinnen waar thuis problemen spelen en professionals zich ernstig zorgen maken om het kind. In die gevallen wordt ook opvang geboden, door de kinderopvang of het primair onderwijs.	RB
2.	26-3	Inrichten website 'www.voorelkaarinarnhem.nl' i.s.m. zorginstellingen	RB
3.	26-3	In samenwerking met zorgaanbieders bekijken hoe zorg en aanbod zo goed mogelijk door kunnen. Per cliënt wordt bekeken of er noodzaak is om alternatieve diensten te bieden.	RB
4.	2-4	Het college van B&W gaat in samenwerking met Stichting Leergeld over tot aanschaf van een aantal laptops voor kinderen in arme gezinnen. Hiermee wil het college voorkomen dat leer- en ontwikkelachterstanden onnodig hoog oplopen.	RB
5.	2-4	Huisuitzettingen: Het college geeft aan dat tijdens de crisisperiode geen huisuitzettingen plaatsvinden. De Arnhemse corporaties hebben dat afgesproken en nu heeft ook de Rijksoverheid heeft afspraken gemaakt met Aedes (waar de Arnhemse corporaties lid van zijn), IVBN (beleggers	RB
6.	2-4	Extra inzet op oplopende aantal jongeren dat zich meldt voor uitkering. In lijn met landelijke afspraken tussen minister en gemeenten wordt zoektijd van vier weken (om zelf werk te vinden of vervolg van school/opleiding) niet gehanteerd bij toekenning van uitkering.	RB
7.	2-4	Met jeugdwerkers, handhaving en politie direct klaar staan voor inzet op overlast van jongeren.	RB
8.		Sociale wijkteams bereikbaar houden vanuit huis.	RB
9.		Extra coronaproof opvangvoorzieningen voor daklozen mogelijk maken.	RB
10.		Voor straatprostituees met verslavingsproblematiek extra aandacht en ondersteuning na de sluiting van de zorgzone.	RB
11.		Afspraken gemaakt met jeugdzorgaanbieders, onderwijs, kinderopvang, sociale wijkteams, jeugdbescherming en Veilig Thuis om kwetsbare kinderen te beschermen.	RB
12.		Extra aandacht voor kwetsbare gezinnen met coronaklachten. Als ouders niet meer voor hun kinderen kunnen zorgen, wordt opvang geregeld.	RB

13.		Extra aandacht voor mantelzorgers.	RB
14.		Doelgroepenvervoer aangepast naar 1,5 meter afstand.	RB
15.		Sneller besluiten over zorgaanvragen als deze corona-gerelateerd zijn.	RB
16.		Aanbieders van dagbesteding verzocht na te denken over hoe dagbesteding coronaproof kan worden hervat.	RB
17.		Bijzondere aandacht voor inwoners met een beperking.	RB
18.		Arnhemse Aanpak Onderwijs, initiatief van gemeente i.s.m. Schoolbesturen PO, voorschoolse VVE-organisaties en PAS (zie raadsbrief 7 juli 2020)	RB
19.	2-6	Inventarisatie van aantallen kinderen die naar school, kinderopvang en buitenschoolse opvang komen omdat hun ouders werkzaam zijn in de vitale sectoren, of kinderen in een kwetsbare gezinssituatie.	RB
20.	2-6	Regelen noodopvang bij kinderopvang en scholen voor kinderen van ouders die normaal gesproken geen gebruik maken van opvang, ook voor kinderen die in een kwetsbare gezinssituatie zijn gekomen. Er is 24-uurs noodopvang gekomen, en ook in de meivakantie en op andere vrije dagen is noodopvang geregeld.	RB
21.	2-6	Inrichten van een centraal vraagpunt: noodopvangkinderen@arnhem.nl. Hier komen alle vragen, aanvragen en informatie over noodopvang binnen.	RB
22.	2-6	Inventarisatie welke leerlingen 'buiten beeld' zijn en hierover afspraken maken met school, RBL en sociaal wijkteam.	RB
23.	2-6	Opzetten van een invalpool voor ondersteuning van bevoegde docenten bij noodopvang op (basis)school.	RB
24.	2-6	Opstellen van een lokale richtlijn voor kinderen uit gezinnen met problemen (in samenwerking met onderwijs- en kinderopvangorganisaties en de sociale wijkteams).	RB
25.	2-6	Op alternatieve wijze voortzetten van onderwijs aan kinderen in een AZC.	RB
26.	2-6	Starten van een samenwerking met (basis)scholen en andere samenwerkingspartners, zoals de stichting PAS, om samen in beeld te brengen wat de kinderen precies nodig hebben sinds het onderwijs weer wordt opgestart. Dit noemt de gemeente de 'Arnhemse Aanpak (basis)Onderwijs'. De zomerscholen zijn onderdeel van die aanpak.	RB
27.	2-6	Gesprekken over werk in eerste instantie telefonisch doorgang geven; sinds 1 juni vinden ook weer fysiek gesprekken plaats. Dat geldt ook voor PLANgroep en Rijnstad.	RB
28.	2-6	Alles op alles zetten met Activerend Werk-aanbieders en Scalabor om de zorg voor hun medewerkers zo goed mogelijk vorm te geven en op verantwoorde wijze in contact te blijven en structuur te kunnen blijven bieden waar dat wenselijk is of nodig.	RB
29.	2-6	Inzetten van het Werkgeversservicepunt om te acteren op sectoren waar (tijdelijk) meer werkmogelijkheden zijn. Om op die manier zo snel mogelijk mensen in contact te kunnen brengen. Specifiek was hier ook aandacht voor werkmogelijkheden voor jongeren. Daarnaast is het Werkgeversservicepunt is als vraagbaak voor	RB

		ondernemers gaan functioneren bij bijvoorbeeld de NOW.	
30.	2-6	Continueren van dienstverlening aan inwoners met schulden. Intakes en afspraken vonden telefonisch plaats of fysiek op gepaste afstand.	RB
31.	2-6	Bij de Arnhemse woningcorporaties en particuliere verhuurders op aandringen geen huisuitzettingen doen tijdens de coronacrisis. Ook hebben deze verhuurders toegezegd zich maximaal in te spannen om maatwerkoplossingen te vinden voor huurders die door het coronavirus in betalingsproblemen gekomen zijn.	RB
32.	2-6	In samenspraak met Rijnstad de mogelijkheid bieden voor laagdrempelige budgetchecks voor mensen waar de inkomenssituatie plots veranderd.	RB
33.	2-6	Specifiek voor jongeren inzet op gerichte communicatie over hulp bij schulden.	RB
34.	2-6	Met jeugdwerkers, handhaving en politie direct klaar staan voor inzet op overlast van jongeren en om te zorgen dat zij zich aanpasten aan de noodverordening.	RB
35.	2-6	Overleg met specialistische zorgaanbieders over alternatieven voor de zorg aan kwetsbare inwoners, zoals dagbesteding voor ouderen. Zorg wordt zoveel mogelijk, al dan niet in alternatieve vorm voortgezet.	RB
36.	2-6	Overleg met welzijnsorganisaties als SWOA, MVT, Rijnstad, AM Support en Presikhaaf University over alternatieven voor hun ondersteuning.	RB
37.	2-6	Extra coronaproof opvangvoorzieningen voor daklozen mogelijk maken.	RB
38.	2-6	Opzetten samen met Arnhemse organisaties voor sociaal werk van een hulpwebsite voorelkaarinarnhem.nl.	RB
39.	2-6	Extra aandacht voor straatprostituees met verslavingsproblematiek en ondersteuning na de sluiting van de zorgzone.	RB
40.	2-6	Extra alertheid via de sociale wijkteams, Veilig Thuis, Moviera en Centrum voor Seksueel Geweld voor signalen van huiselijk en seksueel geweld.	RB
41.	2-6	Maken van afspraken met jeugdzorgaanbieders, onderwijs, kinderopvang, sociale wijkteams, jeugdbescherming en Veilig Thuis om kwetsbare kinderen te beschermen.	RB
42.	2-6	Extra aandacht voor kwetsbare gezinnen met coronaklachten. Als ouders door coronaklachten niet meer voor hun kinderen kunnen - bijvoorbeeld doordat ze worden opgenomen in het ziekenhuis - wordt voor deze kinderen opvang geregeld, ambulant of bij jeugdzorginstellingen.	RB
43.	2-6	Extra aandacht voor mantelzorgers. Sociale wijkteams en Mantelzorg en Vrijwillige huishulp Arnhem houden mantelzorgen zo goed mogelijk in beeld en proberen ze te ondersteunen waar nodig. Ze zijn extra alert op overbelasting van mantelzorgers.	RB
44.	2-6	Aanpassen van het doelgroepenvervoer naar de 1,5 meter afstand. Dit wordt nu met name ingezet om kinderen naar noodopvang, dagverblijf of de jeugdzorginstelling te brengen. Bij het heropenen van de scholen op 11 mei is een richtlijn hiervoor vastgesteld.	RB
45.	2-6	Het inwonerservaringsonderzoek Wmo & jeugdwet uitstellen. De uitkomsten kunnen vertekend zijn door de coronacrisis.	RB

46.	2-6	Sneller besluiten over zorgaanvragen als deze corona-gerelateerd zijn.	RB
47.	2-6	De aanbieders van dagbesteding verzoeken na te denken over hoe dagbesteding corona-proof kan worden hervat, of over mogelijke alternatieven van dagbesteding. SWOA werkt aan protocollen om weer gefaseerd op te starten, te beginnen met huisbezoeken en daarna dagbesteding..	RB
48.	2-6	Starten van gesprekken met welzijnsorganisaties, zorg, onderwijs, sport, gezondheid over de effecten van de corona-crisis.	RB
49.	2-6	Bijzonder aandacht voor inwoners met een beperking. Voor hen heeft de coronacrisis tot nóg minder bewegingsvrijheid geleid. Nu het openbare leven langzaam weer op gang komt, zijn er zorgen of met deze inwoners wel voldoende rekening wordt gehouden. Wij brengen die signalen onder de aandacht bij onze partners in de stad, zoals Sportbedrijf Arnhem en de Sociale Wijkteams, zodat zij daar extra alert op zijn. Hierover hebben wij ook overleg met het Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten.	RB
50.	2-6	Ervoor zorgen dat de gemeentelijke dienstverlening gewoon doorgang vindt, zij het soms aangepast. Zoveel mogelijk dienstverlening wordt digitaal gedaan, maar afspraken op het Stadhuis vinden ook plaats - hoewel uitsluitend op afspraak; de balies zijn corona-proof gemaakt, onder meer met transparante beschermingsschermen.	RB
51.	2-6	Toegankelijk maken van alle service-informatie met betrekking tot corona via www.arnhem.nl/coronavirus en inzetten van extra capaciteit voor webcare en klantenservice.	RB
52.	2-6	Het grofvuil tijdelijk gratis op laten halen; elke inwoner kan tot 1 juli drie keer gratis grofvuil aan huis laten ophalen. Er wordt extra afval aangeboden, doordat mensen nu meer thuis zijn en gaan opruimen. De inzameling van oud-papier gebeurt niet meer met vrijwilligers, maar met professionele beladers van de inzamelaar.	RB
53.	2-6	Het werk in de openbare ruimte gewoon door laten lopen. We hebben waar mogelijk projecten zelfs naar voren gehaald, omdat we onderhoud aan bijvoorbeeld wegen en fietspaden nu met veel minder hinder kunnen uitvoeren. Dat is bovendien ook goed voor continuïteit in de bouwsector.	RB
54.	2-6	Zorgen dat vitale functies in de stad gewaarborgd zijn, door de calamiteitenorganisatie is continu stand-by te houden.	RB
55.	2-6	Aanpassen van de 'lintjesregen' aan de coronacrisis. Onderscheiden inwoners kregen persoonlijk telefonisch bericht van de burgemeester. De overhandigingen van de versierselen zal op een later tijdstip gebeuren.	RB
56.	2-6	Als onderdeel van een alternatieve programma voor de dodenherdenking als voltallig college op 4 mei een krans leggen bij het monument op het Audrey Hepburnplein. Andere organisaties - die normaal gesproken ook een krans legden - zijn uitgenodigd om dit in afstemming verspreid over de dag ook te doen. In Elden legden de voorzitter van de Historische Kring Elden en de locoburgemeester een krans bij het monument aan de Klapstraat. Ook zijn er alternatieve wijzen van herdenken gezocht, onder andere met Toneelgroep Oostpool en Het Gelders Orkest.	RB

Bureau voor Economische Argumentatie
Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

Colofon

De Rekenkamer Arnhem neemt een onafhankelijke positie in binnen de gemeente. Op basis van artikel 182 van de Gemeentewet onderzoekt de Rekenkamer de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde bestuur. In Arnhem bestaat de Rekenkamer uit drie externe leden, waaronder de voorzitter. Zij worden ondersteund door een senior onderzoeker en onderzoeker.

Rekenkamer Arnhem

Voorzitter	Dhr. drs. A. Teeuw
Leden	Dhr. drs. H. Verdellen
	Mw. drs. L. Zwier-Kentie
Senior Onderzoeker	Mw. drs. M. van Elteren
Onderzoeker	Mw. M. de Lange, MSc
Contact	Postbus 9029
	6800 EL Arnhem
	rekenkamer@arnhem.nl
	maaike.van.elteren@arnhem.nl
	meriam.de.lange@arnhem.nl
	www.rekenkamerarnhem.nl

zaaknummer 517751

Rekenkamer Arnhem

Aan	de leden van de gemeenteraad van de gemeente Arnhem i.a.a. Het college van B&W
Zaaknummer:	517751
Onderwerp:	Rekenkameronderzoek Lokale steun in crisis gepubliceerd

8 april 2021

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij bieden wij u ons rapport *Lokale steun in crisis* aan. We hebben onderzocht welke corona steunmaatregelen zijn genomen door de gemeente Arnhem en op welke wijze de gemeenteraad hierover is geïnformeerd en hoe de de raad is betrokken bij besluitvorming over de maatregelen. De Rekenkamer Arnhem heeft besloten om dit onderzoek gezamenlijk met de rekenkamers van Breda en Tilburg en de rekenkamercommissie van Oss te doen vanuit de wens de mogelijkheidheid te creëren om van elkaar te kunnen leren in deze bijzondere periode. Komen tot leerervaringen was dan ook een belangrijke doel van ons onderzoek.

In deze aanbiedingsbrief staan we kort stil bij de aanleiding en bijzondere context van het onderzoek. Tot slot geven we u nog een suggestie mee.

Aanleiding

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna:corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart 2020 diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Daarnaast hebben gemeenten aanvullende lokale maatregelen genomen. Het acute karakter van de coronacrisis noopte tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om ‘er iets van te vinden’. Ook voor de (lokale) democratie is de coronapandemie een uitdaging gebleken. Al was het maar omdat in het begin van de corona-crisis in Nederland alle gemeenteraden voor de vraag kwamen te staan hoe zij het eigen besluitvormingsproces zodanig konden inrichten dat de democratie doorgang kon vinden op een voor ieder veilige manier. Dit mogelijke spanningsveld 'snel handelen in een ongekende crisissituatie en de rol van de lokale democratie' vormde de aanleiding voor het onderzoek.

Het onderzoek levert een eindrapport op dat uit verschillende onderdelen bestaat:

- De bestuurlijke nota: de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer op basis van het onderzoek. De reactie van het college is integraal in de bestuurlijke nota

opgenomen. De bestuurlijke reactie gaf geen aanleiding voor de rekenkamer om een nawoord op te stellen.
- De nota van bevindingen: het feitenrelaas. Het feitenrelaas bestaat uit twee delen. Er is een overkoepelende nota waar wordt ingegaan op de overeenkomsten en de verschillen tussen de vier gemeenten. Daarnaast is er een Arnhems deelrapport.

Wij kunnen ons voorstellen dat u nieuwsgierig bent naar de deelrapporten over de andere drie gemeenten. Daarom hebben wij de deelrapporten van de rekenkamer(commissie)s Breda, Oss en Tilburg bijgesloten als Bijlagenboek. Deze rapporten publiceren we ook op onze website.

Context

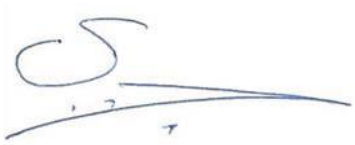
In de inleiding van de bestuurlijke nota benoemt de Rekenkamer de uitzonderlijke situatie waarin we al meer dan een jaar (wereldwijd) met elkaar in verkeren: de coronapandemie. In deze aanbiedingsbrief benadrukken we graag zowel die uitzonderlijke situatie als het feit dat raad, college en ambtelijke organisatie zich enorm hebben ingespannen en nog steeds inspannen om de stad zo goed mogelijk te besturen. Dat laat onverlet dat er iets te leren valt als het gaat om het democratisch proces. In een ideale situatie is er van een nieuwe (gezondheids)scrisis voorlopig geen sprake. Helaas zijn de vooruitzichten nog niet positief genoeg dat daar direct van uit kan worden gegaan. Daarom geven we met dit onderzoek graag aanbevelingen voor mee voor de wijze waarop de gemeenteraad zijn kaderstellende en controlerende rol kan versterken, ook nu we nog niet 'uit' de crisis en de nasleep daarvan zijn.

Graag geven wij u nog een suggestie mee ter overweging. Eén van de aanbevelingen is gericht op samen (gemeenteraad en college) terugkijken op het afgelopen jaar: wat ging goed in de informatievoorziening en de (voorbereiding) van besluitvorming en wat kan beter? Deze aanbeveling is gestoeld op 'leren van het verleden om te ontwikkelen voor de toekomst'. Dit reflectieve gesprek zien wij als een technische tussenstap waarin een gesprek op procesniveau plaats kan vinden om daarna weer alle ruimte te bieden aan het politieke proces dat nodig is om onderlinge afspraken vast te leggen.

Rekenkamer Arnhem

Tot slot bieden wij u aan om, zoals gebruikelijk, dit rapport in een informatieve raadsvergadering toe te lichten en uw vragen te beantwoorden. Ook kunt u uw technische vragen voorafgaand hieraan schriftelijk of mondeling stellen aan de onderzoekers van het stafbureau van de rekenkamer. Zij zijn bereikbaar via rekenkamer@arnhem.nl.

Namens de Rekenkamer Arnhem
Mr. A.H. Teeuw, voorzitter

Rekenkamer Breda

Lokale steun in crisis

Een vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Gemeente Breda

REKENKAMER BREDA

Lokale steun in crisis

Vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Maart 2021

‘Lokale steun in crisis’. Een vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Rekenkamer Breda
Contact: Dr. Juliët Wiggers 076-5294686 of e-mail ja.wiggers@breda.nl
Voorzitter: drs. Hans Verdellen
Leden: mr. Angelique van Erp en drs. Han Wieringa
Foto kaft: Wessel Keizer

Maart 2021

INHOUDSOPGAVE

		Pag.
Bestuurlijke nota Rekenkamer Breda inzet coronasteunmaatregelen		**4**
1.	**Inleiding en onderzoeksvragen**	**4**
2.	**De conclusies met betrekking tot Breda en de 3 andere gemeenten**	**5**
2.1	***Welke steunmaatregelen hebben de vier gemeenten genomen?***	**5**
2.2	***Op basis van welke uitgangspunten zijn beslissingen genomen door de gemeenten?***	**7**
2.3	***Welke belangen en risico's zijn meegenomen in de besluitvorming?***	**9**
2.4	***Welke rol hebben de gemeenteraden gehad bij de besluitvorming?***	**9**
2.5	***Hoe kunnen de gemeenteraden hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken verstevigen in de komende periode?***	**10**
2.6	***Welke lessen kunnen de gemeenten mogelijk van elkaar leren?***	**11**
3.	**Aanbevelingen ter overweging**	**12**
Bijlage 1	**Overkoepelend rapport 'Lokale steun in crisis'. Een vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg**	**15**
Bijlage 2	**Deelrapport Breda 'Lokale steun in crisis'. Een vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg**	**68**

Bestuurlijke nota Rekenkamer Breda inzet van coronasteunmaatregelen

1. Inleiding en onderzoeksvragen

In het najaar van 2020 heeft de Rekenkamer Breda samen met de rekenkamer(commissie)s van Arnhem, Oss en Tilburg een onderzoek laten uitvoeren naar de inzet van coronasteunmaatregelen in deze vier gemeenten. Het onderzoek is uitbesteed aan en in samenwerking met onderzoeksbureau BEA (Bureau voor Economische Argumentatie) uitgevoerd.

Sinds februari 2020 woedt een wereldwijde coronaviruspandemie. Vanaf begin maart 2020 werd duidelijk dat ook in Nederland stringente maatregelen noodzakelijk waren om de gevolgen van het coronavirus te beteugelen. Noord-Brabant lag als eerste in het centrum van de besmettingen en voelde de gevolgen al snel. In maart 2020 stelde de overheid eerst een intelligente lockdown in, later in het jaar werd dat een algehele lockdown van het openbare leven. Inwoners moesten thuis blijven, winkels/ondernemingen en openbare instellingen moesten dicht, het openbare leven kwam grotendeels tot stilstand. Daardoor kwamen al snel veel bedrijven, instellingen en inwoners in acute (in eerste instantie financiële) problemen. Zo konden ondernemers hun rekeningen niet meer betalen, dreigden bedrijven werknemers te moeten ontslaan en konden veel zzp-ers hun zaak niet meer draaiende houden. Ook de gevolgen voor het maatschappelijke leven waren groot: zo gingen scholen, winkels en openbare instellingen dicht, instellingen als verpleeghuizen op slot, werd de reguliere zorg afgeschaald c.q. gestopt, werden evenementen afgeblazen, en sloten sportverenigingen, buurthuizen etc. de deuren. Hoe langer de coronapandemie aanhoudt, hoe duidelijker de gevolgen van de coronacrisis worden voor de samenleving, niet alleen in economisch en financieel opzicht, maar ook op sociaal, maatschappelijk, psychisch, algeheel welbevinden en bv op onderwijsgebied (bv qua leerachterstanden).

Om de acute financiële problemen van bedrijven en ondernemers op te vangen zette de Rijksoverheid vanaf begin maart 2020 al financiële maatregelen in ter ondersteuning van zwaar geraakte bedrijfssectoren. De meeste gemeenten volgden in maart 2020 snel met het instellen van maatregelen om specifieke noden in hun gemeente te lenigen. In eerste instantie werd gehoopt dat een steunperiode van ca. drie maanden voldoende zou zijn. Nu we een jaar verder zijn blijkt dat de coronacrisis een langdurige uitdaging is geworden voor burgers, ondernemers en instellingen om het hoofd boven water te houden. Voor overheden is het een grote uitdaging om goed af te wegen wat noodzakelijk is, welke uitgangspunten te hanteren en of het ‘juiste’ wordt gedaan voor de burgers, bedrijven, ondernemingen en instellingen.

Om van elkaar te kunnen leren in deze bijzondere periode zijn de Rekenkamer(commissie)s van Arnhem, Breda, Oss en Tilburg in het najaar van 2020 een onderzoek gestart naar de coronasteunmaatregelen in deze vier gemeenten. Het onderzoek richt zich op de vraag welke steunmaatregelen de vier gemeenten ingezet hebben, op welke wijze besluitvorming tot stand is gekomen en welke belangen en risico’s daarbij zijn meegewogen. Een belangrijk accent in het onderzoek vormt de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen. Tot slot richt het onderzoek zich op mogelijke lessen, die te leren zijn, over hoe als gemeenten om te gaan met een dergelijke onverwachte, omvangrijke en langdurige crisis.

De vraagstelling in het onderzoek luidt: ‘

- Welke steunmaatregelen zijn ingezet in de vier gemeenten in de periode 1 maart 2020-1 november 2020?
- Op basis van welke uitgangspunten zijn beslissingen genomen door de gemeenten?
- Welke belangen en risico’s zijn meegewogen?
- Welke rol heeft de gemeenteraad in de besluitvorming gehad?
- Hoe kunnen de gemeenteraden hun positie verstevigen?
- Welke lessen zijn mogelijk van elkaar te leren?

In het kader van het onderzoek zijn documenten geanalyseerd, interviews gehouden met de griffiers, concerncontrollers en wethouders[1] van de vier gemeenten, zijn vragen aan de raadsfracties gesteld en heeft een bijeenkomst met de raadsfracties plaatsgevonden over de coronasteunmaatregelen. Onderzoeksbureau BEA heeft voor iedere afzonderlijke gemeente een deelrapport opgesteld (zie deelrapport Breda in bijlage 2). Daarnaast heeft BEA een overkoepelend rapport opgesteld, waarin de vier gemeenten vergeleken worden (zie bijlage 1). In deze bestuurlijke nota volgen de belangrijkste conclusies en mogelijke aanbevelingen.

Steunmaatregelen kunnen gericht zijn op veel verschillende beleidsterreinen, op de economie, op sociaal gebied, op de zorg, op informatiegebied e.d.. In het onderzoek is gepoogd om een kort algeheel overzicht van maatregelen te geven. De verdiepende analyse focust vooral op financiële maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten van bedrijven, ondernemingen en burgers, en op de informatievoorziening hieromtrent.

2. De conclusies met betrekking tot Breda en de drie andere gemeenten

De coronacrisis en de gevolgen hiervan leeft sterk bij de raadsleden en de gemeenteraden, zowel in Breda, als in de andere gemeenten.
Wat betreft de coronasteunmaatregelen zijn overeenkomsten en verschillen tussen de vier gemeenten te zien. Dat geldt ook voor de andere onderzoeksvragen. Hieronder worden de bevindingen ten aanzien van Breda en de andere drie gemeenten per onderzoeksvraag belicht.

2.1 Welke steunmaatregelen hebben de vier gemeenten genomen?

Al snel na het uitbreken van de coronacrisis begin maart 2020 zette de rijksoverheid steunmaatregelen in om bedrijven tijdens de crisis te ondersteunen, zoals: 1. Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (TOZO), 2. Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en 3. Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), later Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL) genoemd. Daarnaast werden maatregelen voor bedrijven getroffen om betalingen uit te kunnen stellen (bv van belastingen) en werd een garantieregeling Ondernemersfinanciering ingesteld.
Ook in de vier gemeenten, waaronder in Breda dat vanaf het begin van de crisis al in de vuurlinie van de besmettingen lag, werden begin maart 2020 al snel lokale maatregelen genomen om de gevolgen van de pandemie op te vangen: in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart.

In de vier gemeenten is globaal de volgende ontwikkeling te zien in het pakket corona-steunmaatregelen; in de periode van maart en april 2020 is sprake van het lenigen van de eerste nood (‘echte’ crisismaatregelen, waarbij snelheid voorop stond); in mei en juni 2020 volgt stabilisatie en ‘herpakken’ in de vorm van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de raden intensiever werden betrokken) en in/vanaf de zomer 2020 komt er aandacht voor het opstellen van herstelagenda’s (2de pakket aan maatregelen in Breda). Deze periode van normalisatie en herstel wordt in oktober 2020 onderbroken, als het aantal besmettingen weer sterk oploopt en het kabinet besluit tot een tweede lockdown. Daarna volgt in Breda in december 2020 een 3de pakket aan maatregelen, dat doorloopt in 2021, als duidelijk wordt dat de coronacrisis nog lang niet voorbij is. Deze laatste fase en maatregelen zijn in dit onderzoek niet gedetailleerd in kaart gebracht vanwege de looptijd van het onderzoek.

Uit het onderzoek blijkt dat er veel overeenkomsten in de lokale maatregelen te zien zijn tussen de vier gemeenten. Alle vier gemeenten hebben de specifieke veiligheidsmaatregelen, zoals die door de Veiligheidsregio’s zijn ingesteld, en de landelijke steunmaatregelen voor bedrijven (zoals voorschotten TOZO) uitgevoerd .

[1] In Breda is een gesprek gevoerd met wethouder Boaz Adank, wethouder Economie, Sociale Zaken en Bedrijfsvoering.

Daarnaast hebben alle gemeenten min of meer dezelfde maatregelen getroffen op veel vlakken. In Breda zijn 43 maatregelen in de periode maart tot 1 november ingezet, die kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen volgens de gehanteerde definitie (in Tilburg: 56, in Arnhem: 40 en Oss: 35). Vanuit de wens om vooral aanvullend te zijn op de landelijke maatregelen, hebben de vier gemeenten de lokale steunmaatregelen vooral gericht op:

- Liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen;
- Het faciliteren van bedrijven en instellingen om inkomstenverlies te beperken;
- Het doorbetalen van subsidies aan instellingen, ondanks dat deze vanwege corona hun prestaties (mogelijk) niet kunnen leveren;
- Het (deels) kwijtschelden of uitstellen van gemeentelijke belastingen/heffingen en huren van gemeentelijk vastgoed;
- In Arnhem, Breda en Tilburg hebben de gemeenten op verzoek van het Rijk extra subsidie verstrekt aan culturele instellingen, die onderdeel vormen van de landelijke basisinfrastructuur, om de subsidie van het Rijk te matchen.
- Het maken van afspraken met bedrijven/instellingen/organisaties over het uitvoeren van noodzakelijke werkzaamheden (bv ophalen afval, verlenen van zorg, opvang dak- en thuislozen);
- Het stimuleren van bedrijven en instellingen om mogelijkheden te bedenken om alternatieve inkomsten te gaan genereren.
- Diverse andere faciliterende maatregelen, zoals het toestaan van terrasuitbreidingen voor de horeca, drive thru's voor bedrijven die normaal niet aan particulieren leveren en campagnes ter bevordering van lokaal winkelen in de eigen stad;
- Informatievoorziening over (de gevolgen van) het coronavirus en ondersteuningsmogelijkheden, zowel voor bedrijven, instellingen, als voor inwoners;
- Het monitoren van hoe het met de lokale ondernemers en inwoners gaat. Zo wordt in Breda een economische monitor (vanaf juni 2020 een maandelijkse peiling), een impactmeting onder ondernemers (al 7 peilingen) en een monitor onder inwoners (al 6 peilingen, plus een aparte peiling onder jongeren) uitgevoerd).

Naast de overeenkomsten zijn ook verschillen tussen de vier gemeenten te zien. De vier gemeenten hebben deels eigen keuzes gemaakt in hun lokale maatregelen.

Zo stelt het college van de gemeente Breda al in maart 2020 als enige van de vier gemeenten een 'broodnoodregeling' in voor ondernemers/inwoners die in acute financiële nood komen. Daar is Breda uniek in. Daartoe stelt de gemeente Breda zelf geld beschikbaar. De andere gemeenten verwijzen bedrijven vooral naar de landelijke ondersteuningsregelingen en stellen zelf geen extra geld beschikbaar voor het compenseren van inkomstenderving van bedrijven/ondernemers (behalve zoals in Tilburg bij schrijnende gevallen). Via de broodnoodregeling kunnen Bredase ondernemers/inwoners die acuut in geldnood komen, weekgeld ontvangen van de gemeente Breda (€100,- per week voor gezin, €70,- voor een alleenstaande) om boodschappen te kunnen doen. Ook zet de gemeente Breda zelf extra geld in voor Business Coach Breda en een voucher-regeling voor financieel advies aan het MKB. Het college stelt een noodfonds Covid19 in ten behoeve van de financiering van steunmaatregelen.
Uiteindelijk stelt de gemeente Breda zelf het meeste geld beschikbaar van de vier gemeenten: bij het tweede maatregelenpakket in de zomer een bedrag van 6,8 mln. en bij het derde maatregelenpakket eind december 2020 een bedrag van 8,6 mln..

De andere gemeenten hebben deels andere steunmaatregelen ingezet. Uit de overzichtstabellen van maatregelen in de vier gemeenten blijkt dat de andere gemeenten wat meer maatregelen specifiek gericht op burgers hebben ingezet dan Breda.
Zo ligt de focus van Arnhem in de maatregelen op twee 'urgente impactthema's: 1. Sociaalmaatschappelijke maatregelen (welzijn en zorg), en 2. Sociaaleconomische maatregelen (economie, werk en inkomen). Het college van de gemeente Arnhem presenteert op 7 juli 2020 een voorstel aan de raad voor een Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis. Belangrijke 'insteek' is de constatering dat vanwege corona er een toegenomen kans is op blijvende werkloosheid van Inwoners, vooral uit specifieke kwetsbare groepen. Deze herstelagenda doet voorstellen

voor extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan, extra ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand, extra inzet op risicogroepen (zoals zzp-ers, jongeren en statushouders), en extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben.

Ook de focus van de gemeente Oss is qua steunmaatregelen vooral gericht op het investeren in samenleven, op het ondersteunen van kwetsbare mensen, het investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen, die door corona hun baan kwijtraakten. De gemeente Oss trekt zelf geen extra geld uit voor maatregelen, gezien de beperkte financiële middelen van Oss. Het college van Oss stelt dat “het niet onze rol is om individuele bedrijven te behoeden van de ondergang’. ‘Helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning’, aldus de gemeente Oss.

Ook in Tilburg is geen eigen gemeentelijke financiering voor ondernemers/bedrijven ter beschikking gesteld. Wel wordt al in maart een compensatie van ondernemersfondsen gegeven vanwege het wegvallen van de reclamebelastingen op basis waarvan zij regulier inkomsten ontvangen. Ook krijgen Tilburgse organisaties subsidies uitbetaald voor geannuleerde evenementen, indien er kosten zijn gemaakt. Daarnaast financiert de gemeente extra faciliteiten voor dak- en thuislozen en is de eigen bijdrage voor Wmo-cliënten voor de maanden maart en april geschrapt. Op 23 juni besluit het college van Tilburg om € 1,2 miljoen ter beschikking te stellen voor de vier Tilburgse culturele instellingen, die behoren tot de basisinfrastructuur. Dit in het kader van de door de Rijksoverheid gevraagde gemeentelijke matching van extra subsidiëring vanuit de landelijke cultuurfondsen. Ook besluit het college op 23 juni dat ondernemers, die van start gegaan zijn met behulp van de landelijke Bijstandsregeling voor Zelfstandigen (Bbz), langer gebruik kunnen maken van deze voorziening (48 in plaats van 36 maanden), indien zij door de coronacrisis worden geraakt.

Conclusie: Er zijn veel overeenkomsten in de steunmaatregelen die de vier gemeenten inzetten. Daarnaast zijn ook verschillen te zien. Daar waar gemeente Breda eigen aanvullende financiën voor ondersteuning van bedrijven/ondernemers heeft ingezet, voeren de andere 3 gemeenten ten aanzien van compensatie van inkomstenverlies van bedrijven/ondernemers alleen de landelijke ondersteuningsregelingen uit. Blijkens de overzichten van maatregelen in de deelrapporten hebben de 3 andere gemeenten wel wat meer maatregelen specifiek gericht op burgers ingezet dan de gemeente Breda.

2.2 Op basis van welke uitgangspunten zijn beslissingen genomen door de gemeenten?

De vier gemeenten hebben verschillende uitgangspunten geformuleerd ten aanzien van de inzet van de steunmaatregelen.

Het College van Breda heeft op 20 maart besloten om Bredase bedrijven en instellingen te ondersteunen (Collegebesluit 20 maart 2020). Uitgangspunt hierbij was dat bedrijven en instellingen eerst een beroep doen op één van de rijksregelingen en eventueel aanvullende steun wordt verleend via een lening of via het broodnoodfonds. Op 24 maart voegt het College hieraan toe dat voor schrijnende gevallen maatwerk wordt gehanteerd, waarbij wel wordt gekeken of bedrijven/instellingen rendabel/perspectiefvol zijn qua financiële positie. Op 7 mei 2020 volgt een collegebesluit met de volgende uitgangspunten ten aanzien van de inzet van coronasteunmaatregelen in Breda op de middellange termijn:

- De opgenomen maatregelen zijn aanvullend op door het Rijk getroffen regelingen.
- De lokale maatregelen richten zich in principe op specifieke doelgroepen (bedrijfssectoren, instellingen, ondernemers e.d.), niet op het totaal aantal organisaties in de stad (noch op individuele burgers).
- Per doelgroep kijkt de gemeente ook wat overige partijen doen (denk aan banken, vastgoedeigenaren, organisaties en instellingen zelf).

- Het is niet de bedoeling om maatregelen te stapelen. Het is niet de bedoeling dat bedrijven/organisaties door een beroep op regelingen ‘zwarte cijfers schrijven’ of reserves aanvullen.
- Ondersteuning vanuit de gemeente is geen gift zonder eisen of randvoorwaarden. Aanvragers dienen levensvatbare bedrijven, instellingen en organisaties te zijn. Het is de bedoeling dat de levensvatbaarheid getoetst wordt en aan organisaties en bedrijven met voldoende reserves wordt gevraagd geen beroep op de regelingen te doen. Als het uitgangspunt is ‘behoud van werkgelegenheid’, kan het niet zo zijn dat na het ontvangen van steun alsnog medewerkers ontslagen worden.
- Waar mogelijk verwacht de gemeente ‘iets terug’ voor de geboden ondersteuning.
- Daarnaast worden algemene uitgangspunten gehanteerd, zoals rechtvaardigheid, rechtmatigheid, doelmatigheid, proportionaliteit en maatwerk. Qua doelmatigheid stelt Breda bv dat regionale zorgaanbieders alleen worden ondersteund als andere gemeenten meedoen, om te voorkomen dat aanvragers alsnog failliet gaan.

De gemeente Oss is de enige gemeente die reeds in juni 2020 specifieke uitgangspunten ten aanzien van in te zetten maatregelen heeft geformuleerd en daar een debat met de raad over heeft gehouden. Deze uitgangspunten op basis waarvan besluiten ten aanzien van maatregelen zijn genomen, zijn verwoord in de opinienota COVID-19 (gemeente Oss, juni 2020). Deze konden op veel draagvlak rekenen in de raad:

- Algemeen belang voorop
- Richtlijnen en uitgangspunten als houvast
- Kwetsbaren beschermen en ondersteunen
- Profielversterkend steunen
- De samenleving heeft voorrang
- Stabiele partner
- Mentaal leiderschap.

Aanvullend zijn uitgangspunten geformuleerd om te kunnen beoordelen welke rol de gemeente in coronacrisis wil en kan spelen:

- Inkomenssteun voor mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
- Helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning.
- Op weg naar werk.
- We investeren in samenleven.
- We investeren in zorgcontinuïteit.
- We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Zoals gezegd heeft Oss de inzet van de eigen financiële middelen beperkt gehouden, vanwege de financiële positie van Oss.

De gemeente Tilburg heeft als enige gemeente geen specifieke inhoudelijke uitgangspunten geformuleerd ten aanzien van maatregelen, maar besloten om in eerste instantie per geval ‘te doen wat nodig is’. Wel heeft de gemeenteraad financiële uitgangspunten richting het college vastgesteld. Zo is ten aanzien van de financiële inzet vanuit de gemeente Tilburg in juni 2020 in de raad vastgesteld dat het college in principe tot € 75.000 vrij kan besluiten een maatregel te nemen, ook als niet is geborgd dat de maatregel gecompenseerd zal worden door het Rijk of dat de maatregel uit bestaande budgetten kan worden gedekt. In het raadsdebat op 14 december 2020 is met een amendement de aanvullende bepaling opgenomen dat dit mandaat beperkt is tot het jaar 2021 en dat er een overall maximum is gesteld van € 500.000. De raad houdt hierdoor goed zicht op de uitgaven in het kader van corona.

De gemeente Arnhem legt vanaf het begin van de coronacrisis de focus op twee ‘urgente impactthema’s’:

- Sociaalmaatschappelijk (welzijn en zorg).
- Sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen).

Daarnaast besteedt de gemeente Arnhem ook veel aandacht aan onderwijs en kinderopvang. Het college van de gemeente Arnhem heeft in een raadsbrief d.d. 19 mei 2020 geformuleerd waar de beleidsmatige accenten liggen wat betreft het opvangen van de coronacrisis. Op 2 juni 2020 is door het college de zogenoemde 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' (uit de coronacrisis) gepubliceerd. In deze aanpak is nog eens bevestigd dat Arnhem zich vooral richt op 'oog hebben voor kwetsbare groepen', 'overeind houden van de stedelijke infrastructuur' en dat de gemeente altijd in verbinding blijft met de stad.

Conclusie: De vier gemeenten hebben verschillende uitgangspunten gehanteerd bij de inzet van steunmaatregelen, wat ook deels heeft geleid tot verschillende maatregelen.

2.3 Welke belangen en risico's zijn meegenomen in de besluitvorming?

De vier gemeenten hebben deels verschillende afwegingen gehanteerd en uitgangspunten geformuleerd, zo blijkt uit het voorgaande.
In alle vier de gemeenten is er veel aandacht voor de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente en de beheersing van financiële risico's. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's of financiële risicodoorrekeningen. Door alle gemeenteraden wordt aangegeven dat deze node worden gemist. Alleen in Oss is er een scenario-uitwerking geweest na de zomer op verzoek van de raad. Daarin is aangesloten op voor de VNG ontwikkelde basisscenario's, waarbij scenario één uitgaat van een tweede coronagolf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario geen tweede golf voorziet. Beide scenario's zijn overigens inmiddels achterhaald door de langdurigheid van de coronacrisis. De tweede algehele lockdown (met avondklok) duurde tot begin maart 2021, voordat enige versoepeling plaatsvond.

Voor alle vier gemeenten geldt dat niet door de gemeenteraad is getoetst of de door de gemeente geformuleerde uitgangspunten en criteria ook daadwerkelijk zo gehanteerd zijn. Het is in ieder geval niet bekend hoe criteria eventueel getoetst zijn en er is geen verslag bekend wat een toets op de uitgangspunten opleverde. Er zijn ook geen voorbeelden van gemeenteraden, die hun college hebben aangesproken op in hoeverre de uitgangspunten en criteria nageleefd zijn. De gemeente Breda heeft deels wat lagere eisen gesteld aan financiële ondersteuning van bedrijven/ondernemers dan het Rijk heeft gesteld. Ook heeft Breda zelf het meeste eigen geld in steunmaatregelen voor bedrijven/ondernemers gestoken, waardoor het financiële risico voor Breda mogelijk wat hoger is dan voor de drie andere gemeenten. Daar staat tegenover dat Breda mogelijk daardoor minder risico loopt op een oplopende werkloosheid en bijstandsafhankelijkheid onder inwoners dan de andere gemeenten. De andere gemeenten hebben wat meer sociale maatregelen genomen richting kwetsbare burgers dan Breda, waardoor mogelijk wat minder risico's op dat gebied naar voren komen. Vanwege het ontbreken van financiële doorrekeningen van de risico's (op alle beleidsterreinen) in de vier gemeenten is daar vooralsnog moeilijk zicht op te krijgen.

2.4 Welke rol hebben de gemeenteraden gehad bij de besluitvorming?

In eerste 2 à 3 maanden hebben de colleges de raden niet actief betrokken bij de besluitvorming. In alle vier gemeenten namen de colleges de besluiten in de eerste crisisperiode en werden de gemeenteraden achteraf geïnformeerd. Meerdere raadsfracties van Breda waren in eerste instantie niet heel tevreden over de informatievoorziening in Breda. Nadat de gewone vergadercyclus weer op gang kwam, de informatie via raadsbrieven en (later) raadsvoorstellen uitgebreider werd, werd de Bredase raad meer en meer tevreden over de informatievoorziening vanuit het college.

Na de eerste crisisweken zijn vooral in Breda en Arnhem veel raadsvragen gesteld en moties en amendementen ingediend. In Tilburg en Oss zijn minder vragen gesteld en moties ingediend. Enerzijds heeft dat te maken met de behoefte van de raden om goed betrokken te zijn bij de

crisis en de maatregelen die ingezet worden, en het gevoel van de raad in hoeverre zij actief betrokken wordt door het college bij de besluitvorming. Deels komt dat ook voort uit de vragen vanuit de samenleving aan de raadsfracties en de behoefte van de raad om de volksvertegenwoordigende rol goed uit te voeren. Anderzijds kan dat te maken hebben met de hoeveelheid eigen geld dat gemeenten uittrekken, de duidelijkheid over de besteding hiervan en de gevoelde behoefte van de raad om aandacht te vragen voor specifieke (onderbelichte) kwesties en mogelijk bij te sturen.
In Breda is op een gegeven moment expliciet een discussie gevoerd over de rolverdeling tussen college en raad en later in het jaar over de rolverdeling tussen burgemeester en raad. Dat heeft een verhelderend effect gehad. In de bijeenkomst met de Bredase raad in januari 2021 in het kader van het onderzoek blijkt dat bijna alle Bredase fracties tevreden zijn over de informatievoorziening vanuit het college.
Wel geven de Bredase raadsfracties tijdens de bijeenkomst in januari 2021 over onderhavig onderzoek aan dat zij graag meer keuzes hadden gehad en meer alternatieven via scenario's voorgelegd hadden willen hebben. Dat geldt overigens voor alle gemeenten dat meer keuzes en scenario's node gemist worden.

Ook in Tilburg is eind mei 2020 een motie aangenomen, waarin het college wordt opgeroepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen van de coronacrisis, zodat de raad de besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat "raadsleden verantwoordelijkheden hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving".

Het college van Breda heeft richting de raad gewerkt met pakketten van maatregelen (1ste pakket in april, 2de pakket in de zomer en het 3de pakket in december 2020). Dat heeft voordelen, omdat de informatievoorziening op die manier minder versnipperd is. In de andere gemeenten zijn maatregelen via losse raadsbrieven naar de raad gegaan, waardoor soms wel iedere week een nieuwe raadsbrief verscheen. Aan de andere kant heeft het werken met pakketten mogelijk nadelen, omdat dit gaat om gebundelde maatregelen en het voteren van een bedrag voor het hele pakket in één keer. Dat kan betekenen dat de raad minder grip heeft op de financiering van individuele maatregelen.

2.5 Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?

Bij het verstevigen van de rol van de raad is het belangrijk te realiseren dat de coronacrisis nog (lang) niet voorbij is en dat de gevolgen van de coronacrisis dus nog langere tijd zullen aanhouden. Ook is het belangrijk te realiseren dat vooral bij specifieke groepen de gevolgen van de crisis nadrukkelijker aanwezig zijn: jongvolwassenen, ouderen, mensen met een lage opleiding, mensen met een niet-westerse achtergrond en zelfstandigen (zie bv SCP, febr. 2021[2]).
Aan de andere kant valt van de coronacrisis ook veel te leren, aldus het SCP, o.a. van de vele nieuwe initiatieven in de samenleving en de veerkracht onder groepen. Een breed perspectief op herstelbeleid kan ook kansen bieden op economisch, maatschappelijk en bv 'groen' herstel.

Kaderstellende rol

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk niet of nauwelijks sprake van kaderstelling door de vier raden. Het college trof maatregelen en informeerde de raad hierover achteraf. Het is als raad lastig om in de eerste periode van de crisis actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Dat is gaandeweg het voorjaar van 2020 verbeterd; raden worden zoals regulier weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.

[2] Een jaar met corona | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau (scp.nl)
Briefadvies Planbureaus voor herstelbeleid (cpb.nl)

- Door middel van moties hebben de raden in alle vier de gemeenten verder bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor bepaalde kwetsbare groepen inwoners of met name door de coronacrisis getroffen bedrijven en instellingen. Moties en amendementen hebben overigens wisselend succes gehad in verschillende gemeenten
- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere alternatieven voorgelegd om over te besluiten. De raad kreeg voorstellen toegestuurd waar zij alleen 'ja' of 'nee' tegen kon zeggen. De kaderstellende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten, waarvan de raad denkt dat deze te weinig aandacht krijgen en/of extra inzet gewenst is.
- In geen van de gemeenten zijn de mogelijk langdurige gevolgen op alle beleidsterreinen in kaart gebracht. De gevolgen op de lange termijn zijn nog onduidelijk, maar volgens o.a. het SCP zullen de gevolgen voor mensen, instanties, de zorg nog lang doorwerken. Onderzoeken (o.a. van het SCP) laten zien dat de langdurige en ingrijpende coronacrisis veel effecten heeft op de samenleving als geheel, niet alleen economisch, maar ook sociaal, maatschappelijk, psychisch en bv qua gezondheid en levensverwachting. Bij een deel van de Nederlandse inwoners is het sociale en politieke vertrouwen flink aangetast, zo blijkt. Ook is de samenleving meer gepolariseerd geworden en is de wrijving tussen groepen toegenomen. De financiële en mentale reserves raken bij sommige groepen op.

Controlerende rol

- Inzake de controlerende rol van de raad zijn in enkele gemeenten meer of minder scherpe uitgangspunten geformuleerd. In geen van de gemeenten zijn scherpe doelen en ambities geformuleerd. De controlerende rol van de raad is daardoor lastig uitvoerbaar. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol door aandacht te vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. Ook blijkt dat de vier raden niet echt hebben getoetst of het college zich hield aan geformuleerde uitgangspunten. Het blijkt dan ook belangrijk om, misschien wel juist, in tijden van crisis uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen met een duidelijke focus en ook te toetsten of het college zich daar aan houdt.
- Ook wat betreft de financiële consequenties van de coronacrisis hebben de raden moeilijk hun controlerende rol inhoud kunnen geven. Alleen in Tilburg zijn strakke financiële afspraken gemaakt, waardoor de raad daar meer controle uit kon oefenen. Zeker in een fase van langdurige crisis met de noodzaak van herpakken en een herstelbeleid, is het aan de raad om vasthoudend te zijn inzake financiële scenario's en beleidsalternatieven. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Volksvertegenwoordigende rol

- De meeste raadsfracties in de vier gemeenten zijn gedurende de coronacrisis door instellingen, bedrijven, zzp'ers (met name vanuit sectoren horeca, cultuur, sport en zorg) en inwoners benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Meerdere fracties/raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, bedrijven of instellingen te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hen raakt. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen. Enkele Bredase fracties geven aan dat zij de inwoners, belangengroepen en organisaties in Breda nu graag meer zouden willen betrekken bij de verschillende opties voor de perspectieven en herstelpakketten.
- Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad in positie kan komen en blijven.

2.6 Welke lessen kunnen gemeenten mogelijk van elkaar leren?

- Het is belangrijk om in een vroeg stadium van een crisis concrete inhoudelijke uitgangspunten te formuleren over de rol die de gemeente wil vervullen en welke taken zij wel en welke zij niet wil oppakken. En om bij het formuleren van uitgangspunten de raad vroegtijdig en actief te betrekken. De procedure zoals die in Oss heeft plaatsgevonden omtrent geformuleerde uitgangspunten kan een

inspiratie vormen. Ook is het belangrijk om na een eerste fase van acute crisis een expliciete discussie te voeren over de verantwoordelijkheden van en de rolverdeling tussen raad en college. De gemeenteraad is en blijft immers het hoogste bestuursorgaan, dat uiteindelijk verantwoordelijk is.

- Het is gewenst dat gemeenten de geformuleerde uitgangspunten en criteria ook expliciet toepassen en dat colleges in raadsbrieven, bij moties of raadsvragen bij/over te nemen maatregelen verwijzen naar de uitgangspunten. Het is ook gewenst dat raden controleren of colleges zich aan geformuleerde uitgangspunten houden en of de vastgestelde criteria gehanteerd worden bij het vaststellen van maatregelen.
- Het kan in verband met snelheid van handelen nodig zijn dat de raad het college in de eerste tijd van acute crisis in eerste instantie de ruimte geeft om te doen wat gedaan moet worden. Na een eerste korte periode zou de raad zo snel mogelijk goed betrokken moeten worden bij de besluitvorming en is duidelijkheid nodig omtrent de grenzen van het mandaat aan het college.
- Als een crisis langer duurt en mogelijk structurele effecten heeft op de dienstverlening van instellingen en bedrijven en op inwoners, is meer aandacht nodig voor de structurelere gevolgen van de crisis en de structurelere gemeentelijke inzet van maatregelen. Daarbij is expliciete aandacht nodig voor de mogelijke risico's die gepaard gaan met de ingezette maatregelen of juist met het ontbreken van maatregelen. Ook is expliciete aandacht voor een herstelagenda op langere termijn gewenst.

Een en ander komt terug in een 'haal/breng'-matrix, die samenvat wat gemeenten van elkaar kunnen leren (zie ook bijlage 1 Overkoepelend rapport):

Halen → / Brengen ↓	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

3. Aanbevelingen ter overweging

De Rekenkamer Breda geeft de raad ter overweging de volgende aanbevelingen mee:

1. Houd als raad de kaderstellende rol vast die gaandeweg de coronacrisis is ingenomen en overweeg van het college te vragen om middels een aantal scenario's inzichtelijk te maken wat de lange termijn effecten van de coronacrisis kunnen zijn op (toekomstige) beleidskeuzes. Betrek bij de scenario's ook eventuele schaarsere budgetten vanuit het Rijk.

2. Vraag als raad ter versteviging van de controlerende rol aan het college om explicieter te maken welke afwegingskader en welke prioriteiten worden gesteld bij de keuze voor bepaalde corona-steunmaatregelen. Ook om explicieter aan te geven welke belangen (van welke getroffenen) worden afgewogen bij die keuzes en hoe tegengestelde of conflicterende belangen van getroffenen tegen elkaar worden afgewogen.

3. Vraag aan het college om de meerjarige (financiële) gevolgen en risico's inzichtelijk te maken voor alle beleidsterreinen om te kunnen anticiperen op mogelijke toekomstige tegenvallers c.q. problemen. Vraag ook om lange-termijn doorrekeningen en hoe de (meerjarige) risico's van de coronacrisis beheerst kunnen worden. Overweeg om te vragen hiervoor een separate risicoparagraaf uit te werken, zoals ook in raadsvoorstellen gangbaar is.

4. Vraag om een herstelagenda en perspectieven voor de lange termijn voor de inwoners, bedrijven en instellingen, waarbij rekening wordt gehouden met gevolgen van de coronacrisis op alle gebieden, naast economische en financiële gevolgen, ook sociale, maatschappelijke, psychische en bv gevolgen qua onderwijsachterstanden. Voer een debat met het college over een uitgewerkte herstelagenda, waarin brede perspectieven zijn opgenomen voor de inwoners, de sociale samenhang, de maatschappelijke verhoudingen en de leefomgeving[3].
   Het bieden van duidelijke perspectieven blijkt nu in deze fase zeer belangrijk te zijn, zo komt naar voren uit onderzoek.

5. Leer als raad van deze coronacrisis om mogelijk beter voorbereid te zijn op mogelijke volgende crises. Een suggestie kan zijn om een kort crisisprotocol vast te leggen, zodat de raad meer houvast heeft bij een eventuele volgende crisis.

[3] De Rekenkamer Breda doet in deze de suggestie aan de raad om de uitkomsten uit landelijke onderzoeken naar en adviezen over de gevolgen van de coronacrisis hierbij mee te nemen, zoals bv uit het recente onderzoek van het SCP ('Een jaar met corona', febr. 2021) en het Briefadvies van de gezamenlijke Planbureaus (febr. 2021). Hieruit blijkt dat naast de financiële en economische consequenties, ook psychologische, sociale, maatschappelijke en andersoortige gevolgen opgetreden zijn, i.c. bij groepen, die kwetsbaar gebleken zijn voor specifieke gevolgen van de coronacrisis, zoals jongeren (bv leerachterstanden, depressies, boosheid, werkloosheid), ouderen (eenzaamheid, achteruitgang, depressies), zzp-ers (inkomensachteruitgang, mogelijk verlies van zaak) en achterstandsgroepen (vaker verlies van baan, armoede, slechtere gezondheid). Vraag om die gevolgen duidelijk in beeld te brengen en vraag om duidelijk perspectief te bieden i.c. ook aan de mensen die de gevolgen van de coronacrisis nadrukkelijk ondervinden. Zie link Een jaar met corona | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau (scp.nl) en Briefadvies Planbureaus voor herstelbeleid (cpb.nl)

BEA
economische argumentatie

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Breda

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Rekenkamer Arnhem

Gemeente Oss Rekenkamercommissie

Rekenkamer | Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Breda

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 – 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

Inhoud

Voorwoord 1

Antwoorden op onderzoeksvragen 2

1 Aanleiding, doel en vraagstelling 7
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk 7
1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken? 7
1.3 Leeswijzer 9

2 Reactie Breda op corona: aanpak en organisatie 11
2.1 Opzet van een crisisorganisatie 11
2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden 13

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen 16
3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 16
3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie 26

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad 30
4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder 30
4.2 Beeld van raadleden over hun rol en betrokkenheid 37

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen 42
5.1 Omgaan met (financiële) risico's 42
5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes 47

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen 51

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Breda**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaike van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?	• In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Breda genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft 43 maatregelen geïnventariseerd die kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen (tot aan het 3e pakket maatregelen dat eind december 2020 aan de raad is toegezonden). • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: ➢ Lenigen van acute nood, in de vorm van een 'broodnood'-regeling en een noodfonds COVID-19. ➢ Uitstel van betaling van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen of verlaging van aan te gemeente te betalen facturen (bijvoorbeeld op het terrein van afvalinzameling). ➢ Niet innen of terugbetaling van precario voor onder meer terrassen die voor een bepaalde periode niet gebruikt konden worden of evenementen die niet konden doorgaan. ➢ Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, onder voorwaarden mogelijk afstel). ➢ Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren. ➢ Faciliteren van instellingen of bedrijven om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld door extra middelen voor ondersteuning door Business Coach Breda en vouchers voor financieel advies voor het mkb). ➢ Informatievoorziening over de crisis en de gevolgen daarvan, bijvoorbeeld in de vorm van digitaliseren van ondernemersspreekuren, inrichten van een werkgeversservicepunt op regionale schaal, uitvoeren van monitors en periodieke metingen van impact van corona op ondernemers, enzovoort.

	➢ Stimuleren dat ondernemers ondanks corona alsnog omzet kunnen genereren, bijvoorbeeld door bijdrage aan campagne #Bredakooplokaal en het opstellen van een herstelplan toeristische en vrijetijdssector.. ➢ Matchen van bijdragen van rijk en provincie voor culturele instellingen in landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum en.
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?	• De financiële risico's van de coronacrisis voor de gemeente Breda hebben zowel in de raad als bij het college, gelet op de uitwerkingen op dit vlak in diverse raadsbrieven en andere nota's, veel aandacht gekregen. Door de raad zijn op dit vlak onder meer diverse raadsvragen gesteld. • De gemeente heeft ook diverse bepalingen geformuleerd om financiële risico's te beperken, bijvoorbeeld door maatregelen te laten gelden voor een beperkte periode en de doelgroep van maatregelen af te perken. Daarnaast zijn er diverse bepalingen geformuleerd om te voorkomen dat Breda bedrijven of instellingen steunt die desondanks niet levensvatbaar zijn (deze eis werd in de beginfase van de crisis niet expliciet gehanteerd maar wel vanaf het 2e pakket maatregelen). • De gemeente Breda heeft in aansluiting op door het CPB gehanteerde scenario's bij het 2e pakket maatregelen één scenario uitgewerkt. Hierover zijn raadsvragen gekomen omdat raadsleden bij voorkeur meerdere scenario's uitgewerkt hadden gezien. • Een belangrijk risico dat de gemeente signaleert, is dat lokaal alvast maatregelen worden genomen terwijl nog niet zeker is dat er door het rijk voor wordt gecompenseerd. Op enkele momenten heeft de gemeente Breda hier bewust een risico genomen vanuit de verwachting dat alsnog compensatie zou worden ontvangen. • Door de gemeente zijn in de operationalisering

	van de diverse maatregelenpakket allerlei bepalingen geformuleerd om te voorkomen dat (financiële) risico's te groot worden. • Daarnaast zijn er operationeel diverse uitgangspunten geformuleerd die moeten bevorderen dat door de gemeente in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet. • Andere uitgangspunten richten zich op: ➢ Rechtvaardigheid, bijvoorbeeld als er 'schrijnende gevallen' zijn die geen beroep kunnen doen op landelijke regelingen of die anderszins in het nauw komen terwijl eigenlijk wel sprake is van levensvatbaarheid. ➢ Proportionaliteit. De in te zetten middelen moet wel in verhouding staan tot de maatschappelijke behoefte. ➢ Mogelijkheid open willen houden voor het toepassen van maatwerk. ➢ Keuze voor zoveel mogelijk generieke maatregelen boven bewerkelijke maatwerkmaatregelen (vanuit het oogpunt van doelmatigheid), waarbij dit uitgangspunt en niet op het totaal aantal organisaties in de stad. ➢ Rechtmatigheid en het voorkomen van willekeur. Geconstateerd kan worden dat de uitgangspunten onderling kunnen conflicteren. Bijvoorbeeld de wens om open te staan voor het toepassen van maatwerk en het uitgangspunt om zoveel mogelijk generieke maatregelen te treffen. Daarnaast is een uitgangspunt geformuleerd dat lokale maatregelen zich in principe richten op specifieke doelgroepen (sectoren, instellingen, ondernemers e.d.).
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?	• In de eerste periode van de crisis heeft vooral het college relevante belangenafwegingen gepleegd. De raad is hierover wel geïnformeerd en ook over waar die afwegingen toe hebben geleid qua invulling van maatregelen. • Vanaf het 1e maatregelenpakket in maart/april 2020 is in de raad wel actief gediscussieerd over voorgestelde maatregelen en mogelijke aanscherpingen op aanvullingen. Er wordt onder meer aandacht gevraagd voor beter inzicht in de financiële risico's, voor een proactieve houding

	richting ondernemers, het voorkomen dat corona tot allerlei sociale problemen leidt (bijvoorbeeld onderwijsachterstanden). Bij het 2e pakket is er aandacht voor financiële risico's en het ontbreken van meerdere scenario-uitwerkingen, voor groepen die zwaar geraakt worden als de horeca en andere groepen ondernemers. • Specifieke aandacht is er ook via raadsvragen over de eis van behoud van banen als bedrijven steun van de gemeente ontvangen en voor het uitgangspunt dat "de gemeente alleen dingen gaat redden die perspectief hebben" en hoe de gemeente hier in de praktijk invulling aan geeft.
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?	• De gemeenteraad in Breda is vanaf het begin actief betrokken op het coronadossier, blijkend uit een groot aantal raadsvragen en bij de presentatie van onder meer het 1e en 2e maatregelenpakket levendige discussies in de raad. • Uit antwoorden op voor het voorliggende onderzoek aan raadsfracties voorgelegde vragen blijkt waardering voor het snelle handelen van het college, waarbij veel raadsleden accepteren dat met name in de eerste fase van de crisis de betrokkenheid van de raad minder was en dat daarover vooral achteraf is geïnformeerd. • Vragen worden gesteld over de informatiepositie van de raad en over het ontbreken van scenario's, op basis waarvan de raad beter kan beoordelen wat 'goed' is. • Ten aanzien van het 1e maatregelenpakket is door een raadslid opgemerkt dat de raad "een beetje langs de zijlijn staat en achteraf mag meedenken". Wel is dit maatregelenpakket en ook het 2e en 3e pakket besproken in een reguliere cyclus raadsvergaderingen (beeldvormend, oordeelsvormend en besluitvormend). • Door een ander raadslid is een initiatief genomen om als raad meer bij de besluitvorming over de inrichting van steunmaatregelen te worden betrokken. Met name richtte de aandacht zich op de wens om meer keuzemogelijkheden voorgelegd te krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van enkele beleidsscenario's. In het Bredaas Beraad van 19 november is hierover uitgebreid gesproken, ook aan de hand van een door een raadslid

	opgesteld notitie. • De aandacht richtte zich hierbij ook op specifieke burgemeestersbevoegdheden in geval van crisis. Op 15 december heeft de burgemeester hier op gereageerd en op de inbreng van fracties in het debat van 19 november. Hij stelt ten aanzien van de specifieke burgemeestersbevoegdheden voor: ➢ Bij losstaande, spoedeisende beslissingen is overleg vooraf met uw raad niet praktisch haalbaar. De burgemeester stelt voor dan zo spoedig mogelijk achteraf uw raad informeren. ➢ Bij besluiten die betekenis hebben voor meer dan één geval/ persoon, meer beleidsmatig van aard zijn en voor langere tijd gelden zal ik in principe streven naar bespreking met uw raad vooraf in een zo mogelijk openbare sessie. Duidelijk is dat een dergelijke mate van lokale ruimte voor burgemeesters de komende tijd nog niet aan de orde zal zijn. Het karakter van het overleg dat ik zal hebben met uw raad is te vergelijken met de zogenaamde voorhangprocedure: voorafgaande aan de toepassing van mijn bevoegdheden leg ik mijn oor te luister bij uw raad. ➢ Uiteindelijk is de afweging aan de burgemeester als bestuursorgaan, waarbij deze uiteraard achteraf verantwoording zal afleggen over de gemaakte keuzes.

***

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk

Maatregelen rijksoverheid…

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deeltijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd:

- Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetdaling, worden vergoed.
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets.
- Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belastinguitstel en verlaging van winstbelasting enzovoort.

… aangevuld met lokale maatregelen

Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op aanvullende maatregelen. De gemeenten zijn de bestuurslaag die het dichtst staan op burgers en ook met bedrijven, ondernemers en instellingen vaak een nauwe relatie hebben. De gemeenten ervaren ook het meest direct hoe hoog de nood bij een deel van de inwoners, ondernemers en instellingen is. Vanaf het uitbreken van de corona-crisis hebben de gemeenten daarom nagedacht over manieren waarop zij dalende inkomsten of anderszins nadelige gevolgen vanwege corona voor inwoners, ondernemers en instellingen zouden kunnen beperken of compenseren. Het voorliggende onderzoek richt zich op deze door gemeenten getroffen maatregelen.

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken?

Dilemma

Het acute karakter van de problemen die een deel van de inwoners, ondernemers en instellingen ervaren als gevolg van de coronacrisis, noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om ‘er iets van te vinden’. De

geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg (deze gemeenten in dit onderzoek aangeduid als de B3A-gemeenten) aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.

De door de B3A-rekenkamers geformuleerde vraagstelling richt zich zowel op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen als op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en ook welke rol zij hadden kunnen of zelfs hadden moeten spelen en hoe gemeenteraden in voorkomende gevallen 'goed' of 'beter' in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden.
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn afgewogen bij genomen of te nemen corona-steunmaatregelen en door wie in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken?

Afbakening van corona-steunmaatregel

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen

- ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
  - inwoners
  - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
  - verenigingen
  - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en ondernemers, maar dat corona ook kan leiden tot gezondheidsproblemen, sociale problemen kan versterken en bijvoorbeeld eenzaamheid, depressies of angsten. Daarnaast is van belang dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, ondernemers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren in de 'corona-samenleving' waar mensen bijvoorbeeld (1,5 meter) afstand tot elkaar dienen te houden.

Van breed naar gericht verdiepen

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soorten-maatregelen is niet volledig hard te trekken. In bijlage I is een overzicht opgenomen van 'overige' maatregelen waarvan door BEA is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregelen.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor Breda is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdlijn en categorisering van deze maatregelen.

- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadsvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.
- Bijlage I bevat een overzicht van door de gemeente genomen maatregelen die op basis van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening niet worden gezien als corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Breda op corona: aanpak en organisatie

2.1 Opzet van een crisisorganisatie

Interne crisisorganisatie

De gemeente Breda gekozen voor een collegebrede inzet op corona. Waar in andere gemeenten de burgemeester fungeert als trekker, heeft het college er in Breda bewust voor gekozen om bestuurlijk als team te reageren op de coronacrisis, vanuit de verwachting dat corona alle beleidsvelden raakt. In de ambtelijke organisatie is voor de opzet en uitvoering van corona-steunmaatregelen een team geformeerd vanuit diverse disciplines en beleidsvelden, met als coördinator de manager Economische en Culturele Zaken en onder aansturing van de directeur Stedelijke Ontwikkeling. Dit team bleef ingebed in de ambtelijke lijnorganisatie.

Het college heeft ervoor gekozen om na de corona-uitbraak geen parallelle crisisstructuur op te zetten naast de bestaande (lijn-) organisatie. De gedachte was dat de corona-uitbraak vrijwel alle beleidsterreinen zou raken en waarvoor dus alle netwerken en capaciteit van de gemeente nodig zouden zijn. Bij het managen van de crisis lag de lead in Breda daarom bestuurlijk bij het college en ambtelijk bij directie en managementteam. Ten behoeve van de onderlinge afstemming heeft het college in de eerste crisisperiode veelvuldig contact met elkaar gehad. Uiteraard tijdens de collegevergaderingen op dinsdag, maar vaak ook bilateraal en in het begin van de crisis vrijwel dagelijks.

Het college heeft direct na de corona-uitbraak besloten om de raad frequent te informeren over te nemen besluiten, wat heeft geleid tot een groot aantal raadsbrieven. Daarbij speelde mee dat in Breda vanaf het begin van de crisis door raadsleden vragen zijn gesteld over de gevolgen, de te nemen maatregelen en de aanpak van de crisis.

Voor een deel van de vraagstukken die voorlagen was de veiligheidsregio de organisatie die in de regio Midden- en West-Brabant de lead had. Dit betrof met name maatregelen die betrekking hebben op veiligheid en gezondheidsaspecten zoals het uitvoeren van corona-testen en vaccineren (taken die worden opgepakt door de Veiligheidsregio en daarbinnen ook de GHOR[1]).

Opschaling naar GRIP 4

In een raadsbrief van 20 maart 2020 licht het college van B&W toe dat sprake is van een GRIP 4-situatie[2]. Dit houdt in dat sprake is van “een regionale aanpak, in nauwe afstemming met de landelijke aanpak”.[3] De trekker bij deze regionale aanpak is de voor-

[1] De Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) organiseert de geneeskundige hulpverlening bij zware ongevallen, rampen en crises. De GHOR is onderdeel van een veiligheidsregio.
[2] Gemeente Breda, college van B&W, raadsbrief met onderwerp: *Bredase maatregelen bestrijding corona crisis*, 20 maart 2020.
[3] Zie bijvoorbeeld Instituut voor Fysieke Veiligheid (IFV), Nederlandse Vereniging voor Raadsleden en Nederlands Genootschap van Burgemeesters (NGB), *De veiligheidsregio en de gemeenteraad*, december 2019.

zitter van de veiligheidsregio. In het geval van de gemeente Breda is dit de voorzitter van de veiligheidsregio Midden- en West- Brabant (momenteel de burgemeester van Tilburg).

GRIP-3	GRIP-4
• Situatie waarbij sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties.	• Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, kan opgeschaald worden naar GRIP-4. • Dit is het geval als de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

De burgemeester van Breda neemt deel aan het regionaal beleidsteam (RBT) en hij blijft verantwoordelijk voor de Bredase situatie. De burgemeester is in zijn of haar gemeente (politiek) verantwoordelijk voor de inzet van alle hulpverleningsdiensten die betrokken zijn bij de handhaving van de openbare orde en veiligheid in het kader van de Wet veiligheidsregio's (Wvr). Door de veiligheidsregio te treffen (nood-)verordeningen worden voor kennisgeving toegezonden aan de gemeenteraad. Op 18 maart gaat een noodverordening in werking met de volgende bepalingen[4]:

- Het is verboden om openbare samenkomsten en vermakelijkheden als bedoeld in artikel 174 van de Gemeentewet, samenkomsten in voor het publiek toegankelijke gebouwen en bijbehorende erven en samenkomsten in besloten sfeer te laten plaatsvinden, te (laten) organiseren dan wel te laten ontstaan waar meer dan honderd personen gelijktijdig samenkomen, dan wel aan dergelijke samenkomsten deel te nemen. Dit verbod is niet van toepassing op de dagelijkse gang van zaken in het openbaar vervoer en in gebouwen en bijbehorende erven van overheidsinstellingen en zorginstellingen.
- Het is verboden om een van de volgende inrichtingen geopend te houden:
  - Inrichtingen waar ter plaatse eten of drinken wordt verkocht en genuttigd (eet- en drinkgelegenheden), met uitzondering van inrichtingen in bedrijven die niet voor het publiek toegankelijk zijn (bedrijfskantines en bedrijfscatering) en inrichtingen in hotels ten behoeve van de hotelgasten.
  - Sport- en fitnessclubs (sportaccommodaties en sportinrichtingen), waaronder zwembaden, sporthallen en sportvelden.
  - Sauna's.
  - Inrichtingen waar bedrijfsmatig gelegenheid wordt gegeven tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of bedrijfsmatig vertoningen van erotisch-pornografische aard worden aangeboden.

[4] http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Waalwijk/CVDR638457.html .

  - Coffeeshops, behalve voor zover uitsluitend sprake is van de verkoop, aflevering of verstrekking van softdrugs (afhaalfunctie).
- Deze verboden gelden niet voor de hulpdiensten en voor door de voorzitter van de veiligheidsregio aangewezen (categorieën van) gevallen.

In de periode daarna volgen meerdere verordeningen, met aanvullende maatregelen. In juni en per 1 juli 2020 volgen vervolgens versoepelingen van een deel van de beperkende maatregelen.

Op 14 augustus 2020 publiceert de veiligheidsregio een tussentijdse evaluatie[5] van de wijze waarop de voorzitter van de veiligheidsregio in de afgelopen maanden gebruik heeft gemaakt van zijn speciale bevoegdheden. Wettelijk is vastgelegd dat de voorzitter van de veiligheidsregio na afloop van een ramp of crisis van meer dan plaatselijke betekenis verslag uitbrengt aan de gemeenteraden van de getroffen gemeenten. Hoewel op dat moment de coronacrisis nog niet voorbij is, wordt het wenselijk geacht tussentijds verantwoording af te leggen aan de raden van de gemeenten in Midden- en West-Brabant[6]. De tussentijdse evaluatie bevat geen kritische kanttekeningen bij hoe in deze veiligheidsregio het crisismanagement heeft gefunctioneerd.

In een raadsbrief van 7 mei 2020 meldt het college van B&W dat wethouder Adank de coordinatie in het kader van de maatregelen rond COVID-19 op zich genomen.

2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden

Nadat op 27 februari een eerste coronabesmetting was geconstateerd in Nederland (in het Tilburgse Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis) en in de eerste dagen van maart het aantal besmettingen opliep, kwam de regering op 9 maart met diverse hygiënemaatregelen (advies om regelmatig handen te wassen, in de elleboog niezen of hoesten enzovoort). Het kabinet riep, gelet op de concentratie van besmettingen in Noord-Brabant de inwoners van deze provincie op zoveel als mogelijk vanuit huis te werken.

Eerste communicatie met raad

Het college van B&W heeft op vrijdag 13 maart 2020 de gemeenteraad geïnformeerd over het coronavirus. In een brief aan raadsleden en burgerraadsleden wijst de burgemeester op richtlijnen en besluiten van het RIVM over hoe om te gaan met de corona-situatie. Aan mensen, organisaties en ook de gemeente wordt gevraagd activiteiten, waarbij meerdere mensen bijeen komen, uit te stellen of af te gelasten. De burgemeester geeft aan de komende week, na overleg met de griffier en de agendacommissie van de raad, te besluiten

[5] Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant, *Tussentijdse verantwoording gemeenteraden COVID 19-crisis*, 14 augustus 2020.

[6] Op 7 januari 2021 heeft de burgemeester de gemeenteraad een tussentijdse verantwoordingsrapportage vanuit de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant toegezonden. De tussentijdse verantwoording heeft betrekking op de periode van 15 juli 2020 tot 1 december 2020.

over welke activiteiten en vergadering spoedeisend zijn of uitgesteld kunnen worden[7]. Verder wordt aangegeven dat er geen aparte informatielijn wordt geopend vanuit burgemeester of college naar de raad. Verwezen wordt naar de al door de Veiligheidsregio opgezette 'weekmail voor raadsleden, die speciaal voor Breda is gemaakt en vanaf nu elke week aan de raadsleden wordt toegezonden.

Deze keuze is ook gemaakt om als college van B&W te kunnen focussen op gebruikers, inwoners, en exploitanten en ondernemers in de stad.

Eerste maatregelen

Op 14 maart wordt een raadsbrief verstuurd over de 'Bredase invulling Coronamaatregelen'. Het college bericht de raad onder meer het volgende:

- Raadsleden worden separaat door de veiligheidsregio geïnformeerd (wekelijkse nieuwsbrief).
- Gemeente was zich al aan het voorbereiden op kritische processen die te allen tijde door moeten gaan (o.a. afval ophalen, open houden publieksbalie, telefonisch bereikbaar blijven), ook als mogelijk veel medewerkers gaan uitvallen.
- Vanwege het advies om vooral thuis te werken, moet de gemeente inspelen op een dubbel zo groot aantal thuiswerkers (1000) als normaliter.
- Omdat op de gemeentelijke werklocaties minder facilitaire medewerkers nodig zijn, wordt overlegd met Amphia ziekenhuis of zij daar nuttig ingezet kunnen worden. Dit is ook gebeurd. Ambtenaren hebben zich vrijwillig aangemeld en zijn aan het werk in het Amphia gegaan.
- Omdat de afgekondigde maatregelen grote impact hebben op culturele, zorg- en onderwijsinstellingen, is er overleg met deze instellingen.
- Er is in kaart gebracht welke zorginstellingen cruciale zorg leveren. Ook daarmee is contact.
- Er is ook contact met het bedrijfsleven, waarvan een deel wordt geraakt door de maatregelen. Het ondernemersteam van de gemeente staat in nauw contact met bedrijven die het moeilijk hebben en er is overleg gepland met de horecavertegenwoordigers.

Op 20 maart verstuurt het college van B&W de eerste raadsbrief met overzicht van Bredase maatregelen gericht op de coronacrisis[8]. De brief bevat een overzicht van onderwerpen waarover het college zich beraadt, met al enkele genomen maatregelen. Vooruitlopend op het landelijke pakket aan maatregelen, neemt het college van B&W op enkele aspecten alvast maatregelen. Dit laatste betreft onder meer:

[7] Aangegeven wordt verder dat de situatie vraagt om snelheid en duidelijkheid en dat achteraf moet worden bezien hoe de situatie is gelopen en welke lessen we daaruit kunnen trekken.

[8] Gemeente Breda, college van B&W, raadsbrief met onderwerp: *Bredase maatregelen bestrijding Corona crisis*, 20 maart 2019.

- De broodnoodregeling voor mensen waarbij het inkomen direct wegvalt en die geen spaargeld hebben of een partner om op terug te vallen. In de eerste week hebben 600 inwoners een beroep op deze voorziening gedaan.
- Daarnaast kunnen zzp'ers die door de coronacrisis geen of weinig inkomen hebben een beroep doen op een tijdelijke regeling om hun inkomen aan te vullen tot bijstandsniveau (de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers, afgekort: Tozo). Deze maatregel is door het kabinet op 17 maart aangekondigd.
- Mogelijkheid van een lening voor bedrijfskapitaal, in navolging van de gemeente Rotterdam (waarbij in lijn met Rotterdam minder strenge eisen worden gesteld dan landelijk wordt voorgesteld).

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

BroodNood-regeling

De eerste corona-steunmaatregel die is genomen door het college van B&W, betreft de zogenoemde BroodNood-regeling[9]. De maatregel is opgezet voor Bredanaars met acute geldproblemen, zodat zij snel over geld kunnen beschikken om in het dagelijks levensonderhoud te voorzien. De maatregel is specifiek van belang, maar niet uitsluitend, voor werknemers met 0-uren-contracten, zzp'ers en uitzendkrachten die door het coronavirus in een situatie komen dat ze geen boodschappen kunnen doen omdat ze geen inkomen of eigen spaargeld hebben en ook geen partner met inkomsten.

Implementatie Tozo 1 is grote operatie

Eén van de eerste maatregelen waar de gemeente Breda zich op richt, is inspelen op de aankondiging door het kabinet op 17 maart aan de Tweede Kamer dat er een noodpakket banen en economie zou worden opgezet. Eén van die maatregelen is de Tijdelijke ondersteuning zelfstandige ondernemers (Tozo). De regeling wordt uitgevoerd door gemeenten[10]. Zelfstandigen kunnen aanvullende inkomensondersteuning krijgen voor levensonderhoud en/of een lening voor bedrijfskapitaal bij liquiditeitsproblemen. De AMvB voor Tozo is op 21 april gepubliceerd. In een brief aan de raad licht het college van B&W de gang van zaken toe bij de lokale implementatie van Tozo 1[11]. Omdat de nood ook in Breda hoog was op het moment dat het kabinet de maatregel aankondigde, is snel gehandeld. Gelijk na aankondiging door het kabinet en vooruitlopend op de kamerbrief, heeft de keten Participatie een proces voorbereid waardoor ondernemers vanaf 24 maart aanvragen konden indienen conform de op dat moment bekende richtlijnen. Diezelfde dag werden er 1.600 aanvragen ingediend. De daaropvolgende dagen liep het snel op en de teller stond op 1 april al op 2.900 aanvragen.

Er is in die week een team van 28 medewerkers georganiseerd om de aanvragen te behandelen. Vanaf 27 maart is een projectorganisatie in het leven geroepen om de Tozo 1-uitvoering in goede banen te leiden. De aantallen aanvragen liepen dusdanig snel op en er waren daarnaast veel vragen vanuit ondernemers om te beantwoorden, dat na een snelle analyse bleek dat de capaciteit niet toereikend was om tijdig deze grote hoeveelheid aanvragen van de ondernemers te beoordelen en tijdig financiële steun te bieden. Ook inhuren op een dergelijke korte termijn was niet mogelijk. Via interne werving heeft de gemeente snel collega's uit de eigen organisatie bereid gevonden om te ondersteunen,

---

9 Gemeente Breda, Persbericht, *Noodplan voor mensen met directe geldproblemen*, 17 maart 2020.
10 Het idee is dat gemeenten de regeling uitvoeren en dat het rijk de uitvoeringskosten compenseert en de kosten voor uitkeringen en leningen voor zijn rekening neemt. Zie ook toelichting van FAMO op deze regeling: https://www.famo.org/nieuws/nieuws/gemeente-en-de-tozo-regeling/ .
11 Gemeente Breda, college van B&W, brief aan gemeenteraad met onderwerp: *Tozo 1 regeling 2020*, 3 juli 2020.

waarbij dit zowel mensen in dienst van de gemeente zelf betroffen als mensen die al extern ingehuurd werden. Met als resultaat dat er binnen 2 weken nog eens met 75 collega's kon worden opgeschaald, die ieder 8 tot 32 uur per week konden ondersteunen.
Er zijn tot en met 31 mei in totaal 4.620 aanvragen ingediend en 3.237 aanvragen Tozo 1 toegekend. Tozo 1 liep tot 1 juni 2020. Daarna is Tozo 2 van kracht geworden voor de periode tot en met 30 september.

1e pakket maatregelen korte termijn

Op 24 maart 2020 is een collegebesluit genomen over een 'noodplan in het kader van de coronacrisis'. Op 25 maart wordt in een raadsbrief toegelicht op de genomen besluiten en wordt toegelicht op de maatregelen om met name ondernemers maar ook culturele instellingen, sportorganisaties en vrijwilligersorganisaties te ondersteunen bij de gevolgen die zij ondervinden van de coronacrisis. In de raadsbrief licht het college van B&W toe dat zij waardering heeft voor de landelijke steunmaatregelen maar waar nodig aanvullende maatregelen overweegt om voor zover nodig aanvullende maatregelen te nemen om kansrijke bedrijven door de crisis heen te helpen.

Het college hanteert hierbij de volgende uitgangspunten:

- De onderneming of de instelling doet een beroep op één van de rijksregelingen.
- Uitgangspunt is een normale bedrijfsvoering van zowel ondernemingen als instellingen. Daarbij is in de raadsbrief niet geëxpliciteerd wat precies onder een 'normale bedrijfsvoering' wordt verstaan en of dit wordt verondersteld zo te zijn óf dat er bij bijvoorbeeld steunaanvragen op wordt getoetst.
- Eventuele steun aan ondernemingen, stichtingen of verenigingen komt in principe vanuit de rijksregelingen, wordt voorgeschoten of wordt indien nodig aangevuld vanuit het lokale noodfonds.
- De gemeente betaalt of subsidieert in principe daadwerkelijk geleverde diensten en stuurt facturen voor daadwerkelijk geleverde diensten. Tegelijkertijd neemt het college wel het besluit dat de betaling van subsidies aan instellingen in acute nood wordt aangepast en dat daarbij maatwerk mogelijk is.

In de raadsbrief onderscheidt het college van B&W drie fasen in de aanpak van de coronacrisis:

- Korte termijn, waarin wordt gefocust op overbrugging. De gemeente ondersteunt in Breda gevestigde ondernemingen die in acute nood verkeren. Dit gaat om met name mkb-bedrijven in de periode tussen nu en 3 weken en om individuele werknemers/zzp'ers in acute financiële nood. Maatregelen zijn gericht op het verlenen van liquide middelen om deze periode te kunnen overleven
- Middellange termijn-maatregelen zijn gericht op het overleven van een langere periode zonder omzet. Van groot belang is bijvoorbeeld in welke mate ondernemingen de vaste lasten kunnen terugbrengen zonder al te grote effecten op de werkgelegenheid.

- De langere termijnmaatregelen die moeten voorzien in continuering van wat “tot twee weken geleden nog normaal was”. Deze richten zich op het op peil houden van de werkgelegenheid, consumenten- en producentenvertrouwen.

Het maatregelenpakket voor de korte termijn is als volgt opgebouwd:

- Er wordt tot eind juni uitstel van betaling verleend voor lokale belastingen en heffingen zoals precario en leges. Dit is in lijn met het eerder gecommuniceerde uitstel voor heffingen van de Belastingsamenwerking West-Brabant (afvalheffing, riool, OZB)
- De reeds opgelegde voorlopige aanslagen toeristenbelasting worden per direct verminderd. Dit houdt in dat ondernemers voor het restant van dit jaar geen toeristenbelasting meer hoeven af te dragen
- Er wordt tot eind juni uitstel van betaling gegeven voor facturen die de Gemeente Breda verstuurt voor door de gemeente geleverde diensten (bijvoorbeeld het ophalen van bedrijfsafval of het verhuren van gebouwen en sportvelden die nu niet gebruikt kunnen of mogen worden).
- De betaling van verleende subsidies aan instellingen in acute nood wordt aangepast. Voor organisaties die op basis van activiteiten subsidie krijgen, zoals cultuur en evenementenorganisaties zal op basis van maatwerk besluitvorming plaatsvinden.
- Er wordt een noodfonds COVID-19 gecreëerd dat een voorschot kan verlenen aan bedrijven die aanspraak maken op rijksregelingen maar voor wie de ontvangst van deze middelen te lang duurt. Het is een éénmalig vast bedrag van € 4.000 in de vorm van een renteloze lening. De totale hoogte van het noodfonds voor acute liquiditeit bedraagt € 1,2 miljoen.
- Business Coach Breda wordt uitgebreid met in totaal € 50.000: Zzp’ers en mkb-bedrijven kunnen een gratis adviesgesprek aanvragen met een business coach.
- Er kunnen vouchers, voor in totaal € 50.000,-, ter beschikking worden gesteld aan mkb-ondernemers die vanwege bankleningen en BMKB-garantie extra financiële stukken moeten overleggen.
- Een belangrijke maatregel is de uitvoering van de “Tijdelijke voorziening Inkomensondersteuning zzp en mkb” (een landelijke maatregel die lokaal wordt uitgevoerd).
- Broodnood-regeling: een lokale regeling voor Bredase burgers die door het direct wegvallen van inkomen (en het niet hebben van spaargeld, partnerinkomsten of hulp van naasten) tenminste de komende week of weken geen boodschappen kunnen doen. Afhankelijk van de gezinssituatie wordt een weekbedrag (voor een maximum van drie weken) vergoed dat varieert afhankelijk van de gezinssituatie:
  - Gehuwden (met/zonder kinderen): € 100,- .
  - Alleenstaande ouders: € 100,- .
  - Alleenstaande: € 70,- .
- Aanpassen van de uitbetalingen verleende subsidies aan instellingen in acute nood, waarbij uiteenlopende richtlijnen worden gehanteerd voor subsidies over de jaren 2019, 2020 en 2021. Een extreme variant, waaraan het college niet de voorkeur geeft

maar die voor instellingen in acute nood wel een optie is, is het alvast bevoorschotten van subsidies voor het jaar 2021.
- Binnengekomen facturen worden, zoals de gemeente Breda al nastreeft, zo snel mogelijk betaald.

In de bijlage van de raadsbrief van 24 maart 2020 geeft het college aan ruimte te willen hebben om maatwerk te leveren voor 'schrijnende gevallen'. Hieronder wordt verstaan bedrijven die "buiten de boot vallen" wat betreft rijksregelingen of reguliere financiering, die als gevolg van de coronacrisis in de problemen komen maar die in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn. Bij het verlenen van ondersteuning aan deze bedrijven, ondernemers of verenigingen worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- Bedrijven, ondernemingen of verenigingen die aantoonbaar niet in aanmerking komen voor rijksregelingen of reguliere financiering.
- Bedrijven, ondernemingen of verenigingen die als gevolg van de crisis in de problemen zijn gekomen en derhalve in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn: Inzicht in de -financiële- situatie is vereist. Kosten om dit inzicht te leveren kunnen worden voorgefinancierd.
- Voor de feitelijke bijdrage per aanvrager worden nadere criteria opgesteld, waarmee we berekenen hoeveel steun nodig is. Daarbij wordt gekeken naar liquiditeitsratio's, terugbetaling bancaire schulden, direct beschikbaar eigen vermogen, etc. Dit vraagt om uitvoeringscapaciteit en specifieke deskundigheid voor de beoordeling die wellicht extern ingehuurd moet worden.
- Ook voor deze doelgroep geldt dat we er vanuit gaan dat ook partijen die een belang hebben bij continuïteit van de onderneming hun verantwoordelijkheid nemen. Afstemming met deze partijen dient te worden georganiseerd.
- De vorm is een achtergestelde renteloze lening;

Hiervoor is toegelicht dat door het college als uitgangspunt is geformuleerd dat de gemeente in principe daadwerkelijk geleverde diensten betaalt of subsidieert. In de bijlage bij de raadsbrief van 24 maart 2020 wordt een uitzondering gemaakt voor zorgaanbieders, in lijn met een verzoek vanuit het ministerie van VWS aan de VNG. VWS roept gemeenten op om financiële zekerheid te bieden aan de gemeentelijke contractpartners, met als doel zo het zorglandschap te in tact te houden. Dit veronderstelt dat gemeenten zorgaanbieders betalen conform onafhankelijk van de vraag of de overeengekomen prestatie al dan niet is geleverd. Het college merkt op dat dit strijdig is met het hiervoor toegelichte algemene uitgangspunt maar vindt deze uitzondering acceptabel. Wel verbindt het college aan het maken van een uitzondering op de regel voor zorgaanbieders voorwaarden:
- Veel zorgaanbieders bedienen meerdere gemeenten. Het college geeft aan dat het zaak is dat gemeenten uniform optreden in hun houding ten aanzien van zorgaanbieders, zodat niet de ene gemeenten wel de subsidie volledig uitbetaald en een andere gemeente niet. Los van rechtvaardigheidsoverwegingen speelt hierbij ook mee dat als niet alle gemeenten de zorgaanbieder blijven doorbetalen, deze alsnog kan 'omvallen'

waardoor de gemeenten die wel hebben doorbetaald het risico lopen dat de subsidie niet effectief is in die zin dat het doel om de zorgaanbieder door de crisis te helpen alsnog niet wordt gerealiseerd.

In de raadsbrief van 24 maart 2020 is als uitgangspunt opgenomen dat bij de ondersteuning op de korte en middellange termijn sprake is van het verschuiven van lasten. Basisgedachte hieronder is dat de economie weer aantrekt, en dat ondernemingen in een later stadium deze ondersteuning terugbetalen. De vorm waarin ondersteuning vorm krijgt is die van een lening. Verstrekkingen worden in een overeenkomst vastgelegd.

Een ander uitgangspunt in de raadsbrief van 24 maart 2020 is dat de gemeente ondernemingen wil ondersteunen op korte termijn zonder al teveel eisen/criteria. Snelheid is in eerste instantie een essentieel criterium. Naarmate de ondersteuning structureler wordt, worden ook extra eisen en criteria gesteld aan de toekenning, evenals aan de betrokkenheid/inzet van meerdere partijen die een belang hebben bij continuïteit van een onderneming;

Daarnaast heeft het college een inventarisatie gemaakt van mogelijke maatregelen voor de middellange en langere termijn.

2e pakket middellange termijn

Op 21 april komt een maatregelenpakket voor de middellange termijn in het college, maar het voorstel wordt aangehouden. Uiteindelijk wordt in het collegeoverleg van 6 mei over dit pakket besloten. Over het collegebesluit wordt toegelicht aan de raad in de raadsbrief van 7 mei 2020[12]. De raad wordt gevraagd de notitie waarin de kaders, uitgangspunten en maatregelen zijn opgenomen vast te stellen en middelen beschikbaar te stellen om het pakket aan maatregelen te kunnen uitvoeren. De middellange termijn omvat de periode van 1 april tot 1 oktober.
De raadsbrief bevat de volgende uitgangspunten[13]:

- De opgenomen maatregelen zijn aanvullend op door het Rijk getroffen regelingen.
- De lokale maatregelen richten zich in principe op specifiek doelgroepen (sectoren, instellingen, ondernemers e.d.) en niet op het totaal aantal organisaties in de stad.
- Per doelgroep kijkt de gemeente niet alleen naar wat het Rijk doet, maar ook wat overige partijen doen (denk aan banken, vastgoedeigenaren, organisaties en instellingen zelf).
- Het is niet de bedoeling om maatregelen te stapelen. Het is niet de bedoeling dat organisaties door een beroep op regelingen ‘zwarte cijfers schrijven’ of reserves aanvullen.

[12] Gemeente Breda, college van B&W, raadsbrief met onderwerp: *Middellange aanpak effecten coronavirus gemeente Breda*, 7 mei 2020.
[13] Zie ook Gemeente Breda, *Samen sterk tegen corona, middellange termijn aanpak effecten coronavirus: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen*, 6 mei 2020.

- Ondersteuning vanuit de gemeente is geen gift zonder eisen of randvoorwaarden. Aanvragers dienen levensvatbare bedrijven, instellingen en organisaties te zijn. Als het uitgangspunt is 'behoud van werkgelegenheid', kan het niet zo zijn dat na het ontvangen van steun alsnog medewerkers ontslagen worden.
- Waar mogelijk verwacht de gemeente 'iets terug' voor de geboden ondersteuning.

Het college geeft aan dat de verwachting is dat de ondersteuning van de gemeente, gelet op rol en positie van de gemeente, het meest effectief is als deze zich richt op:
- Verkleinen van de vaste lasten.
- Verlenen van directe financiële steun in acute gevallen.
- Aanpassen van publieke of private prestatieafspraken (subsidies en contracten).
- Bestendigen van continuïteit bij Bredase bedrijven.
- Ondersteunen met kennis en expertise van vrijwilligersorganisaties en verenigingen in het maatschappelijk middenveld.

Bij de raadsbrief is een nota 'Middellange termijn aanpak effecten coronavirus: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen' d.d. 6 mei 2020 opgenomen. De nota bevat twee soorten maatregelen:
- Overkoepelende, generieke maatregelen.
- Sectorspecifieke maatregelen.

De generieke maatregelen betreffen de volgende maatregelen:
- Niet innen (of terugbetalen) van precario voor terrassen gedurende de tijd dat deze van overheidswege niet gebruikt mogen worden. Financiële consequenties is ingeschat op € 35.400 per maand, omgerekend € 212.400 tot 1 oktober).
- Niet innen (of terugbetalen) van precario voor evenementen die door een overheidsverbod geen doorgang konden vinden, voor zover niet gedekt door een verzekering van de organisator. Financiële consequentie is ingeschat op € 22.500 vanwege niet innen van leges en precario tot oktober met daarnaast € 43.440 vanwege niet innen van markt- en reclamegelden van marktlieden vanwege het niet kunnen gebruiken van hun standplaatsen.
- Aan huurders van gemeentelijk vastgoed een restitutie van de huur toe te kennen voor organisaties en instellingen die hun werkzaamheden niet op reguliere wijze hebben kunnen voortzetten vanwege coronabeperkingen. Maatschappelijke huurders komen in aanmerking voor 100% restitutie, overige huurders voor 33% restitutie en voor horeca-ondernemers wordt verwezen naar het 'horeca convenant'.
- De termijn van uitstel van betaling voor huurnota's voor gemeentelijke gebouwen verlengen tot 1 oktober 2020 indien geen gebruik gemaakt kan worden van de accommodatie.
- Ten aanzien van subsidieontvangers is de lijn dat de gemeente bij subsidies een lagere prestatie accepteert als gevolg van de crisis en genomen coronamaatregelen.
- Verzoeken om aanpassing/verlaging van reguliere afvalcontracten worden gehonoreerd voor die contractanten die van overheidswege gesloten zijn en geen afval meer aanbie-

den. De financiële impact voor de gemeente komt neer op € 84.000 per maand (€ 504.000 tot 1 oktober).

De sectorale maatregelen zijn gericht op onder meer cultuur, sport, zorg en maatschappelijk werk, dorps- en wijkcentra en de economie:

- Cultuur: maatregelen betreffen het accepteren van een lagere subsidieprestatie als gevolg van de coronamaatregelen. Verder het niet innen van huur voor cultuurpanden.
  Het college geeft verder aan dat er (met name niet-gesubsidieerde) instellingen kunnen zijn waarvoor deze maatregelen onvoldoende soelaas bieden. Zij kunnen onder voorwaarden op ondersteuningsmiddelen cultuur met een maximum van € 100.000 per organisatie (indien zij acuut worden bedreigd in het voortbestaan). Generaal Maczek Memorial en CLIB worden genoemd als mogelijke voorbeelden).
  Voor de amateurkunstensector is onder voorwaarden maximaal € 5.000 beschikbaar. Het college kondigt aan dat deze week een monitor wordt opgestart om inzicht te krijgen in de problematiek van de amateurkunst.
  Financieel beslag van de cultuurmaatregelen komt neer op € 300.000 plus € 22.000 voor amateurkunst.
- Sport: maatregelen betreffen compensatie voor de huur die zij verschuldigd zijn aan de gemeente voor (binnen of buiten)ruimte waar ze vanwege corona geen gebruik van maken. Verder niet innen van leges voor evenementen die niet door kunnen gaan; maatwerk bij toepassing van subsidieverstrekking; aanpassing van subsidiabel percentage van de begroting van 33% naar 50% indien noodzakelijk voor voortbestaan van de organisatie; niet innen van huur voor sportaccommodaties.
  Financieel beslag voor sportmaatregelen wordt geraamd op
  € 250.000.
- Zorg en sociaal maatschappelijk:
  Voor het domein Jeugd is een gemeentelijke continuïteitsbijdrage-regeling uitgewerkt. Deze regeling is nodig vanwege de p x q-systematiek in de financiering. Zorgaanbieders kunnen vanaf begin mei een continuïteitsbijdrage aanvragen over de periode van 1 maart tot en met 1 juni 2020.
  Voor het domein Wmo geldt een soortgelijke regeling. De gemeente werkt in dit domein vooral met resultaatfinanciering (niet o.b.v. ‘p x q’). De gemeente kiest ervoor de financiering op basis van gecontracteerde resultaatafspraken doorgang te laten vinden en op een later moment “te bezien op welke wijze in redelijkheid en billijkheid verrekening opportuun is in relatie tot de geleverde resultaten”. Aangegeven is dat daarbij “continuïteit voorop staat.
  Voor het doelgroepenvervoer heeft de gemeente in regionaal verband afspraken gemaakt waarbij tot 80% van de vaste ritvergoeding wordt gecompenseerd.
- Dorps- en wijkcentra:
  Het college geeft aan dat dorps- en wijkcentra door gekozen constructie met vrijwillige stichtingsbesturen vaak geen sprake is van een huursituatie maar van bruikleen van een pand. Mede daardoor passen ze niet goed in andere maatregelen, behalve dat de eenmalige € 4.000 als noodmaatregel enig soelaas biedt. Voorgesteld wordt “maatwerk te leveren” als het bestaansrecht van dorps- en wijkcentra in het geding komt.

- Economie:
  Verwezen wordt naar landelijke maatregelen als NOW, TOGS, TOZO-regelingen, uitstel van betaling van belastingen en versoepeling van kredieten (B-MKB regeling, overbruggingsleningen et cetera). De volgende maatregelen worden voorgesteld die aanvullend zijn op al staand beleid:
  - Voortzetting businesscoaches en vouchers.
  - Snelproces beoordeling tijdelijke initiatieven.
  - Uitbreiding Ondersteuningsmiddelen economie voor starters, scale-ups en schrijnende gevallen.
  - Voor ondernemers die buiten allerlei regelingen vallen kan in “schrijnende gevallen” maatwerk worden geleverd.
  - Unlock Challengers: uitzetten van concrete vragen van ondernemers (indien mogelijk via Plan Breda) om bedrijven uit te dagen met creatieve ideeën te komen voor de 1,5 meter economie en voor herstel en transitie.
  - Campagne #Bredakooplokaal.
  - Integraal herstelplan toeristische en vrijetijdssector.
- Participatie en armoedebestrijding:
  De inzet vanuit participatie is erop gericht om te voorkomen dat mensen gebruik moeten maken van steunmaatregelen:
  - Verruiming van formatieve inzet proces mainstream Werk (van intake tot uitbetaling) en team Bbz (voor uitvoering TOZO).

In het tweede maatregelenpakket wordt op bepaalde aspecten ‘over de corona-crisis heen’ gekeken. Er is budget gereserveerd (in totaal € 200.000) om in de komende maanden na te denken over hoe de economie kan functioneren, met onder meer de 1,5 meter-regel.

Het totale budgettaire beslag van het tweede maatregelenpakket is geraamd op circa € 6,8 miljoen. Door in te stemmen met het raadsvoorstel creëert de gemeenteraad voor de periode tot 1 oktober 2020 een financiële basis en geeft daarmee het college van B&W financiële armslag[14]. In het raadsvoorstel ‘middellange termijn aanpak effecten coronavirus Breda’ (zaaknummer 783771) geeft het college van B&W verder aan dat een deel van de maatregelen met terugwerkende kracht worden ingevoerd (het college denkt daarbij aan precario voor terrassen en leges voor evenementen die geen doorgang konden vinden).

De raadsbrief van 7 mei 2020 bevat een groot aantal uitgangspunten voor specifieke door de gemeente Breda getroffen corona-steunmaatregelen. Enkele uitgangspunten ter illustratie:

- Uitgangspunten met betrekking tot de huur van gemeentelijk vastgoed:
  - Gemeente Breda maakt zoveel als mogelijk gebruik van generieke maatregelen om complexe en zeer bewerkelijke en tijdrovende maatwerkoplossingen te voorkomen

[14] Door diverse raadsfracties worden hierbij wel vragen gesteld. Zie paragraaf 4.1 voor een toelichting op deze vragen.

en om gelijksoortige accommodaties zoveel als mogelijk op eenzelfde wijze te behandelen.
  - Bij maatschappelijke partners met afdoende reserves en weerstandsvermogen doet de gemeente een dringend beroep geen aanspraak op de regeling te maken.
  - Indien door een besluit van de overheid geen gebruik gemaakt kan worden van een gemeentelijke accommodatie vindt restitutie van de huur plaats uitsluitend voor die periode dat er geen gebruik gemaakt kan worden.
  - Waar onderliggende financieringsstromen niet veranderen, vindt ook geen restitutie van de huur plaats. Zo komen scholen niet in aanmerking voor een restitutie van de huur van de sportaccommodaties omdat de vergoeding voor de schoolsport die zij ontvangen vanuit de Rijksoverheid of gemeente niet verandert.
- Uitgangspunten voor het aanpassen van subsidiëring voor instellingen die in acute financiële nood verkeren:
  - Bij subsidies accepteert de gemeente een lagere prestatie accepteren als gevolg van de huidige crisis en genomen maatregelen vanuit de Rijksoverheid.
  - Er zijn organisaties waar meer inzet wordt gevraagd als gevolg van de crisis. Deze inzet kan leiden tot een hogere definitieve vaststelling van de subsidie t.o.v. de begroting.
  - De gemeente gaat er wel vanuit dat ontvangers van subsidie een maximale inspanning leveren om andere, vergelijkbare activiteiten te verrichten binnen de grenzen van de (wettelijke) mogelijkheden.

Overige maatregelen

Op 30 juni 2020 heeft het college van B&W enkele subsidieregelingen voor de culturele sector, waaronder een ‘makersregeling’. Het beschikbare subsidiebudget van de ‘makersregeling’ 2020 is verdubbeld van € 50.000 naar € 100.000. De helft van de verhoging komt van de provincie Brabant. De maximale subsidie per ‘maker’ bedraagt € 5.000.

Op 7 juli 2020 heeft de gemeenteraad de tijdelijke verordening ‘kwijtschelding leges, precariobelasting en markt- en reclamegelden’ vastgesteld. De verordening is terugwerkend vanaf 1 april 2020 van kracht.

In de raadsbrief ‘Corona-update 7’ van 10 juli 2020 licht het college van B&W toe dat de Rijksfondsen in opdracht van het ministerie van OCW de ‘Regeling aanvullende ondersteuning culturele en creatieve instellingen sector COVID-19’ uitvoert. Naar verwachting zullen drie Bredase instellingen een aanvraag doen binnen spoor 3 van deze regeling (‘investeren in de vitale regionale infrastructuur via de Rijkscultuurfondsen voor cruciale regionale musea, (pop)podia en filmtheaters’). Het betreft Chassé Cinema, Mezz en Stedelijk Museum Breda. Gemeente en provincie moeten de bijdrage van de Rijksfondsen matchen. Het college van B&W stelt voor te matchen door huurkwijtschelding en soms een aanvullende bijdrage van de gemeente Breda. De instellingen moeten op 10 juli hun aanvraag hebben ingediend. Ter voorbereiding zijn met de genoemde instellingen gesprekken gevoerd over hun bedrijfsvoering en de benodigde matching.

Op 21 juli 2020 besluit het college van B&W over de Tijdelijke subsidieregeling ondersteuning wijk en dorpscentra COVID-19.

Op 27 oktober besluit het college van B&W tot verlenging van de gemeentelijke subsidieregelingen COVID-19 voor cultuur, wijk- en dorpsraden en sport.

3e pakket, van ondersteunen naar investeren

Een 3e pakket maatregelen is 22 december door het college naar de raad gestuurd[15] en vastgesteld. Bij het raadsvoorstel is een nota gevoegd met als titel 'Corona-aanpak (2021) met doorkijk naar lange termijn: van ondersteunen naar investeren voor een wendbaar en weerbaar Breda'. Voor uitvoering van de activiteiten en maatregelen die in de aanpak voor de lange termijn zijn opgenomen, is een budget nodig van € 8.630.000.

De inhoudelijke focus ligt op de volgende thema's:

- Werken.
- Recreëren.
- Ontmoeten.

De thema's zijn op hoofdlijnen als volgt uitgewerkt:

- Het uitgewerkte Plan van aanpak voor 'werken' is uitgesplitst naar arbeidsmarkt en ondernemen en voorzien van onder meer initiatieven of extra inzet op de volgende terreinen:
  Werken
  - Opzet van regionale mobiliteitsteams[16].
  - Scholingsagenda.
  - Aanpak en aandacht voor jongeren en studenten.
  - Werkgevers ondersteunen bij behouden, ontwikkelen en opleiden van personeel.
  - Werkleerlijn voor de zorg (de 'zorgschool').
  - Armoede.

  Ondernemen
  - Crisisondersteuning voor ondernemers in het algemeen.
  - Initiatieven gericht op specifieke sectoren, zoals met name horeca, evenementensector, cultuursector, sport(verenigingen).
  - Project 'Challenges', nieuwe fase.
  - Ondernemen en locaties.
  - Binnenstad, online platform.
  - Randvoorwaardelijke ondersteuningsmaatregelen, met name vanwege de tweede lockdown waarin Nederland op het moment van schrijven van deze nota zich bevindt, zoals het kwijtschelden van precario voor terrassen als de horeca verplicht

[15] Zie Gemeente Breda, *Plan van aanpak lange termijn corona*, zaaknummer Zaaknummer: 1153405, 22 december 2020; Gemeente Breda, Raadsbrief, met onderwerp *'Financiële dekking en –impact corona-ondersteuningspakket 2021*, 8 januari 2021.

[16] Om mensen die hun baan dreigen te verliezen of hebben verloren, ook vanwege de coronacrisis, passende begeleiding bieden naar nieuw werk en inkomen. .

dicht is, kwijtschelding van leges en precario voor evenementen als er geen evenementen toegestaan zijn en kwijtschelding van markt- en reclamegelden van marktlieden die geen gebruik mogen maken van hun standplaats.

- Het in de nota opgenomen Plan van aanpak voor 'recreëren' richt zich onder meer op zwemmen in de stad, het inrichten van een zandwinput als zwemplas, nog te ontwikkelen gebieden inrichten als tijdelijk park, op orde brengen van voorzieningenniveau van parken en recreatieplassen, peilen van de behoefte aan beweegplekken in de openbare ruimte en zorgen voor goede voorzieningen voor kinderen.
- Het thema 'ontmoeten' is in het betreffende plan van aanpak voorzien van initiatieven of extra inzet gericht op onder meer wijk- en dorpscentra, cultuur, vrijwilligers(verenigingen), jongeren en studenten, de stadsprogrammering voor 2021 en een serie kleinschalige evenementen met grote artiesten in een coronaveilige omgeving onder de naam 'Bij ons in Breda' en op zorg en welzijn.

Begin 2021 diffuse situatie

De recente, tweede, lockdown plaatst de raadsbrief van 22 december met de bijgevoegde op herstel gerichte uitwerking van de plannen van aanpak op de thema's 'werk', 'recreëren' en 'ontmoeten' (met een accentverschuiving van 'ondersteunen' naar 'investeren') in een wat ander perspectief. Vooralsnog is van een normalisering op korte termijn waarschijnlijk nog geen sprake en zal er alsnog een wellicht sterker dan gedacht en gehoopt accent komen te liggen op 'ondersteuning' van door de verlengde crisis geraakte inwoners, ondernemers of instellingen.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

Op basis van uitgebreide deskresearch in combinatie met gevoerde gesprekken met de ambtelijke coördinator voor de corona-steunmaatregelen en de coördinerend portefeuillehouder is het navolgende overzicht opgesteld van door de gemeente Breda genomen corona-steunmaatregelen[17].

Besluit

B Burgemeestersbesluit
C Collegebesluit
RB Raadsbesluit

Steuncategorieën

F Faciliterende maatregel
L Liquiditeitsondersteuning
G Financiële maatregel
O Overige hulp

[17] Zie bijlage I voor een overzicht van maatregelen gericht op corona met een ander karakter, die uitgaand van de in paragraaf 1.2 opgenomen afbakening niet kwalificeren als corona-steunmaatregel.

Doelgroepcategorieën

G Generiek
S Sector
L/A Leveranciers/afnemers
B Burgers (inwoners)

Nr.	Datum 2020	Maatregel	Bron	Steun	Doel groep
1.	24-3	Oprichten noodfonds COVID-19 à € 1,2 miljoen t.b.v. acute liquiditeit van ondernemers	C	L	S
2.	24-3	Uitbreiden ondersteuning Business Coach Breda à € 50.000	C	G	G
3.	24-3	Instellen vouchers voor financieel advies MKB a € 50.000	C	G	G
4.	24-3	Instellen broodnoodfonds (met terugwerkende kracht vanaf 17 maart)	C	G	G
5.	24-3	Uitstel van betaling lokale belastingen, heffingen, precario en leges afgelaste evenementen	C	L	S
6.	24-3	Aanpassen betaling verleende subsidie aan instellingen in acute nood	C	G	G
7.	24-3	Verlenen uitstel van betaling facturen van getroffen bedrijven	C	L	L/A
8.		Implementatie TOZO	C	L	G
9.	22-4	Convenant ketensolidariteit met Koninklijke Horeca Breda, pandeigenaren en brouwerijen, gericht op matiging van huurverplichting van gezonde horecabedrijven. Gemeente heeft niet getekend maar was gesprekspartner.	n.v.t.	F	S
10.	6-5	Niet innen (of terugbetalen) van precario voor terrassen gedurende de tijd dat deze van overheidswege niet gebruikt mogen worden.	RB	G	G
11.	6-5	Niet innen (of terugbetalen) van precario voor evenementen die door een overheidsverbod geen doorgang konden vinden, voor zover niet gedekt door een verzekering van de organisator	RB	G	G
12.	6-5	Aan huurders van gemeentelijk vastgoed een restitutie van de huur toe te kennen voor organisaties en instellingen die hun werkzaamheden niet op reguliere wijze hebben kunnen voortzetten vanwege coronabeperkingen	RB	G	G
13.	6-5	De termijn van uitstel van betaling voor huurnota's voor gemeentelijke gebouwen verlengen tot	RB	L	G

		1 oktober 2020 indien geen gebruik gemaakt kan worden van de accommodatie.			
14.	6-5	Met subsidieontvangers die meer dan € 1 mln ontvangen wordt een individueel gesprek aangegaan om recht te doen aan bijzondere omstandigheden en goede (juridische en financiële) afspraken te maken.	RB	F	S
15.	6-5	Ten aanzien van subsidieontvangers is de lijn dat de gemeente bij subsidies een lagere prestatie accepteert als gevolg van de crisis en genomen coronamaatregelen	RB	G	G
16.	6-5	Verzoeken om aanpassing/verlaging van reguliere afvalcontracten worden gehonoreerd voor die contractanten die van overheidswege gesloten zijn en geen afval meer aanbieden	C	G	G
17.	6-5	Voor (met name niet-gesubsidieerde) culturele instellingen beroep mogelijk op ondersteuningsmiddelen cultuur	RB	G	S
18.	6-5	Start monitor financiële problemen van amateurkunst	RB	F	S
19.	6-5	Op terrein van sport niet innen van leges voor evenementen die niet door kunnen gaan	RB	G	S
20.	6-5	Maatwerk toepassen bij verstrekte subsidies aan evenementen die geen doorgang vinden dan wel in afgeslankte vorm.	RB	F/G	S
21.	6-5	Op terrein van sport aanpassing van subsidiabel percentage van begroting van 33% naar 50%	RB	G	S
22.	6-5	Ondersteuningsmiddelen sport beschikbaar stellen, om maatwerk te kunnen bieden, erop gericht bestaansrecht verenigingen te borgen.	RB	G	S
23.	6-5	Continuïteitsbijdrage-regeling voor domein Jeugd	RB	G	S
24.	6-5	Mogelijkheid voor zorgaanbieders om compensatie aan te vragen voor directe extra kosten i.v.m. corona	RB	G	S
25.	6-5	Continuïteitsbijdrage-regeling voor domein Wmo	RB	G	S
26.	6-5	Voor doelgroepenvervoer afspraak dat tot 80% van vaste ritvergoeding wordt gecompenseerd	RB	G	S
27.	6-5	Leveren maatwerk voor dorps- en wijkcentra als voortbestaan in het geding komt	RB	F	S
28.	6-5	Uitbreiding informatievoorziening, o.a. d.m.v. digitaliseren van bestaand ondernemersspreek-	RB	F	G

		uur in de vorm van wekelijkse online-sessies.			
29.	6-5	Inrichten werkgeversservicepunt op regionale schaal als loket waar werknemers en werkgevers terecht kunnen met vragen over arbeidsmarkt m.b.t. corona.	RB	F	G
30.	6-5	Gebruik van structuren en netwerken om aanpassingen te bespreken, bijvoorbeeld overleg met pandeigenaren, inbrengen van 'uitdagingen' bij onderwijs/Urban Living Lab/Logistic Community Brabant	RB	F	G
31.	6-5	Voortzetting businesscoaches	RB	F	S
32.	6-5	Voortzetting vouchers	RB	G	S
33.	6-5	Uitbreiding ondersteuningsmiddelen voor starters, scale-ups en schrijnende gevallen	RB	F/G	S
34.	6-5	Voor ondernemers die buiten alle regelingen vallen in schrijnende gevallen maatwerk	RB	F/G	G
35.	6-5	Campagne #Bredakooplokaal	RB	F	S
36.	6-5	Integraal herstelplan toeristische en vrijetijdssector	RB	F	S
37.	6-5	Verruiming van formatieve inzet proces mainstream Werk (van intake tot uitbetaling) en team BBZ (voor uitvoering TOZO)	RB	F/G	G
38.	14-5	Verlaging huur NAC-stadion (33% korting)		G	S
39.	30-6	Subsidieregelingen Culturele sector Breda COVID-19	C	G	S
40.	30-6	Verhoging plafond van (culturele) makersregeling	C	G	S
41.	9-7	Tijdelijke verordening kwijtschelding leges (evenementen), precario (evenementen en terrassen) en markt- en reclamegelden Breda vanaf 1 april	RB	G	S
42.	14-7	Tijdelijke subsidieregeling ondersteuning wijk en dorpscentra COVID-19.	C	G	S
43.	27-10	(verlenging) gemeentelijke subsidieregelingen voor cultuur, wijk- en dorpscentra en sport	C	G	S
44.	22-12	Als onderdeel van een 3e pakket corona-maatregelen worden diverse nieuwe initiatieven en intensiveringen van bestaand beleid aangekondigd. Een gedetailleerde uitwerking van deze initiatieven naar concrete maatregelen is in de raadsbrief van 22 december 2020 nog niet opgenomen en evenmin in de bijgevoegde nota 'middellange termijn aanpak'.			

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder

De betrokkenheid van de raad bij het dossier van corona-steunmaatregelen is groot. Het college van B&W heeft een intensieve informatievoorziening opgezet, vanaf eerste helft maart tot heden. Met name in de eerste maanden was sprake van onder meer raadsinformatiebrieven die met een frequentie van één keer per week of zelfs vaker aan de raad werden toegezonden. In paragraaf 4.2 is toegelicht hoe de informatievoorziening door het college van B&W op gang is gekomen in de periode vanaf 13 maart, met in de eerste week de volgende brieven aan de raad:

- Vrijdag 13 maart eerste brief aan de raad over hoe om te gaan met corona-crisis, mede naar aanleiding van richtlijnen en besluiten van het RIVM en eerste kabinetsmaatregelen.
- Op zaterdag 14 maart een raadsbrief met nadere toelichting over een 'Bredase invulling coronamaatregelen', met daarin ook toelichting op hoe de raad geïnformeerd zal gaan worden vanuit gemeente en veiligheidsregio.
- Op 20 maart is er de eerste raadsbrief met daarin een overzicht van mogelijke maatregelen waarover het college van B&W zich beraadt.

Bespreking 1e pakket

Het college beslist over het eerste pakket corona-steunmaatregelen op 24 maart 2020. Dit maatregelenpakket wordt besproken op onder meer de volgende momenten:

- Op 9 april in een oordeelsvormende vergadering van de raad, die via Teams wordt belegd.
  - In de agendacommissie is afgesproken dat er een eerste termijn is waarin elke fractie 4 minuten zuivere spreektijd krijgt, met een maximum van 4 voor interrumperen van andere raadsleden 4 voor interrumperen van het college van B&W[18].
  - Nadat de fracties het woord hebben gehad reflecteert het college van B&W.
  - Voor technische vragen wordt verwezen naar het schriftelijk vragenrecht.
  - De voorzitter bewaakt en stimuleert dat de nadruk in de raadsvergadering ligt op oordeelsvorming in het onderlinge debat van de fracties.
  - In de tweede termijn krijgen alle fracties 1 minuut spreektijd, waarin zij ook moties kunnen aankondigen, waarin elke fractie in totaal 4 interrupties mag plaatsen bij inbreng van andere fracties.
- Op 23 april in een debatraad[19] met als bespreekpunten onder andere het lokale maatregelenpakket in verband met corona. Er zijn twee termijnen:
  - 1e termijn met maximale spreektijd van 3 minuten per fractie.

[18] Zie https://breda.raadsinformatie.nl/document/8640542/1#search=%22corona%22.

[19] Zie https://breda.raadsinformatie.nl/document/8653961/1#search=%22vergaderorde%20corona%22 .

- 2e termijn met een maximale spreektijd van 2 minuten (afhankelijk van verloop 1e termijn).

Het ingebrachte voorstel van het college, van 24 maart 2020, voor het noodplan in het kader van de coronacrisis In dit voorstel is aangegeven dat het de bevoegdheid van het college van B&W is om te besluiten over de maatregelen voor de korte termijn.

Op 16 april 2020 is er een beeldvormende vergadering van het Bredaas Beraad over het pakket maatregelen met betrekking tot de coronacrisis. De in dit beraad ingebrachte beelden, ideeën en vragen kan het college van B&W gebruiken bij het daarna op te stellen collegevoorstel en vervolgens raadsbrief gericht op het 2e pakket voor de middellange termijn. Enkele beelden uit deze vergadering illustreren de houding van de meeste fracties:

- VVD-fractie geeft aan dat er breed waardering is voor aanpak van het college, veel steun voor de compassie die getoond is. Het is nu zaak om voor te bereiden op de 1,5 meter-samenleving. En de stad moet blijven investeren.
- CDA-fractie wil graag een nog meer proactieve houding, met extra inzet op accountmanagement. Daarnaast is beter inzicht nodig in financiën van gemeente en impact van corona daarop. Gevraagd wordt om een eerste set van scenario's op dit vlak.
- D66-fractie waardeert dat het college handelt en niet afwacht. De fractie wil dat het college een uiterste inspanning levert om, met onderwijs en ouders, te voorkomen dat corona leidt tot ongelijke kansen en onderwijsachterstanden.
- GroenLinks-fractie vindt dat het college in de afgelopen weken veel ruimte heeft gekregen om te inventariseren hoe corona Breda raakt. In de eerste weken leek het of vooral ondernemers een probleem hadden maar de fractie is blij dat de bredere inzet die van het college zoals die nu blijkt uit de raadsbrieven.
- PvdA-fractie roept op om te leren van 2008, toen er in de crisis misschien te hard werd bezuinigd. De fractie voelt meer voor anticyclisch investeren. De fractie deelt de oproep om beter inzicht te krijgen in de impact van corona op de financiën.
- SP-fractie twijfelt niet aan goede intenties van het college maar merkt een verschil in de theorie in de raadsbrieven en de praktijk die de SP ziet. Bijvoorbeeld gaat het dan om persoonlijke beschermingsmiddelen in verpleeghuizen en voor huishoudelijke hulpen of om voorkomen van drang op medewerkers van ATEA om te gaan werken.
- 50Plus-fractie stelt dat de maatregelen die in Breda worden getroffen binnen de grenzen moet blijven die de rijksoverheid bepaalt. Er is geen ruimte voor eigen interpretatie van regels. Wel is het goed om op bepaalde punten aanvullend beleid te formuleren, zoals Breda doet. De fractie oordeelt dat college en veiligheidsregio de informatievoorziening aan de raad zeer serieus hebben genomen.
- Breda'97-fractie wil de nodige complimenten geven over de snelheid van handelen en de tot nu genomen maatregelen. Punt van zorg voor de fractie is dat nog weinig gezegd kan worden over de financiële impact van corona voor de gemeente.
- Fractie Huong waardeert de zichtbaarheid en inzet van het college en zijn oprechte betrokkenheid bij problemen die burgers ervaren. Als kritische kanttekening brengt de

fractie in dat de raad een beetje langs de zijlijn staat en achteraf mag meedenken en oordelen. De raad geeft het college vertrouwen, maar geeft het college de raad ook het vertrouwen door haar mee te nemen in de afwegingen en de te nemen stappen?

Bespreking 2e pakket

Het tweede maatregelenpakket wordt op 14 mei 2020 in een beeldvormend Bredaas Beraad besproken[20]. In het raadsvoorstel[21] dat besproken wordt , wordt besluitvorming gevraagd over de volgende punten:

- Vast te stellen de notitie 'middellange aanpak effecten coronavirus gemeente Breda: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen'.
- Een bedrag van € 6,83 miljoen ter beschikking te stellen voor de uitvoering van deze notitie.
- Ter dekking van deze kosten € 6,83 miljoen te onttrekken aan de algemene reserves.

De in het beeldvormende Bredase Beraad door fracties ingebrachte en uitgewisselde beelden, ideeën en vragen, kunnen als volgt worden geïllustreerd[22]:

- VVD-fractie vindt dat er een goed pakket ligt waarmee we bewoners, instellingen en ondernemers helpen in deze moeilijke tijd. De fractie vindt het pakket financieel solide en gaat ervan uit dat het Rijk een fors deel van de voorfinanciering zal afdekken en dat het goed is om € 6,8 miljoen uit reserves voor te financieren. Enkele andere accenten in de inbreng betreffen de enorme impact van corona op de economie (mogelijk 1.500 tot 10.000 banen krimp voor Breda) en de vraag hoe het college toetst of steun niet wordt gebruikt om zwarte cijfers te schrijven.
- CDA-fractie vraagt zich af waarom voor uitwerking van één scenario is gekozen en er niet meer scenario's zijn doorgerekend zodat de raad de bandbreedte kan beoordelen van de financiële gevolgen. De fractie geeft aan dat ervan uitgegaan wordt dat het Rijk de extra uitgaven gaat compenseren, maar hoe reëel is dat? Verder pleit de fractie voor het integraal beschouwen van bijvoorbeeld vraag van horecaondernemers voor terras-uitbreiding omdat ook fitnessbranche, buurthuizen en verenigingen ook graag de openbare ruimte willen benutten.
- D66-fractie vindt het goed dat Breda als één van de eerste gemeenten doorpakt om haar inwoners, ondernemers en organisaties bij te staan. De fractie vraagt zich verder af hoe het gaat met generieke maatregelen, bijvoorbeeld kwijtschelden van precario, als ondernemers de kwijtschelding niet nodig hebben? Of dit dan ten goede kan komen aan het collectief, bijvoorbeeld via het Ondernemersfonds zoals in Tilburg.
- GroenLinks-fractie pleit ook voor meerdere scenario's, zodat adaptief beleid gevoerd kan worden. Verder de vraag waarom het pakket 'middellange termijn'-pakket heet

[20] In deze vergadering is een groot aantal vragen door raadsfracties gesteld aan het college van B&W. Het aantal vragen waarbij het college ervoor kiest deze schriftelijk te beantwoorden telt op tot 40. Zie: https://breda.raadsinformatie.nl/document/8768041/1#search=%22matching%20rijksfondsen%22.

[21] Gemeente Breda, college van B&W, raadsvoorstel met onderwerp: *middellange termijn aanpak effecten coronavirus gemeente Breda*, zaaknummer 783771,7 mei 2020.

[22] Zie https://breda.raadsinformatie.nl/document/8755385/1#search=%22notulen%20corona%22.

omdat de doorkijk tot 1 september eigenlijk vooral korte termijn betreft. De fractie merkt verder op dat het college stelt dat “we alleen dingen gaan redden die perspectief hebben”, maar hoe blijkt dat in de uitwerking van het pakket? Bijvoorbeeld over de horeca hoor je dat het allemaal wel erg veel aan het worden is, moet je alles willen redden?

- PvdA-fractie vindt dat het maatregelenpakket getuigt van lef, om als één van de eerste steden te komen met zo’n pakket. De fractie stelt vragen over of de risico’s in het risicoprofiel adequaat zijn. De PvdA ziet dat in het pakket staat dat werkgelegenheid een belangrijk uitgangspunt is. Blijft het college er stevig op sturen dat het niet zo kan zijn dat je aanspraak maakt op steun en vervolgens mensen buiten je organisatie zet?
- SP-fractie is positief over het nieuwe pakket, maar stelt de vraag of je er vanuit kunt gaan dat de rijksoverheid ok de rekening van Breda gaat betalen? De fractie pleit ook voor toets op behoud van banen als voorwaarde voor steun aan ondernemers. De fractie stelt de vraag wie de levensvaatbaarheid toetst van bedrijven e.d. In de TOZO wordt die levensvatbaarheidstoets losgelaten, waarom doen we dat als Breda dan wel?
- 50Plus-fractie vindt de intenties van het college volstrekt helder. “Het lijkt of niets aan de aandacht van het college ontsnapt”. De fractie signaleert dat de maatregelen lopen tot 1 oktober, maar de coronacrisis zal dan nog niet voorbij zijn. Zijn er financiële middelen voor een aanpak daarna? Alles is afhankelijk van de compensatie van het Rijk. Is deze ruimhartig, dan ziet de toekomst er niet zo slecht uit maar als het anders zou uitpakken, dan hebben we een groot probleem.
- Breda’97-fractie heeft vragen gesteld en geeft aan daar goede antwoorden op te hebben ontvangen. De fractie stelt verder vragen over het weerstandsvermogen van de stad in verband met de coronacrisis.
- Fractie Huong ziet een maatregelenpakket met veel aandacht voor ondernemers en instellingen en veel minder voor mensen. Dit is ook zo bij de rijksoverheid. De fractie vraagt of de gevraagde middelen van € 6,8 miljoen wel ruimhartig zijn, want het weerstandsvermogen is ook nog € 20 miljoen. De fractie vraagt de wethouder of hij zich ervan bewust is dat thuiszitten met kinderen meer geld kosten. De vraag wordt gesteld of voor mensen in de bijstand niet voorzien moet worden in een bijdrage om bijvoorbeeld spelletjes aan te schaffen of om uit de voeten te kunnen met knutselopdrachten van school.

Moties & amendementen

Op 28 mei 2020 is een besluitvormend overleg over het middellange termijn-pakket. Het betreffende raadsvoorstel wordt unaniem aangenomen. Er zijn daarnaast diverse moties ingediend, waarbij een deel wordt aangenomen en andere worden verworpen[23]:

[23] Zie https://breda.raadsinformatie.nl/vergadering/741179#ai_5332744.

Overzicht van moties in raadsvergadering van 28 mei 2020	
Aangenomen	Verworpen
• Slagvaardig schakelen op maatregelen (33 voor, 0 tegen). • Een toegankelijke 1,5 meter-samenleving (33/0). • Durf te vragen (32/1). • Laat volwassenen van de toekomst nu meedenken (34/0). • Noodfonds verenigingen en organisaties (33/2). • Samen op zoek naar ruimte (32/2).	• Schaarste openbare ruimte (12/20). • Meer ruimte voor voetgangers in corona-tijd (11/20). • 0% huurverhoging is genoeg (8/25). • Mondkapjes voor minima (8/27). • Jongeren in bijstand geen maand zonder inkomen (3/31). • € 200 voor alle Bredase minima vanwge corona (3/30).

In de periode vanaf mei 2020 zijn er diverse andere moties in stemming gebracht in de gemeenteraad, en één amendement, die gericht zijn op corona-steunmaatregelen of daar aan raken. Het betreft de volgende moties:

Overzicht van moties en amendementen in periode vanaf mei 2020	
Aangenomen	Verworpen
• Maak kansen voor mensen in crisistijd. • Herstelplannen voor zwaar getroffen sectoren. • Breda Gezondheidsstad. • Ruimtemakers stadsstranden, verlichte voet- en fietspaden en buitensportfaciliteiten. • Herstelplan armoede, verklein de tweedeling in de stad.	• Steun de horeca starters. • Zet coronasteun in voor coronacrisis-gedupeerden. • Deltaplan cultuur en economie. • Overgebleven TOZO-gelden naar minima.* • Bijstand van jongeren versoepelen tijdens corona. • Corona Noodfonds.

* dit betreft een amendement, de overige raadsinitiatieven betreft moties.

Raadsvragen

De Bredase raad heeft vanaf het begin diverse raadsvragen gesteld over onderwerpen die raken aan corona en de coronacrisis. Navolgend overzicht laat de breedte zien van de onderwerpen die zijn aangekaart:

Selectie van raadsvragen over corona-gerelateerde zaken	
Datum indiening	Onderwerp
13-3-2020	Vragen om het MKB te ondersteunen (VVD)
18-3-2020	Inwoners, organisaties en ondernemers over coronacrisis (SP)
26-3-2020	Kwijtschelden parkeerkosten van onze helden bij het Amphia (SP)
30-3-2020	Coronabesmettingen bij ATEA en de gebrekkige communicatie (SP)

31-3-2020	Dak- en thuislozenopvang (SP en GroenLinks)
7-4-2020	Gevolgen coronacrisis voor scholieren, voedselbank ,sociale dienst en mantelzorg (Fractie Huong)
21-4-2020	Zorgen van Bredase moslims omtrent hun laatste rustplaats (D66 en 50PLUS)
15-5-2020	Openbare ruimte voor iedereen in coronatijd (GroenLinks)
2-6-2020	Handhaving in coronatijd (CDA)
16-6-2020	Brede aanpak dak- en thuislozen (SP en GroenLinks)
15-7-2020	Bezoek ouderen tijdens COVID-19 periode en vakantie (CDA)
27-7-2020	Corona Teststraat verdwijnt uit Breda (SP)
13-8-2020	Bron- en contactenonderzoek (PvdA)
18-8-2020	Corona Teststraat, deel 2 (SP)
18-8-2020	Over economische krimp naar aanleiding van coronacrisis (PvdA)
1-9-2020	Chassétheater, ontslagen en bezuinigingen (SP en GroenLinks)
16-9-2020	Ondersteuning sportclubs in coronatijd (D66)
20-9-2020	Flinke toename autobranden (PvdA)
25-9-2020	Houdbaarheid voorzitter Veiligheidsregio vanwege gebeurtenissen Olympiaplein Tilburg (SP)
28-9-2020	Gevolgen tekort aan MBO-stageplekken (PvdA)
2-10-2020	Oplopende wachttijden coronateststraat (VVD)
4-10-2020	Verlenging coronamaatregelen (Breda Beslist)
5-10-2020	Mogelijke tekorten in vitale publieke sectoren door uitbraak coronavirus (PvdA)
8-10-2020	Coronasteun jeugdorganisaties (CDA)
15-10-2020	Overlast station (CDA)
26-10-2020	Een veilige teststraat (VVD, D66, PvdA, SP, Breda Beslist, GroenLinks, CDA, 50PLUS)
30-10-2020	Over eventueel verdwijnen van Dagbesteding Ariba in Bavel (SP)
2-11-2020	Coronavoorlichting beperking gezondheidsrisico's mensen met migratie-achtergrond en laaggeletterden (VVD)
23-11-2020	Overlast door jongeren in de wijken van Breda (D66 en PvdA)
26-11-2020	Overlast Hoge Vucht (VVD)
3-12-2020	Lokaal maatwerk coronamaatregelen (D66)
15-12-2020	Situatie station (VVD)
17-12-2020	Openingstijden Jumbo Foodmarkt (Breda Beslist)
18-12-2020	Overlast Willemstraat en omgeving (CDA)
24-12-2020	Aanpak huiselijk geweld (SP en VVD)
31-12-2020	Steunpakketten (50PLUS)
11-1-2021	Snottebellenbeleid (VVD)
12-1-2021	Sessie plan van aanpak lange termijn Corona (Fractie Huong)
20-1-2021	Schuld, over schuldhulpverlening (CDA)

21-1-2021	Drive-in stembureaus (D66)
1-2-2021	Precario van 2020 (VVD)
23-2-2021	Lange wachtrijen bij de milieustraat (Breda Beslist)

Bevoegdheden burgemeester

Op 7 september 2020 heeft de CDA-fractie een bespreeknotitie toegezonden naar de raad en het college van B&W met als onderwerp 'Betrokkenheid raad bij gebruikmaking burgemeestersbevoegdheden Corona'. Aanleiding is dat de raad zelf meer en actiever bij de besluitvorming betrokken wilde worden en graag ook meer keuzemogelijkheden wilde hebben. Verder richtte de notitie zich op het gegeven dat de burgemeester in de COVID-bestrijding uitgebreide bevoegdheden heeft op basis van de regionale noodverordeningen en de Wet Publieke Gezondheid. De wetgever heeft deze bevoegdheden bij de burgemeester neergelegd om te waarborgen dat er snelheid en integraliteit in de besluitvorming zit. De fractie stelt dat deze keuze en de bevoegdheden van de burgemeester 'onomstreden' zijn.

De fractie geeft verder aan dat de COVID-crisis langdurig is. Spoedmaatregelen worden op die manier tot 'staand beleid'. Verder worden in de beoogde tijdelijke coronawet de bevoegdheden van de burgemeester uitgebreid en de regionale aanpak prominenter. De burgemeester legt over al zijn bevoegdheden, dus ook deze, verantwoording af aan de raad. Het gaat in dit geval dan om achteraf beoordelen van maatregelen. De CDA-fractie stelt voor om een 'gremium' te organiseren, bijvoorbeeld bestaande uit de woordvoerders veiligheid, waar de burgemeester het 'gevoel van de raad' over mogelijke maatregelen kan toetsen. De burgemeester kan dan zelf een afweging maken dit gevoel mee te wegen of niet. De fractie stelt de volgende vragen:

- Aan de burgemeester: wat is uw visie hierop?
- Aan de raad: wat is uw visie hierop?
- Aan beide: wat zou een gepaste afvaardiging van de raad kunnen zijn en welke randvoorwaarden acht u dan wenselijk?

In het Bredaas Beraad van 19 november is verder gesproken over de wens van de raad om actiever betrokken te worden bij besluitvorming, daarbij meer keuzes voorgelegd te krijgen, en over de burgemeestersbevoegdheden. In de notulen staat dat er inmiddels een beeldvormende sessie is afgerond over dit onderwerp en dat daarna een gesprek heeft plaatsgevonden tussen de CDA-fractie en de burgemeester. In het overleg van 19 november wordt door de CDA-fractie aandacht gevraagd voor de tijdelijke COVID-19-wet die per 1 december van kracht wordt. Die wet geeft de burgemeester specifieke bevoegdheden, binnen een model van centrale sturing vanuit het rijk waarbij decentraal bevoegdheden komen te liggen bij de burgemeester, met betrokkenheid van gemeenteraad en college. Het lijkt goed om vooraf als raad voldoende sturing mee te geven aan de burgemeester, al zal in de praktijk de ruimte daarvoor afhankelijk zijn van de ernst van de situatie en moet die misschien niet worden overschat. In het overleg geeft de burgemeester aan dat met de COVID-19-wet wat meer bevoegdheden naar de gemeente toekomen die eerst bij de vei-

ligheidsregio lagen, althans als de situatie verandert van ‘zeer ernstig’ naar ‘zorgelijk’ of ‘waakzaam’.

De burgemeester reageert met een brief aan de gemeenteraad d.d. 15 december 2020. Hij schetst over welke bevoegdheden hij uit functie van het burgemeesterschap beschikt, mede ook als gevolg van de Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 (Twm), die op 1 december 2020 in werking is getreden. Deze bevoegdheden betreffen het verlenen van ontheffingen op landelijke regels om handhaving te gebieden van coronamaatregelen en om gebieden aan te wijzen waar ministeriële regelingen gelden. Naar aanleiding van vragen van het raadslid Rutten zijn al praktische werkafspraken gemaakt voorafgaand aan het raadsoverleg van 19 november 2020 waarin het door het raadslid aangekaarte onderwerp werd besproken. Een en ander heeft ertoe geleid dat de burgemeester voorstelt de volgende uitgangspunten te hanteren over het betrekken van de raad:

- Bij losstaande, spoedeisende beslissingen is overleg vooraf met uw raad niet praktisch haalbaar. De burgemeester stelt voor dan zo spoedig mogelijk achteraf uw raad informeren.
- Bij besluiten die betekenis hebben voor meer dan één geval/ persoon, meer beleidsmatig van aard zijn en voor langere tijd gelden zal ik in principe streven naar bespreking met uw raad vooraf in een zo mogelijk openbare sessie. Duidelijk is dat een dergelijke mate van lokale ruimte voor burgemeesters de komende tijd nog niet aan de orde zal zijn. Het karakter van het overleg dat ik zal hebben met uw raad is te vergelijken met de zogenaamde voorhangprocedure: voorafgaande aan de toepassing van mijn bevoegdheden leg ik mijn oor te luister bij uw raad.
- Uiteindelijk is de afweging aan de burgemeester als bestuursorgaan, waarbij deze uiteraard achteraf verantwoording zal afleggen over de gemaakte keuzes.
- De burgemeester vraagt om begrip als, vanwege onvoorspelbaarheid en/of urgentie, alsnog moet worden afgeweken van ‘hoe het zou moeten’.

De burgemeester stelt verder voor om in overleg met de agendacommissie van de raad een moment in of om het Bredaas beRaad in te plannen om u te kunnen bijpraten over het verloop van de coronacrisis in het algemeen en dat hij daartoe het initiatief zal nemen. Dit heeft inmiddels plaatsgevonden.

4.2 Beeld van raadleden over hun rol en betrokkenheid

Als onderdeel van het onderzoek zijn in november 2020 aan alle raadsfracties in Breda enkele vragen voorgelegd, met als bedoeling in beeld te brengen hoe raadsfracties oordelen over de door de gemeente genomen maatregelen, over de informatie vanuit het college van B&W en hoe de raad bij besluitvorming betrokken is en waar men terugkijkend tevreden over is en waarover minder tevreden.

De precieze formulering van de aan de raadsfracties voorgelegde fracties luidt als volgt:

a. Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven suc-

cesvol?

b. Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?

c. Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?

Navolgend een **bloemlezing** van de ontvangen respons, met als eerste een beeld van de mate waarin fracties zelf initiatieven hebben ondernomen[24]:

Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?
Fracties geven aan diverse moties te hebben ingediend, waaronder • Motie 'ruimtemakers' en 'motie herstelplannen corona' • Motie meer ruimte voor terrassen (en aanverwante zaken in openbare ruimte). • Opening tweede milieustraat vanwege grote drukte. • Alternatief zomerprogramma voor kinderen (zomerstraten). • Toegankelijke 1,5 meter-samenleving. • Motie herstelplan armoede. • Jongvolwassenen. • Aanvalsplan kansgelijkheid. • Sporten in openbare ruimten. Fracties geven verder aan aandacht te hebben gevraagd voor onder meer: • In het begin gevraagd om een coronadebat (gehonoreerd). • Uitdelen van 4.000 mondkapjes via voedselbank naar aanleiding van daarover gestelde vraag. • Adequate opvang voor daklozen. • Voldoende digitale leermiddelen voor kinderen. • Steun aan kunstenaars die werken o.b.v. kleine losse inkomsten (bijv. zangles). • Vragen gesteld over voldoende verkeersruimte voor voetgangers en fietsers. • Om meer steun gevraagd voor culturele en sportieve instellingen (bijv. Pier15) die hun accommodatie maar deels hebben moeten sluiten (eerdere regelingen hadden alleen betrekking op instellingen die geheel moesten sluiten). • Verder maakt de fractie zich zorgen over jongeren die hun bijbaantje kwijtraken en daaruit hun studie deels bekostigden. • Met name ingezet op 'Koop Lokaal'. • Ook aandacht gevraagd voor groepen die buiten regelingen vallen (zzp'ers, Team Uniek in Teteringen, buurthuizen).

[24] Uiteindelijk hebben acht fracties geantwoord op de voorgelede schriftelijke vragen. Het betreft twee fracties van partijen die behoren tot de coalitie en zes fracties in een oppositierol.

- In raadsvergadering van 28 mei motie ingediend voor mondkapjes verstrekken aan minima (motie is verworpen).
- Aandacht gevraagd voor broodnoodregeling omdat deze gaandeweg gewoon stop zou zijn gezet zonder raadsconsultatie, vanwege te beperkt gebruik. Portefeuillehouder heeft de regeling weer opgestart in oktober.
- Summervibes, activiteiten voor kinderen.
- Inzet op schoolachterstanden.
- Bedrijfsleven vragen om laptops.
- Mondkapjes verschaffen aan minima (verworpen motie).
- Adviesvouchers voor bedrijven.
- Tekort aan mbo-stageplaatsen.
- Tekort aan medewerkers in de zorg oplossen.
- Meer stadsstranden in Breda.
- Veilig terug naar school in de 1,5 meter-samenleving.
- (extra) Speelstraten voor kinderen.

Eén fractie geeft aan geen aandacht te hebben gevraagd voor een bepaald thema.

Fracties geven ook diverse voorbeelden van maatschappelijke instellingen, ondernemingen en inwoners die contact zochten vanwege corona:

Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
Bloemlezing van fracties ontvangen reacties: • Ja, veelal met vragen hoe of waar ze iets kunnen vinden. Zelf ook contact gezocht met instellingen en bedrijven. • Ja, vanuit horeca-, cultuur- en evenementenorganisaties, als zij iets wilden maar tegen problemen aanliepen. • Ja, door maatschappelijke organisaties, docenten, individuele inwoners, met zorgen en vragen. • Voor gemeenschapshuis gekeken naar subsidiemogelijkheden. • Benaderd door culturele/sportieve accommodaties die slechts deels moesten sluiten en daardoor buiten steunmaatregelen vielen. • Benaderd door werkveld van daklozenopvang omdat dit aanvankelijk warrig geregeld was. • Benaderd door mensen die een horecagelegenheid gestart zijn, veel kosten hadden, maar nog geen daling ten opzichte van gerealiseerde inkomsten kunnen aangeven. • Geluiden opvangen van vrijwilligers die hun vergoeding voor vrijwilligerswerk missen en dit eigenlijk niet kunnen missen naast hun uitkering. • Contact met 'makers' uit de culturele sector die kleine inkomsten zien wegvallen. • Contact met studenten over wegvallen bijverdiensten in relatie tot studieschuld • Ja, met name gericht op actie 'Koop Lokaal'.

- Ja, met name benaderd door horeca en de culturele sector. De steunmaatregelen sloten op deze vragen aan.
- Ja, benaderd door KBO Prinsenbeek i.v.m. subsidieaanvraag bij gemeente.
- Tevens nauw betrokken bij organiseren van evenement WinterWonderBeek.
- De fractie is onder meer benaderd door cultuurinstellingen en in gesprek met (horeca-) ondernemers die het zwaar hebben.

Eén fractie gaf aan niet benaderd te zijn door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners.

Tot slot is er een eerste beeld van de tevredenheid over de inhoudelijke vulling van het pakket en de betrokkenheid bij de besluitvorming over maatregelen:

Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?
Beelden: • Leden van de fractie geven aan tevreden te zijn over de proactieve crisisaanpak. • Een raadslid geeft aan dat het lastig blijft om 'te sturen in de mist'. De vraag 'wat het goede is' kan nu lastig worden beantwoord omdat je weinig zicht hebt op langetermijneffect. • Raadslid geeft aan tevreden te zijn over de breedte van het steunpakket en sectoren waarvoor die golden (hier en daar zelfs te breed), dat gaf vertrouwen. • Betrokkenheid bij de besluitvorming was van ondergeschikt belang omdat de nood om (snel) te helpen hoger was dan een uitgebreid en zorgvuldig proces. • Minder tevreden over hoe lang het duurt voor er (langere termijn) perspectieven en herstelpakketten samen met getroffen sectoren tot stand komen. • Raadslid geeft aan tevreden te zijn over de eensgezindheid in de raad, doortastendheid van college en burgemeester die goed luistert. We werden continu goed op de hoogte gehouden. • Inhoudelijk hadden we meer kunnen kijken naar ruimte geven en perspectief bieden. Een meedenk-modus in plaats van 'hier heb je geld'-modus. • Goed was vooral de snelheid waarmee maatregelen werden genomen. • Veel minder goed is de informatiepositie van en navolgbaarheid voor de raad. Uit welke rijksregelingen krijgt Breda fondsen binnen en zet Breda die volledig in? In onze ogen is virussteun geen verdienmodel. • We hebben als raad ook diverse malen om meer keus/opties gevraagd bij het vrijmaken van geld om met maatregelen op de crisis in te spelen. • Verder zouden we als raad veel meer betrokken moeten worden bij verdelen van de schaarse openbare ruimte. • Tevreden over de flexibiliteit van het college om vooral de sociaalmaatschappelijke rol als gemeente te nemen en diverse doelgroepen te steunen. College heeft ook regelmatig de raad geïnformeerd, ook over moeilijke situaties en dilemma's.

- Lastig om aan te geven waarover we minder tevreden zijn, maar als ik iets moet noemen is dat behoud van de COVID-19 teststraat in Breda. Uiteindelijk met twee teststraten wel allemaal goed gekomen.
- In de raadsvergaderingen heeft onze fractie steun gegeven aan de pakketten steunmaatregelen. De raad werd goed geïnformeerd en was voldoende betrokken bij besluitvorming, maar minder dan gewenst bij de voorbereiding van de aanpak. In de gegeven omstandigheden was dat geen reden om daarover ontevreden te zijn.
- Niet tevreden want er zijn bijna geen maatregelen geweest naast de landelijke. Er is ook alleen maar steun gegeven aan bedrijven, instellingen en instanties, niet aan mensen in armoede, ouderen in eenzaamheid of jongeren die het moeilijk hebben.
- Heb met de maatregelen ingestemd, want 'iets beter dan niets'.
- Voor zover te overzien zijn de aanvullende maatregelen van de gemeente goed geweest. Alleen kun je je afvragen of deze voldoende zijn, nu het virus langer rond dwaalt dan verwacht.
- We zijn voldoende geïnformeerd en betrokken bij besluitvorming. We vinden het jammer dat er weinig of niet met scenario's is gewerkt, dat geeft een beter beeld van de risico's die de gemeente loopt.
- Goed dat er een aanvullend pakket is in Breda bovenop landelijke maatregelen. De informatievoorziening was in de crisistijd niet optimaal, maar gezien de omstandigheden goed. Er is veel waardering voor de manier waarop het college de raad meeneemt via raadsbrieven en de stad informeert via onder andere Facebook Live-sessies. In de totstandkoming van de maatregelen is de raad minder betrokken geweest (aan de voorkant met de vraag 'waar zou een Bredaas pakket zich op moeten richten?'), dat had wellicht beter gekund.
- We zijn erg tevreden, kregen veel informatie en spreken al geregeld over focus en mogelijkheden in Breda. Vanaf nu worden we maandelijks bijgepraat door het college en er is al afgesproken dat we over maatregelen 2021 en focus daarbij met elkaar in gesprek gaan begin volgend jaar

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen genomen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

De gemeentelijke contactpersonen voor het rekenkameronderzoek geven aan dat de gemeente reguliere interne planning & control-producten gebruikt om te kunnen sturen. Als onderdeel daarvan heeft de gemeente 'forecasts' opgesteld. In voorbereidende gesprekken is daarbij aan scenariodenken gedaan, om als gemeente voor te bereiden op de meest waarschijnlijke ontwikkelingen. De onzekerheden en bandbreedtes waren echter relatief groot, wat het maken van goede scenario's bemoeilijkt. Navolgend wordt nader toegelicht hoe de gemeente op enkele belangrijke momenten financiële keuzes heeft gemaakt en risico's heeft ingeschat.

Toelichting op dekking voor pakket 2021

In een raadsbrief d.d. 8 januari 2021 heeft het college van B&W inzicht verschaft in de financiële dekking en –impact van het corona-ondersteuningspakket voor 2021[25]. Toegelicht wordt dat het voor 2021 voorziene ondersteuningspakket aanvullende financiële dekking vergt van € 8,6 miljoen. Deze dekking is als volgt gecreëerd:

- € 1 miljoen komt uit de exploitatie begroting 2021.
- € 1,5 miljoen uit het meerjareninvesteringsprogramma (MIP).
- € 2,1 miljoen betreft coronasteun vanuit het rijk, zoals opgenomen in de decembercirculaire 2020.
- Een pm-post betreft aanvullende steun in 2021 vanuit het rijk in het kader van corona.
- Een andere pm-post betreft budgetoverhevelingen van het resterend bedrag voor het middellange termijn-steunpakket 2020.
- Gebruik van de algemene reserves, afhankelijk van de pm-posten zoals hiervoor toegelicht, voor een bedrag van maximaal € 4,3 miljoen.

Onder meer door de fractie van GroenLinks zijn 'technische vragen' gesteld naar aanleiding van het financieel overzicht. Gevraagd is om een nadere toelichting op de voorziene dekking per individuele post in de gepresenteerde kostenraming. Door het college wordt

[25] Gemeente Breda, Raadsbrief, met onderwerp *'Financiële dekking en –impact corona-ondersteuningspakket 2021*, 8 januari 2021. .

de dekking als volgt toegelicht:

Dekking 3e pakket corona-steunmaatregelen, januari 2021		
€ 1 mln opgenomen in exploiteatie-begroting	• Ondersteuningsmiddelen startups/scale-ups • Schrijnende gevallen • Specifieke gevallen horeca • Challenges, nieuwe fase • Ondernemen en locaties • Randvoorwaardelijke onderst.-maatregelen • Capaciteit projectleiding	€ 75.000 € 200.000 € 185.000 € 40.000 € 250.000 € 100.000 € 150.000
€ 1,5 mln dekking via Meerjaren-Investerings-programma (MIP)	• Zandwinput inrichten als zwemplas • Toegankelijk maken van tijdelijke parken • Goede voorzieningen voor kinderen • Inrichten groene straten en pleinen	€ 350.000 € 425.000 € 350.000 € 375.000
Reguliere middelen elders opgenomen in de begroting 2021	In de financiële paragraaf van het plan van aan-pak zijn de extra middelen opgenomen die nodig zijn. In de teksten wordt indien sprake is van inzet van reguliere middelen of andere financie-ringsbronnen hieraan gerefereerd	pm
Al ontvangen bedra-gen van Rijk of pro-vincie vanwege compensatie corona	Er blijven naar verwachting coronarijksmiddelen uit 2020 over. Besluitvorming over het exacte bedrag vindt plaats bij de vaststelling van de jaarrekening 2020. Inmiddels is er vanuit het ministerie van OCW een bedrag van ruim € 2.100.000 ontvangen t.b.v. de culturele en creatieve sector (lokale culturele infrastructuur). Hieraan zijn de volgende detailmaatregelen gekoppeld • Overige rijksmiddelen 2021 cultuur • Jongeren en (internationale) studenten • Stadsprogrammering • Bij ons in Breda	 € 1.400.000 € 150.000 € 500.000 € 50.000
Nog te verwachten bedragen van Rijk of provincie	Nog geen informatie over bekend	pm
Noden die zo be-langrijk zijn dat we die opvangen uit algemene reserves	De algemene reserves worden ingezet voor zover de overige dekkingsmiddelen ontoereikend blij-ken.	

Het college verwijst in de beantwoording van de technische vragen verder naar een bin-nenkort aan de raad toe te zenden raadsbrief met daarin nadere uitwerking, inclusief op-

name van alle effecten die samenhangen met de decembercirculaire 2020.

Voorfinanciering middellangetermijnpakket

Bij het tweede corona-steunmaatregelenpakket, voor de middellangetermijn, dat op 7 mei is toegezonden door het college aan de gemeenteraad, is de dekking aanvankelijk volledig gevonden in voorfinanciering vanuit de eigen reserves, met goedvinden van de gemeenteraad, vooruitlopend op nog te ontvangen compensatie vanuit het rijk. Het budgettaire beslag van het tweede corona-steunpakket besloeg € 6,8 miljoen.

In de raadsbrief 'Financieel inzicht en overzicht effecten' van 7 mei 2020 wordt verwezen naar door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde scenario's. Aangegeven wordt dat het CPB op 17 maart 2020 nog het Centraal Economisch Plan 2020 publiceerde en dat daarin werd uitgegaan van een gestage groei van de Nederlandse economie, uitgaand van "beperkte effecten van corona". Op 26 maart 2020 publiceerde het CPB een scenariostudie, vanwege de grote onzekerheden rondom de opgestelde centrale raming. Het CPB onderscheidt de volgende scenario's:

- Scenario 1: Contactmaatregelen duren 3 maanden. Productiecapaciteit wordt behouden mede door steunpakket overheid. Recessie in de eerste helft van 2020, eerste herstel in de tweede helft.
- Scenario 2: Contactmaatregelen duren 6 maanden. Industrie wordt zwaarder getroffen, omdat ook leveringsproblemen ontstaan. Recessie in 2020, gevolg door herstel in 2021. Werkloosheid loopt iets op.
- Scenario 3: Contactmaatregelen duren ook 6 maanden, maar leiden tegelijk tot problemen in het financiële stelsel. De recessie duurt 1 jaar, met een traag herstel in 2021. Bedrijven moeten met overheidshulp worden gered. Werkloosheid loopt snel op.
- Scenario 4: Contactmaatregelen duren 12 maanden. De recessie houdt 1,5 jaar aan en herstel in 2021 blijft uit als gevolg van financiële problemen in het stelsel, ook in het buitenland. Nog meer bedrijven moeten worden gered. Werkloosheid loopt nog wat sneller op.

Het college geeft aan dat het (financiële) effect vanwege deze uiteenlopende scenario's lastig is in te schatten. Aangegeven wordt dat de onzekerheid over de duur van de crisis bepaalt in belangrijke mate de omvang van financiële effecten bepaalt.

Op 14 mei 2020 is er in de auditcommissie een presentatie gegeven over de eerste effecten en financiële risico's. Daarna is op meerdere momenten informatie met de raad gedeeld. In vergaderingen van de auditcommissie, bij besprekingen van voorjaarsnota, bestuursrapportage en begroting en bij de bespreking van de diverse steunpakketten.

Raad over financieel risico 2e pakket

Het tweede steunpakket met middellangetermijnmaatregelen is besproken in een beeldvormende vergadering van 14 mei 2020. De in deze vergadering gestelde vragen ten aanzien van de financiële gevolgen en risico's van dit pakket geven aan op welke manier deze invalshoek speelt bij de verschillende fracties in de raad:

- De VVD vindt het pakket financieel solide en gaat ervan uit dat het Rijk een fors deel van de voorfinanciering zal afdekken maar het is goed dat € 6,8 miljoen uit reserves voorgefinancierd wordt.
- Het CDA legt de volgende accenten:
  - De fractie vraagt zich af waarom er gekozen is voor één uitgewerkt scenario en waarom de raad niet meer scenario's doorgerekend heeft gekregen. Met twee of drie scenario's kan de raad de bandbreedte van de risico's voor Breda zien.
  - De scenario's zijn sec financieel terwijl het CDA gevraagd heeft om scenario's waar ook andere dan de financiële gevolgen naar voren komen.
  - Er wordt vanuit gegaan dat het Rijk de extra uitgaven gaat compenseren maar hoe reëel is dat?
  - Hoe gaan we deze maatregelen in zijn totaliteit en de gevolgen van de coronacrisis financieren?
  - Moet de rekening in de toekomst betaald worden of kunnen we in deze termijn al een deel van de rekening nemen?
- D66 vraagt zich af of het college kijkt naar financiering van extra uitgaven uit bestaande middelen, bijvoorbeeld bij citymarketing, het herstelplan toeristische sector of de zomerschool. Verder vraagt de fractie welke inspanningen het college gaat ondernemen om de match tussen het rijksgeld en het provinciale geld te bewerkstelligen. Aangegeven wordt dat er een hoge rijksbijdrage wordt verwacht, maar wat gaat de gemeente dan zelf doen om dat geld 'deze kant op te krijgen'?
- GroenLinks vraagt waarom er één scenario is uitgewerkt, terwijl scenario's juist bedoeld zijn om in onzekere situaties zoals deze adaptief beleid te ontwikkelen. De fractie stelt verder de vraag hoe het college zo stellig kan zijn "dat alles financieel nog past". De fractie geeft aan dat de negatieve financiële gevolgen van extra bijstandsuitkeringen en minder grondverkopen nog niet meegenomen zijn. De fractie vraagt bovendien of de van het rijk verwachte compensatie nu opgenomen is in de risicoparagraaf.
- De PvdA vindt het maatregelenpakket getuigen van lef maar stelt wel de vraag in hoeverre de geschatte kosten in het pakket uiteindelijk overeen (zullen) komen met de kosten die de gemeente moet gaan maken en of de risico's die zijn opgenomen in het risicoprofiel wel adequaat zijn. De fractie vraagt verder of het college vasthoudt aan het uitgangspunt dat bij aanspraak maken op steun hoort dat de betreffende bedrijven of instellingen dan geen mensen ontslaan.
- De SP is positief over het feit dat Breda opnieuw met een pakket aan noodmaatregelen komt, dit maal ter waarde van een bedrag van € 6,8 miljoen, maar stelt de vraag of je er zomaar van uit kunt gaan dat de rijksoverheid uiteindelijk de rekening van Breda gaat betalen. De fractie vraagt verder of het college er alleen maar vanuit gaat dat bedrijven die geld ontvangen van de gemeente alle werknemers behouden of dat dit een keiharde voorwaarde is? Verder vraagt de SP-fractie wie er beoordeelt of steun aanvragende bedrijven, instellingen of organisaties levensvatbaar zijn? Zij verwijst naar de TOZO waar dit uitgangspunt is losgelaten omdat het te veel geld kost.
- 50Plus brengt in dat "alles afhankelijk is van de compensatie van het Rijk. Is die ruim-

hartig, dan ziet de toekomst er niet zo slecht uit maar als het anders zou uitpakken hebben we een groot probleem". 50Plus vindt het terecht dat de reserves worden aangesproken voor dit doel maar denkt dat het college op korte termijn een visie moet hebben voor de toekomst.

- Breda'97 stelt vragen over het weerstandsvermogen in relatie tot wat deze maatregelen betekenen. In de jaarrekening is de stand van 31 december € 102,9 miljoen. Ondertussen komt het college erachter dat er voor € 29 miljoen geen bestemming is, die wordt eruit gehaald en in mei 2020 komt het college met een nieuwe stand van € 73,9 miljoen. Het voorstel bij de jaarrekening is om die € 29 miljoen aan de algemene reserve toe te voegen en na een positief besluit op de € 1,8 miljoen onttrekking na, zitten we weer op € 101,8 miljoen. Klopt dat?
- Fractie Huong stelt vragen over dat er "zomaar € 29 miljoen extra te besteden is". Omdat er geen doel is voor de investeringsreserve zou dit teruggaan naar de algemene reserve maar als we meer maatregelen nodig hebben, kunnen deze dan hiervan worden betaald? Heeft de raad ook wat te zeggen of die € 29 miljoen aangewend wordt voor de coronamaatregelen? Is de € 7 miljoen aan maatregelen wel ruimhartig want het weerstandsvermogen is ook nog € 20 miljoen.

Het college reageert op deze opmerkingen en vragen onder meer met de toelichting dat het college probeert het meest realistische scenario te presenteren bij de kaderbrief en dat daarvoor voortschrijdend inzicht opgebouwd moet worden. Aangegeven wordt dat de controller in de auditcommissie heeft aangegeven dat de gemeente Breda er rekening mee houden dat er een volledige financiële compensatie van het Rijk zal zijn voor datgene wat we extra uitgeven vanwege de coronacrisis en hetgeen we derven aan inkomsten. Dat is al met zoveel woorden besproken tussen het Rijk en de VNG commissie Financiën. In zijn algemeenheid geeft de portefeuillehouder Financiën aan dat de risico's naar beste weten zijn ingeschat, maar dat de gemeente wel te maken heeft met een unieke situatie. Breda, en dat "Breda behoorlijk ver vooruit loopt in het maken van een goed risicoprofiel".

De gemeentelijke contactpersonen voor het rekenkameronderzoek geven aan dat de gemeente bij de jaarrekening over 2020 voornemens is een sluitend overzicht op te nemen van de uitgaven vanwege de in 2020 uitgewerkte steunpakketten enerzijds en de van het Rijk ontvangen compensatie anderzijds. Op dit moment is dit inzicht er nog niet. Het is nog te vroeg om de vraag te kunnen beantwoorden hoeveel geld de gemeente heeft uitgegeven aan corona-steunmaatregelen waarvoor uiteindelijk geen compensatie zal owrden ontvangen van het Rijk.

Aangegeven wordt verder dat de gemeente de kans op terugbetaling van rijksmiddelen nihil acht. Over specifieke uitkeringen, zoals de bijdragen van het Rijk voor de Tozo-uitkering en de uitkering voor accommodaties, moet een gemeente zich verantwoorden. Over niet specifieke uitkeringen is dit niet het geval en is er ook geen risico dat het Rijk eventueel middelen terugvordert.

Ruim mandaat i.c.m. behoefte aan 'grip' op financiën

De voorgaande weergaves van de bespreking van het tweede maatregelenpakket en bij het derde pakket gestelde raadsvragen geven een beeld van het (grote) gewicht dat in Breda wordt toegekend door raadsleden aan de financiële impact van corona en aan de wens om, zo mogelijk door middel van scenario's, meer grip te krijgen op de financiële aspecten (onder meer door informatievoorziening en opstellen van scenario's). Tegelijkertijd illustreren deze beelden ook de ruimte die het college kreeg om gemeentelijke middelen vrij te maken ten behoeve van corona-steunmaatregelen, bijvoorbeeld door het in mei 2020 door de raad goedkeuren van een voorfinanciering en uiteindelijk een maximaal beslag op de algemene reserves van de gemeente van € 6,8 miljoen.

In het kader van het financieel toezicht dat de provincie Noord-Brabant uitoefent gericht op de gemeentelijke bestuurslaag, is aan de gemeente Breda voor de begroting voor 2021 de kleur 'oranje' toegekend. De provincie oordeelt dat de begroting 2021 "niet structureel en reëel in evenwicht is". Verder oordeelt de provincie wel dat het voldoende aannemelijk is dat dit evenwicht in het laatste jaar van de meerjarenbegroting tot stand zal worden gebracht. Ook vanuit het perspectief van deze 'code oranje' is extra aandacht oo vanuit de raad voor de gemeentelijke financiën en de financiële impact van de coronacrisis logisch.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

Diversiteit aan thema's

Het grote gewicht van de financiën laat onverlet dat in discussies in de gemeenteraad ook andere aspecten voluit meewegen. De door raadsleden gegeven antwoorden op in het kader van het onderzoek voorgelegde vragen (zie paragraaf 4.2) illustreren dit. Er wordt onder meer aandacht gevraagd voor:

- Cultuur c.q. culturele instellingen en 'makers'.
- Drukte bij de milieustraat omdat inwoners massaal zolders opruimen en gaan snoeien.
- Armoede.
- Jongvolwassenen.
- Aanvalsplan 'kansgelijkheid'
- Sporten in openbare ruimten.
- Digitale leermiddelen voor kinderen uit huishoudens met lage inkomens.
- Opvang van daklozen.
- Studenten die hun (bij-)baantje kwijtraken.
- Gratis verstrekken mondkapjes aan minima.
- Activiteiten voor kinderen (o.a. 'Summervibes', extra speelstraten).
- Mbo-stageplaatsen.

Zoals is toegelicht in paragraaf 4.1, is ongeveer de helft van de moties die raken aan corona aangenomen in de raad en de andere helft werden door de raad verworpen.

Raadsleden zijn ook benaderd door onder meer horecaondernemers, culturele instellingen en sportverenigingen, door 'makers' in de culturele sector, door bij daklozenopvang betrokken inwoners, enzovoort. Het laat zien dat het politieke corona-debat in Breda zeker niet eenzijdig gedomineerd werd door de financiële aspecten.

Voorbeeld: aandacht voor jongeren

Een voorbeeld van de aandacht die de raad heeft ook voor andere aspecten betreft bijvoorbeeld de op 14 januari 2020 belegde sessie van de gemeenteraad met zeven jongeren. Aanleiding voor de sessie was een door de fracties van D66 en PvdA opgestelde bespreeknotitie 'Jongeren in tijden van corona: naar een perspectief voor 2021', waarin ingegaan werd op de moeilijke positie van jongeren, die veel minder sociale contacten hebben vanwege wegvallen van school en andere corona-gerelateerde maatregelen (sluiten van buurthuizen, wegvallen van sportactiviteiten, enzovoort) op een leeftijd dat dit juist erg belangrijk is voor opleiding en vorming. Door de beide fracties ingebrachte denklijnen op dit vlak betreffen onder meer:

- Met jongeren praten en niet alleen over jongeren.
- Zo veel mogelijk bevorderen van fysiek onderwijs en sport- en sociale activiteiten.
- Geschikt maken van buitenruimte voor activiteiten van jongeren.
- Extra inzet op jongerenwerk.

Afweging van belangen?

De middelen van gemeenten zijn niet onbeperkt. Gemeenten zijn niet in staat de volledige schade van een crisis als de coronapandemie voor de eigen organisatie, voor de eigen inwoners en voor alle ondernemingen, instellingen en verenigingen te compenseren. Dit betekent dat de gemeenten keuzen moeten maken en belangen tegen elkaar moeten afwegen. Bij het 3e maatregelenpakket, dat in december door het college aan de raad is aangeboden, worden duidelijke accenten gelegd, namelijk op 'werken', 'recreëren' en 'ontmoeten' (waarbij aangetekend dat dit brede thema's zijn, die alsnog veel ruimte laten voor te kiezen activiteiten binnen deze thema's) als activiteiten die zowel economisch als maatschappelijk van groot belang worden geacht. Bovendien is de analyse van het college dat juist op deze thema's de negatieve impact van corona het grootst is. Een focus op deze thema's wordt vanuit dit perspectief daarom het meest effectief geacht.

De gemeente Breda heeft zowel bij het 1e pakket maatregelen als vooral bij het 2e pakket maatregelen met name op het niveau van soorten maatregelen (bijvoorbeeld 'iets doen' op het terrein van huren vanuit de positie van de gemeente als vastgoedeigenaar, idem dito iets willen betekenen voor bijvoorbeeld gesubsidieerde instellingen indien zij in acute nood komen, enzovoort). Het gaat om onder meer de volgende soorten uitgangspunten:

- Effectiviteit en doelmatigheid (niet met zoveel woorden benoemd, maar er zijn diverse uitgangspunten op operationeel niveau die hier betrekking op hebben).
- Rechtvaardigheid, bijvoorbeeld als er 'schrijnende gevallen' zijn die geen beroep kunnen doen op landelijke regelingen of die anderszins in het nauw komen terwijl eigenlijk wel sprake is van levensvatbaarheid.
- Proportionaliteit. De in te zetten middelen moet wel in verhouding staan tot de maatschappelijke behoefte.
- Mogelijkheid open willen houden voor het toepassen van maatwerk.
- Keuze voor zoveel mogelijk generieke maatregelen boven bewerkelijke maatwerkmaatregelen (vanuit het oogpunt van doelmatigheid), waarbij dit uitgangspunt kan conflicteren met het uitgangspunt om open te staan voor het toepassen van maatwerk en het

ook geformuleerde uitgangspunt dat lokale maatregelen zich in principe richten op specifieke doelgroepen (sectoren, instellingen, ondernemers e.d.) en niet op het totaal aantal organisaties in de stad.
- Rechtmatigheid en het voorkomen van willekeur.

Effectieve en doelmatige inzet middelen

Ook bij andere keuzes met betrekking tot corona-steunmaatregelen kan worden vastgesteld dat de effectiviteit en doelmatigheid mee worden gewogen in de afweging welke maatregelen te nemen en hoe deze vorm te geven. Enkel voorbeelden ter illustratie:

- Door de gemeente te treffen maatregelen dienen aanvullend te zijn op die van het rijk. Een dubbeling van maatregelen is niet efficiënt.
- Het is ook nadrukkelijk niet de bedoeling 'maatregelen te stapelen'. Anderzijds is een uitgangspunt van de gemeente Breda, expliciet benoemd bij de toelichting op het 1e pakket van maart 2020, dat bedrijven of instellingen die een beroep doen op steun van de gemeente in ieder geval óók een beroep hebben gedaan op de rijksregelingen.
- De gemeente wil verder voorkomen dat zij geld besteedt aan bedrijven of instellingen die niet levensvatbaar blijken, ook niet met ondersteuning. Steun verlenen aan niet levensvatbare bedrijven is niet effectief.
- Voor zorgaanbieders die regionaal werken betekent dit dat de gemeente als uitgangspunt hanteert dat zij bereid is subsidies door te betalen, ook als overeengekomen prestaties vanwege corona niet kunnen worden geleverd, maar onder de voorwaarde dat andere gemeenten waarvoor de zorgaanbieder werkt dan 'mee moeten doen'. Indien dit niet zo is, is er alsnog het risico dat de zorgaanbieder 'omvalt' en de subsidie van de gemeente Breda alsnog nutteloos blijkt.
- Het college geeft bij de toelichting op het 2e pakket van mei 2020 aan dat het verwacht dat de ondersteuning van de gemeente het meest effectief is als deze zich richt op:
  - Verkleinen van de vaste lasten.
  - Verlenen van directe financiële steun in acute gevallen.
  - Aanpassen van publieke of private prestatieafspraken (subsidies en contracten).
  - Bestendigen van continuïteit bij Bredase bedrijven.
  - Ondersteunen met kennis en expertise van vrijwilligersorganisaties en verenigingen in het maatschappelijk middenveld.
- De gemeente heeft in de raadsbrief van 4 maart 2020 als uitgangspunt opgenomen dat naarmate ondersteuning structureler wordt er ook extra eisen en criteria worden gesteld aan toekenning daarvan, bijvoorbeeld dat ook andere bij het betreffende bedrijf betrokken stakeholders dan hun inbreng moeten leveren.
- Ondersteuning vanuit de gemeente is geen gift zonder eisen of randvoorwaarden. Dit betekent dat als het uitgangspunt is 'behoud van werkgelegenheid', het niet zo kan zijn dat na het ontvangen van steun alsnog medewerkers ontslagen worden.
- In het algemeen stelt de gemeente als voorwaarde voor steun dat het betreffende bedrijf of de instelling dan een tegenprestatie dient te leveren als dit mogelijk is.
- Ook de handelswijze van de gemeente met betrekking tot de huur van gemeentelijk vastgoed, zoals vastgelegd in de raadsbrief van 7 mei, is geënt op overwegingen van effectiviteit en doelmatige inzet van middelen:

- Er wordt zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van generieke maatregelen om complexe en zeer bewerkelijke en tijdrovende maatwerkoplossingen te voorkomen en om gelijksoortige accommodaties zoveel mogelijk op eenzelfde wijze te behandelen.
- Bij maatschappelijke partners met afdoende reserves en weerstandsvermogen doet de gemeente een dringend beroep geen aanspraak op de regeling te maken.
- Indien door een besluit van de overheid geen gebruik gemaakt kan worden van een gemeentelijke accommodatie vindt restitutie van de huur plaats uitsluitend voor die periode dat er geen gebruik gemaakt kan worden.
- Waar onderliggende financieringsstromen niet veranderen, vindt ook geen restitutie van de huur plaats. Zo komen scholen niet in aanmerking voor een restitutie van de huur van de sportaccommodaties omdat de vergoeding voor de schoolsport die zij ontvangen vanuit de Rijksoverheid of gemeente niet verandert.

Maatwerk voor 'schrijnende gevallen'

Een ander belang waar de gemeente een rol voor zichzelf ziet, betreft het bieden van steun aan 'schrijnende gevallen' (zie raadsbrief van 24 maart 2020). Hieronder wordt verstaan bedrijven die "buiten de boot vallen" wat betreft rijksregelingen of reguliere financiering, die als gevolg van de coronacrisis in de problemen komen maar die in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn. Bij het verlenen van ondersteuning aan deze bedrijven, ondernemers of verenigingen worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Bedrijven, ondernemingen of verenigingen die aantoonbaar niet in aanmerking komen voor rijksregelingen of reguliere financiering.
- Bedrijven, ondernemingen of verenigingen die als gevolg van de crisis in de problemen zijn gekomen en derhalve in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn: Inzicht in de -financiële- situatie is vereist. Kosten om dit inzicht te leveren kunnen worden voorgefinancierd.
- Voor de feitelijke bijdrage per aanvrager worden nadere criteria opgesteld, waarmee we berekenen hoeveel steun nodig is. Daarbij wordt gekeken naar liquiditeitsratio's, terugbetaling bancaire schulden, direct beschikbaar eigen vermogen, etc. Dit vraagt om uitvoeringscapaciteit en specifieke deskundigheid voor de beoordeling die wellicht extern ingehuurd moet worden.
- Ook voor deze doelgroep geldt dat we er vanuit gaan dat ook partijen die een belang hebben bij continuïteit van de onderneming hun verantwoordelijkheid nemen. Afstemming met deze partijen dient te worden georganiseerd.
- De vorm is een achtergestelde renteloze lening;

De keuze van de gemeente Breda om op deze manier open te staan voor maatwerk, kan problemen opleveren ten aanzien van de wens om niet te veel hooi op de vork te nemen als gemeente. Bovendien vereist toepassing van maatwerk, zoals de gemeente zelf ook aangeeft, dat goed wordt gekeken naar de levensvatbaarheid van een organisatie die steun vraagt en dat het maatwerk zorgvuldig wordt toegepast om precedenten te voorkomen en te voorkomen dat er willekeur ontstaat in de behandeling van de ene aanvrager ten opzichte van de ander.

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen

De gemeente heeft niet alleen corona-steunmaatregelen genomen, om de negatieve effecten van corona op de inkomsten van zzp'ers, andere ondernemers, bedrijven, instellingen en burgers te beperken, maar ook andere corona-maatregelen. Deze zijn bijvoorbeeld gericht op welzijn, zorg, onderwijs en kinderopvang:

Legenda:
RB Raadsbrief
CB Gepubliceerde collegebesluiten

nr	datum	Kleine selectie van 'overige maatregelen'	**Bron**
1	24-3	In samenwerking met onderwijs en jeugdgezondheidsdienst benaderen van kwetsbare kinderen om te voorkomen dat hun kwetsbare positie verslechtert door het zonder hulp en aandacht thuiszijn. Meest 'onveilige' kinderen hebben een aanbod gekregen, soms via opvang op school maar meestal in de vorm van extra ondersteuning thuis.	RB
2	24-3	Maatwerkafspraken voor groep van 250 kwetsbare kinderen in samenwerking met onderwijs en jeugdhulp.	RB
3	24-3	Afspraak met aanbieders van dagbesteding zodat de aanbieders met alle cliënten frequent (minimaal wekelijks) contact hebben (telefoon/mail/app/videobellen en/of door middel van inzet van alternatieve vormen van begeleiding).	RB
4	24-3	Inrichten van een quarantainelocatie voor besmette dak- en thuislozen in de vorm van de voormalige PAAZ-afdeling van het Amphia-ziekenhuis aan de Langedijk.	RB
5	24-3	Ontwikkelen van een 'toolbox participatie' ter compensatie van eht wegvallen van fysieke bijeenkomsten in participatietrajecten met inwoners (t.b.v. besluitvorming in RO-domein maar ook voor visies en beleidsstukken op andere terreinen).	RB
6	24-3	Organiseren van Facebook-sessies met bestuurders voor inwoners.	RB
7	15-4	In samenwerking met Stichting Leergeld voorzien in laptops voor huishoudens met lage inkomens en kinderen ten behoeve van thuisonderwijs (de gemeente heeft 25 laptops bijgedragen in aanvulling op bijgedragen laptops door Bredase bedrijven en scholen). 70 laptops geleverd en gemeente Breda vult dit met 25 laptops aan.	RB
8	22-4	In week van 28 april t/m 2 mei organiseren van een FIFA20-toernooi voor jongeren van 10 tot 18 jaar, in samenwerking met MCON Esports en Breda-Actief. Dit als alternatief aanbod voor een deel van de activiteiten die normaal georganiseerd zouden worden in de meivakantie.	RB
9	6-5	Starten monitor om inzicht te krijgen in financiële problemen van amateurkunst	RB
10	6-5	Tijdelijke opvang voor dak- en thuislozen (waaronder MOE-landers) die normaliter buiten gemeentelijke kaders van maatschappelijke opvang vallen	RB

11	6-5	Gemeente laat enkele gesubsidieerde organisaties (bijvoorbeeld aangesloten bij Zorg Voor Elkaar Breda) extra taken en inspanningen verrichten.	RB
12	6-5	Inrichting team WW-aanvragen kortlopend (3 maanden) in kader van preventie i.s.m. UWV	RB
13	6-5	Inrichten online platform dat 'Werk naar Werk' faciliteert (regionaal)	RB
14	6-5	Inrichting online platform voor scholing/bemiddeling bij economisch herstel (regionaal)	RB
15	6-5	Inrichten crisisloket vroeg-signalering schulden, beleidskader armoede & schulden	RB
16	6-5	Loketfunctie waar burgers terecht kunnen voor (financieel) advies	RB
17	6-5	Onverminderde inzet op doelgroep banenafspraak maar daarnaast inzet Perspectief op Werk gedeeltelijk (niet geheel) laten verschuiven naar 'makkelijkere' doelgroep werkzoekenden	RB
18	8-5	Lokaal protocol sporten en bewegen kinderen en jongeren in Breda na 28 april 2020	RB
19	19-5	Besluit behandeling bezwaarschriften inzake maatregelen COVID-19	CB
20	10-7	Mensen met een beperking zijn door de ambtelijke coördinatiegroep geconsulteerd en direct betrokken bij de vormgeving van de Bredase 'anderhalvemetersamenleving'.	RB
21	4-11	Onderzoek naar gedrag van jongeren tijdens de coronacrisis	
22	8-2-21	Organiseren van expertsessie over thema eenzaamheid in relatie tot corona.	RB

BEA
economische
argumentatie

Bureau voor Economische Argumentatie
Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

7 april 2021

Betreft: Onderzoek Coronasteunmaatregelen

Geachte raadsleden,

Hierbij bieden wij u aan het rapport ‘Lokale steun in crisis. Vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg.’

Aanleiding

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Daarnaast hebben gemeenten aanvullende lokale maatregelen genomen. Nu het eerste jaar van de crisis achter ons ligt, heeft de rekenkamercommissie besloten om samen met de rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg terug te blikken op deze periode en een onderzoek te starten naar de omvang en aard van de genomen maatregelen en de wijze waarop de besluitvorming van deze maatregelen in de gemeenteraad heeft plaatsgevonden. De rekenkamercommissie heeft besloten om dit gezamenlijk met de drie hiervoor genoemde rekenkamers te doen om van elkaar te kunnen leren in deze bijzondere periode.

Inhoud onderzoek

De rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de rekenkamercommissie van Oss hebben Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) gevraagd om onderzoek te doen naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen. Het onderzoek betreft de periode vanaf het begin van de coronacrisis tot en met februari 2021. De te inventariseren steunmaatregelen betreffen niet zorginhoudelijke maatregelen of maatregelen in de sfeer van veiligheid en openbare orde. Corona-steunmaatregelen richten zich op instellingen, bedrijven, zzp-ers en inwoners die zodanig door corona geraakt worden dat zij behoefte hebben aan ondersteuning. Dit kan financiële ondersteuning zijn maar ook niet-financieel.

Onderzoeksvragen

De voor het onderzoek geformuleerde onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Welke corona-steunmaatregelen zijn er genomen?
2. Op welke wijze heeft besluitvorming over deze maatregelen plaatsgevonden, welke belangen zijn meegenomen en met onderkenning van welke risico’s?
3. Wat is de rol van gemeenteraden geweest bij besluitvorming over deze maatregelen?
4. Hoe kunnen gemeenteraden ‘goed’ of ‘beter’ in positie worden gebracht in het vervolg van de coronacrisis?

Aan de hand van deze centrale vraagstellingen zijn de volgende zes deelvragen geformuleerd:

1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten? Welke corona-steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten genomen waar de raden ook zelf beslissingen in hadden kunnen nemen?
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van coronasteunmaatregelen?
5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?
6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

Afbakening

Het onderzoek is gestart met een brede inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen op maatregelen die kunnen worden opgevat als specifieke corona-steunmaatregelen.

Onder corona-steunmaatregelen verstaat de rekenkamercommissie in het onderzoek: maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij:

- inwoners
- instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
- verenigingen
- bedrijven
- ondernemers en zzp-ers

en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

Bevindingen

De resultaten van het onderzoek naar de gemeenten Arnhem, Breda, Oss enTilburg zijn opgenomen in het hoofdrapport: 'Leren van elkaar: Een vergelijking van (besluitvorming over) corona-steunmaatregelen.' Daarnaast is er voor iedere gemeente een deelrapport uitgebracht waarin nader wordt ingegaan op de specifieke omstandigheden van de betreffende gemeente. Voor een overzicht van de belangrijkste bevindingen van het gezamenlijke onderzoeken verwijzen wij u naar de inzichten die zijn opgenomen in de 'Samenvatting' van het hoofdrapport en de 'Antwoorden op de

onderzoeksvragen' in het deelrapport van de gemeente Oss.

Conclusies

Op basis van de hiervoor genoemde rapportages komen wij tot een aantal conclusies. Wij geven u hierna een overzicht van de algemene conclusies die betrekking hebben op de vier onderzochte gemeenten. Daarnaast hebben wij conclusies geformuleerd ten aanzien van de gemeente Oss.

Inzicht in Coronasteunmaatregelen

Algemeen

1. Coronasteunmaatregelen van de vier onderzochte gemeenten komen in belangrijke mate overeen.

   Toelichting:
   Alle vier onderzochte gemeenten hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid genomen steunmaatregelen. Het onderzoek laat zien dat de door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen. Het aantal genomen maatregelen in de vier genomen varieert. Oss heeft 35 aanvullende maatregelen genomen, Arhem 40, Breda 43 en Tilburg 56.
   Gemeenten hebben met name gekozen voor:
   a. Inzet op liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
   b. Het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken en minder op directe financiële ondersteuning.

   In de vier gemeenten is een ontwikkeling te zien in het pakket steunmaatregelen waarbij in maart en april 2020 sprake is van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), waarna in mei en juni 2020 sprake is van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming en vanaf de zomer 2020 aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

Oss

2. Gemeente Oss heeft specifieke regelingen getroffen zoals:
   - Tijdelijk invoeren van gratis parkeren in deel van centrumgebied.
   - Tijdelijk stoppen met fiscale handhaving fietsverbod centrumgebied.
   - Toestaan van enkele 'drive thru's' in de gemeente.
   - Geldlening aan Stichting Cultureel Centrum De Hoeve in Lith om acute liquiditeitsproblemen door omzetdaling te kunnen overleven.

Afwegingen en belangen

Algemeen

3. In de vier onderzochte gemeenten is veel aandacht besteed aan de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente en de financiële risico's.

Oss

4. Oss onderscheidt zich ten opzichte van de andere gemeenten door:
    a. het formuleren van uitganspunten op basis waarvan besluiten konden worden genomen.
    b. het opstellen van een scenario-uitwerking op verzoek van de raad
5. De basisafweging in Oss betreft de nood van burgers en ondernemers enerzijds en de financiële spankracht van de gemeente anderzijds.

    Toelichting:
    In een vroeg stadium van de coronacrisis zijn uitgangspunten geformuleerd op basis waarvan besluiten konden worden genomen over welke corona-steunmaatregelen wel en niet te nemen. Deze uitgangspunten zijn verwoord in de opinienota COVID-19 en konden op veel draagvlak rekenen in de raad:
    - Algemeen belang voorop
    - Richtlijnen en uitgangspunten als houvast
    - Kwetsbaren beschermen en ondersteunen
    - Profielversterkend steunen
    - De samenleving heeft voorrang
    - Stabiele partner
    - Mentaal leiderschap

    Aanvullend zijn uitgangspunten geformuleerd om te kunnen beoordelen welke rol de gemeente in de coronacrisis wil en kan spelen:

    - Inkomenssteun voor mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
    - Helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning.
    - Op weg naar werk.
    - We investeren in samenleven.
    - We investeren in zorgcontinuïteit.
    - We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Positie van de gemeenteraad

Algemeen

6. In de eerste periode van de coronacrisis hebben colleges van de vier onderzochte gemeenten de raden niet actief betrokken bij besluitvorming over corona-steunmaatregelen. De raad werd achteraf geïnformeerd.
7. Vanaf het begin van de coronacrisis hebben colleges van de vier onderzochte gemeenten geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening aan de raden.
8. De voor het onderzoek geïnventariseerde raadsvragen, moties en amendementen in de vier gemeenten laten zien dat de raden zowel economische als sociaalmaatschappelijke belangen inbrengen en dat er continu aandacht wordt gevraagd voor de gewenste beheersing van financiële risico's.
9. Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambties en doelen hebben geformuleerd op basis waarvan de raad kon toetsen of er voldoende voortgang werd geboekt.

Oss

10. Begin juni 2020 is er in Oss debat in de raad over de rolverdeling tussen college en raad. Daarbij staan ook de door het college geformuleerde uitgangspunten voor de corona-steunmaatregelen centraal. Deze bespreking markeert het moment waarop de raad zijn normale rol weer oppakt en actief wordt betrokken bij besluitvorming over de corona-steunmaatregelen.
11. Het college heeft op verzoek van de raad twee scenario's uitgewerkt. Op basis van deze scenario-uitwerking was het voor de raad niet mogelijk om tot echte keuzes te komen. Er worden geen beleidsmatige alternatieven voorgelegd.

    Toelichting: het verzoek van de raad (per motie) was breder dan de geleverde twee scenario's. Er werd gevraagd om een uitwerking van structurele en incidentele effecten van corona voor de gemeente Oss, de inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. De twee scenario's die gemaakt zijn betroffen een best case scenario: het beeld van de extra kosten zonder een nieuwe lockdown of een worst case-scenario: met een nieuwe lockdown van 2 maanden.

Leren van elkaar

De rekenkamers van Arnhem, Breda, Tilburg en de rekenkamercommissie Oss hebben de handen ineen geslagen om gezamenlijk een onderzoek uit te voeren naar de Corona-steunmaatregelen. Doel van dit gezamenlijke onderzoek was om van elkaar te leren. Hierna treft u een korte samenvatting aan van de lessons learned:

Leren van Oss

- In vroeg stadium zijn uitgangspunten geformuleerd over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen.
- Nauwe samenwerking van college en directieteam.
- Uitvoeren van Tozo-maatregel met vooral eigen medewerkers, zodat de gemeente hier financieel voordeel uit haalde.

Leren van Arnhem, Breda en Tilburg

- Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid met op elk thema twee betrokken portefeuillehouders (Arnhem).
- Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod van vrijwilligers en buurtinitiatieven (Arnhem).
- Een corona financiën dashboard en een 'corona finance team' wordt opgericht om inzicht te geven in de financiele risico's (Arnhem)
- Tijdige aanzet voor een corona-herstelagenda (Arnhem)
- Instellen van een BroodNood-fonds dat voorzag in hulp voor Bredanaars met acute geldproblemen, zodat zij snel over geld kunnen beschikken om in het dagelijks levensonderhoud te voorzien. (Breda)
- Keuze voor beperkt aantal steunpakketten (Breda)
- Duidelijkheid raad richting college over (begrenzing van) ruimte zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit 'langs de raad' moet (Tilburg)

- Monitor corona met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt (Tilburg)
- Convenant ketensolidariteit horeca met het doel om tot huurverlaging te komen voor horecaondernemers op het vlak van huurverplichtingen (Tilburg).

Bestuurlijke reactie college

Aan het college is een reactie op het rapport gevraagd in het kader van de procedure van bestuurlijk hoor- en wederhoor. De reactie die wij van het college hebben ontvangen is bijgevoegd. Hoewel er geen expliciete corona-herstelagenda is opgesteld, is er wel degelijk sprake van een herstelagenda als onderdeel van de reguliere programmabegroting 2021-2024. Er zijn extra middelen vrijgemaakt en diverse investeringsimpulsen vastgesteld. Het college geeft aan dit soort zaken in de toekomst meer expliciet te maken. Wij adviseren u deze explicitering van de herstelagenda de komende tijd nauwlettend te volgen.

Met vriendelijke groet,

Astrid van de Klift

Voorzitter rekenkamercommissie Oss

BESTUURLIJKE REACTIE OP HET RAPPORT

Rekenkamercommissie gemeente Oss
T.a.v. mevrouw Van de Klift

Postbus 5

5340 BA Oss

E-mail gemeente@oss.nl

www.oss.nl

Postbus 5

Dtum	Ons kenmerk	Behandeld door	Doorkiesnummer
30 maart 2021		Coen van den Hout	9380

Onderwerp

Onderzoek Corona- steunmaatregelen
Rekenkamercommissie

Geachte mevrouw Van de Klift,

De Osse rekenkamercommissie heeft onderzoek laten doen naar Corona-steunmaatregelen. Ze hebben dit onderzoek uitgebracht in het rapport: ‘Lokale steun in crisis. Vergelijking van coronasteunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg.’ Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek dat de rekenkamers van de gemeenten Arnhem, Breda, Tilburg en de rekenkamercommissie van Oss hebben uitgevoerd naar de genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Onderstaand vindt u onze bestuurlijke reactie op de resultaten van het onderzoek. Dit doen we aan de hand van de conclusies in het rapport.

Algemeen

De uitbraak van COVID-19 en de crisis die hieruit is gevolgd is voor iedereen een bijzondere periode. We waarderen het zeer dat de rekenkamer dit onderwerp heeft gekozen en in beeld heeft gebracht hoe iedere gemeente verschillend, maar toch ook vergelijkbaar heeft gereageerd op deze crisis.

Inzicht in Coronasteunmaatregelen

De coronamaatregelen van de vier onderzochte gemeenten komen in belangrijke mate overeen. Dit vinden we goed om te lezen. Dit sluit ook aan bij ons eigen beeld als we bijvoorbeeld afstemming zoeken in de regio over corona steunmaatregelen. We vinden het daarbij overigens belangrijk te melden dat we er nog niet zijn en dat aanvullende steunmaatregelen noodzakelijk zijn. We zijn bijvoorbeeld nog bezig met:

- Voorstellen voor het niet innen van reclamebelasting en precariobelasting in 2021.
- Het uitwerken van kwijtschelding van huren over het 4e kwartaal 2020 (met name sport en cultuur).
- Compensatie van onze grotere culturele instellingen over 2020 op basis van conceptjaarrekeningen 2020.
- Afrekening van inhaalzorg en meerkosten Wmo en Jeugd.
- Compensatie voor vrijwilligersorganisaties Jeugd.

Afwegingen en belangen

We vinden en vonden het belangrijk om al snel vanaf de start van de crisis te werken met bestuurlijke uitgangspunten. We beseften al snel dat deze crisis te groot was om als gemeente op te lossen. Door te werken met deze uitgangspunten voorkomen we willekeur, hoewel we beseffen dat het ook dan nog lastig blijft wat onze rol als gemeente is en hoe we kunnen zorgen voor een optimale ondersteuning.

Positie van de gemeenteraad

We herkennen de positie van de gemeenteraad, zoals deze in het rapport is geschetst. We hebben naar onze mening in de eerste periode van de crisis vooral informeel het contact gezocht met de gemeenteraad. Dit liep via de fractievoorzitters. Bijna wekelijks

werden zij door de burgemeester (soms bijgestaan door wethouder Den Brok) bijgepraat.. Deze meer informele afstemming over maatregelen gaf ons het gevoel van vertrouwen. Wij hebben in het voorjaar het COVID debat als een ferme steun in de rug ervaren. Het illustreert dat gemeenteraad en College in de strijd tegen corona gezamenlijk optrokken. In deze debatten heeft u ons ook richting mee gegeven. Het formuleren van ambities en doelen hebben we naar onze mening meer impliciet gedaan. Uitspraken zoals, “we zorgen ervoor dat er geen vereniging omvalt door corona” en “we staan garant voor een essentieel niveau van maatschappelijke voorzieningen” passen hier wel bij. In deze crisistijd is het voor ons wel een dilemma hoe expliciet en concreet je vooraf doelen kunt stellen gezien alle onzekerheden. Ons lange termijn focus is echter helder.

Leren van elkaar

We zien veel herkenning bij andere gemeenten. Iedereen heeft vergelijkbare onderwerpen op haar eigen manier opgepakt. We denken dat de cultuur in Oss (“aanpakken, gewoon doen en daarover niet de publiciteit zoeken”) terugkomt in de wijze waarop we samen ook de crisis hebben aangepakt.

We hebben bijvoorbeeld geen expliciete corona-herstelagenda gemaakt. Overigens een mooi voorbeeld uit Arnhem. We hebben echter wel degelijk een herstelagenda, als onderdeel van de reguliere programmabegroting 2021-2024. Hierin hebben we samen met de gemeenteraad de koers naar herstel bepaald. We hebben ervoor gekozen om NIET te bezuinigen en om juist anticyclisch te investeren. We zetten vol in op realisatie van onze topprioriteiten:

- Dynamisch stadscentrum;
- Voorzieningen voor ontmoeten, sport en cultuur;
- Bouwen voor de toekomst;
- Uitvoering sociaal domein;
- Duurzaamheid;
- Investeren in de organisatie.

Hiervoor hebben we ook diverse investeringsimpulsen vastgesteld.

Daarnaast hebben we via nieuw beleid extra geld vrijgemaakt voor:

- aandacht voor " van bijstand naar meedoen"
- preventief en pro-actief arbeidsbeleid "van werk naar werk"
- bestandsontwikkeling en extra actie "van bijstand naar werk"
- vroegsignalering schuldenproblematiek

We beseffen ons dat we dit soort zaken meer expliciet kunnen maken, wat ook hoort bij de profilering van een 100.000+ gemeente.

We gaan graag met de gemeenteraad in gesprek over de bevindingen van de onderzoekers.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders van Oss,

De secretaris | De burgemeester,

Drs. H. Mensink | drs. W.J.L. Buijs-Glaudemans

BEA economische argumentatie

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Oss

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Rekenkamer Arnhem

Gemeente Oss Rekenkamercommissie

Rekenkamer | Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Oss

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 – 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

BEA

Inhoud

Voorwoord 1

Antwoorden op onderzoeksvragen 2

1 Aanleiding, doel en vraagstelling 6
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk 6
1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken? 7
1.3 Leeswijzer 9

2 Reactie Oss op corona: aanpak en organisatie 11
2.1 Opzet van een crisisorganisatie 11
2.2 De eerste corona (steun-)maatregelen 14

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen 17
3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 17
3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie 19

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad 24
4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder 24
4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid 24

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen 30
5.1 Omgaan met (financiële) risico's 30
5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes 32

Bijlage I: beschrijving corona-steunmaatregelen 36

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Oss**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaike van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?	• In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Oss genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft in ieder geval 35 maatregelen geïnventariseerd die kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen. • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: ➢ Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen. ➢ In september 2020 is het besluit genomen tot kwijtschelding van huren voor amateurorganisaties sport en cultuur. Dit besluit ging over de periode half maart tot en met juni. Een vervolg wordt voorbereid. ➢ Uitstel van betaling van rente en aflossing voor maatschappelijke organisaties. ➢ Snel betalen van leveranciers. ➢ Doorbetalen van zorgaanbieders en leerlingvervoerders ➢ Compensatieregeling dorps-/wijkhuizen. ➢ Kwijtschelding van precariobelasting. ➢ Gratis parkeren in het centrum (gederfde inkomsten van circa € 1 miljoen). ➢ Faciliteren ondernemers bijvoorbeeld door toestaan uitbreiding terrassen en drive-thru's, verlenging standplaatsperiode kermisexploitanten en toestaan verkoop aan particulieren door groothandel. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen met onder meer Stichting Cultureel Centrum De Hoeve in de vorm van een lening.
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomsti-	• De gemeente Oss heeft in een vroeg stadium van de coronacrisis uitganspunten geformuleerd op basis waarvan besluiten konden worden genomen over welke corona-steunmaatregelen wel te nemen en welke niet. De gemeente Oss heeft haar uitgangspunten verwoord in een met de raad besproken opinienota COVID-19 (4 juni opi-

ge beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?	niërend) en deze nota kon op veel draagvlak rekenen in de raad: • Het college geeft in het hierover genomen collegebesluit het volgende aan: “We hebben de opinienota voor het COVID-19 debat op 4 juni 2020 opgesteld. Hierin geven we aan wat de bestaande topprioriteiten, de risico’s en de dilemma’s zijn in relatie tot de COVID-19 crisis.” • De fundamentele uitgangspunten zijn: ➢ Algemeen belang voorop ➢ Richtlijnen en uitgangspunten als houvast ➢ Kwetsbaren beschermen en ondersteunen ➢ Profielversterkend steunen ➢ De samenleving heeft voorrang ➢ Stabiele partner ➢ Mentaal leiderschap • Aanvullend zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd om te kunnen beoordelen welke rol de gemeente in de corona-crisis wil en kan spelen: ➢ Inkomenssteun voor mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren. ➢ Helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning. ➢ Op weg naar werk. ➢ We investeren in samenleven. ➢ We investeren in zorgcontinuïteit. ➢ We zijn en blijven een gezonde organisatie. • Wat betreft inkomenssteun verwijst Oss naar bijstand en bijzonder bijstand en daarnaast de landelijke ondersteuningsregelingen. In de opinienota is aangegeven dat “het niet onze rol is om individuele bedrijven te behoeden van de ondergang. Evenmin kunnen we hele sectoren financieel redden”. De gemeente Oss is zich in de coronacrisis steeds bewust geweest van de beperkte (financiële) middelen die zij kan inzetten om de negatieve gevolgen van de coronacrisis voor burgers en ondernemers te beperken. Ook het tweede uitgangspunt (“helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning”) zet een rem op de middelen die Oss inzet voor inkomenssteun en financiële ondersteuning van

	burgers en ondernemers.
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?	• De basisafweging betreft het afwegen van de nood van burgers en ondernemers en de financiele spankracht van de gemeente anderzijds. De hiervoor toegelichte uitgangspunten bieden voor dit spanningsveld een leidraad. • Bij de (financiële) inspanningen die Oss dan wel wil leveren, wordt gekozen voor helpen verdienen boven directe financiële steun, voor ondersteunen van kwetsbaren en voor profielversterkend steunen. • Deze belangenafweging en prioriteitstelling is in eerste instantie gemaakt door het college, in samenspraak met de ambtelijke organisatie, en in juni 2020 bevestigd in de gemeenteraad. In de prioriteitennota 2021-2024 zijn deze kaders door de gemeenteraad vastgesteld en in november 2020 in de programmabegroting 2021-2024 opnieuw bevestigd.
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?	• In de eerste weken van de coronacrisis waren fysieke raadsvergaderingen niet mogelijk en was wettelijk nog niet geregeld dat er digitaal vergaderd kon worden. In die periode is er door het college wekelijks overlegd met de fractievoorzitters. • De in deze periode door het college genomen besluiten zijn achteraf niet voorgelegd aan de gemeenteraad ter goedkeuring. De inschatting was dat de gemeenteraad zich kon vinden in de genomen besluiten. De raad heeft zelf ook niet gevraagd om alsnog over deze collegebesluiten te vergaderingen of het college hierover aangesproken. Onder andere bij de bespreking van de opinienota en de prioriteitennota zijn steeds overzichten opgenomen van corona-ondersteuningsmaatregelen. • Vanaf 16 april hebben digitale raadsvergadering plaatsgevonden. In het eerste overleg op 16 april is het onderwerp corona niet inhoudelijk besproken. De fracties in de gemeenteraad van Oss hebben in de periode daarna wel op diverse momenten raadsvragen gesteld over corona en corona-steunmaatregelen en hierover moties ingediend. Het aantal raadsvragen en moties is in

	het perspectief van de andere B3A-gemeenten beperkt. • De raad heeft, zoals toegelicht, in juni 2020 de door het college opgestelde 'opinienota' besproken, met de daarin opgenomen uitgangspunten. Het college heeft de mening van de raad opgehaald bij de bespreking van de opinienota en verwerkt in de prioriteitennota 2021-2024 (deze is behandeld in de raad van 9 juni 2020). De prioriteitennota bevat per beleidsprogramma prioriteiten, knelpunten, effecten en dilemma's vanwege COVID-19. De nota bevat verder een apart COVID-19 hoofdstuk met criteria voor ondersteuning, de ondersteuningsmaatregelen en een inventarisatie van de risico's die de gemeente loopt.

***

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk

Maatregelen rijksoverheid…

Nadat eind februari in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deeltijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd:

- Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetdaling, worden vergoed.
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets.
- Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belastinguitstel en verlaging van winstbelasting enzovoort.

… aangevuld met lokale maatregelen

Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op aanvullende maatregelen. Een eerste inventarisatie laat zien hoe breed het spectrum is van lokale maatregelen waartoe besloten is in Breda, Tilburg, Arnhem en Oss:

- De gemeente Breda besloot nog in maart tot uitstel van betalingen voor lokale belastingen, vermindering van de voorlopige aanslag toeristenbelasting, uitstel van betaling voor ophalen bedrijfsafval en huur van sportvelden, betaling van subsidie aan instellingen in acute nood, gratis adviesgesprekken voor zzp'ers en mkb-bedrijven met een business coach[1].
- In Tilburg werd onder meer besloten tot uitstel van huurbelasting voor gemeentelijke gebouwen en het voorlopig niet innen van precariobelasting voor terrassen in de hore-

[1] Omroep Brabant, *Steunpakket voor ondernemers en verenigingen in Breda: gemeentelijke belastingen uitgesteld*, 25 maart 2020.

ca[2]. Uit een inventarisatie van Omroep Brabant blijkt dat in de vroege fase van corona gemeenten in Brabant verschillend omgaan met steun aan ondernemers. “In de ene gemeente krijg je boodschappengeld om je de week door te helpen, in andere gemeenten kun je je nog niet eens aanmelden voor hulp[3].”

- Uit periodiek door de gemeente Oss uitgevoerde enquêtes onder ondernemers blijkt dat in oktober het aantal ondernemers dat zich (grote) zorgen maakt over de impact van corona weer is toegenomen, tot nog grotere hoogte dan het geval was ten tijde van de eerste coronagolf[4]. Wethouder Van Geffen van Oss geeft hierover aan dat “het met Tozo veel ondernemers lukt om door te gaan met hun bedrijf, maar dat sommigen hebben meer of andere hulp nodig. Alleen al praten over hoe je je leven, werk en inkomen anders kunt inrichten, kan helpen[5].”
- In Arnhem heeft Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA) in overleg met de gemeente een Noodfonds opgericht, met tot 1 juli 2020 een budget van € 300.000 met (maximale uitkering per ondernemer € 30.000), ter ondersteuning van initiatieven die de economische schade door het coronavirus voor Arnhemse ondernemers beperken[6]. De gemeente Arnhem besloot verder tot uitstel van gemeentelijke belastingen, een soepele behandeling van gesubsidieerde instellingen die door corona niet aan hun verplichtingen konden voldoen, donatie van laptops voor kinderen in kwetsbare gezinnen voor onderwijs op afstand, verruiming van terrasmogelijkheden, loket dat ondernemers helpt met de coronaregels als elementen in een ‘herstelagenda corona-crisis’.

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken?

Dilemma

Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij ondernemers, zzp’ers, inwoners en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen. Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om ‘er iets van te vinden’. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.

De door de B3A-rekenkamers geformuleerde vraagstelling richt zich zowel op inzicht ver-

---

2 Brabants Dagblad, *Tilburg werkt aan mogelijke scenario's over financiële gevolgen coronacrisis*, 4 mei 2020.

3 Omroep Brabant, *Zzp'ers die opdrachten kwijt zijn door coronacrisis snakken naar noodmaatregel van het Rijk*, 25 maart 2020.

4 Brabants Dagblad, *Osse ondernemers maken zich veel meer zorgen om corona dan afgelopen zomer*, 12 oktober 2020.

5 Algemeen Dagblad, *Oss helpt ondernemers in nieuwe pilot met coaching, schuldhulp en bijstand*, 13 oktober 2020.

6 De Gelderlander, *Arnhem lanceert noodfonds van 300.000 euro voor krachtenbundeling ondernemers*, 3 april 2020.

schaffen in welke maatregelen zijn getroffen als op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en ook welke rol zij hadden kunnen of zelfs hadden moeten spelen en hoe gemeenteraden in voorkomende gevallen 'goed' of 'beter' in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken?

Afbakening van corona-steun-

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona

maatregel

steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen

- ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
  - inwoners
  - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
  - verenigingen
  - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op informatievoorziening over de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en ondernemers omdat mensen ziek worden. Ook is van belang dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, ondernemers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed naar gericht

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als verdiepen corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soortenmaatregelen is niet volledig hard te trekken. bijlage I bevat een uitgebreide beschrijving van de corona-steunmaatregelen.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor Oss is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdlijn en categorisering van deze maatregelen.
- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadsvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-

steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.
- Bijlage I bevat een nadere toelichting op de door de gemeente Oss genomen corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Oss op corona: aanpak en organisatie

2.1 Opzet van een crisisorganisatie

Nederland is op 27 februari 2020 voor het eerst met het coronavirus geconfronteerd. COVID-19, de ziekte die wordt veroorzaakt door het coronavirus, was een maand eerder al aangewezen als een ziekte van de A-categorie uit de Wet publieke gezondheid. Deze wet biedt bij het voorkomen van COVID-19 de ruimte voor gedwongen opname tot isolatie of thuisisolatie, gedwongen onderzoek, gedwongen quarantaine (inclusief medisch toezicht) en verbod van beroepsuitoefening.

Sinds de uitbraak van het virus zijn er in Nederland op verschillende bestuurlijke niveaus maatregelen getroffen om de verspreiding van het virus in te dammen en om voor burgers en bedrijven de gevolgen van de pandemie en van de preventieve maatregelen te verzachten.

Opschaling naar GRIP-4

De crisisaanpak is kort na de uitbraak opgeschaald tot GRIP-4[7]. GRIP staat voor gecoördineerde regionale incidentbestrijdingsprocedure. Opschaling tot GRIP-4 vindt plaats wanneer er behoefte is aan bestuurlijke coördinatie en leiding bij een ramp van meer dan plaatselijke betekenis. In dat geval neemt het bestuur van de Veiligheidsregio de relevante bevoegdheden van de burgemeesters over.

GRIP-3	GRIP-4
• Situatie waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties.	• Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, is er ook nog een GRIP-4. • Dan gaat het om situaties waarin de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

De burgemeester van Oss neemt deel aan het regionaal beleidsteam (RBT) en zij blijft verantwoordelijk voor de Osse situatie. De burgemeester is in zijn of haar gemeente (politiek) verantwoordelijk voor de inzet van alle hulpverleningsdiensten die betrokken zijn bij de

[7] Zie Veiligheidsregio Brabant-Noord, *Noodverordening van de voorzitter van de Veiligheidsregio Brabant-Noord houdende voorschriften ter voorkomen van verdere verspreiding van het coronavirus/COVID-19*, 27 maart 2020.

handhaving van de openbare orde en veiligheid in het kader van de Wet veiligheidsregio's (Wvr).

De maatregelen om de verspreiding van het virus in te dammen zijn veelal genomen op initiatief van het kabinet. In regelmatige persconferenties hebben de premier en de minister van Volksgezondheid maatregelen afgekondigd die zijn opgenomen in modelverordeningen die door de Veiligheidsregio´s zijn omgezet in regionale noodverordeningen. De maatregelen om de gevolgen van de pandemie en de bestrijdingsmaatregelen te verzachten voor burgers en bedrijven zijn genomen door zowel de landelijke overheid als de gemeenten. De Rijksoverheid heeft daartoe zelf economische steunmaatregelen genomen in de vorm van drie noodpakketten. En de Rijksoverheid heeft in overleg met de VNG middelen beschikbaar gesteld voor maatregelen van de gemeenten.

De door de veiligheidsregio te treffen (nood-)verordeningen worden voor kennisgeving toegezonden aan de gemeenteraad. De door de voorzitter van de veiligheidsregio besloten maatregelen, zoals opgenomen in de noodverordening van 27 maart 2020, betreffen onder meer[8].:

- Verboden samenkomsten en evenementen.
- Niet in acht nemen veilige afstand.
- Verboden openstelling inrichtingen.
- Verbod uitoefenen contactberoepen
- Verboden gebieden en locaties.
- Beëindiging voorzieningen openbaar vervoer.
- Verboden openstelling onderwijsinstellingen.
- Verboden openstelling kinderopvang.
- Verboden toegang zorginstellingen en woonvormen voor ouderenzorg.

Lijnorganisatie houdt de lead

Om de crisis te managen heeft de gemeente Oss gebruik gemaakt van de staande (of lijn-) organisatie, met dien verstande dat het Directieteam is aangesloten bij het College van B&W om een goede communicatie en een snelle besluitvorming mogelijk te maken. Dit is ook de verklaring van de constatering dat aan alle coronamaatregelen die de gemeente Oss heeft genomen een collegebesluit ten grondslag heeft gelegen. Het past in de werkwijze van Oss, met een in de loop der jaren ontwikkeld accent op collegiaal bestuur en met transparante besluitvorming.

Werkgroepen ingesteld

Een leerplichtambtenaar, voor wie het werk tijdelijk wegviel, is aangesteld als tijdelijke secretaris van het Directieteam. Het 'Directieteam Plus' was een directieoverleg enkel voor coronacrisis-gerelateerde zaken. Bij de start van de crisis kwam dit team dagelijks bij el-

[8] Zie Veiligheidsregio Brabant-Noord, *Noodverordening van de voorzitter van de Veiligheidsregio Brabant-Noord houdende voorschriften ter voorkomen van verdere verspreiding van het coronavirus/COVID-19*, 27 maart 2020 (hoofdstuk 2, artikel 2.1 t/m 2.9).

kaar. Verder zijn er in eerste instantie vier werkgroepen ingesteld, elk gericht op specifieke bij het managen van de coronacrisis relevante opgaven:

- De werkgroep 'continuïteit van dienstverlening', die zich richt op het borgen van kritische processen (belangrijke gemeentelijke taken die kwetsbaar kunnen zijn als bijvoorbeeld een groot deel van het personeel ziek uitvalt).
- De werkgroep 'Oss als werkgever', om te kijken naar de praktische doorvertaling van de crisis voor de gemeentelijke organisatie (o.a. noodzakelijke aanpassingen in personeelsinzet en bedrijfsvoering, bijvoorbeeld IT voor thuiswerken).
- De werkgroep 'verbinding samenleving', haalt op wat er gebeurt en leeft in de samenleving in Oss.
- De werkgroep 'zorg en welzijn', gericht op het monitoren en waar nodig ondersteunen van het hele veld van zorg en welzijn.

Daar zijn gedurende de crisis de volgende werkgroepen aan toegevoegd:

- De werkgroep 'economie', ook wel aangeduid als het Corona Team Economie, dat de communicatie met ondernemers coördineerde.
- Het team 'maatschappelijke instellingen', met name gericht op sport en cultuur en de impact van de crisis op deze instellingen en te nemen acties.

In het begin van de coronacrisis was het communiceren en uitvoeren van de besluiten van de Veiligheidsregio het belangrijkste punt van aandacht. Kort daarna is vervolgens het denken begonnen over de te nemen steunmaatregelen, onder meer blijkend uit de ideeën hierover in de raadsbrief van 18 maart 2020.

Coronateam Economie

In een Raadsbrief d.d. 18 maart 2020 laat het college weten dat een coronateam economie (CTE) ingesteld met de volgende taken[9]:

- Inventariseren van gevolgen coronavirus voor ondernemers.
- Inzichtelijk maken van steunmaatregelen voor ondernemers.
- Bundelen en doorzetten van inkomende informatie en ondernemersvragen binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.
- Verkenning aanvullende gemeentelijke steunmaatregelen van de gemeente.
- Lobby en eventueel aanpassen economisch beleid.
- Afstemmen met medeoverheden en andere instanties.

Werken vanuit duidelijke uitgangspunten

In een vroeg stadium van de coronacrisis hebben het Directieteam en het college zich gebogen over de vraag wat bij de te nemen steunmaatregelen het uitgangspunt zou moeten zijn. Er zijn toen zes criteria geformuleerd die gedurende de hele corona-periode als uitgangspunt hebben gegolden bij het nemen van maatregelen:

[9] Gemeente Oss, raadsinformatiebrief met onderwerp '*Coronavirus en gevolgen voor onze ondernemers*', 18 maart 2020.

1. We geven inkomenssteun aan mensen die dat nodig hebben, geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
2. Helpen verdienen is beter dan helpen besparen.
3. Op naar werk.
4. We investeren in samenleven.
5. We investeren in zorgcontinuïteit.
6. We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Deze uitgangspunten zijn later vastgelegd in de met de raad besproken opinienota COVID-19 (zie hierna in hoofdstuk 3), die besproken is met de raad in juni 2020. Door gesprekspartners, zowel bestuurlijk als ambtelijk, is aangegeven dat het werken vanuit duidelijke uitgangspunten 'rust heeft gebracht'. Het was duidelijk waarom de gemeente bepaalde initiatieven wel zou kunnen en willen steunen en andere initiatieven of vragen zou moeten afwijzen. Het voorkwam dat bij elke afzonderlijke vraag om ondersteuning van de gemeente door de gemeente 'vanaf nul' moest worden nagedacht over de te hanteren uitgangspunten en beoordelingscriteria.

Verzoeken om steun of hulp of ruimte kwamen niet alleen van buiten de gemeentelijke organisatie, maar ook van binnen. Een voorbeeld is dat de medewerker die de gemeentelijke leningen aan maatschappelijke organisaties beheert, is gekomen met het voorstel om rente en aflossing een jaar door te schuiven.

2.2 De eerste corona (steun-)maatregelen

Op 18 maart 2020 heeft de gemeente Oss een mailing gestuurd aan alle Osse ondernemers met als doel:

- Ondernemers te verwijzen naar de beschikbare bronnen met informatie over ondersteuningsmaatregelen;
- Ondernemers te informeren over een centraal loket waar ze knelpunten en hulpvragen kunnen doorgeven.

De maatregelen die Oss in deze fase neemt, zijn vooral faciliterend van aard en/of gericht op het versterken van de liquiditeitspositie van bedrijven en instellingen.

Raads informatiebrief 18 maart

Op 18 maart wordt een raadsinformatiebrief 'Coronavirus en gevolgen voor onze ondernemers' aangeboden aan de raad. De wethouder Economie geeft aan dat er een mailing is uitgegaan per deze datum aan alle Osse ondernemersverenigingen, met twee doelen:

- Het doorsturen van ondernemers naar websites met de meest actuele informatie over ondersteuningsmaatregelen.
- Het bieden van een centraal loket via ondernemerszaken@oss.nl.

Aangegeven wordt dat er een eerste inventarisatie van door ondernemers ervaren problemen heeft plaatsgevonden in de voorgaande week. Hieruit blijkt dat veel ondernemers al geraakt worden door de coronacrisis. Met name gaat het om:

- Liquiditeitsproblemen (kosten lopen door en inkomsten zijn soms fors minder).
- Problemen met afzet en/of aanvoer van grondstoffen.
- Een lagere bezettingsgraad, onder meer voor restaurants, hotels en andere recreatieve bedrijven (vanwege de nationale lockdown zijn deze vanaf 15 maart helemaal gesloten).

In de raadsinformatiebrief wordt een overzicht gegeven van wat reeds in gang is gezet om de door bedrijven en ondernemers ervaren problemen te monitoren en welke maatregelen genomen of in gang gezet zijn om de gevolgen te beperken. Er wordt onder meer verwezen naar de campagne 'Ik koop lokaal, bij een winkelier van hier'. Het centrummanagement van Oss is verder actief bij het stimuleren van thuisbezorg-activiteiten door horeca-ondernemers die geen bezoekers meer mogen ontvangen. Verder is aangegeven dat er een concreet aanbod is van Talentencampus Oss om te bemiddelen tussen bedrijven die, mede vanwege corona, een tijdelijk overschot hebben aan medewerkers en bedrijven die nog op zoek zijn naar medewerkers.

Besluiten B&W-overleg 24 maart

De eerste maatregel van financiële aard is een parafenbesluit van 19 maart 2020 over betaaltermijnen facturen[10]. Het bestuur van de Belastingsamenwerking Oost-Brabant (die namens onder andere de gemeente Oss de inning verzorgt van de gemeentelijke belastingen en heffingen) heeft in overleg met de gemeente Oss maatregelen aangekondigd om inwoners en bedrijven financieel te ontlasten tijdens de coronacrisis. Het besluit is om voor alle openstaande bedragen uitstel van betaling te geven tot 31 mei en om gedurende twee maanden geen nieuwe aanslagbiljetten, aanmaningen en dwangbevelen uit te sturen.

Andere maatregelen waartoe het college van B&W tegelijkertijd besluit zijn:

- Bekrachtiging Corona-parafenbesluit 19 maart over betaaltermijnen van facturen
  - Voor alle facturen die op dat moment door de gemeente Oss al verzonden zijn aan bedrijven, inwoners, verenigingen, instellingen en maatschappelijke organisaties geldt een uitstel van betaling tot 31 mei 2020.
  - Voor nieuwe facturen die de komende tijd verzonden worden, geldt een betalingstermijn van 90 dagen.
  - Daarnaast zal de gemeente Oss er alles aan doen om facturen die zij van bedrijven ontvangt zo snel mogelijk te betalen.
- Bekrachtiging parafenbesluit 'Gratis parkeren en tijdelijk stoppen fiscale handhaving en handhaving fietsverbod voetgangersgebied Oss'

[10] Zie Gemeente Oss, *Besluitenlijst vergadering van burgemeester en wethouders*, 24 maart 2020.

  - Opgemerkt wordt dat vanwege het corona-virus er een sterke terugloop is van het aantal mensen dat de binnenstad bezoekt. Mensen zijn bovendien bang om parkeerautomaten aan te raken vanwege verspreiding van het virus via de beeldschermen. Het college wil daarom de ondernemers in de binnenstad een steuntje in de rug geven.
  - Besloten wordt om het parafenbesluit van 19 maart 2020 over het tijdelijk stoppen met de fiscale handhaving en handhaving van het fietsverbod in het voetgangersgebied in Oss te bekrachtigen.
- Corona-rondvraagbesluit over de weekmarkten in Oss. Met name wordt besloten dat deze wel doorgang kunnen blijven vinden, maar dan in de vorm van versmarkten. Besloten wordt dat er geen non-foodkramen zijn toegestaan en dat kramen waar ter plekke eten wordt genuttigd ook niet zijn toegestaan. Verder wordt geadviseerd om contactloos te betalen. Onder deze voorwaarden acht de gemeente het verantwoord om de markten, in aangepaste vorm dus, door te laten gaan zodat in ieder geval een deel van de marktkooplieden hun activiteiten kunnen voortzetten.
- Corona-rondvraagbesluit over de bevoorrading van supermarkten. Besloten wordt om de bevoorradingstijden van supermarkten uit te breiden tot tussen 5 en 23 uur. Door deze maatregel zijn supermarkten beter in staat om voor de doelgroep van oudere inwoners een rustig winkeluur te organiseren.

In het B&W-overleg van 24 maart wordt ook besloten om enkele binnensportaccommodaties open te stellen voor de opvang van kinderen van een ouder met een vitaal beroep. Dit besluit valt buiten de primaire focus van het voorliggende onderzoek, dat zoals is aangegeven in paragraaf 1.2 is gericht op corona-steunmaatregelen.

Het tijdelijk stoppen van fiscale handhaving, oftewel het toestaan van gratis parkeren, per 24 maart 2020 heeft betrekking op:
- Open staan van slagbomen op het parkeerterrein Jurgensplein. Daarmee kunnen gebruikers het terrein gewoon gebruiken zonder te betalen.
- Het openlucht parkeerdek Oostwal-Oost is open. Het overdekte deel is dicht.
- Parkeergarage Bergoss gaat dicht. Er kunnen nog wel auto's uit.
- Parkeergarage Bergoss gaat vanaf zaterdag helemaal dicht voor bezoekers. Alleen abonnementhouders mogen er dan nog in. Abonnementhouders hebben altijd toegang op basis van hun abonnement. Die moeten wel betalen als ze langer blijven.
- Vergunninghouders zijn in principe niet meer gebonden aan hun zone. De gemeente maaktwel een uitzondering voor het Bergkwartier, de Goudmijnstraat en Ravenstein. Dit zijn geen gebieden met betaald parkeren, daar is alleen het zogenoemde 'vergunningparkeren'. Deze terreinen vallen buiten dus buiten de regeling.

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

Na 19 maart worden in Oss nog een aantal besluiten genomen die wel financiële consequenties hebben voor de gemeente. Het gaat dan bijvoorbeeld om het tijdelijk stoppen van de fiscale handhaving in het centrum (waardoor gratis kon worden geparkeerd), doorbetalen van aanbieders WMO-zorg en het doorbetalen van subsidies voor evenementen die niet kunnen plaatsvinden.

Ten behoeve van het raadsdebat op 4 juni heeft het college een 'Opinienota voor COVID-19 debat' opgesteld. Deze nota is tot stand gekomen op basis van de benadering die het gemeentelijk apparaat normaal hanteert bij het opstellen van de kaderbrief. In de nota worden alle beleidsterreinen langsgelopen en worden de gevolgen van de coronacrisis geïnventariseerd. Per beleidsterrein worden de gevolgen van de crisis in kaart gebracht en worden beleidsopties geschetst, op basis van een aantal algemene beleidsuitgangspunten. In de nota benoemt het college zeven fundamentele uitgangspunten bij het bepalen hoe om te gaan met alle vragen en dilemma's als gevolg van corona:

1. Algemeen belang voorop;
2. Richtlijnen en uitgangspunten als houvast;
3. Kwetsbaren beschermen en ondersteunen;
4. Profielversterkend steunen;
5. De samenleving heeft voorrang;
6. Stabiele partner;
7. Mentaal leiderschap.

Bij het maken van keuzen om al dan niet ondersteuning te bieden zijn voor het college de volgende criteria onderscheidend:

1. We geven inkomensondersteuning aan mensen die dat nodig hebben, geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren;
2. Helpen verdienen is beter dan helpen besparen;
3. Op naar werk;
4. We investeren in samenleven.
5. We investeren in zorgcontinuïteit;
6. We zijn en blijven een financieel gezonde organisatie.

De gemeente Oss heeft deze criteria vanaf het moment van formuleren en vastleggen in de opinienota COVID-19 tot heden gehandhaafd.

Debat over opinienota COVID-19

De Opinienota voor COVID-19 is in een debat besproken. In die bespreking heeft de raad feitelijk zijn zegen gegeven aan het gevoerde beleid. Er was debat, en er leefde de vraag of de gemeente wel genoeg had gedaan, waarbij de elke partij eigen prioriteiten stelde (kwetsbare bevolkingsgroepen, de cultuursector, het verenigingsleven, de zelfstandigen). Maar er was geen discussie over de vraag of het college in de eerste weken van de crisis de goede dingen had gedaan.

Raadsbreed leefde de overtuiging dat de gemeente zich zou moeten inzetten voor kwetsbare inwoners en ook voor (met name mkb) bedrijven en cultuur en sport, zo bleek uit onder meer de raadsvergadering van 4 juni 2020. Deze gevoelens spreken ook uit de moties die zijn ingediend en aangenomen toen de raad weer het normale vergaderpatroon oppakte. Een motie om in coronatijd niet te bezuinigen en in plaats daarvan in te teren op de algemene reserve is unaniem aangenomen.

Opstellen COVID-19 nota

Na 4 juni is de normale gang van zaken opgepakt. Het college heeft toen de COVID-19 nota gepresenteerd.

Die systematische aanpak is ook terug te vinden in de organisatorische benadering van de crisis. Er is in Oss een ondersteunende structuur opgezet om de crisis te managen. Daarbij is veel aandacht besteed aan het goed informeren van burgers en gemeenteraad. Met enige regelmaat zijn nieuwsbrieven gepubliceerd met corona-gerelateerd nieuws uit alle gemeentelijke organisatieonderdelen. Op de dag van de ondernemer hebben de burgemeester en een wethouder samen een filmpje opgenomen om de ondernemers een hart onder de riem te steken.

De gemeenteraad kwam sindsdien ook weer fysiek bijeen, waarbij aangetekend dat inmiddels vanwege de tweede lockdown van oktober 2020 tot heden weer is gekozen voor online-vergaderingen. De gemeenteraadsleden van Oss hebben in principe een uitgesproken voorkeur voor fysiek vergaderen.

Per saldo heeft de periode van ‘echt’ crisismanagement in Oss heel kort geduurd. In die periode is gedaan wat gedaan moest worden. Ook in deze periode van crisismanagement heeft de gemeente oog proberen te houden voor alle relevante invalshoeken, waarbij deze uiteindelijk zijn vastgelegd in de COVID-19 nota.

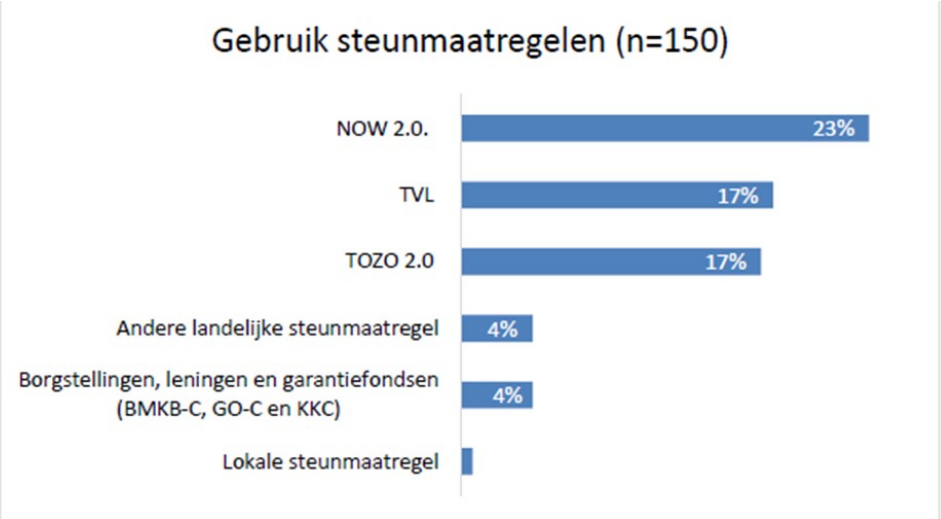
Over het algemeen is de raad tevreden over de manier waarop burgemeester en wethouders gedurende de crisis zijn opgetreden. Dat blijkt ook uit de moties die zijn ingediend. Dat zijn vooral moties waarbij met het college wordt meegedacht over de optimale invulling van het maatregelenpakket van de gemeente. Daarbij speelt vooral dat de raad, via het fractievoorzittersoverleg en via de nieuwsbrieven steeds geïnformeerd is.

Periodieke enquête onder ondernemers

De gemeente Oss heeft geïnvesteerd in de informatievoorziening aan de raad en aan inwoners en ondernemers in de gemeente. Dit heeft onder meer vorm gekregen door middel van periodiek uitgevoerde ondernemersenquêtes[11]. In mei, juni en september 2020 heeft de gemeente een enquête laten uitvoeren onder ondernemers in de gemeente, waarbij gevraagd wordt op de volgende thema's:

- Zorgen die leven bij ondernemers over de coronacrisis en de gevolgen daarvan.
- Verwachte financiële problemen voor het bedrijfsleven.
- Aanvragen steunmaatregelen.
- Invloed van Covid-19 op bedrijf en bedrijfsvoering.
- Naleving van de RIVM-richtlijnen.

Het beeld op basis van de derde meting is dat circa 45 procent van de ondernemers die deel hebben genomen aan de enquête gebruik maken van één of meer steunregelingen. Daarbij wordt het meest gebruik gemaakt van de landelijk getroffen steunmaatregelen, zoals met name NOW, Tegemoetkoming vaste lasten (TVL) en de TOZO-regeling:

Slechts één ondernemer geeft aan gebruik te maken van lokale steunmaatregelen. Dit beeld sluit aan bij het gegeven dat de gemeente Oss er voor heeft gekozen om niet het accent te leggen op financiële steunmaatregelen voor ondernemers.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

De gemeente Oss heeft in de loop van 2020 in ieder geval 36 besluiten genomen die te kenmerken zijn als steunmaatregelen in verband met de coronacrisis. Daarvan betreffen

[11] Zie bijvoorbeeld Gemeente Oss, *Ondernemersenquête Corona-3, derde meting: resultaten van peiling 28 september t/m 5 oktober 2020*, oktober 2020.

31 collegebesluiten en de overige 5 maatregelen zijn door de raad goedgekeurd via een raadsbesluit.

Bij de steun- en compensatiemaatregelen kan onderscheid worden gemaakt in:
- Faciliteiten (ruimte maken voor economische activiteiten en voor de burgers van de stad in een 1,5 m-samenleving).
- Liquiditeitssteun (leningen, uitstel van betaling voor afnemers, versnelde betaling voor leveranciers etc.).
- Financiële steun (giften, kwijtschelding e.d.).

Daarnaast kan onderscheid worden gemaakt naar de doelgroep waarop de maatregel is gericht:
- Generiek: steun voor ondernemers ongeacht de sector waarin ze werken;
- Sector: steun voor ondernemers in specifieke sectoren;
- Afnemers/leveranciers: steun voor afnemers en/of leveranciers van de gemeente;
- Burgers: steun voor inwoners of instellingen zonder winstoogmerk die burgers ondersteunen.

In navolgende tabel zijn de steunmaatregelen van de gemeente Oss weergegeven op chronologische volgorde. Als datum is genomen de datum van het collegebesluit. Als een dergelijk besluit er niet is, is de datum genomen van de raadsinformatiebrief waarin de maatregel voor de eerste keer is genoemd.

Besluit

B Burgemeestersbesluit
C Collegebesluit
RB Raadsbesluit

Steuncategorieën

F Faciliterende maatregel
L Liquiditeitsondersteuning
G Financiële maatregel
O Overige hulp

Doelgroepcategorieën

G Generiek
S Sector
L/A Leveranciers/afnemers
B Burgers

Nr.	Datum 2020	Corona-steunmaatregel van de gemeente Oss	Bron	Steun	Doel groep
1.	18-3	Instellen van een Corona Team Economie	RB	F	G
2.	18-3	Uitstel van betaling gemeentelijke belastingen (in principe besluit van regionaal samenwerkings-verband BSOBN maar bekrachtigd door college)	RB	L	G
3.	24-3	Bekrachtiging Corona parafenbesluit tijdelijk stoppen fiscale handhaving (i.c. invoeren van gratis parkeren)	C	G	G
	24-3	Bekrachtiging Corona parafenbesluit handhaving fietsverbod voetgangersgebied Oss	C	F	G
4.	24-3	Corona Rondvraagbesluit - Bevoorradingstijden supermarkten	C	F	S
5.	24-3	Invordering dwangsommen in corona-tijd	C	L	G
6.	24-3	Voor alle facturen die door de gemeente Oss al verzonden zijn aan bedrijven, inwoners, verenigingen, instellingen en maatschappelijke organisaties geldt een uitstel van betaling tot 31 mei 2020. Voor nieuwe facturen die de komende tijd verzonden worden, geldt een betalingstermijn van 90 dagen	C	L	G
7.	24-3	De weekmarkten in Oss tot nader order (vooralsnog tot 1 juni 2020) omzetten naar versmarkten	C	F	S
8.	26-3	De gemeente doet er alles aan om leveranciers zo snel mogelijk te betalen, in ieder geval binnen 15 dagen	C	L	L/A
9.	27-3	Opvang van kwetsbare kinderen en jongeren	RB		B
10.	31-3	Corona- maatregelen doorbetaling Wmo dienst-verlening voor Zorg in Natura(ZIN) en Persoons-gebonden Budget (Pgb) Wmo en Jeugd	C	G	S
11.	31-3	Bekrachtiging Corona parafenbesluit De Voed-selbank Oss	C	F	I
12.	31-3	Tijdelijke opvang COVID-19 patiënten Verdistraat 89	C	?	B
13.	1-4	Subsidies evenementen blijven staan	RB	G	S
14.	17-4	Ondersteuning maatschappelijke organisaties	RB	L-F	S
15.	21-4	Bekrachtiging Parafenbesluit - Coronamaatrege-len- Bedrijfsafval: invoeren betalen per lediging	C	G	G
16.	21-4	Rondvraagbesluit -coronamaatregelen- Verzoek	C	F	I

		drive-thru Loomansalades			
17.	21-4	Rondvraagbesluit Corona maatregelen - Drive-in mr. Long	C	F	I
18.	12-5	Betalen 4e kwartaal kringloopbedrijf in mei 2020	C	L	I
19.	12-5	Uitstel rente en aflossing voor maatschappelijke organisaties	C	L	G
20.	12-5	Verlenging betalingstermijn voor rekeningen van de gemeente Oss	C	L	G
21.	19-5	Bekrachtiging Corona parafenbesluit Precariobelasting: geen heffing gedurende de coronamaatregelen	C	G	S
22.	19-5	Verruiming terrassen 1,5 m afstand	C	F	S
23.	mei	Opinienota COVID-19 gepubliceerd			
24.	2-6	Tijdelijke verruiming van gebruiksperiode van de bestaande kermisstandplaatsen voor seizoenverkoop gedurende de periode juni t/m augustus 2020 en indien nodig met maatwerk extra tijdelijke seizoenstandplaatsen benoemen.	C	F	S
25.	14-7	Verstrekking geldlening Stichting Cultureel Centrum De Hoeve te Lith (€ 15.000 o.b.v. 15-jarige lineaire aflossing) voor oplossing liquiditeitsproblemen als gevolg van omzetdaling door corona en coronamaatregelen.	C	L	S
26.	18-8	Besluit instemming met lokale uitvoering van landelijke compensatieregeling eigen bijdrage kinderopvang. Ouders die geen gebruik konden maken van de gesubsidieerde peuteropvang en VVE in de periode dat die gesloten was door Corona (16 maart tot en met 7 juni), krijgen de eigen bijdrage terug die zij over deze periode hebben betaald. Zij ontvangen de compensatie via de eigen kinderopvangorganisatie.	C	G/F	S
27.	8-9	Kwijtschelden huurkosten amateurorganisaties sport en cultuur en mogelijkheid van kortlopend krediet bij liquiditeitsproblemen	C	G	S
28.	15-9	Bekrachtiging rondvraagbesluit verruiming gebruiksperiode voor seizoenstandplaatsen als tijdelijke coronamaatregel	C	F	S
29.	15-9	Financiering leerlingenvervoer tijdens Coronacrisis 16 maart tot 1 juni 2020	C	G	S
30.	22-9	Verlenging verruiming terrassen i.v.m. COVID-19	C	F	S

		maatregelen			
31.	13-10	Reserveren Tozo-uitvoeringsmiddelen voor gevolgen COVID-19 op bijstandspopulatie	C	O	B
32.	27-10	Corona-maatregel Opstarten invorderingen	C	O	G
33.	27-10	Rondvraagbesluit COVID-19 maatregel Tijdelijke verkoop aan particulieren bij food-groothandel gedogen	C	F	S
34.	27-10	Precariobelasting voor terrassen en uitstallingen voor het gehele jaar 2020 niet te innen	C	G	G
35.	3-11	Opstellen subsidiekader voor subsidieverstrekking vrijwilligersorganisaties 2021. Voor 2021 aangevraagde subsidies door vrijwilligersorganisaties boven € 5.000 niet direct vaststellen maar eerst te verlenen en op basis van een afrekening vast te stellen.	C	F/G	S
36.	15-12	Compensatieregeling voor wijk- en dorpshuizen als gevolg van COVID-19, gericht op compensatie van exploitatietekorten van wijk- en dorpshuizen voor de periode van 16 maart tot 31 december 2020 en deze zoveel mogelijk te dekken uit te ontvangen en nog aan te vragen compensatiegelden van het Rijk voor de geleden schade door COVID-19 op het gebied van wijk- en dorpshuizen.	C	F	S

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder

Geen politiek onderwerp

Tussen de gemeenteraadsfracties is direct bij aanvang van de coronacrisis de afspraak gemaakt dat over dit onderwerp geen politiek bedreven zou worden. Er was een breed gevoel van urgentie en de indruk heerste dat het een onderwerp was met weinig politieke tegenstellingen.

Van fysiek naar digitaal overleg

In de eerste weken waren fysieke raadsvergaderingen in verband met de RIVM-richtlijnen moeilijk te organiseren. Het college van B&W heeft toen een wekelijks overleg met de fractievoorzitters opgezet waar de eerste tijd alle spoedeisende zaken werden afgekaart. De raad is achteraf nooit teruggekomen op besluiten die in de eerste weken zijn genomen (zoals het gedurende enige tijd niet heffen van precariobelasting). In het algemeen was de mening dat het college de raad steeds goed had geïnformeerd en dat het college de juiste besluiten had genomen.

Intussen bemoeilijkt de coronacrisis het functioneren van de gemeentelijke democratie. Op 5 maart is nog een reguliere vergadering gehouden van de gemeenteraad. Daarna stonden de geldende regels het functioneren van de gemeenteraad in de weg. Fysieke vergaderingen waren een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar fysieke vergaderingen waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio. Dit probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april door de Eerste Kamer is aangenomen.

De gemeenteraad die voor 9 april was gepland, heeft digitaal plaatsgevonden op 16 april. Behalve bij de opening van de vergadering is het onderwerp “corona” in deze vergadering niet aan de orde gekomen.

Debat over ‘Opinienota’

Op 4 juni heeft er een raadsdebat plaatsgevonden aan de hand van een door het college van B&W opgestelde ‘Opinienota voor COVID-19 debat’. Zoals hiervoor in hoofdstuk 3 toegelicht, is er discussie gevoerd door de raad over onder meer de uitgangspunten van het Corona-(steun)beleid en de te hanteren criteria bij het door het college van B&W te maken keuzes bij al dan niet te bieden ondersteuning aan inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.

4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid

Op 11 februari 2021 is een informele sessie gehouden met raadsleden over de wijze waarop zij gedurende de afgelopen maanden geïnformeerd zijn over en betrokken bij besluitvorming en of zij, onder meer door een adequate informatievoorziening, voldoende in

positie gebracht zijn om hun kaderstellende en controlerende rol goed te vervullen. Navolgend beeld van hoe raadsleden aankijken tegen hun betrokkenheid bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen is mede op deze sessie gebaseerd en op in een eerder stadium van het onderzoek aan alle raadsfracties voorgelegde vragen hierover.

Deze via e-mail voorgelegde vragen luidden als volgt:

a. Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?
b. Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
c. Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?

Navolgend een **bloemlezing** van de ontvangen respons, met als eerste een beeld van de mate waarin fracties zelf initiatieven hebben ondernomen:

Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?
• Onze fractie heeft op 11 oktober 2020 artikel 41-vragen gesteld over communicatie van coronarichtlijnen en de daarin volgens de fractie aanwezige onduidelijkheden. • Wij zijn regelmatig benaderd door bezorgde inwoners. In het begin van de crises ging dit om maaltijden die door Brabant Zorg niet meer bezorgd werden. De restaurants in verzorgingshuizen waren niet meer toegankelijk voor derden (denk aan ouderen in aanleunwoningen). Wij hebben hierover contact gehad met de desbetreffende wethouder. We hebben aangegeven dat er veel onduidelijkheid is voor betrokkenen en dat zij niet weten waar ze moeten zijn voor vragen en ondersteuning. Op ons verzoek is er een folder met informatie verspreid in de wijken en bij de senioren woningen waarin vermeld stond hoe op een andere manier betrokkenen maaltijden kunnen bestellen en of aanvragen. • Ook is er regelmatig contact geweest met de zorginstellingen om signalen door te geven vanuit betrokkenen. Helaas vonden wij de betrokkenheid van de zorgorganisatie minder. • Veel betrokkenen vinden dat ze slecht geïnformeerd worden en zeker niet betrokken bij de besluitvorming. • In september hebben we regelmatig contact gehad met de cliëntencommissie van de verzorgingshuizen. • De verstrekking van maaltijden voor senioren die niet direct in de zorg zitten blijft een lastig probleem. • Daarnaast zijn we benaderd door vrijwilligers over het informeren van vrijwilligers in

verzorgingshuizen over corona besmettingen en voorzorgsmaatregelen. • Vrijwilligers voelen zich niet gehoord en niet gesteund door de organisatie. • We hebben dit doorgegeven aan de wethouder en aan de cliëntenraad. • Een fractie geeft aan zelf geen initiatieven genomen. De lokale maatregelen die zijn genomen, worden geïnitieerd door het college. Wij hebben daarin onze controlerende rol gepakt als fractie. Wel hebben wij contact gehad met onze landelijke fractie, bijvoorbeeld over de SBI-code discussie (welke sectoren wel en welke niet onder bepaalde corona-steunmaatregelen vallen)

Fracties geven ook diverse voorbeelden van maatschappelijke instellingen, ondernemingen en inwoners die contact zochten vanwege corona:

Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
• Ja zoals hierboven beschreven met name om de maaltijdverzorging voor senioren. We hebben als Raad gezamenlijk mondkapjes ingekocht (1500) en die hebben we bij de voedselbank en huis van de wijk bezorgd. • Daar hebben we begrepen dat er een goede ondersteuning is van de gemeente. • Er zijn op veel plekken mondkapjes beschikbaar , o.a. sociale wijkteams, buurthuizen, huisartsen. • Met name bij huisartsen zijn mantelzorgpakketten beschikbaar. • Ja, wij hebben deze mensen doorgestuurd naar de gemeente.

Tot slot is er een eerste beeld van de tevredenheid over de inhoudelijke vulling van het pakket en de betrokkenheid bij de besluitvorming over maatregelen:

Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?
• Wij denken dat er zeker snel gehandeld is met verstrekking van beschermingsmiddelen. • We vinden dat de communicatie niet helder en duidelijk is. • Er is nog steeds een grote groep inwoners die niet digitaal vaardig zijn. Daardoor zijn zij niet op de hoogte van nieuwe afspraken en maatregelen (zie art 41 vragen). • Er zijn diverse maatregelen genomen om ondernemers te ontzien of mogelijkheden te bieden om zo goed als kan in bedrijf te blijven. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de horeca in het Osse centrum of tijdelijke lastenverlichting voor ondernemers. Daar zijn wij inhoudelijk erg tevreden over. • Wij vonden het in het begin lastig om onze controlerende rol te pakken als fractie. Het college heeft in de beginperiode van de coronacrisis veel werk moeten verzetten waarbij we volledig geen inzicht konden krijgen wat er precies gaande was. In deze periode

hadden wij een zeker gevoel van machteloosheid. Hierop hebben wij de voorzitter en vicevoorzitter gesproken over dit gevoel. Dit is later weggenomen doordat er in praktische zin overleg was met de fractievoorzitters en dat we als fractie weer echt in gesprek konden met andere fracties en het college.

Beperkt aantal moties

De gemeenteraad in Oss heeft diverse moties ingediend op het terrein van corona en coronasteunmaatregelen. Diverse daarvan zijn ook aangenomen. Het betreft onder meer de volgende moties:

Aangenomen moties op het terrein van corona en corona-steunmaatregelen	
Datum	Toelichting inhoudelijke strekking
28 mei 2020, motie Heuvel	▪ In beeld brengen belangen horeca- en marktondernemers; ▪ Compromisvoorstel doen aan horeca- en marktondernemers; ▪ Als geen compromis wordt gesloten, raad in positie brengen om een besluit te nemen.
4 juni 2020, 'Juist niet bezuinigen in coronatijd'	• Corona aanwijzen als risico waarvoor de algemene reserve kan worden aangewend. • In kaart brengen financiële gevolgen voor maatschappelijke/culturele instellingen en (sport)verenigingen. • Aangeven waar extra ondersteuning wenselijke cq noodzakelijk is. ▪ Onttrekken daarvoor benodigde middelen aan de algemene reserve. • Daarna reserve weer op orde brengen conform de afgesproken norm.
4 juni 2020, 'lobby coronalasten buiten de begroting'	• Lobby te voeren voor toestemming om de coronalasten als incidenteel nadeel te beschouwen en buiten de systematiek van de gesloten huishouding van de jaarlijkse begroting te houden; • Lobby te voeren voor een financieringsmodel gedekt door bijvoorbeeld: ➢ Rijksbijdragen die naderhand niet via trap-op-trap-af leiden tot korting. ➢ Inzet van eigen reserves. ➢ Geldleningen tegen lage rente en trage aflossing.
4 juni 2020, 'scenario's steunpakket Oss'	• Zo goed mogelijk in kaart brengen van de incidentele en structurele gevolgen van de coronacrisis

	voor de gemeente Oss, van de omvang van de problematiek voor ondernemers, maatschappelijke en culturele instellingen en inwoners en van de mogelijkheden die de gemeente heeft om steunpakketten te bieden. • In kaart brengen welke financieringsmogelijkheden de gemeente voor deze steunpakketten heeft.
12 november 2020, 'Eenmalige COVID-19 gratificatie BOA's gemeente Oss	• Om waardering uit te spreken voor de inzet van de BOA's, die "in de frontlinie hebben gestaan", wordt het college verzocht voor het einde van 2020 een eenmalige bonus van € 300 netto uit te keren voor BOA's van de gemeente Oss.
17 december 2020, 'mondkapjes voor minima'	• Stoffen mondkapjes beschikbaar testellen voor en te verstrekken aan minima

Er zijn ook voorbeelden van moties die niet zijn aangenomen. Bijvoorbeeld een motie van 4 juni 2020 gericht op het oprichten van een coronasteunpunt.

Er zijn door de verschillende fracties in de gemeenteraad ook uiteenlopende vragen gesteld aan het college over de impact van de coronacrisis, hoe deze kan worden beïnvloed en wat de gemeente Oss doet om de gevolgen van de crisis zo goed mogelijk op te vangen. Onder meer de volgende vragen zijn gesteld:

Door raadsfracties gestelde vragen aan het college van B&W op het terrein van corona en corona-steunmaatregelen
GroenLinks vragen van 1 mei , beantwoord op 7 mei, in raad van 28 mei • Is er voldoende capaciteit bij de GGD voor bon- en contactonderzoek? • Wordt er opgeschaald? • Is daar genoeg geld voor?
GroenLinks vragen van 14 mei, beantwoord op 28 mei, in raad van 4 juni: • Hoe houdt de gemeente zicht op coronapreventie in verpleeghuizen in de gemeente? • Herkent u de kritiek van militairen op de coronapreventie in verpleeghuizen?
SP vragen in raad van 4 juni i.v.m. duidingsdebat corona • Wat zijn globaal de kosten van de coronacrisis voor de gemeente? • Welke van deze kosten worden vergoed door het Rijk? • Wie betaalt de Rijksmaatregelen?
CDA vragen in raad van 4 juni over liquiditeit bedrijven • Vragen over liquiditeit en de maatregelen waarmee de gemeente aan die liquiditeit zou kunnen bijdragen.
D66 en GroenLinks vragen van 25/26 mei over terrassen en markten beantwoord op 28 mei in raad van 25 juni

• Vragen over de spanningen tussen markt en vergrote terrassen.
SP vragen of de ingang van de Sterrebosflat coronaproof is
GL vragen over bevoegdheden in COVID-19 crisis in raad van 24 september • Vragen of mondkapjes staatsrechtelijk wel kunnen worden voorgeschreven; • Vragen over bevoegdheden Veiligheidsregio en het gebrek van controle daarop van gemeenteraden.
PvdA vragen over het inclusief maken van de 1,5 m samenleving in de raad van 24 september
SP vragen over handhaving in raad van 24 september • De gemeente moet handhaven als de burgers zich niet aan de 1,5 m samenlevingsregels houden.
GL vragen over ventilatie van buurt en dorpscentra in raad van 24 september
D66 vragen over ventilatie van schoolgebouwen in raad van 24 september
SP heeft op 11 oktober 2020 vragen gesteld over de communicatie over de corona richtlijnen omdat volgens de fractie maatregelen soms onduidelijk zijn en dat op specifieke onderdelen extra informatie wenselijk is en op welke wijze door het college is gesproken met vertegenwoordigers uit de Osse gemeenschap, bijvoorbeeld vanuit de ondernemersverenigingen, over corona en de genomen corona-steunmaatregelen.
SP vragen over het organiseren van coronaproof verkiezingen in de raad van 17 december

Het college antwoord op de op 11 oktober 2020 door de SP-fractie gestelde vragen over hoe de Osse gemeenschap betrokken wordt bij de corona-aanpak in de breedste zin van het woord, als volgt: “Tot op heden hebben we over de corona-aanpak in de breedste zin niet apart gesproken in overlegsituaties met vertegenwoordigers uit de Osse gemeenschap. Wel zijn maatregelen en mogelijkheden toegelicht waar dat ter sprake kwam (bijvoorbeeld op basis van vragen of een overlegmoment dat zich hiervoor leende). En dat was op bijna alle overleggen die we hebben gevoerd. Bijvoorbeeld in onze reguliere overleggen intern en extern met vertegenwoordigers van ondernemers. Denk hierbij aan het centrummanagement, de besturen van de ondernemersverenigingen zoals TIBO, OIK en 30. Maar ook branche specifiek met vertegenwoordigers en leden van het logistiek platform Oss, de Vijfsterrenlogistiek en Pivot Park.”

Op de door de gemeente meegenomen maatschappelijke belangen in het besluitvormingsproces over corona-steunmaatregelen wordt hierna nader ingegaan in hoofdstuk 5.

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

Uitwerking van scenario's

De gemeenteraad van Oss heeft in een motie die is aangenomen tijdens het Coronadebat op 4 juni 2020 de wens uitgesproken voor scenario-analyse waarin financiële gevolgen van de coronacrisis en mogelijke maatregelen ter ondersteuning van burgers, bedrijven en instellingen in kaart worden gebracht. Het college heeft de opdracht uitgevoerd en de analyse opgenomen in de programmabegroting 2021-2024. De gemeente heeft daartoe een onderzoek dat AEF heeft uitgevoerd in opdracht van de VNG doorvertaald naar de gemeente Oss. AEF onderscheidt in dit onderzoek twee scenario's:

- Best case-scenario: er komt geen tweede golf.
- Worst case-scenario: er komt een tweede golf met nieuwe lockdown voor twee maanden.

De door AEF benoemde top-10 financiële effecten ziet er voor Oss zo uit:

Extra kosten voor gemeente Oss, bedragen x € 1.000	**Scenario**	
	'best case'	'worst case'
extra (bijzondere) bijstand	1.800	3.000
minder inkomsten parkeren	1.200	1.600
minder inkomsten toeristenbelasting	750	1.100
ondersteuning SW-bedrijf	700	1.100
extra uitgaven sport	600	1.000
derving inkomsten retributies en leges	600	800
lagere precario- en reclamebelasting	400	600
extra uitgaven cultuurpodia	400	500
extra uitgaven schuldhulpverlening	200	400
ondersteuning WMO en Jeugdhulp	200	400
overige effecten samen	1.400	2.000
Totaal	**8.250**	**12.500**

Uit dit landelijke onderzoek bleken 42 relevante gevolgen van de coronacrisis.

Daarnaast heeft de gemeente Oss berekend welke bedragen er door het Rijk aan de gemeente beschikbaar zijn gesteld bij wijze van compensatie voor de coronakosten.

De gemeente Oss raamt op dat moment dat de steun van het Rijk € 19,760 miljoen bedraagt. Omdat in de begroting rekening wordt gehouden met een bedrag aan steun van € 16,285 miljoen, kan de gemeente Oss nog extra reserveringen aangaan ten bedrage van € 3,481 miljoen. Deze reserveringen zijn nodig omdat een aantal maatregelen nog concreet uitgewerkt moesten worden. Door het langer duren van de coronacrisis kan dit beeld inmiddels, wellicht aanzienlijk, gewijzigd zijn.

Risico-beheersing

Het belang dat de gemeenteraad hecht aan inzicht in en beheersing van de financiële gevolgen van de coronacrisis, is groot. Er is vanaf het begin tot heden blijvende aandacht voor dit thema. Wel is daarbij uitgesproken dat de gemeente Oss niet in de lead is om de ondernemers financieel door de crisis te helpen, bijvoorbeeld blijkend uit de volgende opmerking in een raadsinformatiebrief van 7 april 2020: “Financieel gezien hebben op dit moment vooral het rijk en de banken een rol om de ondernemers door deze crisis te helpen. Dat neemt niet weg dat wij als college nu al willen nadenken over de vraag hoe wij na de coronacrisis onze zwaarst getroffen sectoren, onze mkb-bedrijven en zelfstandig ondernemers kunnen ondersteunen om er weer boven op te komen.”[12]

In de prioriteitennota 2021-2024 heeft de gemeente per beleidsprogramma de vraag beantwoord: “wat zijn de effecten en dilemma’s door de COVID-19 crisis?” In de prioriteitennota heeft het college vanuit beleidsmatig oogpunt gekeken wat de mogelijke effecten (en risico’s) zijn voor het betreffende beleidsveld. In de prioriteitennota is het hoofdstuk ‘COVID-19: Financiële ondersteuningsmaatregelen en risico's’ een overzicht opgenomen van 34 risico’s die de gemeente loopt vanwege corona.

Daarnaast heeft het college in de programmabegroting 2021-2024 een samenvatting opgenomen van het landelijke onderzoek van AEF waaraan hiervoor is gerefereerd. Daarbij is ook een overzicht opgenomen van de 42 relevante gevolgen van de corona-crisis, aansluitend bij het AEF-onderzoek, waarmee een koppeling is gelegd tussen dit landelijke onderzoek en de specifieke Osse situatie.

De gemeente Oss heeft het risicomanagement met betrekking tot COVID-19 vormgegeven door de risico’s in beeld te brengen, regelmatig te actualiseren en te proberen deze te beheersen. Het risicomanagement heeft ook betrekking op relevante partners van de gemeente Oss, vanuit het perspectief hoe eventuele ontwikkelingen bij relevante partners de gemeente zou kunnen raken. In de bespreking met de raad over onder meer de opinienota COVID-19 en de prioriteitennota 2021-2024 en de programmabegroting 2021-2024 is er

[12] Gemeente Oss, raadsinformatiebrief met onderwerp ‘*Update Coronavirus en economische ontwikkelingen*’, 7 april 2020.

gesproken over het inzetten van de algemene reserves van de gemeente om risico's af te dekken. Het college kreeg hiervoor steun van de raad. Het vanaf het begin van de coronacrisis werken met duidelijke uitgangspunten, heeft ook geholpen bij het beheersen van risico's en het maken van keuzes. Deze uitgangspunten zijn met de raad besproken in het COVID-19 debat aan de hand van de betreffende opinienota en daarna nog eens bekrachtigd bij de bespreking van de prioriteitennota 2021-2024 en de programmabegroting 2021-2024.

Verder is er door het college, met steun van de raad, voor gekozen om niet extra te bezuinigen vanwege corona, maar juist te investeren.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

De gemeente Oss focust, ondanks het belang dat wordt gehecht aan de financiële gevolgen van de coronacrisis en de beheersing daarvan, zeker niet eenzijdig op de financiën. Er is daarnaast vanaf het begin van de coronacrisis tot heden veel aandacht voor de economische aspecten van de crisis, met name hoe ondernemers en bedrijfsleven worden geraakt, en voor de sociale en maatschappelijke effecten.

De inzet op ondernemers en bedrijfsleven klinkt door in de corona-steunmaatregelen, die met name op deze doelgroep gericht zijn. Daarnaast onderstreept de periodieke ondernemersenquête het belang dat de gemeente hecht aan inzicht in hoe ondernemers geraakt worden, als basis voor eventueel door de gemeente te nemen maatregelen. Wel is het college van B&W van Oss duidelijk over de (on-)mogelijkheden om als gemeente ondernemers te steunen die te maken hebben met soms grote omzetverliezen. In een raadsbrief van 7 april 2020 is het door de portefeuillehouder Economie als volgt geformuleerd:

- "Financieel gezien hebben op dit moment vooral het rijk en de banken een rol om de ondernemers door deze crisis te helpen. Dat neemt niet weg dat wij als college nu al willen nadenken over de vraag hoe wij na de coronacrisis onze zwaarst getroffen sectoren, onze mkb-bedrijven en zelfstandig ondernemers kunnen ondersteunen om er weer boven op te komen."

Er is daarnaast vanaf het begin van de crisis uitgebreid aandacht voor de meer sociale en maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis. Ter illustratie: op 27 maart 2020 wordt door het college de tweede raadsinformatiebrief[13] verzonden aan de raad met als onderwerp 'gevolgen corona-virus sociaal domein'. De initiatieven die in deze raadsinformatiebrief worden toegelicht behoren niet tot de scope van het voorliggende onderzoek, in die zin dat het geen corona-steunmaatregelen zijn om de gevolgen van inkomstendaling als gevolg van corona voor inwoners, bedrijven, ondernemers en zzp'ers of instellingen en ver-

[13] College van B&W gemeente Oss, *Tweede raadsinformatiebrief gevolgen corona-virus sociaal domein*, 27 maart 2020.

enigingen te beperken. De raadsinformatiebrief gaat onder meer in op de gevolgen van corona op de volgende terreinen, en door de gemeente in samenspraak met derden genomen of op te zetten initiatieven waarbij de toelichting zich beperkt tot de maatschappelijke aanleiding, wat de gemeente voornemens is te doen in samenwerking met derden en denklijnen daaromtrent zonder dat eventuele financiële consequenties voor de gemeente uitgewerkt zijn:

- Zorg en welzijn.
- Jeugdhulp.
- Werk en Inkomen.
- Onderwijs en opvang.

Op het terrein van 'zorg en welzijn' is er onder meer aandacht voor het stimuleren van initiatieven waarbij inwoners elkaar helpen om de (psychische en sociale) problemen van corona op te vangen. De gemeente werkt daarbij samen met ONS welzijn, die deze activiteiten coördineert en vraag en aanbod bij elkaar brengt via het onderdeel Blink. Op het terrein van jeugdhulp is er aandacht voor mogelijk toenemende spanningen thuis (waarbij Veilig Thuis spil in het web is). Op het terrein van Werk en Inkomen is er aandacht voor onder meer schuldhulpverlening, waar extra toeloop van inwoners wordt verwacht, en bij 'Onderwijs en opvang' voor het blijven bieden van kinderopvang en (speciaal) onderwijs voor kinderen uit risicogezinnen.

De raadsinformatiebrieven 'gevolgen coronavirus sociaal domein' verschijnen met een hoge frequentie. Op 17 april is de vijfde raadsinformatiebrief over dit thema verzonden aan de raad.

De gemeente heeft ook aandacht voor de lastige positie van veel culturele instellingen en 'makers'. In een informatiebrief aan de raad van 1 april 2020 wordt bijvoorbeeld ingegaan op de stand van zaken bij de organisaties die vallen onder het programma 'Sport-Cultuur-Ontmoeten'. In deze brief wordt voor enkele professionele culturele instellingen, zoals Museum Jan Cunen, Cultuurpodium Groene Engel, Muzelinck, Theater De Lievekamp en de Bibliotheek, en enkele professionele sportorganisaties (zoals het Golfbad en het Sport Expertisecentrum) geïnventariseerd:

- Welke maatregelen (door de betreffende instelling) zijn getroffen als gevolg van de corona-richtlijnen en om de gevolgen van corona te beperken.
- Welke gevolgen deze maatregelen hebben voor de korte en langere termijn.
- Welke initiatieven er nog wel (kunnen) worden ondernomen.
- Of er urgente of concrete knelpunten zijn, zo ja welke dit dan zijn.

In de raadsinformatiebrief van 1 april 2020 is ook aangegeven dat er een ambtelijke werkgroep aan de slag gaat om te bezien welke oplossingen de gemeenten voor eventuele problemen van instellingen kan bieden, dat de gemeente informatie verzamelt en analyseert en waar mogelijk de voorkeur geeft aan generieke oplossingen.

Aangegeven is verder dat de gemeenten in Noordoost-Brabant onderling afgesproken hebben om zoveel als mogelijk één lijn te trekken richting gesubsidieerde instellingen op het terrein van cultuur, sport en verenigingsleven. Hierop is mondeling door de portefeuillehouder Economie en Cultuur dat er ook voor gekozen is om regionaal zoveel als mogelijk één lijn te trekken, om te voorkomen dat gemeenten worden uitgespeeld door instellingen die in meerdere gemeenten actief zijn.

Op 12 mei wordt in een raadsinformatiebrief ingegaan op de dan door het kabinet aangekondigde versoepelingen voor onder meer musea, podia en bibliotheken. Zij mogen weer open, zij het met beperkt aantal bezoekers en 'op basis van 1,5 meter'-bepalingen. In de raadsbrief wordt geïnventariseerd hoe de lokale instellingen inspelen op de afgekondigde versoepelingen.

Uitgangspunten & afwegingskader

Om alle uiteenlopende belangen tegen elkaar te kunnen afwegen en op het niveau van afzonderlijke maatregelen tot onderbouwd keuzes te komen, zijn door de gemeente Oss de volgende fundamentele uitgangspunten geformuleerd:

- Algemeen belang voorop.
- Richtlijnen en uitgangspunten als houvast.
- Kwetsbaren beschermen en ondersteunen.
- Profielversterkend steunen.
- De samenleving heeft voorrang.
- Stabiele partner.
- Mentaal leiderschap.

Deze uitgangspunten hebben naar de mening van bestuurlijke en ambtelijke betrokkenen goed gewerkt bij het op een consistente wijze maken van keuzes over eventuele steunmaatregelen. Het duidelijke afwegingskader "gaf rust" en zorgde ervoor dat ook eventuele afwijzingen van steunverzoeken goed konden worden gemotiveerd.

Aanvullend zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd om te kunnen beoordelen welke rol de gemeente in de corona-crisis wil en kan spelen:

- Inkomenssteun voor mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
- Helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning.
- Op weg naar werk.
- We investeren in samenleven.
- We investeren in zorgcontinuïteit.
- We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Wat betreft inkomenssteun verwijst Oss naar bijstand en bijzonder bijstand en daarnaast de landelijke ondersteuningsregelingen. In de opinienota is aangegeven dat "het niet onze

rol is om individuele bedrijven te behoeden van de ondergang. Evenmin kunnen we hele sectoren financieel redden". De gemeente Oss is zich in de coronacrisis steeds bewust geweest van de beperkte (financiële) middelen die zij kan inzetten om de negatieve gevolgen van de coronacrisis voor burgers en ondernemers te beperken. Ook het tweede uitgangspunt ("helpen verdienen is beter dan directe financiële ondersteuning") zet een rem op de middelen die Oss inzet voor inkomenssteun en financiële ondersteuning van burgers en ondernemers.

Bijlage I: beschrijving corona-steunmaatregelen

1. Instellen van een Corona Team Economie	
Datum besluit	18-3-2020
Bronaanduiding	RIB Coronavirus en gevolgen voor onze ondernemers
Omschrijving	Het Corona Team Economie heeft de volgende taken: • Inventariseren gevolgen coronavirus voor ondernemers. • Inzichtelijk maken van steunmaatregelen en ondernemersloketten voor de ondernemers. • Doorzetten van ingekomen ondernemersvragen naar ondernemersloketten, lokale ondernemersverenigingen en/of brancheorganisaties. • Bundelen en analyseren van de ingekomen signalen en vragen bij ondernemers, die bij alle afdelingen van de gemeente binnenkomen; doorzetten van de informatie naar de Veiligheidsregio, de provincie Noord-Brabant (Brabantse impactmonitor), Rijk en werkgeversorganisaties. • Verkenning aanvullende steunmaatregelen van de gemeente, die de gevolgen van het coronavirus voor ondernemers kunnen verzachten. • Afstemming van medeoverheden, zoals regiogemeenten Meierijstad en ’s-Hertogenbosch en andere instanties.
Doelgroep	Generiek
Financiën	Geen impact op gemeentefinanciën
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de RIB

2. Uitstel van betaling gemeentebelastingen en heffingen	
Datum besluit	18-3-2020
Bronaanduiding	RIB Coronavirus en gevolgen voor onze ondernemers
Omschrijving	Het bestuur van de Belastingsamenwerking Oost-Brabant heeft besloten tot en met 18 mei geen nieuwe aanslagbiljetten, aanmaningen en dwangbevelen te versturen. Voor alle openstaande bedragen wordt uitstel van betaling verstrekt tot 31 mei 2020. Mocht betaling ook dan nog problemen opleveren dan worden betalingsregelingen getroffen.
Doelgroep	Generiek
Financiën	Het gaat om uitstel, niet om afstel. Op langere termijn dus geen impact

	op de gemeentefinanciën indien uiteindelijk alsnog betaald wordt.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de RIB

3. Gratis parkeren en tijdelijk stoppen fiscale handhaving en handhaving fietsverbod voetgangersgebied	
Datum besluit	24-3-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	De maatregel komt erop neer dat fietsen in het voetgangersgebied wordt toegestaan en dat voor parkeren in de binnenstad niet meer hoeft te worden betaald. Deze maatregel verlaagt de drempel om te winkelen in de binnenstad.
Doelgroep	Generiek (voor alle ondernemers in de binnenstad)
Financiën	Het vrij parkeren in de binnenstad kost de gemeente per maand € 175.000.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is over de maatregel geïnformeerd via het collegebesluit.

4. Ruimere bevoorradingstijden supermarkten	
Datum besluit	24-3-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Het college verruimt tijdelijk de tijden waarop supermarkten kunnen worden bevoorraad. Deze tijden waren van 7:00 tot 23:00 uur en worden van 5:00 tot 23:00 uur. Supermarktketens hebben om deze verruiming gevraagd om de winkelvoorraden op peil te kunnen houden in een tijd waarin er veel wordt gehamsterd.
Doelgroep	Sector (detailhandel)
Financiën	Het besluit heeft geen financiële implicaties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

5. Invordering dwangsommen in coronatijd	
Datum besluit	24-3-2020
Bronaanduiding	Het besluit is vermeld in de besluitenlijst van het college van 27-10-

	2020
Omschrijving	Er loopt een aantal invorderingen van verbeurde dwangsommen in verband met overtredingen van wetgeving op het terrein van milieu, bouwen of ruimtelijke ordening. Gezien de maatregelen in het kader van corona, kan het betalen van dwangsommen grote gevolgen hebben voor de betrokkenen. Besloten is om uitstel te geven van betaling tot 1 augustus 2020.
Doelgroep	Inwoners of bedrijven met schulden aan gemeente.
Financiën	In principe geen impact op gemeentelijke financiën, tenzij debiteuren uiteindelijk mede vanwege uitstel alsnog niet betalen. Maatregel is gericht op liquiditeitsverbetering van betroffen inwoners of bedrijven.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de besluitenlijst van het college van 27-10-2020

6. Betalingsregelingen/uitstel van betaling	
Datum besluit	24-3-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit over betaaltermijnen facturen
Omschrijving	Voor alle facturen die op dit moment door de gemeente Oss al verzonden zijn naar bedrijven, inwoners, verenigingen, instellingen en maatschappelijke organisaties geldt een uitstel van betaling tot 31 mei 2020. Voor nieuwe facturen die de komende tijd verzonden worden, geldt een standaard betalingstermijn van 90 dagen. Daarnaast zal de gemeente Oss zal er alles aan doen om facturen van bedrijven zo snel mogelijk te betalen.
Doelgroep	Generiek (bedrijven en inwoners)
Financiën	Het gaat om uitstel, niet om afstel. Op lange termijn zijn er dus geen gevolgen voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

7. De weekmarkten in Oss tot nader order (vooralsnog tot 1 juni 2020) omzetten naar versmarkten	
Datum besluit	24-3-2020
Bronaanduiding	Besluitenlijst vergadering college van B&W d.d. 24 maart 2020.
Omschrijving	De weekmarkten in Oss tot nader order (vooralsnog tot 1 juni 2020) omzetten naar versmarkten. Besloten wordt dat er geen non-foodkramen zijn toegestaan en dat kramen waar ter plekke eten wordt

	genuttigd ook niet zijn toegestaan. Verder wordt geadviseerd om contactloos te betalen. Onder deze voorwaarden acht de gemeente het verantwoord om de markten, in aangepaste vorm dus, door te laten gaan zodat in ieder geval een deel van de marktkooplieden hun activiteiten kunnen voortzetten
Doelgroep	Specifiek (marktkooplieden)
Financiën	Faciliteren van specifieke doelgroep.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Collegebesluit

8. Zo snel mogelijk betalen van leveranciers door gemeente	
Datum besluit	24-3-2020.
Bronaanduiding	Besluitenlijst vergadering college van B&W d.d. 24 maart 2020.
Omschrijving	De gemeente doet er alles aan om leveranciers zo snel mogelijk te betalen, in ieder geval binnen 15 dagen
Doelgroep	Specifiek, bedrijven die goederen of diensten leveren aan de gemeente.
Financiën	In principe geen extra uitgaven, liquiditeitsbevorderende maatregel voor leveranciers. Wel is sprake van inhaalzorg die tot meerkosten leiden. Het Rijk heeft maatregelen getroffen ter compensatie van deze meerkosten voor gemeenten.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Collegebesluit 24 maart 2020, bekrachtiging van parafenbesluit van 19 maart 2020.

9. Opvang van kwetsbare kinderen en jongeren	
Datum besluit	27-3-2020
Bronaanduiding	Tweede Raadsinformatiebrief gevolgen corona-virus sociaal domein
Omschrijving	De gemeente heeft met het onderwijs en de kinderopvang afspraken gemaakt over de opvang van kwetsbare kinderen en jongeren. Er is gezorgd dat de kinderen terecht kunnen en er is afgesproken dat opvang en onderwijs zelf gezinnen benaderen die naar hun oordeel kwetsbaar of onveilig zijn om de kinderen uit te nodigen om te komen. Het CJG/BJG en Jeugdzorginstellingen regelen zo nodig noodopvang.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	de financiële consequenties zijn niet bekend
Betrokkenheid	De raad is geïnformeerd via de Raadsinformatiebrief.

raad/wanneer/hoe	

10. Doorbetaling Wmo-dienstverlening voor ZIN en PGB Wmo en Jeugd	
Datum besluit	31-3-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	De gemeente Oss betaalt de gecontracteerde uren voor Wmo en jeugdzorg gewoon door. Van de zorgaanbieders wordt gevraagd de zorg aan te passen aan wat mogelijk is en aan wat nodig is.
Doelgroep	leveranciers van de gemeente (zorgaanbieders)
Financiën	In principe zijn er geen financiële consequenties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

11. De Voedselbank Oss	
Datum besluit	31-3-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	De voedselketen is aangemerkt als cruciale beroepsgroep, maar de Voedselbanken zijn nog niet algemeen aangewezen als cruciale beroepsgroep c.q. cruciale voorziening. Op advies van Voedselbanken Nederland vragen alle Voedselbanken nu lokaal aan de gemeenten om aangemerkt te worden als cruciale voorziening, zodat zij deze voedselvoorziening open kunnen houden. De gemeente Oss honoreert dit verzoek.
Doelgroep	Individuele organisatie
Financiën	Geen financiële consequenties
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

12. Tijdelijke opvang COVID-19 patiënten Verdistraat 89	
Datum besluit	31-3-2020
Bronaanduiding	Het besluit is openbaar gemaakt in de besluitenlijst van het college van 27 oktober 2020.
Omschrijving	Er is geen nadere omschrijving van dit besluit beschikbaar
Doelgroep	Inwoners.

Financiën	Geen informatie beschikbaar
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de besluitenlijst van het college van 27-10-2020

13. Subsidies evenementen blijven staan	
Datum besluit	1-4-2020
Bronaanduiding	Raadsinformatiebrief “Inventarisatie organisaties Sport-Cultuur-Ontmoeten n.a.v. corona”
Omschrijving	De gemeente zal waar nodig toegezegde subsidies voor evenementen uitkeren, ondanks dat de activiteiten geen doorgang vinden.
Doelgroep	Sector (organisatie evenementen)
Financiën	Geen financiële implicaties (subsidies waren al toegezegd)
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de raadsinformatiebrief

14. Ondersteuning maatschappelijke organisaties	
Datum besluit	17-4-2020
Bronaanduiding	Vijfde raadsinformatiebrief gevolgen corona-virus sociaal domein
Omschrijving	De gemeente Oss schort voor maatschappelijke organisaties de huurbetaling voor accommodaties op tot 1 juni 2020. De gemeente schort rente/ en aflossingsbetalingen maatschappelijke organisaties op De gemeente laat subsidiebetalingen aan maatschappelijke organisaties doorlopen, ook als de maatschappelijke activiteiten waarvoor die subsidies waren bedoeld geen doorgang kunnen vinden De gemeente kan maatschappelijke organisaties een voorschot op de subsidies verstrekken. De gemeente kan maatschappelijke organisaties leningen verstrekken.
Doelgroep	Sector (maatschappelijke organisaties)
Financiën	Er is geen inzicht in de omvang van de financiële consequenties. De maatregel heeft geen directe financiële consequenties ten opzichte van wat door de gemeente begroot was.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de raadsinformatiebrief

15. Invoeren van betaling per lediging bij bedrijfsafval	
Datum besluit	21-4-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Veel ondernemers betalen de lediging van vuilcontainers per abonnement. Door de coronacrisis hebben zij veel minder ledigingen nodig. Het college biedt hen de mogelijkheid om deze periode per lediging te betalen.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De gemeente mist inkomsten.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnfiomeerd via het collegebesluit.

16. Verzoek drive-thru Loomansalades	
Datum besluit	21-4-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Loomansalades heeft samen met een aantal omliggende bedrijven een verzoek ingediend om een drive-thru te mogen beginnen voor de coronavrije verkoop. Het college willigt dit verzoek in
Doelgroep	Individueel bedrijf
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

17. Drive-in Mr. Long	
Datum besluit	21-4-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Mr. Long heeft een verzoek ingediend om een drive-in voor snacks en maaltijden te te realiseren op eigen terrein, in samenwerking met Padifood, Willemsen en Venrooy. Het college honoreert dit verzoek.
Doelgroep	Individuele onderneming
Financiën	Het besluit heeft voor de gemeente geen financiële consequenties
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

18. Betalen 4e kwartaal kringloopbedrijf in mei 2020	
Datum besluit	12-5-2020
Bronaanduiding	Het besluit is aanvankelijk niet openbaar gemaakt. Dit is wel gedaan in de besluitenlijst van het college van 27 oktober 2020.
Omschrijving	Het kringloopbedrijf is door de coronacrisis in liquiditeitsproblemen gekomen. Het college besluit de gemeentelijke bijdrage aan het bedrijf voor het vierde kwartaal al in de maand mei uit te keren.
Doelgroep	individueel bedrijf
Financiën	In principe gaat het om een voorschot en zijn er op lange termijn geen financiële consequenties voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	de raad is via de besluitenlijst van het college van 27 -10-2020 geïnformeerd over het besluit.

19. Uitstel rente en aflossing voor maatschappelijke organisaties	
Datum besluit	12-5-2020
Bronaanduiding	Opinienota COVID-19
Omschrijving	Uitstel van rente en aflossing voor maatschappelijke organisaties
Doelgroep	Maatschappelijke organisaties
Financiën	Geen extra uitgaven in principe, maatregel is een liquiditeitsbevorderende maatregel voor maatschappelijke organisaties. Het gaat om in totaal 43 leningen. Het mogelijke maximale renteverlies voor de gemeente bedraagt in 2020 € 478.000. Uitstel van aflossing bedraagt maximaal € 594.000, maar dit kunnen we opvangen binnen onze liquide middelen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Ter kennisgeving aan de raad.

20. Verlenging betalingstermijn voor rekeningen van de gemeente Oss	
Datum besluit	12-5-2020
Bronaanduiding	Opinienota COVID-19
Omschrijving	Verruiming termijn waarbinnen afnemers van gemeentelijke diensten moeten betalen.
Doelgroep	Generiek.
Financiën	Geen extra uitgaven in principe, maatregel is een liquiditeitsbevorde-

	rende maatregel voor inwoners, bedrijven en instellingen die facturen van de gemeente Oss moeten betalen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Ter kennisgeving aan de raad.

21. Geen heffing precariobelasting gedurende de coronamaatregelen	
Datum besluit	19-5-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Om bedrijven tegemoet te komen brengt de gemeente geen precariobelasting in rekening voor terrassen en uitstallingen in de periode van de coronamaatregelen. In deze periode mochten de terrassen niet open vanwege de maatregelen. Dit geldt voor de periode 1 maart – 1 juni 2020. Ook na 1 juni 2020 zal het een grote uitdaging zijn om de 1,5 meter economie vorm te geven op de terrassen. Daarom wil de gemeente de ondernemers ook in de periode 1 juni – 1 september 2020 tegemoetkomen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	De gemeente derft inkomsten door geen precario te heffen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

22. Verruiming terrassen	
Datum besluit	19-5-2020 en 22-9-2020
Bronaanduiding	Collegebesluiten
Omschrijving	Over de inhoud van het besluit van 19-5-2020 is geen informatie beschikbaar. Het besluit van 22-9 bevat een aanpassing van de richtlijnen die mogelijkheden biedt voor overkappingen die de mogelijkheid bieden de terrassen ook in de winter te blijven gebruiken.
Doelgroep	Horeca
Financiën	De verruiming van de terrassen heeft voor de gemeente geen financiele implicaties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de besluitenlijsten van het college van 26-5-2020 en 22-9-2020.

24. Verruiming gebruiksperiode voor seizoenstandplaatsen als tijdelijke coronamaatregel

Datum besluit	2-6-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	• In overleg met een collectief van de Osse kermisexploitanten de mogelijkheden voor ondersteuning in corona-tijd op te pakken; • Hiervoor de gebruiksperiode van de bestaande standplaatsen voor seizoenverkoop tijdelijk te verruimen gedurende de periode juni t/m augustus 2020. • Indien nodig met maatwerk extra tijdelijke seizoenstandplaatsen te benoemen.
Doelgroep	Sector (kermisexploitanten)
Financiën	De maatregel heeft geen financiële implicaties voor de gemeente Oss.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

25. Geldlening voor Stichting Cultureel Centrum De Hoeve te Lith	
Datum besluit	14-7-20
Bronaanduiding	Gepubliceerde collegebesluiten
Omschrijving	Besluit om Stichting Cultureel Centrum De Hoeve te Lith een geldlening te verstrekken van € 15.000 op basis van een 15-jarige lineaire aflossing tegen een rente van 0,48% (inclusief 0,2% opslagkosten) voor het oplossen van de liquiditeitsproblemen als gevolg van omzetdaling door Coronacrisis en maatregelen.
Doelgroep	Culturele instelling
Financiën	Liquiditeitsbevorderende maatregel, risico dat instelling lening uiteindelijk niet (geheel) kan terugbetalen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Collegebesluit is

26. Instemming lokale uitvoering compensatieregeling eigen bijdrage kinderopvang	
Datum besluit	18-8-20
Bronaanduiding	Collegebesluiten
Omschrijving	Besluit instemming met lokale uitvoering van landelijke compensatieregeling eigen bijdrage kinderopvang. Ouders die geen gebruik konden maken van de gesubsidieerde peuteropvang en VVE in de periode dat die gesloten was door Corona (16 maart tot en met 7 juni), krijgen de eigen bijdrage terug die zij over deze periode hebben betaald. Zij ont-

	vangen de compensatie via de eigen kinderopvangorganisatie. Besluit om geen uitvoeringskosten te vergoeden aan de kinderopvanginstellingen
Doelgroep	Inwoners (ouders die gebruik maken van kinderopvang).
Financiën	In principe lokale uitvoering van een landelijke maatregel.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

27. Kwijtschelden huurkosten amateurorganisaties sport en cultuur	
Datum besluit	8 september 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	De gemeenteraad heeft opgeroepen om verenigingen en amateurorganisaties zoveel mogelijk te ontzien. Om de gebruikers van deze accommodaties te helpen heeft het college al eerder besloten om de huren over de periode van half maart tot 1 juli op te schorten. Dit besluit strekt ertoe om de huren over die periode kwijt te schelden.
Doelgroep	Amateurorganisaties sport en cultuur
Financiën	De kwijtschelding impliceert een inkomstenderving voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad heeft op de maatregel aangedrongen. Zij is geïnformeerd middels het collegebesluit.

28. Verruiming gebruiksperiode voor seizoenstandplaatsen als tijdelijke coronamaatregel	
Datum besluit	15-9-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	• Verruiming gebruiksperiode voor seizoensstandplaatsen.
Doelgroep	Sector (kermisexploitanten)
Financiën	De maatregel heeft geen financiële implicaties voor de gemeente Oss.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via het collegebesluit.

29. Financiering leerlingenvervoer tijdens coronacrisis 16 maart – 1 juni 2020	
Datum besluit	15-9-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit.

Omschrijving	Tijdens de Coronacrisis in de periode 16 maart tot 1 juni waren de scholen gesloten. De gemeente heeft vervoerders van het leerlingenvervoer doorbetaald volgens een bepaalde verdeling zodat zij niet in de knel zouden komen. En om ervoor te zorgen dat kinderen van ouders met vitale beroepen naar de noodopvang vervoerd werden alsook kinderen naar het speciaal onderwijs. Met dit besluit bekrachtigt het college deze wijze van doorbetalen.
Doelgroep	Sector (leerlingenvervoer)
Financiën	De gemeente heeft middelen uitgegeven die niet waren verschuldigd, maar die wel waren begroot. Ten opzichte van de begroting is er dus geen sprake van extra kosten.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd middels het collegebesluit.

30. Verruiming terrassen	
Datum besluit	19-5-2020 en 22-9-2020
Bronaanduiding	Collegebesluiten
Omschrijving	Over de inhoud van het besluit van 19-5-2020 is geen informatie beschikbaar. Het besluit van 22-9 bevat een aanpassing van de richtlijnen die mogelijkheden biedt voor overkappingen die de mogelijkheid bieden de terrassen ook in de winter te blijven gebruiken.
Doelgroep	Horeca
Financiën	De verruiming van de terrassen heeft voor de gemeente geen financiele implicaties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd via de besluitenlijsten van het college van 26-5-2020 en 22-9-2020.

31. Reserveren Tozo-uitvoeringsmiddelen voor gevolgen COVID-19 op bijstandspopulatie	
Datum besluit	13 oktober 2020
Bronaanduiding	Besluitenlijst college van B&W 27 oktober 2020
Omschrijving	De besluitenlijst bevat geen nadere informatie over het besluit. Uit gevoerde gesprekken voor het onderzoek blijkt dat de gemeente Oss verwacht op de uitvoering van de Tozo over te houden omdat de gemeente deze met eigen medewerkers uitvoert en daarom tegen lagere kosten dan het Rijk had voorzien. Deze middelen worden gereserveerd voor de kosten van een mogelijk als gevolg van de coronacrisis stijgend beroep op de bijstand.

Doelgroep	De gemeente zelf en populatie van (potentiële) bijstandsgerechtigden.
Financiën	De reservering van deze middelen heeft geen financiële implicaties voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	In de programmabegroting 2021-2024 heeft de gemeenteraad hierover besloten (posten nieuw beleid in de begroting).

32. Opstarten invorderingen	
Datum besluit	27-10-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Op 24 maart en 12 mei 2020 heeft het college besloten om de betalingstermijnen van de gemeente Oss aan te passen n.a.v. het coronavirus. Deze betaaltermijn van 90 dagen wil het college verlengen. De gemeente zal het herinneringen- en aanmaningstraject voor facturen en dwangsommen wel weer opstarten. Daar waar er problemen ontstaan zal de gemeente tegemoet komen met een betalingsregeling. De maatregel om na interne goedkeuring de ontvangen factuur zo snel mogelijk te betalen blijft in stand.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De maatregel heeft op langere termijn geen financiële impact, maar bevordert wel de gemeentelijke liquiditeit.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd middels het collegebesluit.

33. Tijdelijk gedogen van verkoop aan particulieren bij food-groothandel	
Datum besluit	27-10-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Als landelijke maatregelen vanwege Covid-19 zijn de horeca gesloten en evenementen verboden. Deze situatie is vergelijkbaar met maatregelen in de eerste periode van Corona. Toen heeft de gemeente Oss tijdelijk de verkoop aan particulieren door food-groothandel op de bedrijventerreinen verruimd (niet handhaven). Gezien de vergelijkbaarheid van de situatie wordt dit ook nu weer gedoogd, voor de duur van de landelijke sluiting van de horeca.
Doelgroep	Sector (groothandel food)
Financiën	Geen financiële implicaties voor de gemeente
Betrokkenheid	De raad is over de maatregel geïnformeerd middels het collegebesluit.

raad/wanneer/hoe	

34. Precariobelasting	
Datum besluit	27-10-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit
Omschrijving	Voor het gebruik van openbare ruimte brengen de gemeente Oss jaarlijks precariobelasting in rekening. Dit doet zij o.a. voor terrassen en uitstallingen. Om bedrijven tegemoet te komen, scheldt de gemeente de precariobelasting voor terrassen en uitstallingen voor het gehele jaar 2020 kwijt.
Doelgroep	Sector (horeca en detailhandel)
Financiën	Door het kwijtschelden van de precariobelasting mist de gemeente inkomsten. Het betreffende collegevoorstel gaat uit van € 21.500 aan kosten (uitgaand van zes maanden extra kwijtschelding).
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	De raad is geïnformeerd middels het collegebesluit.

35. Subsidiekader voor verstrekking subsidies aan vrijwilligersorganisaties in 2021	
Datum besluit	3-11-2020
Bronaanduiding	Openbare besluitenlijst college van B&W.
Omschrijving	Opstellen subsidiekader voor subsidieverstrekking vrijwilligersorganisaties 2021. Voor 2021 aangevraagde subsidies door vrijwilligersorganisaties boven € 5.000 niet direct vaststellen maar eerst te verlenen en op basis van een afrekening vast te stellen. Voor 2020 geldt dat subsidie niet wordt teruggehaald als activiteiten niet doorgaan in verband met de corona maatregelen. Voor 2021 kan dat mogelijk anders liggen. Voor 2021 willen we uitgaan van het gebruikelijke en reguliere voor wat betreft de aanvragen. Daarbij staan we open voor alternatief aanbod en vervangende activiteiten van de desbetreffende vereniging. Vervolgens bieden we maatwerk: “we doen wat nodig is” en subsidiëren tenzij blijkt dat activiteiten waarvoor de subsidie bedoeld is geen doorgang kunnen vinden.
Doelgroep	Specifiek (vrijwilligersorganisaties).
Financiën	Geen extra uitgaven, uitgaven blijven binnen hetgeen was begroot.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Collegebesluit is ter kennisgeving toegezonden aan de raad.

36. Compensatieregeling voor wijk- en dorpshuizen als gevolg van COVID-19	
Datum besluit	15-12-2020
Bronaanduiding	Openbare besluitenlijst college van B&W.
Omschrijving	Maatregel is gericht op compensatie van exploitatietekorten van wijk- en dorpshuizen voor de periode van 16 maart tot 31 december 2020, om deze zoveel mogelijk te dekken uit te ontvangen en nog aan te vragen compensatiegelden van het Rijk voor de geleden schade door COVID-19 op het gebied van wijk- en dorpshuizen.
Doelgroep	Specifiek (wijk- en dorpshuizen).
Financiën	Het college verwacht dat de geboden compensatie niet binnen door van het Rijk te ontvangen compensatiegelden blijft en dus tot extra uitgaven leidt. Het college besluit: • De exploitatietekorten zoveel mogelijk te dekken uit de te ontvangen en nog aan te vragen compensatiegelden van het Rijk voor de geleden schade door COVID-19 op het gebied van wijk- en dorpshuizen. • Het verschil tussen de totale financiële ondersteuning aan wijk- en dorpshuizen en de compensatiegelden van het Rijk voor €108.097,-- als nadeel op te nemen in de jaarrekening van 2020.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Collegebesluit is ter kennisgeving toegezonden aan de raad.

Bureau voor Economische Argumentatie
Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Rekenkamer Tilburg

April 2021

Inhoud

Deel 1 Bestuurlijke Nota 3

1 Inleiding 4
2 Aanleiding, doel en vraagstelling 4
3 Afbakening, onderzoeksaanpak en opzet rapport 5
4 Conclusies 6
5 Aanbevelingen 15

Deel 2 Bestuurlijke reactie college B&W 16

Deel 3a Nota van Bevindingen - *Hoofdrapport* 19

Voorwoord 22
Samenvatting 23
1 Aanleiding, doel en vraagstelling 29
2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie 31
2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus 31
2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen 32
2.3 Inrichting lokale crisisorganisatie 33
3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen 36
3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk 36
3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten 39
3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 40
4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's 42
4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona 42
4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk 45
4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente 47
5 Betrokkenheid van de raad 50
5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf 50
5.2 Invloed van raad door middel van raadsvragen, moties en amendementen 53
5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien 54
6 Leereffecten 59
6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken 59
6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren? 60
Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk 62

Deel 3b Nota van Bevindingen - *Deelrapport gemeente Tilburg* 69

Voorwoord 72
Antwoorden op onderzoeksvragen 73
1 Aanleiding, doel en vraagstelling 77
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van het Rijk 77

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is de raad betrokken 77
1.3 Leeswijzer 79
2 Reactie Tilburg op corona: aanpak en organisatie 81
2.1 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden 81
2.2 Opzet van een crisisorganisatie 83
3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen 85
3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda 85
3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie 89
4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad 94
4.1 Betrokkenheid van de raad 94
4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid 96
5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen 99
5.1 Omgaan met (financiële) risico's 99
5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes 104
Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen 107
Bijlage II: beschrijving corona-steunmaatregelen 110

DEEL 1

BESTUURLIJKE NOTA

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

1 Inleiding

Het coronavirus, dat de ziekte COVID-19 kan veroorzaken, brak in december 2019 uit in China. Na een toename van het aantal besmettingen in Europa, werd op 27 februari 2020 de eerste besmetting in de gemeente Tilburg vastgesteld. Vanaf dat moment is Nederland snel in een crisissituatie beland en de coronacrisis beheerst tot op heden inmiddels ieders leven. Zo ook van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers in de gemeente Tilburg. Gelijktijdig met de strijd om het virus in te dammen, worden getroffenen van de crisis gesteund door landelijke, regionale en lokale maatregelen vanuit het Rijk, de provincies en de gemeenten.

De Rekenkamer Tilburg (hierna RKT genoemd) heeft, samen met de Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda en Rekenkamercommissie Oss (hierna B3A-rekenkamers genoemd), en in samenwerking met Bureau voor Economische Zaken (hierna BEA genoemd), in ieder van de vier gemeenten onderzoek gedaan naar:

- welke corona-steunmaatregelen zijn genomen,
- op welke wijze deze corona-steunmaatregelen tot stand zijn gekomen,
- en de rol van de gemeenteraad (hierna raad genoemd) hierbij.

Door als B3A-rekenkamers hiernaar gezamenlijk onderzoek te doen wordt inzicht gegeven in hoe de vier gemeenten corona-steunmaatregelen hebben ingezet en wat ze daarbij van elkaar kunnen leren. Dit biedt gemeenteraden inzichten voor hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken in het verdere vervolg van de coronacrisis.

2 Aanleiding, doel en vraagstelling

Maatregelen Rijk…

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft de Rijksoverheid medio maart 2020 diverse maatregelen genomen om getroffenen te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van de coronacrisis.

… aangevuld met regionale en lokale maatregelen

Op het moment dat het Rijk zich beraadt over steunmaatregelen, beraden ook gemeenten zich op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat de bestrijding van het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen.

Aanleiding

Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraden minder in positie zijn gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de B3A-rekenkamers aanleiding tot een onderzoek naar corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten en de rol van de gemeenteraden.

Doelstelling

Doelstelling van het onderzoek is om inzicht te geven in:

- welke corona-steunmaatregelen er genomen zijn,
- op welke wijze besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden, welke belangen zijn meegenomen en met onderkenning van welke risico's,

- wat de rol van gemeenteraden is geweest bij besluitvorming over deze maatregelen,
- en hoe gemeenteraden 'goed' of 'beter' in positie kunnen worden gebracht in het vervolg van de coronacrisis.

Onderzoeks-vragen

De B3A-rekenkamers hebben aan de hand van deze doelstelling de volgende centrale vraagstelling en deelvragen geformuleerd:

Centrale vraagstelling	• Welke regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de coronacrisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

3 Afbakening, onderzoeksaanpak en opzet rapport

Afbakening corona-steunmaatregel

Er is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona-steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

- Inwoners
- instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
- verenigingen
- bedrijven en zzp'ers

en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de

inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen, maar ook omdat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'. Enkele voorbeelden in de gemeente Tilburg zijn het besluit om geen precariobelasting te innen voor terrassen om de horeca te ontlasten, het besluit om een tijdelijke uitbreiding van terrassen toe te staan, extra financiële steun voor de vier culturele instellingen Poppodium 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het Textielmuseum en de mogelijkheid voor startups in Midden- en West-Brabant om overbruggingsfinanciering aan te vragen via de Starterslift OverbruggingsLening (SOL).

Onderzoeks-aanpak

De B3A-rekenkamers hebben het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met BEA (dhr. Ter Beek en dhr. Langman). Na afbakening van het begrip corona-steunmaatregel, hebben de B3A-rekenkamers samen met BEA over de periode maart tot november 2020 schriftelijke stukken bestudeerd om een overzicht te vormen van welke corona-steunmaatregelen zijn genomen per gemeente. Ter beantwoording van op welke wijze besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden, welke belangen zijn meegenomen en met onderkenning van welke risico's, evenals wat de rol van de Tilburgse gemeenteraad is geweest bij besluitvorming over deze maatregelen en hoe zij in positie zijn of kunnen worden gebracht, zijn schriftelijke stukken bestudeerd over de periode maart 2020 tot en met februari 2021 en zijn interviews gehouden met de griffier, wethouder/locoburgemeester en betrokken ambtenaren[1]. Eveneens is er contact gelegd met de raad door het stellen van schriftelijke vragen en door met de raad in gesprek te gaan (januari 2021).

Van breed naar gericht verdiepen

Het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van alle door de gemeente genomen maatregelen inzake corona, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifieke maatregelen volgens het eerder afgebakende begrip corona-steunmaatregel. De scheidslijn tussen beide soorten maatregelen is niet volledig hard te trekken. In deel 3b (nota van bevindingen), bijlage I, is een overzicht opgenomen van 'overige' corona-gerelateerde maatregelen in de gemeente Tilburg waarvan is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregel. Maatregelen in de gemeente Tilburg zoals wel passen binnen de definitie, zijn opgenomen in deel 3b (nota van bevindingen), bijlage II.

Opzet rapport

De verdere opzet van het onderzoeksrapport is als volgt. Deze bestuurlijke nota (deel 1) bevat de conclusies en aanbevelingen van de RKT. In deel 2 is de bestuurlijke reactie van het college van burgemeester en wethouders (hierna college genoemd) opgenomen. In deel 3 van deze rapportage, de nota van bevindingen, wordt een uitgebreider verslag

[1] Noor Kanters (griffier), Berend de Vries (wethouder/locoburgemeester), Hanneke Kortman (adviseur bestuurlijk proces) en Aad van der Pol (concerncontroller).

gegeven van de bevindingen van het onderzoek; het hoofdrapport voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg (deel 3a) en het deelrapport voor de gemeente Tilburg, gevalideerd op feitelijke onjuistheden door de ambtelijk betrokkenen (deel 3b). Voor een overzicht van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek verwijst de RKT naar de 'Samenvatting' in het hoofdrapport (deel 3a) en 'Antwoorden op onderzoeksvragen' (deel 3b). De onderzoeksrapporten van de gemeenten Arnhem, Breda en Oss zijn separaat beschikbaar via www.rekenkamertilburg.nl.

4 Conclusies

Dat het onderwerp 'de coronacrisis' op dit moment erg leeft bij raadsleden is evident; in zijn volksvertegenwoordigende rol hoort en ziet de raad dagelijks de gevolgen van de crisis voor getroffenen in de gemeente Tilburg. Ook vanuit zijn kaderstellende en controlerende rol is de raad betrokken bij de crisis en daaraan gerelateerde corona-steunmaatregelen die de gemeente wil treffen of heeft getroffen. In dit rekenkameronderzoek van de B3A-rekenkamers is dan ook onderzocht wat de rol van de raad is (geweest) bij corona-steunmaatregelen. En hoe gemeenteraden in positie komen of blijven en wat ze daarbij van elkaar kunnen leren.

Op basis van het onderzoek trekt de RKT de volgende conclusies:

Conclusies vraag 1

Vraag 1: Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?

Corona-steunmaatregelen en het doel daarvan

- De Rijksoverheid zet al vroeg tijdens de crisis de volgende regelingen in als voornaamste corona-steunmaatregelen voor een groot deel van bedrijven en instellingen voor het financieel overleven van de coronacrisis: 1. Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), 2. Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en 3. Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), later Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL) genoemd. Ook wordt voor ondernemers de mogelijkheid gecreëerd om onder bepaalde omstandigheden voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting te verlagen, betalingen uit te stellen, de invorderingsrente te verlagen en een hogere borgstelling te krijgen voor af te sluiten kredieten. Ook is het garantiebudget van de regeling Garantie Ondernemersfinanciering uitgebreid, komt er de mogelijkheid voor een rentekorting op microkredieten, komt er een borgstelling voor werkkapitaal onder de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten en komt er een Corona-Overbruggingslening (COL) voor startups, scale-ups en innovatieve MKB'ers.
- De eerste corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten volgen snel op of lopen vooruit op de door het Rijk aangekondigde maatregelen (op 18 maart 2020); in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart.
- In de vier gemeenten is globaal de volgende ontwikkeling te zien in het pakket corona-steunmaatregelen; in de periode van maart en april 2020 is sprake van het lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), in mei en juni 2020 volgt stabilisatie en 'herpakken' in de vorm van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de raden intensiever werden betrokken) en vanaf de zomer 2020 komt er aandacht voor het opstellen van

herstelagenda's. Deze periode van normalisatie en herstel wordt in oktober 2020 overigens onderbroken als het kabinet besluit tot een tweede lockdown. Deze globale ontwikkeling laat zien dat de door de vier gemeenten genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen. Specifieke lokale accenten[2] maken maar een beperkt deel uit van het pakket aan corona-steunmaatregelen.

- Ook vanwege de wens om maatregelen te nemen die aanvullend zijn op die van het Rijk, is door de vier gemeenten met name gekozen voor corona-steunmaatregelen gericht op:
  - liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
  - en het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken

  en vaak minder op directe financiële ondersteuning (zoals door het Rijk geboden). De inzet van gemeenten op directe financiële ondersteuning is veelal beperkt tot gevallen 'maatwerk' en 'schrijnende gevallen'.

  Verder richten de gemeenten zich eveneens tot:
  - doorbetaling van subsidies aan gesubsidieerde instellingen zonder dat deze, vanwege corona, de overeengekomen prestaties kunnen leveren.
  - inzet op informatievoorziening aan bedrijven en instellingen over mogelijke ondersteuning (door het Rijk en de gemeente), voor het brede publiek en voor de raad.
- Voor de gemeente Tilburg geldt dat er 125 corona-gerelateerde maatregelen zijn geïnventariseerd, waarvan er 56 kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen volgens de in dit onderzoek gehanteerde definitie van 'corona-steunmaatregel' (Arnhem: 40, Breda: 43 en Oss: 35).
- Bij de 56 corona-steunmaatregelen gaat het om:
  - Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen.
  - Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel).
  - Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren.
  - Faciliteren van bedrijven of instellingen om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden[3].
  - Informatievoorziening over de crisis door middel van onder meer de monitor 'Tilburg onder Corona', uitvoeren van een bedrijvenenquête over de gevolgen van corona en het coronacrisisloket voor ondernemers van Station88.
  - Matchen van bijdragen van het Rijk en de Provincie voor culturele instellingen in de landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en het nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties.
  - Specifieke regelingen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum.
- Een groot deel van de 56 corona-steunmaatregelen betreft financiële maatregelen (27 maatregelen, 48%)[4], gevolgd door liquiditeitsondersteunende maatregelen (12 maatregelen, 21%), faciliterende maatregelen (10 maatregelen, 18%) en overige hulp

[2] Voor Tilburg gaat het om 'drive thru's', convenant 'ketensolidariteit horeca Tilburg', maatregel 'verantwoord verplaatsen' van verkeer, ondersteuning Tilburgse markten, Starterslift Overbruggingsleningen (SOL) voor ondernemers en laptops voor schoolkinderen uit minimahuishoudens.

[3] Bijvoorbeeld toestaan van een drive-thru voor een ijssalon, tijdelijke uitbreiding van terrassen, toestaan van terrasoverkappingen in de winter, inzet op 'verantwoord verplaatsen' in een corona-samenleving.

[4] Een financiële maatregel kan betekenen dat de gemeente extra kosten heeft gemaakt, maar vaker is dat niet het geval terwijl een maatregel wel gekarakteriseerd wordt als financiële maatregel. Een voorbeeld is de doorbetaling van subsidies.

als ondersteuning (nood)opvang kinderen, plaatsing extra afvalbakken en schoonmaak openbare toiletten (7 maatregelen, 13%).
- De doelgroepen waar de meeste corona-steunmaatregelen voor zijn genomen in de gemeente Tilburg betreffen leveranciers/afnemers (16 maatregelen, 29%), gevolgd door generiek bijv. uitstel belastingen en heffingen, coulance betalingsafspraken (14 maatregelen, 25%), sector bijv. horeca, cultuur, evenementen (14 maatregelen, 25%), inwoners (10 maatregelen, 18%) en individuele bedrijven (2 maatregelen, 3%).

Besluiten door de raad
- Er zijn weinig van de 56 corona-steunmaatregelen in raadsbesluiten vastgelegd (5 maatregelen, 9%). Het gaat dan met name over wijzigingen in verordeningen voor leges en precario, dan wel besluiten om leges of precario niet te innen of kwijt te schelden. Meer corona-steunmaatregelen zijn als collegebesluit genomen (15 maatregelen, 27%), een enkeling als burgemeesterbesluit (2 maatregelen, 3%). Daarnaast is de raad over het overige deel van de 56 corona-steunmaatregelen geïnformeerd via een raadsbrief van 1 mei en via de drie Monitors 'Tilburg onder Corona', in totaal gaat het om 34 maatregelen (61%). Het budgetrecht van de raad is dan ook bepalend geweest voor wanneer de raad om besluitvorming is gevraagd, hetgeen wat binnen het mandaat van het college viel en niet tot extra uitgaven leidde werd door het college besloten.
- De Tilburgse raad heeft het mandaat van het college om corona-steunmaatregelen te kunnen nemen, verruimd in december 2020; zie de conclusies op vraag 2.

Conclusies vraag 2

Vraag 2: Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?

Afwegingen en beslissingen
- In de gemeente Tilburg was aanvankelijk de raad terughoudend en kon het college in maart en april 2020 de ruimte nemen om snel te handelen om de crisis te bestrijden. Vanaf mei 2020 vond een verschuiving plaats van crisisaanpak door het college waarbij de raad vooral werd geïnformeerd, naar een meer systematische, integrale benadering waarbij de raad actiever werd betrokken. Gaandeweg ontstond bij de raad namelijk behoefte voor het krijgen van meer grip en zicht op met name de financiële consequenties. Dit is via de Monitors 'Tilburg onder Corona' in beeld gebracht. De Monitor werd het meetinstrument op basis waarvan het college voorstellen doet aan de raad voor incidentele intensiveringen gericht op de effecten van corona. De eerste Monitor was in juni 2020, de tweede in september 2020, de derde in oktober 2020 (en een vierde in maart 2021).
- De raad besloot in juli 2020 bovendien dat de gemeente eerst nastreeft uitgaven gecompenseerd te krijgen van het Rijk, dat een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie ten laste van de algemene reserve wordt gebracht en aanvullende (financiële) steunmaatregelen zoveel als mogelijk opgevangen worden binnen bestaande budgetten. Als dat niet voldoende soelaas biedt, wordt een raadsvoorstel voorgelegd om het benodigde budget ten laste te brengen van de algemene reserve.
- Het mandaat van het college is later in 2020 verruimd; op 6 november 2020 is in een raadsvoorstel geschetst, met behulp van een beslisboom en een stroomschema, wat het te doorlopen proces is als een aanvrager zich meldt met een steunverzoek bij de gemeente. Hierbij is besloten dat het college tot € 75.000 per steunmaatregel vrij kan

besluiten onder het voorbehoud dat de Rijksoverheid deze steunmaatregel niet ook al compenseert en dat de maatregel niet uit bestaande budgetten kan worden gedekt. Door de raad is het mandaat van het college middels een amendement in december 2020 verruimd om sneller maatregelen te kunnen treffen, geldend tot en met 2021 en tot maximaal € 500.000. Indien het college buiten dit mandaat middelen wil aanwenden voor maatregelen, dient dit expliciet te worden voorgelegd voor goedkeuring aan de raad.

- In alle vier de gemeenten hebben vooral de financiële gevolgen van de coronacrisis en het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente als gevolg van de crisis veel aandacht gekregen. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's. Alleen in Oss, daar is na de zomer van 2020 expliciet door de raad gevraagd om uitwerking van financiële en/of beleidsmatige scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden. Er is een tweetal scenario's aan de raad voorgelegd.
- In aanvulling op het willen beheersen van de financiële risico's, hebben de gemeenten Arnhem, Breda en Oss ook in bredere zin uitgangspunten geformuleerd waarin beheersing van risico's doorklinken[5]. In de gemeente Tilburg lijken zulke uitgangspunten echter minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Onderkenning van risico's op beleidskeuzes en passende maatregelen

- De vier gemeenten hebben hun eigen crisisorganisatie ingericht, waarbij Breda en Oss ervoor kozen om deze 'in de lijn te organiseren' en Tilburg de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie positioneerde. In Arnhem was sprake van een mengvorm van deze aanpakken. Specifiek bestond de crisisorganisatie in Tilburg in aanvang uit de Stuurgroep Corona en de Hoofdtaakorganisatie (HTO), wat rond de zomer vervangen is door het combi-PHO en 'corona forum'. Deze structuren boden en bieden een brede en professionele basis om risico's vooraf in te schatten.
- Specifiek in beeld via de Monitors 'Tilburg onder corona' zijn, zoals eerder genoemd, met name de financiële risico's; de (verwachte) inkomsten - met name compensatie van het Rijk - en (verwachte) uitgaven. In de eerder genoemde beslisboom en stroomschema zoals vastgesteld in november 2020, is aandacht voor het maatschappelijk belang, levensvatbaarheid, proportionaliteit en financiële analyse. Dit draagt bij aan beheersing van de (financiële) risico's van de crisis voor de gemeente Tilburg.
- Nu de Monitors 'Tilburg onder Corona' voldoende frequent blijft verschijnen (tot dusver drie keer in 2020 en één keer in 2021), kan het als een instrument gezien worden om (financiële) risico's niet alleen in kaart te brengen, maar ook te kunnen blijven monitoren.
- Kortom, de gemeente Tilburg doet wat ze nodig acht en er lijkt daarbij voldoende aandacht te zijn voor onderkenning van (financiële) risico's en het nemen van passende maatregelen om deze risico's te (blijven) beheersen.
- Ook in de andere vier gemeenten wordt gewicht toegekend aan het krijgen van inzicht in en de beheersing van met name financiële risico's van de coronacrisis, in de vorm

[5] In Arnhem is via een raadsbrief in mei 2020 toegelicht wat de effecten van de coronacrisis zijn op de beleidsmatige opgaven van de stad en op welke wijze de negatieve effecten op onder meer de economie, cultuur en het welzijn kunnen worden opgevangen. Breda heeft zowel bij het eerste als het tweede pakket corona-steunmaatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet vanuit de gemeente, onder meer hoe middelen effectief en doelmatig ingezet kunnen worden. In Oss zijn in een vroeg stadium van de coronacrisis al generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen, vastgelegd in een opinienota Covid-19.

van scenario's, dashboards, monitors of dergelijke.

Conclusies vraag 3

Vraag 3: Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Aandacht voor belangen

- Voorop staat sinds het begin van de coronacrisis steeds en onverminderd het belang van getroffenen in Tilburg. Het adagium in de beginperiode van maart en april 2020 daarbij was: 'doen wat nodig is'. Financiën waren dus niet de belangrijkste overweging en dekking was van latere zorg. Daarvoor was zowel politiek als bestuurlijk draagvlak.
- De belangen van getroffenen zijn groot en divers. Op verschillende terreinen heeft de gemeente Tilburg in beginsel veel lokale beleidsvrijheid om al dan niet extra accenten te leggen. Deze vrijheid wordt ingeperkt door maatschappelijke druk. Het is aan de gemeente om bij het inrichten van een maatregelenpakket keuzes te maken en prioriteiten te stellen. Het is in dit onderzoek niet gebleken dat de gemeente voor deze inhoudelijke afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Dit is anders in bijv. de gemeente Arnhem waar een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' wordt gehanteerd om corona-steunmaatregelen vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten. Ook in Oss wordt een 'Opinienota COVID-19' vastgesteld op basis waarvan besluiten worden genomen over welke corona-steunmaatregelen wel en niet te nemen.
- Wel wordt door raadsfracties in Tilburg (nog steeds) aandacht gevraagd voor uiteenlopende noden van getroffenen. De afweging of een steunvraag gehonoreerd moet worden of niet, en welke maatschappelijke belangen in welke mate prioriteit moesten krijgen, heeft voor een deel plaatsgevonden in de context van een raadsvergadering (afhankelijk van de vraag of het raakt aan het budgetrecht van de raad) maar voor een groter deel is de afweging gemaakt door het college.
- Kortom, bij te maken keuzes over corona-steunmaatregelen worden in Tilburg, mogelijk onbewust, belangen afgewogen, maar in het onderzoek is niet duidelijk geworden hoe dat in de praktijk precies gebeurt en hoe conflicterende belangen tegen elkaar zijn of worden afgewogen.

Conclusies vraag 4

Vraag 4: Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona- steunmaatregelen?

Gemeenteraad in positie

- Bij aanvang van de coronacrisis stonden de geldende regels het functioneren van de vier raden in de weg. Fysieke vergaderingen waren immers een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio's. Dit probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.
- De Tilburgse raad heeft, zoals eerder genoemd, het college in de eerste fase van de coronacrisis (maart en april 2020) de ruimte gegeven. De betrokkenheid van de raad was op dat moment vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. Daarna volgde de overgang naar een systematische, integrale benadering van het gemeentelijke beleid, waarbij de reguliere vergaderorde werd hersteld en waarbij de raad actiever werd betrokken. Het verloop van een meer

passieve naar actievere betrokkenheid van de raad geldt overigens voor alle vier de gemeenten.

- In Breda en Tilburg is er wel expliciet discussie over de rolverdeling tussen college en raad, vanuit het gevoel van de raad dat hij te lang te weinig betrokken was bij relevante besluitvorming[6]. In Tilburg verandert de betrokkenheid van de raad mede als gevolg van een informatiedebat over de tot dan genomen corona-steunmaatregelen en een unaniem aanvaarde motie, beide in mei 2020. Middels de motie werd het college opgeroepen om met de raad periodiek in gesprek te gaan (mogelijk iedere 14 dagen) over de gevolgen van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. Eind mei 2020 is de Tilburgse raad dan ook nader in positie gebracht.
- Met de eerste en tweede Monitor 'Tilburg onder Corona' wordt de informatiepositie van de gemeenteraad verder verstevigd. De eerste Monitor (juni 2020) geeft een overzicht van de maatregelen die genomen zijn in verband met de crisis. In de tweede Monitor (september 2020) is een geactualiseerd beeld opgenomen van de belangrijkste gevolgen van corona voor de Tilburgse samenleving en hoe de gemeente Tilburg de financiële en ook maatschappelijke gevolgen daarvan beoordeelt. In de tweede Monitor wordt ook toegelicht aan welke (mogelijke) handelingsperspectieven de gemeente denkt. De derde Monitor (november 2020) laat een geactualiseerd beeld zien ten opzichte van de tweede Monitor.
- Ook in december 2020 wordt de positie van de raad verder versterkt door de, zoals eerder genoemde, verruiming en tegelijkertijd begrenzing van het mandaat van het college in relatie tot te nemen corona-steunmaatregelen tot € 75.000 en het totale budgettaire beslag beneden de € 500.000 per jaar blijft (geldend voor 2021).
- De meeste raadsleden in Tilburg met wie de RKT in het kader van dit onderzoek gesproken heeft, ervaren het samenspel tussen college, raad en ambtelijke organisatie als positief. Er is door het college geïnvesteerd in een adequate informatievoorziening richting de raad. De raad is frequent geïnformeerd met behulp van raadsbrieven en aanvullend met onder meer de Monitors 'Tilburg onder Corona'. Tevens kan vastgesteld worden dat gaandeweg 2020 er weer sprake was van een reguliere verhouding tussen raad en college.
- In de vier gemeenten is er overigens wel een verschil zichtbaar in de mate waarin raden raadsvragen stelden en moties indienden. In de ene gemeente (Oss en Tilburg) kiest de raad daarbij aanvankelijk een wat terughoudende opstelling vergeleken met de andere gemeenten (Arnhem en Breda), vanuit de gedachte het college de ruimte te geven de crisis te bestrijden. In de loop van 2020 vlakken deze verschillen af.
- Overeenkomstig tussen de vier gemeenten is dat het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's een terugkerende wens is van de raden. In geen van de vier gemeenten zijn de raden zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en beleidsmatige alternatieven dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken.

Conclusies vraag 5

Vraag 5: Op welke *wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?*

[6] In Breda is dit het geval vanaf september 2020 naar aanleiding van raadsvragen over de wens van de raad om actiever betrokken te worden.

Kaderstellende rol

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk niet of nauwelijks sprake van kaderstelling door de vier raden; het college trof maatregelen en informeerde de raad hierover achteraf. Het is als raad lastig om in de eerste periode van de crisis actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Dat is gaandeweg het voorjaar van 2020 verbeterd; raden worden zoals regulier weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.
- Door middel van moties hebben de raden in alle vier de gemeenten verder bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor bepaalde kwetsbare groepen inwoners of met name door de coronacrisis getroffen instellingen en bedrijven.
- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere beleidsmatige alternatieven voorgelegd om over te besluiten.

Controlerende rol

- Inzake de controlerende rol van de raad zijn in Arnhem, Oss en Breda meer of minder scherpe uitgangspunten geformuleerd. Door het college in Tilburg zijn echter geen scherp geformuleerde uitgangspunten, doelen of ambities geformuleerd. De controlerende rol van de Tilburgse raad is op het coronadossier dan ook lastig. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol door aandacht te vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. Ook blijkt dat weinig van de vier raden hebben getoetst of het college zich hield aan geformuleerde uitgangspunten. Het blijkt dan ook belangrijk om, misschien wel juist, in tijden van crisis uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen met een duidelijke focus en ook te toetsten of het college zich daar aan houdt.
- Wat betreft de financiële consequenties van corona voor de gemeente Tilburg heeft de raad zijn controlerende rol wel meer inhoud kunnen geven. De raad heeft via raadsvragen en moties aandacht gevraagd voor het toelichten op en inzichtelijk maken van de (financiële en overige) gevolgen van de coronacrisis op de gemeente, zoals ook in de andere vier gemeenten. Dat heeft eraan bijgedragen dat het Tilburgse college de raad heeft voorzien met Monitors 'Tilburg onder Corona' waarin de genomen corona-steunmaatregelen en de financiële gevolgen zichtbaar werden. Zeker in de fase van herpakken, is het aan de raad om vasthoudend te zijn inzake financiële scenario's en beleidsalternatieven. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Volksvertegenwoordigende rol

- De meeste raadsfracties in de vier gemeenten zijn gedurende de coronacrisis door instellingen, bedrijven, zzp'ers (met name vanuit sectoren horeca, cultuur, sport en zorg) en inwoners benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, instellingen of bedrijven te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hen raakt. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen.

- Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Eind mei 2020 steunt de volledige raad van Tilburg een motie waarin het college wordt opgeroepen frequent in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen van de coronacrisis, zodat de raad besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat "raadsleden verantwoordelijkheid hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving". Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad ook in tijden van corona in positie kan komen en blijven.

Conclusie vraag 6

Vraag 6: Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

Een 'haal/breng'-matrix is opgesteld, welke samenvat wat gemeenten van elkaar kunnen leren (zie voor een verdere detaillering deel 3a, hfd 6, par. 6.2):

Halen → / Brengen ↓	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

Raakvlakken met Winterschool

De Winterschool op 4 januari 2021, 'De dynamiek van een diepe crisis en de rol van de lokale overheid', georganiseerd voor raadsleden, collegeleden en directieleden van de gemeente Tilburg, heeft een aantal raakvlakken met het onderzoek:

- Tijdens een crisis zijn er 1e oorzaken en 2e oorzaken van een crisis. Zo ook inzake de coronacrisis; 1e oorzaak is de introductie van het nieuwe virus, 2e oorzaken betreffen zaken als 'zijn o.a. de psychologische, sociale, financiële gevolgen in goede banen geleid?' Wanneer terug gekeken wordt hoe de gemeente Tilburg om is gegaan met 2e oorzaken, dan zijn bijv. de financiële consequenties per corona-steunmaatregel vaak duidelijk evenals de totaalomvang (via de coronareserve in de Programmabegroting 2021). Ook lijkt het evident dat er psychologische en sociale gevolgen zijn van de crisis, echter dit blijkt niet direct uit de genomen corona-steunmaatregelen in Tilburg.
- Een crisis betekent altijd een 'buigmoment'. Welke effecten heeft de crisis nu op toekomstig beleid in de gemeente Tilburg? Denk als gemeente tijdig na over de langere termijn en werk hiervoor scenario's uit, bijvoorbeeld in de vorm van een

herstelagenda[7]. Burgemeester Weterings geeft tijdens de Winterschool aan dat Tilburg weliswaar de Monitors 'Tilburg onder Corona' heeft, maar dat deze nog geen scenario's betreffen en dat hier meer aandacht voor nodig is. Houdt hierbij ook rekening met keuzes tijdens schaarste. Immers, stelt het Rijk in de toekomst minder middelen beschikbaar, dan dienen gemeenten vooraf na te denken over welke keuzes zij maken om het overgebleven budget op in te zetten.

- Het risico op een nieuwe pandemie is relatief klein, maar indien het gebeurt heeft het grote gevolgen voor de samenleving. Het is dan ook goed om als gemeente na te denken over welke zogenoemde 'no-regret maatregelen' voor toekomstige crisissen altijd genomen zouden moeten worden. Er is door de gemeente Tilburg tot op heden nog geen aandacht voor zulke no-regret maatregelen geweest, zo lijkt. Er zou eveneens een business case ten grondslag moeten liggen aan de keuze voor deze vorm van preventieve maatregelen.

5 Aanbevelingen

Voor de raad

De RKT doet de volgende aanbevelingen aan de raad:

1. Houd als raad de kaderstellende rol vast die gaandeweg het voorjaar van 2020 is ingenomen en vraag voortaan van het college om middels een aantal scenario's uitgewerkt in een herstelagenda inzichtelijk te maken wat de lange termijn effecten van de coronacrisis kunnen zijn op toekomstige beleidskeuzes in de gemeente Tilburg, daarbij rekening houdend met eventuele schaarsere budgetten vanuit het Rijk.
2. Vraag als raad ter versteviging van de controlerende rol aan het college om met behulp van een afwegingskader explicieter te maken hoe bij de keuze over corona-steunmaatregelen prioriteiten worden gesteld en belangen van getroffenen worden afgewogen, alsook hoe tegengestelde of conflicterende belangen van getroffenen tegen elkaar worden afgewogen.
3. Zorg dat in de Monitor 'Tilburg onder Corona' inzichtelijk wordt gemaakt wat de meerjarige (financiële) risico's zijn om te kunnen anticiperen op mogelijke toekomstige tegenvallers. Overweeg om in de Monitors hiervoor een separate risicoparagraaf op te nemen.

Voor het college

De RKT doet de volgende aanbevelingen aan het college:

4. Leg als college de uitgangspunten voor de beheersing van de (ook meerjarige) risico's van de coronacrisis helder vast en communiceer deze met de raad.
5. Om de raad van adequate informatievoorziening te blijven voorzien en de (financiële) risico's en consequenties van de coronacrisis in beeld te kunnen houden, blijf geactualiseerde Monitors 'Tilburg onder Corona' frequent aanbieden aan de raad. Neem daarin ook mee, naast de financiële consequenties, de psychologische, sociale en andersoortige gevolgen zodat duidelijk wordt wat de effecten van de crisis in totaliteit zijn.

[7] De herstelagenda in Tilburg kan ook mede vorm krijgen door initiatieven vanuit regionale samenwerkingsverbanden. Een voorbeeld is dat samen met de provincie Brabant, de B5-steden (waaronder Tilburg), M7-steden en BOM is gewerkt aan een Actie- en Investeringsagenda Corona-herstel (februari 2021). Deze agenda bevat projecten die bijdragen aan het minimaliseren van de negatieve impact als gevolg van het coronavirus en tegelijkertijd een positieve impact realiseren met een (middel)lange termijn structuurversterking. De focus ligt vooral op het versnellen van bestaande projecten en het slim gebruiken van nieuwe coronafondsen van het Rijk en de EU.

DEEL 2

BESTUURLIJKE REACTIE COLLEGE B&W

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

GEMEENTE TILBURG

Onderwerp	Datum
Bestuurliike reactie	6 april 2021
Ons kenmerk	**Uw kenmerk**

Doorkiesnummer
14 013

E-mail	**Fax**
college@tilburg.nl	013 542 93 96
Postadres	**Bezoekadres**
Postbus 90155 5000 LH Tilburg	Spoorlaan 181

Rekenkamer Tilburg
T.a.v. de heer H. Veldman
Rekenkamer@tilburg.nl

Geachte heer Veldman,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het ontwerprapport 'Lokale steun in crisis – Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg'. Wij willen u om te beginnen bedanken voor het gedegen en feitelijke ontwerprapport. Dank ook aan de Rekenkamers van Arnhem en Breda, de Rekenkamercommissie van Oss en aan het Bureau voor Economische Zaken in samenwerking waarmee het onderzoek is uitgevoerd.

Uit het ontwerprapport komt het beeld naar voren dat de gemeenteraad van Tilburg redelijk tevreden is over hoe zij bij de totstandkoming van de corona-steunmaatregelen betrokken is en hierover geïnformeerd is. Wij zijn verheugd dit te lezen.
Wij willen de gemeenteraad via deze weg dan ook complimenteren met hoe zij zich heeft opgesteld vanuit hun kaderstellende en controlerende rol. Daarmee heeft zij ons de ruimte gegeven om op adequate wijze te handelen in de bestrijding van de gevolgen van deze grootste naoorlogse crisis in Nederland.

Ingaande op aanbevelingen een, drie en vijf willen wij het volgende opmerken:
Zoals in de hele wereld heeft deze crisis ook in Tilburg op vrijwel alle sectoren een grote invloed. Echter, we hebben te maken met diverse situaties per sector. Zo zijn de gevolgen voor de detailhandel anders dan die voor culturele instellingen of het onderwijs. Daarnaast zal bij de ene sector sneller duidelijk zijn wat nodig is om de negatieve gevolgen het hoofd te bieden, dan bij een andere sector. Wij willen hierop juiste wijze kunnen inspelen.
Om deze reden is – bij de bespreking van de Vierde Monitor 'Tilburg onder Corona' op 1 maart 2021– met de raad van gedachten gewisseld hoe wij in Tilburg willen omgaan met de lange termijn effecten van de crisis. Wij hebben toegezegd de raad voor de zomer te informeren over de mogelijkheden tot scenario denken. In deze scenario's worden economische en sociaal-maatschappelijke effecten en risico's voor de verschillende sectoren op middellange en lange termijn zichtbaar gemaakt. Op basis van deze scenario's kunnen wij – in overleg met de raad – bepalen wanneer en voor welke sector één of meerdere lokale herstelagenda's nodig zijn.

Tijdens de raadsbijeenkomst over de Vierde Coronamonitor is ook afgesproken dat wij de raad via de twee wekelijkse raadsbrief en het dashboard corona blijven informeren over de meest actuele trends en cijfers met betrekking tot Corona in Tilburg. In dit dashboard worden de waardevolle elementen uit de Coronamonitor gehandhaafd. Daarnaast vullen en passen we het dashboard aan met relevante informatie uit de scenario's. In de twee wekelijkse raadsbrief worden ontwikkelingen in de aanpak van COVID-19 vanuit het perspectief van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VR MWB), aangevuld met de lokale situatie in Tilburg, beschreven.

Naast de meer specifiek op de crisis gerichte aanpak zullen wij ook via het reguliere proces - in de perspectiefnota en de verschillende kadernota's - onze beleidslijnen voor de lange termijn uitzetten. In deze nota's wordt altijd geredeneerd vanuit het hier en nu en vanuit de trends en ontwikkelingen in de stad. Hierin heeft het herstel een stevige plek en kan de raad invulling geven aan haar kaderstellende rol.

Aanbevelingen twee en vier gaan in op een afwegingskader en uitgangspunten bij de keuze voor steunmaatregelen en de beheersing van de (financiële) risico's van de crisis. Wij zijn het met u eens dat een afwegingskader bijdraagt aan het wegen van belangen en het stellen van prioriteiten bij de keuze voor corona steunmaatregelen en het op de juiste wijze verwerken van financiële consequenties. Mede om die reden hebben wij eind 2020 het raadsvoorstel 'Besluitvormingsproces en verwerking Corona maatregelen' en de bijbehorende 'Leidraad integraal behandelen verzoeken Coronasteun' opgesteld. De raad heeft hiermee ingestemd. Mocht er in de aanpak van de gevolgen van de crisis een aanleiding zijn om hierin andere afwegingen te maken, dan gaan we hierover het gesprek met raad aan.

Met deze werkwijze, toezeggingen en afspraken menen wij invulling te geven aan de aanbevelingen die u doet in het ontwerprapport.

Hoogachtend,

het college,

mr. A. van Berckel-van de Langemheen MBA
gemeentesecretaris

drs. Th.L.N. Weterings
burgemeester

DEEL 3a

NOTA VAN BEVINDINGEN

Lokale steun in crisis
-
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

DEEL 3b

NOTA VAN BEVINDINGEN

Lokale steun in crisis
-
Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

BEA economische argumentatie

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Reken kamer Arnhem

Gemeente Oss Rekenkamercommissie

T Rekenkamer | Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis
Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres:	Stad van Cahen
	Muurhuizen 104
	3811 EL Amersfoort
Telefoon:	06 – 430 35 116
E-mail:	info@bea.nl
Website:	www.bea.nl

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Tilburg**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaike van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?	• In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Tilburg genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft 125 corona-gerelateerde maatregelen geïnventariseerd waarvan er circa 59 kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen. • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: ➢ Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen. ➢ Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel). ➢ Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren. ➢ Faciliteren van instellingen of bedrijven om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld toestaan van een drive-thru voor een ijssalon, tijdelijke uitbreiding van terrassen, toestaan van terrasoverkappingen in de winter, inzet op 'verantwoord verplaatsen' in een corona-samenleving). ➢ Informatievoorziening over de crisis door middel van onder meer de monitor 'Tilburg onder corona', uitvoeren van een bedrijvenenquête over gevolgen van corona en het coronacrisisloket voor ondernemers van Station88. ➢ Matchen van bijdragen van Rijk en provincie voor culturele instellingen in landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum.

2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?	• Het college heeft op 6 november 2020 in een raadsvoorstel met behulp van een beslisboom en een stroomschema voor het te doorlopen besluitvormingsproces geschetst hoe naar zijn mening de besluitvorming over te nemen corona-steunmaatregelen kan worden ingericht. Daarbij is sinds die datum expliciet aandacht voor: ➢ Onderbouwing van het te dienen maatschappelijk belang en of dit belang voldoende zwaarwegend is. ➢ Toets op de levensvatbaarheid van de aanvrager, om te voorkomen dat geld wordt toegekend aan een instelling of bedrijf die daarna bijvoorbeeld alsnog failliet gaan. ➢ Proportionaliteit van de vraag, gericht op de verhouding tussen gevraagd bedrag en het maatschappelijk belang dat met de aanvraag gemoeid is) • Met deze stappen in de beslisboom en het stroomschema voor aanvragen van steunverzoeken verwacht de gemeente de effectiviteit en doelmatigheid van de beschikbare middelen te vergroten. • In het raadsvoorstel van 6 juni 2020, aangenomen op 14 december 2020, is opgenomen dat het college in principe tot € 75.000 vrij kan besluiten een maatregel te nemen, ook als niet is geborgd dat de maatregel gecompenseerd zal worden door het Rijk of dat de maatregel uit bestaande budgetten kan worden gedekt. In het raadsdebat op 14 december 2020 is met een amendement de aanvullende bepaling opgenomen dat dit mandaat is beperkt tot 2021 en dat er een maximum is gesteld van € 500.000. • Per saldo is sprake van een verruiming van het mandaat van het college, omdat uitgaven in beginsel behoren tot het budgetrecht van de raad, maar het door het college gevraagde mandaat wordt door de raad wel ingeperkt. • Indien het college buiten dit mandaat middelen wil aanwenden voor maatregelen,

	dient dit expliciet te worden voorgelegd voor goedkeuring aan de raad. • De gemeente heeft in de periodiek uitgebrachte monitors 'Tilburg onder corona' steeds aandacht voor de financiën, met name toegespitst op de vraag welke bedragen de gemeente ontvangt van met name het Rijk en welke uitgaven daar tegenover staan. Het in beeld hebben van (verwachte) inkomsten, met name compensatie van het Rijk, en verwachte uitgaven en de in november opgestelde beslisboom dragen bij aan beheersing van de financiële risico's van corona voor de gemeente.
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?	• In de eerste periode van de coronacrisis was 'geld' niet de belangrijkste overweging. Door gesprekspartners is toegelicht dat de sfeer toen zowel bestuurlijk als politiek was dat 'wat nodig is, moet gebeuren' en dat de dekking dan van latere zorg is. • Zoals toegelicht kan het college per maatregel tot een bedrag van € 75.000 en voor het jaar 2021 voor maximaal € 500.000 zelf afwegen of een maatschappelijke ondersteuningsvraag en daarop te baseren maatregel voldoende relevant is. Boven deze begrenzing is de raad expliciet aan zet om die afweging te maken. • Voor november 2020 was dit afwegingskader minder expliciet. • Ook sinds november 2020 is de afweging van de diverse maatschappelijke belangen (bijvoorbeeld het belang van ondernemers versus het belang van inzetten op sociaal kwetsbare inwoners) niet expliciet uitgewerkt.
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?	• De gemeenteraad heeft in een motie van 25 mei 2020 unaniem uitgesproken dat het college periodiek met de raad in gesprek dient te gaan, waar mogelijk elke 14 dagen, over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. • Met de motie van 25 mei 2020 spreekt de raad ook uit in te stemmen met de tot dan door het college genomen maatregelen.

	• Tot dan was de betrokkenheid van de raad vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. • Zoals hiervoor toegelicht heeft de raad op 14 december 2020 besloten het mandaat van het college te beperken tot € 75.000 per maatregel en een maximum van € 500.000 voor 2021. Daarbuiten moeten besluiten worden genomen door de raad. In de periode daarvoor zijn ook besluiten over corona-steunmaatregelen genomen door de raad, waarbij dit vooral maatregelen betreft met financiële gevolgen voor de gemeente (o.a. vrijstelling precario voor terrassen, wijziging legesverordening, regeling leges evenementen). • Specifiek voor de maatregel om extra subsidie toe te kennen aan Starterslift BV voor leningen aan startende ondernemers, heeft de raad het raadsvoorstel aangenomen om deze taak als een publieke taak te zien, waardoor het college ruimte kreeg om de extra subsidie toe te kennen. • In een informele sessie met raadsleden ten behoeve van het voorliggende onderzoek is gebleken dat de meeste raadsleden positief oordelen over de informatievoorziening door het college. Er is veel en frequent geïnformeerd met behulp van raadsbrieven en aanvullend met onder meer de monitor 'Tilburg onder corona'. • In die sessie is ook gebleken dat de raad terughoudend was met het in de crisisperiode indienen van raadsvragen, om het college ruimte te geven de crisis te kunnen managen. • Gaandeweg 2020, in de periode van mei en juni 2020, is de normale verhouding tussen raad en college weer hersteld.

***

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van het Rijk

Maatregelen Rijksoverheid…

Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart 2020 diverse maatregelen genomen om ondernemers en inwoners te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van de coronacrisis. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deeltijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd:

- Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetdaling, wordt vergoed aan bedrijven.
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets voor zelfstandig ondernemers.
- Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belastinguitstel en verlaging van winstbelasting.

… aangevuld met lokale maatregelen

Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat de maatregelen om het coronavirus te bestrijden tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen.

Dilemma

Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is de raad betrokken?

De door Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss (samen: B3A- rekenkamers) geformuleerde vraagstelling richt

zich zowel op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen als op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en hoe gemeenteraden in voorkomende gevallen 'goed' of 'beter' in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?
	2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
	4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volks-vertegenwoordigende taken?

Afbakening corona-

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona

steunmaatregel

steunmaatregelen worden opgevat:

- Door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen, ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
  - inwoners
  - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
  - verenigingen
  - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen. Ook is van belang dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, ondernemers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed naar gericht verdiepen

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soortenmaatregelen is niet volledig hard te trekken. In bijlage I is een overzicht opgenomen van 'overige' maatregelen waarvan door BEA is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregelen.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor de gemeente Tilburg is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdlijn en categorisering van deze maatregelen.
- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadsvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name

door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.
- Bijlage I bevat een overzicht van door de gemeente genomen maatregelen die op basis van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening niet worden gezien als corona-steunmaatregelen.
- Bijlage II beschrijft in meer detail de maatregelen die binnen de in dit onderzoek gehanteerde afbakening wel worden gezien als corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Tilburg op corona: aanpak en organisatie

2.1 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden

Op 27 februari is de gemeente Tilburg met het coronavirus geconfronteerd, toen in het Elizabeth-TweeStedenziekenhuis de eerste Nederlandse coronadiagnose werd gesteld. Sinds de uitbraak van het virus zijn er in Nederland op verschillende bestuurlijke niveaus maatregelen getroffen om de verspreiding van het virus in te dammen en om voor bedrijven en inwoners de gevolgen te verzachten van de pandemie en van de preventieve maatregelen.

Snel opschaling naar GRIP-4

Op 27 februari 2020 ’s avonds komt bij de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VRMWB) het Regionaal Operationeel Team (hierna: ROT) bij elkaar. In een ROT werken regionale functionarissen, onder coördinatie van een operationeel leider, samen op het gebied van geneeskundige zorg, bevolkingszorg, brandweerzorg, politie en communicatie met als doel een (dreigende) crisis te beheersen. Op 28 februari wordt formeel opgeschaald naar GRIP-2[10]. Op maandagochtend 2 maart 2020 is door de voorzitter van de veiligheidsregio opgeschaald naar GRIP-4 en vindt de eerste vergadering van het regionaal beleidsteam (RBT) plaats[11]. GRIP staat voor gecoördineerde regionale incidentbestrijdingsprocedure. Opschaling tot GRIP-4 vindt plaats als er behoefte is aan bestuurlijke coördinatie en leiding bij een ramp van meer dan plaatselijke betekenis. In dat geval neemt het bestuur van de Veiligheidsregio de relevante bevoegdheden van de burgemeesters over[12].

[10] GRIP staat voor Gecoördineerde Regionale IncidentbestrijdingsProcedure.
[11] Bron Veiligheidsregio West- en Midden-Brabant (VRWMB), Tussentijdse verantwoording gemeenteraden COVID-19 crisis, ‘Alleen samen krijgen we corona onder controle’, juni 2020.
[12] Zie Instituut voor Fysieke Veiligheid (IFV), Nederlandse Vereniging voor Raadsleden en Nederlands Genootschap van Burgemeesters (NGB), *De veiligheidsregio en de gemeenteraad*, december 2019.

GRIP-3	GRIP-4
• Situatie waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties.	• Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, is er ook nog een GRIP-4[13]. • Dan gaat het om situaties waarin de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de Veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

De trekker bij deze regionale aanpak is de voorzitter van de Veiligheidsregio. In het geval van de gemeente Tilburg is dit de voorzitter van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (in casu de burgemeester van Tilburg).

De burgemeester van Tilburg leidt als burgemeester van de qua inwoners grootste gemeente in de Veiligheidsregio het regionaal beleidsteam (RBT). De burgemeester is in zijn gemeente (politiek) verantwoordelijk voor de inzet van alle hulpverleningsdiensten die betrokken zijn bij de handhaving van de openbare orde en veiligheid in het kader van de Wet veiligheidsregio's.

Door de Veiligheidsregio te treffen (nood-)verordeningen worden voor kennisgeving toegezonden aan de gemeenteraad. Op 18 maart 2020 gaat een noodverordening vanuit de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant in werking met de volgende bepalingen[14]:

- Het is verboden om openbare samenkomsten en vermakelijkheden als bedoeld in artikel 174 van de Gemeentewet, samenkomsten in voor het publiek toegankelijke gebouwen en bijbehorende erven en samenkomsten in besloten sfeer te laten plaatsvinden, te (laten) organiseren dan wel te laten ontstaan waar meer dan honderd personen gelijktijdig samenkomen, dan wel aan dergelijke samenkomsten deel te nemen. Dit verbod is niet van toepassing op de dagelijkse gang van zaken in het openbaar vervoer en in gebouwen en bijbehorende erven van overheidsinstellingen en zorginstellingen.
- Het is verboden om een van de volgende inrichtingen geopend te houden:
  - Inrichtingen waar ter plaatse eten of drinken wordt verkocht en genuttigd (eet- en drinkgelegenheden), met uitzondering van inrichtingen in bedrijven die niet voor het

[13] Er kan verder opgeschaald worden naar GRIP-5 (als er sprake is van veiligheidsregio-overstijgende problemen) en GRIP-6 als landelijke opschaling nodig is .
[14] http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Waalwijk/CVDR638457.html .

publiek toegankelijk zijn (bedrijfskantines en bedrijfscatering) en inrichtingen in hotels ten behoeve van de hotelgasten.
  - Sport- en fitnessclubs (sportaccommodaties en sportinrichtingen), waaronder zwembaden, sporthallen en sportvelden.
  - Sauna's.
  - Inrichtingen waar bedrijfsmatig gelegenheid wordt gegeven tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of bedrijfsmatig vertoningen van erotisch-pornografische aard worden aangeboden.
  - Coffeeshops, behalve voor zover uitsluitend sprake is van de verkoop, aflevering of verstrekking van softdrugs (afhaalfunctie).
- Deze verboden gelden niet voor de hulpdiensten en voor door de voorzitter van de Veiligheidsregio aangewezen (categorieën van) gevallen.

In de periode daarna volgen meerdere verordeningen, met aanvullende maatregelen. In juni en juli 2020 volgen vervolgens versoepelingen van een deel van de beperkende maatregelen. Op 25 augustus 2020 wordt een nieuwe noodverordening van kracht.

De maatregelen om de verspreiding van het virus in te dammen zijn veelal genomen op initiatief van het kabinet. In regelmatige persconferenties hebben de premier en de minister van Volksgezondheid maatregelen afgekondigd die zijn opgenomen in modelverordeningen die door de Veiligheidsregio´s zijn omgezet in regionale noodverordeningen.

De maatregelen om de gevolgen van de pandemie en de bestrijdingsmaatregelen te verzachten voor inwoners en bedrijven zijn genomen door zowel de Rijksoverheid als de gemeenten. De Rijksoverheid heeft daartoe zelf economische steunmaatregelen genomen in de vorm van drie noodpakketten. En de Rijksoverheid heeft in overleg met de VNG middelen beschikbaar gesteld voor maatregelen van de gemeenten.

2.2 Opzet van een crisisorganisatie

Inrichting lokale crisisstructuur

De gemeente Tilburg onderhoudt een – doorgaans slapende – crisisstructuur. Deze structuur is ingericht voor rampen met een duidelijk begin en einde die niet te ver uit elkaar liggen (type 'ontspoorde chloortrein'), maar was nog niet eerder getest in een langdurige crisis zoals de coronapandemie. Als onderdeel van de GRIP-structuur is de Hoofdtaakorganisatie (HTO) ingesteld met daarin de ambtelijk meest betrokkenen, die 24/7 in touw waren om de crisis feitelijk te managen in Tilburg. De HTO kende een wisselende voorzitter in de personen van Aad van de Pol (controller) en het hoofd van het team Veiligheid en Wijken.
Nu is deze structuur in de coronapandemie uitgebreid met het afdelingshoofd Sociaal en het afdelingshoofd Economie en Arbeidsmarkt. Het resulterende team coördineerde de activiteiten die in de crisisbeheersing toevallen aan de oranje kolom (bevolkingszorg), naast de witte kolom (geneeskundige zorg), de blauwe kolom (politiezorg) en de rode

kolom (brandweerzorg). Het team kwam dagelijks bijeen voor een crisisbespreking. Het team had een coördinerende rol. De uitvoering had plaats in de staande organisatie.

Wie stuurt aan?

Tilburg heeft snel een crisisorganisatie ingezet om de lijnorganisatie aan te sturen, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Bestuurlijk was daarbij relevant dat de burgemeester als voorzitter van de Veiligheidsregio ook daar veel tijd aan moest besteden en dat ook wethouder Dols participeerde in de overleggen van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VRMWB) als vertegenwoordiger namens Tilburg.

In Tilburg was de bestuurlijke aansturing van de crisis belegd bij de Stuurgroep Corona. In de stuurgroep waren de meest betrokken wethouders opgenomen (Berend de Vries, Rolph Dols, Esmah Lahlah en Mario Jacobs) met de burgemeester 'on standing invitation'.

Rond de zomer 2020 ging Tilburg weer terug naar de normale organisatie, toen in juni 2020 versoepelingen werden afgekondigd door het kabinet.

De crisisorganisatie met de Stuurgroep Corona en de HTO is toen vervangen door een structuur met respectievelijk een bestuurlijk combi-portefeuillehoudersoverleg (combi-PHO) op vrijdag en een ambtelijk 'corona forum'. Het corona forum is een organisatiedoorsnijdende overlegtafel waar alles aan de orde komt wat corona-gerelateerd is. Elke dinsdag werden daar alle coronagerelateerde stukken besproken. Die stukken zijn dan op vrijdag aan de orde in het combi-PHO en kunnen dan de volgende dinsdag in het college worden geagendeerd voor bespreking of besluitvorming. In het combi-PHO is men niet bevoegd om besluiten te nemen, die vinden plaats in het collegeoverleg op dinsdag. Een uitzondering op deze regel is mogelijk bij zeer spoedeisende issues (de in het combi-PHO dan genomen besluiten worden alsnog bekrachtigd in het navolgende collegeoverleg op dinsdag).

Veel besluiten voorjaar binnen mandaat DT

Veel van de besluiten die in de aanvangsfase zijn genomen, behoren tot de bedrijfsvoering en vallen dus onder het mandaat dat het bestuur van de raad heeft gekregen en kunnen daarbinnen deels ambtelijk worden afgedaan. Bedrijfsvoeringszaken zijn gemandateerd aan het directieteam (dit was al zo voor de coronacrisis). Denk aan liquiditeitssteun door uitstel van betaling, maar ook aan IT-uitgaven voor de thuiswerkplek, digitaal vergaderen en dergelijke. Pas bij afboeken van bedragen boven een bepaald bedrag komt het college in beeld wat betreft verleend uitstel van betalen.

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

In dit deelrapport richten we ons op de maatregelen die door de gemeente zijn genomen. De maatregelen van het Rijk en van de Veiligheidsregio's blijven hier dus buiten beschouwing.
Bij de inventarisatie van de maatregelen die door de gemeente Tilburg zijn genomen zijn we onder meer uitgegaan van de volgende bronnen:

- College- of burgemeesterbesluiten zoals die zijn gepubliceerd in het BestuursInformatieSysteem (BIS) van de gemeente.
- Raadsbesluiten zoals die zijn gepubliceerd op www.raadtilburg.nl (Notubiz).
- Aanvullend specifieke overzichten in de volgende documenten:
  - De monitor "Tilburg onder corona" van juni 2020.
  - De tweede monitor "Tilburg onder Corona" van september 2020.
  - De derde monitor "Tilburg onder Corona" van oktober 2020.

In totaal zijn in deze vier bronnen 125 maatregelen[15] van 1 maart tot 1 november 2020 te vinden die zijn genomen in verband met de coronacrisis. Van deze maatregelen zijn er 20 genomen middels een besluit van de burgemeester of van het college. Daarvan zijn er drie bekrachtigd door de gemeenteraad.

Van deze 125 maatregelen zijn er 56 te categoriseren als steun of compensatie voor inwoners, instellingen, verenigingen en bedrijven (inclusief zelfstandigen). De overige 69 zijn dat niet. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Maatregelen die de gemeente neemt als werkgever en als aanbieder van diensten (mogelijk maken thuiswerken, plaatsen van hoestschermen bij publieksbalies).
- Maatregelen om bepaalde vormen van dienstverlening (zoals plaagdierenbestrijding) op te schorten.
- Maatregelen die betrekking hebben op door het Rijk opgedragen taken (zoals uitvoering Tozo).
- Mededelingen dat de gemeente in overleg is met bepaalde groepen in de samenleving over de invulling van de gedragsadviezen van het RIVM.
- Mededelingen dat de gemeente lobbywerk verricht of gaat verrichten om compensatie te krijgen van bepaalde kosten.

Tijdlijn

De eerste door de gemeente Tilburg getroffen corona-steunmaatregelen zijn genomen op 20 maart 2020. De situatie waarin de gemeente zich dan bevindt kan, net als in andere

[15] De aantallen zijn bij benadering omdat het tellen van maatregelen arbitraire keuzen vergt. Sommige besluiten bevatten meer dan één maatregel. Soms worden bij besluit eerder genomen maatregelen uitgebreid, aangepast, verlengd of ingetrokken. Soms komt één maatregel onder verschillende namen of omschrijvingen in de verschillende lijsten voor.

gemeenten, worden gekenschetst als een echte crisissituatie. Er moeten onder grote tijdsdruk op een groot aantal terreinen maatregelen worden getroffen en besluiten worden genomen, zowel gericht op de volksgezondheid en openbare orde als op het terrein van het sociaal domein, economie, cultuur en sport. Navolgend wordt een tijdlijn op hoofdlijnen geschetst van de door de gemeente Tilburg genomen maatregelen.

Crisis

De maanden maart en april 2020 kunnen worden gezien als de 'echte' crisismaanden, waarin het college onder grote druk een zeer groot aantal maatregelen heeft genomen, voor een deel te zien als corona-steunmaatregelen in het kader van het voorliggende onderzoek. De crisisperiode ontwikkelde zich als volgt:

- Op 27 februari wordt de eerste besmetting geconstateerd in Nederland.
- In de periode van 7 tot 12 maart is er sprake van toenemende besmettingen in het Elisabeth TweeSteden-ziekenhuis (ETZ) in Tilburg en het Amphia-ziekenhuis in Breda.
- Op 10 maart worden alle grote evenementen in Brabant verboden.
- Op 15 maart is er sprake van een 'lockdown', waarbij onder meer de horeca moet sluiten.
- Op 17 maart treft het kabinet de eerste corona-steunmaatregelen voor ondernemers en bedrijven, waaronder de NOW-maatregel op basis waarvan ondernemers tot 90 procent van de loonkosten vergoed kunnen krijgen.
- Op 20 maart neemt de gemeente Tilburg het besluit voor de eerste lokale corona-steunmaatregelen. Dit betreft onder meer
  - Uitstel van betaling op verzoek voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders van betaling van huurpenningen, optierente of erfpacht voor drie maanden.
  - Uitstel van huurbetaling voor huurders van Entrada en Zwarte Zwaan (het gaat om startende ondernemers).
  - Uitstel van huur van gemeentelijk vastgoed.
  - Doorbetaling van uren van medewerkers van de Diamant-groep ondanks beperking van de openingstijden van de fietsenstalling waar zij werkzaam zijn.
- Op 24 maart volgt een collegebesluit voor onder meer de volgende corona-steunmaatregelen:
  - Uitstel van betaling van heffingen en belastingen voor ondernemers.
  - Compensatie van ondernemersfondsen vanwege het wegvallen van de reclamebelastingen op basis waarvan zij regulier inkomsten ontvangen.
  - Uitbetaling van subsidies voor geannuleerde evenementen indien er kosten zijn gemaakt.
  - Tijdelijke huurverlaging ten aanzien van de tarieven voor Koepelhal/Wagenmakerij.
- Op 25 maart wordt het besluit genomen om zorgaanbieders op het terrein van Wmo en jeugdhulp te blijven doorbetalen, ondanks dat zij vanwege coronabeperkingen de overeengekomen diensten vaak niet kunnen leveren. Eventuele meerkosten vanwege benodigde extra inzet wordt ook vergoed.
- Op 27 maart volgende nieuwe maatregelen:

  - Verkorten van de betalingstermijnen voor leveranciers aan de gemeente.
  - Verstrekking van laptops aan schoolkinderen in minimagezinnen.
  - Doorbetaling van alfahulpen.
  - Opvang van dak- en thuislozen op de locaties Cederstraat en Willem II-kazerne.
- Op 31 maart besluit de gemeente door kermisexploitanten al betaalde pachtsommen voor kermissen die geen doorgang kunnen vinden als gevolg van corona, te restitueren.
- Op 3 april volgt het besluit tot uitstel van betaling voor de reclamebelasting.
- Op 10 april besluit het college tot 'coulance' wat betreft betalingsafspraken die getroffen zijn met inwoners en bedrijven waarbij onder meer de invorderingsrente wordt verlaagd (van 4 procent naar 0 procent) en er bijvoorbeeld geen deurwaarders worden ingezet.
- Op 14 april volgt het besluit om culturele instellingen niet te korten op de subsidie ondanks vanwege corona niet geleverde prestaties.
- Eveneens op 14 april besluit het college tot een aanbod aan marktkooplieden en de Stichting Tilburgse Markten om gebruik te maken van de diensten van een via Team Ondernemersadvies en VVV (afdeling Economie & Arbeidsmarkt) ingeschakelde adviseur.
- Op 21 april wordt besloten de eigen bijdrage voor de Wmo voor de maanden maart en april te schrappen.
- Tot slot volgt op 28 april het besluit tot vrijstelling van precario voor terrassen en uitstallingen.

Als afsluiting in zekere zin van de meest heftige crisisperiode volgt op 1 mei 2020 een raadsbrief met daarin een inventarisatie van tot dan door de gemeente genomen maatregelen[16].

'Herpakken'

In de maanden daarna verschuift de focus van de gemeente geleidelijk van maatregelen gericht op het beperken van de gevolgen van de crisis naar investeringen in informatievoorziening (door middel van onder meer een monitor 'Tilburg onder Corona') en maatregelen met het doel om ondernemers in staat te stellen goed in te kunnen spelen op de veranderende omstandigheden. In de periode van mei tot en met juli 2020 worden onder meer de volgende maatregelen genomen:

- 13 mei wordt het besluit genomen met de naam 'verantwoord verplaatsen van verkeer in 1,5 meter-samenleving'. Het richt zich op het verlagen van de maximum snelheid binnen de Ring en korter groen geven voor automobilisten, met als doel om de voetganger en fietsers beter te kunnen faciliteren en zo ook een impuls te genereren voor de ondernemers in de binnenstad.
- Op 19 mei volgt een collegebesluit 'Subsidieverlening ondersteunen ondernemerschap Regio Midden-Brabant tijdens en na corona'. De middelen hiervoor ontvangt de gemeente Tilburg van de provincie Noord-Brabant. De provincie wil hiermee de

[16] Gemeente Tilburg, raadsbrief met onderwerp 'Genomen maatregelen corona', 1 mei 2020. Voor bijlage zie: https://tilburg.raadsinformatie.nl/document/8714065/1#search=%22corona%22.

informatievoorziening aan ondernemers bevorderen, met inschakeling onder meer van de Stichting Midpoint Brabant.

- 1 juni wordt een tijdelijke uitbreiding toegestaan van terrassen, waarbij tegelijkertijd wordt besloten om voor deze uitbreiding geen leges te heffen.
- Op 9 juni volgen de volgende besluiten:
  - Uitstel van eerder voorgenomen aanpassingen aan de gemeentelijke minimaregelingen (met één jaar).
  - Vrijstelling van door verenigingen te betalen huur voor buitensportaccommodaties die gebruikt worden door jongeren.
  - Verlaging van de huur van zwembaden door zwemverenigingen.
  - Ondersteuning van de inrichting van (nood)opvang voor kwetsbare kinderen.
- Op 16 juni wordt het collegebesluit 'Ketensolidariteit Horeca Tilburg' genomen. Het doel is om tot huurverlaging te komen voor horecaondernemers op het vlak van huurverplichtingen. Voor de gemeente zelf betekent dit dat zes huurders van gemeentelijke ruimte een huurverlaging ontvangen.
- Op 23 juni besluit het college om € 1,2 miljoen ter beschikking te stellen in het kader van de door de Rijksoverheid gevraagde matching door gemeenten (en ook provincies) van extra subsidiëring vanuit de landelijke cultuurfondsen voor culturele instellingen die behoren tot de basisinfrastructuur (BIS). In Tilburg betreft dit Podium 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het TextielMuseum.
- Eveneens op 23 juni besluit het college dat ondernemers die van start gegaan zijn met behulp van de Bbz langer gebruik kunnen maken van deze voorziening (48 in plaats van 36 maanden) indien zij door de coronacrisis worden geraakt.
- Op 6 juli wordt besloten dat leges voor de aanvraag van een evenementenvergunning voor de periode 1 maart tot en met 31 augustus niet wordt geheven en zo nodig wordt terugbetaald. De gemeente mist hierdoor een bedrag van € 30.000 aan inkomsten en moet bovendien € 50.000 al betaalde leges terugbetalen omdat evenementen in de betreffende periode niet door konden gaan.
- Op 7 juli 2020 wordt door het college besloten subsidie te verlenen ten behoeve van SKE Fonds Starterslift Investment BV, dat zich richt op het financieel ondersteunen van kansrijke innovatieve startups in de regio Midden- en West-Brabant. Het gaat om een extra bijdrage van € 350.000.
- Omdat de kinderopvanginstellingen en de gastouderbranche geraakt zijn door de coronacrisis en extra kosten hebben moeten maken, kan de gemeente Tilburg met van het Rijk hiervoor ontvangen middelen op 14 juli besluiten deze sector te compenseren. Compensatie richt zich verder op de extra kosten die ouders hebben gehad vanwege eigen bijdragen.

Informatie-voorziening

In de fase van 'herpakken', zoals de maanden mei tot en met juli 2020 kunnen worden gekarakteriseerd, investeert de gemeente Tilburg ook in informatievoorziening over de impact van de coronacrisis. In juni wordt de eerste Monitor 'Tilburg onder Corona' opgesteld en gepubliceerd. De raad heeft opdracht gegeven de monitor op twee

momenten te actualiseren, te weten tegelijk met de hoofdlijnenbrief en de begroting 2021 in november 2020. In de 'Tweede Monitor Tilburg onder Corona' van september 2020 is een geactualiseerd beeld opgenomen van de belangrijkste gevolgen van corona voor de Tilburgse samenleving en hoe de gemeente Tilburg de maatschappelijke en financiële impact daarvan beoordeelt. In de tweede monitor wordt ook toegelicht aan welke (mogelijke) handelingsperspectieven de gemeente denkt. De tweede monitor 'Tilburg onder Corona' van september 2020 heeft als ondertitel 'Van crisismaatregelen naar herstel en inspelen op de toekomst'. De monitor bevat verder een overzicht van de tot nu toe door Rijk, provincie en de gemeente Tilburg genomen maatregelen.

Normalisatie & herstel

Na de zomer wordt de inzet op aanpassing van ondernemers en instellingen aan de nieuwe situatie (in casu de 1,5 meter-economie) gecontinueerd. In deze periode wordt ook gewerkt aan onderdelen voor een herstelagenda. Deze periode wordt op 13 oktober 2020 onderbroken als door het kabinet wordt besloten tot een tweede 'lockdown'. Hiermee komt een einde aan een periode waarin juist geleidelijk steeds meer versoepelingen van eerder genomen beperkende coronamaatregelen zijn doorgevoerd.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

De 55 maatregelen die wel beschouwd kunnen worden als steun- of compensatiemaatregelen kunnen worden onderscheiden naar de aard van de steun:

- faciliteiten (ruimte maken voor economische activiteiten en voor de inwoners van de stad in een 1,5 m-samenleving);
- liquiditeitssteun (leningen, uitstel van betaling voor afnemers, versnelde betaling voor leveranciers etc.);
- financiële steun (giften, kwijtschelding e.d.).

Daarnaast kan onderscheid worden gemaakt naar de doelgroep waarop de maatregel is gericht:

- Generiek: steun voor ondernemers ongeacht de sector waarin ze werken.
- Sector: steun voor ondernemers in specifieke sectoren.
- Afnemers/leveranciers: steun voor afnemers en/of leveranciers van de gemeente.
- Inwoners: steun voor inwoners of instellingen zonder winstoogmerk die inwoners ondersteunen.

In tabel B1 zijn de steunmaatregelen van de gemeente Tilburg weergegeven op chronologische volgorde. Als datum is genomen de datum van het collegebesluit of het burgemeesterbesluit. Als een dergelijk besluit er niet is, is de datum genomen die is vermeld in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei of de datum van de monitor waarin de maatregel voor de eerste keer is genoemd.

Tabel B.1 Steunmaatregelen van de gemeente Tilburg in chronologische volgorde

Bronnen

B	Burgemeesterbesluit
C	Collegebesluit
RB	Raadsbesluit
M0	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
M1	Monitor
M2	Tweede Monitor
M3	Derde Monitor

Steuncategorieën

F	Faciliterende maatregel
L	Liquiditeitsondersteuning
G	Financiële maatregel
O	Overige hulp

Doelgroepcategorieën

G	Generiek
S	Sector
L/A	Leveranciers/afnemers
I	Individuele bedrijven
B	Inwoners

Nr.	Datum 2020	Maatregel	Bron	Steun	Doel groep
1.	20-3	Beperken openingstijden fietsenstallingen, doorbetalen uren Diamant-groep	M0	G	L/A
2.	20-3	Uitstel huurbetaling voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders	M0	L	L/A
3.	20-3	Uitstel huurbetaling voor huurders Entrada en Zwarte Zwaan (startende ondernemingen)	M0	L	L/A
4.	20-3	Uitstel huur gemeentelijk vastgoed	M1	L	L/A
5.	24-3	Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen, voor zover kosten gemaakt	C	G	S
6.	24-3	Uitstel betaling toeristenbelasting	C	L	G
7.	25-3	Doorbetalen zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo	M0	G	L/A
8.	27-3	Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties	M0	G	L/A
9.	27-3	Verstrekking laptops aan schoolkinderen uit minimagezinnen	M0	G	B
10.	27-3	Doorbetalen alfa-hulpen voor uren die door de klant zijn afgezegd	M0	G	L/A

11.	27-3	Verstrekken voorschotten TOZO	M0	L	G
12.	27-3	Betalingsverplichting reclamebelasting en BIZ uitstellen tot 1-10-2020	M0	L	G
13.	27-3	Verkorten betalingstermijnen leveranciers	M0	L	L/A
14.	27-3	Opvang dak- en thuislozen Cederstraat en Willem II kazerne	M0	F	B
15.	31-3	Restituties pachtsommen geannuleerde kermissen	M0	G	L/A
16.	3-4	Verruiming regelgeving PGBs Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw	M0	G	B
17.	3-4	Uitstel van betaling voor exploitanten reclame-objecten	M0	L	L/A
18.	10-4	Culturele instellingen: over 2020 niet korten op subsidies wegens niet-geleverde prestaties	M0	G	S
19.	10-4	Ondersteunen stichting Tilburgse markten met advies en vergoeding inkomstenderving	M0	F/G	S
20.	10-4	Coulance betalingsafspraken	M0	L	G
21.	14-4	Toestaan neerzetten bord voor ijssalon drive thru	C	F	I
22.	14-4	Toestaan realisatie ijssalon drive thru	C	F	I
23.	21-4	Geen eigen bijdragen Wmo in mrt en apr	M0	G	B
24.	28-4	Vrijstelling precario voor terrassen, uitstallingen e.d. (raadsbesluit 25-5-2020)	RB	G	S
25.	28-4	Uitstel betaling precario	C	L	G
26.	13-5	"Verantwoord verplaatsen" verkeer in 1,5 meter samenleving	M1	F	G
27.	19-5	Subsidie Midpoint (doorsluizen geld van de provincie)	C	G	G
28.	26-5	Tweede wijziging legesverordening: geen leges vergunningen voor terrasuitbreidingen (raadsbesluit 25-5-2020)	RB	G	S
29.	1-6	Tijdelijke uitbreiding terrassen tot 31-10-2020	B	F	S
30.	9-6	Uitstel aanpassing minimaregelingen tot na 2020	M1	G	O
31.	9-6	Vrijstelling huur buitensportaccommodaties voor jeugd tot 1-8	M1	G	L/A
32.	9-6	Verlaging huur zwemverenigingen met 50 procent tot 1 augustus	M1	G	L/A
33.	9-6	Ondersteuning inrichting (nood)opvang kwetsbare kinderen	M1	G	O
34.	9-6	Ondersteuning HBO	M1	NB	O
35.	9-6	Plaatsen van extra afvalbakken tegen zwerfafval	M1	O	B

36.	9-6	Vaker legen van wijkverzamelcontainers glas, textiel en plastic/metaal/drankverpakkingen	M1	O	B
37.	16-6	Regeling leges evenementen en kosten tapvergunning (raadsbesluit 6-7-2020)	RB	G	L/A
38.	16-6	Convenant ketensolidariteit horeca Tilburg	C	F	L/A
39.	23-6	Tijdelijke hardheidsclausule Bbz	C	G	G
40.	23-6	Verhoging bijdrage aan steunpakket cultuur BrabantStad/ Tilburg tot € 1,2 miljoen	C	G	S
41.	23-6	Verlenging uitstel betaling heffingen voor ondernemers	C	L	G
42.	23-6	Tijdelijk mogelijk maken van overkappingen op terrassen bij horeca-inrichtingen middels een tijdelijke omgevingsvergunning	C	F	S
43.	juni	Crisisplan Binnenstad i.s.m. BMT, BIZ, Citymarketing en Ondernemersfonds Tilburg	M1	F	G
44.	7-7	Starterslift Overbruggingslening beschikbaar voor ondernemers	C	L	G
45.	14-7	Compensatie gemaakte kosten kinderopvang en gastouders	C	G	S
46.	1-9	Versneld beoordelingsproces voor tijdelijke initiatieven en evenementen	M2	F	S
47.	1-9	Snel meedenken om initiatieven ondernemers mogelijk te maken	M2	F	G
48.	1-9	Tijdelijke verlaging huurtarieven Koepelhal/Wagenmakerij	C	G	L/A
49.	1-9	Gedeeltelijke compensatie ondernemersfondsen voor tegenvallende inkomsten	M2	G	G
50.	1-9	Extra steun van maximaal € 1,2 miljoen voor 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het Textielmuseum	M2	G	S
51.	1-9	Bijplaatsingen hotspotlocaties ook op zaterdag en zondag opruimen	M2	O	B
52.	1-9	Soepel omgaan met prestatieafspraken dorps- en wijkaccommodaties	M2	G	S
53.	22-9	Terrasoverkappingen in winterperiode	C	F	S
54.	22-9	Terrasuitbreidingen in winterperiode	B	F	S
55.	13-10	Vaker schoonmaken openbare toiletten	M3	O	B
56.	13-10	Tijdelijk inrijdverbod autoverkeer Piushaven en fietsverkeer Korte Heuvel tbv terrassen	M3	F	S
57.	27-10	Coulance-regeling sport	C	G	L/A

58.	23-11	Wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen	RB	G	G
59.	23-11	Vijfde wijziging legesverordening, waardoor leges niet geheven worden in geval een vergunning wordt aangevraagd voor de tijdelijke uitbreiding en/of overkapping van een terras (1-11-2020 t/m 31-12-2020)	RB	G	G

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad

Van fysiek naar digitaal overleg

De coronacrisis heeft het functioneren van de gemeentelijke democratie ernstig bemoeilijkt. Op 9 maart 2020 is nog een reguliere fysieke vergadering gehouden van de gemeenteraad. Daarna stonden de geldende regels het functioneren van de gemeenteraad in de weg. Fysieke vergaderingen waren een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar fysieke vergaderingen waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio. Dit probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.

Kort voordat de spoedwet van kracht is geworden hebben nog wel twee raadsvergaderingen plaatsgevonden.

- Op vrijdag 3 april 2020 is een raadsvergadering uitgeschreven waarbij alleen de burgemeester en de griffier aanwezig waren.
- Nadat daar was geconstateerd dat onvoldoende raadsleden waren verschenen om de raadsvergadering te kunnen beginnen, heeft de burgemeester een nieuwe vergadering uitgeschreven voor maandag 6 april. Bij deze vergadering hoefde het quorum niet aanwezig te zijn en kon een beperkt aantal raadsleden besluiten nemen. Op deze vergadering waren alle partijen door één raadslid vertegenwoordigd.

De grootste partij van de Tilburgse raad, oppositiepartij Lijst Smolders Tilburg, heeft tegen deze werkwijze ernstig bezwaar gemaakt in een open brief met als titel: ‘ONWETTIG handelen kan grote consequenties hebben!!’. De vergadering is echter doorgegaan en er heeft besluitvorming plaatsgevonden. In de vergadering zijn geen corona-gerelateerde besluiten aan de orde geweest. Verder hebben er in de maand april geen raadsvergaderingen plaatsgevonden.

Van infomeren naar actiever betrekken

Op 1 mei 2020 heeft het college een brief aan de gemeenteraad[17] gestuurd met de tot 17 april genomen maatregelen, die op 18 mei is besproken in een informatiedebat van de gemeenteraad. Deze brief markeert voor de gemeente Tilburg de overgang van een crisisaanpak (branden blussen) naar een meer systematische, integrale benadering van het gemeentelijke beleid, waarbij de raad ook actiever wordt betrokken.

Per saldo kan worden gesteld dat de raad het college in de eerste fase van de coronacrisis (de maanden maart en april 2020) de ruimte gegeven om de crisis te bestrijden. De aandacht heeft in die maanden vooral gelegen bij de “witte kolom” van artsen en verpleegkundigen die in de frontlinie opereerden in de strijd tegen het virus. Toch zijn er ook 24 maatregelen genomen die kunnen worden gekarakteriseerd als steunmaatregelen.

[17] Gemeente Tilburg, raadsbrief met onderwerp ‘*Genomen maatregelen corona*’, 1 mei 2020. Voor bijlage zie: https://tilburg.raadsinformatie.nl/document/8714065/1#search=%22corona%22..

Vijf daarvan zijn vastgelegd als collegebesluiten, de overige besluiten zijn meegenomen in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei.

De 24 maatregelen zijn als volgt onder te verdelen:

- Vier maatregelen waren gericht op inwoners. Dat zijn de extra opvang voor dak- en thuislozen, het beschikbaar stellen van laptops voor minima, het kwijtschelden van de eigen bijdragen Wmo in maart en april 2020 en een verruiming van de regels voor PGB's.
- Negen maatregelen hebben betrekking op directe financiële steun, zoals het doorbetalen van leveranciers en subsidieontvangers die door de coronamaatregelen niet konden leveren, de vrijstellingen van de precariobelasting en het gratis annuleren van huurreserveringen van sportaccommodaties.
- Negen maatregelen hebben betrekking op liquiditeitssteun, zoals uitstel van huurbetaling uitstel van heffingen, uitstel van betaling voor afnemers, sneller betalen leveranciers en het verstrekken van voorschotten op de TOZO-uitkeringen.
- Twee maatregelen hebben betrekking op het faciliteren van economische activiteiten. Dat zijn collegebesluiten die ondernemers toestaan om drive thru ijsverkoop te realiseren.

Waardering én kritiek

Bij het informatiedebat over de maatregelen op 18 mei 2020 is het college door de coalitiepartijen gecomplimenteerd met het optreden gedurende de crisis. De oppositie was daarentegen van mening dat het college de coronacrisis had aangegrepen om besluiten te nemen buiten de raad om, en nu ten onrechte volhardde in beperkende maatregelen voor het bedrijfsleven terwijl de crisis al voorbij was.

De aandacht van de oppositie concentreerde zich op een besluit dat door het college genomen was op 13 mei 2020, en dat dus nog niet in de bijlage van de raadsbrief was opgenomen, namelijk het project "verantwoord verplaatsen" over het verkeer in de 1,5 meter samenleving. Belangrijke elementen van dit besluit, namelijk het instellen van een 30 km/uur-zone voor auto's binnen de Ring en het aanpassen van de regeling van de stoplichten om voetgangers en fietsers langer en auto's korter groen te geven, konden niet rekenen op steun van de oppositie. Ook het feit dat raadsleden dit besluit uit de krant hadden moeten vernemen werd niet op prijs gesteld. Er wordt een groot aantal vragen gesteld die door het college schriftelijk zijn beantwoord.

Op 25 mei 2020 is de gemeenteraad opnieuw digitaal bijeengekomen om te spreken over uitbreiding van de terrassen en over collegevoorstellen voor een vrijstelling van precario voor uitstallingen en terrassen en voor een vrijstelling van leges voor vergunningen voor terrasuitbreidingen. In die vergadering is door alle in de raad vertegenwoordigde fracties een motie ingebracht, die vervolgens unaniem aanvaard is, waarin wordt uitgesproken dat:

- het Tilburgse college/crisisteam vanaf begin maart snel en accuraat maatregelen heeft genomen om de crisis te bestrijden;

- de raadsleden, die verantwoordelijkheid dragen als volksvertegenwoordigers (…), tijdens de eerste periode van de crisis noodgedwongen in de schaduw zijn komen te staan.
- en waarin het college wordt opgeroepen om met de raad periodiek, waar mogelijk elke 14 dagen, in gesprek te gaan over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn.

Tussenbalans

Op 9 juni 2020 stuurt het college de Tussenbalans van het bestuursakkoord 2018-2022 naar de gemeenteraad, tezamen met de Monitor “Tilburg onder corona”. Deze monitor geeft een overzicht van de maatregelen die genomen zijn in verband met de coronacrisis. Het college stelt de raad voor om te besluiten:

- De Monitor Tilburg onder Corona vast te stellen als meetinstrument op basis waarvan het college voorstellen aan de raad doet voor incidentele intensiveringen gericht op effecten van corona.
- Het college de opdracht te geven tegelijk met de hoofdlijnenbrief én begroting 2021 en medio november 2020 een geactualiseerde monitor Tilburg onder corona aan te bieden en indien nodig daarbij aanvullende (financiële) maatregelen ter besluitvorming voor te leggen.
- De volgende stappen te doorlopen waar het gaat om corona maatregelen:
  a) Lobby richting Rijk en provincie dat zij de kosten zoveel als mogelijk compenseren.
  b) Een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie van corona ten laste van de algemene Reserve te brengen.
  c) Aanvullende (financiële) lokale steunmaatregelen corona zoveel als mogelijk op te vangen binnen de bestaande budgetten en waar dat niet mogelijk is, een raadsvoorstel aan te bieden waarbij het benodigde budget ten laste van de Algemene Reserve wordt gebracht.
  d) Indien de algemene reserve onder de onderbandbreedte komt, deze aan te vullen vanuit de bestemmingsreserve verkoop Essent.

Het raadsvoorstel is op 29 juni besproken in een raadsinformatiesessie met op de agenda ‘Tussenbalans en Tilburg onder corona’ en ingebracht voor besluitvorming in het overleg van 6 juli 2020.

4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid

Om inzicht te krijgen in hoe de raadsleden aankijken tegen de wijze waarop zij geïnformeerd zijn over corona en in het bijzonder de corona-steunmaatregelen en hoe zij daarbij betrokken zijn geweest, is in januari 2021 een informele sessie georganiseerd waaraan door de meeste fracties in de raad is deelgenomen. Deze sessie heeft onder meer de volgende beelden opgeleverd:

- De ontvangen informatie en betrokkenheid bij de besluitvorming van de raad wordt uiteenlopend gewaardeerd.
- Het samenspel tussen college, raad en ambtelijke organisatie is door de meeste

fracties als positief ervaren.

- Er is door het college geïnvesteerd in adequate informatievoorziening ten behoeve van de raad. Er is veel en frequent gecommuniceerd met behulp van raads(informatie)brieven.
- De raadsfracties in Tilburg hebben zich relatief bescheiden opgesteld wat betreft het indienen van vragen bij het college. Het algehele gevoel was dat het college ook ruimte moest krijgen om zijn rol te kunnen vervullen, zeker in de eerste maanden van crisis.
- Wat de betrokkenheid bij de besluitvorming betreft, is het beeld dat de raad in de eerste maanden vooral achteraf geïnformeerd werd. Richting zomer 2020 veranderde dit geleidelijk en werd de reguliere vergaderorde hersteld.
- Op 25 mei 2020 is over de betrokkenheid van de raad een motie met unanieme stemmen aangenomen (zie paragraaf 4.1 voor inhoudelijke toelichting).

In de periode van maart 2020 tot heden zijn er door de verschillende fracties in de Tilburgse gemeenteraad vragen gesteld aan het college op het terrein van corona en met name corona-steunmaatregelen. Een niet uitputtende inventarisatie heeft onder meer vragen over de volgende onderwerpen opgeleverd:

Datum	Toelichting op onderwerp van raadsvragen
10 april	Doorbetalen van terrasvergunning
17 april	Precario
28 april	Groothandels- en spoorpark
	Verband luchtkwaliteit en coronadoden
30 april	Voucherregeling financiële analyses
	Culturele ondernemers
4 mei	Crisistegoed
	Milieustraat
	Corona, kunst en cultuur
	Geef horeca de ruimte
	Zomerscholen voor Tilburgse leerlingen
20 mei	Afstemming tussen onderwijs en kinderopvang
	Gevolgen TOP-week
	Eeuwige grafrust (islamitisch begraven)
25 mei	Mondkapjes
	Afval
	Vertraging TOZO-uitkering
	Noodfonds
26 mei	Verkeersmaatregelen
	Mobiliteitsagenda
28 mei	Bijstand
	Uitstallingen

	Arbeidsmigranten
2 juni	Kwetsbare jeugd en gezinnen
8 juni	Arbeidsmigranten en corona
22 september	57 vragen naar aanleiding van de Hoofdlijnenbrief en de Monitor Tilburg onder corona.

De raadsfracties hebben daarnaast gebruik gemaakt van de mogelijkheid om vragen ex artikel 40 te stellen (schriftelijke vragen die door het college afgehandeld worden en schriftelijk worden beantwoord). De Tilburgse raad heeft zich op dit vlak terughoudend opgesteld, gelet op het aantal ex artikel 40 raadsvragen. Bovendien zijn deze ex artikel 40-vragen ook niet gesteld vanaf het begin van de coronacrisis maar vanaf eind juni 2020. Het navolgende overzicht bevat een mogelijk niet compleet overzicht van gestelde raadsvragen:

Datum	Toelichting op onderwerp van raadsvragen
30 juni	Ondersteun ondernemers bij het indienen van aanvragen voor coronasteun
15 september	Tweede steunpakket corona
15 oktober	Openstelling stadswinkels
9 december	Coronasteun voor musea
10 december	Vervolgvragen over tweede steunpakket
16 december	Schuldhulpverlening aan ondernemers
21 december 2020	Tweede lockdown en het onderwijs
13 januari 2021	Besmettingsgevaar en maatregelen in en rondom supermarkten
24 januari	Rellen en vernielingen in de stad n.a.v. corona-lockdown en avondklok

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de gemeente waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen genomen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen en door wie deze zijn afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

Handelwijze dekking kosten

De gemeenteraad heeft op 6 juli 2020 besloten dat de monitor 'Tilburg onder Corona' het meetinstrument is op basis waarvan het college voorstellen doet aan de raad voor incidentele intensiveringen gericht op de effecten van corona. Het is daarom van belang dat de monitor periodiek en voldoende frequent verschijnt.

De raad besluit verder, zoals toegelicht in paragraaf 4.1, dat de gemeente eerst nastreeft uitgaven gecompenseerd te krijgen van het Rijk en de provincie, dat een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie ten laste van de Algemene Reserve van de gemeente wordt gebracht en aanvullende (financiële) steunmaatregelen zoveel als mogelijk op te vangen binnen bestaande budgetten. Als dat niet voldoende soelaas biedt, wordt een raadsvoorstel voorgelegd om het benodigde budget ten laste te brengen van de Algemene Reserves.

Beslisboom

In een raadsvoorstel d.d. 6 november 2020 wordt gerefereerd aan deze handelwijze bij het vinden van dekking voor coronamaatregelen, aansluitend bij het raadsbesluit 'Tussenbalans en monitor Tilburg onder corona' en raadsbesluit 'Tussenrapportage 2020'. Het college merkt in het raadsvoorstel[18] op dat "uit signalen blijkt dat het proces en de bijbehorende financiële verwerkingswijze niet voor iedereen voldoende helder zijn". Het college heeft daarom een beslisboom en stroomschema opgesteld. Daarnaast wordt voorgesteld de financiële bevoegdheden van het college te verruimen om zo sneller maatregelen te kunnen treffen.

Het voorstel dat wordt voorgelegd aan de raad luidt als volgt:

- "De beslisboom voor het bestuurlijk besluitvormingsproces en de financiële verwerkingswijze bij besluitvorming over Corona maatregelen vast te stellen en daarmee tevens het college de beslissingsbevoegd te geven tot een bedrag van €

[18] Gemeente Tilburg, Raadsvoorstel '*Besluitvormingsproces en verwerking Corona maatregelen*', raad 2020_1060 definitief A, ingebracht voor raadsoverleg van 14 december 2020.

75.000,-per maatregel ingeval de dekking ontbreekt en de maatregel geen onderdeel is van een Rijkscompensatiepakket.
- Het mandaat aan het college geldt voor 2021.
- Het maximaal bedrag van het mandaat aan het college is € 500.000."

De beslisboom waaraan het college refereert, is op hoofdlijnen als volgt opgebouwd:

1. Is de voorgenomen maatregel onderwerp van gesprek geweest tussen VNG en Rijk en vanuit die hoedanigheid betrokken bij het opstellen van het Rijkscompensatiepakket
   ➔ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college[19].
   ➔ Zo nee: Ga naar 2.
2. Kunnen de lasten in verband met de lokale voorgenomen maatregel volledig worden gedekt uit bestaande budgetten?
   ➔ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college[20].
   ➔ Zo nee: Ga naar 3.
3. Bedragen de lasten in verband met de maatregel waarvoor de dekking ontbreekt minder dan € 75.000?
   ➔ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college[21].
   ➔ Zo nee: Ga naar 4.
4. De beslissingsbevoegdheid ligt bij de Raad. De lasten in verband met de maatregel waarvoor de dekking ontbreekt komen ten laste van de algemene reserve. Er wordt een raadsvoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het Combi PHO Corona. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. Na vaststelling in het college wordt het voorstel in de raad gebracht. Het nadeel wordt opgenomen in het eerstvolgende Planning & Control product. In de jaarrekening wordt de finale balans opgemaakt tussen enerzijds de gemelde nadelen en anderzijds de verkregen Rijkscompensatie. Het saldo komt ten laste/gunste van de reserve corona, die bij

[19] Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel. Het nadeel wordt opgenomen als melding in het eerstvolgende Planning & Control product. In de jaarrekening wordt de finale balans opgemaakt tussen enerzijds de gemelde nadelen en anderzijds de verkregen Rijkscompensatie. Het saldo komt ten laste/gunste van de corona reserve, die bij onvoldoende saldo wordt aangevuld vanuit de algemene reserve.

[20] Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel.

[21] Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel.

onvoldoende saldo wordt aangevuld vanuit de algemene reserve

Bij het raadsvoorstel is een bijlage bijgevoegd met een overzicht van met het Rijk gemaakte afspraken wat betreft dekking van coronamaatregelen. De bijlage bevat ook een overzicht van negatieve financiële effecten voor de gemeente Tilburg waarover in het overleg tussen VNG en het Rijk nog geen afspraken zijn gemaakt ter compensatie.

Stroomschema steunverzoek

In het met het raadsvoorstel meegezonden collegeadvies[22] is een stroomschema opgenomen waarin de stappen worden toegelicht die doorlopen moeten worden als een aanvrager zich meldt met een steunverzoek bij de gemeente:

- Op verschillende plekken in de organisatie kunnen momenteel deze verzoeken binnenkomen. Een en ander is afhankelijk van het soort organisatie en de reeds bestaande contacten die de aanvrager heeft binnen de gemeente. Veelal is een eerste contact over steun telefonisch of per mail. Van belang is dat wordt aangegeven dat een verzoek om steun schriftelijk of per mail moet worden ingediend.
- De schriftelijke aanvraag wordt doorgestuurd naar de secretaris van het loket. Het loket neemt de aanvraag in behandeling en start de eerste fase van intake door de steunaanvraag uit te zetten in de betreffende afdeling waar het primaire contact met de aanvrager ligt. Doel van de intake is om in beeld te brengen wat het maatschappelijk belang is van de activiteiten van de aanvrager voor de stad en of dit voldoende zwaarwegend is om het verzoek om coronasteun in behandeling te nemen. De intake leidt tot een advies dat voorgelegd wordt aan de directeur Bedrijfsvoering. De directeur stemt in met het advies of stemt, indien gewenst, dit af tijdens het combi PHO op vrijdagochtend. Indien een aanvraag niet door de intake komt volgt een afwijzende reactie op het verzoek.
- Zodra een aanvraag in behandeling wordt genomen wordt er een check uitgevoerd of de voorliggende voorzieningen zijn benut. Mochten deze volledig benut zijn en er resteert nog steeds een steunbehoefte dan wordt een financiële analyse gestart. Indien voorliggende voorzieningen niet (volledig) zijn benut zal de aanvrager hierop geattendeerd worden en wordt de aanvraag buiten behandeling gesteld.
- Om de aard en omvang van de steunaanvraag te kunnen beoordelen wordt een financiële analyse gestart. In geval van partners waar al langer een (subsidie)relatie mee bestaat zal voldoende kennis bij de Planning en Control aanwezig zijn om de financiële analyse te maken. In de situatie van een aanvraag van een ondernemer kan het loket Ondernemersadvies hierin voorzien of, indien noodzakelijk, dit extern laten doen. De financiële analyse richt zich op de levensvatbaarheid van de organisatie, de oorzaak van het probleem (is het probleem veroorzaakt door corona?) en de mate en omvang waarin een eenmalige financiële impuls hieraan een bijdrage kan leveren.
- Als gevolg van de casus wordt een collegeadvies voorbereid met een advies over de steun. Daarbij wordt de proportionaliteit van de vraag meegenomen in het advies

[22] Gemeente Tilburg, Collegeadvies '*Leidraad integraal behandelen verzoeken coronasteun*', kenmerk 081220, 8 december 2020.

(bedrag versus belang). Tevens beschrijft het collegeadvies de instrumenten die ingezet worden voor de steun. Hierbij valt te denken aan huurvermindering/-kwijtschelding (in het geval het een gemeentelijke eigendom betreft), een lening of een financiële impuls via subsidie. Per casus kan de inzet van instrumenten verschillen

Raad begrenst mandaat van college…

In het raadsdebat van 14 december 2020 is naar aanleiding van het raadsvoorstel en de bijgevoegde beslisboom en stroomschema voor het bestuurlijk besluitvormingsproces en het procedure-voorstel voor de financiële verwerkingswijze bij besluitvorming over corona maatregelen een amendement ingediend door de CDA-fractie dat is aangenomen. De strekking van het amendement is dat het raadsvoorstel wordt overgenomen maar dat het mandaat van het college wordt beperkt tot 2021 en dat het maximaal bedrag van het mandaat wordt begrensd tot € 500.000.

… maar kiest wel voor een verruiming

In dezelfde raadsvergadering wordt een motie verworpen van de grootste oppositiepartij om het mandaat niet zover te verruimen en de raad of minimaal de fractievoorzitters vooraf te informeren en bij een akkoord van de meerderheid toe te staan. Gesteld wordt dat er geen enkele casus te verzinnen valt waar zo snel geld op tafel moet komen zonder dat de raad of het presidium erover kan beslissen. Gewaarschuwd wordt voor vriendjespolitiek en willekeur als gevolg van een handelwijze met te weinig checks. Geconstateerd wordt dat de raad “op oneigenlijke gronden buitenspel wordt gezet om zijn taken naar behoren te kunnen uitvoeren.

Compensatie van Rijk

In VNG-verband is een lijst gemaakt met de extra kosten c.q. inkomstenderving die buiten de invloedssfeer van de gemeenten heeft gelegen. Deze lijst vormde de basis voor de compensatiebedragen die het Rijk aan de gemeenten heeft uitgekeerd. De gemeente Tilburg heeft volgens de voor het onderzoek geïnterviewde gesprekspartners ruime compensatie ontvangen. De gemeente heeft het volledige compensatiebedrag in de zogeheten coronareserve gestopt. Deze reserve is bij de Tussenbalans met terugwerkende kracht aan de begroting toegevoegd, waardoor het gemeentebestuur extra ruimte kreeg om coronasteunmaatregelen te nemen.
Uit de Najaarsbijstelling blijkt dat de gemeente per saldo redelijk uitkomt met de naar verwachting van het Rijk te ontvangen compensatiebedragen[23]. Uit de voor de Najaarsbijstelling opgestelde overzichten blijkt, dat de belangrijkste kostenpost de uitvoering van de Tozo-regeling is, gevolgd door extra uitkeringslasten (negatieve invloed op BUIG), meerkosten voor het sociale werkvoorzieningsbedrijf Diamant en gederfde parkeerinkomsten. In de Tussenrapportage, die betrekking heeft op de periode van januari tot en met mei 2020, werden de gederfde parkeerinkomsten en de kosten vanwege noodopvang het hoogst ingeschat:

[23] Gemeente Tilburg, Najaarsbijstelling 2020, september 2020. In de Najaarsbijstelling wordt op hoofdlijnen informatie verstrekt over de financiële ontwikkelingen voor de periode juni t/m augustus 2020.

Tilburg coronabijstellingen bedragen x 1000 euro	Tussenrapportage Meer-kosten	Claim op Rijk	Najaarsbijstelling Meer-kosten	Claim op Rijk	
Inclusieve stad					
Kinderparticipatie	55				
Exploitatie sportbedrijf	675	546	546	546	
Meedoenregeling	-200	-200	-200	-200	
Compensatie extra kosten kinderopvang			135	135	
Uitvoering TOZO			7.293	7.293	
Coronacompensatie Diamantgroep			1.441	1.441	
BUIG			2.950	2.950	
Bijstelling BBZ			400	400	
Eigen bijdrage Wmo			413	413	
Totaal inclusieve stad	**475**	**346**	**12.978**	**12.978**	**0**
Duurzame stad					
Hogere baten begraafplaats	-30	-30			
Lagere kosten verkeersmaatregelen evenementen	-130	-130			
Inrichting 1,5m-samenleving	450	450			
lagere opbrengst textiel	300	300	300		
Gederfde inkomsten kort parkeren	2.830	2.830			
inzet verkeersregelaars milieustraat	70	70	80	80	
Uitgifte biozakjes			-100	-100	
Meer afval te verwerken door corona			421	421	
Gederfde inkomsten kort parkeren			1.200	1.200	
Extra schoonmaak parkeergarages			25	25	
Totaal duurzame stad	**3.490**	**3.490**	**1.926**	**1.626**	**300**
Vitale stad					
coronamaatregelen veiligheid en wijken	200	200	60	60	
Noodopvang Willem II kazerne	1.250	1.250	-238	-238	
Leges vergunningen evenementen	80	80			
haven	12	12			
markten	23	23			
Ondernemerschap Midden-Brabant	500				
Geld van de Provincie	-500				
Tilburgse kermis en dorpskermissen	265	265	300		
Deelname Brabant Stad	750				
Onttrekking co-financieringsfonds	-750				
Kennisintensieve en innovatieve startups			250		
Evenementenbeleid			300		
Totaal vitale stad	**1.830**	**1.830**	**672**	**-178**	**850**
Samen en dichtbij					
Toeristenbelasting	100	100			
Minder afgifte rijbewijzen			127		
Minder huwelijken			50		
Totaal samen en dichtbij	**100**	**100**	**177**	**0**	
Totaal	**5.895**	**5.766**	**15.753**	**14.426**	**1.327**

In de Tweede Monitor ‘Tilburg onder Corona’ van september 2020 was het totale aanvullende compensatiepakket vanuit het Rijk voor de gemeente Tilburg ingeschat op € 4 tot € 5 miljoen voor het jaar 2020.

In de Najaarsbijstelling licht de gemeente de financiële impact van corona op de gemeente

Tilburg als volgt toe:

- In lijn met de Tussenrapportage is er voor gekozen om de meerkosten, die momenteel voor mogelijke compensatie onderwerp van gesprek zijn met het Rijk, vooralsnog neutraal te houden met daar tegenover een claim op het Rijk. De verdeling van de ontvangen compensatie betrekt de gemeente bij de Jaarrekening 2020.
- Dit betekent echter ook dat de meldingen van lokale maatregelen die niet voor compensatie in aanmerking komen wel direct ten laste van het resultaat zijn gebracht.
- Tot op heden is in de tussenrapportage en de Najaarsbijstelling een totale claim op het Rijk vanwege corona opgenomen van € 12,8 miljoen.
- De verwachting is dat de compensatie voldoende is om de kosten te dekken, maar de compensatie is nog niet voor alle onderdelen zeker.
  - Hiervan heeft € 3,0 miljoen betrekking op de BUIG, die via een specifieke uitkering loopt.
  - Voor meerdere onderdelen die op dit moment nog onvoldoende duidelijk zijn verwachten we de meldingen pas bij de Jaarrekening.
- Aan voorschot heeft de gemeente vanuit het Rijk inmiddels € 13,6 miljoen ontvangen.

Aangegeven wordt dat de TOZO-regeling buiten deze bedragen is gehouden en een separaat traject volgt. Tilburg heeft voor uitvoering van de TOZO-regeling inmiddels € 26,7 miljoen aan voorschot ontvangen van het Rijk.

Scenario's & risicobeheersing

De gemeente Tilburg heeft geen scenario's opgesteld om inzicht te ontwikkelen in de (financiële) risico's van corona en de coronamaatregelen. Door de ambtelijke gesprekspartners voor het onderzoek is aangegeven dat "er is gehandeld en gemonitord". De risico's vanwege corona en de coronamaatregelen zijn gemonitord met behulp van de monitors 'Tilburg onder corona'. Eventuele corona-gerelateerde risico's zijn verder ook opgenomen in de reguliere P&C-rapportages, zoals de Tussenrapportage over de periode van januari tot en met mei en de Najaarsbijstelling gericht op de periode juni tot en met augustus. Er zijn verder geen expliciete risicobeheersmaatregelen getroffen. Er is wel gekozen voor een centrale afwikkeling van de corona-compensatie waardoor voorkomen wordt dat er vanuit de verschillende beleidsdomeinen naar mogelijke steunmaatregelen wordt gezocht omdat er compensatie beschikbaar is.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

Het grote gewicht van de financiën laat onverlet dat in discussies in de gemeenteraad ook andere aspecten voluit meewegen. De door raadsleden gegeven antwoorden op in het kader van het onderzoek voorgelegde vragen (zie paragraaf 4.2) illustreren dit. Er wordt onder meer aandacht gevraagd voor:

- Kwetsbare jeugd en gezinnen.
- Jeugd en jongeren en onderwijs, bijvoorbeeld gericht op zomerscholen.
- Afstemming tussen onderwijs en kinderopvang.

- Kunst en cultuur.
- Culturele ondernemers.
- Arbeidsmigranten en corona.
- Milieustraat.
- Verband tussen luchtkwaliteit en coronadoden.

Verder is er een groot aantal corona-gerelateerde maatregelen genomen door de gemeente Tilburg die buiten de scope vallen van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening van 'corona-steunmaatregel'[24].

Expliciete toets op belang

De afweging van maatschappelijke belangen en het meewegen van het gewicht dat door de gemeente daar aan toegekend wordt, heeft een expliciete plek gekregen in het stroomschema dat is bijgevoegd bij het raadsvoorstel van 6 november 2020, zoals hiervoor in paragraaf 4.2 toegelicht. Concreet wordt sindsdien getoetst of het maatschappelijk belang van de activiteiten van de aanvrager voor de stad voldoende zwaarwegend is om het verzoek om coronasteun in behandeling te nemen.

Afweging van belangen?

De middelen van gemeenten zijn niet onbeperkt. Gemeenten zijn niet in staat de volledige schade van een crisis als de coronapandemie voor de eigen organisatie, voor de eigen inwoners en voor alle ondernemingen, instellingen en verenigingen te compenseren. Dit betekent dat de gemeenten keuzen moeten maken en belangen tegen elkaar moeten afwegen.

Het onderzoek laat zien dat de coronasteunmaatregelen globaal ingedeeld kunnen worden naar de volgende belangen:

1. Het belang van de gemeentelijke financiële huishouding.
2. Het belang van het functioneren van vitale voorzieningen.
3. Het belang van het bedrijfsleven in de gemeente en daarbinnen van de bedrijven die zich richten op de lokale markt (met name detailhandel en horeca en in Tilburg is er ook veel aandacht voor de kermisexploitanten).
4. Het belang van de inwoners van de gemeente en daarbinnen van de kwetsbare inwoners.
5. Het belang van het voortbestaan van de sociale infrastructuur (clubs en verenigingen, sociale en culturele instellingen).

Het belang van de eigen financiële huishouding is rekbaar in die zin dat een gemeente ten behoeve van corona-steunmaatregelen een beroep kan doen op de algemene reserve en eventuele overige reserves van de gemeente. Het belang van de vitale voorzieningen is niet rekbaar. Deze voorzieningen moeten blijven doordraaien, omdat anders de leefbaarheid van de gemeente in het geding komt. De gemeente heeft feitelijk geen keuze

[24] Zie hiervoor bijlage I.

ten aanzien van deze voorzieningen. Dit betreft bijvoorbeeld het continueren van uitkeringen en het draaiend houden van de gemeentelijke organisatie.

Geen expliciet inhoudelijk afwegingskader

De belangen van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers zijn groot en divers. Op deze terreinen heeft de gemeente in beginsel veel lokale beleidsvrijheid om al dan niet extra accenten te leggen. Deze vrijheid wordt ingeperkt door maatschappelijke druk. Het is aan de gemeente om bij het inrichten van een maatregelenpakket gericht op het steunen van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers keuzes te maken en prioriteiten te stellen. In het onderzoek is niet gebleken dat de gemeente Tilburg voor deze inhoudelijke afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Wel is gebleken dat onder meer door raadsfracties aandacht is gevraagd voor uiteenlopende 'noden' van getroffenen. De afweging of een vraag gehonoreerd moet worden of niet, en welke maatschappelijke belangen in welke mate prioriteit krijgen, heeft voor een deel plaatsgevonden in de context van een raadsvergadering (afhankelijk van de vraag of het raakt aan het budgetrecht van de raad, waarbij sinds 14 december 2020 sprake is van expliciet mandaat voor het college tot een bepaald maximum per maatregel en voor het totaal op jaarbasis) maar voor een groter deel is de afweging gemaakt door het college.

De ambtelijke gesprekspartners voor het onderzoek geven aan dat bij ieder besluit is nagedacht over aspecten van precedentwerking, concurrentieverstoring (vanuit het perspectief van een 'level playing field') en staatssteun maar dat hiervoor geen gestructureerd afwegingskader is gehanteerd tot het moment van opstellen van de Leidraad integraal behandelen verzoeken coronasteun.

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen

BEA gaat ervan uit dat navolgende meetregelen buiten de primaire scope van het voorliggende onderzoek vallen, omdat zij conform de in paragraaf 1.2 opgenomen afbakening van het begrip 'corona-steunmaatregel' geen corona-steunmaatregel zijn.

Bronnen

M0 Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
M1 Monitor
M2 Tweede Monitor
M3 Derde Monitor

nr	datum		**Bron**
1	13-3-2020	Sluiting fysieke winkel VVV, later tijdelijke pop-up in de binnenstad	M0
2	16-3-2020	Verschillende maatregelen voor ondersteuning thuiswerkplek	M0
3	20-3-2020	Opschorten deelname re-integratietrajecten	M0
4	20-3-2020	Sportvelden en parken die open zijn niet te beveiligen of bewaken	M0
5	20-3-2020	Schermen plaatsen bij publieksbalies	M0
6	24-3-2020	Huisartsenposten Stappegoor en Drieburcht, op- en inrichten coronaposten	M0
7	24-3-2020	Organisatorische maatregelen uitgifte gehandicaptenparkeerkaart	M0
8	27-3-2020	Afspraken voor ondersteuning in logistiek en handhaving milieustraat	M0
9	27-3-2020	Afschalen cameratoezicht	M0
10	27-3-2020	Stoppen met plaagdierbestrijding aan huis	M0
11	31-3-2020	Vragen aan bestuur van Spoorpark om het park te heropenen	M0
12	3-4-2020	Parkeervergunning hulpverleners	M0
13	3-4-2020	Beperken openingstijden fiets afhandelcentrale AFAC	M0
14	3-4-2020	Omgevingsdialoog ruimtelijke plannen schriftelijk laten plaatsvinden	M0
15	3-4-2020	Laten verrichten van een impactmeting corona	M0
16	7-4-2020	Zomeropening passantenhaven een week uitstellen	M0
17	14-4-2020	Communiceren met aanbieders dat er een regeling vergoeding meerkosten komt	M0
18	14-4-2020	Extra ruimte beschikbaar stellen voor islamitische begrafenissen	M0
19	14-4-2020	Afnemen extra pagina's Stadsnieuws zolang de coronacrisis duurt	M0
20	16-4-2020	Inrichten teststraat zorgmedewerkers	M0
21	17-4-2020	Afhandelen TOZO op basis van AMvB	M0
22	17-4-2020	Informeren De Boemel dat er geen subsidiemogelijkheden zijn	M0
23	24-4-2020	Aankoop 40.000 mondkapjes voor voedselbanken, thuiszorg etc	M0
24	1-5-2020	Inventariseren behoefte nachtopvang kinderen vitale beroepen	M0
25	9-6-2020	Regionale coöperatie huisartsen monitort of sprake is van stuwmeer hulpvragen en welke	M1

26	9-6-2020	Inzet leerplicht met andere ketenpartners om kwetsbare leerlingen in beeld te houden	M1
27	9-6-2020	Overleg over zomerscholen	M1
28	9-6-2020	Realisatie platform BrabantLeert voor gratis online scholing aan inwoners	M1
29	9-6-2020	Subsidieaanvraag provincie extra capaciteit Loket Leren en Werken en Jongerenpunt	M1
30	9-6-2020	Realiseren inhaalslag door flexibele inzet medewerkers (Toegang)	M1
31	9-6-2020	Continue monitoring en flexibele inzet personeel op Veilig thuis	M1
32	9-6-2020	Aanpassing uitvoering arbeidsmarktmodel Tilburg investeert in Perspectief	M1
33	9-6-2020	Organisatie distributie mondkapjes Diamant Groep	M1
34	9-6-2020	Extra inzet BOA's op handhaven noodverordening	M1
35	9-6-2020	Vervroegen saneren gasleidingen	M1
36	9-6-2020	Versnelling asfalteringsprojecten	M1
37	9-6-2020	Meer inzet personeel, verkeersregelaars, dranghekken op bordes	M1
38	9-6-2020	Vaker legen van afvalbakken door aannemers	M1
39	9-6-2020	Extra informatie over wandelen in de natuur	M1
40	9-6-2020	Noodverordening coronamaatregelen	M1
41	9-6-2020	Extra afzettingen op plekken waar veel overlast is van oudere jeugd	M1
42	9-6-2020	Toezicht en handhaving op naleving noodverordening	M1
43	9-6-2020	Actieve lobby richting ministeries	M1
44	9-6-2020	Handhaven op venstertijden in het voetgangersgebied	M1
45	9-6-2020	Actieve berichtgeving naar ondernemers en culturele instellingen generieke steunmaatregelen Rijk	M1
46	9-6-2020	Extra voorzieningen veilig houden stadskantoren, inclusief ventilatie/recirculatie	M1
47	9-6-2020	Coronaklussenbank	M1
48	1-9-2020	Soepel omgaan met prestatieafspraken dorps- en wijkaccommodaties	M2
49	1-9-2020	Prioritering inzet positieve gezondheid 2021	M2
50	1-9-2020	Inzet zomeractiviteiten R-Newt en Augeo Foundation	M2
51	1-9-2020	Afstemming en communicatie over inrichting scholen	M2
52	1-9-2020	Afstemming en communicatie met GGD	M2
53	1-9-2020	Overleg met studentenverenigingen over intreeweken	M2
54	1-9-2020	Uitgebreidere en meer specifieke aanpak jongeren en (om)scholing	M2
55	1-9-2020	Efficiënt combineren van beschikbare middelen rond concept leren en werken	M2
56	1-9-2020	Digitale ondersteuning via Tilburg Actief en gemeentelijke klantregisseurs	M2
57	1-9-2020	Voorzichtige herstart met face to face contacten half juli	M2
58	1-9-2020	Plaatsing van werkzoekenden waar nu veel vraag is naar arbeid	M2
59	1-9-2020	Aangepast tarief parkeergarages	M2

60	1-9-2020	Geplande pilot verlengen openingstijden fietsenstallingen versneld opgestart	M2
61	1-9-2020	Digitale vormen van overheidscommunicatie en burgerparticipatie	M2
62	1-9-2020	Reguleren aantallen bezoekers in publieke ruimtes	M2
63	1-9-2020	Veel extra inspanningen bij toetsen en verlenen vergunningen	M2
64	15-9-2020	Mandatering coronacompensatie WMO (ivm nr. 23?)	C
65	13-10-2020	Voorbereiding tweede subsidieaanvraag bij Provincie voor talentontwikkeling breed	M3
66	13-10-2020	Handreiking COVID-19-scenario's voor VO en MBO	M3
67	13-10-2020	Overleg met gemeente, GGD, onderwijs en met kinderopvang	M3

Bijlage II: beschrijving corona-steunmaatregelen

Categorie: Faciliteiten

21 Toestaan neerzetten bord ijssalon Intermezzo drive thru	
Datum besluit	14 apr 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	Het college gaat akkoord met plaatsing van een doorverwijsbord (verkeersbord) en gedeeltelijke afzetting van de Waalstraat tijdens openingstijden.
Doelgroep	Individueel bedrijf
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020.

22 Tijdelijke drive thru De IJskeuken	
Datum besluit	14 apr 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	Het college gaat akkoord met tijdelijke realisatie van een ijs drive thru aan de Energieweg 20 in Udenhout met aantal voorwaarden. De IJskeuken is normaliter een groothandel in dessert- en ijsproducten die levert aan horecabedrijven.
Doelgroep	Individueel bedrijf
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020.

26 "Verantwoord verplaatsen" verkeer in 1,5 m samenleving	
Datum besluit	13 mei 2020
Bronaanduiding	Nieuwsbericht (https://www.tilburg.nl/actueel/nieuws/item/ruimte-voor-voetgangers-en-fietsers/).
Omschrijving	Maximum snelheid binnen de ring omlaag tot 30 km/uur en korter groen voor automobilisten.
Doelgroep	Inwoners (voetgangers)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via een nieuwsbericht (zie bronaanduiding)

28 en 54 Tijdelijke vergunning terrasuitbreidingen van 1 juni t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021	
Datum besluit	1 juni 2020, 18 september 2020
Bronaanduiding	Burgemeesterbesluiten (besluitenlijsten college)
Omschrijving	Tijdelijke vergunning terrasuitbreiding voor horecaondernemers t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021 en algemene voorwaarden voor terrasuitbreidingen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	Bij afzonderlijk collegebesluit van 26 mei 2020 en raadsbesluit van 25 mei2020 zijn de terrasuitbreidingen vrijgesteld van leges. Het verlenen van vergunningen heeft voor de gemeente geen financiële consequenties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	1 juni: De raad was op de hoogte van het burgemeesterbesluit bij het nemen van het raadsbesluit over de vrijstelling van leges voor deze terrasuitbreidingen. 18 september: Geïnformeerd via een raadsbrief via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 25 september 2020.

42 en 53 Tijdelijk toestaan overkappingen terrassen van 1 juni t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021	
Datum besluit	23 juni 2020, 22 sept 2020
Bronaanduiding	23 juni: Collegebesluit 'Overkappingen op terrassen in coronatijd' 22 sept: Collegebesluit 'Terrasoverkappingen in winterperiode'
Omschrijving	Tijdelijke overkappingen toegestaan voor horeca-inrichtingen t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021 en algemene voorwaarden waaraan overkappingen moeten voldoen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	23 juni: Door de vrijstelling van onderdelen van de verordening precario zal de gemeente in 2020 naar schatting € 10.000 minder inkomsten ontvangen. 22 september: Voor het aanvragen van vergunningen moeten de ondernemers leges betalen, deze zijn kostendekkend. De precario is voor 2020 buiten werking gesteld, waardoor de gemeente minder inkomsten zal ontvangen. Voor 2021 is nog geen uitspraak gedaan over eventuele aanvullende lokale steunmaatregelen. Mochten die er komen, dan zullen die zoveel mogelijk worden opgevangen binnen de bestaande budgetten en waar dit niet mogelijk is, zal een raadsvoorstel worden gedaan om het benodigde budget ten laste van de algemene reserve te brengen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	23 juni: Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college van 23 juni via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020. 22 september: Geïnformeerd via een raadsbrief via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 25 september 2020.

46 Versneld beoordelingsproces voor tijdelijke initiatieven en evenementen	
Datum besluit	Onbekend
Bronaanduiding	De maatregel is genoemd in de tweede Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Er is geen nadere omschrijving

Doelgroep	Generiek
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raad is geïnformeerd via de tweede Monitor 'Tilburg onder corona'

56 Tijdelijke inrijverboden autoverkeer Piushaven en omrijdroute fietsers bij Korte Heuvel om terrassen horeca meer ruimte te geven	
Datum besluit	13 oktober 2020
Bronaanduiding	De maatregel is genoemd in de derde monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Er is geen nadere omschrijving
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raad is geïnformeerd via de derde Monitor 'Tilburg onder corona'

Categorie: Liquiditeitssteun

2 Uitstel van betaling op verzoek voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders van betaling huurpenningen, optierente of erfpacht voor 3 mnd	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Op verzoek kunnen huurders uitstel krijgen voor een periode van 3 maanden. Het is uitstel, geen kwijtschelding.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	In principe op langere termijn geen financiële consequenties voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

3 Uitstel huurbetaling voor huurders Entrada en Zwarte Zwaan (startende ondernemingen)	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april • bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
Omschrijving	Huurders van bedrijfsverzamelgebouwen Entrada en Zwarte Zwaan krijgen desgevraagd uitstel van huurbetaling vooralsnog voor de maanden maart, april en mei 2020. Binnen 12 maanden vanaf 1 juni 2020 alsnog te voldoen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

4 Uitstel huur gemeentelijk vastgoed	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	• ‘Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020’ • Raadsinformatiebrief ‘Coronavirus Tilburg’ 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Op verzoek kunnen huurders uitstel krijgen voor een periode van 3 maanden. Het is uitstel, geen kwijtschelding.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

6, 12, 41 Uitstel betaling heffingen en belastingen voor ondernemers, compensatie ondernemersfondsen ten laste van de algemene reserve	
Datum besluit	24 maart 2020, 27 maart 2020, 31 maart, 23 juni 2020
Bronaanduiding	24 maart 2020: Openbare besluitenlijst college 27 maart 2020: Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020 31 maart 2020: Besluit wordt genoemd in collegebesluit van 23 juni 2020 23 juni: Collegebesluit ‘Verlenging maatregelen voor ondernemers’
Omschrijving	24/27/31 maart: Op verzoek verleent de gemeente uitstel van betaling van reeds opgelegde belastingen in 2019 tot 1 juli 2020 en uitstel van betaling van heffingen reclamebelasting, BIZ en precario 2020 tot 1 oktober 2020. 23 juni: Verlenging van de maatregelen betekent dat de betalingsverplichting toeristenbelasting, reclamebelasting en BIZ wordt uitgesteld tot 1 okt 2020 en dat de mogelijkheid wordt geboden een passende regeling te treffen voor betaling in 2021. De ondernemersfondsen van Binnenstad en Linten en Bedrijventerreinen en BIZ-stichtingen worden tot max € 100.000 gecompenseerd voor mogelijke mindere opbrengst als gevolg van faillissementen.
Doelgroep	Generiek
Financiën	Er bestaat een reëel risico dat door uitstel én corona de opbrengsten van gemeentelijke heffingen lager zullen zijn dan begroot. Dit risico is wat betreft de BIZ-heffing in principe voor rekening van de ondernemersfondsen. De gemeente staat garant voor maximaal 15% van de geraamde opbrengsten. Het college houdt rekening met een bedrag van in totaal maximaal € 100.000 dat het ten laste wil brengen van de algemene reserve. Het college zal voor tegenvallers proberen Rijkscompensatie te krijgen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	24 maart: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college via www.raadtilburg.nl 27 maart: geïnformeerd middels via bij raadsbrief van 1 mei 2020 31 maart: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college 23 juni: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college

11 Verstrekken voorschotten TOZO	
Datum besluit	31 maart 2020
Bronaanduiding	Onbekend
Omschrijving	TOZO is een landelijke maatregel die wordt uitgevoerd door de gemeenten. De gemeente Tilburg biedt ondernemers die de TOZO aanvragen in afwachting van definitieve landelijke besluitvorming en implementatie een voorschot ter hoogte van 90% van de van toepassing zijnde norm. Dit voorschot wordt verrekend met de toekenning van de overbruggingsregeling.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De maatregel heeft alleen financiële consequenties voor de gemeente voor zover voorschotten niet terug te vorderen blijken, de hoogte van het bedrag is niet bekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd door de burgemeester via de bijlage bij de raasdsbrief van 1 mei 2020. Daarin staat dat het college op 31 maart 2020 tot de voorschotregeling heeft besloten. Dat besluit is echter in het BIS niet terug te vinden.

13 Verkorten betalingstermijnen leveranciers	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Het zo kort mogelijk houden van betalingstermijnen en het borgen van de uitbetaling van facturen van toeleveranciers die goederen en/of diensten leveren aan de gemeente.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

17 Uitstel van betaling voor exploitanten reclameobjecten	
Datum besluit	3 april 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
Omschrijving	De reclamecontractanten hebben om uitstel van afdrachten gevraagd omdat hun omzet als gevolg van de coronacrisis sterk is gedaald. Het college heeft dit verzoek gehonoreerd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd middels de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

20 Coulance betalingsafspraken	
Datum besluit	10 april 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	De invorderingsrente die normaal gesproken ingaat na het verstrijken van de betalingstermijn, wordt tijdelijk verlaagd van 4% naar bijna 0%. Dit geldt voor alle belastingschulden. Geen deurwaarders op straat. Maatwerk voor het invorderen van overige vorderingen op debiteuren die getroffen worden door de coronacrisis.
Doelgroep	Generiek
Financiën	Minder inkomsten invorderingsrente, wellicht minder inkomsten door meer wanbetaling, minder invorderingskosten. Exacte bedragen niet bekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd door de burgemeester via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.

44 Starterslift Overbruggingslening (SOL) voor kansrijke startups	
Datum besluit	7 juli 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit Subsidieverlening voor Noodfonds en SKE Fonds Starterslift Investments BV + notitie SOL voor startups in Midden- en West-Brabant.
Omschrijving	Het college verleent een eenmalige subsidie van € 350.000,- aan Starterslift Investments BV voor het financieel ondersteunen van kansrijke innovatieve startups uit de regio Midden- en West-Brabant via (revolverende) leningen uit het Noodfonds en het SKE Fonds, in de periode juni 2020 t/m december 2024 gedekt uit het cofinancieringsfonds en stelt daarbij subsidievoorwaarden vast die afwijken van artikel 26 lid 3 van de Algemene Subsidieverordening gemeente Tilburg.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De subsidie aan Starterslift BV van € 350.000 wordt gedekt uit de reserve cofinancieringsfonds. De reserve cofinanciering kent na deze onttrekking een geprognotiseerde eindstand van -/- € 144.000. De verwachting is dat binnen een aantal posten van het bestedingsplan niet de volledig geclaimde middelen benodigd zijn. De onderbesteding binnen deze posten biedt de ruimte om de negatiefstand van het co-financieringsfonds op te vangen. De bijdrage vanuit de gemeente Tilburg in de kosten voor de exploitatie van de fondsen bedraagt € 6.000 per jaar in de periode 2020 t/m 2024 en dekt de gemeente jaarlijks vanuit het structurele werkbudget Vestigingsklimaat.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Op 22 juni heeft de raad via het raadsvoorstel 'Publieke taak leningen startende ondernemers' besloten dat de activiteiten van SKE Fonds en het Noodfonds van Starterslift Investment BV aan te merken zijn als publieke taak. Dat besluit heeft de ruimte gecreëerd voor het college om te besluiten over het verstrekken van leningen aan Starterslift.

Categorie: Financiën

1 Doorbetalen uren Diamant-groep bij beperking openingstijden fietsenstalling	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	De fietsenstallingen Heuvel en Pieter Vreedeplein sluiten dagelijks vanaf 22.00u vanaf 21 maart 2020 en de Kattenrug en concertzaal sluiten helemaal. De medewerkers van de Diamant-groep krijgen de uren volgens contract betaald.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen verdere financiële consequenties voor de gemeente, de kosten waren al begroot.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

5 Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen indien kosten zijn gemaakt incl. tijdelijke huurverlaging tarieven Koepelhal/Wagenmakerij	
Datum besluit	24 maart 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit ´Ondersteuning evenementenorganisatoren'
Omschrijving	Het college besluit: 1. Voegt aan alle verleende evenementensubsidies 2020 de volgende aanvullende subsidievoorwaarden toe: a. Als een evenement in 2020 niet door kan gaan door maatregelen vanwege het coronavirus, maar er door de organisator al wel aantoonbaar kosten zijn gemaakt, zijn de gemaakte kosten subsidiabel met het toegekende subsidiebedrag als bovengrens. b. Als een evenement wordt uitgesteld of niet doorgaat door maatregelen vanwege het coronavirus gaan we voor de bevoorschotting uit van de oorspronkelijke datum van het evenement. De overige subsidieverplichtingen zoals eerder opgenomen in de subsidiebeschikking blijven van toepassing op de evenementen die worden uitgesteld. 2. Voert voor organisaties die een huurovereenkomst hebben gesloten voor de Koepelhal of Wagenmakerij in 2020 de volgende aanpassingen in de overeenkomst door: a. Als het evenement in 2020 niet door kan gaan vanwege het Coronavirus brengen we geen huurtarief in rekening; b. Als het evenement verplaatst kan worden in 2020 stellen we het innen van de huur uit tot de betreffende datum. 3. Vermindert de leges naar 0 euro voor aanvragen van evenementenvergunningen die reeds getoetst zijn, waar ook leges in rekening zijn gebracht én die verder geen wijzigingen doorvoeren die opnieuw getoetst moeten worden, maar enkel een

	verschuiving van de datum naar een latere datum in 2020 betreffen. Hierdoor brengen wij maar één keer leges in rekening.
Doelgroep	Sector (evenementen)
Financiën	De maatregel inzake de subsidievoorwaarden leidt niet tot extra kosten. De opbrengsten en de kosten van de Koepelhal en de Wagenmakerij worden verwerkt in de grondexploitatie Spoorzone Tijdelijk beheer. Het niet in rekening brengen van leges evenementvergunning voor een nieuwe aanvraag later in 2020 brengt geen kosten met zich mee omdat werkzaamheden i.v.m. toetsing en verlening van de vergunning reeds bij de oorspronkelijke aanvraag zijn verricht. Het annuleren van evenementen bespaart de gemeente ook kosten.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

7 Doorbetalen zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo	
Datum besluit	25 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Er zijn afspraken gemaakt voor de doorbetaling van hulp die niet/anders is geleverd. Voor arrangementsfinanciering betekent dit dat de doelstelling niet wordt gehaald en dus een verlenging van het zorgtraject. Daarnaast wordt er een boeggolf aan aanvragen (en daarbij horende werkzaamheden) verwacht na de crisis. Meerkosten worden vergoed. Ook gesprek over compensatiemogelijkheden voor uitgestelde zorg achteraf. Werkgroepen zijn bezig met de uitwerking van de principeafspraken.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het Rijk compenseert gemeenten voor het doorbetalen van deze hulp
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

8 Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties (Sportbedrijf)	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Het gratis annuleren van huurreserveringen van de accommodaties binnen- en buitensport t/m 6 april of een datum daarna die gekoppeld is aan de sluiting van accommodaties van de gemeente.
Doelgroep	Sector (sport)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

9. Verstrekking laptop aan schoolkinderen minimagezinnen	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei

Omschrijving	Stichting Leergeld verstrekt laptops aan leerlingen die hier eerder niet voor in aanmerking kwamen. Dat betreft leerlingen op scholen die nooit een laptop eisten van hun leerlingen, maar nu met thuisonderwijs wel nodig hebben.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Gemeentelijke bijdrage is onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

10 Doorbetalen alfahulpen	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Alfahulpen worden van 1 maart tot en met in ieder geval 1 juni 2020 doorbetaald voor de uren die door de klant in verband met de coronacrisis zijn afgezegd. Leidt niet tot extra kosten.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen verdere financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

15 Restituties pachtsommen geannuleerde kermissen	
Datum besluit	31 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	De gemeente restitueert pachtsommen die zijn betaald in verband met kermissen die zijn geannuleerd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het annuleren van de kermissen betekent voor de gemeente een aanzienlijke financiële tegenvaller, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

16 Verruiming regelgeving voor pgb Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw	
Datum besluit	3 april 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Tijdelijk verruimen van de regels voor budgethouders pgb Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw tot 1 juli 2020.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	De financiële consequenties voor de gemeente zijn onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

18 Culturele instellingen over 2020 niet korten op subsidies wegens niet-geleverde prestaties	
Datum besluit	14 april 2020

Bronaanduiding	• ‘Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020’ • Raadsinformatiebrief ‘Coronavirus Tilburg’ 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Culturele instellingen waaraan subsidie is verleend worden tegemoetgekomen met een pakket van drie steunmaatregelen: • Aan het eind van het jaar worden de - vanwege de coronacrisis- niet gerealiseerde prestaties bij de basisvoorzieningen cultuur en de Kunstenaarsinitiatieven niet verrekend met de gemeentelijke subsidies. • De subsidiebevoorschotting van culturele instellingen blijft doorlopen tijdens de corona-crisis conform de wijze waarop dat tot op dit moment reeds gebeurt. • De subsidies in het programma cultuureducatie met Kwaliteit mogen worden aangewend om de voorstellings- en activiteitenkosten door te betalen, ook al kunnen deze activiteiten niet plaatsvinden.
Doelgroep	Sector (cultuur)
Financiën	Het uitbetalen van reeds toegezegde subsidies is niet van invloed op de gemeentelijke financiën.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

19 Ondersteunen Stichting Tilburgse Markten met advies en vergoeding inkomstenderving	
Datum besluit	14 april 2020
Bronaanduiding	‘Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020’. Op de besluitenlijst staat “Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april”, maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden.
Omschrijving	Advies aan de marktkooplieden om gebruik te maken van de landelijke voorzieningen, en ter ondersteuning van Stichting Tilburgse Markten door een via Team Ondernemersadvies (afdeling Economie & Arbeidsmarkt) ingeschakelde adviseur. Deze adviseur gaat samen met de Stichting de financiële situatie als gevolg van de coronacrisis beoordelen en de Stichting en gemeente Tilburg van een objectief advies voorzien. De Stichting kan zelf de marktgelden aanpassen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De vergoeding inkomstenderving brengt voor de gemeente uitgaven met zich mee, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020 en via de bijlage bij de raadsbrief op 1 mei 2020.

23. Geen eigen bijdrage Wmo over maart, april en mei 2020	
Datum besluit	21 april 2020, 9 juni 2020
Bronaanduiding	9 juni 2020: Monitor ‘Tilburg onder corona’
Omschrijving	Geen eigen bijdrage Wmo heffen over maart, april 2020 (besluit 21 april) en mei 2020 (besluit 9 juni).

Doelgroep	Inwoners
Financiën	Het Rijk biedt gemeenten compensatie voor kwijtschelden eigen bijdragen
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020 en via de monitor 'Tilburg onder corona'.

24. Verordening tot eerste wijziging van de Verordening Precariobelasting 2020	
Datum besluit	28 april 2020
Bronaanduiding	Openbare besluitenlijst college
Omschrijving	Vrijstelling van precario voor aankondigingsborden, reclame, uitstallingen, terrassen, kermissen, staanplaatsen, kramen, tenten e.d. en zonnescherm/markies.
Doelgroep	Sector (horeca en detailhandel)
Financiën	Door de vrijstelling van de genoemde voorwerpen derft de gemeente € 452.500 aan inkomsten. Aangezien het voorstel gezien de crisis niet kan wachten tot een formeel afwegingsmoment wordt dit voorstel als individueel raadsbesluit voorgelegd. Er wordt gekozen voor dekking ten laste van de algemene reserve gebeurt in afwachting van het resultaat van het eerstvolgende formele afwegingsmoment.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 1 mei 2020. Raadsbesluit op 25 mei 2020.

27 Subsidie Midpoint Brabant ter ondersteuning regionaal ondernemerschap	
Datum besluit	19 mei 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Subsidieverlening Ondersteunen ondernemerschap Regio Midden Brabant tijdens en na Corona'.
Omschrijving	Door corona worden ondernemers getroffen in hun bedrijfsvoering. De Provincie Noord-Brabant heeft middelen vrijgemaakt voor een actieve informatievoorziening aan ondernemers in de Brabantse regio's. Zij heeft Tilburg verzocht om met partners in de regio een plan van aanpak te maken voor optimalisering van de ondernemerschapsondersteuning in de regio tijdens en na de crisis. De Provincie heeft dit plan goedgekeurd op 17 april 2020 met toekenning van een subsidie van € 500.000 exclusief btw. Dit collegebesluit voorziet in de besluitvorming over de beoogde subsidieverlening aan Stichting Midpoint Brabant, die de coördinatie en sturing op de uitvoering ter hand neemt en ten behoeve van de realisatie van het projectplan. Het besluit stelt ook bijbehorende subsidievoorwaarden vast en neemt zitting in de stuurgroep.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De subsidie van € 500.000 wordt gedekt vanuit de subsidiemiddelen die Tilburg van de provincie NB ontvangt.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 22 mei 2020.

28 Tweede wijziging legesverordening	
Datum besluit	25 mei 2020
Bronaanduiding	'Verordening tot eerste wijziging van de Verordening Precariobelasting 2020'.
Omschrijving	De raad besluit op voorstel van het college om geen leges te heffen op aanvragen voor vergunningen voor terrasuitbreidingen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	De gemeente maakt extra kosten voor het verstrekken van vergunningen die niet door lege-inkomsten worden gecompenseerd.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 25 mei 2020

30 Uitstel aanpassing minimaregelingen tot na 2020	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	De aanpassing van minimaregelingen wordt met 1 jaar uitgesteld
Doelgroep	Inwoners
Financiën	De financiële consequenties voor de gemeente zijn onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

31 Vrijstelling huur buitensportaccommodaties voor jeugd tot 1 aug	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Het beperkt gebruik van gemeentelijke buitensportaccommodaties door jeugd en jongeren tot 1 augustus 2020 niet in rekening brengen bij verenigingen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De gemeente derft hierdoor inkomsten, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

32 Verlaging huur zwemverenigingen met 50% tot 1 aug	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Tot 1 augustus 2020 wordt de huur van zwemverenigingen met 50% verlaagd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De gemeente derft hierdoor inkomsten, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

33 Ondersteuning inrichting (nood)opvang kwetsbare kinderen	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'

Omschrijving	De monitor geeft over deze maatregel geen informatie
Doelgroep	Generiek
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

34 Ondersteuning HBO	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	De monitor geeft over deze maatregel geen informatie
Doelgroep	Sector (onderwijs)
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

37 Regeling leges evenementen en kosten tapvergunning	
Datum besluit	6 juli 2020
Bronaanduiding	Raadsbesluit 'Vierde wijziging Legesverordening 2020'
Omschrijving	Leges voor de aanvraag van een evenementenvergunning en eventuele kosten van een tapontheffing van 1 maart/m 31 augustus 2020 worden niet geheven of worden terugbetaald.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het gaat hierbij om een bedrag van ca. € 50.000,- dat terugbetaald moet worden (de evenementen waarvoor al vergunningen zijn aangevraagd) en een bedrag van ca. € 30.000,- dat de gemeente mist aan inkomsten van evenementen die wel op de kalender staan maar die door de coronamaatregelen niet door kunnen gaan.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 6 juli 2020

38 Huurverlaging voor zes huurders van ruimte in gemeentelijke panden in verband met convenant ketensolidariteit horeca Tilburg	
Datum besluit	16-6-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Ketensolidariteit Horeca Tilburg'
Omschrijving	De gemeente sluit zich aan bij een convenant tussen huurders en verhuurders van ruimten die in gebruik zijn bij horecaondernemingen om de huren gedeeltelijk kwijt te schelden voor de periode waarin de horeca gesloten moest blijven. In het kader van dit convenant scheldt de gemeente een deel van de huurverplichtingen kwijt van zes huurders.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het besluit brengt derving met zich mee van huurkosten
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via het openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.

39 Tijdelijke hardheidsclausule Bbz	
Datum besluit	23 juni 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Tijdelijke hardheidsclausule Bbz (Corona)'
Omschrijving	Ondernemers die van start zijn gegaan met behulp van de Bbz en die zijn getroffen door de coronacrisis worden gesteund door een verlengde looptijd van de Bbz (48 in plaats van 36 maanden). Oudere zelfstandigen worden ondersteund door het hanteren van een fictief inkomen voor de maanden waarin als gevolg van de coronacrisis geen of onvoldoende inkomsten konden worden gerealiseerd.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De kosten voor de gemeente zijn laag. Ondernemers die door omstandigheden geen beroep meer zouden kunnen doen op de Bbz, zouden in de meeste gevallen terugvallen op de bijstand, die ook voor rekening van de gemeente komt.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via het openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.

40 Bijdrage aan steunpakket cultuur Brabantstad/Tilburg.	
Datum besluit	23 juni 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Bijdrage aan steunpakket cultuur Brabantstad/Tilburg'
Omschrijving	In het besluit wordt vermeld dat eerder is besloten een bedrag van € 750.000 beschikbaar te stellen. Het besluit van 23 juni 2020 betreft een verhoging van het bedrag met € 1,2 miljoen. Het eerdere besluit is niet terug te vinden. De minister van OCW investeert € 48,5 miljoen in de vitale regionale infrastructuur via de Rijkscultuurfondsen voor een beperkt aantal cruciale regionale musea, podia en filmtheaters. Voor Tilburg gaat het om: 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het TextielMuseum. Zij voldoen aan de criteria die in de regeling zijn opgenomen. Voorwaarde voor bijdragen vanuit het Rijk is dat medeoverheden co-financieren. Het college besluit om € 1,2 miljoen extra beschikbaar te stellen voor het steunpakket cultuur in BrabantStad-verband voor de vier Tilburgse culturele instellingen.
Doelgroep	Sector (cultuur) / individuele bedrijven
Financiën	De dekking komt uit de algemene reserve voor een bedrag van maximaal € 1,2 miljoen in aanvulling op de reeds eerder toegezegde bijdrage van € 750.000,- waarvoor de dekking komt uit het Cofinancieringsfonds. De precieze onttrekking uit de Algemene Reserve wordt bepaald bij de jaarrekening 2020. Dan zal ook helder zijn in welke mate het Rijk daadwerkelijk alle meerkosten en minderinkomsten inzake corona heeft gecompenseerd en of er nog een restant te dekken blijft. Indien nodig kan op een later moment worden bepaald of de bijdrage uit het budget komt dat via de meicirculaire beschikbaar komt, maar vanwege de noodzaak tot aantoonbaar co-financieren vanuit de gemeente voor de matching met het bedrag van het ministerie van OCW, wordt de Algemene Reserve hiervoor ingezet.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Sporen van betrokkenheid van de raad bij het eerste bedrag van € 750.000 zijn niet gevonden. Over het tweede bedrag (€ 1,2 miljoen) is de raad geïnformeerd via de

	openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.

45 Compensatie gemaakte kosten door kinderopvang en gastouders	
Datum besluit	14 juli 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit Compensatie gemaakte kosten door kinderopvang en gastouders
Omschrijving	Vanwege de coronacrisis hebben de kinderopvangsector, de gastouderbranche en ouders die er gebruik van maken in de periode van medio maart t/m 30 juni 2020 extra kosten gemaakt. Het Rijk heeft middelen voor gemeenten gereserveerd voor de compensatie van de extra gemaakte kosten door kinderopvang, gastouders en ouders voor de opvang tijdens de corona-crisis. gemeente is verantwoordelijk om de kinderopvangsector, gastouderbranche en ouders te compenseren voor de gemaakte kosten. Het college: • Vergoedt de extra gemaakte kosten kinderopvangorganisaties en gastouders hebben gemaakt voor noodopvang en extra kosten die ouders hebben gehad vanwege eigen bijdragen.
Doelgroep	Sector (kinderopvang) en inwoners (ouders)
Financiën	Naar verwachting kunnen alle kosten gedekt worden vanuit de compensatiemaatregelen vanuit het Rijk.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

57 Coulanceregeling Sport	
Datum besluit	27 oktober 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit ‘Coulance regeling Sport’
Omschrijving	In afwijking van de gebruiksvoorwaarden geen kosten rekenen voor geannuleerde huurovereenkomsten voor gemeentelijke sportaccommodaties.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De maatregel leidt tot derving van huurinkomsten voor de gemeente. De verwachting bestaat dat de gemeente hiervoor geheel of gedeeltelijk door het Rijk wordt gecompenseerd.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 30 oktober 2020.

58 Wijziging verordening precariobelasting 2021	
Datum besluit	23 november 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit ‘Raadsvoorstellen wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen (corona)’
Omschrijving	Vrijstelling van precario voor aankondigingsborden, reclame, uitstallingen, terrassen, kermissen, staanplaatsen, kramen, tenten e.d. en zonnescherm/markies.
Doelgroep	Sector (horeca en detailhandel)

Financiën	Het tekort wegens het niet opleggen van precario, totaal € 100.000 wordt ten laste gebracht van de algemene reserve.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 23 november 2020

59. Vijfde wijziging legesverordening	
Datum besluit	27 oktober 2020
Bronaanduiding	28 april 2020: Collegebesluit 'Raadsvoorstellen wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen (corona).
Omschrijving	Vrijstelling van leges voor vergunningen die worden aangevraagd voor de uitbreiding en/of overkapping van een terras in de periode van 1 november tot 31 december 2020.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	De kosten van het verstrekken van vergunningen bedragen circa € 10.000 worden ten laste gebracht van de Algemene Reserve.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit 23 november 2020

Categorie: overige maatregelen

14 Opvang dak- en thuislozen Cederstraat en Willem II kazerne	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	• 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Openen van een opvanglocatie met 30 bedden op de Cederstraat, Willem II kazerne gebouw T 24/7 in gebruik nemen ter vervanging van de Cederstraat en beschikbaar te stellen voor (niet zieke) daklozen. De gehuisveste daklozen, conform de landelijke richtlijn dak- en thuislozen tijdens de Corona crisis, dagelijks maaltijden en verzorgingsmiddelen aanbieden. De 24/7 opvang ook in te zetten voor de mensen waarvoor nu geen bed is bij Traverse.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Kosten 65.000-80.000 per 4 weken (gem. 21 personen). Op 1 mei 2020 maken 70-75 personen gebruik van de opvang.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

34 Plaatsing van extra afvalbakken tegen zwerfafval	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend

Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor ‘Tilburg onder corona’

35 Vaker legen wijkverzamelcontainers glas, textiel en PMD	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor ‘Tilburg onder corona’
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de monitor ‘Tilburg onder corona’

45 Bijplaatsingen op hotspotlocaties ook op zaterdag en zondag opruimen	
Datum besluit	1 september 2020
Bronaanduiding	Tweede monitor ‘Tilburg onder corona’
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de tweede monitor ‘Tilburg onder corona’

48 Vaker schoonmaken openbare toiletten	
Datum besluit	13 oktober 2020
Bronaanduiding	Derde monitor ‘Tilburg onder corona’
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de derde monitor ‘Tilburg onder corona’

Persbericht Rekenkameronderzoek ‘Lokale steun in crisis’

Waarborgen democratisch proces tijdens de coronacrisis blijkt een moeilijke opgave

8 april 2021. **De Rekenkamers Arnhem, Breda, Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss hebben gezamenlijk onderzoek gedaan naar welke lokale corona-steunmaatregelen getroffen zijn. Aan bod kwam de wijze van besluitvorming, belangen en risico’s en de rol van gemeenteraden. Uit het onderzoek komt het beeld naar voren dat de lokale steunmaatregelen grotendeels overeen komen, maar dat de democratische beginselen extra aandacht verdienen.**

Alle vier de gemeenten hebben al snel vanaf het begin van de crisis lokale steunmaatregelen ingezet en er is door alle vier de colleges en gemeenteraden hard gewerkt om zo goed mogelijk invulling te geven aan de crisissituatie. Qua steunmaatregelen blijken de vier gemeenten veel dezelfde maatregelen ingezet te hebben, vooral gericht op liquiditeit van bedrijven, ondernemers en instellingen.

De vier gemeenten hebben wel verschillende uitgangspunten geformuleerd, hetzij inhoudelijk, hetzij financieel. Dat heeft in de vier gemeenten deels tot andere maatregelen en accenten geleid. Breda richtte zich vooral op financiële ondersteuning van bedrijven en instellingen en heeft hierin verhoudingsgewijs het meeste geld geïnvesteerd van de vier gemeenten. Met name Arnhem legde het accent vooral op ondersteuning van kwetsbare inwoners en de gevolgen van de coronapandemie voor kwetsbare inwoners. De gemeente Oss is terughoudend geweest om eigen geld te investeren, enerzijds vanwege de beperkte financiële middelen anderzijds omdat zij het uitgangspunt hadden dat ‘helpen verdienen’ beter is dan directe financiële ondersteuning. Tilburg heeft veel aandacht besteedt aan (financiële) risicobeheersing. Zo heeft de Tilburgse gemeenteraad een mandaat aan het college gegeven van 75.000 euro per maatregel. Daarmee behield de raad goed zicht op de uitgaven.

In het begin van de coronacrisis was er begrijpelijk weinig ruimte en aandacht voor de democratische beginselen op lokaal niveau. Maar deze verdienen echter na de acute crisisperiode en in het verdere vervolg wel meer aandacht:

- In alle vier de gemeenten heeft het college in de eerste periode de besluiten genomen en werd de raad achteraf geïnformeerd. In de eerste maanden was er van een kaderstellende rol van de raden geen sprake. Pas na een aantal maanden kwam de besluitvorming in de gemeenteraden op gang. In enkele gemeenten heeft dat tot een discussie over de rol van college en raad geleid.
- Ook de uitgangspunten ten aanzien van de steun zijn voornamelijk door de colleges vastgesteld. Alleen in Oss heeft de gemeenteraad de te hanteren inhoudelijke uitgangspunten vastgesteld en hierover een uitgebreide discussie gevoerd. In geen van de gemeenten zijn dusdanig scherpe doelen en ambities geformuleerd, dat deze goed te controleren zijn door de raad. Door geen van de gemeenteraden is getoetst of de uitgangspunten ook daadwerkelijk zijn gehanteerd.
- In geen van de gemeenten heeft het college meerdere alternatieven om over te besluiten voorgelegd aan de raad op het coronadossier. In alle vier gemeenten geldt dat meer keuzes en scenario’s gemist zijn en worden door de raad.
- Ook zijn in geen van de gemeenten vooralsnog de mogelijk langdurige gevolgen op alle beleidsterreinen en de risico’s op deze terreinen in kaart gebracht. Het is daardoor moeilijk voor

de raad om de gevolgen van de coronacrisis goed te kunnen betrekken bij vaststelling van het (financiële en inhoudelijke) beleid in de komende tijd en komende jaren.

Qua lessen komt naar voren dat het belangrijk is om na de eerste korte acute crisisperiode de raad zo snel mogelijk weer zijn kaderstellende rol uit te laten voeren. Het is ook belangrijk om in een vroeg stadium van een dergelijke crisis concrete inhoudelijke uitgangspunten te formuleren over de rol die de gemeente wil vervullen en welke taken zij wel en welke zij niet wil oppakken. Daarbij is het gewenst dat gemeenten de geformuleerde uitgangspunten en criteria ook expliciet toepassen, toetsen en verantwoorden aan de raad. Voorts is het belangrijk dat de raad zo goed mogelijk de risico's en de gevolgen van de crisis kan inschatten, zodat tijdig hierop ingesprongen kan worden. Daarbij is door de raden ook de wens geuit om meerdere keuzes en meerdere scenario's te krijgen om te kunnen zien wat de gevolgen van verschillende scenario's zijn. Tot slot is het belangrijk om nu een herstelagenda op te gaan stellen en perspectieven voor de lange termijn voor de inwoners, bedrijven en instellingen te creëren, waarbij rekening wordt gehouden met de gevolgen van de coronacrisis op alle maatschappelijke gebieden.

De onderzoeksrapporten zijn te lezen op www.rekenkamerarnhem.nl, www.rekenkamerbreda.nl en www.rekenkamertilburg.nl. Voor Oss: het onderzoeksrapport is bijgevoegd dan wel op te vragen via de griffie van de gemeente Oss.

Noot voor de redactie, niet voor publicatie:

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot:

- de onderzoeker van de Rekenkamer Arnhem, mevrouw De Lange (06-25776420) of per e-mail (rekenkamer@arnhem.nl).
- de secretaris van de Rekenkamer Breda, mevrouw Wiggers (076-5294686) of per e-mail (ja.wiggers@breda.nl).
- de voorzitter van de Rekenkamercommissie Oss, mevrouw Van de Klift (06-51591619) of per e-mail (rekenkamer@oss.nl).
- de secretaris van de Rekenkamer Tilburg, mevrouw Van Gestel-Mulders (06-29385923) of per e-mail (rekenkamer@tilburg.nl).

Lokale steun in crisis

9 juni 2021, sessie met raad in Arnhem

Rekenkamer Arnhem i.s.m.
Bureau voor Economische Argumentatie | BEA

Reken kamer Arnhem

Agenda

Voorstel

- 20.30-20.35 uur Introductie
- 20.35-20.50 uur Presentatie Rekenkamer Arnhem
- 20.50-21.30 uur Vragen & antwoorden
- 21.30-21.45 uur Afsluiting

Karakter bijeenkomst

- Informerend / informatieve behandeling
- Voorbereiding van besluitvormende raadsvergadering

Reken
kamer
Arnhem

Vraagstelling

Centrale vraag

- Welke maatregelen zijn er in de B3A-gemeenten genomen?
- Op basis van welke afwegingen en belangen en onderkenning risico's?
- Wat was informatiepositie raad?

Deelvragen

1. Welke maatregelen zijn landelijk, regionaal en lokaal genomen
2. Welke afwegingen zijn gemaakt en welke risico's zijn onderkend?
3. Welke belangen zijn meegewogen?
4. Op welke wijze kwamen raden in positie (kaderstellen, controleren, vertegenwoordigen)?
5. Lessons learned: (i) in positie brengen van raden en (ii) van elkaar leren

Reken kamer Arnhem

Maatregelen in vogelvlucht

Beeld tot januari 2021

- Uiteindelijk 41 corona-steunmaatregelen geïnventariseerd…
- … daarnaast veel overige corona-maatregelen, met name in sociaal domein
- Kern van maatregelen die wij ook elders zien
  - Uitstel van lokale belastingen
  - (voorschot op) TOZO-uitkering
  - Coulant omgaan met huurders
  - Mogelijkheid uitbreiding terrassen en afzien van leges over extra m^2
  - Continuering subsidie aan instellingen ondanks niet kunnen leveren van prestaties
- Informatievoorziening (coronamonitor, financiële impact, loket 1,5 meter)
- Typische Arnhemse accenten
  - Noodfonds Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA)
  - 430 laptops voor scholen t.b.v. huishoudens met lage inkomens
  - Inspelen op 1,5 meter economie (o.a. City Hosts & herstelagenda)
- Aanspreken lokale netwerken (o.a. grote verhuurders

Reken kamer Arnhem

Arnhem in perspectief

Wat valt op?

- Heel snel geacteerd, forse inzet (alleen voor TOZO al 90 mensen ingezet)
- Thematische uitwerking maatregelen vanaf begin corona-crisis
- Relatief veel aandacht voor onderwijs, kinderopvang, welzijn en zorg
- Stramien niet ‘opgehangen’ aan portefeuille-indeling
- Actief betrokken raad die direct veel vragen stelde
- Dilemma: snel acteren zonder garantie compensatie door Rijk
- Enkele keren méér gedaan dan wat moest of wat elders gedaan werd
- Vóór zomer al tweesporen-aanpak (crisis én herstel)
- Veel aandacht voor ervaren financiële risico’s
- ‘Arnhemse aanpak’
  (doen wat direct nodig is voor Arnhemmers,
  oog voor kwetsbare groepen, stedelijke infrastructuur overeind houden,
  alles ‘in verbinding met de stad’)

Reken
kamer
Arnhem

Tijdpad

Hoofdlijnen

- 18 maart eerste overzicht lokale maatregelen
- 26 maart raadsbrief met aanvullende maatregelen
- 9 april raadsbrief met nieuwe maatregelen
- 29 april motie ‘Scenario’s voor morgen’ unaniem aangenomen
- 2 mei Perspectiefnota 2021-2024, ‘dun’ en vooralsnog ‘beleidsarm’
- 12 mei college wijst noodfonds af (voor ondernemers tussen wal & schip)
- 12 mei raadsbrief met ‘aanpak en scenario’s coronavirus’
- 2 juni raadsbrief met Arnhemse aanpak
- 9 juni raadsbrief ‘bijdrage culturele instellingen’, matching Rijk
- 9 juni raadsbrief met coronadashboard
- 7 juli raadsvoorstel Arnhemse herstelagenda
- 13 oktober raadsbrief met Arnhems afwegingskader corona
- 27 oktober raadsbrief anticyclisch investeren herstelagenda

Reken kamer Arnhem

Betrokkenheid raad

Beeld

- Snel na uitbreken coronacrisis eerste raadsvragen (13 t/m 15 maart)
- College voorziet snel in antwoorden en informeert over eerste maatregelen (18 maart 1e raadsbrief met inzichtelijke thema-indeling)
- Daarna frequent raadsbrieven maar vooralsnog informeren achteraf
- Wel vroeg actieve discussie, politieke avonden 15 en 22 april
- Vanaf begin veel raadsvragen en moties…
- … raad in Arnhem neemt in die zin veel initiatief
- Veel fracties worden benaderd door maatschappelijke instellingen, bedrijfsleven, inwoners > invulling volksvertegenwoordigende rol
- Brede focus van raad (economisch, sociaal, welzijn, cultuur, onderwijs, sport, gezondheid)

Reken kamer Arnhem

Conclusie 1

Toelichting

- Coronasteunmaatregelen van vier gemeenten komen in belangrijke mate overeen

- Gemeente Arnhem zet vroeg in coronacrisis breed palet aan lokale steunmaatregelen in

- Raad in Arnhem heeft geen steunmaatregelen ter besluitvorming voorgelegd gekregen vanuit college en daarmee geen kaderstellende rol gespeeld als het gaat om het bepalen van steunmaatregelen

Rekenkamer Arnhem

Conclusie 2

Toelichting

- Raad en college hebben inzicht verkregen in financiële en beleidsmatige gevolgen van de coronacrisis. Dit heeft bijgedragen aan de sturingsmogelijkheden van het college als het gaat om zet inzet van steunmaatregelen en voor de raad en het college als het gaat om herstelmogelijkheden.

- Door het ontbreken van financiële en beleidsscenario's en beleidsalternatieven bij bijvoorbeeld besluitvorming over de Arnhemse herstelagenda, is de raad niet in staat gesteld door college om kaders te stellen en richting te geven

Rekenkamer Arnhem

Conclusie 3

Toelichting

- Arnhem kiest bij inzet van steunmaatregelen voor een inhoudelijke focus, zet de (kwetsbare) inwoner centraal en kiest ervoor zich te richten op twee urgente impactthema's: (1) sociaalmaatschappelijk en (2) sociaaleconomisch, met daarnaast het oog op het financiële belang

- Het college heeft daarbij de lead

- Het Arnhems afwegingskader bevat uitgangspunten en is door het college vastgesteld

Reken
kamer
Arnhem

Conclusie 4

Toelichting

- In de eerste periode van de crisis niet of nauwelijks kaderstelling raad & colleges informeren raden steeds achteraf over steunmaatregelen

- College van Arnhem bedient de raad met zowel actieve als passieve informatievoorziening

- Arnhemse raad stelt zich actief op in het opvragen van informatie bij het college

- Dankzij actieve verzoeken vanuit raad aan college om sturingsinstrumentarium aan te reiken ter voorbereiding op besluitvorming, kon raad zijn kaderstellende rol beter invullen

Reken kamer Arnhem

Leren van elkaar

Halen → / Brengen ↓	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

Rekenkamer Arnhem

Aanbevelingen (1)

Toelichting

- Aanbeveling 1: financiële en beleidsmatige risico's

  Blijf financiële en beleidsinhoudelijke risico's monitoren en gebruik deze informatie ter onderbouwing van besluitvorming over inzet van gemeente t.a.v. corona

- Aanbeveling 2: kader informatievoorziening

  Maak afspraken over gewenste informatievoorziening in crisistijden en leg deze vast. Voer daartoe eerst als raad en college gezamenlijk evaluerend gesprek ("wat ging goed en wat kan beter?")

Reken kamer Arnhem

Aanbevelingen (2)

vervolg

- Aanbeveling 3: beleidsalternatieven

  Werk met beleidsalternatieven als principiële keuzes gemaakt moeten worden over gemeentelijke inzet (nieuwe steunmaatregelen en/of verdere inzet op herstel). Na besluitvorming door raad over de gewenste richting (één van de beleidsalternatieven) kan een daarop geënt plan ter besluitvorming worden voorgelegd.

- Aanbeveling 4: belangenafweging

  Evalueer de werking en effecten van het Arnhemse afwegingskader 2020-2021 in relatie tot de doelstellingen van het afwegingskader en de doelen uit de herstelagenda. Rapporteer hierover aan de raad als voorbereiding op besluitvorming over het eventueel voortzetten van het afwegingskader

Reken kamer Arnhem

Tot slot

Vragen & opmerkingen?

Rekenkamer Arnhem

Rekenkamer Arnhem i.s.m.
Bureau voor Economische Argumentatie | BEA

Reken
kamer
Arnhem

BEHANDELRESULTAAT

Technische bijeenkomst 9 juni 2021 Presentatie Rekenkamer

"Lokale steun in crisis- Rekenkameronderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen"

Documentnummer:	
Zaaknummer:	517751
Portefeuillehouder:	Dhr. R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Pape (VVD), Van Dillen (CDA), Loor (D66), Navis (GL), Greving (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Eliëns (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP) en Aydemir (Denk/VA).
De fracties van de Pvv en de AOP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De heer Verdellen van de Rekenkamer gaf een presentatie over het Rekenkameronderzoek "Lokale steun in crisis" - rekenkamer onderzoek naar de Arnhemse corona steunmaatregelen. De onderzoeker dhr. Ter Beek was tevens aanwezig. Beide heren hebben de vragen van de raadskamer beantwoord. De presentatie is bijgevoegd bij de stukken.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de informatieve behandeling is afgerond. Het voorstel kan doorgeleidt worden naar de meningsvorming 1.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

V. Bouma

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 583297

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 6 juli 2021, nummer: 583297;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

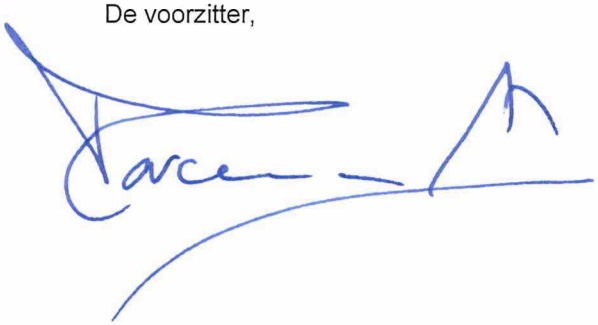
besluit:

Verzamelbesluit-2 2021 en de begrotingswijzigingen exploitatie en investering nummer 21-020 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Vaststellen Verzamelbesluit-2 2021

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	583297
Portefeuillehouder:	R. Paping

Raadskameradvies:

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Verzamelbesluit-2 2021
Het gaat in dit raadsvoorstel feitelijk alleen om technische mutaties zoals effecten van besluiten die nog niet in de Begroting zijn verwerkt, actualisatie Rijksbedragen/-beschikkingen, subsidies en bijdragen voor derden en technische aanpassingen, zoals wijziging in ureninzet tussen producten en programma's, toewijzing van de budgetten voor onvoorzien en strikt onvermijdbaar, en actualisatie loonsom. Conform de geldende spelregels bevat het voorliggende verzamelbesluit geen inhoudelijke beleidswijzigingen en vormt daarmee in principe een hamerstuk. Het DB heeft derhalve besloten dit voorstel toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering van 21 juli.

Bij dit agendapunt behoort:
- Raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021
- Bijlage 1 Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Exploitatie
- Bijlage 2 Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Investeringen
- Bijlage 3 Specificatie Verzamelbesluit-1 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

K. Kalthoff

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 583297

Onderwerp: Verzamelbesluit-2 2021

Voorstel

1. Verzamelbesluit-2 2021 en de daarbij behorende begrotingswijzigingen vast te stellen.

Inleiding

Op basis van het budgetrecht is het wijzigen van de begroting een taak van de gemeenteraad. In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt deze budgettoewijzende taak van de gemeenteraad vastgesteld op het niveau van de programmabegroting. Wijzigingen die van invloed zijn op het niveau van lasten, baten of mutaties reserves van een programma moeten dus altijd ter vaststelling worden voorgelegd. Waar dat speelt bij beleidsinhoudelijke zaken, gebeurt dat door middel van afzonderlijke raadsvoorstellen, inclusief de daarbij behorende specifieke begrotings-wijzigingen. Daar waar het feitelijk alleen om technische mutaties gaat zoals:

1. Effecten van besluiten die nog niet in de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) zijn verwerkt;
2. Actualisatie van Rijksbijdragen / -beschikkingen, subsidies en bijdragen derden;
3. Technische aanpassingen als, bijvoorbeeld:
    - wijziging in ureninzet tussen producten en programma's;
    - toewijzing van de budgetten voor onvoorzien en strikt onvermijdbaar;
    - actualisatie loonsom;
    - correcties / herverdeling gelden over programma's;
    - overige actualisaties die niet van invloed zijn op beleidsinhoudelijke uitgangspunten,

is met u afgesproken dergelijke mutaties te verzamelen, die vervolgens in één begrotingswijziging - lees verzamelbesluit - op te nemen en die periodiek aan u ter vaststelling voor te leggen.

Verzamelbesluit-1 2021 is door uw raad aangenomen in de raadsvergadering van 14 april 2021 (zaaknr. 552323). Voor u ligt nu verzamelbesluit-2 2021.

Beoogd effect

Gemeente Arnhem

Het beoogd effect is het bewerkstelligen van een actuele begroting waarvan de mutaties formeel en rechtmatig zijn vastgesteld. De mutaties zoals opgenomen in het verzamelbesluit zijn gemeentebreed budgettair neutraal.

Argumenten

Zoals hierboven beschreven zijn de begrotingswijzigingen als volgt gecategoriseerd:
1. Effecten van besluiten die nog niet in de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) zijn verwerkt;
2. Actualisatie van Rijksbijdragen / -beschikkingen, subsidies en bijdragen derden;
3. Technische aanpassingen als, bijvoorbeeld:
    - wijziging in ureninzet tussen producten en programma's;
    - toewijzing van de budgetten voor onvoorzien en strikt onvermijdbaar;
    - actualisatie loonsom;
    - correcties / herverdeling gelden over programma's;
    - overige actualisaties die niet van invloed zijn op beleidsinhoudelijke uitgangspunten.

Deze nummering is gehanteerd bij de tekstuele en cijfermatige onderbouwing van de begrotingswijzigingen in Bijlage 3 "Specificatie Verzamelbesluit-2 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma".
Dit houdt in dat begrotingswijziging nummer 1.01 tot en met 1.04 onder de eerste categorie vallen, 2.01 tot en met 2.14 onder de tweede categorie en 3.01 tot en met 3.20 onder de derde categorie.

Voor zowel de tekstuele als de cijfermatige specificatie per onderwerp wordt verwezen naar Bijlage 3 "Specificatie Verzamelbesluit-2 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma".

Kanttekeningen en risico's

Er zijn geen kanttekeningen aan te merken bij dit voorstel.

Financiën

Het (meerjarig) effect van verzamelbesluit-2 2021 is budgettair neutraal.

Voor het inzicht in de financiële effecten over de stedelijke en wijkprogramma's verwijzen we voor de exploitatie naar Bijlage 1. "Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Exploitatie" en voor de Investeringen naar Bijlage 2. "Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Investering".
Voor het inzicht in de financiële effecten per onderwerpen verwijzen we naar Bijlage 3 "Specificatie Verzamelbesluit-2 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma".

Uitvoering

Na vaststelling van dit besluit worden de budgetten uit bijlagen 1 en 2 definitief toegekend aan de betreffende beleidsvelden.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021
- Bijlage 1 Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Exploitatie
- Bijlage 2 Concernbegrotingswijziging Verzamelbesluit-2 2021: Investering
- Bijlage 3 Specificatie Verzamelbesluit-2 2021 per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	583297

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 6 juli 2021, nummer: 583297;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

Verzamelbesluit-2 2021 en de begrotingswijzigingen exploitatie en investering nummer 21-020 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Begrotingswijziging Exploitatie

Bijlage 1 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Concernbegrotingswijziging

Nr. : 21-020
Onderwerp : Verzamelbesluit-2 2021
I / S : Incidenteel en Structureel
Raad d.d. : 21 juli 2021
Zaaknr. : 583297
bedragen x € 1.000,--

Programma's	2021						2022						2023						2024					
	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
				Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
Wijkprogramma's																								
Geb 0 Gebied nader te verdelen																								
Geb 1 CSA	-2.285	15	**-2.300**	4	72	**-2.367**	196	16	**180**	4	-5	**189**	209	16	**194**	4	8	**189**	196	16	**181**	4	-1	**185**
Geb 2 Noordwest	219	7	**212**	2	109	**104**	-21	2	**-23**	2	8	**-29**	-62	2	**-64**	2	-33	**-29**	-4	2	**-6**	2	23	**-26**
Geb 3 Noordoost	521	13	**507**	5	95	**417**	107	4	**103**	5	-4	**112**	110	4	**106**	5	0	**112**	121	4	**117**	5	15	**107**
Geb 4 Presikhaaf	1.319	60	**1.259**	-22	47	**1.189**	93	52	**41**	-22	-26	**45**	77	52	**25**	-22	-42	**45**	151	52	**99**	-22	36	**42**
Geb 5 Malburgen	-2.365	20	**-2.385**	4	153	**-2.534**	73	10	**62**	4	54	**12**	-101	10	**-112**	4	-120	**12**	-62	10	**-72**	4	-82	**14**
Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	1.632	10	**1.622**	49	449	**1.223**	77	7	**69**	49	105	**14**	-145	7	**-152**	49	-117	**14**	-66	7	**-73**	49	-39	**16**
Geb 7 De Laar/Elden	254	11	**243**	9	41	**210**	31	9	**21**	9	4	**26**	17	9	**8**	9	-9	**26**	28	9	**18**	9	3	**24**
Geb 8 RKV	57	-1	**58**	5	31	**32**	-84	-7	**-78**	5	5	**-78**	-64	-7	**-57**	5	25	**-78**	-94	-7	**-88**	5	-13	**-70**
	-649	**136**	**-784**	**56**	**997**	**-1.726**	**471**	**94**	**377**	**56**	**141**	**291**	**41**	**94**	**-52**	**56**	**-288**	**291**	**270**	**94**	**177**	**56**	**-59**	**291**
Stedelijke programma's																								
S00 Bestuur, dienstverlening en financ	2.186	1.963	**223**	109	440	**-108**	1.320	1.265	**55**	109	157	**7**	1.212	1.265	**-53**	109	47	**9**	1.668	1.265	**403**	109	502	**10**
S01 Veiligheid	837	1.811	**-975**	-1	-1.142	**166**	292	300	**-8**	-1	-2	**-7**	292	300	**-8**	-1	-2	**-7**	293	300	**-7**	-1	-1	**-7**
S02 Bereikbaarheid	584	31	**553**	-64	676	**-186**	605	31	**574**	-64	699	**-188**	225	31	**194**	-64	321	**-190**	74	31	**43**	-64	171	**-192**
S03 Economie	-225	630	**-855**	890		**35**	168	24	**145**	50	200	**-5**	168	24	**145**	50	200	**-5**	368	24	**345**	50	400	**-5**
S04 Onderwijs	302	151	**150**	107	385	**-127**	-260	24	**-285**	107	63	**-241**	-256	24	**-280**	107	68	**-241**	-253	24	**-277**	107	70	**-240**
S05 Cultuur	95	-387	**483**	48	568	**-36**	250	96	**154**	48	199	**4**	112	96	**15**	48	60	**4**	115	96	**19**	48	64	**4**
S06 Participatie en armoedebestrijding	175	64	**112**		507	**-395**	-276		**-276**			**-276**	-276		**-276**			**-276**	-276		**-276**			**-276**
S07 Zorg	1.916		**1.916**		-22	**1.938**	-79		**-79**			**-79**	-79		**-79**			**-79**	-79		**-79**			**-79**
S08 Welzijn en inclusie	1.151	790	**361**		334	**27**	457	177	**280**			**280**	332	52	**280**			**280**	332	52	**280**			**280**
S09 Gezondheid en sport	735	403	**333**	116	172	**277**	115	88	**27**	116	-55	**197**	346	88	**258**	116	177	**197**	237	88	**149**	116	68	**197**
S10 Klimaat, energie en milieu	749	791	**-42**	55	4	**10**	235	218	**17**		7	**10**	16		**16**		6	**10**	2.216	2.200	**16**		6	**10**
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	5.678	3.652	**2.025**	561	2.581	**5**	4.325	4.448	**-123**	152	24	**5**	11.522	12.468	**-945**	950		**5**	2.746	3.078	**-332**	675	338	**5**
S12 Wonen en leefomgeving	636	723	**-87**	91	-118	**123**	289	440	**-151**	8	-146	**3**	1.274	440	**835**	8	840	**3**	1.183	440	**743**	8	748	**3**
	14.820	**10.622**	**4.198**	**1.912**	**4.384**	**1.726**	**7.441**	**7.111**	**330**	**525**	**1.146**	**-291**	**14.889**	**14.788**	**102**	**1.323**	**1.716**	**-291**	**8.624**	**7.598**	**1.026**	**1.048**	**2.365**	**-291**
Totaal	**14.171**	**10.758**	**3.413**	**1.968**	**5.381**		**7.912**	**7.205**	**707**	**581**	**1.287**		**14.931**	**14.881**	**49**	**1.379**	**1.428**	**0**	**8.894**	**7.692**	**1.202**	**1.104**	**2.306**	

Begrotingswijziging Investering

Bijlage 2 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Concernbegrotingswijziging

Nr. : 21-020
Onderwerp : Verzamelbesluit-2 2021
I / S : Incidenteel
Raad d.d. : 21 juli 2021
Zaaknr. : 583297

bedragen x € 1.000,--

Programma's	2021						2022						2023						2024					
	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo
Wijkprogramma's																								
Geb 0 Gebied nader te verdelen																								
Geb 1 CSA																								
Geb 2 Noordwest																								
Geb 3 Noordoost																								
Geb 4 Presikhaaf																								
Geb 5 Malburgen																								
Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld																								
Geb 7 De Laar/Elden																								
Geb 8 RKV																								
Stedelijke programma's																								
S00 Bestuur, dienstverlening en financ	800		**-800**			**-800**																		
S01 Veiligheid																								
S02 Bereikbaarheid																								
S03 Economie																								
S04 Onderwijs																								
S05 Cultuur																								
S06 Participatie en armoedebestrijding																								
S07 Zorg																								
S08 Welzijn en inclusie																								
S09 Gezondheid en sport																								
S10 Klimaat, energie en milieu																								
S11 Ruimtelijke ontwikkeling																								
S12 Wonen en leefomgeving																								
	800		**-800**			**-800**																		
Totaal	**800**		**-800**			**-800**																		

Bijlage 3 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Specificatie per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma's

Met betrekking tot het verzamelbesluit volgt hieronder per onderwerp een beknopte toelichting. De nummering van het onderwerp verwijst naar de nummering in de cijfermatige specificatie per onderwerp, die hieronder volgt.

Begrotingswijzigingen
Exploitatie

1.01 FJP 2020 Herziening grondexploitatie 2021 - 2027 (S11)
De Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) is op basis van de realisatie 2020 geactualiseerd. Deze actualisatie is vastgesteld in het jaarrekeningtraject 2020. De effecten hiervan voor de komende jaren worden in de begroting verwerkt.

1.02 Slag om Arnhem (S03)
Bij de Begroting 2021 heeft de raad besloten een structureel budget van € 175.000 beschikbaar te stellen voor Slag om Arnhem ten behoeve van de volgende activiteiten:
- Verbreden van het verhaal rond Slag om Arnhem (o.a. educatie en wijkactiviteiten): € 75.000
- Toekomstbestendig door ontwikkelen van onze herdenkingsavond: € 50.000
- Sparen voor activiteiten in kroonjaar (om de 4 jaar): € 50.000. Elk kroonjaar, dus weer in 2024, een additionele uitgave van € 200.000 door extra aandacht voor internationale uitstraling en aanvullende activiteiten. Het spaarbedrag is als lastenbudget opgenomen. Met deze begrotingswijziging wordt dit gedurende drie jaar toegevoegd aan de reserve Evenementen en in het vierde jaar onttrokken.

1.03 Rente leningen Toekomstbestendig wonen en Duurzaamheid (S07, S10, S12)

Op 16 december 2020 heeft de raad ingestemd met het raadsvoorstel "Verordening Toekomstbestendig wonen lening (zaaknummer 482635)". Hiermee is akkoord gegeven voor:
1. dekking van de rentelasten voor het (gedurende de 15 jarige looptijd van de leningen) beschikbaar stellen van kapitaal (€ 575.000).
- gemiddeld € 20.000 per jaar, met een maximum van € 52.000 in 2024 vanuit de structurele middelen klimaat en energie. NB: Wegens het annuïtaire verloop is in de eerste jaren sprake van gemiddelde lasten van € 35.000 per jaar.
- aangevuld met een bijdrage vanuit het structurele budget van wonen (€ 5.000) en zorg (€ 5.000).
2. de beschikbare € 55.000 voor de extra rentelasten van de verlengde regeling Duurzaamheidsleningen in 2021 toe te voegen aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen zodat de rentelasten voor deze lening uit deze bestemmingsreserve gedekt kunnen worden.

1.04 BR Taakmutaties iom JRR 2020 (Geb 1 t/m Geb 8, S00, S01, S06, S07, S08, S11)
Met het raadsbesluit 'Budgetoverheveling 2020' dd. 16 december 2020 is door de raad toestemming gegeven om niet bestede middelen per ultimo 2020 toe te voegen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop, om deze middelen in 2021 te onttrekken voor inzet voor het alsnog behalen van de gewenste doelstellingen. Destijds is een inschatting gemaakt van € 13,3 miljoen aan over te hevelen budget, vooruitlopend op de definitieve realisatie in de jaarrekening. In de jaarrekening 2020 is per saldo ca. € 442.000 meer aan de gewenste doelstellingen besteed. Daardoor was er minder budget over voor overheveling en werd er € 12,8 miljoen gereserveerd in de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Daardoor kan er in 2021 in plaats van € 13,3 miljoen dus ook maar € 12,8 miljoen worden onttrokken uit de bestemmingsreserve. De bijgevoegde begrotingswijziging van per saldo € 442k zorgt er dan ook voor dat de initiële begrote onttrekking van € 13,3 miljoen wordt aangepast naar € 12,8 miljoen.

2.01 Bijdrage Menzis 2021 (Geb 1 t/m Geb 8, S06, S09)
Jaarlijks stelt Menzis aan de gemeente Arnhem een bedrag ter beschikking ter bevordering van de fysieke en/of mentale gezondheid van de inwoners met een gemeentepolis. Het bedrag hangt af van het aantal verzekerden en is jaarlijks begroot op € 100.000 in programma S06 Participatie en armoedebestrijding. In 2021 zal € 128.000 worden ontvangen. Jaarlijks wordt bepaald welke incidentele projecten kunnen worden ingediend voor een bijdrage van Menzis. In 2021 gaat het vooral om projecten binnen programma S09 Gezondheid en sport en de wijkprogramma's.

2.02 Subsidie VWS Sportakkoord (S09)
In het kader van de Regeling specifieke uitkering stimulering sport heeft de gemeente Arnhem een subsidie ontvangen van € 80.000 van het ministerie van VWS. Dit bedrag wordt als aanvullende subsidie verleend aan het Sportbedrijf t.b.v. uitvoeringskosten lokaal sportakkoord.

2.03 Provinciale subsidies economie (S03)
Arnhem heeft drie provinciale subsidies gekregen voor de uitvoering van projecten binnen Economie. Het betreft de volgende projecten:
- Arnhem Nijmegen Ondersteuning vrijetijdagenda - COVID19: € 102.750
- Herstelplan Binnenstad Arnhem 2021, Fase Centrummanagement (COVID-19): € 49.560
- Herstelplan Binnenstad Arnhem 2021, Fase Toekomstvisie (COVID-19): € 19.500

2.04 Gelderland Herdenkt extra subsidie (S03)
In het kader van het programma ‘Gelderland Herdenkt – 75 jaar vrijheid’, heeft de provincie in 2019 en 2020 respectievelijk € 1.396.250 en € 1.238.013 subsidie verleend aan de gemeente Arnhem voor de regelingen Herdenking vrijheid Airborne-regio en Veluwe Remembers. Arnhem fungeert als penvoerder en verstrekt op haar beurt weer subsidies aan verschillende partijen. Het restant van deze budgetten (respectievelijk € 57.499 en € 315.577) zal naar verwachting in 2021 verleend worden. Daarnaast is er m.b.t. de regeling Veluwe Remembers een aanvullende subsidie door de provincie verleend van € 62.000, waarvoor Arnhem weer subsidies zal verstrekken; zie hiervoor ook het collegebesluit van 23-03-2021 (zaak 557155).

2.05 Subsidie Connectr verdelen in 5 jaren (S03)
Bij de Begroting 2021 is een bedrag van € 1.000.000 opgenomen voor het Innovatielab Connectr. Dit bedrag moet echter omgezet worden in een jaarlijkse subsidie van € 200.000 voor de jaren 2021 t/m 2025. Deze mutatie loopt via de Algemene Reserve.

2.06 NEMIA SISA-subsidie RRE en Slimme laadpleinen (S10)
Arnhem heeft in 2019 en 2020 een SISA-subsidie ontvangen voor Regeling Reductie Energiegebruik (RRE) en voor Slimme laadpleinen. Omdat beide projecten doorlopen in 2021, wordt de resterende subsidie en de te maken kosten in 2021 in de begroting opgenomen. Het gaat om een bedrag van respectievelijk € 286.423 (RRE) en € 47.246 (Slimme laadpleinen).

2.07 Subsidie RREW (S10)
Het Ministerie van BZK heeft de gemeente een subsidie van € 654.932 verleend voor het project Regeling Reductie Energiegebruik Woningen (RREW). Het project loopt van 1 april 2021 tot en met 31 juli 2022, waarbij de verwachting is dat tweederde van de kosten in 2021 wordt gemaakt. Middels deze begrotingswijziging worden de baten en lasten in de begroting opgenomen.

2.08 Subsidie Proeftuin aardgasvrij (S10)
Het Ministerie van BZK heeft gemeente Arnhem in het kader van proeftuin aardgasvrije wijken Elderveld Noord een eenmalige specifieke uitkering van € 6.077.672 verleend. Het project loopt tot en met 31 december 2028. Middels deze begrotingswijziging worden de baten en lasten in de begroting opgenomen. Het zwaartepunt van de lasten ligt naar verwachting in 2024 en 2027.

2.09 Subsidie EAW (S10)
Het Ministerie van BZK heeft de gemeente een subsidie van € 20.660 verleend voor het project Extern Advies Warmtetransitie (EAW). Het project loopt in 2021. Middels deze begrotingswijziging worden de baten en lasten in de begroting opgenomen.

2.10 SPUK welzijn (S08)
Vanuit het Rijk is voor de accounts Huiselijk geweld en Heroïnebehandeling een specifieke uitkering (SPUK) toegekend van € 789.835. Met deze begrotingswijziging wordt de begroting aangesloten op de beschikking. Aan de kostenkant wordt eveneens het budget verhoogd met hetzelfde bedrag.

2.11 Aanpassing begroting VSV (Geb 1 t/m Geb 8, S04)
De begroting van Voortijdig Schoolverlaten (VSV) wordt volledig verdeeld over de wijken. Dit betekent een overheveling van stedelijke budgetten naar de wijken. De subsidieregeling VSV wordt op basis van het bestedingsplan ingeboekt.

2.12 Specifieke uitkering toeslagenaffaire (S06)

Vanuit de Specifieke Uitkering Kinderopvangtoeslag ontvangen we een eerste bedrag van € 166.000. Deze uitkering is bedoeld om de kosten te dekken die gemeente Arnhem maakt voor het ondersteunen, begeleiden en helpen van gedupeerden met hulpvragen die ontstaan zijn door de affaire. De kosten betreffen het inrichten van het meldpunt, versterken van de Sociale Wijkteams, projectleiding en het oplossen van hulpvragen.

2.13 Tijdelijke coronabanen 2021 (S06, S12)
De gemeente Arnhem maakt gebruik van de rijksregeling Tijdelijke Coronabanen (1e halfjaar 2021). De hiermee samenhangende werkzaamheden worden uitgevoerd binnen het programma Wonen en Leefomgeving. Naast de rijkssubsidie worden de kosten gedekt uit het Participatiebudget. De dekking uit het Participatiebudget wordt daartoe overgeheveld naar het programma Wonen en Leefomgeving.

2.14 Overheveling budget subsidie VEIA (Geb 1 t/m Geb 8, S07)
Met deze begrotingswijziging wordt het beschikbare budget "Voor Elkaar In Arnhem 2.0" (VEIA) dit jaar ten dele overgeheveld naar het subsidiebudget van Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) voor doorstart van "Voor Elkaar in Arnhem uit 2020" om snel iets te kunnen doen voor mensen die geraakt werden door de corona-crisis. SWOA treedt voor VEIA ook op namens Rijnstad en MVT (Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp).

3.01 Samenvoegen begroting voor integraal en preventief jeugdbeleid (Geb 1 t/m Geb 8, S08)
De begroting voor integraal en preventief jeugdbeleid wordt met deze begrotingswijziging samengevoegd. Stelposten in de begroting worden gesaldeerd.

3.02 Actualisatie begroting Vastgoed (Geb 1 t/m Geb 8, S00 t/m S05, S09, S11, S12)

Het onderhoud van het gemeentelijk vastgoed wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het nieuwe meerjarenonderhoudsplan (MJOP) van dat jaar. De gestegen kosten worden gedekt uit het voordeel op de geïndexeerde verhuurbaten. Voor zover het een mutatie op de kosten is voor de parkeergarages, vindt verrekening plaats met de bestemmingsreserve Bereikbaarheidsfonds. Omdat panden op meerdere programma's betrekking hebben en zowel op stad als wijk staan, ontstaat ook een verschuiving tussen programma's en tussen stad en wijk.

3.03 Dotatie BR Evenementen (S03, S05)
In 2020 is een budget van € 64.000 overgeheveld van Economie naar Cultuur voor het onderhoud van het kunstwerk van de Nelson Mandelabrug. De daadwerkelijke kosten blijken € 40.000 lager te zijn; dit budget vloeit nu weer terug van Cultuur naar Economie via de bestemmingsreserves (van BR Beeldende Kunst naar BR Evenementen).

3.04 Sport herverdelen budget stad-wijk (Geb 1 t/m Geb 8, S09)
Deze wijziging betreft een herverdeling van een aantal budgetten Sport over stad en wijk. Hiermee wordt de begroting in lijn gebracht met het vastgestelde beleid.

3.05 Aanpassing begroting veiligheidshuis (S01, S08)
Met deze wijziging wordt de begroting van het veiligheidshuis conform bestedingsplan ingeboekt. Daarnaast wordt eenmalig de bijdrage vanuit account huiselijk geweld overgeheveld.

3.06 Aanpassing RMC en Oab (Geb 1 t/m Geb 8, S04)
Doorbelasting van loonkosten wordt binnen het stedelijk programma begroot. Tevens wordt conform de beschikking de Rijkssubsidie van de RMC middelen geïndexeerd. Tot slot wordt de begrote inhuur voor project Arnhemse Aanpak aan de begrotingskant teruggedraaid.

3.07 Begrote opbrengst VGGM (S01, S09)

Vanuit het samenstellen van de jaarcijfers 2020 door Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) is er een opbrengst aan Arnhem, tbv Brandweer en Jeugdgezondheidszorg, vastgesteld. Met deze begrotingswijziging boeken we de opbrengst aan de begrotingskant in.

3.08 Onttrekking BR Volkshuisvesting (S12)
Een van de afspraken uit het plan van aanpak woningbouwontwikkeling (raadsbesluit 8 juli 2020) is de totstandkoming van een stadsakkoord. Voor de opzet van en begeleiding bij het stadsakkoord is een bedrag van € 80.000, uit bestemmingsreserve Volkshuisvesting, nodig. Hiervan wordt € 60.000 in 2021 en € 20.000 in 2022 ingezet.

3.09 Indexering Trolleyforfait 2021 (S02)
De bijdragen van de Provincie voor de beheerkosten van de trolleyinfrastructuur en de busremise (trolleyforfait) wordt jaarlijks geindexeerd volgens de consumentenprijsindex (CPI). Met deze begrotingswijziging worden de budgetten en de daar tegenover staande provinciale vergoeding met de index verhoogd.

3.10 Diverse inhuur (S00, S04)
In 2021 wordt tijdelijk ingehuurd om een langdurig zieke medewerker te vervangen. Dit om de inzet van capaciteit op het programma Onderwijs te kunnen continueren. Daarnaast wordt ingehuurd ten behoeve van het beheer van de MFC's. Deze inhuurkosten worden gedekt uit de huuropbrengsten van de MFC's.

3.11 Opbrengsten detachering (S00, S04)
In 2021 worden diverse medewerkers gedetacheerd bij andere organisaties. De detacheringen vinden plaats in het kader van persoonlijke ontwikkeling van de medewerker of betreffen een specifieke opdracht/project. De opbrengsten van detacheringen worden ingezet voor opvulling van door detachering ontstane vacatureruimte.

3.12 Consultatiebureau Geitenkamp (S08, S09)
Er wordt een nieuw consultatiebureau opgezet in de Geitenkamp. Juist de relatief grote groep kwetsbare kinderen in deze wijk (en hun ouders) willen we bereiken en preventieve en laagdrempelige zorg kunnen bieden. Het gaat dan om jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar, die we een goede start en ontwikkelingskansen willen meegeven. Ter financiële dekking hiervoor wordt de structurele ruimte binnen het budget Toezicht en Handhaving Kinderopvang (eveneens gericht op kinderen 0-4 jaar) overgeheveld naar Jeugdgezondheidszorg passend binnen het kader van activiteiten mbt opgroeien en opvoeden.

3.13 Administratieve verwerking besparing modernisering Gelrepas (S06, S07)

In MJPB 2020-2023 is besloten tot modernisering van de Gelrepas, waarbij het administratieve proces grotendeels geautomatiseerd is. Dat zou een besparing opleveren. Deze besparing is toentertijd geheel gekoppeld aan programma S06 Participatie. Bij het uitwerken van deze besparing blijkt dat de medewerkers die aan de Gelrepas werkten per abuis deels gekoppeld waren aan S07 Zorg. De betreffende medewerkers zijn intern begeleid naar ander werk en daarmee kan hun capaciteit (€74.000) in S07 Zorg komen te vervallen ter invulling van de besparing.

3.14 Update Verdeelsleutel SDV (Geb 1 t/m Geb 8, S06)
De partij die sinds vorig jaar de Schulddienstverlening uitvoert, registreert en factureert op basis van afname van de producten schulddienstverlening in de wijken. Dat maakt dat er meer inzicht is in de te verwachte kosten in de wijken. Toen in 2016 de budgetten verdeeld werden over de wijken was die informatie niet voorhanden. Op basis van deze nieuwe informatie worden de budgetten herverdeeld over de wijken. Dit heeft geen invloed op de uitvoering. Tevens dient het budget Jongerenperspectieffonds (€ 390.000) van stadprogramma naar wijkprogramma's overgeheveld te worden zodat vrijwel het hele product schulddienstverlening in de wijkprogramma's staat (excl. capaciteit, ICT en toeslagenaffaire).

3.15 Prijscompensatie onderwijs 2021 (Geb 1 t/m Geb 8, S00, S04)

De prijscompensatie 2021 voor onderwijs is in de Begroting 2021 op een stelpost binnen programma S00 geboekt. Met deze begrotingswijziging wordt deze verdeeld over de betreffende programmabudgetten.

3.16 Actualisatie OR parkeerexploitatie 2021 (Geb 1, S02, S06)
In de aanloop van de Begroting 2022 wordt de begroting van de parkeerexploitatie 2021 tot en met 2025 geactualiseerd. In de genoemde begroting gebeurt dit voor de toekomstige jaarschijven. Via deze begrotingswijziging wordt de jaarschijf 2021 geactualiseerd voor het onderdeel Openbare Ruimte (OR). Daarnaast is bij de begroting 2019 in het kader van de banenafspraak het programmabudget Participatie (S06) € 40.000 structureel verhoogd voor de bijdrage in de kosten van het beheer van de gratis bewaakte fietsenstallingen. In de verdere doorvertaling is ten onrechte de doorbelasting van deze kosten vanuit programma Bereikbaarheid (S02) naar Participatie (S06) vanaf 2021 komen te vervallen. Met deze wijziging wordt dit gecorrigeerd.

3.17 Groot Onderhoud OR programmering 2021 (Geb 1 t/m Geb 8, S02, S12)

Ieder jaar vindt een actualisatie van de onderhoudsprogramma's groot onderhoud openbare ruimte plaats. De planningen van de verschillende onderhoudsprogramma's worden integraal op elkaar afgestemd. Daartoe worden de verrekeningen met de aan deze onderhoudsprogramma's gekoppelde bestemmingsreserves (Groot Onderhoud Openbare Ruimte / BuitenGewoonBeter / Groenfonds) geactualiseerd. Daarbij wordt ook de verdeling van het beschikbare jaarbudget over de wijken in afstemming met de Teams Leefomgeving geactualiseerd.

3.18 Herverdeling budget Zorg 2021 (Geb 1 t/m Geb 8, S07)
Op basis van de cliëntenaantallen wordt de begroting m.b.t. Zorg voor het jaar 2021 herverdeeld over de verschillende onderdelen en over de wijken en stad, zodat de budgetten voor de uitvoering juist begroot zijn.

3.19 Actualisatie Havenbeheer (S12)
De afgelopen jaren zijn zowel de kosten als de opbrengsten van het havenbeheer gestegen. De gebruiksintensiviteit is toegenomen zonder dat sprake is van beleidsinhoudelijke wijzigingen ten aanzien van het beheer van de havens. Met deze begrotingswijziging wordt de begroting hiervoor geactualiseerd (per saldo budgettair neutraal), waardoor de begroting voor het product Havenbeheer beter aansluit bij de werkelijke situatie.

Investeringen

4.01 Renovatie gemeentewerf (IS00)
De renovatie en verduurzaming van de gemeentewerf is als project opgenomen in de lijst van anti-cyclisch investeren als onderdeel van de herstelagenda (zie raadsbrief van 9 februari 2021). Dit betreft een investering van € 800.000 en de kapitaallasten worden dus gedekt uit het beschikbare budget voor anti-cyclisch investeren.

Bijlage 3 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Specificatie per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma's

Wijkprogramma's / Stadsprogramma's: Exploitatie		2021						2022						2023						2024					
		Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo
					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking	
Nr.	Omschrijving	+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename	
	Toelichting	- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname	
							x € 1.000,--						*x € 1.000,--*						*x € 1.000,--*						*x € 1.000,--*
1.01	**FJP 2020 Herziening grondexploitatie 2021 - 2027**																								
	S11 Ruimtelijke ontwikkeling	5.612	3.657	-1.956	561	2.516	0	4.325	4.453	128	152	24	0	11.522	12.472	950	950	0	0	2.746	3.083	337	675	338	0
		5.612	3.657	-1.956	561	2.516	0	4.325	4.453	128	152	24	0	11.522	12.472	950	950	0	0	2.746	3.083	337	675	338	0
1.02	**Slag om Arnhem**																								
	S03 Economie	-50	0	50	50	0	0	-50	0	50	50	0	0	-50	0	50	50	0	0	150	0	-150	50	200	0
		-50	0	50	50	0	0	-50	0	50	50	0	0	-50	0	50	50	0	0	150	0	-150	50	200	0
1.03	**Rente leningen Toekomstbestendig wonen en Duurzaamheid**																								
	S07 Zorg	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5
	S10 Klimaat, energie en milieu	-42	0	42	55	4	-10	17	0	-17	0	7	-10	16	0	-16	0	6	-10	16	0	-16	0	6	-10
	S12 Wonen en leefomgeving	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5	-5	0	5	0	0	5
		-52	0	52	55	4	0	7	0	-7	0	7	0	6	0	-6	0	6	0	6	0	-6	0	6	0
1.04	**BR Taakmutaties iom JRR 2020**																								
	Geb 1 CSA	-19	0	19	0	-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 2 Noordwest	3	0	-3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 3 Noordoost	3	0	-3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 4 Presikhaaf	4	0	-4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 5 Malburgen	5	0	-5	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	3	0	-3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 7 De Laar/Elden	2	0	-2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 8 RKV	4	0	-4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S00 Bestuur, dienstverlening en financien	249	0	-249	0	249	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S01 Veiligheid	0	1.138	1.138	0	-1.138	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S06 Participatie en armoedebestrijding	507	0	-507	0	507	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S07 Zorg	-22	0	22	0	-22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S08 Welzijn en inclusie	334	0	-334	0	334	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S11 Ruimtelijke ontwikkeling	65	0	-65	0	65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		1.138	1.138	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.01	**Bijdrage Menzis 2021**																								
	Geb 1 CSA	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 2 Noordwest	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 3 Noordoost	7	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 4 Presikhaaf	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 5 Malburgen	6	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 7 De Laar/Elden	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 8 RKV	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S06 Participatie en armoedebestrijding	-83	-83	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S09 Gezondheid en sport	83	83	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		28	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.02	**Subsidie VWS Sportakkoord**																								
	S09 Gezondheid en sport	80	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		80	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.03	**Provinciale subsidies economie**																								
	S03 Economie	172	172	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		172	172	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.04	**Gelderland Herdenkt extra subsidie**																								
	S03 Economie	435	435	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		435	435	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.05	**Subsidie Connectr verdelen in 5 jaren**																								
	S03 Economie	-800		800	800	0	0	200	0	-200	0	200	0	200	0	-200	0	200	0	200	0	-200	0	200	0
		-800	0	800	800	0	0	200	0	-200	0	200	0	200	0	-200	0	200	0	200	0	-200	0	200	0
2.06	**NEMIA SISA-subsidie RRE en Slimme laadpleinen**																								
	S10 Klimaat, energie en milieu	334	334	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		334	334	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.07	**Subsidie RREW**																								
	S10 Klimaat, energie en milieu	437	437	0	0	0	0	218	218	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		437	437	0	0	0	0	218	218	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.08	**Subsidie Proeftuin aardgasvrij**																								
	S10 Klimaat, energie en milieu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2.200	2.200	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2.200	2.200	0	0	0	0
2.09	**Subsidie EAW**																								
	S10 Klimaat, energie en milieu	21	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		21	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.10	**SPUK welzijn**																								
	S08 Welzijn en inclusie	790	790	0	0	0	0	177	177	0	0	0	0	52	52	0	0	0	0	52	52	0	0	0	0
		790	790	0	0	0	0	177	177	0	0	0	0	52	52	0	0	0	0	52	52	0	0	0	0

Bijlage 3 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Specificatie per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma's

Wijkprogramma's / Stadsprogramma's: Exploitatie		2021						2022						2023						2024					
		Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo
					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking	
Nr.	Omschrijving *Toelichting*	+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname	
2.11	**Aanpassing begroting VSV**																								
	Geb 1 CSA	110	0	-110	0	0	-110	110	0	-110	0	0	-110	110	0	-110	0	0	-110	110	0	-110	0	0	-110
	Geb 2 Noordwest	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32
	Geb 3 Noordoost	38	0	-38	0	0	-38	38	0	-38	0	0	-38	38	0	-38	0	0	-38	38	0	-38	0	0	-38
	Geb 4 Presikhaaf	68	0	-68	0	0	-68	68	0	-68	0	0	-68	68	0	-68	0	0	-68	68	0	-68	0	0	-68
	Geb 5 Malburgen	54	0	-54	0	0	-54	54	0	-54	0	0	-54	54	0	-54	0	0	-54	54	0	-54	0	0	-54
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15
	Geb 7 De Laar/Elden	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32	32	0	-32	0	0	-32
	Geb 8 RKV	26	0	-26	0	0	-26	26	0	-26	0	0	-26	26	0	-26	0	0	-26	26	0	-26	0	0	-26
	S04 Onderwijs	-376	0	376	0	0	376	-376	0	376	0	0	376	-376	0	376	0	0	376	-376	0	376	0	0	376
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.12	**Specifieke uitkering toeslagenaffaire**																								
	S06 Participatie en armoedebestrijding	166	166	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		166	166	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.13	**Tijdelijke coronabanen 2021**																								
	S06 Participatie en armoedebestrijding	-119	0	119	0	0	119	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S12 Wonen en leefomgeving	403	283	-119	0	0	-119	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		283	283	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.14	**Overheveling budget subsidie VEIA**																								
	Geb 1 CSA	9	0	-9	0	0	-9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 2 Noordwest	19	0	-19	0	0	-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 3 Noordoost	19	0	-19	0	0	-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 4 Presikhaaf	11	0	-11	0	0	-11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 5 Malburgen	12	0	-12	0	0	-12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	13	0	-13	0	0	-13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 7 De Laar/Elden	12	0	-12	0	0	-12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 8 RKV	15	0	-15	0	0	-15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S07 Zorg	-110	0	110	0	0	110	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.01	**Samenvoegen projectnummers jeugd**																								
	Geb 1 CSA	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 2 Noordwest	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 3 Noordoost	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 4 Presikhaaf	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 5 Malburgen	-36	0	36	0	0	36	-36	0	36	0	0	36	-36	0	36	0	0	36	-36	0	36	0	0	36
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 7 De Laar/Elden	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35	-35	0	35	0	0	35
	Geb 8 RKV	-33	0	33	0	0	33	-33	0	33	0	0	33	-33	0	33	0	0	33	-33	0	33	0	0	33
	S08 Welzijn en inclusie	280	0	-280	0	0	-280	280	0	-280	0	0	-280	280	0	-280	0	0	-280	280	0	-280	0	0	-280
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.02	**Actualisatie begroting Vastgoed**																								
	Geb 1 CSA	27	7	-20	4	27	3	-5	7	13	4	-5	3	9	7	-1	4	8	3	0	7	7	4	-1	3
	Geb 2 Noordwest	102	-2	-103	2	106	1	4	-2	-5	2	8	1	-37	-2	36	2	-33	1	18	-2	-20	2	23	1
	Geb 3 Noordoost	83	0	-83	5	92	4	-13	0	12	5	-4	4	-10	0	9	5	0	4	5	0	-6	5	15	4
	Geb 4 Presikhaaf	36	46	10	-22	44	75	-33	46	79	-22	-26	75	-49	46	95	-22	-42	75	28	46	18	-22	36	75
	Geb 5 Malburgen	113	4	-109	4	148	36	18	4	-14	4	54	36	-156	4	160	4	-120	36	-117	4	122	4	-82	36
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	432	4	-428	49	446	-31	91	4	-87	49	105	-31	-131	4	135	49	-117	-31	-53	4	57	49	-39	-31
	Geb 7 De Laar/Elden	25	5	-19	9	40	12	-11	5	16	9	4	12	-24	5	30	9	-9	12	-12	5	18	9	3	12
	Geb 8 RKV	29	-10	-39	5	26	-17	7	-10	-17	5	5	-17	28	-10	-38	5	25	-17	-10	-10	0	5	-13	-17
	S00 Bestuur, dienstverlening en financien	1.480	1.220	-260	109	191	-177	1.520	1.265	-255	109	157	-207	1.411	1.265	-146	109	47	-208	1.867	1.265	-602	109	502	-209
	S01 Veiligheid	13	23	10	-1	-4	7	15	23	8	-1	-2	7	14	23	8	-1	-2	7	15	23	7	-1	-1	7
	S02 Bereikbaarheid	1.038	8	-1.029	-64	1.112	146	122	8	-114	-64	199	148	163	8	-154	-64	241	150	91	8	-83	-64	171	152
	S03 Economie	18	24	5	0	0	5	18	24	5	0	0	5	18	24	5	0	0	5	18	24	5	0	0	5
	S04 Onderwijs	334	109	-224	107	385	53	-100	24	124	107	63	80	-95	24	119	107	68	80	-93	24	117	107	70	80
	S05 Cultuur	95	-387	-483	48	528	-4	250	96	-154	48	199	-4	112	96	-15	48	60	-4	115	96	-19	48	64	-4
	S09 Gezondheid en sport	244	88	-156	116	172	-100	18	88	70	116	-55	-100	250	88	-161	116	177	-100	140	88	-52	116	68	-100
	S11 Ruimtelijke ontwikkeling	0	-5	-5	0	0	-5	0	-5	-5	0	0	-5	0	-5	-5	0	0	-5	0	-5	-5	0	0	-5
	S12 Wonen en leefomgeving	1	0	-1	8	1	-8	-3	0	3	8	-3	-8	9	0	-9	8	9	-8	-2	0	2	8	-2	-8
		4.070	1.136	-2.934	379	3.313	0	1.900	1.579	-321	379	700	0	1.511	1.579	68	379	311	0	2.012	1.579	-433	379	812	0
3.03	**Dotatie BR Evenementen**																								
	S03 Economie	0	0	0	40	0	-40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S05 Cultuur	0	0	0	0	40	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	40	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.04	**Sport herverdelen budget stad-wijk**																								
	Geb 1 CSA	-18	0	18	0	0	18	-18	0	18	0	0	18	-18	0	18	0	0	18	-18	0	18	0	0	18
	Geb 2 Noordwest	-20	0	20	0	0	20	-20	0	20	0	0	20	-20	0	20	0	0	20	-20	0	20	0	0	20
	Geb 3 Noordoost	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14
	Geb 4 Presikhaaf	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14
	Geb 5 Malburgen	3	0	-3	0	0	-3	3	0	-3	0	0	-3	3	0	-3	0	0	-3	3	0	-3	0	0	-3
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	-11	0	11	0	0	11	-11	0	11	0	0	11	-11	0	11	0	0	11	-11	0	11	0	0	11
	Geb 7 De Laar/Elden	-9	0	9	0	0	9	-9	0	9	0	0	9	-9	0	9	0	0	9	-9	0	9	0	0	9
	Geb 8 RKV	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14	-14	0	14	0	0	14
	S09 Gezondheid en sport	97	0	-97	0	0	-97	97	0	-97	0	0	-97	97	0	-97	0	0	-97	97	0	-97	0	0	-97
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Bijlage 3 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Specificatie per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma's

Wijkprogramma's / Stadsprogramma's: Exploitatie		2021						2022						2023						2024					
		Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo
					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking	
Nr.	Omschrijving *Toelichting*	+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname		+ = toename - = afname	+ = toename - = afname	
3.05	**Aanpassing begroting veiligheidshuis**																								
	S01 Veiligheid	508	335	-173	0	0	-173	277	277	0	0	0	0	277	277	0	0	0	0	277	277	0	0	0	0
	S08 Welzijn en inclusie	-173	0	173	0	0	173	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		335	335	0	0	0	0	277	277	0	0	0	0	277	277	0	0	0	0	277	277	0	0	0	0
3.06	**Aanpassing RMC en Oab**																								
	Geb 1 CSA	-8	8	16	0	0	16	-8	8	16	0	0	16	-8	8	16	0	0	16	-8	8	16	0	0	16
	Geb 2 Noordwest	-9	4	13	0	0	13	-9	4	13	0	0	13	-9	4	13	0	0	13	-9	4	13	0	0	13
	Geb 3 Noordoost	-11	4	15	0	0	15	-11	4	15	0	0	15	-11	4	15	0	0	15	-11	4	15	0	0	15
	Geb 4 Presikhaaf	-18	6	24	0	0	24	-18	6	24	0	0	24	-18	6	24	0	0	24	-18	6	24	0	0	24
	Geb 5 Malburgen	-55	6	60	0	0	60	-55	6	60	0	0	60	-55	6	60	0	0	60	-55	6	60	0	0	60
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	-13	3	16	0	0	16	-13	3	16	0	0	16	-13	3	16	0	0	16	-13	3	16	0	0	16
	Geb 7 De Laar/Elden	-12	4	16	0	0	16	-12	4	16	0	0	16	-12	4	16	0	0	16	-12	4	16	0	0	16
	Geb 8 RKV	-9	4	12	0	0	12	-9	4	12	0	0	12	-9	4	12	0	0	12	-9	4	12	0	0	12
	S04 Onderwijs	173	0	-173	0	0	-173	173	0	-173	0	0	-173	173	0	-173	0	0	-173	173	0	-173	0	0	-173
		39	39	0	0	0	0	39	39	0	0	0	0	39	39	0	0	0	0	39	39	0	0	0	0
3.07	**Begrote opbrengst VGGM**																								
	S01 Veiligheid	316	316	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S09 Gezondheid en sport	151	151	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		467	467	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.08	**Onttrekking BR Volkshuisvesting**																								
	S12 Wonen en leefomgeving	60	0	-60	0	60	0	20	0	-20	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		60	0	-60	0	60	0	20	0	-20	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.09	**Indexering Trolleyforfait 2021**																								
	S02 Bereikbaarheid	22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0
		22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0
3.10	**Diverse inhuur**																								
	S00 Bestuur, dienstverlening en financien	-86	0	86	0	0	86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S04 Onderwijs	100	13	-86	0	0	-86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		13	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.11	**Opbrengsten detachering**																								
	S00 Bestuur, dienstverlening en financien	743	743	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S04 Onderwijs	29	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		772	772	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.12	**Consultatiebureau Geitenkamp**																								
	S08 Welzijn en inclusie	-80	0	80	0	0	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S09 Gezondheid en sport	80	0	-80	0	0	-80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.13	**Administratieve verwerking besparing modernisering Gelrepas**																								
	S06 Participatie en armoedebestrijding	74	0	-74	0	0	-74	74	0	-74	0	0	-74	74	0	-74	0	0	-74	74	0	-74	0	0	-74
	S07 Zorg	-74	0	74	0	0	74	-74	0	74	0	0	74	-74	0	74	0	0	74	-74	0	74	0	0	74
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.14	**Update Verdeelsleutel SDV**																								
	Geb 1 CSA	105	3	-103	0	0	-103	137	0	-137	0	0	-137	137	0	-137	0	0	-137	133	0	-133	0	0	-133
	Geb 2 Noordwest	17	2	-15	0	0	-15	-8	0	8	0	0	8	-8	0	8	0	0	8	-5	0	5	0	0	5
	Geb 3 Noordoost	93	2	-91	0	0	-91	125	0	-125	0	0	-125	125	0	-125	0	0	-125	121	0	-121	0	0	-121
	Geb 4 Presikhaaf	85	3	-83	0	0	-83	106	0	-106	0	0	-106	106	0	-106	0	0	-106	103	0	-103	0	0	-103
	Geb 5 Malburgen	58	4	-54	0	0	-54	43	0	-43	0	0	-43	43	0	-43	0	0	-43	44	0	-44	0	0	-44
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	25	2	-23	0	0	-23	11	0	-11	0	0	-11	11	0	-11	0	0	-11	13	0	-13	0	0	-13
	Geb 7 De Laar/Elden	41	1	-39	0	0	-39	51	0	-51	0	0	-51	51	0	-51	0	0	-51	49	0	-49	0	0	-49
	Geb 8 RKV	-14	3	18	0	0	18	-75	0	75	0	0	75	-75	0	75	0	0	75	-68	0	68	0	0	68
	S06 Participatie en armoedebestrijding	-410	-20	390	0	0	390	-390	0	390	0	0	390	-390	0	390	0	0	390	-390	0	390	0	0	390
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.15	**Prijscompensatie onderwijs 2021**																								
	Geb 1 CSA	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14
	Geb 2 Noordwest	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16
	Geb 3 Noordoost	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16	16	0	-16	0	0	-16
	Geb 4 Presikhaaf	20	0	-20	0	0	-20	20	0	-20	0	0	-20	20	0	-20	0	0	-20	20	0	-20	0	0	-20
	Geb 5 Malburgen	45	0	-45	0	0	-45	45	0	-45	0	0	-45	45	0	-45	0	0	-45	45	0	-45	0	0	-45
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	18	0	-18	0	0	-18	18	0	-18	0	0	-18	18	0	-18	0	0	-18	18	0	-18	0	0	-18
	Geb 7 De Laar/Elden	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15	15	0	-15	0	0	-15
	Geb 8 RKV	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14	14	0	-14	0	0	-14
	S00 Bestuur, dienstverlening en financien	-199	0	199	0	0	199	-199	0	199	0	0	199	-199	0	199	0	0	199	-199	0	199	0	0	199
	S04 Onderwijs	42	0	-42	0	0	-42	42	0	-42	0	0	-42	42	0	-42	0	0	-42	42	0	-42	0	0	-42
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Bijlage 3 bij raadsvoorstel Verzamelbesluit-2 2021: Specificatie per onderwerp naar Wijk-/Stadsprogramma's

Wijkprogramma's / Stadsprogramma's: Exploitatie		2021						2022						2023						2024					
		Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo
					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking	
Nr.	Omschrijving	+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename	
	Toelichting	- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname	
3.16	**Actualisatie OR parkeerexploitatie 2021**																								
	Geb 1 CSA	58	-6	-63	0	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S02 Bereikbaarheid	32	0	-32	0	72	40	-40	0	40	0	0	40	-40	0	40	0	0	40	-40	0	40	0	0	40
	S06 Participatie en armoedebestrijding	40	0	-40	0	0	-40	40	0	-40	0	0	-40	40	0	-40	0	0	-40	40	0	-40	0	0	-40
		130	-6	-135	0	135	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.17	**Groot Onderhoud OR programmering 2021**																								
	Geb 1 CSA	229	0	-229	0	0	-229	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 2 Noordwest	6	0	-6	0	0	-6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 3 Noordoost	-84	0	84	0	0	84	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 4 Presikhaaf	158	0	-158	0	0	-158	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 5 Malburgen	-83	0	83	0	0	83	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	-85	0	85	0	0	85	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 7 De Laar/Elden	-143	0	143	0	0	143	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 8 RKV	2	0	-2	0	0	-2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S02 Bereikbaarheid	-508	0	508	0	-508	0	500	0	-500	0	500	0	80	0	-80	0	80	0	0	0	0	0	0	0
	S12 Wonen en leefomgeving	-262	0	262	83	-179	0	-163	0	163	0	-163	0	831	0	-831	0	831	0	750	0	-750	0	750	0
		-770	0	770	83	-687	0	337	0	-337	0	337	0	911	0	-911	0	911	0	750	0	-750	0	750	0
3.18	**Herverdeling budget Zorg 2021**																								
	Geb 1 CSA	-2.760	0	2.760	0	0	2.760	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 2 Noordwest	85	0	-85	0	0	-85	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 3 Noordoost	405	0	-405	0	0	-405	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 4 Presikhaaf	999	0	-999	0	0	-999	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 5 Malburgen	-2.488	0	2.488	0	0	2.488	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld	1.269	0	-1.269	0	0	-1.269	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 7 De Laar/Elden	327	0	-327	0	0	-327	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geb 8 RKV	35	0	-35	0	0	-35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	S07 Zorg	2.127	0	-2.127	0	0	-2.127	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.19	**Actualisatie Havenbeheer**																								
	S12 Wonen en leefomgeving	440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0
		440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0	440	440	0	0	0	0
	Totaal generaal	**14.171**	**10.758**	**-3.413**	**1.968**	**5.381**	**0**	**7.912**	**7.205**	**-707**	**581**	**1.287**	**0**	**14.931**	**14.881**	**-49**	**1.379**	**1.428**	**0**	**8.894**	**7.692**	**-1.202**	**1.104**	**2.306**	**0**

Meerjaren InvesteringsPlan (MIP)		2021						2022						2023						2024					
		Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo	Lasten	Baten	Exploitatie-resultaat	Mutatie reserve		Saldo
					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking					Toevoeging	Onttrekking	
Nr.	Omschrijving	+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename		+ = toename	+ = toename	
	Toelichting	- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname		- = afname	- = afname	
							x € 1.000,--						*x € 1.000,--*						*x € 1.000,--*						*x € 1.000,--*
4.01	**Renovatie gemeentewerf**																								
	IS00 Bestuur, dienstverlening en financien	800	0	-800	0	0	-800	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		800	**0**	**-800**	**0**	**0**	**-800**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Totaal generaal	**800**	**0**	**-800**	**0**	**0**	**-800**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 583301

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 6 juli 2021, nummer: 583301;

gelet op artikel 18 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten;
besluit:

De geautoriseerde stand van de Begroting 2021-2024 tot met de raadsvergadering van 21 juli 2021 voor zowel de exploitatie, als de investeringen vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Vaststellen: Geautoriseerde stand Begroting 2021 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021.

Zaaknummer:	553301
Portefeuillehouder:	Dhr. R. Paping

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Overeenkomstig artikel 18 van het Besluit Begroting en Verantwoording dient de gemeenteraad de standen vast te leggen. Het betreft een administratieve handeling. Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel direct, dat wil zeggen zonder voorafgaande raadskamerbespreking, toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering.

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

K. Kalthoff

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 583301

Onderwerp: Geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021

Voorstel

1. De definitieve geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021 vast te stellen, voor zowel de exploitatie (bijlage 1) als de investeringen (bijlage 2).

Inleiding

Op basis van het budgetrecht is het wijzigen van de begroting een taak van uw raad. In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt deze budget toewijzende taak van de gemeenteraad vastgesteld op het niveau van de programmabegroting. Wijzigingen die van invloed zijn op het niveau van lasten, baten of mutaties reserves van een programma moeten dus altijd ter vaststelling worden voorgelegd.

In de raadsbrief "Financiële positie en doorkijk begroting" van 16 januari 2018 (zaaknr. 203496) is melding gedaan van een met ingang van de MJPB 2018-2021 gewijzigde aanpak met betrekking tot de begrotingswijzigingen bij raadsvoorstellen. Met ingang van de MJPB 2018-2021 is gekozen voor een andere vorm van presenteren:

1. In het format voor wijzigingen op de begroting worden alleen nog de mutaties opgenomen.
   Dus niet meer zoals tot 1-1-2018 gebruikelijk was een stand van vóór en van ná de mutatie(s).
2. In het format voor wijzigingen op de begroting worden ook de meerjarige (lopend jaar +3) mutaties opgenomen.
   Dus niet meer zoals tot 1-1-2018 gebruikelijk was alleen de mutaties van het lopende jaar.

Met het oog op het genoemde budgetrecht van de raad, moet uw raad - ondanks deze andere vorm van presenteren - zicht blijven houden op de stand c.q. het verloop van de begroting. Daarnaast stelt het

Gemeente Arnhem

Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) in artikel 18 dat in de besluiten tot wijziging van de begroting, de mutatie en het nieuw geraamde bedrag dienen te worden vastgesteld. Met name het laatstgenoemde punt, het vaststellen van het nieuw geraamde bedrag, is aanleiding geweest om de aanpak van begrotingswijzigingen te herzien. Doordat voorstellen soms worden aangehouden of teruggenomen gebeurde het te vaak dat de nieuw geraamde bedragen niet meer correspondeerden met de feiten van dat moment.
Om dit inzicht toch te kunnen waarborgen is besloten om periodiek een standenoverzicht aan uw raad voor te leggen en door u vast te laten stellen.
Door middel van het hiervoor genoemde standenoverzicht wordt inzichtelijk gemaakt welke besluiten met financiële effecten uw raad gedurende het jaar heeft genomen.
Wat was de startpositie in het betreffende jaar, welke mutaties zijn daarop doorgevoerd en wat is vervolgens de nieuwe stand. Dit alles op wijk-/stadsprogrammaniveau voor zowel de exploitatie als de investeringen.
Er is voor gekozen om het standenoverzicht in ieder geval tweemaal in een jaar aan de raad voor te leggen. Voor u ligt nu standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021.

Beoogd effect

Het inzichtelijk maken van de totaalstand - startpositie en de formeel en rechtmatig vastgestelde mutaties daarop - van de jaarschijven van de vigerende Begroting 2021-2024.

Argumenten

In de bijlagen 1 en 2 bij dit voorstel is een en ander per wijk-/stadsprogramma nader uitgewerkt, te weten: het onderwerp/de reden van de mutatie(s), in welke raadsvergadering er formeel toe is besloten, het daarbij behorende zaaknummer, het nummer van de concernbegrotingswijziging en de financiële effecten. Over alle in het standenoverzicht genoemde onderwerpen heeft uw raad al specifiek en formeel besloten. Door een en ander in een totaaloverzicht voor te leggen en vast te laten stellen heeft uw raad een compleet totaalbeeld van de Begroting 2021-2024 tot en met de raadsvergadering van 21 juli 2021.

Samengevat is het document Begroting 2021-2024 aangevuld met de volgende items/onderwerpen:

Items	Raads-vergadering	Zaak-nummer	Nr. Concern-begr.wijziging

Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000
(besluitvorming na raadsvergadering juli 2020; na totstandkoming document Begroting 2021-2024)			
** Middachtensingel - Kinderkamp*	*16-12-20*	*491439*	*20-012*
** Budgetoverheveling 2020-2021*	*16-12-20*	*523982*	*20-016*
** Verzamelbesluit-3 2020*	*16-12-20*	*527318*	*20-030*
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008
- Invoering Scanparkeren	15-03-21	487424	20-014
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010
- Afvalstoffenheffing tgv stoppen Diftar	26-05-21	566741	21-003
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004
- Mutatie BR Zuidelijk Binnenstad	30-06-21	562251	21-005
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020

Kanttekeningen en risico's

Niet van toepassing.

Financiën

Voor het totaalbeeld van de exploitatie, inclusief de mutaties op de reserves en de investeringen, wordt kortheidshalve verwezen naar respectievelijk bijlage 1 en bijlage 2 bij dit voorstel.

Uitvoering

Na vaststelling van de definitieve geautoriseerde stand per 21 juli 2021 zal deze stand de startpositie zijn voor het 2e en definitieve standenoverzicht dat in de laatste raadsvergadering van dit jaar aan uw raad zal worden voorgelegd.

Communicatie

Niet van toepassing.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel definitieve geautoriseerde stand Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering van 21 juli 2021
- Bijlage 1 Standenoverzicht Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering van 21 juli 2021: Exploitatie
- Bijlage 2 Standenoverzicht Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering van 21 juli 2021: Investeringen

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	583301

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 6 juli 2021, nummer: 583301;

gelet op artikel 18 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten;
besluit:

De geautoriseerde stand van de Begroting 2021-2024 tot met de raadsvergadering van 21 juli 2021 voor zowel de exploitatie, als de investeringen vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Bijlage 1: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (*zaaknr. 583301*): **Exploitatie**

*** Verzamelbesluit-2 2021 is meegenomen in dit standenoverzicht en is te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Wijk- / Stedelijke programma's	Raads-vergad. d.d.	Zaak - nr.	Nr. Begr.-wijz.	2021						2022						2023						2024					
				Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
							Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
Wijkprogramma's																											
Geb 1: Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	29.846	9.566	-20.280	20	8	-20.292	29.673	9.524	-20.149	20	17	-20.152	29.677	9.482	-20.195	20	8	-20.207	29.598	9.439	-20.159	20	8	-20.171
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	454	0	-454	0	454	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-87	28	114	0	0	114	-86	23	109	0	0	109	-86	23	109	0	0	109	-86	23	109	0	0	109
- Invoering Scanparkeren	15-03-21	487424	20-014	63	600	537	537	0	0	22	900	878	852	0	26	22	900	878	852	0	26	22	900	878	853	0	25
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	41	46	6	0	0	6	-64	8	72	0	0	72	-64	8	72	0	0	72	-64	8	72	0	0	72
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	72	0	-72	0	0	-72	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	42	0	-42	0	42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	-2.285	15	2.300	4	72	2.367	196	16	-180	4	-5	-189	209	16	-194	4	8	-189	196	16	-181	4	-1	-185
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				28.146	10.255	-17.892	561	575	-17.877	29.741	10.471	-19.270	876	12	-20.134	29.759	10.429	-19.330	876	16	-20.190	29.667	10.386	-19.280	877	7	-20.150
Geb 2: Noordwest																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	28.754	1.768	-26.986	100	44	-27.042	28.218	1.769	-26.449	100	42	-26.507	28.242	1.770	-26.472	100	60	-26.512	28.197	1.770	-26.427	100	44	-26.483
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	94	0	-94	0	94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	286	20	-266	0	0	-266	287	17	-270	0	0	-270	287	17	-270	0	0	-270	287	17	-270	0	0	-270
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-28	22	50	0	0	50	-46	4	50	0	0	50	-46	4	50	0	0	50	-46	4	50	0	0	50
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	62	0	-62	0	0	-62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	36	0	-36	0	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	219	7	-212	2	109	-104	-21	2	23	2	8	29	-62	2	64	2	-33	29	-4	2	6	2	23	26
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				29.422	1.817	-27.605	102	284	-27.423	28.437	1.792	-26.645	102	50	-26.697	28.420	1.793	-26.627	102	28	-26.702	28.433	1.793	-26.641	102	67	-26.676
Geb 3: Noordoost																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	23.475	1.622	-21.853	66	29	-21.890	23.329	1.622	-21.707	66	34	-21.739	23.355	1.623	-21.732	66	26	-21.773	23.332	1.623	-21.708	66	29	-21.746
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	181	0	-181	0	181	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-149	22	171	0	0	171	-149	19	168	0	0	168	-149	19	168	0	0	168	-149	19	168	0	0	168
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-32	24	56	0	0	56	-52	4	56	0	0	56	-52	4	56	0	0	56	-52	4	56	0	0	56
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	54	0	-54	0	0	-54	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	32	0	-32	0	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	521	13	-507	5	95	-417	107	4	-103	5	-4	-112	110	4	-106	5	0	-112	121	4	-117	5	15	-107
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				24.081	1.681	-22.400	72	337	-22.134	23.235	1.650	-21.586	72	31	-21.626	23.265	1.650	-21.614	72	25	-21.661	23.251	1.650	-21.601	72	44	-21.629
Geb.4: Presikhaaf																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	23.787	1.962	-21.825	117	74	-21.868	23.613	1.963	-21.650	117	36	-21.732	23.687	1.964	-21.722	117	81	-21.759	23.610	1.964	-21.646	117	35	-21.729
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	31	0	-31	0	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-538	33	571	0	0	571	-538	30	567	0	0	567	-538	30	567	0	0	567	-538	30	567	0	0	567
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-49	35	84	0	0	84	-78	6	84	0	0	84	-78	6	84	0	0	84	-78	6	84	0	0	84
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	67	0	-67	0	0	-67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	39	0	-39	0	39	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	1.319	60	-1.259	-22	47	-1.189	93	52	-41	-22	-26	-45	77	52	-25	-22	-42	-45	151	52	-99	-22	36	-42
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				24.656	2.091	-22.565	95	191	-22.469	23.091	2.051	-21.040	95	10	-21.125	23.148	2.052	-21.096	95	39	-21.153	23.146	2.052	-21.094	95	70	-21.119
Geb 5: Malburgen																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	35.570	3.894	-31.676	193	73	-31.796	35.406	3.895	-31.511	193	69	-31.634	35.520	3.896	-31.624	193	171	-31.646	35.405	3.896	-31.508	193	111	-31.591
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	43	0	-43	0	43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-78	71	149	0	0	149	-77	66	143	0	0	143	-77	66	143	0	0	143	-77	66	143	0	0	143
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-70	33	103	0	0	103	-97	6	103	0	0	103	-97	6	103	0	0	103	-97	6	103	0	0	103
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	99	0	-99	0	0	-99	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	57	0	-57	0	57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	-2.365	20	2.385	4	153	2.534	73	10	-62	4	54	-12	-101	10	112	4	-120	-12	-62	10	72	4	-82	-14
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				33.254	4.017	-29.237	197	326	-29.108	35.304	3.977	-31.327	197	123	-31.401	35.244	3.978	-31.266	197	50	-31.413	35.169	3.978	-31.190	197	28	-31.359

Bijlage 1: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (*zaaknr. 583301*): **Exploitatie**

*** Verzamelbesluit-2 2021 is meegenomen in dit standenoverzicht en is te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Wijk- / Stedelijke programma's	Raads-vergad. d.d.	Zaak - nr.	Nr. Begr.-wijz.	2021						2022						2023						2024					
				Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
							Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
Geb 6: Schuytgraaf / Elderveld																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	25.587	2.541	-23.046	242	104	-23.184	25.229	2.542	-22.688	242	75	-22.855	25.277	2.542	-22.735	242	150	-22.827	25.220	2.542	-22.678	242	175	-22.745
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	190	0	-190	0	190	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-2.123	22	2.144	0	0	2.144	-2.124	19	2.143	0	0	2.143	-2.124	19	2.143	0	0	2.143	-2.124	19	2.143	0	0	2.143
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-27	18	44	0	0	44	-41	3	44	0	0	44	-41	3	44	0	0	44	-41	3	44	0	0	44
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	46	0	-46	0	0	-46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	27	0	-27	0	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	1.632	10	-1.622	49	449	-1.223	77	7	-69	49	105	-14	-145	7	152	49	-117	-14	-66	7	73	49	-39	-16
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				25.333	2.591	-22.742	292	770	-22.264	23.141	2.571	-20.570	292	180	-20.682	22.967	2.571	-20.396	292	34	-20.654	22.989	2.571	-20.418	292	136	-20.574
Geb 7: De Laar / Elden																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	16.948	1.246	-15.701	52	15	-15.738	16.861	1.247	-15.614	52	61	-15.605	16.886	1.247	-15.638	52	37	-15.653	16.860	1.247	-15.612	52	23	-15.641
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	212	0	-212	0	212	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-179	21	200	0	0	200	-179	20	198	0	0	198	-179	20	198	0	0	198	-179	20	198	0	0	198
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-32	22	54	0	0	54	-50	4	54	0	0	54	-50	4	54	0	0	54	-50	4	54	0	0	54
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	32	0	-32	0	0	-32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	18	0	-18	0	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	254	11	-243	9	41	-210	31	9	-21	9	4	-26	17	9	-8	9	-9	-26	28	9	-18	9	3	-24
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				17.253	1.301	-15.952	61	287	-15.726	16.662	1.280	-15.383	61	65	-15.378	16.674	1.280	-15.394	61	28	-15.427	16.659	1.280	-15.378	61	26	-15.413
Geb 8: Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	24.969	1.123	-23.846	60	12	-23.893	24.766	1.124	-23.642	60	17	-23.685	24.797	1.124	-23.673	60	17	-23.715	24.798	1.124	-23.674	60	56	-23.677
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	438	0	-438	0	438	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	1.882	20	-1.862	0	0	-1.862	1.880	15	-1.865	0	0	-1.865	1.880	15	-1.865	0	0	-1.865	1.880	15	-1.865	0	0	-1.865
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-26	20	46	0	0	46	-42	4	46	0	0	46	-42	4	46	0	0	46	-42	4	46	0	0	46
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	73	0	-73	0	0	-73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	43	0	-43	0	43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	57	-1	-58	5	31	-32	-84	-7	78	5	5	78	-64	-7	57	5	25	78	-94	-7	88	5	-13	70
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				27.436	1.162	-26.274	64	524	-25.815	26.520	1.136	-25.384	64	22	-25.426	26.572	1.137	-25.435	64	43	-25.457	26.541	1.137	-25.405	64	43	-25.426
Totaal Wijkprogramma's				**209.582**	**24.914**	**-184.667**	**1.443**	**3.294**	**-182.817**	**206.131**	**24.927**	**-181.204**	**1.758**	**492**	**-182.470**	**206.048**	**24.890**	**-181.159**	**1.759**	**262**	**-182.655**	**205.855**	**24.847**	**-181.008**	**1.759**	**420**	**-182.347**
Stedelijke programma's																											
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	85.575	482.692	397.116	13.478	20.549	404.187	83.643	486.192	402.549	13.418	12.333	401.464	82.168	486.551	404.383	15.943	11.698	400.137	84.339	487.906	403.566	16.497	8.479	395.548
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	735	0	-735	0	735	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-2.125	117	2.242	0	0	2.242	-2.125	117	2.242	0	0	2.242	-2.125	117	2.242	0	0	2.242	-2.125	117	2.242	0	0	2.242
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-680	2.999	3.679	823	0	2.855	-433	0	433	0	0	433	-433	0	433	0	0	433	-433	0	433	0	0	433
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	851	15.948	15.097	14.352	549	1.294	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Mutatie BR Zuidelijk Binnenstad	30-06-21	*562251	21-005	0	0	0	0	2.000	2.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	2.186	1.963	-223	109	440	108	1.320	1.265	-55	109	157	-7	1.212	1.265	53	109	47	-9	1.668	1.265	-403	109	502	-10
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				86.543	503.719	417.175	28.762	24.273	412.687	82.405	487.574	405.169	13.527	12.490	404.132	80.822	487.933	407.111	16.052	11.744	402.803	83.449	489.288	405.838	16.606	8.981	398.213
S01 Veiligheid																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	16.477	1.694	-14.783	72	350	-14.505	16.437	1.694	-14.743	72	344	-14.471	16.430	1.694	-14.735	72	345	-14.462	16.427	1.694	-14.733	72	351	-14.454
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	1.498	1.138	-360	1.138	1.498	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	476	500	24	0	0	24	476	500	24	0	0	24	-24	0	24	0	0	24	-24	0	24	0	0	24
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	977	-396	-1.373	-1.138	0	-236	236	0	-236	0	0	-236	236	0	-236	0	0	-236	236	0	-236	0	0	-236
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	837	1.811	975	-1	-1.142	-166	292	300	8	-1	-2	7	292	300	8	-1	-2	7	293	300	7	-1	-1	7
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				20.265	4.747	-15.518	71	706	-14.883	17.442	2.494	-14.948	71	343	-14.676	16.933	1.994	-14.939	71	343	-14.667	16.932	1.994	-14.938	71	349	-14.659

Bijlage 1: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (*zaaknr. 583301*): **Exploitatie**

*** Verzamelbesluit-2 2021 is meegenomen in dit standenoverzicht en is te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Wijk- / Stedelijke programma's	Raads-vergad. d.d.	Zaak - nr.	Nr. Begr.-wijz.	2021						2022						2023						2024					
				Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
							Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
S02 Bereikbaarheid																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	21.873	7.683	-14.190	6.950	7.911	-13.229	22.020	7.632	-14.388	6.911	7.272	-14.027	22.209	7.582	-14.626	6.876	6.839	-14.664	22.363	7.533	-14.830	6.854	6.606	-15.078
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	6	0	-6	0	0	-6	6	0	-6	0	0	-6	6	0	-6	0	0	-6	6	0	-6	0	0	-6
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008	0	0	0	0	0	0	24	0	-24	0	24	0	24	0	-24	0	24	0	24	0	-24	0	24	0
- Invoering Scanparkeren	15-03-21	487424	20-014	0	0	0	0	0	0	26	0	-26	0	0	-26	26	0	-26	0	0	-26	25	0	-25	0	0	-25
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-412	0	412	297	133	248	161	0	-161	0	111	-50	50	0	-50	0	0	-50	50	0	-50	0	0	-50
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	584	31	-553	-64	676	186	605	31	-574	-64	699	188	225	31	-194	-64	321	190	74	31	-43	-64	171	192
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				22.051	7.714	-14.338	7.183	8.720	-12.801	22.842	7.663	-15.179	6.847	8.105	-13.921	22.540	7.613	-14.926	6.812	7.184	-14.555	22.542	7.564	-14.978	6.791	6.801	-14.968
S03 Economie																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	6.556	935	-5.622	0	100	-5.522	5.553	990	-4.563	0	100	-4.463	5.549	1.090	-4.459	0	100	-4.359	5.545	1.090	-4.455	0	100	-4.355
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	101	56	-45	120	150	-15	280	-15	-295	120	400	-15	0	-15	-15	0	0	-15	0	-15	-15	0	0	-15
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	13	0	-13	0	0	-13	13	0	-13	0	0	-13	13	0	-13	0	0	-13	13	0	-13	0	0	-13
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	370	0	-370	0	0	-370	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	-225	630	855	890	0	-35	168	24	-145	50	200	5	168	24	-145	50	200	5	368	24	-345	50	400	5
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				6.815	1.620	-5.194	1.010	250	-5.954	6.014	998	-5.016	170	700	-4.486	5.730	1.098	-4.632	50	300	-4.382	5.926	1.098	-4.828	50	500	-4.378
S04 Onderwijs																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	18.895	2.395	-16.499	8.004	6.922	-17.581	20.033	2.395	-17.638	7.734	7.547	-17.825	21.582	2.395	-19.186	6.683	7.559	-18.311	21.654	2.395	-19.259	6.864	7.766	-18.357
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-15	15	30	0	0	30	-15	15	30	0	0	30	-15	15	30	0	0	30	-15	15	30	0	0	30
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	477	55	-421	260	0	-682	792	55	-737	0	0	-737	792	55	-737	0	0	-737	792	55	-737	0	0	-737
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	149	0	-149	0	0	-149	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	302	151	-150	107	385	127	-260	24	285	107	63	241	-256	24	280	107	68	241	-253	24	277	107	70	240
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				19.807	2.617	-17.190	8.371	7.307	-18.255	20.550	2.490	-18.060	7.841	7.610	-18.291	22.103	2.490	-19.613	6.791	7.627	-18.777	22.178	2.490	-19.688	6.972	7.836	-18.823
S05 Cultuur																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	32.670	6.381	-26.289	1.208	837	-26.659	33.856	6.399	-27.457	1.328	820	-27.966	35.403	6.399	-29.004	1.363	833	-29.534	35.308	6.399	-28.910	1.397	804	-29.502
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-1	1	1	0	0	1	-1	1	1	0	0	1	-1	1	1	0	0	1	-1	1	1	0	0	1
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	2.824	0	-2.824	0	0	-2.824	8	0	-8	0	0	-8	8	0	-8	0	0	-8	8	0	-8	0	0	-8
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	533	0	-533	0	533	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	95	-387	-483	48	568	36	250	96	-154	48	199	-4	112	96	-15	48	60	-4	115	96	-19	48	64	-4
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				36.121	5.995	-30.127	1.256	1.938	-29.445	34.113	6.496	-27.617	1.377	1.018	-27.976	35.522	6.496	-29.026	1.411	893	-29.544	35.431	6.496	-28.936	1.446	868	-29.513
S06 Participatie en armoedebestrijding																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	173.395	112.333	-61.062	554	1.344	-60.272	173.159	115.408	-57.751	554	554	-57.751	170.429	116.754	-53.675	554	554	-53.675	167.469	116.754	-50.716	0	0	-50.716
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	1.600	0	-1.600	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	6.202	4.653	-1.549	0	2.612	1.063	-1.457	-614	843	0	250	1.093	-1.568	-660	908	0	185	1.093	-1.753	-660	1.093	0	0	1.093
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	1.225	1.067	-158	0	0	-158	158	0	-158	0	0	-158	158	0	-158	0	0	-158	158	0	-158	0	0	-158
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	-2.744	0	2.744	0	187	2.931	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	3.097	0	-3.097	0	3.097	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	175	64	-112	0	507	395	-276	0	276	0	0	276	-276	0	276	0	0	276	-276	0	276	0	0	276
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				182.950	118.117	-64.833	554	9.348	-56.040	171.584	114.794	-56.790	554	804	-56.540	168.743	116.093	-52.649	554	739	-52.464	165.598	116.093	-49.505	0	0	-49.505

Bijlage 1: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (*zaaknr. 583301*): **Exploitatie**

*** Verzamelbesluit-2 2021 is meegenomen in dit standenoverzicht en is te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Wijk- / Stedelijke programma's	Raads-vergad. d.d.	Zaak - nr.	Nr. Begr.-wijz.	2021						2022						2023						2024					
				Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
							Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
S07 Zorg																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	49.793	4.940	-44.853	628	1.512	-43.969	48.702	4.940	-43.762	528	255	-44.035	48.346	4.940	-43.406	528	0	-43.934	47.845	4.940	-42.905	528	0	-43.433
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	1.353	0	-1.353	0	1.353	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	3.292	0	-3.292	0	0	-3.292	3.291	0	-3.291	0	0	-3.291	3.291	0	-3.291	0	0	-3.291	3.291	0	-3.291	0	0	-3.291
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	6	0	-6	0	0	-6	23	0	-23	0	0	-23	23	0	-23	0	0	-23	23	0	-23	0	0	-23
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	1.916	0	-1.916	0	-22	-1.938	-79	0	79	0	0	79	-79	0	79	0	0	79	-79	0	79	0	0	79
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				56.359	4.940	-51.419	628	2.843	-49.204	51.937	4.940	-46.997	528	255	-47.271	51.581	4.940	-46.641	528	0	-47.169	51.080	4.940	-46.140	528	0	-46.669
S08 Welzijn en inclusie																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	19.859	755	-19.105	0	200	-18.905	19.514	755	-18.759	0	200	-18.559	19.564	755	-18.810	0	200	-18.610	19.366	755	-18.612	0	0	-18.612
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	550	0	-550	0	550	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	872	0	-872	0	0	-872	872	0	-872	0	0	-872	872	0	-872	0	0	-872	872	0	-872	0	0	-872
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-172	14	186	0	0	186	-246	-60	186	0	0	186	-246	-60	186	0	0	186	-246	-60	186	0	0	186
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	3.219	0	-3.219	0	0	-3.219	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	1.151	790	-361	0	334	-27	377	177	-200	0	0	-200	252	52	-200	0	0	-200	252	52	-200	0	0	-200
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				25.478	1.558	-23.920	0	1.084	-22.836	20.517	872	-19.645	0	200	-19.445	20.443	747	-19.696	0	200	-19.496	20.245	747	-19.498	0	0	-19.498
S09 Gezondheid en sport																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	20.157	2.674	-17.483	354	260	-17.577	20.852	2.674	-18.178	354	398	-18.134	20.936	2.674	-18.262	354	246	-18.370	20.708	2.674	-18.034	354	311	-18.077
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	375	261	-114	0	0	-114	427	313	-114	0	0	-114	427	313	-114	0	0	-114	427	313	-114	0	0	-114
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-21	0	21	0	0	21	5	0	-5	0	0	-5	5	0	-5	0	0	-5	5	0	-5	0	0	-5
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	203	0	-203	0	0	-203	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	735	403	-333	116	172	-277	195	88	-107	116	-55	-277	426	88	-338	116	177	-277	317	88	-229	116	68	-277
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				21.450	3.338	-18.112	470	432	-18.149	21.478	3.076	-18.403	470	343	-18.529	21.794	3.076	-18.719	470	423	-18.766	21.457	3.076	-18.381	470	379	-18.472
S10 Klimaat, energie en milieu																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	5.495	473	-5.022	0	3.200	-1.823	4.976	13	-4.963	0	3.108	-1.855	1.902	13	-1.889	0	34	-1.855	1.859	0	-1.859	0	9	-1.850
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-8	0	8	0	0	8	5	0	-5	0	0	-5	4	0	-4	0	0	-4	4	0	-4	0	0	-4
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	749	791	42	55	4	-10	235	218	-17	0	7	-10	16	0	-16	0	6	-10	2.216	2.200	-16	0	6	-10
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				6.236	1.264	-4.973	55	3.203	-1.825	5.216	232	-4.984	0	3.114	-1.870	1.922	13	-1.909	0	40	-1.869	4.079	2.200	-1.879	0	15	-1.864
S11 Ruimtelijke ontwikkeling																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	37.600	36.731	-869	2.758	0	-3.627	36.010	32.564	-3.446	178	0	-3.624	32.027	28.507	-3.520	14	0	-3.534	31.254	28.552	-2.702	2	0	-2.704
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Middachtensingel - Kinderkamp	*16-12-20*	*491439*	*20-012*	1.338	1.335	-3	0	3	0	161	158	-3	0	3	0	771	767	-3	0	3	0	9	2	-7	0	7	0
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	5.655	0	-5.655	0	5.655	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	-7.862	-8.103	-241	-241	0	0	-3.127	-3.281	-154	-154	0	0	-2.865	-2.880	-14	-14	0	0	-3.258	-3.259	-2	-2	0	0
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008	723	1.446	723	723	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	21	0	-21	0	0	-21	21	0	-21	0	0	-21	21	0	-21	0	0	-21	21	0	-21	0	0	-21
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	829	1.050	221	0	0	221	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Mutatie BR Zuidelijk Binnenstad	30-06-21	*562251	21-005	0	0	0	2.000	0	-2.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	5.678	3.652	-2.025	561	2.581	-5	4.325	4.448	123	152	24	-5	11.522	12.468	945	950	0	-5	2.746	3.078	332	675	338	-5
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				43.982	36.111	-7.871	5.800	8.240	-5.432	37.390	33.889	-3.501	176	27	-3.650	41.476	38.863	-2.613	950	3	-3.560	30.772	28.373	-2.399	675	345	-2.730

Bijlage 1: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (*zaaknr. 583301*): **Exploitatie**

*** Verzamelbesluit-2 2021 is meegenomen in dit standenoverzicht en is te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Wijk- / Stedelijke programma's	Raads-vergad. d.d.	Zaak - nr.	Nr. Begr.-wijz.	2021						2022						2023						2024					
				Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves		Saldo
							Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	
S12 Wonen en leefomgeving																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	36.058	39.814	3.756	371	1.799	5.184	35.658	39.742	4.084	3.680	4.750	5.154	34.399	39.561	5.161	584	687	5.264	34.463	39.530	5.067	585	892	5.374
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	253	0	-253	0	253	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	1.507	0	-1.507	0	1.221	-286	286	0	-286	0	0	-286	286	0	-286	0	0	-286	286	0	-286	0	0	-286
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	-146	0	146	0	32	178	-126	0	126	0	0	126	-126	0	126	0	0	126	-126	0	126	0	0	126
- Afvalstoffenheffing tgv stoppen Diftar	26-05-21	566741	21-003	1.345	1.345	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	636	723	87	91	-118	-123	289	440	151	8	-146	-3	1.274	440	-835	8	840	-3	1.183	440	-743	8	748	-3
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				39.652	41.881	2.229	462	3.186	4.953	36.106	40.181	4.076	3.689	4.604	4.991	35.833	40.000	4.167	593	1.527	5.102	35.805	39.970	4.165	593	1.640	5.211
Totaal Stadsprogramma's				**567.710**	**733.621**	**165.910**	**54.621**	**71.528**	**182.816**	**527.594**	**705.698**	**178.104**	**35.249**	**39.614**	**182.470**	**525.441**	**711.356**	**185.915**	**34.281**	**31.022**	**182.655**	**515.494**	**704.327**	**188.834**	**34.201**	**27.714**	**182.347**
Totaal Wijk- en Stadsprogramma's				**777.292**	**758.535**	**-18.757**	**56.065**	**74.822**	**0**	**733.725**	**730.625**	**-3.100**	**37.007**	**40.107**	**0**	**731.489**	**736.245**	**4.756**	**36.040**	**31.284**	**0**	**721.349**	**729.175**	**7.826**	**35.960**	**28.134**	**0**
Samenvatting:																											
Ontwerp Begroting 2021-2024 (boekwerk)	11-11-20	504479	-	733.338	723.220	-10.118	35.226	45.344	0	727.507	725.084	-2.423	35.608	38.031	0	718.383	722.563	4.180	33.823	29.643	0	715.619	723.827	8.208	34.005	25.797	0
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):			21-000																								
(besluitvorming na Raad juli 2020)																											
- Middachtensingel - Kinderkamp	*16-12-20*	*491439*	*20-012*	1.338	1.335	-3	0	3	0	161	158	-3	0	3	0	771	767	-3	0	3	0	9	2	-7	0	7	0
- Budgetoverheveling 2020-2021	*16-12-20*	*523982*	*20-016*	13.286	1.138	-12.148	1.138	13.286	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-3 2020	*16-12-20*	*527318*	*20-030*	1.841	-2.263	-4.104	-121	3.983	0	-2.073	-2.757	-684	-34	650	0	-2.702	-2.901	-199	-14	185	0	-3.279	-3.281	-2	-2	0	0
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008	723	1.446	723	723	0	0	24	0	-24	0	24	0	24	0	-24	0	24	0	24	0	-24	0	24	0
- Invoering Scanparkeren	15-03-21	487424	20-014	63	600	537	537	0	0	48	900	852	852	0	0	48	900	852	852	0	0	47	900	853	853	0	0
- Verzamelbesluit-1 2021	14-04-21	552323	21-010	3.881	3.958	78	243	165	0	146	35	-111	0	111	0	35	35	0	0	0	0	35	35	0	0	0	0
- Afvalstoffenheffing tgv stoppen Diftar	26-05-21	566741	21-003	1.345	1.345	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Turap-1 2021	30-06-21	562249	21-004	3.382	16.998	13.616	14.352	736	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Mutatie BR Zuidelijk Binnenstad	30-06-21	*562251	21-005	0	0	0	2.000	2.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Resultaatbestemming 2020	30-06-21	562251	21-006	3.924	0	-3.924	0	3.924	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021	21-07-21	583297	21-020	14.171	10.758	-3.413	1.968	5.381	0	7.912	7.205	-707	581	1.287	0	14.931	14.881	-49	1.379	1.428	0	8.894	7.692	-1.202	1.104	2.306	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				**777.292**	**758.535**	**-18.757**	**56.065**	**74.822**	**0**	**733.725**	**730.625**	**-3.100**	**37.007**	**40.107**	**0**	**731.489**	**736.245**	**4.756**	**36.040**	**31.284**	**0**	**721.349**	**729.175**	**7.826**	**35.960**	**28.134**	**0**

Bijlage 2: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (zaaknr. 583301): **Investeringen**

*** Verzamelbesluit-2 2021 zijn meegenomen in dit standenoverzicht en zijn te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Raads-vergad. d.d.	Zaaknr.	Nr. Begr.-wijz.	2021	2022	2023	2024
Stedelijke programma's							
IS00 Bestuur, dienstverlening en financiën							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	3.705	3.801	4.932	6.410
- Verzamelbesluit-2 2021:							
* Renovatie gemeentewerf	21-07-21	583297	21-020	800	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				4.505	3.801	4.932	6.410
IS01 Veiligheid							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	9	9	9	9
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				9	9	9	9
IS02 Bereikbaarheid							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	11.987	8.436	7.874	7.404
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):							
* Investeringsbudget Blauwe Golven	16-12-20	463845	21-092	0	9.576	0	0
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008	723	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				12.710	18.012	7.874	7.404
IS03 Economie							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS04 Onderwijs							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	29.397	29.576	4.554	12.530
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				29.397	29.576	4.554	12.530
IS05 Cultuur							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	22.593	196	857	26
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				22.593	196	857	26
IS06 Participatie en armoedebestrijding							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS07 Zorg							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS08 Welzijn en inclusie							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS09 Gezondheid en sport							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	12.891	101	194	106
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				12.891	101	194	106
IS10 Klimaat, energie en milieu							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS11 Ruimtelijke ontwikkeling							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	0	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				0	0	0	0
IS12 Wonen en leefomgeving							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	8.766	5.814	6.136	6.136
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				8.766	5.814	6.136	6.136
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				**90.871**	**57.509**	**24.555**	**32.621**

Bijlage 2: Bij raadsvoorstel Standenoverzicht-1 Begroting 2021-2024 t/m raadsvergadering 21 juli 2021 (zaaknr. 583301): **Investeringen**

*** Verzamelbesluit-2 2021 zijn meegenomen in dit standenoverzicht en zijn te herkennen aan het rode lettertype. Het verzamelbesluit ligt ter vaststelling voor de Raad op 21 juli 2021.**

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Raads-vergad. d.d.	Zaaknr.	Nr. Begr.-wijz.	2021	2022	2023	2024
Samenvatting:							
Ontwerp Begroting 2021-2024	11-11-20	504479	-	89.348	47.933	24.555	32.621
- Structureel Effect Vorig dienstjaar (SEV):							
' * Investeringsbudget Blauwe Golven	16-12-20	463845	21-092	0	9.576	0	0
- Herinrichting Bergstraat en Coehoornstraat	30-09-20	452989	21-008	723	0	0	0
- Verzamelbesluit-2 2021:							
* Latere oplevering zwembad Valkenhuizen	21-07-21	583297	21-020	800	0	0	0
Stand t/m de Raad van 21 juli 2021				**90.871**	**57.509**	**24.555**	**32.621**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 582798

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 22 juni 2021, zaaknummer 582798,

gelet op artikel 3.9 van de Wet basisregistratie personen

besluit

I. Wijziging

De Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014 als volgt te wijzigen:

Aan de bijlage behorende bij artikel 2 wordt toegevoegd:

Derde	*Te verstrekken gegevens*	*Ten behoeve van*
Niet-gemeentelijke begraafplaatsen	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Uitvoering van artikel 28 Wet op de lijkbezorging (ten behoeve van het verlengen van of het voorkomen van het vervallen van grafrechten).

II. Slotbepaling

Dit besluit treedt in werking met ingang van de achtste dag na de datum van bekendmaking,

De griffier,

De voorzitter,

Vaststellen: "Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014"

Zaaknummer:	582798
Portefeuillehouder:	Dhr. J. van Dellen

Aan de gemeenteraad, 15 juli 2021

Met het Raadsvoorstel "Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014" wordt beoogd een geactualiseerde regeling te hebben met betrekking tot de zogenaamde buiten gemeentelijke verstrekkingen. Het betreft een kleine wijziging die beleidsluw van aard is. Het dagelijks bestuur van de Agendacommissie heeft derhalve besloten dit voorstel direct, dat wil zeggen zonder voorafgaande raadskamerbespreking, toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering.

De griffier,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

K. Kalthoff

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummers 582798

Onderwerp: Aanpassing van de Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014

Voorstel

1. De Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014 te wijzigen conform bijgevoegd raadsbesluit.

Inleiding

In 2014 is de Wet basisregistratie personen (verder Wet BRP) ingevoerd ter vervanging van de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (Wet gba). In de wettelijk verplichte Arnhemse regelingen *Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen* en de *Nadere regels gegevensverstrekking basisregistratie personen* is de gegevensverstrekking vanuit de basisregistratie aan instanties buiten de gemeente en organen (afdelingen) van de gemeente vastgelegd. Deze regelingen behoeven actualisatie door veranderde inzichten.

Beoogd effect

Met de gewijzigde regeling wordt beoogd een geactualiseerde regeling te hebben met betrekking tot de zogenaamde buitengemeentelijke verstrekkingen..

Argumenten

1. De essentie van de Wet BRP en de daarin opgenomen basisregistratie personen en het bijhouden daarvan is dat de overheid haar burgers kent en weet te bereiken. Dit betekent onder meer dat voor de uitvoering van overheidstaken gebruik wordt gemaakt van de in de basisregistratie opgenomen persoonsgegevens. De Wet BRP verplicht gemeenten o.a. om de gegevensverstrekking aan derden en binnengemeentelijke gegevensverstrekking vanuit de basisregistratie vast te leggen in een verordening (of een daarop gebaseerde regeling). Hiermee is het voor de inwoners duidelijk voor welke doelen, welke gegevens worden vertrekt. Hiernaast regelt de Wet BRP zelf de gegevensverstrekking vanuit de basisregistratie aan overheidsorganen buiten de gemeente.

   De voorgestelde wijziging betreft de aanvulling van de categorie derden die werkzaamheden met een gewichtig maatschappelijk belang verricht, ten behoeve waarvan gegevens uit de basisregistratie kunnen worden verstrekt. De basis hiervoor ligt in artikel 3.9 van de Wet BRP.

Arnhem GEMEENTE

Deze aanvulling betreft de (niet gemeentelijke) begraafplaatsen. Voor betrokkenen kan het ongekend vervallen van grafrechten en de daarop volgende ruiming van een graf ingrijpende gevolgen hebben. Met de voorgestelde wijziging van de verordening wordt het mogelijk dat aan houders van niet-gemeentelijke begraafplaatsen de noodzakelijke (adres)gegevens kunnen worden verstrekt zodat zij rechthebbenden juist kunnen aanschrijven. Parallel aan dit raadsvoorstel is door het college reeds besloten tot wijziging van de nadere regels die de gegevensverstrekking aan de gemeentelijke begraafplaats (Moscowa) regelt. Aan gemeentelijke begraafplaatsen buiten de gemeente Arnhem kunnen op basis van artikel 3.5 Wet BRP de noodzakelijke gegevens worden verstrekt, een aanpassing van regelgeving is hier niet voor nodig.

Kanttekeningen en risico's

Niet van toepassing

Financiën

Er zijn geen financiële gevolgen.

Uitvoering

Na de vaststelling wordt de Verordening in het Gemeenteblad gepubliceerd.

Communicatie

Na vaststelling en publicatie zal de betrokken afdeling binnen de organisatie nader worden geïnformeerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Concept-raadsbesluit

Besluit van

Zaaknummer 582798

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 22 juni 2021, zaaknummer 582798,

gelet op artikel 3.9 van de Wet basisregistratie personen

besluit

I. Wijziging

De Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014 als volgt te wijzigen:

Aan de bijlage behorende bij artikel 2 wordt toegevoegd:

Derde	*Te verstrekken gegevens*	*Ten behoeve van*
Niet-gemeentelijke begraafplaatsen	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Uitvoering van artikel 28 Wet op de lijkbezorging (ten behoeve van het verlengen van of het voorkomen van het vervallen van grafrechten).

II. Slotbepaling

Dit besluit treedt in werking met ingang van de achtste dag na de datum van bekendmaking,

De griffier, De voorzitter,

Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014:

Artikel 1. Verstrekkingen aan organen van de gemeente
Het college van burgemeester en wethouders verstrekt aan overheidsorganen die een orgaan zijn van de gemeente gegevens uit de basisregistratie, voor zover dit is bepaald bij nadere regeling van het college.

Artikel 2. Verstrekkingen aan derden
1. Het college van burgemeester en wethouders kan overeenkomstig artikel 3.9 van de Wet basisregistratie personen, op verzoek van een derde aan hem gegevens verstrekken uit de basisregistratie personen als de verstrekking in overeenstemming is met het bepaalde krachtens het derde lid .
2. Verstrekking overeenkomstig het eerste lid vindt enkel plaats voor zover deze noodzakelijk is voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang van de derde en het belang of de fundamentele rechten en vrijheden van de ingeschrevene niet aan de verstrekking in de weg staan.
3. Aan de in de bij deze regeling horende bijlage genoemde categorieën van derden die daar genoemde werkzaamheden met een gewichtig maatschappelijk belang voor de gemeente verrichten, kunnen op verzoek de daar genoemde gegevens worden verstrekt.

Artikel 3. Inwerkingtreding en citeertitel
1. Deze verordening treedt in werking op de dag na de dag van de publicatie hiervan, en werkt terug tot en met 6 januari 2014.
2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen gemeente Arnhem 2014.

BIJLAGE behorende bij artikel 2

Derde	Te verstrekken gegevens	Ten behoeve van
(Academische) ziekenhuizen	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Verstrekking houdt verband met de gezondheidsverlening aan patiënten binnen het ziekenhuis en het innen van rekeningen in verband met de zorg
Instellingen als bedoeld in artikel 1.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, een onderzoeksafdeling van een bestuursorgaan of een onderzoeksbureau	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Historische, statistische of wetenschappelijke doeleinden: - voor zover het onderzoek een algemeen belang dient; - verwerking voor het betreffende onderzoek noodzakelijk is; - is aangetoond, dat de nodige voorzieningen zijn getroffen ten einde te verzekeren dat de verdere verwerking van de verstrekte gegevens uitsluitend geschiedt t.b.v. het onderzoek; - dat tevens is voorzien in zodanige waarborgen dat de persoonlijke levenssfeer van betrokkene niet onevenredig wordt geschaad; - gegevens slechts in geanonimiseerde vorm aan derden beschikbaar worden gesteld.
Verenigingen en stichtingen (corporatie) zoals bedoeld in artikel 70 van de Woningwet onder de volgende voorwaarden: - binnen strikte doelomschrijving - reciprociteit	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Herstructureringsprojecten binnen Arnhem of aanpak illegale onderhuur, verbetering dienstverlening aan inwoners van Arnhem

Derde	Te verstrekken gegevens	Ten behoeve van
- corporatie treft zichtbare maatregelen teneinde te waarborgen dat door gemeente vanuit de basisregistratie verstrekte gegevens alleen in het kader van het beschreven doel worden verwerkt. De kwaliteit van deze maatregelen wordt periodiek getoetst - deze en nadere afspraken in op te stellen overeenkomst tussen gemeente en corporatie		
Regionale Ambulancevoorzieningen (RAV-en)	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Verstrekking houdt verband met de gezondheidsverlening aan patiënten en het innen van rekeningen in verband met de zorg
Stichting Individuele verzekeringsaanspraken SJOA	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Onderzoek naar aanspraken op Joodse oorlogspolissen
Nederlandse Rode Kruis	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Het in humanitaire situaties opsporen van familieleden met wie het contact is verloren als gevolg van bijvoorbeeld een gewapend conflict of een natuurramp
Niet-gemeentelijke begraafplaatsen	Maximaal de algemene en verwijsgegevens als bedoeld in artikel 3.9 lid 4 van de wet.	Uitvoering van artikel 28 Wet op de lijkbezorging (ten behoeve van het verlengen van of het voorkomen van het vervallen van grafrechten).

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 588113

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juli 2021, nummer:588113;

gelet op artikel 25, derde lid van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het verzoek tot opheffing van de geheimhouding van de Reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid af te wijzen.

De griffier, De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 588113

Onderwerp: Afwijzen verzoek tot opheffing geheimhouding reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid

Voorstel

1. Het verzoek tot opheffing van de geheimhouding van de reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid af te wijzen.

Inleiding

Voorgeschiedenis
Op 16 oktober 2020 heeft de Stichting Westervoortsedijk een Wob-verzoek ingediend waarop op 3 december 2020 een besluit is genomen. Hiertegen is op 14 januari 2021 bezwaar ingesteld, waarna aanvullende stukken zijn verstrekt. Onder deze stukken bevond zich de reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid, waarbij op grond van artikel 10, tweede lid onder b Wob (financiële) gegevens zijn weggelakt omdat bij openbaring de economische en financiële belangen van de gemeente en/of de contractspartner geschaad kunnen worden.

Lopende de bezwaarprocedure is door de SP-fractie op 28 februari 2021 een inlichtingenverzoek ingediend. Bij de beantwoording van dit inlichtingenverzoek op 12 mei 2021 heeft het college van burgemeester en wethouders de volledige reserveringsovereenkomst onder geheimhouding aan uw raad verstrekt. Er was gekozen voor geheimhouding om te voorkomen dat de economische en financiële belangen alsnog zouden kunnen worden geschaad door openbaring in de vorm van openbare stukken voor de raadsvergadering. U heeft in dezelfde raadsvergadering deze geheimhouding voor onbepaalde tijd bekrachtigd.

Het verzoek
In de bezwaarprocedure wijst bezwaarmaker/verzoeker er op dat hij weliswaar de reserveringsovereenkomst heeft ontvangen, maar dat delen daarvan zijn geweigerd op grond van artikel 10, tweede lid onder b Wob (economische en financiële belangen van de gemeente) en dat hij ook hier inzage zin zou willen hebben. (zie bijlagen).

Hij geeft verder aan dat sinds de oorspronkelijke weigering vijf maanden zijn verstreken, waarbij de vraag opkomt of de geheimhouding nog steeds noodzakelijk is. Daarnaast wordt aangevoerd dat niet gecontroleerd kan worden of er sprake is geweest van een marktconforme prijs terwijl de Wob bedoeld is om openheid te krijgen over de kosten die de overheid maakt.

Arnhem GEMEENTE

Doorzendplicht
Omdat uw raad de door het college opgelegde geheimhouding op grond van artikel 25, derde lid van de Gemeentewet heeft bekrachtigd en deze geheimhouding vóórgaat op het openbaarmakingsregime van de Wob dient een Wob-verzoek tevens te worden opgevat als verzoek om opheffing van die geheimhouding als het gaat om stukken die onder de reikwijdte van het Wob-verzoek vallen. Dit heeft de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State als hoogste bestuursrechter zo bepaald[1].

Alleen uw raad is bevoegd te oordelen over een eventuele opheffing van deze geheimhouding. Derhalve zenden wij dit verzoek, op grond van artikel 2.3 van de Algemene wet bestuursrecht, aan u door. Tevens stellen wij voor het verzoek tot opheffen van geheimhouding af te wijzen.

Beoogd effect

Door afwijzing van het verzoek, zal de geheimhouding onverkort van kracht blijven.

Argumenten

1.1 Opheffing van de geheimhouding schaadt de economische en financiële belangen van de gemeente

Op 12 mei 2021 heeft u de door het college opgelegde geheimhouding conform het raadsvoorstel voor onbepaalde tijd bekrachtigd. Opheffing van de geheimhouding leidt tot een zeer onwenselijke situatie.

Opheffing betekent immers openbaarmaking van alle financiële gegevens (o.a. de koopsom) zoals opgenomen in de reserveringsovereenkomst. Een reserveringsovereenkomst geeft partijen onder andere de tijd om de planologische grondslag te verkrijgen en om te onderhandelen over de totstandkoming van een koopovereenkomst. Daarnaast is de gemeente Arnhem in het plangebied Fluvium Zuid in gesprek met andere aspirant-kopers voor de aankoop van grond. Openbaarmaking van een reserveringsovereenkomst zou de onderhandelingspositie van de gemeente nadelig kunnen beïnvloeden.

Met andere woorden, de argumenten om geheimhouding op te leggen zijn, ook nu enige tijd verstreken is nog altijd onverminderd van kracht.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Tegen uw besluit kan bezwaar aangetekend worden

Tegen uw besluit kan bezwaar aangetekend worden. In bezwaar zal getoetst worden of u zich, gelet op de inhoud van het stuk ten aanzien waarvan geheimhouding is opgelegd, terecht op het standpunt heeft gesteld dat zich een belang als bedoeld in artikel 10 van de Wob voordoet en of u in dit geval in redelijkheid op grond van artikel 25 van de Gemeentewet geheimhouding heeft opgelegd dan wel geweigerd heeft die geheimhouding op te heffen.

[1] ECLI:NL:RVS:2016:3140, r.o. 3.3, ECLI:NL:RVS:2018:3991, r.o. 8.1

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Niet van toepassing

Uitvoering

De raad beslist over het voorstel.

Communicatie

Indien het voorstel wordt afgewezen, betekent dit niet dat de geheimhouding wordt opgeheven. Opheffen van de geheimhouding vergt een actief besluit van uw raad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Wob-verzoek stichting Westervoortsedijk
- E-mails over doorzending opheffing geheimhouding

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	588113

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juli 2021, nummer:588113;

gelet op artikel 25, derde lid van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het verzoek tot opheffing van de geheimhouding van de Reserveringsovereenkomst Moskee Fluvium-zuid af te wijzen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

INGEKOMEN 19 OKT. 2020

[redacted]

[redacted]

[redacted]

AANTEKENEN
Het college van burgemeester
en wethouders van Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Tevens per fax: 026 – 377 48 30

Datum	16 oktober 2020
Van	[redacted]
Inzake	Wob-verzoek moskee Fluvium Zuid
Telefoonnummer	(026) [redacted]
E-mailadres	[redacted]

Geacht college,

Namens cliënte, [redacted], gevestigd aan [redacted], voor wie ik als raadsman en gemachtigde optreed, wordt hierbij een verzoek op grond van artikel 3 van de Wet openbaarheid van bestuur ("Wob") ingediend.

Bestuurlijke aangelegenheid

Allereerst wordt voor de volledigheid opgemerkt dat het begrip 'bestuurlijke aangelegenheid' als bedoeld in artikel 3 van de Wob ruim moet worden opgevat. Het gaat om een aangelegenheid die verband houdt met de beleidsvorming, beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering van een bestuursorgaan. Het begrip 'bestuurlijk' omvat het openbaar bestuur in al zijn facetten en betreft niet alleen het externe optreden van het bestuur, maar ook de interne organisatie.[1] Dit begrip is niet beperkt tot activiteiten die uitsluitend door de overheid kunnen worden uitgeoefend.[2] Ook het privaatrechtelijk handelen/optreden van overheden zoals het sluiten van overeenkomsten met derden is aan te merken als een bestuurlijke aangelegenheid.[3]

---

[1] Zie bijv. ABRvS 14 augustus 2002, ECLI:NL:RVS:2002:AE6469, r.o. 2.3.3; ABRvS 20 januari 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BK9880, r.o. 2.4.2; ABRvS 8 juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2118, r.o. 5.1; ABRvS 13 november 2019, ECLI:NL:RVS:2019:3831, r.o. 5.1; ABRvS 19 januari 2020, ECLI:NL:RVS:2020:265, r.o. 7. Zie ook *Kamerstukken II* 1986/87, 19 859, nr. 3, p. 25 (MvT Wob).

[2] ABRvS 13 november 2019, ECLI:NL:RVS:2019:3831, r.o. 5.2.

[3] Zie bijv. ARRvS 14 september 1988, ECLI:NL:RVS:1988:AH2427, *KG* 1988, 421; ABRvS ECLI:NL:RVS:2007:BB4735, r.o. 2.4.1; Rb. Noord-Holland 11 november 2013, ECLI:NL:RBNHO:2013:13788, r.o. 3.

[redacted]

Concreet heeft dit Wob-verzoek betrekking op de volgende bestuurlijke aangelegenheid. Bij brief van 16 juni 2020 (**bijlage 1**) heeft uw college de gemeenteraad geïnformeerd over uw besluit om de ontwikkeling van een moskee in Fluvium Zuid voor te bereiden door middel van het opstellen van een reserveringsovereenkomst met de stichting NMOG. Over deze ontwikkeling is ook een collegenota van 16 juni 2020 digitaal gepubliceerd (**bijlage 2**). In de brief van 16 juni 2020 staat vermeld dat de Islamitische Unie op 29 augustus 2019 een principeverzoek heeft ingediend voor de ontwikkeling van een moskee op kavel A in Fluvium Zuid. Deze beoogde locatie 'kavel A' is aangeduid op een kaartje in de brief van 16 juni 2020. Een gedetailleerde, situatietekening is bijgevoegd (**bijlage 3**). De locatie 'kavel A' correspondeert met het kadastrale perceel Arnhem, sectie D, nummer 5763.

Het verzoek

Met een beroep op artikel 3 van de Wob verzoek ik u om openbaarmaking van alle documenten die betrekking hebben op het gehele bestuurlijke proces dat heeft geresulteerd in het voornoemde collegebesluit van 16 juni 2020. [redacted] doet dit verzoek om eenieder inzicht te verschaffen in het bestuurlijke besluitvormingsproces ter zake.

Gewenste documenten

Onder voornoemde documenten moet in ieder geval, maar niet uitsluitend, worden verstaan:

- overeenkomsten, inclusief concepten;
- gespreksverslagen, inclusief concepten;
- onderzoeksrapporten, inclusief concepten; en
- zakelijke correspondentie, bijvoorbeeld per brief, e-mail, sms of WhatsApp.[4]

In het bijzonder vraagt [redacted] om alle documenten die betrekking hebben op:

1. voornoemde reserveringsovereenkomst met de stichting NMOG;
2. het principeverzoek van de Islamitische Unie van 29 augustus 2019;
3. een uitgevoerde planschaderisicoanalyse; en
4. alle (rechts)personen die zich bij het college de afgelopen vijf jaren hebben gemeld als (potentieel) geïnteresseerde partij voor de aankoop en/of ontwikkeling van (onder meer) het kadastrale perceel aangeduid als 'kavel A'.

Hierbij wordt opgemerkt dat dit Wob-verzoek uitdrukkelijk niet is beperkt tot de bovengenoemde vier aspecten van de bestuurlijke aangelegenheid. Deze vier aspecten worden genoemd ten behoeve

[4] Zie hierbij de uitspraak ABRvS 20 maart 2019, ECLI:NL:RVS:2019:899, waarin de Afdeling heeft geoordeeld dat alle zakelijke berichtgeving, zo ook sms- en WhatsApp-berichten, onder de reikwijdte van de Wob vallen.

van eventuele prioritering aan uw zijde bij de tijdige afhandeling van dit verzoek. Verder is dit Wob-verzoek niet gericht op de verkrijgen van namen van ambtenaren. Deze persoonsgegevens kunnen worden weggelakt, waardoor de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen wordt beschermd.

Betrokkenheid externe adviseur(s)

In het kader van het bestuurlijke proces dat heeft geresulteerd in het voornoemde collegebesluit van 16 juni 2020, is contact geweest tussen de gemeente en de Islamitische Unie als indiener van het principeverzoek. Mogelijk is hierbij ook contact geweest tussen de gemeente en/of een of meerdere externe adviseurs van de Islamitische Unie.

In dit verband wordt gewezen op de nieuwe lijn in de rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ('de Afdeling') omtrent de toepassing van artikel 11 van de Wob. De Afdeling heeft geoordeeld dat aan een beraad het interne karakter ontvalt, indien daarbij een externe is betrokken die een eigen belang behartigt dat als zodanig bij het beraad een rol speelt. De externe adviseert in dat geval niet, of niet uitsluitend, in het belang van het bestuursorgaan dat hem om advies vraagt, maar zijn inbreng wordt (mede) ingegeven door een eigen belang bij de uitkomst van het beraad. Documenten van externe derden, zoals bedoeld in de geschiedenis van de totstandkoming van artikel 11 van de Wob, die zijn opgesteld met het oog op intern beraad, kunnen naar het oordeel van de Afdeling slechts onder intern beraad vallen in het geval dat de externe derde geen ander belang heeft dan het bestuursorgaan vanuit de eigen ervaring en deskundigheid een opvatting te geven over een bestuurlijke aangelegenheid.[5]

Kortom, de openbaarheid van (delen van) documenten mag niet worden beperkt op grond van artikel 11 van de Wob indien externe derden (mede) een eigen belang hebben bij de advisering van bestuursorganen. In dat geval is geen sprake van intern beraad als bedoeld in artikel 11 van de Wob.

Gelet op het vorenstaande verzoekt [redacted] derhalve ook om documenten die zijn gewisseld tussen de gemeente en/of een of meerdere externe adviseurs van de Islamitische Unie.

Doorzendplicht

Voor de volledigheid wordt verder gewezen op de doorzendplicht uit artikel 4 van de Wob voor het geval de gevraagde documenten bij een ander bestuursorgaan berusten, dan wel dat u weet dat bij een ander bestuursorgaan andere documenten berusten die eveneens onder de reikwijdte van dit Wob-verzoek vallen. Op het college rust een inspanningsverplichting om te achterhalen onder welk

[5] Vgl. ABRvS 20 december 2017, ECLI:NL:RVS:2017:3497; ABRvS 24 oktober 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3459; ABRvS 13 februari 2019, ECLI:NL:RVS:2019:400; ABRvS 27 februari 2019, ECLI:NL:RVS:2019:605.

bestuursorgaan nog documenten berusten.[6] In dat kader wordt concreet de mogelijkheid genoemd dat (rechts)personen zich niet alleen bij het college, maar ook bij de burgemeester hebben gemeld als (potentieel) geïnteresseerde partij voor de aankoop en/of ontwikkeling van het perceel 'kavel A'.

Beslistermijnen en milieu-informatie en wijze van verstrekking

Ik verzoek u om met inachtneming van de beslistermijnen uit artikel 6 van de Wob uw besluit én een afschrift van de gevraagde documenten zo spoedig mogelijk digitaal toe te zenden (artikel 7 lid 1 sub a en lid 2 van de Wob).

Hierbij wordt voor de goede orde benadrukt dat voor de gevraagde documenten die milieu-informatie in de zin van artikel 1 sub g van de Wob bevatten niet de reguliere beslistermijn van vier weken geldt, maar de verkorte beslistermijn van twee weken waarbij verdaging slechts onder strikte voorwaarden is toegestaan (artikel 6 lid 1 jo. lid 6 sub a en b van de Wob). Het begrip "milieu-informatie" heeft bovendien een ruime betekenis.[7] Ook geldt in geval van milieu-informatie de opschortingsgrond uit het artikel 6 lid 3 van de Wob niet (artikel 6 lid 6 sub c van de Wob).

Met vriendelijke groet,

[redacted]

I.o.

Bijlagen:

1. Brief van college aan gemeenteraad d.d. 16 juni 2020 – ontwikkeling moskee in Fluvium Zuid;
2. Collegenota d.d. 16 juni 2020 – ontwikkeling moskee in Fluvium Zuid;
3. Gedetailleerde situatietekening beoogde locatie moskee aan Westervoortsedijk.

---

[6] ABRvS 20 april 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1029.

[7] Gegevens die van invloed (kunnen) zijn op het milieu, m.a.w. gegevens die verband houden met het milieu, kwalificeren als 'milieu-informatie', met 'emissies in het milieu' als bijzondere subcategorie; zie *Kamerstukken II* 2002/03, 28 835, nr. 3, p. 22-23. Zie bijv. ook ABRvS 4 november 2009, ECLI:NL:RVS:2009:BK1977 (data van aan- of aflevering van vee en aantallen kwalificeren als milieu-informatie); ABRvS 19 augustus 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2641 (dwangsombesluit, voornemenbrief en zienswijze bevatten milieu-informatie); ABRvS 2 augustus 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2086 (boetebesluit en -rapport kwalificeren als milieu-informatie); ABRvS 16 augustus 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2211 (begrip 'emissies in het milieu').

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 29 juni 2021 12:49
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Bezwaarschrift Wob-verzoek Moskee Fluvium Zuid / uw kenmerk: 542194

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 28 juni 2021 13:22
Aan: [redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: RE: Bezwaarschrift Wob-verzoek Moskee Fluvium Zuid / uw kenmerk: 542194

Geachte heer [redacted],

Dank voor de reactie.

Ik begrijp dat ten aanzien van een deel van de gevraagde documenten geheimhouding is opgelegd. Het Wob-verzoek moet om die reden volgens vaste rechtspraak altijd worden opgevat als verzoek om opheffing van die geheimhouding. Er geldt dus een doorzendplicht voor het college richting de raad (vgl. ECLI:NL:RVS:2016:3140, r.o. 3.3 en ECLI:NL:RVS:2018:3991, r.o. 8.1).

Mag ik van u een afschrift van de doorzending aan de raad ontvangen? Dat stuk, samen met uw onderstaande e-mail, kan ik dan aan cliënte voorleggen om het gewenste (de tempo van) het vervolg van de bezwaarprocedure te bepalen.

Mocht u voorafgaand nog over het dossier willen spreken: vandaag ben ik verder tussen 16:00-17:30 uur telefonisch bereikbaar mocht u dat schikken.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 28 juni 2021 11:25
Aan: [redacted] (Dirkzwager)
Onderwerp: RE: Bezwaarschrift Wob-verzoek Moskee Fluvium Zuid / uw kenmerk: 542194

Geachte [redacted],

Excuses voor de verlate reactie, ik dacht dat ik al een antwoord verzonden had. Dat was echter niet het geval.

Zoals wellicht bij u bekend heeft de gemeenteraad ook om inzage van dit dossier verzocht. Stukken zijn aan de raad verstrekt, maar op een deel van de stukken rust geheimhouding. Op 12 mei 2021 is door de raad de geheimhouding van de reserveringsovereenkomst (de onafgelakte versie) bekrachtigd. De algemene openbaarmakingsregeling van de Wob wijkt in beginsel voor de geheimhouding die op grond van de Gemeentewet is opgelegd. Hierdoor staat artikel 25 van de Gemeentewet aan de openbaarmaking van de koopsom in de weg. Wel kan uw verzoek worden doorgezonden aan de raad als een verzoek tot opheffing van de geheimhouding. Indien dit gewenst is verneem ik dat graag van u.

Uw tweede vraag heb ik nogmaals voorgelegd aan de projectleider. Deze heeft ook in het kader van het inlichtingenverzoek van de raad alle stukken doorgenomen. Alle stukken die zij heeft aangetroffen zijn in de

inventarislijst opgenomen. Zij geeft aan dat er uit het doorlichten van de alle stukken verder ook geen documenten naar voren zijn gekomen die bij andere bestuursorganen zouden berusten.

De stukken die aan de gemeente raad zijn verstrekt zijn op de website van de gemeente Arnhem terug te vinden bij de raadsvergadering van 12 mei 2021 en in het raadsdossier over dit onderwerp. De stukken zijn via deze weg publiekelijk toegankelijk en derhalve ook openbaargemaakt. Dit geldt uiteraard niet voor de stukken waarop de raad geheimhouding heeft gelegd.,

Ik zal u vanmiddag even bellen over dit dossier,

Met vriendelijke groet,

[redacted]

GEMEENTE Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

[redacted]
Juridisch adviseur Omgevingsrecht
Afdeling Juridische Zaken
gemeente Arnhem

telefoon
[redacted]
E-mail
[redacted]@arnhem.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 21 juni 2021 12:37
Aan: [redacted](Dirkzwager)'[redacted]@dirkzwager.nl>
Onderwerp: RE: Bezwaarschrift Wob-verzoek Moskee Fluvium Zuid / uw kenmerk: 542194

Geachte heer [redacted]

Ik zal uw vragen intern bespreken, ik kom hier deze week nog op terug. Voor wat betreft het verloop van de bezwaarprocedure is in de brief en ook in ons telefoongesprek dat daar op volgende aangegeven dat wij hierin een reactie van u/uw cliënten op de aangeleverde stukken zouden willen meenemen.

Voor zover bij mij bekend, is dit uw eerste reactie op de aangeleverde stukken. Indien uw cliënten dat wensen kan de bezwaarprocedure op korte termijn voor de commissie worden gebracht, maar wellicht is het handig om even het antwoord op uw vragen af te wachten. Zodra ik ze voor u heb zal ik ook even telefonisch contact opnemen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

GEMEENTE Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

[redacted]
Juridisch adviseur Omgevingsrecht
Afdeling Juridische Zaken
gemeente Arnhem

telefoon
026- 377 4280
E-mail
[redacted]@arnhem.nl

Van: [redacted] (Dirkzwager) [redacted]@dirkzwager.nl]
Verzonden: maandag 21 juni 2021 12:16
Aan: [redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Bezwaarschrift Wob-verzoek Moskee Fluvium Zuid / uw kenmerk: 542194

Geachte heer [redacted],

Eerder ontving ik van u bijgevoegde (*) brief als begeleidend schrijven bij nadere toegestuurde Wob-documenten. In de brief wordt aangeboden contact te zoeken bij vragen over deze nadere documenten.

Vragen over nadere documenten
Over de documenten heb ik nu, vooruitlopend op een hoorzitting van bezwaarschriftencommissie, twee vragen:

1. Betreffende de reserveringsovereenkomsten (onderdeel 1 op de aangepaste inventarislijst): in tegenstelling tot het Wob-besluit is deze niet meer integraal geweigerd (concept en definitieve versie van 21 januari 2021). Dat is positief; in paragraaf 1 van het bezwaarschrift van 13 januari jl. is deze weigering ook bekritiseerd. Bepaalde gegevens in de reserveringsovereenkomsten zijn echter nog steeds geweigerd, nu met een andere grondslag namelijk artikel 10 lid 2 sub b Wob. Onder meer de koopsom van destijds. De Stichting vraagt zich af of de weigering van deze informatie op dit moment (5 maanden na dato) nog steeds noodzakelijk is? De Stichting kan daardoor niet controleren of sprake is geweest van een marktconforme prijs. En de Wob is juist bedoeld om openheid te krijgen over kosten die de overheid maakt.

2. Betreffende de vraag uit het Wob-verzoek over (kortgezegd) geïnteresseerde partijen voor 'kavel A' (onderdeel 4 op de aangepaste inventarislijst): in tegenstelling tot het Wob-besluit zijn hieromtrent nu wel documenten op de inventarislijst geplaatst. Ook dat is positief en in lijn met de kritiek ter zake in paragraaf 3 van het bezwaarschrift. Er heeft zoals verzocht dus nader onderzoek plaatsgevonden. Kunt u daarom bevestigen dat:

    a. de documenten op de aangepaste inventarislijst alle documenten zijn die onder het college berusten?
    b. dat het college in het kader van zijn doorzend- en inspanningsverplichting uit artikel 4 Wob niet bekend is met nadere documenten hieromtrent die onder andere (gemeentelijke) bestuursorganen berusten, zoals de burgemeester of de gemeenteraad?

Vervolg procedure
Tot dusver heb ik overigens geen bericht ontvangen van de bezwaarschriftencommissie, hoewel de termijn voor de beslissing op bezwaar inmiddels is verstreken (de met 6 weken verdaagde beslistermijn van 12 weken heeft gelopen tot en met 20 mei jl.). Kunt u voor mij nagaan wat de stand van zaken is en wanneer nader bericht over een hoorzitting volgt?

Alvast bedankt voor uw reactie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Dirkzwager legal & tax
[redacted]
Velperweg 1, 6824 BZ ARNHEM
Postbus 111, 6800 AC [redacted]
[redacted]

E: [redacted]

Dirkzwager is door Management Team uitgeroepen tot de beste zakelijke dienstverlener in de categorie advocatuur & notariaat en staat dus op plek 1 in de MT1000 2020. Lees er hier meer over

Disclaimer

Dit bericht bevat vertrouwelijke informatie en is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n). Indien u als niet-geadresseerde dit bericht ontvangt, wordt u verzocht direct de afzender hierover te informeren en het bericht te vernietigen. Dirkzwager legal & tax is een handelsnaam van Dirkzwager N.V., statutair gevestigd te Arnhem en ingeschreven in het handelsregister onder nr. 09155757. Alle diensten en werkzaamheden van ons worden verricht krachtens een overeenkomst van opdracht gesloten met Dirkzwager N.V., waarop de algemene voorwaarden van toepassing zijn en waarin een beperking van aansprakelijkheid is opgenomen. U kunt deze algemene voorwaarden raadplegen op www.dirkzwager.nl/algemene-voorwaarden. In onze privacyverklaring kunt u lezen hoe wij met uw persoonsgegevens omgaan. Deze vindt u op www.dirkzwager.nl/privacy.

This communication contains confidential information and is intended only for use by the addressee. If you are not the intended recipient of this communication, please inform us immediately and destroy this communication. Dirkzwager legal & tax is a trade name of Dirkzwager N.V., having its registered offices in Arnhem and registered with the chamber of commerce under no. 09155757. All our services and other work are carried out under an agreement of instruction ("overeenkomst van opdracht") with Dirkzwager N.V. which agreement is subject to the General Terms and Conditions and contains a limitation of liability. You can read these General Terms and Conditions on our website. In our privacy statement you can read how we process your personal data: dirkzwager.nl/en/privacy.

Van: Sarah Dobbe
Verzonden: zaterdag 15 mei 2021
Onderwerp: Debatverzoek beleggers

Vandaag berichtte de Gelderlander hoe beleggers enorme winsten maken met Arnhemse sociale huurwoningen. Zo streek de Amerikaanse belegger George Soros tientallen miljoenen op met de verkoop van honderden huizen in onder meer Arnhem die de tycoon in 2016 van Vivare kocht. Het toenmalig stadsbestuur verzette zich in 2016 al tegen de verkoop van deze woningen aan deze vastgoedmagnaat, maar moest zich er nodgedwongen bij neerleggen.1) Daarvoor al voerde het toenmalig college een rechtszaak tegen het ministerie om de verkoop van Vestia woningen tegen te houden. In 2019 verkocht de Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te Arnhem (WBvA) 180 huurwoningen voor een bedrag van 28 miljoen euro aan RVG Real Estate 2). Ook daar verzette de SP zich tegen omdat met geld van de gemeente de winst van een vastgoedmagnaat werd gespekt 3) terwijl de gemeente nota bene mede-eigenaar was van deze woningen.

Graag willen we hierover in debat, omdat Arnhemse huizen zijn om in te wonen, en niet zijn voor beleggers om winsten mee te maken. We willen weten hoe we dit kunnen voorkomen, en hoe Arnhemse huizen van beleggers kunnen worden gered. Graag verzoeken we u de verschillende schriftelijke vragen die zijn gesteld over dit onderwerp voorafgaande het debat te beantwoorden, zodat deze kunnen worden meegenomen.

Hoogachtend,
Dobbe, Elfrink, Cetintas

1)https://www.ftm.nl/artikelen/vivare-portefeuille-oninteressant-voor-nederlanders?share=pN1xFSYDpYTgMyk4zBjUgp%2FiEDSBAvsLCY79BwYcAGOV6mmPs7lcH8prGozXJQ%3D%3D
2)https://www.gelderlander.nl/arnhem/particulier-verkoopt-huurwoningen-in-regio-arnhem-en-maakt-winst-van-miljoenen~a99ba03a/
3)https://www.gelderlander.nl/arnhem/particulier-verkoopt-huurwoningen-in-regio-arnhem-en-maakt-winst-van-miljoenen~a99ba03a/

Motie

AANGENOMEN

Instemmingsrecht huurders bij verkoop (21M172)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

constaterende dat huurders wanneer hun woning wordt verkocht vaak weinig tot geen zeggenschap hebben

Overwegende dat

-huurders wel instemmingsrecht hebben bij renovatie
-Minister Ollongren heeft aangegeven dat instemmingsrecht van huurders bij de verkoop van hun woning lokaal moet worden geregeld

Roept het college op

Er zorg voor te dragen dat zo veel mogelijk huurders instemmingsrecht krijgen bij verkoop van hun woning, vergelijkbaar met het instemmingsrecht zoals dat bij renovatie is geregeld

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Voor 20

Tegen 16

Motie "Instemmingsrecht huurders bij verkoop" (21M172)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie

VERWORPEN

Geen massale beleggershuur in Kronenburg (21M173)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat,

-vastgoedmagnaat Wereldhave samen met een belegger 1100 huurwoningen in Kronenburg wil bouwen om flinke winst mee te maken,

-Ze dit willen doen op grond die van de gemeente en op grond die een bestemming heeft die geen ruimte geeft voor de ontwikkelingen van dit soort plannen,

-Dat dit niet het soort woningen zijn waar volgens het woningmarktonderzoek in Arnhem behoefte aan is

-Woningmarktonderzoek heeft aangetoond dat er een enorme behoefte is aan betaalbare koopwoningen

Overwegende dat,

-Woningzoekenden in Arnhem, en Kronenburg, niet gebaat zijn bij 1100 beleggershuur woningen, maar vooral behoefte hebben aan koopwoningen,

-De belangen van Arnhemse woningzoekenden en van de bewoners in Kronenburg zwaarder zouden moeten wegen dan de belangen van beleggers,

-De gemeente beleggers kan weren als de gemeente wordt gevraagd om grond te leveren en een noodzakelijke bestemmingsplanwijziging door te voeren,

Verzoekt het college
De beleggershuurwoningen uit de plannen voor Kronenburg te schrappen

En gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Voor 8

Tegen 28

Motie "Geen massale beleggershuur in Kronenburg" (21M173)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie

AANGENOMEN

Laat sociale huur weer sociaal worden, en niet om winsten mee te maken (21M174)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat

In Arnhem sociale huurwoningen van corporaties en sociale woningen van niet-corporaties als hetzelfde worden meegeteld in de aantallen om de woningvoorraad te duiden

Overwegende dat
-Er een groot verschil zit tussen sociale huurwoningen van corporaties en sociale huurwoningen van niet-corporaties, oa:
Dat bij corporatiewoningen geen minimale inkomenstoets geldt en bij niet-corporatiewoningen wel, en dat ze daarmee lagere inkomens weren
Dat niet-corporatiewoningen niet meedoen met een eerlijke woonruimteverdeling voor woningzoekenden

Roept het college op
In de definitie van sociale huur altijd onderscheid te maken tussen sociale huur van de corporaties en niet-corporatiewoningen

En gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Voor 22

Tegen 14

Motie "Laat sociale huur weer sociaal worden, en niet om winsten mee te maken" (21M174)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie

VERWORPEN

Lokaal belastingvoordeel vastgoedmagnaten afschaffen.
Lastenverlaging huurders en lage en middeninkomens
invoeren (21M175)

De raad gehoord de beraadslagingen, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat

-De gemeente Arnhem de enige gemeente in Nederland is die de lokale lasten voor vastgoedpartijen de afgelopen jaren effectief heeft verlaagd door deze zelfs niet te indexeren met de inflatie,

-terwijl de lokale lasten voor de lage en middeninkomens in Arnhem afgelopen jaren fors zijn gestegen (afvalbelasting, ID-kaart)

Overwegende dat
-huisjesmelkerij en het opkopen van huizen om te verhuren niet moet worden beloond met belastingvoordelen,

Roept het college op

In de komende conceptbegroting de lokale lasten voor huurders en lage en middeninkomens aanzienlijk te verlagen en die van vastgoedpartijen aanzienlijk te verhogen (1

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

1)zie hoofdstuk rechtvaardige lokale belastingen:
https://arnhem.sp.nl/sites/arnhem.sp.nl/files/attachments/tegenbegroting_sp_arnhem_2020-2023.pdf

Zaaknummer:

Voor 5

Tegen 31

Motie "Lokaal belastingvoordeel vastgoedmagnaten afschaffen. Lastenverlaging huurders en lage en middeninkomens invoeren" (21M175)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

AANGENOMEN

Motie

Voorsorteren op de wet die eraan komt: Opkoopbescherming tegen beleggers invoeren in Arnhem (21M176)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat

-nieuwe wetgeving het mogelijk maakt om een opkoopbescherming tegen beleggers in te voeren als gemeente

-Verschillende steden zoals Rotterdam, Eindhoven, Den Haag en Haarlem dat begin 2022 in gaan voeren 1)

Overwegende dat
-Ook in Arnhem opkoopbescherming nodig is als instrument tegen beleggers

Roept het college op
In navolging van de andere steden voor te bereiden op de nieuwe wetgeving die opkoopbescherming tegen beleggers mogelijk maakt, en dit per start 2022 voor Arnhem in te voeren.

En gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

1)
https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5233943/beleggers-opkopen-panden-verhuur-woningmarkt

Zaaknummer:

Voor 30

Tegen 6

Motie "Voorsorteren op de wet die eraan komt: Opkoopbescherming tegen beleggers invoeren in Arnhem" (21M176)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie

VERWORPEN

Geen verkoop van sociale corporatiewoningen (21M177)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat
-Sociale huurwoningen zoveel mogelijk in handen van corporaties moeten blijven -Er nog steeds sociale huurwoningen worden verkocht en daarmee uit de sociale voorraad in Arnhem verdwijnen

Overwegende dat
-Er momenteel geen afspraken zijn om geen sociale huurwoningen te verkopen en corporaties dit dus gewoon mogen doen, met als enige minimum de kernvoorraad op peil houden

Roept het college op
- harde afspraken te maken met de woningcorporaties om onder geen beding Arnhemse sociale huurwoningen te verkopen, ook niet bij aantallen boven de afgesproken kernvoorraad,

En gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Voor 9

Tegen 27

Motie "Geen verkoop van sociale corporatiewoningen" (21M177)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie

VERWORPEN

Bestem de toekomst zonder beleggers (21M178)

De raad,

gehoord de beraadslaging, bijeen op 21 juli 2021,

Constaterende dat
-De gemeente een bestemmingsplan om woningbouw mogelijk te maken niet hoeft te wijzigen om beleggershuur mogelijk te maken, maar dit uitsluitend doet als er sprake is van koopwoningen en corporatiehuur,

Uit woningmarktonderzoek blijkt dat er geen behoefte is aan beleggershuur maar vooral aan koopwoningen

koopwoningen mede door het gedrag van beleggers niet of nauwelijks beschikbaar zijn waardoor mensen in handen van beleggers worden gedreven,

Overwegende dat
-De gemeente daarmee met de ontwikkeling van nieuwe bestemmingsplannen beleggers kan weren

Spreekt uit dat,

beleggershuur zoveel mogelijk uit de nieuwbouw moet worden geweerd

Verzoekt het college

Er zorg voor te dragen dat er aan de raad alleen bestemmingsplanwijzigingen voor wonen worden voorgelegd als daarmee koopwoningen en corporatiehuurwoningen worden gerealiseerd

En gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Voor 5

Tegen 31

Motie "Bestem de toekomst zonder beleggers" (21M178)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Aan de gemeenteraad

Datum : 20 juli 2021
Zaaknummer : 586902
Contactpersoon : Bram van Oudheusden
Telefoonnummer : 026 3772274

Onderwerp: Zelfbewoningsplicht en opkoopbescherming

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de mogelijkheden om zelfbewoning van woningen te stimuleren en het opkopen van woningen door beleggers zoveel als mogelijk tegen te gaan. Met inachtneming van deze mogelijkheden, informeren we u er tevens over dat we in Arnhem werk zullen maken van het opnemen van een zelfbewoningsplicht bij nieuwbouwprojecten op eigen gronden. Daarnaast informeren we u over de acties die we in werking zetten om tijdig gebruik te maken van de nieuwe wettelijke mogelijkheid om het opkopen van (bestaande) koopwoningen te voorkomen.

Inleiding
In Arnhem zien we de afgelopen jaren dat de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen onder druk is komen te staan mede door het opkopen van woningen door (particuliere) investeerders. Door deze trend worden potentiële eigenaar-bewoners met lagere en middeninkomens verdrongen van de woningmarkt. Ook worden vaak hoge huren (of koopprijzen) gevraagd nadat een woning door een investeerder is opgekocht.

Vanwege de hoge druk op de huidige woningmarkt, heeft uw gemeenteraad twee moties aangenomen over een 'zelfbewoningsplicht'. Bij de behandeling van het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling in juli 2020 heeft uw raad motie 20M87 aangenomen, met als titel 'onderzoek invoering woonplicht'. In deze motie verzoekt u het college om met een notitie te komen, waarin aangegeven wordt hoe groot de problemen omtrent woningspeculatie en het opkopen van woningen door derden zijn, en om te kijken of lokaal een woonplicht ingevoerd kan worden. Op 30 juni 2021 heeft uw gemeenteraad motie 21M113 aangenomen waarin het college wordt opgeroepen bij nieuwe koopwoningen - op grond van de gemeente - een zelfbewoningsplicht in de voorwaarden op te nemen. Daarnaast vraagt de motie dit, waar mogelijk, ook toe te passen bij nieuwbouwprojecten op gronden van derden.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Een notitie over dit onderwerp heeft op zich laten wachten, omdat de Tweede en Eerste Kamer zich de afgelopen periode bogen over dit onderwerp en een recente wetswijziging nieuwe mogelijkheden biedt om zelfbewoning te stimuleren. Sinds 6 juli jl. hebben beide Kamers ingestemd met deze wetswijziging.

Inzicht in de problematiek

In motie 20M87 vraagt u het college om inzicht te bieden in de grootte van de problematiek omtrent woningspeculatie en het opkopen van woningen door particuliere investeerders. Om u van een antwoord te voorzien, hebben wij navraag gedaan bij het Kadaster. Uit gegevens van het Kadaster blijkt dat in 2020 in Arnhem 27,6% van de verkochte woningen gekocht werd door particuliere investeerders[1]. In veel gevallen kopen investeerders en/of verhuurders 'beleggingsobjecten' van elkaar. Als we deze verkopen van particuliere investeerders onderling niet meetellen, blijkt alsnog dat in 2020 14,7% van de in Arnhem door eigenaar-bewoners verkochte woningen gekocht werd door een particuliere investeerder. Hierbij constateerde het Kadaster een landelijke trend, waarbij in het vierde kwartaal van 2020 het aantal aankopen van woningen door particuliere investeerders bovengemiddeld hoog lag.

Mogelijkheden om een zelfbewoningsplicht op te leggen

Steeds meer gemeenten proberen te voorkomen dat met nieuwbouwwoningen wordt gespeculeerd door deze op te kopen en/of te verhuren. Daarbij wordt regelmatig de term "woonplicht" of "zelfbewoningsplicht" gehanteerd. De bedoeling is de verplichting op te leggen dat eigenaren van (nieuwbouw)woningen zelf hun woning (zullen) bewonen. Dat blijkt juridisch echter niet zo gemakkelijk te zijn. Zo biedt het bestuursrecht op dit moment nog weinig mogelijkheden. Op die (on)mogelijkheden zullen we hierna ingaan. Vervolgens wordt toegelicht welke mogelijkheden het privaatrecht biedt om contractueel een zelfbewoningsplicht overeen te komen. Tot slot wordt een blik op de toekomst geworpen en uitgewerkt. Hierbij gaan we in op de nieuwe wettelijke mogelijkheid tot 'opkoopbescherming' van bestaande woningen.

Bestuursrecht

Er zijn momenteel weinig tot geen bestuursrechtelijke middelen om zelfbewoning op te leggen. Zo kunnen in bestemmingsplannen enkel ruimtelijk relevante regels worden opgenomen. Het doel van een zelfbewoningsplicht is veelal gelegen in het beschikbaar houden van koopwoningen voor mensen met lagere en middeninkomens. Dit achterliggende doel lijkt weinig verband te houden met de wens tot het borgen van een goede ruimtelijke ordening. Het bestemmingsplan vormt dan ook niet het instrument om in de gehele woningvoorraad op uniforme wijze te sturen op bewoning door de eigenaar.

In een bestemmingsplan en exploitatieplan kan de gemeente enkel in specifieke gevallen regels opnemen voor instandhouding van sociale huur- en sociale koopwoningen. Indien een gemeente de categorieën 'sociale huur' en/of 'sociale koop' opneemt in bestemmingsplannen of exploitatieplannen, dient de gemeenteraad een doelgroepenverordening te hebben vastgesteld voor verdere invulling van

[1] Gedefinieerd als: 'natuurlijke personen met drie of meer woningen, en niet-natuurlijke personen met een of meer woningen, die niet in de categorie overig (kerken, overige stichtingen, gemeenten, etc.) vallen.

deze segmenten. Op basis van de wettekst van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is in elk geval duidelijk dat het niet mogelijk is om regels te stellen over vrijesectorwoningen met betrekking tot antispeculatie.

De Huisvestingswet biedt binnenkort mogelijkheden om zelfbewoning te stimuleren. We gaan hierop in onder het kopje 'toekomstige wetgeving'.

Privaatrecht
Het opleggen van een zelfbewoningsplicht door de gemeente kan uitsluitend als de gemeente de verkoper is van woningen, of grond voor nieuwbouw uitgeeft, al dan niet in erfpacht. Dan kan dit contractueel worden overeengekomen en vastgelegd. In dat geval is de zelfbewoning "horizontaal" overeengekomen en niet van hogerhand "verticaal" opgelegd. Hoewel de bestuursrechtelijke mogelijkheden vooralsnog beperkt zijn, gaat de voorkeur wel uit naar een beleidsmatige verankering van deze zaken. Als andere gemeenten aangeven dat zij een 'zelfbewoningsplicht' kennen, gaat dit erover dat zij aan hun gemeenteraden kenbaar hebben gemaakt dat zij bij nieuwbouwwoningen, op eigen gronden, in privaatrechtelijke overeenkomsten zelfbewoningsclausules opnemen.

Bij gronden van derden is de gemeente niet in de positie om in uitgiftecontracten een zelfbewoningsplicht op te nemen. Als het gaat om private ontwikkelingen waarbij de initiatiefnemer planologische medewerking van de gemeente verlangt, sluit de gemeente in veel gevallen enkel een anterieure overeenkomst om het kostenverhaal te verzekeren. Ondanks het ontbreken van een grondpositie is het niet ondenkbaar om een zelfbewoningsplicht op te nemen in een anterieure overeenkomst. Om dit eventueel op te nemen, dient nog wel een en ander nader te worden verkend: Onduidelijk is bijvoorbeeld nog of er bij gebruik van deze mogelijkheid sprake is van misbruik van gemeentelijke bevoegdheden en welk scenario de voorkeur verdient, ook qua handhaafbaarheid. Mogelijke scenario's betreffen het maken van contractuele afspraken met als sanctie een boete, of een kwalitatief beding met notariële inschrijving.

Voor bestaande woningen kan de gemeente bij verkoop geen zelfbewoningsplicht opleggen, tenzij deze eigendom van de gemeente zijn.

Toekomstige wetgeving (per 1 januari 2022): Opkoopbescherming
Om kopers van hogerhand te verplichten zelf in een woning te gaan wonen, moet landelijke wetgeving worden aangepast. Door een recent voorstel voor een wijziging van de Huisvestingswet 2014, wordt het voor gemeenten mogelijk om in specifieke gebieden een 'opkoopbescherming' van toepassing te verklaren. Deze wetswijziging bepaalt daarmee niet letterlijk dat gemeenten huizenkopers kunnen verplichten om zelf in een woning te wonen, maar wel dat gemeenten gebieden kunnen aanwijzen waarin koopwoningen niet zomaar verkocht mogen worden voor verhuur.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft laten weten ernaar te streven deze ‘opkoopbescherming’ per 1 januari 2022 in werking te laten treden. Bij ingang van het nieuwe jaar worden gemeenten daarmee in de gelegenheid gesteld om gebruik te maken van het toepassen van de zogeheten opkoopbescherming.

Om als gemeente gebruik te maken van deze 'opkoopbescherming', vraagt de wet om een nauwkeurige onderbouwing. De maatregel kan niet generiek en stadsbreed worden ingevoerd. Van belang is dat de opkoopbescherming alleen kan gelden voor woningen in het ‘goedkope en middeldure segment’. Om de maatregel in te voeren dient de gemeenteraad te onderbouwen en vast te stellen of en in welke buurten sprake is van schaarste aan deze woningen. Vervolgens dient te worden uitgewerkt waarom het opkopen van goedkopere woningen in bepaalde gebieden kan leiden tot schaarste- en/of leefbaarheidsproblematieken. In de toelichting bij het wetsvoorstel wordt gesteld dat in sommige wijken het opkopen van woningen tot problemen kan leiden, terwijl er in andere wijken juist behoefte kan zijn aan een groter huursegment. Via een vergunning kan eventueel worden afgeweken van de opkoopbescherming.

Doordat de mogelijkheid voor een opkoopbescherming is geland in de Huisvestingwet 2014, dient de Huisvestingsverordening gemeente Arnhem 2020 te worden aangepast om ook in (delen van) Arnhem een opkoopbescherming te laten gelden. Huisvestingsverordeningen kunnen nu ook al regels bevatten om de woningvoorraad te beschermen. Denk aan regels over verkamering, woningsplitsing en woningonttrekking. Hieraan zijn wel enkele risico's verbonden, die ertoe hebben geleid dat Arnhem voor haar verkamering- en woningsplitsingsbeleid een ander spoor koos. De afgelopen jaren zagen we dat rechterlijke uitspraken in verschillende gemeenten al tot gevolg hadden dat delen van hun huisvestingsverordeningen onverbindend werden verklaard of dat maatregelen aangepast moesten worden, omdat de onderbouwing onzorgvuldig tot stand was gekomen[2]. We stellen dan ook een zorgvuldig proces voor.

Sinds we op de hoogte zijn van de voorgenomen wetswijziging zijn we bezig met het treffen van voorbereidingen om uw raad tijdig een voorstel te kunnen doen. Om in Arnhem gebruik te kunnen maken van de mogelijkheid tot opkoopbescherming hebben we bij de TLO's de vraag uitgezet welke gebieden en/of buurten zich hier het beste voor kunnen lenen. Enkele TLO's lieten weten dit vraagstuk voor te willen leggen aan bewonersplatforms. Omdat de nieuwe wettelijke mogelijkheid zich pas voordoet per 1 januari 2022, gebruiken we de komende periode om te inventariseren welke gebieden in Arnhem het meest geschikt zijn voor de opkoopbescherming en om de onderbouwing in orde te maken. Met de ODRA brengen we de handhavingsopgave in kaart. Daarnaast maken we gebruik van handreikingen die

[2] Dat gold voor bijvoorbeeld de gemeenten Nijmegen, Rotterdam, Amsterdam en Eindhoven. Zie bijvoorbeeld: https://www.gelderlander.nl/nijmegen-e-o/raad-van-state-maakt-korte-metten-met-nijmeegse-aanpak-wildgroei-studentenkamers-onredelijk-en-onzorgvuldig~ae4a5b23f/ , of: https://akd.eu/nl/insights/huisvestingsverordeningen-amsterdam-en-nijmegen-gedeeltelijk-onverbindend-verklaard

de VNG in voorbereiding heeft voor modelverordeningen en houden we contact met andere gemeenten over de juiste insteek.

Arnhem maakt werk van de zelfbewoningsplicht
Met inachtneming van de in deze brief beschreven mogelijkheden, en gelet op motie 21M113, zullen we in Arnhem direct voorbereidingen treffen om op korte termijn een zelfbewoningsplicht op te nemen. Om uitvoering te geven aan de motie, zullen we gebruik maken van bovengenoemde privaatrechtelijke mogelijkheden. Uitgangspunt is dat we bij nieuwbouwwoningen op eigen gronden in overeenkomsten een zelfbewoningsclausule opnemen die geldt voor een periode van ten minste drie jaar. Daarnaast kijken we naar aanvullende mogelijkheden voor een anti-speculatiebeding. Hoewel we zo snel als mogelijk uitvoering wensen te geven aan de motie, moeten we uiteraard wel voorbereidingen treffen: Ten behoeve van het maken van de juiste afspraken, zullen we ons snel buigen over eventuele uitzonderingsgronden (bijvoorbeeld een directe familieband) en duidelijk voor ogen moeten hebben hoe we kunnen toezien op de clausules en de juiste nazorg kunnen leveren.

Voor wat betreft de privaatrechtelijke mogelijkheden om de clausule op te nemen bij gronden van derden, is aanvullend onderzoek benodigd. Tot die tijd richten we ons dan ook op onze eigen gronden.

Voor de bestaande woningvoorraad kunnen we – zoals op blz. 3 uitgelegd – pas per 1 januari 2022 maatregelen nemen. Naar verwachting treedt op deze datum de wetswijziging die opkoopbescherming mogelijk maakt in werking. We begrijpen de urgentie en zullen uw raad dan ook zo snel als mogelijk een voorstel doen nadat de rijksoverheid ons hiertoe in de gelegenheid heeft gesteld. Om tijdig in te springen op deze nieuwe mogelijkheden werken we nu al aan het in orde maken van de juiste stukken.

Afdoening moties
Zowel Motie 21M113 als Motie 20M87 beschouwen we hiermee als afgedaan. Voorliggende brief bevat immers zowel informatie over een zelfbewoningsplicht, als over de maatregelen die we zullen treffen om een zelfbewoningsplicht te hanteren. Ook beschreven we de route om in de toekomst ook op publiek-rechtelijke wijze gebruik te kunnen gaan maken van de mogelijkheden omtrent opkoopbescherming.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlagen
- Motie 20M87 'Onderzoek invoering woonplicht'
- Motie 21M113 'Zelfbewoningsplicht'

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak woningbouwontwikkeling
Motie van	Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel motie	Onderzoek invoering woonplicht
Nummer Zaaknummer	**20M87** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er in Arnhem een tekort is aan betaalbare huizen
- Steeds meer van dit soort woningen worden opgekocht om te verhuren.
- Er te weinig betaalbare woningen zijn om hier een verdienmodel van te maken.

Overwegende dat:
- We speculatie tegen willen gaan.
- Dat dit kan door een woonplicht voor huizenkopers van nieuwbouw.
- Woonplicht betekent dat kopers van nieuwbouw zelf in het huis moeten wonen.
- Met deze maatregel we verkoopprijzen van woningen kunnen beteugelen en starters meer kansen bieden.

Verzoekt het college met een notitie te komen, waarin aangegeven wordt hoe groot het probleem is en om te kijken of en hoe lokaal een woonplicht ingevoerd kan worden.

en gaat over tot de orde van de dag

Lea Manders - Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Voor 35 *Motie "Onderzoek invoering woonplicht (20M87)*

Tegen 2

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	23 juni 2021
Ter bespreking van	Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025
Motie van	Coen Verheij – PVV Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel motie	Zelfbewoningsplicht
Nummer Zaaknummer	**21M113** 564719

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat;

- woningen steeds vaker worden gezien als beleggingsobject om uiteindelijk verhuurd of verkocht te worden voor een flinke prijs,
- het steeds moeilijker wordt voor onze inwoners een betaalbare woning te vinden, vanwege lange wachttijden bij sociale huur, hoge huren bij particuliere huur en hoge prijzen bij koop,
- middeninkomens en starters niet kunnen concurreren met kapitaalkrachtige (particuliere) beleggers en een woning in Arnhem voor deze groepen zo minder bereikbaar wordt,

Overwegende dat;

- we in Arnhem woningen willen bouwen voor bewoners en niet voor beleggers,
- we in Arnhem middeninkomens en starters meer toegang willen geven tot de woningmarkt
- een zelfbewoningsplicht er voor zorgt dat de koper een verplichting heeft om zelf in de woning te gaan wonen en dat deze clausule er voor zorgt dat een woning niet aangeschaft kan worden om te verhuren.
- de komende jaren er wel voor deze doelgroepen nieuwe woningen ontwikkeld zullen worden en dat behoud van de huidige koopwoningenvoorraad minstens zo belangrijk is,

Verzoekt het college;

- bij nieuwe koopwoningen, te realiseren op grond van de gemeente, standaard in de voorwaarden een zelfbewoningsplicht voor minimaal 3 jaar op te nemen;
- bij nieuwe projecten op grond van private partijen, indien juridisch mogelijk, een zelfbewoningsplicht op te nemen in een anterieure overeenkomst,
- te onderzoeken of het bij latere doorverkoop ook mogelijk is een zelfbewoningsplicht in te voeren voor bestaande bouw en de uitkomsten van dat onderzoek voor te leggen aan de raad,

en gaat over tot de orde van de dag

Coen Verheij – PVV
Lea Manders - Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Voor 36

Tegen 2

Motie "Zelfbewoningsplicht" (21M113)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

ART 44 VRAGE N: (SOCIALE) WONINGEN ALS VERDIENMODEL

Arnhem Centraal is geschrokken van de berichten in de Gelderlander, die een ontluisterende gang van zaken schetsen. Kennelijk zonder goed vastgelegde afspraken zijn sociale woningen in 2016 aan beleggers verkocht en weer doorverkocht, waardoor de bewoners nu steeds hogere huren moeten betalen.

Arnhem Centraal heeft deze problematiek een jaar geleden via een aangenomen motie 20M87 in juni 2020 aan de orde gesteld nav vergelijkbare toestanden in andere gemeenten. De motie bevat het verzoek aan het college om met een notitie te komen waarin aangegeven wordt hoe groot het probleem is en om te kijken of en hoe lokaal een woonplicht ingevoerd kan worden zodat speculatie kan worden tegengegaan.

Onze vragen:

- Wanneer komt de gevraagde notitie naar de raad toe?
- Is de situatie in onze stad nog steeds zo dat beleggers probleemloos kunnen opkopen? Ontvangt het college hier signalen over?
- Was het juridisch voor de gemeente onmogelijk om verkoop te weigeren, zoals voormalig wethouder Elfrink volgens de Gelderlander zou stellen?
- Zijn de gesprekken met de koper ambtelijk ondersteund? Graag ontvangen wij de gespreksverslagen.
- Naar verluidt was de gemeente een paar maanden eerder wel in staat om een vergelijkbare deal met Vestia tegen te houden. Klopt dit en hoe zit dit?
- Was het juridisch voor de rijksoverheid wél mogelijk om verkoop te weigeren? Zo ja, hoe komt het dat er gemeentelijk niet alles gedaan lijkt om dit te voorkomen, gezien het tekort aan betaalbare huizen?
- Waarom is er geen antispeculatie beding overeen gekomen?
- Zijn de toenmalige beloften aan de bewoners (zoals geen doorverkoop aan andere beleggers, geen grote huurverhogingen) niet juridisch valide vastgelegd? Zo nee, waarom niet?
- Is het college bereid om alles te doen wat mogelijk is om dit soort woningen beschikbaar te houden voor de grote groep die deze woningen nodig heeft?

Namens de fractie van Arnhem Centraal

Lea Manders

Aan de leden van de raad

Datum : 15 juni 2021
Zaaknummer : 575002
Contactpersoon : Bram van Oudheusden
Telefoonnummer : 026 3772274

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over (sociale) woningen als verdienmodel

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden Manders en Dilekçi van de fracties Arnhem Centraal en DENK/Verenigd Arnhem hebben ons bij brief, ingekomen 17 mei 2021, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over (sociale) woningen als verdienmodel. De vragen zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Wanneer komt de gevraagde notitie naar de raad toe?*

   Een notitie zullen we in de vorm van een raadsbrief binnenkort naar uw raad sturen. De reden dat er nog geen notitie is verschenen, is dat er pas zeer recentelijk wat mogelijkheden lijken te komen om op een publiekrechtelijke wijze zelfbewoning te verplichten. Het lijkt ons raadzaam deze ontwikkelingen af te wachten. Bij een recente evaluatie van de Woningwet in de Tweede Kamer is een amendement aangenomen waardoor 'opkoopbescherming' bij goedkope en middeldure koopwoningen in daartoe aangewezen gebieden mogelijk kan worden gemaakt. De Eerste Kamer moet zich nog buigen over dit amendement. Over deze 'opkoopbescherming' zijn recentelijk artikel-44 vragen van de PvdA beantwoord[1].

2. *Is de situatie in onze stad nog steeds zo dat beleggers probleemloos kunnen opkopen? Ontvangt het college hier signalen over?*

   Vrijkomende woningen kunnen in beginsel in de meeste gevallen inderdaad worden opgekocht door beleggers. Op de huizenmarkt zijn woningeigenaren in grote mate vrij te bepalen aan wie zij hun woning willen verkopen. In sommige gevallen zijn de afgelopen

[1] 571622: 'Opkoopbescherming tegen vastgoedcowboys', https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/3a8b4a3e-586b-42f6-ba26-429a66719f49

jaren privaatrechtelijke afspraken gemaakt over anti-speculatie en zelfbewoning, bijvoorbeeld bij particulier opdrachtgeverschap, dan is opkopen door beleggers niet mogelijk. Ook kennen we regels voor woningsplitsingen en verkameringen. Sociale huurwoningen van toegelaten instellingen kunnen niet zonder meer worden gekocht door beleggers; hierover zijn regels verankerd in wetgeving.

Er zijn signalen dat vrijkomende woningen worden gekocht door particuliere investeerders. Bij het onderzoek ten behoeve van de bij vraag 1 genoemde notitie, bleek uit gegevens van het Kadaster dat in Arnhem in 2020 27,6% van de vrijkomende woningen werd gekocht door een particuliere investeerder.

3. *Was het juridisch voor de gemeente onmogelijk om verkoop te weigeren, zoals voormalig wethouder Elfrink volgens de Gelderlander zou stellen?*

De regels met betrekking tot het complexgewijs verkopen van huurwoningen door corporaties voorzien erin dat de Autoriteit Woningcorporaties (Aw) goedkeuring moet verlenen voor de verkoop. Een woningcorporatie moet daarbij een zienswijze van de gemeente aanleveren. Een gemeentelijke zienswijze hangt veelal samen met de lokale (prestatie)afspraken met een woningcorporatie.

Als u met 'weigeren' doelt op het geven van een negatieve zienswijze, dan behoorde dat tot de mogelijkheden. In de collegenota van 15 januari 2015 over de verkoop is opgenomen dat na toetsing aan volkshuisvestelijke belangen, de gemeente positief over de verkoop kon adviseren. (Zie voor de redenen het antwoord op vraag 6).

Privaatrechtelijk was er toestemming van de gemeente vereist voor de verkoop. De reden hiervoor is dat veel complexen van Vivare ooit direct of indirect zijn verkregen van de gemeente. Hierbij zijn voorwaarden opgenomen voor onder andere eigendomsoverdracht. Met het oog op de genoemde beleidsmatige afwegingen, is privaatrechtelijk toestemming verleend.

4. *Zijn de gesprekken met de koper ambtelijk ondersteund? Graag ontvangen wij de gespreksverslagen.*

Het proces rondom de verkoop is ambtelijk ondersteund. Conform afspraak is het gesprek tussen koper en gemeente destijds verwerkt in een verslag dat is opgesteld door Hoen Vastgoedbeheer. Dit verslag had de gemeente als bijlage meegestuurd naar Vivare bij haar brief met daarin de positieve zienswijze van de gemeente ten aanzien van de koper.

Het verslag is als bijlage bij deze artikel 44 vragen gevoegd.

5. *Naar verluidt was de gemeente een paar maanden eerder wel in staat om een vergelijkbare deal met Vestia tegen te houden. Klopt dit en hoe zit dit?*

   Nee, dit klopt niet. Eerder lukte het de gemeente juist niet om de verkoop van woningen van Vestia tegen te houden. Hiertoe zijn wel pogingen gedaan: Zo gaf gemeente Arnhem een negatieve zienswijze én maakte zij bezwaar toen de minister - ondanks de negatieve zienswijze - de verkoop toch goedkeurde.

   De reden dat de verkoop toch doorgang kon vinden, kwam door de zeer benarde financiële positie van Vestia. Een faillissement van Vestia zou volgens de minister én de rechtbank grote gevolgen hebben gehad voor de gehele corporatiesector.

6. *Was het juridisch voor de rijksoverheid wél mogelijk om de verkoop te weigeren? Zo ja, hoe komt het dat er gemeentelijk niet alles gedaan lijkt om dit te voorkomen, gezien het tekort aan betaalbare huizen?*

   Ja, die bevoegdheid heeft de rijksoverheid.

   Bij haar voornemen tot het verkopen van de woningen heeft Vivare aangegeven dat zij aan de hand van demografische ontwikkelingen en klantwensen haar woningbestand had doorgelicht. Vivare kwam tot de conclusie dat een deel van de woningen geen kwalitatieve toevoeging bood, of differentiatie in wijken in de weg stond. Hierdoor besloot Vivare 216 woningen in Arnhem te verkopen. 83 van deze woningen lagen in complexen die al uitgepond werden.

   Zoals in de collegenota van januari 2015 beschreven, heeft er destijds een toetsing plaatsgevonden aan het volkshuisvestelijke belang. Daarbij speelde ook een rol dat zittende huurders de woningen niet wilden kopen en andere in Arnhem werkzame corporaties de woningen niet wilden overnemen. Er is getoetst aan vier aspecten: 1. De omvang van de kernvoorraad, 2. De kwaliteit van de woningen, 3. Het toepassen van de regels met betrekking tot de complexgewijze verkoop van woningen, 4. Effect op de wijken. Aan de hand van deze beoordeling werd een positieve zienswijze gegeven.

   Belangrijke reden voor het niet geven van een negatieve zienswijze, was dat de kernvoorraad van 22.000 woningen in stand kon worden gehouden. Dat heeft de gemeente destijds in de brief aan Vivare met daarin de zienswijze opgenomen. De afspraak omtrent het sturen op een kernvoorraad van 22.000 woningen kon ondanks de verkoop worden geborgd. Dat had Vivare ook toegezegd.

Voor de uitwerking van de argumenten voor de positieve zienswijze ten aanzien van de verkoop, verwijzen we naar de bijgevoegde collegenota van 15 januari 2015 en naar de zienswijze op de koper van 17 juni 2015.

7. *Waarom is er geen antispeculatie beding overeen gekomen?*

   De motivatie waarom Vivare geen anti-speculatiebeding heeft opgelegd, of de redenen waarom de gemeente hier niet op aandrong hebben wij niet kunnen achterhalen.

8. *Zijn de toenmalige beloften aan de bewoners (zoals geen doorverkoop aan andere beleggers, geen grote huurverhogingen) niet juridisch valide vastgelegd? Zo nee, waarom niet?*

   We hebben geen document met beloften aan bewoners kunnen achterhalen. Over zaken zoals doorverkoop en 'grote' huurverhogingen zijn geen nadere afspraken gemaakt.

   Bij verhuur van sociale huurwoningen is het wel zo dat de aanvangshuurprijs bepaalt of een woning aangemerkt wordt als 'sociale huurwoning'. Huurverhogingen van sociale huurwoningen zijn niet vrijelijk te bepalen, maar worden jaarlijks gemaximeerd door de rijksoverheid. In 2021 mochten er bijvoorbeeld geen huurverhogingen worden gevraagd. De huurverhogingen die in het door u genoemde artikel van De Gelderlander worden genoemd over voorgaande jaren (5,1%, 4,1%) zijn in lijn met de door de rijksoverheid vastgestelde maximale huurstijgingen voor sociale huurwoningen.

   Sinds 2016 geldt voor corporaties overigens wel een ander huurprijsbeleid dan voor andere partijen: Hoewel individuele huurverhogingen ook voor corporaties zijn gemaximeerd aan de hand van de grenzen van het Rijk, gelden er voor corporaties aanvullende wettelijke begrenzingen voor de huurverhogingen die zij mogen doorvoeren voor wat betreft de totaliteit van hun woningbezit. Deze beperkingen gelden niet voor private partijen.

9. *Is het college bereid om alles te doen wat mogelijk is om dit soort woningen beschikbaar te houden voor de grote groep die deze woningen nodig heeft?*

   Om sociale huurwoningen beschikbaar te houden voor de groep die dit nodig heeft, maken we met woningcorporaties en huurdersorganisaties afspraken over (onder andere) de betaalbaarheid en beschikbaarheid van woningen. Ook via het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling sturen we aan op een toekomstbestendige betaalbare sociale huurvoorraad. Hierbij is opgenomen dat woningcorporaties 'premium partner' zijn voor de opgaven omtrent sociale huur.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlagen:
- Brief met artikel 44 vragen
- Bijlage: Opgevraagde documenten

cc: Raadsleden en fractievolgers

SCHRIFTELIJKE VRAGEN EX ARTIKEL 44 RVO

College van B&W
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

DATUM
15 mei 2021

CONTACTPERSOON
Cyriel Prinsen

BETREFT

Miljoenenwinst met Arnhemse huurwoningen

Geacht college,

De Gelderlander meldde op 15 mei 2021 in een uitgebreid artikel hoe beleggers miljoenen verdienende aan onder andere Arnhemse sociale huurwoningen. In 2016 werden huizen van Vivare verkocht aan de Amerikaanse multimiljardair George Soros. Zonder goede afspraken voor de bewoners. Twee jaar later verkocht Soros deze woningen met € 83 miljoen winst. Dit terwijl er ook toen al een enorm tekort was aan sociale huurwoningen. Inmiddels zijn de huren voor de bewoners enorm gestegen en worstelen ze om het te kunnen betalen.

De Gelderlander meldde verder dat de gemeente hier ook wel degelijk een rol in had. Het ministerie van Binnenlandse Zaken moet dit soort deals goedkeuren, maar de stem van de gemeente telt zwaar mee. Tot de verbazing van GroenLinks heeft het college met toenmalig wethouder wonen Gerrie Elfrink in november 2014 zelfs een positief advies gegeven over de verkoop van 216 Arnhemse huizen.

GroenLinks heeft daarom de volgende vragen:

1. Herkent het college de situatie en gebeurtenissen uit dit artikel?
2. Waarom gaf het college in die tijd een positief advies en mogen wij dit advies inzien?
3. Waar kwam het vertrouwen in de verkoop vandaan?
4. Voor sommige bewoners is de huur te hoog geworden. Hoeveel mensen zijn er inmiddels verhuist en hoeveel mensen zijn er slachtoffer van deze verkoopaffaire?
5. Wat is er gedaan toen bleek dat de goede beloften niet nagekomen werden?
6. Hoeveel woningen zijn er de afgelopen 10 jaren nog meer verkocht aan partijen die op dat moment de woningen niet huurden? Welke adviezen gaf het college daarover?
7. Heeft het college informatie (laten) verstrekken aan de Gelderlander voor dit onderzoeksartikel en wilt u deze informatie delen?
8. Hoe gaat het college een dergelijke verkoopaffaire in de toekomst voorkomen?

Met vriendelijke groet,

Cyriel Prinsen en Mark Coenders
GroenLinks Arnhem

GROENLINKS
ARNHEM

Aan de leden van de raad

Datum : 15 juni 2021
Zaaknummer : 574937
Contactpersoon : Bram van Oudheusden
Telefoonnummer : 026 3772274

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over Miljoenenwinst met Arnhemse Huurwoningen

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden Prinsen en Coenders van de fractie GroenLinks en raadslid Manders van de fractie Arnhem Centraal hebben ons bij brief, ingekomen 17 mei 2021, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over Miljoenenwinst met Arnhemse Huurwoningen. De vragen zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Herkent het college de situatie en gebeurtenissen uit dit artikel?*
   Ja.

2. *Waarom gaf het college in die tijd een positief advies en mogen wij dit advies inzien?*

   De adviezen en de collegestukken zijn als bijlagen toegevoegd. Hierin is ook de volledige argumentatie voor het positieve advies terug te vinden.

   Samengevat zijn er twee momenten geweest waarbij een advies werd gevraagd van gemeente Arnhem en waarbij een positieve zienswijze werd gegeven. Eén van de zienswijzen ging over het voornemen van Vivare om de woningen te verkopen, de andere zienswijze ging over de koper:
   - De eerste zienswijze betrof het voornemen van Vivare over de verkoop van de woningen. Destijds is getoetst of de verkoop van de specifieke 216 woningen paste binnen het volkshuisvestelijke belang. Hierbij is getoetst aan vier aspecten: 1. De omvang van de kernvoorraad, 2. De kwaliteit van de woningen, 3. Het toepassen van de regels met betrekking tot de complexgewijze verkoop van woningen, 4. Effect op de wijken.

     Aan de hand van deze beoordeling is een positieve zienswijze gegeven. Belangrijke reden om een positieve zienswijze af te geven was dat de kernvoorraad van 22.000 woningen in stand kon worden gehouden. Dat heeft de gemeente destijds in de brief aan Vivare met

daarin de zienswijze opgenomen. De afspraak omtrent het sturen op een kernvoorraad van 22.000 woningen kon volgens Vivare ondanks de verkoop worden geborgd. Dat had Vivare toegezegd.

- De tweede zienswijze ging over de koper. In deze zienswijze is opgenomen dat het positieve oordeel is gebaseerd op het overleg dat de wethouder op 4 juni 2015 voerde met Soros, Hoen Vastgoedbeheer en Vivare. Dat overleg is vastgelegd in een gespreksverslag van Hoen Vastgoedbeheer. Daarnaast gaven ook de huurdersorganisaties een positieve zienswijze.

3. *Waar kwam het vertrouwen in de verkoop vandaan?*

   Zie hiervoor de beantwoording van vraag 2.

4. *Voor sommige bewoners is de huur te hoog geworden. Hoeveel mensen zijn er inmiddels verhuist en hoeveel mensen zijn er slachtoffer van deze verkoopaffaire?*

   We weten niet hoeveel mensen zijn verhuisd en we kennen ook de beweegredenen van mensen die zijn verhuisd niet.

5. *Wat is er gedaan toen bleek dat de goede beloften niet nagekomen werden?*

   We hebben geen documenten met beloften aan bewoners kunnen achterhalen. Over het contact tussen de gemeente, Vivare en de koper van de complexen is wel een gespreksverslag opgesteld. Uit dit verslag blijkt dat een aantal onderwerpen in een gesprek aan de orde is geweest. Zo uitte Soros volgens het verslag het voornemen om zijn Nederlandse woningen langdurig te exploiteren. Echter, over doorverkoop van de woningen zijn ons geen beloften of nadere afspraken bekend.

   Ook over huurprijzen zijn voor zover wij kunnen nagaan geen beloften gedaan. In het gespreksverslag is opgenomen dat 'voor Soros dezelfde wettelijke regels als voor Vivare gelden bij huurprijswijzigingen als gevolg van leegkomst en jaarlijkse indexeringen'. Erkend wordt ook dat uiteraard de huur conform WWS-punten als plafond dient. Over deze wettelijke regels merken we op dat huurverhogingen bij sociale huurwoningen voor zittende huurders niet vrijelijk zijn te bepalen, maar jaarlijks worden gemaximeerd door de rijksoverheid. Er zijn geen aanwijzingen dat er onrechtmatige huurverhogingen zijn doorgevoerd.

   Sinds 2016 geldt voor corporaties overigens wel een ander huurprijsbeleid dan voor andere partijen: Hoewel individuele huurverhogingen ook voor corporaties zijn gemaximeerd aan de hand van de grenzen van het Rijk, gelden er voor corporaties aanvullende wettelijke begrenzingen voor de huurverhogingen die zij mogen doorvoeren voor wat betreft de totaliteit van hun woningbezit (maximale huursomstijging). Deze beperkingen gelden niet voor private partijen.

6. *Hoeveel woningen zijn er de afgelopen 10 jaren nog meer verkocht aan partijen die op dat moment de woningen niet huurden? Welke adviezen gaf het college daarover?*

   Voor de beantwoording op deze vraag verzoeken we om meer tijd. Om de vraag te beantwoorden moeten we onder meer in de archieven op zoek naar eventuele eerdere adviezen van het college.

7. *Heeft het college informatie (laten) verstrekken aan de Gelderlander voor dit onderzoeksartikel en wilt u deze informatie delen?*

   Ja. Een journalist van De Gelderlander vroeg in het kader van een onderzoeksartikel over de betreffende verkoop om de eventuele collegebesluiten en zienswijzen. Na een juridische check of deze documenten ook via een WOB-verzoek opvraagbaar zouden zijn, hebben we het collegebesluit van 20 januari 2015 en de (positieve) zienswijze van 16 juni 2015 aan De Gelderlander verstrekt. Deze stukken zijn ook bij deze vragen als bijlagen toegevoegd.

8. *Hoe gaat het college een dergelijke verkoopaffaire in de toekomst voorkomen?*

   De verkoop van de woningen van Vivare volgde op een aantal landelijke stelselwijzigingen met betrekking tot de corporatiesector. Hoewel toegelaten instellingen in Arnhem anno 2021 minder geneigd zullen zijn om grote hoeveelheden woningen complexgewijs te verkopen, zal er uiteraard een grondige toetsing plaatsvinden als verkoop opnieuw aan de orde is. Uitgangspunt voor ons is dat eventuele complexgewijze verkoop van woningen van toegelaten instellingen aan een particuliere belegger niet gebeurt. Als het college voornemens is van dit uitgangspunt af te wijken door een positieve zienswijze af te geven op complexgewijze verkoop, dan zullen wij de gemeenteraad vooraf consulteren.

   De verkoop leert vooral het belang van het maken van goede afspraken over sociale huurwoningen met woningcorporaties. Woningcorporaties zijn de aangewezen partijen voor de verhuur van sociale huurwoningen en hebben de taak om zorg te dragen voor de huisvesting van mensen met de laagste en lagere inkomens. Vanwege de sociaal-maatschappelijke taakopvatting van woningcorporaties, zijn zij minder geneigd maximale huurverhogingen door te voeren. We maken met hen prestatieafspraken over onder andere betaalbaarheid, beschikbaarheid en duurzaamheid. We zien hen dan ook als 'premium partner' voor de sociale huuropgave.

   Met de corporaties zullen we beter nut en noodzaak van een anti-speculatiebeding bespreken, en daarbij verzoeken of zo'n beding kan worden meegenomen bij eventuele (complexgewijze) verkoop.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage
- Brief met artikel 44 vragen
- Bijlage: Opgevraagde documenten

BIJLAGE

<u>Opgevraagde documenten ten behoeve van beantwoording Artikel 44 vragen:</u>
'(sociale) woningen al verdienmodel', 'Miljoenenwinst met Arnhemse huurwoningen'
'Aanvullende vragen'.

<u>Pagina 1 (volgens paginanummering links bovenin)</u>

1. - Collegenota van 20-1-2015: 'Zienswijze verkoop 216 Woningen Vivare'

   Inclusief bijlagen bij collegenota:
   - De zienswijze aan Vivare over de verkoop
   - Notitie van Vivare over verkoop van 22-10-2014
   - Overzicht verkoopportefeuille

   Uit besluitenlijst college 20-1-2015:

6	2014. 0.109.927	V	nota	Beleid & Regie	zienswijze verkoop 216 woningen Vivare	De positieve zienswijze op de complexgewijze verkoop door Vivare van 216 huurwoningen conform bijgaande conceptbrief aan Vivare kenbaar te maken.	Conform voorstel.

<u>Pagina 29 (volgens paginanummer links bovenin)</u>

2. - Zienswijze op Koper, zoals behandeld tijdens Rondvraag college 16-6-2015

   Inclusief bijlage bij zienswijze:
   - Gespreksverslag

   Uit besluitenlijst college 16-6-2015:

RONDVRAAG

16	V	Elfrink	Zienswijze verkoop woningen Vivare (bijlage)	De brief moet worden aangepast.

<u>Pagina 33 (volgens paginanummering links bovenin)</u>

3. - Zienswijze op verkoper (20-1-2015) – Zoals verzonden naar Vivare

<u>Pagina 35 (volgens paginanummering links bovenin)</u>

4. - Zienswijze op koper (17-6-2015) – Zoals verzonden naar Vivare

Collegenota VERTROUWELIJK

GEMEENTE Arnhem

Aan burgemeester en wethouders

				Datum
Documentnummer	2014.0.109.927			
Zaaknummer	2014-06-00548			
Datum	13-11-2014	Portefeuillehouder Elfrink		
Vertrouwelijk	ja			
Cluster	Beleid en Regie	In CMO	Nee	
Ambtenaar	[redacted]	In college		20-01-2015
Telefoonnummer	([redacted]			
Onderwerp	zienswijze verkoop 216 woningen Vivare	Voorstel in raad	Nee	
		Genoemde data fataal	Nee	

Beslispunten

1. De positieve zienswijze op de complexgewijze verkoop door Vivare van 216 huurwoningen conform bijgaande conceptbrief aan Vivare kenbaar te maken.

Korte toelichting / samenvatting

Vivare is een regionaal werkzame woningcorporatie die van plan is om in het gehele werkgebied 700 woningen complexgewijs te verkopen. In Arnhem gaat het om 216 woningen verspreid over diverse wijken. De regels met betrekking tot het complexgewijs verkopen van huurwoningen door corporaties voorzien er in dat de minister BZK hier toestemming voor moet geven en dat de minister de gemeente vraagt om een zienswijze te geven. In dit geval wordt geadviseerd een positieve zienswijze te geven. Onze zienswijze is in bijgaande conceptbrief aan Vivare verwoord.

GEMEENTE Arnhem

Te kopiëren stukken voor het college	Ter inzage te leggen stukken voor het college
Notitie van Vivare van 22 oktober 2014 Overzicht complexgewijze verkoopportefeuille Overzicht uitpondvoorraad in verkoopportefeuille	

Te kopiëren stukken voor gemeenteraad:	Ter inzage te leggen stukken voor gemeenteraad:

GEMEENTE Arnhem

Toelichting op het voorstel

1. Aanleiding / Probleemstelling

Vivare heeft haar woningbestand doorgelicht en vervolgens heeft men een wensportefeuille vastgesteld. Aan de hand van een marktoriëntatie op basis van ondermeer demografische ontwikkelingen en klantwensen, gekoppeld aan financiële- technische- en klantwaardering zijn alle complexen van Vivare in het gehele werkgebied gescoord. De transformatieopgave die daaruit blijkt wordt ingevuld door het aanpassen van bestaande woningen, het verkopen van woningen en door aankoop van nieuwe woningen.
Het merendeel van de woningen is goed passend in de wensportefeuille en wordt doorgeëxploiteerd. Indien woningen passend te maken zijn heeft dat de voorkeur. Er zijn echter ook woningen die om de volgende redenen te koop worden aangeboden:

- Geen kwalitatieve toevoeging aan de portefeuille
- Vanuit differentiatie in de wijk is verkoop gewenst
- Positie van Vivare in de wijk, waar geen of nauwelijks bezit is

De voorgenomen complexgewijze verkoop voor het gehele werkgebied omvat bijna 700 woningen, waarvan 216 in Arnhem, gelegen in de wijken Geitenkamp, Presikhaaf, Molenbeke, Heijenoord, Centrum, Malburgen, De Laar en Spijkerkwartier.
Ten aanzien van 83 woningen geldt dat deze onderdeel uitmaken van complexen die door Vivare al gedurende langere tijd uitgepond worden (hiervoor is geen zienswijze van de gemeente nodig) en deze resterende woningen worden nu als geheel in het totale pakket verkocht, waardoor ook voor deze woningen nu een zienswijze nodig is.

2. Doel

De regels met betrekking tot het complexgewijs verkopen van huurwoningen door corporaties voorzien er in dat de minister BZK hier toestemming voor moet geven en dat de minister de gemeente vraagt om een zienswijze te geven op zowel de te verkopen woningen als de kopende partij.
De nu gevraagde zienswijze betreft het eerste deel; de zienswijze op de te verkopen woningen. Onze zienswijze op de kopende partij wordt door Vivare gevraagd op het moment dat zij daarover met de betreffende belegger een definitieve koopovereenkomst gesloten heeft.

3. Argumenten

De gemeentelijke zienswijze richt zich op het lokale volkshuisvestelijke belang. Bij de beoordeling van de voorgenomen verkoop zoomen we in op vier onderdelen die daarbij van belang zijn. Het gaat hierbij om de omvang van de kernvoorraad, de kwaliteit van de woningen, het toepassen van de regels met betrekking tot de complexgewijze verkoop van woningen en het effect op de wijken.

Kernvoorraad

De verkoop betreft 216 woningen, waarvan er 154 tot de kernvoorraad behoren. Deze woningen hebben een huurprijs tot € 596,75 (tweede aftoppingsgrens). In het partnership 2010-2015 is over deze kernvoorraad afgesproken dat deze minimaal 22.000 woningen bedraagt voor de corporaties Omnia Wonen, Portaal, Vivare en Volkshuisvesting gezamenlijk.
Vivare heeft in het zienswijze verzoek van 22 oktober 2014 aangegeven dat door de verkoop van deze 154 woningen de kernvoorraad op dit moment niet onder de afgesproken 22.000 komt en tevens wordt toegezegd dat ook gedurende de resterende looptijd van het partnership hieraan voldaan zal worden. De corporaties sturen gezamenlijk op de naleving ondermeer door aankoop, verkoop, sloop/nieuwbouw en prijsaanpassing. Over de huurwoningen die niet tot de kernvoorraad behoren zijn geen afspraken gemaakt.

GEMEENTE Arnhem

Kwaliteit van de woningen

De onderhoudskwaliteit van de woningvoorraad wordt bewaakt door het planmatigonderhoud op basis van de meerjarenonderhoudsplanning, aangevuld met niet planmatigonderhoud en mutatieonderhoud. Vivare maakt hierbij geen verschil tussen de woningen waarvoor men wel of geen verkoopvoornemens heeft; het onderhoud loopt door tot het moment van daadwerkelijke verkoop.
Wat energiezuinigheid betreft hebben 17 woningen het label E, F of G. 65 woningen een D-label, 116 woningen het C-label en de overige 18 een B-label. Verbetering in energiezuinigheid van een groot aantal woningen is dus mogelijk en wenselijk. De nieuwe belegger maakt uiteindelijk die keuze.
De kwaliteitsverbetering door hogere energielabels leidt tot meer WWS-punten en biedt mogelijkheden tot huurverhoging. In een aantal gevallen kunnen woningen die nu nog gereguleerd zijn, alsnog geliberaliseerd worden.
Geconcludeerd kan worden dat de te verkopen woningen voldoende onderhoudskwaliteit hebben en dat veel woningen nog energetisch kunnen worden verbeterd.

Regels met betrekking tot complexgewijze verkoop van woningen (BBSH en MG 2013-02)

Het ministerie BZK toetst of bij de verkoop van woningcomplexen door de corporatie voldaan wordt aan de verkoopregels. Naast de gemeentelijke zienswijze betreft dit ondermeer bepalingen over de prijsstelling, de wijze van aanbieden van de portefeuille, het conformeren van de nieuwe verhuurder aan de gedragscode van Vastgoedbelang, het te koop aanbieden aan zittende huurders, de zienswijze van de huurdersorganisatie etc. Op drie onderdelen lichten we de resultaten er uit:

- Aan alle 216 zittende huurders is een koopaanbod uitgegaan. Hieruit zijn geen transacties voortgekomen.
- Aan de corporaties in het werkgebied van Vivare is de verkoopvoorraad aangeboden en deze corporaties hebben van dat aanbod geen gebruik gemaakt.
- Huurdersbelangenvereniging De Brug heeft zich in het beoordelingsproces door een professioneel adviseur laten ondersteunen en heeft een positieve zienswijze met betrekking tot de verkoop. Ook heeft De Brug aangeboden in het vervolgtraject hulp te bieden bij de communicatie met de huurders.

De wijken

De 216 te verkopen woningen liggen verspreid over 9 wijken en omdat het voor het merendeel van deze wijken slechts een zeer gering aantal woningen betreft heeft dat vanuit wijkperspectief nauwelijks effect. Hierbij speelt verder een rol dat een flink deel van deze woningen al wordt uitgepond. Het betreft de volgende wijken en woningaantallen:
Geitenkamp: het betreft een complex woningen waaruit al uitgepond wordt en het resterende deel daar van (37 woningen) wordt nu in één keer afgestoten.
Spijkerkwartier: het gaat hier om 11 villa's en herenhuizen die geen kwalitatieve toevoeging zijn in de wensportefeuille van Vivare.
Centrum: losse panden (11 woningen). Een deel van deze panden bestaat uit huurwoningen met daaronder bedrijfsonroerendgoed. Dit bedrijfsonroerendgoed zit niet expliciet in de huidige verkoopvoorraad.
Velperweg e.o.: in Molenbeke liggen 14 woningen waar Vivare verder nauwelijks bezit heeft . Vivare legt de focus op andere wijken.
Heijenoord/Lombok: in dit gebied ook slechts twee complexen (samen 22 woningen) in bezit van Vivare.
Presikhaaf Oost: het betreft 17 kleine senioren woningen. Vivare had moeite om deze woningen aan deze doelgroep te verhuren en heeft in de huidige verhuur de woningen niet meer gelabeld waardoor er meer belangstelling voor is. Vivare heeft meerder vergelijkbare complexen en voldoende aanbod vandaar dat dit deel afgestoten wordt.
Presikhaaf West: ook in dit deel van Presikhaaf 15 te verkopen woningen met dezelfde motivering als hiervoor vermeld in Presikhaaf Oost.

Malburgen: het complex De Praets (10 woningen) wordt verkocht. Vivare heeft hier verder nauwelijks bezit en legt de focus op andere wijken.
De Laar: in totaal gaat het om 76 woningen, waarvan 46 uit complexen die al uitgepond worden. De overige 30 woningen zijn appartementen (in 3 gebouwen) die hier omheen liggen. De appartementsgebouwen waarin specifieke doelgroepen gehuisvest zijn worden buiten de verkoop gehouden.

Conclusie en advies
Op basis van de vier hiervoor belichtte onderdelen is de conclusie dat de voorgenomen verkoop past in het lokale volkshuisvestelijke belang en de afspraak uit het partnership over de omvang van de kernvoorraad. Het advies is een positieve zienswijze te geven.

Nieuwe verhuurder
Zoals hiervoor al aangegeven betreft de zienswijze alleen de woningen en nog niet de koper. Vivare streeft er naar om alle 216 woningen aan één belegger te verkopen. Zodra de koper bekend is wordt een kennismaking met de gemeente gearrangeerd en een zienswijze op de koper aangevraagd.
Onderwerpen die in het overleg met de koper aan de orde kunnen komen zijn de wijze waarop het beheer van de woning verloopt, is er sprake is van een transparant toewijzingssysteem, gaat men doorexploiteren of uitponden en welk huurbeleid en inkomensnorm wordt gehanteerd.
Vivare heeft hierover aan potentiële kopers geen voorwaarden meegegeven bij het in de verkoop zetten van de portefeuille.

Relatie met verkoop 151 woningen Vestia
Bij de beoordeling van de complexgewijze verkoop van huurwoningen door Vivare en Vestia is het grote verschil dat met Vivare wél een afspraak is gemaakt over de omvang van de kernvoorraad en met Vestia niet. De verkoop van Vivare kunnen we nu dus toetsen aan die afspraak uit het partnership. Ten aanzien van Vestia geldt dat de voorraad van Vestia wel van belang is voor de benodigde omvang van de kernvooraad maar dat dit niet vooraf was overeengekomen en als zodanig vastgelegd.

Afhankelijk van de wijze waarop de nieuwe belegger met het bezit van Vivare zal omgaan, geldt ook hier dat wellicht een deel van deze woningen uitstijgt boven de huurliberalisatiegrens of dat woningen door het gehanteerde norminkomen niet voor lagere inkomens beschikbaar blijven. Hier staat de toezegging tegenover dat aan de prestatieafspraak van 22.000 woningen kernvoorraad voldaan blijft worden.

Privaatrechtelijke aspecten

Historie
Veel van de door Vivare complexgewijs te verkopen huurwoningen zijn direct of indirect verkregen van de Gemeente Arnhem. In de akte van verkrijging zijn bijzondere bepalingen opgenomen die of toestemming van de gemeente vereisen tot eigendomsoverdracht of zakenrechtelijk rechtelijke beperkingen bevatten die rusten op het perceel.

Het vereiste van toestemming is bij de volgende type complexen gesteld.
Er zijn de erfpachtcomplexen waarvan de bloot eigendom is overgedragen aan de toenmalige erfpachter, waaronder Vivare, tegen een gereduceerde afkoopsom onder de voorwaarde dat de woningen als huurwoning worden gebruikt.

Er zijn ook in eigendom verkregen complexen die deel uit maken van de zogenaamde bruidsschat. Dit zijn complexen die in eigendom zijn overgedragen voor een symbolisch bedrag van Hfl 1,-- en die een bedrag meekregen uit het Stadsvernieuwingsfonds van enkele miljoenen.

De bruidsschat is meegegeven als dekking voor de onrendabele top die de noodzakelijke renovatie met zich meebracht. Ook hier is gesteld dat de woningen als huurwoning worden gebruikt .

Verzoek om toestemming en laten vervallen van de beperkende bepalingen

Vivare vraagt nu om privaatrechtelijke toestemming tot overdracht aan de belegger. Van de mogelijkheid om te eisen dat de woningen als huurwoning gebruikt worden wordt afgezien. Overall is er geen bezwaar om toestemming te geven.
Aan de toestemming van de bruidsschatwoningen wordt nog als bijkomende voorwaarde een verrekening van de bruidsschat gesteld.

Vivare vraagt bovendien aan de gemeente om medewerking te verlenen aan het zoveel mogelijk laten vervallen van de beperkende bepalingen. Hierdoor kan een zo optimaal mogelijke opbrengst worden gevraagd aan de kopende belegger. Deze afweging kan voor het dertigtal complexen bij mandaat worden afgedaan.

De afdracht bij bruidsschat woningen.

Voor wat betreft het onderhavige verzoek zijn er twee bruidsschat complexen:
1. De Brouwerijweg 20+22 en 84A + 84B met een bruidsschat betaald van Hfl 148.737
2. Molenbeekstraat 29 t/m 51 met een bruidsschat van Hfl 435.884

Het complex aan de Molenbeekstraat is al verrekend door SVA/VHV, hetgeen nog bevestigd wordt door Vivare. Door SVA is een bruidsschat van € 6.258.515 afgekocht tegen een afdracht van € 5.000.000. Dit levert voor toekomstige overdrachten een verdeelsleutel op van 5/6.

Voor de Brouwerijweg dient nu als volgt te worden afgerekend.
Bruidsschat € 67.494
Afdracht € 53.992

Conclusie

Aan Vivare wordt als voorwaarde tot toestemming gesteld de betaling van een bedrag van € 53.992. De overige beperkende voorwaarden zijn van ondergeschikt belang en kunnen bij mandaat worden afgedaan.

4. Financiën

5. Risico's

6. Uitvoering en evaluatie

GEMEENTE Arnhem

Communicatieparagraaf

Heeft er al communicatie plaatsgevonden? Zo ja, met wie en hoe?

Vivare communiceert met de huurders zodra de koopovereenkomst met een belegger onherroepelijk is en van zowel de huurdersorganisatie als van de gemeente een positieve zienswijze verkregen is. De afspraak met Vivare is om gedurende dit proces vertrouwelijk met de zienswijze-aanvraag om te gaan.

Zijn er direct belanghebbenden die geïnformeerd moeten worden, voordat de media worden geïnformeerd? Zo ja, hoe gebeurt dit?

Is er naast openbaarmaking in het persgesprek ook een persbericht nodig? (Zo ja, bijvoegen)

Is naast het persgesprek en persbericht nog een andere wijze van bekendmaking nodig? Zo ja, waaruit bestaat die?

Is er een communicatieplan over dit onderwerp?

Vivare
[redacted]
Postbus 5270
6802 EG ARNHEM

Datum : 20 januari 2015
Uw kenmerk : 2014.0.109.929/KD
Zaaknummer : 2014-06-00548
Contactpersoon : [redacted]
Telefoonnummer : (026) [redacted]

Onderwerp : voorgenomen verkoop 216 woningen

Geachte mevrouw [redacted],

In uw brief van 4 juni 2014 geeft u het voornemen aan om 216 woningen in Arnhem te verkopen. Deze voorgenomen complexgewijze verkoop maakt onderdeel uit van in totaal bijna 700 te verkopen woningen in het gehele werkgebied van Vivare.
Het is uw bedoeling om de gehele dispositievoorraad aan één belegger te verkopen. De gevraagde zienswijze betreft in deze fase van het verkoopproces de zienswijze met betrekking tot de te verkopen woningen. Zodra met de koper tot overeenstemming gekomen is zal er een overleg met deze belegger plaatsvinden en wordt de zienswijze met betrekking tot deze partij gevraagd.

In onze beoordeling hebben wij vooral gekeken naar vier onderdelen die naar ons oordeel in het kader van de lokale volkshuisvesting van belang zijn. Het gaat daarbij om de instandhouding van de omvang van kernvoorraad zoals vastgelegd in het huidige partnership, om de kwaliteit van de woningen, om het hanteren van de regels die gelden voor complexgewijs verkopen van woningen en om het effect op de wijken.
Het meest zwaarwegende aspect hierin vormt de instandhouding van de kernvoorraad. Hierover stelt u duidelijk dat aan de prestatie afspraak inzake de minimale kernvoorraad van 22.000 woningen voldaan blijft worden. Gedurende de resterende looptijd van deze afspraak sturen de corporaties gezamenlijk op de naleving hiervan. Voor ons is deze uitspraak van doorslaggevende betekenis in de afweging geweest.

De uitkomst van onze afweging resulteert in een positieve zienswijze op de complexgewijze verkoop van de in de bijlage genoemde 216 woningen.
Privaatrechtelijk stellen wij, zoals met u overeengekomen, als voorwaarde voor toestemming aan deze complexgewijze verkoop de betaling van een afdracht groot € 53.992 voor het complex van vier bruidsschatwoningen gelegen aan de Brouwerijweg 20+22 en 84A+84B te Arnhem.
De overige bijzondere bepalingen in de onderliggende akten zullen in goed overleg bij mandaat worden afgedaan.

Hoogachtend
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris, de burgemeester,

Bijlage(n): 1. overzicht te verkopen complexen

i.a.a.: [redacted]

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

bijlage bij zienswijzebrief gemeente Arnhem

Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente
Aalburgstraat	5	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	7	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	9	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	11	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	13	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	15	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	17	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	19	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	21	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	23	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	37	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	39	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	41	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	43	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	45	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	47	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	49	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	51	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	53	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	55	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	57	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	59	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	65	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	88	6844 DJ	Arnhem
Aalburgstraat	126	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	128	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	130	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	132	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	134	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	136	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	138	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	140	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	142	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	144	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	148	6844 DK	Arnhem
Boulevard Heuvelink	133	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	135	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	133-1	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	135-1	6828 KL	Arnhem
Brouwerijweg	20	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	22	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	28	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	30	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	32	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	34	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	36	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	68	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	78	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	80	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	90	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	92	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	84-A	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	84-B	6814 EN	Arnhem
De Praets	1-1	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-10	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-2	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-3	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-4	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-5	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-6	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-7	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-8	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-9	6841 HD	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	82	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	84	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	88	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	90	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	92	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	94	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	96	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	98	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	100	6823 AT	Arnhem
Dukenburgstraat	2	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	4	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	6	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	8	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	12	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	14	6825 HD	Arnhem
Eindhovensingel	258	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	270	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	272	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	274	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	276	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	278	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	288	6844 CT	Arnhem
Geertruidenbergpad	22	6844 DM	Arnhem
Kastanjelaan	35	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-1	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-2	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-3	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-A	6828 GJ	Arnhem
Keulse Slag	136	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	138	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	140	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	142	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	144	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	146	6826 PX	Arnhem
Lacomblestraat	18	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	20	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	22	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	24	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	26	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	28	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	30	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	32	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	34	6826 RP	Arnhem
Molenbeekstraat	29	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	31	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	33	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	35	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	37	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	39	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	41	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	43	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	45	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	47	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	49	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	51	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	55	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	57	6824 AW	Arnhem
Nijenbeeklaan	2	6825 KX	Arnhem
Parkstraat	38	6828 JK	Arnhem
Parkstraat	40	6828 JK	Arnhem
Poelwijkstraat	2	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	4	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	6	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	8	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	10	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	12	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	14	6825 KW	Arnhem
Rhederoordlaan	2	6825 GX	Arnhem
Rozenstraat	8	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	10	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	12	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	14	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	16	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	18	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	20	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	22	6814 EE	Arnhem
Terhorststraat	1	6825 KS	Arnhem
Teteringenstraat	1	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	7	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	9	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	15	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	20	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	28	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	30	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	32	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	33	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	36	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	42	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	49	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	51	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	53	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	55	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	67	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	69	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	73	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	75	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	79	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	83	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	105	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	107	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	117	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	119	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	121	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	123	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	129	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	135	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	141	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	159	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	161	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	173	6844 DC	Arnhem
Varkensstraat	32-1	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-2	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-3	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-4	6811 GN	Arnhem
Victor de Stuerslaan	1	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	2	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	3	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	4	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	5	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	6	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	7	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	9	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	10	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	11	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	13	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	14	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	15	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	16	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	17	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	18	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	19	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	20	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	21	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	22	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	23	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	24	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	25	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	26	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	27	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	28	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	30	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	32	6823 EV	Arnhem
Vosbergenstraat	1	6825 HE	Arnhem
Zwanenstraat	8	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	9	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	10-A	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-1	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-2	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-3	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-1	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-2	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-3	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	9-A	6811 DD	Arnhem

Notitie

Onderwerp: Complexverkoop
Van: [redacted]
Vestiging / afdeling: Vivare Directie Stad
Aan: Gemeente Arnhem, [redacted]
Datum (versie): 22 oktober 2014

Achtergrond en inleiding
In 2011 heeft Vivare twee complexgewijze verkooptransacties gerealiseerd met ministeriële toestemming en goedkeuring van WSW, te weten in Doorwerth en in Lent. Complexgewijze verkoop houdt in dat Vivare meer dan 1 woning verkoopt aan anderen dan de eigenaar bewoner. Feitelijk betekent dit dus een verkoop van verhuurde woningen aan een andere verhuurder.

Vivare heeft in september 2013 haar voornemen tot complexgewijze verkoop van in totaal bijna 700 woningen in haar hele werkgebied, waarvan 8 clusters met 216 woningen in Arnhem, kenbaar gemaakt aan de gemeente Arnhem.

Voor de voorgenomen complexgewijze verkoop doorloopt Vivare een gestructureerd verkoopproces. Uit dit proces zijn (onder meer) kandidaat kopers naar voren gekomen die interesse hebben in alle clusters uit de dispositievoorraad van Vivare. Momenteel wordt verkend met welke kandidaat overeenstemming over de verkoop zou kunnen worden bereikt. Zodra deze overeenstemming is bereikt, wordt een koopovereenkomst ondertekend en enkele maanden later volgt dan de feitelijke en juridische overdracht. Deze overdracht wordt vanzelfsprekend goed met huurders gecommuniceerd, welke communicatie in de periode tussen koop en levering wordt voorbereid.

Aan de verkoop zijn voorwaarden verbonden die – naast de regels uit het Bbsh - voortvloeien uit de verkoopregels die voor woningcorporaties gelden en die zijn vastgelegd in de circulaire MG 2013-02. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) toetst de verkoop aan de verkoopregels uit de circulaire. Aan elk van de regels dient te zijn voldaan om toestemming van BZK te krijgen voor de verkoop. De verkoopregels zijn door Vivare bij u bekend gemaakt en toegelicht.

Eén van de regels betreft de prijsstelling. Deze dient minimaal 75% van de onafhankelijk getaxeerde leegwaarde te zijn om gereguleerde (i.e. DAEB-) woningen zonder verdere voorwaarden van BZK te kunnen verkopen. Verder mag Vivare alleen verkopen aan een opvolgende verhuurder als de portefeuille

openbaar is aangeboden bijvoorbeeld via een advertentie in een dag- of vakblad. De nieuwe verhuurder dient zich te conformeren aan de gedragscode van IVBN (opgesteld voor de institutionele beleggers) of de gedragscode van Vastgoedbelang (opgesteld voor de particuliere beleggers), welke gedragscode via een kettingbeding is opgenomen in de model koopovereenkomst. Ook dient de opvolgende verhuurder een positieve verklaring omtrent gedrag te overleggen. Ook moeten de woningen eerst aan zittende huurders te koop zijn aangeboden en hun eventuele belangstelling zijn opgevolgd. Ook moet voor gereguleerd bezit een positief advies van de huurdersorganisatie zijn gekregen op zowel de dispositievoorraad en als de koper. Daarnaast is er een positieve zienswijze van de gemeente nodig op de dispositievoorraad en voor het gereguleerde bezit ook op de koper.

Actuele stand van zaken
Een deel van de 216 woningen in Arnhem bevinden zich al in de uitpondvoorraad. Zie daarvoor bijlage 1. Uit deze uitpondvoorraad wordt ook lopende het complexgewijze verkoopproces nog altijd uitgepond.

Vanwege de complexgewijze verkoop is onder alle 216 zittende huurders in Arnhem een koopaanbod uitgegaan met een antwoordformulier ter peiling van de koopinteresse. Uit de opvolging van deze belangstelling door het Vivare-uitpondteam van ABC Makelaars zijn geen transacties voortgekomen. Zie hierover de informatie uit de notitie van ABC Capital onderdeel uitmakend van de bijlagenlijst in bijlage 3.

Ook aan de corporaties in ons werkgebied is de dispositievoorraad aangeboden. De corporaties maakten van dit aanbod geen gebruik. Daarnaast is de dispositievoorraad via een gestructureerd verkoopproces aan andere verhuurders aangeboden. Er bleek veel belangstelling te zijn. Inmiddels is er ook een advertentie in een landelijk dagblad geplaatst.

Met huurdersbelangenvereniging De Brug is een adviestraject doorlopen, waarin zij zich liet bijstaan door een professionele adviseur van het huurdershuis. Na diverse gesprekken, presentaties en schriftelijke informatie, en ook uitwisseling met twee andere huurdersbelangenverenigingen van Vivare, heeft De Brug positief geadviseerd over de dispositievoorraad.

Zienswijze
Via ons informele schrijven van 4 juli jl. ontving de gemeente Arnhem onze aanvraag voor een zienswijze op de verkoop van de clusters 1-8 van onze dispositievoorraad. Inmiddels hebben we uitvoerig met elkaar gecommuniceerd. Volledigheidshalve verwijzen wij hierbij naar de diverse communicatiemomenten en –middelen daarover zoals vermeld in de al eerder genoemde bijlage 3.

Zodra de koper gevonden is met wie een van hun zijde onherroepelijke koopovereenkomst is gesloten, zullen wij de gemeente direct informeren, de koper introduceren en om een zienswijze op deze koper vragen.

Overwegingen

1. Motivatie voor de verkoop van de diverse complexen

De complexen die door Vivare te koop worden aangeboden, zijn middels een zorgvuldig, intern keuzetraject geselecteerd. Dit traject start met een marktoriëntatie, waarin onder andere demografische ontwikkelingen (o.a. omvang van de doelgroep), de klantwensen t.a.v. de gewenste woning en betaalbaarheid (wat kunnen én willen klanten betalen) leiden tot inzicht in de wensportefeuille van Vivare.

Alle complexen van Vivare zijn vervolgens gescoord op tal van criteria (t.a.v. klantwaardering, financiële waardering en technische waardering). Deze scoring gebeurt over het hele werkgebied van Vivare en bepaalt in hoeverre er urgente complexen zijn, die aangepakt moeten worden (transformatieopgave). De transformatieopgave kan worden ingevuld middels het aanpassen van bestaande woningen, het verkopen van woningen en de aankoop van nieuwe woningen. Het merendeel van de woningen van Vivare zijn goed passend binnen de wensportefeuille en worden daarom doorgeëxploiteerd.

Indien de woningen passend te maken zijn, heeft dit uiteraard de voorkeur. Er zijn echter ook woningen die om diverse redenen te koop worden aangeboden:

- Geen kwalitatieve toevoeging aan de portefeuille van Vivare;
- Vanuit differentiatie in de wijk is verkoop gewenst;
- Positie Vivare in de wijk, daar waar geen of nauwelijks bezit is.

Voor de geselecteerde complexen in Arnhem zijn de volgende afwegingen mede bepalend geweest om die specifieke complexen aan te wijzen voor verkoop:

- ***Geitenkamp***
  Het betreft hier een complex waaruit reeds woningen zijn uitgepond en die ook nu nog worden uitgepond. Vivare wil de resterende woningen in één keer afstoten om zich te focussen op andere delen in de wijk waar Vivare reeds grote investeringen heeft gedaan .
- ***Presikhaaf***
  Het betreft hier kleine seniorenwoningen . Deze woningen passen niet in de wensportefeuille van Vivare De woningen zijn oorspronkelijk bedoeld voor senioren. Echter senioren verhuizen niet snel en blijken bij verhuizing niet te kiezen voor deze woningen. Vivare had moeite met de verhuur in de periode dat deze woningen nog gelabeld waren voor senioren. In de huidige verhuurstrategie worden de woningen al

niet meer gelabeld voor senioren en merkt Vivare dat er meer belangstelling voor is. Er zijn echter meerdere vergelijkbare complexen in de portefeuille van Vivare in Arnhem. Er is daarmee voldoende aanbod van dit woningtype. Gelet op het intern keuzetraject is dit complex geselecteerd voor verkoop

- ***Molenbeke, Heijenoord***
  Hier liggen twee complexen, terwijl Vivare in deze wijken nauwelijks bezit heeft. Vivare wil focus leggen op andere wijken. Voorliggende complexen zijn geen kwalitatieve toevoeging in de wensportefeuille van Vivare.
- ***Centrum***
  Het betreft hier losse panden die geen kwalitatieve toevoeging zijn in de wensportefeuille van Vivare. Een deel van de panden bestaat uit huurwoningen met daaronder bedrijfsonroerend goed. Het bedrijfsonroerend goed zit niet expliciet in de huidige verkoopvoorraad. Wel wordt dit kenbaar gemaakt aan geïnteresseerden en geeft Vivare aan dat zij niet negatief staat tegenover het verkopen van dit bedrijfsonroerend goed. Dit vanwege de smalle taakopvatting van corporaties.
- ***Malburgen***
  Hier ligt één complex (De Praets) terwijl Vivare in deze wijk nauwelijks bezit heeft. Vivare wil focus leggen op andere wijken. Voorliggend complex is geen kwalitatieve toevoeging in de wensportefeuille van Vivare.
- ***De Laar***
  In enkele complexen in deze wijk heeft Vivare al vele woningen uitgepond. De overige woningen zitten in deze complexgewijze verkoop. Daarnaast zijn de appartementen die hieromheen liggen meegenomen in de complexgewijze verkoop, omdat Vivare in dit deel van de wijk een minder grote focus wil hebben. Een uitzondering op deze keuze vormen de appartementen aan de Aalburgstraat en een complex waar nog niet eerder uit verkocht is. Vivare verkoopt deze complexen niet vanwege de maatschappelijke verhuur voor een specifieke doelgroep.
- ***Boulevardkwartier/Spijkerkwartier***
  Het betreft hier complexen die geen kwalitatieve toevoeging zijn in de wensportefeuille van Vivare. Het gaat hier om villa's en herenhuizen.

2. Kernvoorraad

De samenwerkingsafspraken met de gemeente inzake de minimale kernvoorraad van 22.000 VHE in Arnhem is ons een groot goed. De naleving ervan ook, waarin wij samen optrekken met vier andere corporaties, te weten Volkshuisvesting, Portaal, Omnia Wonen en Driegasthuizen.

De voorgenomen verkoop van 216 woningen betreft 154 VHE die in de kernvoorraad vallen. Zou deze verkoop in 2014 of begin 2015 slagen, dan blijft de kernvoorraad, die per eind 2014 uit 22.881 VHE bestaat, behouden. Dit is ook beschreven in sheet 4 van onze presentatie van 4 juni jl. inzake de betaalbaarheid van de voorraad in relatie tot de prestatieafspraken. In deze presentatie is een theoretische doorrekening gemaakt over de kernvoorraad ten tijde van het einde van de prestatieafspraken. Hieruit blijkt dat bijsturing noodzakelijk is om aan onze afspraken te voldoen. Gelet op de gezamenlijke gesprekken met drie grote corporaties over betaalbaarheid, is duidelijk dat er in de tussentijd ook daadwerkelijke bijsturing plaats zal vinden. Hierbij is te denken aan minder huurverhoging en bv. minder verkoop (zoals Volkshuisvesting tijdens de presentatie ook aangaf). Kortom de theoretische doorrekening zal niet 'uitkomen' en er zal vroegtijdig worden bijgestuurd, zodat aan de prestatieafspraken voldaan blijft worden.

In overleg met de gemeente en genoemde corporaties stuurt Vivare op de minimale kernvoorraad. Omdat elk van de corporaties ingrepen doet in de portefeuille is deze sturing een dynamisch proces. Deze ingrepen kunnen onder meer bestaan uit fysieke ingrepen zoals aanpassen, aankoop, verkoop, sloop/ nieuwbouw, maar ook uit andere ingrepen zoals prijsaanpassing en doelgroepaanpassing.

Tezamen met de andere corporaties monitort Vivare de invloed van ingrepen op de portefeuille gedurende de resterende looptijd van de samenwerkingsafspraken en sturen wij gezamenlijk op de naleving van de afspraken. Voor de toekomstige samenwerkingsafspraken bepleit Vivare zowel kwalitatieve als kwantitatieve doelstellingen met daarbij afspraken over interactievere monitoring door gemeente en corporaties.

Wij merken in dit licht – wellicht ten overvloede - op dat ook andere eigenaren dan genoemde corporaties gereguleerd bezit in Arnhem hebben, zoals bijvoorbeeld Vestia en diverse institutionele beleggers. Dit gereguleerde bezit valt weliswaar niet onder de samenwerkingsafspraken met de gemeente, maar zijn wel beschikbaar voor de primaire doelgroep.

NB Volledigheidshalve merken wij nog het volgende op. Vivare zal er als samenwerkingspartner alles aan doen om 22.000 VHE als minimale kernvoorraad te handhaven in de resterende periode van de samenwerkingsafspraken.

Onderhoudskwaliteit
Zoals reeds in een eerder schrijven vermeld, kenmerkt de geselecteerde verkoopvoorraad zich over het algemeen door een goede staat van onderhoud. Op de betreffende complexen binnen de verkoopvoorraad is

immers een meerjarenonderhoudsplanning van toepassing. Via de periodiek te herijken meerjarenonderhoudsplanning toetst Vivare alle woningen, waaronder de dispositievoorraad aan het binnen Vivare vastgestelde kwaliteitsniveau. Op grond van de meerjarenonderhoudsplanning vindt dan ook het planmatige onderhoud plaats. Daarnaast vindt, indien nodig, niet-planmatig onderhoud en mutatieonderhoud plaats. Op deze wijze bewaken wij de onderhoudskwaliteit van de woningvoorraad, ongeacht of een woning onderdeel uitmaakt van de dispositievoorraad.

De bouwperiode van de woningen varieert van begin 1900 tot 1997, waarbij een deel van de portefeuille inmiddels is gerenoveerd. De gemiddelde energie-index van de geselecteerde verkoopvoorraad varieert tussen de 1,4 en 1,9 wat neerkomt op een energielabel C – D. De woningen beschikken over het algemeen over een C.V.-ketel (combi) en zijn gedeeltelijk voorzien van dubbel glas.

Op uw verzoek is gepoogd een relatie te leggen tussen het energielabel en de WWS-punten. In de bijlage is een overzicht opgenomen gerangschikt naar energielabel met vermelding van het aantal WWS-punten, waarbij de adressen zijn vermeld waarop het betreffende energielabel van toepassing is (zie bijlage 1). Hieruit volgt het volgende inzicht*:

- B-label: 101-252 WWS-punten (18 VHE)
- C-label: 86-251 WWS-punten (116 VHE)
- D-label: 79-300 WWS-punten (65 VHE)
- E-label: 78-141 WWS-punten (9 VHE)
- F-label: 88-141 WWS-punten (5 VHE)
- G-label: 102-110 WWS-punten (3 VHE)

* In het overzicht kunnen reeds uitgeponde woningen zijn betrokken, omdat steeds één en hetzelfde bronbestand wordt gehanteerd tot en met de datum van koopovereenstemming, waarop pas alsdan de reeds verkochte woningen worden verdisconteerd.

NB In het schema hierna is opgenomen welke punten gemoeid zijn na eventuele ingrepen leidend tot verdere energiezuinigheid als gevolg waarvan een woning tot het geliberaliseerde segment kan gaan behoren. Of een huurder dan wel een verhuurder die ingrepen wil laten uitvoeren valt voor ons als verkoper niet te voorspellen.

Schema energielabel en puntensysteem[1]

Energieprestatie overeenkomend met	Eengezinswoning	Meergezinswoning/ duplexwoning
Label A++	44	40
Label A+	40	63
Label A	63	62
Label B	62	28
Label C	22	15
Label D	14	11
Label E	8	5
Label F	4	1
Label G	0	0

3. Vertrouwen in nieuwe verhuurder

Vivare heeft er belang bij om haar verhuurde woningen te verkopen aan een goede verhuurder. Immers, de nieuwe eigenaar wordt mede stakeholder in hetzelfde werkgebied. Vivare prefereert dan ook om de volledige dispositievoorraad aan één andere verhuurder te verkopen, in plaats van aan meerdere beleggers.

De regelgeving noodzaakt woningcorporaties om een openbare aanbieding te doen in bijvoorbeeld een landelijk vak- of dagblad. Hiermee trekt Vivare de belangstelling van alle woningbeleggers. Alvorens deze advertentie te plaatsen heeft Vivare zelf de meest gerede beleggers voor dit bezit uitgenodigd om deel te nemen aan een gestructureerd verkoopproces. Hiertoe is een longlist samengesteld van circa 135 Nederlandse beleggers. Daarnaast hebben zich enkele buitenlandse beleggers gemeld via bekende en betrouwbare adviseurs. Elk van de aan het verkoopproces deelnemende beleggers staat in de woningenbeleggingsmarkt bekend als een goede, betrouwbare en professionele belegger.

In het verkoopproces bleken circa 40 beleggers geïnteresseerd in het bezit van Vivare. Sommigen van hen voor één enkel cluster, en anderen voor meerdere clusters. Niet elke van deze beleggers heeft een bieding uitgebracht. Wel zijn er meerdere biedingen ontvangen. Momenteel wordt verkend of een koopovereenkomst kan worden gesloten met een belegger die de gehele dispositievoorraad van Vivare wil overnemen. Gelet op de schaalgrootte gaat het hier om zeer professionele beleggers die gewend zijn grotere volumes van woningen langjarig te exploiteren al dan niet met uitpondstrategieën (niet elke belegger wil uitponden).

[1] Bron: http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huurwoning/puntensysteem-huurwoning/puntensysteem-en-energielabel

Zoals reeds eerder vermeld zal Vivare zodra de koper bekend is deze bij de gemeente Arnhem introduceren en een kennismaking arrangeren, en tevens een zienswijze op de koper aanvragen.

4. Transparantie in toewijzing

"Enserve faciliteert het woonruimteverdeelproces voor corporaties." (bron: Jaarverslag 2013 van Enserve). Of Enserve dit ook wil doen voor andere partijen (er is wel groeistrategie volgens hetzelfde jaarverslag) en of de beoogd koper van deze faciliteit gebruik wil maken, is aan betreffende partijen.

Aangezien de kernvoorraad niet onder 22.000 woningen valt die via het woonruimteverdeelsysteem worden toegewezen, is er in de optiek van Vivare geen noodzaak of wens om deze faciliteit, indien dit mogelijk zou zijn, op te leggen aan de nieuwe verhuurder. Die zal de doelgroep voor de betreffende woningen via eigen kanalen willen bereiken, hetzij via doorexploiteren hetzij uitponden.

Wij merken op dat het aanbod van deze woningen via een andere partij dan een corporatie het voor mensen met een korte wachttijd toch mogelijk maakt snel een goedkope of betaalbare woning te huren. In onze optiek is er plaats voor meer dan één systeem voor dezelfde doelgroep, in de wetenschap dat kernvoorraad 22.000 woningen in Arnhem bij leegkomst sowieso via Enserve worden aangeboden.

Een belegger schakelt vrijwel altijd een professionele beheerorganisatie in voor de exploitatie van de huurwoningen. Die beheerorganisatie zal een eerlijk en transparant proces nastreven, omdat professionele organisaties zich niet kunnen permitteren om anders dan *compliance-proof* (lees: op basis van willekeur en/of vriendjespolitiek) huurwoningen toe te wijzen. Over het algemeen gaat het bij professionele beheerders op basis van binnenkomst van reacties op advertenties, 'wie het eerst komt die het eerst maalt'. In geval er meerdere belangstellenden voor een bepaald type woning zijn, zal in de regel een lijst met geïnteresseerden worden bijgehouden. Bij toewijzing worden soms inkomenseisen gesteld, omdat de verhuurder wil weten of aan de huurverplichting kan worden voldaan.

Beleggers houden de beheerorganisaties scherp door regelmatig verkiezingen uit te schrijven wie in hun optiek de beste beheerorganisatie is. In deze verkiezing komt tot uitdrukking welke beheerorganisatie het meest klantvriendelijk en tegelijkertijd bedrijfsefficiënt heeft geopereerd. Immers, een belegger heeft net als een woningcorporatie belang bij tevreden klanten, een lage mutatiegraad en een goede besteding van de middelen voor planmatig en ander onderhoud om zodoende de complexen

naar bijdetijdse maatstaven in stand en goed exploitabel - te kunnen houden.

5. **Communicatie met huurders**
   Met huurders vindt communicatie over de verkoop plaats zodra dit opportuun in. Dit houdt in dat er voldoende draagvlak moet zijn voor een transactie. Draagvlak is aanwezig als (1) er een koper gevonden is met wie onherroepelijke overeenstemming is bereikt, (2) een positief advies van de huurdersorganisatie is verkregen en (3) een positieve zienswijze van de gemeente is verkregen. Zonder deze voorwaarden is het prematuur om huurders te informeren, omdat zonder deze voorwaarden de verkoop waarschijnlijk geen ministeriële toestemming zal verkrijgen.

   Vivare acht het rustige woongenot van haar huurders als een essentiële verhuurdersverplichting. Huurders blijken vaak te denken dat ze hun huis uit moeten bij verkoop aan een andere verhuurder. Niets is minder waar, koop breekt immers geen huur! Vivare wil vanzelfsprekend geen onrust veroorzaken over verkoopvoornemens die mogelijk niet bewaarheid zullen worden. En Vivare wil graag zelf als eerste over de eventuele verkoop en de gevolgen voor haar huurders communiceren. Daarom hanteert Vivare een uiterst zorgvuldig communicatiebeleid naar alle stakeholders, en in het bijzonder naar haar huurders.

   Zodra de koper bekend is kan het beproefde en reeds eerder gehanteerde communicatieplan worden uitgevoerd. Het draaiboek met communicatieagenda voorziet in alle relevante communicatiemiddelen en -momenten om de huurders over alle veranderingen en gevolgen voor hen op een goede manier te informeren, zowel mondeling als schriftelijk.

   Daarnaast mag Vivare zich verheugen in het aanbod van huurdersorganisatie De Brug, die bij haar positieve advies op de dispositievoorraad expliciet heeft gesteld betrokken te willen worden bij de communicatievoorbereiding en –uitvoering, om op deze wijze vorm te geven aan haar rol als belangenbehartiger. Vivare heeft De Brug toegezegd zeer zeker gebruik te zullen maken van dit aanbod.

Tot slot
Met bovenstaande toelichtingen op de reeds eerder verstrekte informatie heeft Vivare getracht het reeds geschetste beeld over complexgewijze verkoop te completeren. Tegelijkertijd lijkt het een onmogelijke opgave om alle eventuele aandachtspunten en zorgen van stakeholders, en van u als gemeente in het bijzonder, te kunnen aanvoelen en inschatten. Daarom blijft het aanbod tot nader overleg en toelichting vanzelfsprekend gelden.

Bijlagen

1. Woningoverzicht uitpondvoorraad
2. Woningoverzicht gerangschikt naar energielabel en WWS-punten
3. Lijst met eerder aangereikte informatie
   a) Informele brief met zienswijze-aanvraag van 4 juni 2014
   b) Concept brief van 4 juli 2014 met bijlage van ABC Capital inzake uitkomst huurdersaanbod
   c) MG 2013-02 met diverse relevante bijlagen
   d) Samenvatting van wijzigingen tussen MG 2013-02 en MG 2011-04
   e) Presentatie van 4 juni 2014 over de gevolgen van complexverkoop op de afgesproken kernvoorraad (door Volkshuisvesting, Portaal en Vivare)
   f) Presentatie van 4 juni 2014 over onze complexverkoop (door Vivare)
   g) Dispositielijst met kenmerken van de betreffende woningen
   h) Juridische documentatie uit de eigendomsaktes

Bijlage 1 Uitpondvoorraad in complexgewijze dispositievoorraad

Separaat bijgevoegd

Bijlage 2 Woningoverzicht met naar energielabel en WWS-punten

Separaat bijgevoegd

Bijlage 3 Lijst met eerder aangereikt informatie

Separaat bijgevoegd

a. Informele brief met zienswijze-aanvraag van 4 juni 2014
b. Concept brief van 4 juli 2014 met bijlage van ABC Capital inzake uitkomst huurdersaanbod
c. MG 2013-02 met diverse relevante bijlagen
d. Samenvatting van wijzigingen tussen MG 2013-02 en MG 2011-04
e. Presentatie van 4 juni 2014 over de gevolgen van complexverkoop op de afgesproken kernvoorraad (door Volkshuisvesting, Portaal en Vivare)
f. Presentatie van 4 juni 2014 over onze complexverkoop (door Vivare)
g. Dispositielijst met kenmerken van de betreffende woningen
h. Juridische documentatie uit de eigendomsaktes

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

Dpl-typering	CBS-Wijk	Type WWS	Type portfolio 2012	Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente	WWS-punten	Energie-label	Opp. in m² GBO	Netto huur per 31-3-2014	Netto huur per 1-7-2014	Huurverhoging per 1-7-2014	WOZ-waarde 2014
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Zwanenstraat	13-1	6811 DD	Arnhem	101	B	40	€ 396,58	€ 412,44	4,0%	€ 129.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Zwanenstraat	13-2	6811 DD	Arnhem	115	B	50	€ 473,15	€ 492,08	4,0%	€ 138.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Zwanenstraat	10-A	6811 DD	Arnhem	117	B	55	€ 463,76	€ 484,63	4,5%	€ 184.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 3e of hoger zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Varkensstraat	32-3	6811 GN	Arnhem	120	B	54	€ 520,51	€ 541,33	4,0%	€ 174.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 3e of hoger zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Varkensstraat	32-4	6811 GN	Arnhem	120	B	60	€ 520,51	€ 554,34	6,5%	€ 176.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Varkensstraat	32-1	6811 GN	Arnhem	123	B	54	€ 520,51	€ 543,93	4,5%	€ 174.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Zwanenstraat	9-A	6811 DD	Arnhem	124	B	65	€ 458,42	€ 476,76	4,0%	€ 141.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Varkensstraat	32-2	6811 GN	Arnhem	124	B	54	€ 541,17	€ 562,82	4,0%	€ 174.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Rozenstraat	14	6814 EE	Arnhem	131	B	47	Onb	Onb	Onb	€ 125.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Zwanenstraat	9	6811 DD	Arnhem	133	B	43	€ 542,95	€ 564,67	4,0%	€ 148.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Rozenstraat	8	6814 EE	Arnhem	134	B	44	Onb	Onb	Onb	€ 123.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Rozenstraat	20	6814 EE	Arnhem	134	B	44	€ 418,93	€ 418,93	0,0%	€ 122.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Rozenstraat	12	6814 EE	Arnhem	141	B	64	€ 412,33	€ 412,33	0,0%	€ 146.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Rozenstraat	22	6814 EE	Arnhem	146	B	74	€ 376,74	€ 376,74	0,0%	€ 162.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Kastanjelaan	35	6828 GJ	Arnhem	187	B	122	€ 972,05	€ 972,05	0,0%	€ 229.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Kastanjelaan	35-A	6828 GJ	Arnhem	193	B	85	€ 925,80	€ 925,80	0,0%	€ 180.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Meergezinswoning 2e of hoger met lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Kastanjelaan	35-3	6828 GJ	Arnhem	224	B	153	€ 1.224,26	€ 1.224,26	0,0%	€ 215.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Meergezinswoning 1e met lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Kastanjelaan	35-1	6828 GJ	Arnhem	252	B	176	€ 1.150,00	€ 1.150,00	0,0%	€ 240.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Zwanenstraat	14-1	6811 DD	Arnhem	86	C	44	€ 401,81	€ 401,81	0,0%	€ 129.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	Zwanenstraat	14-2	6811 DD	Arnhem	93	C	50	€ 423,06	€ 439,98	4,0%	€ 137.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Zwanenstraat	14-3	6811 DD	Arnhem	97	C	64	€ 444,26	€ 462,03	4,0%	€ 149.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	20	6826 RP	Arnhem	104	C	51	€ 399,95	€ 415,95	4,0%	€ 103.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Zwanenstraat	13-3	6811 DD	Arnhem	106	C	61	€ 497,23	€ 517,12	4,0%	€ 152.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Keulse Slag	142	6826 PX	Arnhem	110	C	51	€ 422,21	€ 439,10	4,0%	€ 95.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Lacomblestraat	18	6826 RP	Arnhem	110	C	51	€ 371,30	€ 395,43	6,5%	€ 112.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Keulse Slag	144	6826 PX	Arnhem	111	C	51	€ 316,61	€ 329,27	4,0%	€ 95.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	32	6826 RP	Arnhem	112	C	51	€ 344,92	€ 358,72	4,0%	€ 100.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	26	6826 RP	Arnhem	113	C	51	€ 417,76	€ 434,47	4,0%	€ 100.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Keulse Slag	138	6826 PX	Arnhem	115	C	51	€ 367,24	€ 381,93	4,0%	€ 95.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Keulse Slag	140	6826 PX	Arnhem	115	C	51	€ 422,17	€ 439,06	4,0%	€ 95.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Keulse Slag	146	6826 PX	Arnhem	115	C	51	€ 367,24	€ 381,93	4,0%	€ 95.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	34	6826 RP	Arnhem	115	C	51	€ 431,11	€ 448,35	4,0%	€ 100.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	15	6844 DE	Arnhem	117	C	73	€ 406,94	€ 423,22	4,0%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Brouwerijweg	36	6814 EL	Arnhem	118	C	50	€ 424,06	€ 424,06	0,0%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Keulse Slag	136	6826 PX	Arnhem	120	C	51	€ 364,15	€ 378,72	4,0%	€ 102.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Lacomblestraat	24	6826 RP	Arnhem	120	C	51	€ 543,33	€ 565,06	4,0%	€ 109.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	7	6844 DE	Arnhem	121	C	73	€ 408,95	€ 425,31	4,0%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	41	6844 DG	Arnhem	121	C	73	€ 408,95	€ 425,31	4,0%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	6	6825 KW	Arnhem	121	C	49	€ 333,28	€ 346,61	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	12	6825 KW	Arnhem	121	C	49	€ 453,37	€ 471,50	4,0%	€ 104.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	14	6825 KW	Arnhem	121	C	49	€ 356,90	€ 371,18	4,0%	€ 104.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Rozenstraat	10	6814 EE	Arnhem	121	C	60	Onb	Onb	Onb	€ 141.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	49	6844 DG	Arnhem	122	C	73	€ 484,09	€ 503,45	4,0%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	134	6844 DK	Arnhem	123	C	73	€ 475,62	€ 494,64	4,0%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	2	6825 KW	Arnhem	124	C	50	€ 379,43	€ 394,61	4,0%	€ 114.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	78	6814 EM	Arnhem	124	C	78	€ 349,47	€ 349,47	0,0%	€ 151.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	13	6844 DE	Arnhem	126	C	82	€ 547,71	€ 569,62	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	45	6844 DG	Arnhem	126	C	82	€ 480,06	€ 499,26	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	140	6844 DK	Arnhem	126	C	82	€ 502,32	€ 522,41	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	4	6825 KW	Arnhem	126	C	49	€ 530,19	€ 551,40	4,0%	€ 114.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Poelwijkstraat	10	6825 KW	Arnhem	127	C	49	€ 480,06	€ 499,26	4,0%	€ 104.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Duplex benedenwoning	APP klein (1 of 2 kamers)	Rozenstraat	16	6814 EE	Arnhem	128	C	48	€ 337,92	€ 337,92	0,0%	€ 126.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Rozenstraat	18	6814 EE	Arnhem	128	C	64	€ 402,27	€ 402,27	0,0%	€ 147.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	9	6844 DE	Arnhem	129	C	82	€ 506,76	€ 527,03	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	11	6844 DE	Arnhem	129	C	82	€ 497,85	€ 517,76	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	43	6844 DG	Arnhem	129	C	82	€ 513,14	€ 533,67	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	47	6844 DG	Arnhem	129	C	82	€ 445,23	€ 463,04	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	3	6823 ET	Arnhem	132	C	71	€ 396,41	€ 412,27	4,0%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Brouwerijweg	92	6814 EN	Arnhem	132	C	47	€ 352,42	€ 352,42	0,0%	€ 124.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	136	6844 DK	Arnhem	133	C	82	€ 542,36	€ 564,05	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	138	6844 DK	Arnhem	133	C	82	€ 529,02	€ 550,18	4,0%	€ 115.000

Vertrouwelijk

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

Dpl-typering	CBS-Wijk	Type WWS	Type portfolio 2012	Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente	WWS-punten	Energie-label	Opp. in m² GBO	Netto huur per 31-3-2014	Netto huur per 1-7-2014	Huurverhoging per 1-7-2014	WOZ-waarde 2014
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	32	6823 EV	Arnhem	133	C	71	€ 577,97	€ 601,09	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	142	6844 DK	Arnhem	134	C	73	€ 506,54	€ 529,33	4,5%	€ 111.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Poelwijkstraat	8	6825 KW	Arnhem	134	C	57	€ 385,50	€ 400,92	4,0%	€ 122.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Terhorststraat	1	6825 KS	Arnhem	134	C	57	€ 528,56	€ 549,70	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	100	6823 AT	Arnhem	134	C	71	€ 478,94	€ 498,10	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	4	6823 EV	Arnhem	134	C	71	€ 413,91	€ 430,47	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Nijenbeeklaan	2	6825 KX	Arnhem	135	C	57	€ 368,80	€ 383,55	4,0%	€ 129.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	88	6823 AT	Arnhem	136	C	71	€ 408,02	€ 424,34	4,0%	€ 150.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	90	6823 AT	Arnhem	136	C	71	€ 413,18	€ 429,71	4,0%	€ 132.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	5	6823 ET	Arnhem	136	C	71	€ 595,78	€ 619,61	4,0%	€ 122.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	27	6823 ET	Arnhem	136	C	71	€ 408,02	€ 424,34	4,0%	€ 124.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	2	6823 EV	Arnhem	136	C	71	€ 408,02	€ 424,34	4,0%	€ 115.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	30	6823 EV	Arnhem	137	C	71	€ 409,98	€ 436,63	6,5%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	8	6825 HD	Arnhem	138	C	57	€ 546,83	€ 568,70	4,0%	€ 138.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	96	6823 AT	Arnhem	138	C	71	€ 413,73	€ 430,28	4,0%	€ 133.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	98	6823 AT	Arnhem	138	C	71	€ 413,73	€ 430,28	4,0%	€ 126.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	6	6823 EV	Arnhem	138	C	71	€ 413,73	€ 430,28	4,0%	€ 137.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	28	6823 EV	Arnhem	138	C	71	€ 413,73	€ 430,28	4,0%	€ 139.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	1	6823 ET	Arnhem	139	C	71	€ 415,78	Onb	Onb	€ 125.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Brouwerijweg	68	6814 EM	Arnhem	139	C	89	€ 504,39	€ 504,39	0,0%	€ 154.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	84	6823 AT	Arnhem	140	C	71	€ 617,88	€ 642,60	4,0%	€ 120.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	92	6823 AT	Arnhem	140	C	71	€ 404,10	€ 420,26	4,0%	€ 132.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	94	6823 AT	Arnhem	140	C	71	€ 577,97	€ 601,09	4,0%	€ 131.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	5	6844 DE	Arnhem	141	C	85	€ 529,31	€ 550,48	4,0%	€ 117.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	19	6844 DE	Arnhem	141	C	85	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	21	6844 DE	Arnhem	141	C	85	€ 510,29	€ 533,25	4,5%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	39	6844 DG	Arnhem	141	C	85	€ 537,99	€ 572,96	6,5%	€ 117.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	51	6844 DG	Arnhem	141	C	88	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 120.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	53	6844 DG	Arnhem	141	C	85	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	55	6844 DG	Arnhem	141	C	85	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	57	6844 DG	Arnhem	141	C	87	€ 587,21	€ 610,70	4,0%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	126	6844 DK	Arnhem	141	C	87	€ 510,29	€ 543,46	6,5%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	130	6844 DK	Arnhem	141	C	85	€ 507,85	€ 540,86	6,5%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	132	6844 DK	Arnhem	141	C	88	€ 520,06	€ 553,86	6,5%	€ 120.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	144	6844 DK	Arnhem	141	C	85	€ 573,39	€ 596,33	4,0%	€ 117.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	4	6825 HD	Arnhem	141	C	49	€ 471,23	€ 490,08	4,0%	€ 133.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	12	6825 HD	Arnhem	141	C	49	€ 376,64	€ 391,71	4,0%	€ 145.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	14	6825 HD	Arnhem	141	C	49	€ 428,06	€ 445,18	4,0%	€ 145.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Dr. Schaepmanlaan	82	6823 AT	Arnhem	141	C	71	€ 439,85	€ 457,44	4,0%	€ 140.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	55	6824 AW	Arnhem	141	C	71	€ 399,90	€ 399,90	0,0%	€ 171.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	57	6824 AW	Arnhem	141	C	71	€ 399,90	€ 399,90	0,0%	€ 170.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 01 Centrum	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Zwanenstraat	8	6811 DD	Arnhem	141	C	83	€ 544,53	€ 566,31	4,0%	€ 141.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	6	6825 HD	Arnhem	143	C	49	€ 439,47	€ 457,05	4,0%	€ 133.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	7	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 459,74	€ 478,13	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	9	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 508,83	€ 529,18	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	11	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 613,58	€ 638,12	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	13	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 595,78	€ 619,61	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	15	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 417,83	€ 444,99	6,5%	€ 125.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Victor de Stuerslaan	17	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 595,77	€ 619,60	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	19	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 427,67	€ 455,47	6,5%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	21	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 595,78	€ 619,61	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	23	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 446,17	€ 464,02	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	25	6823 ET	Arnhem	144	C	71	€ 493,00	€ 525,05	6,5%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	10	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 408,02	€ 424,34	4,0%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	14	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 415,40	€ 432,02	4,0%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	16	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 502,44	€ 535,10	6,5%	€ 137.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	18	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 490,64	€ 510,27	4,0%	€ 131.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	20	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 419,03	€ 435,79	4,0%	€ 138.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	22	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 449,36	€ 467,33	4,0%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	24	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 507,76	€ 528,07	4,0%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 10 Geitenkamp	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Victor de Stuerslaan	26	6823 EV	Arnhem	144	C	71	€ 595,78	€ 619,61	4,0%	€ 139.000

Vertrouwelijk

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

DpI-typering	CBS-Wijk	Type WWS	Type portfolio 2012	Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente	WWS-punten	Energie-label	Opp. in m² GBO	Netto huur per 31-3-2014	Netto huur per 1-7-2014	Huurverhoging per 1-7-2014	WOZ-waarde 2014
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	23	6844 DE	Arnhem	145	C	87	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	34	6814 EL	Arnhem	145	C	71	Onb	Onb	Onb	€ 132.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	128	6844 DK	Arnhem	146	C	85	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	90	6814 EN	Arnhem	147	C	71	€ 401,54	€ 401,54	0,0%	€ 127.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Aalburgstraat	59	6844 DG	Arnhem	179	C	127	€ 584,66	€ 610,97	4,5%	€ 155.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Geertruidenbergpad	22	6844 DM	Arnhem	182	C	108	€ 586,01	€ 609,45	4,0%	€ 150.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	1	6844 DA	Arnhem	182	C	108	€ 597,43	€ 624,31	4,5%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Eindhovensingel	274	6844 CT	Arnhem	187	C	106	€ 639,09	€ 664,65	4,0%	€ 160.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Vosbergenstraat	1	6825 HE	Arnhem	195	C	106	€ 579,62	€ 602,80	4,0%	€ 179.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Duplex bovenwoning	APP zonder lift (> 3 kamers)	Boulevard Heuvelink	133-1	6828 KL	Arnhem	250	C	138	€ 1.200,00	€ 1.200,00	0,0%	€ 329.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Duplex bovenwoning	APP zonder lift (> 3 kamers)	Boulevard Heuvelink	135-1	6828 KL	Arnhem	250	C	167	€ 1.286,26	€ 1.286,26	0,0%	€ 264.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Meergezinswoning 2e of hoger met lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Kastanjelaan	35-2	6828 GJ	Arnhem	251	C	176	€ 1.287,03	€ 1.287,03	0,0%	€ 240.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-6	6841 HD	Arnhem	79	D	42	€ 291,88	€ 303,56	4,0%	€ 87.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-8	6841 HD	Arnhem	79	D	37	€ 291,88	€ 303,56	4,0%	€ 77.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-5	6841 HD	Arnhem	81	D	36	€ 263,38	€ 273,92	4,0%	€ 77.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-1	6841 HD	Arnhem	85	D	36	€ 316,20	€ 330,43	4,5%	€ 83.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-7	6841 HD	Arnhem	90	D	35	€ 324,67	€ 337,66	4,0%	€ 80.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Brouwerijweg	84-B	6814 EN	Arnhem	99	D	37	€ 296,77	€ 296,77	0,0%	€ 123.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	22	6826 RP	Arnhem	100	D	51	€ 301,09	€ 313,13	4,0%	€ 99.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Lacomblestraat	28	6826 RP	Arnhem	101	D	51	€ 404,41	€ 420,59	4,0%	€ 100.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-9	6841 HD	Arnhem	102	D	60	€ 400,46	€ 416,48	4,0%	€ 106.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Brouwerijweg	80	6814 EM	Arnhem	106	D	46	€ 264,49	€ 264,49	0,0%	€ 134.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 04 Presikhaaf West	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Lacomblestraat	30	6826 RP	Arnhem	108	D	51	€ 488,97	€ 508,53	4,0%	€ 109.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	28	6814 EL	Arnhem	108	D	37	Onb	Onb	Onb	€ 124.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	32	6814 EL	Arnhem	108	D	55	€ 320,42	€ 320,42	0,0%	€ 124.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Brouwerijweg	30	6814 EL	Arnhem	112	D	60	€ 351,24	€ 351,24	0,0%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning 2e zonder lift	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-10	6841 HD	Arnhem	113	D	52	€ 328,38	€ 341,52	4,0%	€ 106.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Eindhovensingel	270	6844 CT	Arnhem	122	D	70	€ 421,34	€ 448,73	6,5%	€ 114.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	32	6844 DD	Arnhem	122	D	70	€ 411,44	€ 427,90	4,0%	€ 112.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	84-A	6814 EN	Arnhem	122	D	79	€ 396,55	€ 396,55	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	22	6814 EL	Arnhem	127	D	87	€ 456,86	€ 456,86	0,0%	€ 147.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 14 Heijenoord en Lombok	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Brouwerijweg	20	6814 EL	Arnhem	128	D	61	€ 402,78	€ 402,78	0,0%	€ 117.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	49	6844 DB	Arnhem	131	D	87	€ 456,01	€ 485,65	6,5%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	55	6844 DB	Arnhem	131	D	87	€ 461,39	€ 479,85	4,0%	€ 136.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	117	6844 DC	Arnhem	131	D	87	€ 456,25	€ 474,50	4,0%	€ 137.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Eindhovensingel	272	6844 CT	Arnhem	134	D	70	€ 429,39	€ 448,71	4,5%	€ 123.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	30	6844 DD	Arnhem	134	D	70	€ 427,34	€ 444,43	4,0%	€ 119.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinshoekwoning	EGW (< 2 kamers)	Rhederoordlaan	2	6825 GX	Arnhem	135	D	57	€ 558,45	€ 594,75	6,5%	€ 126.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 05 Presikhaaf Oost	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Dukenburgstraat	2	6825 HD	Arnhem	135	D	50	€ 412,02	€ 428,50	4,0%	€ 133.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Meergezinswoning begane grond	APP zonder lift (> 3 kamers)	Aalburgstraat	17	6844 DE	Arnhem	137	D	88	€ 507,85	€ 528,16	4,0%	€ 120.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	51	6844 DB	Arnhem	146	D	91	€ 472,67	€ 491,58	4,0%	€ 121.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	53	6844 DB	Arnhem	146	D	91	€ 666,14	€ 692,79	4,0%	€ 120.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	121	6844 DC	Arnhem	146	D	91	€ 467,48	€ 486,18	4,0%	€ 122.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Teteringenstraat	119	6844 DC	Arnhem	150	D	91	€ 679,29	€ 699,48	3,0%	€ 118.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	123	6844 DC	Arnhem	154	D	87	€ 589,64	€ 613,23	4,0%	€ 135.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Aalburgstraat	37	6844 DG	Arnhem	176	D	106	€ 581,86	€ 605,13	4,0%	€ 146.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Eindhovensingel	258	6844 CT	Arnhem	176	D	106	€ 622,71	€ 647,62	4,0%	€ 147.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Eindhovensingel	276	6844 CT	Arnhem	176	D	106	€ 596,93	€ 620,81	4,0%	€ 148.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Eindhovensingel	278	6844 CT	Arnhem	176	D	106	€ 588,93	€ 615,43	4,5%	€ 147.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	36	6844 DD	Arnhem	176	D	106	€ 586,59	€ 610,05	4,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	105	6844 DC	Arnhem	176	D	106	€ 593,27	€ 619,97	4,5%	€ 143.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	107	6844 DC	Arnhem	176	D	106	€ 611,28	€ 651,01	6,5%	€ 143.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Aalburgstraat	148	6844 DK	Arnhem	179	D	106	€ 588,59	€ 612,13	4,0%	€ 152.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	7	6844 DA	Arnhem	179	D	108	€ 594,31	€ 618,08	4,0%	€ 155.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	9	6844 DA	Arnhem	179	D	108	€ 608,00	€ 647,52	6,5%	€ 155.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	15	6844 DA	Arnhem	179	D	108	€ 593,73	€ 617,48	4,0%	€ 156.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	20	6844 DD	Arnhem	179	D	106	€ 699,48	€ 699,48	0,0%	€ 154.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	28	6844 DD	Arnhem	179	D	106	€ 635,48	€ 660,90	4,0%	€ 158.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	42	6844 DD	Arnhem	179	D	106	€ 681,02	€ 699,48	2,7%	€ 149.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	67	6844 DB	Arnhem	179	D	108	€ 681,02	€ 699,48	2,7%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	69	6844 DB	Arnhem	179	D	108	€ 592,13	€ 615,82	4,0%	€ 153.000

Vertrouwelijk

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

DpI-typering	CBS-Wijk	Type WWS	Type portfolio 2012	Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente	WWS-punten	Energie-label	Opp. in m² GBO	Netto huur per 31-3-2014	Netto huur per 1-7-2014	Huurverhoging per 1-7-2014	WOZ-waarde 2014
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	73	6844 DB	Arnhem	179	D	108	€ 585,53	€ 608,95	4,0%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	75	6844 DB	Arnhem	179	D	127	€ 632,86	€ 661,34	4,5%	€ 178.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	83	6844 DB	Arnhem	179	D	108	€ 584,66	€ 608,05	4,0%	€ 155.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	129	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 681,02	€ 699,48	2,7%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	135	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 596,93	€ 620,81	4,0%	€ 154.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	141	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 595,85	€ 622,66	4,5%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	159	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 593,27	€ 617,00	4,0%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	161	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 593,27	€ 617,00	4,0%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	173	6844 DC	Arnhem	179	D	108	€ 593,27	€ 617,00	4,0%	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Aalburgstraat	65	6844 DG	Arnhem	182	D	108	€ 608,00	€ 647,52	6,5%	€ 146.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Aalburgstraat	88	6844 DJ	Arnhem	182	D	108	€ 599,80	€ 623,79	4,0%	€ 147.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Eindhovensingel	288	6844 CT	Arnhem	182	D	108	€ 620,50	€ 660,83	6,5%	€ 155.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	33	6844 DB	Arnhem	182	D	108	€ 596,93	€ 620,81	4,0%	€ 148.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 22 De Laar	Eengezinshoekwoning	EGW (> 4 kamers)	Teteringenstraat	79	6844 DB	Arnhem	182	D	108	€ 596,93	€ 620,81	4,0%	€ 146.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Duplex benedenwoning	APP zonder lift (> 3 kamers)	Boulevard Heuvelink	133	6828 KL	Arnhem	251	D	148	€ 1.312,00	€ 1.312,00	0,0%	€ 366.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Duplex benedenwoning	APP zonder lift (> 3 kamers)	Boulevard Heuvelink	135	6828 KL	Arnhem	300	D	112	€ 1.556,74	€ 1.556,74	0,0%	€ 295.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-4	6841 HD	Arnhem	78	E	37	€ 279,68	€ 290,87	4,0%	€ 83.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-3	6841 HD	Arnhem	79	E	35	€ 294,73	€ 313,89	6,5%	€ 85.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 16 Malburgen West	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	De Praets	1-2	6841 HD	Arnhem	80	E	28	€ 288,04	€ 299,56	4,0%	€ 84.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (< 2 kamers)	Molenbeekstraat	51	6824 AW	Arnhem	119	E	66	€ 465,87	€ 465,87	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	41	6824 AW	Arnhem	124	E	66	€ 292,19	€ 292,19	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	43	6824 AW	Arnhem	124	E	66	€ 292,19	€ 292,19	0,0%	€ 143.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	47	6824 AW	Arnhem	127	E	66	€ 346,07	€ 346,07	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (3 kamers)	Molenbeekstraat	45	6824 AW	Arnhem	128	E	66	€ 508,10	€ 508,10	0,0%	€ 143.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Eengezinstussenwoning	EGW (> 4 kamers)	Molenbeekstraat	49	6824 AW	Arnhem	130	E	73	€ 300,97	€ 300,97	0,0%	€ 152.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Molenbeekstraat	39	6824 AW	Arnhem	88	F	44	€ 292,51	€ 292,51	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Molenbeekstraat	35	6824 AW	Arnhem	106	F	42	Onb	Onb	Onb	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Molenbeekstraat	37	6824 AW	Arnhem	107	F	92	Onb	Onb	Onb	€ 153.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Molenbeekstraat	33	6824 AW	Arnhem	122	F	86	€ 367,40	€ 367,40	0,0%	€ 149.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Onbekend	APP zonder lift (> 3 kamers)	Parkstraat	40	6828 JK	Arnhem	141	F	108	€ 973,74	€ 973,74	0,0%	€ 175.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 02 Spijkerkwartier	Onbekend	APP zonder lift (kamers onbekend)	Parkstraat	38	6828 JK	Arnhem	0	G	122	€ 1.100,00	€ 1.100,00	0,0%	€ 222.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning begane grond	APP klein (1 of 2 kamers)	Molenbeekstraat	29	6824 AW	Arnhem	102	G	42	€ 365,62	€ 365,62	0,0%	€ 144.000
Zelfstandige woongelegenheid	Wijk 08 Velperweg en omgeving	Meergezinswoning 1e zonder lift	APP zonder lift (> 3 kamers)	Molenbeekstraat	31	6824 AW	Arnhem	110	G	86	€ 356,68	€ 356,68	0,0%	€ 153.000
Totaal										**16.412**	**€ 106.593**	**€ 109.660**	**2,9%**	**€ 29.355.000**

Energielabel	WWS-punten minimaal	WWS-punten maximaal
B	101	252
C	86	251
D	79	300
E	78	130
F	88	141
G		110

Vertrouwelijk

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

	Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente	Verkoop-categorie
1	Aalburgstraat	37	6844 DG	Arnhem	Uitponden
2	Aalburgstraat	59	6844 DG	Arnhem	Uitponden
3	Aalburgstraat	65	6844 DG	Arnhem	Uitponden
4	Aalburgstraat	88	6844 DJ	Arnhem	Uitponden
5	Aalburgstraat	148	6844 DK	Arnhem	Uitponden
6	Eindhovensingel	258	6844 CT	Arnhem	Uitponden
7	Eindhovensingel	270	6844 CT	Arnhem	Uitponden
8	Eindhovensingel	272	6844 CT	Arnhem	Uitponden
9	Eindhovensingel	274	6844 CT	Arnhem	Uitponden
10	Eindhovensingel	276	6844 CT	Arnhem	Uitponden
11	Eindhovensingel	278	6844 CT	Arnhem	Uitponden
12	Eindhovensingel	288	6844 CT	Arnhem	Uitponden
13	Geertruidenbergpad	22	6844 DM	Arnhem	Uitponden
14	Teteringenstraat	1	6844 DA	Arnhem	Uitponden
15	Teteringenstraat	7	6844 DA	Arnhem	Uitponden
16	Teteringenstraat	9	6844 DA	Arnhem	Uitponden
17	Teteringenstraat	15	6844 DA	Arnhem	Uitponden
18	Teteringenstraat	20	6844 DD	Arnhem	Uitponden
19	Teteringenstraat	28	6844 DD	Arnhem	Uitponden
20	Teteringenstraat	30	6844 DD	Arnhem	Uitponden
21	Teteringenstraat	32	6844 DD	Arnhem	Uitponden
22	Teteringenstraat	33	6844 DB	Arnhem	Uitponden
23	Teteringenstraat	36	6844 DD	Arnhem	Uitponden
24	Teteringenstraat	42	6844 DD	Arnhem	Uitponden
25	Teteringenstraat	49	6844 DB	Arnhem	Uitponden
26	Teteringenstraat	51	6844 DB	Arnhem	Uitponden
27	Teteringenstraat	53	6844 DB	Arnhem	Uitponden
28	Teteringenstraat	55	6844 DB	Arnhem	Uitponden
29	Teteringenstraat	67	6844 DB	Arnhem	Uitponden
30	Teteringenstraat	69	6844 DB	Arnhem	Uitponden
31	Teteringenstraat	73	6844 DB	Arnhem	Uitponden
32	Teteringenstraat	75	6844 DB	Arnhem	Uitponden
33	Teteringenstraat	79	6844 DB	Arnhem	Uitponden
34	Teteringenstraat	83	6844 DB	Arnhem	Uitponden
35	Teteringenstraat	105	6844 DC	Arnhem	Uitponden
36	Teteringenstraat	107	6844 DC	Arnhem	Uitponden
37	Teteringenstraat	117	6844 DC	Arnhem	Uitponden
38	Teteringenstraat	119	6844 DC	Arnhem	Uitponden
39	Teteringenstraat	121	6844 DC	Arnhem	Uitponden
40	Teteringenstraat	123	6844 DC	Arnhem	Uitponden
41	Teteringenstraat	129	6844 DC	Arnhem	Uitponden
42	Teteringenstraat	135	6844 DC	Arnhem	Uitponden
43	Teteringenstraat	141	6844 DC	Arnhem	Uitponden
44	Teteringenstraat	159	6844 DC	Arnhem	Uitponden
45	Teteringenstraat	161	6844 DC	Arnhem	Uitponden
46	Teteringenstraat	173	6844 DC	Arnhem	Uitponden
47	Dr. Schaepmanlaan	82	6823 AT	Arnhem	Uitponden
48	Dr. Schaepmanlaan	84	6823 AT	Arnhem	Uitponden
49	Dr. Schaepmanlaan	88	6823 AT	Arnhem	Uitponden
50	Dr. Schaepmanlaan	90	6823 AT	Arnhem	Uitponden
51	Dr. Schaepmanlaan	92	6823 AT	Arnhem	Uitponden
52	Dr. Schaepmanlaan	94	6823 AT	Arnhem	Uitponden
53	Dr. Schaepmanlaan	96	6823 AT	Arnhem	Uitponden
54	Dr. Schaepmanlaan	98	6823 AT	Arnhem	Uitponden

-Vertrouwelijk-

55	Dr. Schaepmanlaan	100	6823 AT	Arnhem	Uitponden
56	Victor de Stuerslaan	1	6823 ET	Arnhem	Uitponden
57	Victor de Stuerslaan	3	6823 ET	Arnhem	Uitponden
58	Victor de Stuerslaan	5	6823 ET	Arnhem	Uitponden
59	Victor de Stuerslaan	7	6823 ET	Arnhem	Uitponden
60	Victor de Stuerslaan	9	6823 ET	Arnhem	Uitponden
61	Victor de Stuerslaan	11	6823 ET	Arnhem	Uitponden
62	Victor de Stuerslaan	13	6823 ET	Arnhem	Uitponden
63	Victor de Stuerslaan	15	6823 ET	Arnhem	Uitponden
64	Victor de Stuerslaan	17	6823 ET	Arnhem	Uitponden
65	Victor de Stuerslaan	19	6823 ET	Arnhem	Uitponden
66	Victor de Stuerslaan	21	6823 ET	Arnhem	Uitponden
67	Victor de Stuerslaan	23	6823 ET	Arnhem	Uitponden
68	Victor de Stuerslaan	25	6823 ET	Arnhem	Uitponden
69	Victor de Stuerslaan	27	6823 ET	Arnhem	Uitponden
70	Victor de Stuerslaan	2	6823 EV	Arnhem	Uitponden
71	Victor de Stuerslaan	4	6823 EV	Arnhem	Uitponden
72	Victor de Stuerslaan	6	6823 EV	Arnhem	Uitponden
73	Victor de Stuerslaan	10	6823 EV	Arnhem	Uitponden
74	Victor de Stuerslaan	14	6823 EV	Arnhem	Uitponden
75	Victor de Stuerslaan	16	6823 EV	Arnhem	Uitponden
76	Victor de Stuerslaan	18	6823 EV	Arnhem	Uitponden
77	Victor de Stuerslaan	20	6823 EV	Arnhem	Uitponden
78	Victor de Stuerslaan	22	6823 EV	Arnhem	Uitponden
79	Victor de Stuerslaan	24	6823 EV	Arnhem	Uitponden
80	Victor de Stuerslaan	26	6823 EV	Arnhem	Uitponden
81	Victor de Stuerslaan	28	6823 EV	Arnhem	Uitponden
82	Victor de Stuerslaan	30	6823 EV	Arnhem	Uitponden
83	Victor de Stuerslaan	32	6823 EV	Arnhem	Uitponden

-Vertrouwelijk-

Vivare
mevrouw [redacted]
Postbus 5270
6802 EG Arnhem

Datum : 9 juni 2015
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Zaaknummer : 2014-06-00548
Contactpersoon : [redacted]
Telefoonnummer : [redacted]

Onderwerp : zienswijze op koper woningen Vivare

Geachte mevrouw [redacted]

Het doet ons genoegen u te kunnen melden dat wij een positieve zienswijze hebben op Quantum Strategic Partners Ltd. als koper van uw 216 woningen.

Onze positieve zienswijze is op gebaseerd op de uitkomsten van het overleg dat wethouder Gerrie Elfrink op 4 juni 2015 heeft gevoerd met Soros, Hoen vastgoedbeheer en u als verkopende partij.
De uitkomsten van dit gesprek die in de brief van Hoen vastgoedbeheer van 8 juni 2015 zijn vastgelegd geven voor een belangrijk deel de onderbouwing voor deze zienswijze.

Het feit dat ook de Samenwerkende Huurdersorganisaties (SHO), waaronder De Brug hbv, een positieve zienswijze heeft afgegeven op Soros vormt de aanvullende onderbouwing . Ook onder deze zienswijze ligt een brief van Hoen vastgoedbeheer met daarin de bevestiging van de met de SHO gemaakte afspraken.

Wij wensen u veel succes met de verdere afhandeling van de verkoop.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
namens het college,

[redacted]
Hoofd van de afdeling Ruimte A

i.a.a.: weth. Elfrink, [redacted]

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 (lokaal tarief) • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

HOEN
VASTGOEDBEHEER BV

POSTBUS 75466
1070 AL AMSTERDAM
CRONENBURG 2
1081 GN AMSTERDAM
TEL 020 - 305 44 77
FAX 020 - 305 44 80
WWW.HOEN.NL
BEHEER@HOEN.NL
BTW NUMMER NL819760237B01
KVK AMSTERDAM NR. 34308504

Gemeente Arnhem
Ter attentie van de heer G. Elfrink
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Amsterdam, 8 juni 2015

Betreft: zienswijze op Soros als koper van verhuurde woningen van Vivare

Geachte heer Elfrink,

Soros, Ben Barnett, en Hoen, [redacted] en ondergetekende, blikken terug op een plezierige kennismaking met u op het gemeentehuis in Arnhem afgelopen vrijdag, waarvoor hartelijk dank. Wij hebben het erg op prijs gesteld in alle rust en openhartig te kunnen spreken over de motieven van Soros tot de woningaankoop, haar filosofie ten aanzien van het behouden van een goede kwaliteit van het vastgoed en tevredenheid van huurders en de werkwijze die Soros en Hoen hierbij hanteren.

U heeft ons duidelijk gemaakt dat het voor de gemeente Arnhem en u als wethouder van groot belang is een maatschappelijk verantwoorde en voor het publiek begrijpelijke onderbouwing te hebben voor beslissingen die u zorgvuldig neemt over de sociale woningvoorraad. Het heeft ons verheugd dat de voorwaarden uit uw zienswijze van 20 januari 2015 door Vivare, haar huurdersorganisatie De Brug en de gezamenlijke woningcorporaties adequaat zijn vervuld.

Nu is het aan Soros om haar deel van de betreffende onderbouwing aan te reiken. Daarom bevestigen wij u hierbij namens Soros en Hoen graag de uitleg en afspraken die in de bespreking van gisteren aan de orde zijn gekomen. Vanzelfsprekend blijven wij graag bereid tot nadere toelichting en overleg, nu en in de toekomst.

De volgende onderwerpen zijn aan de orde gekomen:

Motief en beleggingshorizon van Soros voor deze woningen
Soros heeft als beleggingsdoel het opgebouwde familiekapitaal te beschermen, waarbij opbrengsten boven gewenst niveau veelal worden aangewend voor goede doelenfondsen. Soros investeert onder andere in sociale huurwoningen. Deze leveren een redelijke huurstroom op tegen een laag risico. Soros beoordeelt de Nederlandse huurwoningmarkt als positief, omdat in Nederland onder meer sprake is van een goede demografie, kwalitatief hoogwaardige huizen en een nette betalingsmoraal. Soros is van plan de woningen in Nederland, waaronder die in Arnhem, dan ook langjarig te exploiteren, net als een woningcorporatie. Dit betekent dat Soros groot belang hecht aan rustig woongenot, tevreden huurders, zo min mogelijk mutaties en zo min mogelijk leegstand.

Onderhoud
In de koopovereenkomst tussen Soros en Vivare staat dat Soros minimaal de huidige onderhoudskwaliteit en leefbaarheid in stand houdt. Soros beschouwt dit als vanzelfsprekend. Er is

een directe relatie tussen tevreden huurder en de kwaliteit van de woning. Dit betekent dat Soros via Hoen stuurt op goed onderhouden woningen. Net als Vivare zal Soros adequaat inspelen op reparatieverzoeken en daar ook zoveel mogelijk lokale partners bij betrekken voor de uitvoering van werkzaamheden. Ook werkt Soros via Hoen met meerjarenonderhoudsbegroting om de kwaliteit van de woningen naar bijdetijdse maatstaven te bewaren. Hierbij is ook op woningniveau aandacht voor duurzaamheid en betaalbaarheid. Dit is in het belang van tevreden huurders en weinig mutaties. Zodra de koop rond is, zal Hoen Soros adviseren over onderhoud en eventueel te nemen maatregelen ten behoeve van een verantwoorde langjarige exploitatie.

Huurprijs

Voor Soros gelden dezelfde wettelijke regels als voor Vivare bij huurprijswijzigingen als gevolg van leegkomst en jaarlijkse indexering. Zo min mogelijk mutaties en leegstand is een belangrijk uitgangspunt. Liever wil Soros niet het onderste uit de kan als dit leidt tot onnodig lange leegstand en/of tot betalingsproblemen bij huurders met alle gevolgen van dien. Hoen stelt bij leegkomst eerst opnieuw het energielabel en de puntentelling vast. Vervolgens zoekt Hoen voor de huurprijs een optimum tussen marktconformiteit, WWS-punten en de betaalbaarheid voor de kandidaat-huurder, waarbij uiteraard de huur conform WWS-punten als plafond dient. Dit vakspecialistische maat- en mensenwerk is een van de redenen waarom Soros in Nederland voor Hoen als partner heeft gekozen. Hoen heeft het vertrouwen van Soros, omdat zij begrijpt dat voor Soros de prioriteit ligt bij continuïteit.

Toewijzing

Enserve staat alleen open voor woningcorporaties. Zou Enserve opengesteld worden voor andere verhuurders, dan is Soros bereid te overwegen hieraan deel te nemen. Het voordeel voor Soros is dat de snelheid van wederverhuur kan toenemen, omdat er direct kandidaat huurders zijn. Dit voorkomt onnodige leegstand. Daarnaast is Soros van mening dat er ook voordelen voor de huurmarkt zijn als goedkope en betaalbare woningen kunnen worden verhuurd aan kandidaat-huurders zonder wachttijd.

Hoen adverteert via de makelaar en maakt op die manier kenbaar dat de woning te huur is. Ook willen sommige gemeenten aan Hoen doorgeven welke kandidaat-huurders zich bij hen hebben gemeld, een initiatief dat Hoen graag omarmt. Hoen onderzoekt bij de toewijzing of met de eerste kandidaat-huurder die zich meldt een huurovereenkomst kan worden gesloten. Hoen toetst het inkomen om te beoordelen of deze de huur kan blijven opbrengen. Als de kandidaat-huurder volgens 'de norm' onvoldoende inkomen heeft, zoeken we samen naar andere zekerheden waaruit blijkt dat de huurder de overeengekomen huur kan blijven betalen. Goed betalingsgedrag bij een vorige verhuurder of een relatie die garant kan staan, geven bijvoorbeeld voldoende vertrouwen. Hoen stelt zich dan flexibel en meedenkend op. Snelheid en flexibiliteit zijn immers in het belang van zowel de kandidaat-huurder als Soros.

Gemakspakket

Soros is overeengekomen het Gemakspakket voor huurders van Vivare te continueren. In de vrije markthuur sector is het Gemakspakket nog onbekend. Maar we leren graag van woningcorporaties en zijn positief over dit instrument. Als het bevalt, dan overweegt Hoen dit ook aan andere huurders aan te bieden. We zijn verheugd dat het voor de huurders van Vivare een geruststellende gedachte is dat er met de komst van Soros als nieuwe eigenaar dus niet veel verandert.

HOEN
VASTGOEDBEHEER BV

Referenties
Soros heeft in Nederland nog geen referenties, Hoen vanzelfsprekend wel. Deze referenties zijn desgevraagd aangereikt aan en geverifieerd door zowel HVR als het Huurdershuis in opdracht van SHO. Hoen is zeer content met de positieve uitkomsten van die verificaties.

Tot slot
Tot slot merken wij op dat Soros met de aankoop van woningen van Vivare één van haar eerste stappen op de Nederlandse woningmarkt zet. Soros heeft zich al ruim drie jaar verdiept in de Nederlandse woningmarkt, de wetgeving en gebruiken en de sentimenten. Soros is dan ook verheugd over de aankoop van de woningportefeuille van Vivare en haar positie in deze regio. Soros hoopt meer woningen in Nederland te kunnen verwerven en staat altijd open voor suggesties dienaangaande.

Mede namens Soros vertrouwen u hiermee van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,

Hoen

[redacted]

GEMEENTE Arnhem

GESCAND
UDB
22 JAN. 2015

Vivare
Mevrouw [redacted]
Postbus 5270
6802 EG ARNHEM

Datum : 20 januari 2015
Uw kenmerk : 2014.0.109.929/KD
Zaaknummer : 2014-06-00548
Contactpersoon : [redacted]
Telefoonnummer : [redacted]

Onderwerp : voorgenomen verkoop 216 woningen

Geachte mevrouw [redacted]

In uw brief van 4 juni 2014 geeft u het voornemen aan om 216 woningen in Arnhem te verkopen. Deze voorgenomen complexgewijze verkoop maakt onderdeel uit van in totaal bijna 700 te verkopen woningen in het gehele werkgebied van Vivare.
Het is uw bedoeling om de gehele dispositievoorraad aan één belegger te verkopen. De gevraagde zienswijze betreft in deze fase van het verkoopproces de zienswijze met betrekking tot de te verkopen woningen. Zodra met de koper tot overeenstemming gekomen is zal er een overleg met deze belegger plaatsvinden en wordt de zienswijze met betrekking tot deze partij gevraagd.

In onze beoordeling hebben wij vooral gekeken naar vier onderdelen die naar ons oordeel in het kader van de lokale volkshuisvesting van belang zijn. Het gaat daarbij om de instandhouding van de omvang van kernvoorraad zoals vastgelegd in het huidige partnership, om de kwaliteit van de woningen, om het hanteren van de regels die gelden voor complexgewijs verkopen van woningen en om het effect op de wijken.
Het meest zwaarwegende aspect hierin vormt de instandhouding van de kernvoorraad. Hierover stelt u duidelijk dat aan de prestatie afspraak inzake de minimale kernvoorraad van 22.000 woningen voldaan blijft worden. Gedurende de resterende looptijd van deze afspraak sturen de corporaties gezamenlijk op de naleving hiervan. Voor ons is deze uitspraak van doorslaggevende betekenis in de afweging geweest.

De uitkomst van onze afweging resulteert in een positieve zienswijze op de complexgewijze verkoop van de in de bijlage genoemde 216 woningen.
Privaatrechtelijk stellen wij, zoals met u overeengekomen, als voorwaarde voor toestemming aan deze complexgewijze verkoop de betaling van een afdracht groot € 53.992 voor het complex van vier bruidsschatwoningen gelegen aan de Brouwerijweg 20+22 en 84A+84B te Arnhem.
De overige bijzondere bepalingen in de onderliggende akten zullen in goed overleg bij mandaat worden afgedaan.

Hoogachtend
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris, de burgemeester,

Bijlage(n): 1. overzicht te verkopen complexen

i.a.a. [redacted]

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

Complexgewijze verkoopportefeuille Vivare - gemeente Arnhem

bijlage bij zienswijzebrief gemeente Arnhem

Adres	Huisnr	Postcode	Gemeente
Aalburgstraat	5	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	7	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	9	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	11	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	13	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	15	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	17	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	19	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	21	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	23	6844 DE	Arnhem
Aalburgstraat	37	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	39	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	41	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	43	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	45	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	47	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	49	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	51	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	53	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	55	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	57	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	59	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	65	6844 DG	Arnhem
Aalburgstraat	88	6844 DJ	Arnhem
Aalburgstraat	126	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	128	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	130	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	132	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	134	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	136	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	138	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	140	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	142	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	144	6844 DK	Arnhem
Aalburgstraat	148	6844 DK	Arnhem
Boulevard Heuvelink	133	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	135	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	133-1	6828 KL	Arnhem
Boulevard Heuvelink	135-1	6828 KL	Arnhem
Brouwerijweg	20	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	22	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	28	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	30	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	32	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	34	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	36	6814 EL	Arnhem
Brouwerijweg	68	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	78	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	80	6814 EM	Arnhem
Brouwerijweg	90	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	92	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	84-A	6814 EN	Arnhem
Brouwerijweg	84-B	6814 EN	Arnhem
De Praets	1-1	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-10	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-2	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-3	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-4	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-5	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-6	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-7	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-8	6841 HD	Arnhem
De Praets	1-9	6841 HD	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	82	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	84	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	88	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	90	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	92	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	94	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	96	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	98	6823 AT	Arnhem
Dr. Schaepmanlaan	100	6823 AT	Arnhem
Dukenburgstraat	2	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	4	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	6	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	8	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	12	6825 HD	Arnhem
Dukenburgstraat	14	6825 HD	Arnhem
Eindhovensingel	258	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	270	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	272	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	274	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	276	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	278	6844 CT	Arnhem
Eindhovensingel	288	6844 CT	Arnhem
Geertruidenbergpad	22	6844 DM	Arnhem
Kastanjelaan	35	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-1	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-2	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-3	6828 GJ	Arnhem
Kastanjelaan	35-A	6828 GJ	Arnhem
Keulse Slag	136	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	138	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	140	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	142	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	144	6826 PX	Arnhem
Keulse Slag	146	6826 PX	Arnhem
Lacomblestraat	18	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	20	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	22	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	24	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	26	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	28	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	30	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	32	6826 RP	Arnhem
Lacomblestraat	34	6826 RP	Arnhem
Molenbeekstraat	29	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	31	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	33	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	35	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	37	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	39	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	41	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	43	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	45	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	47	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	49	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	51	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	55	6824 AW	Arnhem
Molenbeekstraat	57	6824 AW	Arnhem
Nijenbeeklaan	2	6825 KX	Arnhem
Parkstraat	38	6828 JK	Arnhem
Parkstraat	40	6828 JK	Arnhem
Poelwijkstraat	2	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	4	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	6	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	8	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	10	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	12	6825 KW	Arnhem
Poelwijkstraat	14	6825 KW	Arnhem
Rhederoordlaan	2	6825 GX	Arnhem
Rozenstraat	8	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	10	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	12	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	14	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	16	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	18	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	20	6814 EE	Arnhem
Rozenstraat	22	6814 EE	Arnhem
Terhorststraat	1	6825 KS	Arnhem
Teteringenstraat	1	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	7	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	9	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	15	6844 DA	Arnhem
Teteringenstraat	20	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	28	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	30	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	32	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	33	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	36	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	42	6844 DD	Arnhem
Teteringenstraat	49	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	51	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	53	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	55	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	67	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	69	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	73	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	75	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	79	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	83	6844 DB	Arnhem
Teteringenstraat	105	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	107	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	117	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	119	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	121	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	123	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	129	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	135	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	141	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	159	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	161	6844 DC	Arnhem
Teteringenstraat	173	6844 DC	Arnhem
Varkensstraat	32-1	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-2	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-3	6811 GN	Arnhem
Varkensstraat	32-4	6811 GN	Arnhem
Victor de Stuerslaan	1	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	2	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	3	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	4	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	5	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	6	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	7	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	9	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	10	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	11	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	13	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	14	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	15	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	16	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	17	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	18	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	19	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	20	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	21	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	22	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	23	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	24	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	25	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	26	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	27	6823 ET	Arnhem
Victor de Stuerslaan	28	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	30	6823 EV	Arnhem
Victor de Stuerslaan	32	6823 EV	Arnhem
Vosbergenstraat	1	6825 HE	Arnhem
Zwanenstraat	8	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	9	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	10-A	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-1	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-2	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	13-3	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-1	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-2	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	14-3	6811 DD	Arnhem
Zwanenstraat	9-A	6811 DD	Arnhem

35 GESCAND
UDB
18 JUNI 2015

GEMEENTE
Arnhem

Vivare
Mevrouw [redacted]
Postbus 5270
6802 EG ARNHEM

VERZONDEN 17 JUNI 2015

Datum	:	
Uw kenmerk	:	
Ons kenmerk	:	2015.0.056.780/cg
Zaaknummer	:	2014-06-00548
Contactpersoon	:	[redacted]
Telefoonnummer	:	

Onderwerp : zienswijze op koper woningen Vivare

Geachte mevrouw [redacted]

Hierbij melden wij u dat wij een positieve zienswijze hebben op Quantum Strategic Partners Ltd. als koper van uw 216 woningen.

Onze positieve zienswijze is op gebaseerd op de uitkomsten van het overleg dat wethouder Gerrie Elfrink op 4 juni 2015 heeft gevoerd met Soros, Hoen vastgoedbeheer en u als verkopende partij.
De uitkomsten van dit gesprek die in de brief van Hoen vastgoedbeheer van 8 juni 2015 zijn vastgelegd geven voor een belangrijk deel de onderbouwing voor deze zienswijze.

Het feit dat ook de Samenwerkende Huurdersorganisaties (SHO), waaronder De Brug hbv, een positieve zienswijze heeft afgegeven op Soros vormt de aanvullende onderbouwing . Ook onder deze zienswijze ligt een brief van Hoen vastgoedbeheer met daarin de bevestiging van de met de SHO gemaakte afspraken.

Wij wensen u veel succes met de verdere afhandeling van de verkoop.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
namens het college,

[redacted]

i.a.a.: weth. Elfrink.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900 - 1809 (lokaal tarief) • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

2017-1021462y

ILT
Handhavingsbeleid
Juridische Zaken

Datum
28 november 2017

Ons kenmerk
O-5-17-0071.001

BIJLAGE 2

HOEN
VASTGOEDBEHEER BV

Gemeente Arnhem
Ter attentie van de heer G. Elfrink
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Amsterdam, 8 juni 2015

Betreft: zienswijze op Soros als koper van verhuurde woningen van Vivare

Geachte heer Elfrink,

Soros, Ben Barnett, en Hoen, [redacted] en ondergetekende, blikken terug op een plezierige kennismaking met u op het gemeentehuis in Arnhem afgelopen vrijdag, waarvoor hartelijk dank. Wij hebben het erg op prijs gesteld in alle rust en openhartig te kunnen spreken over de motieven van Soros tot de woningaankoop, haar filosofie ten aanzien van het behouden van een goede kwaliteit van het vastgoed en tevredenheid van huurders en de werkwijze die Soros en Hoen hierbij hanteren.

U heeft ons duidelijk gemaakt dat het voor de gemeente Arnhem en u als wethouder van groot belang is een maatschappelijk verantwoorde en voor het publiek begrijpelijke onderbouwing te hebben voor beslissingen die u zorgvuldig neemt over de sociale woningvoorraad. Het heeft ons verheugd dat de voorwaarden uit uw zienswijze van 20 januari 2015 door Vivare, haar huurdersorganisatie De Brug en de gezamenlijke woningcorporaties adequaat zijn vervuld.

Nu is het aan Soros om haar deel van de betreffende onderbouwing aan te reiken. Daarom bevestigen wij u hierbij namens Soros en Hoen graag de uitleg en afspraken die in de bespreking van gisteren aan de orde zijn gekomen. Vanzelfsprekend blijven wij graag bereid tot nadere toelichting en overleg, nu en in de toekomst.

De volgende onderwerpen zijn aan de orde gekomen:

Motief en beleggingshorizon van Soros voor deze woningen
Soros heeft als beleggingsdoel het opgebouwde familiekapitaal te beschermen, waarbij opbrengsten boven gewenst niveau veelal worden aangewend voor goede doelenfondsen. Soros investeert onder andere in sociale huurwoningen. Deze leveren een redelijke huurstroom op tegen een laag risico. Soros beoordeelt de Nederlandse huurwoningmarkt als positief, omdat in Nederland onder meer sprake is van een goede demografie, kwalitatief hoogwaardige huizen en een nette betalingsmoraal. Soros is van plan de woningen in Nederland, waaronder die in Arnhem, dan ook langjarig te exploiteren, net als een woningcorporatie. Dit betekent dat Soros groot belang hecht aan rustig woongenot, tevreden huurders, zo min mogelijk mutaties en zo min mogelijk leegstand.

Onderhoud
In de koopovereenkomst tussen Soros en Vivare staat dat Soros minimaal de huidige onderhoudskwaliteit en leefbaarheid in stand houdt. Soros beschouwt dit als vanzelfsprekend. Er is

op alle door ons uitgevoerde opdrachten zijn (uitsluitend) onze algemene voorwaarden en tarieven (gedeponeerd bij de rechtbank Amsterdam onder nummer 22.2007) van toepassing. Waarin een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen, deze voorwaarden worden u op eerste verzoek kosteloos toegezonden en zijn tevens te raadplegen op onze website www.hoen.nl.

HOEN
VASTGOEDBEHEER BV

een directe relatie tussen tevreden huurder en de kwaliteit van de woning. Dit betekent dat Soros via Hoen stuurt op goed onderhouden woningen. Net als Vivare zal Soros adequaat inspelen op reparatieverzoeken en daar ook zoveel mogelijk lokale partners bij betrekken voor de uitvoering van werkzaamheden. Ook werkt Soros via Hoen met meerjarenonderhoudsbegroting om de kwaliteit van de woningen naar bijdetijdse maatstaven te bewaren. Hierbij is ook op woningniveau aandacht voor duurzaamheid en betaalbaarheid. Dit is in het belang van tevreden huurders en weinig mutaties. Zodra de koop rond is, zal Hoen Soros adviseren over onderhoud en eventueel te nemen maatregelen ten behoeve van een verantwoorde langjarige exploitatie.

Huurprijs

Voor Soros gelden dezelfde wettelijke regels als voor Vivare bij huurprijswijzigingen als gevolg van leegkomst en jaarlijkse indexering. Zo min mogelijk mutaties en leegstand is een belangrijk uitgangspunt. Liever wil Soros niet het onderste uit de kan als dit leidt tot onnodig lange leegstand en/of tot betalingsproblemen bij huurders met alle gevolgen van dien. Hoen stelt bij leegkomst eerst opnieuw het energielabel en de puntentelling vast. Vervolgens zoekt Hoen voor de huurprijs een optimum tussen marktconformiteit, WWS-punten en de betaalbaarheid voor de kandidaat-huurder, waarbij uiteraard de huur conform WWS-punten als plafond dient. Dit vakspecialistische maat- en mensenwerk is een van de redenen waarom Soros in Nederland voor Hoen als partner heeft gekozen. Hoen heeft het vertrouwen van Soros, omdat zij begrijpt dat voor Soros de prioriteit ligt bij continuïteit.

Toewijzing

Enserve staat alleen open voor woningcorporaties. Zou Enserve opengesteld worden voor andere verhuurders, dan is Soros bereid te overwegen hieraan deel te nemen. Het voordeel voor Soros is dat de snelheid van wederverhuur kan toenemen, omdat er direct kandidaat huurders zijn. Dit voorkomt onnodige leegstand. Daarnaast is Soros van mening dat er ook voordelen voor de huurmarkt zijn als goedkope en betaalbare woningen kunnen worden verhuurd aan kandidaat-huurders zonder wachttijd.

Hoen adverteert via de makelaar en maakt op die manier kenbaar dat de woning te huur is. Ook willen sommige gemeenten aan Hoen doorgeven welke kandidaat-huurders zich bij hen hebben gemeld, een initiatief dat Hoen graag omarmt. Hoen onderzoekt bij de toewijzing of met de eerste kandidaat-huurder die zich meldt een huurovereenkomst kan worden gesloten. Hoen toetst het inkomen om te beoordelen of deze de huur kan blijven opbrengen. Als de kandidaat-huurder volgens 'de norm' onvoldoende inkomen heeft, zoeken we samen naar andere zekerheden waaruit blijkt dat de huurder de overeengekomen huur kan blijven betalen. Goed betalingsgedrag bij een vorige verhuurder of een relatie die garant kan staan, geven bijvoorbeeld voldoende vertrouwen. Hoen stelt zich dan flexibel en meedenkend op. Snelheid en flexibiliteit zijn immers in het belang van zowel de kandidaat-huurder als Soros.

Gemakspakket

Soros is overeengekomen het Gemakspakket voor huurders van Vivare te continueren. In de vrije markthuur sector is het Gemakspakket nog onbekend. Maar we leren graag van woningcorporaties en zijn positief over dit instrument. Als het bevalt, dan overweegt Hoen dit ook aan andere huurders aan te bieden. We zijn verheugd dat het voor de huurders van Vivare een geruststellende gedachte is dat er met de komst van Soros als nieuwe eigenaar dus niet veel verandert.

HOEN
VASTGOEDBEHEER BV

Referenties

Soros heeft in Nederland nog geen referenties, Hoen vanzelfsprekend wel. Deze referenties zijn desgevraagd aangereikt aan en geverifieerd door zowel HVR als het Huurdershuis in opdracht van SHO. Hoen is zeer content met de positieve uitkomsten van die verificaties.

Tot slot

Tot slot merken wij op dat Soros met de aankoop van woningen van Vivare één van haar eerste stappen op de Nederlandse woningmarkt zet. Soros heeft zich al ruim drie jaar verdiept in de Nederlandse woningmarkt, de wetgeving en gebruiken en de sentimenten. Soros is dan ook verheugd over de aankoop van de woningportefeuille van Vivare en haar positie in deze regio. Soros hoopt meer woningen in Nederland te kunnen verwerven en staat altijd open voor suggesties dienaangaande.

Mede namens Soros vertrouwen u hiermee van dienst te zijn geweest.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Aanvullende vragen:

Vandaag verscheen er een artikel op de website arnhemsecourant.nl over verschillende documenten in de verkoopaffaire van sociale huurwoningen, waarbij er door beleggers een miljoenenwinst is gemaakt. Naar aanleiding van dit artikel hebben de fracties van GroenLinks, Arnhem Centraal en DENK-VA de volgende aanvullende vragen op de eerder gestelde vragen:

1. Zijn de gestelde beweringen in het artikel over de positieve zienswijzen, de brief aan de investeerder en de collegenota correct?
2. Bent u bereid deze documenten (collegenota's/zienswijzen/brieven van en naar de investeerders) onderdeel te laten zijn van het eerder gedane verzoek om verstrekte informatie te delen?
3. Bij een 'ja' op vraag 1: Als de collegenota erkende dat de huurprijzen voor de verkochte woningen deels onbetaalbaar zouden worden voor de zittende huurders, hoe heeft het college dan een positief advies kunnen geven op de verkoop?
4. Welke acties heeft het college ondernomen richting de slachtoffers van de verkoopaffaire die vanwege de stijging van de huurprijs hun woning hebben moeten verlaten?

Cyriel Prinsen (GroenLinks)

Lea Manders (Arnhem Centraal)

Suayip Dilekçi (DENK-VA)

Aan de leden van de raad

Datum : 15 juni 2021
Zaaknummer : 581051
Contactpersoon : Bram van Oudheusden
Telefoonnummer : 026 3772274

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over Aanvullende Artikel 44 vragen over verkoop woningen van Vivare

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden Prinsen, Manders, Dilekçi van de fracties GroenLinks, Arnhem Centraal, DENK/Verenigd Arnhem hebben ons bij brief, ingekomen 18 mei 2021, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over Aanvullende Artikel 44 vragen over verkoop corporatiewoningen. De vragen zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Zijn de gestelde beweringen in het artikel over de positieve zienswijzen, de brief aan de investeerder en de collegenota correct?*

   Tegelijkertijd met de beantwoording van deze artikel 44 vragen, zenden wij u de beantwoording van uw eerdere vragen toe[1]. Hierin wordt het verkoopproces gereconstrueerd en wordt ingegaan op de documenten uit uw vraag. Een aantal geciteerde delen uit het artikel zijn overgenomen uit deze documenten en die zijn correct.

2. *Bent u bereid deze documenten (collegenota's/zienswijzen/brieven van en naar de investeerders) onderdeel te laten zijn van het eerder gedane verzoek om verstrekte informatie te delen?*

   Ja. Zie de bijlagen bij de beantwoording van uw oorspronkelijke artikel 44 vragen, waarop voorliggende vragen een aanvulling vormen.

3. *Bij een 'ja' op vraag 1: Als de collegenota erkende dat de huurprijzen voor de verkochte woningen deels onbetaalbaar zouden worden voor de zittende huurders, hoe heeft het college dan een positief advies kunnen geven op de verkoop?*

[1] Met de titels 'sociale woningen als verdienmodel' en 'miljoenenwinst met Arnhemse huurwoningen'

In de collegenota van 15 januari 2015 wordt gesteld dat verbeteringen in de energiezuinigheid van een aantal woningen kunnen leiden tot meer WWS-punten en dit ‘mogelijkheden biedt tot huurverhogingen’. Ook wordt benoemd dat in een aantal gevallen woningen die nu nog gereguleerd zijn, alsnog geliberaliseerd kunnen worden.

Hierover merken we op dat aan het doorvoeren van hogere huren na woningverbeteringen wettelijke voorwaarden zijn verbonden. Deze voorwaarden zijn er op gericht om te voorkomen dat woningen ‘onbetaalbaar’ worden voor zittende huurders. Huurders moeten bijvoorbeeld instemmen met de woningverbeteringen en met de huurverhoging.

Daarnaast geldt hier dat als de huurprijs voor huurverhogingen inmiddels hoger is geworden dan het grensbedrag voor de vrije sector, de woning een sociale huurwoning blijft. De hoogte van de huurprijs bij de start van het huurcontract telt. Hierdoor blijven voor zittende huurders de regels voor sociale huurwoningen van toepassing, en dus niet de regels voor vrijesectorwoningen.

Naast het bovenstaande, was het positieve oordeel gebaseerd op een toetsing aan het volkshuisvestelijke belang. Zie hiervoor de beantwoording van uw eerdere artikel 44 vragen.

4. *Welke acties heeft het college ondernomen richting de slachtoffers van de verkoopaffaire die vanwege de stijging van de huurprijs hun woning hebben moeten verlaten?*

Er zijn voor de (oud-)bewoners van deze huurwoningen geen acties ondernomen. De gemeente kent deze bewoners niet en speelt bovendien geen rol in de relatie tussen huurder en verhuurder bij het huurprijsbeleid. We merken ook op dat destijds de huurdersvereniging instemde met de verkoop.

Het is lastig om goed te bepalen in hoeverre huurders het slachtoffer zijn geworden vanwege de hogere huurstijging na de verkoop van de huurwoningen door Vivare. De maximale huurprijsstijging van individuele corporatiewoningen en niet-corporatiewoningen is wettelijk gelijk, waarbij voor corporatiewoningen doorgaans sprake is van een gematigder huurprijsbeleid. Voor toegelaten instellingen geldt daarnaast een aanvullende wettelijke begrenzing voor huurprijsstijgingen van het totale woningbezit per woningcorporatie (maximale huursomstijging).

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage

- Brief met artikel 44 vragen

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 574142

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 18 mei 2021, nummer 574142;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet,;

besluit:

1. De uitgangspunten, doelen en ontwikkellijnen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) vast te stellen als richtinggevend kader voor deze aanpak.
2. Het college van burgemeester en wethouders de opdracht te geven om de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost samen met bewoners en andere partners langs de ontwikkellijnen verder uit te werken in uitvoeringsplannen (zoals bijvoorbeeld plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds).

De griffier, De voorzitter,

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping & C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aan de gemeenteraad, 14 juli 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Elfrink (SP), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Becker (CU) Aydemir (DENK/VA) en Wiggers (AOP).
De fractie van de PVV was niet aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: het restant van de M1 (tweede termijn raad en tweede termijn college) en de M2. Tijdens de M2 behandeling zijn de onderstaande 2 amendementen en 6 moties besproken. De laatste motie is alleen toegelicht en het college heeft een preadvies gegeven. Het is nog niet besproken met de andere fracties.

- amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46) van de fractie D66
- amendement "Gelijk besparen" (21A47) van de fractie VVD
- motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160) van de fracties D66, VVD en CDA
- motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161) van de fractie D66
- motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164) van de fractie PvdA
- motie "Samen aan de slag voor Arnhem-Oost!" (21M165) van de fractie PvdA - INGETROKKEN
- motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166) van de fractie Arnhem Centraal
- motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167) van de fractie GroenLinks

Toezeggingen
- Wethouder Paping zegt toe expliciet bij de raad aan te geven indien het college de categorie ‘bewoners’ van de leefbaarometer moet gebruiken.
- Wethouder Paping zegt toe bij een of meerdere (deel)projecten in Arnhem-Oost te streven naar een proces van volwaardige cocreatie, waarbij bewoners als gelijkwaardige partners al vanaf het begin mogen meeschrijven aan de plannen tot aan de realisatie en de gemeenteraad te informeren over de projecten die worden aangewezen voor cocreatie. Op basis van deze toezegging. Hierover wilt de portefeuillehouder in gesprek met de raadswerkgroep burgerparticipatie. Op basis van deze toezegging heeft de indiener de motie ingetrokken.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 en de M2 behandeling is afgerond en beide voorstellen doorgeleid kunnen worden naar besluitvorming.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

K. Kalthoff

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Mattijs Loor - D66 Steffenie Pape - VVD Klaartje van Dillen - CDA
Titel van de motie	Ruimte voor kleinere klassen
Nummer Zaaknummer	**21M160** 560330

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college op te roepen om scholen die kleinere klassen willen maken daarvoor de ruimte te geven.

Door dit voorstel aan te nemen, kunnen scholen in Arnhem Oost ook echt de klassen kleiner maken, zodra zij daarvoor voldoende leerkrachten kunnen vinden. Soms kan ook begeleiding in kleinere groepen zonder leerkracht een oplossing zijn. Dan moet dat ook mogelijk zijn in het schoolgebouw.

Omdat we weten dat:

- Kleinere klassen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de kansengelijkheid van kinderen in de wijken van Arnhem Oost;
- De scholen met een groot risico op onderwijsachterstanden (OAB score per leerling volgens Stichting PAS) voor het grootste deel in de wijken in Arnhem Oost liggen;
- Het moeilijk is voor scholen in deze wijken om voldoende leerkrachten te vinden;
- Sommige van deze scholen onvoldoende ruimte hebben om in kleinere groepen les of begeleiding te geven;

Omdat we vinden dat:

- Zodra er voldoende leerkrachten of andere ondersteuners zijn gevonden om in kleinere groepen les en ondersteuning te geven, dit ook mogelijk moet zijn;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

In de toegezegde actualisatie van het Integraal Huisvestingsplan voor het primair onderwijs mee te nemen dat:

1. Specifiek voor scholen met veel onderwijsachterstanden géén bestaande ruimtes aan het onderwijs worden onttrokken als deze nodig zijn voor onderwijs in kleinere groepen;
2. Voor nog uit te werken nieuwbouw-, renovatie- en uitbreidingsplannen rekening gehouden wordt met de ambities uit de Arnhem Oost Aanpak.

Mattijs Loor - D66
Steffenie Pape - VVD
Klaartje van Dillen - CDA

AANGENOMEN

Voor	**36**	*Motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160)*
Tegen	**0**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Mattijs Loor - D66 Mark Coenders - GroenLinks
Titel van de motie	Verlengde schooldag prioriteit
Nummer Zaaknummer	**21M161** 560330

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college op te roepen om in de uitwerking van de Arnhem Oost Aanpak een plan voor het invoeren van verlengde schooldagen prioriteit te geven.

Omdat we weten dat:

- Het realiseren van een verlengde schooldag een belangrijk onderdeel is van de ontwikkellijnen van de Arnhem Oost Aanpak;
- Ook voor de andere ontwikkellijnen, op het gebied van gezondheid en veiligheid, een inhoudelijk sterke verlengde schooldag van belang kan zijn;
- Het onderwijs op dit moment nauwelijks mogelijkheden heeft om deze ambitie waar te maken;

Omdat we vinden dat:

- De prioriteit van de Arnhem Oost Aanpak bij de jeugd moet liggen, omdat zij de toekkomst van Arnhem Oost vormen en bepalend zijn voor het succes van onze aanpak over 20 jaar;
- De burgemeester recent terecht een vurig pleidooi hield voor een verlengde schooldag in kwetsbare wijken, en dit pleidooi een concreet plan verdient[1];

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Prioriteit te geven aan het ontwikkelen van een concreet plan om een verlengde schooldag voor de jeugd in Arnhem Oost mogelijk te maken;
2. Hiervoor steun te zoeken bij de Rijksoverheid, maar niet af te wachten met het uitwerken van een plan tot de Rijksoverheid middelen heeft toegezegd.

Mattijs Loor - D66
Mark Coenders - GroenLinks

[1] https://www.facebook.com/ahmed.marcouch/posts/10223674032852725

Motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161)

Voor	**34**
Tegen	**2**

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Giovanni Visser – PvdA
Titel van de motie	Gegarandeerd sociale huur
Nummer Zaaknummer	**21M164** 574142

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over het verkopen van sociale huurwoningen in Arnhem-Oost en bouwen van nieuwe sociale huurwoningen in andere wijken.

De aanleiding is het voornemen van het college om sociale huurwoningen te verkopen in de wijken van Arnhem-Oost. Spoorzone-Oost wordt genoemd als locatie om nieuwe sociale huur te realiseren.
Door dit voorstel aan te nemen zorgen we ervoor dat het aantal sociale huurwoningen in Arnhem niet zal afnemen en dat nieuwe sociale huurwoningen zo veel mogelijk komen in wijken met een beperkt aantal sociale huurwoningen.

Omdat we weten dat;

- wijken met een brede woningmix helpen om de leefbaarheid te verbeteren
- verkoop van sociale huur een mogelijkheid is om plaats te maken voor bewoners die een betaalbare koopwoning nodig hebben
- de wijken van Arnhem-Oost een groot aantal sociale huurwoningen hebben, maar andere wijken een laag aantal sociale huurwoningen

Omdat we vinden dat;

- het streven naar gemengde wijken niet ten koste mag gaan van sociale huur
- de verkoop van sociale huur betekent dat op een andere locatie nieuwe sociale huur moet worden gerealiseerd
- ook in wijken buiten Arnhem-Oost de woningmix verbeterd kan worden
- het aantal sociale huurwoningen niet omlaag mag gaan

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om; - pas over te gaan op verkoop van sociale huur wanneer minstens dat aantal ter compensatie is opgenomen in de harde plancapaciteit waarbij wordt uitgegaan van woonlastenneutraliteit - waar mogelijk te streven naar de ontwikkeling van te compenseren sociale huur in wijken met een bestaand aandeel van maximaal 50 procent sociale huur
Giovanni Visser – PvdA

21M164/p.2

AANGENOMEN

Voor 25

Tegen 11

Motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Guus van der Laak - Arnhem Centraal Menno Loos - VVD
Titel van de motie	De Nederlandse taal is de basis
Nummer Zaaknummer	**21M166g** 574142

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over de motie “De Nederlandse taal is de basis”

We weten dat:

- Om aan een goede toekomst te kunnen bouwen het kunnen spreken, lezen en schrijven van de Nederlandse taal essentieel is.
- Dat kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond veelal thuis opgroeien en leven in een omgeving waar de moedertaal leidend is.
- Ook laaggeletterden hinder ondervinden van onvoldoende basis van de Nederlandse taal

We vinden dat:

Kinderen het nodig hebben dat ze ook in hun thuissituatie verder kunnen bouwen aan hun Nederlandstalige ontwikkeling.

- Het daarom van belang is, dat ook hun ouders de kans krijgen om de Nederlandse taal zich goed eigen te maken. Zodat ze hun kinderen kunnen helpen bij vragen over schoolopgaven.
- Ook laaggeletterden geholpen moeten worden. Dit geldt voor zowel het kind/de jongeren als hun opvoeders.
- Een geïntegreerde aanpak kan werken als vliegwiel.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

- In de uitvoeringsplannen op te nemen hoe tot een goed niveau van de Nederlandse taal te komen, voor zowel alle kinderen/jongeren als (indien nodig) voor in hun woonsituatie woonachtigen (ouders en soms andere familieleden).

Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Menno Loos - VVD

21M166/p.2

VERWORPEN

Voor 12

Tegen 24

Motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166g)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Mark Coenders - GroenLinks Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel van de motie	Instrumenten voor diverse wijken
Nummer Zaaknummer	**21M167** 574142

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over de motie ‘instrumenten voor diverse wijken’.

We weten dat:

- In de uitgangspunten van de Arnhem Oost-aanpak beschreven staat: “Waar nodig is dat ook het differentiëren van woningaanbod ter bevordering van diversiteit aan inkomensgroepen, veiligheid, sociale cohesie en de kans om in de eigen wijk door te groeien.”

We vinden dat:

- Om differentiatie in Arnhem Oost voor elkaar te krijgen, er ook actie nodig is in de rest van de stad.
- Hierbij bijvoorbeeld gedacht kan worden aan het vooral toevoegen van sociale huurwoningen in wijken waar nu veel koopwoningen zijn.
- Zorg- en andere maatschappelijke voorzieningen vaak geconcentreerd zijn in wijken die al kwetsbaar zijn.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

- Te onderzoeken welke instrumenten de gemeente heeft of kan hebben om buiten Arnhem Oost verandering mogelijk te maken, en hoe we deze instrumenten het best kunnen inzetten, zodat we meer diverse wijken krijgen (in Arnhem Oost) wat betreft woningaanbod, maar ook wat betreft bijvoorbeeld zorgvoorzieningen.
- De gemeenteraad hier voor 2022 over te informeren.

Mark Coenders - GroenLinks
Cyriel Prinsen - GroenLinks

21M167/p.2

AANGENOMEN

Voor 36

Tegen 0

Motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Vereenvoudig samenwerking tussen wijkprofessionals
Nummer Zaaknummer	**21M170** 560330

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college op te roepen om de samenwerking tussen professionals in de wijk (zoals welzijnswerkers, leerkrachten, jeugdzorgprofessionals, casemanagers in de zorg, etc.) makkelijker te maken. De indieners vragen dit te doen bij de uitwerking van de Arnhem Oost Aanpak en in alle komende plannen voor het sociaal domein.

Omdat we weten dat:

- Voor professionals in zorg, ondersteuning en onderwijs in de wijken van Arnhem Oost het samenwerken met anderen buiten hun organisatie lastiger wordt door het grote aantal andere professionals waarmee zij in hun werk moeten samenwerken. Dit maakt dat veel energie verloren gaat in wisselende samenwerkingen en overleggen die niet aan zorg of ondersteuning besteed kan worden. Bijvoorbeeld in geval van een intern begeleider op een school die te maken heeft met 50 of meer jeugdzorgprofessionals bij zijn of haar leerlingen.
- Versplintering in het sociaal domein soms niet te vermijden is, maar wel verminderd kan worden door goede onderlinge afspraken of het versterken van vaste samenwerkingen per buurt of wijk.

Omdat we vinden dat:

- Professionals in de wijken in hun werk niet gehinderd mogen worden door complexe samenwerking die het gevolg is van hoe het sociaal domein lokaal of nationaal georganiseerd is of van de strikte scheiding tussen gemeentelijke beleidsterreinen.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Zich in te zetten om zowel in plannen voor het sociaal domein in het algemeen als in de uitvoering van de Arnhem Oost Aanpak de samenwerking tussen professionals in de wijken zo makkelijk mogelijk te maken;
2. Hiervoor vroegtijdig alle relevante professionals bij plannen te betrekken;

3. Hierbij niet alleen te kijken naar WMO, welzijnswerk en jeugdhulp, maar naar alle professionals die met de Arnhem Oost Aanpak te maken hebben.
Mattijs Loor - D66

AANGENOMEN

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie "Vereenvoudig samenwerking tussen wijkprofessionals" (21M170)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 574142

Onderwerp: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

Voorstel

1. De uitgangspunten, doelen en ontwikkellijnen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) vast te stellen als richtinggevend kader voor deze aanpak.
2. Het college van burgemeester en wethouders de opdracht te geven om de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost samen met bewoners en andere partners langs de ontwikkellijnen verder uit te werken in uitvoeringsplannen (zoals bijvoorbeeld plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds).

Inleiding

De wijken Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek en Malburgen (samen 'Arnhem-Oost') kampen met aanzienlijke problemen en kennen veel kwetsbare bewoners. Bewoners met verminderde zelfredzaamheid die veel zorg, ondersteuning of begeleiding nodig hebben. Tegelijkertijd met een toename van kwetsbare groepen neemt ook de overlast van bewoners onderling toe. Corona versterkt deze trends. Er is sprake van toename van schulden, toename van werkloosheid, nieuwe kwetsbare groepen, een toename van faillissementen, krimp van innovatieve sectoren en uitstel of afstel van investeringen. De problematiek in kwetsbare wijken wordt steeds scherper zichtbaar, geconcentreerder - en de noodzaak voor oplossingen urgenter.

Met de Arnhem-Oost-aanpak willen wij deze situatie langjarig aanpakken en duurzaam verbeteren. In de wijken, mét de wijken en in samenwerking met maatschappelijke partners en andere overheden. De totale opgave in Arnhem-Oost, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van de betrokken partijen (ruim) te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig. In Arnhem kennen we grootstedelijke problemen zonder grootstedelijke middelen. Vooral noemen wij hier als partners bij investeringen het Rijk en de provincie Gelderland, medeondertekenaars van de Woondeal, van waaruit de Arnhem-Oost-aanpak gestalte krijgt.

Iets meer dan een jaar geleden tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) afspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Door prioriteit te geven aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Wij willen daarmee vooral de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

GEMEENTE Arnhem

Manifest
Het komen tot een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waar net als in Arnhem-Oost sprake is van een combinatie en cumulatie van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid en leefbaarheid, wonen en gezondheid. De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk programma Leefbaarheid en Veiligheid. De 15 gemeenten waarin deze gebieden liggen, hebben zich verenigd en aangesloten bij het Manifest 'Kom op voor de meest kwetsbare gebieden'.

Gebiedsgerichte aanpak
De gemaakte afspraken moeten dus leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak van deze stedelijke vernieuwingsgebieden. Ondertussen zijn wij in Arnhem al gestart. Het beleidskader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' schetst de contouren van de aanpak in de vijf wijken van Arnhem-Oost; de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak waarmee wij voor doorbraken willen zorgen in Arnhem-Oost. Hiermee geven we ook invulling aan de motie "Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak" d.d. 11 november 2020 (20M253). Deze unaniem aangenomen motie ondersteunt de door het college ingezette urgente en gerichte aanpak die noodzakelijk is voor deze gebieden.

In deze motie vraagt uw raad namelijk aan ons om:
1. In nauwe samenwerking met de teams leefomgeving en een brede vertegenwoordiging van bewoners uit deze wijken een integraal, samenhangend maar beknopt lange termijnbeleid te formuleren voor de Arnhem Oost Aanpak;
2. Dit beleid, inclusief concrete, meetbare doelen en de daarvoor benodigde middelen, uiterlijk in mei 2021 aan de raad aan te bieden;
3. In de periode tot de raad dit beleid vaststelt, voortvarend aan de slag te gaan met de problemen op het gebied van wonen, veiligheid, zorg en armoede in deze wijken.

De integrale aanpak, de bijzondere ambitie, de ontwikkellijnen en de werkwijze sluiten aan bij de vraag uit de motie: samenhangend, lange termijn, beknopt en ook opgehaald en besproken met bewoners en partners in de wijken. Concrete, meetbare doelen zijn en worden via de uitvoeringsplannen ingevuld.

Nota bene: wij zijn al begonnen.
Na het sluiten van de Woondeal zijn wij reeds begonnen met het verder invullen en vormgeven van de Arnhem-Oost-aanpak, een en ander ook in lijn met uw motie "Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak". Er zijn voortdurende gesprekken om landelijke regelingen, subsidies en wetgeving te richting naar Arnhem-Oost. In allerlei voorstellen van ons ziet u Arnhem-Oost al terug: of het nou gaat om het Brede Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit, Jeugd Aan Zet, of de buurtconciërges en straatcoaches.
Een ander voorbeeld hiervan is de aanvraag Volkshuisvestingsfonds als deel van ontwikkellijn 4.

Met nadruk start of eindigt het niet hier: we zitten al midden in het begin van de Arnhem-Oost-aanpak. Dit beleidskader is echter een belangrijke mijlpaal voor de verdere samenwerking en invulling, samen met onze partners binnen en buiten de stad, de bewoners van Arnhem-Oost en uw raad

Beoogd effect

Een richtinggevend kader vaststellen voor een integrale Arnhem-Oost-aanpak die lange termijn *commitment* laat zien in en buiten Arnhem(-Oost) en de verdere basis vormt voor verdere uitvoering samen met bewoners, ondernemers en andere partners.

Argumenten

1.1 **Analyse: urgentie per wijk in beeld**

Op basis van data van het team Onderzoek en Statistiek van de gemeente Arnhem, andere beschikbare informatie bij de gemeente, BZK en in wijkgesprekken met wijkprofessionals, betrokken bewoners en ondernemers, is per wijk in Arnhem-Oost een analyse gemaakt. Hierin is het beeld bepaald van het karakter en de kenmerken van de wijk, de samenstelling, urgente multiproblematiek en aangrijpingspunten voor oplossingen en belangrijke katalysatoren voor (sociale) vooruitgang.
De analyses per wijk zijn als bijlage bij dit raadsvoorstel toegevoegd.

In zijn ambitie en de werkwijze is de Arnhem-Oost-aanpak op de analyses van BZK (zoals de leefbarometer) en deze wijk analyses gestoeld. Via thema-sessies en brainstorms, is het college gekomen tot een ambitie en ontwikkellijnen voor de Arnhem-Oost-aanpak met perspectief voor jongeren en andere bewoners. Vervolgens zijn in een tweede ronde wijkgesprekken de volgende stappen in de wijk en mogelijke samenwerkingsvormen verder verkend.

Naast dit alles is ook de Arnhem-Oost Kring geformeerd: een actiegerichte denktank van betrokken Arnhemmers en anderen met een hart voor de wijken in Arnhem-Oost die veel ervaring en een netwerk hebben op de gebieden die relevant zijn voor de Arnhem-Oost-aanpak en waarin we ook samenwerken met BZK.

Onze ambitie

De hoofdambitie van de Arnhem-Oost-aanpak is dat iedere jongere in Arnhem-Oost dezelfde kansen heeft als elke andere jongere in Arnhem en Nederland. Daarvoor is een langjarige beweging nodig.

De urgentie van de multiproblematiek in de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost, de wijkanalyses en de behoefte aan en afspraak over een langjarige, gebiedsgerichte aanpak, leidt ertoe dat wij voor onze ambitie en aanpak bewust kiezen voor een termijn van 18 jaar.

Juist omdat wij denken dat deze aanpak zo belangrijk is voor een nieuwe generatie, stellen wij het perspectief van jongeren centraal in onze richtinggevend kader voor Arnhem-Oost. Daar waar ambities en doelen niet specifiek gericht zijn op jongeren zelf, zijn ze tenminste randvoorwaardelijk voor hun ontwikkeling.

Over 18 jaar zien wij dan ook graag voor ons dat in Arnhem-Oost:

- Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede is aanzienlijk gezakt.
- Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, halen die ook.
- Jongeren zijn gezond, zowel fysiek als mentaal en maken minder gebruik van Jeugdzorg.
- Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.
- Jongeren spreken en schrijven Nederlands (B1 niveau) naar hun beste kunnen.

- Alle kinderen in Arnhem-Oost groeien op in een omgeving waar werken normaal is.
- De ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers zijn trots op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

Deze ambitie moet werkelijkheid worden doordat opeenvolgende colleges, gemeenteraden, bewoners, partners en andere bondgenoten in de stad, de provincie en op rijksniveau zich hebben toegelegd aan langjarig commitment. Het betekent dan ook niet dat alle doorbraken al bedacht zijn. Deze willen we juist samen verder ontwikkelen ruimte voor geven.

Het langetermijnperspectief van 18 jaar maakt de Arnhem-Oost-aanpak uniek. Het nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben.

Vier ontwikkellijnen
Deze langjarige beweging waarbij sociale en fysieke aanpak steeds zoveel mogelijk worden gecombineerd, zijn vertaald in vier ontwikkellijnen. Deze vier ontwikkellijnen vormen tezamen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem en komen allen ten goede aan meer kansen en perspectief voor een nieuwe generatie. De nadruk ligt in deze wijkaanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek. De ontwikkellijnen vormen samen met de wijkanalyses en andere analyses een leidraad om te komen tot de ambities over 18 jaar. De doelen voor de komende 4 jaar worden opgenomen in de wijkuitvoeringsplannen. De ontwikkellijnen zijn niet alleen een doel om naartoe te werken, maar iets waar wij elke dag in de buurt mee bezig willen zijn.

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn
Deze eerste ontwikkellijn is gericht op de sociale cohesie in de wijk. Een eerste voorwaarde daarvoor is altijd: veiligheid. Elke wijk heeft een wijkveiligheidsaanpak op maat. Een tweede voorwaarde naast veilig is dat men zich vrij voelt. Vrij om te zijn wie je bent. Mee kunnen doen in de wijk. Niemand wordt uitgesloten. Discriminatie is onacceptabel. Ten derde willen wij weer dat wij ons met elkaar verbonden voelen in plaats van de anonimiteit en eenzaamheid die wij tegen zijn gekomen in de wijkanalyse. Een vierde voorwaarde is de beheersing van de taal om mee te doen in onze samenleving.

2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners zijn aan het werk als ze dat kunnen of doen mee
Iedereen onderstreept het belang van een goede opleiding. Goed betekent voor ons naast excellent onderwijs, ook dat alle kinderen de vrijheid hebben de opleiding te doen die zij willen en aankunnen. En om aandacht te hebben voor de persoonlijke ontwikkeling om je staande te kunnen houden en voor jezelf op te komen. Je talenten te kunnen ontplooien.

3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal
Arnhem-Oost heeft de ambitie om voorwaarden te creëren voor een goede sociale basis. Het uitgangspunt is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn. Wij zetten daarom fors in op het terugdringen van schulden. In het gezond leven staat bewegen en een gezond levenspatroon centraal. In elke wijk wordt de ontwikkeling gestimuleerd dat park of straat ruimte biedt aan ontmoeting, scholing, cultuur, bewegen en sporten.

4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte
In heel Arnhem-Oost moeten kwalitatief goede woningen staan en een leefomgeving die niet alleen schoon, heel en veilig is, maar juist leuk, uitdagend en groen. De fysieke opgave van Arnhem-Oost moet bezien worden vanuit de verstedelijkingsopgave en de ontwikkelingen die al gaande zijn. Kansengelijkheid bevorderen vanuit het oogpunt van wonen en openbare ruimte heeft als basis het zorgdragen voor goede woningen en leefomgeving. De woonbeleving moet bijdragen aan de fysieke en mentale gezondheid van inwoners.

Typisch Arnhem-Oost
Bij de Arnhem-Oost-aanpak draait het steeds om het versnellen van processen, intensiveren van oplossingen of doorbreken van dillema's. Zo willen wij werken. Samenhang en samenspel zoeken tussen interventies en inspanning van gemeente en partners. Samenbrengen van initiatieven. Er is immers sprake van een integrale aanpak. De sociale aanpak moet het fysieke versterken en andersom. Het gaat steeds over een plus, of een doorbraak - niet om meer van wat wij al deden. De Arnhem-Oost-aanpak zoekt wel aansluiting bij dat wat al wel goed gaat, en haakt aan bij bestaande of te ontwikkelen visies, zoals bijvoorbeeld in het sociaal domein en het Ontwikkelperspectief Spoorzone Arnhem-Oost.

De Arnhem-Oost-aanpak pakken wij daarnaast nauwgezet en in samenhang met de ontwikkeling van andere preventiewijken op. De aanpak in Arnhem-Oost zal ons veel leren om in die wijken te kunnen voorkomen wat in Arnhem-Oost de wijken kwetsbaar heeft gemaakt. Om achteruitgang tijdig te signaleren en op ontwikkelingen in te kunnen springen, zorgen we voor continue monitoring van alle Arnhemse wijken. De nieuwe monitor wordt in het najaar van 2021 uitgevoerd in alle Arnhemse wijken.

2.1 Ontwikkellijnen uitwerken in uitvoeringsplannen

Nadere invulling en uitvoering van projecten, initiatieven en maatregelen krijgen vorm in uitvoeringsplannen, waarbij het belangrijk is dat die samen met bewoners en andere partners vorm krijgen. Met het vormgeven en uitvoeren van individuele projecten, etc. wordt overigens niet gewacht tot vaststelling van de uitgangspunten - we beginnen zoveel mogelijk alvast.

Een voorbeeld hiervan is de aanvraag Volkshuisvestingsfonds als deel van ontwikkellijn 4. Vooruitlopend op de meerjarige rijksinzet voor Arnhem-Oost als totaal is begin dit jaar de Regeling specifieke uitkering herstructurering volkshuisvesting, ook wel het Volkshuisvestingsfonds (VHF) genoemd, aangekondigd. Met deze uitkering kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden. Arnhem heeft hiervoor op 18 mei een aanvraag voor een uitkering uit het VHF ingediend om te dienen als doorbraak voor een deel van de fysieke component van de Arnhem-Oost-aanpak. Naast uitvoeringsplannen op thema zoals het VHF maken we ook uitvoeringsplannen per wijk. Iedere wijk is immers uniek, heeft andere urgenties, problemen en kansen.

Omdat bewonersparticipatie en het inzetten op de juiste doorbraken van groot belang is, én het steeds zoeken naar (alternatieve) aanvullende financiering enige onzekerheid met zich mee brengt, zijn uitvoeringsplannen nog niet in detail uitgewerkt - we willen dit juist met bewoners en andere partners in Arnhem-Oost doen. Het (cofinancierings)geld is daarom al wel gereserveerd zodat we wendbaar kunnen inspringen op de te verwachten rijksinzet, en gericht kunnen bijdragen aan benodigde doorbraken die duidelijk worden in de uitwerking met andere partners.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Lange termijn is altijd onzeker*
Dat voor Arnhem-Oost een lange termijn aanpak nodig is, maakt dat ambities, doelen, etc. per definitie onzeker zijn. Een ambitieuze ambitie kan wel (elke dag) richting geven en toont *commitment*. Periodieke voortgangsrapportages, -gesprekken en bijsturing maken een lange termijn aanpak wendbaar en betrouwbaar ondanks de lange termijn. Een lange termijn vraagt wel nader *commitment* van opeenvolgende raden en colleges, om vertrouwen in Arnhem-Oost te behouden.

1.2 *Participatie heeft veel aandacht nodig*
Inbreng van bewoners en andere partners is dé essentie van de Arnhem-Oost-aanpak. Het is van groot belang om daarbij zorg te dragen dat een zoveel mogelijk bewoners zich gehoord voelen - ook als daar alternatieve participatietrajecten voor nodig zijn (van deur tot deur aankloppen, WhatsApp groepen, etc.). Wij realiseren ons desondanks dat er is altijd een groep die je niet zult bereiken.

1.3 *De kans bestaat dat verdere rijksinzet uitblijft*
Hoewel wij dit niet verwachten, kan het zijn dat verdere rijksinzet voor Arnhem-Oost in het regeerakkoord uitblijft.

Participatie

Een aanpak zoals de Arnhem-Oost-aanpak kan niet zonder inbreng van bewoners, ondernemers en andere partners in de wijken van Arnhem-Oost, en breder in de stad. De directe betrokkenheid van de wijk bij de Arnhem-Oost-aanpak past ook in een Arnhemse traditie van bewonersparticipatie. Voor de verdere participatie rond uitvoeringsprogramma's wordt een apart participatietraject (op maat) uitgewerkt.

De totstandkoming van de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost hebben hun eigen participatietraject gekend: samen met BZK en de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeenten werden wijkanalyses gemaakt en deze zijn per wijk in Arnhem-Oost besproken en verder vorm gegeven in wijksessies met professionals, bewoners en ondernemers, per wijk steeds één sessie aan het begin van het traject (na het tekenen van de Woondeal) en een tweede de afgelopen twee maanden. De uitkomsten bieden veel aanknopingspunten voor lange en korte termijn doorbraken en initiatieven in Arnhem-Oost.

Daarnaast is er op 26 november 2020 een informatiesessie met de raad geweest, en is een 'Arnhem-Oost Kring' gestart: een verzameling betrokken stakeholders in de stad die kunnen fungeren als actiegerichte denktank, met vertegenwoordigers uit bijvoorbeeld het onderwijs, veiligheid en politie, het bedrijfsleven en de woningbouwcorporaties en BZK

Financiën

De verwachting is dat de komende jaren meerdere regelingen vanuit het Rijk komen gericht op kwetsbare gebieden die als multiplier werken voor investeringen in Arnhem met als vereiste dat wij ook zelf investeren. Om te kunnen werken aan het aanpakken van de problematiek in onze kwetsbare

wijken zijn (eveneens) middelen nodig. Deze kunnen vaak worden ingezet als cofinanciering voor externe middelen.

In de Perspectiefnota 2022-2025 is de financiële vertaling van de Arnhem-Oost-aanpak opgenomen. Voor het regeerakkoord is door het ministerie van Binnenlandse Zaken samen met 15 gemeenten ingezet op een investering van € 400 miljoen voor 16 gebieden per jaar. Voor Arnhem kan dit (afhankelijk van nog vast te stellen verdeelsleutels) een jaarlijks budget opleveren tussen de € 15 en € 20 miljoen. Hiervoor is cofinanciering noodzakelijk. Voorstel is om hiervoor alvast in 2022 €1,5mln en vanaf 2023 2 miljoen jaarlijks structureel te reserveren om daarmee de toekenning van budgetten vanuit het rijk te mobiliseren.. Een deel hiervan wordt ingezet ten behoeve van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds (zie separaat raadsvoorstel). Over de inzet van de overige middelen zullen separate voorstellen aan de raad worden voorgelegd en/of nadere spelregels voor inzet hiervan worden voorgelegd.

De veiligheid in de wijken heeft de laatste jaren extra aandacht gekregen wat heeft geleid tot het formuleren van prioriteiten in acht gebieden. De situatie in de Arnhemse wijken maakt dat de huidige capaciteit om in de wijken slagvaardig te kunnen werken onvoldoende is. Om die reden breiden wij veiligheid uit met 2fte , waarbij dekking (€200.000/jaar) plaatsvindt binnen de genoemde middelen voor de Arnhem-Oost-aanpak.

Binnen de Arnhem-Oost-aanpak worden er ook kosten gemaakt voor organisatie. Hiervoor ramen wij in 2021 € 250.000 en in 2022 en 2023 € 500.000 per jaar. Deze inzet wordt grotendeels vanuit de middelen voor anticyclisch investeren die al in de begroting zijn opgenomen en een bijdrage van BZK die binnen de aanvraag Volkshuisvestingsfonds is opgenomen. Het restant van circa € 500.000 wordt gedekt uit de algemene middelen.

Uitvoering

Met deze Arnhem-Oost-aanpak doet Arnhem iets dat uniek is in Nederland. Dit kán in Arnhem door de jarenlange ervaring met de wijkaanpak. Ook voor de Arnhem-Oost-aanpak gelden de uitgangspunten: dichtbij en bereikbaar voor bewoners, weten wat er speelt en ruimte bieden aan initiatieven en ideeën uit de wijk.

De Arnhem-Oost-aanpak is een programma dat vraagt om een stevige stedelijke aansturing waarbij steeds afstemming plaatsvindt met de andere Arnhemse programma’s en de teams leefomgeving en dat er uiteraard goede contacten met de stakeholders in de stad zijn.

Onder de vlag van Arnhem-Oost worden zowel onderdelen van de wijkprogramma's versterkt, als wordt invulling gegeven aan stadsbreed gestelde doelen als de mensen aan het werk, minder mensen in een uitkering, de energietransitie, schooluitval. Arnhem-Oost is daarmee een katalysator voor de opgaven in kwetsbare wijken.

Na vaststelling van het richtinggevend kader door de raad gaat het college verder met het verder uitwerken van uitvoeringsplannen. Jaarlijks zal het college de raad via een voortgangsrapportage informeren over de stand van zaken. Indien daar aanleiding voor is, zullen uiteraard separate raadsvoorstellen naar de raad komen, zie bijvoorbeeld het Volkshuisvestingsfonds.

Communicatie

Deze aanpak wordt via een gezamenlijk persbericht met de aanvraag Volkshuisvestingsfonds naar buiten gebracht.

Over alle deelprojecten en -initiatieven wordt richting raad en bewoners steeds nader gecommuniceerd. De uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) worden gedeeld met bewoners en andere partners. De Arnhem-Oost-aanpak krijgt een online platform, maar er wordt ook toenadering gezocht tot bestaande wijkmedia en huis-aan-huis-communicatie. Voor de participatie wordt een apart participatietraject uitgewerkt en gedeeld met de raad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost', uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost.
- Bijlage Wijkanalyses
- Aangenomen motie Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak (20M253)

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	574142

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 18 mei 2021, nummer 574142;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet,;

besluit:

1. De uitgangspunten, doelen en ontwikkellijnen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) vast te stellen als richtinggevend kader voor deze aanpak.
2. Het college van burgemeester en wethouders de opdracht te geven om de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost samen met bewoners en andere partners langs de ontwikkellijnen verder uit te werken in uitvoeringsplannen (zoals bijvoorbeeld plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds).

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Geitenkamp
Klarendal
Presikhaaf
Arnhemse Broek
Malburgen

ONDERWERP
Arnhem-Oost-aanpak

Een doorbraak voor Arnhem-Oost

Uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost

GEMEENTE Arnhem

Voorwoord

Er is een kloof gegroeid tussen mensen en gebieden in ons land. De omstandigheden waarin mensen moeten leven, zijn ongelijk verdeeld. Te veel mensen staan op achterstand. We zien dat ook in onze stad: in de vijf wijken Geitenkamp, Presikhaaf, Klarendal, Arnhemse Broek en Malburgen. Arnhem-Oost.

Achter de voordeuren daar reikt de stip op de horizon vaak niet verder dan het einde van de week. Zij zijn niet bezig om te leven, maar om te overleven. Arnhemse gezinnen worstelen daar met financiële stress. Met laaggeletterdheid. Ze worden verlamd door de brievenbus die uitpuilt van ongeopende enveloppen met onbegrijpelijke brieven. En er groeien kinderen op die soms in hun leven nooit iemand hebben gekend die een baan heeft.

Wij zien dat, maar veel van de mensen die er wonen, hebben het gevoel dat zij helemaal niet gezien worden. Daarom is het urgent om hen te laten weten dat ze gezien worden. Zo'n ongelijke situatie vraagt om een urgente, en gerichte aanpak. Deze wijken verdienen het om stevig te investeren.

Elk Arnhems kind verdient een thuis in een buurt waar je goed woont. Een omgeving die je niet omlaag trekt, maar opstuwt. Waar je kan zijn wie je bent. Waar het veilig is als je uit je raam kijkt, en waar je naar een goede school kan gaan om het beste uit jezelf te halen. Want onderwijs is een sleutel naar het goede leven. Dat is beschaving.

En dat is waarom onze aanpak om de ongelijkheid in kwetsbare buurten met voorrang te verbeteren, nog meer noodzaak heeft gekregen. Omdat we vinden dat dat beschaving is.

We sluiten bondgenootschappen om de wijken waar het niet goed gaat met werk, onderwijs, of veiligheid - op te stuwen tot wijken waar ieder kind opgroeit met een toekomst die schijnt en veelbelovend is, in plaats van vol met drempels en donderwolken.

Daar gaat het om bij kinderen die wonen in Arnhem-Oost, dat er mensen zijn die in hen geloven, die geloven in hun toekomst. Dat is zo typisch Arnhem: problemen doorstaan en bouwen aan onze toekomst. Dan benutten we al dat talent en al die potentie in Arnhem-Oost. Dan wordt een ieder gezien, krijgt elke wens, elke droom, in Arnhem zijn kans.

"In Arnhem-Oost staat het water bij onze bewoners tot aan de lippen, onze mensen hier leven zo veel armer, zieker en korter dan in vrijwel alle andere buurten in ons land. Terwijl wij gezinnen kunnen optillen met gerenoveerde woningen, het beste onderwijs, actieve sportclubs, oplettende zorg en beschermende veiligheidsdienaren: van overleven naar léven. In de pedagogische wijk waar iedereen de ouders helpt".

Ahmed Marcouch, burgemeester van Arnhem

Woondeal en Arnhem-Oost-aanpak

In maart 2020 tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) afspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Deze aanpak wordt een integraal stadsvernieuwingsprogramma voor de vijf meest kwetsbare wijken van Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek, Malburgen), samen onder de noemer 'Arnhem-Oost' en 'Arnhem-Oost-aanpak'.

Arnhem-Oost als onderdeel van 16 gebieden in Nederland

De afspraak over een stadsvernieuwingsprogramma staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden in Nederland die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waarvan sprake is van een combinatie en cumulatie van problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid.

Gebiedsgerichte aanpak

De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak van deze stedelijke vernieuwingsgebieden. Ondertussen zijn we in Arnhem al gestart. In dit document leest u de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak waarmee we voor doorbraken willen zorgen in Arnhem-Oost.

Onze ambitie voor Arnhem-Oost

De langjarige beweging van de Arnhem-Oost-aanpak heeft een nieuwe talentvolle generatie van sterke persoonlijkheden als perspectief. Een generatie die opgroeit met gelijke kansen en durft te dromen over een betere toekomst. Een generatie die vrij, gezond en kansrijk opgroeit. Een generatie voor wie geen brug te ver is.

Over 18 jaar zien we daarom graag voor ons dat in Arnhem-Oost:

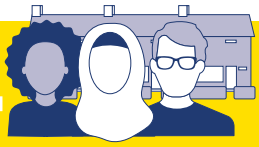
- Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.
- Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.
- Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.
- Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.
- Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.
- Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.
- Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

Deze ambitie moet werkelijkheid worden doordat opeenvolgende colleges, gemeenteraden, bewoners, partners en andere bondgenoten in de stad, de provincie en het rijk zich hebben toegelegd aan langjarig commitment: de lange adem - het toewerken naar een horizon die wordt geïnspireerd door het beter willen maken voor volgende generaties - dat heeft het verschil gemaakt. **Daardoor heeft iedere jongere in Arnhem-Oost dezelfde kansen als elk ander jongere in Nederland**. En is de hele stad vooruit gegaan door de vooruitgang in deze wijken.

4 ontwikkellijnen voor Arnhem-Oost

Om een omslag te maken in 18 jaar redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie - waarbij niet alleen de focus ligt op individuele kinderen maar ook op de omgeving en de mensen rondom hem of haar: het sociale weefsel in de wijk. De volgende ontwikkellijnen vormen tezamen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem-Oost en komen allen ten goede aan meer kansen, ontwikkeling en perspectief voor een nieuwe generatie. Dit zijn de pijlers onder onze aanpak. Daarbij worden sociale en fysieke aanpak steeds zoveel mogelijk gecombineerd. De ontwikkellijnen vormen samen een leidraad om te komen tot de ambities over 18 jaar. Ze zijn niet alleen een doel om naartoe te werken, maar iets waar we elke dag in de buurt mee bezig willen zijn.

1

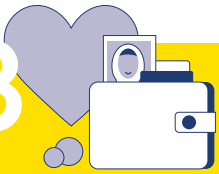
Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.

2

Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners die dat kunnen zijn aan het werk of doen op een andere manier mee.

3

Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.

4

In Arnhem-Oost is het opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

1

Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.

Mensen maken met elkaar de wijk. Je leeft, woont, vermaakt je, leert, sport en werkt er. Je doet er boodschappen, speelt op straat en ontmoet elkaar. Voor ieder mens is het belangrijk om gezien te worden, ergens bij te horen en ertoe te doen. Deze ontwikkellijn is daarom gericht op de sociale cohesie in de wijk. Zorgen dat bewoners naar elkaar omkijken en een schouder bieden als het nodig is. En dat je je vrij voelt om te zijn wie je bent. Een eerste voorwaarde daarvoor is altijd: veiligheid. Veiligheid creëer je door enerzijds te handhaven en anderzijds door een veilige omgeving te stimuleren. Veilig doordat criminaliteit wordt aangepakt en hufterig en asociaal gedrag niet worden geaccepteerd. Zo voorkomen we verloedering van de buurt en voel je je veilig op straat. En als het mis is dan pakken we het samen op: schoon, heel en veilig. Elke wijk heeft een wijkveiligheidsaanpak op maat.

Een tweede voorwaarde naast veilig is dat men zich ook vrij voelt. Vrij om te zijn wie je bent, mee kunnen doen in de wijk. Niemand wordt uitgesloten, voor iedereen is er ruimte om te leven en te wonen. Discriminatie is onacceptabel.

Ten derde willen we ons met elkaar verbonden voelen in plaats van de anonimiteit en eenzaamheid. Mensen hebben behoefte aan continuïteit, aanwezigheid en informaliteit in hun contacten. We willen daarom ontmoetingsplaatsen creëren in de wijk om die relaties op te bouwen. Naast de wijkcentra waar iedereen al gebruik van kan maken zijn ontmoetingsplekken plekken waar bewoners elkaar treffen van in de plint van een flatgebouw, de sportkantine of een bankje op straat.

Een vierde voorwaarde is de beheersing van de taal om mee te doen in onze samenleving. Of je nu uit het buitenland komt of hier geboren bent of om wat voor reden dan ook niet de taal machtig bent.
En we willen weer dat bewoners trots zijn op hun wijk door initiatieven te steunen om de wijk een leuke en fijne plek te maken. Trots betekent je verantwoordelijk voelen voor het wel en wee in de wijk en de bewoners. Trots omdat je wijk positief in het nieuws komt, omdat je er met plezier leeft.

2

Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners die dat kunnen zijn aan het werk of doen op een andere manier mee.

Iedereen onderstreept het belang van een goede opleiding. Goed betekent voor ons naast excellent onderwijs, ook dat alle kinderen de vrijheid hebben om de opleiding te doen die zij willen en aankunnen. En om aandacht te hebben voor de persoonlijke ontwikkeling om je staande te kunnen houden en voor jezelf op te komen. Je talenten te kunnen ontplooien. We stellen ons een pedagogische wijk voor waarbij ouders betrokken zijn en hun kind kunnen ondersteunen op hun niveau, eventueel met begeleiding en coaching. Betrokken ouders, doordat ze weten hoe het gaat met hun kinderen op school, maar ook doordat ze meedoen op school door over hun leven en werk te komen vertellen of activiteiten te organiseren.

Rolmodellen uit het echte leven werpen een blik op de toekomst voor de kinderen uit hun wijk. Andere bewoners springen bij om kinderen te helpen bij hun ontwikkeling en toegang te geven tot hun netwerken. Waarbij scholen betrokken zijn bij de wijk en een centrale rol innemen als het gaat om leren in de wijk. Scholen zijn daarom langer open, maken met bewoners en andere professionals naschoolse activiteiten in sport, spel en cultuur en zijn verbonden met Arnhemse ondernemers en in het bijzonder met de bedrijven en organisaties in hun wijk.

Die ondernemers zijn ook van belang om ervoor te zorgen dat bewoners werk vinden in hun stad. Dat gaat natuurlijk om bestaande werkgevers waar we al veel mee samenwerken, maar het betekent ook dat wij ondernemers gaan stimuleren om zich te vestigen rond Arnhem en in de wijken die zo veel mogelijk aansluiten bij de capaciteiten van de bewoners. We werken samen met buurtbaanbedrijven en andere wijkbedrijven. We creëren buurtwerkplekken in de wijken zoals buurtconciërges. Niet voor iedereen is er immers plek op de hedendaagse arbeidsmarkt met haar vele eisen. We willen de spiraal van generatiewerkeloosheid doorbreken: niet werken is niet meer normaal, tenzij je een goede reden hebt omdat het niet gaat. Dan wordt er gekeken wat iemand wel kan betekenen voor de wijk of de stad. Voor iedereen is het van belang om niet aan de zijlijn te staan, maar om mee te doen.

Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond – zowel fysiek als mentaal.

Arnhem-Oost heeft de ambitie om de voorwaarden te creëren voor een goede sociale basis. Het uitgangspunt is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn. Wie kan rondkomen heeft geen dagelijkse stress. Stress zorgt er voor dat mensen van dag tot dag gaan leven en niet meer in de toekomst kijken. Het vernauwt je wereld en je mogelijkheden. Er liggen veel oorzaken ten grondslag aan stress. Geldzorgen is een van de belangrijkste. Stress van schulden, stress om de huur te kunnen betalen en daarmee een dak boven het hoofd. We zetten daarom fors in op het terugdringen van schulden. Dat doen we door achter de voordeur te komen als we een straat of woningen fysiek aan te pakken. We gaan dan proactief met de bewoners aan de slag om ze een goede start in hun nieuwe of opgeknapte woning of buurt te geven. Rondkomen heeft niet alleen te maken met schulden, er zijn genoeg mensen die geen schulden hebben maar wel de eindjes aan elkaar moeten knopen.

Hoewel we in de wijk gaan voor sociale stijging, moeten we eveneens erkennen dat het al heel mooi is als het leven van veel mensen stabieler kan worden. Hier is hulp bij zich staande houden en voorkomen van terugval de opgave. We zorgen daarom voor de beste professionals in kwetsbare wijken die aansluiting weten te vinden bij de bevolkingssamenstelling van de wijk. Tweetaligheid, kennis van verschillende achtergronden en het streetwise zijn in de frontlinie van het werk zijn kwaliteiten die we vragen van onze sociale werkers.

In een gezond leven staat bewegen en een gezond levenspatroon centraal. Het aanbod van advies op gezond levenspatroon wordt vergroot. De openbare ruimte wordt zodanig ingericht dat fysiek bewegen wordt bevorderd. Minder ruimte voor verkeer meer ruimte voor de mens. In elke wijk wordt een aantal fysieke locaties ontwikkeld tot een multifunctionele park of straat die ruimte biedt aan ontmoeting, scholing, cultuur, bewegen en sporten.

De plus van Arnhem-Oost zit in het steeds gezamenlijk oppakken met andere ontwikkellijnen. Het gebruik maken van alle contactmomenten met bewoners om naar elkaar om te zien en te vragen hoe het gaat en daarmee sociale problematiek aan te pakken als het wordt aangetroffen. Op deze manier willen we ook de 'zorgmijders' en de bewoners van wie we het niet weten bereiken. Elk fysiek project in Arnhem-Oost gaat gepaard met een achter-de-voordeur-aanpak.

4

In Arnhem-Oost is het opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

In heel Arnhem-Oost moeten kwalitatief goede woningen staan. De fysieke opgave van Arnhem-Oost moet bezien worden vanuit de verstedelijkingsopgave en de ontwikkelingen die al gaande zijn. Kansengelijkheid bevorderen vanuit het oogpunt van wonen en openbare ruimte heeft als basis het zorgdragen voor goede woningen. De woonbeleving moet bijdragen aan de fysieke en mentale gezondheid van inwoners.

De ambitie is dat elke bewoner prettig woont in een wijk die bij hem past. Dat betekent dat er goed gekeken moet worden naar de samenstelling van het woningaanbod. Waar nodig is dat ook het differentiëren van woningaanbod ter bevordering van diversiteit aan inkomensgroepen, veiligheid, sociale cohesie en de kans om in de eigen wijk door te groeien. Met het oog op de toekomst zal er straks meer behoefte zijn aan eenpersoonswoningen dan aan eengezinswoningen. En vanuit het licht om de samenstelling van de wijk meer te mengen tussen hoog en laag opgeleid zal ook daar het aanbod op moeten worden aangepast. En daarnaast zijn er in alle wijken nog woningen en buurten die toe zijn aan renovatie of sloop om zo een betere en duurzame woningvoorraad op te bouwen.

Met de woningcorporaties wordt in meerjarige plannen parallel gestart met achter-de-voordeur-aanpak en de ontwikkeling van de openbare ruimte. De ambitie is dat elk fysiek verbetertraject wordt gevolgd door een sociale uitvraag bij de bewoners. En in het vervolg wordt gestuurd op differentiatie van bewonerssamenstelling. De problematiek in de particuliere woningvoorraad wordt aangepakt door: het tegengaan van rotte kiezen en huisjesmelkers en het stimuleren van samenvoegen en andere woningverbeteringen. Dat kan ook betekenen dat een fysiek project wordt gestart vanuit de sociale opgave en noodzaak. De Arnhem-Oost aanpak kan hier versterken door voorfinanciering van onderdelen van projecten of door 'onrendabele toppen' van projecten te financieren. Andersom betekenen de fysieke opgaves kansen om nu de sociale en fysieke opgave aan elkaar te koppelen.

De wijken krijgen een steeds belangrijkere rol in de stad: als sociale ontmoetingsruimte zijn ze al in opkomst en waar mogelijk zal Arnhem-Oost dat versterken. Daarbij is het van belang dat het goed toeven is in Arnhem-Oost. Dat betekent een veel groenere leefomgeving: mooi openbaar groen met een meer klimaatbestendige inrichting. Een derde ontwikkeling is de trend om meer te bewegen. De openbare ruimte wordt een speelveld dat moet uitnodigen en verleiden om te bewegen. Dat vraagt om het fysiek verbinden van gebieden voor de bewoners.

Het uitnodigen door de omgeving te verfraaien en op buurt of wijkniveau bepaalde voorzieningen te treffen. De vierde ontwikkeling is dat wijken steeds meer ook de werkplek van de 21e eeuw worden. Dit impliceert in eerste instantie dat er in de verdichtende wijken meer ruimte voor voetgangers, meer zitgelegenheden, meer groene gebruiksruimten, meer ruimte voor bewegen en urban sports zal zijn. Dit houdt in dat er minder ruimte voor verkeer in de wijk zal zijn. In tweede instantie betekent dit dat een zorgvuldige (her)schikking van publieksfuncties, bedrijfspanden en andere werkruimten verlangd wordt. De buurt is niet meer alleen een woonbuurt. Het is ook een plek om te werken, voor vrije tijd en zorgfuncties, zoals scholen, sporten en kinderopvang.

Door al deze ingrepen komen de vijf wijken in 18 jaar tijd meer in balans, worden de woonmilieus verbeterd, en worden de doelen in het sociale en veiligheidsdomein ook door fysieke ingrepen ondersteund. De WOZ-waarde van alle woningen zal in 18 jaar tijd naar het Arnhemse gemiddelde groeien.

Doorbraakhouding Arnhem-Oost-aanpak

De Arnhem-Oost-aanpak onderscheidt zich, naast de genoemde ambities en ontwikkellijnen, door een 'doorbraakhouding'. We willen vanuit de Arnhem-Oost-aanpak steeds versnellen, intensiveren, of doorbreken. Hieronder wordt uiteengezet wat we daaronder verstaan.

Versnellen → **Intensiveren** → **Doorbreken**

Onorthodoxe oplossingen

We gaan zorgen voor een doorbraak in plaats van dat we (alleen) doorgaan met waar we mee bezig zijn. Dat wil niet zeggen dat er geen goede dingen gebeuren in Arnhem-Oost. Er zijn talloze prachtige initiatieven in de wijken. Daar sluiten we op aan, en dat wat goed gaat, gaan we versnellen en intensiveren - met een slagvaardige drang naar effect. Maar vanuit de Arnhem-Oost Aanpak zullen we altijd denken: wat is er nodig? Hoe kan het óók? Wat is de onorthodoxe oplossing waar een wijk naar snakt? Of een voor de hand liggende aanpak, waar normaal gesproken geen geld voor is. We staan open voor andere invalshoeken, kleine projecten met vernieuwende inzichten en houden zoveel mogelijk opties open om het goede te kunnen doen. Verandering is niet een vraag van meer controle, maar van het veranderen van denkbeelden door nieuwe verbindingen. Traditionele denkbeelden stellen wij ter discussie, waarbij we nadrukkelijk samenwerken en leren binnen de 16 stadsvernieuwingsgebieden die Nederland kent. Onze aanpak is op die manier weerbaar door wendbaarheid. Niet leunen op wat kan, maar met elkaar doen wat nodig is en pas stoppen als het resultaat er is. Dit betekent ook ruimte voor ogenschijnlijk kleine veranderingen, zeker als deze uit de wijk zelf komen, hebben deze vaak een groot effect, vanwege het vergoten van sociale cohesie, betrokkenheid en handelingsperspectief.

Integrale aanpak als katalysator

Een doorbraak vraagt om een integrale aanpak met bewoners, onderwijs, ondernemers en andere partners. Een integrale aanpak is nodig om te voorkomen dat de oplossing voor het ene probleem een vergroting van het andere probleem wordt. Maar dit vraagt ook dat de aanpak van deze complexe problemen vanuit integraal perspectief veel robuuster is en we meer impact maken. Arnhem-Oost is in die zin een katalysator om de verschillende beleidsterreinen en het wijkgericht werken in relatie tot elkaar te brengen. Als alle disciplines en bewoners met elkaar over een onderwerp tot oplossingen komen, breng je focus aan en kun je uitzonderingen maken.

Gebiedsgericht

We focussen op Arnhem-Oost als één gebied op zich, maar ook op specifieke gebieden in de wijk waar we alle invalshoeken bijeen brengen van fysiek tot sociaal, van veiligheid tot onderwijs en werk. We kijken dáár, in die omgeving, hoe en met wie we de wijk beter maken voor de bewoners. Iedere wijk is uniek in haar kansen en opgaven.

De schakel in een lange keten

We beseffen dat het niet om de gemeente draait - wij zijn een schakel in een langere keten - maar wij hebben als overheid wel een belangrijk verantwoordelijkheid om te zorgen dat de voorwaarden voor gezond en goed leven in al onze wijken worden gerealiseerd. Wij pakken daarbij onze rol om aan te jagen, te ondersteunen en regie te voeren in die wijken waar ingrijpen nu nodig is vanwege de urgentie van de problematiek waar bewoners mee te kampen hebben. Voor die doorbraak is het noodzakelijk dat de overheid ingrijpt. Dat doen wij samen met al onze partners en altijd in het belang van onze inwoners. Oplossingen zijn integraal omdat dit nodig is voor het forceren van een doorbraak. En de oplossingen zijn niet altijd even makkelijk. Het gesprek daarover gaan we nooit uit de weg.

Normverandering

De Arnhem-Oost-aanpak wil daarnaast bijdragen aan een normverandering. Doorbreken dat je omgeving je tegenhoudt als je er iets van wilt maken. En ook normaliseren: beter weten in te spelen op elkaars gedrag in plaats van etiketten te plakken. Geen afhankelijkheid van instanties en systemen, maar mensen grip geven op hun eigen leven en vrijheid om daarin je eigen keuzes te maken. Daar waar de energie zit - daar waar mensen er iets van willen maken -, dat willen we stimuleren. En al die prachtige initiatieven in de wijk willen wij ondersteunen en verbinden met elkaar. Een breed en fijnmazig netwerk van alle initiatieven en actieve wijkbewoners is een grote meerwaarde en zorgt voor een sterk ecosysteem dat als basis dient voor het versterken van een wijk. Met her- en erkenning van de diversiteit van de wijken in Arnhem-Oost. Dat betekent ook wat voor onze eigen professionals: de Arnhem-Oost-aanpak dwingt tot meer integraliteit, een combinatie van sociale en fysieke verandering. Meer richting, met z'n allen voor een probleem en een oplossing gaan. Niet berusten, maar buiten structuren denken als dat beter is, binnen bestaande structuren als dat kan en altijd met de bestaande wijkstructuren en de bewoners in beeld.

Groot denken, klein beginnen: vertrouwen herstellen door lange en korte termijn te verbinden

Wat de aanpak van Arnhem-Oost uniek maakt, is het langetermijnperspectief van 18 jaar. Dat nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Oplossingen voor de vraagstukken die er liggen kosten tijd en zijn ook niet uitgekristalliseerd, er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben dat het niet een aanpak is die elke 4 jaar ter discussie staat.

Maar belangrijk is: we wachten niet af. Omdat we een nieuwe generatie centraal stellen, mogen we geen moment verspillen. Niet alleen voor korte termijn winst of effect, maar juist nu beginnen in de wetenschap dat ingrijpen ook nu noodzakelijk is. En ook nu al laten zien dat onze commitment voor de lange termijn is. Dat is ook belangrijk voor de relatie overheid – inwoner: bewoners van deze wijken voelen zich vaak niet gezien en niet gehoord door de overheid. Een stevige betrokkenheid nu kan alleen maar het vertrouwen herstellen als de inwoners zien dat het niet voor even is, maar voor de lange termijn. Het is van groot belang dat zij nu snel zien wat dat betekent in hun leven en niet alleen op papier. Groot denken, klein beginnen. Op de korte termijn het perspectief verbinden met concrete resultaten, op de middellange termijn verbeteren om op de lange termijn fundamenteel te veranderen.

Bewonersparticipatie

Een aanpak zoals de Arnhem-Oost-aanpak kan niet zonder inbreng van bewoners, ondernemers en andere partners in de wijken van Arnhem-Oost, en breder in de stad. De directe betrokkenheid van de wijk bij de Arnhem-Oost-aanpak past ook in een lange Arnhemse traditie van bewonersparticipatie.

Nawoord

Arnhem-Oost is een kans om de stad en vijf wijken in het bijzonder een grote impuls te geven. Meer sociale cohesie, excellent onderwijs, meer werk, minder zorgen en plezierig wonen. Meer kansengelijkheid voor iedereen en in het bijzonder de jeugd in deze wijken. Zij zijn immers de generatie over 18 jaar die dan met recht kunnen zeggen: wij hebben de kansen gehad en gepakt. Dat vraagt om de uitgangspunten van de Arnhem-Oost-aanpak samen met bewoners en andere partners steeds te vertalen in concrete plannen en projecten. Dat vraagt (altijd) om nu actie te ondernemen. Een kans omzetten in doen - daar is energie, steun en een langdurig commitment van bewoners en vele partners voor nodig. Wij vragen u om met ons die kans te verzilveren en om de schouders er onder te zetten.

Wijkanalyses

Wijkanalyses

De urgentie in Arnhem is ten opzichte van Nederland hoog, maar er zijn ook verschillen binnen de Arnhem-Oost wijken. Per wijk is een analyse gemaakt van de (multi)problematiek op het gebied van (o.a.) wonen, werk, onderwijs, veiligheid en zorg en andere sociaal-maatschappelijke en leefbaarheidsproblematiek. Dat is gedaan op basis van beschikbare data, maar ook door per wijk sessies te organiseren om problemen te markeren en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen, met professionals uit de wijk, zoals de Teams Leefomgeving van de gemeente, ondernemers en betrokken bewoners.

"Toen wij de winkel nog hadden en er een grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op. De ziel is nu uit de wijk en die moet terugkomen."

– Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Geitenkamp

Algemene aandachtspunten

Bewoners van de Geitenkamp hebben een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Steeds meer mensen verwachten achteruitgang in hun buurt. Bewoners ervaren een gevoel van onveiligheid en de alcohol en drugsoverlast neemt toe in de wijk. Afgelopen jaar zijn een aantal incidenten geweest die bijdragen aan dit gevoel, zoals met vuurwerk en vernielingen rond de jaarwisseling. De bewoners kennen elkaar goed, maar dat hoeft niet perse positief te zijn. De ervaringen met hulp, informatie en support is niet positief. Bewoners hebben een eigen normenkader ontwikkeld. Kinderen zeggen nu al dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Deze generatiepatronen zijn moeilijk te doorbreken.

Bewoners

Geitenkamp is een wijk met 3.900 inwoners. Het is een homogene wijk. Het percentage autochtone inwoners is hoger dan gemiddeld in Arnhem (74% versus 67%) en bijna de helft van de bewoners zijn laagopgeleid (47% vs. 29% in Arnhem). Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door een mentale beperking. Het aantal mensen dat gebruikt maakt van hulpverlening (wmo, jeugdwet, WW) is relatief hoog. De lichamelijke en mentale gezondheid ligt lager dan de rest van Arnhem. Bijna de helft van de Geitenkampers is laag opgeleid en 30% van de bewoners maakt gebruik van de armoederegeling.

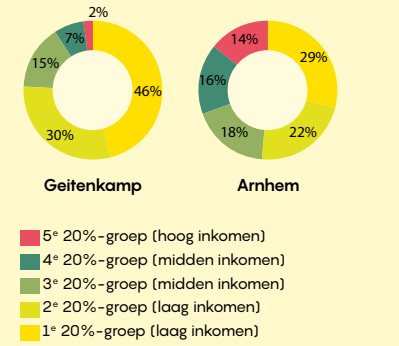
Bewoners kennen elkaar goed, maar de sociale cohesie is laag: bewoners ervaren de wijk niet als een gezellige wijk met veel saamhorigheid. De sociale buurtkracht, de mate waarin bewoners bij elkaar terecht kunnen, is eveneens laag. Initiatieven zijn wel zichtbaar, voorbeeld daarvan is de Buurtmoestuin Vlindertuin: een bewonersinitiatief om wijkgenoten bij elkaar te brengen.

Wonen

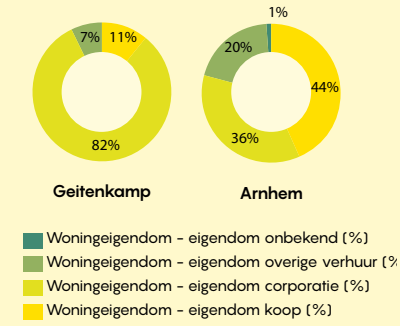
In de Geitenkamp staan gemiddeld de kleinste woningen van Arnhem. De beoordelingscijfers van de woonomgeving zakken de laatste jaren, de bewoners ervaren veel verloedering. 82% Van de woningen zijn corporatiebezit, tegenover 36% in de rest van Arnhem. Aanpassingen aan de woningen zijn moeilijk uit te voeren, vanwege het beschermd stadsgezicht.

Voorzieningen en openbare ruimte

Het voorzieningenaanbod aan het Marktplein neemt af. Winkeliers kunnen met moeite het hoofd boven water houden. Winkels verdwijnen en komen weinig nieuwe winkels voor terug. Het plein is erg versteend, wordt gebruikt als parkeerplaats voor auto's en niet als een plek waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en waar het fijn vertoeven is. Ook de rest van de wijk is versteend. In de wijk is weinig groen dat uitnodigt tot ontmoeten, terwijl de wijk wel grenst aan een groene omgeving.

Figuur 1 Inkomensverdeling per 20% groep

Figuur 2 Woningeigendom

Kansen

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In de wijk is nog relatief veel sociaal contact, zeker ten opzichte van andere wijken met lage inkomens.

“De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn.”

– Nabil el Malki, Presikhaaf University

Presikhaaf-West

Algemene aandachtspunten

Presikhaaf-West is een wijk met veel jonge bewoners en tegelijkertijd duidelijke risico’s bij het opgroeien. Er zijn veel verschillende gemeenschappen met daarbinnen een sterke sociale cohesie, deze cohesie ontbreekt echter tussen gemeenschappen. Het onderlinge contact staat onder druk, men kent ‘de ander’ niet. Het gevoel van eenzaamheid is relatief hoog, bijna een op de vijf bewoners heeft te weinig contact met andere mensen. In Arnhem is dit een op de zeven. Een concentratie van problematiek bevindt zich aan de kant van de Oude Zevenaarseweg.

Bewoners

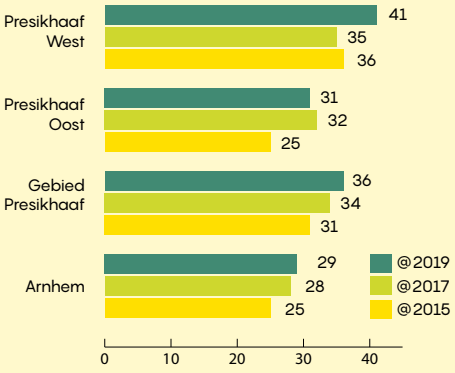
Presikhaaf-West is een heterogene wijk, met 117 etniciteiten. Bijna de helft van de bewoners zijn alleenstaand, en 14% van de huishoudens bestaat uit eenoudergezinnen.

Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid (47%), ten opzichte van 29% in Arnhem. Armoede is een breed probleem in de wijk. Bijna een derde van de kinderen groeit op in een huishouden met een laag inkomen, dat is het hoogste percentage in Arnhem. 28% van de inwoners heeft de afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen. Onder jongeren zijn de risico’s bij opgroeien op verschillende gebieden aantoonbaar groter, relatief aan Arnhem. Het risico op gedragsproblemen is hoog: 23% tegenover 11% in heel Arnhem.

Leefbaarheid en veiligheid

Afgelopen jaren is het gevoel van onveiligheid in de wijk sterker geworden. Er zijn relatief veel meldingen van overlast. Meldingen gaan over zowel verkeersoverlast als sociale overlast.

De leefbaarheid in de buurt wordt consequent als laagst van Arnhem beoordeeld. Specifiek de belemmeringen voor kinderen zijn hierin leidend. Er zijn mogelijkheden om buiten te spelen, maar het verkeer, water en teveel afval op straat zorgen voor de belemmeringen. Bewoners ervaren een verloederde wijk zonder uitstraling.

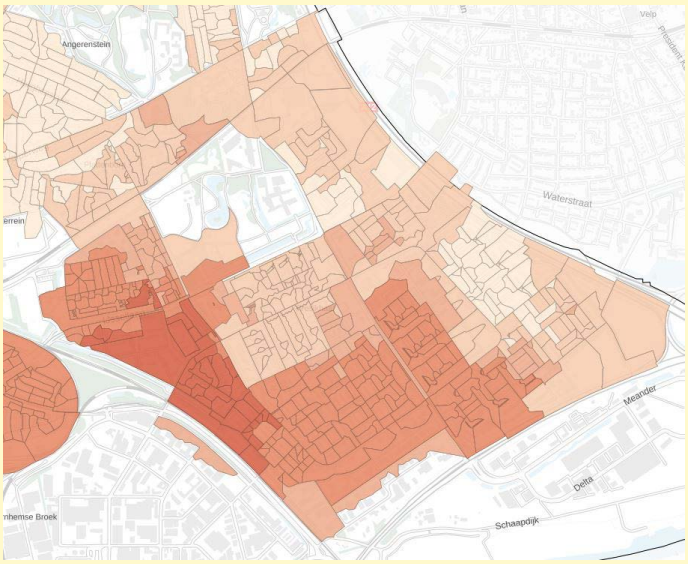

Figuur 4 Onveiligheidsgevoelens in de buurt

Kansen

Afgelopen jaren hebben corporaties geïnvesteerd in het verduurzamen en onderhouden van hun bezit in deze wijk. Een voorbeeld van een project dat hier gaande is, is sociaal cement: passende toewijzing van sociale huurders op voorwaarde dat zij zich inzetten voor sociale cohesie in hun appartementencomplex. Vanuit de gemeente is een ontwikkelperspectief in ontwikkeling, waarin de ruimtelijke en fysieke ontwikkeling van een deel van de wijk,Presikhaaf III. Presikhaaf I en II zijn afgelopen jaren al herontwikkeld.

Relatief een groot deel van de bewoners denkt dat de wijk vooruitgaat de komende vijf jaar. Ze zijn positiever over de nabijheid van voorzieningen dan in de andere Arnhem-Oost wijken. Daarnaast ervaren bewoners hulp en ondersteuning van binnen de eigen gemeenschap.

Figuur 3
Probleemgedrag/ verslaving (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren-probleem-gedrag/verslaving

- < 2,5%
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- >= 50%

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

– Mariken Goris, directeur Monchyschool

Malburgen

Algemene aandachtspunten

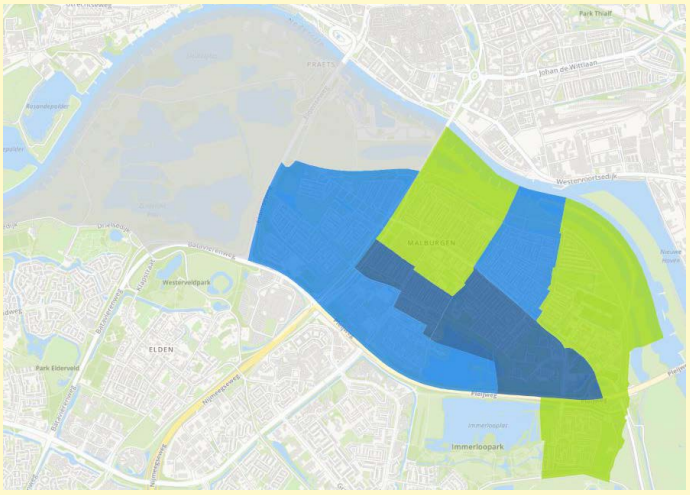
Malburgen is een diverse wijk, bestaande uit drie delen: Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord) en Malburgen-Oost (Zuid), waarbij west en oost gescheiden worden door de Nijmeegseweg. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. Malburgen-Oost bestaat uit kwetsbare buurten waarin eenzaamheid en gebrek aan verbinding met de wijk een probleem is. In Malburgen-West is persoonlijke problematiek bovenliggend: een relatief groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking en/of laaggeletterdheid.

Gedeeld in de hele wijk is dat buurtbewoners weinig vertrouwen in de overheid en in zichzelf hebben. De cultuur verschilt per buurt, zelfs straten kunnen een eigen cultuur hebben. Er zijn veel verhuisbewegingen in de wijk, wat bijdraagt aan de anonimiteit, vooral in de hoogbouw.

Bewoners

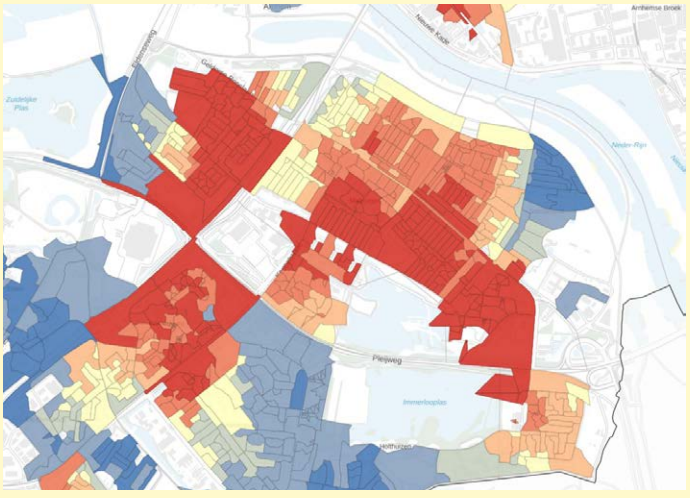
Malburgen als geheel is een heterogeen gebied: gemiddeld 38% van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond, ten opzichte van 21% in Arnhem. Specifiek in de buurt Immerloo ligt dit percentage hoog: meer dan de helft van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond. In deze buurt is het aantal eenoudergezinnen eveneens relatief hoog, 15% tegenover 8% in Arnhem. In de rest van Malburgen ligt dit percentage iets hoger dan Arnhem algemeen.

Een aanzienlijk deel van de inwoners van Malburgen heeft een lage sociaaleconomische status. Ruim 40% van de inwoners is laagopgeleid, ten opzichte van 29% in Arnhem. Een vierde van de inwoners

Figuur 5
Migratieachtergrond

- < 19,5
- 19,5 < 26,0
- 26,0 < 32,5
- 32,5 < 39,0
- >=39,0

Figuur 6
Licht verstandelijk beperkt/ laaggeletterden (2020)

PC6

- < 12%
- 12 - 18%
- 18 - 24%
- 24 - 30%
- 30 - 36%
- 36 - 42%
- >= 42%

Kans op het vóórkomen van personen van 19 jaar en ouder met een licht verstandelijke beperking en/of laaggeletterden in een zelfstandig huishouden.
Bron: Woonzorgwijzer

moet rondkomen van iets meer dan het sociaal minimum, en eenzelfde deel van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen. Van de bijna 20 duizend inwoners van Malburgen als geheel maakt iets minder dan een vijfde gebruik van één of meerdere armoederegelingen.

Naast sociaaleconomisch is ook de gemiddelde gezondheid van inwoners van Malburgen lager dan in Arnhem. Een belangrijk deel van de bewoners van Malburgen-Oost (Zuid) en Malburgen-West lopen bovendien het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking.

Sociale cohesie

De verbinding met buurt en buurtbewoners is onderzocht aan de hand van stellingen, zoals: ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen. Deze sociale cohesie wordt door bewoners als minder positief beoordeeld dan gemiddeld in Arnhem. Met name in Malburgen-Oost (Zuid) is men relatief onbekend met elkaar. Wat betreft de sociale kracht (bij buurtbewoners terecht kunnen voor hulp, en zelf hulp geven) scoren de bewoners van Malburgen vrijwel gelijk aan het gemiddelde in Arnhem. Het aandeel bewoners dat actief is in de buurt is de afgelopen jaren specifiek in Malburgen-Oost (Zuid) toegenomen.

Leefbaarheid en veiligheid

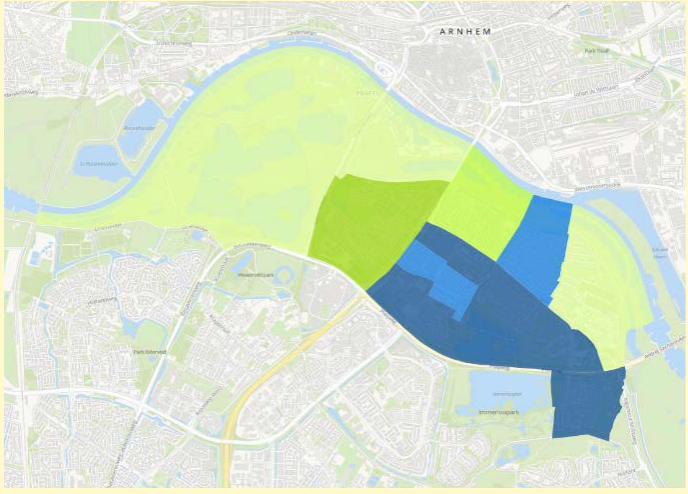
Het rapportcijfer voor veiligheid is in Malburgen lager dan het gemiddelde in Arnhem (6,1 tegenover 6,7). Sinds 2015 is het cijfer zelfs nog iets achteruit gegaan. Overlast komt vooral van verloedering, sociale overlast en verkeer. Specifiek vernieling is een terugkerend probleem, waarbij de cijfers sterk gebiedsgebonden zijn (Immerloo: 21% tegenover Bakenhof 2%).

Wonen

Ruim de helft van de woningen in Malburgen is in corporatiebezit (56%, tegenover 35% Arnhem), vooral in Malburgen-Oost (Zuid) is het aandeel groot (75%). Het rapportcijfer dat bewoners van Malburgen geven aan de eigen woning is sinds 2019 achteruit gegaan, en ligt iets lager dan het Arnhems gemiddelde. Wat betreft de buurtevaluatie, gebaseerd op een aantal stellingen, is een duidelijk verschil te zien tussen Malburgen en Arnhem (6,2 versus 7,2). Vooral voor Malburgen-West is dat sinds 2015 verslechterd, van 6,5 naar 6,2. Bewoners zijn over fysieke voorzieningen minder tevreden dan gemiddeld in Arnhem, maar in Malburgen-Oost (Zuid) is een duidelijke positieve ontwikkeling te zien, daar steeg het rapportcijfer voor voorzieningen van 6,6 naar 7,7.

Kansen

Het aantal bewoners van Malburgen dat zich actief inzet in de buurt stijgt, dat laat zien dat mensen zelf willen investeren in hun wijk. Onderwijs krijgt veel aandacht in de wijk. Ook is er een aantal buurtinitiatieven / jongerenorganisaties dat door jonge wijkbewoners is opgericht en ontstaan er initiatieven rond winkelcentrum de Drieslag.

Figuur 7
Woningencorporatiebezit Malburgen

“Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt.”

– Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkteam

Klarendal

Algemene aandachtspunten

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Een van de kenmerken is het Modekwartier, dat in 2008 werd gereed gemaakt: een aantal winkels en bedrijfsruimtes bij elkaar, ingericht op het gebied van mode en design. Dit is een toeristische trekker geworden. De wijk heeft een heterogene bevolking, gemiddeld relatief jong. Deze jongeren zien over het algemeen weinig perspectief. De binding met de wijk en met elkaar is relatief groot.

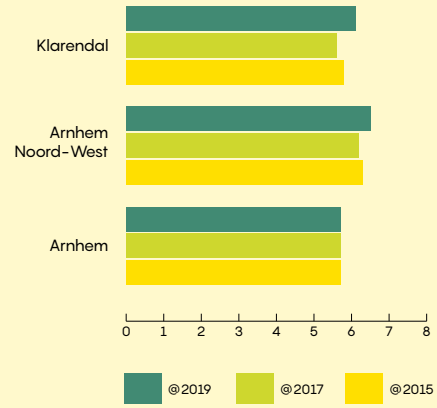
Bewoners

Ruim zeventig procent van de bevolking (72%) is tussen twintig en vijfenzestig jaar oud, tegenover 63% in Arnhem. Het aantal 65+ers is daarentegen juist minder dan in Arnhem. Het aantal alleenstaanden is met zestig procent hoog, ten opzichte van 49% in Arnhem. Bewoners ervaren een goede lichamelijke en psychische gezondheid, dat is gelijk aan de situatie voor heel Arnhem. Kans op voorkomen van verstandelijke beperking en/of laaggeletterdheid is daarentegen groter dan gemiddeld in Arnhem. Bijna een vierde van de jongeren van 0 tot 18 jaar maakt gebruik van de Jeugdwet.

De sociaaleconomische status van relatief veel inwoners in Klarendal is laag en het aantal voortijdig schoolverlaters is hoog (4% tegenover 2,7% in Arnhem). Een derde van de inwoners is laagopgeleid en een vijfde maakt gebruik van één of meer armoederegelingen.

Sociale cohesie

De verbinding met de buurt is relatief goed, en Klarendal scoort bovengemiddeld positief op sociale cohesie. Mensen

Figuur 8
Kengetal sociale cohesie Klarendal
0 is negatief, 10 is positief

Kental sociale cohesie

Het kental is berekend aan de hand van de volgende stellingen (gemeten op 5-pt schaal: helemaal mee eens t/m helemaal mee oneens):

1. De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om.
2. Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.
3. Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is.
4. De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks (oneens).

Figuur 9
Psychisch functioneren in Klarendal

Cognitief Functioneren (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren - cognitief functioneren

- 2,5% of minder
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- meer dan 50%

voelen zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt, en gaan op een prettige manier met elkaar om. Ook vergeleken met de andere Arnhem-Oost wijken scoort Klarendal goed: op alle indicatoren scoort Klarendal hoger, behalve op de stelling: (oneens) mensen kennen elkaar nauwelijks: alleen in Geitenkamp kennen bewoners elkaar beter.

De sociale buurtkracht is gelijk aan dat van Arnhem (kengetal: 5,8). Het aantal mensen dat afgelopen jaar actief was in de eigen buurt is in Klarendal de afgelopen jaren gestegen, van 19% in 2017 naar 25% in 2019.

Veiligheid en leefbaarheid

Veiligheid is een belangrijke kwestie in de wijk. Hoewel het rapportcijfer vrijwel gelijk is aan dat van het gemiddelde in Arnhem, stijgt het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt (van 27% in 2015 naar 40% in 2019, tegenover 29% in Arnhem). Bewoners ervaren veel buurtproblemen zoals verloedering, dreiging en sociale overlast. De sociale overlast komt specifiek voornamelijk door alcohol en drugsgebruik/handel. Bewoners zijn daarentegen optimistisch: 35% verwacht de komende jaren vooruitgang tegenover 16% dat achteruitgang verwacht.

Wonen

Klarendallers zijn gemiddeld positief over de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen. Ruim de helft (53%) van de woningen is in bezit van de corporaties. De sociale overlast komt mede voort uit de aanwezigheid van kruipdoor/sluipdoor routes. Daarnaast is er relatief weinig mogelijkheden om elkaar te ontmoeten.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch: ondanks het relatief hoge onveiligheidsgevoel dat men ervaart, denken bewoners vaak dat hun wijk de komende jaren vooruit zal gaan. Daarnaast is een positief aanknopingspunt de sociale cohesie: men voelt zich verbonden met de buurt. Mensen kennen elkaar relatief goed. Hoewel de sociale kracht niet hoger is dan elders in de gemeente, nam het aandeel mensen dat zich actief inzet voor de buurt het afgelopen jaar wel toe.

"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

– Helen Meijrink, bewoner en lid wijkplatform

Arnhemse Broek

Algemene aandachtspunten

De wijk Arnhemse Broek, gelegen naast de binnenstad, is een wijk waarin armoede en lage sociale cohesie de grootste opgaven zijn. Bewoners hebben hier een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de toekomst en het eigen kunnen. Ze zijn bovengemiddeld ongezond. Er zijn veel verhuisbewegingen, dat bijdraagt aan de lage binding met de eigen buurt. De openbare ruimte heeft weinig kwaliteit en er zijn veel meldingen van overlast.

Bewoners

In deze wijk wonen veel alleenstaanden, bijna zestig procent van de inwoners is alleenstaand. De wijk heeft een heterogene bevolking, 106 etniciteiten wonen hier. Wat betreft de vele verhuisbewegingen: dat zijn er circa 25% op de totale bevolking. Armoede in de wijk blijkt duidelijk uit de cijfers: 28% van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen, een vierde van de inwoners heeft afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen.

Ook in Arnhemse Broek is het opleidingsniveau gemiddeld laag: 38% van de inwoners in laagopgeleid, versus 29% in Arnhem. Het risico op laaggeletterdheid en/of licht verstandelijke beperking is groter, en de psychische gezondheid wordt lager gescoord dan het gemeentelijk gemiddelde (82% versus 87%). Er lijkt een concentratie te zijn van deze problematiek aan de uiteinden van de wijk.

Sociale cohesie

De sociale cohesie en sociale buurtkracht zijn lager dan gemiddeld in Arnhem en bewoners zijn minder vaak actief in verenigingen of als vrijwilliger. De afgelopen jaren nam het aantal bewoners dat te weinig contact heeft met andere mensen toe, van 14% naar 21%. Desondanks voelen bewoners van Arnhemse Broek zich niet vaker eenzaam dan de rest van Arnhem.

Veiligheid en leefbaarheid

De onveiligheidsgevoelens in de buurt was hoog (39% in 2017), maar is de afgelopen jaren bijna naar het gemiddelde in Arnhem gegaan (31% tegenover 29% in Arnhem in 2019). Ook het rapportcijfer voor veiligheid in de buurt stijgt, maar blijft nog wel onder het gemeentelijk gemiddelde. De criminaliteitscijfers zijn relatief hoog, het aantal registraties van criminaliteit ligt bijvoorbeeld hoger dan dat van Presikhaaf. De kans op verslechtering hiervan is groot.

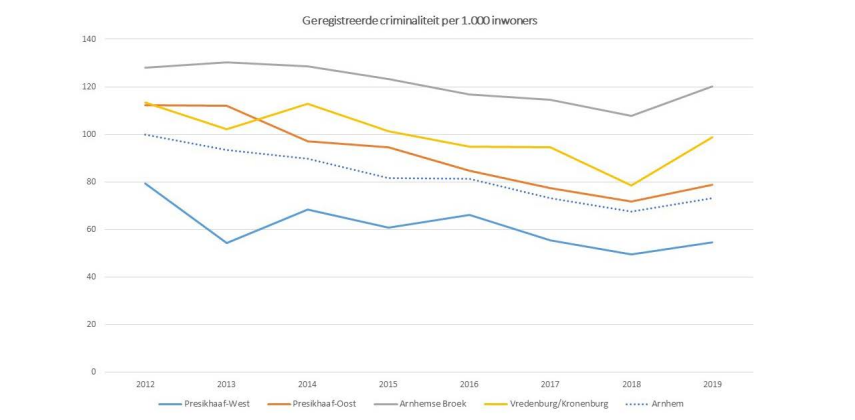
De leefbaarheidscijfers liggen iets onder het gemeentelijk gemiddelde (6,7 versus 7,2 in Arnhem). Men ervaart relatief veel overlast, met name verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast.

Wonen

Ruim de helft van de woningen (56%) is in corporatiebezit. De type woningen zijn heel divers. In de wijk staan woningen uit zowel de jaren dertig, als vijftig, als uit de afgelopen twintig jaar. De waardering voor de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen ligt in Arnhemse Broek lager dan in Arnhem als geheel.

Openbare ruimte en voorzieningen

Wat mist zijn sportvoorzieningen en -mogelijkheden om te bewegen en speelplekken voor kinderen. Daarnaast is een behoefte aan meer ontmoetingsplekken in de wijk. Positief is dat relatief een groot deel van de bevolking denkt dat de wijk de komende vijf jaar vooruit zal gaan.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch over de ontwikkelingen voor de komende vijf jaar in de wijk. Ondanks de lage sociale cohesie en de lage sociale buurtkracht voelen bewoners zich niet eenzaam. Daarnaast zijn de bewoners afgelopen jaren positiever geworden over de ervaren veiligheid in de buurt, terwijl de geregistreerde criminaliteit lijkt toe te nemen.

AANGENOMEN

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	11 november 2020
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Mattijs Loor - D66 Giovanni Visser - PvdA Mark Coenders - GroenLinks Daniël Becker - ChristenUnie
Titel van de motie	Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak
Nummer Zaaknummer	**20M253** 504479

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 11 november een besluit te nemen over het ontwikkelen van een beleid voor de aanpak van kwetsbare wijken in Arnhem Oost, zoals Malburgen, Immerloo en Presikhaaf.

De aanleiding is dat het college hiervoor een speciale, integrale aanpak voorstelt, maar daarvoor nog geen randvoorwaarden door de raad zijn vastgesteld. Door dit voorstel aan te nemen wordt het college gevraagd uiterlijk in mei een voorstel voor deze randvoorwaarden aan de raad te sturen.

We weten dat:

- Het college voorstelt middels de 'Arnhem Oost Aanpak', ook wel 'stadsvernieuwing 3.0' genoemd, integraal aan de slag te gaan met uiteenlopende problemen in een aantal wijken in Arnhem Oost;
- Voor deze aanpak door de raad geen integrale set van kaders of randvoorwaarden is vastgesteld;
- In de begroting voor deze aanpak geen concrete, meetbare doelen zijn opgenomen en er ook geen (delen van) budgetten aan deze aanpak zijn toegewezen.

We vinden dat:

- Een samenhangende aanpak van problemen – op het gebied van wonen, veiligheid, zorg, armoede, etc. - in Arnhems meest kwetsbare wijken van groot belang is;
- Deze aanpak een door de raad vastgesteld beleid met concrete, meetbare doelen en bijbehorende middelen verdient.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het College om:

1. In nauwe samenwerking met de teams leefomgeving en een brede vertegenwoordiging van bewoners uit deze wijken een integraal, samenhangend maar beknopt lange termijn beleid te formuleren voor de Arnhem Oost Aanpak;
2. Dit beleid, inclusief concrete, meetbare doelen en de daarvoor benodigde middelen, uiterlijk in mei 2021 aan de raad aan te bieden;

AANGENOMEN

3. In de periode tot de raad dit beleid vaststelt, binnen de bestaande, algemene kaders voortvarend aan de slag te gaan met de problemen op het gebied van wonen, veiligheid, zorg en armoede in deze wijken.
Mattijs Loor - D66 Giovanni Visser - PvdA Mark Coenders - GroenLinks Daniël Becker - ChristenUnie

VOOR	37	*"Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak" (20M253)*
TEGEN	0	

GROENLINKS			VVD Arnhem			D66			PvdA		
	7	0		6	0		5	0		4	0
Coenders			Combée			Andeweg			Greving		
Prinsen			Pape			Loor			Bouma		
Navis			Kalthoff			Venhoek			De Vries		
Dolsma			Van Es			Van Ommen			Visser		
Gemici			Maref			Van Iperen					
Simonis			Loos								
Van der Loo						Arnhem Centraal	3	0	SP	3	0
			CDA Arnhem	2	0	Manders			Elfrink		
Arnhemse Ouderen Partij	1	0	Van Dillen			Van der Laak			Çetintaş		
Wiggers			Hutten			Kraaijenbrink			Dobbe		

ChristenUnie			DENK Verenigd Arnhem			Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem			Partij voor de Vrijheid		
	2	0		2	0		2	0			
Becker			Usta			De Groot			Verheij		
Nede			Aydemir			Eliëns					

Totaal	37

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrinck (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Henzen (PVV), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Elfrink (SP), Nede (CU) en Van Plateringen (AOP).

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een technische briefing en een expertmeeting. Na de technische briefing zijn technische vragen gesteld en beantwoord. Daarna vond de epertmeeting plaas. Daarvoor waren uitgenodigd: Marcel Hielkema (Scalabor), Liesbeth van Asten (Volkshuisvesting), Nabil El Malki (Presikhaaf University), Sylvia Veltmaat (Flores Onderwijs).

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de technische briefing en de expertmeeting zijn afgerond. Een vervolgbehandeling zal worden ingepland als combinatie informerend/meningsvormend. Dan zijn insprekers welkom.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

L. Manders

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping & C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Verheij (PVV), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Becker (CU) Aydemir (DENK/VA) en Wiggers (AOP).
De fractie van de SP was niet aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een informatief deel met daarin twee insprekers en de start van de meningsvormende 1 vergadering. Tijdens het informatief deel hebben MDT026 (Ashley Ersilia en Mandy Croes) en Ramon Barends ingesproken. Vervolgens is gestart met de M1 behandeling. Daarvan is de eerste termijn van de raad en van het college afgerond.

Toezeggingen
1. Wethouder Paping zegt toe de meetbare ambities van de Arnhem-Oost aanpak jaarlijks te monitoren (tellen en vertellen).
2. Wethouder Paping zegt toe schriftelijk te reageren op de vraag van D66 over het gebruik van de leefbaarometer.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 behandeling nog niet is afgerond en opnieuw geagendeerd dient te worden.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

V. Bouma

Memo

Datum : Zondag 11 juli 2021

Aan : Gemeenteraad

Van : Ronald Paping, Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Behandeling raadsvoorstel Arnhem-Oost en VHfonds: twee vragen uit de raadskamer dd 7 juli 2021

Er is een tweetal vragen gesteld in de raadskamer van 7 juli tijdens de behandeling van de voorstellen voor Arnhem-Oost en het VHfonds. Hieronder de vragen en het antwoord.

Vraag van de fractie van D66
D66-fractie vraagt / stelt dat de Leefbaarometer omstreden zou zijn en er sprake is van discriminerende algoritmes waarbij ten onrechte 'migratieachtergrond' als indicator van leefbaarheid wordt gezien.

Antwoord:
De Leefbaarometer is de veelgebruikte leefbaarheidsmonitor van het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK). Met name in de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds (gericht op BZK) wordt deze dan ook een aantal keer opgevoerd, dit was ook onderdeel van het aanvraagproces waarin gevraagd is om landelijke data te gebruiken, zodat het beoordeling van de aanvragen t.o.v. elkaar mogelijk wordt. Het is goed om aan de voorkant nog eens te benadrukken dat de vijf wijken van Arnhem-Oost ook op basis van al onze eigen indicatoren die relevant zijn voor de leefbaarheid, en bijvoorbeeld informatie van het CBS, helaas in de volle breedte steeds het slechtst 'scoren' van de Arnhemse wijken, met name als het gaat om een opeenhoping van problemen.

Dan over de zorg die de heer Loor (D66) uitspreekt over de Leefbarometer en mogelijke "discriminerende" indicatoren. Vooraf is het belangrijk om te vermelden (zie ook de bijgaande brief van BZK aan de Eerste Kamer) dat de huidige Leefbaarometer geen oorzakelijk verband aangeeft waarom de leefbaarheid in een wijk slecht scoort. Het geeft enkel aan dat er een correlatie is tussen de (100) gebruikte indicatoren, die in het model de kenmerken van een wijk weergeven, en het waardeoordeel van bewoners over hun woonomgeving.

Uit de Leefbaarometer kan dus op geen enkele manier worden afgeleid dat bewoners met een migratieachtergrond de oorzaak zijn van een mindere leefbaarheid in hun wijk (geen causaal verband). Het model geeft alleen aan dat bewoners met een migratieachtergrond, een laag inkomen en/of een lage opleiding vaker wonen in kwetsbare wijken met relatief lage huren (sociale woningbouw) waar veelal een opeenstapeling van problematiek is, waardoor de leefbaarheid minder is (volgens de oordelen van de bewoners zelf).

Maar de discussie hierover kan mogelijk wel die indruk geven en we moeten oppassen voor stigmatisering. Gelukkig ziet BZK dat ook in. Het model van de Leefbaarometer wordt op dit moment vernieuwd en herijkt (door Atlas Research en In.Fact). Daarbij wordt rekening gehouden met nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Ook worden alle (100) indicatoren tegen het licht gehouden. Deze herijking zal na de zomer gereed zijn. Enkele van die indicatoren van het model betreffen inderdaad 'migratie-

achtergrond'. Deze specifieke indicatoren zullen niet meer worden gebruikt in het nieuwe Leefbaarometermodel 3.0 (dit valt eveneens in bijgevoegde brief te lezen).

Voor zover de zorgen van de D66-fractie over de Leefbaarometer zich eveneens richten op het onderwerp ‘selectieve woningtoewijzing’ vanuit de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek, is het goed om te benadrukken dat dit in Arnhem niet aan de orde is.

Vragen van de fractie van DENK
1) Wat wil het college nu anders doen om meer input vanuit de bewoners te krijgen? Want met datgene wat je hebt gedaan zijn er nog steeds te veel aandachtspunten in de wijk. (Mede vanwege de vraag van Arnhem Centraal waarin gepleit werd om de vrijdagen te betrekken om moskeebezoekers te benaderen voor meer input)

Antwoord:
Voor het richtinggevend kader hebben we nu met name professionals, ondernemers, bewonersorganisaties en groepje bewoners gesproken, maar voor de verdere uitwerking is inderdaad een laagdrempelige en brede betrokkenheid van bewoners nodig. Via moskeebezoekers is zeker een goed idee, maar denk ook aan sportclubs, andere verenigingen, de supermarkt, van deur tot deur. We moeten voor deze aanpak daarbij meer doen dan de vaste inspraakroutes.

2. Inbreng van partners is de essentie van de Arnhem -Oost -aanpak. Op welke partners doelt het college? Omdat we nu al partners hebben die met middelen al veel zouden moeten doen.

Antwoord:
Hierbij hebben we het vooral over partners die op het gebied van leefbaarheid en perspectief voor Arnhem-Oost een grote rol hebben: bewoners zelf, het bedrijfsleven, het onderwijs, politie en justitie, verenigingen, etc. Dat zijn allemaal partners met eigen middelen en verantwoordelijkheden, de organisaties die we zelf subsidiëren of anderszins inschakelen hebben natuurlijk ook een belangrijke rol, maar we hebben het hier over een hele brede groep aan bondgenoten.

3. Het voorstel van de jongeren om BBQ's of meet and greets te organiseren, die dit vandaag ook hebben gelanceerd, krijgt steeds meer vorm omdat er een behoefte is om bij elkaar komen en samen laagdrempelige bijeenkomsten te organiseren, op wijkniveau. Wat is de visie van het college hierover, omdat niet iedereen de gemeente weet te bereiken?

Antwoord:
Hier kunnen de TLO's een belangrijke rol in spelen, maar dit is ook zeker iets dat past in de Arnhem-Oost-aanpak waar sociale cohesie en ontmoeten een belangrijke rol heeft. Dit wil je stimuleren, juist ook als de "formele" wegen niet worden gevonden.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG

DG Bestuur, Ruimte en Wonen
Directie Democratie en Bestuur

www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk
www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk

Kenmerk
2021-0000207719

Uw kenmerk
168501.01U

Datum 30 april 2021

Betreft Toepassing van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (EK, 33797, X)

Met interesse heb ik kennisgenomen van de brief van 19 maart jl. van de voorzitter van de commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis van de Koning van Uw Kamer over het besluit tot verlenging van de toepassing van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (Wbmgp) in Rotterdam. In deze brief zal ik ingaan op de vragen die de leden van de fracties van GroenLinks en van de Partij van de Arbeid (PvdA) hierover hebben gesteld. De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren (PvdD) hebben zich bij deze vragen aangesloten. Voor de duidelijkheid heb ik hun vragen cursief weergegeven.

Leefbaarheidsmonitor
Bij het beoordelen van de noodzaak tot het inzetten van het instrument van selectieve woningtoewijzing wordt gebruikgemaakt van een leefbaarheidsmonitor. Gaan deze leden er terecht van uit dat dit de leefbaarometer is zoals weergegeven op leefbaarometer.nl?

De leefbaarometer maakt gebruik van 100 indicatoren. Daaronder zijn indicatoren die betrekking hebben op de woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en fysieke omgeving. Kunt u aangeven hoe de verschillende indicatoren de beoordeling van de leefbaarheid beïnvloeden?

Om selectieve woningtoewijzing te mogen toepassen, moet de gemeenteraad een onderbouwde aanvraag doen bij mij tot aanwijzing van de complexen, straten of gebieden waarin ze de maatregelen wil toepassen. De gemeente moet in deze onderbouwing 'voldoende aannemelijk' maken dat aan de volgende vier toetsingscriteria is voldaan: noodzakelijkheid, geschiktheid, subsidiariteit, en proportionaliteit. Voor de onderbouwing van de 'noodzakelijkheid' wordt vaak, maar niet uitsluitend de Leefbaarometer gebruikt, zoals weergegeven in www.leefbaarometer.nl. Daarmee wordt de opeenstapeling van de leefbaarheidsproblematiek in een gebied inzichtelijk gemaakt. Gemeenten zijn vrij om daarvoor ook andere, eigen gemeentelijke monitorinstrumenten en registratiesystemen te gebruiken, zoals wijkprofielen en sociale indexen. Ook wordt hiervoor de kennis en ervaring gebruikt van wijkprofessionals en ervaringsdeskundigen (kwalitatieve onderbouwing).

Het is een misverstand dat de indicatoren die in het Leefbaarometermodel worden gebruikt de beoordeling van de leefbaarheid beïnvloeden. De Leefbaarometer geeft geen oorzakelijk verband aan waarom de leefbaarheid in een wijk slecht scoort. Het geeft enkel aan dat er een correlatie is tussen de (100) gebruikte indicatoren, die in het model de kenmerken van een wijk weergeven, en het waardeoordeel van bewoners over hun woonomgeving. Deze kenmerken of indicatoren zijn statistisch het meest verklarend voor de verschillen in de oordelen van bewoners over de leefbaarheid in hun buurt. Dit zogenoemde oordelenmodel is een belangrijk onderdeel. De Leefbaarometer is daarmee een instrument dat registreert hoe de samenleving in elkaar zit voor wat betreft de verschillen in leefbaarheid tussen woongebieden.

Voor de technische details verwijs ik u naar het document waarin uitgebreid de ontwikkeling van het instrument is beschreven en verantwoord (Leefbaarometer 2.0; instrumentontwikkeling).[1]

Op basis van de Leefbaarometerscore van een gebied, en die van de onderliggende vijf dimensies, is vervolgens een lokale analyse (maatwerk) nodig met betrokken partijen waarom de leefbaarheidsontwikkeling of -situatie achteruit gaat of bijvoorbeeld 'zwak' scoort.

De leden van de fracties van GroenLinks en de PvdA vragen u hoe objectief de criteria zijn. Van een aantal indicatoren lijkt de relatie met leefbaarheid onbetwistbaar (overlast, criminaliteit, beschikbare voorzieningen). Ten aanzien van een aantal indicatoren lijkt er echter toch sprake te zijn van een subjectief oordeel. Waarom zou een wijk met veel kleine woningen immers leefbaarder of onleefbaarder zijn dan een wijk met veel grote woningen? En waarom is het bijvoorbeeld problematisch als er veel eenoudergezinnen zijn? Hoe beoordeelt u de subjectiviteit van een aantal indicatoren en het risico op een mogelijke bias die daarmee gepaard gaat?

Zoals ik hierboven heb aangeven komt de leefbaarheidsscore tot stand op basis van statistische modelschatting: hoe sterk (en met welke richting) is de samenhang (correlatie) tussen een bepaalde indicator aan de ene kant en het oordeel van bewoners over de leefbaarheid in hun buurt aan de andere kant. Het gaat dus niet om subjectieve keuzes van onderzoekers of beleidsmakers, maar om het oordeel van bewoners zelf. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat wijken waar veel kleine woningen zijn, minder gunstig worden gewaardeerd dan wijken met ruimere woningen. Het subjectieve oordeel van bewoners over hun woonomgeving is gebaseerd op enquêtegegevens uit het WoonOnderzoek Nederland (WoON).

De categorie 'bewoners' kent onder meer de volgende indicatoren: aandeel westerse allochtonen, aandeel MOE-landers, aandeel niet-westerse-allochtonen, aandeel Marokkanen, aandeel Surinamers, aandeel Turken, aandeel overige niet-

[1] https://doc.leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarometer%202.0%20Instrumentontwikkeling%20CONCEPT.pdf

westerse allochtonen'. Kunt u aangeven wat de relevantie van deze indicatoren voor het beoordelen van de leefbaarheid is? Kunt u aangeven of het toekennen van een (negatieve) waarde enkel en alleen op basis van de afkomst van bewoners van een wijk ongerechtvaardigd onderscheid op basis van etniciteit, en daarmee een vorm van (institutioneel) racisme is? Waarom wel of waarom niet? Bent u bereid om de betreffende indicatoren uit de leefbaarometer te (laten) verwijderen?

Uit de Leefbaarometer kan op geen enkele manier worden afgeleid dat bewoners met een migratieachtergrond de oorzaak zijn van een mindere leefbaarheid in hun wijk (geen causaal verband). Het model geeft alleen aan dat bewoners met een migratieachtergrond, een laag inkomen en/of een lage opleiding vaker wonen in kwetsbare wijken met relatief lage huren (sociale woningbouw) waar veelal een opeenstapeling van problematiek is, waardoor de leefbaarheid minder is (volgens de oordelen van de bewoners zelf).

Bij de herijking van het Leefbaarometermodel, die nu wordt uitgevoerd en na de zomer gereed zal zijn, worden alle 100 indicatoren tegen het licht gehouden. Daarbij zal rekening worden gehouden met nieuwe ontwikkelingen en inzichten, zoals de WRR-verkenning 'De nieuwe verscheidenheid; toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland' (2018). Omdat onjuiste interpretatie van de Leefbaarometer kan bijdragen aan stigmatisering van specifieke groepen in de bevolking is het streven om dergelijke indicatoren niet meer mee te nemen. Gelet op deze overwegingen zeg ik u toe dat in de nieuwe Leefbaarometer 3.0 geen indicatoren meer zullen worden gebruikt die betrekking hebben op de migratieachtergrond.

Wordt er in de aanstaande evaluatie van de inzet van de Wbmgp aandacht besteed aan de mogelijke bias in de indicatoren van de leefbaarometer? Zo niet, bent u bereid een dergelijk onderzoek te laten uitvoeren?

In de evaluatie over de toepassing van de Wbmgp wordt geen aandacht besteed aan (de indicatoren van) de Leefbaarometer. De herijking van het Leefbaarometermodel volgt een eigen onderzoekstraject. Zoals ik hierboven heb aangegeven kan de Leefbaarometer worden gebruikt om de 'noodzakelijkheid' van de inzet van de Wbmgp-maatregelen voldoende aannemelijk te maken, naast onderbouwing op basis van andere lokale monitorinstrumenten, registratiesystemen en kwalitatieve informatie.

Toepassing Rotterdam
Uit de gebiedsaanwijzing Rotterdam van 12 februari 2021 maken de leden van de fracties van GroenLinks en de PvdA op dat bij de beoordeling van de noodzaak van selectieve toewijzing gebruikgemaakt is van de leefbaarometer, in combinatie met gegevens van de politie met betrekking tot veiligheid. Hoe hebben de indicatoren met betrekking tot de etnische achtergrond van de bewoners in casu de beoordeling van de noodzaak tot het selectief woning toewijzen beïnvloed?

Bij het besluit voor de gebiedsaanwijzing om selectieve woningtoewijzing te kunnen toepassen in de gemeente Rotterdam hebben indicatoren met betrekking

tot de etnische achtergrond van bewoners geen enkele rol gespeeld. De gemeente Rotterdam heeft ter onderbouwing van de aanvraag gebruik gemaakt van de Leefbaarometer en andere administratiesystemen, zoals die van de gemeente over het aantal bijstandsuitkeringen (voor artikel 8 en 9 van de Wbmgp) en van gegevens uit de politieregisters over overlastmeldingen (voor artikel 10 van de Wbmgp).

Naast kwantitatieve gegevens heeft de gemeente Rotterdam voor de onderbouwing ook gebruik gemaakt van kwalitatieve informatie, gebaseerd op de kennis en ervaringen van professionals werkzaam in de aangewezen gebieden en ervaringsdeskundigen.

De gemeente Rotterdam heeft alleen een aanvraag gedaan voor toepassing van artikel 9 en 10 van de Wbmgp, en niet van artikel 8. Deze leden hebben begrepen dat de gemeente het niet noodzakelijk en onwenselijk vindt om bewoners slechts op basis van het hebben van een laag inkomen uit te sluiten van een woning in de betreffende straten, maar dat het voor het vergroten van de leefbaarheid van belang is voorrang te kunnen geven aan mensen met (vrijwilligers)werk of studie, en mensen op basis van crimineel of overlastgevend gedrag te kunnen weigeren. Hoe apprecieert u deze keuze?

De gemeenteraad van Rotterdam heeft voorafgaand aan de aanvraag een integraal afwegingskader op straatniveau vastgesteld teneinde de maatregelen uit de Wbmgp op een kleinschaliger niveau gerichter toe te kunnen passen (meer maatwerk). Uit het resultaat van dat afwegingskader op straatniveau voor het toepassen van de artikelen 8, 9 en 10 van de Wbmgp bleek vervolgens dat voor een groot deel van de bestaande aangewezen gebieden de inzet van artikel 8 van de Wbmgp niet langer nodig was. De gemeenteraad heeft toen besloten artikel 8 in die gebieden niet langer toe te passen vanaf 1 januari 2021. Het is aan de gemeenteraad om te besluiten of al dan niet een aanvraag wordt gedaan voor toepassing van artikel 8, 9 of 10 van de Wbmgp. Na indiening van de aanvraag toets ik vervolgens aan de hand van de criteria in de Wbmgp of voldoende aannemelijk is gemaakt dat aan die eisen is voldaan om te besluiten tot een gebiedsaanwijzing.

Uit de aanvraag van de gemeente Rotterdam blijkt dat de gemeente de toepassing van de Wbmgp ook wil gebruiken om bepaalde woningzoekenden zoals politiemensen, leraren en zorgmedewerkers met voorrang een woning te kunnen toewijzen. Is dit naar uw oordeel een geëigende toepassing van de Wbmgp? Zijn er andere manieren waarop een dergelijk voorrangsbeleid gevoerd kan worden?

De gemeente Rotterdam verleent op basis van artikel 9 van de Wbmgp aan woningzoekenden met bepaalde sociaaleconomische kenmerken voorrang in aangewezen gebieden waar de leefbaarheid en veiligheid onder druk staan door voorrang te verlenen aan bepaalde beroepen uit de maatschappelijke sector, zoals politiemensen, leraren en zorgmedewerkers. Dit past binnen de decentrale beleidsruimte die dit artikel biedt aan de gemeente. Op die wijze is het mogelijk om geleidelijk een meer evenwichtige bevolkingssamenstelling in kwetsbare gebieden na te streven en zo te kunnen bijdragen aan de versterking van de

sociaaleconomische positie van het gebied. Daarnaast geeft de gemeente Rotterdam in de aanvraag aan dat mensen uit maatschappelijke sectoren iets kunnen betekenen voor de wijk omdat ze beroepshalve (zorg, onderwijs, veiligheid, etc.) al contact hebben met en in verbinding staan met bewoners.

Selectieve woningtoewijzing op grond van de Wbmgp is een ingrijpende maatregel en kan alleen maar worden ingezet in aanvulling op en in samenhang met vele andere maatregelen ten behoeve van de bewoners (bv. scholing, werk, gezondheid en hulpverlening, etc.), de leefbaarheid en de veiligheid in het gebied. Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid is in dat verband een inspirerend voorbeeld van een dergelijke meerjarige, integrale gebiedsaanpak.

Naast het verlenen van voorrang aan woningzoekenden met bepaalde sociaal-economische kenmerken in een aangewezen kwetsbaar gebied, met als doel een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid en veiligheid, zijn er ook andere manieren met een ander doel waarop voorrangsbeleid gevoerd kan worden. Ik wijs daarbij op de mogelijkheden voor gemeenten om op grond van de Huisvestingswet 2014 regels te stellen over de verdeling van woonruimte om de onevenwichtige en onrechtvaardige gevolgen van schaarste aan woonruimte te bestrijden. Deze regels beschrijven onder meer welke groepen woningzoekenden in aanmerking komen voor welke categorieën schaarse huurwoningen. Op basis van onder meer de artikelen 12 en 14 van de Huisvestingswet 2014 kan voorrang worden verleend aan bepaalde categorieën woningzoekenden. Artikel 12 van de Huisvestingswet 2014 ziet op het urgentie verlenen aan woningzoekenden 'waarvoor de voorziening in de behoefte aan woonruimte dringend noodzakelijk is'. Het gaat daarbij onder meer om woningzoekenden die verblijven in een voorziening voor tijdelijke opvang voor personen die hun woning hebben moeten verlaten in verband met relationele problemen of geweld, of om woningzoekenden die mantelzorg verlenen of ontvangen. De gemeenteraad kan hier ook nog andere groepen woningzoekenden aan toevoegen zoals woningzoekenden met een medische urgentie. Op basis van artikel 14 van de Huisvestingswet 2014 kan bij de verdeling van schaarse huurwoningen waarvoor in de gemeente een huisvestingsvergunning geldt, voorrang worden gegeven aan woningzoekenden die 'economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de woningmarktregio, de gemeente of een tot de gemeente behorende kern'.

Kunt u aangeven op grond van welke data(bronnen) door de gemeente Rotterdam wordt beoordeeld of een woningzoekende kan worden afgewezen voor een woning in de aangewezen straten? Hoe wordt bijvoorbeeld beoordeeld of iemand vrijwilligerswerk verricht? En op basis van welke gegevens wordt beoordeeld of er sprake is van overlastgevend of crimineel gedrag? Wie neemt de beslissing, wie hebben hierbij inzage in de gegevens, en hoe is het delen van de gegevens geregeld?

De gemeente Rotterdam maakt bij de beoordeling of een woningzoekende geen huisvestingsvergunning krijgt voor een woning in de aangewezen straten bij de toepassing van artikel 8 van de Wbmgp gebruik van de Basisregistratie Personen om vast te stellen of de woningzoekende gedurende die zes jaar voorafgaand aan de aanvraag onafgebroken ingezetene is geweest van de regio.

Op grond van artikel 9 van de Wbmgp vindt er geen afwijzing plaats. Er kan uitsluitend op basis van bepaalde sociaaleconomische kenmerken, die de gemeenteraad vastlegt in de huisvestingsverordening, met voorrang een huisvestingsvergunning worden verleend. Of iemand vrijwilligerswerk verricht, beoordeelt de gemeente Rotterdam aan de hand van een officiële vrijwilligersovereenkomst afgesloten tussen het bedrijf en de vrijwilliger.

Bij de toepassing van artikel 10 van de Wbmgp vindt de beoordeling of het huisvesten van de woningzoekende zal leiden tot een toename van overlast of criminaliteit in het aangewezen gebied, plaats door de burgemeester op grond van de verstrekte relevante politiegegevens en de duiding ervan door de politie. Artikel 10b van de Wbmgp geeft aan op basis van welke criteria de burgemeester deze informatie beoordeelt. De burgemeester neemt in zijn beoordeling mee:
a. De aard en ernst van de gedragingen, waarbij zwaarder gewicht wordt toegekend aan gedragingen die bij wet strafbaar gesteld zijn dan aan andere gedragingen;
b. De frequentie en onderlinge samenhang van de gedragingen;
c. De overlast die de gedragingen hebben veroorzaakt;
d. Het tijdsverloop sinds de gedragingen zijn geconstateerd;
e. De relatie tussen de geconstateerde overlastgevende gedragingen en de mogelijke invloed van deze gedragingen op de leefbaarheid in een aangewezen gebied.

De burgemeester heeft inzage in de verstrekte politiegegevens, op basis waarvan hij - na beoordeling aan de hand van bovenvermelde criteria - een positieve woonverklaring, eventueel met een of meer gedragsaanwijzingen of een negatieve woonverklaring, afgeeft.

De gegevensverwerking gebeurt met inachtneming van de voorgeschreven privacyregels op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en volgens de regels hieromtrent die zijn opgenomen in het Besluit verwerking persoonsgegevens bij selectieve woningtoewijzing ter beperking van overlastgevend en crimineel gedrag. De functionaris voor de gegevensbescherming houdt toezicht op de interne naleving van deze regels.

Wordt bij de risicobeoordeling gebruikgemaakt van – al dan niet zelflerende-algoritmen? Op welke momenten in het proces is er sprake van een menselijke toets? Wordt aan degene die niet in aanmerking komt voor woningtoewijzing in de betreffende straten meegedeeld waarom – en op basis van welke data- hij of zij wordt afgewezen? Is er een werkwijze/protocol opgesteld om de desbetreffende personen te wijzen op hun rechten, zoals het inzagerecht, correctierecht, transparantie en leesbaarheid? Hoe verhoudt zich deze informatie in uw optiek tot de AVG en de Wet Politiegegevens?

Er wordt bij de risicobeoordeling om een woningzoekende op grond van artikel 10 van de Wbmgp wel of geen huisvestingsvergunning te verlenen geen gebruikgemaakt van - al dan niet zelflerende - algoritmen. De beoordeling door de burgemeester van de verstrekte politiegegevens leidt tot óf een positieve

woonverklaring (eventueel met voorschriften) óf tot een negatieve woonverklaring. Een positieve woonverklaring wordt gevolgd door het afgeven van een huisvestingsvergunning door het college van burgemeester en wethouders. In die gevallen waarbij de beoordeling door de burgemeester leidt tot een voornemen om een negatieve woonverklaring af te geven of een woonverklaring met voorschriften, vindt een zienswijzegesprek plaats met de woningzoekende.

Indien de burgemeester een woonverklaring afgeeft waaraan voorwaarden verbonden zijn, geeft het college een huisvestingsvergunning af met dezelfde voorwaarden. Wordt een negatieve woonverklaring afgegeven, dan besluit het college tot het niet afgeven van de huisvestingsvergunning door, tenzij het college van mening is dat de hardheidsclausule van toepassing is en er alsnog een huisvestingsvergunning wordt verstrekt.

Tegen een besluit om geen huisvestingsvergunning af te geven, of tegen een besluit van een verleende vergunning waaraan bepaalde voorwaarden zijn verbonden (gedragsaanwijzingen) is bezwaar en beroep mogelijk. Bij de gemeente kan er bezwaar worden gemaakt. De onafhankelijke bezwaarcommissie kan inzicht krijgen in de aan de burgemeester verstrekte relevante politiegegevens en de duiding ervan door de politie.

Verder heeft de woningzoekende het recht van inzage en correctie van zijn of haar gegevens.[2] Indien de bezwaarmaker van mening is dat de politiegegevens niet juist zijn, dient er een aanvraag te worden ingediend bij de politiechef van de regionale eenheid om, op basis van artikel 25 van de Wet politiegegevens (Wpg), de gegevens in te zien. Als de bezwaarmaker van mening is dat de politiegegevens aangevuld, verbeterd, verwijderd of afgeschermd moeten worden, kan hij op basis van artikel 28 van de Wpg hiertoe een schriftelijk verzoek doen. Indien de betrokkene bezwaar gemaakt heeft kan deze op grond van artikel 8:81 van de Algemene wet bestuursrecht een voorlopige voorziening aanvragen. Hierbij kan een rechter een schorsende werking toekennen aan het besluit van de gemeente totdat er uitsluitsel komt van de politie. Uiteraard heeft een persoon van wie persoonsgegevens zijn verwerkt in het bestand van de gemeente in verband met de aanvraag voor een huisvestingsvergunning ook op basis van artikel 15 van de AVG het recht op inzage in de gegevens die over hem of haar zijn verwerkt in dat bestand.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

drs. K.H. Ollongren

[2] Kamerstukken II, 2015/16, 34 314, nr. 6

Memo

Datum : dinsdag 20 juli 2021

Aan : Raadsleden en fractievolgers

Kopie aan : R. Paping, C. Bouwkamp, griffie

Van : Peter Winkelman, Paul van Hoof, Janna Brouwer,

Betreft : Technische vraag VVD over maatschappelijke en zorgvoorzieningen in Arnhem-Oost wijken

---

In de raadskamer van 14 juli is door de VVDfractie een technische vraag gesteld. Hieronder volgt de vraag en daarna het antwoord.

Vraag:
Bij de behandeling in de raadskamer wordt er veelvuldig gesproken over de diverse wijken en dat de inwoners van Oost alle lasten moet dragen. Hierbij wordt ook gesteld dat "Zorg- en andere maatschappelijke voorzieningen vaak geconcentreerd zijn in wijken die al kwetsbaar zijn ". Uit welk onderzoek of feitenrelaas zou dat gebaseerd kunnen zijn of is er op (stadsdeel niveau) geen significant verschil? Indien er wel een concentratie in Oost of een ander stadsdeel is heeft dit een logische verklaring zoals zorg dichtbij?

Antwoord:
Zoals de woonzorgwijzer (zie https://lokaal.woonzorgwijzer.info/map/arnhem) laat zien, is er in de Arnhem-Oostwijken sprake van een beduidend grotere groep bewoners die een zorg- en/of ondersteuningsvraag heeft of gebruik maakt van een vorm van zorg en/of maatschappelijke ondersteuning. Om de inwoners in hun eigen omgeving te ondersteunen zijn daarom ook meer maatschappelijke voorzieningen in de buurt aanwezig, dit om "zorg dichterbij" te kunnen leveren.

Als gemeente hebben we een goed beeld van de zorgvoorzieningen waar we zelf de financiering van dragen (bijvoorbeeld Beschermd Wonen). De aanwezigheid van ofwel locaties voor intramuraal beschermd wonen, of bewoners die meer zelfstandig beschermd wonen, is geconcentreerd in de gebieden Vredenburg, Kronenburg, Rijkerswoerd, Noord-Oost (hieronder valt de Geitenkamp), Malburgen, Noord-West (hieronder valt Klarendal) en CSA (hieronder valt het Arnhemse Broek). In de eerstkomende bestuursrapportage van het programma 'Zorg dichterbij' is een overzicht opgenomen van het aantal plekken voor beschermd wonen over de verschillende wijken. De bestuursrapportage verschijnt eind september/ begin oktober.

Er zijn echter ook bewoners die gebruik maken van voorzieningen die vanuit de Wet Langdurige Zorg worden gefinancierd. Omdat deze voorzieningen niet door ons worden gefinancierd, weten wij ook niet waar deze zich allemaal bevinden. Wel is er een aantal grote voorzieningen, bijv. SIZA en Pro Persona, waar inwoners met een WLZ indicatie verblijven. SIZA is gevestigd bij Het Dorp (Arnhem-Noord) en bij Rijnstate bevindt zich een vestiging van Pro Persona (de Braamberg). Andere maatschappelijke voorzieningen die vanuit de WLZ worden gefinancierd zijn de verpleeghuizen. Een groot aantal bevindt

zich bijvoorbeeld rondom de Velperweg (Insula Dei, Regina Pacis, Innoforte) en Roosendaalseweg (Driegasthuizengroep).

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	21 juli 2021
Zaaknummer	572098

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 11 mei 2021, nummer: 572098

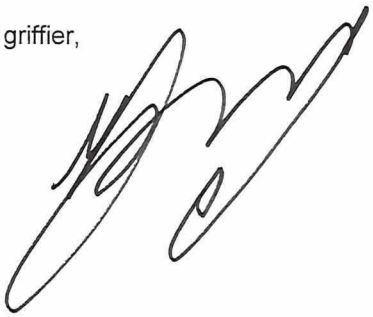
gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

gezien het amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46);

besluit:

1. Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost vast te stellen.
2. Hiervoor € 2,0mln. uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de renovatie- en isolatieaanpak
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel in de begroting 2022 te verwerken
4. In toekomstige onderzoeken en bij de verdere uitvoering van het 'Plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost' en de 'Arnhem Oost Aanpak' géén gebruik te maken van de categorie 'Bewoners'uit de Leefbaarometer van het CBS of van andere onderzoeken die uitgaan van het aandeel mensen met een migratieachtergrond in een buurt.

De griffier,

De voorzitter,

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping & C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aan de gemeenteraad, 14 juli 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Elfrink (SP), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Becker (CU) Aydemir (DENK/VA) en Wiggers (AOP).
De fractie van de PVV was niet aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: het restant van de M1 (tweede termijn raad en tweede termijn college) en de M2. Tijdens de M2 behandeling zijn de onderstaande 2 amendementen en 6 moties besproken. De laatste motie is alleen toegelicht en het college heeft een preadvies gegeven. Het is nog niet besproken met de andere fracties.

- amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46) van de fractie D66
- amendement "Gelijk besparen" (21A47) van de fractie VVD
- motie "Ruimte voor kleinere klassen" (21M160) van de fracties D66, VVD en CDA
- motie "Verlengde schooldag prioriteit" (21M161) van de fractie D66
- motie "Gegarandeerd sociale huur" (21M164) van de fractie PvdA
- motie "Samen aan de slag voor Arnhem-Oost!" (21M165) van de fractie PvdA - INGETROKKEN
- motie "De Nederlandse taal is de basis" (21M166) van de fractie Arnhem Centraal
- motie "Instrumenten voor diverse wijken" (21M167) van de fractie GroenLinks

Toezeggingen
- Wethouder Paping zegt toe expliciet bij de raad aan te geven indien het college de categorie ‘bewoners’ van de leefbaarometer moet gebruiken.
- Wethouder Paping zegt toe bij een of meerdere (deel)projecten in Arnhem-Oost te streven naar een proces van volwaardige cocreatie, waarbij bewoners als gelijkwaardige partners al vanaf het begin mogen meeschrijven aan de plannen tot aan de realisatie en de gemeenteraad te informeren over de projecten die worden aangewezen voor cocreatie. Op basis van deze toezegging. Hierover wilt de portefeuillehouder in gesprek met de raadswerkgroep burgerparticipatie. Op basis van deze toezegging heeft de indiener de motie ingetrokken.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 en de M2 behandeling is afgerond en beide voorstellen doorgeleid kunnen worden naar besluitvorming.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

K. Kalthoff

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost
Wijzigingsvoorstel van	Mattijs Loor - D66 Daniël Becker - ChristenUnie
Titel van het wijzigingsvoorstel	Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid
Nummer Zaaknummer	**21A46** 574142

De raadsleden stellen de volgende verandering voor:

Aan het raadsbesluit een beslispunt toe te voegen:

> *4. In toekomstige onderzoeken en bij de verdere uitvoering van het 'Plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost' en de 'Arnhem Oost Aanpak' géén gebruik te maken van de categorie 'Bewoners' uit de Leefbaarometer van het CBS of van andere onderzoeken die uitgaan van het aandeel mensen met een migratieachtergrond in een buurt.*

Toelichting:

De "Leefbaarometer" van het CBS wordt gebruikt om de leefbaarheid van buurten te meten. De gemeente Arnhem gebruikt dit instrument voor de onderbouwing van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds. Over de categorie 'Bewoners' in de Leefbaarometer bestaat discussie.[1] Deze bestaat namelijk uit gegevens die gaan over het aandeel inwoners met een migratieachtergrond in de buurt. Natuurlijk suggereert de Leefbaarometer zelf geen oorzakelijk verband tussen deze groepen inwoners en de leefbaarheid. Maar door het toepassen van deze gegevens om de leefbaarheid te meten, legt de gemeente in het voorstel wel een verband tussen leefbaarheid en het aandeel mensen met een migratieachtergrond in de wijk.

Uit onderzoek blijkt geen oorzakelijk verband tussen afkomst en sociale problematieken in de wijk. Bij eigen onderzoeken maakt de gemeente Arnhem géén gebruik van de categorie 'Bewoners' uit de Leefbaarometer. Daar worden andere meetmethodes gebruikt die wel kijken naar sociale cohesie in de wijk maar niet naar afkomst of naar het aandeel mensen met een migratieachtergrond.

[1] Zie onder andere ook: https://www.trouw.nl/binnenland/een-algoritme-is-niet-neutraal-ook-een-overheidsalgoritme-niet~bbc021d0/

Hoewel het vanwege de aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds logisch is om de gegevens van de Leefbaarometer te gebruiken, zouden deze in het vervolg geen rol meer mogen spelen. Zo kunnen we onbedoelde discriminatie en stigmatisering door de overheid voorkomen.

Mattijs Loor - D66
Daniël Becker - ChristenUnie

21A46/p.2

AANGENOMEN

Voor	**35**
Tegen	**1**

Amendement "Geen discriminerende indicatoren in gemeentebeleid" (21A46)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

INGETROKKEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Vaststellen: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost
Amendement van het lid	Menno Loos - VVD
Titel Amendement	Gelijk besparen
Nummer / zaaknummer	**21A47** 574142

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor in het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost op blz 22:

“Bewoners met een Gelrepas betalen geen eigen bijdrage.”

Dit te vervangen door:

“Voor bewoners die in de schuldsanering zitten dan wel bij schrijnende gevallen, maatwerk toe te passen.”

Toelichting

Compensatie is niet nodig.

Het plan zorgt ervoor dat ongever 1.750 huizen van particuliere huiseigenaren in Arnhem-Oost aanzienlijk worden verbeterd, waardoor het woongenot toeneemt.
Dit doen we met alle inwoners van Arnhem-Oost samen. Dat vraagt van een ieder inzet en een eigen bijdrage. De eigen bijdrage, omgezet in een toekomstbestendige lening welke in 15 jaar mag worden afgelost, zal ruim terugverdiend worden door de maandelijkse energiebesparing.

Menno Loos - VVD

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 572098

Onderwerp: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Voorstel

1. Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost vast te stellen.
2. Hiervoor € 2,0mln. uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de renovatie- en isolatieaanpak
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel in de begroting 2022 te verwerken.

Inleiding

Iets meer dan een jaar geleden tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio Arnhem-Nijmegen, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel hiervan is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zich uitspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Deze aanpak moet een nader uit te werken integraal stadsvernieuwingsprogramma worden voor de vijf wijken Klarendal, Geitenkamp, Arnhemse Broek, Malburgen en Presikhaaf-West in Arnhem, samen onder de noemer 'Arnhem-Oost' en 'Arnhem-Oost-aanpak'.

De aanpak voor een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken met totaal 16 gebieden in Nederland die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek behoren. Het gaat om gebieden waar al vele jaren sprake is van een opeenstapeling van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid. Corona heeft deze situatie versterkt. De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze 16 stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Vooruitlopend op deze meerjarige rijksinzet is begin dit jaar De Regeling specifieke uitkering herstructurering volkshuisvesting, ook wel het Volkshuisvestingsfonds (VHF) genoemd, aangekondigd. Met deze uitkering kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden. In deze woongebieden staat onder andere de leefbaarheid onder druk. De Regeling richt zich specifiek op het particulier woningbezit in deze wijken. De inschrijving voor het VHF is open van 3 mei tot en met 19 mei 2021 en de bijdrage van BZK is maximaal 70% van het tekort.

Gemeente Arnhem

De doelstellingen van het VHF sluiten aan bij de Arnhemse doelen op het gebied van onder andere wonen, klimaat, leefbaarheid en veiligheid in deze kwetsbare wijken. Ons college zal dan ook op 18 mei 2021 een aanvraag indienen voor een rijksbijdrage van €25,5 miljoen bij het VHF, met voorbehoud van instemming van de gemeenteraad van Arnhem. Hiermee kan een totale investering in Arnhem-Oost worden gedaan van €47,2 miljoen. De doelen van Arnhem-Oost gaan verder dan dit plan voor het VHF. Dit komt door de voorwaarden en doelen die het BZK aan het VHF heeft gekoppeld, welke zich beperken tot een isolatie- en renovatieaanpak voor particuliere woningen en de aangrenzende directe leefomgeving.

Beoogd effect

De aanpak van particuliere woningen en de directe leefomgeving, in samenhang met een brede (sociale) leefbaarheidsaanpak draagt bij aan het realiseren van betere woon-/leefomgeving en meer kansengelijkheid in Arnhem(-Oost) en aan de CO2-reductie doelstellingen van het programma New energy made in Arnhem 2020-2030.

Argumenten

1.1 Bovenstaande aanpak levert een substantiële bijdrage aan de urgente leefbaarheidsvraagstukken in Arnhem-Oost.

In Arnhem is sprake van hardnekkige problemen en achterstanden op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen, die zich allemaal ophopen in hetzelfde gebied, Arnhem-Oost. Arnhem staat dan ook al jaren hoog op de verkeerde landelijke lijsten van het Sociaal Cultureel Planbureau als het gaat om onze sociaal maatschappelijke structuur. Deze problemen manifesteren zich het sterkst in onze meest kwetsbare wijken in Arnhem-Oost. Het doorbreken van deze situatie is al vele decennia één van de grote opgaves van de stad. Die achterstand is niet door de gemeente Arnhem alleen in te lopen. Samenwerking en rijksbijdragen zijn onontbeerlijk bij deze opgave.

Om de positie van achterstand om te buigen en een omslag te maken redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie. Bij deze aanpak ligt de focus niet alleen op het individuele kind maar ook op de omgeving en de mensen rondom hem of haar: het sociale weefsel in de wijk. De volgende vier lijnen in de aanpak vormen samen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem-Oost en komen allen ten goede aan meer kansen en perspectief voor een nieuwe generatie. De nadruk ligt in deze wijkaanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek. De lijnen zijn:

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.
2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners zijn aan het werk als ze dat kunnen of doen mee.
3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.
4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

Het VHF biedt de mogelijkheid om samen met bewoners, woningeigenaren en VVE's de woonkwaliteit en leefomgeving in de meest kwetsbare gebieden te verbeteren. Dit doen we in

samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak en met onze partners in de stad om zo te komen tot een leefbare en duurzame woonomgeving.

1.2 Met renoveren en verduurzamen van woningen worden comfort, gezondheid, woonlasten en duurzaamheid sterk verbeterd

In Arnhem-Oost kampen bewoners met een eigen woning veelal met problemen waardoor ze moeite hebben om hun woning te onderhouden, te verduurzamen en toekomstbestendig te maken. De financiële middelen ontbreken en/of men weet niet hoe dit aan te pakken. Als gevolg hiervan zien wij verloedering van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel- en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. Dergelijke problemen leiden tot verminderd wooncomfort en brengen gezondheidsproblemen met zich mee. Daarnaast zien we dat de energielasten alleen maar stijgen, wat zijn weerslag heeft op de financiële en persoonlijke situatie van de bewoners. Hierdoor kunnen zij minder goed meekomen in onze stad.

De corporaties investeren in hun woningbezit in Arnhem-Oost, zij renoveren en verduurzamen hun voorraad. In de prestatieafspraken van dit jaar hebben wij met de corporaties afgesproken dat partijen meer aandacht hebben voor leefbaarheid in kwetsbare wijken en de benodigde differentiatie en dat wij gaan samenwerken in de Arnhem-Oost-aanpak. Ook gezond wonen (het bestrijden van vocht en schimmel in woningen) krijgt het komende jaar volop aandacht evenals klimaatadaptatie en de energietransitie. Renovatie en verduurzaming wordt richting huurders als belangrijk punt gezien voor meer comfort en voor het verlagen van woonlasten. De totale opgave, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van partijen te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig.

Ook de particuliere woningvoorraad moet deze renovatie- en isolatie-slag maken om toekomstbestendig te zijn. Het VHF biedt de mogelijkheid om samen met bewoners en eigenaren juist hier een flinke investering te plegen in een kwalitatief goede woning en een prettige en veilige openbare ruimte. Dit in samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak met onze partners in de stad.

In de Arnhem-Oost wijken staan in totaal 26.000 woningen. Het merendeel hiervan is corporatiebezit. Onze corporaties werken hard aan het toekomstbestendig maken van hun woningen. Het particulier eigendom kan hier maar moeilijk op meeliften. In totaal hebben ruim 3.434 particuliere woningen een WOZ-waarde onder de NHG-grens (van 325.000) en een laag energielabel (lager dan D). In onze aanpak gaan wij aan de slag met de 1.754 woningen met de laagste energielabels. Deze woningen hebben het minste comfort, de hoogste energielasten en zijn mede daardoor het ongezondst om in te leven. Voor die woningen waar dat het geval is, pakken wij ook direct de vocht- en schimmelproblematiek aan.

De Regeling eist dat woningen minimaal 3 labelsprongen maken of minimaal naar label B gaan. Met de aanpak van achterstallig onderhoud en schimmel komen wij op een gemiddelde investering van circa €24.000 euro per woning (zie paragraaf financiën).

Om de kosten van deze investering per woning te dekken zetten wij er op in dat een bewoner een eigen bijdrage doet van €2.500,-. Dit maken wij mogelijk via onze toekomstig bestendig wonen lening.

Hierbij is het bedrag van €2.500,- in 15 jaar terug te betalen (gemiddeld bedrag per maand is €20,- tot €25,- euro). Bewoners die in bezit zijn van een GelrePas betalen geen eigen bijdrage.
Daarnaast kunnen bewoners voor deze investering ISDE-subsidie aanvragen. Deze is gemiddeld zo'n 20% van de duurzaamheidsinvesteringen.

Het restant van de investering wordt voor 70% door een bijdrage uit het Volkshuisvestingsfonds afgedekt en voor het overige door cofinanciering door gemeente en provincie afgedekt. Onderdeel van de aanpak is het ontzorgen en ondersteunen van de bewoners bij het indienen van de aanvragen voor beide subsidieregelingen door het inzetten van een formulierenbrigade (zie voor nadere toelichting ook paragraaf 1.5)

1.3 Opkopen van woningen door inponding als extra maatregel om woonoverlast aan te pakken met oog en respect voor alle bewoners en omgeving.

Woonoverlast is divers. Veelal is er sprake van geluidsoverlast, milieuoverlast, overlast door verward of onaangepast gedrag. Zware woonoverlast kan een negatief effect hebben op de leefbaarheid en dient dan adequaat te worden aangepakt. Om de bewoners te ondersteunen bij de aanpak van dit soort problemen, zijn er verschillende instrumenten beschikbaar. Van Buurtbemiddeling tot het toepassen van de Wet aanpak Woonoverlast. Dit al naar gelang de aard en ernst van de overlast. Ook zien wij een toename van overlast van panden vanuit kamerbewoning. Kamerbewoning neemt toe doordat panden bewust voor kamerbewoning worden opgekocht als belegging en bron van inkomsten. Dit kan een nadelig effect hebben op het woongenot en leefklimaat in een galerij, straat en buurt. De gemeente heeft regels voor het verkameren en verhuren. Deze zijn recentelijk van kracht geworden en raken uitsluitend nieuwe situaties.

Als de overlast vanuit verkamerde panden, waaronder het huisvesten van arbeidsmigranten, studenten en het laten inwonen van dak- en thuislozen optreedt, is deze lastig aan te pakken en vraagt maatwerk. Maatwerk betekent niet alleen repressie-maatregelen, maar ook perspectief bieden aan de bewoners die hier niet altijd uit vrije wil zijn, maar omdat er simpelweg geen alternatief is.

De overlast heeft over het algemeen betrekking op geluid, milieu (verloedering), aso-gedrag en gedrag dat intimiderend overkomt bij omwonenden. In het door de afdeling Veiligheid gecoördineerde 'pandenoverleg' wordt samen met betrokken instanties (o.a. politie, brandweer, Overlast en Zorgcoördinatie, gemeente, handhaving, omgevingsdienst (ODRA)) de overlastsituatie vanuit het pand besproken en van een actieplan voorzien. Het gaat daarbij ook om goed huurder- en verhuurderschap, afspraken maken en rekening houden met elkaar. Het is belangrijk dat verhuurders dat serieus nemen, om zo te komen tot een verbeterde situatie.
In een enkel geval zijn er geen concrete handvatten om handelend op te treden. Meldingsmoeheid en berusting van omwonenden ligt dan op de loer. Zeker als dit speelt in de meest kwetsbare wijken in Arnhem, daar waar de sociale structuur en binding al onder druk staat.

De inzet van de gemeente en haar partners is er juist op gericht de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Deze situatie te laten bestaan en niet doorbreken is onwenselijk. In die situaties willen wij over kunnen gaan tot opkoop van woningen. Overigens breekt koop geen huur, maar er komt wel meer grip op goed verhuurderschap en het aanpakken van overlastgedrag van huurders. Na aankoop

wordt de woning verduurzaamd en wordt het pand weer verkocht of via de wooncorporatie verhuurd. Dit noemen wij inponding.

Het VHF maakt ingrijpen door middel van een inpondingsregeling voor een periode van 10 jaar (conform de looptijd van het fonds) mogelijk. Wij gaan voor deze inpondingsregeling uit van het opkopen van in totaal 25 woningen in Arnhem-Oost. Met OHG (Ontwikkel- en Herstructureringsfonds Gelderland), één van de fondsen onder Topfonds Gelderland dat onder OostNL valt zijn wij in gesprek of de inpondingsregeling onder te brengen is onder OHG. Dit wordt in de komende periode nader uitgewerkt. Indien dit niet tot een samenwerking leidt, zal de inpondingsregeling worden uitgevoerd onder het mandaat Strategische Vastgoedaankopen van het Grondbedrijf.

1.4 Een groene fijne leefomgeving draagt bij aan prettige en gezonde buitenontmoetingen

Een groot deel van de wijken van Arnhem-Oost kampt met een te stenige, sleetse en verloederde openbare ruimte. Er zijn weinig plekken voor ontmoeting, sport en bewegen. Dit alles leidt op sommige plekken tot onveilige en onprettige buitenruimtes. Bewoners komen er niet graag terwijl ze zich er wel dagelijks bevinden omdat ze er wonen, hun kinderen naar school brengen en boodschappen doen.
Bovendien is een groene leefomgeving in de buurt van je woning zeer belangrijk voor de gezondheid van de wijkbewoners. De nabijheid van groen kan zorgen voor 24 procent meer lichaamsbeweging en 15 procent minder obesitas[1]. Daarom werken wij in de Arnhem-Oost-aanpak aan het realiseren van openbare ruimten die aansluiten bij de gewenste activiteiten op die plek. Een veilige buitenruimte waar ruimte is voor biodiversiteit, klimaatadaptatie, vergroenen en die uitnodigt elkaar te ontmoeten, te bewegen en die de (fysieke en psychische) gezondheid van bewoners vergroten.

Direct grenzend aan het particulier woningbezit wordt daarom het openbaar gebied aangepakt. Dit wordt gedaan in samenspraak met de bewoners: zij kennen hun directe woonomgeving het beste en weten wat nodig is.
Een duurzame en veilige woonomgeving is een randvoorwaarde om te komen tot een verbetering van de woonkwaliteit en leefbaarheid. Het enkel verbeteren van woningen is niet toereikend. De woonomgeving moet ook gezond en toekomstbestendig zijn. Wij verbeteren daarom ook de directe omgeving van de particuliere woningvoorraad. Ingrepen die wij hiermee doen zijn het toevoegen van openbaar groen en ontmoetingsruimte en het verbeteren van de inrichting en verlichting om de (het) veiligheid(sgevoel) van de bewoners te vergroten.

Op twee plaatsen gaan we extra investeren in de openbare ruimte in de directe omgeving van de woningen:

- *Malburgen - Groene Lint*: Aanleggen van een groene verbindingsroute in Malburgen, waarbij het ontwerp tot stand is gekomen in samenspraak met en door de bewoners. Met de route worden woningen en straten met elkaar verbonden ten behoeve van ontmoeting, verbinding, leefbaarheid en veiligheid.
- *Presikhaaf West -"Co-creatie Buurttuinen".* In de buurten tussen de Keulse slag en de Bontekoestraat ligt relatief veel openbare ruimte die we gaan benutten voor het vergroten van de sociale cohesie. Van dit gebied maken wij samen met en door buurtbewoners gemeenschappelijke tuinen waar de bewoners buiten kunnen zitten en kinderen kunnen spelen.

[1] Judith van der Poel, Groene Stad Filosofie 2002

Door dit gezamenlijk vorm te geven en in te richten vergroot dit eigenaarschap van de bewoners op hun eigen woon- en leefomgeving en worden ze weer trots op de wijk. Doel is om daarmee ook om de grote hoeveelheid zwerfafval te verminderen.

1.5 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak

Ontzorgen rondom de renovatie en verduurzamen particuliere woningen: Onderdeel en onmisbaar in de aanpak is een stevige brede sociale leefbaarheidsaanpak. Er wordt intensief samengewerkt met corporaties, scholen in de wijken en met het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor. Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, wijkconciërges, zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk als ondernemer en verenigingen. De door Uw Raad vastgestelde energie-armoede aanpak is juist bedoeld voor de groep bewoners waar ook het Volkshuisvestingsfonds zich op richt. Wij zetten deze aanpak dan ook intensief in voor deze doelgroep.

Onderwijs- en werkgelegenheidskansen: De opgave brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: wij willen dit zoveel mogelijk laten landen bij de bewoners uit de wijk zelf, kwetsbaren en bewoners die geen baan hebben. Hierdoor kunnen zij een bijdrage leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots worden op de wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf worden hier ingezet. Zodat er leer-werktrajecten en werk voor jongeren uit de wijk ontstaan. We werken hierin samen met sociale wijkteams, Werk & Inkomen, jongerenwerk en de Teams Leefomgeving.

Achter de voordeur-aanpak: Met deze renovatie- en verduurzamingsaanpak zitten wij direct bij de bewoners aan tafel. Wij zijn langdurig betrokken en bouwen van daaruit een band op met bewoners. Essentieel in deze aanpak is dat de renovatie-aanpak al vanaf het ophalen van draagvlak wordt uitgevoerd door mensen die een afspiegeling zijn van de wijk, zodat mensen zich herkennen en er daarmee een band opgebouwd wordt. Via deze weg proberen wij bewoners naast de renovatie van de woning op weg te helpen op onderwerpen als taalproblemen, laaggeletterdheid, participeren, financiën en een netwerk opbouwen (eenzaamheid). Wij grijpen deze kans aan om vervolgens toe te leiden naar een hulp- en activeringsaanbod'. Voor een oplossing van die problemen verbinden wij de Achter de voordeur-aanpak met de integrale sociale aanpak binnen de Arnhem-Oost-aanpak, zodat wij niet alleen zien welke problemen er zijn, maar er ook iets aan gaan doen. In Arnhem hebben wij samen met corporaties, op kleine schaal ervaring opgedaan met een dergelijke aanpak in Immerloo (www.achterdevoordeur.com) waaruit blijkt dat 80% van de bewoners hiermee een zetje in de goede richting krijgen. Corporaties en gemeente werken hierbij intensief samen met welzijnsorganisaties uit de wijken, sociale wijkteams, politie, handhaving en Boa's en de Teams Leefomgeving.

1.6 *Grootschalige investeringen in renovatie en verduurzaming van woningen is een katalysator van innovatie*
Arnhem heeft een goede reputatie op het gebied van innovaties in de energietransitie. Deze innovaties moeten niet alleen ontwikkeld worden in Arnhem, maar ook toegepast in onze stad. Ze bieden kansen voor bijvoorbeeld monumentale woningen die lastig te isoleren zijn. Wij zetten daarom in op samenwerking met de Arnhemse bedrijven en zoeken experimenteerruimte om dit lokaal te kunnen toepassen. De Economic Board acht dit ook van het grootste belang en ondersteunt onze aanvraag voor het VHF van harte.

2.1 Deze aanpak draagt bij aan de landelijke klimaatdoelen zoals vertaald in de door raad vastgestelde programma New energy made in Arnhem 2020-2030 en de Klimaatadaptatiestrategie

Door in te zetten op de laagste energielabels, heeft de isolatie-aanpak ook een relatief groot milieu-effect. In onze Arnhem-Oost wijken staan met name rijwoningen uit de periode voor 1975. Onderzoek van Berenschot[2] laat zien dat dakisolatie bij dit type woningen een aardgasreductie van 28% tot 39% met zich meebrengt. Dit heeft een direct effect op woonlasten, fijnstofuitstoot en de gezondheid van bewoners. Het renoveren van de 1.754 woningen in Arnhem-Oost draagt bij aan het realiseren van de doelen van het programma Nemia.

De isolatiemaatregelen van drie labelsprongen leiden tot een besparing op het gasverbruik van circa 500m3 per woning per jaar, wat staat voor 0,9 ton CO2 uitstootreductie per woning per jaar.

Zie verder bijlage: "Toets Aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds".

Kanttekeningen en risico's

1.1 Als uw raad niet instemt met dit voorstel, moeten wij de aanvraag bij het Rijk intrekken
De aanvraag is ingediend onder voorbehoud van instemming van Uw Raad. Wij trekken onze aanvraag terug als zich deze situatie zich voordoet.

1.2 Als het Rijk de aanvraag niet honoreert, dan gaat het plan niet door
Er bestaat een risico dat het Rijk de aangevraagde middelen niet toekent. Financieel gezien heeft dit geen consequenties, maar het plan zal dan niet tot uitvoering kunnen worden gebracht.

1.3 Als er onvoldoende draagvlak is bij particuliere eigenaren, zal er minder resultaat zijn.
Qua investeringen leidt dit tot minder uitgaven. Mogelijk leidt dit tot meer plankosten. Indien deze situatie zich voordoet werken wij indien nodig voorstellen worden uit om gewenste resultaten binnen kaders uit te voeren. Gezien de reeds gevoerde gesprekken in de wijken verwachten we niet dat dit risico optreedt.

1.4 Als er erg veel belangstellig en draagvlak is, dan is het budget mogelijk niet toereikend

[2] Rapport “Beschouwing van mogelijke invullingen van een nieuwe isolatiesubsidie voor woningeigenaren” van Berenschot in opdracht van het Ministerie van BZK, dd 9 april 2021

Het particuliere bezit in de kwetsbare wijken is omvangrijker dan in de aanvraag is meegenomen. Indien blijkt dat regeling succesvoller is dan verwacht verkennen wij met het ministerie van BZK mogelijkheden van een opschaling.

1.5 *Te weinig middelen binnen de regeling Toekomstbestendig Wonen Lening*
Indien de door uw raad vastgestelde kaders van de regeling Toekomstbestendig wonen lening door succesvol gebruik worden overschreden komen wij met aanvullende voorstellen.

1.6 *De ISDE-regeling wijzigt van rijkswege waardoor inwoners geen of minder subsidie krijgen*
Indien de bestaande ISDE-regeling van rijkswege dusdanig wijzigt in de komende 10 jaar zonder nieuwe regeling die deze compenseert, dan bestaat risico dat inwoners een deel van de investering niet vergoed kunnen krijgen. In dat geval zullen wij na overleg met het Rijk met aanvullende voorstellen komen. Door belang dat gehecht wordt aan verduurzaming achten wij de kans klein.

1.7 *Te weinig capaciteit om intensieve traject met inwoners vorm te geven*
Het betreft een intensief traject waarbij wij achter de voordeur komen. Dit zullen vaak bewoners zijn waarmee wij nu relatief weinig contact mee hebben. Wij baseren ons bij deze aanpak op ervaringen die wij hebben opgedaan in andere wijken zoals Immerloo. Dit is het vertrekpunt en dat willen wij verder doorontwikkelen. Ditzelfde geldt voor aanpakken als Buurt-baanbedrijven/leer-werkplekken etc. Wij realiseren ons dat dit voor een deel ook nog experimenteren en pionieren is. Als blijkt dat wij bij de uitvoering hiervan fors gaan afwijken, komen wij met een aanvullend voorstel.

Participatie

Het gesprek met de inwoners van de stad en in de specifieke gebieden waar plannen worden gemaakt, is steeds meer onderdeel van het continue samenspel van de inwoners en de gemeente. Dit besef en deze noodzaak groeit met de dag en wordt en is steeds meer onderdeel van ons werk. De inzichten en gezichtspunten van bewoners bij dit raadsvoorstel zijn dan ook niet enkel van afgelopen maanden maar zijn het resultaat van jarenlange gesprekken. Heel specifiek hebben wij in de periode september 2020 t/m maart 2021 (online) wijkgesprekken georganiseerd over de wijkgerichte energietransitie voor de vijf Arnhem-Oostwijken het Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Malburgen en Presikhaaf. Ook hebben er vijf wijkgesprekken fysiek overdag plaatsgevonden, bij het mobiele energieloket Lijn2030.

De woningen in deze wijken gaan niet voor 2030 van het aardgas af. De wijkgesprekken hadden als doel de bewoners en ondernemers hierover te informeren en informatie te geven over wat zij (nog meer) kunnen doen om de energierekening te verlagen. Daarnaast is opgehaald wat er speelt, welke vragen, dilemma's en zorgen er zijn bij onze bewoners als het gaat om een de verduurzaming van hun woning.

Tijdens het wijkgesprek zijn alle ideeën, vragen, zorgen en behoeften besproken. Veel mensen begrijpen dat de woningen in hun wijk nu nog niet van het aardgas afgaan en zijn op zoek naar praktische tips en maatregelen om energie te besparen en het verduurzamen van hun woning. Ook waren er mensen die met name hun zorgen deelden, bijvoorbeeld over de betaalbaarheid en over de slechte isolatie van veel woningen in hun wijk.

Financiën

Met de financiële middelen van het VHF kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden onder de volgende voorwaarden:

- Er is sprake van een financieel tekort;
- De bijdrage vanuit het VHF is maximaal 70%;
- De financiële bijdrage (cofinanciering) van de gemeente (en provincie) dekt ten minste 30% van het totale financiële tekort;
- De uitvoering start binnen 2 jaar na toekenning, oplevering binnen 10 jaar;
- De energieprestatie van de woningen verbetert met minstens 3 energielabelstappen of naar label B;
- De kosten van de activiteiten zijn minstens € 7.500.000. Of het gaat om minstens 200 woningen.

Arnhem maakt graag gebruik van deze cofinancieringsregeling om een flinke impact in de Arnhem-Oost wijken te kunnen hebben en tevens een flinke impact in CO2-besparing te kunnen genereren.
De kosten van onze aanvraag zijn als volgt opgebouwd:

Totale projectinvesteringen						
Kosten						
Renovatie en verduurzaming						
Verduurzaming woningen	€	21.233	x	1.754 woningen	€	37.242.590
Achterstallig onderhoud en schimmelaanpak	€	2.453	x	1.754 woningen	€	4.302.517
Inponding	**€**	**29.397**	x	25	**€**	**734.913**
Openbare ruimte					€	2.476.069
Subtotaal investering					€	44.756.088
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak						
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€	1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€	750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€	2.488.500
Totaal investeringen					€	47.244.588

Toelichting kosten:
Renovatie en verduurzaming
In totaal zijn er in Arnhem-Oost 3.434 woningen met een G, F of E label en een WOZ-waarde onder de NHG -grens (€325.000,-). Wij gaan ervan uit dat 70% van de woningeigenaren met een woning met een G en F label mee doet met de regeling en dat de aanvullende 30% woningeigenaren zijn van een woning met energielabel E. Daarmee komen we in totaal op 1.754 woningen die we met deze regeling aanpakken. Om de kosten voor verduurzaming te berekenen zijn voor de woningen met een G, F en E label de kosten voor 3 labelsprongen berekend aan de hand van verschillende archetypen woningen. Daarnaast hebben we een inschatting gemaakt van de kosten voor achterstallig onderhoud en schimmel.

Wij gaan uit van een eigen bijdrage van €2.500 per woning en een ISDE-subsidie per woning die gemiddeld 20% van de verduurzamingskosten zal bedragen. Het tekort op de totale investering van €41,5 mln (€37.2+€4,3) is dan €30,7 mln die wij op kunnen voeren in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder).

Inponding
De kosten voor de inpondingsregeling zijn berekend aan de hand van een aantal voorbeeldwoningen. We gaan ervan uit dat er gemiddeld 10% aan kosten over de aankoopsom wordt gemaakt (verwervings- en advieskosten etc.). De woning wordt gerenoveerd en verduurzaamd volgens bovenstaande systematiek (zie renovatie en verduurzaming). De woning wordt vervolgens weer verkocht waarbij de aanname is dat de helft van de investering aan verduurzaming zich terugverdiend in een hogere verkoopwaarde. De helft van de investering plus de kosten over de aankoopsom zijn daarmee de kosten die op de regeling drukken. Dit bedraagt voor 25 woningen in totaal €735.000,- die wij op kunnen voeren in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder)

Openbare ruimte
Aanpak openbare ruimte bestaat uit drie hoofdcomponenten
a. aanpak openbare ruimte rondom aan te pakken particuliere woningen
b. Openbare ruimte Presikhaaf-West, Co-creatie Buurttuinen
c. Openbare ruimte Malburgen, vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint

a: Aanpak openbare ruimte rondom betrokken woningen
Uitgangspunt is dat per te renoveren woning 15 m² openbare ruimte in de directe nabijheid wordt opgewaardeerd. Hiervoor is € 53,5 per m² geraamd. De totale kosten, rekening houdend met 1.754 woningen, komen daarmee op € 1.407.585,-.

b: Openbare ruimte Presikhaaf-West, Co-creatie Buurttuinen:
De totale kosten voor de Buurttuinen van Presikhaaf bedragen € 747.423,-. De totale omvang van de buurttuinen bedraagt circa 10.500 m².

c: Openbare ruimte Malburgen, vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint
De totale kosten voor het Groene Lint in Malburgen bedragen € 826.293,-. De ontwikkeling gaat over 1.995 m² nieuw te ontwikkelen groen gras, 28.850 m² het te ontwikkelen groene perken en 81 nieuw aan te planten bomen. In de regeling zijn alleen die kosten op te voeren die samenhangen met de particuliere voorraad die aangepakt wordt. De toerekenbaarheid van het Groene Lint aan de regeling geschat op 50%. Dit komt omdat niet alleen de particuliere woningeigenaren waarvan het bezit gerenoveerd wordt profijt hebben van deze investeringen, maar ook andere omwonenden, zoals huurders. Daarmee komen de op te voeren kosten voor Malburgen op € 413.146,-.

De totale op te voeren kosten in de aanvraag voor openbare ruimte zijn daarmee €1.407.585 + €747.423 + €413.146 is 2.4 miljoen die op te voeren is in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder)

De overige kosten voor de aanpak openbare ruimte van het Groene Lint zullen los van de regeling van het VHF worden gedekt. Hiertoe zal gezocht worden naar cofinanciering van onder andere rijk en provincie op gebied van leefbaarheid en klimaatadaptatie, danwel eigen middelen uit het klimaatfonds. Er zal niet eerder tot uitvoering worden overgegaan, alvorens de dekking geregeld is.

Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheid
De uitvoeringskosten die samenhangen met de (sociale) leefbaarheidsaanpak bestaan uit de kosten

voor ontzorging, participatie, aanpak "achter de voordeur" en werkgelegenheidskansen. Deze zijn geraamd op €1,7 miljoen euro die op te voeren zijn in de regeling.

Daarnaast geeft BZK ons ook de kans om via de regeling van het Volkshuisvestingsfonds een deel van de programmakosten van Arnhem-Oost op te voeren. Dit als overbrugging tot onder de nieuwe Rijkscoalitie het programma leefbaarheid en veiligheid is vormgegeven. Dit betreft €750.000,- die op te voeren is in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder).

Tekorten op de investeringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming (na ISDE en eigen bijdrage)					
	€	**17.496** x	**1.754** woningen	**€**	**30.687.476**
Inponding	**€**	**29.397** x	25	**€**	**734.913**
Openbare ruimte				€	2.476.069
Subtotaal investering				€	33.898.457
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid				€	1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost				€	750.000
Subtotaal uitvoeringskosten				€	2.488.500
Totaal aanvraag				€	36.386.957

Toelichting dekking

Om deze kosten te dekken dient Arnhem samen met andere lagere overheden 30% van de financiële dekking te leveren. Bij een positief besluit op de aanvraag levert het rijk 70% van de kosten. Bij bovenstaande investering betekent dit dat Arnhem en provincie samen €10.917.000 aan dekking moet leveren en de bijdrage van BZK € 25.469.957 miljoen bedraagt

De provincie heeft zich bereid verklaart €500.000,- aan cofinanciering te leveren.

De gemeentelijke dekking wordt als volgt gefinancierd:

Herstelagenda (bestaande begroting)		€ 3.000.000,-
Plankosten herstelagenda (bestaande begroting)		€ 805.000,-
Perspectiefnota (nieuw voorstel PPN)		€ 3.262.000,-
Klimaatfonds(bestaande begroting, vergt raadsbesluit)		€ 2.000.000,-
Nemia (bestaande begroting)		€ 700.000,-
Energiearmoede (bestaande begroting)		€ 200.000,-
Openbare ruimte (bestaande begroting)		€ 450.000,-
Totaal ten laste van de gemeente		€10.417.000,-
Provinciale cofinanciering		€ 500.000,-
Totale cofinanciering gemeente en provincie		€10.917.000,-
Aanvraag Volkshuisvestingsfonds	70%	€ 25.469.957,-
Totale dekking		€ 36.386.957,-

Herstelagenda
In de bestaande begroting is in de herstelagenda 3 miljoen gereserveerd voor Arnhem-Oost[3]. Deze wordt ingezet als dekking van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds. In de herstelagenda is een bedrag gereserveerd voor plankosten voor de jaren 2021, 2022 en 2023 (resp. €1,0 mln., €0,8 mln. en €0,6 mln., totaal €2,4 mln.). Van dit bedrag wordt €805.000,- ingezet ten behoeve van de dekking van plankosten voor de aanpak van het VHF.

Perspectiefnota
Op pagina 19 van de perspectiefnota is voorgesteld dat er vanuit het budget Arnhem-Oost een bedrag van 3 jaar €700.000,- (totaal 2,1 miljoen) jaar ingezet wordt voor de aanvraag VHF. Aanvullend zetten we vanaf 2025 jaarlijks gedurende de looptijd van het Volkshuisvestingsfonds 166.000 in van de voorgestelde structurele middelen van 2 mln Arnhem-Oost (7x€166.000=€1,162 mln). Deze aanvullende middelen zijn nodig ten gevolge van recente ontwikkelingen, waaruit gebleken is dat de BTW over particuliere renovatie niet compensabel is via het BTW-compensatiefonds. Dit effect is €4,7 miljoen groot, waarvan een deel land bij de particuliere ISDE-aanvraag en een deel (€3,9 miljoen) bij de overheden, waarvan de gemeente 30% (=€1,162.000) voor haar rekening neemt. In totaal betekent dit dat €3.262.000,- wordt ingezet als dekking voor de aanvraag VHF.

Klimaatfonds
De aanpak van het Volkshuisvestingsfonds draagt bij aan de doelen van het programma Nemia 2020-2030. Zie argument 2.1. Om die reden wordt €2 miljoen uit het klimaatfonds ingezet als dekking voor de aanpak van het VHF. Zie verder bijlage "spelregels inzet klimaatfonds".

Nemia en de Aanpak Energiearmoede
Binnen de bestaande begroting van Nemia en de Aanpak Energiearmoede wordt voor de komende 10 jaar in totaal €700.000,- resp. €200.000,- van de bestaande begroting ingezet als dekking voor de aanvraag VHF. Uiteraard wordt dit ingezet binnen de door de raad gestelde kaders van deze raadsbesluiten.

Openbare ruimte
Binnen de bestaande begroting van het beheer van de openbare ruimte wordt in de gebieden die aangepakt worden met het VHF in de komende 10 jaar een bedrag van €450.000,- vrijgemaakt dat ingezet wordt ter dekking van de kosten die gemaakt worden in de openbare ruimte.

Uitvoering

[3] Zoals ook eerder in een raadsbrief vermeldt, wordt van de anticyclische investeringen uit de herstelagenda een bedrag van €3 miljoen geïnvesteerd in Arnhem-Oost in relatie tot de aanvraag Volkshuisvestingsfonds. De herstelagenda gaat er vanuit dat deze kosten op de balans worden opgenomen, en gedurende een aantal jaren worden afgeschreven. Hiervoor werden in de herstelagenda kapitaallasten gereserveerd. De investeringen die nu worden voorgesteld (het renoveren van woningen) kunnen echter volgens de regelgeving (het BBV) niet op de balans van de gemeente worden opgenomen, omdat deze woningen geen eigendom van de gemeente zijn. Daarom zal de hier vermelde €3 miljoen worden onttrokken aan de BR Kapitaallasten. De hiervoor in de herstelagenda gereserveerde kapitaallasten zullen ter compensatie hiervan aan de BR Kapitaallasten worden toegevoegd. Op deze manier komt de €3 miljoen zoals bedoeld beschikbaar voor besteding in Arnhem-Oost, en wordt voldaan aan de geldende regelgeving.

Na instemming van gemeenteraad en toekenning van het Rijk zal een start worden gemaakt met voorbereiding van de uitvoering.

Planning renovatie buurten

- Initiatieffase (- heden)

De initiatieffase is gestart en afgerond met de indiening van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds.

- Deelbuurt 1 en 2

Definitiefase - Realisatiefase (Q2 2021 - Q4 2024)

Voor de opvolgende deelbuurten geldt een vergelijkbare planning die wij hieronder op hoofdlijnen uiteenzetten, te weten:

- Definitiefase- Realisatiefase (Q3 2025- Q1 2030)

Planning Inpondingsregeling:

Voor de verschillende buurten hebben wij de overlastpanden in beeld echter wij moeten nog de afweging maken welke woningen de meeste urgentie hebben om in te ponden. Dit zijn de woningen waar inponding de enige uitweg is voor een betere leefbaarheid in de buurt. De inponding per buurt zal zoveel mogelijk parallel lopen met de renovatieplannen in de buurten. Waar wij dit naar voren kunnen halen gaan wij dat doen.

Planning leefomgeving

- Aangrenzende openbare ruimte (Q3 2021- Q1 2030)

Waar wij de noodzaak zien de aangrenzende openbare ruimte aan het particulier woningbezit op te pakken zullen wij dit gelijktijdig oppakken met de renovatie van de woningen of eerder indien mogelijk of wenselijk vanuit de wijk.

- Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf (Q3-2021-Q3 -2024)

Deze twee projecten in de openbare ruimte gaan wij direct verder brengen.

Communicatie

Over de aanvraag voor het VHF is een persbericht verstuurd. De verdere communicatie en participatie wordt uitgewerkt bij toekenning van de aanvraag zoals beschreven in het plan.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost
- Bidbook: Achter de voordeur in Arnhem-Oost
- Klimaatfonds Toets Aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	572098

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 11 mei 2021, nummer: 572098

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost vast te stellen.
2. Hiervoor € 2,0mln. uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de renovatie- en isolatieaanpak
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel in de begroting 2022 te verwerken

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Arnhem Oost

Programma Arnhem-Oost en Plan van aanpak

Aanvraag Volkshuisvestingsfonds

GEMEENTE Arnhem

Leeswijzer

Dit document bestaat uit 2 delen.

In deel 1, programma Arnhem-Oost wordt een analyse van de leefbaarheid van onze kwetsbare wijken gegeven en wordt ingegaan op de generatie-aanpak van het programma Arnhem-Oost.

Deel 2 bevat het Plan van aanpak voor het Deelplan Fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds. Deze aanpak is onderdeel van ontwikkellijn 4 van het programma Arnhem-Oost, te weten "Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte".

Hierin wordt in hoofdstuk 5 de aanpak en de maatregelen ten behoeve van de aanvraag voor het Volkhuisvestingsfonds toegelicht. Daarbij wordt naast de fysieke maatregelen een stevige sociale leefbaarheidsaanpak uitgewerkt.
In hoofdstuk 6 wordt de kwetsbaarheid van de aan te pakken gebieden beschreven en wordt de verwachte impact van de maatregelen beschreven.
In hoofdstuk 7, 8 en 9 worden respectievelijk de organisatie, de planning en de financiën toegelicht.

In de bijlagen vindt u een uitgebreide analyse per wijk van Arnhem-Oost. Ook zijn de adhesiebetuigingen van onze partners hier te vinden, te weten de corporaties, de Economic Board en een flink aantal sociale bondgenoten. In bijlage 3 is de planning in een balkenplanning uitgewerkt.

Inhoudsopgave

Deel 1 4

1. Inleiding 5
2. Leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem-Oost 7
3. Programma Arnhem-Oost 10
   - 3.1 Ambities Arnhem-Oost 10
   - 3.2 Kracht van de Arnhem-Oost-aanpak 10
4. Prettig wonen in een wijk die bij je past 13
   - 4.1 Bestaande (woning)voorraad Arnhem-Oost 13
   - 4.2 Verstedelijking Arnhem-Oost 13

Deel 2 16

5. Uitwerking inzet Volkshuisvestingsfonds 17
   - 5.1 Renovatie-aanpak 19
   - 5.2 Inponding 23
   - 5.3 Leefomgeving 24
   - 5.4 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak 27
6. Kwetsbaarheid buurten en impact van de maatregelen 30
   - 6.1 Kwetsbaarheid aan te pakken buurten 30
   - 6.2 Impact van de maatregelen 32
7. Organisatie 35
8. Participatie en communicatie renovatie-aanbod en aanpak openbare ruimte Arnhem-Oost 37
   - 8.1 Participatiestrategie Arnhem-Oost 37
   - 8.2 Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem-Oost 37
9. Financiën 42

Bijlagen 44

Bijlage 1 Wijkanalyses 44
- Geitenkamp 45
- Presikhaaf-West 46
- Malburgen 47
- Klarendal 49
- Arnhemse Broek 51

Bijlage 2 Adhesiebetuigingen 52
- Adhesiebetuiging woningbouwcorporaties 52
- Adhesiebetuiging The Economic Board 53
- Adhesiebetuiging sociale partners 54

Bijlage 3 Planning 56

Deel 1
Programma Arnhem-Oost

1. Inleiding

In Arnhem is sprake van hardnekkige problemen en achterstanden op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen, die zich allemaal ophopen in hetzelfde gebied. Arnhem staat dan ook al jaren hoog op de verkeerde landelijke lijsten van het Sociaal Cultureel Planbureau als het gaat om onze sociaal maatschappelijke structuur. Het doorbreken van deze situatie is al vele decennia de opgave voor Arnhem. Die achterstand is niet door de gemeente Arnhem alleen in te lopen.

Op 4 maart 2020 tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal. Een belangrijk onderdeel voor Arnhem is de kernafspraak over de leefbaarheid van Arnhem-Oost. De gemeente Arnhem en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) spreken hierin af dat we de stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls geven. Deze aanpak is een integraal stadsvernieuwingsprogramma geworden voor de vijf wijken Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf-West en Malburgen. Samen onder de noemer de 'Arnhem-Oost-aanpak'. Het Volkshuisvestingsfonds is een fysieke regeling, die zich specifiek richt op de particuliere voorraad in deze Arnhem-Oost wijken.

Arnhem-Oost als onderdeel van 16 gebieden in Nederland

Het komen tot een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waar sprake is van een combinatie en cumulatie van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid.
De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk programma Leefbaarheid en Veiligheid (waarin naast BZK ook andere relevante ministeries zijn vertegenwoordigd).

Voor Arnhem vertaalt de Woondeal zich dan ook niet alleen in het toevoegen van nieuwe woningen, maar ook in een stevige integrale aanpak voor de wijken in Arnhem-Oost. Deze wijken kennen een stapeling van sociaal-maatschappelijke problematiek, waar een brede stadsvernieuwingsaanpak nodig is om het perspectief van deze wijken te veranderen. "*We zien in die wijken dat mensen op cruciale factoren op achterstand staan.*", zegt burgemeester Ahmed Marcouch. "*Denk aan werkloosheid, armoede, laaggeletterdheid, onveiligheid. In sommige gezinnen is er geen enkele generatie die gewerkt heeft.*"
Die problemen hebben nu al volop aandacht in Arnhem, maar met deze deal verbinden Rijk, Provincie, regio en overige (maatschappelijke) partners zich langjarig en met voorrang om het leven in deze wijken te verbeteren.

Figuur 1 Stadsvernieuwing Arnhem-Oost

"Onze ambitie is dat die Arnhemse inwoners vanuit de modus overleven naar echt leven gaan. We moeten de achterstanden wegnemen. Dat betekent dat we niet alleen dubbel glas plaatsen ergens, maar ook verder kijken naar wat een gezin nodig heeft.", zegt Marcouch [1].

Dit citaat vat feitelijk de kern van onze aanpak die dit plan van aanpak beschrijft, samen. De Arnhemse aanpak gaat verder dan de enkel de fysieke aanpak en benut deze om het perspectief van de Arnhemmers in deze wijken fors te vergroten.

Arnhem-Oost en de verstedelijkingsopgave Arnhem

Tot 2040 zal Arnhem met zo'n 16.000 woningen groeien. De kwetsbare wijken kunnen deze verstedelijking alleen aan als eerst grootschalig en langjarig geïnvesteerd wordt in de bewoners van deze wijken. Tegelijk biedt de verstedelijkingsopgave wijken ook kansen: Arnhem wil graag meer diversiteit in de wijken. De verstedelijking biedt kansen om in wijken met een (te) eenzijdige bevolkingsopbouw gaandeweg te komen tot transformatie. Door andere doelgroepen de wijken in te trekken kan de sociale samenstelling van een wijk verstevigd worden (vragers en dragers), met behoud van cultuur en bestaande inwoners. Daarbij is van belang dat ook elders voldoende sociale huur (kwalitatief toegespitst op de huidige vraag) wordt toegevoegd.

Arnhem-Oost en de wijkgerichte energietransitie

In 2050 zal ook in Arnhem de energietransitie voltooid moeten zijn. Naast duurzaamheid zijn haalbaarheid en betaalbaarheid daarbij belangrijke randvoorwaarden om ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen. Ook in de kwetsbare wijken. De wijkgerichte energietransitie en de recent gesloten Citydeal Energieke wijken, die Arnhem met BZK en aantal andere gemeenten heeft gesloten, biedt de mogelijkheid de energietransitie te koppelen aan bredere leefbaarheidsvraagstukken.

1 Citaten van burgemeester Marcouch komen uit een artikel van het Algemeen Dagblad "Woondeal: 5000 extra huizen bouwen in Arnhem en Nijmegen en aanpak van achterstandswijken", d.d. 4 maart 2020.

2. Leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem-Oost

Waar je wieg staat, doet er nog steeds toe, maakte een recente studie van Bastian Ravesteijn weer eens duidelijk (KansenKaart, Erasmus School of Economics en Tinbergen Instituut). Er waren altijd al verschillen in kansen, maar de verschillen worden de laatste jaren groter. Kinderen en jongeren uit kwetsbare wijken beginnen vaak met 1-0-achterstand, door onderadvisering bij schoolkeuze, vooroordelen en het ontbreken van een netwerk die hen omhoogtrekken.

Figuur 2 Arnhem
Figuur 2 toont het armste postcodegebied in Nederland met het hoogste percentage (en bijbehorende aantal) personen in huishoudens met een inkomen onder het niet-veel-maar-toereikend criterium.
Bron: CBS (Integrale Inkomens- en Vermogensstatistiek '11-'17), SCP-bewerking

Je thuis is je basis. De woning moet veilig en comfortabel zijn en passen bij je gezinssamenstelling. Daarnaast levert de directe (fysieke) woonomgeving een belangrijke bijdrage aan het ontmoeten, je veilig voelen, sporten of gewoon kunnen chillen onder een boom als verkoeling. Een (sociale) woonomgeving waarin je mensen treft die je kunnen ondersteunen en verder helpen, netwerken die je omhoog trekken. Daarom investeren we samen met inwoners en corporaties al veel in de woningen en leefomgeving in deze wijken. Ondanks dat zien we in deze wijken nog steeds veel woningen die slecht onderhouden, weinig toekomstbestendig zijn en een slecht energielabel hebben. Een deel van de woningen heeft te maken met vocht- en schimmelproblematiek waardoor ze niet comfortabel en ongezond zijn. De samenstelling van het woningaanbod is te eenzijdig. Met het oog op de toekomst zal er meer behoefte zijn aan woningen voor eenpersoonshuishoudens dan nu. Als we de samenstelling van de wijk meer willen mengen met hoog- en laagopgeleid, dan zal daar het huidige woningaanbod op aangepast moeten worden. De openbare ruimte in deze wijken is veelal sleets en nodigt niet uit om te ontmoeten, spelen en bewegen, kortom: om mee te doen. De voorzieningen moeten goed en laagdrempelig zijn zoals goede scholen, zorg in de buurt en mogelijkheden om te kunnen werken. Uit onderzoeken (Leefbaarheid in Nederland 2018 en Veerkracht in het corporatiebezit) komt naar voren dat het over het algemeen goed gaat met de leefbaarheid en veiligheid in ons land, maar dat het tegelijkertijd met een aantal gebieden de verkeerde kant op dreigt te gaan. Arnhem-Oost is een van deze gebieden die ten opzichte van de rest van Nederland slecht scoort. In de wijk Malburgen ligt de armste buurt van Nederland.

Onder kwetsbaar gebied worden wijken en buurten verstaan waar de leefbaarheid onder druk staat.

De Leefbarometer van het BZK levert op een laag schaalniveau informatie over de leefbaarheid, waarbij buurten ten opzichte van het gemiddelde in Nederland worden gescoord. Naast de totale leefbaarheidsscore (hieronder weergegeven in de kaart) wordt de score op een vijftal onderliggende dimensies bepaald, te weten:

bewoners, woningen, veiligheid, fysieke omgeving en voorzieningen. Het betreft hierbij de score ten opzichte van Nederland. Scores oranje, rood en donkerrood geven kwetsbaarheid van de betreffende gebieden aan. Hoe donkerder de gebieden, hoe kwetsbaarder.

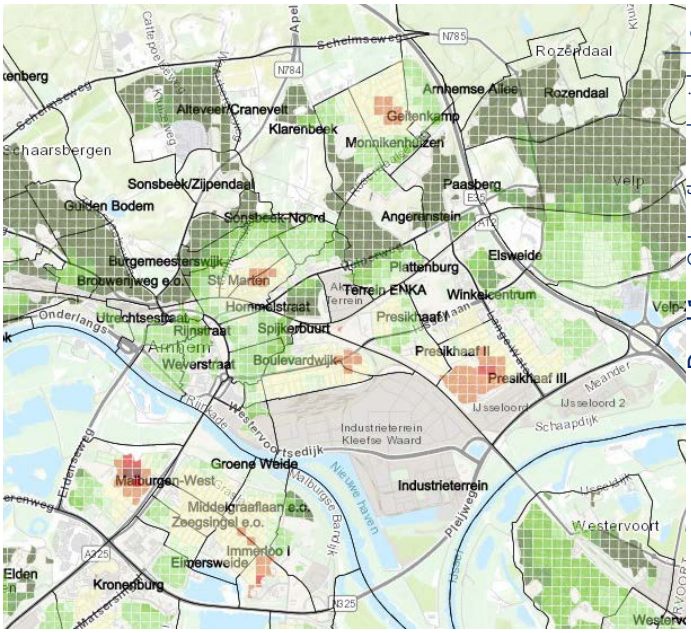
De score op de dimensie woningen is negatiever naarmate er sprake is van meer kleine eengezinswoningen, woningen tussen 1945-1980, vooroorlogse woningen, sociale huurwoningen en kleine appartementen na 1970.

De dimensie bewoners en fysieke leefomgeving in het gebied dragen bij aan een ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied.

Springco heeft de Leefbarometer geregionaliseerd, waardoor de gebieden in de regio/Rebel (het COROP-gebied Arnhem-Nijmegen) onderling kunnen worden vergeleken. Op de dimensie woningen laat deze zien dat het plangebied ondergemiddeld scoort ten opzichte van de gemeente en regio.

Als gemeente herkennen wij ons in de uitkomsten van de landelijke onderzoeken en het onderzoek van Springco/Rebel. In de vijf Arnhem-Oost wijken wonen mensen die met moeite het hoofd boven water weten te houden en nauwelijks kunnen rondkomen. Corona versterkt deze trend.

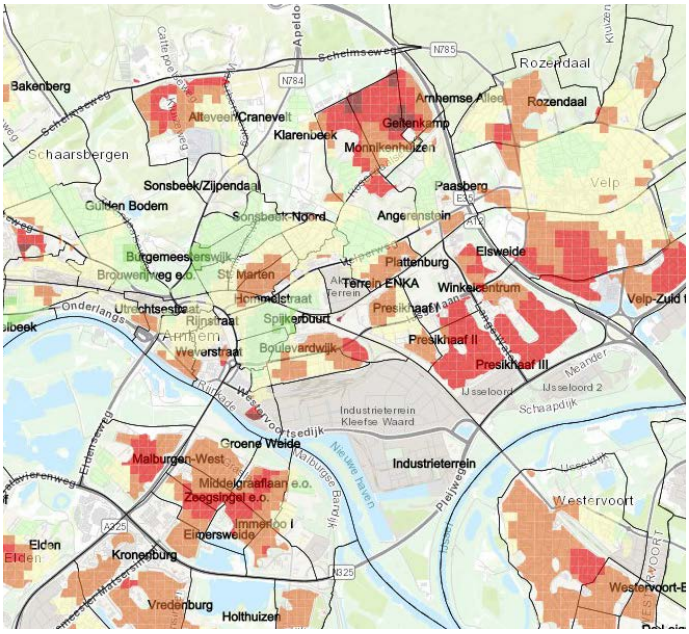
De analyse van de problemen die in wijken spelen is niet alleen van belang om inzicht te krijgen in de urgentie. De analyse vormt de aanleiding voor het maken van een langjarige aanpak die nodig is om deze complexe problemen te doorbreken. Deze is van belang om de impact van maatregelen op de problemen te bepalen (zie deelplan Volkshuisvestingsfonds in hoofdstuk 6). Maar nog meer is dit een basis voor een goede wijkanalyse die nodig is om bij de uitvoering aan te sluiten bij de vraagstukken van Arnhemmers (zie hoofdstuk 5 en bijlage verdiepende Wijkanalyses).

Figuur 3 Leefbaarheid totaal (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

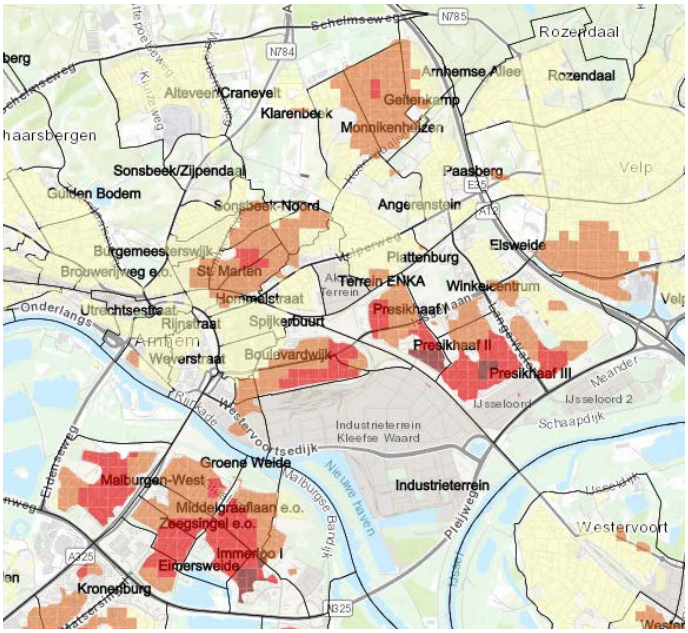
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 4 Dimensie woningen (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

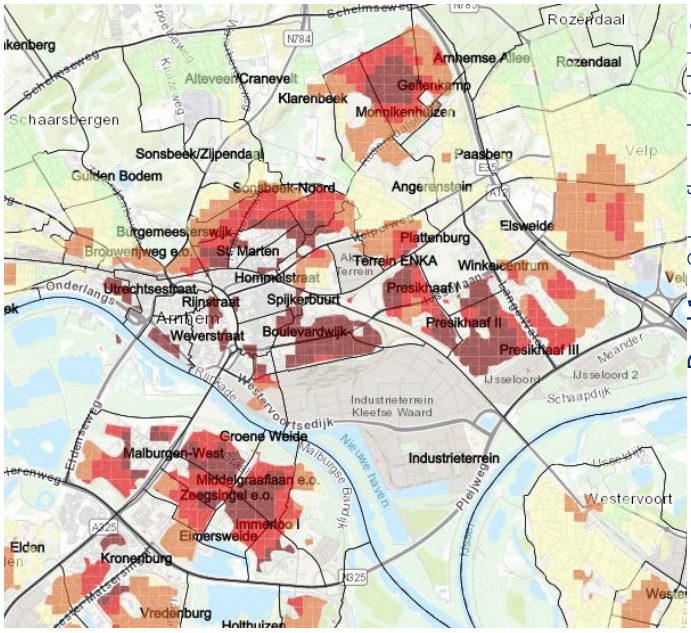
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 5 Dimensie bewoners (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

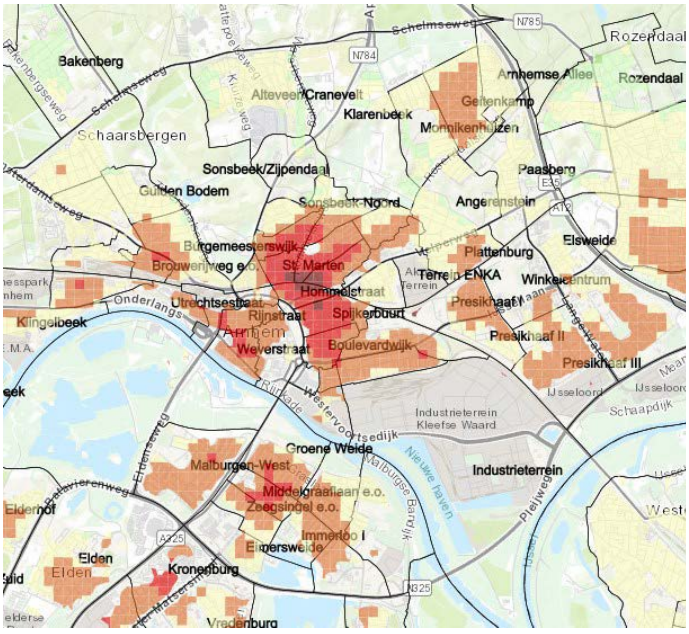
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 6 Dimensie veiligheid (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

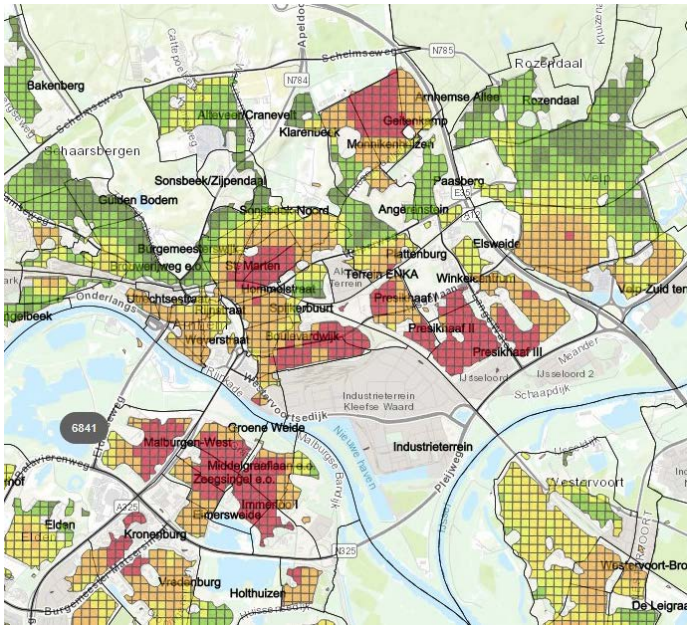
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 7 Dimensie fysieke omgeving (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 8 Leefbaarheid geregionaliseerd ((BZK 2018, bewerking Springco 2021)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

3. Programma Arnhem-Oost

De urgentie van de multiproblematiek in de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost en de kloof tussen die buurten en de rest van de stad, leidt ertoe dat we voor onze ambitie en aanpak bewust kiezen voor een termijn van 18 jaar. Een nieuw perspectief voor een nieuwe generatie. Dat is de tijd waarin een kind dat vandaag wordt geboren in Arnhem-Oost een volwassen mens wordt. We willen dat het straks niet meer uitmaakt waar je wieg staat als het gaat om de kansen die je hebt op een mooi leven.

Om de omslag te maken in 18 jaar, redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie. Hierbij ligt niet alleen de focus op het individuele kind maar ook op de omgeving waar hij of zij opgroeit en de mensen om hem of haar heen: het sociale weefsel in de wijk.

3.1 Ambities Arnhem-Oost

De ambities voor Arnhem-Oost vormen een integraal en samenhangend perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken en komen allemaal ten goede aan meer kansen en perspectief voor de nieuwe generatie. De nadruk ligt in de aanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek, en de volgende ontwikkellijnen centraal staan:

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.
2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners hebben werk als ze dat kunnen of doen mee.
3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.
4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

Mensen maken met elkaar de wijk. Je leeft, woont, leert, sport, werkt en vermaakt je er. Je doet er boodschappen, speelt op straat en ontmoet elkaar. Voor ieder mens is het belangrijk jezelf te kunnen zijn, gezien te worden, ergens bij te horen en er toe (te) doen. Kortom, je thuis te voelen in een wijk waar je trots op kan zijn. De Arnhem-Oost-aanpak is daarom gericht op de sociale cohesie in de wijk. Zorgen dat bewoners naar elkaar omkijken en een schouder bieden als het nodig is.

Voor het vergroten van kansengelijkheid is een goede opleiding van cruciaal belang. Dit betekent in Arnhem naast excellent onderwijs, dat alle kinderen de vrijheid hebben om zich persoonlijk te ontwikkelen en een opleiding te volgen die zij willen doen en aankunnen. Het is voor iedereen belangrijk je talenten te kunnen ontplooien. Dit is een belangrijk onderdeel van de Arnhem-Oost Aanpak. Arnhem-Oost heeft de ambitie om voorwaarden te creëren voor een goede sterke sociale basis. Het streven is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn, in staat zijn om werk te vinden dat bij hen past en zich blijvend te ontwikkelen.

De ambitie is dat elke bewoner prettig en veilig woont in een wijk die bij hem of haar past. De woning moet gezond, comfortabel en duurzaam zijn. De leefomgeving gezond, groen, schoon en veilig. Het is in Arnhem-Oost belangrijk het draagvermogen en de draagkracht van de wijk te vergroten en te zorgen voor mogelijkheden om in je eigen wijk 'wooncarrière' te maken. Waar nodig, betekent dit meer differentiatie van woningaanbod ter bevordering van diversiteit in inkomensgroepen, sociale cohesie en de kans om in de eigen wijk door te groeien. Met het oog op de toekomst zal er straks meer behoefte zijn aan eenpersoonswoningen dan aan eengezinswoningen. Vanuit het licht om de samenstelling van de wijk meer te mengen tussen hoog en laag opgeleid zal daar het aanbod op moeten worden aangepast.

3.2 Kracht van de Arnhem-Oost-aanpak

De Arnhem-Oost-aanpak onderscheidt zich, naast de genoemde ambities en ontwikkellijnen, door een 'doorbraakhouding'. Hieronder zetten we uit een wat we daaronder verstaan.

Onorthodoxe oplossingen
We gaan zorgen voor een doorbraak in plaats van dat we (alleen) doorgaan met waar we mee bezig zijn. Dat wil niet zeggen dat er geen goede dingen gebeuren in Arnhem-Oost. Er zijn talloze prachtige initiatieven in de wijken. Daar sluiten we op aan, en dat wat goed gaat, gaan we versnellen en intensiveren met een slagvaardige drang naar effect. Maar zullen we altijd denken: wat is er nodig? Hoe kan het óók? Wat is de onorthodoxe oplossing waar een wijk naar snakt? Of een voor de hand liggende aanpak, waar normaal gesproken geen geld voor is. We staan open voor andere invalshoeken, kleine projecten met vernieuwende inzichten en houden zoveel mogelijk opties open om het goede te kunnen doen.

Verandering is niet een vraag van meer controle, maar van het veranderen van denkbeelden door nieuwe verbindingen. Traditionele denkbeelden stellen wij ter discussie waarbij we nadrukkelijk samenwerken en leren binnen de 16 stadsvernieuwingsgebieden. Onze aanpak is zo weerbaar door wendbaarheid. Niet leunen op wat kan, maar met elkaar doen wat nodig is en pas stoppen als het resultaat er is. Dit betekent ook ruimte voor ogenschijnlijk kleine veranderingen, zeker als deze uit de wijk zelf komen, hebben deze vaak een groot effect, vanwege het vergoten van sociale cohesie, betrokkenheid en handelingsperspectief.

Integrale aanpak als katalysator

Een doorbraak vraagt om een integrale aanpak met bewoners en ondernemers. Een integrale aanpak is nodig om te voorkomen dat de oplossing voor het ene probleem een vergroting van het andere probleem wordt. Maar dit vraagt ook dat de aanpak van deze complexe problemen vanuit integraal perspectief veel robuuster is en we meer impact maken. Arnhem-Oost is in die zin een katalysator om de verschillende beleidsterreinen en het wijkgericht werken in relatie tot elkaar te brengen. Als alle disciplines en bewoners met elkaar over een onderwerp tot oplossingen komen, breng je focus aan en kun je uitzonderingen maken.

Gebiedsgericht

We focussen op specifieke gebieden in de wijk waar we alle invalshoeken bijeen brengen van fysiek tot sociaal, van veiligheid tot onderwijs en werk. We kijken dáár, in die omgeving, hoe en met wie we de wijk beter maken voor de bewoners. Iedere wijk is uniek in haar kansen en opgaven.

De schakel in een lange keten

We beseffen dat het niet om de gemeente draait - wij zijn een schakel in een langere keten - maar wij hebben als overheid wel een belangrijk verantwoordelijkheid om te zorgen dat de voorwaarden voor gezond en goed leven in al onze wijken worden gerealiseerd. Wij pakken daarbij onze rol om aan te jagen, te ondersteunen en regie te voeren in die wijken waar ingrijpen nu nodig is vanwege de urgentie van de problematiek waar bewoners mee te kampen hebben. Voor die doorbraak is het noodzakelijk dat de overheid ingrijpt. Dat doen wij samen met al onze partners en altijd in het belang van onze inwoners. Oplossingen zijn integraal omdat dit nodig is voor het forceren van een doorbraak. En de oplossingen zijn niet altijd even makkelijk. Het gesprek daarover gaan we nooit uit de weg.

Normverandering

De Arnhem-Oost-aanpak wil daarnaast bijdragen aan een normverandering. Doorbreken dat je omgeving je tegenhoudt als je er iets van wilt maken. En ook normaliseren: beter weten in te spelen op elkaars gedrag in plaats van etiketten te plakken, een druk kind heeft bijvoorbeeld niet meteen ADHD. Geen afhankelijkheid van instanties en systemen, maar mensen grip geven op hun eigen leven en vrijheid om daarin eigen keuzes te maken. Daar waar de energie zit - daar waar mensen er iets van willen maken -, dat willen we stimuleren. En al die prachtige initiatieven in de wijk willen wij ondersteunen en verbinden met elkaar. Een breed en fijnmazig netwerk van alle initiatieven en actieve wijkbewoners is een grote meerwaarde en zorgt voor een sterk ecosysteem dat als basis dient voor het versterken van een wijk. Met her- en erkenning van de diversiteit van de wijken in Arnhem-Oost. Dat betekent ook wat voor onze eigen professionals: de Arnhem-Oost-aanpak dwingt tot meer integraliteit, een combinatie van sociale en fysieke verandering. Meer richting, met z'n allen voor een probleem en een oplossing gaan. Niet berusten, maar buiten structuren denken als dat beter is, binnen bestaande structuren als dat kan en altijd met de bestaande wijkstructuren en de bewoners in beeld.

Groot denken, klein beginnen: vertrouwen herstellen door lange en korte termijn te verbinden

Wat de aanpak van Arnhem-Oost uniek maakt, is het langetermijnperspectief van 18 jaar. Dat nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Oplossingen voor de vraagstukken die er liggen kosten tijd en zijn ook niet uitgekristalliseerd, er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben dat het niet een aanpak is die elke vier jaar ter discussie staat.

Maar belangrijk is: we wachten niet af. Omdat we een nieuwe generatie centraal stellen, mogen we geen moment verspillen. Niet alleen voor korte termijn winst of effect, maar juist nu beginnen in de wetenschap dat ingrijpen ook nu noodzakelijk is. En ook nu al laten zien dat onze commitment voor de lange termijn is. Dat is ook belangrijk voor de relatie overheid – inwoner: bewoners van deze wijken voelen zich vaak niet gezien en niet gehoord door de overheid. Een stevige betrokkenheid nu kan alleen maar het vertrouwen herstellen als de inwoners zien dat het niet voor even

is, maar voor de lange termijn. Het is van groot belang dat zij nu snel zien wat dat betekent in hun leven en niet alleen op papier. Groot denken, klein beginnen. Op de korte termijn het perspectief verbinden met concrete resultaten, op de middellange termijn verbeteren om op de lange termijn fundamenteel te veranderen.

4. Prettig wonen in een wijk die bij je past

Arnhem heeft de komende jaren op het gebied van stadsontwikkeling twee grote opgaven: de verstedelijkingsopgave en de leefbaarheidsopgave. De kwetsbare wijken kunnen deze verstedelijking alleen aan als eerst grootschalig en langjarig geïnvesteerd wordt in de bewoners en hun directe leefomgeving. Tot 2040 zal Arnhem met zo'n 16.000 woningen groeien op een huidige aantal van 77.500 woningen.

De verstedelijkingsopgave biedt ook kansen: Arnhem wil meer diversiteit in wijken met behoud van identiteit. Verdichten, transformeren of herstructureren biedt de kans om in wijken met een (te) eenzijdige bevolkingsopbouw qua kwetsbaarheid gaandeweg te komen tot een gedifferentieerde woningmix waardoor meerdere doelgroepen toegang tot de wijk hebben en er ook graag komen. Waarbij dit niet stopt bij het opleveren van deze woningen. Het succes hangt ook af van hoe de nieuwe bewoners van de wijk integreren. Nieuwe wijkbewoners en wijkbewoners die er al langer wonen leren elkaar kennen en begrijpen. Door andere doelgroepen de wijken in te trekken kan de sociale samenstelling van een wijk verstevigd worden (vragers en dragers), terwijl we de bestaande bewoners en hun plek in de wijk blijven koesteren. De openbare ruimte in de wijken nodigt te weinig uit tot ontmoeten, spelen en bewegen, kortom kunnen meedoen. Deze vicieuze cirkel moeten we doorbreken.

De verstedelijkingsopgave en de leefbaarheidsopgave in Arnhem-Oost kunnen daarmee niet zonder elkaar en moeten hand in hand gaan.

4.1 Bestaande woning voorraad Arnhem-Oost

Om de kansengelijkheid te bevorderen is het noodzakelijk om de huidige woningen toekomstbestendig te maken.

In Arnhem-Oost kampen bewoners met een eigen woning vaak met problemen waardoor ze moeite hebben hun woning te onderhouden, te verduurzamen en toekomstbestendig te maken. De financiële middelen ontbreken en/of men niet weten hoe dit aan te pakken. Als gevolg hiervan zien we verloedering van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. Dergelijke problemen leiden tot verminderd wooncomfort en brengen gezondheidsproblemen met zich mee. Daarnaast zien we dat de energielasten alleen maar hoger worden, wat zijn weerslag heeft op de financiële en persoonlijke situatie van bewoners waardoor zij minder goed mee kunnen komen in onze stad.

De corporaties investeren in hun woningbezit in Arnhem-Oost, zij renoveren en verduurzamen hun voorraad. In de prestatieafspraken van dit jaar hebben wij met de corporaties afgesproken dat partijen meer aandacht hebben voor leefbaarheid en de benodigde differentiatie in kwetsbare wijken en dat we gaan samenwerken in de Arnhem-Oost-aanpak. Ook gezond wonen (het bestrijden van vocht en schimmel in woningen) krijgt de komende jaren volop aandacht evenals klimaatadaptatie en de energietransitie. Renovatie en verduurzaming wordt richting huurders als belangrijk punt gezien voor meer comfort en voor het verlagen van woonlasten. De totale opgave, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van partijen te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig.

Ook de particuliere voorraad moet deze renovatie en isolatieslag maken om toekomstbestendig te zijn. Het Volkshuisvestingsfonds biedt de mogelijkheid om samen met bewoners, eigenaren juist hier een flinke investering te plegen in een kwalitatief goede woning en een prettige en veilige openbare ruimte. Dit in samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak met onze partners in de stad.

4.2 Verstedelijking Arnhem-Oost

De verstedelijkingsopgave in (de Spoorzone) Arnhem-Oost draagt substantieel bij aan de woningbouwopgave van de stad tot 2040. Met de potentie om 8.000 tot 10.000 woningen aan de bestaande stad toe te voegen, ontstaat een kans om niet alleen voldoende betaalbare woningen aan de voorraad toe te voegen maar ook om de kwetsbaarste gebieden in Arnhem-Oost een impuls te geven. Kwaliteit staat hierbij op de eerste plaats. Dit betekent meer ruimte voor openbaar groen en klimaatadaptatie, bewegen en ontmoeten in het Spoorpark van de toekomst. Dit park vormt de 'leeflijn' van Arnhem-Oost en verbindt bestaande wijken met de nieuwe ontwikkelgebieden.

Met het ontwikkelen van deze gebieden wordt de doorstroming op gang gebracht en de mismatch op de woningmarkt aangepakt. Het zorgen voor aantrekkelijke appartementen voor ouderen genereert onder andere veel verhuisbewegingen (lange verhuisketen) en er kunnen hierdoor eengezinswoningen vrijkomen in omliggende buurten.

Corporatiebezit kan dan op de markt gebracht worden als goedkope koop. Daarbij is van belang dat ook elders voldoende sociale huur (kwalitatief toegespitst op de huidige vraag) wordt toegevoegd. Deze ontwikkeling biedt een kans om de spreiding van kwetsbare inwoners over de stad te verbeteren. Door relatief veel betaalbare woningen in de Spoorzone-Oost te programmeren kan doorstroom vanuit de omliggende Arnhem-Oost-wijken op gang worden gebracht.

Daarnaast wordt samen met maatschappelijke partners, het expertteam (flex)wonen van RVO en atelier Rijksbouwmeester in (Spoorzone) Arnhem-Oost het realiseren van flexwonen onderzocht. Hiermee kunnen we voorzien in huisvesting voor urgente woningzoekenden op een zo kort mogelijke termijn.

Met deze ingrepen dragen we bij aan de aanpak van de kwantitatieve en kwalitatieve mismatch op de woningmarkt en verbetering van de leefbaarheid van deze wijken. De opgave van Arnhem-Oost is daarmee een opgave voor de gehele stad.

Deel 2
Deelplan fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestings-fonds

5. Uitwerking inzet Volkshuisvestingsfonds

In Arnhem-Oost zijn we een langjarige aanpak gestart om hardnekkige sociale problemen op te lossen en achterstanden in te halen. Dat doen we samen met bewoners, het Rijk en provincie en maatschappelijke partners. We maken extra investeringen en onorthodoxe maatregelen mogelijk op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen en de openbare ruimte. Om in Arnhem-Oost van achterstand te komen tot een 'gewoon' Nederlands gemiddelde, zijn ingrepen, investeringen en doorbraken nodig op het sociale en fysieke vlak.

Het Volkshuisvestingsfonds is een fysieke regeling die voor zo'n doorbraak kan zorgen. Het is een fysieke regeling die binnen het programma Arnhem-Oost bijdraagt aan de ontwikkellijn "opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte" en zich specifiek richt op de particuliere voorraad.

Betere, duurzamere woningen die betaalbaarder worden en prettiger om in te wonen en een fijnere, groene omgeving is een grote en noodzakelijke katalysator binnen onze integrale aanpak. Daarbij kijken we steeds hoe deze fysieke doorbraak ook voor sociale doorbraken kan zorgen: als we bouwen aan en in Arnhem-Oost, moet dat ook werk en stages in Arnhem-Oost opleveren, en als we een woning verduurzamen is dat een goed moment om te kijken waar bewoners verder mee geholpen zijn.

De doelen van dit fonds sluiten bovendien naadloos aan bij de City Deal Energieke Wijken die we op 4 maart jl. ondertekenden, waarin de volgende vier werklijnen benoemd zijn:

- Kansen voor kwetsbare huishoudens
- Naar werk en opleiding
- Stimulering particuliere eigenaren
- Met de energietransitie naar een betere openbare ruimte

Het hart van onze aanpak onder de vlag van het Volkshuisvestingsfonds bestaat uit het renoveren van 1.754 particuliere woningen met de slechtste energielabels in Arnhem-Oost. We kiezen voor deze energielabels, omdat dit de woningen en daarmee de bewoners treft met het slechtste wooncomfort en de hoogste energielasten en we daarmee de grootste impact maken. Van deur tot deur wordt met de bewoners gesproken over wat nodig is om hun woning duurzaam en toekomstigbestendig te maken. Er wordt gebruik gemaakt van onze ervaringen vanuit onder andere de wijkaanpak en de aanpak energie-armoede uit het programma NEmiA (New Energy made in Arnhem).

Er zal tevens ingezet worden op een inpondingsaanpak om overlast en malafide verhuur aan te pakken op plekken waar de (sociale) leefbaarheid onder druk staat, waardoor het mogelijk is om over te gaan tot het opkopen van een woning, opknappen, renoveren, verduurzamen en weer op de markt brengen.

Rondom de aan te pakken particuliere woningen, die veelal ook directe buren zijn van corporatiebezit, zal samen worden opgetrokken met de corporaties om zo meer impact te generen. Daarbij is de verbetering van de directe leefomgeving onderdeel van de aanpak, maar er zullen ook bredere maatregelen genomen worden in de openbare ruimte in de vorm van vergroenen, ontmoeten en bewegen.

Onderdeel en onmisbaar is een stevige brede sociale leefbaarheidsaanpak. Er wordt intensief samengewerkt met corporaties en onderwijs in de wijken en met het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor. Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, buurtconciërges, zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk als ondernemers en verenigingen.

De opgave brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: dit moet landen bij de mensen uit de wijk zelf, kwetsbaren en bewoners die geen baan hebben. Hierdoor kunnen zij een bijdrage leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots worden op de wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf worden hier ingezet. Zodat er leer-werktrajecten en werk voor jongeren uit de wijk ontstaat. Hierbij wordt samengewerkt met sociale wijkteams, Werk & Inkomen, jongerenwerk en de Teams Leefomgeving.

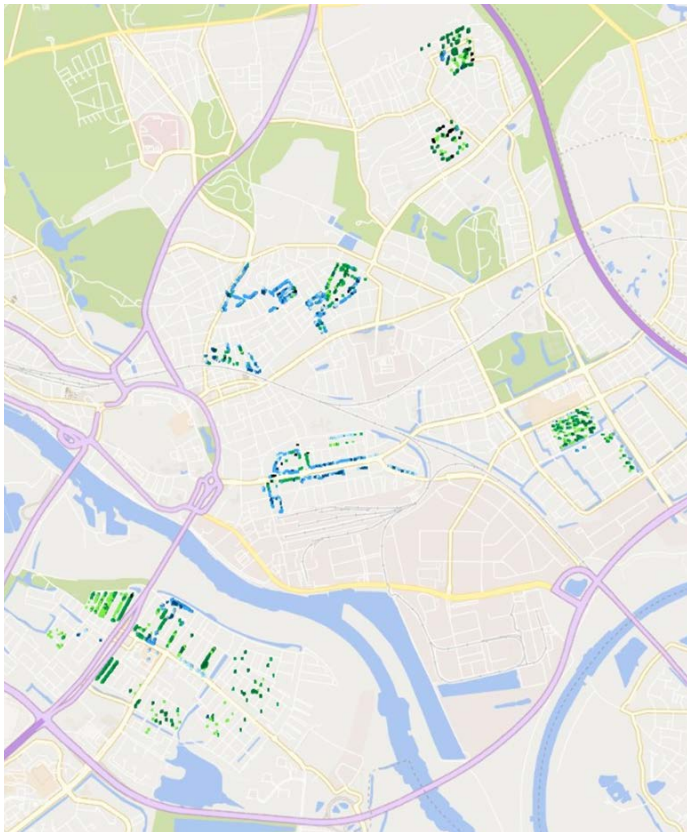
Samengevat bestaat onze aanpak voor het Volkshuisvestingsfonds uit de volgende maatregelen:

1. Particuliere woningvoorraad renoveren: waarbij wooncomfort, welzijn en gezondheid (waaronder schimmel), woonlastenvermindering en duurzaamheid centraal staan.
2. Met inponden/aankoop van aantal panden overlastgevende situaties aan te pakken en na opkopen en renovatie woningen terug op markt brengen waarmee we impact maken op de kwalitatieve en kwantitatieve mismatch in woningvoorraad.
3. De directe leefomgeving aan te pakken qua veiligheid, leefbaarheid, vergroening inclusief kwalitatief groen, klimaatbestendigheid en ontmoeten.
4. Een brede (sociale) leefbaarheidsaanpak. Daarbij aansluiten bij de individuele leefomstandigheden en dus inzetten op actieve ondersteuning en ontzorgen. Nadrukkelijk oog voor persoonlijke omstandigheden en -zorgen wanneer we achter voordeur komen en kansen verzilveren bij activeren van inwoners en creëren van opleiding en werkgelegenheid.

5.1 Renovatie-aanpak

5.1.1 Inleiding

We zien door veel achterstallig onderhoud van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. De energielasten worden alleen maar hoger en deze vicieuze cirkel willen we doorbreken door naast renoveren en verduurzamen ook achterstallig onderhoud, schimmel en vocht aan te pakken.

Figuur 9 Te renoveren woningen

In gesprek met bewoners

In de periode september 2020 t/m maart 2021 heeft de gemeente Arnhem wijkgesprekken over 'energie besparen' georganiseerd voor de wijken het Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Malburgen en Presikhaaf.' Ook hebben er wijkgesprekken overdag plaatsgevonden bij het mobiele energieloket Lijn2030. Vanaf december 2020 hebben wijkgesprekken digitaal plaatsgevonden.
De woningen in deze wijken gaan niet voor 2030 van het aardgas af. De wijkgesprekken hadden als doel de bewoners en ondernemers hierover te informeren en over wat zij (nog meer) kunnen doen om de energierekening te verlagen. Daarnaast hebben we opgehaald wat er speelt, welke vragen, dilemma's en zorgen er zijn.
Tijdens het wijkgesprek zijn alle ideeën, vragen, zorgen en behoeften besproken. Veel mensen begrijpen dat de woningen in hun wijk nu nog niet van het aardgas afgaan en zijn op zoek naar praktische tips en maatregelen voor verduurzaming. Ook waren er mensen die met name hun zorgen deelden, bijvoorbeeld over de betaalbaarheid en over de slechte isolatie van veel woningen in hun wijk.

Figuur 10

Woningtype	Bouwjaar	Aardgasreductie spouwmuurisolatie*	Aardgasreductie vloerisolatie*	Aardgasreductie dakisolatie*	Aardgasreductie isolatieglas*
2-onder 1-kap	1965 -1975	21%	9%	32%	10%
2-onder 1-kap	1975 - 1995	11%	4%	16%	5%
rijwoning	voor 1925		11%	39%	14%
rijwoning	1925 - 1945	15%	11%	39%	14%
rijwoning	1945 - 1965	14%	11%	37%	13%
rijwoning	1965 - 1975	10%	8%	28%	10%
rijwoning	1975 - 1995	7%	5%	18%	6%
meergezinswoning	voor 1925				21%
meergezinswoning	1925 - 1965	15%			14%
meergezinswoning	1965 - 1975	14%			12%
meergezinswoning	1975 - 1995	8%			7%

* Reductie ten opzichte van het oorspronkelijke aardgasverbruik (als nog geen isolatiemaatregelen zijn uitgevoerd.

Figuur 11

5.1.2 Aanpak renovatie

In de Arnhem-Oost wijken staan in totaal 26.000 woningen. Het merendeel hiervan is corporatiebezit. Onze corporaties werken hard aan het toekomstbestendig maken van hun woningen. Het particulier eigendom kan hier maar moeilijk op meeliften. In totaal hebben ruim 3.434 particuliere woningen een WOZ-waarde onder de NHG-grens en een laag energielabel (lager dan D).

We pakken in onze aanpak 1.754 woningen met de laagste energielabels aan. Deze woningen hebben het minste comfort, de hoogste energielasten en zijn mede daardoor het ongezondst om in te leven. Ook pakken we in deze renovatieslag direct schimmelproblematiek aan bij woningen waar dit aan de orde is. Renovatie en verduurzaming van de woningen zien we als een vehikel om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren. Met corporaties spraken wij af hierin samen optrekken. In onderstaande adhesiebetuiging spreken ze hun intenties uit.

Adhesieverklaring woningbouwcorporaties

Investeren in de vijf wijken van 'Arnhem-Oost' is van groot belang voor alle bewoners die we in dat gebied huisvesten, en de stad als geheel. Het maakt deze wijken voor de tienduizenden mensen die er wonen een plek die leefbaarder is - met een duurzame woningvoorraad - en bovenal een plek die je graag je thuis wil noemen.

Investeren in de openbare ruimte en particuliere voorraad, waaronder het zogenoemde gespikkeld bezit, zijn in de verbeterslag voor Arnhem-Oost een belangrijke stap - ook voor de woningbouwcorporaties. Graag trekken we hierin samen op met de gemeente, bijvoorbeeld door bij de onderhoudsplanning van onze corporaties ook rekening te houden met de renovatie van het gespikkeld bezit, zoals meegenomen in de aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds.

Wij zien dit voornamelijk als onze leefbaarheidstaken ten dienste van onze huurders en de leefbaarheid in de omgeving van ons bezit. Hierin zoeken we graag naar manieren om van (uitvoerend) werk in de wijk ook werk, stages of opleidingsmogelijkheden te maken voor bewoners - bijvoorbeeld via een buurtbaanbedrijf. Zo bouwen we samen - gemeente, corporaties en bewoners - aan een betere buurt, en levert dat ook nog eens werk en een beter toekomstperspectief op voor de directe omgeving.

Door in te zetten op de laagste energielabels, heeft de isolatie-aanpak ook een relatief groot milieu-effect. In onze Arnhem-Oost wijken staan met name rijwoningen uit de periode voor 1975. Onderzoek van Berenschot[2] laat zien dat dakisolatie bij dit type woningen een aardgasreductie van 28% tot 39% met zich meebrengt (figuur 11). Dit heeft een direct effect op woonlasten, fijnstofuitstoot en de gezondheid van bewoners.

5.1.3 Stappenplan en planning

Globaal maken we een onderscheid in drie typen aanpakken: gespikkeld bezit, hoofdzakelijk particulier bezit en VVE's.

Renovatieaanbod

De renovatieaanpak vindt plaats in 22 deelbuurten. Er is voor gekozen om in eerste instantie in twee deelbuurten te starten met de uitrol van het renovatieaanbod voor particuliere woningen eigenaren. In de eerste twee deelbuurten gaan wij ervaring op doen zodat wij erna kunnen versnellen. De twee deelbuurten verschillen qua karakteristieken en problematieken ten opzichten van elkaar zodat wij breed ervaring op doen. Hierna zullen wij gefaseerd in de overige deelbuurten de aanpak uitrollen. Van 2 buurten gaan wij naar 4, 5, 5 en 6 buurten per fase, totaal 22 buurten.

2 Rapport "Beschouwing van mogelijke invullingen van een nieuwe isolatiesubsidie voor woningeigenaren" van Berenschot in opdracht van het Ministerie van BZK, dd 9 april 2021

De planning bestaat uit een zestal fases: de Initiatiefase, Definitiefase, Ontwerpfase, Voorbereidingsfase, Uitvoeringsfase en Evaluatiefase. Hieronder volgt per fase een toelichting. Voor een uitgewerkte planning verwijzen we naar de balkenplanning in bijlage 3.

Alle deelbuurten
Initiatieffase (- heden)
De initiatieffase is gestart en afgerond met de indiening van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds. Bewoners en belanghebbenden binnen het bestaande netwerk zijn betrokken geweest bij de aanvraag.

Deelbuurt 1 en 2
Definitiefase (Q2 2021 - Q3 2021)
- Uitwerking communicatie- en participatieplan
- Uitwerking renovatieaanbod intern

Ontwerpfase (Q3 2021-Q2 2022)
- Informeren bewoners
- 'Achter-de-voordeur' gesprekken en hulp bieden
- Uitwerking renovatieaanbod met inbreng van bewoners
- Uitwerken koppelkansen en maatwerk
- Concreet uitwerken Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf

Voorbereidingsfase (Q3 2022 - Q1 2023)
- Draagvlak/ instemming ophalen bij particuliere woningeigenaren: meedoen
- Ontzorgen: hulp bij subsidie en financieringsaanvraag, zolder opruimen etc.
- Aanbesteding renovatieaanbod en projecten openbare ruimte (Groene Lint/Buurttuinen, overige)

Realisatiefase (Q2 2023 - Q3 2024)
- Gunning
- Start uitvoering werkzaamheden

Evaluatiefase (Q4 2024)

Voor de opvolgende deelbuurten geldt een vergelijkbare planning die wij hieronder op hoofdlijnen uiteenzetten, te weten:

Deelbuurt 3 tot en met 6
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2023 - Q2 2025)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2025- Q1 2027)

Deelbuurt 7 tot en met 11
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2024 - Q2 2026)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2026- Q1 2028)

Deelbuurt 12 tot en met 16
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2025 - Q2 2027)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2027- Q1 2029)

Deelbuurt 17 tot en met 22
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2026 - Q2 2028)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2028- Q1 2030)

Deze planning is voorlopig waarbij de start en de maximale periode tot aan realisatie van alle deelbuurten vastligt. Mocht het zo zijn dat wij kunnen versnellen dan zullen wij dit uiteraard doen waardoor we eerder tot de realisatie in de 22 buurten komen.

Toelichting maatwerk
De insteek is maatwerk per deelbuurt, maar per deelproject wordt niet telkens het wiel opnieuw uitgevonden. We maken gebruik van de ervaringen die we elders hebben opgedaan in Arnhem. Er wordt gebruik gemaakt van een menukaart met daarop met verschillende menu's en opties, die afhankelijk van de behoefte per deelbuurt ingezet kunnen worden. Op deze menukaart staan mogelijkheden om individueel aan de slag te gaan, maar vooral ook samen met de buren (collectief).

Met deze menukaart bieden we ook een pakket van 'ontzorging' aan. Dit is ondersteuning voor het proces rondom de renovatie en verduurzaming. Bijvoorbeeld:
- Formulierenbrigade: hulp bij het aanvragen van de ISDE-subsidie
- Zolderopruimploegen: hulp om de woning op te ruimen, zodat deze geïsoleerd kan worden
- Bredere ondersteuning: vormen van inkomensondersteuning, stappen richting opleiding en werk en gezondheids- en sociale leefbaarheidsvraagstukken. We verwachten dat in het intensieve contact we ook hier over kunnen spreken met de bewoners.

Toelichting financiën
De woningeigenaar vraagt met behulp van de formulierenbrigade ISDE-subsidie aan (gemiddeld 20% van de investering) en levert

een eigen bijdrage van €2.500, waar gewenst via Toekomstigbestendig wonen lening welke in 15 jaar wordt afgelost. De maandelijkse aflossing is lager dan de maandelijkse lastenbesparing die optreedt als gevolg van de renovatie. Bewoners met een Gelrepas[3] betalen geen eigen bijdrage. De totale kosten van de renovatie en verduurzaming wordt zo betaald uit ISDE-subsidie, eigen bijdrage en bijdragen uit het Volkshuisvestingsfonds (zie hoofdstuk 9).

Bij de verstrekking van de overheidsbijdrage voor de renovatie en verduurzaming denken wij aan het opleggen van een aantal voorwaarden. Deze voorwaarden zullen nader worden uitgewerkt en betreffen het deels terugbetalen van de bijdrage bij verkoop binnen 5 jaar en het bij verkoop mogelijk opleggen van een zelfbewoningsplicht. Bij de nadere uitwerking van de regeling zorgen we bovendien dat de financiële voordelen van de renovatie-aanpak bij de huurders landt (voor zover het gaat om verhuur-situaties).

5.1.4 Werkgelegenheid en innovatie

Het renoveren van woningen gaat veel werk opleveren. We willen graag dat deze werkgelegenheid zoveel mogelijk gaat landen in de wijken zelf. Daarom maken we gebruik van het 'buurt-baan-bedrijfconcept'. Zo kunnen ook de bewoners in kwetsbare wijken meedoen en profiteren van de energietransitie. We doen hier al ervaring mee op, bijvoorbeeld met het initiatief 'Kleurrijke Energieambassadeurs[4]. Zie voor meer uitwerking hiervan ook het onderdeel "Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak (paragraaf 5.4).

Arnhem heeft een goede reputatie op het gebied van innovaties in de energietransitie. Deze innovaties moeten niet alleen ontwikkeld worden in Arnhem, maar ook toegepast in onze stad. Deze innovaties bieden kansen voor bijvoorbeeld monumentale woningen die lastig te isoleren zijn. We zetten daarom in op samenwerking met de Arnhemse bedrijven en zoeken experimenteerruimte om dit plaatselijk te kunnen toepassen. De Economic Board acht dit ook van het grootste belang (zie adhesiebetuiging Economic Board).

Adhesieverklaring The Economic Board

Net als de gemeente Arnhem zien wij in de wijken van Arnhem-Oost dat multiproblematiek op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid zich ophoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en de verschillende bondgenoten samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Vanuit bedrijvigheid liggen er kansen om innovaties uit deze regio toe te passen op het gebied van energy, health & hightech en circulariteit ten behoeve verduurzamen woningbouw, leefbaarheid en zorg en welzijn.

Een investering in de fysieke kant van de doorbraken die nodig zijn voor Arnhem-Oost - via een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds - als katalysator voor sociale vooruitgang, ondersteunen wij van harte.

3 Arnhemmers met een bijstandsuitkering van de gemeente of met een inkomen tot maximaal 120% van de bijstandsnorm, (behalve studenten) en gezinnen met kinderen van 0 t/m 17 jaar met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm hebben recht op een Gelrepas.

4 https://www.arnhemaan.nl/nieuws/kleurrijke-energieambassadeurs-gezocht/

Drie voorbeelden

Bij onze aanpak is er een aantal bijzonderheden te noemen:

Monumentale status woningen in Arnhemse Broek en Geitenkamp
Veel woningen in Geitenkamp en in het Arnhemse Broek hebben een monumentale status. Dat maakt renovatie een extra complexe opgave. Zo hebben deze woningen veelal geen spouwmuur om te isoleren. Juist in deze buurten willen we aan de slag met Arnhemse innovaties om slimme en betaalbare isolatiepakketten kunnen aanbieden.

Vissenbuurt Malburgen als voorbeeld voor aanpak gespikkeld bezit
De Vissenbuurt is een deel van Malburgen met een aantal straten die kampen met forse problematieken, waaronder armoede, schulden, en een groot gevoel van onveiligheid, verloedering en verpaupering. Het gebied vraagt voortdurend veel aandacht, op het terrein van beheer en onderhoud en op sociaal vlak. Een groot deel van de Vissenbuurt is in bezit van corporaties waar de wil is om deze buurt te renoveren. Rondom en tussen het corporatiebezit zitten enkele blokken met particulier eigendom. Een bijdrage uit het Volkshuisvestingsfonds biedt kans om nu ook deze particuliere woningen mee te nemen in deze renovatie en verduurzamingsaanpak.

Presikhaaf 3 als voorbeeld voor aanpak voor bloksgewijze aanpak particulier bezit
Een kwart van de woningen in Presikhaaf 3 zijn particuliere koopwoningen en hebben een relatief lage WOZ-waarde en lage energielabels. Woningeigenaren zien corporaties hun vastgoed verduurzamen en de positieve invloed die dit heeft op het welzijn van huurders. Woningeigenaren zijn echter niet in staat om deze stap te zetten omdat er simpelweg geen geld voor is. We gaan in deze buurt dan ook met een aantal blokken aan de slag en kiezen hier voor een combinatie van maatwerk per woning en collectieve inkoop per blok.

5.2 Inponding

Woonoverlast is divers. Veelal is er sprake van geluidsoverlast, milieuoverlast, overlast door verwarde gedrag of onaangepast gedrag. Enerzijds vraagt dit om normalisatie en acceptatie van de mensen om ons heen. Anderzijds kan zware woonoverlast een zeer negatief effect hebben op de leefbaarheid en dient dan adequaat te worden aangepakt. Om de bewoners te ondersteunen bij het oplossen zijn er verschillende instrumenten. Van Buurtbemiddeling tot het toepassen van de Wet aanpak Woonoverlast. Dit al naar gelang de aard en ernst van de overlast. Naast deze vorm van overlast zien we een toename van overlast van panden vanuit kamerbewoning. Kamerbewoning neemt toe doordat panden bewust voor kamerbewoning worden opgekocht als belegging en bron van inkomsten. Dit heeft een nadelig effect op het woongenot en leefklimaat in een galerij, straat en buurt. De gemeente heeft regels voor het verkameren en verhuren. Deze zijn recentelijk van kracht geworden en raken uitsluitend nieuwe situaties.

De overlast vanuit verkamerde panden, waaronder het huisvesten van arbeidsmigranten, studenten en het laten inwonen van dak- en thuislozen, is lastig aan te pakken en vraagt maatwerk. Maatwerk betekent niet alleen repressie-maatregelen, maar ook perspectief bieden aan de mensen die hier wonen die hier niet altijd uit vrije wil zijn, maar omdat er simpelweg geen alternatief is.

De overlast heeft over het algemeen betrekking op geluid, milieu (verloedering), aso-gedrag en gedrag dat intimiderend overkomt bij omwonenden. In het door de afdeling Veiligheid gecoördineerde 'pandenoverleg' wordt samen met betrokken instanties (o.a. politie, bandweer, Overlast en Zorgcoördinatie, gemeente, handhaving, omgevingsdienst (ODRA)) de overlastsituatie vanuit het pand besproken en van een actieplan voorzien. Het gaat daarbij ook om goed huurder- en verhuurderschap, afspraken maken en rekening houden met elkaar. Belangrijk dat verhuurders dat serieus nemen. Dat moet leiden tot een verbeterde situatie.

In een enkel geval levert ook dat te weinig op en zijn er geen concrete handvatten om handelend op te treden. Meldingsmoeheid en berusting van omwonenden ligt dan op de loer. Zelfs de onwenselijke situatie van verhuisbewegingen van de 'goede bewoners'. Maar minimaal het gevoel van onveiligheid en het gevoel van in de steek gelaten worden door de instanties/overheid. Zeker wanneer dit speelt in de meest kwetsbare wijken in Arnhem, daar waar de

sociale structuur en binding al onder druk staat. De inzet van de gemeente en haar kernpartners is er juist op gericht de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Deze situatie te laten bestaan en niet doorbreken is onwenselijk. In die situaties willen we ook over kunnen gaan tot opkoop van woningen. Overigens breekt koop geen huur, maar er komt wel meer grip op goed verhuurderschap en het aanpakken van overlastgedrag van huurders. Na aankoop wordt de woning verduurzaamd en wordt het pand weer verkocht of via de wooncorporatie verhuurd. Deze aanvulling op instrumentarium kan in eerste aanleg als pilot worden uitgerold.

In Arnhem-Oost gaan we met een inpondingsregeling 25 woningen opkopen:
Stap 1: Per woning een strategie bepalen die het meest kansrijk is om de woningen aan te kopen.
Stap 2: Gesprekken met eigenaren voeren waarbij afhankelijk van de te volgen strategie wordt toegewerkt naar de aankoop van de woning. Hierbij ook zorgdragen voor de zittende bewoners.
Stap 3: Overeenstemming bereiken met woningeigenaren.
Stap 4: Koopovereenkomst ondertekenen en overdracht.
Stap 5: Verduurzamen woning, achterstallig onderhoud en schimmelproblematiek aanpakken.
Stap 6: Woning in verkoop brengen met zelfbewoningsplicht en anti-speculatie-beding

Met OHG (Ontwikkel- en Herstructureringsfonds Gelderland), één van de fondsen onder Topfonds Gelderland dat onder OostNL valt, zijn we in gesprek of we voor de inpondingsregeling samen kunnen werken. Dit wordt in de komende periode nader uitgewerkt. Indien dit niet tot een samenwerking leidt, zal de inpondingsregeling worden uitgevoerd onder het mandaat Strategische Vastgoedaankopen van het Grondbedrijf van de gemeente Arnhem.

Planning Inpondingsregeling:
Voor de verschillende buurten hebben we de overlastpanden in beeld echter we moeten nog de afweging maken welke woningen de meeste urgentie hebben om in te ponden. Dit zijn de woningen waar inponding de enige uitweg is voor een betere leefbaarheid in de buurt. De inponding per buurt zal zoveel mogelijk parallel lopen met de renovatieplannen in de buurten. Waar we dit naar voren kunnen halen gaan we dat doen.

5.3 Leefomgeving

Een groot deel van de wijken van Arnhem-Oost kampt met een te stenige, sleetse openbare ruimte en verloedering en ontbreekt het aan plekken voor ontmoeting. Dit alles leidt tot onveilige en onprettige buitenruimte. Bewoners komen er niet meer graag terwijl ze zich er dagelijks bevinden.

Bovendien is een groene leefomgeving zeer belangrijk voor de gezondheid van de wijkbewoners. De nabijheid van groen kan zorgen voor 24 procent meer lichaamsbeweging en 15 procent minder obesitas[5]. Daarom werken we in de Arnhem-Oost-aanpak aan het realiseren van openbare ruimten die aansluiten bij de gewenste activiteiten op die plek. Een veilige buitenruimte waar ruimte is voor biodiversiteit, klimaatadaptatie, vergroenen en die uitnodigt elkaar ontmoeten en bewegen en die de (medische en psychische) gezondheid van bewoners vergroten. Het gaat om fysieke en psychische gezondheid, daar zijn veel onderzoeken over gedaan. De aanpak van het Marktplein in de Geitenkamp is een voorbeeld van een opgave die invulling geeft aan het vergroot van de ontmoetingsmogelijkheden in de wijk. Dit geldt ook voor het vergroenen en klimaatadaptiever maken van de Leuke Linde in Klarendal.
In het Arnhemse Broek liggen kansen nu de verbouwing van het wijkontmoetingscentrum, de Symfonie in 2021 wordt afgerond en waar ook behoefte is aan verspreid door de wijk verschillende plekken die de jeugd uitdagen tot bewegen.
Dergelijke opgaven pakken we samen met bewoners, ondernemers en organisaties uit de wijk op en zijn onderdeel van de pijler “opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte”. Voor de aanvraag voeren we onderstaande drie maatregelen op.

5.4.1 Openbare ruimte rondom aan te pakken particuliere woningen

Een duurzame en veilige woonomgeving is randvoorwaardelijk om te komen tot een verbetering van de woonkwaliteit en leefbaarheid. Het enkel verbeteren van woningen is niet toereikend. De woonomgeving moet ook gezond en toekomstbestendig zijn. We verbeteren daarom ook de directe omgeving van de particuliere

5 Judith van der Poel, Groene Stad Filosofie 2002

woningvoorraad. Ingrepen die we hiermee doen, zijn het tegengaan van hittestress, het verbeteren van de afwatering rondom de woningen, het toevoegen van openbaar groen en ontmoetingsruimte en het verbeteren van de inrichting en verlichting om de (het) veiligheid(sgevoel) van de bewoners te vergroten. We rekenen hiervoor een vast bedrag per aan te pakken woning toe aan deze opgave (gemiddeld €750,- per woning).

5.4.2 Presikhaaf-West

De Woondeal benoemt Presikhaaf-West als versnellingslocatie voor woningbouw. De opzet van de wijk maakt dat er veel 'achterkantsituaties' grenzen aan het openbaar groen. Deze zijn niet in alle gevallen van goede kwaliteit. Je ziet aan de hoeveelheid zwerfafval dat men weinig zorgdraagt voor de eigen leefomgeving. Met deze aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds willen we de delen met veel particulier woningbezit en de directe omgeving een impuls geven op het gebied van klimaatadaptatie (vergroenen) en de sociale cohesie (verlevendigen). We willen de bewoners trots laten zijn op hun buurt en het eigenaarschap aanwakkeren. Dit gaat zorgen voor een leefbare en duurzame wijk met toekomstwaarde. De eerste schetsontwerpen voor de leefomgeving zijn opgehaald bij professionals en sluiten aan bij een verbetering van de leefomgeving van bewoners. Gezamenlijk uitwerken van de schetsontwerpen met de bewoners tot definitief ontwerp is de volgende stap.

Specifiek brengen we een opgave in het Volkshuisvestingsfonds. Dit is het project "Co-creatie Buurttuinen". In de buurten tussen de Keulse slag en de Bontekoestraat ligt relatief veel openbare ruimte die kan worden benut voor het vergroten van de sociale cohesie. Van dit gebied maken wij gemeenschappelijke tuinen voor buurtbewoners. Het vergroten van het eigenaarschap laat mensen trots zijn op hun leefomgeving. Doel is om daarmee ook de grote hoeveelheid zwerfafval te verminderen.

Door gezamenlijk met de omwonenden plannen te maken leren bewoners elkaar (beter) kennen, wordt de ruimte aantrekkelijker en het eigenaarschap vergroot. Het maken van een ontwerp vindt plaats via een sociaal traject, waarbij bewoners hun herinneringen aan 'buiten spelen' of 'buiten zijn' vertellen. Met de verhalen wordt een vertaling gemaakt in type beplanting en mogelijke objecten en activiteiten. Mensen delen hun verhaal en krijgen een tastbare herinnering in de Buurttuin.

De uitkomst is een gebied met een eigen identiteit. Bewoners kunnen deze leefomgeving gebruiken als verlengde van de eigen tuin. Bewoners van andere delen uit de wijk kunnen de tuinen ook gebruiken. Bijvoorbeeld als onderdeel van een ommetje. Afspraken over het gebruik kunnen vast worden gelegd in een overeenkomst om te voorkomen dat bewoners de ruimte claimen. Het blijft openbaar toegankelijk.

5.4.3 Malburgen: vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint

Malburgen is ooit ontworpen als 'tuinwijk' waar mensen in het groen konden wonen. Veel woningen hadden zelfs een eigen moestuin. De wijk heeft zich echter ontwikkeld tot een wijk met veel sociale problemen. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. De wijk is in de loop der jaren op veel plekken versteend en de gemiddelde bewoner heeft zelf ook meer met tegels dan met natuur. Hierdoor is op veel plekken, zowel in de openbare ruimte als in de tuinen, het groene karakter van de wijk verdwenen. Pleinen, straathoeken en winkelcentra zijn versteend en zien er troosteloos uit; en de drie buurten die samen Malburgen vormen, behoren tot de top-6 buurten met meest versteende tuinen van Arnhem: in Malburgen-Oost (noord) is 71% van het tuinoppervlak verhard (#1), in Malburgen-Oost (zuid) 69% (#2) en in Malburgen-West 64% (#6). Dit is ver boven het gemiddelde van 51% in Arnhem (bron: Stichting Steenbreek, 2019).

We werken toe naar een groenere wijk: de meest versteende plekken worden onthard en vergroend en er ontstaat een groene verbinding- en ontmoetingsroute voor mensen en dieren. Dit met kwalitatief en kwantitatief groen dat bijdraagt aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, ontspanning en ontmoeten in de buurt en leefbaarheid en veiligheid. Dit in samenspraak met bewoners: samen met hen wordt bepaald waar te ontharden, waar openbaar groen te versterken, verbeteren, uit te breiden en te verbinden.

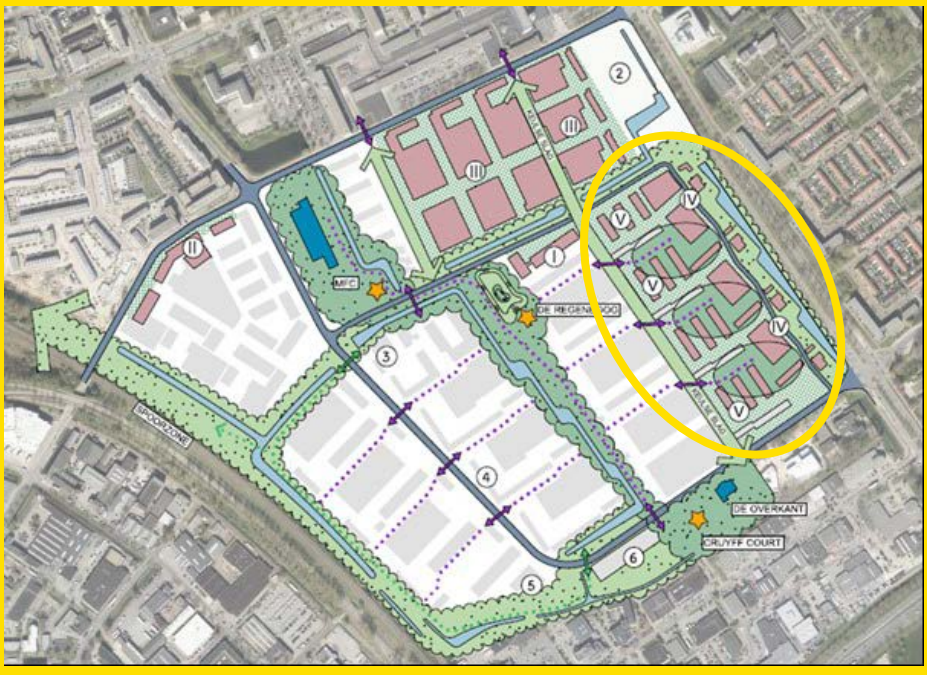
Het Groene Lint is een unieke verbindingszone tussen Park Malburgen-West en Immerloo-park en is door bewoners bedacht. Met de route worden verschillende woon- en groengebieden met elkaar verbonden. Hiermee ontstaat een groene wandelroute als verbinding door de wijk waar bewoners kunnen spelen, wandelen, bewegen en elkaar kunnen ontmoeten. Het ontwerp voor de hele route maken we met een intensief participatietraject met de bewoners.

Figuur 12
Bestaande speeltuin in één van de buurttuin-locaties Presikhaaf-West

Figuur 13
Luchtfoto van één van de drie locaties

Figuur 14

Het grootste deel van de route grenst aan het particulier bezit dat we willen aanpakken. Telkens als een stukje van dat bezit wordt aangepakt, wordt de realisatie/uitvoering van dit Groene Lint daar aan vast gekoppeld.

De deelprojecten die we aanpakken zijn (van links naar rechts op de kaart):

- Winkelcentrum Hoefbladlaan: plein ontstenen en vergroenen;
- Dovenetellaan: bestaand groen versterken;
- Pastinaakstraat: bomen planten, plantvakken uitbreiden, hitteplek ontstenen;
- De Monchyplein: huidig verkeersplein wordt compact en nieuwe ruimte wordt samen met huidig plantsoen opnieuw ingericht, waarin o.a. wadi en natuurvriendelijke beplanting een opvallend statement/ontwerp vormen voor de biodiverse stad;
- Nijmeegseweg middenberm De Monchyplein t/m Rijnhal: nieuwe aanplant van bomen en gazon wordt bloemen/kruiden;
- Winkelcentrum Drieslag: plein ontstenen en vergroenen;
- Veldbloemenlaan (gazon): bestaand groen versterken;
- St. Gangulpusplein/Middelgraaflaan: nieuw groen langs gevels en pergola's;
- Akkerwindestraat: bomen planten, nieuwe plantvakken en bestaand groen versterken;
- Zwanenbloemlaan: binnentuinen vergroenen met eetbaar groen.

Bewoners hebben een actieve rol bij de planvorming, uitvoering en beheer van het project. Door hun eigen buurt te vergroenen voelen ze zich meer betrokken bij hun eigen leefomgeving en nemen meer verantwoordelijkheid voor het prettig inrichten en ingericht houden ervan. De route zoals die door de bewoners is bedacht, loopt door buurtjes die nu nog zeer versteend zijn en langs meerdere sociale ontmoetingsplekken, waaronder het MultiFunctioneel Centrum De Spil, Jongerencentrum Fresh, Winkelcentrum Hoefbladlaan, Winkelcentrum Drieslag, het Islamitisch Centrum en Wijkcentrum de Hobbit.

Planning

Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf (Q3 2021- Q3 2024)
Deze twee projecten in de openbare ruimte gaan we direct verder brengen.

Aangrenzende openbare ruimte (Q3 2021- Q1 2030)
Waar wij de noodzaak zien de aangrenzende openbare ruimte aan het particulier woningbezit op te pakken zullen wij dit gelijktijdig oppakken met de renovatie van de woningen of eerder indien mogelijk of wenselijk vanuit de wijk.

5.4 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak

Net als dat we samen optrekken met de corporatie bij de renovatie van de woningen, werken we nauw samen bij een stevige integrale sociale aanpak die nodig is om de wijk te versterken. Dit doen we op de terreinen veiligheid en leefbaarheid, zorg en gezondheid, onderwijs en werk.

Ontzorgen rondom de renovatie en verduurzamen particuliere woningen.

Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk zelf in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, wijkconciërges,

Figuur 15 Groene Lint Malburgen

zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk zoals ondernemers en verenigingen. De door de raad vastgestelde energie-armoede -aanpak is juist ook bedoeld voor de groep bewoners waar het Volkshuisvestingsfonds op gericht is. We zetten deze aanpak dan ook intensief in.

Onderwijs- en werkgelegenheidkansen

De opgaaf brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: hierbij kan werk dat voortvloeit uit de inspanningen gericht renovatie en verduurzamen van de particuliere woningen worden opgeteld bij het formele werk van wijkondernemers en de informele klussen van buurtbewoners. Dit biedt kansen voor de vele werkzoekenden uit Arnhem-Oost: van mensen die al langer langs de kant staan tot mensen die door de coronacrisis in de WW zijn gekomen of een beroep hebben moeten doen op de TOZO, van voortijdig schoolverlaters tot zij-instromers zoals statushouders, van jong tot oud, van praktisch geschoolden tot hoger opgeleiden enzovoorts. Met als doel een bijdrage te leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots te worden op hun wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf en PresikhaafUniversity, maar ook succesvolle initiatieven van elders, zoals www.deberoepentuin.nl worden hier ontwikkeld en ingezet. Hierbij wordt samengewerkt met de corporaties, met het onderwijs in de wijk en met Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, Werk & Inkomen (bureau Nieuwkomers), jongerenwerk, maar ook organisaties zoals bijvoorbeeld Refugeecompany.

Achter de voordeur-aanpak

Met deze renovatie en verduurzamingsaanpak zitten we direct bij de bewoners aan tafel. We zijn langdurig betrokken en bouwen van daaruit een band op met bewoners. Essentieel in deze aanpak is dat de renovatie-aanpak wordt uitgevoerd door mensen die een afspiegeling vormen van de wijk, zodat mensen zich herkennen en er daarmee een band opgebouwd kan worden. Via deze weg proberen we bewoners naast de renovatie van de woning op weg te helpen op onderwerpen als taalproblemen, laaggeletterdheid, participeren, financiën en een netwerk opbouwen (eenzaamheid).

Adhesieverklaring sociale partners Arnhem-Oost-aanpak (VNO-NCW Regio Arnhem-Nijmegen, Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, Presikhaaf University, AM-Support, SWOA, Rijnstad)

Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost de problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, leefbaarheid en veiligheid, wonen en gezondheid zich hebben opgehoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en verschillende bondgenoten daarbij samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Een grote investering in de fysieke doorbraken voor Arnhem-Oost, het renoveren en verduurzamen van woningen, het aanpakken van schimmelwoningen, het opkopen van overlastgevende panden, het aanpakken van de openbare ruimte, is een enorme stap voor de doorbraken voor Arnhem-Oost en heeft ook effect op de sociale vooruitgang. Het levert werk en stages of, beter betaalbare woningen, een prettiger huis om in te wonen en een veiligere en beter leefbare omgeving.

Daarom steunen wij als bondgenoten in de (sociale) aanpak voor Arnhem-Oost een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds wij van harte.

We grijpen deze kans aan om vervolgens toe te leiden naar een hulp- en activeringsaanbod. Voor een oplossing van die problemen verbinden we de Achter de voordeur-aanpak met de integrale sociale aanpak binnen de Arnhem-Oost-aanpak, zodat we niet alleen zien welke problemen er zijn, maar er ook iets aan kunnen doen. In Arnhem hebben we samen met corporaties op kleine schaal ervaring opgedaan met een dergelijke aanpak in Immerloo (www.achterdevoordeur.com) waaruit blijkt dat 80% van de bewoners hiermee een zetje in de goede richting krijgen. Corporaties en gemeente werken hierbij intensief samen met welzijnsorganisaties uit de wijken, sociale wijkteams, politie, handhaving en Boa's en de Teams Leefomgeving.

6. Kwetsbaarheid buurten en impact van de maatregelen

6.1 Kwetsbaarheid aan te pakken buurten

Op de kaart weergegeven staan de 5 wijken van Arnhem-Oost. De aanvraag richt zich op in totaal 7 PC4-gebieden binnen deze wijken. Deze buurten zijn met naam aangeduid op de kaart. Hoewel deze buurten ten opzichte van elkaar verschillende sterktes en zwaktes kennen, kenmerken ze zich gemiddeld genomen door een aantal problemen, zowel ten opzichte van de rest van Arnhem als ook ten opzichte van Nederland als geheel.

Onder kwetsbaar gebied worden wijken en buurten verstaan waar de leefbaarheid onder druk staat.Het ministerie van BZK hanteert hiervoor de volgende indicatoren:

- Wonen: de samenstelling van woningtypen en huishoudens is volgens de gemeente kwetsbaar, en het aantal verhuizingen binnen korte tijd is relatief hoog. Ook kan er sprake zijn van een ondergemiddelde woningkwaliteit. Bijvoorbeeld doordat er veel sprake is van achterstallig onderhoud.
- Veiligheid: de buurt presteert ten opzichte van de rest van de gemeente ondergemiddeld op het terrein van de veiligheid. Denk daarbij aan veiligheidsincidenten en incidenten aangaande sociale problemen in de buurt, etc.
- Werk en inkomen: de bewoners van de buurt presteren ten opzichte van de rest van de gemeente ondergemiddeld op het terrein van werk en inkomen. Denk daarbij aan de uitkeringsafhankelijkheid van huishoudens (bijstand, WW, Wajong, arbeidsongeschiktheid), langdurige bijstandsuitkering van langer dan één jaar, lager gemiddeld huishoudinkomen, huishoudens met kinderen met een inkomen tot het sociaal minimum, werklozen, etc.
- Opleiding en jeugdhulp: de bewoners van de buurt hebben een lager dan gemiddeld opleidingsniveau en hoger dan gemiddeld gebruik van jeugdhulp. Denk daarbij aan het aantal kinderen dat gebruik maakt van jeugdhulp, het aantal voortijdige schoolverlaters of het hoogst behaalde opleidingsniveau, etc.

Het ministerie van BZK stelt als voorwaarde voor het Volkshuisvestingsfonds dat de aanvraag zich richt op een gebied dat ondergemiddeld scoort op de indicator wonen en op minstens één van de andere indicatoren veiligheid, werk en inkomen en opleiding en jeugdhulp.

Hieronder gaan we kort op deze kenmerken in voor de betreffende PC4 gebieden.

PC 4 - gebieden	Buurten
6822	Onder de Linden, Klarendal-Noord, St. Janskerkstraat e.o.
6823	Geitenkamp
6826	Presikhaaf III
6828	Statenkwartier, Arnhemse Broek
6832	Immerloo I, Zeegsingel e.o.
6833	Kamillehof, Groene Weide
6841	Malburgen-West

Figuur 16

Voor de indicator **wonen** hebben we gekeken naar:
- Aandeel koopwoningen onder € 175.000 WOZ-waarde: In alle PC-4 gebieden is dit aandeel hoger dan het Arnhems gemiddelde.
- Leegstand CBS: Deze ligt gemiddeld rond het Arnhems gemiddelde.

Voor de indicator **veiligheid** hebben we gekeken naar:
- Aantal geweldsincidenten per 1000 inwoners: Deze ligt in PC4-gebied 6832 hoger dan gemiddeld in Arnhem. In de overige gebieden is deze lager.
- Aantal vermogensdelicten per 1000 inwoners: Deze ligt in alle gebieden onder het gemiddelde van Arnhem.

Met betrekking tot veiligheid valt op dat deze wijken op de leefbarometer van BZK op de dimensie veiligheid wel negatief scoren (zie hoofdstuk 2), terwijl ze op basis van de politiemonitor (geweld en vermogen) niet ondergemiddeld scoren (zie tabellen hieronder). Dit kan een gevolg zijn van het feit dat geweldsmisdrijven verhoudingsgewijs meer plaatsvinden in bv uitgaansgebieden. Een andere reden kan gelegen zijn in de grotere politie-inzet juist in de benoemde gebieden.

Voor de indicator **werk en inkomen** hebben we gekeken naar:
- Aandeel in bijstand: In alle PC4-gebieden behalve 6833 ligt dit aandeel boven het gemiddelde in Arnhem.
- Netto arbeidsparticipatie: Deze ligt in alle PC4-gebieden lager dan gemiddeld in Arnhem.

Voor de indicator **opleiding en jeugdhulp** hebben we gekeken naar:
- Aandeel laagopgeleiden: In alle buurten zijn er veel meer laag opgeleiden dan het stedelijk gemiddelde.
- Aandeel jeugdzorg: Deze ligt in Arnhem gemiddeld rond de 10%. In PC4-gebied 6823 ligt deze met 16% ver boven dit gemiddelde.

PC 4 - gebieden	aantal woningen	leegstand (CBS)	koop-woningen onder 175.000 (WOZ)	Gewelds-delicten per 1000 huishoudens (Politie)	Vermogens-delicten per 1000 huishoudens (Politie	Laagop-geleidheid (CBS)	Jongeren Jeugdzorg (CBS)	Bijstand (CBS)	Netto Arbeids-participatie (CBS)
6822	3835	4%	21%	15	81	32%	9%	10%	63%
6823	3760	3%	36%	20	32	48%	16%	13%	53%
6826	4830	3%	60%	9	36	45%	6%	12%	56%
6828	5845	4%	24%	9	38	35%	6%	10%	60%
6832	2630	5%	53%	26	101	50%	7%	9%	51%
6833	2940	2%	46%	21	56	34%	8%	7%	65%
6841	2080	2%	21%	19	70	35%	7%	9%	63%
Gemeente	75632	4%	15%	21	103	28%	10%	7%	66%

PC 4 - gebieden	Buurten	Wonen	Veiligheid*	Werk/ Inkomen	Opleiding / Jeugdhulp	kwetsbaar
6822	Onder de Linden, Klarendal-Noord, St. Janskerkstraat e.o.	ja	nee	ja	ja	ja
6823	Geitenkamp	ja	nee	ja	ja	ja
6826	Presikhaaf III	ja	nee	ja	ja	ja
6828	Statenkwartier, Arnhemse Broek	ja	nee	ja	ja	ja
6832	Immerloo I, Zeegsingel e.o.	ja	ja	ja	ja	ja
6833	Kamillehof, Groene Weide	ja	nee	ja	ja	ja
6841	Malburgen-West	ja	nee	ja	ja	ja

* Dit is de veiligheid gementen op basis van aantal gewelds- en vermogensmisdrijven per 1.000 inwoners

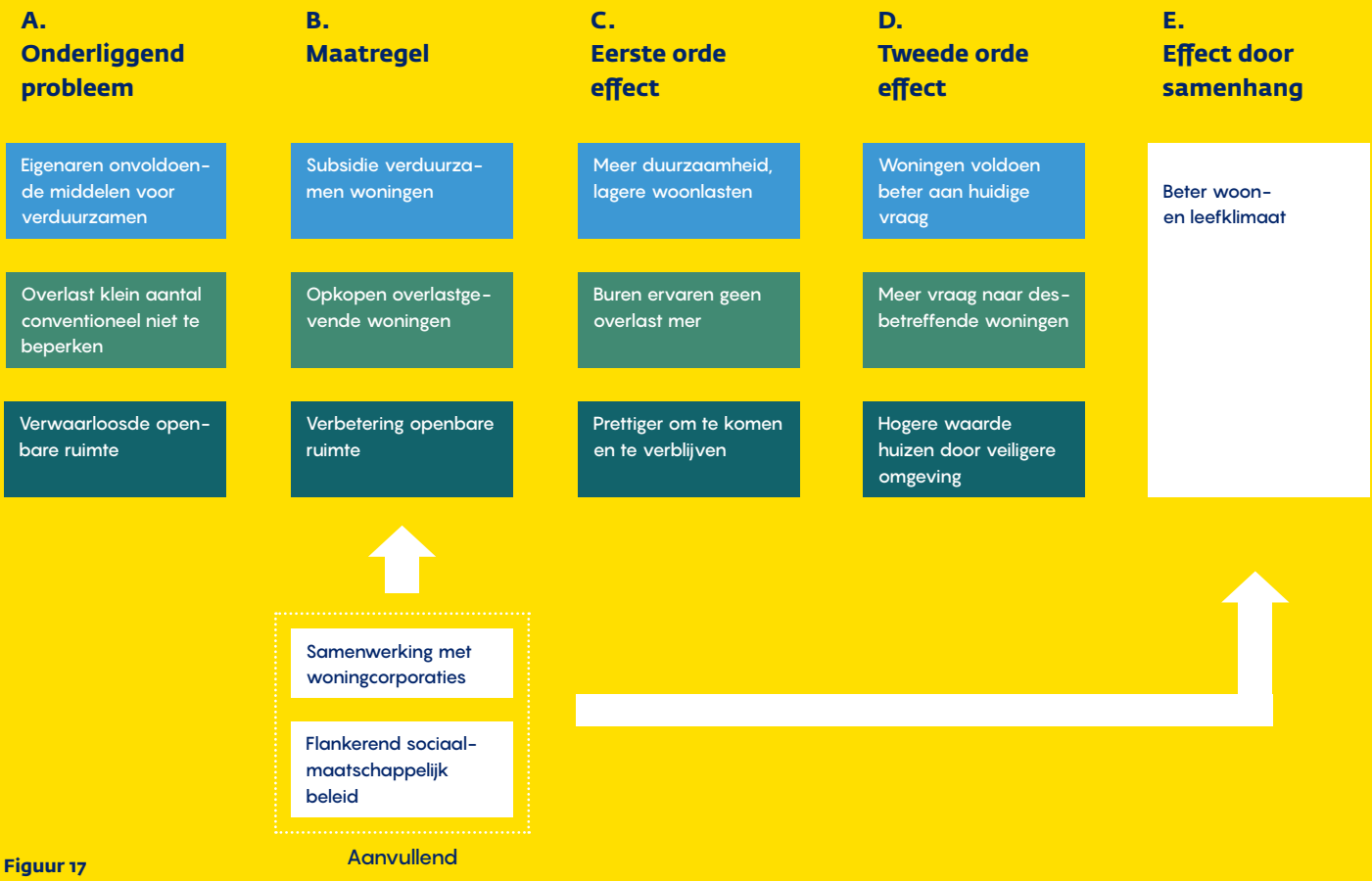
Op basis van bovenstaande indicatoren worden alle gebieden waar de aanvraag op ziet als kwetsbaar beoordeeld. In de tabel op paigna 31 is dit weergegeven. Hierbij geeft een "ja" aan dat slechter wordt gepresteerd ten opzichte van de rest van de gemeente, een "nee" betekent dat gelijk of beter wordt gepresteerd ten opzichte van de rest van de gemeente.

Op basis van de beschikbare landelijke data constateren we dat alle PC4 gebieden in de aanvraag zich als kwetsbaar kwalificeren.

6.2 Impact van de maatregelen

Om inzicht te krijgen in de impact van de maatregelen in het kader van het Volkshuisvestingsfonds hebben wij Rebel gevraagd vanuit een economische bril naar de maatregelen te kijken, om zo het beoogde effect goed te kunnen duiden. Dit bureau is een landelijke autoriteit op het gebied van maatschappelijke kosten-baten analyses. In deze paragraaf geven we één op één hun bevindingen weer:

De maatregelen binnen het hier beschreven programma gaan telkens uit van een andere probleemanalyse. Ze hebben allemaal een "eerste orde effect": dat is het direct zichtbare en meetbare resul-

Figuur 17

taat van de maatregelen. Maar daarnaast hebben de maatregelen ook nog een "tweede orde effect": dat is het resultaat dat indirect ontstaat als gevolg van het eerste orde effect. En tenslotte hebben de maatregelen nog een effect dat ontstaat door de samenhang van de maatregelen met elkaar, en met de flankerende maatregelen (samenwerking met corporaties en sociaal-maatschappelijk beleid).

In figuur 18 schetsen we de zogenaamde "effectenboom" van de maatregelen, daaronder gaan we er nader op in.

Effecten maatregel 1: subsidie verduurzamen particuliere woningen

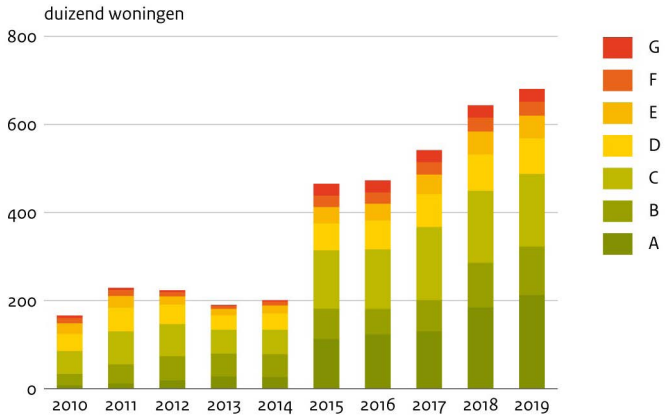
De eerste maatregel betreft het verlenen van subsidies ten behoeve van het verduurzamen van particuliere woningen. Daarmee helpen we woningeigenaren in de desbetreffende gebieden die niet over voldoende financiële en ruimte beschikken om deze opgave zelf aan te pakken. Ook is er hierdoor veelal sprake van het ontbreken van mentale ruimte. Objectieve cijfers, zoals de terugverdiencapaciteit van een maatregel, en instrumenten, zoals een gemeentelijke duurzaamheidslening, zijn onvoldoende om deze eigenaren over de streep te trekken. Deels omdat ze financieel al krap zitten en deels omdat ze te maken hebben met sociaal-maatschappelijke problemen waardoor ze deze opgave er niet bij kunnen hebben. Er wordt gewerkt met een menukaart van ingrepen, zodat geborgd is dat de renovatie en verduurzamingsmaatregel goed aansluit bij het specifieke "duurzaamheidstekort" van elke woning.

Het meest directe effect is dat met deze maatregel 1.754 woningen in Arnhem-Oost verduurzaamd zijn. Dat leidt tot minder energieconsumptie – wat goed is voor de Nederlandse duurzaamheidsambities – en tot lagere woonlasten voor de woningeigenaren.

Het indirecte effect hiervan is de verschuivende woonvraag. De afgelopen jaren is het gemiddelde te koop staande huis – door duurzame nieuwbouw en verduurzaming van bestaande bouw – steeds duurzamer geworden., Dit is af te lezen aan een beter energielabel (zie onderstaande afbeelding; bron: https://www.clo.nl/indicatoren/nl0556-energielabels-woningen).

Hierdoor verschuift wat een koper op de woningmarkt als 'normaal' ervaart. Een energielabel van D of slechter was in 2010 nog 'normaal' in die zin dat het 48% van de woningen betrof. In 2019 hadden nog maar 28% van de woningen een label van D of slechter. Dit aandeel zal verder blijven dalen, waardoor kopers steeds

Energielabels woningen naar jaar van opname

Bron: RVO

Figuur 18

meer een "discount" zullen rekenen voor woningen met zo'n laag energielabel. Ofwel: de woningen in Arnhem-Oost voldoen steeds in mindere mate aan de vraag, tenzij ingegrepen wordt door te verduurzamen. Onze maatregel verbeterd daarmee de balans tussen vraag en aanbod.

Aanpassingen aan woningen in het kader van energietransitie en binnenklimaat (slecht geïsoleerde huizen, tocht, schimmelproblematiek) zijn van invloed op de gezondheid en het welbevinden van mensen. Hierbij gaat het vooral om het binnenklimaat, niet zo zeer om het energiegebruik. De Gezondheidsraad heeft in een recent advies op het belang van de renovatie en verduurzaming in relatie tot gezondheid gewezen. (https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2020/07/14/gezonde-energietransitie-in-de-gebouwde-omgeving)

Effecten maatregel 2: opkoop circa 25 woningen

De tweede maatregel is het opkopen van een klein aantal (circa 25) woningen waarvan het gebruik op dit moment voor overlast zorgt. Direct effect hiervan is dat de overlast wordt weggenomen. Dit is vooral relevant voor bewoners van woningen in de nabijheid van deze woningen. Aangezien het om een ingrijpende maatregel gaat, zal deze niet worden genomen bij een "normale", lees: één-op-één, burenruzie. Het gaat altijd om situaties waarbij vanuit één woning overlast wordt veroorzaakt voor een groot aantal woningen. Het directe effect is: overlast verlichten voor

omwonenden. Economisch gezien ontstaat hierbij een hefboomeffect: een ingreep bij één woning leidt tot verbeteringen bij x woningen, en ingreep bij 25 woningen dus tot verbeteringen bij 25*x woningen.

Het indirecte effect hiervan is wederom te zien op de woningmarkt. Het is aannemelijk dat er minder of zelfs geen vraag is naar woningen waarbij sprake is van overlast door buren, zeker als het om overlast van dusdanige omvang gaat. De desbetreffende (25*x) woningen zijn daarmee economisch niet op een efficiënte manier betrokken bij het samenspel van vraag en aanbod: de woningmarkt is op deze plekken verstoord door overlastgevende woningen. Het wegnemen van de oorzaak van overlast leidt ertoe dat omliggende woningen weer bij het reguliere aanbod horen, waardoor er meer balans ontstaat tussen vraag en aanbod.

Effecten maatregel 3: investeren in openbare ruimte

De derde maatregel betreft het verbeteren van de openbare ruimte in de wijk. Deze nodigt vaak te weinig uit tot ontmoeten, spelen en bewegen, kortom: meedoen. Hierbij is er sprake van een duidelijk direct effect: de openbare ruimte wordt een aantrekkelijkere plek om te verblijven. Ook wordt een goed ingerichte openbare ruimte, waar een divers publiek verblijft, ervaren als een veilige plek.
Dat leidt tot een tweede orde effect: een wijk die als veilig wordt ervaren, zal door (potentiële) huurders en woningeigenaren hoger gewaardeerd worden, wat terug te zien is in de waardeontwikkeling van de woningen.

Aanvullende maatregelen en effecten van samenhang

Naast de drie fysieke ingrepen zijn er twee aanvullende maatregelen: ten eerste een nauwe samenwerking met corporaties in de wijk, en ten tweede flankerend beleid op sociaal-maatschappelijk gebied. Beide hebben ze hun eigen effecten, maar versterken ook de effecten van de fysieke ingrepen.
De samenwerking met corporaties leidt ertoe dat echt wijkgericht gewerkt kan worden. Zo voorkomen we dat de tweedeling in een buurt ontstaat tussen bijvoorbeeld verduurzaamde woningen en woningen met achterstallig onderhoud. Zo ontstaat een totaal plaatje: een groot deel van de woningen én de openbare ruimte wordt aangepakt, én enkele bronnen van overlast worden opgelost. In samenhang wordt de wijk naar een nieuw niveau getild.
Daarbij helpt ook dat de 'hardware' (fysieke ingrepen door gemeente en corporaties) wordt aangevuld door "software", of zoals burgemeester Marcouch het heeft geformuleerd: "niet alleen dubbel glas plaatsen, maar ook verder kijken naar wat een gezin nodig heeft". Zo leveren wij een bijdrage om vooral multiprobleemgezinnen (laaggeletterdheid, werkloosheid, armoede, schulden, zorgvraag etc.) verder te helpen. Ook hier geldt dat de kracht van de aanpak ontstaat uit de samenhang van maatregelen: we helpen mensen aan een betere thuissituatie én een betere wijk om te leven

7. Organisatie

In Arnhem staat al jaren lang een sterke programma- en projectorganisatie met programma- en projectmanagers die sturing geven aan processen en projecten managen in opdracht van het bestuur van onze stad. Hierin is de programmamanager de ambtelijk (gedelegeerd) opdrachtgever. Daar waar meerdere projecten spelen wordt voor een gebied een ontwikkelmanager aangesteld om de integraliteit tussen de projecten te bewaken en waar koppelkansen liggen deze te pakken.
Op hoofdlijnen ziet de projectorganisatie als volgt uit:

Samenwerkingstafel Arnhem-Oost Kring

In de samenwerkingstafel (Arnhem-Oost Kring) werken we samen met het ministerie van BZK en 10 professionele stakeholders met goed Arnhemse netwerk binnen bijvoorbeeld corporatieland, welzijnsorganisaties, werknemersorganisaties, arbeidsontwikkelbedrijf, onderwijs, politie aan de ambities van Arnhem-Oost. De burgemeester is de voorzitter van het overleg. Het overleg dient als klankbord en adviesorgaan maar worden ook ingezet om eigenstandig thema's op te pakken.

Stuurgroep Arnhem-Oost

Burgemeester en Wethouders vormen samen met de programmamanager het gemeentelijke deel van de stuurgroep. Deze werkt nauw samen en stemt af met woningbouwcorporaties onder een set van prestatieafspraken. Specifiek voor Arnhem-Oost is er daarnaast een samenwerkingstafel opgezet die fungeert als een groep bondgenoten op doelstellingniveau en partners bij uitvoering van de vier ontwikkellijnen.

Programmamanager

Arnhem-Oost kent vier ontwikkellijnen zoals beschreven in hoofdstuk 3 en de programmamanager geeft op doelniveau invulling aan deze lijnen in samenspel met Burgemeester en Wethouders. Binnen de vier ontwikkellijnen worden waar nodig gedetailleerde organisatie opgericht passend bij de opgave.

Ontwikkelmanager fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds

Binnen de ontwikkellijn "Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte" is voor fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkhuisvestingsfonds is een ontwikkelmanager aangesteld. De ontwikkelmanager is de spin in het web en zorgt voor ontwikkelkracht en stakeholder management. Hierdoor worden er slagvaardig stappen gezet en komen projecten tot uitvoering. Het gevaar van een integrale opgave is vaak dat men eerst alles helder wil hebben en alles wil overzien al vorens te starten. Echter, opgaves kunnen niet wachten op elkaar en daar waar je een hebt project afgerond ontstaat al weer een nieuwe opgave. De ontwikkelperspectieven, handelingskaders en wijkprogramma's zoals deze opgesteld zijn voor de Arnhem-Oost wijken geven kaders waar binnen projecten zelfstandig kunnen draaien zonder de integrale opgave uit het oog te verliezen.

Projectgroep per project

Project-participatiemanager

Per wijk in Arnhem-Oost is een project-participatiemanager verantwoordelijk voor alle projecten die er lopen, ondersteunt door een projectsecretaris en waar nodig een assistent projectmanager.

Projectsecretaris

De projectsecretaris is ondersteunend aan de verschillende projecten in de wijk en waar mogelijk ook wijk overstijgend.

Assetmanager corporaties

Daar waar we bij het renovatieaanbod samen optrekken met de corporaties neemt de assetmanager van de betreffende corporatie deel aan de projectgroep.

Communicatieadviseur

Voor Arnhem-Oost is een fulltime communicatiemanager aangesteld die vanuit haar expertise ondersteunend is aan de project-/participatiemanagers voor alle Arnhem-Oost projecten.

Ondersteuning/Klankbord

Gemeentelijk ondersteuningsteam

Waar nodig zal er ondersteuning geboden worden door het gemeentelijke ondersteuningsteam vanuit openbare ruimte, gebiedsteam werk en inkomen en Teams leefomgeving etc. Met de wijkmanagers van Teamsleefomgeving trekken wij samen op. Zij zijn immers de oren en ogen naar de wijk.

Klankbordgroep

Voor de renovatieopgave zullen wij per wijk een afvaardiging van bewoners vragen met ons actief mee te denken het renovatieaanbod te ontwikkelen. Voor de projecten in de openbare ruimte werken wij reeds samen met een afvaardiging van bewoners en belanghebbenden. Dit zullen wij continueren.

Partners uit de wijk/stad

Veel partners uit de wijk/stad werken op dit moment al samen in de Arnhem-Oost wijken als ondersteuningsteam bij de verschillende opgave. Ook voor de renovatieopgave voor particuliere woningeigenaren zoeken wij deze samenwerking op.

8. Participatie en communicatie renovatie-aanbod en aanpak openbare ruimte Arnhem-Oost

8.1 Participatiestrategie Arnhem-Oost

De Arnhem-Oost aanpak is gericht op het creëren van gelijke kansen voor alle Arnhemmers. De opgaven in de vijf kwetsbare wijken van Arnhem-Oost hebben betrekking op onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid. Gezien de langjarige aanpak (18 jaar) staat het perspectief van jongeren centraal.

Bewonersparticipatie speelt een grote rol in de Arnhem-Oost-aanpak, de aanpak betreft immers de directe leefomgeving. Steeds wordt gekeken in welke vorm dit het beste kan, gezamenlijk met professionals in themasessies, gebruikmakend van panels, klankbordgroepen of persoonsgericht met een specifieke vraag. In een fysieke of online setting worden bewoners en betrokkenen gevraagd mee te praten. Aandachtspunt hierbij is dat niemand wordt uitgesloten, iedereen kan meepraten, terwijl specifieke vraagstukken bij de direct betrokkenen worden neergelegd.

Meerwaarde van participatie is niet alleen het vergroten van het draagvlak maar ook toename in de verbondenheid met dat wat er speelt in de wijk en de mogelijke oplossingen daarvoor en dat het handelingsperspectief geeft.

De doelgroep profielen zijn daarbij leidend. Voor veel bewoners in Arnhem-Oost is de verduurzaming van hun woning namelijk complex; zij zijn met andere dingen bezig die op dit moment meer prioriteit hebben. Het is zaak om een participatieaanpak te ontwikkelen die past bij hun leven, wensen en (financiële en mentale) mogelijkheden.

Koppelkansen benutten
Participatie van bewoners is cruciaal. Wij realiseren ons dat de renovatie-aanpak reikt tot achter de voordeur van elke woning. Een enorme opgave maar ook een kans! Dit biedt ons als gemeente de mogelijkheid om in gesprek te komen. Thema's als vereenzaming, gezondheid, leefbaarheid, veiligheid en armoede komen op tafel. De kunst is om de meningen, ideeën en behoeften van bewoners zo goed mogelijk te koppelen aan de opgaven waar we als gemeente voor staan.

Op maat meedoen
Niet alle onderdelen van het participatieproces zijn voor dezelfde mensen interessant of belangrijk. De een wil zo vroeg mogelijk betrokken worden en de ander juist pas wanneer er meer duidelijk is. In de participatiestrategie voor Arnhem-Oost wordt het proces daarom in stukken geknipt. Mensen worden steeds in staat gesteld op maat mee te doen.

Ontzorgen
De mate waarin particuliere woningeigenaren mee willen doen hangt grotendeels samen met de aantrekkelijkheid van het 'renovatieaanbod'. Gelet op de doelgroep profielen voor deze wijken is dit extra belangrijk. Daarom is het van belang dat het aanbod voor de woningeigenaar een compleet ontzorgingspakket is. Er wordt maatwerk geleverd in het (ontzorg-)aanbod, zodat het voor iedereen aantrekkelijk is om mee te doen.

Meedenken.arnhem.nl
Wij beschikken over een digitale participatietool (meedenken.arnhem.nl). Via deze tool kunnen stellingen worden getoetst, enquêtes worden uitgezet en ook een interactief platvorm worden gecreëerd.

8.2 Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem Oost

Arnhem-Oost Kring
In de samenwerkingstafel (Arnhem-Oost Kring) werken we samen met het ministerie van BZK en 10 professionele stakeholders met goed Arnhemse netwerk binnen bijvoorbeeld corporatieland, welzijnsorganisaties, werknemersorganisaties, arbeidsontwikkelbedrijf, onderwijs, politie aan de ambities van Arnhem-Oost. De burgermeester is de voorzitter van het overleg. Het overleg dient als klankbord en adviesorgaan maar worden ook ingezet om eigenstandig thema's op te pakken.

Ontwikkelperspectieven en Handelingskaders
De gemeente werkt met professionals, ondernemers en bewoners uit de wijk gezamenlijk aan een Ontwikkelperspectief voor Presikhaaf 3. Voor Geitenkamp en Malburgen is er recent een handelingskader opgesteld met actieve inbreng vanuit bewoners. Een Ontwikkelperspectief geeft bestaande opgaven die al in gang gezet zijn weer, beschrijft nieuwe opgaven die op korte termijn opgepakt worden en ambities op de langere termijn. Daarbij zijn drie hoofdlijnen belangrijk: de openbare ruimte, de noodzakelijke

opgave van de woningvoorraad en het versterken van de sociale en fysieke verbindingen. Het resultaat is een compacte, beeldende visie die ambities, kansen en bedreigingen in beeld brengt voor gemeente, eigenaren, belanghebbenden en omwonenden. Het Ontwikkelingsperspectief biedt tevens heldere kaders voor de verdere uitwerking van concrete stedenbouwkundige plannen en bouw- en inrichtingsplannen t.a.v. het gemeentelijke (grond) eigendom en private initiatieven. Daarnaast bevat het Ontwikkelperspectief ook een plan van aanpak voor de langere termijn op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, de energietransitie en de woonopgave.

Wijkgesprekken energietransitie

In de Arnhem-Oost wijken zijn de afgelopen maanden gesprekken gevoerd met bewoners over de energietransitie. Om zoveel mogelijk bewoners te bereiken hebben we dat op verschillende manieren gedaan. Kleinschalige gesprekken binnen verschillende buurtclubs, online wijkavonden, gesprekken fysiek in de wijken met de inzet van Lijn2030, ons mobiele energieloket. In Presikhaaf en Malburgen hebben wij samengewerkt met Presikhaaf University en Empowering Nisa aan het 10 x 10 projecten. In beide wijken gingen 10 jongeren met een etnische achtergrond binnen hun eigen netwerk met 10 huishoudens in gesprek. Zo zijn 200 huishoudens bereikt! De gesprekken gingen over energiebewustwording en hoe je kunt besparen. We hebben opgehaald wat er speelt en leeft, waar behoeftes liggen en waar bewoners zich zorgen over maken. Door deze aanpak hebben wij de eerste wijkbewoners weten te mobiliseren en enthousiasmeren. Voor de energietransitie hebben wij de campagne 'Arnhem AAN' ontwikkeld (www.arnhemaan.nl). Informatie over het renovatieaanbod in de Arnhem-Oost wijken gaat hier ook een prominente plek krijgen.

Groenagenda

Voor alle wijken in Arnhem-Oost is met intensieve betrokkenheid van bewoners een groenagenda opgesteld. Onlangs is in het Arnhemse Broek een eerste hittesafari georganiseerd, wat groot succes was.

Participatie Buurttuinen Presikhaaf en Groene Lint Malburgen

Onderdeel van deze aanvraag zijn fysieke ingrepen in de openbare ruimte in Presikhaaf en Malburgen. Zowel bij het initiatief Buurttuinen in Presikhaaf als het Groene Lint in Malburgen zijn al lange tijd bewoners, ondernemers en wijkprofessionals betrokken. Samen geven we kaders vorm, ontwerpen en denken we na over de doelen die gehaald kunnen worden met deze fysieke ingrepen.

Wijkgerichte benadering

Arnhem kent een lange geschiedenis van wijkgericht werken, onder andere met wijkregisseurs en wijkprogramma's. Sinds 2016 wordt er nog meer samen met de wijken en vanuit de wijken gewerkt met de Teams Leefomgeving. Ons participatietraject voor deze aanpak sluit aan bij dit stevige netwerk: met bewoners gaan we actief aan de slag: we luisteren naar behoeften en wensen van bewoners en daar waar we projecten van kunnen maken pakken we dit samen op.

De renovatie en verduurzaming van het particuliere woningbezit in de Arnhem-Oost wijken draagt bij aan de wijkgerichte energietransitie van Arnhem. In april 2019 is door de gemeenteraad de 'Arnhemse Aanpak van de wijkgerichte energietransitie' vastgesteld. De Arnhemse Aanpak kent onder andere de volgende uitgangspunten:

- De trias energetica is leidend; eerst energie besparen.
- De aanpak is wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers.
  Waar zelf organiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, altijd in verbinding met de bewoners.
- De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek.

Wij streven naar een goede en tijdige betrokkenheid van bewoners. Om de individuele burger in beweging te krijgen is meer nodig dan een zak met geld. Er is verbinding nodig met wat er leeft in de wijk. Teams Leefomgeving (TLO), zij zijn de oren en ogen in de wijk, we trekken daarom samen op in de Arnhem-Oost wijken.

Doelgroepgerichte benadering

In 2019 is door Citisens een betrokkenheidsanalyse uitgevoerd, waarmee wij inzage hebben gekregen in de inwonerssamenstelling per wijk en de houding, gedrag en onderliggende drijfveren van onze wijkbewoners. De profielen zijn een geabstraheerde werkelijkheid. Ze zijn een goede leidraad voor de communicatie met de bewoners en hoe zij gestimuleerd kunnen worden om mee te denken en te doen in de uitvoering van de plannen rondom de renovatie van hun woningen.

In de Arnhem-Oost wijken bevinden zich vooral 'Honkvaste buurtbewoners' ('Het is wat het is') en 'Eigengereide digitalen'('We krijgen geen invloed') en Stadse nomaden ('loopt prima zo'). Alle drie de bewonersgroepen staan open voor de verduurzaming van hun woning. Honkvaste buurtbewoners en Eigengereide digitalen hebben weinig vertrouwen in de overheid. Stadse Nomaden hebben een bovengemiddeld vertrouwen in de gemeente. Door rekening te houden met hun leefstijl, wensen en eisen wordt de kans vergroot dat we hen een goed 'renovatieaanbod' kunnen doen en dat ze meedoen. Binnen de wijken komen meerdere profielen voor. We kunnen op straat niveau bekijken welk profiel het meest dominant aanwezig is en hier onze participatie aanpak op inrichten.
Hiernaast is er aandacht voor mensen met een etnische achtergrond. Denk aan culturele verschillen en taalbarrières. Ook is er extra aandacht voor mensen die leven rondom de armoedegrens, zij hebben veelal zoveel aan hun hoofd dat er eerst ruimte moet komen voor dat ze kunnen denken aan het renoveren van hun woning. Voor deze doelgroep profielen is onderzocht hoe ze benaderd willen worden en hoe ze willen participeren in projecten.

Honkvaste Buurtbewoners worden het liefst via hun eigen netwerk (familie, vrienden, buurtbewoners) uitgenodigd om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreide nieuwsbrief vanuit de gemeente wordt door deze groep inwoners ook positief ontvangen. Ook een online kanaal is geschikt om deze groep te bereiken (bv. online platforms of enquêtes). Bij belangrijke onderwerpen zijn zij aanwezig bij een (offline) bewonersavond. Deze groep inwoners participeert het liefst in projecten waarin 'meedoen' voorop staat (in plaats van meedenken). Hun motief is vooral: opkomen voor het eigen belang (soms zelfs 'tegen' de gemeente) en het zoeken van gelijkgestemden.

Eigengereide Digitalen worden ook het liefst via hun eigen netwerk (familie, vrienden, buurtbewoners) uitgenodigd om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreide nieuwsbrief vanuit de gemeente leest deze groep inwoners niet. Een online kanaal is geschikt om deze groep te bereiken (bv. online platform of enquête). Met bijvoorbeeld een film die online staat weten we deze doelgroep goed te bereiken. Hun motief is opkomen voor het eigen belang, want anders houdt niemand rekening met je. De groep geeft er geen prioriteit aan om te participeren.

Stadse Nomaden worden graag op een persoonlijke manier uitgenodigd. Zij staan open voor een uitnodiging vanuit de gemeente, maar het liefst worden zij uitgenodigd door familie, vrienden of buurtbewoners om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreidde nieuwsbrief vanuit de gemeente leest deze groep inwoners niet. Een online kanaal is het meest geschikt om deze groep te bereiken. Deze groep inwoners participeert het liefst in projecten waarin 'meedoen' voorop staat (in plaats van meedenken). Hun motief is vooral sociaal van aard: nieuwe mensen leren kennen of juist bestaande contacten verstevigen. Sommigen participeren om 'zelf wat te leren', vaak heeft participeren geen prioriteit.

De wijze waarop de beide groepen informatie ontvangen en verwerken is verschillend. Dit betekent dat de communicatie op verschillende manieren moet worden opgepakt. Voor alle drie de groepen bewoners geldt dat ze het liefst via hun netwerk benaderd worden. We zijn daarom ook blij met het reeds bestaande netwerk in de wijk waardoor wij de bewoners via hun "voorkeursroute" kunnen bereiken. Participatie zit niet zo zeer in meedenken, maar vooral in meedoen.
De profielen helpen proactief in te spelen op de te verwachten weerstanden, ruimte te creëren voor ongenoegen of positieve ideeën en naast de bewoners te gaan staan. Bij iedere bewoner is een aanknopingspunt te vinden om het gesprek aan te gaan. Tevens is het belangrijk is dat wij de bewoners weten vast te houden. Dit bereiken wij door op de radar te blijven.

Hoe organiseren de wijken zich?

In de Arnhem-Oost wijken zit veel organiserend vermogen. Iedere wijk heeft wel een eigen wijkplatform, een wijkvereniging, een wijkkrant en andere wijkwerkgroepen zoals een werkgroep 'Groen' of een werkgroep speciaal gericht ouderen of het vertier van kinderen. Het wijkplatform of de wijkvereniging is een bewonersoverleg van wijkbewoners en beroepskrachten over leefbaarheid, veiligheid, wonen en welzijn in de wijk en richt zich op alle wijkbewoners in alle leeftijdscategorieën. Het doel van de bewoner overleggen is de leefbaarheid mede te verbeteren en de goede onderlinge verstandhouding tussen de wijkbewoners te bevorderen. Naast deze bewoner overleggen zijn er een aantal teams in de wijk; het Sociaal wijkteam, het Team Leefomgeving en de medewerkers van werk en inkomen. Op het gebied van welzijn zijn bijvoorbeeld ouderenwerk, jeugd- en jongerenwerkers en opbouwwerkers actief. Ook de buurtbeheerders van de corporaties hebben intensief contact met deze groeperingen. Ze spelen een centrale rol in het

leefbaarheidsvraagstuk en het signaleren van sociale problematiek, en zijn voor het project een belangrijke schakel in het contact met de stakeholders in de wijken.

Planning

Initiatieffase - Betrokkenheid bewoners binnen het bestaande netwerk
In de paragraaf 'Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem Oost' hebben we aangegeven hoe professionele stakeholder en bewoners betrokken zijn en worden bij de opgaven in Arnhem-Oost.

Definitiefase - Kennismaking renovatieaanbod en uitwerking communicatie- en participatieplan
Particuliere woningeigenaren uit de Arnhem-Oost wijken die in aanmerking komen voor het renovatieaanbod worden per brief geïnformeerd over de kans die hen geboden wordt om in een gezonder en comfortabeler huis te wonen. Hierin geven we aan dat er binnenkort per blok of per straat een bijeenkomst wordt georganiseerd waarvoor ze een uitnodiging ontvangen. Bewoners kunnen als ze op voorhand vragen hebben of informatie willen een bezoek brengen aan de website Arnhem Aan of telefonisch contact opnemen met de gemeente. In de definitiefase werken we de participatieplannen per wijk uit, met de doelgroep profielen als uitgangspunt. Want de wijken verschillen van elkaar en we willen juiste de krachten uit de wijk benutten. We starten met een stakeholdersanalyse. Samen met de stakeholders uit de wijk onderzoeken we hoe we de communicatie en participatie concreet handen en voeten kunnen geven. Op deze manier worden twee werelden bij elkaar gebracht; de geabstraheerde werkelijkheid uit de profielen en de kennis en kunde van de stakeholders in de wijk.

In het plan wordt benoemd welke communicatiemiddelen worden ingezet en welke rol de stakeholders daarin hebben. Daarnaast is onderzocht welke koppelkansen er liggen en welke rol/participatiegraad daarin voor de bewoners is weggelegd. Het plan geeft ook aan wat harde randvoorwaarden zijn en waar geen medezeggenschap op mogelijk is. Op deze manier worden de verwachtingen goed gemanaged.

Ontwerpfase
In deze fase gaan we de bewoners informeren over het renovatieaanbod en halen op wat bewoners nodig hebben. Nog niet op huisnummer niveau, dat komt later. Dit is bedoeld om een beeld te krijgen hoe de brede aanpak verder uitgewerkt moet worden. Daarbij is het belangrijk dat bewoners een indicatie krijgen van 'wat het gaat kosten en opleveren'. Door particuliere woningeigenaren mee te nemen in de plannen en een aantrekkelijk ontzorgingspakket aan te bieden vergroten we het draagvlak. Tijdens deze fase tasten we al af wat het draagvlak onder de particuliere woningeigenaren is. Gedurende de ontwerpfase worden de koppelkansen concreet uitgewerkt. Uitgangspunt is dat waar mogelijk de bewoner betrokken wordt bij de uitvoering. De (her)inrichting van het openbaar gebied (buurttuinen Presikhaaf en Groene Lint Malburgen) zal ook verder met de bewoners uitgewerkt worden.

Voorbereidingsfase
In deze fase beslissen particuliere woningeigenaren of ze instemmen met het renovatieaanbod voor hun woning. Bewoners worden individueel benaderd en ze krijgen een concreet 'renovatieaanbod'. Daarnaast wordt onderzocht hoe individuele obstakels (bijv. schuldenproblematiek) aangepakt kunnen worden. Afhankelijk van het draagvlak wordt er nog extra ingezet op voorlichting van verschillende doelgroepen.

Realisatiefase
Tijdens de realisatiefase is het heel belangrijk om tijdig en met regelmaat te informeren wat de stand van zaken is van de uitvoering, wanneer welke maatregelen uitgevoerd gaan worden, tijdsduur en mate van overlast enzovoort.

Evaluatiefase
Zowel de uitvoering als de communicatie en participatie wordende vooraf (SMART)-geformuleerde doelen uitgebreid geëvalueerd. Dit is zeer waardevolle informatie voor Arnhem en deze zal landelijk gedeeld worden.

Inschatting risico's behalen van draagvlak

We zien dat de renovatie opgave vooral als een sociaal-maatschappelijke uitdaging. De risico's zijn dan ook vooral van sociaal-maatschappelijke aard. Onze strategie is erop gericht dat iedereen 'op maat' mee kan doen omdat niet alle onderdelen van het proces voor iedereen interessant of belangrijk zijn. Gezien de investeringen om het draagvlak te verkrijgen, denken we het ontbreken van voldoende draagvlak tot een minimum te beperken. Wij houden er met de aantallen bewoners die wij benaderen rekening mee dat een aantal niet mee wil doen. Wij gaan uit van een percentage van 70% van alle woningen met een F- en G-label. Dit vullen we aan met woningen met een E-label, waardoor we uiteindelijk verwach-

ten dat 1.754 particuliere woningeigenaren mee gaan doen.

Mate van participatie

Bewoners beslissen zelf of ze mee willen doen of niet, wij als gemeente bepalen echter de spelregels. We verwachten dat bewoners deze duidelijkheid waarderen. Belangrijker is dat we ze goed uitleggen hoe het werkt, wat voor kansen het biedt en hoe zij (financieel) worden ontzorgd. Uiteraard hebben bewoners wel medezeggenschap over de totstandkoming en uitvoering van het uitvoeringsplan. Willen ze het zelf oppakken, liften ze mee op de plannen van de corporaties of gaan ze zelf deels aan de slag? In het participatieplan wordt uitgewerkt hoe de participatie wordt vormgegeven.

Daar waar vanuit planning iets eerder kanen vanuit participatie blijkt dat iets eerder moet; doen we dat. Zo bouwen we aan een sterkere relatie en aan vertrouwen tussen wijkbewoners onderling en tussen bewoners en gemeente.

9. Financiën

De totale investering die gemoeid is met het deelplan Fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds bedraagt 47,2 miljoen.

Totale projectinvesteringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming					
Verduurzaming woningen	€ 21.233	x	1.754	woningen	€ 37.242.590
Achterstallig onderhoud en schimmelaanpak	€ 2.453	x	1.754	woningen	€ 4.302.517
Inponding	€ 29.397	x	25		€ 734.913
Openbare ruimte					€ 2.476.069
Subtotaal investering					€ 44.756.088
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€ 1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€ 750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€ 2.488.500
Totaal investeringen					€ 47.244.588

Het tekort op de bovenstaande investering betreft circa 36,4 miljoen, uitgesplitst in de volgende onderdelen:

Tekorten op de investeringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming (na ISDE en eigen bijdrage)	€ 17.496	x	1.754	woningen	€ 30.687.476
Inponding	€ 29.397	x	25		€ 734.913
Openbare ruimte					€ 2.476.069
Subtotaal investering					€ 33.898.457
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€ 1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€ 750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€ 2.488.500
Totaal aanvraag					€ 36.386.957

Bijlagen

Bijlage 1 Wijkanalyses

De urgentie in Arnhem is ten opzichte van Nederland hoog, maar er zijn ook verschillen binnen de Arnhem-Oost wijken. Per wijk is een analyse gemaakt van de (multi)problematiek op het gebied van (o.a.) wonen, werk, onderwijs, veiligheid en zorg en andere sociaal-maatschappelijke en leefbaarheidsproblematiek. Dat is gedaan op basis van beschikbare data, maar ook door per wijk sessies te organiseren om problemen te markeren en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen, met professionals uit de wijk, zoals de Teams Leefomgeving van de gemeente, ondernemers en betrokken bewoners.

"Toen wij de winkel nog hadden en er een grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op. De ziel is nu uit de wijk en die moet terugkomen."

– Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Geitenkamp

Algemene aandachtspunten

Bewoners van de Geitenkamp hebben een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Steeds meer mensen verwachten achteruitgang in hun buurt. Bewoners ervaren een gevoel van onveiligheid en de alcohol en drugsoverlast neemt toe in de wijk. Afgelopen jaar zijn een aantal incidenten geweest die bijdragen aan dit gevoel, zoals met vuurwerk en vernielingen rond de jaarwisseling. De bewoners kennen elkaar goed, maar dat hoeft niet perse positief te zijn. De ervaringen met hulp, informatie en support is niet positief. Bewoners hebben een eigen normenkader ontwikkeld. Kinderen zeggen nu al dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Deze generatiepatronen zijn moeilijk te doorbreken.

Bewoners

Geitenkamp is een wijk met 3.900 inwoners. Het is een homogene wijk. Het percentage autochtone inwoners is hoger dan gemiddeld in Arnhem (74% versus 67%) en bijna de helft van de bewoners zijn laagopgeleid (47% vs. 29% in Arnhem). Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door een mentale beperking. Het aantal mensen dat gebruikt maakt van hulpverlening (wmo, jeugdwet, WW) is relatief hoog. De lichamelijke en mentale gezondheid ligt lager dan de rest van Arnhem. Bijna de helft van de Geitenkampers is laag opgeleid en 30% van de bewoners maakt gebruik van de armoederegeling.

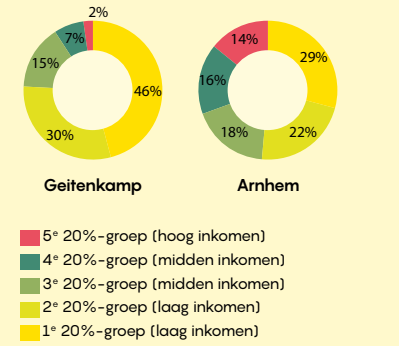
Bewoners kennen elkaar goed, maar de sociale cohesie is laag: bewoners ervaren de wijk niet als een gezellige wijk met veel saamhorigheid. De sociale buurtkracht, de mate waarin bewoners bij elkaar terecht kunnen, is eveneens laag. Initiatieven zijn wel zichtbaar, voorbeeld daarvan is de Buurtmoestuin Vlindertuin: een bewonersinitiatief om wijkgenoten bij elkaar te brengen.

Wonen

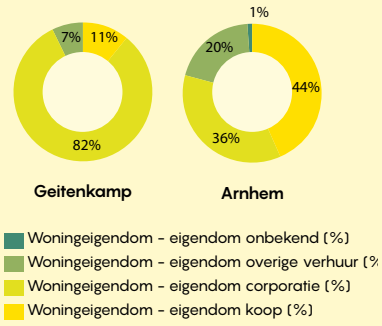
In de Geitenkamp staan gemiddeld de kleinste woningen van Arnhem. De beoordelingscijfers van de woonomgeving zakken de laatste jaren, de bewoners ervaren veel verloedering. 82% Van de woningen zijn corporatiebezit, tegenover 36% in de rest van Arnhem. Aanpassingen aan de woningen zijn moeilijk uit te voeren, vanwege het beschermd stadsgezicht.

Voorzieningen en openbare ruimte

Het voorzieningenaanbod aan het Marktplein neemt af. Winkeliers kunnen met moeite het hoofd boven water houden. Winkels verdwijnen en komen weinig nieuwe winkels voor terug. Het plein is erg versteend, wordt gebruikt als parkeerplaats voor auto's en niet als een plek waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en waar het fijn vertoeven is. Ook de rest van de wijk is versteend. In de wijk is weinig groen dat uitnodigt tot ontmoeten, terwijl de wijk wel grenst aan een groene omgeving.

Figuur 1 Inkomensverdeling per 20% groep

Figuur 2 Woningeigendom

Kansen

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In de wijk is nog relatief veel sociaal contact, zeker ten opzichte van andere wijken met lage inkomens.

"De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn."

– Nabil el Malki, Presikhaaf University

Presikhaaf-West

Algemene aandachtspunten

Presikhaaf-West is een wijk met veel jonge bewoners en tegelijkertijd duidelijke risico's bij het opgroeien. Er zijn veel verschillende gemeenschappen met daarbinnen een sterke sociale cohesie, deze cohesie ontbreekt echter tussen gemeenschappen. Het onderlinge contact staat onder druk, men kent 'de ander' niet. Het gevoel van eenzaamheid is relatief hoog, bijna een op de vijf bewoners heeft te weinig contact met andere mensen. In Arnhem is dit een op de zeven. Een concentratie van problematiek bevindt zich aan de kant van de Oude Zevenaarseweg.

Bewoners

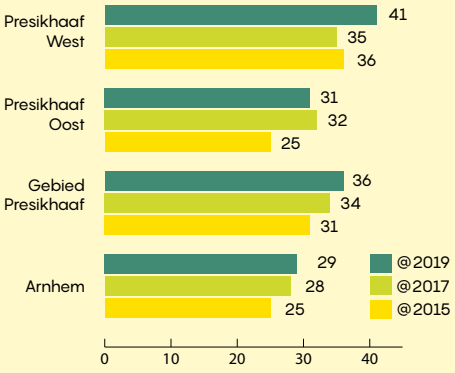
Presikhaaf-West is een heterogene wijk, met 117 etniciteiten. Bijna de helft van de bewoners zijn alleenstaand, en 14% van de huishoudens bestaat uit eenoudergezinnen.

Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid (47%), ten opzichte van 29% in Arnhem. Armoede is een breed probleem in de wijk. Bijna een derde van de kinderen groeit op in een huishouden met een laag inkomen, dat is het hoogste percentage in Arnhem. 28% van de inwoners heeft de afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen. Onder jongeren zijn de risico's bij opgroeien op verschillende gebieden aantoonbaar groter, relatief aan Arnhem. Het risico op gedragsproblemen is hoog: 23% tegenover 11% in heel Arnhem.

Leefbaarheid en veiligheid

Afgelopen jaren is het gevoel van onveiligheid in de wijk sterker geworden. Er zijn relatief veel meldingen van overlast. Meldingen gaan over zowel verkeersoverlast als sociale overlast.

De leefbaarheid in de buurt wordt consequent als laagst van Arnhem beoordeeld. Specifiek de belemmeringen voor kinderen zijn hierin leidend. Er zijn mogelijkheden om buiten te spelen, maar het verkeer, water en teveel afval op straat zorgen voor de belemmeringen. Bewoners ervaren een verloederde wijk zonder uitstraling.

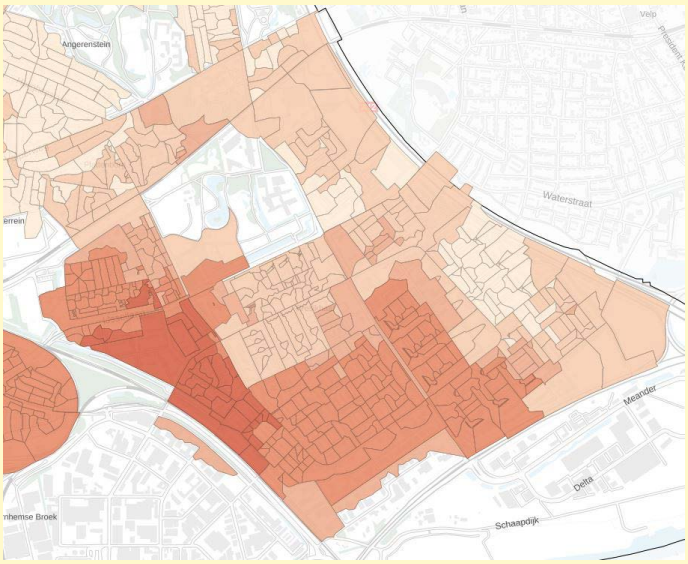

Figuur 4 Onveiligheidsgevoelens in de buurt

Kansen

Afgelopen jaren hebben corporaties geïnvesteerd in het verduurzamen en onderhouden van hun bezit in deze wijk. Een voorbeeld van een project dat hier gaande is, is sociaal cement: passende toewijzing van sociale huurders op voorwaarde dat zij zich inzetten voor sociale cohesie in hun appartementencomplex. Vanuit de gemeente is een ontwikkelperspectief in ontwikkeling, waarin de ruimtelijke en fysieke ontwikkeling van een deel van de wijk,Presikhaaf III. Presikhaaf I en II zijn afgelopen jaren al herontwikkeld.

Relatief een groot deel van de bewoners denkt dat de wijk vooruitgaat de komende vijf jaar. Ze zijn positiever over de nabijheid van voorzieningen dan in de andere Arnhem-Oost wijken. Daarnaast ervaren bewoners hulp en ondersteuning van binnen de eigen gemeenschap.

Figuur 3
Probleemgedrag/verslaving (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren-probleemgedrag/verslaving

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

– Mariken Goris, directeur Monchyschool

Malburgen

Algemene aandachtspunten

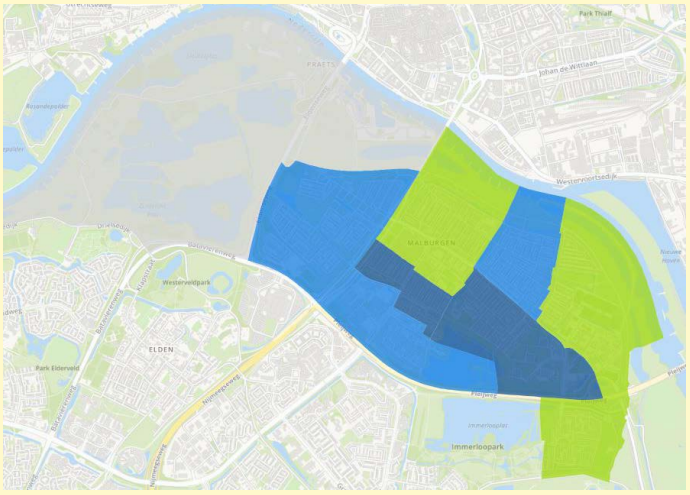
Malburgen is een diverse wijk, bestaande uit drie delen: Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord) en Malburgen-Oost (Zuid), waarbij west en oost gescheiden worden door de Nijmeegseweg. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. Malburgen-Oost bestaat uit kwetsbare buurten waarin eenzaamheid en gebrek aan verbinding met de wijk een probleem is. In Malburgen-West is persoonlijke problematiek bovenliggend: een relatief groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking en/of laaggeletterdheid.

Gedeeld in de hele wijk is dat buurtbewoners weinig vertrouwen in de overheid en in zichzelf hebben. De cultuur verschilt per buurt, zelfs straten kunnen een eigen cultuur hebben. Er zijn veel verhuisbewegingen in de wijk, wat bijdraagt aan de anonimiteit, vooral in de hoogbouw.

Bewoners

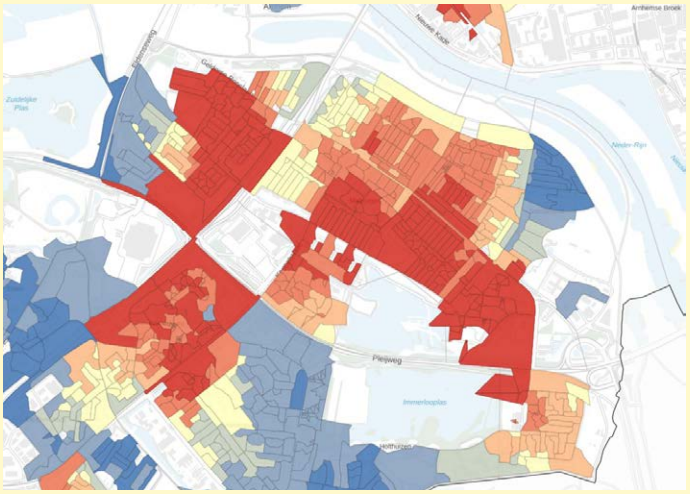
Malburgen als geheel is een heterogeen gebied: gemiddeld 38% van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond, ten opzichte van 21% in Arnhem. Specifiek in de buurt Immerloo ligt dit percentage hoog: meer dan de helft van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond. In deze buurt is het aantal eenoudergezinnen eveneens relatief hoog, 15% tegenover 8% in Arnhem. In de rest van Malburgen ligt dit percentage iets hoger dan Arnhem algemeen.

Een aanzienlijk deel van de inwoners van Malburgen heeft een lage sociaaleconomische status. Ruim 40% van de inwoners is laagopgeleid, ten opzichte van 29% in Arnhem. Een vierde van de inwoners

Figuur 5
Migratieachtergrond

- < 19,5
- 19,5 < 26,0
- 26,0 < 32,5
- 32,5 < 39,0
- >=39,0

Figuur 6
Licht verstandelijk beperkt/ laaggeletterden (2020)

PC6

- < 12%
- 12 - 18%
- 18 - 24%
- 24 - 30%
- 30 - 36%
- 36 - 42%
- >= 42%

Kans op het vóórkomen van personen van 19 jaar en ouder met een licht verstandelijke beperking en/of laaggeletterden in een zelfstandig huishouden.
Bron: Woonzorgwijzer

moet rondkomen van iets meer dan het sociaal minimum, en eenzelfde deel van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen. Van de bijna 20 duizend inwoners van Malburgen als geheel maakt iets minder dan een vijfde gebruik van één of meerdere armoederegelingen.

Naast sociaaleconomisch is ook de gemiddelde gezondheid van inwoners van Malburgen lager dan in Arnhem. Een belangrijk deel van de bewoners van Malburgen-Oost (Zuid) en Malburgen-West lopen bovendien het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking.

Sociale cohesie

De verbinding met buurt en buurtbewoners is onderzocht aan de hand van stellingen, zoals: ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen. Deze sociale cohesie wordt door bewoners als minder positief beoordeeld dan gemiddeld in Arnhem. Met name in Malburgen-Oost (Zuid) is men relatief onbekend met elkaar. Wat betreft de sociale kracht (bij buurtbewoners terecht kunnen voor hulp, en zelf hulp geven) scoren de bewoners van Malburgen vrijwel gelijk aan het gemiddelde in Arnhem. Het aandeel bewoners dat actief is in de buurt is de afgelopen jaren specifiek in Malburgen-Oost (Zuid) toegenomen.

Leefbaarheid en veiligheid

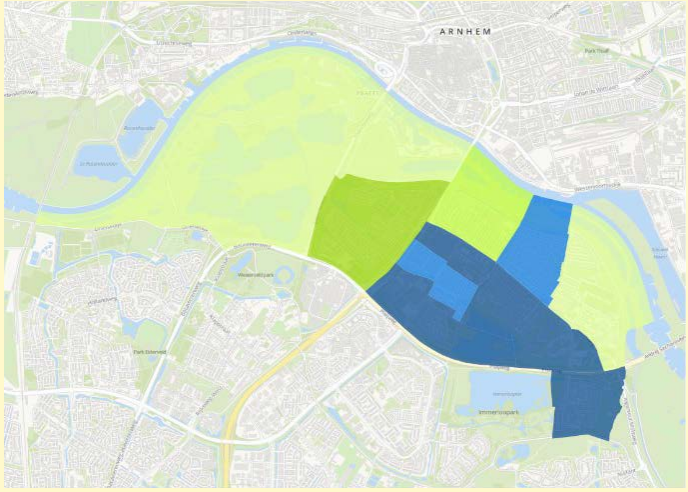
Het rapportcijfer voor veiligheid is in Malburgen lager dan het gemiddelde in Arnhem (6,1 tegenover 6,7). Sinds 2015 is het cijfer zelfs nog iets achteruit gegaan. Overlast komt vooral van verloedering, sociale overlast en verkeer. Specifiek vernieling is een terugkerend probleem, waarbij de cijfers sterk gebiedsgebonden zijn (Immerloo: 21% tegenover Bakenhof 2%).

Wonen

Ruim de helft van de woningen in Malburgen is in corporatiebezit (56%, tegenover 35% Arnhem), vooral in Malburgen-Oost (Zuid) is het aandeel groot (75%). Het rapportcijfer dat bewoners van Malburgen geven aan de eigen woning is sinds 2019 achteruit gegaan, en ligt iets lager dan het Arnhems gemiddelde. Wat betreft de buurtevaluatie, gebaseerd op een aantal stellingen, is een duidelijk verschil te zien tussen Malburgen en Arnhem (6,2 versus 7,2). Vooral voor Malburgen-West is dat sinds 2015 verslechterd, van 6,5 naar 6,2. Bewoners zijn over fysieke voorzieningen minder tevreden dan gemiddeld in Arnhem, maar in Malburgen-Oost (Zuid) is een duidelijke positieve ontwikkeling te zien, daar steeg het rapportcijfer voor voorzieningen van 6,6 naar 7,7.

Kansen

Het aantal bewoners van Malburgen dat zich actief inzet in de buurt stijgt, dat laat zien dat mensen zelf willen investeren in hun wijk. Onderwijs krijgt veel aandacht in de wijk. Ook is er een aantal buurtinitiatieven / jongerenorganisaties dat door jonge wijkbewoners is opgericht en ontstaan er initiatieven rond winkelcentrum de Drieslag.

Figuur 7
Woningencorporatiebezit Malburgen

"Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt."

– Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkteam

Klarendal

Algemene aandachtspunten

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Een van de kenmerken is het Modekwartier, dat in 2008 werd gereed gemaakt: een aantal winkels en bedrijfsruimtes bij elkaar, ingericht op het gebied van mode en design. Dit is een toeristische trekker geworden. De wijk heeft een heterogene bevolking, gemiddeld relatief jong. Deze jongeren zien over het algemeen weinig perspectief. De binding met de wijk en met elkaar is relatief groot.

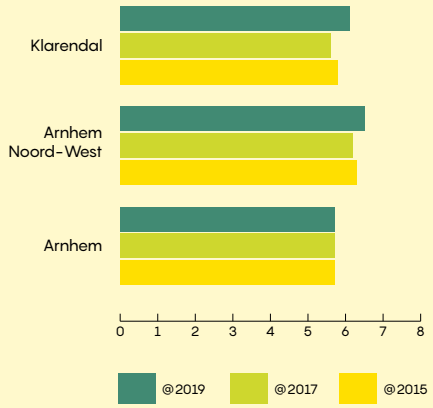
Bewoners

Ruim zeventig procent van de bevolking (72%) is tussen twintig en vijfenzestig jaar oud, tegenover 63% in Arnhem. Het aantal 65+ers is daarentegen juist minder dan in Arnhem. Het aantal alleenstaanden is met zestig procent hoog, ten opzichte van 49% in Arnhem. Bewoners ervaren een goede lichamelijke en psychische gezondheid, dat is gelijk aan de situatie voor heel Arnhem. Kans op voorkomen van verstandelijke beperking en/of laaggeletterdheid is daarentegen groter dan gemiddeld in Arnhem. Bijna een vierde van de jongeren van 0 tot 18 jaar maakt gebruik van de Jeugdwet.

De sociaaleconomische status van relatief veel inwoners in Klarendal is laag en het aantal voortijdig schoolverlaters is hoog (4% tegenover 2,7% in Arnhem). Een derde van de inwoners is laagopgeleid en een vijfde maakt gebruik van één of meer armoederegelingen.

Sociale cohesie

De verbinding met de buurt is relatief goed, en Klarendal scoort bovengemiddeld positief op sociale cohesie. Mensen

Figuur 8
Kengetal sociale cohesie Klarendal
0 is negatief, 10 is positief

Kental sociale cohesie
Het kental is berekend aan de hand van de volgende stellingen (gemeten op 5-pt schaal: helemaal mee eens t/m helemaal mee oneens):

1. De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om.
2. Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.
3. Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is.
4. De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks (oneens).

Figuur 9
Psychisch functioneren in Klarendal

Cognitief Functioneren (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren - cognitief functioneren

- 2,5% of minder
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- meer dan 50%

voelen zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt, en gaan op een prettige manier met elkaar om. Ook vergeleken met de andere Arnhem-Oost wijken scoort Klarendal goed: op alle indicatoren scoort Klarendal hoger, behalve op de stelling: (oneens) mensen kennen elkaar nauwelijks: alleen in Geitenkamp kennen bewoners elkaar beter.

De sociale buurtkracht is gelijk aan dat van Arnhem (kengetal: 5,8). Het aantal mensen dat afgelopen jaar actief was in de eigen buurt is in Klarendal de afgelopen jaren gestegen, van 19% in 2017 naar 25% in 2019.

Veiligheid en leefbaarheid

Veiligheid is een belangrijke kwestie in de wijk. Hoewel het rapportcijfer vrijwel gelijk is aan dat van het gemiddelde in Arnhem, stijgt het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt (van 27% in 2015 naar 40% in 2019, tegenover 29% in Arnhem). Bewoners ervaren veel buurtproblemen zoals verloedering, dreiging en sociale overlast. De sociale overlast komt specifiek voornamelijk door alcohol en drugsgebruik/handel. Bewoners zijn daarentegen optimistisch: 35% verwacht de komende jaren vooruitgang tegenover 16% dat achteruitgang verwacht.

Wonen

Klarendallers zijn gemiddeld positief over de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen. Ruim de helft (53%) van de woningen is in bezit van de corporaties. De sociale overlast komt mede voort uit de aanwezigheid van kruipdoor/sluipdoor routes. Daarnaast is er relatief weinig mogelijkheden om elkaar te ontmoeten.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch: ondanks het relatief hoge onveiligheidsgevoel dat men ervaart, denken bewoners vaak dat hun wijk de komende jaren vooruit zal gaan. Daarnaast is een positief aanknopingspunt de sociale cohesie: men voelt zich verbonden met de buurt. Mensen kennen elkaar relatief goed. Hoewel de sociale kracht niet hoger is dan elders in de gemeente, nam het aandeel mensen dat zich actief inzet voor de buurt het afgelopen jaar wel toe.

"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

– Helen Meijrink, bewoner en lid wijkplatform

Arnhemse Broek

Algemene aandachtspunten

De wijk Arnhemse Broek, gelegen naast de binnenstad, is een wijk waarin armoede en lage sociale cohesie de grootste opgaven zijn. Bewoners hebben hier een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de toekomst en het eigen kunnen. Ze zijn bovengemiddeld ongezond. Er zijn veel verhuisbewegingen, dat bijdraagt aan de lage binding met de eigen buurt. De openbare ruimte heeft weinig kwaliteit en er zijn veel meldingen van overlast.

Bewoners

In deze wijk wonen veel alleenstaanden, bijna zestig procent van de inwoners is alleenstaand. De wijk heeft een heterogene bevolking, 106 etniciteiten wonen hier. Wat betreft de vele verhuisbewegingen: dat zijn er circa 25% op de totale bevolking. Armoede in de wijk blijkt duidelijk uit de cijfers: 28% van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen, een vierde van de inwoners heeft afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen.

Ook in Arnhemse Broek is het opleidingsniveau gemiddeld laag: 38% van de inwoners in laagopgeleid, versus 29% in Arnhem. Het risico op laaggeletterdheid en/of licht verstandelijke beperking is groter, en de psychische gezondheid wordt lager gescoord dan het gemeentelijk gemiddelde (82% versus 87%). Er lijkt een concentratie te zijn van deze problematiek aan de uiteinden van de wijk.

Sociale cohesie

De sociale cohesie en sociale buurtkracht zijn lager dan gemiddeld in Arnhem en bewoners zijn minder vaak actief in verenigingen of als vrijwilliger. De afgelopen jaren nam het aantal bewoners dat te weinig contact heeft met andere mensen toe, van 14% naar 21%. Desondanks voelen bewoners van Arnhemse Broek zich niet vaker eenzaam dan de rest van Arnhem.

Veiligheid en leefbaarheid

De onveiligheidsgevoelens in de buurt was hoog (39% in 2017), maar is de afgelopen jaren bijna naar het gemiddelde in Arnhem gegaan (31% tegenover 29% in Arnhem in 2019). Ook het rapportcijfer voor veiligheid in de buurt stijgt, maar blijft nog wel onder het gemeentelijk gemiddelde. De criminaliteitscijfers zijn relatief hoog, het aantal registraties van criminaliteit ligt bijvoorbeeld hoger dan dat van Presikhaaf. De kans op verslechtering hiervan is groot.

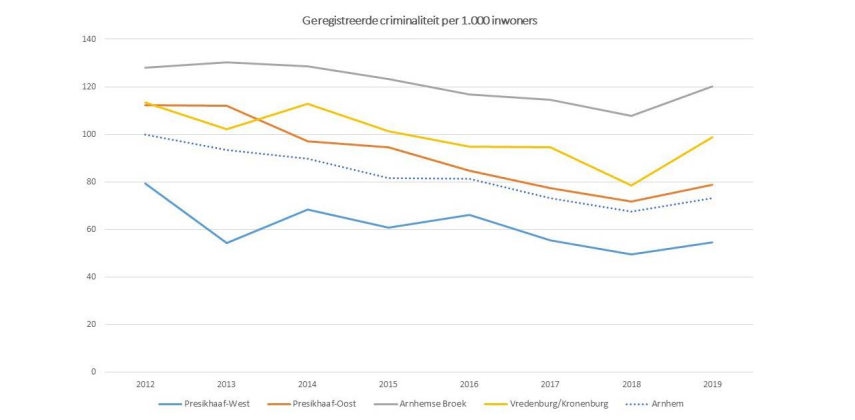
De leefbaarheidscijfers liggen iets onder het gemeentelijk gemiddelde (6,7 versus 7,2 in Arnhem). Men ervaart relatief veel overlast, met name verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast.

Wonen

Ruim de helft van de woningen (56%) is in corporatiebezit. De type woningen zijn heel divers. In de wijk staan woningen uit zowel de jaren dertig, als vijftig, als uit de afgelopen twintig jaar. De waardering voor de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen ligt in Arnhemse Broek lager dan in Arnhem als geheel.

Openbare ruimte en voorzieningen

Wat mist zijn sportvoorzieningen en -mogelijkheden om te bewegen en speelplekken voor kinderen. Daarnaast is een behoefte aan meer ontmoetingsplekken in de wijk. Positief is dat relatief een groot deel van de bevolking denkt dat de wijk de komende vijf jaar vooruit zal gaan.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch over de ontwikkelingen voor de komende vijf jaar in de wijk. Ondanks de lage sociale cohesie en de lage sociale buurtkracht voelen bewoners zich niet eenzaam. Daarnaast zijn de bewoners afgelopen jaren positiever geworden over de ervaren veiligheid in de buurt, terwijl de geregistreerde criminaliteit lijkt toe te nemen.

Bijlage 2 Adhesiebetuigingen

Adhesiebetuiging woningbouwcorporaties

Investeren in de vijf wijken van 'Arnhem-Oost' is van groot belang voor alle bewoners die we in dat gebied huisvesten, en de stad als geheel. Het maakt deze wijken voor de tienduizenden mensen die er wonen een plek die leefbaarder is - met een duurzame woningvoorraad - en bovenal een plek die je graag je thuis wil noemen.

Investeren in de openbare ruimte en particuliere voorraad, waaronder het zogenoemde gespikkeld bezit, zijn in de verbeterslag voor Arnhem-Oost een belangrijke stap - ook voor de woningbouwcorporaties. Graag trekken we hierin samen op met de gemeente, bijvoorbeeld door bij de onderhoudsplanning van onze corporaties ook rekening te houden met de renovatie van het gespikkeld bezit, zoals meegenomen in de aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds.

Wij zien dit voornamelijk als onze leefbaarheidstaken ten dienste van onze huurders en de leefbaarheid in de omgeving van ons bezit. Hierin zoeken we graag naar manieren om van (uitvoerend) werk in de wijk ook werk, stages of opleidingsmogelijkheden te maken voor bewoners - bijvoorbeeld via een buurtbaanbedrijf. Zo bouwen we samen - gemeente, corporaties en bewoners - aan een betere buurt, en levert dat ook nog eens werk en een beter toekomstperspectief op voor de directe omgeving.

Portaal, Vivare, Volkshuisvesting Arnhem

PORTAAL vivare volkshuisvesting Arnhem

The Economic Board.com
Food, Health, Energy

Adhesiebetuiging The Economic Board

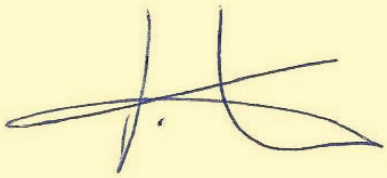
Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost dat multiproblematiek op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid zich ophoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en de verschillende bondgenoten samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Vanuit bedrijvigheid liggen er kansen om innovaties uit deze regio toe te passen op het gebied van energy, health & hightech en circulariteit ten behoeve verduurzamen woningbouw, leefbaarheid en zorg en welzijn.

Een investering in de fysieke kant van de doorbraken die nodig zijn voor Arnhem-Oost - via een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds - als katalysator voor sociale vooruitgang, ondersteunen wij van harte.

The Economic Board,
28 april 2021

Sigrid Helbig

Directeur

Adhesiebetuiging sociale partners

Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost de problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, leefbaarheid en veiligheid, wonen en gezondheid zich hebben opgehoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en verschillende bondgenoten daarbij samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Een grote investering in de fysieke doorbraken voor Arnhem-Oost, het renoveren en verduurzamen van woningen, het aanpakken van schimmelwoningen, het opkopen van overlastgevende panden, het aanpakken van de openbare ruimte, is een enorme stap voor de doorbraken voor Arnhem-Oost en heeft ook effect op de sociale vooruitgang. Het levert werk en stages of, beter betaalbare woningen, een prettiger huis om in te wonen en een veiligere en beter leefbare omgeving.

Daarom steunen wij als bondgenoten in de (sociale) aanpak voor Arnhem-Oost een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds wij van harte.

De heer Ilko Bosman (VNO-NWC Regio Arnhem - Nijmegen)
De heer Marcel Hielkema (Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor)
De heren Melvin Kolf en Nabil el Malki (Presikhaaf University)
De heren Samir Makhoukhi en Mustafa Amezrine (AM-Support)
Mevrouw Bea Schouten (Stichting Welzijn Ouderen Arnhem)
Mevrouw Joke Wisseborn-Remigius3 (Rijnstad)

Datum opstelling:
29-04-2021

Volkshuisve
(Arnhem O

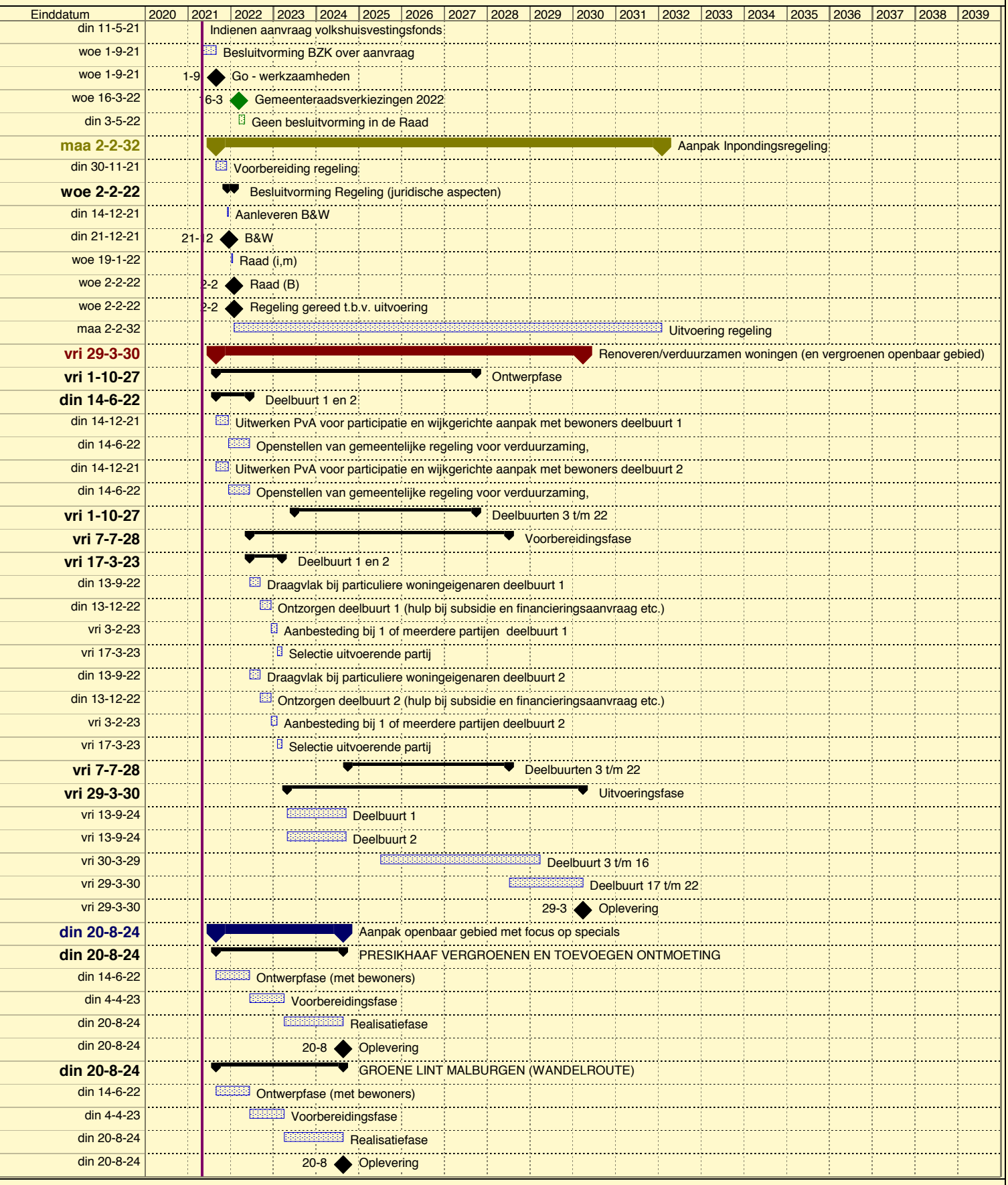
Id	Taaknaam	Duur	Begindatum
1	Indienen aanvraag volkshuisvestingsfonds	1,4 wkn	maa 3-5-21
2	Besluitvorming BZK over aanvraag	16,2 wkn	woe 12-5-21
3	Go - werkzaamheden	0 wkn	woe 1-9-21
4	Gemeenteraadsverkiezingen 2022	0 wkn	woe 16-3-22
5	Geen besluitvorming in de Raad	7 wkn	woe 16-3-22
6	**Aanpak Inpondingsregeling**	**543,8 wkn**	**woe 1-9-21**
7	Voorbereiding regeling	13 wkn	woe 1-9-21
8	**Besluitvorming Regeling (juridische aspecten)**	**8,4 wkn**	**din 7-12-21**
9	Aanleveren B&W	2 dagen	din 7-12-21
10	B&W	1 dag	din 21-12-21
11	Raad (i,m)	2 dagen	woe 12-1-22
12	Raad (B)	1 dag	woe 2-2-22
13	Regeling gereed t.b.v. uitvoering	0 wkn	woe 2-2-22
14	Uitvoering regeling	521,6 wkn	don 3-2-22
15	**Renoveren/verduurzamen woningen (en vergroenen openbaar gebied)**	**447,6 wkn**	**woe 1-9-21**
16	**Ontwerpfase**	**317,6 wkn**	**woe 1-9-21**
17	**Deelbuurt 1 en 2**	**41 wkn**	**woe 1-9-21**
18	Uitwerken PvA voor participatie en wijkgerichte aanpak met bewoners deelbuurt 1	15 wkn	woe 1-9-21
19	Openstellen van gemeentelijke regeling voor verduurzaming,	26 wkn	woe 15-12-21
20	Uitwerken PvA voor participatie en wijkgerichte aanpak met bewoners deelbuurt 2	15 wkn	woe 1-9-21
21	Openstellen van gemeentelijke regeling voor verduurzaming,	26 wkn	woe 15-12-21
22	**Deelbuurten 3 t/m 22**	**222 wkn**	**maa 3-7-23**
27	**Voorbereidingsfase**	**316,6 wkn**	**woe 15-6-22**
28	**Deelbuurt 1 en 2**	**39,6 wkn**	**woe 15-6-22**
29	Draagvlak bij particuliere woningeigenaren deelbuurt 1	13 wkn	woe 15-6-22
30	Ontzorgen deelbuurt 1 (hulp bij subsidie en financieringsaanvraag etc.)	13 wkn	woe 14-9-22
31	Aanbesteding bij 1 of meerdere partijen deelbuurt 1	52 dagen	woe 14-12-22
32	Selectie uitvoerende partij	6 wkn	maa 6-2-23
33	Draagvlak bij particuliere woningeigenaren deelbuurt 2	13 wkn	woe 15-6-22
34	Ontzorgen deelbuurt 2 (hulp bij subsidie en financieringsaanvraag etc.)	13 wkn	woe 14-9-22
35	Aanbesteding bij 1 of meerdere partijen deelbuurt 2	52 dagen	woe 14-12-22
36	Selectie uitvoerende partij	6 wkn	maa 6-2-23
37	**Deelbuurten 3 t/m 22**	**197 wkn**	**maa 30-9-24**
42	**Uitvoeringsfase**	**361 wkn**	**maa 1-5-23**
43	Deelbuurt 1	72 wkn	maa 1-5-23
44	Deelbuurt 2	72 wkn	maa 1-5-23
45	Deelbuurt 3 t/m 16	195 wkn	maa 7-7-25
46	Deelbuurt 17 t/m 22	90 wkn	maa 10-7-28
47	Oplevering	0 wkn	vri 29-3-30
48	**Aanpak openbaar gebied met focus op specials**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
49	**PRESIKHAAF VERGROENEN EN TOEVOEGEN ONTMOETING**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
50	Ontwerpfase (met bewoners)	41 wkn	woe 1-9-21
51	Voorbereidingsfase	42 wkn	woe 15-6-22
52	Realisatiefase	72 wkn	woe 5-4-23
53	Oplevering	0 wkn	din 20-8-24
54	**GROENE LINT MALBURGEN (WANDELROUTE)**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
55	Ontwerpfase (met bewoners)	41 wkn	woe 1-9-21
56	Voorbereidingsfase	42 wkn	woe 15-6-22
57	Realisatiefase	72 wkn	woe 5-4-23
58	Oplevering	0 wkn	din 20-8-24

Project: Uitvoering volkshuisvestingsfo
Datum uitdraai: don 29-4-21
JM

Taak — Basislijn — Mijlpaal
Splitsing — Splitsing in basislijn — Voortgang van
Voortgang van taak — Mijlpaal van basislijn — Samenvatting

estingsfonds
ost Aanpak)

Projectleider: Janna Brouwer

Projectsamenvatting
Deadline
samenvattingstaak
Externe taken
Externe mijlpaal

Arnhem
Oost

Achter de voordeur in Arnhem-Oost

Aanvraag Volkshuisvestingsfonds, mei 2021

GEMEENTE Arnhem

Arnhem-Oost

In de vijf wijken in Arnhem-Oost wonen tienduizenden Arnhemmers die dagelijks stress ervaren vanwege een gebrek aan voldoende inkomen, werkeloosheid, gezondheid en het ontbreken van perspectief. Het is er onveiliger dan elders in de stad, de openbare ruimte is sleets en versteend, veel woningen hebben achterstallig onderhoud en op verloedering slaat toe. Arnhem-Oost heeft te maken met hardnekkige problemen en achterstanden en behoort tot de 16 gebieden in Nederland met de grootste leefbaarheidsproblematiek. Dit zijn geen omstandigheden om in op te groeien, terwijl wij willen dat ieder kind in Arnhem kan uitgroeien tot een sterke persoonlijkheid, met een mooi perspectief voor de rest van z'n leven. Met de langjarige 'Arnhem-Oost-aanpak' willen wij het verschil maken voor een nieuwe generatie en tegelijkertijd de wijken elke dag een stukje beter maken.

De kloof dichten in Arnhem-Oost

Die aanpak is een zaak van lange adem. Niet alleen omdat er grote opgaven liggen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid, maar juist omdat multiproblematiek zich in Arnhem-Oost ophoopt, en verschillende problemen van invloed zijn op elkaar. Er bestaat een grote kloof tussen wijken in Arnhem-Oost en andere wijken in ons land. We willen die kloof dichten met een integrale aanpak die een brug slaat tussen sociale en fysieke opgaven. We sluiten bondgenootschappen met partners die nodig zijn om het verschil te maken: bewoners, ondernemers, corporaties, onderwijs, zorgverleners, welzijn en overheid. Waar we letterlijk bouwen aan en in de wijk, zorgen we dat dit voor wijkbewoners leer-, stage- en werkplekken oplevert. We verbinden bestaande functies: zo kan een school een community voor de wijk worden die bijdraagt aan het algehele pedagogische klimaat, met gelegenheid voor kunst en cultuur. En de openbare ruimte een plek waar gewerkt wordt aan meer sporten, bewegen en gezondheid.

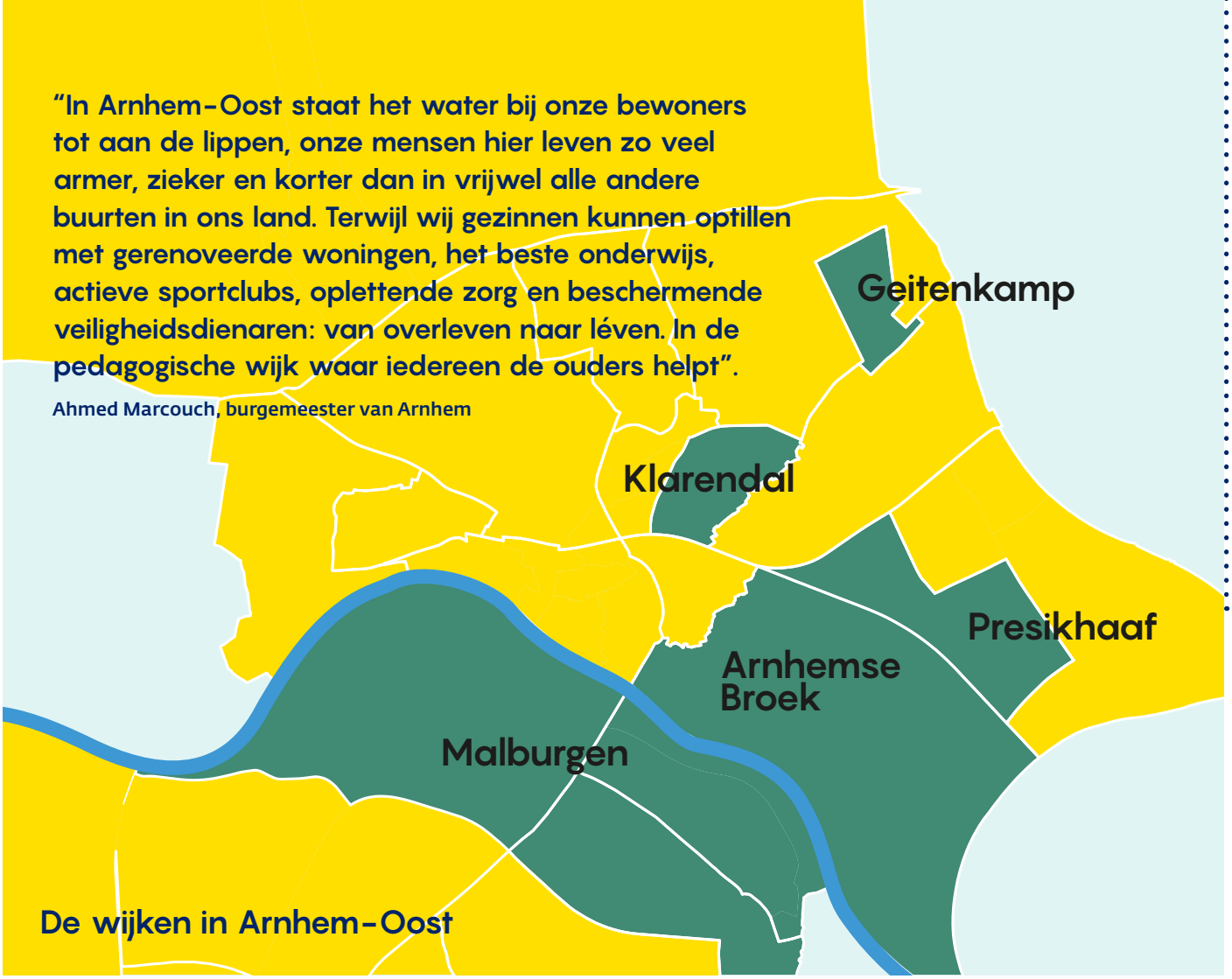

Karakteristiek karakter

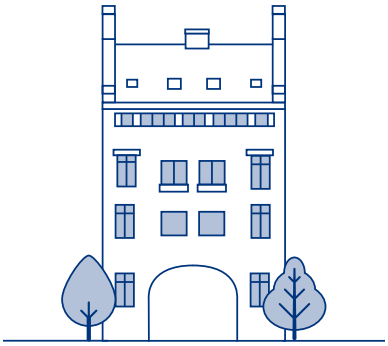
Arnhem-Oost is één gebied, maar bestaat uit wijken met allemaal opvallende karakteristieken, en een onmiskenbaar eigen karakter. Van honderdjarig tuindorp met beschermd stadsgezicht tot de eerste nieuwbouwwijk van Arnhem-Zuid. Van ons-kent-ons cultuur tot anonimiteit in hoogbouw. Met grote verschillen in bevolkingssamenstelling, van bijna volledig autochtone wijk tot buurten met enorm veel verschillende etniciteiten. Allen met een bepaalde 'wijktrots', maar ook oog voor problemen die de wijk parten spelen. De ingrepen per wijk hangen samen met het bijzondere karakter. Waarbij we in Geitenkamp de ontmoetingsfunctie van het illustere Marktplein willen herstellen en de kenmerkende kleine huizen uit begin vorige eeuw willen verduurzamen, maakt in Malburgen juist het opkopen van overlastgevende panden een groot verschil in de leefbaarheid. Dat gaat steeds samen met sociaal beleid, zoals energie-armoede aanpakken, opvoedondersteuning, taallessen, jongerenwerk en extra leertijd op school. We doen dit alles ook op een manier die karakteristiek is voor Arnhem: met grote inbreng en betrokkenheid van bewoners.

Maatregelen Volkshuisvestingsfonds

De maatregelen die het Volkshuisvestingsfonds mogelijk maakt, zijn grote en noodzakelijke stappen in de aanpak die wij de komende decennia in Arnhem-Oost inzetten. Ze sluiten naadloos aan op doelstellingen van de City Deal 'Energieke wijken, duurzaam en sociaal' en verdere uitvoering van de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. De wijken in Arnhem-Oost worden hierdoor een thuis waar je kansrijk opgroeit, fijn woont en waar je omgeving je opstuwt in plaats van omlaag trekt. Met het renoveren van de woningvoorraad wordt het wooncomfort verbeterd en het woonklimaat gezonder. Het maakt een einde aan schimmelwoningen, vermindert woonlasten en maakt woningen duurzamer en toekomstbestendiger en zorgt voor een enorme vermindering van de CO_2-uitstoot. We halen overlast weg en brengen een nieuw en divers woningaanbod terug. De directe leefomgeving wordt hierdoor veiliger, groener, gezonder en biedt een mooie aanleiding om elkaar te ontmoeten. Terwijl we dit allemaal doen, komen we achter de voordeur van mensen in Arnhem-Oost om daar te helpen met hun dagelijkse stress.

Geitenkamp

Geitenkamp is tussen 1920 en 1930 gebouwd op de stuwwallen van Arnhem. In de volksmond de “Geitenbult” genoemd. Het is een bijzondere wijk en een zeldzaam voorbeeld van pittoreske stedenbouw. Doordat de wijk is opzet als tuindorp, de hoogteverschillen en bouwstijl is Geitenkamp onderscheidend ten opzichte van andere Arnhemse wijken. De wijk werd vanwege de afgezonderde ligging ontworpen als een zelfstandig stadsdeel met eigen voorzieningen, zoals een marktplein, winkels, scholen en een kerk. Met circa 2.000 woningen behoort de Geitenkamp tot Nederlands grootste, gemeentelijke, sociale woningbouwprojecten uit de jaren twintig.

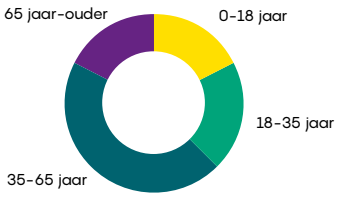
De urgentie

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In Geitenkamp staan de kleinste woningen van Arnhem. Aanpassingen aan woningen zijn lastig uit te voeren, omdat het stadsgezicht beschermd is. Ten opzichte van andere Arnhem-Oost wijken is er veel sociaal contact. Het percentage autochtone inwoners beslaat bijna drie kwart van de inwoners. Bijna de helft is laagopgeleid en heeft een slechte lichamelijke en mentale gezondheid. Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze hierdoor niet mee kunnen komen in de maatschappij. Het aantal bewoners dat gebruik maakt van hulpverlening is hoog en bijna een derde maakt gebruik van armoederegelingen. Bewoners kennen elkaar goed, er is een dorpsgevoel, maar ervaren de wijk niet als een gezellige, saamhorige wijk. Ze hebben een eigen normenkader ontwikkeld.

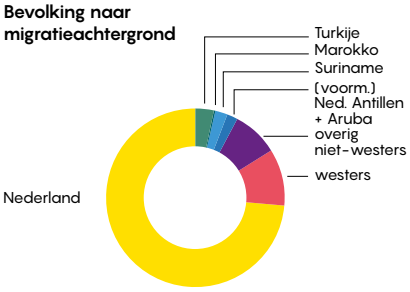

Geitenkamp feiten & cijfers

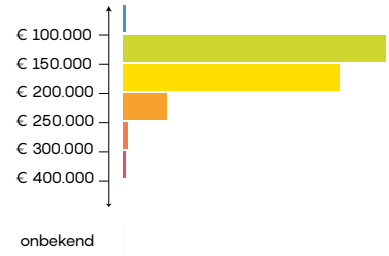
Bevolking naar leeftijdsklassen

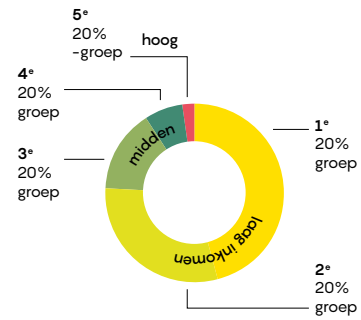
Bevolking naar migratieachtergrond

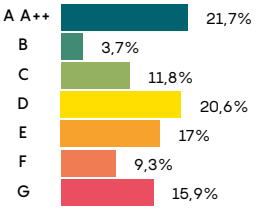
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

“Toen wij de winkel nog hadden en er grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op.”

Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Kinderen zeggen vaak dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Veel partners uit de stad werken er samen met vrijwilligers hard aan om deze generatiepatronen te doorbreken. Zo is Jongerencentrum de Sperwer, onderdeel van Rijnstad, al meer dan 40 jaar een plek voor de jeugd. Sportbedrijf Arnhem verzorgt sport- en spelactiviteiten waarin bewegen, gezondheid en ontmoeten centraal staan. Buurtcentrum De Beijer, hoger op de bult, richt zich juist op eenzame ouderen. Ook is er een leerwerkplek Proeflokaal Enjoy en Learn! waar horecatalent wordt ontwikkeld.
Er is steeds meer verloedering, er heerst een gevoel van onveiligheid en alcohol- en drugsoverlast neemt toe. De incidenten rond de jaarwisseling met vuurwerk en vernielingen dragen bij aan dit gevoel.

Verduurzaming particulier woningbezit

In Geitenkamp gaan we aan de slag in twee deelbuurten. Een deelbuurt met particuliere woningen en een deelbuurt met gespikkeld bezit. Bij het particuliere blok gaat het om woningen met vooral label F en G en voorzien we 3 labelsprongen. Bij het gespikkeld bezit lopen de labels uiteen van C tot G. Hier gaat het om 3 sprongen of tot label B. Waar mogelijk lopen we samen op met de renovatieplannen van corporaties. In Geitenkamp benaderen we circa 200 huishoudens.

Het Marktplein: een belangrijke ontmoetingsfunctie voor de wijk

Het Marktplein heeft een belangrijke ontmoetingsfunctie. Oudere Geitenkampers doen er hun dagelijkse rondje winkels en kopen bewust lokaal bij de supermarkt, de slager, bakker, slijter en bloemist. Ook horecazaken zijn op het plein te vinden. Op zaterdag is er is een kleine markt. Vanwege de beperkte mobiliteit van bewoners door een laag inkomen is het belangrijk dat er winkels voor dagelijkse benodigdheden blijven. Het Marktplein staat hiermee voor een fikse uitdaging. Meer winkeliers vertrekken omdat ze nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden. Het plein is versteend en wordt gebruikt als parkeerplaats. Hiernaast zijn veiligheid en overlast aandachtspunten op het plein. Voor de leefbaarheid is het belangrijk dat het Marktplein zijn ontmoetingsfunctie terug krijgt. Belangrijk daarbij is dat de huidige supermarkt wordt vergroot omdat deze te klein is om te overleven. Zonder supermarkt dreigen andere winkels ook te verdwijnen. De corporaties, provincie, winkeliers, wijkbewoners en gemeente hebben een concept ontwikkeld voor het Marktplein. Deze opgave wil de gemeente parallel aan de renovatie-aanpak oppakken. De gemeente zal hiervoor opzoek gaan naar financiële middelen om ook hier tot uitvoering te komen. Zo slaan wij nog beter de brug tussen de fysieke en sociale opgave.

Klarendal

Klarendal feiten & cijfers

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Meer dan de helft is corporatiebezit. Het eerste deel werd in 1830 gebouwd. Klarendals trots, de Klarendalse Molen, werd in 1870 verplaatst naar de wijk. Karakteristiek zijn het Luthers Hofje uit 1860 en de Mussenbuurt uit 1911 in het hogere deel van Klarendal. Roerige momenten in de Klarendalse geschiedenis waren het oproer tegen de verloedering in 1970 en de drugsopstand in 1989. In 1970-1980 werd in het kader van stadsvernieuwing grootschalig gesaneerd in het zuiden van de wijk. Er verscheen aan de Klarendalseweg een klein winkelcentrum. In 2007 werd de wijk tot zogeheten Vogelaarwijk bestempeld. Gemeente Arnhem heeft samen met Volkshuisvesting plannen ontwikkeld om verpauperde panden en panden met ongewenste bestemming op te kopen en om te vormen tot kleine modewinkels. In mei 2008 kwam onderaan de Klarendalseweg dit 'modekwartier' gereed. De ambitie is om van Klarendal een Notting Hill in het klein te maken.

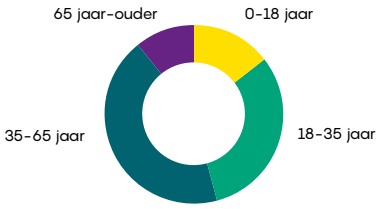
De urgentie

Klarendal heeft een jonge bevolking met meer 20-65 jarigen en minder 65+-ers. Vooral in Klarendal-Zuid en Noord komt veel armoedeproblematiek voor en deze buurten scoren hoog op het risico van verslechtering in de komende jaren. Het hoge gebruik vanuit de Jeugdwet en het hoge percentage voortijdig schoolverlaters is een belangrijk aandachtspunt. Veel jongeren zien namelijk weinig perspectief. Daarnaast speelt veiligheid een belangrijke rol. Twee op de vijf inwoners voelt zich wel eens onveilig en men ervaart meer overlast dan gemiddeld. Die overlast bestaat vooral uit sociale overlast op straat, veroorzaakt door alcohol- en drugsgebruik.

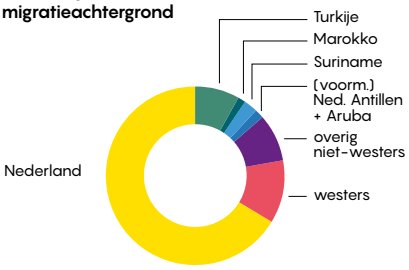
Positief is dat men zich meer dan in andere Arnhem-Oost wijken verbonden voelt met de wijk. Mensen kennen elkaar goed. Ondanks het onveiligheidsgevoel, denken veel inwoners dat Klarendal de komende jaren vooruit gaat. Dit laat zien dat het een veerkrachtige wijk is. De gemeente werkt met de partners in de wijk aan opvoedingsondersteuning en kansrijk opgroeien voor kinderen. Verder loopt er een Aanpak drugscriminaliteit en overlast. Onderdeel daarvan is de inrichting van de openbare

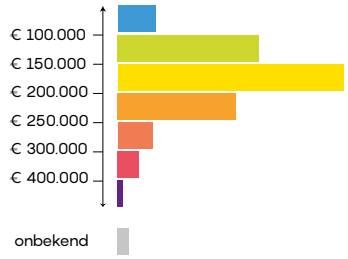
Bevolking naar leeftijdsklassen

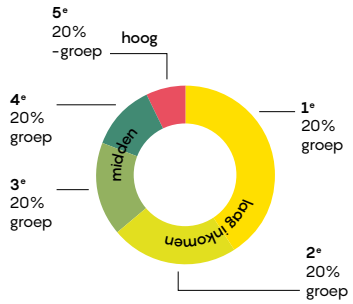
Bevolking naar migratieachtergrond

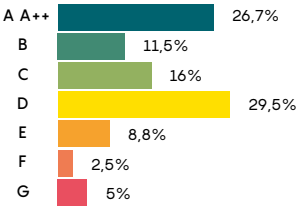
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

“Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt.”

Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkTeam

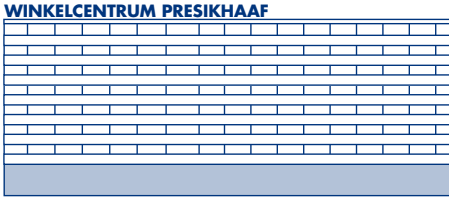
ruimte en het wegnemen van kruipdoor/ sluipdoor routes.

Verduurzaming particuliere woningen

We gaan aan de slag in vier deelbuurten van Klarendal. In twee deelbuurten is de ruime meerderheid particulier bezit met label G en gaan we 3 labelsprongen maken. In een deelbuurt is het grootste gedeelte particulier bezit, met wisselende labels. Hier gaan we 3 labelsprongen maken of isoleren tot label B. In een deelbuurt is sprake van gespikkeld bezit. De labels lopen hier ver uiteen. We gaan hier 3 labelstappen maken of isoleren tot label B. Bij het gespikkeld bezit gaan we waar het kan optrekken met woningcorporaties. In totaal benaderen we 837 particuliere woningeigenaren.

De Leuke Linde

De Leuke Linde is een plek die niet meer weg te denken is uit de wijk. In de jaren ’80 groeide: ‘De Leuke Linde’ uit tot een begrip. Halverwege de jaren ’90 maakte een groep vrijwilligers een omvangrijk en kostbaar herinrichtingsplan. De bouwspeelplaats was verouderd, toestellen moesten vervangen door betere, meer avontuurlijke ook voor verschillende doelgroepen. Het plan bleek een groot succes. “De Leuke Linde” onderging een ware gedaantewisseling en in 1997 werd een bijna compleet nieuwe speelvoorziening heropend. De Leuke Linde werkt veel samen met het Kinderwerk in het MFC Klarendal en Sportbedrijf Arnhem. De laatste jaren kampt De Leuke Linde met verloedering ondanks de bevlogenheid van de vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten voor deze plek. Er is meerdere malen brand gesticht en hoewel dit hersteld is, is het effect ervan nog duidelijk zichtbaar, zo ook het effect van de stijgende drugsoverlast. Daarom willen wij als gemeente, buiten de aanvraag van het Volkshuisvestingsfonds om gaan inzetten op een forse herwaardering van deze plek. We willen kwalitatief en kwantitatief groen toe voegen en daarmee een bijdrage leveren aan de biodiversiteit, klimaatadaptatie, de behoefte aan ontspanning en ontmoeten, leefbaarheid en veiligheid. Dit willen we doen samen met de vrijwilligers van De Leuke Linde en met bewoners uit de wijk.

Presikhaaf west

Begin van deze eeuw is de herstructurering van Presikhaaf 1 en 2 opgepakt. Deze herstructurering is grotendeels aan Presikhaaf 3 voorbij gegaan. Een klein deel van Presikhaaf 2 rondom de winkelstrip aan de Volkerakstraat dient nog te worden opgepakt. Presikhaaf 3 is een jaren ‘60 woonbuurt met rationele verkaveling met open bouwblokken en strokenverkaveling. Een open structuur met lange zichtlijnen en relatief veel openbaar groen. Dit is vooral ‘kijkgroen’ en is op veel plekken sleets. De mogelijkheden voor ontmoeten, spelen en bewegen in de openbare ruimte zijn beperkt, terwijl hier veel ruimte voor is. Een groot deel is corporatiebezit waarbij een deel van de grond is vervuild. Sanering wordt hierdoor onderdeel van de herstructurering van het corporatiegedeelte.

De sociale balans, gemengde woningvoorraad en inrichting van de openbare ruimte heeft in dit deel van Presikhaaf nauwelijks aandacht gekregen. Met professionals en bewoners uit de wijk werken in het kader van de Woondeal aan een Ontwikkelperspectief: een samenhangend kader waarbinnen de afzonderlijke ontwikkelingen in Presikhaaf 3 in een eigen traject verder ontwikkeld kunnen worden. Daarmee wordt aangehaakt op de ambities ten aanzien van leefbaarheid, duurzaamheid en versnelling van de woningbouwopgave.

De urgentie

Presikhaaf 3 kampt met veel grootstedelijke problematiek. De buurt heeft een relatief laag gemiddeld inkomen, kent veel gezinnen in de bijstand en bijna een derde van de kinderen groeit op in armoede. Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid en hebben hierdoor weinig perspectief. Inwoners zijn sterk georiënteerd op de gemeenschap waar ze toe behoren maar verder is er veel anonimiteit in de wijk en tussen gemeenschappen. De leefbaarheid staat onder druk en inwoners ervaren een

“De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn.”

Nabil el Malki werkt bij Presikhaaf University

wijk zonder uitstraling met verloedering en overlast. Er worden belemmeringen ervaren om buiten te spelen terwijl er voldoende speelplekken zijn. Wel ervaren inwoners hulp en support van binnen hun eigen gemeenschap. In de wijk is Presikhaaf University actief. Een groep jonge begeleiders van diverse achtergronden, leeftijden, opleidingsniveau die veelal woonachtig zijn in Presikhaaf. De begeleiders helpen kinderen bij hun huiswerk en sport, geven ze vertrouwen. De ontwikkeling van jeugd van Presikhaaf stellen ze hierbij centraal.

Verduurzamen particuliere woningvoorraad

We gaan in drie delen van Presikhaaf 3 aan de slag. In een deelbuurt zijn alle ruim 350 woningen particulier bezit. Voor de VvE’s in deze buurt hebben we een maatwerkaanpak. Het gaat hier met name om woningen met label E en maken een sprong naar label B.

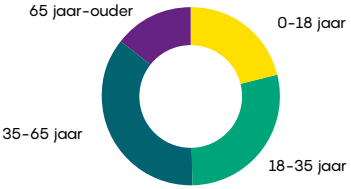
In een andere deelbuurt is het meer een mix. Aan de oost kant zit gespikkeld bezit en aan de west kant zijn het particuliere woningen, waaronder ook VvE’s. De energielabels lopen hier nogal uiteen. De meeste woningen nemen een stap van label E naar label B. Een aantal gestapelde woningen hebben nu label F of G en maken 3 labelsprongen. We nemen ook de VVE’s van winkelstrips mee aan de Volkerakstraat (label E naar B) en aan de Bitterstraat (label G naar D). In totaal benaderen we 480 huishoudens.

Co-creatie Buurttuinen en aanpak achterkant situaties

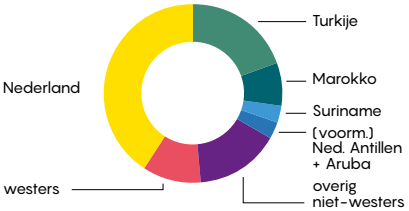
Tussen de Keulse slag en Bontekoestraat ligt veel openbare ruimte. Van dit gebied maken wij gemeenschappelijke tuinen voor buurtbewoners. Hiernaast maakt de opzet van de wijk dat er veel ‘achterkantsituaties’ grenzen aan het openbaar groen. Deze zijn in veelal niet van goede kwaliteit wat de uitstraling niet ten goede komt. Je ziet aan de hoeveelheid zwerfafval dat men weinig zorgdraagt voor de eigen leefomgeving. Met de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds willen we deze plekken een impuls geven op het gebied van klimaatadaptatie (vergroenen) en de sociale cohesie (verlevendigen).

Door met de omwonenden plannen te maken leren bewoners elkaar (beter) kennen, wordt de ruimte aantrekkelijker. Het eigenaarschap wordt vergroot en ze worden weer trots op hun leefomgeving. Met verhalen over herinneringen aan ‘buiten spelen’ of ‘buiten zijn’ van bewoners maken we een vertaling in type beplanting en mogelijke objecten en activiteiten.

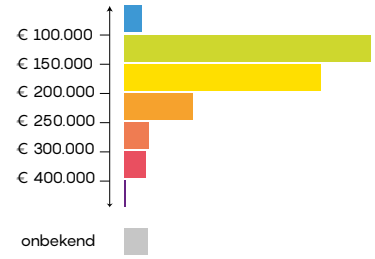
Bevolking naar leeftijdsklassen

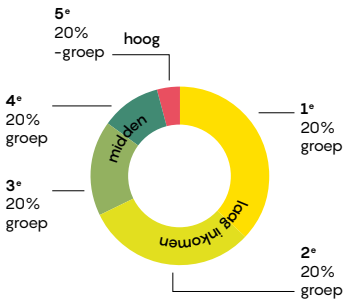
Bevolking naar migratieachtergrond

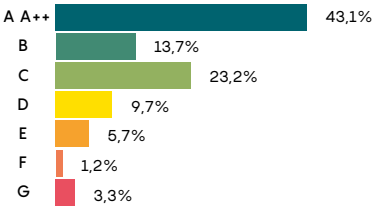
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

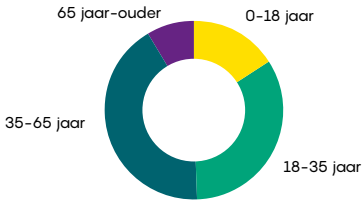
Arnhemse Broek
feiten & cijfers

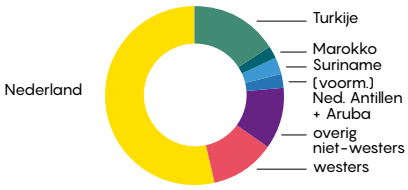
Arnhemse Broek

Het laaggelegen Arnhemse Broek werd vanaf de jaren 20' vorige eeuw ontwikkeld als woon- en industriegebied en bestaat uit de buurten 't Broek, Statenkwartier, Van Verschuerwijk, Rijnwijk en Nieuwe Kadekwartier. De Van Verschuerwijk is een bijzondere buurt. Het is het 2e woningwetcomplex in Arnhem en is zowel een gemeentelijk- als Rijksmonument. De wijk is gebouwd tussen 1911 en 1913 en is in de afgelopen jaren volledig gerestaureerd door Volkshuisvesting. Meer dan de helft van de woningen in Arnhemse Broek is corporatiebezit. Een groot deel van de corporatiewoningen is de afgelopen jaren gerenoveerd. Mede door oplevering van Het Nieuwe Kadekwartier is er een stijging van particulier bezit. De buurten onderling hebben weinig binding met elkaar. Inwoners zijn relatief ontevreden over de woonomgeving en voorzieningen in de wijk. De kwaliteit van de openbare ruimte is slecht en er ontstaat steeds meer verloedering.

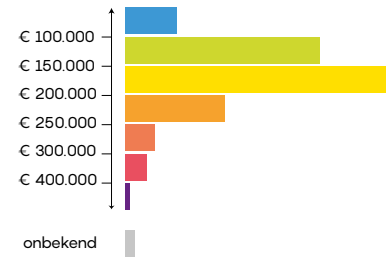
Bevolking naar leeftijdsklassen

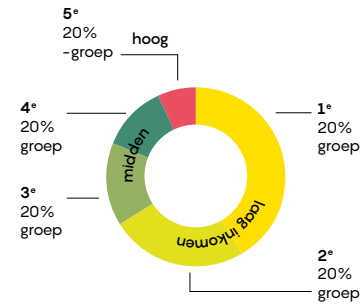
Bevolking naar migratieachtergrond

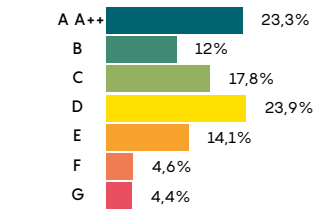
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

De urgentie

Arnhemse Broek is een wijk met 106 etniciteiten. Vooral in 't Broek domineren de woonculturen van de Turkse gemeenschap en die van de autochtone Broekenaren. Er heerst een bijzondere en hechte cultuur waarbij bewoners elkaar kennen en voor elkaar opkomen. De wijk kent sociale problemen. Er is werkloosheid en het aantal bijstandsuitkeringen is hoog. Armoede is hier een van de grootste problemen, bijna een derde van de kinderen groeit op in een gezin met een laag inkomen. Er is sprake van laaggeletterdheid en licht verstandelijke beperking onder de inwoners.

Ook op buurtniveau is weinig gevoel van verbondenheid. Ondanks de lage sociale cohesie en kracht voelen inwoners zich niet eenzaam. Kinderen kampen met gezondheidsproblemen als overgewicht en een derde van de kinderen rookt. Het welzijn van kinderen in de wijk is hiermee een grote zorg die vanuit ons Team Leefomgeving veel aandacht krijgt. De criminaliteitscijfers zijn hoog. Toch lijkt het gevoel van onveiligheid vanuit cijfers minder te worden. De wijk heeft te kampen met verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast door de lokale jeugd. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de

toekomst en het eigen kunnen. Verschillende instanties als het Sportbedrijf Arnhem, scholen, bewoners, ondernemers en wijkprofessionals richten zich op verschillende acties om de leefbaarheid, gezondheid en veiligheid aan te pakken en kinderen gelijke kansen te bieden. Zo helpt Gezond Onderweg (GO!) ouders en kinderen bij het aanleren van een gezonde leefstijl. Samen met vrijwilligers uit de wijk wordt gewerkt aan het verminderen van het aantal weesfietsen en scooters. De gemeente ondersteunt de projecten van de projectgroep Groen in het Arnhemse Broek.

Verduurzamen particulier woningbezit

In totaal benaderen we aan de Johan de Wittlaan e.o. bijna 650 woningeigenaren. Binnen deze buurt zien we een heel aantal gestapelde woningen met label G. Hier gaan we voor 3 labelsprongen. Daarnaast is er nog een heel aantal rijwoningen met labels E tot G. Ook daar maken we 3 labelsprongen of gaan we tot label B.

Gezondheid, bewegen en ontmoeten voor jong en oud

Er zijn weinig faciliteiten voor bewegen en ontmoeten in de wijk. We merken dat dit voor de bewoners een gemis is. De verbouwing van de Symfonie wordt in 2021 afgerond. Zo krijgt het Arnhemse Broek een meer toegankelijk en herkenbaar wijkcentrum dat tegemoet komt aan de vraag van bewoners voor ontmoetingsruimten in de buurt. Uit gezondheidsoverweging, maar ook vanwege overlast door verveling is er een grote behoefte aan plekken die de jeugd uitdagen tot bewegen. Ook is het belangrijk dat de plekken veilige zijn en verspreid zijn over de wijk zodat ze snel even bezocht kunnen worden. Dit zorgt ervoor dat ook jonge kinderen nog even net voor of na het eten naar buiten kunnen om hun energie kwijt te raken. Dit draagt niet alleen bij aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid maar ook aan de leefbaarheid en veiligheid in de wijk. Waar deze openbare ruimte grenst aan particuliere woningen gaan wij aan de slag om ook deze ambitie te realiseren.

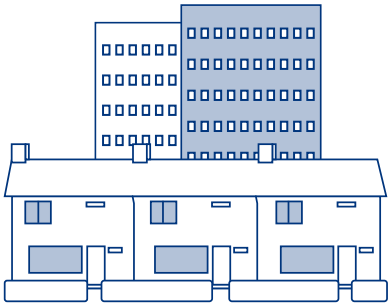
"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

Helen Meijrink, trotse bewoner en lid wijkplatform

Malburgen

Malburgen werd de eerste naoorlogse 'nieuwbouwwijk' ten zuiden van de Rijn. Ontworpen als 'tuinwijk' waar mensen woonden in het groen. Veel woningen hadden een eigen moestuin. Helaas is zowel in de openbare ruimte als in tuinen het groene karakter grotendeels verdwenen. Flatgebouwen, pleinen, straathoeken en winkelcentra zijn versteend en zien er verwaarloosd uit. Ondanks alle inspanningen die zowel sociaal, economisch als fysiek zijn gedaan, vanuit de Vogelaar-aanpak, is het niet gelukt te voorkomen dat Malburgen zich verder heeft ontwikkeld tot een wijk met veel sociale problemen.

De urgentie

Er is veel onvrede over de woonomgeving; er is sprake van sociale overlast, vernieling en verloedering. Malburgen kent veelal per straat een eigen cultuur, waardoor de leefbaarheid onder druk staat, bijvoorbeeld omdat zogenoemde 'wijkkoningen' de dienst uitmaken. Inwoners voelen zich sociaal en emotioneel eenzaam en weinig verbonden met de wijk. Rolmodellen ontbreken waardoor inwoners niet met een ander perspectief in aanraking komen. Er is behoefte aan ontmoetingsplekken, want voor de verschillende etniciteiten is ontmoeten essentieel.

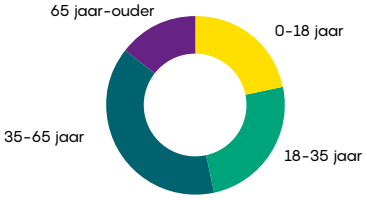
In Malburgen wonen meer dan 50 verschillende etniciteiten waardoor er veel verschil is in normen en waarden. Dit maakt het des te complexer om bewoners in harmonie te laten samen leven, zeker als hun leven op veel punten niet op orde is. In Malburgen is bijna de helft van de inwoners laag opgeleid en er wonen veel mensen met een licht verstandelijke beperking. Van de bijna 20 duizend inwoners in Malburgen, maakt bijna een vijfde gebruik van armoederegelingen. Verder zijn er problemen als gezondheidsbeperkingen en taalachterstanden. De afgelopen jaren zien wij een positieve ontwikkeling in het aantal inwoners dat zich samen met (vrijwilligers)organisaties

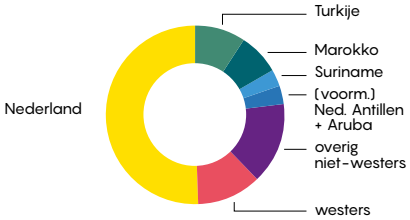

Malburgen feiten & cijfers

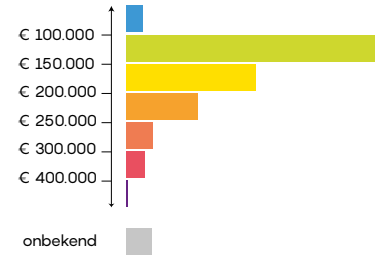
Bevolking naar leeftijdsklassen

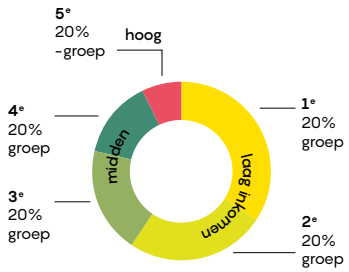
Bevolking naar migratieachtergrond

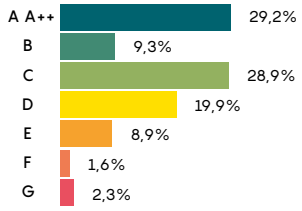
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

Mariken Goris, directeur Monchyschool

actief inzet voor de wijk. Zo verbindt het AM-Supportteam op een effectieve manier sport aan sociale, educatieve en maatschappelijke initiatieven om jongeren een betere kansen te bieden. Vanuit "het Huis voor de Wijk" werken organisaties samen met wijkbewoners aan een sterker Malburgen. Eén hiervan is Empowering Nisa, die jonge meiden leert gebruik te maken van hun eigen kracht zodat ze onderdeel worden van de samenleving. Onze integrale aanpak voor Malburgen zal inwoners de mogelijkheid bieden zelf aan de slag te gaan met hun welzijn, gezondheid en de leefbaarheid in de buurt!

Verduurzaming particuliere woningen

In Malburgen zijn weinig (sociale) koopwoningen waardoor de doorstroming ontbreekt. Bij veel woningeigenaren staat het water aan de lippen. Laat staan dat men geld heeft om de woning te verduurzamen. Recent aanbod van de corporatie aan woningeigenaren van de Vissenbuurt om mee te liften op de verduurzamingsplannen werd een teleurstelling. Dit ondanks dat er vanuit de gemeente een kleine financiële bijdrage en begeleiding beschikbaar werd gesteld bovenop de subsidie voor verduurzaming vanuit het rijk. Het gat was te groot en onoverbrugbaar voor de meeste eigenaren. In Malburgen gaan aan de slag in 11 deelbuurten. In 5 deelbuurten met gespikkeld bezit samen optrekken met de verduurzamingsplannen van de corporatie. In 4 deelbuurten gaan we aan de slag met het specifiek benaderen van VvE's. En in 4 deelbuurten gaan we van start met een renovatie aanpak voor alleen particulieren. In 2 deelbuurten zit een overlap in aanpakken. In totaal gaan we bijna 1.270 woningeigenaren benaderen.

Groene Lint als verbinding waar het goed toeven is

Met inbreng van bewoners gaan we de meest versteende plekken ontharden, openbaar groen versterken, uitbreiden en met elkaar verbinden waardoor er een groene verbindingsroute ontstaat tussen de verschillende woon- en groengebieden. Dit draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie en leefbaarheid. Met als kers op de taart een groene ontmoetingsplek rondom het Monchyplein waar alles samenkomt en waarmee Park Malburgen West en Immerloo-park met elkaar worden verbonden. Hiermee ontstaat een groene wandelroute door de wijk waar bewoners kunnen spelen, wandelen, bewegen en elkaar kunnen ontmoeten.

Bijlage 1: Toets Aanvraag Volkhuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds (zaaknummer)

[De Kaders zijn g*eamendeerd door de Gemeenteraad vastgesteld op 15 mei 2019]*

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Volkshuisvestingsfonds uit het Klimaatfonds
Voorwaarden voor bestedingen	1. Passend binnen het doel van de BR Duurzaam Arnhem. 2. In lijn met het bestedingsperspectief. 3. Een zo mogelijk kwantitatieve toelichting hoe de besteding bijdraagt aan (één van de) doelen van het fonds 4. Investeringen worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. Een beperkt deel van de investeringen kan buiten de gemeente, maar binnen de regio Arnhem Nijmegen worden ingezet. 5. Er wordt aangeven in welke mate de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen van betrokken instellingen / sectoren, uit besparingen op energie en/of uit bijdragen van andere overheden en derden 6. Het is duidelijk welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Risico's zijn beschreven. 8. Waar mogelijk wordt 'social return on investment' onderdeel van de opdrachtverstrekking 9. Uitgangspunt voor besteding is het multiplyer-effect, waarbij andere partijen meefinancieren, zoals provincie, rijk, bewoners en/of bedrijven. 10. Uitgangspunt is dat kosten voor bewoners minimaal gelijk blijven of dalen door een lagere energierekening.	1. De aanvraag Volkhuisvestingsfonds draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van NEMiA en voldoet zodoende aan het doel van BR Duurzaam Arnhem: Het project zorgt voor verlaging van de CO2-uitstoot én voor lagere energiekosten van huiseigenaren en vergroting van het wooncomfort. 2. De aanvraag Volkshuisvestingsfonds is in lijn met het bestedingsperspectief aangezien het bijdraagt aan het realiseren van de energietransitie in wijken (De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie, april 2019 en het programmaplan NEMIA 2020-2030, 29 januari 2020). 3. In de aanvraag Volkhuisvestingsfonds werken wij aan de isolatie van 1.754 particuliere woningen in Arnhem-Oost met de slechtste energielabels met minimaal 3 labelsprongen (besparing circa 0,9 Kton CO2 per jaar na realisatie). 4. Het gaat om bereiken van woningeigenaren die zelf niet of nauwelijks in staat zijn hun woning te verduurzamen en het doorvoeren van isolerende maatregelen in woningen in Arnhem. 5. De investeringen worden deels gedaan door particuliere woningeigenaren. Het overgrote deel wordt opgebracht door de bijdrage van het Rijk, Provincie, en vanuit het klimaatfonds. 6. Gemeente is verantwoordelijk voor uitvoering binnen bestaande kaders. 7. In de collegenota zijn de risico's beschreven. Naast het risico dat het Rijk de aanvraag niet honoreert is draagvlak onder de bewoners is het grootste risico waarvoor wij beheersmaatregelen hebben geformuleerd door middel van een zorgvuldig participatief proces. 8. Arnhem-Oost en deze aanvraag in het kader van Volkhuisvestingsfonds biedt een kans om Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten. Dat kan zowel in de voorbereidingsfase als energie-coaches als in de uitvoeringsfase. 9. De bijdrage van het Rijk dekt voor het overgrote deel de kosten. 10. Uitgangspunt is dat de renovatie en isolatiemaatregelen een positief effect hebben op de verlaging van de woonlasten.

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Volkshuisvestingsfonds uit het Klimaatfonds
Bevoegdheid voor het doen van bestedingen	11. Bestedingsvoorstellen van meer dan €500.000,- worden ter goedkeuring aan de raad voorgelegd. Voor het overige is het college bevoegd.	11. Het voorstel voor besteding van €2,0mln. wordt hiermee voorgelegd aan de raad.
Verantwoording van de bestedingen	12. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus 13. Het bestedingsperspectief wordt jaarlijks aangepast.	12. wordt meegenomen in de P&C-cyclus. 13. wordt doorlopende gemonitord.

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 512225

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 maart 2021, nummer: 512225;

gelet op artikel 160 van de Gemeentewet;

gezien het amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39);

gezien het amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40);

besluit:

1. De publieke bijdrage voor het werk van EcoVrede uit te drukken in de voor hen belangrijkste randvoorwaarde: 500 tot 1.000 m2 ruimte in Arnhem.
2. Hierbij in 2022 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro als maximale bijdrage, max. 10.000 euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast in 2023 een incidentele subsidie van 30.000,- euro (of een x/12 deel daarvan) beschikbaar te stellen. Bedragen worden beschikbaar gesteld op basis van heldere subsidievoorwaarden.
3. De bijdragen voor 2022 en 2023 te dekken binnen het armoedebudget.
4. De afspraken eind 2022 te evalueren en dan te beslissen over voortzetting van de subsidie per 1 juli 2023.

De griffier, De voorzitter,

De waarde van EcoVrede

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	512225
Portefeuillehouder:	Louwers

Aan de gemeenteraad, 14 juli 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van Iperen (D66), Hutten (CDA), Maref (VVD), Dilekci (Denk VA), Jansen (ChristenUnie), Hobbelen (AOP), De Groot (PvdD), De Vries (PvdA), Prinsen (GroenLinks), Çetintaş (SP), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal).
De fractie van de PVV was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Verder aanwezig: Louwers (wethouder), Smits (bestuursadviseur)

Besproken amendementen en moties
- amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39) van de fracties D66, SP en Partij voor de Dieren
- amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP
- motie "Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven" (21M154) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP
- motie "Eenmalige uitzondering voor EcoVrede" (21M159) van de fracties VVD en Arnhem Centraal

Verloop
- De wethouder kan positief preadviseren over amendement 21A39.
- De wethouder kan positief preadviseren over amendement 21A40 voor zover dit strekt tot ondersteunen met informatie en advies en netwerk.
- De fractie van het CDA dient de motie 21M159 mede in.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M2 behandeling is afgerond.

De raadsadviseur, De voorzitter,

P. Wielaard J. van der Loo

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	De waarde van EcoVrede
Wijzigingsvoorstel van	Patrick van Iperen - D66 Abdurrahman Cetintas – SP Leo de Groot – Partij voor de Dieren
Titel van het wijzigingsvoorstel	Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede
Nummer Zaaknummer	**21A39** 512225

De volgende raadsleden stellen de volgende veranderingen in het raadsvoorstel voor:

1. De volgende beslispunten:

3. Hierbij in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro (of een x/12 deel daarvan) als maximale bijdrage, max 10.000,- euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast in 2022 een incidentele subsidie 30.000,- euro beschikbaar te stellen. Bedragen worden beschikbaar gesteld op basis van heldere subsidievoorwaarden.
4. De bijdragen voor 2021 en 2022 te dekken binnen het armoedebudget.
5. De afspraken rond de zomer van 2022 te evalueren en dan te beslissen over voortzetting van de subsidie.

te wijzigen naar:
3. Hierbij in 2022 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro als maximale bijdrage, max. 10.000 euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast in 2023 een incidentele subsidie van 30.000,- euro (of een x/12 deel daarvan) beschikbaar te stellen. Bedragen worden beschikbaar gesteld op basis van heldere subsidievoorwaarden.
4. De bijdragen voor 2022 en 2023 te dekken binnen het armoedebudget.
5. De afspraken eind 2022 te evalueren en dan te beslissen over voortzetting van de subsidie per 1 juli 2023.

2. Op pagina 3 van het raadsvoorstel onder kanttekening 3.2 '*Het lukt EcoVrede niet tijdig andere ruimte vinden'* 1 september te wijzigen naar 1 januari 2022.

3. Op pagina 4 van het raadsvoorstel onder 'Uitvoering' bij het tweede punt de datum te wijzigen van 1 september 2021 naar 1 januari 2022.

Toelichting: Vanwege de besluitvormingsproces van de gemeenteraad neemt de gemeenteraad later een besluit over de toekomst van EcoVrede dan was voorzien in het raadsvoorstel. Het is voor EcoVrede onmogelijk om op 1 september 2021 de beide locaties waar zij nu gebruik van maken te verlaten en daarbij ook een nieuwe geschikte locatie te vinden per 1 september 2021. Daarom stellen de indieners voor om alle opgenomen termijn in het raadsvoorstel op te schuiven.
Patrick van Iperen - D66 Abdurrahman Cetintas – SP Leo de Groot – Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

Voor 30

Tegen 6

Amendement "Tijd om ruimte te vinden voor EcoVrede" (21A39)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	De waarde van EcoVrede
Wijzigingsvoorstel van	Patrick van Iperen - D66 Leo de Groot – Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas – SP
Titel van het wijzigingsvoorstel	Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede
Nummer Zaaknummer	21A40 512225

De onderstaande raadsleden stellen de volgende verandering in het raadsvoorstel voor:

1. Op pagina 4 van het raadsvoorstel onder ‘Uitvoering’ aan het eerste punt de volgende zinnen toe te voegen:

- De gemeente heeft bij het vinden van een geschikte locatie een ondersteunende rol. De gezamenlijke inzet is om EcoVrede te behouden voor Arnhem.

Toelichting:

EcoVrede heeft (meer)waarde voor Arnhem en zeker voor inwoners die tussen wal en schip vallen. Dit blijkt ook uit de rapportage ‘De waarde van EcoVrede’ van het Instituut voor Publieke Waarden. Ook de gemeenteraad heeft dit meerdere keren uitgesproken. Daarom is het belangrijk om EcoVrede voor Arnhem te behouden. De gemeenteraad heeft hierom eerder ook het college verzocht[1] zich maximaal in te spannen om in overleg met betrokken een geschikte locatie te vinden voor Stichting EcoVrede.

In het raadsvoorstel wordt de verantwoordelijkheid voor het vinden van een pand bij EcoVrede zelf neergelegd. In de rapportage ‘De waarde van EcoVrede’ is als aanbeveling echter opgenomen dat de gemeente ondersteuning biedt aan EcoVrede bij het zoeken naar een pand voor de vaste uitvalsbasis. De indiener(s) vind(en) ook dat de gemeente een ondersteunende rol heeft bij het vinden van een geschikte locatie. En willen deze aanbeveling daarom ook opnemen in de uitvoering.

[1] Zie motie 19M108 “Laat EcoVrede niet barsten” (SP, Arnhem Centraal en Partij voor de Dieren).

Patrick van Iperen - D66
Leo de Groot – Partij voor de Dieren
Abdurrahman Cetintas – SP

21A40/p.2

AANGENOMEN

Voor 24

Tegen 12

Amendement "Gemeente helpt bij het vinden van ruimte voor EcoVrede" (21A40)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	De waarde van EcoVrede
Motie van	Patrick van Iperen - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas – SP
Titel van de motie	Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven
Nummer Zaaknummer	**21M154** 512225

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college op te roepen om de in de rapportage ‘Waarde van EcoVrede’ opgenomen aanbevelingen (pagina 17-18) en verbeterpunten (pagina 16) voor de gemeente op te pakken.

De aanleiding is dat de rapportage duidelijke verbeterpunten en aanbevelingen voor de gemeente heeft opgenomen. Met het raadsvoorstel worden aanbevelingen opgepakt. Daarnaast is opgenomen dat de gemeente (en EcoVrede) de ingebrachte kritiekpunten serieus neemt.

Door dit voorstel aan te nemen zorgen we dat de aanbevelingen en verbeterpunten voor de gemeente opgepakt. Hiermee komt er meer flexibele ruimte voor (het waarderen van) maatschappelijke initiatieven in Arnhem.

Omdat we weten dat

- In de rapportage ‘Waarde van EcoVrede’ verbeterpunten en aanbevelingen opgenomen zijn voor de gemeente Arnhem;
- De gemeente de (ingebrachte) kritiekpunten serieus neemt;
- Maatschappelijke initiatieven gebaat zijn bij een meer flexibele inzet en maatwerk.

Omdat we vinden dat

- In de rapportage ‘Waarde van EcoVrede’ terechte verbeterpunten en aanbevelingen voor de gemeente zijn opgenomen.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. In het derde kwartaal van 2021 te komen met een plan hoe zij invulling gaat geven aan de verbeterpunten en aanbevelingen voor de gemeente uit de rapportage ‘Waarde van EcoVrede’ voor maatschappelijke initiatieven.

Patrick van Iperen - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Abdurrahman Cetintas – SP

21M154/p.2

AANGENOMEN

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie "Verbeter de ondersteuning maatschappelijke initiatieven" (21M154)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	De waarde van EcoVrede
Motie van	Rebin Maref – VVD Guus van der Laak – Arnhem Centraal Jan Hutten - CDA
Titel van de motie	Eenmalige uitzondering voor EcoVrede
Nummer Zaaknummer	**21M159** 512225

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college te vragen om af te spreken dat de oplossing voorgesteld bij de bespreking van ‘’De waarde van EcoVrede & Ecovrede verdient nu duidelijkheid’’ eenmalig is en een unieke uitzondering is op de geldende subsidieregels.

We weten dat;

- het college in de raadsvergadering van 9 juli 2020 heeft toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen;
- de gemeente en EcoVrede in overleg zijn gegaan over de uitgangspunten voor dit onderzoek;
- het rapport is - onder kundige begeleiding van IPW - in samenwerking met EcoVrede en mede op basis van interviews met partners en cliënten tot stand gekomen;
- met een aantal punten in het onafhankelijk rapport van het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) EcoVrede in tweede instantie toch niet wilde instemmen;
- het college op basis van de conclusies de raad vraagt om in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen daarnaast met ingang van 2022 voor drie jaar 30.000,- euro een incidentele subsidie beschikbaar te stellen.
- het steeds vaker voorkomt dat de raad de opdracht geeft om huisvesting te vinden voor stichtingen, verenigingen en andere initiatieven in de gemeente;

We vinden dat;

- alle stichtingen en organisaties die afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies een gelijke behandeling moeten krijgen met betrekking tot aanvraagprocedures en toekenning van subsidie;
- het goed is dat we door de zeer unieke mogelijkheid op een uitzondering bijzondere initiatieven voor de stad kunnen behouden;
- wij als raad heel erg zorgvuldig met de mogelijkheid op uitzonderingen op de gemeentelijke subsidieregels moeten omgaan en dat vooral aan de ambtenaren moeten toevertrouwen;

- het een oneerlijke werking kan hebben als degene die het hardst kan schreeuwen in aanmerking komt voor een bijzondere behandeling;
- als de subsidieregels niet of niet goed werken wij als raad daarmee aan de slag moeten;
- wij als gemeente wel in specifieke gevallen kunnen helpen bij het zoeken en ondersteunen bij huisvesting, maar niet de absolute verantwoordelijkheid moeten krijgen van de vragende partij.

Daarom spreekt de gemeenteraad uit dat:

- Bij het besluiten over ‘’De waarde van EcoVrede’’ nadrukkelijk om een eenmalige uitzondering gaat.
- Er duidelijke toetsingskaders moeten komen voor toekomstige gevallen zodat ook voor de raad duidelijk wordt op basis waarvan uitzonderingen en onderzoek naar waardebepaling tot stand komen.
- Het zoeken van huisvesting uiteindelijk de verantwoordelijkheid is van de vragende partijen en de gemeente daarin een ondersteunende rol kan spelen met als doel om te helpen.

Rebin Maref - VVD
Guus van der Laak – Arnhem Centraal
Jan Hutten - CDA

21M159/P.2

VERWORPEN

Voor 13

Tegen 23

Motie "Eenmalige uitzondering voor EcoVrede" (21M159)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem

ID	694
Titel	Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem
Datum	9-7-2020
Agendapunt	**Politieke Avond 2020** (7.2. Moties vreemd aan de agenda die nieuw zijn ingediend) woensdag 8 juli 14:00 tot 23:00 Stadhuis
Toezegging	Wethouder Louwers heeft toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen en de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet. Ook wordt daarbij in beeld gebracht welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en voor welke subsidie EcoVrede in aanmerking komt. Zolang het onderzoek loopt kan EcoVrede gebruik blijven maken van de huidige huisvesting.
Portefeuillehouder	• Martien Louwers
Deadline	
Stand van zaken	
Datum afdoening	
Bijlage(s)	

VERWORPEN

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die nieuw zijn ingediend
Motie van	Andeweg - Van Iperen - Loor - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren Gerrie Elfrink - SP
Titel motie	Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem
Nummer Zaaknummer	**20M135** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Stichting Ecovrede gemiddeld 200 mensen per week helpt met onder andere brood, groente, fruit als ook met sociaal-juridisch advies;
- Stichting EcoVrede gemiddeld 21 taakgestraften (reclassering) per jaar begeleiden die anders een reclasseringstraject zouden volgen die dan wel door de gemeente of de Rijksoverheid bekostigd moet worden[1];
- Stichting EcoVrede gemiddeld 10-20 mensen per jaar laten re-integreren die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, zonder dat hiervoor een subsidie voor een participatieplaats wordt verstrekt of een Activerend Werk traject wordt ingezet[2];
- Stichting EcoVrede gemiddeld 35 plekken per jaar bied voor stagiaires met een afstand tot de arbeidsmarkt;
- Stichting EcoVrede ook op andere terreinen een maatschappelijke meerwaarde heeft voor de stad;
- Stichting EcoVrede deze inzet pleegt zonder subsidie;
- Het huren van een geschikte bedrijfshal voor Stichting EcoVrede in Arnhem al gauw € 32.400,- op jaarbasis kost en dit onbetaalbaar is voor deze stichting;

---

[1] De kosten voor een jeugdreclasseringstraject bedragen € 629,55 per maand. Een traject duurt 6 maanden en kost dan € 3.777,30. Een traject kan een keer worden verlengd. Bij 21 trajecten van € 3.777,30 komen de kosten al uit op € 79.323,30 op jaar basis (exclusief mogelijke verlengingen van trajecten).

[2] Op grond van artikel 8 van de Re-integratieverordening kan het college voor maximaal een jaar een subsidie van maximaal € 500,- per maand verstrekken aan organisaties voor de begeleiding van personen die in het kader van een participatieplaats. Een traject ontwikkeling naar trede 3 van Activerend Werk kost € 3.248,- per stuk. Bij 10 – 20 mensen per jaar komen de kosten dan uit tussen de € 32.480,- en € 64,960,-.

20m 135/P.2 7k

Overwegende dat:

- Het verdwijnen van Stichting EcoVrede zou leiden tot hogere kosten voor de gemeente;
- Het subsidiëren van, dan wel het beschikbaar stellen van een ruimte aan Stichting EcoVrede dus meer oplevert dan het laten verdwijnen van de Stichting;
- Op 25 september 2019 de raad het college al verzocht heeft zich maximaal in te spannen om in overleg met betrokkenen een geschikte locatie te vinden voor Stichting EcoVrede;
- Stichting EcoVrede opnieuw dakloos dreigt te worden;

Verzoekt het college:

- een geschikte permanente locatie te vinden voor Stichting EcoVrede waar zij al hun activiteiten kunnen voortzetten of subsidie te verstrekken om zelf een permanente locatie te kunnen huren;
- voor de kosten hiervan bij de begrotingsbehandeling een voorstel doen voor structurele dekking en tot die tijd middelen vrij te maken in de daarvoor geëigende programma's;
- Stichting EcoVrede te ondersteunen bij hun activiteiten.

en gaat over tot de orde van de dag

Andeweg - Van Iperen - Loor - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Gerrie Elfrink - SP

Voor	**12**
Tegen	**25**

Motie vreemd aan de agenda "Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem" (20M135)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal	**37**

Aan: college van B&W

Betreft: Schriftelijke vragen (art. 44 rvo)

Onderwerp: stichting Ecovrede nog steeds bedreigd

Arnhem, 23 juli 2019

Geacht college,

Vandaag verscheen in de Gelderlander het artikel 'voor de apostelen van het idealisme dreigt de straat'[1] over de stichting Ecovrede, die volgens het artikel per 1 november op straat dreigen te komen. Het college liet in eerdere vragen van de fractie van de SP op 18 juni jl. weten[2] dat Ecovrede in het pand aan de Kleefse Waard zou kunnen blijven. De SP stelt hierover dan ook de volgende vragen:

1. Wat is uw oordeel over het artikel?

2. Herinnert u zich het antwoord van het college van 18 juni j.l. op de schriftelijke vragen van de SP over dit onderwerp? Hoe rijmt u deze antwoorden met de berichtgeving van hedenmorgen?

   Het college liet 18 juni weten dat wethouder Paping een bijeenkomst had belegd met maatschappelijke organisaties om te spreken over huisvesting.

3. Denkt het college hiermee nog steeds hiermee dreigende dakloosheid van Ecovrede te voorkomen? Zo nee, op welke wijze gaat het college dit dan voorkomen? Graag toelichten.

4. Welke inspanningen heeft het college inmiddels verricht om een nieuwe locatie voor Ecovrede te vinden? Kunt u dit uitvoerig beschrijven?

5. Zijn er nog meer maatschappelijke organisaties die (op termijn) met de huisvestingsproblemen kunnen komen te zitten? Kunt u hiervan een overzicht geven? In hoeverre kan het hierboven genoemde overleg dit duurzaam oplossen? Kunt u dit toelichten? Wat gaat het college doen om te voorkomen dat deze organisaties dakloos worden, mocht het overleg geen duurzame oplossing kunnen creëren?

6. Heeft het college inmiddels zicht op de grote hoeveelheid (her)bruikbare spullen die op de afvalberg dreigt te verdwijnen als Ecovrede het pand moet verlaten?

De fractie van de SP kijkt uit naar spoedige beantwoording van deze vragen.

Hoogachtend,

A. Centintas
namens de fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

---

[1] https://www.gelderlander.nl/arnhem/voor-apostelen-van-het-idealisme-dreigt-de-arnhemse-straat

[2] https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/127f826c-2968-47f5-8e26-895b6b6fbd5d

Aan de leden van de raad

Datum	: 20 augustus 2019
Zaaknummer	: 389904
Contactpersoon	: J. Sietinga/C. Berntsen
Telefoonnummer	: 026 377 2497/-5020

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over de situatie van Ecovrede

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid A. Centintas van de fractie SP heeft ons bij brief, ingekomen 23 juli 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over situatie Ecovrede.
De brief met vragen vindt u als bijlage bij deze brief.

"Vandaag verscheen in de Gelderlander het artikel 'voor de apostelen van het idealisme dreigt de straat' over de stichting Ecovrede, die volgens het artikel per 1 november op straat dreigen te komen. Het college liet in eerdere vragen van de fractie van de SP op 18 juni jl. weten dat Ecovrede in het pand aan de Kleefse Waard zou kunnen blijven. De SP stelt hierover dan ook de volgende vragen:"

Als beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee:

1. *Wat is uw oordeel over het artikel?*

Het college heeft kennisgenomen van het artikel. We begrijpen dat de situatie waarin Ecovrede zich bevindt voor hen lastig is.

2. *Herinnert u zich het antwoord van het college van 18 juni jl. op de schriftelijke vragen van de SP over dit onderwerp? Hoe rijmt u deze antwoorden met de berichtgeving van hedenmorgen?*

Bij de beantwoording van de vragen van de SP van 18 juni zijn wij uitgegaan van de informatie die op dat moment beschikbaar was. Inmiddels heeft IPKW ons bevestigd dat Ecovrede een officiële opzegging (gedateerd 30 juli 2019) van het gebruik van de ruimte heeft ontvangen per 1 november 2019. IPKW heeft Ecovrede vijf jaar om niet onderdak verleend en heeft de stichting al eerder te kennen gegeven dat dit gebruik eindig is.

Het college liet 18 juni weten dat wethouder Paping een bijeenkomst had belegd met maatschappelijke organisaties om te spreken over huisvesting.

3. *Denkt het college hiermee nog steeds hiermee dreigende dakloosheid van Ecovrede te voorkomen? Zo nee, op welke wijze gaat het college dit dan voorkomen? Graag toelichten.*

De insteek van de bijeenkomsten die wij initiëren, hebben wij in onze brief van 18 juni jongstleden toegelicht. Wij hopen van harte dat partijen daarin nu samen nieuwe stappen zetten. Het initiatief en de verantwoordelijkheid daarvoor liggen bij deze partijen zelf. Wij zijn blij met de bereidheid van de Dullertsstichting om te bezien op welke wijze zij kunnen bijdragen een goede oplossing. Onze gemeentelijke verantwoordelijkheid zien wij in het bij elkaar brengen van partijen, ondersteunen van overleg, leggen van verbinding met partijen als de Dullertsstichting. En wij bieden bij enkele partijen (Kledingbank en Speelstoet) tijdelijk - vanwege de aantoonbare maatschappelijke bijdrage en met zicht op een structurele oplossing - een beperkte financiële ondersteuning. Wij gaven u eerder aan dat wij geen zicht hebben op de precieze activiteiten die Ecovrede verricht en met welk resultaat, daarover zijn we in gesprek. Wel is ons bekend dat de verschillende activiteiten op en vanuit diverse locaties in de stad worden uitgevoerd.

4. *Welke inspanningen heeft het college inmiddels verricht om een nieuwe locatie voor Ecovrede te vinden? Kunt u dit uitvoerig beschrijven?*

De wijze waarop wij onze rol zien hebben wij bij vraag 3 geschetst. Het college heeft daarbij (in het kader van ondersteunen) recent voor andere stichtingen uitvoerig onderzoek gedaan naar beschikbare ruimtes van ongeveer 500m2 die gratis of tegen geringe kosten beschikbaar zijn. Hieruit bleek dat deze er niet zijn. Ecovrede is op zoek naar een grotere ruimte. Een leegstaand pand is wel te vinden, de kosten daarvan zijn hoog.

Zoals gemeld bij de beantwoording van de derde vraag, verwachten we de grootste kans van slagen door initiatief en samenwerking van de betreffende partijen en een bijdrage vanuit de Dullertsstichting.

5. *Zijn er nog meer maatschappelijke organisaties die (op termijn) met de huisvestingsproblemen kunnen komen te zitten? Kunt u hiervan een overzicht geven? In hoeverre kan het hierboven genoemde overleg dit duurzaam oplossen? Kunt u dit toelichten? Wat gaat het college doen om te voorkomen dat deze organisaties dakloos worden, mocht het overleg geen duurzame oplossing kunnen creëren?*

Ja die zijn er. Bij ons bekend zijn: Kledingbank en Speelstoet. Deze worden op dit moment door het college tijdelijk financieel ondersteund voor tijdelijke huisvesting waar zij nu gebruik van maken. Zij ontvangen hiervoor ieder eenmalig € 4.000. Daarnaast zien wij ook diverse maatschappelijke organisaties die het wel lukt om hun eigen huisvesting te organiseren en financieren.

We verwijzen naar ons antwoord op vraag 3. Of de weg van samenwerking tot een duurzame oplossing leidt, gaat blijken. We zullen de gemeenteraad hierover te zijner tijd informeren We blijven koersen op

een positief resultaat, uitgaande van de noodzaak én bereidheid van de betrokken partijen. De Dullertsstichting speelt hierin een belangrijke rol, die wij zeer waarderen.

6. *Heeft het college inmiddels zicht op de grote hoeveelheid (her)bruikbare spullen die op de afvalberg dreigt te verdwijnen als Ecovrede het pand moet verlaten?*

Nee, de gemeente heeft geen zicht op de omvang en/of (her)bruikbaarheid van opgeslagen spullen in het huidige pand van Ecovrede. Het probleem van een te grote (rest)afvalstroom die als grofvuil moet worden aangeboden speelt al langer, de gemeente is hierover sinds 2017 in overleg met Ecovrede. We hebben daarbij herhaaldelijk aangedrongen op een zorgvuldig(er) selectieproces bij inname van spullen. Als te veel spullen worden aangenomen die niet meer kunnen worden hergebruikt door de doelgroep, is sprake van een onwenselijke situatie die leidt tot het in grote hoeveelheden afleveren van grof afval of tot het vollopen van de loods. Om die reden hebben we in 2017 ook het gebruik maken van de expertise van het kringloopbedrijf 2Switch aangeboden aan Ecovrede. Met name op het gebied van instrueren en opleiden om te komen tot een kritische intake van spullen, was hierbij de insteek. Incidenteel kon Ecovrede overtollige spullen laten afvoeren via het contract dat de gemeente met 2Switch heeft. Indien de loods op korte termijn moet worden ontruimd, stellen wij voor dat we opnieuw met 2Switch in overleg treden om hun expertise te gebruiken en de samenwerking te zoeken met als doel om een zo groot mogelijk deel van de goederen in te zetten voor hergebruik

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
- Brief met artikel-44-vragen

cc: Raadsleden en fractievolgers

Van: fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

Aan: college B&W gemeente Arnhem
Betreft: schriftelijke vragen conform art 44 rvo
Onderwerp: laat stichting Ecovrede niet barsten

Arnhem, 10 oktober 2019

Geachte voorzitter,

Gisterenavond ontvingen wij uit handen van de stichting Ecovrede een pamflet met de titel 'Stichting Ecovrede niet laten barsten'. [1]

Hierbij stelt de fractie van de SP de volgende vragen:

1. Herinnert het college zich de aangenomen motie 'Stichting Ecovrede niet laten barsten' zoals aangenomen door uw raad op 25 september j.l? [2]

2. Klopt het dat er nog steeds geen oplossing is gevonden voor Stichting Ecovrede? Graag toelichten.

3. Klopt het dat het college bij monde van wethouder Paping heeft aangedragen dat de stichting commercieel moet gaan huren?

4. Acht het college 'commercieel huren' een reële oplossing voor de stichting? Zo ja, hoe stelt het college zich dat voor, gezien de beperkte financiële middelen waarover de stichting kan beschikken en waarom is er dan nog geen oplossing? Zo nee, waarom is dit dan aangedragen?

[1] Pamflet Ecovrede niet laten barsten; zie pagina 4 van deze vragen
[2] https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Arnhem&id=0880275f-ff7f-40b7-b2ef-4fc75282b0de

5. Heeft het college ook nog andere zaken aangedragen? Zo ja, welke? Hoe zijn deze beoordeeld? Zo nee, waarom niet?

6. Heeft u een locatie-onderzoek en/of QuickScan laten uitvoeren ten behoeve van de stichting, waarbij gezocht is naar een lokatie die geschikt is, of geschikt te maken is voor de minimale functionele eisen benodigd voor het werk van de stichting? Zo ja, kunt u ons een afschrift daarvan doen toekomen?

7. Indien het college een dergelijk onderzoek of QuickScan niet heeft laten uitvoeren, waarom heeft het college dat niet gedaan? Is het college bereid dat alsnog te doen? Zo ja, wanneer kan de raad daarvan de eerste resultaten verwachten? Zo nee, hoe rijmt het college dat met de motie, waarin het college wordt verzocht zich maximaal in te spannen om met betrokkenen een geschikte lokatie te vinden?

8. Herinnert het college zich de ambtelijke notitie over mogelijke locaties voor KW37, waarin de locaties – 'Sportcomplex Lange Water', 'Achter de Intratuin Elsweide' en ' Merwedeterrein' onderzocht zijn, en waar de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' als inpasbaar is beoordeeld?

9. Is het college zich bewust dat Ecovrede haar werkzaamheden kan voortzetten als zij qua ruimte de beschikking krijgt over een romneyloods met daarbij geplaatst een directiekeet inclusief keuken en toilet?

10. Is het college bereid om de lokatie 'Achter de Intratuin Elsweide' geheel of gedeeltelijk aan te wijzen voor gebruik door de stichting Ecovrede en is het college bereid een romneyloods en een directiekeet te plaatsen voor gebruik door de stichting? Zo ja, is het college bereid dat met de hoogst mogelijke spoed in gang te zetten en wanneer kan de verhuizing dan plaats vinden? Zo nee, waarom niet? Wat bent u dan bereid te doen voor de stichting, waardoor zij naar deze lokatie kunnen verhuizen? Indien het college daar niet toe bereid is, hoe rijmt het college dat met de aangenomen motie?

11. Herinnert u zich ook de locaties uit het memo voor de wethouders Bouwkamp en Paping van vrijdag 15 juni 2018 ten behoeve van KW37? Zijn de hier genoemde locaties bekeken in het kader van een zoektocht voor stichting Ecovrede? Zo ja, wanneer is dat gebeurd en wat is daar uitgekomen?

12. Indien het college niet naar de in het memo genoemde locaties heeft gekeken in de zoektocht naar een oplossing voor stichting Ecovrede, waarom niet? Bent u bereid dit alsnog te doen en bent u ook bereid te kijken welke locaties door het plaatsen van een romneyloods en directiekeet qua ruimte geschikt te maken zijn voor gebruik door de stichting? Bent u bereid daar de hoogst mogelijke spoed achter te zetten? Wanneer kunnen wij daarvan de eerste resultaten verwachten?

13. Is er op de locatie Drielse dijk geen ruimte ontstaan, nu de Pigs naar sportpark de Bakenhof zijn verhuisd en bent u bereid Stichting Ecovrede daar te accommoderen, desnoods middels het plaatsen van een romneyloods en een directiekeet? Zo nee, waarom niet? Graag toelichten.

14. Waarom zijn beide hierboven genoemde memo's/notities door het college niet aan de gemeenteraad verstrekt?

15. Herinnert het college zich de uitspraken van wethouder Bouwkamp - in antwoord op vragen van de SP of er een lijst of overzicht was met af te wegen mogelijke locaties voor Kw37; dat er hieromtrent niets op papier stond en dat zij de raad daarom niets kon verstrekken?

16. Hoe rijmt u bovengenoemde notities/ memo's met de in vraag 15 gememoreerde uitspraken van wethouder Bouwkamp?

17. Waarom heeft het college destijds de locatie 'Merwede' aangewezen als terrein voor KW37 ten faveure van de locatie 'achter de Intratuin Elsweide', terwijl de locatie 'achter de Intratuin Elsweide' ambtelijk als **inpasbaar** is beoordeeld en bovendien geschikt was als permanente oplossing en de locatie Merwede slechts voor 2 jaar beschikbaar bleek?

18. Waarom is de raad destijds niet over geïnformeerd over het bij vraag 17 gestelde? Graag uitgebreid toelichten.

19. Bent u bereid de vragen in de gestelde volgorde te beantwoorden en daarbij niet te clusteren?

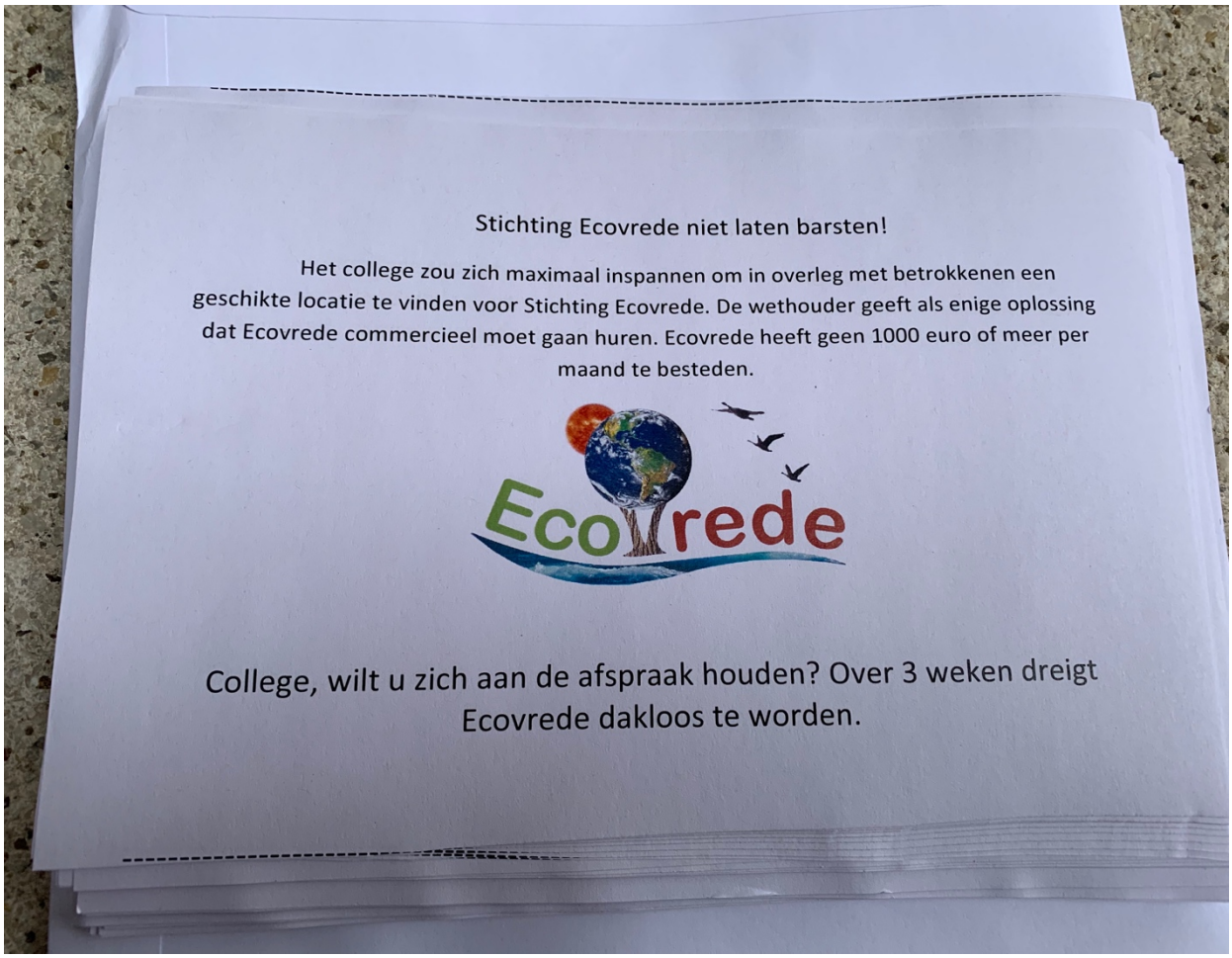
De fractie van de SP kijkt uit naar de spoedige beantwoording van deze vragen

Hoogachtend,

G. Elfrink A. Cetintas S. Dobbe

Fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

Bijlage1 : pamflet stichting Ecovrede niet laten barsten

Aan de leden van de raad

Datum	: 12 november 2019
Zaaknummer	: 389904
Contactpersoon	: Monique de Nijs
Telefoonnummer	: 026 3772598

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over 'laat stichting Ecovrede niet barsten'

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden G. Elfrink, A. Cetintas en S. Dobbe van de fractie SP hebben ons bij brief, ingekomen 10 oktober 2019, vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 met de titel 'laat stichting Ecovrede niet barsten'. De vragen zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Herinnert het college zich de aangenomen motie 'Stichting Ecovrede niet laten barsten' zoals aangenomen door uw raad op 25 september jl.?*

   Ja

2. *Klopt het dat er nog steeds geen oplossing is gevonden voor Stichting Ecovrede? Graag toelichten.*

   Dat klopt niet. Het college heeft op 29 oktober jl. stichting Ecovrede geïnformeerd over het aanbod om tijdelijk een pand aan de Middachtensingel 1 in Presikhaaf te mogen gebruiken.

3. *Klopt het dat het college bij monde van wethouder Paping heeft aangedragen dat de stichting commercieel moet gaan huren?*

   Nee. Dat heeft wethouder Paping niet aangedragen.

4. *Acht het college ‘commercieel huren’ een reële oplossing voor de stichting? Zo ja, hoe stelt het college zich dat voor, gezien de beperkte financiële middelen waarover de stichting kan beschikken en waarom is er dan nog geen oplossing? Zo nee, waarom is dit dan aangedragen?*

   Nee. Commercieel huren is niet aangedragen.

5. *Heeft het college ook nog andere zaken aangedragen? Zo ja, welke? Hoe zijn deze beoordeeld? Zo nee, waarom niet?*

   Het college heeft met het oog op de ondersteuning van stichting Ecovrede op basis van het zoekprofiel van Ecovrede diverse acties in gang gezet. In de raadsbrief van 29 oktober jl. is dit toegelicht.

6. *Heeft u een locatie-onderzoek en/of QuickScan laten uitvoeren ten behoeve van de stichting, waarbij gezocht is naar een locatie die geschikt is, of geschikt te maken is voor de minimale functionele eisen benodigd voor het werk van de stichting? Zo ja, kunt u ons een afschrift daarvan doen toekomen?*

   De stichting Ecovrede heeft een helder zoekprofiel, hiervan is gebruik gemaakt. Wij hebben verkend of het voor de stichting Ecovrede mogelijk is op een andere wijze naar haar ruimtebehoefte te kijken. Dat was niet het geval. De acties die het college heeft ondernomen zijn geschetst in de raadsbrief van 29 oktober 2019.

7. *Indien het college een dergelijk onderzoek of QuickScan niet heeft laten uitvoeren, waarom heeft het college dat niet gedaan? Is het college bereid dat alsnog te doen? Zo ja, wanneer kan de raad daarvan de eerste resultaten verwachten? Zo nee, hoe rijmt het college dat met de motie, waarin het college wordt verzocht zich maximaal in te spannen om met betrokkenen een geschikte locatie te vinden?*

   De acties die het college heeft ondernomen zijn geschetst in de raadsbrief van 29 oktober 2019. In elk geval heeft het college met het oog op de ondersteuning van stichting Ecovrede in hun zoektocht naar geschikte huisvesting het gemeentelijk onroerend goed tegen het licht gehouden om te zien welke panden geschikt en beschikbaar zijn om 'om niet' en voor een korte of langere tijdelijke periode door stichting Ecovrede te gebruiken. Het college is met haar inzet van mening een passende inspanning te hebben geleverd, zoals verzocht in de motie, gegeven het feit dat de verantwoordelijkheid van de stichting om huisvesting te vinden onverminderd bij de stichting blijft liggen.

8. *Herinnert het college zich de ambtelijke notitie over mogelijke locaties voor KW37, waarin de locaties – 'Sportcomplex Lange Water', 'Achter de Intratuin Elsweide' en ' Merwedeterrein' onderzocht zijn, en waar de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' als inpasbaar is beoordeeld?*

   Ja, dit betreft een ambtelijke notitie waarin de genoemde locaties alleen op milieuaspecten en -belemmeringen zijn onderzocht.

9. *Is het college zich bewust dat Ecovrede haar werkzaamheden kan voortzetten als zij qua ruimte de beschikking krijgt over een romneyloods met daarbij geplaatst een directiekeet inclusief keuken en toilet?*

   Het is niet aan het college om te beoordelen of een dergelijke ruimte geschikt en voldoende is om de werkzaamheden van de stichting te kunnen voortzetten.

10. *Is het college bereid om de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' geheel of gedeeltelijk aan te wijzen voor gebruik door de stichting Ecovrede en is het college bereid een romneyloods en een directiekeet te plaatsen voor gebruik door de stichting? Zo ja, is het college bereid dat met de hoogst mogelijke spoed in gang te zetten en wanneer kan de verhuizing dan plaats vinden? Zo nee, waarom niet? Wat bent u dan bereid te doen voor de stichting, waardoor zij naar deze locatie kunnen verhuizen? Indien het college daar niet toe bereid is, hoe rijmt het college dat met de aangenomen motie?*

    Nee. Het aanwijzen van een perceel/locatie bood de stichting Ecovrede geen oplossing en past niet bij de zoekcriteria door de stichting Ecovrede aangegeven. De stichting heeft behuizing/opslagruimte nodig. Het college voorziet daarnaast niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren en stelt dus geen romneyloods en directiekeet beschikbaar.

11. *Herinnert u zich ook de locaties uit het memo voor de wethouders Bouwkamp en Paping van vrijdag 15 juni 2018 ten behoeve van KW37? Zijn de hier genoemde locaties bekeken in het kader van een zoektocht voor stichting Ecovrede? Zo ja, wanneer is dat gebeurd en wat is daar uitgekomen?*

    Ja. Deze locaties zijn bekeken, maar niet als reële optie beoordeeld. De stichting heeft behuizing/opslagruimte nodig. De stichting heeft geen middelen om behuizing neer te zetten op deze locaties. Het college voorziet niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren.

12. *Indien het college niet naar de in het memo genoemde locaties heeft gekeken in de zoektocht naar een oplossing voor stichting Ecovrede, waarom niet? Bent u bereid dit alsnog te doen en bent u ook bereid te kijken welke locaties door het plaatsen van een romneyloods en directiekeet qua ruimte geschikt te maken zijn voor gebruik door de stichting? Bent u bereid daar de hoogst mogelijke spoed achter te zetten? Wanneer kunnen wij daarvan de eerste resultaten verwachten?*

    Zie antwoord 11

13. *Is er op de locatie Drielse dijk geen ruimte ontstaan, nu de Pigs naar sportpark de Bakenhof zijn verhuisd en bent u bereid Stichting Ecovrede daar te accommoderen, desnoods middels het plaatsen van een romneyloods en een directiekeet? Zo nee, waarom niet? Graag toelichten.*

    Accommoderen op het sportpark Drielsedijk is niet aan de orde. Het college heeft stichting Ecovrede een aanbod gedaan voor tijdelijk gebruik van een pand (zie antwoord 2) en het college voorziet niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren.

14. *Waarom zijn beide hierboven genoemde memo's/notities door het college niet aan de gemeenteraad verstrekt?*

    Beide notities waren bedoeld om technische en beleidsmatige afwegingen te maken en om kansrijkheid van locaties te beoordelen in de gesprekken met KW37 in hun zoektocht naar een nieuwe locatie. Omdat er geen voorstel voor een definitieve locatie was, is er geen aanleiding geweest om de genoemde memo's op dat moment met de raad te delen.

15. *Herinnert het college zich de uitspraken van wethouder Bouwkamp - in antwoord op vragen van de SP of er een lijst of overzicht was met af te wegen mogelijke locaties voor KW37; dat er hieromtrent niets op papier stond en dat zij de raad daarom niets kon verstrekken?*

    De wethouder heeft in de raadsvergadering van 12 september 2018 aangegeven dat er geen volledige lijst was van alle mogelijke locaties met afwegingscriteria en dat een dergelijk overzicht niet is bijhouden, noch in de voorafgaande periode. Er lag geen afweging voor, noch een lijst om te kiezen tussen meerdere locaties. Er was maar één locatie, het Merwedeterrein, beschikbaar zoals wij u hebben geïnformeerd in onze brief van 7 augustus 2018.

16. *Hoe rijmt u bovengenoemde notities/ memo's met de in vraag 15 gememoreerde uitspraken van wethouder Bouwkamp?*

    Zie antwoorden 14 en 15.

17. *Waarom heeft het college destijds de locatie 'Merwede' aangewezen als terrein voor KW37 ten faveure van de locatie 'achter de Intratuin Elsweide', terwijl de locatie 'achter de Intratuin Elsweide' ambtelijk als* ***inpasbaar*** *is beoordeeld en bovendien geschikt was als permanente oplossing en de locatie Merwede slechts voor 2 jaar beschikbaar bleek?*

    De locatie Merwede was de enige locatie die binnen korte tijd beschikbaar was en gereed kon worden gemaakt, zodat KW37 voor Arnhem behouden kon blijven. KW37 kan zo een periode van 2 jaar gebruiken om een nieuwe, definitieve locatie te zoeken. De beoordeling van de locatie 'Achter Intratuin Elsweide' is enkel vanuit het oogpunt milieubelemmeringen als inpasbaar geformuleerd.

18. *Waarom is de raad destijds niet over geïnformeerd over het bij vraag 17 gestelde? Graag uitgebreid toelichten.*

    In onze brief van 7 augustus 2018 en in de beantwoording van 4 september 2018 op artikel 44-vragen hebben we de keuze voor het Merwedeterrein reeds toegelicht.

19. *Bent u bereid de vragen in de gestelde volgorde te beantwoorden en daarbij niet te clusteren?*

    Ja.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
– Brief met artikel 44 vragen

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 512225

Onderwerp: De waarde van EcoVrede

Voorstel

1. Kennis te nemen van het rapport, de conclusies en de aanbevelingen horend bij het in beeld brengen van de meerwaarde van EcoVrede voor Arnhem.
2. De publieke bijdrage voor het werk van EcoVrede uit te drukken in de voor hen belangrijkste randvoorwaarde: ruimte in Arnhem. De bijdrage baseren we op 400-500 m2 tegen een marktconforme huurprijs.
3. Hierbij in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro (of een x/12 deel daarvan) als maximale bijdrage, max 10.000,- euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast in 2022 een incidentele subsidie 30.000,- euro beschikbaar te stellen. Bedragen worden beschikbaar gesteld op basis van heldere subsidievoorwaarden.
4. De bijdragen voor 2021 en 2022 te dekken binnen het armoedebudget.
5. De afspraken rond de zomer van 2022 te evalueren en dan te beslissen over voortzetting van de subsidie.

Inleiding

1. Aanleiding

Het college heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Gemeente en EcoVrede zijn in overleg gegaan over de uitgangspunten voor dit onderzoek. Conclusie was dat het onderzoek in goede onderlinge samenwerking zou moeten plaatsvinden, dus niet uitsluitend door een in te huren derde partij. Maar wel met een onafhankelijke partij die in de samenwerking zou kunnen ondersteunen. Gekozen is voor het Instituut voor Publieke Waarden (IPW). IPW heeft een inmiddels beproefd instrumentarium ontwikkeld voor het waarderen van een maatschappelijk initiatief. U bent over deze keuze en het proces geïnformeerd per raadsbrief.

2. Proces

Het rapport 'De waarde van EcoVrede' is het product van een gezamenlijk transparant onderzoeks- en wegingsproces, tot stand gekomen in een productieve samenwerking tussen EcoVrede, enkele

Arnhem GEMEENTE

gemeentelijke vertegenwoordigers en het IPW. EcoVrede en het college herkennen de in het rapport gepresenteerde Waardendriehoek. De conclusies en aanbevelingen vloeien wat beide partijen en het IPW betreft logisch voort uit de waardendriehoek.

Met een aantal punten in het rapport kon EcoVrede in tweede instantie echter toch niet instemmen. Omdat IPW en het college de zienswijze van EcoVrede op deze punten niet delen, is er voor gekozen dat EcoVrede een aanvulling doet op het eindrapport. Deze aanvulling is integraal bijgevoegd.

Oordeel van het IPW is dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Beoogd effect

EcoVrede in staat stellen om hun maatschappelijke bijdrage te kunnen blijven leveren

Argumenten

1.1 EcoVrede helpt mensen om niet verder af te zakken in een neerwaartse spiraal van armoede.

Uit de rapportage blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft en dat haar inzet op de (middel)lange termijn maatschappelijke kosten bespaart. EcoVrede verleent acute (nood-)hulp met brood, inventaris of een plek om tijdelijk 'te werken'. Je kunt er direct terecht, onvoorwaardelijk en zonder verwachtingen. Het is een hulpverlenende instantie, weliswaar zonder professionele status, echter EcoVrede helpt mensen wel op weg om de participatieladder 'weer terug te vinden' om er een eerste stap op te kunnen zetten. Soms zijn ze een opstap naar reguliere instanties. Deze zijn blij met de aanvullende bijdrage van EcoVrede, omdat zo ook mensen die anders in het leven staan of niet in een hokje passen, verder komen.

2.1 De maatschappelijke waarde van EcoVrede laat zich niet monetariseren/kapitaliseren

EcoVrede bespaart geen direct in te boeken kosten. Bovendien laten besparingen door preventie zich moeilijk becijferen. Een financiële vertaling van de inzet van EcoVrede door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen is niet goed mogelijk. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben is in het onderzoekstraject niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede ‘plaatsen’ geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede.

2.2 Het college gaat daarom uit van hetgeen EcoVrede nodig heeft om voor langere tijd haar activiteiten te kunnen uitvoeren: ruimte.

Omdat de waarde van EcoVrede zich moeilijk laat monetariseren is de vraag veel meer wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven. Meest praktisch is dan ook om uit te gaan van wat EcoVrede

nodig heeft om haar activiteiten voor de stad te blijven uitvoeren, namelijk het hebben van afdoende huisvesting. En dat vervolgens te kapitaliseren in een bijdrage. Uit het onderzoek blijkt dat EcoVrede een publieke waarde heeft die een ruimte van 400 tot 500 m2 rechtvaardigt.

2.3 *EcoVrede als beheerder van gemeentelijk vastgoed vinden wij geen optie*

EcoVrede opteert voor de rol van gebouwenbeheerder 'in ruil' voor huisvesting (zie haar toegevoegde reactie bij het rapport). Voor het college is dit geen reële optie. Ten eerste vanwege het niet beschikbaar hebben van vastgoed. Daarnaast zijn voor beheer van gemeentelijk vastgoed andere afspraken gemaakt die wij willen behouden. Tot slot omdat dit geen duurzame oplossing biedt voor EcoVrede. Wij denken ook dat leegstandsbeheer voor andere partijen geen reële duurzame optie is voor EcoVrede.

3.1 *Inkomsten en uitgaven van EcoVrede zijn met elkaar in evenwicht, uitgezonderd de kosten voor de belangrijkste randvoorwaarde: huisvesting.*

Een bijdrage kan zich beperken tot het financieel mogelijk maken van huisvesting. De verantwoordelijkheid voor het organiseren van de huisvesting blijft daarmee bij EcoVrede.

3.2 *Voor het creëren van een stabiele situatie is eenmalig ondersteuning door de gemeente gewenst*.

Voor maken van een goede nieuwe start wil het college EcoVrede eenmalig ondersteunen bij de overgang van de oude naar de nieuwe situatie, voor verhuiskosten en het afvoeren van afval. Daarnaast zal deze nieuwe subsidierelatie ingericht moeten worden, inclusief het maken van afspraken.

3.3 *Gedeelde inschatting van de structurele kosten voor huisvesting*.

De ruimtevraag van EcoVrede vertegenwoordigt naar schatting een bedrag van ongeveer € 30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. EcoVrede zelf geeft aan dat het mogelijk moet zijn om voor dit bedrag huisvesting te vinden van 500 m2 tot 1000 m2 (zie hun aanvulling bij het rapport).

3.4 *Een subsidieovereenkomst maakt heldere afspraken mogelijk*.

Focus zal hierbij vooral liggen bij het in monitoren van de resultaten en waarde en, het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, zoals ook in het gezamenlijk traject naar voren is gekomen. Daarnaast verwoorden wij de verantwoordelijkheden. De gemeente Arnhem verleent een subsidie om de activiteiten van EcoVrede mogelijk te maken, EcoVrede is zelf verantwoordelijk voor het organiseren van haar huisvesting en aanverwante zaken.

Er lijkt op dit moment geen bestaande brede subsidieregelingen binnen de gemeente waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken (anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt).

Kanttekeningen en risico's

2.1 Vergoeding van huisvesting is niet gebruikelijk

Op dit moment is geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting. Benadrukt moet hoe dan ook worden dat EcoVrede zelf verantwoordelijk blijft voor (het vinden van) eigen huisvesting. Wij gebruiken de factor 'ruimte' vooral om de publieke bijdrage te kunnen kapitaliseren.

Wij hebben uw raad de toezegging gedaan dat wij in vervolg op de casus EcoVrede en op basis van de opgedane leerervaringen in dit traject, met een aantal andere 'armoede-initiatieven' in beeld zullen brengen welke vraagstukken bij hen leven en op welke wijze daar gezocht kan worden naar een meer duurzame oplossing. Die toezegging pakken wij op.

2.2 EcoVrede heeft een forse huisvestingsvraag

Door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1.000m2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. Voor een duurzaam toekomstmodel voor EcoVrede is het hoe dan ook raadzaam en wenselijk de ruimtevraag te beperken. De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten.

3.1 De werkelijke kosten voor huisvesting kunnen hoger en lager zijn

Het voorzien in de ruimtevraag van 1000m2 is mogelijk niet haalbaar met de geboden bijdrage.
De in de rapportage uitgewerkte pragmatische oplossing van een vaste uitvalsbasis van ca. 500m2 voor verzamelen en uitgifte van goederen, gecombineerd met flexibele ruimten in de wijken voor de overige functies, kan dan perspectief bieden.

Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de Middachtensingel zou bij benadering €55 per m2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen.

3.2 Het lukt EcoVrede niet tijdig andere ruimte vinden

EcoVrede staat zelf aan de lat voor het organiseren van de nieuwe huisvesting en alle aanverwante zaken. Wij gaan er vanuit dat beide nog in gebruik zijnde locaties dan ook per 1 september zijn verlaten en zullen daar op toezien.

Participatie

Het rapport is - onder kundige begeleiding van IPW - in samenwerking met EcoVrede en mede op basis van interviews met partners en cliënten tot stand gekomen.

Financiën

Wij stellen voor de kosten voor 2021 en 2022 (bijdrage aan EcoVrede, verhuisvergoeding en gemeentelijke uitvoeringskosten) te dekken binnen het armoedebudget.

Uitvoering

- EcoVrede zoekt zelf naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen, gedacht wordt aan 500 m2.
- Een nieuwe locatie moet zijn gevonden per 1 september 2021, de afspraken op de huidige locatie vervallen op dat moment. EcoVrede wordt verzocht dan ook de locatie aan de Industrieweg echt te verlaten (dit was voorwaarde voor acceptatie van de huidige locatie).
- Als de gemeentelijke bijdrage niet voldoende blijkt voor de gewenste huisvesting, dan moet EcoVrede de ruimtevraag beperken en / of additionele middelen genereren (niet door de gemeente gefinancierd). Ook kan EcoVrede het gesprek aangaan met andere organisaties, die beschikken over eigen middelen, of zij hierin kunnen samenwerken.
- Gemeente en EcoVrede zorgen samen dat EcoVrede gratis haar overtollige spullen weg kan brengen (grondstoffen en restafval, voor zover de spullen geen herbestemming kunnen krijgen), hiervoor is een verhuisvergoeding beschikbaar.
- Voor de eenmalige begeleiding van EcoVrede in de overgang naar een stabiele huisvesting schakelt de gemeente een projectleider in, deze maakt ook de afspraken over de verantwoording en wederzijdse verwachtingen.
- Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, voor de gemeente gaat het veelal om generieke aanbevelingen.
- In 2024 worden de afspraken geëvalueerd en wordt gekeken hoe verder te gaan.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport 'De waarde van EcoVrede'
- Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage
- Aanbiedingsbrief Instituut voor Publieke Waarden

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	512225

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 maart 2021, nummer: 512225;

gelet op artikel 160 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De publieke bijdrage voor het werk van EcoVrede uit te drukken in de voor hen belangrijkste randvoorwaarde: 500 tot 1.000 m2 ruimte in Arnhem.
2. Hierbij in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro (of een x/12 deel daarvan) als maximale bijdrage, max 10.000,- euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast met ingang van 2022 voor drie jaar 30.000,- euro een incidentele subsidie beschikbaar te stellen op basis van heldere subsidievoorwaarden.
3. Dekking voor deze bijdrage voor 2021 te vinden in de bestaande middelen voor armoede en de bijdrage voor 2022 - 2024 mee te nemen in de voorbereiding van de begroting.
4. De afspraken in 2024 te evalueren.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

De waarde van EcoVrede
Rapportage

GEMEENTE Arnhem

INSTITUUT VOOR PUBLIEKE WAARDEN

Penvoerder: Thor Smits
Versie 1.6, 19-02-2021
Opgesteld door: Thor Smits met bijdragen van Thijs van den Enden en Lex Meiberg (Instituut voor Publieke Waarden), Gerda Dreise en Antoine Nikkessen (Gemeente Arnhem), Syne Fonk en Nelly Sendar (namens EcoVrede).

Inhoud

1 Opdracht en aanpak 3
1.1 Opdracht 3
1.2 Aanpak 4
2 De Waardendriehoek 5
2.1 Hoe werkt de waardendriehoek? 5
2.2 De Waardendriehoek van EcoVrede 6
3. Beeld uit de interviews 10
4. Wat is EcoVrede 'waard'? 12
4.1 Vertaling in een bijdrage 12
4.2 Subsidies gemeente Arnhem 13
4.3 Vergelijking met andere initiatieven 14
4.4 Kosten voor huisvesting 14
5. Verbeterpunten 16
5.1 Verbeterpunten voor de gemeente 16
5.2 Verbeterpunten voor Ecovrede 16
6. Conclusie en aanbevelingen 17

1 Opdracht en aanpak

1.1 Opdracht

De stichting EcoVrede is een particulier initiatief dat al meer dan 10 jaar actief is in Arnhem. De stichting begeeft zich met haar activiteiten op het vlak van duurzaamheid, armoede en, gezondheid. De stichting EcoVrede vraagt voor haar huisvesting ondersteuning van de gemeente Arnhem. In de afgelopen jaren is het onderwerp diverse keren aangekaart bij, en door, de gemeenteraad van Arnhem.

Wethouder Louwers heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Gemeente en EcoVrede zijn na de zomer met elkaar in overleg gegaan over de uitgangspunten voor dit onderzoek. Conclusie was al snel dat het onderzoek in elk geval in goede onderlinge samenwerking zou moeten plaatsvinden, dus niet uitsluitend door een in te huren derde partij. Maar wel met een onafhankelijke partij die in de samenwerking zou kunnen ondersteunen. Grote voorkeur van zowel EcoVrede als van de gemeente ging hierbij uit naar het Instituut voor Publieke Waarden.

Strikt genomen is het 'onderzoek' daarmee niet onafhankelijk, maar onder onafhankelijke begeleiding van het Instituut voor Publieke Waarden uitgevoerd door de gemeente en EcoVrede samen.

Het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) heeft een inmiddels beproefd instrumentarium ontwikkeld voor het waarderen van een maatschappelijk initiatief. Met dit instrumentarium is ook binnen de gemeente Arnhem ervaring opgedaan. In de woorden van het Instituut zelf:

> *Hoe waardeer je een maatschappelijk initiatief? Dat is de kernvraag voor de toekomstige democratische verzorgingsstaat. De overheid verandert snel. Maatschappelijk ondernemers en burgers geven de publieke zaak vorm. Maar hoe moeten beleidsmakers, subsidieverstrekkers, fondsen, wethouders, en medeburgers waarderen wat ze doen? Wat maakt een initiatief tot een maatschappelijk initiatief en een ondernemer tot een maatschappelijk ondernemer? En wat legitimeert de inzet van publieke middelen, het schrappen van regels of het beschikbaar stellen van maatschappelijk vastgoed?*
>
> *Om die reden ontwikkelden we een waarderingsmodel. Opdat we initiatieven op hun publieke waarde kunnen waarderen. De waarden rendement (met schaarse middelen moeten we verstandig omgaan), legitimiteit (maakt het initiatief verschil?) en betrokkenheid (bestaat er draagvlak voor het initiatief?) staan centraal.*

De nu voorliggende rapportage is het product van een gezamenlijk transparant onderzoeks- en wegingsproces, tot stand gekomen in een productieve samenwerking tussen EcoVrede, enkele gemeentelijke vertegenwoordigers en het IPW. De erin gepresenteerde Waardendriehoek wordt herkend door zowel EcoVrede alsook door de opstellers namens de

gemeente. Uiteraard maakt B&W/de Raad een eigen afweging t.a.v. de vraag om investering van de zijde van EcoVrede, maar de hier geformuleerde conclusies en aanbevelingen vloeien wat beide partijen en het IPW betreft logisch voort uit de waardendriehoek. Ze vormen een werkbaar compromis. Er is begrip voor de gebleken beperkingen om de waarde van EcoVrede volledig in 'productie' en geld uit te drukken.

Oordeel van het IPW is dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Instituut voor Publieke Waarden	***Stichting EcoVrede***	***Gemeente Arnhem***
Lex Meiberg	Nelly Sendar	Gerda Dreise
Thijs van den Enden	Syne Fonk	Antoine Nikkessen
		Thor Smits

1.2 Aanpak

In dit rapport is de methode gevolgd van het Instituut voor Publieke Waarde. Als eerste stap is de zogenaamde waardendriehoek opgesteld, die inzicht geeft in verschillende aspecten van de publiek waarde van EcoVrede (hoofdstuk 2). Deze aspecten zijn vervolgens getoetst door interviews met een aantal partners en cliënten van EcoVrede (hoofdstuk 3). De resultaten hiervan hebben geleid tot aanscherping van de waardendriehoek in hoofdstuk 2.

Met het beeld dat uit de driehoek en de interviews naar voren kwam is geprobeerd om de maatschappelijke waarde te 'vertalen' naar of en hoe de gemeente dit in redelijkheid financieel of met andere middelen zou moeten waarderen. Onder meer wordt de vergelijking gezocht met andere initiatieven in Arnhem, en de bijdrage die de gemeente Arnhem daaraan levert (hoofdstuk 4).

Uit de sessies die hebben geleid tot de waardendriehoek, uit de interviews, overige gesprekken die zijn gevoerd om informatie boven tafel te krijgen, en uit de vergelijking met andere initiatieven, zijn waardevolle leerpunten voor beide partijen, alsmede mogelijke oplossingsrichtingen voor de hulpvraag van EcoVrede voren gekomen (hoofdstuk 5). Afgesloten wordt met de conclusies en de aanbeveling richting de Arnhemse gemeenteraad (hoofdstuk 6).

2 De Waardendriehoek

2.1 Hoe werkt de waardendriehoek?

De belangrijkste vraag die voorafgaat aan de vraag hoe we maatschappelijke initiatieven moeten waarderen, is welke waarden we dan moeten hanteren. Voordat we de vraag beantwoorden hoe je waarde toekent, is de vraag welke waarden je hanteert. Of, anders geformuleerd: in welke waarden druk je je initiatief uit? Is het een goed initiatief? Of een goedkoop initiatief? Of een rechtvaardig initiatief? Of een innovatief initiatief? Het zijn alleen waarde-oordelen. Sommige hebben de zweem van objectiviteit (goedkoop!), maar het blijven waarde-oordelen.

We zijn op zoek gegaan naar de kernwaarden van de drie belangrijkste actoren in het publieke domein. De samenleving, de overheid en de markt. Vervolgens hebben we daar kernwaarden aan toegekend. Vooral ook omdat we weten dat in het verleden de verzorgingsstaat een constellatie van markt, overheid en samenleving is geweest. De balans tussen deze drie domeinen, en hun onderlinge verhouding kan veranderen, maar de waarden die ze nastreven zijn noodzakelijk voor het oplossen van publieke problemen. We kwamen tot de volgende indeling:

Legitimiteit
We formuleerden legitimiteit als de kernwaarde van overheden. Het gaat on juridische legitimiteit (wat staat er in de wet), maar ook om de doelstellingen van wetten en beleid. En over de verhouding tussen de overheid en de burger/het initiatief. Hierbij staan vragen centraal als:

- Welke publieke waarde wordt gecreëerd (in welk gat springt dit initiatief)? En is die uniek?
- Hoe verschilt het initiatief of project van het bestaande aanbod, qua doelstellingen, doelgroep, of beoogde resultaten? Wat is er anders en/of beter aan?
- Levert het initiatief of project een bijdrage aan doelstellingen die voortvloeien uit beleid of wettelijke opdrachten? Zo ja, aan welke?
- Worden er mensen van het initiatief buitengesloten? Is dat problematisch?

Rendement
In het publieke domein beschikken we over het algemeen over schaarse middelen. Hoe effectiever we die besteden, des te meer geld we overhouden voor het oplossen van andere maatschappelijke problemen. De waarde rendement gaat over efficiency, hoe worden die schaarse publieke middelen ingezet. Daarmee is het de waarde van de markt. Hierbij staan vragen centraal als:

- Welke kosten worden er gemaakt?
- Welk deel zou de samenleving/gemeente moeten betalen?
- Wat levert het project of initiatief in financiële zin op? Is het bijvoorbeeld een vervanging van een vorm van zorg, arbeidsre-integratie, of worden er maatschappelijke kosten mee voorkomen? Zo ja, schat dan in hoeveel kosten worden bespaard.
- Waar slaan de baten neer? Wie heeft een financieel belang bij de uitkomsten van dit project of initiatief?

Betrokkenheid
Een derde waarde is betrokkenheid. Dat is de kernwaarde van de samenleving. In de eerste plaats gaat betrokkenheid erover dat mensen publiek initiatief nemen, niet om er geld aan te verdienen, maar om een publiek probleem op te lossen. Ten tweede betekent het dat er meerdere mensen bij betrokken zijn. We zouden van draagvlak kunnen spreken. Die betrokkenheid vatten we in vragen als:

- Van wie is dit project?
- Voor wie is dit project?
- Wat kunnen en willen mensen zelf doen, dankzij het initiatief? En wat gebeurt er als we niets doen?
- Welke manieren van betrokkenheid kunnen mensen tonen, als medeorganisator, supporter, uitvoerder of deelnemer? Zoals geld, tijd of netwerk inzetten, steun uitspreken, sponsoren, of zelf dingen doen.
- Hoe waarderen we deze betrokkenheid?

Deze drie waarden vormen samen een waarderingsinstrument. Niet om daarmee een ‘eindcijfer’ te geven: dit initiatief is een 8 waard. Maar om recht te doen aan de waarde die een initiatief heeft voor de maatschappij. Welke (financiële of andere) waardering vanuit de gemeente hierbij passend is, is een politieke vraag.

2.2 De Waardendriehoek van EcoVrede

EcoVrede heeft een bijzonder breed scala aan idealen, ambities en activiteiten. Bij het opstellen van de waardendriehoek is ernaar gestreefd om niet de volle breedte in beeld te brengen, maar juist om te zoeken naar de kern van de maatschappelijk bijdrage van EcoVrede. Dus: waar maakt EcoVrede het verschil en hoe verhoudt dit zich tot de huisvestingsvraag. Deze focus is mede van belang omdat niet alle activiteiten van EcoVrede direct leiden tot de ruimtevraag die de aanleiding is geweest voor dit rapport. Zo is een als zodanig zeer relevante activiteit voor EcoVrede zoals het voedselbos minder prominent in de beschouwing meegenomen.

Samengevat komt uit de sessies naar voren dat speerpunt van EcoVrede is om de brug te slaan tussen duurzaamheid en armoede, voor een gezonde samenleving.

Sterke punten van EcoVrede hierbij zijn: laagdrempeligheid, snelle actie, voor iedereen toegankelijk, vanuit menselijkheid, door middel van maatwerk, met recyclingmaterialen, voor bewustwording en voor duurzaamheid.

EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede.

Waardendriehoek EcoVrede

LEGITIMITEIT

Welke bijdrage kan EcoVrede leveren aan beleidsdoelstellingen?

In de kern draagt EcoVrede bij aan armoedebestrijding en het verminderen van sociale problematiek door persoonlijke, laagdrempelige en integrale ondersteuning op:

- Fysiek/materieel: ondersteuning in primaire levensbehoeften, zoals het verkrijgen van gratis voedsel (voedsel in eigen tuin verbouwen), meubels, kleding, bibliotheek etc. Zo komen mensen binnen;
- Persoonlijk: 'nuldelijn', naast mensen gaan staan die nergens anders passen, weer perspectief verkrijgen, mee naar instanties, soms juridische ondersteuning;
- Sociaal: mensen die in een isolement zitten helpen om weer een plek in de samenleving te geven, contact te krijgen met hun medemens, re-integratie door vrijwilligerswerk, dagbesteding;

Daarnaast activiteiten op het gebied van duurzaamheid algemeen, niet specifiek gericht op armoede (Voedselbos, afvalinzameling/recycling en nieuwe economie), mede om bewustwording voor duurzame oplossingen binnen de eigen invloedssfeer te creëren.

Waar kan EcoVrede echt het verschil maken?

Ecovrede is uniek in haar integrale benadering van armoedebestrijding/vermindering sociale problematiek en dit daar waar mogelijk koppelen aan duurzaamheidsoplossingen. Mensen komen laagdrempelig binnen vanwege de gratis materiële ondersteuning, er wordt een gesprek aangeknoopt en mensen kunnen blijven. Partners geven daarnaast aan dat het uniek is aan EcoVrede dat het zo laagdrempelig is dat iedereen er terecht kan om de allereerste stap te zetten richting participatie - ook wie niet in het reguliere systeem past.

BETROKKENHEID

Voor wie is EcoVrede?

- EcoVrede is niet gebonden aan een wijk, maar werkt stadsbreed. Alle Arnhemmers kunnen er terecht.
- De doelgroep bestaat grotendeels uit mensen in armoede, 200 per week*, variërend van eenmalig tot dagelijks. Zij komen binnen omdat EcoVrede hen fysiek helpt, met onder meer brood en meubels. Van daaruit wordt breder naar problemen gevraagd en geholpen of doorverwezen.
- EcoVrede is ook voor de mensen die er werken: 20 stagaires en 20 vrijwilligers* (van 'doelgroep' tot mensen die het initiatief belangrijk vinden). Iedereen die een bijdrage wil leveren aan duurzaamheid en armoedebestrijding in de breedste zin van het woord kan als vrijwilliger aan de slag.

Van wie is EcoVrede?

- De organisatie wordt volledig gerund door vrijwilligers.
- Partners (SIZA, reclassering, RIBW, Leger des Heils) 'plaatsen' cliënten (30 per jaar*) die ze nergens anders kwijt kunnen, bij Ecovrede. Hetzelfde geldt voor opleidingen met lastiger te plaatsen leerlingen. Het gaat o.a. om mensen met een taakstraf, mensen die moeten (re-)integreren (o.a. statushouders), mensen met een beperking.
- Gemeente geeft al een aantal jaren bescheiden financiële steun (zie Rendement). Het college van Arnhem geeft hierbij aan dat Ecovrede op doelniveau activiteiten verricht die ook het college belangrijk vindt.

RENDEMENT

Opbrengsten

- €15.000 per jaar: o.a. uit subsidie voor vrijwilligerswerk (Eurojobs) en ruim 2/3 uit donaties en vergoedingen.
- EcoVrede begeleidt mensen waarvoor partners geen geld ontvangen of op een wijze die niet voldoet aan formele kwaliteitscriteria. Dit maakt dat EcoVrede hier geen inkomsten van heeft (al zou ze dat deels anders willen).
- Het is een bewuste keuze om geen geld te vragen voor voedsel of producten, omdat deze laagdrempelige ingang een essentieel onderdeel is van EcoVrede. De doelgroep heeft immers weinig tot geen geld.

Kosten

- €15.000 per jaar: materieel, onderhoud, logistieke zaken, administratie, afvalverwerking, gemeentebelastingen.
- Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van €55 per m2 per jaar.
- Er zijn geen personeelskosten omdat er alleen gewerkt wordt met vrijwilligers (meer dan 20.000 uur).
- Nu vraag naar 1000m2 ruimte, waarvan ongeveer 500m2 voor spullen opslag. De overige ruimte is voor werkplaatsen, keuken, administratie en gespreksruimten.

Potentiële maatschappelijke opbrengsten

- Vanuit bijzondere bijstand kunnen mensen in aanmerking komen voor vergoeding van basismeubilair. Gemeente Arnhem heeft hiervoor een exclusief contract met 2Switch, maar een dergelijke constructie zou ook voor EcoVrede denkbaar zijn.
- EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede, maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard.
- De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis.

*Alle kengetallen zijn gebaseerd op schattingen van EcoVrede en/of partners, in een normaal (niet-corona) jaar. We adviseren dat bij het verlenen van (financiële) ondersteuning goede monitoring wordt opgezet om dit te onderzoeken.

2.2.1 LEGITIMITEIT

Welke bijdrage kan EcoVrede leveren aan beleidsdoelstellingen?
In de kern draagt EcoVrede bij aan armoedebestrijding en het verminderen van sociale problematiek door persoonlijke, laagdrempelige en integrale ondersteuning op fysiek/materieel, sociaal en persoonlijk gebied.

- Fysiek/materieel: ondersteuning in primaire levensbehoeften, zoals het verkrijgen van gratis voedsel (voedsel in eigen tuin verbouwen), meubels, kleding, bibliotheek etc. Zo komen mensen binnen.
- Persoonlijk: 'nuldelijns', naast mensen gaan staan die nergens anders passen, weer perspectief verkrijgen, mee naar instanties, soms juridische ondersteuning.
- Sociaal: mensen die in een isolement zitten helpen om weer een plek in de samenleving te geven, contact te krijgen met hun medemens, re-integratie door vrijwilligerswerk, dagbesteding

Daarnaast ontplooien ze activiteiten op het gebied van duurzaamheid, niet specifiek gericht op armoede (Voedselbos, afvalinzameling/recycling en nieuwe economie), mede om bewustwording voor duurzame oplossingen binnen de eigen invloedssfeer te creëren.

Waar kan EcoVrede echt het verschil maken?
EcoVrede is uniek in haar integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering sociale problematiek en dit daar waar mogelijk koppelen aan duurzaamheidsoplossingen. Mensen komen laagdrempelig binnen vanwege de gratis materiële ondersteuning, er wordt een gesprek aangeknoopt en mensen kunnen blijven. Partners geven daarnaast aan dat het unieke aan EcoVrede is, dat het zo laagdrempelig is dat iedereen er terecht kan om de allereerste stap te zetten richting participatie – ook wie niet in het reguliere systeem past.

2.2.2 BETROKKENHEID

Voor wie is EcoVrede?

- EcoVrede is niet gebonden aan een wijk, maar werkt stadsbreed. Alle Arnhemmers kunnen er terecht. De doelgroep bestaat grotendeels uit mensen in armoede. Die komen binnen omdat EcoVrede hen fysiek helpt, met onder meer brood en meubels. Van daaruit wordt breder naar problemen gevraagd en geholpen of doorverwezen.
- EcoVrede is ook voor de mensen die er werken: zo'n 20 stagiaires en 20 vrijwilligers (van doelgroep tot mensen die het initiatief belangrijk vinden). Iedereen die een bijdrage wil leveren aan duurzaamheid en armoedebestrijding in de breedste zin van het woord kan als vrijwilliger aan de slag.

Van wie is EcoVrede?

- De organisatie wordt volledig gerund door vrijwilligers. Partners (SIZA, reclassering, RIBW, Leger des Heils) plaatsen cliënten die ze nergens anders kwijt kunnen bij EcoVrede. Hetzelfde geldt voor opleidingen met lastiger te plaatsen leerlingen. Het gaat onder andere om mensen met een taakstraf, mensen die moeten (re)integreren (zoals statushouders), mensen met een beperking. De Gemeente geeft al een aantal jaren bescheiden financiële steun. Het college van Arnhem geeft hierbij aan dat EcoVrede op doelniveau activiteiten verricht die ook het college belangrijk vindt.

2.2.3 RENDEMENT

Opbrengst

- €15.000 per jaar: o.a. uit subsidie voor vrijwilligerswerk[1] en ruim 2/3 uit donaties en vergoedingen.
- EcoVrede begeleidt mensen waarvoor de partners geen geld ontvangen of op een wijze die niet voldoet aan formele kwaliteitscriteria. Dit maakt dat EcoVrede hier geen inkomsten van heeft (al zouden ze dat deels anders willen).
- Het is een bewuste keuze om geen geld te vragen voor voedsel of producten, omdat deze laagdrempelige ingang een essentieel onderdeel is van EcoVrede. De doelgroep heeft immers weinig tot geen geld.

Kosten

- €15.000 per jaar: materieel, onderhoud, logistieke zaken, administratie, afvalverwerking, gemeentebelastingen.
- Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van € 55 / m2.
- Er zijn geen personeelskosten omdat er alleen gewerkt wordt met vrijwilligers (meer dan 20.000 uur op jaarbasis).
- Nu vraag naar 1000m2 ruimte, waarvan ongeveer de helft voor presentatie van de spullen en levensmiddelen. De overige ruimte is voor werkplaatsen, keuken, administratie en gespreksruimten.

Potentiële maatschappelijke opbrengsten

- Vanuit bijzondere bijstand kunnen mensen in aanmerking komen voor vergoeding van basismeubilair. Gemeente Arnhem heeft hiervoor een exclusief contract met 2Switch, maar een dergelijke constructie zou ook voor EcoVrede denkbaar zijn.
- EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede, maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard.
- De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis.

[1] 'Eurojobs'; 2018: € 2.480 - 7 vrijwilligers, 2019: € 2.959 - 8 vrijwilligers, 2020: € 3.481 - 12 vrijwilligers

3. Beeld uit de interviews

Er is een tiental interviews gehouden met vertegenwoordigers van instanties waar EcoVrede mee samenwerkt, partners uit het netwerk en cliënten[2].

Uit de interviews komt een rode draad tevoorschijn waarbij het werk van EcoVrede zeer gewaardeerd wordt. EcoVrede wordt gezien als laagdrempelig en toegankelijk. Iedereen is er welkom, vooral de allerarmsten. Ze benaderen de mens zoals die is. De persoon staat centraal, die wordt gezien en krijgt de ruimte, zonder voorwaarden of formaliteiten. De inzet van EcoVrede is uniek in het bieden van acute en gratis hulp, ondersteuning, of ritme en regelmaat.

EcoVrede is een hulpverlenende instantie zonder professionele status, maar ze helpen mensen wel op weg om de participatieladder 'weer terug te vinden' om er een eerste stap op te kunnen zetten. Soms zijn ze een ook de opstap naar reguliere instanties. Deze zijn blij met de aanvullende bijdrage van EcoVrede, omdat zo ook mensen die anders in het leven staan of niet in een hokje passen, verder komen.

Aangegeven is dat het vooral een plek is waar acute (nood-)hulp wordt verleend, met brood, inventaris of een plek om tijdelijk 'te werken'. Je kunt er direct terecht zonder allerlei voorwaarden en vooraf vastgestelde doelen die bereikt moeten worden.

Er wordt wel aangegeven dat de bijdrage van EcoVrede *aanvullend* is op de professionele instanties, maar er geen vervanging voor is. Het gaat hierbij niet om de kwaliteit van de dienstverlening, maar om de gevraagde formaliteiten en kwalificaties waar EcoVrede niet aan wil en kan voldoen. Dat betekent dat er vanuit de benaderde instanties géén sprake kan zijn van een vergoeding voor diensten van EcoVrede. Vanwege het aanvullende karakter zijn er geen inkomsten of een vergoeding voor de diensten van EcoVrede. Maar het zijn juist de klanten waar reguliere instanties geen raad mee weten die een plek kunnen krijgen bij EcoVrede. Professionalisering zou betekenen dat ze op andere instanties gaan lijken en hun identiteit verliezen.

In de woorden van EcoVrede zelf: *Maatschappelijk initiatief is feitelijk de bezemwagen van de economie. EcoVrede is vaak nog eens ‘de bezemwagen Achter de Bezemwagen’ vanwege alle mensen die tussen de regels vallen.*

EcoVrede geeft hierbij zelf aan dat het zeer nuttig is om iemand uit de armoede te halen. In de voetnoot staat hiervan een kort voorbeeld uit de praktijk geschetst[3].

---

[2] SIZA, Iriszorg, reclassering, Voedselbank, Leger des Heils, Sociale wijkteams, collega in tweedehands spullen, vrijwilliger EcoVrede en 2 cliënten.

[3] Persoon had geen eten, dakloos geweest, net een huis toegewezen gekregen maar nog geen spullen en in afwachting van een toekenning uitkering en een lening voor aanschaf van huisraad. Zodoende bij EcoVrede gekomen. Een noodpakket eten. Een koelkast, een bank, stoelen, een tafel, vaasjes, gordijnen, een tv, een bijzettafeltje, een bed, een matras, vloerkleden en tapijttegels, lampen, een kookstelletje, wat kleine spullen als schilderijtjes. Alles gebracht en naar binnen gebracht en geholpen met inrichten en ophangen. Bijkomende goede doelen: meldt zich als vrijwilliger, geen lening nodig, is enthousiast, komt uit depressie, voelt zich gehoord. Wij krijgen een goed beeld wat er speelt en koppelen dat waar nodig en toegestaan. Helpen de persoon overzicht te krijgen en zaken vlot te trekken of ook uit te leggen en leven op de rails te krijgen. Het geheel ontlast de andere zorgverleners zoals sociale wijkteams.

Maar er worden in vrijwel alle interviews ook zorgen naar voren gebracht over EcoVrede. Onder meer dat EcoVrede het moeilijk vindt om zich te focussen op waar ze echt goed in zijn, waardoor de aanpak chaotisch is. De keuze van EcoVrede om geen inkomsten te willen genereren, maakt dat ze afhankelijk zijn én blijven van derden.

Ook de sociale wijkteams benoemen EcoVrede als mensen met een groot hart, iedereen is welkom, een plek waar 'de persoon' centraal staat. De gratis brood- en spullenvoorziening is populair en verschillende coaches verwijzen hier dan ook naar. Uit de teams komt echter ook een kritisch geluid. Een groot deel van de gesproken coaches (5 van de 6) vindt EcoVrede 'rommelig', stelt dat EcoVrede niet alle geschapen verwachtingen waar kan maken en vindt dat EcoVrede geen bijdrage levert aan de begeleiding naar een stap hoger op de participatieladder. (Waarbij EcoVrede aangeeft dat hun doel ook is om mensen vooral 'een stap' te laten zetten).

De geholpen cliënten zelf ten slotte geven aan dat ze zich bij EcoVrede welkom voelden, zichzelf konden zijn. ‘Een thuis op basis waarvan ik weer kon opkrabbelen’ of een plek ‘om weer structuur aan mijn leven te geven’. Ook zij gunnen EcoVrede ondersteuning op bepaalde gebieden (bijv. de website), maar zijn in de kern positief over wat EcoVrede voor hen heeft betekend.

Voor enkele fragmenten uit de verslagen van de interviews wordt verwezen naar de bijlagen.

4. Wat is EcoVrede 'waard'?

4.1 Vertaling in een bijdrage

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft, en dat er door de inzet van Ecovrede ook maatschappelijke kosten worden bespaard. Is er een objectief bedrag te noemen voor deze besparing?

In de waardendriehoek wordt geconcludeerd dat EcoVrede op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten bespaart, doordat mensen niet verder afzakken in de armoede. Maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard. Bovendien zijn kosten die bespaard worden door preventie moeilijk te becijferen. De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven.

Omdat EcoVrede voor hun verschillende activiteiten geen aantallen 'geholpen klanten' bijhoudt is niet vast te stellen hoeveel unieke klanten er zijn. Op basis van ervaringen houden we aan dat EcoVrede gemiddeld 200 mensen in de week helpt (met brood, groente- en fruit en voedselnoodpakket, juridisch en gezondheidsadvies, meubilair en dagbesteding). Sommigen daarvan komen eenmalig, sommigen zijn structureel ‘klant’ van EcoVrede. Daarnaast kan uitgegaan worden van 20 tot 30 mensen in een normaal jaar die via partners aan een traject geholpen worden. Dit is ooit meer geweest en zou ook weer kunnen groeien, volgens EcoVrede.

De indieners van de motie 'vind een permanente locatie voor EcoVrede' in de Arnhemse gemeenteraad van 8 juli 2020 stellen een financiële vertaling voor, door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen[4]. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben wordt echter niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede ‘plaatsen’ geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede. De kracht van EcoVrede is ook juist dat ze mensen helpen die tussen wal en schip van professionele trajecten invallen. De vraag is ook of dat wel nodig is om tot de conclusie te komen dat het een verlies voor de stad zou zijn om EcoVrede te laten vallen'.

Het moet overigens benadrukt worden dat de hulpvraag van EcoVrede aan de gemeente ook om meer praktische zaken gaat, zoals het krijgen van een afvalpas. Er lijkt hier echter een juridische beperking op te liggen omdat het afval van Ecovrede als bedrijfsafval wordt bestempeld. De gemeente heeft wel een wettelijke zorgplicht voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval, maar niet voor bedrijfsafval. Daardoor vallen maatschappelijke organisaties tussen wal en schip. De gemeente onderzoekt mogelijkheden om maatschappelijke organisaties bij het aanbieden en verwerken van afval te faciliteren. Dit vraagstuk wordt separaat beantwoord[5].

[4] Verworpen motie 20M135 8 juli 2020

[5] Wethouder Bouwkamp zegt bij motie 20M264 "Diftar PLUS, voorstel 5: meer pasjes levert meer op" toe om aan de slag te gaan met het inventariseren wat mogelijk is binnen het reinigingsrecht.

4.2 Subsidies gemeente Arnhem

Bieden bestaande subsidieregelingen binnen de gemeente houvast om op basis daarvan de hoogte van een bijdrage vast te stellen? De gemeente Arnhem heeft in 2020 ruim 650 subsidies verstrekt. Het gaat om subsidies aan organisaties die activiteiten en werkzaamheden uitvoeren op het gebied van bijvoorbeeld sport, kunst & cultuur, amateurkunst, evenementen, klimaatadaptatie e.d. maar ook voor subsidies van wijkinitiatieven en andere aan de wijk gerelateerde activiteiten. Er lijken geen gemeentebrede subsidieregelingen te zijn waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken, anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt[6].

Voor al deze subsidies zijn verschillende regelingen met randvoorwaarden en criteria van toepassing. Voor een deel van de subsidies in de wijken moeten de criteria op basis waarvan (de hoogte van) het subsidiebedrag wordt vastgesteld nog verder worden doorontwikkeld. Hierbij gaat het om criteria als bereik, draagvlak, en incidenteel/structureel die bepalen of en hoeveel de aanvrager ontvangt.

Er is een aantal organisaties, zoals Rijnstad en RIBW die subsidies ontvangen voor activiteiten die voor een (klein) deel inhoudelijk wel te vergelijken zijn met dat wat Ecovrede doet maar strikt formeel er toch anders uitzien. De subsidie voor deze activiteiten maken bovendien onderdeel uit van een groot pakket van activiteiten waarin niet elke activiteit separaat inzichtelijk is gemaakt. Dit zorgt ervoor dat een goede vergelijking (in kosten) met de werkzaamheden van Ecovrede niet te maken is.

Tevens zijn in sommige subsidies aan organisaties ook de kosten van huur die aan de gemeentelijke panden moet worden betaald, meegenomen in het subsidiebedrag. Dat kan zorgen voor een ophogend effect omdat de gemeente uitgaat van een kostprijs dekkende huur die hoger kan uitvallen dan in de markt gehanteerde tarieven.

Hoewel daarvoor niet primair bedoeld, zijn er wel subsidies op wijkniveau verstrekt aan organisaties die wijkoverstijgend zijn en in sommige gevallen zelfs een stedelijk bereik hebben. De Teams Leefomgeving hebben door middel van gerichte subsidies in hun eigen wijk de lokaal verankerde partijen kansen geboden om zich verder te ontwikkelen tot partijen die een aantoonbare meerwaarde hebben voor de bewoners in de wijk en voor de ontwikkeling van de wijken zelf. Het initiatief loopt dan via Team Leefomgeving, maar de subsidie is dan voor meer dan alleen de wijk en in sommige gevallen zelfs voor de hele stad. Ecovrede zou via deze weg eventueel ook een aanvraag kunnen doen.

EcoVrede deelt huisraad uit aan mensen die dat nodig hebben (waarmee de goederen ook een rol hebben in dagbesteding en leertrajecten). Mogelijk bespaart dat op de bijzondere bijstand. Uitgangspunt bij de gemeente Arnhem is echter dat mensen in de bijstand zelf geld reserveren voor duurzame gebruiksgoederen. Voordat er geld c.q. goederen door de gemeente worden verstrekt worden mensen verwezen naar andere mogelijkheden (zoals website 'gratis spullen af te halen' e.d.) om aan goederen te komen. Dit is beschreven in een handboek. In dit handboek wordt overigens Ecovrede niet genoemd. Uitgangspunt is dus eerste zelf proberen te regelen en als dat echt niet lukt, kun je naar de gemeente. En dan

[6] Volgens EcoVrede heeft voormalig wethouder Ine van Burgstede hierover in een raadsvergadering gezegd: “We zijn jullie als categorie vergeten.” We hebben de Raadsnotulen hier niet op nageslagen.

zijn er strikte formele richtlijnen (met toetsingen en toeslagen) wanneer iemand wel of niet in aanmerking komt voor welk bedrag om gebruiksgoederen te kopen. Vaak krijgen ze dan geld om de gebruiksgoederen te kopen. Daar waar mensen "niet met geld om kunnen gaan" kunnen deze goederen ook in natura worden verstrekt. Daarvoor zijn er afspraken gemaakt met 2Switch waar gebruiksgoederen kunnen worden uitgezocht en de gemeente vervolgens de rekening betaald. Overwogen kan worden ook een dergelijke afspraak ook met EcoVrede te maken.

4.3 Vergelijking met andere initiatieven

Door de sterk uiteenlopende activiteiten van Ecovrede is er geen organisatie waar Ecovrede mee te vergelijken is. Zeker niet als het gaat om een organisatie die een subsidie van de gemeente Arnhem ontvangt. Een deel van de activiteiten die Ecovrede uitvoert wordt ook wel door andere organisaties uitgevoerd (denk bijvoorbeeld aan het diaconale werk) maar zijn niet zodanig objectief met elkaar te vergelijken om hiervoor een subsidiebedrag vast te stellen. Een ander deel is weer geheel uniek, zoals het gratis verstrekken van huisraad.

Vergelijkingen op basis van aantallen gaat ook al snel mank. Bij de 1200 gezinnen per week, die de voedselbank Arnhem extra steun geeft met een voedselpakket, met flink minder gebruik van ruimte, en waar slechts een zeer beperkte bijdrage van de gemeente tegenover staat, valt EcoVrede in het niet. Maar er gaan ook subsidies van duizenden euro's naar activiteiten met een aanzienlijk kleiner bereik dan dat EcoVrede heeft. Verstandig is dan ook om de vraag om te draaien: ga uit van wat EcoVrede *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven en toets of dat redelijk is. Dit is ook beter in lijn met de werkwijze van EcoVrede: denk niet vanuit de hokjes waar ze in zouden kunnen passen, maar kijk naar wie ze zijn en wat ze nodig hebben.

4.4 Kosten voor huisvesting

Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, zolang de kosten voor huisvesting daar niet in meegenomen worden. Een (extra) bijdrage is dus volledig gericht op huisvesting. Hier ontstaat het belangrijkste knelpunt in de casus: door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1000m^2 (zie ook hoofdstuk 6). Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. En wellicht ten overvloede, het gaat hier om structurele kosten. Een incidentele bijdrage volstaat dus niet. Er is op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting (met uitzondering van organisaties waar de kostprijsdekkende huur wordt vergoed). Bovendien is het een fors bedrag.

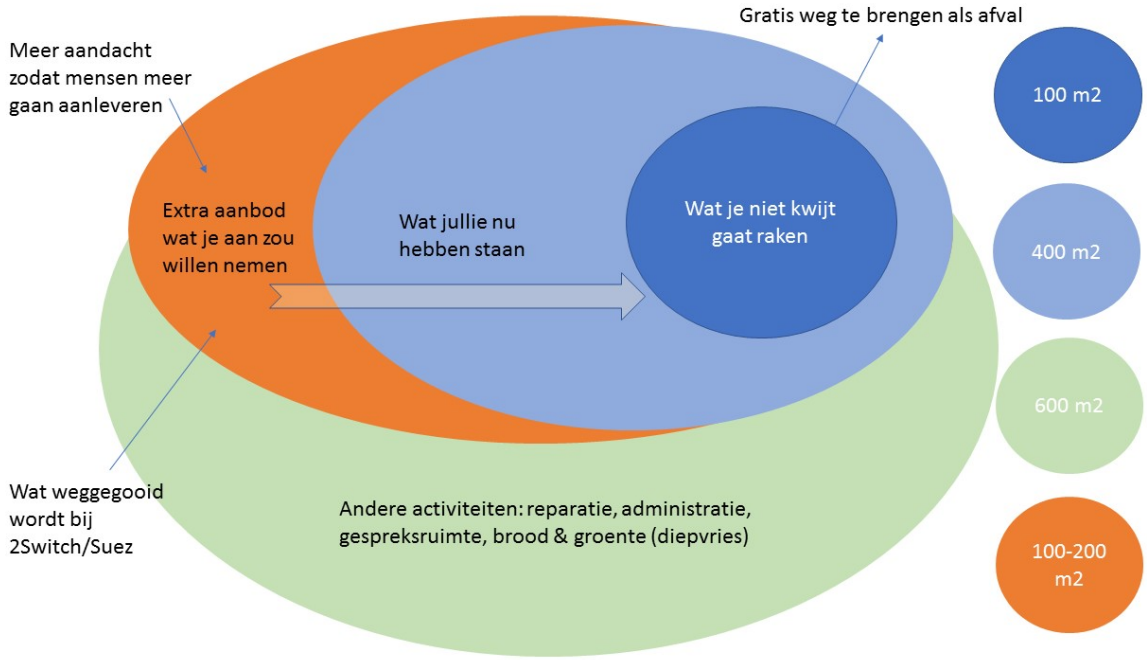
Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt dit een bedrag van minimaal €30.000 (NB: *ook* als het een pand in gemeentelijk eigendom zou zijn, als een dergelijk pand al beschikbaar zou zijn[7]). Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m^2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de

[7] Zie raadsbrief afdoening Motie 19M140 'Gemeentelijk vastgoed voor maatschappelijke doeleinden': Kostprijs dekkende huur kan worden opgebracht door de initiatiefnemers en/of met subsidies vanuit andere beleidsvelden.

Middachtensingel zou bij benadering €55 per m^2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen[8]. Er zijn volgens EcoVrede panden beschikbaar vanaf €40 per m^2.

Voor een duurzaam toekomstmodel voor EcoVrede is het hoe dan ook raadzaam de ruimtevraag te beperken. Besproken is een tussenoplossing voor de ruimtevraag: Naast 300-400m^2 als ruimte voor de presentatie van spullen en 100 m^2 voor levensmiddelen zoals brood, groente, fruit, kan de rest (werkplaatsen, administratie, gespreksruimtes) flexibel worden ingevuld. Het flexibele deel zou op verschillende locaties kunnen, bijvoorbeeld ondergebracht bij en in samenwerking met andere instanties (MFC, sociaal wijkteam, etc.). Een efficiënter gebruik van ruimte door het combineren van huisvesting met voedsel-, kleding-, en speelgoedbank is een mogelijkheid. Ook kan EcoVrede zelf door een meer gestructureerd gebruik van ruimte vierkante meters besparen.

De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten. In de figuur hieronder is het ruimtegebruik/de ruimtevraag van EcoVrede schematisch vormgegeven, met toelichting van EcoVrede.

Figuur 1 Ruimtevraagstuk EcoVrede

Toelichting EcoVrede: EcoVrede vervult een functie in stimuleren van hergebruik en het verminderen van afvalstromen. Bij een goede afvoermogelijkheid van afval, en een verzamelpunt voor nog goede gebruiksgoederen af te geven op vrijwillige basis op een of de beide depots (Zuid en Noord) is er meer doorstroom voor EcoVrede en meer effectief voorraadbeheer mogelijk. Daarbij wordt er bespaard op volume aan afval en recycling en bewustzijn over die zaken bevorderd. De tekening geeft hiervan een visueel beeld.

[8] EcoVrede geeft aan graag gebouwbeheer te willen vervullen. Voor de gemeente is dit echter geen optie; zij hebben in algemene zin slechte ervaringen met niet-professionele leegstandsbeheerders. En zij geven aan dat dit geen (ook niet financiële) voordelen oplevert.

5. Verbeterpunten

Uit de sessies die hebben geleid tot de waardendriehoek, uit de interviews, overige gevoerde gesprekken om informatie boven tafel te krijgen, en uit de vergelijking met andere initiatieven, zijn waardevolle leerpunten voor gemeente en Ecovrede naar voren gekomen.

5.1 Verbeterpunten voor de gemeente

- Ruimte nemen om waardering voor een initiatief uit te spreken, ook als regels of andere bezwaren in de weg zitten.
- Een vast aanspreekpunt en (intern) verbinder benoemen voor stadsbrede maatschappelijke initiatieven (voor wijkinitiatieven is dit beter geregeld).
- Bij inzet van gemeentelijke instrumenten (zoals huisvesting, afval en heffingen) rekening houden met de flexibele inzet daarvan voor maatschappelijke initiateven en de mogelijke financiële gevolgen daarvan in de begroting.
- In het verlengde hiervan: reken voor gemeentelijk vastgoed een vaste lage huur voor maatschappelijke initiatieven, en zorg voor structurele dekking van het tekort op de kostprijs.
- Zorg dat initiatieven met een brede, algemene maatschappelijke waarde niet buiten de boot vallen door te specifieke doelen op te nemen in de voorwaarden.
- Zorg voor een makelaars punt voor de koppeling van vraag en aanbod van maatschappelijk vastgoed. Liefst onafhankelijk van de gemeente, maar wel met inbreng van gemeentelijk vastgoed in een 'ruimtebank'.

5.2 Verbeterpunten voor Ecovrede

- EcoVrede werkt breed, op allerlei facetten. Dat is haar kracht en haar zwakte. Het kan helpen, zowel op het gebied van benodigde ruimte en tijd, alsook op het gebied van toegevoegde waarde, om meer focus aan te brengen in activiteiten en werkzaamheden. EcoVrede wil nu helpen bij alles, maar is simpelweg niet de beste aanbieder op elk gebied. De unieke toegevoegde waarde is de laagdrempelige, integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering van sociale problematiek. Daar zou de focus op moeten liggen.
- Zorg voor eigen inkomsten, ook al is het ideaal zoveel mogelijk zonder geld te doen.
- Meer structuur en organisatie is gewenst, zonder echt professioneel te worden (want dat zou ten koste gaan van de kracht van EcoVrede). Verbeteringen worden door partners gevraagd op het gebied van huisvesting, vervoersveiligheid, techniek en administratie.
- EcoVrede ziet waarde in spullen die anderen niet zien, maar mede daardoor stapelen de spullen zich op. Dat EcoVrede nog waarde ziet in veel spullen, wil niet zeggen dat de maatschappij moet opdraaien voor de kosten van opslag daarvoor. Wat na bepaalde tijd (bijv. 3 maanden) niet is opgehaald, moet weggegooid worden.
- Zorg voor een bedrijfsvoering waar minder ruimte voor nodig is. Als de ambities niet in de beschikbare ruimte passen, pas de ambities dan aan op de ruimte. Dit wordt vergemakkelijkt voor EcoVrede als er een goede afvalregeling voor hen is getroffen (zie aanbevelingen).
- Probeer niet te verharden in de relatie met gemeente. Als de top van de escalatieladder bereikt is, wordt een goed gesprek lastig. Bovendien schrikt het potentiële verhuurders af.
- Ga relaties aan met behoud van eigenheid, maar gericht op samenwerking.

6. Conclusie en aanbevelingen

Wethouder Louwers heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft, en dat er door de inzet van Ecovrede ook maatschappelijke kosten worden bespaard.

EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten, doordat mensen niet verder afzakken in de armoede. Maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard. Bovendien zijn kosten die bespaard worden door preventie moeilijk te becijferen.

Door de sterk uiteenlopende activiteiten van Ecovrede is er geen organisatie waar Ecovrede mee te vergelijken is, zeker niet als het gaat om een organisatie die een subsidie van de gemeente Arnhem ontvangt. Een deel van de activiteiten die Ecovrede uitvoert wordt ook wel door andere organisaties uitgevoerd. Een ander deel is weer geheel uniek, zoals het gratis verstrekken van huisraad. Vergelijkingen op basis van aantallen gaat ook al snel mank.

Er lijken geen gemeente brede subsidieregelingen te zijn waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken, anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt.

De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven. Meest praktisch is dan ook om uit te gaan van wat EcoVrede *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven, en te toetsen of dat een redelijke bijdrage is.

Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, uitgezonderd de kosten voor huisvesting. De gevraagde oppervlakte is groot, namelijk 1000m^2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt de ruimtevraag van EcoVrede een bedrag van minimaal €30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. Er moet op gewezen worden dat er op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting (zoals boven al aangegeven wel indirect via de subsidies aan diverse organisaties). Een hier aan gekoppelde bijdrage zou bovendien relatief hoog zijn.

De aanbeveling aan de gemeente is op grond van bovenstaande als volgt:

- EcoVrede heeft maatschappelijke waarde en door de inzet van Ecovrede worden maatschappelijke kosten bespaard. Het behoud van EcoVrede voor de stad is dan ook uitgangspunt.
- Wat dit de gemeente 'waard' mag zijn is niet te becijferen. Dus ga uit van wat EcoVrede (structureel) *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven.

- Zorg dat EcoVrede gratis haar overtollige spullen weg kan brengen (grondstoffen en restafval, voor zover de spullen geen herbestemming kunnen krijgen). Dat geeft de mogelijkheid de hoeveelheid spullen te beperken tot een kwalitatief minimum, waardoor toch aan de behoefte kan worden voldaan van de mensen die een beroep op Ecovrede. Daardoor kan de beschikbare ruimte beter gebruikt worden. Dat betekent in ieder geval een afvalpas. EcoVrede vraagt daarnaast om een plek op het depot (Suez afvalbrengstation), zodat ze haar werk in verwerking en hergebruik kan doen.
- Een gemeentelijke structurele subsidie voor een ruimtevraag van 1000m^2 is mogelijk financieel moeilijk haalbaar. Hoewel de maatschappelijke waarde van EcoVrede in de waardendriehoek is verhelderd, zou de omvang van het bedrag dat daar jaarlijks mee gemoeid is (uitgaande van een marktconform normbedrag voor dergelijk grote ruimte) niet in verhouding staan tot de gemeentelijke bijdrage aan andere maatschappelijke initiatieven. De in deze rapportage uitgewerkte pragmatische oplossing van een vaste uitvalsbasis van ca. 500m^2 voor verzamelen en uitgifte van goederen, gecombineerd met flexibele ruimten in de wijken voor de overige functies, lijkt daarentegen wel een proportionele vertaling van de waarde. De met de waardendriehoek te legitimeren financiële ondersteuning vanuit de gemeente (de meerwaarde van EcoVrede voor de sociale basis in Arnhem is evident) zou de vaste uitvalsbasis structureel mogelijk maken.[9]
- Met ondersteuning van de gemeente zoekt EcoVrede naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen. Voor een eventuele grotere omvang dan ca. 500m2 zou EcoVrede kunnen nadenken over hoe additionele middelen (niet door de gemeente gefinancierd) zouden kunnen worden gegenereerd.
- Voor de overige benodigde flexibele ruimte kan EcoVrede, evt. ondersteund door de gemeente, het gesprek aangaan met andere organisaties of zij hierin kunnen samenwerken.
- Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, met concrete actiepunten. Voor het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, kan EcoVrede waar wenselijk ondersteuning krijgen van de gemeente.
- De gemeente helpt bij het monitoren van aantallen: hoeveel (unieke) inwoners helpt EcoVrede, waar ligt hun kracht en waar kunnen zij beter doorverwijzen?
- Zorg dat EcoVrede ondertussen niet op straat komt te staan.

[9] EcoVrede geeft hierbij aan: Bij een pand is een buitenruimte voor EcoVrede vanwege afvalstromen-scheiding, verschillende transportmiddelen die plek nodig hebben en aan- en afvoer van spullen belangrijk. Bij de huidige locatie Middachtensingel is daarvoor het redelijk omsloten schoolplein geschikt en bij andere locaties moet dat worden meegenomen.

Bijlage 1: Fragmenten uit de interviews

F.L. (Siza)
EcoVrede werkt nog altijd vanuit de basisgedachte van de WMO, waarbij vooral maatschappelijke initiatieven, vrijwilligers en mantelzorgers mensen helpen. Die mooie gedachte is in de praktijk niet oneindig gebleken, maar EcoVrede houdt vol. Het vraagt ook dat je passend moet communiceren met mensen die anders in het leven staan en dat doen ze. Dit maakt EcoVrede uniek. Ze voegen toe aan wat reguliere instanties doen zoals de Voedselbank (EcoVrede helpt ook mensen die net boven de norm komen, maar wel hulp nodig hebben) en 2Switch. In tegenstelling tot 2Switch zijn de spullen bij Ecovrede gratis.

Voor mensen die zelfstandig gaan wonen en geen huisraad hebben of geld daarvoor. Dan help ik ze via EcoVrede aan de meest basale spullen, twee weken geleden nog.
Andere vorm is dat cliënten vrijwillig aan het werk gaan bij EV, soms als tegenprestatie voor spullen ('voor wat hoort wat' principe). Vooral passend voor mensen die zich niet in het reguliere systeem thuis voelen, of het minder nauw nemen met afspraken (als je op afgesproken dag niet kan en afbelt, vragen ze bij EV: wanneer kan je wel?)

Lotte van den Berg (Reclassering)
EcoVrede is uniek in de totaalbenadering van de mens. Ze pellen af tot de kern van de persoon - wie is deze mens en wat heeft hij nodig? Vergelijkbare instanties kiezen eerder voor de doorloopsnelheid van een werkstraf, waardoor er meerdere mensen tegelijkertijd geplaatst kunnen worden. Bij EcoVrede gaat het niet om kwantiteit, maar willen ze meer doen voor de individuele persoon, een soort holistische benadering.

Maar stuur EcoVrede geen mensen die veel begeleiding nodig hebben, die tijd hebben ze niet. Ze kunnen het waarschijnlijk wel, maar ze kiezen er niet voor. Mensen met werkstraf zijn hier wel heel veilig: wie ben je en hoe kunnen we je helpen (= uniek). Geld is niet aan de orde want met werkstraffen zijn geen geldstromen gemoeid. Lotte benoemt dat EcoVrede meer focus zou mogen hebben, en hun website is een rommeltje.

Joop Toeter (coördinator Voedselbankwinkel en secretaris Leger des Heils)
EcoVrede wordt regelmatig (en eigenlijk alleen) ingezet voor gezinnen die geen of onvoldoende inventaris hebben. Voor de doelgroep die helemaal niets heeft. De meerwaarde zit in het gratis verstrekken, wat bij andere instanties niet altijd het geval is. Dat is bijvoorbeeld ook zo bij de broodbank, waar ook geen voorwaarden worden gesteld wat wel het geval is bij de voedselbank: formulieren en toetsen waaraan voldaan moet worden via de sociale wijkteams.

Hoewel Joop vindt dat EcoVrede veel goed doet vindt hij dat het onvoldoende gestructureerd is en er meer focus zou mogen zijn. Hij is kritisch over de hoeveelheid inventaris dat is opgeslagen. Dat zou volgens Joop veel beter en overzichtelijker kunnen. Er zou kritischer gekeken moeten worden wat nog van waarde is en er zou ook een grotere doorstroom moeten plaatsvinden (veel is zo oud dat niemand dat toch wil hebben). Nu is de helft niet zichtbaar en kan zo niet worden uitgegeven.

M.K. (Iriszorg)
Ik beveel EcoVrede van harte aan, ze doen iets unieks. In het westen van het land zou zoiets niet kunnen bestaan. Het is voor de allerarmsten, ook vluchtelingen en asielzoekers. Ik vond dit zo geweldig dat ik dit voor cliënten van Iriszorg ben gaan doen. Tientallen mensen zijn zo geholpen, soms ook vrienden, of bekenden. Enkele cliënten uit Zevenaar hebben ook bij EV geholpen als vrijwilliger, dit was hun dagbesteding. Ze gingen dan op de fiets naar Arnhem om bij EV spullen te sjouwen en te helpen. Enkelen bleven er hangen als vrijwilliger
Soms hebben ze bij EcoVrede zulke mooie spullen dat ze best een klein bedrag mogen vragen, dat advies heb ik ze ook gegeven. Dan hebben ze inkomsten. Nu vragen ze niets, alleen soms een vrijwillige bijdrage of tegenprestatie in natura. Een betere inrichting met alle spullen zou wel helpen, dan raak je eerder spullen kwijt omdat mensen beter zien wat er staat.

Henk Loef (re-integratiecoach bij Leger des Heils)
Kenmerkende van EcoVrede is dat 'de persoon' centraal staat (onvoorwaardelijk wie je als persoon bent) en dat het zeer laagdrempelig is om binnen te komen. Het is geen formele instantie maar kan mensen wel op weg helpen om weer een volgende stap te zetten op de participatieladder. Ze kunnen de eerste opvang zijn om weer 'gezien te worden'. Dit alles zonder allerlei formaliteiten en betalingsregelingen.

EcoVrede levert geen producten waar een vergoeding tegenover kan staan. Dat zou wel kunnen maar dan moeten er aan allerlei kwaliteitscriteria voldaan worden en moet er gewerkt worden met professionals. Dat gaat in deze 'structuur' zeker niet lukken. Misschien is juist dit feit ook hun charme. Je kunt er acuut terecht, laagdrempelig zonder voorwaarden en de persoon (en niet het 'plan met doelen') staat centraal. Een soort noodopvang als opstap naar de instanties die zorgen dat deze mensen een stap kunnen doen op de participatieladder.

Sociale wijkteams (op basis van een uitvraag bij diverse coaches)
Ervaringen met EcoVrede hebben volgens de coaches van de sociale wijkteams vooral betrekking op het verleden. De coaches die EcoVrede kennen zetten vooral in op de producten van EcoVrede als het gaat om gratis broodverstrekking en inventaris. Zij zetten de cliënten op het spoor naar EcoVrede.

Volgens de sociale wijkteams levert Ecovrede geen bijdrage aan de begeleiding naar een stap hoger op de participatie ladder. Ecovrede is geen officiële partner (die aan een aanbesteding heeft meegedaan) waar naar doorverwezen zal worden. Dus geen instantie waar de sociale wijkteams mee samenwerken maar in sommige (individuele) gevallen dus wel een instantie waar naar doorverwezen wordt voor gratis brooduitgifte en gratis inventaris.

Algemene opmerkingen over Ecovrede vanuit de wijkteams: mensen met een groot hart, iedereen is welkom en ze hebben van alles, een plek waar 'de persoon' centraal staat, maar rommelige organisatie met weinig structuur (geen overzicht), ze wekken verwachtingen die ze niet waar kunnen maken

Jan Reijnen (collega in tweedehands spullen)
Jan heeft een zaak in tweedehands computers aan de Hommelseweg. Door deze handel zit hij in hetzelfde netwerk als onder meer EcoVrede m.b.t. het hergebruik van spullen. In dit netwerk wordt gebruik gemaakt van elkaars expertise en soms de spullen die binnen komen.

Klanten overlappen deels. Klanten zijn mensen met weinig geld, en doorgaans Arnhemmers die niet het allerbest voor zichzelf kunnen opkomen. EcoVrede helpt individuen die 'het water aan de lippen staat'. Wat uniek is aan EcoVrede is dat ze alles doen zonder bezoldiging, zonder subsidies. Jan vraag zich ook af of het wel verstandig is van EcoVrede om helemaal niks aan inkomsten te willen genereren.

Kees van der Hurk (vrijwilliger)
Kees heeft gezien dat veel mensen geholpen worden door EcoVrede. Er komen veel mensen binnen. Wat bijzonder is voor EcoVrede is dat het vooral gaat om mensen die om wat voor reden dan ook niet in staat zijn om voor zichzelf op te komen en mede daardoor de drempel niet over komen naar officiële instanties. De drempel bij EcoVrede is laag. Iedereen wordt warm ontvangen, op basis van direct intermenselijk contact. Alles gaat in goed overleg met de mensen.

Het ophalen en uitdelen van spullen is een belangrijke drijvende activiteit voor EcoVrede. Tegelijkertijd levert dat ook organisatorische vraagstukken op. Opslag en distributie van spullen vergt best wel wat logistiek. Het bij elkaar brengen van vraag en aanbod is nu te veel een kwestie van toeval. De huidige huisvesting is volstrekt ontoereikend en het transport voldoet eigenlijk niet aan de minimum eisen van veiligheid.

Kees zou hopen dat er meer hulp komt van mensen die EcoVrede bij de ingewikkelder vraagstukken als logistiek en organisatie kunnen ondersteunen. En voor Nellie en Syne zou het goed zijn als ze zich wat mee beperken tot een paar hoofdzaken, ze zijn nu wel erg breed bezig. Minder doen, en meer geconcentreerd.

Kees vindt het jammer dat het werk van Nellie en Syne niet op waarde geschat lijkt te worden door de overheid. Hij heeft de indruk dat daardoor een verharding optreedt in de verhoudingen tussen overheid en EcoVrede. Dat is een gemiste kans.

Client 1
Client kwam bij EcoVrede terecht via Pro Persona in Oosterbeek. Hij werd er warm onthaald. Gelijk welkom, geen vragen. Bij EcoVrede mocht hij zichzelf zijn met zijn problemen, kreeg ruimte. Hij kwam er een paar jaar lang elke dag, die vastigheid en regelmaat was erg belangrijk voor hem. EcoVrede werd een thuis op basis waarvan hij weer kon opkrabbelen. Bij EcoVrede komt publiek van allerlei pluimage. Voor iedereen staat de deur open. Dagelijks komen er vele mensen voor allerlei dingen: brood, spullen, opvang. Cliënt bewondert de enorme inzet en doorzettingsvermogen van Nellie en Syne. Voor zover hij kan overzien is EcoVrede vrij uniek.
Hij zou het EcoVrede gunnen dat ze betere hulp krijgen op het gebied van bijvoorbeeld de website. De website zou een grote rol kunnen spelen in het bij elkaar brengen van vraag en aanbod (ook letterlijk voor de spullen). Een heldere en aantrekkelijke ‘Front Store’ van waaruit belangstellenden verder kunnen klikken. Nu is de website een wat ondoorgrondelijk samenstel van allerlei losse en verouderde onderdelen waarin je snel de weg kwijt raakt.

Client 2
Via politie en Herzorg heeft cliënt zijn taakstraf kunnen uitvoeren bij EcoVrede. Hij voelde zich gelijk welkom en is uiteindelijk ongeveer acht jaar actief gebleven als vrijwilliger. Voor hem was het een manier om een gereguleerde dagbesteding te hebben om zo weer

structuur aan het leven te geven. Bij EcoVrede komen per dag zeker 10 mensen aanlopen voor een vorm van hulp, eten kleding of spullen. Naar geld wordt nooit gevraagd, alles is gratis. Cliënt heeft ook bij 2Switch gewerkt en ergerde zich er daar aan dat mensen spullen voor niks komen brengen, terwijl er daarna hoge prijzen voor gevraagd worden. Een fiets bijvoorbeeld, die gratis afgegeven wordt maar voor over de 100 euro weggaat. Mensen die echt zonder geld zitten zijn daar dus niet mee geholpen.

Bijlage 2

EcoVrede noemt voor zichzelf de volgende verbeterpunten, in aanvulling op par. 6.2:

- PR verder verbeteren - meer laten zien wat wij doen met minder tekst
- Website en informatie overzichtelijker maken - meer met filmpjes werken
- Beelddenkers meer tegemoetkomen
- Interviews meer gebruiken voor ons verhaal
- Spullen beter presenteren, kritisch blijven innemen, uitgifte verder verbeteren
- Meer benadrukken dat wij werken voor de samenleving
- Integrale visie meer onder de aandacht brengen
- Bijdrage en wederdienst vraag verbeteren
- Het werven van sponsors verbeteren

In aanvulling op de verbeterpunten voor de gemeente in paragraaf 6.1 noemt EcoVrede:

- Maatwerkvoorziening via Sociale Zaken - individuele begeleiding (in verband met meerwaardebepaling)
- Doorverwijzing van Scalabor
- Verwijzing - ingang bij activerend werk
- Twee vaste contactpersonen binnen de gemeente Arnhem
- Elk half jaar gesprek in de vorm van een vaste agenda
- Beheerfunctie - onroerend goed eigenaren vragen om ruimte beschikbaar te stellen voor maatschappelijk initiatief -
- EcoVrede kan helpen als gebouwbeheerder
- Officiële opname in bestand wijkteams en doorverwijzing als zorgverlener
- Functie als pioniersplek - sociale en duurzame aspecten
- Vermelding website gemeente geregistreerd samenwerkingspartner
- Uitsorteercontainer bij afvalbrengstation voor EcoVrede
- Locatie voor voedselbos- opvang- werk - zodat het als initiatief gecombineerd kan worden met dagbesteding
- Een samenwerkingsovereenkomst
- Wat overblijft bij de Gemeente aan levensmiddelen en spullen
- houding en organisatie: een klacht is een signaal dat er iets niet goed zit - mediation inschakelen (?)
- sneller het gesprek aangaan wanneer blijkt dat partij of persoon de 25 uur investering te boven dreigt te gaan
- Monitoren, alle, trajecten die langer dan een half jaar duren - en daar actie op ondernemen -
- Antwoorden en bevestigen als norm werkwijze instellen
- Meer luisterende instelling ontwikkelen - toepassen
- Interne kwesties intern oplossen -niet bij de burger of partij neerleggen - raakt ook aan multidisciplinair werken - raad, ambtenaar en college meer helderheid voor de vraagsteller - wie doet wat laten zien= waar moet je zijn, zorgen dat het voor de buitenwereld zichtbaarder wordt, en knelpunten bespreken
- Nieuwsbrief maken voor de burger maken ten aanzien van verbeterde punten en nieuwe mogelijkheden.

Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage
7 maart 2021

Pagina 8 - 2.2.3 Rendement - Kosten;

tekst; • Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van € 55 / m2.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 8 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- A. Wij hebben verplicht een contract met Ad Hoc moeten aangaan met tal van beperkingen en kosten, juridische consequenties en schade met tot zover (Maart 2021) niet de benodigde, toegezegde en gevraagde ruimte gekregen. De gemeente heeft zijn handen er geprobeerd vanaf te trekken door ons naar Ad Hoc te verwijzen wat ons een slecht werkbare situatie met veel gedoe heeft gebracht.
- B. Dit is een pand wat al gesloopt zou zijn. De werkelijke (norm-)waarde van het pand is veel lager ook gezien staat van onderhoud, lekkages etc.
- Over deze situatie is eind 2020 door de gemeenteraad een motie aangenomen die, tot op heden, maart 2021, niet is geëffectueerd. Wij ontvangen nog steeds betalingsherinneringen van Ad Hoc en hebben niet de toegezegd ruimtes. Er zijn zelfs ruimtes die voortdurend leeg staan in het pand met ook betere toegang.

Pagina 10

tekst; * De keuze van EcoVrede om geen inkomsten te willen genereren, maakt dat ze afhankelijk zijn én blijven van derden.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 10 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is door onze integrale aanpak, en een breed scala aan cliënten- hulpvragers, een overvloed aan regelingen waar in de praktijk nauwelijks iets mee te doen is door de spreiding over diverse en het specifieke karakter in aanvragen.
  Er is een vraag om daar een alternatief voor te bedenken dat mogelijk maakt.
  Regelingen zijn ingewikkeld en tijdrovend. Moeilijk toegankelijk enkel met (fulltime) betaalde kracht. Diversiteit wordt bestraft?
- Ruimte is de feitelijke vraag en op de kosten daarvan hebben wij weinig of geen invloed. De markt stijgt en daalt.
  -> Wij bieden een praktische aanpak en effectieve werkwijze in de vorm van gebouwbeheer www.evsgebouwbeheer.nl met het verzoek ons tot die markt toegang te geven door ons te erkennen in dit werkveld en ook in informatie over panden, eigenaren en bestemmingsplannen en dergelijke toegankelijk te maken voor ons.
  Wij zijn tot zover in ons bestaan in onze activiteiten altijd geholpen aan ruimte door en met hulp van de gemeente. Ook bij andere partijen waaronder IPKW.
- Diverse punten ter verbetering in dit onderwerp zijn door ons geschetst in de rapportage in het supplement.
- Het gaat om anders omgaan met mogelijkheden en buiten de traditionele vakjes durven gaan. Er is een punt op de horizon om naar te richten en een eerste stapje dat gezet kan worden. Beide zijn nodig en mogelijk.

Pagina 11 Tekst: De indieners van de motie 'vind een permanente locatie voor EcoVrede' in de Arnhemse Gemeenteraad van 8 juli 2020 stellen een financiële vertaling voor, door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen[4]. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben wordt echter niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede 'plaatsen' geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede. De kracht van EcoVrede is ook juist dat ze mensen helpen die tussen wal en schip van professionele trajecten invallen. De vraag is ook of dat wel nodig is om tot de conclusie te komen dat het een verlies voor de stad zou zijn om EcoVrede te laten vallen'.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 11 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is een waarde en het geeft een indicatie. Zelfs bij niet 'formeel professioneel' zijn is er een unieke toegevoegde waarde.
- Het is een verlies voor de stad als dat wegvalt zoals ook de gemeenteraad heeft aangegeven met de centrale vraag maak het beeld van EcoVrede helder.

Pagina 11 - onderaan de pagina;

Het moet overigens benadrukt worden dat de hulpvraag van EcoVrede aan de gemeente ook om meer praktische zaken gaat, zoals het krijgen van een afvalpas. Er lijkt hier echter een juridische beperking op te liggen omdat het afval van Ecovrede als bedrijfsafval wordt bestempeld. De gemeente heeft wel een wettelijke zorgplicht voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval, maar niet voor bedrijfsafval. Daardoor vallen maatschappelijke organisaties tussen wal en schip. De gemeente onderzoekt mogelijkheden om maatschappelijke organisaties bij het aanbieden en verwerken van afval te faciliteren. Dit vraagstuk wordt separaat beantwoord[5].

[4] Verworpen motie 20M135 8 juli 2020

[5] Wethouder Bouwkamp zegt bij motie 20M264 "Diftar PLUS, voorstel 5: meer pasjes levert meer op" toe om aan de slag te gaan met het inventariseren wat mogelijk is binnen het reinigingsrecht.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 11 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Vier jaar geleden heeft de toenmalige wethoudster Ine van Burgstede in de Gemeenteraad aangegeven dat onze categorie 'was vergeten' naast bedrijven en burgers. Indertijd is al een vaucher voorgesteld in de raad voor EcoVrede voor brengen van afvalreststromen bij het depot. Dat is er, nu vier jaar later, nog niet. Wij hebben een uitgebreid plan ingediend tav aanvulling op afvalbeleid.
- Onze vraag is breder als enkel een afvalpas; het is een duidelijk afgebakende en uitgesorteerde - schoongemaakte afvalstroom in een vastgesteld volume mogen afgeven bij het gemeentelijk depot. Dat is een leer- werktraject en een kleine bijdrage in afval scheiden aan de bron en bewustwording van betrokken mensen en burgers.
- Er is een aangenomen motie van GroenLinks over dit onderwerp afvalstromen maatschappelijk initiatief maar heden (maart 2021) nog niet geëffectueerd.

Pagina 12 - subsidies gemeente Arnhem

Tevens zijn in sommige subsidies aan organisaties ook de kosten van huur die aan de gemeentelijke panden moet worden betaald, meegenomen in het subsidiebedrag. Dat kan zorgen voor een ophogend effect omdat de gemeente uitgaat van een kostprijs dekkende huur die hoger kan uitvallen dan in de markt gehanteerde tarieven.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 12 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Een kostprijs dekkende huur is van toepassing wanneer gekozen wordt voor verhuur. Dat is anders bij een beheer en een gebruiksovereenkomst. Daar zit winst en weinig kosten
- Wanneer Ad Hoc of een andere beheerder daar tussen zit ontstaat er een ander beeld. Er is dan een verdienmodel voor een externe partij bijvoorbeeld Ad Hoc in een gemeentelijk pand. Ad Hoc verdient tienduizenden euro's per jaar in gemeentelijke panden. Zodoende biedt EcoVrede een alternatief in beheer dat voor gebruikende partij en voor de gemeente beter uitpakt.
- Wij hebben al beheer uitgevoerd voor de gemeente en ook voor andere partijen. Het is praktisch en betaalbaar en heeft een kostendrukkend effect voor ons en voor de samenleving en voor de gemeente.
- De onkosten waren indertijd 5000 euro per jaar wanneer een keurmerk (opnieuw) wordt geëist door de gemeente..

Pagina 13

… zijn er strikte formele richtlijnen (met toetsingen en toeslagen) wanneer iemand wel of niet in aanmerking komt voor welk bedrag om gebruiksgoederen te kopen. Vaak krijgen ze dan geld om de gebruiksgoederen te kopen. Daar waar mensen "niet met geld om kunnen gaan" kunnen deze goederen ook in natura worden verstrekt. Daarvoor zijn er afspraken gemaakt met 2Switch waar gebruiksgoederen kunnen worden uitgezocht en de gemeente vervolgens de rekening betaald. Overwogen kan worden ook een dergelijke afspraak ook met EcoVrede te maken.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 13 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Specifiek is dit via EcoVrede doen een goede oplossing waar schulden al uitzichtloos zijn, mensen niet met geld kunnen omgaan en de situatie nog niet stabiel is en mogelijk een tijdelijk karakter heeft. Zo bespaart de gemeente, heeft de cliënt geen nieuwe schuld er bij en is een onkostenvergoeding voldoende om toch in te richten. Dat kan al snel veel besparen in moeilijke dossiers.

Pagina 13 onderaan en 14 bovenaan;

Tekst; 4.4 Kosten voor huisvesting Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, zolang de kosten voor huisvesting daar niet in meegenomen worden. Een (extra) bijdrage is dus volledig gericht op huisvesting. Hier ontstaat het belangrijkste knelpunt in de casus: door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1000m^2 (zie ook hoofdstuk 6). Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. En wellicht ten overvloede, het gaat hier om structurele kosten. Een incidentele bijdrage volstaat dus niet. Er is op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op

structurele (vergoeding van) huisvesting (met uitzondering van organisaties waar de kostprijsdekkende huur wordt vergoed). Bovendien is het een fors bedrag.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt dit een bedrag van minimaal €30.000 (NB: *ook* als het een pand in gemeentelijk eigendom zou zijn, als een dergelijk pand al beschikbaar zou zijn[7]). Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m^2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de

[7] Zie raadsbrief afdoening Motie 19M140 'Gemeentelijk vastgoed voor maatschappelijke doeleinden': Kostprijs dekkende huur kan worden opgebracht door de initiatiefnemers en/of met subsidies vanuit andere beleidsvelden.

Middachtensingel zou bij benadering €55 per m^2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen[8]. Er zijn volgens EcoVrede panden beschikbaar vanaf €40 per m^2.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 13 en bovenaan pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Hier wordt duidelijk dat het niet over huur van een locatie moet gaan maar over beheer en een gebruiksovereenkomst met taken. EcoVrede gebouwbeheer www.evsgebouwbeheer.nl heeft hierom een belangrijke functie. Het kost zeer weinig.
- Wij verzoeken die functie als gebouwbeheerder te mogen vervullen en toegang te krijgen van de gemeente tot deze mogelijkheid. Dit in combinatie met een kleinere vaste locatie, maakt veel mogelijk voor weinig geld.
- Tot zover in de afgelopen jaren heeft EcoVrede, buiten de Middachtensingel, nooit meer betaald als 250 euro all in. Dat was voor 1000 m2 ruimte! Daarna 650 m2 gratis inclusief. Meestal zelfs gratis gebruik op de diverse locaties. Dat zet de financiën en behoefte daaraan in een heel ander daglicht en is vele malen goedkoper voor iedereen! Wij hebben een overzichtsdocument opgesteld ten aanzien van panden en hoe dat zit bijgevoegd onderaan dit document.
- Via de Gemeente hebben wij tot zover gratis huisvesting gehad aan de Bosweg en aan de Trans en daarbij heeft de gemeente bij andere locaties actief geholpen

Bron; https://www.metafoorvastgoed.nl/rekenmodel-kostprijsdekkende-huur/

Iedere gemeente moet voldoen aan de Wet Markt en Overheid bij activiteiten zoals verhuur. Volgens deze wet moeten overheden minstens de integrale kosten doorberekenen, waardoor minimaal een kostprijsdekkende huur in rekening wordt gebracht. De kostencategorieën die in aanmerking dienen te worden genomen zijn de vermogenskosten, operationele kosten en afschrijvings- en onderhoudskosten van activa.

- Hier sluit bij aan; Ons voorstel voor een motie dat panden niet langer als drie maanden mogen leegstaan. Daarmee komt ruimte vrij in de stad voor maatschappelijk initiatief. Er is ruimte genoeg in de stad die wij graag beheren.
- Voortdurend ontstaat er een cijferrace. Wij hebben gebeld met DMV Makelaars en een makelaar gesproken. Prijzen voor panden zijn vanaf 40 euro per m2. Heel soms zelfs voor 35,-/m2. Dit is afhankelijk van de locatie/wijk/ situering.
- Recent was er de kerk in Klarendal van 1000m2 voor 2700 euro in de maand all in.

- Belangrijk voor EcoVrede gezien de markt lijkt een verdeling in een vast deel en een tijdelijk gebruik deel. Dat kan ingevuld worden met een vaste locatie, gebouwbeheer en een Romneyloods met bouwkeet in de praktische vorm.
- Ook voor een tuinlocatie - voedselbos voor EcoVrede speelt dezelfde kwestie al enige jaren -

Pagina 14 Tekst; De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Dit is een onjuiste constatering aan de zijde van de ambtenaren.Tot op heden is ons de toegezegde ruimte aan de Middachtensingel, nu 14 maanden later, nog niet ter beschikking gesteld. Zodoende hebben wij tot op heden niet kunnen verhuizen.
  650 m2 aan spullen,die al klein is voor ons, past niet in 240m2.
  Dit los van de bijkomende factoren als een (verplicht) wurgcontract met Ad Hoc.
- Een en ander in het beleid heeft ons zodoende veel schade berokkend. Hier is veelvuldig over gecommuniceerd en verzocht dit op te lossen. Tot op heden Maart 2021) nog niet.
- **Gebouwbeheerder EcoVrede met een kleinere vaste locatie voor weinig kosten is de complete oplossing.** Via onze erkenning indertijd verkregen is al duidelijk dat wij voldoen. Mocht een erkenning opnieuw gevraagd worden is ons verzoek vastgoed dit te laten regelen voor ons. Wij hebben al voldaan aan een en ander.

Pagina 14 Tekst; In de figuur hieronder is het ruimtegebruik/de ruimtevraag van EcoVrede schematisch vormgegeven, met toelichting van EcoVrede.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;
De ruimtevraag is hier niet weergegeven; Hier is de doorstroom in goederen verbeterd en inzichtelijk gemaakt hoe die kan worden bewerkstelligd door een locatie voor ons op het gemeentelijk depot beschikbaar te stellen en de afvoer van reststromen mogelijk te maken. Zo ontstaat er een unieke en werkbare situatie waarin het aanbod bij EcoVrede verbeterd, een maatschappelijke functie wordt vervuld en er een bijdrage wordt geleverd aan de recycling van goederen, bewustwording en dus minder afval.

Pagina 14 onderaan Tekst; [8] EcoVrede geeft aan graag gebouwbeheer te willen vervullen. Voor de gemeente is dit echter geen optie; zij hebben in algemene zin slechte ervaringen met niet-professionele leegstandsbeheerders. En zij geven aan dat dit geen (ook niet financiële) voordelen oplevert.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Dit is van de zijde van de gemeente onjuiste informatie. Wij hebben op verzoek van de gemeente indertijd een keurmerk aangevraagd en gekregen en een jaar gehad. En dat criteria was leidend indertijd. Echter; nadien is er geen (verdere) invulling aan gegeven door de gemeente - afdeling vastgoed.
- Wat levert geen (financiële) voordelen op? 50.000 per jaar betalen voor een locatie of ons gebouwbeheerder maken voor eigen en anders ruimtegebruik met minimale kosten?

Pagina 15 - 5.1 Verbeterpunten voor de Gemeente Liefst onafhankelijk van de gemeente, maar wel met inbreng van gemeentelijk vastgoed in een 'ruimtebank'

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is volgens diverse mededelingen aan ons in het afgelopen jaar geen gemeentelijk vastgoed meer. Welk gemeentelijk vastgoed zou hier in de ruimtebank ondergebracht moeten worden?
  Wij vragen sinds enkele jaren om inzicht in wat er aan vastgoed is van de gemeente en daarbuiten. Dat wordt telkens geweigerd tot op heden.
- Dit is een foute oplossing omdat het een loketfunctie betreft. Wij hebben daar bijzonder slechte ervaringen mee. Panden die 'verdwijnen' omdat je er naar vraagt - plotseling een andere invulling hebben zoals de kerk in Klarendal
- Van de gemeente zijn nodig; een soepele medewerking in de wijziging van bestemmingsplannen, waarde van panden, eigenaarschap, boekwaarde en werkelijke waarde en regelingen maken die in de praktijk in ieders voordeel zijn en kosten drukken.

Pagina 15 Verbeterpunten van EcoVrede Tekst; EcoVrede wil nu helpen bij alles, maar is simpelweg niet de beste aanbieder op elk gebied.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- De punten zijn niet door ons geformuleerd maar door de gemeente
- Welke organisatie in Arnhem is de beste aanbieder op elk gebied?
- Wij helpen mensen en werken aan duurzaamheid naar eer en geweten

Pagina 15; Tekst; De unieke toegevoegde waarde is de laagdrempelige, integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering van sociale problematiek. Daar zou de focus op moeten liggen

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- De unieke toegevoegde waarde bij EcoVrede is een brug tussen duurzaam leven en armoede, hulp etc zoals beschreven in de tekst en diverse initiatieven en een integrale benadering van de burger. Daarbij advies ten aanzien van voedselbossen, lezingen, workshops, gastlessen, stageplaatsen en meer. Een leefbare en duurzame samenleving.
- Wij kiezen voor een integrale benadering. Voor de gemeente is het lastig dat dit meerdere beleidsterreinen omvat en bevat. Al vanaf ons ontstaan is dat feitelijk het onderwerp van gesprek. 'Wij passen niet in de vakjes'.
- Waar onze focus op zou moeten liggen is vooral op dat wat wij sedert jaren doen. Dat kan met wat hulp eenvoudig worden verbeterd. Hiervoor zijn diverse suggesties gedaan in deze rapportage

Pagina 15; Tekst; Zorg voor eigen inkomsten, ook al is het ideaal zoveel mogelijk zonder geld te doen.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

Bij gebouwbeheerfunctie kan ecovrede normaal verder werken op de basis zoals dit al jaren wordt gedaan met een kleine ondersteuning in aangegeven punten in deze rapportage..
Dat zijn kleine verbeteringen die eenvoudig zijn te realiseren binnen de gemeente.
Zie de bijlage die als laatste pagina is bijgevoegd in het document met een overzicht van praktische voorstellen.

Pagina 15 onderaan Tekst; EcoVrede ziet waarde in spullen die anderen niet zien, maar mede daardoor stapelen de spullen zich op. Dat EcoVrede nog waarde ziet in veel spullen, wil niet zeggen dat de maatschappij moet opdraaien voor de kosten van opslag daarvoor. Wat na bepaalde tijd (bijv. 3 maanden) niet is opgehaald, moet weggegooid worden.

- Zorg voor een bedrijfsvoering waar minder ruimte voor nodig is. Als de ambities niet in de beschikbare ruimte passen, pas de ambities dan aan op de ruimte. Dit wordt vergemakkelijkt voor EcoVrede als er een goede afvalregeling voor hen is getroffen (zie aanbevelingen).
- Probeer niet te verharden in de relatie met gemeente. Als de top van de escalatieladder bereikt is, wordt een goed gesprek lastig. Bovendien schrikt het potentiële verhuurders af.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- EcoVrede kan sinds vier jaar geen spullen afvoeren omdat er geen regeling is voor het afval. Deze opmerking is ongepast maar ook onjuist. Wij sorteren het afval keurig uit en de samenleving heeft daar voordeel van! Daarbij is het dagbesteding en een leer- werkmogelijkheid.
- Weggooien na drie maanden? Zonder toegang tot de stort?
- Verharding is vooral een proces waarin er niet werd geluisterd of gereageerd. Het gaat om openheid en duidelijkheid en goede contacten. Die zijn wederzijds verbeterd in de afgelopen maanden. Nu de praktische voorstellen concretiseren en het oude zeer en de praktische zaken die beschadigd zijn herstellen.
- **Er is voldoende ruimte in de stad te realiseren voor maatschappelijk initiatief!**

Pagina 16; Tekst; Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, uitgezonderd de kosten voor huisvesting. De gevraagde oppervlakte is groot, namelijk 1000m^2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt de ruimtevraag van EcoVrede een bedrag van minimaal €30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. Er moet op gewezen worden dat er op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding

van) huisvesting (zoals boven al aangegeven wel indirect via de subsidies aan diverse organisaties). Een hier aan gekoppelde bijdrage zou bovendien relatief hoog zijn.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 16 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Bijvoorbeeld de voedselbank heeft volgens zeggen 2000 m2 en meer partijen zijn grootgebruikers in ruimte.
- Beter niet uitgaan van een kostprijs dekkende huur (!) Daar ontstaan problemen.
- De bijdrage kan relatief laag zijn door gebouwbeheer mee te ontwikkelen en zo echt te innoveren

Pagina 17 Tekst; Met ondersteuning van de gemeente zoekt EcoVrede naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen. Voor een eventuele grotere omvang dan ca. 500m2 zou EcoVrede kunnen nadenken over hoe additionele middelen (niet door de gemeente gefinancierd) zouden kunnen worden gegenereerd.

• Voor de overige benodigde flexibele ruimte kan EcoVrede, evt. ondersteund door de gemeente, het gesprek aangaan met andere organisaties of zij hierin kunnen samenwerken.

• Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, met concrete actiepunten. Voor het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, kan EcoVrede waar wenselijk ondersteuning krijgen van de gemeente.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 17 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is een actieve opstelling nodig van de gemeente in het faciliteren en openheid geven over panden, eigenaren, bestemmingsplan en dergelijke. Tot op heden is dat geweigerd en daar liep het proces vast.
- Dat de gemeente actief faciliteert in beheer door EcoVrede - panden daarvoor selecteert die wat langer in de markt zitten.
- over additionele middelen; gebouwheer met gebruiksovereenkomst biedt voldoende laagdrempelige mogelijkheden in aanvulling met een romneyloods met bouwkeet op locatie. Dat vraagt om aanwijzing van een plek en een plek bij het depot. Zo zijn er weinig tot geen additionele extra middelen nodig.

Panden en de wijze van beschikbaar zijn voor EcoVrede; Een overview;

Bijzondere panden en mogelijkheden;

Panden welke wij mochten gebruiken in de afgelopen jaren en de prijsstelling in het volgende korte overzicht. Wij denken dat het voor de beeldvorming goed is de link van dit document toe te voegen. Dat kan met deze link;
https://docs.google.com/document/d/1_4nIdrbQSIQkF5s0XBQcUr09fO9Dr5UjNUt3Ct0Kt34/edit?usp=sharing Voor iedereen te openen of downloaden en toevoegen als bijlage.

Dit document helpt vooral in de beeldvorming en laat zien welke unieke mogelijkheden er zijn.. en wij nodig hebben. **Het laat ook zien dat hoge kosten niet nodig zijn. Diverse panden in dit overzicht zijn geregeld met bemiddeling van de gemeente Arnhem in een goede samenwerking.** De betrokkenheid van de gemeente is essentieel voor bestemmingsplan, gedoog en dergelijke. * De markt is aan het inzakken. Belangrijk daarop te anticiperen. Scholen, zoals het huidige gebouw Middachtensingel 1 waar wij gevestigd zijn en de waarde zie je in vergelijking met twee andere objecten die in goede staat zijn.

Er komen bijzondere panden voorbij zoals recent de onderstaande;
2000 euro/mnd voor 1000 m2 met 750 euro bijkomende kosten/maand en een ruime bestemming; Verlengde Hofstraat

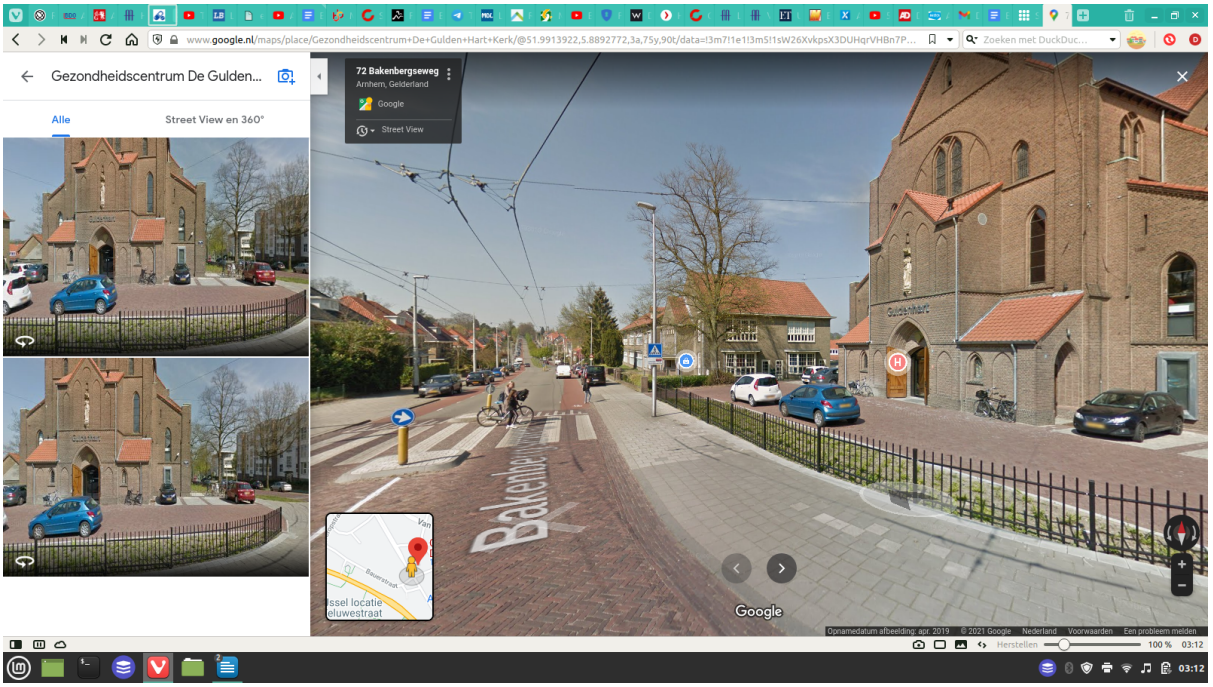

Locaties die wij hebben mogen gebruiken in de afgelopen jaren en de voorwaarden;

Locatie; Industriestraat 11 - Bedrijfspand Eigenaar IPKW
650 m2 gedurende vijf jaar - enkel de gemeentebelastingen betaald. Verder gratis. Pand afgeschreven, niet verhuurbaar - zelf basisonderhoud doen. Water en elektriciteit inclusief

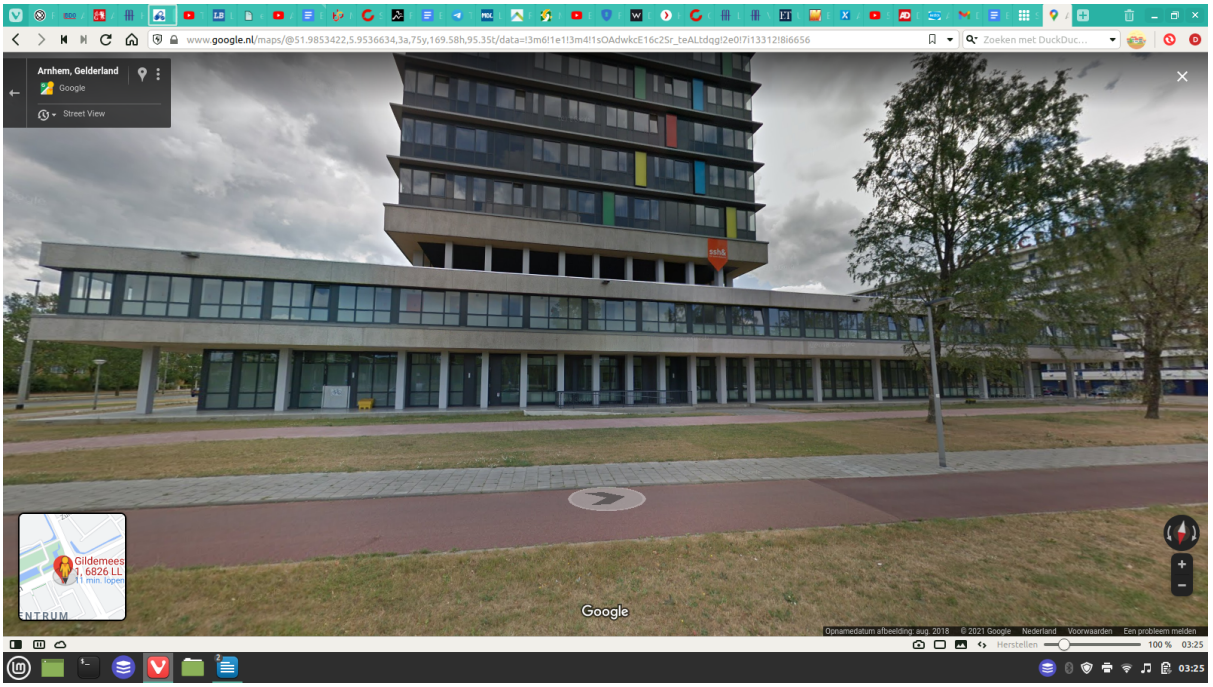
Locatie; Heilige hartkerk - burgemeesterswijk - 700 m2 - gebruik gratis Eigenaar Kerk combinatie met buurtcentrum Trans - van Gemeente Arnhem Centrum ook gratis met wat beheertaken

Locatie; Bosweg Gemeentelijk Depot 2016 - Terrein van een drie hectare met 600 m2 gebouw Eigenaar Gemeente Arnhem Gratis gebruik en Beheerfunctie voor EcoVrede en gebruik in combinatie met gebruik van buurtcentrum Trans in Arnhem Centrum Gratis. inclusief container inclusief gas, water en elektra

Locatie Torenflat Gildemeestersplein 1 - begane grond; Gedurende vijf jaar Eigenaar 1 Rijksgebouwendienst Eigenaar 2 Fris Investment Care Oppervlakte 1000 m2 Kosten; 250 euro in de maand all- in. Enkele onderhoud- toegang en beheertaken uitvoeren onder leiding, Met gebruik van keuken, koelcel, receptie, laadruimte.

Locatie Pastorie Malburgen Eigenaar Kerk

300 m2. Bijeenkomstruimte en levensmiddelendistributie en gebruik van de tuinlocatie naast de kerk van 600 m2 - wij zorgen voor alles waaronder beheer Gebruik Gratis 2015 - 2016

Buurtcentrum De Trans - Arnhem Centrum

- Eigenaar; Gemeente Arnhem

Oppervlakte 350 m2

Gebruik gratis
Enkele kleine beheer- coördinatietaken gezien andere gebruikers
Deze locatie voor kantoor, voedsel, administratie en archief, gesprekken in combinatie met de Heilige Hart kerk als grotere werk- opslagruimte.

Vergelijkingsmateriaal voor de prijs van Middachtensingel Een met twee aangeboden panden;

Het betreft een representatief en goed onderhouden bedrijfscomplex op een uitstekende locatie. Het gebouw is gelegen op bedrijventerrein ‘Rijnpark’ te Arnhem. Op het bedrijventerrein zijn onder andere CCV, Het Geldersarchief, NTSA en UL International B.V. gevestigd. Van Oldebarneveldstraat 119 Arnhem **55 euro/m2/ per jaar**
https://www.fundainbusiness.nl/bedrijfshal/arnhem/object-41871168-van-oldenbarneveldtstraat-119/

Veldoven 9-11, Arnhem
Bedrijfshal **€ 49 /m²/jaar** 600 m² Units vanaf 200 m² DK Makelaars

Instituut voor Publieke Waarden
Zutphenseweg 37 - 7211 EA - EEFDE

L.S.,

We zijn als Instituut voor Publieke Waarden als procesbegeleiders betrokken geweest bij de totstandkoming van de Rapportage Ecovrede. Hierbij een korte toelichting van onze kant op hoe wij kijken naar het resultaat van afstemming dat er nu ligt.

Wij zijn als instituut gevraagd het gezamenlijke wegings- en waarderingsproces van de gemeente en Ecovrede te begeleiden, conform de Publieke Impuls methodiek. Deze methodiek stelt de gemeente in staat, in nauwe samenwerking met maatschappelijke partners, initiatief te waarderen en verder te brengen. Wij hebben in dit proces, dat voor alle partijen door de nieuwheid van de materie ook een exploratief karakter had, getoetst of de methodiek juist is toegepast. Dat is het geval en, zoals ook al in de rapportage verwoord onder 1.1., we constateren dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Er is overeenstemming over de wijze waarop de waarde van Ecovrede is verwoord (o.a. over de in 2.2. opgenomen waarderingsdriehoek) en over de werkbaarheid van het pragmatische compromis om het voortbestaan van Ecovrede als maatschappelijk initiatief te waarborgen. Daarmee is het doel van het onderzoek, komen tot een gezamenlijke weging, waardering en werkbare oplossing, ons inziens gerealiseerd. We betreuren het dat het niet is gelukt overeenstemming te vinden in de andere punten van dit rapport.

Het feit dat er nu, behalve de rapportage, ook een supplement ligt, zien we als een stap om tot besluitvorming te kunnen komen over de voorgestelde oplossingen. Gemeente en Ecovrede hebben tot het uiterste geprobeerd te komen tot een gezamenlijke tekst die voor beide partijen acceptabel is. We constateren dat de zienswijzen, op de punten die Ecovrede in het supplement aangeeft, tussen gemeente en Ecovrede op onderdelen verschillen. Bij deze zienswijzen spelen de onderlinge ervaringen en afstemmingen van de afgelopen jaren tussen de partijen een rol. Als instituut kunnen wij niet oordelen over de juistheid van dergelijke discussiepunten, wat een langdurig en diepgravend proces van waarheidsvinding zou vereisen.

Namens het Instituut voor Publieke Waarden,

Thijs van den Enden en Lex Meiberg

KVK: 58247084
IBAN: NL69ABNA0608779369
BTW: NL8529.44.421.B01

BEHANDELRESULTAAT

Informatief/Meningsvorming (1) 09 juni 2021

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek 'EcoVrede verdient nu duidelijk' en raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede'.

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Vries (PvdA), Maref (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij), Spruijt (Arnhem Centraal), Engelaar (PVV), Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), Becker (ChristenUnie), Prinsen (GroenLinks), Cetintas (SP), De Groot (PvdD).

Verder aanwezig: namens EcoVrede de heer Fonk en mevrouw Sendar. Namens het Instituut Publieke Waarden de heer Meiberg en de heer Van den Enden. Mevrouw Louwers (wethouder) en de heer Smits (adviseur).

Verloop
De raadskamer heeft in de informatieve fase uitgebreid van gedachten gewisseld met de vertegenwoordigers van EcoVrede en het Instituut Publieke Waarden over het rapport 'De waarde van EcoVrede" en het voorliggende raadsvoorstel.

De presentatie die door EcoVrede is getoond tijdens het inspreken is aan de vergaderstukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat de informatieve bespreking is afgerond. De meningsvormende (1) bespreking zal op een volgende Politieke Avond geagendeerd worden.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

J. van der Loo

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming (1) 07 juli 2021

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek 'EcoVrede verdient nu duidelijk' en raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede'.

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Vries (PvdA), Maref (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Van Hobbelen (Arnhemse Ouderenpartij), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Engelaar (PVV), Jansen (ChristenUnie), Simonis (GroenLinks), Cetintas (SP), De Groot (PvdD).
De fractie van DENK Verenigd Arnhem was niet aanwezig.

Verder aanwezig: Mevrouw Louwers (wethouder) en de heer Smits (adviseur).

Verloop
Op 7 juli heeft in de raadskamer de meningsvorming 1 behandeling van het raadsvoorstel plaatsgevonden en tegelijkertijd het agenderingsverzoek. Het agenderingsverzoek is voldoende behandeld en de m1 behandeling van het raadsvoorstel is afgerond. Er zijn twee toezeggingen gedaan door wethouder Louwers, die terug te vinden zijn in het behandelresultaat van de 7e juli. Er worden 4 moties overwogen (D66, GroenLinks, VVD en PvdD) en 1 amendement (D66) is aangekondigd. De meningsvorming 2 kan op woensdag 14 juli plaatsvinden. De wijzigingsvoorstellen kunnen tot en met maandag 12 juli vóór 12.00 uur ingediend worden bij de griffie.

Toezeggingen
Wethouder Louwers zegt bij de behandeling van de meningsvorming 1 op 7 juli toe, indien er een amendement wordt ingediend bij het raadsvoorstel ‘ De waarde van EcoVrede’ met de strekking “ Nieuwe locatie per 1 januari 2022 en de evaluatie te starten eind 2022 “ te omarmen.

Wethouder Louwers zegt toe de technische vraag van de PvdD m.b.t. welke afspraken er zijn over het wegbrengen van afval door maatschappelijke organisaties, dit na te vragen bij collega wethouder Roelofs en vóór de 21 ste juli de raadskamer van een antwoord te voorzien.

Conclusie
De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat het agenderingsverzoek voldoende is behandeld en dat de meningsvormende 1 bespreking van het raadsvoorstel is afgerond. De meningsvormende (2) bespreking kan op een eerst volgende Politieke Avond geagendeerd worden, wat betreft de raadskamer.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

K. Kalthoff

Memo

Datum : Dinsdag 13 juli 2021

Aan : Raadsleden en fractievolgers

Van : Martien Louwers

Betreft : Toezegging afval maatschappelijke organisaties

Bij de behandeling van het raadsvoorstel De waarde van EcoVrede op 7 juli 2021 heeft wethouder Louwers toegezegd de raadskamer van een antwoord te voorzien op de technische vraag van de PvdD, welke afspraken er zijn over het wegbrengen van afval door maatschappelijke organisaties.

De vraag is of er maatschappelijke initiatieven in Arnhem zijn waar bijzondere afspraken mee zijn gemaakt om gebruik te maken van de voorzieningen van onze afvalbrengstations of het (laten) ophalen van (rest)afval op de locatie van de maatschappelijke initiatieven (= bedrijfsmatig afval). Als voorbeelden werden werden door de PvdD genoemd de Vincentius Vereniging en 2Switch.

Ik kan bevestigen dat er met geen enkele organisatie in Arnhem dergelijke afspraken zijn gemaakt of andere mogelijkheden worden geboden dan die open staan voor particulieren of bedrijven. Vincentius heeft dit verzoek wel gedaan, maar hierop is hetzelfde antwoord gegeven als aan EcoVrede.

Voor specifiek 2Switch geldt wel dat zij een rol hebben in de afvalketen zélf. 2Switch is in de APV namelijk aangewezen als inzamelaar van bepaalde afvalstoffen. Met 2Switch is een concessie aangegaan voor onder andere de inzameling van bepaalde stoffen en gedeeltelijke afvalbewerkingshandelingen.

EcoVrede 2009 -2021 en Verder Een inzicht

Sociaal Maatschappelijk Burgerinitiatief

Wij zijn de gemeenteraad zeer erkentelijk voor uw ondersteuning in de verschillende moties en aandacht voor ons werk

EcoVrede is twaalf jaar in ontwikkeling in bijdragen voor een leefbare samenleving
De unieke waarde van EcoVrede in beeld gebracht

Start EcoVrede in 2009

Praktische voorbeelden laten zien voor de duurzame samenleving van de 21e eeuw.

- Gebouwen, voedselbossen, gezondheid, de eetbare stad
- Informatie, educatie, onderzoek

Zorgen voor de basisvoorzieningen * leren los te komen van geld - het gaat om behoefte

- Realiseren van een duurzame samenleving door burgerinitiatief en ruimte daarvoor
- Burgers integraal helpen en begeleiden
- Praktische dagbesteding, re- integratie, taakstraf-ruimte en praktische ervaring bieden
- Bijdragen aan hergebruik van grondstoffen
- Low budget zorgen voor elkaar - Initiatief dat werkervaring biedt en voorzieningen
- Volgens geïnterviewde partijen zijn wij uitvoerders van de WMO zoals die bedoeld is
- Kern is gebouw en grond - ruimte om je werk te doen
- Leer- werkorganisatie, stageplek, afstudeerbegeleiding

Behoeften voor de organisatie

- Gebouw
- Grond - tuin - voedselbos
- Reststromen kunnen afvoeren
- Geen gedoe met ambtenaren of procedures - dat is niet ons werkveld
- betere samenwerking met en ondersteuning bij procedures - het belang zien
    - Medewerking door regelgeving - mogelijk maken burgerinitiatief
- Burgerinitiatief ruimte helpen krijgen
- Regels die mogelijk maken en aansluiten bij de vraag van burgerinitiatief waaronder die van de subsidies die nu weinig ruimte laten en ons en andere partijen missen

Moties + belangrijke uitspraken tav EcoVrede

- 2014 Raad unaniem - EcoVrede minimatuinen realiseren - landelijke pers =>
- 2015 EcoVrede Gebouwbeheerder - Bosweg gemeentelijk depot beheerd Erkenning
- 2016 EcoVrede grondstoffen - Wethouder Ine van Burgsteden; ‘Wij zijn jullie als maatschappelijk initiatief vergeten->naast burgers en bedrijven - anno 2021 geen oplossing
- Motie; Het maximale te doen voor ecovrede
- 2019 najaar Raadsbesluit - kosten ecovrede kwijtschelden - > is wel bevestigd maar niet uitgevoerd - krijgen nog steeds aanmaningen en pogingen afschrijving

Maken ons zorgen over besluiten en de uitvoering in de praktijk;

- wachten sedert 18 maanden op toegezegde ruimte
- brieven geschreven maar weinig of geen inhoudelijke reactie -
- Veel schade opgelopen als initiatief - WOB verzoek niet in behandeling genomen
- Bezorgd dat toegezegd geld huisvesting eerst verrekend wordt met Adhoc en IPKW
- Niet reageren Ad Hoc-Vastgoed -Beleidsambtenaar - vh kastje naar de muur

Tekst onderzoek met ‘Publieke Waarden’

- Veel input gegeven door ons - veel is niet opgenomen in de documenten
- daaronder ons werk ten aanzien van voedselbossen, informatiepunt, Integrale hulpverlening, 12 jaar ervaring, ons netwerk, partners, volgers en websites
- onze integrale aanpak die op de rails helpt, de brug duurzaam leven - armoede
- de toename van armoede in algemene zin en onze praktische aanpak
- de relatief lage kosten van de ecovrede werkwijze en de effectieve hulp
- de waarde van ecovrede in innovatie en laagdrempelige opvang
- meningen van ambtenaren in het document - Vermelde pandprijzen kloppen niet
- Twee maal gedurende het traject aangegeven dat zaken niet goed gaan
- Geen cijfers opgenomen Motivatie;Unieke karakter EcoVrede duidelijk - dat honoreren
- Steeds meer mensen vallen buiten de boot
- Veel meningen van ambtenaren in het rapport - die niet overeenkomen
- Ervaren tegenwerking Moet je kiezen je mond te houden?

De reden voor dit onderzoek van EcoVrede is de waarde Behouden blijven voor de stad

De waarde bestaat uit de componenten die wij hebben genoemd in de verschillende sessies als zijnde de sterke punten van EcoVrede. De interviews ondersteunen deze antwoorden/punten.

A. Een integrale benadering van cliënten
B. Super laagdrempelig - uitgebreide en langere hulp en trajecten Mensen op de rails helpen
C. Directe (nood-) hulp
D. Korte lijntjes - Snel kunnen schakelen
E. Mensen maar bij een enkele intake hoeven te zijn
F. Meegaan naar gesprekken - uitgebreid
G. De verbinding tussen duurzaamheid en armoede bewerkstelligen persoonlijk en maatschappelijk
H. Gezondheid en Juridische hulp - persoonlijk gesprek
I. Unieke combinatie leren en helpen
J. Super laag in prijs - enkel ruimte Veel leermogelijkheden

Dus die gerealiseerde waarde van ons werk is belangrijk om duidelijk te vermelden.
Daarmee kan namelijk de huurwaarde - beargumenteerd worden en geregeld.
Dat moet er nog scherper in. Dat was aanleiding en doel van het hele gelopen traject.

EcoVrede Cijfers

Gemiddeld helpen wij een 200 mensen in de week. Dat is tuin, juridisch advies, brood, groente- en fruit, gezondheidsadvies, spullen, dagbesteding en directe nood fysiek of geestelijk. Ruimte voor meer en uitbreiding

- taakgestraften, 20 per jaar
- re integratie, 10 tot 20 mensen per jaar
- dagbesteding, 50 per jaar
- vrijwilligers, 20
- stagiaires, 30 per jaar
- enkele duizenden volgers Sociale Media
- betrokken sympathisanten, 30
- gesprekken juridisch en persoonlijk, 500 per jaar

Monitoring Food Forests

Websites

Readers in samenwerking met Universiteit Wageningen

Netwerk van mensen en organisaties

Advies

Gastlessen

Workshops

Lezing

EcoVrede gebouwbeheerder

www.evsgebouwbeheer.nl

Voordelen; Nauwelijks kosten, wederdienst, eenvoudig, toegang tot ruimtes die anders onbeheerd blijven en leeg staan. Maakt meer mogelijk basisruimte van 500 m2 + is ook uitkomst van het onderzoek IPW

Ruimtes die langere tijd leeg staan bijvoorbeeld door faillissement en niet voldoen aan de nieuwe wet- en regelgeving voor panden. Door die toestemming als gebouwbeheerder is er meer ruimte voor EcoVrede beschikbaar die; Weinig kost met Praktische ingang tot de vastgoedmarkt. Ons al jaren toegezegd - erkenning = gebouw beheren Al beheerder voor de gemeente - Locatie Bosweg - depot

- Nu het juiste moment.
- Ruimte voor maatschappelijk initiatief wordt zo concreet vormgegeven

Gedachten

- Ruimte bij Scalabor
- Deel vastgoed bestemmen voor maatschappelijk initiatief
- Combinatie pand met andere partijen
- Industrieterrein hal
- Verwijzing voor iedereen die een krap budget of al schulden heeft

Wij zijn feitelijk een pilot en een ontwikkelplek voor voldoende voor iedereen op een duurzame manier. Een soort vrij- en broedplaats voor de samenleving. Met stadslandbouw, de tuin aan de Mooieweg, het financieel café en andere zaken zijn wij initiatiefnemer of mede initiator. Daarbij geven wij door wat er waar niet goed gaat. Wij zijn ‘een vangnet onder het vangnet’ in diverse werkvelden..

EcoVrede is ook participant in;

Netwerk stadslandbouw

Groenforum

Netwerk Voedselbossen

Alliantie Kinderarmoede

Green Deal Voedselbossen

Gelderse Natuurmakers

Steenbreek

Projecten met studenten Universiteit Wageningen en Larenstein

EcoVrede reststromen

Compleet voorstel is in de sessies uit de volgende componenten opgebouwd;

- een inname container voor spullen op het gemeentelijk depot. Spullen gedoneerd door bezoekers
- Voordeel; wij krijgen extra doorstroming van goede spullen
- toegang tot depot om spullen weg te brengen
- ruimte om spullen te sorteren en te tonen - werkruimte voor vrijwilligers
- ruimte om spullen aan te bieden en mensen zo te helpen
- een voorstel geschreven voor kleine inkomsten voor maatschappelijk initiatief bij afval
  - ons gevraagd even te wachten op invoering Diftar …

Containers etc onbetaalbaar. Andere stroomrichting nodig

Kunnen zelf makkelijk afvoeren maar toegang tot de stort nodig. Dat hoeft nauwelijks iets te kosten

10.000 is daar niet bij nodig. Verhuiskosten zijn er wel nodig

Wat wil EcoVrede graag realiseren ;

Dat Ecovrede praktisch wordt geholpen in het realiseren van huisvesting Wij zitten niet in die markt

- Toegang tot depot, voorstel strippenkaart, om Ecovrede spullen die uitgesorteerd zijn als reststroom te mogen brengen - dat kost vrijwel niets en kan gelimiteerd (een aanhanger in de week)
- Gebouwbeheer zelf mogen uitvoeren - dat erkenning wordt geregeld - weinig kosten
- Kosten Ad Hoc ook echt worden kwijtgescholden voor ons
- Bemiddeling bij het realiseren van de werkruimte
- Dat wij ruimte hebben om te verhuizen wanneer er iets is (vakantie etc)
- Ruimte voor werkplekken en groei burgerinitiatief
- Een tuin- voedselboslocatie zoals in 2014 is besloten en wij landelijke pers te woord hebben gestaan
- Twee personen als aanspreekpunt binnen de gemeente ‘zwerven tussen afdelingen’ te voorkomen

EcoVrede; faciliteren en innoveren voor samenleving van de 21e eeuw - geld een nieuwe rol en waarde

Dat onze samenleving concrete bouwstenen maakt voor een nieuwe economie met genoeg voor iedereen in deze tijd van recessie en faillisementen

EcoVrede Sociale Media en Websites

MeWe , LinkedIn , Facebook

www.ecovrede.nl

www.ffrmnetwork.org

www.evsgebouwbeheer.nl

www.ecovredegaard.nl

EcoVrede Logo’s en projecten een impressie;

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 532107

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23-02-2021, nummer 532107;

gelet op artikel 147, tweede lid Gemeentewet.

- gezien het amendement "Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen" (21A42);
- gezien het amendement "Privacy voor in het wild levende dieren" (21A44);

besluit:

1. De Visie Dierenwelzijn 2021-2030 vast te stellen.
2. Kennis te nemen van de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022.

De griffier,

De voorzitter,

Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

.

Aan de gemeenteraad, 14 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers Peters (VVD), Van Iperen (D66), Van der Loo (GL), Bouma (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Jansen (ChristenUnie), en Van den Broek (CDA) en Çetintaş (SP). De fractie van de Arnhem Centraal, AOP, PPV en Denk/Verenigd Arnhem waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Alle ingediende amendementen en moties zijn besproken:
Amendement 21A42 'Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen', Partij voor de Dieren
Amendement 21A43 'Honden en kattenshows niet voor de sier', Partij voor de Dieren
Amendement 21A44 'Privacy voor in het wild levende dieren', Partij voor de Dieren
Amendement 21A45 'Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn', Partij voor de Dieren
Motie 21M156 'TNR in het basispakket', Partij voor de Dieren
Motie 21M157 'Van plaagdier bestrijding naar tegen gaan van overlast', Partij voor de Dieren
Motie 21M158 'Open einde regeling dierenartskosten', SP en Partij voor de Dieren
Motie 21M163 'Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of….', Partij voor de Dieren.
Motie 21M162 'Laat sportvissers niet achter het net vissen', VVD

Op basis van het debat en de preadvisering van de wethouder zal een aantal moties/amendementen worden aangepast danwel worden ingetrokken.
Motie 21M158 is op basis van de beantwoording van de technische vragen *(zie bijlage Beantwoording technische vragen A. Cetintas mail d.d. 12 juni 2021)* en de toezegging van de portefeuillehouder ingetrokken.

Toezegging
De wethouder zegt toe de raad, naar aanleiding van de gegevens van het *Dashboard Dierenartskosten Gelrepas*, op het juiste moment, te informeren over het beschikbare budget voor het meebetalen aan de dierenartskosten van minima.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvormend-2 fase is afgerond en het raadsvoorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen S. van Ommen

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas - SP
Titel Amendement	Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen
Nummer Zaaknummer	**21A42** 532107

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Op pagina 17 van de Visie Dierenwelzijn de volgende tekst:

- *Inwoners kunnen bijenzwermen melden bij een imker via de Imkersvereniging Arnhem Velp e.o. Deze komt de zwerm kosteloos ophalen. Is het onvermijdelijk om een hommel-, wespen- of Europese hoornaarsnest te bestrijden, dan kunnen inwoners dit zelf met een bestrijdingsmiddel. Bij (vragen over) schade, gevaar of overlast van andere diersoorten verwijzen wij inwoners door naar het Kennis- en Adviescentrum voor Dierplagen.*

Te vervangen door:

- Inwoners kunnen bijenzwermen melden bij een imker via de Imkersvereniging Arnhem Velp e.o. Deze komt de zwerm kosteloos ophalen. De gemeente gaat voorts zorgen voor goede informatievoorziening op het gebied van overlast door wespen, hoornaars en andere insecten. Daarbij wordt diervriendelijke overlastbestrijding bevorderd. Zo is het bijvoorbeeld vaak ook mogelijk om wespennesten te verplaatsen in plaats van te vernietigen.

Toelichting

- Diervriendelijk tegengaan van overlast van insecten zoals de wesp en de Europese hoornaar is vaak goed mogelijk. Zie bijvoorbeeld https://wespenstichting.nl
- De gemeente moet het gebruik van biociden door burgers niet bevorderen;
- Het Kennis- en adviescentrum voor Dierplagen is eenzijdig gericht op traditionele bestrijding. Door alleen naar dit instituut te verwijzen worden Arnhemmers niet geïnformeerd over alternatieve mogelijkheden die even effectief zijn.

- De gemeente moet diervriendelijke methoden van overlastbestrijding bevorderen en het automatisme loslaten dat potentieel agressieve dieren ook agressief bestreden moeten worden. - De gemeente heeft een rol in het vergroten van kennis bij het publiek over insecten en het verminderen van angst voor insecten.
Leo de Groot - Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas - SP

AANGENOMEN

Voor	**28**
Tegen	**8**

Amendement "Wees ook vriendelijk voor de wesp en de hoornaar, u gaat ze nog missen" (21A42)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Honden- en kattenshows niet voor de sier
Nummer Zaaknummer	**21A43** 532107

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

Op pagina 10 van de visie Dierenwelzijn de volgende tekst toe te voegen aan de alinea getiteld "evenementen":
We willen voorts dat dierententoonstellingen niet in aanmerking komen voor een vergunning.

Toelichting

- Dierententoonstellingen zoals shows van rashonden en -katten zijn niet meer van deze tijd. Ze dragen bij aan het beeld van het huisdier als oneindig aanpasbaar aan menselijke schoonheidsidealen. Daarbij wordt het inkruisen van genetische defecten die ziekte, pijn en ongemak veroorzaken voor lief genomen. Artikel 2.1 van de wet Dieren *) verbiedt dit en is daarmee volgens ons een grondslag om vergunningen te weigeren voor deze evenementen.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

*) *Artikel 2.1 lid 1 van de wet dieren luidt: Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.*

Voor 15

Tegen 21

Amendement "Honden- en kattenshows niet voor de sier" (21A43)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas - SP
Titel Amendement	Privacy voor in het wild levende dieren
Nummer Zaaknummer	**21A44** 532107

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Op pagina 13 van de Visie Dierenwelzijn de volgende tekst te schrappen:

- *4. Zichtbaar zijn voor onze bezoekers (grootwild).*

Toelichting

- Zichtbaarheid is geen maatstaf voor dierenwelzijn en kan dus ook geen uitgangspunt zijn voor het dierenwelzijnsbeleid.
- Het bevorderen van zichtbaarheid van in het wild levende dieren juist strijdig kan zijn met hun natuurlijk gedrag en hun rol in het ecosysteem.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Abdurrahman Cetintas - SP

Voor 22

Tegen 14

Amendement "Privacy voor in het wild levende dieren" (21A44)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn
Nummer Zaaknummer	**21A45** 532107

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

Op pagina 11 van de Visie Dierenwelzijn de tekst :
We zijn trots op de aanwezigheid van het Arnhemse dierenpark Burgers' Zoo. Zij participeert in verschillende natuurorganisaties - waaronder de Vleermuiswerkgroep, Vogelwerkgroep Arnhem en Paddenwerkgroep van het IVN - die allen bijdragen aan onderzoek naar en beschermen van de natuur.

Te vervangen door:
Het Arnhemse dierenpark Burgers' Zoo participeert in verschillende natuurorganisaties - waaronder de Vleermuiswerkgroep, Vogelwerkgroep Arnhem en Paddenwerkgroep van het IVN - die allen bijdragen aan onderzoek naar en beschermen van de natuur.

Toelichting
De uiting van trots op de aanwezigheid van een dierenpark in de gemeente is geen maatstaf voor dierenwelzijn en voegt niets toe aan het bevorderen van het welzijn van gehouden dieren of dieren in het wild.
De gemeente kan streven naar een goede samenwerking en verstandhouding met het dierenpark maar moet ook altijd een kritische houding kunnen innemen over het reilen en zeilen ervan. Onvoorwaardelijk trots uitspreken in een visie op dierenwelzijn past daar niet bij.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Voor 9

Tegen 27

Amendement "Trots is geen maatstaf voor dierenwelzijn" (21A45)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Amendement van het lid	Nicky Eppich - VVD
Titel Amendement	Samenwerken voor vissen
Nummer / zaaknummer	**21A48** 532107

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor in de Visie Dierenwelzijn, op pagina 13 onder uitgangspunt 1 Toe te voegen:

“Wilde waterdieren

“Onder dierenwelzijn valt ook het welzijn van wilde waterdieren. Hiervoor werken we aan het verbeteren van de waterkwaliteit en de leefomstandigheden van wilde waterdieren. De wateren zijn onder andere in trek bij recreanten en vissers. Om het dierenwelzijn op dierenwelzijnsniveau en op populatieniveau te waarborgen en te verbeteren spelen milieu- en dierenwelzijnsorganisaties, de sportvisserijverenigingen en de betrokken regionale federatie een belangrijke rol. De sportvisserij in Arnhem sluit hiervoor aan bij de landelijke gedragscode, gericht op het minimaliseren van aantasting van het welzijn van gevangen vis. De georganiseerde sportvisserij heeft een actief communicatie-, voorlichting en educatie- en handhavingsbeleid t.a.v. dierenwelzijn. Om het vissenwelzijnsniveau op populatieniveau te versterken is er een actieve samenwerking met de georganiseerde sportvisserij, betrokken milieu- en dierenwelzijnsorganisaties t.a.v. het uitvoeren van ecologisch waterbeheer, onderzoek en kennisdeling t.a.v. visstand (de mate waarin een bepaalde vis in een bepaald gebied voorkomt). Met hen worden gezamenlijk protocollen ontwikkeld bij bv. extreme droogte om vissterfte te voorkomen.”

Toelichting

In de visie ontbreekt het welzijn van wilde waterdieren. Het is belangrijk hierover ook gemeentelijk beleid te hebben. Met alle betrokken partijen, waaronder de milieu- en dierenwelzijnsorganisaties en de sportvisserij werken we samen om het welzijn van wilde waterdieren te bevorderen. In Arnhem zijn zo’n 2.300 sportvissers actief. Het is goed om ook met hen in gesprek te zijn over het welzijn van vissen.

Nicky Eppich - VVD

21A48/p.2

VERWORPEN

Voor 16

Tegen 20

Amendement "Samenwerken voor vissen" (21A48)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Motie van	Leo de Groot – Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas - SP
Titel motie	TNR - effectieve en diervriendelijke methode voor populatiebeheer bij verwilderde katten
Nummer Zaaknummer	**21M156** 532107

De werkwijze “trap-neuter-release” (vangen-steriliseren-terugzetten) is een effectieve methode om populaties van verwilderde katten klein te houden. De provincie geeft echter geen toestemming meer voor het uitzetten van gesteriliseerde verwilderde katten in openbaar gebied. Met deze motie willen we het college helpen om de provincie op andere gedachten te brengen.

We weten dat:

- “Trap-neuter-release” (TNR) een effectieve methode is om populaties van verwilderde katten klein te houden;
- De provincie Gelderland het uitzetten van gesteriliseerde verwilderde katten in openbaar gebied verboden heeft;
- Hierdoor in Gelderland eigenlijk geen effectief middel meer bestaat voor het beperken van populaties wilde katten en hierdoor onnodig ecologische schade ontstaat en de biodiversiteit verder onder druk komt;

We spreken uit

- Dat de provincie het uitzetten van gesteriliseerde verwilderde katten in openbaar gebied weer moet toelaten;

En roepen het college op:

- Ons standpunt bij Gedeputeerde Staten over te brengen en voorts te pleiten voor het weer laten verlenen van ontheffingen voor het uitzetten van gesteriliseerde verwilderde katten door organisaties die dat professioneel en zorgvuldig kunnen uitvoeren.

En gaan over tot de orde van de dag.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Abdurrahman Cetintas - SP

Voor 34

Tegen 2

Motie "TNR - effectieve en diervriendelijke methode voor populatiebeheer bij verwilderde katten" (21M156)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

INGETROKKEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Motie van	Leo de Groot – Partij voor de Dieren Abdurrahman Cetintas - SP
Titel motie	Van “plaagdierbestrijding” naar “tegengaan van overlast”
Nummer Zaaknummer	**21M157** 532107

Diervriendelijke en professionele bestrijding van overlast door bijvoorbeeld wespen en hoornaars is afhankelijk van de aanwezigheid van bedrijven en organisaties die dit kunnen. De gemeente moet de komst hiervan bevorderen.

We weten dat:

- Er voor de meeste dieren die overlast kunnen geven, diervriendelijke methoden zijn om die overlast te voorkomen en tegen te gaan;
- Er in de regio weinig aanbod is van professionele diervriendelijke overlastbestrijders;
- Er daarom veelal wordt teruggevallen op traditionele plaagdierbestrijding met traditionele middelen zoals biociden, vallen en klemmen;

We vinden dat

- Overlast eerst zoveel mogelijk voorkomen moet worden;
- Eenmaal ontstane overlast op zo diervriendelijk mogelijke wijze tegengegaan moet worden;
- Er een omslag in het denken nodig is van “plaagdierbestrijding” naar “tegengaan van overlast”.

We roepen het college op:

- Arnhemmers proactief te informeren over het voorkomen en het diervriendelijk tegengaan van overlast, via de gebruikelijke kanalen;
- Het gebruik van biociden door particulieren niet te stimuleren;

En gaat over tot de orde van de dag.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Abdurrahman Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022
Motie van	Nicky Eppich - VVD Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Titel van de motie	Laat sportvissers niet achter het net vissen
Nummer Zaaknummer	**21M162** 532107

De raad,
Gehoord de beraadslaging,

We weten dat

- Hengelsporters de oren en ogen zijn langs de waterkant om misstanden met betrekking tot het welzijn van vissen te melden, zoals stroperij, dumpen van chemisch afval en signaleren van vissterfte[1].
- Organisaties als Hengelsport Federatie Midden-Nelderland veel onderzoek doen naar de biodiversiteit in het water en hier met acties verbetering in brengen.
- Hengelsportverenigingen en natuurorganisaties toereikend zijn in het verbeteren van omgang met vissen door middel van educatie aan vissers en handhaving, zoals bijvoorbeeld met het project Vang5, het geven van zogenoemde VISlessen[2] en het herintroduceren van de steur in de Rijn en de elften in de Waal[3].
- Hengelsportverenigingen in Arnhem en omgeving met 6.667 leden in 2020 erg populair zijn.
- Het ledenaantal van Arnhemse Hengelsportverenigingen met meer dan 10% is gestegen het afgelopen jaar.

We vinden dat:

- Sportvisgelegenheden bijdragen aan de leefbaarheid in Arnhem.
- Samenkomen in en contact met de natuur moeten worden aangemoedigd.

[1] https://www.gelderlander.nl/arnhem/karpersterfte-treft-watergangen-in-arnhem-zuid~a7823e0a/

[2] https://www.sportvisserijnederland.nl/actueel/nieuws/21060/vissenschool-nl-vernieuwd-vraag-een-visles-aan.html

[3] https://www.gelderlander.nl/nijmegen/80-000-vissen-in-waal-bij-nijmegen-uitgezet-gaat-dit-zorgen-voor-herstel~a2301bd4/

Roept het college op: 1. Hengelsportorganisaties actief te betrekken bij projecten, bijvoorbeeld de herindeling van oevers zodat vissen zowel diervriendelijk als recreatief kan plaatsvinden. (Zoals Stadsblokken-Meinerswijk)
Raadsleden Nicky Eppich - VVD Guus van der Laak - Arnhem Centraal

21M162/p.2

AANGENOMEN

Voor 20

Tegen 16

Motie "Laat sportvissers niet achter het net vissen" (21M162)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN 7-

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Dierenwelzijn en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn
Motie van	Leo de Groot – Partij voor de Dieren
Titel motie	Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of….
Nummer Zaaknummer	**21M163** 532107

Binnen de gemeente Arnhem moeten geen dierententoonstellingen meer plaatsvinden. Dieren worden steeds meer aangepast aan menselijke schoonheidsidealen die vaak niet ten goede komen van het dier, dat eerder ziek wordt of lichamelijke ongemakken en pijn heeft. Dierenshows dragen daaraan bij en zijn daarom niet meer van deze tijd.

We vinden dat:

- Dierententoonstellingen zoals shows van rashonden en -katten niet meer van deze tijd zijn.
- Ze bijdragen bij aan het beeld van het huisdier als oneindig aanpasbaar aan menselijke schoonheidsidealen.
- Daarbij wordt het inkruisen van genetische defecten die ziekte, pijn en ongemak veroorzaken voor lief genomen.
- Artikel 2.1 lid 1 van de wet Dieren *) een grondslag is om vergunningen te weigeren voor deze evenementen.

En roepen het college op:

- Als onderdeel van de uitvoeringsagenda te onderzoeken of de aantasting van de gezondheid van op specifieke kenmerken gefokte dieren weigeringsgrond voor vergunningen voor (middel)grote en kleine evenementen kan zijn.
- Dit zo mogelijk op te nemen in een raadsvoorstel voor wijziging van de APV op te nemen.

En gaan over tot de orde van de dag.

Leo de Groot

**) Artikel 2.1 lid 1 van de wet dieren luidt: Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.*

Voor 15

Tegen 21

Motie "Dierenshows niet voor de poes. Of de hond. Of…." (21M163)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie Dierenwelzijn en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn
Motie van	Jan Hutten - CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Een huisdier kost meer dan alleen de dierenartskosten
Nummer Zaaknummer	**21M169** 532107

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 het college te verzoeken via beschikbare kanalen (de gemeente website, social-media, dierenasielen en dierenwinkels) te informeren over kosten en zaken waar huisdiereigenaren maandelijks rekening mee moeten houden.

De aanleiding is dat het college geen plafond hanteert waar het gaat om de dierenartskosten oplopend tot €450,- die voor 30% gedekt worden door de gemeente. Het is onwenselijk als dit zou leiden tot het aanschaffen van huisdieren maar mensen zich verkijken op wat de overige reguliere kosten zijn. Een huisdier moet structureel verzorgd worden, niet enkel wanneer deze ziek is.

Omdat we weten dat:

- De gemeente 30% van de dierenartskosten vergoedt aan mensen met een Gelrepas en hier geen definitief budget voor heeft gereserveerd (openeinde regeling);
- Huisdieren ziek kunnen worden, maar ook andere en dagelijkse verzorging nodig hebben zoals voedsel, beweging, preventieve vaccinaties, chippen etc.
- Niet alleen de dierenarts kosten met zich meebrengt, maar een huisdier op diverse andere manieren van invloed zijn op het financieel huishoudboekje.

Omdat we vinden dat:

- Elk dier permanente en goede verzorging nodig heeft;
- Het onwenselijk is als het compenseren van dierenartskosten zou leiden tot de extra aanschaf van huisdieren door huishoudens die deze dieren financieel niet kunnen verzorgen;
- Iedereen goed op de hoogte moet zijn van de noodzakelijke bijkomstigheden en verantwoordelijkheden van het houden van een huisdier, alvorens deze wordt aangeschaft;
- Arnhemmers goed overwogen een huisdier aanschaffen en het dier niet achteraf gedumpt, geretourneerd of herplaatst moet worden doordat de eigenaar op basis van bovengenoemde zaken de zorg niet kan dragen;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om: - Arnhemmers actief te informeren over de reguliere kosten en verantwoordelijkheden die er komen kijken bij het hebben van een huisdier; - Hier de gemeentelijke website, social-media, dierenartsen, dierenasielen en dierenwinkels/speciaalzaken voor in te zetten;
Jan Hutten – CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

Voor	**27**	*Motie "Een huisdier kost meer dan alleen de dierenartskosten" (21M169)*
Tegen	**9**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 532107

Onderwerp: Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022

Voorstel

1. De Visie Dierenwelzijn 2021-2030 vast te stellen.
2. Kennis te nemen van de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022.

Inleiding

Als gemeente zijn wij medeverantwoordelijk voor de dieren binnen onze gemeentegrenzen. We dragen een zorgplicht voor deze dieren, zodra blijkt dat er niet meer voor ze gezorgd wordt. Wij vinden het welzijn van dieren in Arnhem belangrijk. Daarnaast verhogen dieren het welzijn van inwoners. Maar dieren kunnen ook gevaar, schade of overlast opleveren. Wij vinden het dan ook belangrijk om kaders te hebben voor de wijze waarop wij met in Arnhem levende dieren en hun eigenaren omgaan.

De Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020 loopt af per 2021. U heeft daarnaast (unaniem) een motie ‘Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn’ aangenomen (19M155) waarin u vraagt om een nieuwe, geactualiseerde en ambitieuze Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2025 en bovendien bij de Perspectiefnota de middelen voor deze Uitvoeringsagenda expliciet toe te wijzen aan dierenwelzijn. Mede hierom hebben wij deze visie en uitvoeringsagenda opgesteld. Wij beschouwen daarmee motie ‘Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn’ (19M155) als afgedaan.

Beoogd effect

- Bevordering van het dierenwelzijn in onze gemeente.
- Preventie en, op zo diervriendelijk mogelijke wijze, beperking van overlast, gevaar en schade door dieren in Arnhem.

Arnhem GEMEENTE

Argumenten

1.1 We vinden dieren in onze stad belangrijk en hebben daarbij behoefte aan handelingskaders.

Als gemeente zijn wij medeverantwoordelijk voor dieren binnen de gemeentegrenzen. We dragen een zorgplicht voor deze dieren, zodra blijkt dat er niet meer voor ze gezorgd wordt. Wij vinden het belangrijk dat mens en dier in onze stad in harmonie kunnen samen leven. Wij vinden daarbij het welzijn van dieren in Arnhem belangrijk. Daarnaast verhogen dieren het welzijn van inwoners. Maar dieren kunnen ook gevaar, schade of overlast opleveren. Wij willen dus kaders hebben voor de wijze waarop wij met in Arnhem levende dieren en hun eigenaren omgaan.

1.2 We geven uitvoering aan uw motie 'Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn' (19M155).

U heeft (unaniem) een motie 'Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn' aangenomen waarin u vraagt om een nieuwe, geactualiseerde en ambitieuze Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2025. De Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en de 1e uitvoeringsagenda (die voor 2021-2022) bieden wij u hierbij aan (zie verder paragraaf Uitvoering). U vraagt ook om bij de Perspectiefnota de middelen voor deze Uitvoeringsagenda expliciet toe te wijzen aan dierenwelzijn. Dit is gedaan via Perspectiefnota 2021-2024 en Begroting 2021-2024.

Kanttekeningen

1.1 De mogelijkheden tot bevordering van dierenwelzijn van de gemeente zijn beperkt.

De verantwoordelijkheid voor bevordering en bewaking van dierenwelzijn ligt vooral bij derden. Samenwerking is dus essentieel voor het realiseren van deze visie.

1.2 De capaciteit voor handhaving van regels voor dierenwelzijn is beperkt.

Niet alle overtredingen van regels voor dierenwelzijn, en voor beperking van overlast, schade en gevaar door en voor dieren, kunnen met de huidige middelen en inzet tijdig worden gesignaleerd en zo nodig bestraft.

Participatie

We hebben onze groene partners betrokken bij de opstelling van deze nota. Het gaat dan om het Dierentehuis Arnhem e.o. en de deelnemers aan het Groen Forum Arnhem (Natuurcentrum Arnhem, Molenplaats, Arnhem Zoemt e.d.). Hun reacties zijn waar mogelijk verwerkt. Uiteraard worden zij ook betrokken bij de uitvoering ervan.

Financiën

Het budget voor dierenwelzijn vanaf 2021 is € 362.000 per jaar:

Budgetten dierenwelzijn 2021-2024 (x € 1.000,-)	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Opvang zwerfdieren	165	165	165	165
Plaagdierbestrijding	85	85	85	85
Minimaregeling dierenartskosten	61	61	61	61
Uitvoeringsagenda's dierenwelzijn	51	51	51	51
Totaal	**362**	**362**	**362**	**362**

Het budget voor plaagdierbestrijding (inclusief een verhoging vanwege volume- en prijsstijgingen) wordt sinds 2020 ook meegenomen onder de budgetten voor dierenwelzijn. Het is verder inclusief het bedrag van € 112.000/jaar uit de Begroting 2021-2024, waarvan € 61.000 voor voortzetting van de vergoeding dierenartskosten minima na 2020. De overige € 51.000/jr. wordt ingezet voor de uitvoeringsagenda's dierenwelzijn. Voor 2021 en 2022 gaat het om kosten van losloopvoorzieningen voor honden, betere voorlichting over omgaan met dieren, onderzoek naar diervriendelijker populatiebeheer en eventueel opvang van gehouden dieren bij huisontruimingen en vrijheidsontneming waarbij het asiel de kosten niet kan verhalen op de eigenaar.

Ten slotte gaat de verbouwing van het dierenasiel te Velp zeer waarschijnlijk leiden tot hogere huisvestingskosten en dus tarieven. Daarvoor zal ruimte binnen de bestaande budgetten worden gezocht.

De gemeente heft geen hondenbelasting.

Uitvoering

Op basis van deze visie en de actuele situatie stellen we eens per twee jaar een uitvoeringsagenda voor de komende twee jaar op. Hierbij vindt u de 1e uitvoeringsagenda: die voor 2021 en 2022. De uitvoering wordt grotendeels gedaan samen met onze maatschappelijke partners.

Communicatie

Na uw besluit informeren we onze partners hierover en gaan we met hen aan de slag voor de uitvoering van de agenda.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Visie Dierenwelzijn 2021-2030
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022
- Motie 19M155 'Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn'

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	532107

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23-02-2021, nummer 532107;

gelet op artikel 41 van het reglement van orde van de gemeenteraad Arnhem en art. 147, tweede lid Gemeentewet.

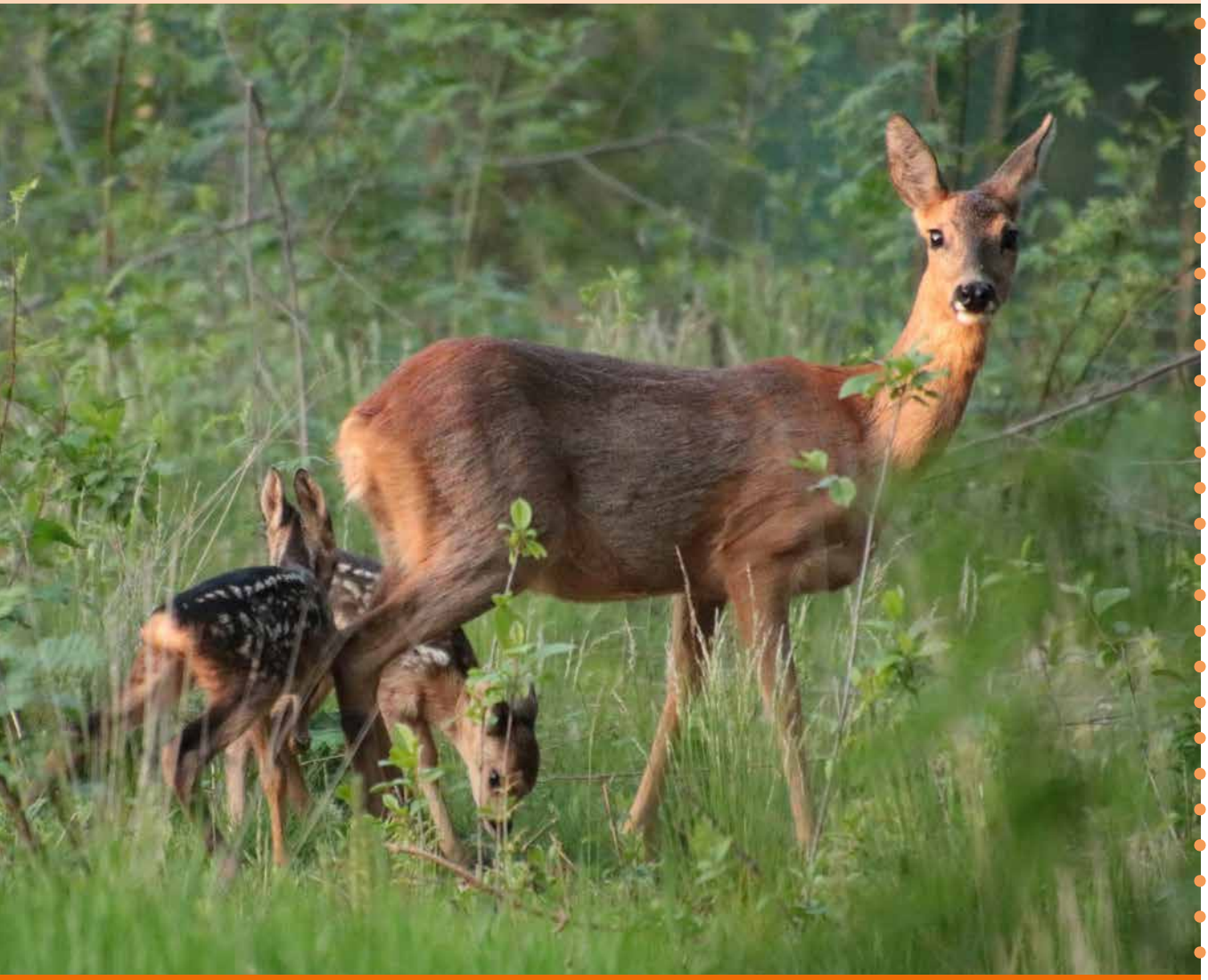
besluit:

1. De Visie Dierenwelzijn 2021-2030 vast te stellen.
2. Kennis te nemen van de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2022.

De griffier, De voorzitter,

Visie Dierenwelzijn

2021-2030

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

VOORWOORD 5

1. BELANG EN BETEKENIS VAN DIERENWELZIJN 7
   1.1 Aanleiding voor deze visie 7
   1.2 Betekenis en belang van dierenwelzijn 7
   1.3 Realisatie van de visie 8

2. ONZE VISIE OP DIERENWELZIJN 9
   2.1 Dierenwelzijn van gehouden dieren 9
   2.2 Dierenwelzijn van in het wild levende dieren 13

Bijlage De wettelijke kaders 15

Voorwoord

Dieren hebben recht op een goed leven. Dat klinkt misschien vanzelfsprekend, maar dat is nog niet altijd het geval. Daarom heeft het college deze visie geschreven hoe we willen omgaan met dieren in Arnhem. Of het nu gaat om huisdieren, of om in het wild levende dieren: ze zijn vaak afhankelijk van het gedrag van ons, de mens.

Met dit uitgangspunt is de gemeente de afgelopen jaren de goede weg ingeslagen als het gaat om dierenwelzijn. We maken hier de balans op én willen een extra stap zetten. Dat doen we met deze ambitieuze visie dierenwelzijn, die we voor de komende jaren hebben vertaald in een zogeheten uitvoeringsagenda. Zo zetten we woorden om in daden.

Omdat onze mooie, groene stad wordt omgeven door veel natuur is de kans groot dat je tijdens een wandeling of fietstocht oog in oog komt te staan met dieren in het wild. Misschien wel met de Arnhemse ***big five***: de wolf, het edelhert, de das, de slechtvalk en de bever. Die nabijheid van een rijkdom aan soorten is bijzonder, en dat vergeten we weleens.

Tegelijkertijd staat de biodiversiteit onder druk. Dat brengt verantwoordelijkheid met zich mee.

We willen dat er voor de verschillende dieren plek is in onze stad. Daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. En natuurlijk is de aanwezigheid van dieren niet altijd alleen maar mooi of bijzonder: huisdieren worden aan hun lot overgelaten en dieren zorgen soms voor overlast of schade. Ook daarmee gaan we aan de slag.

Arnhem is een stad waar Arnhemmers omkijken naar elkaar. Laat dat ook gelden voor die andere, soms onzichtbare bewoners: onze dieren. Omdat ze zo belangrijk zijn voor de leefbaarheid van onze stad, en voor hun welzijn afhankelijk zijn van ons mensen.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder gemeente Arnhem

1. Belang en betekenis van dierenwelzijn

1.1 Aanleiding voor deze visie

Als gemeente zijn we medeverantwoordelijk voor het welzijn van dieren binnen onze gemeentegrenzen. We hebben een zorgplicht met betrekking tot dieren, zodra blijkt dat er niet meer voor ze wordt gezorgd. Alle dieren, zowel gehouden dieren als in het wild levende dieren, verdienen daarbij onze zorg en aandacht. Maar dieren kunnen ook gevaar, schade of overlast opleveren. Wij vinden het dan ook belangrijk om kaders te hebben voor de wijze waarop wij in Arnhem met levende dieren en hun eventuele eigenaren omgaan. De bevoegdheden van de gemeente op het gebied van dierenwelzijn zijn beperkt, omdat de nationale regels vaak leidend zijn. Dit neemt niet weg dat wij wel degelijk mogelijkheden hebben om een positieve impact op dierenwelzijn te hebben.

Deze *Visie Dierenwelzijn 2021-2030* is uitgangspunt voor ons handelen rond dierenwelzijn. In deze Visie beschrijven we vooral waar we naartoe willen en welke onderwerpen daarbij belangrijk zijn. Vervolgens beschrijven we wat we al doen om dat te bereiken en wat we nog extra gaan doen. Op basis van deze visie en de actuele situatie stellen we eens per twee jaar een uitvoeringsagenda op.

Deze visie is de opvolger van de Uitvoeringsagenda dierenwelzijn 2016-2020 gemeente Arnhem.

1.2 Betekenis en belang van dierenwelzijn

Dierenwelzijn is een toestand van fysieke en psychische harmonie van het dier met zichzelf en de omgeving. Het gaat dus om de subjectieve ervaringen van het dier (gevoelens), het biologisch functioneren (gezondheid) en het kunnen uiten van natuurlijk (soortspecifiek) gedrag. Bij het vaststellen van dierenwelzijn dienen we zoveel mogelijk uit te gaan van wat van belang is voor de dieren. Welzijn is daarom de kwaliteit van leven zoals het wordt ervaren door de dieren zelf.

Dierenwelzijn is ten eerste belangrijk vanwege ***de intrinsieke waarde van dieren***. In de Wet dieren (2013) is opgenomen dat dieren een eigen waarde hebben. Daarnaast is ***het welzijn van in het wild levende dieren belangrijk voor het behoud van ecosystemen***. Als hun welzijn en daarmee uiteindelijk hun aantallen en soortenrijkdom afnemen, komen ecosystemen onder druk te staan (en daarmee ook de waardevolle ecosysteemdiensten die ze leveren). En ***dierenwelzijn is belangrijk omdat dieren een positieve invloed hebben op het algehele welzijn van mensen***. Gezelschapsdieren zorgen bijvoorbeeld voor meer sociale contacten, meer steun bij stress en de zelfwaardering van de mens neemt toe. Met een dier voelen mensen zich meer gehecht, staan ze positiever in het leven en voelen zich beter (zie ook onderzoek van dr Endenburg, Utrecht).

Behoud en verbetering van de biodiversiteit in Arnhem is dermate belangrijk voor ons dat we een aparte *Biodiversiteitsagenda 2021-2025* hebben opgesteld. Met de maatregelen in deze agenda wordt ook het dierenwelzijn bevorderd. Hierin staat bijvoorbeeld beschreven hoe we bijdragen aan een geschikte leefomgeving met voldoende ruimte, rust, schuilplaatsen en voedsel voor in het wild levende diersoorten, van de Arnhemse Big 5 aan de top van de voedselketen (de Wolf, het Edelhert, de Das, de Slechtvalk en de Bever) tot aan de bodemdieren. Klimaatadaptatie is ook belangrijk voor ons en heeft ook positieve effecten op dierenwelzijn. Onze plannen daarvoor zijn uiteengezet in de *Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030.*

1.3 Realisatie van de visie

In het volgende hoofdstuk zetten we onze visie op dierenwelzijn uiteen. Deze visie is uitgangspunt voor ons handelen rond dierenwelzijn in 2021-2030. Op basis van deze visie en de actuele situatie stellen we eens per twee jaar een uitvoeringsagenda voor de komende twee jaar op. Deze wordt ter kennisname naar de raad gestuurd.

De wettelijke kaders van dierenwelzijn vindt u in bijlage.

2. Onze visie op dierenwelzijn

Arnhem is een groene, diervriendelijke en natuurinclusieve stad met een grote biodiversiteit. Er is voor zowel in het wild levende als door mensen gehouden[1] dieren plek in onze stad. Wij vinden hun welzijn belangrijk. In ons beleid geven we de wensen en behoeften van dieren dan ook een plek. We stellen daarbij de intrinsieke waarde van het dier centraal: het belang van dieren en hun welzijn (in hun vaak afhankelijke relatie tot de mens) wordt gezien en beschermd. We zien en erkennen daarnaast ook het belang van dieren voor mensen. En we willen dat mens en dier in onze stad in harmonie kunnen samenleven.

2.1 Dierenwelzijn van gehouden dieren

Eigenaren van gehouden dieren zijn verantwoordelijk voor een goede verzorging van en het voorkomen van schade, overlast en gevaar voor en door hun dier. Wij helpen hen daarbij en grijpen in waar nodig en mogelijk. Hierbij hanteren wij de volgende uitgangspunten.

1. Helpen van eigenaren met informatie over het correct houden van huisdieren
Veel problemen op het gebied van dierenwelzijn komen voort uit onwetendheid. Deze onwetendheid leidt tot het niet goed begrijpen en het verkeerd opvoeden van en omgaan met dieren. Soms zijn dieren in een impuls in huis gehaald, zonder te beseffen wat het betekent om een dier te hebben en wat de kosten ervan zijn[2]. We vinden het belangrijk dat eigenaren van dieren geïnformeerd zijn over het correct houden van huisdieren en dat de aankoop van een dier een weloverwogen beslissing is. Hierdoor kan dieren veel leed bespaard blijven en komen er minder dieren in het asiel terecht.

2. Helpen van ouderen, zorgbehoevenden en minima die niet (meer) goed kunnen zorgen voor hun huisdieren
Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. En soms voelen ouderen en zorgbehoevenden zich genoodzaakt afstand te doen van hun dier. Bijvoorbeeld als ze voor langere tijd in het ziekenhuis moeten verblijven. Of als ze naar een zorginstelling moeten en hun huisdier niet mogen meenemen. Juist voor deze mensen kan het hebben van een huisdier erg belangrijk zijn voor hun lichamelijk en psychisch welzijn. Deze situaties hebben dan ook voor zowel dier als mens een zeer negatief effect. Wij helpen dan ook dieren met eigenaren die om uiteenlopende redenen (tijdelijk) niet goed meer voor hen kunnen zorgen. We vinden het belangrijk dat de mogelijkheid onderzocht wordt of het huisdier mee kan als ouderen in een instelling of seniorencomplex gaan wonen. In veel gevallen is dat niet alleen beter voor het dier (dat anders al snel in het dierenasiel terecht komt), maar ook voor het baasje. Het welzijn van het dier moet in deze keuze voorop staan. Daarom willen wij dat wordt voorzien in hulp bij de zorg voor de dieren van mensen die dat nodig hebben.

[1] Gezelschapsdieren zoals honden, katten, cavia's, konijnen, vogels, reptielen, amfibieën en vissen, maar ook hobbymatig gehouden landbouwhuisdieren zoals schapen, geiten, paarden en kippen. En de dieren die worden gehouden op gemeentelijke grond, zoals op verpachte landbouwgronden en bij evenementen.
[2] De kosten van voeding en verzorging van huisdieren liggen al snel rond de 550 euro per jaar.

3. Zorgen voor opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd
Huisdieren waarvoor niet meer wordt gezorgd worden opgevangen door het Dierentehuis Arnhem e.o. We willen de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. ondersteunen bij het verbeteren van haar verouderde huisvesting, zodat de dierenverblijven beter aansluiten bij de huidige eisen op het gebied van dierenwelzijn. Dieren die op straat worden gevonden (zwerfdieren) komen hier terecht, waar ze worden verzorgd tot er een nieuwe eigenaar is gevonden. Het kan ook zo zijn dat dieren tijdelijke opvang nodig hebben als gevolg van een huisontruiming, huiselijk geweld, arrestatie of (gedwongen) opname van de eigenaar. We vinden het belangrijk dat ook deze dieren kunnen worden opgevangen in het dierenasiel als familie of kennissen van de eigenaar geen uitkomst kunnen bieden.

4. Bevorderen van dierenwelzijn van op gemeentelijke grond gehouden dieren
Wij vinden het welzijn van op onze grond (door derden) gehouden dieren belangrijk.

Evenementen
We geven de voorkeur aan evenementen waarbij geen dieren zijn betrokken. De dieren kunnen zich hier namelijk meestal niet op natuurlijke wijze gedragen en raken gestrest door drukte en lawaai. Er zijn enkele uitzonderingen denkbaar waarbij de aanwezigheid van dieren een belangrijke rol speelt én waarbij het dierenwelzijn goed is geborgd. Dit wordt getoetst bij het afgeven van de vergunning. Het is daarom belangrijk dat ook kleine evenementen met dieren onder de vergunningsplicht gaan vallen.

Paardenweides
We vinden het belangrijk dat het welzijn van de paarden op de paardenweiden die we verpachten, wordt gewaarborgd. Het gaat dan om de kwaliteit van de schuilstallen, de beschikbare buitenruimte en de mogelijkheid tot natuurlijk, sociaal gedrag (zoals contact met soortgenoten en dagelijkse weidegang).

Landbouwgrond
Wij willen dat de landbouwgronden die we in pacht uitgeven duurzaam worden gebruikt met oog voor het vergroten van de biodiversiteit en voor het welzijn van de dieren op deze gronden. Denk aan natuurinclusieve landbouw en veeteelt, voldoende weidegang van het melkvee en deelname aan monitoringsprogramma's voor vermindering van medicijngebruik.

Schapenbegrazing
Voor het versterken van de natuurwaarden en biodiversiteit van onze gebieden zetten we waar mogelijk en zinvol schapenbegrazing in. We houden rekening met het welzijn van de dieren, bijvoorbeeld door lammeren bij de schapen te laten.

Paarden en runderen in de uiterwaarden
We willen de uiterwaarden op een zo natuurlijk mogelijke wijze beheren en een zo groot mogelijk aaneengesloten natuurgebied met zo min mogelijk barrières (rasters en hekwerken) creëren. Dit schept mogelijkheden om het leefgebied van de Konikpaarden en Gallowayrunderen, die al sinds de jaren '90 in Meinerswijk aanwezig zijn, te vergroten.

We willen het sociale leven van de dieren zichtbaar laten zijn voor onze parkbezoekers. Deze dieren kunnen zichzelf redden in de uiterwaarden: zij vinden er hun eigen voer. Net als in het wild levende dieren zijn ze aan het eind van de winter wel vermagerd, maar er is in het groeiseizoen voldoende voedsel om weer aan te sterken. De dieren zijn vrijwel nooit ziek en als ze ziek zijn herstellen ze zelf. Medicatie is niet nodig. Soms zijn er onderlinge gevechten waarbij ze elkaar kunnen verwonden. Dat is natuurlijk gedrag van dieren die in sociaal verband leven. Ook hiervan herstellen ze op eigen kracht. We grijpen dan ook zo min mogelijk in en geven de dieren zoveel mogelijk de ruimte om hun natuurlijk gedrag te vertonen en daarmee hun rol in het ecosysteem van de uiterwaarden te spelen. We grijpen alleen in bij onnodig lijden en noodsituaties, zoals bijvoeren bij langdurig hoogwater. Ook oude koeien en paarden horen bij een natuurlijke leeftijdsopbouw. De oudste koeien zijn ca. 20 jaar en de oudste paarden ca. 30 jaar. Aan het einde van de winter lijken deze dieren er oppervlakkig gezien soms slecht uit te zien maar in werkelijkheid zijn ze nog vitaal. Wanneer mogelijk laten we deze dieren zo oud als mogelijk worden.

Door de jaarlijkse aanwas van kalveren en veulens selecteren we in de kudde zodat een goede doorsnede van leeftijden en geslacht aanwezig blijven. We onderzoeken of er andere, diervriendelijke methoden van populatiebeheer zijn, zoals anticonceptie.

Om het sociale gedrag binnen een kudde optimaal te laten functioneren is het niet de bedoeling dat mensen ze benaderen, aaien of voeren of dat honden in het begrazingsgebied komen. Dieren die worden benaderd door mensen kunnen mensen gaan lastigvallen of letsel bezorgen. Dieren die structureel overlast of letsel bezorgen moeten worden verwijderd. We zoeken een opvangmogelijkheid elders voor deze dieren. Dit wordt echter steeds moeilijker. We zoeken dan ook een andere, diervriendelijke oplossing hiervoor. Wanneer er geen andere oplossing is worden ze geslacht. In het natuurgedeelte van de uiterwaarden zijn honden niet toegestaan omdat zij overlast, schade en gevaar kunnen opleveren voor de kuddes en andere dieren in het gebied.

Stadsboerderijen, Burgers' Zoo
Het in contact brengen van kinderen en volwassenen met dieren is belangrijk voor het leren omgaan met en het denken over dieren. Natuurcentrum Arnhem beheert twee educatieve stadsboerderijen waarvan wij eigenaar zijn: Presikhaaf (Noord) en De Korenmaat (Zuid). Hoofddoelstelling is en blijft educatie over dieren, zoals de verzorging van en omgang met dieren en dierenwelzijn. De stadsboerderijen zijn voor Arnhem van groot belang en we hechten veel waarde aan een goede samenwerking.

We zijn trots op de aanwezigheid van het Arnhemse dierenpark Burgers' Zoo. Zij participeert in verschillende natuurorganisaties - waaronder de Vleermuiswerkgroep, Vogelwerkgroep Arnhem en Paddenwerkgroep van het IVN - die allen bijdragen aan onderzoek naar en beschermen van de natuur.

5. Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door en voor dieren
Huisdieren zijn belangrijk voor mensen. Ze zorgen voor veel plezier en ontvangen meestal veel liefde. Soms leveren ze echter overlast, schade of gevaar op voor mens en natuur.

Honden
We willen dat hondeneigenaren en andere inwoners zonder ergernissen kunnen samenleven en dat zij in de openbare ruimte zo veel mogelijk hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen, met zo weinig mogelijk overlast, gevaar en schade voor mens, andere dieren en natuur. Dit betekent het volgende voor honden in Arnhem:

Natuurlijk gedrag:
1. voldoende ruimte om te wandelen
2. voldoende plekken voor honden om vrij te bewegen, rennen, snuffelen en hun sociaal gedrag te vertonen.

Voorkoming van overlast voor mens en dier:
3. geen hondenpoep in de openbare ruimte
4. honden aan de lijn
5. geen aanhoudend geblaf of gejank
6. aangelijnde honden verontrusten grazers. We willen een goede oplossing hiervoor.

7. groepen (roedels) loslopende honden kunnen leiden tot ongewenste confrontaties met hondenbezitters en recreanten. Hondenuitlaatcentrales proberen andere gebruikers in parken te vermijden waardoor veel extra paden en versnippering en schade aan de natuur optreedt. Dit leidt tot schade aan en rond de losloopgebieden in onze parken. Zo ontstaan veel extra paden en treedt er versnippering en verstoring van de natuur op. We willen een goede oplossing hiervoor.

Voorkoming van gevaar voor mens en natuur:

8. geen honden op voor kinderen ingerichte openbare ruimtes
9. bijtincidenten voorkomen en zorgvuldig omgaan met bijtincidenten
10. aangelijnde honden verontrusten grazers en (grondbroedende) vogels. Zij associëren honden met hun natuurlijke vijand: de wolf. Grazers kunnen agressief worden naar honden, ook als ze 'niets doen'. Niet iedereen houdt zich aan het aanlijngebod. Loslopende honden jagen grazers, (grondbroedende) vogels, zoogdieren en ander wild op en vallen ze aan. In hondenpoep kan een parasiet zitten die onder andere spontane abortus bij koeien veroorzaakt. We willen een goede oplossing hiervoor.

Katten

Weggelopen of achtergelaten huiskatten en hun nakomelingen leveren problemen op. Hun welzijn is vaak laag vanwege een slechte gezondheid (ziekte en verwondingen) en gebrek aan voedsel. Verder kunnen mens en dier besmet raken en ziek worden van veel voorkomende infecties bij zwerfkatten. Tot slot doden (verwilderde en huis) katten vogels, muizen, eekhoorns, konijnen, reptielen en amfibieën. Registratie is ons inziens het meest effectieve middel tegen zwerfkatten en andere problemen zoals diefstal, illegale handel, dumpingen en vermissingen. Wij willen dus graag dat zoveel mogelijk Arnhemse katten gechipt worden. Dit is voor katten nog niet verplicht (voor honden wel).

Overig

Niet alle diersoorten zijn geschikt als huisdier. Wij zouden graag een landelijk verbod zien op het houden van dieren van diersoorten:

1. waarbij welzijn en gezondheid van het dier in gevaar komt bij het houden als huisdier (zoals het geval is bij veel exotische dieren);
2. met een risico van invasiviteit en andere schade bij ontsnapping of vrijlating (bijvoorbeeld de roodwang-schildpad: een alleseter zonder natuurlijke vijanden in Nederland);
3. die gevaar voor de volksgezondheid en veiligheid opleveren;
4. die beschermd zijn.

6. Zoveel mogelijk voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht onnodig dierenleed.

Dierenmishandeling en verwaarlozing van dieren komen helaas ook voor. Verwaarlozing van dieren komt vaak voort uit onkunde die vaak voortvloeit uit het gebrek aan kennis over het dier en reflectie op het eigen handelen. We willen dat Arnhemmers geïnformeerd zijn over het correct houden van huisdieren, maar ook over wat te doen bij (vermoedens van) dierenmishandeling/verwaarlozing.

Wij vinden het belangrijk dat mensen die dieren kopen weten waar ze aan beginnen. Dieren die uit een impuls worden gekocht belanden waarschijnlijk vaker gedumpt en wat een voorkombaar beslag op schaarse opvangruimte in het asiel oplevert. Om die reden willen we dat dieren in Arnhem alleen in

dierenspeciaalzaken kunnen worden verkocht, dus niet in tuincentra. De gemeente kan dit niet reguleren: wij gaan dit uitdragen richting het Rijk.

Bij het realiseren van onze visie op dierenwelzijn van gehouden dieren werken wij zoveel mogelijk samen met zorginstellingen, de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. en andere maatschappelijke organisaties.

2.2 Dierenwelzijn van in het wild levende dieren

Uniek van onze gemeente zijn de vele in het wild levende dieren op ons grondgebied. Ze komen zowel in de Arnhemse natuurgebieden als in de stad voor. Daar mogen we trots op zijn, maar het brengt ook verantwoordelijkheid met zich mee. Door de gevolgen van klimaatverandering, de snelle teruggang in biodiversiteit en het versplinteren van leefgebieden zijn onze in het wild levende dieren erg kwetsbaar: niet alleen de beschermde diersoorten (bijvoorbeeld edelhert, damhert, ree, wolf, vos, das, bever en steenmarter), maar nadrukkelijk ook zij die niet wettelijk beschermd worden.

We hanteren drie uitgangspunten bij dierenwelzijn van in het wild levende dieren:

1. Behouden en bevorderen van een gezonde leefomgeving, waarbij dieren zoveel mogelijk de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te vertonen en hun rol in het ecosysteem te spelen
Wij vinden het belangrijk dat wilde dieren op ons grondgebied:
1. een voldoende grote en gezonde leefomgeving hebben met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières als hekwerken en wegen;
2. beschermd worden tegen door mensen veroorzaakt verstoring en onnodig lijden, zoals te hoge recreatiedruk, stroperij, gemotoriseerd verkeer en loslopende honden;
3. onderdeel uitmaken van een gezond en volledig ecosysteem met een grote biodiversiteit;
4. zichtbaar zijn voor onze bezoekers (grootwild).

2. Op zo diervriendelijk mogelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren
Als (het risico op) schade, gevaar of overlast van dieren te groot is of dreigt te worden willen wij op een zo diervriendelijk en natuurlijk mogelijke wijze ingrijpen, het liefst via preventie.

Overlast door beschermde diersoorten en insecten
Vossen jagen op weidevogels, (scharrel)kippen, (jonge) hazen, konijnen, lammeren en reekalveren. Wolven in een roedel jagen in hun leefgebied op wild (met name ree). Minder dan 1% van hun voedsel bestaat uit gehouden vee (schapen). Trekkende wolven veroorzaken de meeste schade. Zij jagen op gemakkelijk te vangen dieren zoals schapen en geiten. We willen de Arnhemse dierhouders informeren over de aanwezigheid van wolven en vossen en de risico's daarvan voor huisdieren en gehouden dieren, het voorkomen van aanvallen en mogelijkheden voor schadevergoeding door de provincie. En we vinden dat de provincie ook preventieve maatregelen moet vergoeden als er sprake is van regelmatig voorkomende schade door (trekkende) wolven.

Tot op heden ondervinden we in Arnhem weinig of geen overlast van beschermde diersoorten als bever, vleermuis en steenmarter of van insecten. Al deze dieren spelen een zeer belangrijke rol in de voedselpiramide en in hun ecosystemen. Waar deze dieren toch voor overlast zorgen, wegen we het welzijn en belang van het dier tegenover de (vaak geringe) schade voor de mens. Zo bestrijden we bijen, hommels, wespen en Europese hoornaars alleen als er reëel gevaar dreigt of is voor mensen, bijvoorbeeld omdat er veel aanwezig zijn op plekken met veel kinderen, zieken of ouderen. Mocht er in de toekomst toch te veel overlast ontstaan door een van deze dieren, dan herstellen we deze schade op diervriendelijke wijze.

Ganzen en duiven
Jaarlijks verblijven, broeden en overwinteren vele duizenden ganzen binnen onze gemeentegrens, vooral in Arnhem-zuid. Ze veroorzaken schade en overlast aan mens en natuur. Hetzelfde geldt voor duiven. Wij continueren de huidige succesvolle diervriendelijke bestrijding, waarbij we rasters plaatsen rond eilanden om het broeden door ganzen te bemoeilijken en nestbeheer toepassen. Wij willen het ganzenbeheer in de regio daarnaast beter op elkaar afstemmen, omdat ganzen van het ene in het andere gebied terecht komen.

Ratten
Vanuit dierenwelzijn is het beter plaagdieroverlast te voorkomen dan de dieren achteraf te doden. We gaan daarom meer inzetten op preventie.

Eikenprocessierups
De lange termijnoplossing voor plagen zoals de eikenprocessierups is het vergroten van de biodiversiteit *(zie Biodiversiteitsagenda 2021-2025).*

3. Voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed.
We streven naar het zoveel mogelijk voorkomen van dierenleed waarbij we het wild zichtbaar houden voor bezoekers met minimale problemen. Een van die problemen is aanrijdingen met wild. Er worden nog regelmatig dieren op wegen binnen de gemeente Arnhem aangereden (circa 50 per jaar).

Het is verboden om beschermde diersoorten opzettelijk te doden, te vangen of hun voortplantings- of rustplaatsen te beschadigen of te vernielen, tenzij de provincie ontheffing of vrijstelling verleent. Desondanks wordt er gestroopt op vogels, vis, klein - en grootwild: naar schatting enkele tientallen edelherten, damherten, reeën en zwijnen per jaar. Ook houdt niet iedere hondenbezitter zich aan het aanlijngebod. Loslopende honden jagen op grootwild, wat leidt tot verstoring van dieren en hun rustplaatsen en verwonding en doden van grootwild. Soms worden wilde dieren zodanig toegetakeld door een hond dat het wild moet worden afgemaakt. We willen dit beperken.

In het wild levende dieren houden zich niet aan menselijke gebiedsgrenzen. Om effectief te zijn zoeken we samenwerking en afstemming met eigenaren en beheerders van omliggende gebieden (gemeenten, Geldersch Landschap en Kasteelen, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Defensie) en kennisinstituut IPC De Groene Ruimte.

Wij streven naar voorkoming of beperking van stress bij Arnhemse dieren veroorzaakt door vuurwerk. Stress bij dieren door vuurwerk kan het best worden voorkomen indien er voor het hele Arnhemse grondgebied (en liefst regionaal) een vuurwerkverbod geldt.

In de reguliere bio-industrie staat dierenwelzijn niet voorop. We willen daarom een diervriendelijk cateringbeleid binnen de gemeente: bij borrels, recepties, vergaderlunches en andere evenementen moet vegetarisch eten de standaard worden.

BIJLAGE De wettelijke kaders

Wet dieren

Op 1 januari 2013 is de Wet dieren in werking getreden. De Wet dieren is een kaderwet. Dit betekent dat deze een beperkt aantal regels stelt en daarnaast de mogelijkheid biedt om allerlei deelonderwerpen (bijvoorbeeld regels ten aanzien van houden en doden van dieren) te regelen via Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen. De Wet dieren is de belangrijkste wet met betrekking tot gehouden dieren en bundelt alle regels ten aanzien van deze dieren in één wet. De volgende wetten zijn opgegaan in de Wet dieren en zijn of komen fasegewijs (deels) te vervallen:

- Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
- Diergeneesmiddelenwet
- Wet op de dierenbescherming (inclusief Waak- en heemhondenbesluit)
- Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde 1990
- Kaderwet diervoeders
- Landbouwkwaliteitswet

De belangrijkste regels op het gebied van dierenwelzijn zijn opgenomen in drie AMvB's. Het betreft het Besluit houders van dieren, het Besluit gezelschapsdieren en het Besluit diergeneeskundigen. In het Besluit houders van dieren zijn algemene regels opgenomen voor het houden van dieren, het doden van dieren en evenementen met dieren. Ook bevat het besluit aanvullende regels over dierenmishandeling en specifieke regels voor het houden van bepaalde diersoorten (runderen, varkens, kippen). Met name dit besluit bevat regels die voorheen golden op grond van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. In het Besluit diergeneeskundigen zijn onder andere regels opgenomen over lichamelijke ingrepen die zijn toegestaan.

In de Wet dieren (artikel 1.3) staat de intrinsieke waarde van het dier centraal. Om een minimale garantie voor de bewaring van deze eigen waarde te kunnen bieden, zijn in hetzelfde artikel de vijf vrijheden opgenomen. Dat betekent dat, zover redelijkerwijs verlangd kan worden, de zorg voor dieren in ieder geval inhoudt dat dieren vrij zijn van:

a. honger, dorst en onjuiste voeding;
b. fysiek en fysiologisch ongerief;
c. pijn, verwondingen en ziektes;
d. angst en chronische stress;
e. beperkingen van hun natuurlijke gedrag.

De Wet dieren stelt beperkingen aan de mogelijkheden om dieren te gebruiken bij evenementen en wedstrijden. Zo is het verboden om dieren als prijs, beloning of gift uit te reiken (artikel 2.13), dierengevechten te organiseren (artikel 2.14) of bij een dier onnodig pijn of letsel te veroorzaken of zijn gezondheid of welzijn aan te tasten (artikel 2.1) en het vertonen en vervoeren van wilde zoogdieren ten behoeve van een circus of een ander optreden. Huisdieren, paarden, kamelen en diverse andere soorten worden vooralsnog wel toegestaan bij circussen en andere optredens waar dieren worden ingezet.

Wet natuurbescherming
Per 1 januari 2017 trad de Wet natuurbescherming in werking. Deze wet vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en faunawet. Het is daarmee de belangrijkste wet voor de bescherming van in het wild levende dieren en hun leefomgeving. In de Wet natuurbescherming is de bescherming vooral gericht op soorten die vanuit internationale afspraken beschermd moeten worden door Nederland. Wel is er voor de 'overige' soorten een basisbeschermingsregime en geldt voor alle soorten een zorgplicht. De provincie is bevoegd gezag. De Wet natuurbescherming zal overgaan in het stelsel van de Omgevingswet.

Identificatie en registratie
Vanaf 1 april 2013 geldt in Nederland wel een chip- en registratieverplichting voor honden. Dit houdt in dat chippen én registreren verplicht is voor pups die na 1 april 2013 zijn geboren. Haal je een hond, ongeacht zijn leeftijd, vanuit het buitenland naar Nederland, dan ben je verplicht deze binnen twee weken nadat hij Nederland is binnengebracht te registreren bij een daarvoor aangewezen databank. Deze honden moeten al gechipt zijn om Nederland binnen te kunnen komen. Bij veranderingen zoals een verhuizing of als het dier een nieuwe eigenaar krijgt, is de eigenaar op wiens naam het dier op dat moment geregistreerd staat verantwoordelijk voor het stopzetten van zijn registratie binnen 14 dagen. En de nieuwe eigenaar is zelf verantwoordelijk om de gegevens op zijn naam te zetten.

Voor paarden en paardachtigen (dus ook ezels en kruisingen van ezels en paarden) is het verplicht het dier te laten chippen en registreren vanaf een leeftijd van 6 maanden. Dit geldt voor alle paardachtigen geboren in de EU na 1 juli 2009. Voor deze dieren geldt dat zij bovendien een paardenpaspoort moeten hebben.

Zorgplicht
Een ieder heeft op grond van artikel 1.4 van de Wet dieren en artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming een zorgplicht voor dieren. In beide gevallen houdt dit in dat handelingen die mogelijkerwijs schade kunnen toebrengen aan het dier achterwege moeten worden gelaten of, voor zover mogelijk, moeten worden voorkomen dan wel beperkt.

Iedereen is volgens artikel 2.1 van de Wet dieren verplicht een dier in nood te helpen. Verder zijn er afzonderlijke strafbepalingen over dierenmishandeling en -verwaarlozing die verbieden om dieren de nodige zorg te onthouden. Deze bepalingen gelden, bij wijze van uitzondering, ook voor in het wild levende (niet gehouden) dieren.

In het geval van de Wet natuurbescherming houdt de zorgplicht in dat in het wild levende dieren in principe met rust dienen te worden gelaten. Inwoners moeten gewonde of zieke dieren in nood echter wel helpen. Dit kan bijvoorbeeld door het dier naar een dierenasiel te brengen of een dierenambulance te bellen. Bij gewonde of dode marters, dassen, vossen, reeën, zwijnen en herten dient de politie in kennis gesteld te worden.

In artikel 8 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek (boek 5) is vastgelegd dat een gevonden dier met een vermeende eigenaar onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. De gemeente moet dit dier gedurende 14 dagen voor de eigenaar bewaren. Gemeenten zijn volgens de Algemene Wet Bestuursrecht verder verplicht om in het geval van huisontruimingen 'zaken' die hierbij worden achtergelaten ('aan straat gezet') tijdelijk op te slaan. Wanneer een 'zaak', een dier in dit geval, in beslag wordt genomen, kan de gemeente het maximaal 13 weken in bewaring houden. Wanneer het na deze periode niet mogelijk is om het dier weer over te dragen aan de rechtmatige eigenaar, is de gemeente bevoegd het over te dragen aan het dierenasiel, te verkopen of te euthanaseren.

Verkoop van dieren

Artikelen 3.17 tot en met 3.20 van het Besluit Houders van Dieren bevatten bepalingen over verkoop van dieren:

- Bij de verkoop of aflevering van een gezelschapsdier moet de verkoper schriftelijke informatie over de benodigde verzorging van het dier geven. Het gaat hierbij om informatie over de verzorging, de huisvesting en het gedrag van het gezelschapsdier, en over de kosten die het houden van het dier met zich meebrengen.
- De verkoper moet ook informatie geven over de gezondheidsstatus van het verkochte of afgeleverde dier.
- Als een dier bij verkoop of aflevering verpakt wordt, moet dit zo gebeuren dat het welzijn en de gezondheid van het dier niet onnodig worden benadeeld.
- Het is tenslotte verboden een gezelschapsdier te verkopen aan een persoon jonger dan 16 jaar.

Handhaven dierenwelzijn

Het handhaven van dierenwelzijn is in principe geen verantwoordelijkheid van de gemeente. Echter, een gemeente kan via de APV op het gebied van openbare orde en veiligheid eisen stellen aan evenementen die direct of indirect hun weerslag hebben op het dierenwelzijn. Deze eisen kunnen worden vastgelegd in vergunningen. Overtreding van het vergunningvoorschrift kan worden gehandhaafd. Een andere optie om te handhaven is opgenomen in de Wet aanpak woonoverlast. Deze wet – die sinds 1 juli 2017 in werking is – biedt de gemeente meer mogelijkheden om woonoverlast sneller aan te pakken. In het geval van langdurige overlast kan de burgemeester officiële waarschuwingen geven en gedragsverandering afdwingen. De voorwaarde is dat bemiddeling met de buren niets oplevert. In het kader van stank- en geluidsoverlast kan de gemeente op deze wijze ook effectief ingrijpen in situaties waarin het welzijn van huisdieren wordt aangetast.

Visie Dierenwelzijn

2021-2030

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

VOORWOORD 5

1. BELANG EN BETEKENIS VAN DIERENWELZIJN 7
   1.1 Aanleiding voor deze visie 7
   1.2 Betekenis en belang van dierenwelzijn 7
   1.3 Realisatie van de visie 8

2. ONZE VISIE OP DIERENWELZIJN 9
   2.1 Dierenwelzijn van gehouden dieren 9
   2.2 Dierenwelzijn van in het wild levende dieren 13

Bijlage De wettelijke kaders 15

Voorwoord

Dieren hebben recht op een goed leven. Dat klinkt misschien vanzelfsprekend, maar dat is nog niet altijd het geval. Daarom heeft het college deze visie geschreven hoe we willen omgaan met dieren in Arnhem. Of het nu gaat om huisdieren, of om in het wild levende dieren: ze zijn vaak afhankelijk van het gedrag van ons, de mens.

Met dit uitgangspunt is de gemeente de afgelopen jaren de goede weg ingeslagen als het gaat om dierenwelzijn. We maken hier de balans op én willen een extra stap zetten. Dat doen we met deze ambitieuze visie dierenwelzijn, die we voor de komende jaren hebben vertaald in een zogeheten uitvoeringsagenda. Zo zetten we woorden om in daden.

Omdat onze mooie, groene stad wordt omgeven door veel natuur is de kans groot dat je tijdens een wandeling of fietstocht oog in oog komt te staan met dieren in het wild. Misschien wel met de Arnhemse ***big five***: de wolf, het edelhert, de das, de slechtvalk en de bever. Die nabijheid van een rijkdom aan soorten is bijzonder, en dat vergeten we weleens.

Tegelijkertijd staat de biodiversiteit onder druk. Dat brengt verantwoordelijkheid met zich mee.

We willen dat er voor de verschillende dieren plek is in onze stad. Daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. En natuurlijk is de aanwezigheid van dieren niet altijd alleen maar mooi of bijzonder: huisdieren worden aan hun lot overgelaten en dieren zorgen soms voor overlast of schade. Ook daarmee gaan we aan de slag.

Arnhem is een stad waar Arnhemmers omkijken naar elkaar. Laat dat ook gelden voor die andere, soms onzichtbare bewoners: onze dieren. Omdat ze zo belangrijk zijn voor de leefbaarheid van onze stad, en voor hun welzijn afhankelijk zijn van ons mensen.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder gemeente Arnhem

1. Belang en betekenis van dierenwelzijn

1.1 Aanleiding voor deze visie

Als gemeente zijn we medeverantwoordelijk voor het welzijn van dieren binnen onze gemeentegrenzen. We hebben een zorgplicht met betrekking tot dieren, zodra blijkt dat er niet meer voor ze wordt gezorgd. Alle dieren, zowel gehouden dieren als in het wild levende dieren, verdienen daarbij onze zorg en aandacht. Maar dieren kunnen ook gevaar, schade of overlast opleveren. Wij vinden het dan ook belangrijk om kaders te hebben voor de wijze waarop wij in Arnhem met levende dieren en hun eventuele eigenaren omgaan. De bevoegdheden van de gemeente op het gebied van dierenwelzijn zijn beperkt, omdat de nationale regels vaak leidend zijn. Dit neemt niet weg dat wij wel degelijk mogelijkheden hebben om een positieve impact op dierenwelzijn te hebben.

Deze *Visie Dierenwelzijn 2021-2030* is uitgangspunt voor ons handelen rond dierenwelzijn. In deze Visie beschrijven we vooral waar we naartoe willen en welke onderwerpen daarbij belangrijk zijn. Vervolgens beschrijven we wat we al doen om dat te bereiken en wat we nog extra gaan doen. Op basis van deze visie en de actuele situatie stellen we eens per twee jaar een uitvoeringsagenda op.

Deze visie is de opvolger van de Uitvoeringsagenda dierenwelzijn 2016-2020 gemeente Arnhem.

1.2 Betekenis en belang van dierenwelzijn

Dierenwelzijn is een toestand van fysieke en psychische harmonie van het dier met zichzelf en de omgeving. Het gaat dus om de subjectieve ervaringen van het dier (gevoelens), het biologisch functioneren (gezondheid) en het kunnen uiten van natuurlijk (soortspecifiek) gedrag. Bij het vaststellen van dierenwelzijn dienen we zoveel mogelijk uit te gaan van wat van belang is voor de dieren. Welzijn is daarom de kwaliteit van leven zoals het wordt ervaren door de dieren zelf.

Dierenwelzijn is ten eerste belangrijk vanwege ***de intrinsieke waarde van dieren***. In de Wet dieren (2013) is opgenomen dat dieren een eigen waarde hebben. Daarnaast is ***het welzijn van in het wild levende dieren belangrijk voor het behoud van ecosystemen***. Als hun welzijn en daarmee uiteindelijk hun aantallen en soortenrijkdom afnemen, komen ecosystemen onder druk te staan (en daarmee ook de waardevolle ecosysteemdiensten die ze leveren). En ***dierenwelzijn is belangrijk omdat dieren een positieve invloed hebben op het algehele welzijn van mensen***. Gezelschapsdieren zorgen bijvoorbeeld voor meer sociale contacten, meer steun bij stress en de zelfwaardering van de mens neemt toe. Met een dier voelen mensen zich meer gehecht, staan ze positiever in het leven en voelen zich beter (zie ook onderzoek van dr Endenburg, Utrecht).

Behoud en verbetering van de biodiversiteit in Arnhem is dermate belangrijk voor ons dat we een aparte *Biodiversiteitsagenda 2021-2025* hebben opgesteld. Met de maatregelen in deze agenda wordt ook het dierenwelzijn bevorderd. Hierin staat bijvoorbeeld beschreven hoe we bijdragen aan een geschikte leefomgeving met voldoende ruimte, rust, schuilplaatsen en voedsel voor in het wild levende diersoorten, van de Arnhemse Big 5 aan de top van de voedselketen (de Wolf, het Edelhert, de Das, de Slechtvalk en de Bever) tot aan de bodemdieren. Klimaatadaptatie is ook belangrijk voor ons en heeft ook positieve effecten op dierenwelzijn. Onze plannen daarvoor zijn uiteengezet in de *Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030.*

1.3 Realisatie van de visie

In het volgende hoofdstuk zetten we onze visie op dierenwelzijn uiteen. Deze visie is uitgangspunt voor ons handelen rond dierenwelzijn in 2021-2030. Op basis van deze visie en de actuele situatie stellen we eens per twee jaar een uitvoeringsagenda voor de komende twee jaar op. Deze wordt ter kennisname naar de raad gestuurd.

De wettelijke kaders van dierenwelzijn vindt u in bijlage.

2. Onze visie op dierenwelzijn

Arnhem is een groene, diervriendelijke en natuurinclusieve stad met een grote biodiversiteit. Er is voor zowel in het wild levende als door mensen gehouden[1] dieren plek in onze stad. Wij vinden hun welzijn belangrijk. In ons beleid geven we de wensen en behoeften van dieren dan ook een plek. We stellen daarbij de intrinsieke waarde van het dier centraal: het belang van dieren en hun welzijn (in hun vaak afhankelijke relatie tot de mens) wordt gezien en beschermd. We zien en erkennen daarnaast ook het belang van dieren voor mensen. En we willen dat mens en dier in onze stad in harmonie kunnen samenleven.

2.1 Dierenwelzijn van gehouden dieren

Eigenaren van gehouden dieren zijn verantwoordelijk voor een goede verzorging van en het voorkomen van schade, overlast en gevaar voor en door hun dier. Wij helpen hen daarbij en grijpen in waar nodig en mogelijk. Hierbij hanteren wij de volgende uitgangspunten.

1. Helpen van eigenaren met informatie over het correct houden van huisdieren
Veel problemen op het gebied van dierenwelzijn komen voort uit onwetendheid. Deze onwetendheid leidt tot het niet goed begrijpen en het verkeerd opvoeden van en omgaan met dieren. Soms zijn dieren in een impuls in huis gehaald, zonder te beseffen wat het betekent om een dier te hebben en wat de kosten ervan zijn[2]. We vinden het belangrijk dat eigenaren van dieren geïnformeerd zijn over het correct houden van huisdieren en dat de aankoop van een dier een weloverwogen beslissing is. Hierdoor kan dieren veel leed bespaard blijven en komen er minder dieren in het asiel terecht.

2. Helpen van ouderen, zorgbehoevenden en minima die niet (meer) goed kunnen zorgen voor hun huisdieren
Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. En soms voelen ouderen en zorgbehoevenden zich genoodzaakt afstand te doen van hun dier. Bijvoorbeeld als ze voor langere tijd in het ziekenhuis moeten verblijven. Of als ze naar een zorginstelling moeten en hun huisdier niet mogen meenemen. Juist voor deze mensen kan het hebben van een huisdier erg belangrijk zijn voor hun lichamelijk en psychisch welzijn. Deze situaties hebben dan ook voor zowel dier als mens een zeer negatief effect. Wij helpen dan ook dieren met eigenaren die om uiteenlopende redenen (tijdelijk) niet goed meer voor hen kunnen zorgen. We vinden het belangrijk dat de mogelijkheid onderzocht wordt of het huisdier mee kan als ouderen in een instelling of seniorencomplex gaan wonen. In veel gevallen is dat niet alleen beter voor het dier (dat anders al snel in het dierenasiel terecht komt), maar ook voor het baasje. Het welzijn van het dier moet in deze keuze voorop staan. Daarom willen wij dat wordt voorzien in hulp bij de zorg voor de dieren van mensen die dat nodig hebben.

[1] Gezelschapsdieren zoals honden, katten, cavia's, konijnen, vogels, reptielen, amfibieën en vissen, maar ook hobbymatig gehouden landbouwhuisdieren zoals schapen, geiten, paarden en kippen. En de dieren die worden gehouden op gemeentelijke grond, zoals op verpachte landbouwgronden en bij evenementen.

[2] De kosten van voeding en verzorging van huisdieren liggen al snel rond de 550 euro per jaar.

3. Zorgen voor opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd
Huisdieren waarvoor niet meer wordt gezorgd worden opgevangen door het Dierentehuis Arnhem e.o. We willen de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. ondersteunen bij het verbeteren van haar verouderde huisvesting, zodat de dierenverblijven beter aansluiten bij de huidige eisen op het gebied van dierenwelzijn. Dieren die op straat worden gevonden (zwerfdieren) komen hier terecht, waar ze worden verzorgd tot er een nieuwe eigenaar is gevonden. Het kan ook zo zijn dat dieren tijdelijke opvang nodig hebben als gevolg van een huisontruiming, huiselijk geweld, arrestatie of (gedwongen) opname van de eigenaar. We vinden het belangrijk dat ook deze dieren kunnen worden opgevangen in het dierenasiel als familie of kennissen van de eigenaar geen uitkomst kunnen bieden.

4. Bevorderen van dierenwelzijn van op gemeentelijke grond gehouden dieren
Wij vinden het welzijn van op onze grond (door derden) gehouden dieren belangrijk.

Evenementen
We geven de voorkeur aan evenementen waarbij geen dieren zijn betrokken. De dieren kunnen zich hier namelijk meestal niet op natuurlijke wijze gedragen en raken gestrest door drukte en lawaai. Er zijn enkele uitzonderingen denkbaar waarbij de aanwezigheid van dieren een belangrijke rol speelt én waarbij het dierenwelzijn goed is geborgd. Dit wordt getoetst bij het afgeven van de vergunning. Het is daarom belangrijk dat ook kleine evenementen met dieren onder de vergunningsplicht gaan vallen.

Paardenweides
We vinden het belangrijk dat het welzijn van de paarden op de paardenweiden die we verpachten, wordt gewaarborgd. Het gaat dan om de kwaliteit van de schuilstallen, de beschikbare buitenruimte en de mogelijkheid tot natuurlijk, sociaal gedrag (zoals contact met soortgenoten en dagelijkse weidegang).

Landbouwgrond
Wij willen dat de landbouwgronden die we in pacht uitgeven duurzaam worden gebruikt met oog voor het vergroten van de biodiversiteit en voor het welzijn van de dieren op deze gronden. Denk aan natuurinclusieve landbouw en veeteelt, voldoende weidegang van het melkvee en deelname aan monitoringsprogramma's voor vermindering van medicijngebruik.

Schapenbegrazing
Voor het versterken van de natuurwaarden en biodiversiteit van onze gebieden zetten we waar mogelijk en zinvol schapenbegrazing in. We houden rekening met het welzijn van de dieren, bijvoorbeeld door lammeren bij de schapen te laten.

Paarden en runderen in de uiterwaarden
We willen de uiterwaarden op een zo natuurlijk mogelijke wijze beheren en een zo groot mogelijk aaneengesloten natuurgebied met zo min mogelijk barrières (rasters en hekwerken) creëren. Dit schept mogelijkheden om het leefgebied van de Konikpaarden en Gallowayrunderen, die al sinds de jaren '90 in Meinerswijk aanwezig zijn, te vergroten.

We willen het sociale leven van de dieren zichtbaar laten zijn voor onze parkbezoekers. Deze dieren kunnen zichzelf redden in de uiterwaarden: zij vinden er hun eigen voer. Net als in het wild levende dieren zijn ze aan het eind van de winter wel vermagerd, maar er is in het groeiseizoen voldoende voedsel om weer aan te sterken. De dieren zijn vrijwel nooit ziek en als ze ziek zijn herstellen ze zelf. Medicatie is niet nodig. Soms zijn er onderlinge gevechten waarbij ze elkaar kunnen verwonden. Dat is natuurlijk gedrag van dieren die in sociaal verband leven. Ook hiervan herstellen ze op eigen kracht. We grijpen dan ook zo min mogelijk in en geven de dieren zoveel mogelijk de ruimte om hun natuurlijk gedrag te vertonen en daarmee hun rol in het ecosysteem van de uiterwaarden te spelen. We grijpen alleen in bij onnodig lijden en noodsituaties, zoals bijvoeren bij langdurig hoogwater. Ook oude koeien en paarden horen bij een natuurlijke leeftijdsopbouw. De oudste koeien zijn ca. 20 jaar en de oudste paarden ca. 30 jaar. Aan het einde van de winter lijken deze dieren er oppervlakkig gezien soms slecht uit te zien maar in werkelijkheid zijn ze nog vitaal. Wanneer mogelijk laten we deze dieren zo oud als mogelijk worden.

Door de jaarlijkse aanwas van kalveren en veulens selecteren we in de kudde zodat een goede doorsnede van leeftijden en geslacht aanwezig blijven. We onderzoeken of er andere, diervriendelijke methoden van populatiebeheer zijn, zoals anticonceptie.

Om het sociale gedrag binnen een kudde optimaal te laten functioneren is het niet de bedoeling dat mensen ze benaderen, aaien of voeren of dat honden in het begrazingsgebied komen. Dieren die worden benaderd door mensen kunnen mensen gaan lastigvallen of letsel bezorgen. Dieren die structureel overlast of letsel bezorgen moeten worden verwijderd. We zoeken een opvangmogelijkheid elders voor deze dieren. Dit wordt echter steeds moeilijker. We zoeken dan ook een andere, diervriendelijke oplossing hiervoor. Wanneer er geen andere oplossing is worden ze geslacht. In het natuurgedeelte van de uiterwaarden zijn honden niet toegestaan omdat zij overlast, schade en gevaar kunnen opleveren voor de kuddes en andere dieren in het gebied.

Stadsboerderijen, Burgers' Zoo
Het in contact brengen van kinderen en volwassenen met dieren is belangrijk voor het leren omgaan met en het denken over dieren. Natuurcentrum Arnhem beheert twee educatieve stadsboerderijen waarvan wij eigenaar zijn: Presikhaaf (Noord) en De Korenmaat (Zuid). Hoofddoelstelling is en blijft educatie over dieren, zoals de verzorging van en omgang met dieren en dierenwelzijn. De stadsboerderijen zijn voor Arnhem van groot belang en we hechten veel waarde aan een goede samenwerking.

We zijn trots op de aanwezigheid van het Arnhemse dierenpark Burgers' Zoo. Zij participeert in verschillende natuurorganisaties - waaronder de Vleermuiswerkgroep, Vogelwerkgroep Arnhem en Paddenwerkgroep van het IVN - die allen bijdragen aan onderzoek naar en beschermen van de natuur.

5. Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door en voor dieren
Huisdieren zijn belangrijk voor mensen. Ze zorgen voor veel plezier en ontvangen meestal veel liefde. Soms leveren ze echter overlast, schade of gevaar op voor mens en natuur.

Honden
We willen dat hondeneigenaren en andere inwoners zonder ergernissen kunnen samenleven en dat zij in de openbare ruimte zo veel mogelijk hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen, met zo weinig mogelijk overlast, gevaar en schade voor mens, andere dieren en natuur. Dit betekent het volgende voor honden in Arnhem:

Natuurlijk gedrag:
1. voldoende ruimte om te wandelen
2. voldoende plekken voor honden om vrij te bewegen, rennen, snuffelen en hun sociaal gedrag te vertonen.

Voorkoming van overlast voor mens en dier:
3. geen hondenpoep in de openbare ruimte
4. honden aan de lijn
5. geen aanhoudend geblaf of gejank
6. aangelijnde honden verontrusten grazers. We willen een goede oplossing hiervoor.

7. groepen (roedels) loslopende honden kunnen leiden tot ongewenste confrontaties met hondenbezitters en recreanten. Hondenuitlaatcentrales proberen andere gebruikers in parken te vermijden waardoor veel extra paden en versnippering en schade aan de natuur optreedt. Dit leidt tot schade aan en rond de losloopgebieden in onze parken. Zo ontstaan veel extra paden en treedt er versnippering en verstoring van de natuur op. We willen een goede oplossing hiervoor.

Voorkoming van gevaar voor mens en natuur:

8. geen honden op voor kinderen ingerichte openbare ruimtes
9. bijtincidenten voorkomen en zorgvuldig omgaan met bijtincidenten
10. aangelijnde honden verontrusten grazers en (grondbroedende) vogels. Zij associëren honden met hun natuurlijke vijand: de wolf. Grazers kunnen agressief worden naar honden, ook als ze 'niets doen'. Niet iedereen houdt zich aan het aanlijngebod. Loslopende honden jagen grazers, (grondbroedende) vogels, zoogdieren en ander wild op en vallen ze aan. In hondenpoep kan een parasiet zitten die onder andere spontane abortus bij koeien veroorzaakt. We willen een goede oplossing hiervoor.

Katten

Weggelopen of achtergelaten huiskatten en hun nakomelingen leveren problemen op. Hun welzijn is vaak laag vanwege een slechte gezondheid (ziekte en verwondingen) en gebrek aan voedsel. Verder kunnen mens en dier besmet raken en ziek worden van veel voorkomende infecties bij zwerfkatten. Tot slot doden (verwilderde en huis) katten vogels, muizen, eekhoorns, konijnen, reptielen en amfibieën. Registratie is ons inziens het meest effectieve middel tegen zwerfkatten en andere problemen zoals diefstal, illegale handel, dumpingen en vermissingen. Wij willen dus graag dat zoveel mogelijk Arnhemse katten gechipt worden. Dit is voor katten nog niet verplicht (voor honden wel).

Overig

Niet alle diersoorten zijn geschikt als huisdier. Wij zouden graag een landelijk verbod zien op het houden van dieren van diersoorten:

1. waarbij welzijn en gezondheid van het dier in gevaar komt bij het houden als huisdier (zoals het geval is bij veel exotische dieren);
2. met een risico van invasiviteit en andere schade bij ontsnapping of vrijlating (bijvoorbeeld de roodwang-schildpad: een alleseter zonder natuurlijke vijanden in Nederland);
3. die gevaar voor de volksgezondheid en veiligheid opleveren;
4. die beschermd zijn.

6. Zoveel mogelijk voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht onnodig dierenleed.

Dierenmishandeling en verwaarlozing van dieren komen helaas ook voor. Verwaarlozing van dieren komt vaak voort uit onkunde die vaak voortvloeit uit het gebrek aan kennis over het dier en reflectie op het eigen handelen. We willen dat Arnhemmers geïnformeerd zijn over het correct houden van huisdieren, maar ook over wat te doen bij (vermoedens van) dierenmishandeling/verwaarlozing.

Wij vinden het belangrijk dat mensen die dieren kopen weten waar ze aan beginnen. Dieren die uit een impuls worden gekocht belanden waarschijnlijk vaker gedumpt en wat een voorkombaar beslag op schaarse opvangruimte in het asiel oplevert. Om die reden willen we dat dieren in Arnhem alleen in

dierenspeciaalzaken kunnen worden verkocht, dus niet in tuincentra. De gemeente kan dit niet reguleren: wij gaan dit uitdragen richting het Rijk.

Bij het realiseren van onze visie op dierenwelzijn van gehouden dieren werken wij zoveel mogelijk samen met zorginstellingen, de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. en andere maatschappelijke organisaties.

2.2 Dierenwelzijn van in het wild levende dieren

Uniek van onze gemeente zijn de vele in het wild levende dieren op ons grondgebied. Ze komen zowel in de Arnhemse natuurgebieden als in de stad voor. Daar mogen we trots op zijn, maar het brengt ook verantwoordelijkheid met zich mee. Door de gevolgen van klimaatverandering, de snelle teruggang in biodiversiteit en het versplinteren van leefgebieden zijn onze in het wild levende dieren erg kwetsbaar: niet alleen de beschermde diersoorten (bijvoorbeeld edelhert, damhert, ree, wolf, vos, das, bever en steenmarter), maar nadrukkelijk ook zij die niet wettelijk beschermd worden.

We hanteren drie uitgangspunten bij dierenwelzijn van in het wild levende dieren:

1. Behouden en bevorderen van een gezonde leefomgeving, waarbij dieren zoveel mogelijk de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te vertonen en hun rol in het ecosysteem te spelen
Wij vinden het belangrijk dat wilde dieren op ons grondgebied:
1. een voldoende grote en gezonde leefomgeving hebben met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières als hekwerken en wegen;
2. beschermd worden tegen door mensen veroorzaakt verstoring en onnodig lijden, zoals te hoge recreatiedruk, stroperij, gemotoriseerd verkeer en loslopende honden;
3. onderdeel uitmaken van een gezond en volledig ecosysteem met een grote biodiversiteit;

2. Op zo diervriendelijk mogelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren
Als (het risico op) schade, gevaar of overlast van dieren te groot is of dreigt te worden willen wij op een zo diervriendelijk en natuurlijk mogelijke wijze ingrijpen, het liefst via preventie.

Overlast door beschermde diersoorten en insecten
Vossen jagen op weidevogels, (scharrel)kippen, (jonge) hazen, konijnen, lammeren en reekalveren. Wolven in een roedel jagen in hun leefgebied op wild (met name ree). Minder dan 1% van hun voedsel bestaat uit gehouden vee (schapen). Trekkende wolven veroorzaken de meeste schade. Zij jagen op gemakkelijk te vangen dieren zoals schapen en geiten. We willen de Arnhemse dierhouders informeren over de aanwezigheid van wolven en vossen en de risico's daarvan voor huisdieren en gehouden dieren, het voorkomen van aanvallen en mogelijkheden voor schadevergoeding door de provincie. En we vinden dat de provincie ook preventieve maatregelen moet vergoeden als er sprake is van regelmatig voorkomende schade door (trekkende) wolven.

Tot op heden ondervinden we in Arnhem weinig of geen overlast van beschermde diersoorten als bever, vleermuis en steenmarter of van insecten. Al deze dieren spelen een zeer belangrijke rol in de voedselpiramide en in hun ecosystemen. Waar deze dieren toch voor overlast zorgen, wegen we het welzijn en belang van het dier tegenover de (vaak geringe) schade voor de mens. Zo bestrijden we bijen, hommels, wespen en Europese hoornaars alleen als er reëel gevaar dreigt of is voor mensen, bijvoorbeeld omdat er veel aanwezig zijn op plekken met veel kinderen, zieken of ouderen. Mocht er in de toekomst toch te veel overlast ontstaan door een van deze dieren, dan herstellen we deze schade op diervriendelijke wijze.

Ganzen en duiven
Jaarlijks verblijven, broeden en overwinteren vele duizenden ganzen binnen onze gemeentegrens, vooral in Arnhem-zuid. Ze veroorzaken schade en overlast aan mens en natuur. Hetzelfde geldt voor duiven. Wij continueren de huidige succesvolle diervriendelijke bestrijding, waarbij we rasters plaatsen rond eilanden om het broeden door ganzen te bemoeilijken en nestbeheer toepassen. Wij willen het ganzenbeheer in de regio daarnaast beter op elkaar afstemmen, omdat ganzen van het ene in het andere gebied terecht komen.

Ratten
Vanuit dierenwelzijn is het beter plaagdieroverlast te voorkomen dan de dieren achteraf te doden. We gaan daarom meer inzetten op preventie.

Eikenprocessierups
De lange termijnoplossing voor plagen zoals de eikenprocessierups is het vergroten van de biodiversiteit *(zie Biodiversiteitsagenda 2021-2025).*

3. Voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed.
We streven naar het zoveel mogelijk voorkomen van dierenleed waarbij we het wild zichtbaar houden voor bezoekers met minimale problemen. Een van die problemen is aanrijdingen met wild. Er worden nog regelmatig dieren op wegen binnen de gemeente Arnhem aangereden (circa 50 per jaar).

Het is verboden om beschermde diersoorten opzettelijk te doden, te vangen of hun voortplantings- of rustplaatsen te beschadigen of te vernielen, tenzij de provincie ontheffing of vrijstelling verleent. Desondanks wordt er gestroopt op vogels, vis, klein - en grootwild: naar schatting enkele tientallen edelherten, damherten, reeën en zwijnen per jaar. Ook houdt niet iedere hondenbezitter zich aan het aanlijngebod. Loslopende honden jagen op grootwild, wat leidt tot verstoring van dieren en hun rustplaatsen en verwonding en doden van grootwild. Soms worden wilde dieren zodanig toegetakeld door een hond dat het wild moet worden afgemaakt. We willen dit beperken.

In het wild levende dieren houden zich niet aan menselijke gebiedsgrenzen. Om effectief te zijn zoeken we samenwerking en afstemming met eigenaren en beheerders van omliggende gebieden (gemeenten, Geldersch Landschap en Kasteelen, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Defensie) en kennisinstituut IPC De Groene Ruimte.

Wij streven naar voorkoming of beperking van stress bij Arnhemse dieren veroorzaakt door vuurwerk. Stress bij dieren door vuurwerk kan het best worden voorkomen indien er voor het hele Arnhemse grondgebied (en liefst regionaal) een vuurwerkverbod geldt.

In de reguliere bio-industrie staat dierenwelzijn niet voorop. We willen daarom een diervriendelijk cateringbeleid binnen de gemeente: bij borrels, recepties, vergaderlunches en andere evenementen moet vegetarisch eten de standaard worden.

BIJLAGE De wettelijke kaders

Wet dieren

Op 1 januari 2013 is de Wet dieren in werking getreden. De Wet dieren is een kaderwet. Dit betekent dat deze een beperkt aantal regels stelt en daarnaast de mogelijkheid biedt om allerlei deelonderwerpen (bijvoorbeeld regels ten aanzien van houden en doden van dieren) te regelen via Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen. De Wet dieren is de belangrijkste wet met betrekking tot gehouden dieren en bundelt alle regels ten aanzien van deze dieren in één wet. De volgende wetten zijn opgegaan in de Wet dieren en zijn of komen fasegewijs (deels) te vervallen:

- Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
- Diergeneesmiddelenwet
- Wet op de dierenbescherming (inclusief Waak- en heemhondenbesluit)
- Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde 1990
- Kaderwet diervoeders
- Landbouwkwaliteitswet

De belangrijkste regels op het gebied van dierenwelzijn zijn opgenomen in drie AMvB's. Het betreft het Besluit houders van dieren, het Besluit gezelschapsdieren en het Besluit diergeneeskundigen. In het Besluit houders van dieren zijn algemene regels opgenomen voor het houden van dieren, het doden van dieren en evenementen met dieren. Ook bevat het besluit aanvullende regels over dierenmishandeling en specifieke regels voor het houden van bepaalde diersoorten (runderen, varkens, kippen). Met name dit besluit bevat regels die voorheen golden op grond van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. In het Besluit diergeneeskundigen zijn onder andere regels opgenomen over lichamelijke ingrepen die zijn toegestaan.

In de Wet dieren (artikel 1.3) staat de intrinsieke waarde van het dier centraal. Om een minimale garantie voor de bewaring van deze eigen waarde te kunnen bieden, zijn in hetzelfde artikel de vijf vrijheden opgenomen. Dat betekent dat, zover redelijkerwijs verlangd kan worden, de zorg voor dieren in ieder geval inhoudt dat dieren vrij zijn van:

a. honger, dorst en onjuiste voeding;
b. fysiek en fysiologisch ongerief;
c. pijn, verwondingen en ziektes;
d. angst en chronische stress;
e. beperkingen van hun natuurlijke gedrag.

De Wet dieren stelt beperkingen aan de mogelijkheden om dieren te gebruiken bij evenementen en wedstrijden. Zo is het verboden om dieren als prijs, beloning of gift uit te reiken (artikel 2.13), dierengevechten te organiseren (artikel 2.14) of bij een dier onnodig pijn of letsel te veroorzaken of zijn gezondheid of welzijn aan te tasten (artikel 2.1) en het vertonen en vervoeren van wilde zoogdieren ten behoeve van een circus of een ander optreden. Huisdieren, paarden, kamelen en diverse andere soorten worden vooralsnog wel toegestaan bij circussen en andere optredens waar dieren worden ingezet.

Wet natuurbescherming
Per 1 januari 2017 trad de Wet natuurbescherming in werking. Deze wet vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en faunawet. Het is daarmee de belangrijkste wet voor de bescherming van in het wild levende dieren en hun leefomgeving. In de Wet natuurbescherming is de bescherming vooral gericht op soorten die vanuit internationale afspraken beschermd moeten worden door Nederland. Wel is er voor de 'overige' soorten een basisbeschermingsregime en geldt voor alle soorten een zorgplicht. De provincie is bevoegd gezag. De Wet natuurbescherming zal overgaan in het stelsel van de Omgevingswet.

Identificatie en registratie
Vanaf 1 april 2013 geldt in Nederland wel een chip- en registratieverplichting voor honden. Dit houdt in dat chippen én registreren verplicht is voor pups die na 1 april 2013 zijn geboren. Haal je een hond, ongeacht zijn leeftijd, vanuit het buitenland naar Nederland, dan ben je verplicht deze binnen twee weken nadat hij Nederland is binnengebracht te registreren bij een daarvoor aangewezen databank. Deze honden moeten al gechipt zijn om Nederland binnen te kunnen komen. Bij veranderingen zoals een verhuizing of als het dier een nieuwe eigenaar krijgt, is de eigenaar op wiens naam het dier op dat moment geregistreerd staat verantwoordelijk voor het stopzetten van zijn registratie binnen 14 dagen. En de nieuwe eigenaar is zelf verantwoordelijk om de gegevens op zijn naam te zetten.

Voor paarden en paardachtigen (dus ook ezels en kruisingen van ezels en paarden) is het verplicht het dier te laten chippen en registreren vanaf een leeftijd van 6 maanden. Dit geldt voor alle paardachtigen geboren in de EU na 1 juli 2009. Voor deze dieren geldt dat zij bovendien een paardenpaspoort moeten hebben.

Zorgplicht
Een ieder heeft op grond van artikel 1.4 van de Wet dieren en artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming een zorgplicht voor dieren. In beide gevallen houdt dit in dat handelingen die mogelijkerwijs schade kunnen toebrengen aan het dier achterwege moeten worden gelaten of, voor zover mogelijk, moeten worden voorkomen dan wel beperkt.

Iedereen is volgens artikel 2.1 van de Wet dieren verplicht een dier in nood te helpen. Verder zijn er afzonderlijke strafbepalingen over dierenmishandeling en -verwaarlozing die verbieden om dieren de nodige zorg te onthouden. Deze bepalingen gelden, bij wijze van uitzondering, ook voor in het wild levende (niet gehouden) dieren.

In het geval van de Wet natuurbescherming houdt de zorgplicht in dat in het wild levende dieren in principe met rust dienen te worden gelaten. Inwoners moeten gewonde of zieke dieren in nood echter wel helpen. Dit kan bijvoorbeeld door het dier naar een dierenasiel te brengen of een dierenambulance te bellen. Bij gewonde of dode marters, dassen, vossen, reeën, zwijnen en herten dient de politie in kennis gesteld te worden.

In artikel 8 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek (boek 5) is vastgelegd dat een gevonden dier met een vermeende eigenaar onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. De gemeente moet dit dier gedurende 14 dagen voor de eigenaar bewaren. Gemeenten zijn volgens de Algemene Wet Bestuursrecht verder verplicht om in het geval van huisontruimingen 'zaken' die hierbij worden achtergelaten ('aan straat gezet') tijdelijk op te slaan. Wanneer een 'zaak', een dier in dit geval, in beslag wordt genomen, kan de gemeente het maximaal 13 weken in bewaring houden. Wanneer het na deze periode niet mogelijk is om het dier weer over te dragen aan de rechtmatige eigenaar, is de gemeente bevoegd het over te dragen aan het dierenasiel, te verkopen of te euthanaseren.

Verkoop van dieren

Artikelen 3.17 tot en met 3.20 van het Besluit Houders van Dieren bevatten bepalingen over verkoop van dieren:

- Bij de verkoop of aflevering van een gezelschapsdier moet de verkoper schriftelijke informatie over de benodigde verzorging van het dier geven. Het gaat hierbij om informatie over de verzorging, de huisvesting en het gedrag van het gezelschapsdier, en over de kosten die het houden van het dier met zich meebrengen.
- De verkoper moet ook informatie geven over de gezondheidsstatus van het verkochte of afgeleverde dier.
- Als een dier bij verkoop of aflevering verpakt wordt, moet dit zo gebeuren dat het welzijn en de gezondheid van het dier niet onnodig worden benadeeld.
- Het is tenslotte verboden een gezelschapsdier te verkopen aan een persoon jonger dan 16 jaar.

Handhaven dierenwelzijn

Het handhaven van dierenwelzijn is in principe geen verantwoordelijkheid van de gemeente. Echter, een gemeente kan via de APV op het gebied van openbare orde en veiligheid eisen stellen aan evenementen die direct of indirect hun weerslag hebben op het dierenwelzijn. Deze eisen kunnen worden vastgelegd in vergunningen. Overtreding van het vergunningvoorschrift kan worden gehandhaafd. Een andere optie om te handhaven is opgenomen in de Wet aanpak woonoverlast. Deze wet – die sinds 1 juli 2017 in werking is – biedt de gemeente meer mogelijkheden om woonoverlast sneller aan te pakken. In het geval van langdurige overlast kan de burgemeester officiële waarschuwingen geven en gedragsverandering afdwingen. De voorwaarde is dat bemiddeling met de buren niets oplevert. In het kader van stank- en geluidsoverlast kan de gemeente op deze wijze ook effectief ingrijpen in situaties waarin het welzijn van huisdieren wordt aangetast.

Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn

2021-2022

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1. INLEIDING **5**

2. REALISATIE VISIE DIERENWELZIJN **7**
2.1 Gehouden dieren 7
2.2 In het wild levende dieren 12

3. FINANCIËN **19**

Bijlage Partners voor uitvoering 20

1. Inleiding

De basis voor onze acties rond dierenwelzijn is tot nu toe gevormd door de Uitvoeringsagenda dierenwelzijn 2016-2020 gemeente Arnhem. We bespreken in dat kader jaarlijks de overeenkomst met Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. Waar nodig wordt zij verbeterd. We werken met het Natuurcentrum Arnhem samen bij de ontwikkeling van lespakketten. Verder zijn er inmiddels structurele budgetten voor curatieve bestrijding van plaagdieren en voor het ophalen van dode dieren en zwerfdieren.

In deze Uitvoeringsagenda beschrijven we per onderwerp van de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 wat we al doen op dat gebied en wat we in 2021 en 2022 extra willen gaan doen om de visie te realiseren (hoofdstuk 2).
In hoofdstuk 3 beschrijven we de financiële kaders voor deze Uitvoeringsagenda. Tenslotte vermelden we in bijlage welke partners hierbij voor ons belangrijk zijn.

2. Realisatie visie dierenwelzijn

In dit hoofdstuk beschrijven we per onderwerp van de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 wat we al doen op dat gebied en wat we in 2021 en 2022 extra willen gaan doen om de visie te realiseren. Achtereenvolgens voor gehouden dieren (paragraaf 2.1) en in het wild levende dieren (paragraaf 2.2).

2.1 Gehouden dieren

1. Helpen van eigenaren met informatie over het correct houden van huisdieren

Verkoop van dieren beperken en voorlichting verbeteren

Wat doen wij al / wat is de huidige situatie?

Bij de verkoop of aflevering van een gezelschapsdier moet de verkoper schriftelijke informatie over de benodigde verzorging van het dier geven. Het gaat hierbij om informatie over de verzorging, de huisvesting en het gedrag van het gezelschapsdier, en over de kosten die het houden van het dier met zich meebrengen. De verkoper moet ook informatie geven over de gezondheidsstatus van het verkochte of afgeleverde dier. Dit is landelijke regelgeving.

Wat gaan we extra doen?

We gaan een actievere rol spelen in het voorlichten van onze inwoners over verantwoord bezit van gezelschapsdieren en over de mogelijkheden om een dier op te halen in het dierenasiel en zo een beter leven te geven. Wij willen landelijke regelgeving voor de beperking van verkoop van dieren tot dierenspeciaalzaken. Zo nodig werken wij deze uit in gemeentelijke regels.

2. Helpen van ouderen, zorgbehoevenden en minima die niet (meer) goed kunnen zorgen voor hun huisdieren

Bijdrage in dierenartskosten voor minima

Wat doen wij al?

Begin 2019 zijn we samen met Arnhemse dierenartsen en het dierenasiel de pilot ‘Arnhemse Minimaregeling Dierenartskosten’ gestart. Aan de regeling doen tot nu toe (eind 2020) zeven Arnhemse dierenartsen mee. Zij geven de huisdiereigenaar 20% korting op de rekening. De gemeente draagt 30% bij en de overige 50% is voor de eigenaar van het dier. De korting geldt voor rekeningen tot 450 euro. Alle Arnhemmers in het bezit van een Gelrepas kunnen aanspraak maken op de regeling. Dieren moeten gechipt zijn of worden gechipt bij behandeling. De pilot heeft een vervolg gekregen in 2020.

Wat gaan we extra doen?

We willen de pilot omzetten in een structurele regeling. Hiertoe hebben we in de Begroting 2021-2024 een budget van € 60.000,- per jaar opgenomen.

Ouderen en zorgbehoevenden bijstaan in zorg voor hun dier

Wat doen anderen al?

Er bestaan netwerken van mensen die graag een keer een hond uitlaten of een ander huisdier verzorgen voor mensen die dat tijdelijk zelf niet kunnen.[1]

[1] De landelijke Stichting Bevordering Huisdierenwelzijn steunt bijvoorbeeld met haar project ‘Wat Nu?’ huisdiereigenaren met kleine beurs die door acute omstandigheden tijdelijk de zorg voor het huisdier niet of niet volledig aankunnen. De stichting heeft een netwerk van vrijwilligers die de helpende hand willen bieden in eigen wijk of buurt aan zorgvragers in nood.

Wat gaan we extra doen?
We onderzoeken samen met betrokken partijen welke mogelijkheden er zijn als Arnhemmers naar een zorginstelling moeten, ook voor het samenhouden van dier en baasje. We maken netwerken als Wat nu? bekend in Arnhem, en zij worden indien nodig aan de keukentafelgesprekken door sociale wijkteams geadviseerd ter voorkoming van het moeten afstaan van een dier.

3. Regelen van opvang voor huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd

Opvang van dieren

Wat doen wij al?
Inwoners kunnen gevonden zwerfdieren (huisdieren) en overleden dieren (honden, katten en andere huisdieren) melden bij Dierenambulance Arnhem e.o. Op de website van Dierentehuis Arnhem en omstreken staat wat men moet doen bij vermissing van een huisdier. De gemeente is wettelijk verplicht om gevonden dieren gedurende 14 dagen voor de eigenaar te bewaren. Deze taak heeft de gemeente uitbesteed aan de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. Wanneer een eigenaar zich binnen de periode van 14 dagen meldt of wordt achterhaald zijn de gemaakte kosten voor zijn rekening. Als het dier in deze periode niet wordt opgehaald, vervalt het eigendom van het huisdier aan het Dierentehuis. Weigert de eigenaar de opgegeven kosten te voldoen, dan vervalt het eigendom van het dier na een maand alsnog aan de gemeente of het dierenasiel. Ook een inwoner mag een gevonden dier opvangen (hij moet dan wel aangifte hiervan doen). Na een periode van 12 maanden wordt de houder automatisch eigenaar.

Bij huisontruimingen en vrijheidsontnemingen zijn soms ook huisdieren betrokken. Indien het dier volgens de deurwaarder (bij huisontruiming) of politie (bij vrijheidsontneming) niet bij de eigenaar of diens familie of kennissen kan blijven, zorgen wij net als bij zwerfdieren gedurende twee weken voor opvang. De kosten van de opvang zijn voor de eigenaar, tenzij hij of zij officieel afstand doet van het dier.

Wat gaan we extra doen?
Het komt voor dat de eigenaar de kosten voor de opvang van gehouden dieren bij huisontruimingen en vrijheidsontneming niet kan of wil betalen. Wij willen onderzoeken of hier extra inzet van de gemeente nodig is. Een deel van het extra budget voor dierenwelzijn in de Begroting 2021-2024 kan hier mogelijk voor worden ingezet.

Het dierenasiel is gevestigd in Velp. Dit complex is verouderd. Het is bouwkundig slecht en de ruimtes voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd. Het Dierentehuis Arnhem e.o. zal binnenkort beginnen met een grondige renovatie. Hierdoor zullen de dierenverblijven ook beter aansluiten bij de huidige eisen op het gebied van dierenwelzijn. Wij ondersteunen de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. bij deze actie.

4. Bevorderen van dierenwelzijn van op gemeentelijke grond gehouden dieren

Alle evenementen met dieren verplichten tot aanvragen vergunning

Wat doen wij al?
Voor (middel)grote evenementen in Arnhem is een vergunning nodig. Enkele keren per jaar ontvangen wij aanvragen voor evenementen waarbij dieren worden ingezet. Een voorwaarde van evenementen-vergunningen met dieren is dat wordt voldaan aan de vijf vrijheden zoals beschreven in artikel 1.3 Wet dieren. Onvoldoende dierenwelzijn is volgens de APV echter geen weigeringsgrond voor een evenementenvergunning. Constateringen van schending van dierenwelzijn bij evenementen worden door de gemeentelijke afdeling Handhaving doorgezet naar het bevoegd gezag: de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) en de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA).
Voor kleine evenementen (met of zonder dieren) is op dit moment geen vergunning nodig, maar volstaat een melding. Verder is het niet toegestaan om tijdens evenementen ballonnen op te laten of uit te reiken aan bezoekers. Dieren kunnen ballonnen aanzien voor voedsel en verstrikt raken in ballontouw.

Wat gaan we extra doen?
We gaan onderzoeken of onvoldoende borging van dierenwelzijn en het niet-noodzakelijk gebruik van dieren weigeringsgronden voor vergunningen voor (middel)grote en kleine evenementen kunnen zijn. Zo ja, dan nemen wij dit op in de APV.

Versterken dierenwelzijn van door of namens de gemeente gehouden dieren

Wat doen wij al?
Wij verhuren weiden waarop paarden worden gehouden. Begrazing vindt op dit moment plaats op en rond de Huissensedijk en Drielsedijk door schapen en in Meinerswijk door Gallowayrunderen en Konikpaarden.

De Arnhemse stadsboerderijen hebben het Keurmerk kinderboerderijen SKBN. Hiermee tonen ze aan dat ze voldoen aan alle wettelijke voorschriften en kwaliteitseisen, waarmee de boerderijen veilige en verantwoorde plekken zijn voor de bezoekers, de dieren en natuurlijk de medewerkers. Er is continu aandacht voor het thema dierenwelzijn op de boerderij en bij de educatieve lespakketten. Ter plaatse is informatie te vinden over de dieren op onder andere informatiepanelen. De stadsboerderijen hebben in 2019 tezamen meer dan 206.000 bezoekers gehad.

Wat gaan we extra doen?
Onze indruk is dat het aantal gehouden paarden op de beschikbare buitenruimte op sommige locaties te groot is. We gaan onderzoeken hoe het welzijn is van de paarden (ruimte, kwaliteit van de schuilstallen en of ze hun sociale gedrag kunnen vertonen) en of voorwaarden rond dierenwelzijn in huurcontracten of contractverlengingen opgenomen kunnen worden.

5. Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door en voor dieren

Schade, overlast en gevaar door honden verminderen

Wat is de huidige situatie? Wat doen wij al?
Aangelijnde honden zijn in bijna de gehele openbare ruimte van Arnhem welkom. Er zijn verder circa 30 hondenloslooppplaatsen in Arnhem; plekken voor honden om vrij te bewegen, rennen, snuffelen en hun sociaal gedrag te vertonen. Niet elke hondeneigenaar houdt zich aan de aanlijn- en opruimplicht. Hondenpoep is steevast een grote ergernis voor veel inwoners. In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele meldingen van bijtincidenten geregistreerd[2]. In enkele gevallen hebben wij moeten optreden. Hiertoe hebben we een Uitvoeringsbeleid bijtincidenten opgesteld. Op onze dierenwelzijnspagina staan de aanlijn- en opruimplicht vermeld, een verwijzing naar de overige regels in de APV en een kaartje met de hondenloslooppplaatsen.

Wat gaan we extra doen?
We willen overlast, gevaar en schade voor mens, andere dieren en natuur door honden beter voorkomen en -als dit niet werkt- bestraffen. We zoeken daartoe een goede oplossing voor honden rond gebieden met grazers en/of broed- of rustplaatsen voor vogels, zoals hondenspeel- en -loslooppplaatsen in de directe omgeving en indien nodig een hondenverbod (hiervoor moet de APV worden aangepast). En we gaan overleggen met de hondenuitlaatcentrales die regelmatig in onze parken zijn over beperking van de overlast. Indien dit niet werkt bekijken wij de mogelijkheden en noodzaak van het opstellen van regels voor het maximaal toegestane aantal honden per begeleider. Tenslotte verbeteren we de informatie over honden op onze dierenwelzijnspagina, waaronder over wat te doen bij bijtincidenten en het voorkomen ervan.

Schade, overlast en gevaar door katten verminderen

Wat is de huidige situatie? Wat doen wij al?
Verwilderde katten worden zoveel mogelijk opgevangen in het asiel. Er is echter een beperkt aantal plaatsen en omdat zij verwilderd zijn hebben zij vaak moeite met leven in een huiselijke situatie. Zwerfkatten die wij overdragen aan het Dierentehuis Arnhem e.o. worden na twee weken geneutraliseerd op kosten van de gemeente. Veel organisaties vangen zwerfkatten op, neutraliseren ze en zetten ze weer terug (volgens de TNR-methode: Trap, Neuter and Return). Deze methode is echter in Arnhem niet langer mogelijk omdat de provincie sinds kort geen ontheffingen meer verleent van het verbod om katten uit te zetten gezien de negatieve effecten van verwilderde katten op de natuur.
Elk jaar worden door verschillende dierenorganisaties, dierenartsen en dierenspeciaalzaken chipacties georganiseerd.

---

[2] De backoffice handhaving ontvangt jaarlijks 5 à 10 meldingen. Niet alle meldingen bij politie en gemeente komen echter daar terecht.

Wat gaan we extra doen?
We gaan inwoners stimuleren om hun kat te laten registreren (chippen). Over het terugzetten van zwerfkatten willen wij -samen met Dierenbescherming, Stichting Zwerfkatten Nederland en Dierentehuis Arnhem- in gesprek met de provincie.

Schade, overlast en gevaar door en voor exotische dieren verminderen

Wat doen wij al?
Zo gemakkelijk als de aanschaf van exotische dieren is, zo problematisch is vaak hun verzorging. Over de dieren is vaak weinig bekend en ook ontbreekt de informatie die nodig is om ze goed te verzorgen. Bovendien leven de dieren hier in een ander (kouder) klimaat dan in de natuur het geval zou zijn, vaak met een gebrek aan leefruimte. Veel exotische dieren overleven mede daardoor de Nederlandse huiskamer niet. De dieren die het wel overleven, krijgen het alsnog zwaar te verduren. Zo kunnen papegaaien vereenzamen en zichzelf kaal pikken van de stress en hebben schildpadden vaak ernstig te lijden onder een chronisch gebrek aan ruimte. Dit leidt ertoe dat ook deze dieren uiteindelijk door hun eigenaren worden afgestaan of gedumpt en op straat of in sloten worden gevonden.
Voor kleine huisdieren en exoten bestaat gespecialiseerde opvang. Daarnaast zijn er specifieke dierenasielen voor groepen dieren zoals knaagdieren, konijnen en exoten. Deze zijn vaak in particuliere handen. Het werk in de centra wordt goeddeels gedaan door vrijwilligers.

Wat wordt er daarnaast gedaan?
De Minister van LNV heeft de bevoegdheid om een lijst op te stellen van diersoorten die zonder vergunning door particulieren gehouden mogen worden (positieflijst). Een lijst met zoogdiersoorten uit 2015 is niet meer geldig. Het Ministerie werkt op dit moment aan nieuwe huisdierlijsten van inheemse en exotische dieren.

6. Zoveel mogelijk voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht onnodig dierenleed.

Bescherming tegen verwaarlozing en mishandeling

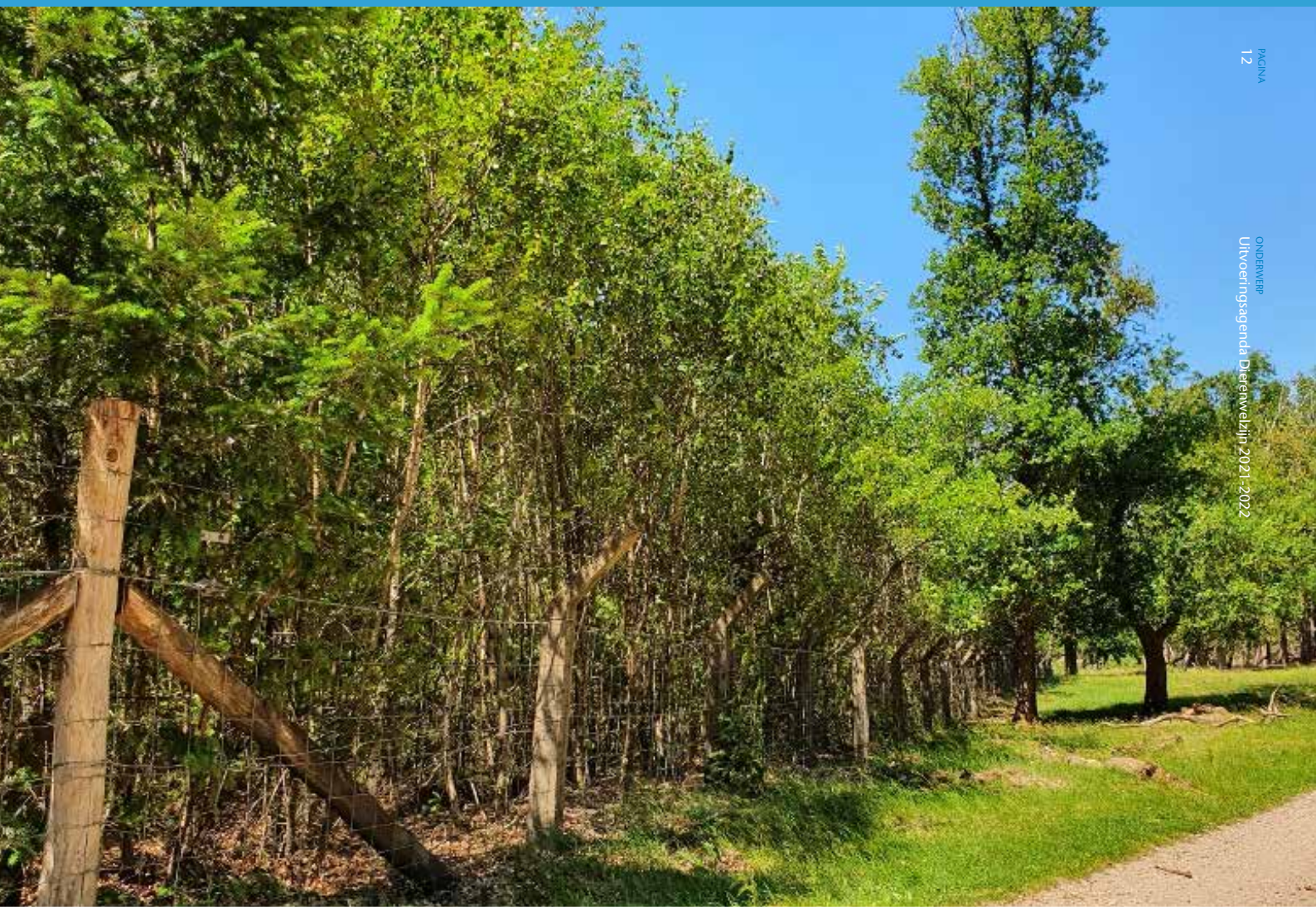
Wat is er al? Wat doen wij al?

De Dierenbescherming heeft een Helpdesk Hulpverleners waar hulpverleners uit het sociale domein die verminderd dierenwelzijn constateren terecht kunnen voor advies. Door Politie, Dierenbescherming en Veilig Thuis (het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling) is in dit kader een signalenkaart ontwikkeld voor hulpverleners om alert te zijn op welzijnssituaties van zowel mens als dier. Hulpverleners kunnen hiermee voorlichting geven en dierenmishandeling melden wanneer het geven van voorlichting niet helpt. De stichting Blijf van mijn Dier voorziet in de opvang van huisdieren afkomstig uit huiselijk geweldsituaties bij daarvoor geselecteerde gastgezinnen, pensions of andere opvanglocaties. Politie, Dierenbescherming en gemeentelijke boa's hebben de bevoegdheid op te treden bij dierenmishandeling. De dierenpolitie is te bereiken via het centrale meldpunt 144 'Red een dier'.

Wat gaan we extra doen?

We willen inwoners niet alleen van informatie voorzien over het correct houden van huisdieren maar ook over wat te doen bij (vermoedens van) dierenmishandeling/verwaarlozing. Dit heeft ook een breder maatschappelijk effect omdat blijkt dat iemand die niet goed voor zijn dier zorgt vaak ook niet goed voor zichzelf en anderen zorgt.[3]

[3] Zo is er een verband tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. Volgens onderzoek van Kadera, Universiteit Utrecht en Hondenbescherming (Huiselijk geweld en dierenmishandeling, 2012) stellen vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld vanuit bezorgdheid voor hun dier hun vlucht naar een blijf-van-mijn-lijfhuis gemiddeld met een jaar uit.

Het gebied links van het hek is niet toegankelijk voor grootwild en daar is een gezonde bosontwikkeling; rechts zijn alle jonge boompjes weggevreten door grootwild (Deelerwoud).

2.2 In het wild levende dieren

Met de in dit hoofdstuk genoemde maatregelen en acties geven we invulling aan de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 voor in het wild levende dieren. Daarmee is de lijst aan maatregelen die we nemen ter bevordering van het dierenwelzijn van onze in het wild levende dieren niet compleet. Onze Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030 en Biodiversiteitsagenda 2021-2025 spelen ook een grote rol bij het vergroten van dierenwelzijn. Wanneer wij bijvoorbeeld in het kader van biodiversiteit barrières op de Veluwe opruimen heeft dit ook positieve effecten op het dierenwelzijn. Ook de aanpak van hitte en droogte in het kader van klimaatadaptatie heeft positieve effecten op dierenwelzijn. In het kader van deze visie beschrijven wij de op deze plannen aanvullende maatregelen.

1. Behouden en bevorderen van een gezonde leefomgeving, waarbij dieren zoveel mogelijk de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te vertonen en hun rol in het ecosysteem te spelen

Hoe is het nu? Wat doen wij al?

In de huidige situatie wordt niet voldoende aan dit uitgangspunt voldaan. De leefomgeving van wilde dieren in het buitengebied van Arnhem gaat achteruit. In grote delen van het buitengebied neemt de biodiversiteit af. Dit komt vooral door klimaatverandering (temperatuurstijging en droge periodes afgewisseld door hoosbuien), luchtvervuiling (CO2, stikstof) en doordat er onvoldoende natuurlijke ontwikkeling van het bos plaatsvindt vanwege een gebrek aan natuurlijke vijanden (wolf) van het grootwild (edelhert, damhert, ree, wild zwijn) (zie bovenstaande afbeelding).

Door dit laatste probleem is ingrijpen bij het beperken van grootwild helaas nog noodzakelijk.

Maar er zijn nog meer problemen voor in het wild levende dieren in ons buitengebied. Zo liggen er diverse wegen, hekken en rasters die hun leefgebied versnipperen. Ook neemt de recreatie in ons buitengebied toe waardoor de rust voor fauna op sommige plekken onder druk komt te staan.

Uit oogpunt van ecosysteem en biodiversiteit is er een recente positieve ontwikkeling. De wolf is namelijk teruggekeerd op de Veluwe, ook op het Arnhemse deel. Het buitengebied van de gemeente Arnhem is geschikt als leefgebied en we zijn dan ook blij met de komst van de wolf. Het geeft aan dat we onze kostbare natuur goed beschermen. De wolf zorgt voor een gezonder ecosysteem en draagt bij aan het populatiebeheer van grootwild. Naast wolven spelen ook vossen een rol in populatiebeheer van bijvoorbeeld ganzen. We willen wolven en vossen zoveel mogelijk de ruimte geven om hun natuurlijk gedrag te vertonen en hun rol in hun ecosysteem te spelen. Om een voldoende grote en gezonde leefomgeving te realiseren nemen we diverse maatregelen die benoemd zijn in *de Biodiversiteitsagenda 2021-2025*. Het is belangrijk om in al deze ontwikkelingen nauw te blijven samenwerken met IPC De Groene Ruimte en aanliggende terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, Het Geldersch Landschap, Staatsbosbeheer en Het Nationale Park De Hoge Veluwe.

De omvang van de populatie grootwild wordt bepaald door de provincie Gelderland op grond van de Wet natuurbescherming. De provincie houdt bij dit faunabeleid rekening met het stimuleren van de biodiversiteit, het bewaken van de instandhouding van soorten en de inzet op actieve soortenbescherming. De Faunabeheereenheid Gelderland coördineert de uitvoering van het faunabeheer in de provincie Gelderland. Zij rapporteert hierover jaarlijks aan de provincie. De uitvoering van het faunabeheer gebeurt door wildbeheereenheden waarin faunabeheerders zich hebben verenigd.

Om de Arnhemse visie (gezonde leefomgeving, bevorderen biodiversiteit, wild zichtbaar voor bezoekers, veilige wegen) te realiseren hanteren we de volgende uitgangspunten bij afschot van wild:

1. in het kerngebied (het midden van het leefgebied) worden de dieren zoveel mogelijk met rust gelaten;
2. in de randen van de gebieden worden dieren conform het werkplan van de Faunabeheereenheid geschoten;
3. in een strook van 150 à 200 meter van de wegen waar veel wildaanrijdingen plaatsvinden worden dieren zo veel als mogelijk geschoten;
4. afschot vindt zodanig plaats dat het wild zo min mogelijk wordt verstoord en de zichtbaarheid van het wild niet aangetast wordt.[4]

Voor grootwild geldt dat het gebied waar de dieren leven dynamisch is, we hebben bijvoorbeeld meer verjonging en dicht struweel dan jaren geleden. Dit vraagt om professioneel beheer en flexibiliteit. Het Arnhems faunabeheer geschiedt daarom door onze eigen faunabeheerder en besteden wij niet uit.

Dode dieren worden van de weg gehaald. Ook aangereden dieren dienen uit hun lijden te worden verlost zij geen reële kans hebben op herstel. Soms worden wilde dieren zodanig toegetakeld door een hond dat deze moet worden afgemaakt. Omdat dit voorbehouden is aan bevoegde faunabeheerders is een piketdienstregeling van kracht zodat er altijd een bevoegd persoon beschikbaar is. Waar aangereden wild is gevlucht, dient nazoek van het dier plaats te vinden om onnodig dierenleed te voorkomen. Dan wordt beoordeeld of het dier een redelijke kans op herstel heeft. Zo niet, dan moet het dier uit zijn lijden worden verlost. Dit geschiedt door faunabeheerders met gecertificeerde zweethonden (speurhonden getraind op het zoeken naar gewond grootwild), zoals die van de Arnhemse faunabeheerder.

Ook in de uiterwaarden leven bijzondere dieren die onze bescherming nodig hebben. Waarschijnlijk zijn er enkele tientallen bevers in Arnhem, vooral in Meinerswijk maar ook in de bebouwde omgeving van het waterrijke Arnhem-Zuid. Wij zijn blij dat de bever terug is, want hij heeft een belangrijke rol in het ecosysteem.

[4] Deze door gemeente Arnhem en IPC De Groene Ruimte ontwikkelde 'Leefgebiedbenadering'-methode van reeënbeheer is in Nederland de standaard geworden voor het beheer van reewild.

Wat gaan we extra doen?
We proberen afschot zoveel mogelijk te voorkomen en gaan onderzoeken of er andere, diervriendelijke methoden van populatiebeheer voor grootwild zijn. Verder willen we natuurgebieden beter onderling en met de stad verbinden, de recreatieve zonering verduidelijken en natuurinclusief bouwen. Onze maatregelen in dit kader worden beschreven en uitgewerkt in de *Biodiversiteitsagenda 2021-2025*.

2. Op zo diervriendelijk mogelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren

Ganzen en duiven

Wat doen wij al?
Het hoge aantal in Arnhem verblijvende ganzen veroorzaakt in sommige Arnhemse wateren voedselrijker water waardoor verschillende blauwalgsoorten zich sterk kunnen vermeerderen. Sommige blauwalgsoorten kunnen stoffen afscheiden die giftig zijn voor mens en dier (huisdieren, watervogels en vissen). Waar nodig reduceren wij, in samenwerking met het waterschap, het aantal ganzen op diervriendelijke wijze door:

1. Het bemoeilijken van het broeden door rasters rond de eilanden in de Lauwersgracht en park Presikhaaf. Ganzen zijn gewend om eilanden vanaf het water te betreden. Door rasters om de eilanden te plaatsen kunnen ze dit alleen nog via de lucht en omdat deze eilanden steeds dichter begroeid raken wordt dit steeds lastiger;
2. Nestbeheer. Met uitzondering van twee eieren per nest worden de eieren gedompeld in een vloeistof waardoor ze niet uitkomen. We gaan hierbij zorgvuldig te werk en voeren de werkwijze zorgvuldig uit. Hiermee bereiken we dat er minder maar wel jongen komen zodat de ouders voor deze jongen gaan zorgen en niet direct weer met een nieuw nest beginnen.

Dit lijkt succesvol, want de aanwas van jonge ganzen op deze locaties is vrijwel tot nul gereduceerd.
Ook bij overlast van duiven doen we aan nestbeheer: we ruilen de eieren voor nep-eieren. Een aantal jaren geleden was er overlast van duiven bij een flat op het Schipholplein. Het team leefomgeving heeft er samen met bewoners en woningcorporatie Volkshuisvesting voor gezorgd dat er een duiventil is en dat deze door vrijwilligers wordt onderhouden. De overlast is met de komst van de duiventil afgenomen.

Verder is er rond de Rijkerswoerdse Plassen overlast door ganzenpoep. De Rijkerswoerdse Plassen zijn eigendom van Uit(R)waarde. Het ganzenbeheer wordt door haar uitgevoerd. In afstemming met de buurt is afgesproken dat de ganzen bejaagd worden, al gebeurt dit in de praktijk beperkt omdat het zeer vroege tijdstip waarop het jagen moet gebeuren voor geluidsoverlast zorgt in de buurt. Daarnaast wordt nestbeheer toegepast en hebben wijkbewoners toestemming gekregen lasers te gebruiken. Dit laatste project was niet succesvol omdat de bewoners het gebruik van lasers zielig vonden voor de dieren. De beheerders van de Rijkerswoerdse plassen maken de stranden ook regelmatig schoon om zo de overlast van ganzenpoep te beperken. Er wordt dus veel gedaan aan ganzenbeheer. Desondanks is het moeilijk om de ganzenpopulatie drastisch in te perken. Dit heeft onder andere te maken met de aanwas van ganzen uit het naastgelegen gebieden.

Wat gaan we extra doen?
Wij spannen ons in om samen met de andere betrokken partijen het ganzenbeheer in de regio zo diervriendelijk mogelijk te realiseren, het liefst volgens onze methode. Mocht dit niet haalbaar zijn zouden lasers kunnen worden ingezet. Doden van ganzen is laatste redmiddel.

Ratten

Wat doen wij al?
Ratten kunnen gevaar zoals kortsluiting en brand veroorzaken door het knagen aan leidingen en kabels. Bruine ratten (rioolratten) veroorzaken gevaar omdat zij de ziekte van Weil, een ernstige infectieziekte, kunnen overbrengen. Vooralsnog ligt de focus van rattenbestrijding in Arnhem op reactief/curatief handelen (het doden of wegvangen van ratten met een traditionele aanpak met chemische bestrijdingsmiddelen).

Wat gaan we extra doen?
We willen een meer preventieve aanpak. We gaan uitzoeken hoe dat het beste kan en wat dat gaat kosten.

Konijnen

Wat doen we al?
Konijnen staat op de meest recente Rode Lijst van bedreigde diersoorten. Volgens de Zoogdiervereniging zijn de populaties hazen en konijnen sinds de jaren ’50 met meer dan 60% afgenomen.
Konijnen kunnen overlast veroorzaken. Op Moscowa zou dit extra problemen kunnen geven. Zij kunnen gaten graven onder paden en grafzerken waardoor deze verzakken en op graven gelegde boeketten en beplanting aanvreten. De provincie heeft een ontheffing verleend op het verbod tot het doden van konijnen op Moscowa.

Wat gaan we extra doen?
Op dit moment is de overlast beheersbaar en wordt er geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing. Indien dit verandert kijken wij naar een diervriendelijke methode van bestrijding van overlast.

Overlast van en schade en gevaar door beschermde diersoorten

Vossen en wolven

Wat doen we al?

Dierhouders zijn verantwoordelijk voor de bescherming van hun dieren tegen roofdieren. Provincies zijn verantwoordelijk voor vergoeding van schade aan landbouwdieren door wolven. De provincie vergoedt de aanleg van wolfbestendige afrastering van landbouwdieren in het leefgebied van de wolf (Arnhem hoort daar nu nog niet bij).

Wat gaan we extra doen?

We informeren de Arnhemse dierhouders over de aanwezigheid van wolven en vossen en de risico's daarvan voor huisdieren en gehouden dieren, het voorkomen van aanvallen en mogelijkheden voor schadevergoeding door de provincie. We gaan samen met andere Gelderse gemeenten buiten het leefgebied van de wolf in gesprek met de provincie over vergoeding van preventieve maatregelen als er sprake is van regelmatig voorkomende schade door (trekkende) wolven.

Vleermuizen, bevers en marters

Wat doen wij al?

De waterkerende dijken in Arnhem worden beheerd door het waterschap. Zij nemen al diervriendelijke maatregelen om schade aan dijken te voorkomen of te herstellen. Bevers kunnen ook schade aanbrengen aan oevers, kades en bomen. Door omgevallen bomen kunnen wegversperringen ontstaan en door overstromingen schades aan de landbouw. Tot op heden ondervinden wij in Arnhem echter niet of nauwelijks overlast, schade of gevaar door bevers. Wij grijpen dus (nog) niet in.

Vooral steenmarters kunnen schade, overlast en gevaar opleveren door uitwerpselen en dode prooidieren achter te laten en kabels en leidingen kapot te knagen in huizen, schuren en auto's. Ook doden ze prooidieren, met name kippen en siervogels. Inwoners zijn verantwoordelijk voor het beschermen van hun bezittingen tegen schade, gevaar en overlast door steenmarters.

Vleermuizen leveren zelden gevaar, schade of overlast voor mensen op: zij maken geen nesten, maken zelden geluid en verspreiden geen stank. Wel is er een zeer klein risico van overdracht van vleermuis-rabiës op mensen.

Wat gaan we extra doen?

We willen inwoners met vragen of klachten over vleermuizen, bevers of (steen)marters helpen met algemene informatie op de dierenwelzijnspagina op arnhem.nl en doorverwijzing naar specialisten die kunnen adviseren.

Bijen, hommels, wespen en Europese hoornaars

Wat doen we al?

Bijen en hommels geven zelden overlast. Indien overlast wordt veroorzaakt door een nest dat zich in de openbare ruimte of aan een gemeentelijk gebouw of schoolgebouw bevindt, kunnen inwoners dit melden bij de gemeente. De gemeente zorgt dan voor passende actie. Nesten van de Aziatische hoornaar, die oorspronkelijk niet voorkomt in Nederland, moeten wel bestreden worden. Dit kan het best door een specialistisch bedrijf vanwege het steekgevaar.

Inwoners kunnen bijenzwermen melden bij een imker via de Imkersvereniging Arnhem Velp e.o. Deze komt de zwerm kosteloos ophalen. Is het onvermijdelijk om een hommel-, wespen- of Europese hoornaarsnest te bestrijden, dan kunnen inwoners dit zelf met een bestrijdingsmiddel. Bij (vragen over) schade, gevaar of overlast van andere diersoorten verwijzen wij inwoners door naar het Kennis- en Adviescentrum voor Dierplagen.

3. Voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed.

Verbod op stroperij

Stroperij is strafbaar. Vissen is niet in alle wateren toegestaan. In onze stadsparken en natuurgebieden mag niet worden gevist. Nachtvissen (vissen tussen twee uur na zonsondergang en één uur voor zonsopgang) en vissen met levend aas zijn overal verboden.

Wat doen wij al?

Het is de taak van de politie en onze buitengewone opsporingsambtenaren (boa's) om toezicht te houden op stroperij. We hebben capaciteit voor handhaving en toezicht op stroperij, maar die is op dit moment te klein om effectief te zijn. We hebben niet de middelen voor extra handhaving. Hengelsport Federatie Midden Nederland houdt in de regio Midden-Nederland toezicht op het visverbod.

Wat willen wij extra doen?

We gaan een gesprek aan met andere gebiedseigenaren en de provincie over stroperij. We willen jaarlijks overleg met de hengelsportfederatie over hoe zij toezicht hebben gehouden op het visverbod.

Opvang van wilde dieren

In het wild levende dieren zoals egels, vogels en eekhoorns kunnen ziek of gewond raken, soms door menselijk handelen. Ze kunnen bijvoorbeeld vastzitten in prikkeldraad, gewond raken in het verkeer of worden vergiftigd. Wij willen deze dieren laten opvangen, verzorgen en - na herstel - weer terug laten zetten in de natuur.

Wat doen wij al?

Indien inwoners een ziek of gewond (wild) dier uit de natuur aantreffen kunnen zij dit melden bij de dierenambulance. De dieren worden opgevangen en verzorgd door Opvang Noach te Halle (egels en duiven door Dierenambulance Nijmegen). Bij gewonde of dode marters, dassen, vossen, reeën, zwijnen en herten dient de politie in kennis gesteld te worden.

Wat willen wij extra doen?

Wij willen onze inwoners via onze dierenwelzijnspagina informeren over wat te doen bij aantreffen van zwerfdieren en zieke of gewonde (wilde) dieren uit de natuur. En we willen onderzoeken of de nieuwe dierenopvang bij Doorwerth ook een rol kan spelen.

Bescherming tegen vuurwerk

Wat doen we al?

Het gebruik van consumentenvuurwerk is in Arnhem al verboden in bossen en andere natuurterreinen, en in voor het publiek toegankelijke parken indien dat gevaar, schade of overlast kan veroorzaken. Andere vuurwerkvrije zones zijn plekken met bedrijfsmatige dierenhuisvesting, zoals de stadsboerderijen, schoolterreinen en zorginstellingen, zoals ziekenhuizen en verpleeghuizen.

Wat gaan we extra doen?

Een verbod op het gebruik van vuurwerk heeft een positief effect op dierenwelzijn. We nemen dit mee in onze overwegingen bij besluiten over het gebruik van vuurwerk.

Diervriendelijke inkoop

Wat doen we al?

Wij streven bij de catering van het stadskantoor naar een zo groot mogelijk assortiment duurzaam, biologisch en verantwoord voedsel en goede vegetarische opties. Onder duurzaam wordt verstaan producten met een onafhankelijk keurmerk, afkomstig van het seizoen met een transparante herkomst, met zo min mogelijk foodmiles en milieubelasting. Onder duurzaam wordt ook verstaan de manier waarop producten worden ingekocht en verwerkt en hoe er wordt omgegaan met reststromen. Concreet betekent dit onder andere dat de focus ligt op het serveren van meer groenten, dat er geen plofkip wordt ingekocht en biologische melk, 2 ster beter leven eieren en ASC en MSC gecertificeerde vis de standaard is. De duurzaamheid wordt in aanbestedingen toegepast door onder andere gebruik te maken van de duurzaamheidscriteria die opgesteld zijn door RVO. Voor catering is gebruik gemaakt van deze criteria, waarvan ook dierenwelzijn en een gedeeltelijk vegetarisch aanbod deel uitmaken.

Wat gaan we extra doen?

We willen nog meer biologische en vegetarische opties aanbieden en gaan uitzoeken welke eisen aan dierenwelzijn wij willen gaan stellen aan de catering.

3. Financiën

Het budget voor dierenwelzijn vanaf 2021 is € 362.000 per jaar:

Budgetten dierenwelzijn 2021-2024 (x € 1.000,-)	**2021**	**2022**
Opvang zwerfdieren	165	165
Plaagdierbestrijding	85	85
Minimaregeling dierenartskosten	61	61
Uitvoeringsagenda's dierenwelzijn	51	51
Totaal	**362**	**362**

Het budget voor plaagdierbestrijding (inclusief een verhoging vanwege volume- en prijsstijgingen) wordt sinds 2020 ook meegenomen onder de budgetten voor dierenwelzijn. Het is verder inclusief het bedrag van € 110.000/jaar uit de Begroting 2021-2024, waarvan € 61.000 voor voortzetting van de vergoeding dierenartskosten minima na 2020. De overige € 51.000/jr. wordt ingezet voor de uitvoeringsagenda's dierenwelzijn. Voor 2021 en 2022 gaat het om kosten van losloopvoorzieningen voor honden, betere voorlichting over omgaan met dieren, onderzoek naar diervriendelijker populatiebeheer en eventueel opvang van gehouden dieren bij huisontruimingen en vrijheidsontneming waarbij het asiel de kosten niet kan verhalen op de eigenaar.

Tenslotte gaat de verbouwing van het dierenasiel te Velp zeer waarschijnlijk leiden tot hogere huisvestingskosten en dus tarieven. Daarvoor zal ruimte binnen de bestaande budgetten worden gezocht.

De gemeente heft geen hondenbelasting.

BIJLAGE Partners voor uitvoering

Bij de zorg voor dierenwelzijn zijn veel partijen betrokken. Een goede samenwerking tussen deze partijen is noodzakelijk om het belang van het dier te vertegenwoordigen. Zo dragen we allemaal ons steentje bij aan een verhoogd dierenwelzijn. We hebben onze groene partners een concept van deze Visie en Uitvoeringsagenda gestuurd met verzoek om reactie. Het gaat dan om het Dierentehuis Arnhem e.o. en de deelnemers aan het Groen Forum Arnhem. Hun reacties zijn waar mogelijk verwerkt.

De onderstaande partijen zijn op een of andere manier betrokken bij het dierenwelzijn in de gemeente Arnhem.

Regelgeving en handhaving
- Dierenpolitie
- Rijksoverheid
- Provincie Gelderland
- Gemeente Arnhem
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

Opvang en advies
- Dierentehuis Arnhem en omstreken
- Stichting Blijf van mijn Dier
- Stichting Zwerfkatten Nederland
- Stichting Bevordering Huisdierenwelzijn

Voorlichting en informatie
- Dierenbescherming
- Natuurcentrum Arnhem
- IVN Natuureducatie
- Zoogdiervereniging
- Vogelwerkgroep Arnhem
- Vleermuiswerkgroep Gelderland
- Arnhem Zoemt
- De Bijenstal - Imkervereniging Arnhem - Velp e.o.

Plaagdierbestrijding
- SUEZ
- Kennis- en Adviescentrum Dierplagen

Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn

2021-2022

GEMEENTE Arnhem

MAN
breng direct
5383

Inhoudsopgave

1. INLEIDING **5**

2. REALISATIE VISIE DIERENWELZIJN **7**
2.1 Gehouden dieren 7
2.2 In het wild levende dieren 12

3. FINANCIËN **19**

Bijlage Partners voor uitvoering 20

1. Inleiding

De basis voor onze acties rond dierenwelzijn is tot nu toe gevormd door de Uitvoeringsagenda dierenwelzijn 2016-2020 gemeente Arnhem. We bespreken in dat kader jaarlijks de overeenkomst met Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. Waar nodig wordt zij verbeterd. We werken met het Natuurcentrum Arnhem samen bij de ontwikkeling van lespakketten. Verder zijn er inmiddels structurele budgetten voor curatieve bestrijding van plaagdieren en voor het ophalen van dode dieren en zwerfdieren.

In deze Uitvoeringsagenda beschrijven we per onderwerp van de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 wat we al doen op dat gebied en wat we in 2021 en 2022 extra willen gaan doen om de visie te realiseren (hoofdstuk 2).
In hoofdstuk 3 beschrijven we de financiële kaders voor deze Uitvoeringsagenda. Tenslotte vermelden we in bijlage welke partners hierbij voor ons belangrijk zijn.

2. Realisatie visie dierenwelzijn

In dit hoofdstuk beschrijven we per onderwerp van de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 wat we al doen op dat gebied en wat we in 2021 en 2022 extra willen gaan doen om de visie te realiseren. Achtereenvolgens voor gehouden dieren (paragraaf 2.1) en in het wild levende dieren (paragraaf 2.2).

2.1 Gehouden dieren

1. Helpen van eigenaren met informatie over het correct houden van huisdieren

Verkoop van dieren beperken en voorlichting verbeteren

Wat doen wij al / wat is de huidige situatie?

Bij de verkoop of aflevering van een gezelschapsdier moet de verkoper schriftelijke informatie over de benodigde verzorging van het dier geven. Het gaat hierbij om informatie over de verzorging, de huisvesting en het gedrag van het gezelschapsdier, en over de kosten die het houden van het dier met zich meebrengen. De verkoper moet ook informatie geven over de gezondheidsstatus van het verkochte of afgeleverde dier. Dit is landelijke regelgeving.

Wat gaan we extra doen?

We gaan een actievere rol spelen in het voorlichten van onze inwoners over verantwoord bezit van gezelschapsdieren en over de mogelijkheden om een dier op te halen in het dierenasiel en zo een beter leven te geven. Wij willen landelijke regelgeving voor de beperking van verkoop van dieren tot dierenspeciaalzaken. Zo nodig werken wij deze uit in gemeentelijke regels.

2. Helpen van ouderen, zorgbehoevenden en minima die niet (meer) goed kunnen zorgen voor hun huisdieren

Bijdrage in dierenartskosten voor minima

Wat doen wij al?

Begin 2019 zijn we samen met Arnhemse dierenartsen en het dierenasiel de pilot ‘Arnhemse Minimaregeling Dierenartskosten’ gestart. Aan de regeling doen tot nu toe (eind 2020) zeven Arnhemse dierenartsen mee. Zij geven de huisdiereigenaar 20% korting op de rekening. De gemeente draagt 30% bij en de overige 50% is voor de eigenaar van het dier. De korting geldt voor rekeningen tot 450 euro. Alle Arnhemmers in het bezit van een Gelrepas kunnen aanspraak maken op de regeling. Dieren moeten gechipt zijn of worden gechipt bij behandeling. De pilot heeft een vervolg gekregen in 2020.

Wat gaan we extra doen?

We willen de pilot omzetten in een structurele regeling. Hiertoe hebben we in de Begroting 2021-2024 een budget van € 60.000,- per jaar opgenomen.

Ouderen en zorgbehoevenden bijstaan in zorg voor hun dier

Wat doen anderen al?

Er bestaan netwerken van mensen die graag een keer een hond uitlaten of een ander huisdier verzorgen voor mensen die dat tijdelijk zelf niet kunnen.[1]

[1] De landelijke Stichting Bevordering Huisdierenwelzijn steunt bijvoorbeeld met haar project ‘Wat Nu?’ huisdiereigenaren met kleine beurs die door acute omstandigheden tijdelijk de zorg voor het huisdier niet of niet volledig aankunnen. De stichting heeft een netwerk van vrijwilligers die de helpende hand willen bieden in eigen wijk of buurt aan zorgvragers in nood.

Wat gaan we extra doen?
We onderzoeken samen met betrokken partijen welke mogelijkheden er zijn als Arnhemmers naar een zorginstelling moeten, ook voor het samenhouden van dier en baasje. We maken netwerken als Wat nu? bekend in Arnhem, en zij worden indien nodig aan de keukentafelgesprekken door sociale wijkteams geadviseerd ter voorkoming van het moeten afstaan van een dier.

3. Regelen van opvang voor huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd

Opvang van dieren

Wat doen wij al?
Inwoners kunnen gevonden zwerfdieren (huisdieren) en overleden dieren (honden, katten en andere huisdieren) melden bij Dierenambulance Arnhem e.o. Op de website van Dierentehuis Arnhem en omstreken staat wat men moet doen bij vermissing van een huisdier. De gemeente is wettelijk verplicht om gevonden dieren gedurende 14 dagen voor de eigenaar te bewaren. Deze taak heeft de gemeente uitbesteed aan de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. Wanneer een eigenaar zich binnen de periode van 14 dagen meldt of wordt achterhaald zijn de gemaakte kosten voor zijn rekening. Als het dier in deze periode niet wordt opgehaald, vervalt het eigendom van het huisdier aan het Dierentehuis. Weigert de eigenaar de opgegeven kosten te voldoen, dan vervalt het eigendom van het dier na een maand alsnog aan de gemeente of het dierenasiel. Ook een inwoner mag een gevonden dier opvangen (hij moet dan wel aangifte hiervan doen). Na een periode van 12 maanden wordt de houder automatisch eigenaar.

Bij huisontruimingen en vrijheidsontnemingen zijn soms ook huisdieren betrokken. Indien het dier volgens de deurwaarder (bij huisontruiming) of politie (bij vrijheidsontneming) niet bij de eigenaar of diens familie of kennissen kan blijven, zorgen wij net als bij zwerfdieren gedurende twee weken voor opvang. De kosten van de opvang zijn voor de eigenaar, tenzij hij of zij officieel afstand doet van het dier.

Wat gaan we extra doen?
Het komt voor dat de eigenaar de kosten voor de opvang van gehouden dieren bij huisontruimingen en vrijheidsontneming niet kan of wil betalen. Wij willen onderzoeken of hier extra inzet van de gemeente nodig is. Een deel van het extra budget voor dierenwelzijn in de Begroting 2021-2024 kan hier mogelijk voor worden ingezet.

Het dierenasiel is gevestigd in Velp. Dit complex is verouderd. Het is bouwkundig slecht en de ruimtes voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd. Het Dierentehuis Arnhem e.o. zal binnenkort beginnen met een grondige renovatie. Hierdoor zullen de dierenverblijven ook beter aansluiten bij de huidige eisen op het gebied van dierenwelzijn. Wij ondersteunen de Stichting Dierentehuis Arnhem e.o. bij deze actie.

4. Bevorderen van dierenwelzijn van op gemeentelijke grond gehouden dieren

Alle evenementen met dieren verplichten tot aanvragen vergunning

Wat doen wij al?
Voor (middel)grote evenementen in Arnhem is een vergunning nodig. Enkele keren per jaar ontvangen wij aanvragen voor evenementen waarbij dieren worden ingezet. Een voorwaarde van evenementen-vergunningen met dieren is dat wordt voldaan aan de vijf vrijheden zoals beschreven in artikel 1.3 Wet dieren. Onvoldoende dierenwelzijn is volgens de APV echter geen weigeringsgrond voor een evenementenvergunning. Constateringen van schending van dierenwelzijn bij evenementen worden door de gemeentelijke afdeling Handhaving doorgezet naar het bevoegd gezag: de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) en de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA).
Voor kleine evenementen (met of zonder dieren) is op dit moment geen vergunning nodig, maar volstaat een melding. Verder is het niet toegestaan om tijdens evenementen ballonnen op te laten of uit te reiken aan bezoekers. Dieren kunnen ballonnen aanzien voor voedsel en verstrikt raken in ballontouw.

Wat gaan we extra doen?
We gaan onderzoeken of onvoldoende borging van dierenwelzijn en het niet-noodzakelijk gebruik van dieren weigeringsgronden voor vergunningen voor (middel)grote en kleine evenementen kunnen zijn. Zo ja, dan nemen wij dit op in de APV.

Versterken dierenwelzijn van door of namens de gemeente gehouden dieren

Wat doen wij al?
Wij verhuren weiden waarop paarden worden gehouden. Begrazing vindt op dit moment plaats op en rond de Huissensedijk en Drielsedijk door schapen en in Meinerswijk door Gallowayrunderen en Konikpaarden.

De Arnhemse stadsboerderijen hebben het Keurmerk kinderboerderijen SKBN. Hiermee tonen ze aan dat ze voldoen aan alle wettelijke voorschriften en kwaliteitseisen, waarmee de boerderijen veilige en verantwoorde plekken zijn voor de bezoekers, de dieren en natuurlijk de medewerkers. Er is continu aandacht voor het thema dierenwelzijn op de boerderij en bij de educatieve lespakketten. Ter plaatse is informatie te vinden over de dieren op onder andere informatiepanelen. De stadsboerderijen hebben in 2019 tezamen meer dan 206.000 bezoekers gehad.

Wat gaan we extra doen?
Onze indruk is dat het aantal gehouden paarden op de beschikbare buitenruimte op sommige locaties te groot is. We gaan onderzoeken hoe het welzijn is van de paarden (ruimte, kwaliteit van de schuilstallen en of ze hun sociale gedrag kunnen vertonen) en of voorwaarden rond dierenwelzijn in huurcontracten of contractverlengingen opgenomen kunnen worden.

5. Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door en voor dieren

Schade, overlast en gevaar door honden verminderen

Wat is de huidige situatie? Wat doen wij al?
Aangelijnde honden zijn in bijna de gehele openbare ruimte van Arnhem welkom. Er zijn verder circa 30 hondenloslooppplaatsen in Arnhem; plekken voor honden om vrij te bewegen, rennen, snuffelen en hun sociaal gedrag te vertonen. Niet elke hondeneigenaar houdt zich aan de aanlijn- en opruimplicht. Hondenpoep is steevast een grote ergernis voor veel inwoners. In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele meldingen van bijtincidenten geregistreerd[2]. In enkele gevallen hebben wij moeten optreden. Hiertoe hebben we een Uitvoeringsbeleid bijtincidenten opgesteld. Op onze dierenwelzijnspagina staan de aanlijn- en opruimplicht vermeld, een verwijzing naar de overige regels in de APV en een kaartje met de hondenloslooppplaatsen.

Wat gaan we extra doen?
We willen overlast, gevaar en schade voor mens, andere dieren en natuur door honden beter voorkomen en -als dit niet werkt- bestraffen. We zoeken daartoe een goede oplossing voor honden rond gebieden met grazers en/of broed- of rustplaatsen voor vogels, zoals hondenspeel- en -loslooppplaatsen in de directe omgeving en indien nodig een hondenverbod (hiervoor moet de APV worden aangepast). En we gaan overleggen met de hondenuitlaatcentrales die regelmatig in onze parken zijn over beperking van de overlast. Indien dit niet werkt bekijken wij de mogelijkheden en noodzaak van het opstellen van regels voor het maximaal toegestane aantal honden per begeleider. Tenslotte verbeteren we de informatie over honden op onze dierenwelzijnspagina, waaronder over wat te doen bij bijtincidenten en het voorkomen ervan.

Schade, overlast en gevaar door katten verminderen

Wat is de huidige situatie? Wat doen wij al?
Verwilderde katten worden zoveel mogelijk opgevangen in het asiel. Er is echter een beperkt aantal plaatsen en omdat zij verwilderd zijn hebben zij vaak moeite met leven in een huiselijke situatie. Zwerfkatten die wij overdragen aan het Dierentehuis Arnhem e.o. worden na twee weken geneutraliseerd op kosten van de gemeente. Veel organisaties vangen zwerfkatten op, neutraliseren ze en zetten ze weer terug (volgens de TNR-methode: Trap, Neuter and Return). Deze methode is echter in Arnhem niet langer mogelijk omdat de provincie sinds kort geen ontheffingen meer verleent van het verbod om katten uit te zetten gezien de negatieve effecten van verwilderde katten op de natuur.
Elk jaar worden door verschillende dierenorganisaties, dierenartsen en dierenspeciaalzaken chipacties georganiseerd.

---

[2] De backoffice handhaving ontvangt jaarlijks 5 à 10 meldingen. Niet alle meldingen bij politie en gemeente komen echter daar terecht.

Wat gaan we extra doen?
We gaan inwoners stimuleren om hun kat te laten registreren (chippen). Over het terugzetten van zwerfkatten willen wij -samen met Dierenbescherming, Stichting Zwerfkatten Nederland en Dierentehuis Arnhem- in gesprek met de provincie.

Schade, overlast en gevaar door en voor exotische dieren verminderen

Wat doen wij al?
Zo gemakkelijk als de aanschaf van exotische dieren is, zo problematisch is vaak hun verzorging. Over de dieren is vaak weinig bekend en ook ontbreekt de informatie die nodig is om ze goed te verzorgen. Bovendien leven de dieren hier in een ander (kouder) klimaat dan in de natuur het geval zou zijn, vaak met een gebrek aan leefruimte. Veel exotische dieren overleven mede daardoor de Nederlandse huiskamer niet. De dieren die het wel overleven, krijgen het alsnog zwaar te verduren. Zo kunnen papegaaien vereenzamen en zichzelf kaal pikken van de stress en hebben schildpadden vaak ernstig te lijden onder een chronisch gebrek aan ruimte. Dit leidt ertoe dat ook deze dieren uiteindelijk door hun eigenaren worden afgestaan of gedumpt en op straat of in sloten worden gevonden.
Voor kleine huisdieren en exoten bestaat gespecialiseerde opvang. Daarnaast zijn er specifieke dierenasielen voor groepen dieren zoals knaagdieren, konijnen en exoten. Deze zijn vaak in particuliere handen. Het werk in de centra wordt goeddeels gedaan door vrijwilligers.

Wat wordt er daarnaast gedaan?
De Minister van LNV heeft de bevoegdheid om een lijst op te stellen van diersoorten die zonder vergunning door particulieren gehouden mogen worden (positieflijst). Een lijst met zoogdiersoorten uit 2015 is niet meer geldig. Het Ministerie werkt op dit moment aan nieuwe huisdierlijsten van inheemse en exotische dieren.

6. Zoveel mogelijk voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht onnodig dierenleed.

Bescherming tegen verwaarlozing en mishandeling

Wat is er al? Wat doen wij al?

De Dierenbescherming heeft een Helpdesk Hulpverleners waar hulpverleners uit het sociale domein die verminderd dierenwelzijn constateren terecht kunnen voor advies. Door Politie, Dierenbescherming en Veilig Thuis (het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling) is in dit kader een signalenkaart ontwikkeld voor hulpverleners om alert te zijn op welzijnssituaties van zowel mens als dier. Hulpverleners kunnen hiermee voorlichting geven en dierenmishandeling melden wanneer het geven van voorlichting niet helpt. De stichting Blijf van mijn Dier voorziet in de opvang van huisdieren afkomstig uit huiselijk geweldsituaties bij daarvoor geselecteerde gastgezinnen, pensions of andere opvanglocaties. Politie, Dierenbescherming en gemeentelijke boa's hebben de bevoegdheid op te treden bij dierenmishandeling. De dierenpolitie is te bereiken via het centrale meldpunt 144 'Red een dier'.

Wat gaan we extra doen?

We willen inwoners niet alleen van informatie voorzien over het correct houden van huisdieren maar ook over wat te doen bij (vermoedens van) dierenmishandeling/verwaarlozing. Dit heeft ook een breder maatschappelijk effect omdat blijkt dat iemand die niet goed voor zijn dier zorgt vaak ook niet goed voor zichzelf en anderen zorgt.[3]

[3] Zo is er een verband tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. Volgens onderzoek van Kadera, Universiteit Utrecht en Hondenbescherming (Huiselijk geweld en dierenmishandeling, 2012) stellen vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld vanuit bezorgdheid voor hun dier hun vlucht naar een blijf-van-mijn-lijfhuis gemiddeld met een jaar uit.

Het gebied links van het hek is niet toegankelijk voor grootwild en daar is een gezonde bosontwikkeling; rechts zijn alle jonge boompjes weggevreten door grootwild (Deelerwoud).

2.2 In het wild levende dieren

Met de in dit hoofdstuk genoemde maatregelen en acties geven we invulling aan de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 voor in het wild levende dieren. Daarmee is de lijst aan maatregelen die we nemen ter bevordering van het dierenwelzijn van onze in het wild levende dieren niet compleet. Onze Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030 en Biodiversiteitsagenda 2021-2025 spelen ook een grote rol bij het vergroten van dierenwelzijn. Wanneer wij bijvoorbeeld in het kader van biodiversiteit barrières op de Veluwe opruimen heeft dit ook positieve effecten op het dierenwelzijn. Ook de aanpak van hitte en droogte in het kader van klimaatadaptatie heeft positieve effecten op dierenwelzijn. In het kader van deze visie beschrijven wij de op deze plannen aanvullende maatregelen.

1. Behouden en bevorderen van een gezonde leefomgeving, waarbij dieren zoveel mogelijk de ruimte krijgen om hun natuurlijke gedrag te vertonen en hun rol in het ecosysteem te spelen

Hoe is het nu? Wat doen wij al?

In de huidige situatie wordt niet voldoende aan dit uitgangspunt voldaan. De leefomgeving van wilde dieren in het buitengebied van Arnhem gaat achteruit. In grote delen van het buitengebied neemt de biodiversiteit af. Dit komt vooral door klimaatverandering (temperatuurstijging en droge periodes afgewisseld door hoosbuien), luchtvervuiling (CO2, stikstof) en doordat er onvoldoende natuurlijke ontwikkeling van het bos plaatsvindt vanwege een gebrek aan natuurlijke vijanden (wolf) van het grootwild (edelhert, damhert, ree, wild zwijn) (zie bovenstaande afbeelding).

Door dit laatste probleem is ingrijpen bij het beperken van grootwild helaas nog noodzakelijk.

Maar er zijn nog meer problemen voor in het wild levende dieren in ons buitengebied. Zo liggen er diverse wegen, hekken en rasters die hun leefgebied versnipperen. Ook neemt de recreatie in ons buitengebied toe waardoor de rust voor fauna op sommige plekken onder druk komt te staan.

Uit oogpunt van ecosysteem en biodiversiteit is er een recente positieve ontwikkeling. De wolf is namelijk teruggekeerd op de Veluwe, ook op het Arnhemse deel. Het buitengebied van de gemeente Arnhem is geschikt als leefgebied en we zijn dan ook blij met de komst van de wolf. Het geeft aan dat we onze kostbare natuur goed beschermen. De wolf zorgt voor een gezonder ecosysteem en draagt bij aan het populatiebeheer van grootwild. Naast wolven spelen ook vossen een rol in populatiebeheer van bijvoorbeeld ganzen. We willen wolven en vossen zoveel mogelijk de ruimte geven om hun natuurlijk gedrag te vertonen en hun rol in hun ecosysteem te spelen. Om een voldoende grote en gezonde leefomgeving te realiseren nemen we diverse maatregelen die benoemd zijn in *de Biodiversiteitsagenda 2021-2025*. Het is belangrijk om in al deze ontwikkelingen nauw te blijven samenwerken met IPC De Groene Ruimte en aanliggende terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, Het Geldersch Landschap, Staatsbosbeheer en Het Nationale Park De Hoge Veluwe.

De omvang van de populatie grootwild wordt bepaald door de provincie Gelderland op grond van de Wet natuurbescherming. De provincie houdt bij dit faunabeleid rekening met het stimuleren van de biodiversiteit, het bewaken van de instandhouding van soorten en de inzet op actieve soortenbescherming. De Faunabeheereenheid Gelderland coördineert de uitvoering van het faunabeheer in de provincie Gelderland. Zij rapporteert hierover jaarlijks aan de provincie. De uitvoering van het faunabeheer gebeurt door wildbeheereenheden waarin faunabeheerders zich hebben verenigd.

Om de Arnhemse visie (gezonde leefomgeving, bevorderen biodiversiteit, wild zichtbaar voor bezoekers, veilige wegen) te realiseren hanteren we de volgende uitgangspunten bij afschot van wild:

1. in het kerngebied (het midden van het leefgebied) worden de dieren zoveel mogelijk met rust gelaten;
2. in de randen van de gebieden worden dieren conform het werkplan van de Faunabeheereenheid geschoten;
3. in een strook van 150 à 200 meter van de wegen waar veel wildaanrijdingen plaatsvinden worden dieren zo veel als mogelijk geschoten;
4. afschot vindt zodanig plaats dat het wild zo min mogelijk wordt verstoord en de zichtbaarheid van het wild niet aangetast wordt.[4]

Voor grootwild geldt dat het gebied waar de dieren leven dynamisch is, we hebben bijvoorbeeld meer verjonging en dicht struweel dan jaren geleden. Dit vraagt om professioneel beheer en flexibiliteit. Het Arnhems faunabeheer geschiedt daarom door onze eigen faunabeheerder en besteden wij niet uit.

Dode dieren worden van de weg gehaald. Ook aangereden dieren dienen uit hun lijden te worden verlost zij geen reële kans hebben op herstel. Soms worden wilde dieren zodanig toegetakeld door een hond dat deze moet worden afgemaakt. Omdat dit voorbehouden is aan bevoegde faunabeheerders is een piketdienstregeling van kracht zodat er altijd een bevoegd persoon beschikbaar is. Waar aangereden wild is gevlucht, dient nazoek van het dier plaats te vinden om onnodig dierenleed te voorkomen. Dan wordt beoordeeld of het dier een redelijke kans op herstel heeft. Zo niet, dan moet het dier uit zijn lijden worden verlost. Dit geschiedt door faunabeheerders met gecertificeerde zweethonden (speurhonden getraind op het zoeken naar gewond grootwild), zoals die van de Arnhemse faunabeheerder.

Ook in de uiterwaarden leven bijzondere dieren die onze bescherming nodig hebben. Waarschijnlijk zijn er enkele tientallen bevers in Arnhem, vooral in Meinerswijk maar ook in de bebouwde omgeving van het waterrijke Arnhem-Zuid. Wij zijn blij dat de bever terug is, want hij heeft een belangrijke rol in het ecosysteem.

[4] Deze door gemeente Arnhem en IPC De Groene Ruimte ontwikkelde 'Leefgebiedbenadering'-methode van reeënbeheer is in Nederland de standaard geworden voor het beheer van reewild.

Wat gaan we extra doen?
We proberen afschot zoveel mogelijk te voorkomen en gaan onderzoeken of er andere, diervriendelijke methoden van populatiebeheer voor grootwild zijn. Verder willen we natuurgebieden beter onderling en met de stad verbinden, de recreatieve zonering verduidelijken en natuurinclusief bouwen. Onze maatregelen in dit kader worden beschreven en uitgewerkt in de *Biodiversiteitsagenda 2021-2025*.

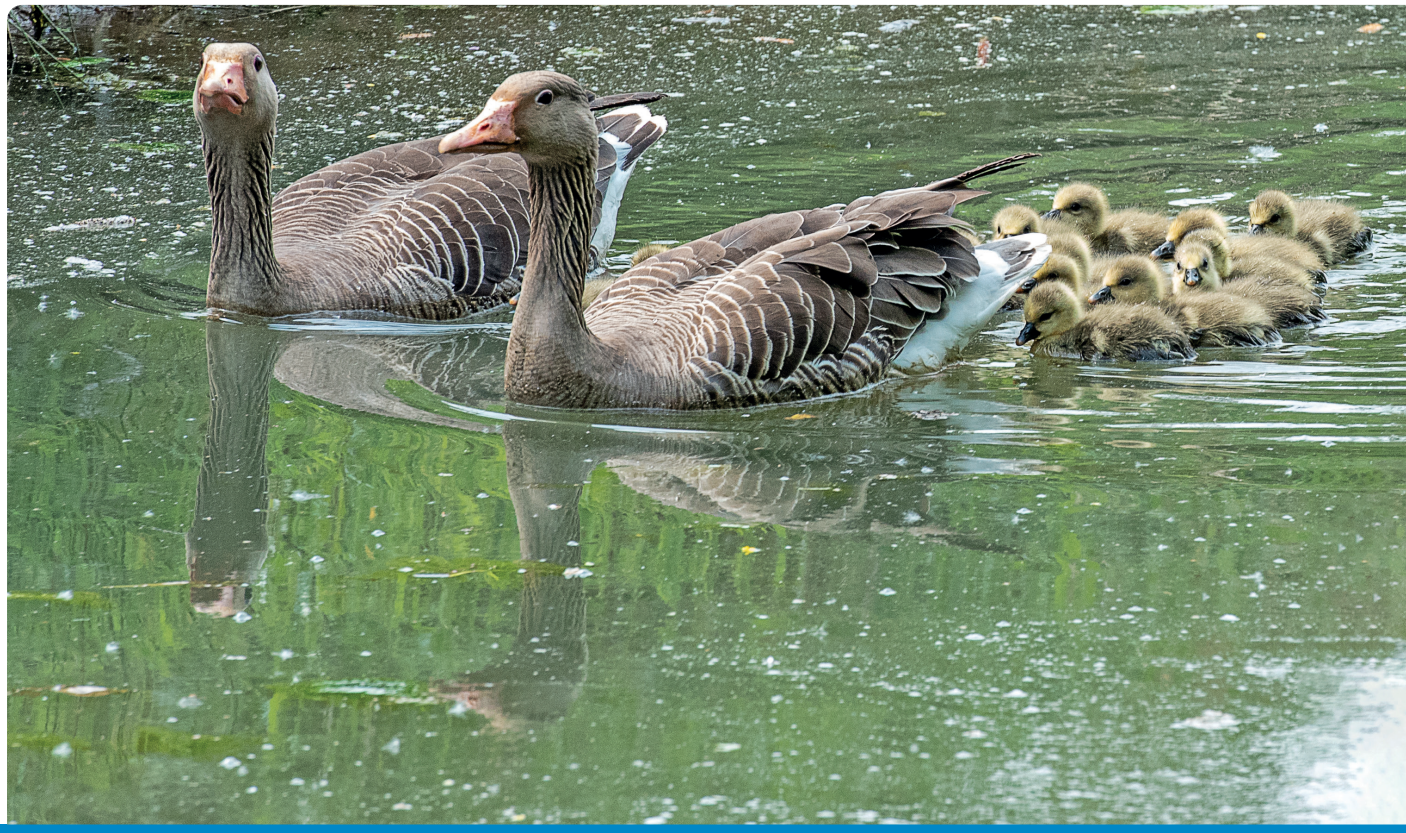
2. Op zo diervriendelijk mogelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren

Ganzen en duiven

Wat doen wij al?
Het hoge aantal in Arnhem verblijvende ganzen veroorzaakt in sommige Arnhemse wateren voedselrijker water waardoor verschillende blauwalgsoorten zich sterk kunnen vermeerderen. Sommige blauwalgsoorten kunnen stoffen afscheiden die giftig zijn voor mens en dier (huisdieren, watervogels en vissen). Waar nodig reduceren wij, in samenwerking met het waterschap, het aantal ganzen op diervriendelijke wijze door:

1. Het bemoeilijken van het broeden door rasters rond de eilanden in de Lauwersgracht en park Presikhaaf. Ganzen zijn gewend om eilanden vanaf het water te betreden. Door rasters om de eilanden te plaatsen kunnen ze dit alleen nog via de lucht en omdat deze eilanden steeds dichter begroeid raken wordt dit steeds lastiger;
2. Nestbeheer. Met uitzondering van twee eieren per nest worden de eieren gedompeld in een vloeistof waardoor ze niet uitkomen. We gaan hierbij zorgvuldig te werk en voeren de werkwijze zorgvuldig uit. Hiermee bereiken we dat er minder maar wel jongen komen zodat de ouders voor deze jongen gaan zorgen en niet direct weer met een nieuw nest beginnen.

Dit lijkt succesvol, want de aanwas van jonge ganzen op deze locaties is vrijwel tot nul gereduceerd.
Ook bij overlast van duiven doen we aan nestbeheer: we ruilen de eieren voor nep-eieren. Een aantal jaren geleden was er overlast van duiven bij een flat op het Schipholplein. Het team leefomgeving heeft er samen met bewoners en woningcorporatie Volkshuisvesting voor gezorgd dat er een duiventil is en dat deze door vrijwilligers wordt onderhouden. De overlast is met de komst van de duiventil afgenomen.

Verder is er rond de Rijkerswoerdse Plassen overlast door ganzenpoep. De Rijkerswoerdse Plassen zijn eigendom van Uit(R)waarde. Het ganzenbeheer wordt door haar uitgevoerd. In afstemming met de buurt is afgesproken dat de ganzen bejaagd worden, al gebeurt dit in de praktijk beperkt omdat het zeer vroege tijdstip waarop het jagen moet gebeuren voor geluidsoverlast zorgt in de buurt. Daarnaast wordt nestbeheer toegepast en hebben wijkbewoners toestemming gekregen lasers te gebruiken. Dit laatste project was niet succesvol omdat de bewoners het gebruik van lasers zielig vonden voor de dieren. De beheerders van de Rijkerswoerdse plassen maken de stranden ook regelmatig schoon om zo de overlast van ganzenpoep te beperken. Er wordt dus veel gedaan aan ganzenbeheer. Desondanks is het moeilijk om de ganzenpopulatie drastisch in te perken. Dit heeft onder andere te maken met de aanwas van ganzen uit het naastgelegen gebieden.

Wat gaan we extra doen?
Wij spannen ons in om samen met de andere betrokken partijen het ganzenbeheer in de regio zo diervriendelijk mogelijk te realiseren, het liefst volgens onze methode. Mocht dit niet haalbaar zijn zouden lasers kunnen worden ingezet. Doden van ganzen is laatste redmiddel.

Ratten

Wat doen wij al?
Ratten kunnen gevaar zoals kortsluiting en brand veroorzaken door het knagen aan leidingen en kabels. Bruine ratten (rioolratten) veroorzaken gevaar omdat zij de ziekte van Weil, een ernstige infectieziekte, kunnen overbrengen. Vooralsnog ligt de focus van rattenbestrijding in Arnhem op reactief/curatief handelen (het doden of wegvangen van ratten met een traditionele aanpak met chemische bestrijdingsmiddelen).

Wat gaan we extra doen?
We willen een meer preventieve aanpak. We gaan uitzoeken hoe dat het beste kan en wat dat gaat kosten.

Konijnen

Wat doen we al?
Konijnen staat op de meest recente Rode Lijst van bedreigde diersoorten. Volgens de Zoogdiervereniging zijn de populaties hazen en konijnen sinds de jaren ’50 met meer dan 60% afgenomen.
Konijnen kunnen overlast veroorzaken. Op Moscowa zou dit extra problemen kunnen geven. Zij kunnen gaten graven onder paden en grafzerken waardoor deze verzakken en op graven gelegde boeketten en beplanting aanvreten. De provincie heeft een ontheffing verleend op het verbod tot het doden van konijnen op Moscowa.

Wat gaan we extra doen?
Op dit moment is de overlast beheersbaar en wordt er geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing. Indien dit verandert kijken wij naar een diervriendelijke methode van bestrijding van overlast.

Overlast van en schade en gevaar door beschermde diersoorten

Vossen en wolven

Wat doen we al?

Dierhouders zijn verantwoordelijk voor de bescherming van hun dieren tegen roofdieren. Provincies zijn verantwoordelijk voor vergoeding van schade aan landbouwdieren door wolven. De provincie vergoedt de aanleg van wolfbestendige afrastering van landbouwdieren in het leefgebied van de wolf (Arnhem hoort daar nu nog niet bij).

Wat gaan we extra doen?

We informeren de Arnhemse dierhouders over de aanwezigheid van wolven en vossen en de risico's daarvan voor huisdieren en gehouden dieren, het voorkomen van aanvallen en mogelijkheden voor schadevergoeding door de provincie. We gaan samen met andere Gelderse gemeenten buiten het leefgebied van de wolf in gesprek met de provincie over vergoeding van preventieve maatregelen als er sprake is van regelmatig voorkomende schade door (trekkende) wolven.

Vleermuizen, bevers en marters

Wat doen wij al?

De waterkerende dijken in Arnhem worden beheerd door het waterschap. Zij nemen al diervriendelijke maatregelen om schade aan dijken te voorkomen of te herstellen. Bevers kunnen ook schade aanbrengen aan oevers, kades en bomen. Door omgevallen bomen kunnen wegversperringen ontstaan en door overstromingen schades aan de landbouw. Tot op heden ondervinden wij in Arnhem echter niet of nauwelijks overlast, schade of gevaar door bevers. Wij grijpen dus (nog) niet in.

Vooral steenmarters kunnen schade, overlast en gevaar opleveren door uitwerpselen en dode prooidieren achter te laten en kabels en leidingen kapot te knagen in huizen, schuren en auto's. Ook doden ze prooidieren, met name kippen en siervogels. Inwoners zijn verantwoordelijk voor het beschermen van hun bezittingen tegen schade, gevaar en overlast door steenmarters.

Vleermuizen leveren zelden gevaar, schade of overlast voor mensen op: zij maken geen nesten, maken zelden geluid en verspreiden geen stank. Wel is er een zeer klein risico van overdracht van vleermuis-rabiës op mensen.

Wat gaan we extra doen?

We willen inwoners met vragen of klachten over vleermuizen, bevers of (steen)marters helpen met algemene informatie op de dierenwelzijnspagina op arnhem.nl en doorverwijzing naar specialisten die kunnen adviseren.

Bijen, hommels, wespen en Europese hoornaars

Wat doen we al?

Bijen en hommels geven zelden overlast. Indien overlast wordt veroorzaakt door een nest dat zich in de openbare ruimte of aan een gemeentelijk gebouw of schoolgebouw bevindt, kunnen inwoners dit melden bij de gemeente. De gemeente zorgt dan voor passende actie. Nesten van de Aziatische hoornaar, die oorspronkelijk niet voorkomt in Nederland, moeten wel bestreden worden. Dit kan het best door een specialistisch bedrijf vanwege het steekgevaar.

Inwoners kunnen bijenzwermen melden bij een imker via de Imkersvereniging Arnhem Velp e.o. Deze komt de zwerm kosteloos ophalen. De gemeente gaat voorts zorgen voor goede informatievoorziening op het gebied van overlast door wespen, hoornaars en andere insecten. Daarbij wordt diervriendelijke overlastbestrijding bevorderd. Zo is het bijvoorbeeld vaak ook mogelijk om wespennesten te verplaatsen in plaats van te vernietigen.

3. Voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed.

Verbod op stroperij

Stroperij is strafbaar. Vissen is niet in alle wateren toegestaan. In onze stadsparken en natuurgebieden mag niet worden gevist. Nachtvissen (vissen tussen twee uur na zonsondergang en één uur voor zonsopgang) en vissen met levend aas zijn overal verboden.

Wat doen wij al?

Het is de taak van de politie en onze buitengewone opsporingsambtenaren (boa's) om toezicht te houden op stroperij. We hebben capaciteit voor handhaving en toezicht op stroperij, maar die is op dit moment te klein om effectief te zijn. We hebben niet de middelen voor extra handhaving. Hengelsport Federatie Midden Nederland houdt in de regio Midden-Nederland toezicht op het visverbod.

Wat willen wij extra doen?

We gaan een gesprek aan met andere gebiedseigenaren en de provincie over stroperij. We willen jaarlijks overleg met de hengelsportfederatie over hoe zij toezicht hebben gehouden op het visverbod.

Opvang van wilde dieren

In het wild levende dieren zoals egels, vogels en eekhoorns kunnen ziek of gewond raken, soms door menselijk handelen. Ze kunnen bijvoorbeeld vastzitten in prikkeldraad, gewond raken in het verkeer of worden vergiftigd. Wij willen deze dieren laten opvangen, verzorgen en - na herstel - weer terug laten zetten in de natuur.

Wat doen wij al?

Indien inwoners een ziek of gewond (wild) dier uit de natuur aantreffen kunnen zij dit melden bij de dierenambulance. De dieren worden opgevangen en verzorgd door Opvang Noach te Halle (egels en duiven door Dierenambulance Nijmegen). Bij gewonde of dode marters, dassen, vossen, reeën, zwijnen en herten dient de politie in kennis gesteld te worden.

Wat willen wij extra doen?

Wij willen onze inwoners via onze dierenwelzijnspagina informeren over wat te doen bij aantreffen van zwerfdieren en zieke of gewonde (wilde) dieren uit de natuur. En we willen onderzoeken of de nieuwe dierenopvang bij Doorwerth ook een rol kan spelen.

Bescherming tegen vuurwerk

Wat doen we al?

Het gebruik van consumentenvuurwerk is in Arnhem al verboden in bossen en andere natuurterreinen, en in voor het publiek toegankelijke parken indien dat gevaar, schade of overlast kan veroorzaken. Andere vuurwerkvrije zones zijn plekken met bedrijfsmatige dierenhuisvesting, zoals de stadsboerderijen, schoolterreinen en zorginstellingen, zoals ziekenhuizen en verpleeghuizen.

Wat gaan we extra doen?

Een verbod op het gebruik van vuurwerk heeft een positief effect op dierenwelzijn. We nemen dit mee in onze overwegingen bij besluiten over het gebruik van vuurwerk.

Diervriendelijke inkoop

Wat doen we al?

Wij streven bij de catering van het stadskantoor naar een zo groot mogelijk assortiment duurzaam, biologisch en verantwoord voedsel en goede vegetarische opties. Onder duurzaam wordt verstaan producten met een onafhankelijk keurmerk, afkomstig van het seizoen met een transparante herkomst, met zo min mogelijk foodmiles en milieubelasting. Onder duurzaam wordt ook verstaan de manier waarop producten worden ingekocht en verwerkt en hoe er wordt omgegaan met reststromen. Concreet betekent dit onder andere dat de focus ligt op het serveren van meer groenten, dat er geen plofkip wordt ingekocht en biologische melk, 2 ster beter leven eieren en ASC en MSC gecertificeerde vis de standaard is. De duurzaamheid wordt in aanbestedingen toegepast door onder andere gebruik te maken van de duurzaamheidscriteria die opgesteld zijn door RVO. Voor catering is gebruik gemaakt van deze criteria, waarvan ook dierenwelzijn en een gedeeltelijk vegetarisch aanbod deel uitmaken.

Wat gaan we extra doen?

We willen nog meer biologische en vegetarische opties aanbieden en gaan uitzoeken welke eisen aan dierenwelzijn wij willen gaan stellen aan de catering.

3. Financiën

Het budget voor dierenwelzijn vanaf 2021 is € 362.000 per jaar:

Budgetten dierenwelzijn 2021-2024 (x € 1.000,-)	**2021**	**2022**
Opvang zwerfdieren	165	165
Plaagdierbestrijding	85	85
Minimaregeling dierenartskosten	61	61
Uitvoeringsagenda's dierenwelzijn	51	51
Totaal	**362**	**362**

Het budget voor plaagdierbestrijding (inclusief een verhoging vanwege volume- en prijsstijgingen) wordt sinds 2020 ook meegenomen onder de budgetten voor dierenwelzijn. Het is verder inclusief het bedrag van € 110.000/jaar uit de Begroting 2021-2024, waarvan € 61.000 voor voortzetting van de vergoeding dierenartskosten minima na 2020. De overige € 51.000/jr. wordt ingezet voor de uitvoeringsagenda's dierenwelzijn. Voor 2021 en 2022 gaat het om kosten van losloopvoorzieningen voor honden, betere voorlichting over omgaan met dieren, onderzoek naar diervriendelijker populatiebeheer en eventueel opvang van gehouden dieren bij huisontruimingen en vrijheidsontneming waarbij het asiel de kosten niet kan verhalen op de eigenaar.

Tenslotte gaat de verbouwing van het dierenasiel te Velp zeer waarschijnlijk leiden tot hogere huisvestingskosten en dus tarieven. Daarvoor zal ruimte binnen de bestaande budgetten worden gezocht.

De gemeente heft geen hondenbelasting.

BIJLAGE Partners voor uitvoering

Bij de zorg voor dierenwelzijn zijn veel partijen betrokken. Een goede samenwerking tussen deze partijen is noodzakelijk om het belang van het dier te vertegenwoordigen. Zo dragen we allemaal ons steentje bij aan een verhoogd dierenwelzijn. We hebben onze groene partners een concept van deze Visie en Uitvoeringsagenda gestuurd met verzoek om reactie. Het gaat dan om het Dierentehuis Arnhem e.o. en de deelnemers aan het Groen Forum Arnhem. Hun reacties zijn waar mogelijk verwerkt.

De onderstaande partijen zijn op een of andere manier betrokken bij het dierenwelzijn in de gemeente Arnhem.

Regelgeving en handhaving
- Dierenpolitie
- Rijksoverheid
- Provincie Gelderland
- Gemeente Arnhem
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

Opvang en advies
- Dierentehuis Arnhem en omstreken
- Stichting Blijf van mijn Dier
- Stichting Zwerfkatten Nederland
- Stichting Bevordering Huisdierenwelzijn

Voorlichting en informatie
- Dierenbescherming
- Natuurcentrum Arnhem
- IVN Natuureducatie
- Zoogdiervereniging
- Vogelwerkgroep Arnhem
- Vleermuiswerkgroep Gelderland
- Arnhem Zoemt
- De Bijenstal - Imkervereniging Arnhem - Velp e.o.

Plaagdierbestrijding
- SUEZ
- Kennis- en Adviescentrum Dierplagen

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	13 november 2019
Ter bespreking van	Vaststellen Ontwerp-Meerjarenprogramma Begroting 2020-2023
Motie van	Marie José Navis - GroenLinks Mark Coenders - GroenLinks Leo de Groot - Partij voor de Dieren Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn
Nummer Zaaknummer	**19M155** 401815

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat
- de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn afloopt in 2020
- de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn in oktober 2018 geëvalueerd is,
- uit deze evaluatie een aantal aandachtspunten geformuleerd zijn,

Overwegende dat
- in de evaluatie het college aangeeft dat er aandachtspunten zijn omtrent de opvang van (wilde) dieren, dierenleed, gevonden dieren en bijtincidenten, en deze te willen onderzoeken of oppakken,
- het opstellen van een nieuwe Uitvoeringsagenda gepaard gaat met verruimde ambitie,
- deze ambitie door middel van een beleidsmatig vervolg op onderzoek of aanpak vraagt om de inzet van middelen,

Verzoekt het college

- voor de perspectiefnota met een nieuw, geactualiseerde en ambitieuze Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021/2025 te komen, en bij de perspectiefnota de middelen voor de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn expliciet toe te wijzen aan dierenwelzijn.

AANGENOMEN

19 M 155 / P.2 7K

en gaat over tot de orde van de dag

Marie José Navis - GroenLinks
Mark Coenders - GroenLinks
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem

AANGENOMEN 7K

Voor 39 *Motie "Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn" (19M155)*

Tegen 0

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Ommen		

PvdA	4	0
Greving		
van Nunen		
Bouma		
de Vries		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Burgsteden		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Bal		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Hegge		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 39

Aan de gemeenteraad

Datum	: 9 februari 2021
Zaaknummer	: 543974
Contactpersoon	: Anne Luijten
Telefoonnummer	: 026 377 5168

Onderwerp: Biodiversiteitsagenda 2021-2025

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de Biodiversiteitsagenda 2021-2025.

Inleiding
In het Coalitieakkoord 2018-2022 staat: 'Voor het bevorderen van de biodiversiteit en de leefomgeving van dieren is het belangrijk om het groen in de stad meer met elkaar te verbinden.' In de Groenvisie 2017-2035 is daarvoor reeds een beleidskader vastgesteld door de raad. Maar de Groenvisie is een plan op hoofdlijnen. De maatregelen benoemd in deze Biodiversiteitsagenda zijn een uitwerking van het thema 'Natuurvriendelijke stad': biodiversiteit in en om de stad en de natuurinclusieve stad. Het verzamelt alle acties voor biodiversiteit op één plek.

Dit is belangrijk, want de natuur is van levensbelang. Biodiversiteit (biologische diversiteit, dus de verscheidenheid aan leven in een bepaald gebied) zorgt voor evenwicht van het ecologisch systeem, waar de mens onderdeel van uitmaakt. Hierdoor hebben we zuurstof, schoon water, bevruchting van bloemen en gewassen en een vruchtbare bodem. De biodiversiteit staat echter onder druk. Uit een in 2017 gepubliceerd Nederlands-Duits onderzoek in Duitse natuurgebieden bleek dat in 27 jaar tijd maar liefst 75% van de hoeveelheid insecten verdwenen was. Ook algemene insectensoorten gaan sterk achteruit. Met de afname van insecten verdwijnen ook veel andere soorten. Hierdoor loopt de biodiversiteit gevaar. Om het ecologisch evenwicht zich te kunnen laten herstellen zijn maatregelen nodig. Daarom werken we samen met partners en inwoners aan het versterken van de biodiversiteit.

Biodiversiteitsagenda 2021-2025
Met de Biodiversiteitsagenda bundelt de gemeente Arnhem voor het eerst alle beleid en acties: wat gebeurt er al en wat is er nog nodig? Waar willen we naartoe en hoe gaan we dat concreet aanpakken? Biodiversiteit krijgt zo een steviger positie in ons beleid. Op deze manier willen we de biodiversiteit herstellen, behouden en vergroten. De voortgang van de maatregelen benoemd in het plan wordt jaarlijks aan de gemeenteraad gerapporteerd.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Consequenties

Het opstellen van deze Biodiversiteitsagenda geeft een praktische invulling aan de ambities uit de Groenvisie. Door jaarlijks te evalueren kan bijgestuurd worden waar nodig.

Communicatie

De volgende externe partijen hebben de mogelijkheid gehad input te leveren:

- Groenforum (de Arnhemse afdelingen van KNNV, NIVON, IVN, Bezoekerscentrum Molenplaats, Vleermuiswerkgroep Gelderland, Imkersvereniging Arnhem Velp e.o., Gelderse Natuur en Milieufederatie, Stichting Ecovrede, Netwerk Groen Arnhem, Stichting Samenwerkende Volkstuinen Arnhem en Vogelwerkgroep Arnhem e.o.);
- Groei & Bloei Arnhem, Milieudefensie Arnhem, Vereniging Vrienden van Meinerswijk, Vereniging Vrienden van Sonsbeek en Bloei! in Arnhem;
- Waterschap Rijn en IJssel en Waterschap Rivierenland;
- Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Geldersch Landschap & Kasteelen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena A. Marcouch

Bijlage
– Biodiversiteitsagenda 2021-2025

Ruimte Voor Biodiversiteit

Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021–2025

Gemeente Arnhem

Inhoud

VOORWOORD 4

1. INLEIDING 5

2. WAAR STAAN WE NU? 7

3. WAAR WILLEN WE NAARTOE? 10

4. WAT DOEN WE AL? 13

5. WAT GAAN WE EXTRA DOEN? 21

6. UITVOERINGSAGENDA 2021–2025 29

BEGRIPPENLIJST 31

NOTEN 32

BIJLAGE A DOELSOORTEN 33

BIJLAGE B EXTENSIEF MAAIBEHEER 34

BIJLAGE C ARNHEM EN DE WOLF 35

BIJLAGE D UITVOERINGSPARTNERS IN DE STAD 36

COLOFON 39

Wat is biodiversiteit?

Biodiversiteit draait om de verscheidenheid aan leven in een bepaald gebied (of op de aarde als geheel). Het gaat dan om micro-organismen, planten en dieren en de ecosystemen waar ze deel van uitmaken. Bij het bevorderen van biodiversiteit streven we dus zowel naar **(1) een zo groot mogelijke soortenrijkdom** als naar **(2) gezonde ecosystemen**. Tot slot richten we ons soms ook op **(3) het behoud van (het leefgebied van) specifieke soorten.** Dan gaat het bijvoorbeeld om soorten die op het punt staan om uit te sterven.

Vrolijke kleuren voor bewoners, voedsel voor insecten en beschutting voor kleine dieren dankzij minder maaien bij Kinderkamp Presikhaaf © Vivienne van Sante (Gem. Arnhem)

Afbeelding voorzijde: Een bijenveldje aangelegd door bewoners in de Albert Neuhuysstraat in Hoogkamp © Vivienne van Sante (Gem. Arnhem)

Voorwoord

Biodiversiteit is een thema dat mij persoonlijk bijzonder aan het hart gaat. Een thema dat bovendien verweven is met veel vraagstukken waar we als maatschappij voor staan. Denk maar aan klimaatverandering, of aan de gewenste vergroening van onze stad zoals die is vastgelegd in het Arnhemse bomenbeleid. Daarmee is biodiversiteit een thema dat vraagt om actie en maatregelen. Geen grootse vergezichten dus. Maar een concrete agenda, waarin staat wat onze doelen zijn en hoe we die willen bereiken.

Niet voor niets hebben we in onze Groenvisie het thema biodiversiteit een prominente plek gegeven. En wie A zegt, moet ook B doen. Er gebeurt al best een hoop op dit gebied. Zo is Arnhem sinds 2019 officieel een bijvriendelijke gemeente. Dat wil zeggen dat we in ons beheer van de openbare ruimte rekening houden met de bij. Zo laten we bepaalde planten en struiken expres staan of planten we ze aan zodat bijen in onze gemeente het hele jaar door voedsel kunnen vinden. En daar profiteren andere insecten ook van!

Daarnaast hanteren we een natuurvriendelijk maaibeleid. Dat betekent dat op sommige plekken gazon of groenstroken niet of nauwelijks gemaaid worden. Dat roept soms vragen op bij onze Arnhemmers. Die zien dan halfgemaaide groenstroken en vragen zich af of de machinist van de maaimachine wellicht niet goed uitgeslapen was. Niets is minder waar, het is juist heel doordacht.

Een ander mooi voorbeeld was de actie #groenerzuid waarbij we in alle wijken in Arnhem-Zuid op willekeurige plekken tasjes achterlieten met plantjes die Arnhemmers in hun directe omgeving konden planten. Op die manier kon iedere Arnhemmer heel eenvoudig bijdragen aan een groener en tegelijkertijd biodiverser Arnhem.

Ben je ook benieuwd wat we de komende periode van plan zijn op het gebied van biodiversiteit? Lees dan dit plan door en laat je vooral ook inspireren. Heb je zelf nog goede of nieuwe ideeën? Schroom niet en neem contact op met ons.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Groen & Openbare Ruimte

1. Inleiding

De berging van regenwater door vegetatie en een gezonde bodem zorgt voor demping van de pieken en dalen in de waterafvoer. Zo worden overstromingen en waterschade voorkomen. © Serrie Photography

Het vergroten van de biodiversiteit hebben we opgenomen als speerpunt in de *Groenvisie 2017–2035* onder het thema 'Natuurvriendelijke stad'. Deze *Biodiversiteitsagenda* werkt dit thema verder uit. De acties en maatregelen benoemd in deze agenda zijn dus een uitvoering van bestaand beleid en bestaande financiële ruimte. Het beschrijft wat we al doen en wat we tussen nu en 2025 nog extra gaan doen om de gestelde doelen in de Groenvisie rond biodiversiteit te behalen. We zullen het college en de gemeenteraad jaarlijks over de voortgang van deze maatregelen informeren. Dit doen we via de *Uitvoeringsagenda Groenvisie* (inclusief de besteding van het Groenfonds).

Biodiversiteit is van levensbelang

De achteruitgang in biodiversiteit behoort, samen met klimaatverandering, tot de grootste problemen van onze tijd. Zo gaat de hoeveelheid insecten al tientallen jaren enorm achteruit. Het tekort aan insecten werkt door tot bovenin de voedselketen. Ook onze Arnhemse 'Big Five' (Wolf, Edelhert, Das, Slechtvalk en Bever) is uiteindelijk afhankelijk van een gezonde bodem met een rijk bodemleven en voldoende planten en insecten om te overleven.

Omdat dieren en planten sterk in aantallen en verscheidenheid afnemen, kunnen bovendien veel ecosystemen hun functies niet meer goed vervullen. Dit heeft grote gevolgen, ook voor de mens. Deze ecosystemen zorgen namelijk voor een vruchtbare bodem om gewassen op te kweken, waterberging bij heftige buien en het onderdrukken van plagen. En de natuur doet nog veel meer! Zo beschermen planten ons tegen de verdere opwarming van de aarde door CO_2 op te nemen. En planten gaan hitte en droogte tegen en filteren fijnstof uit de lucht. De natuur draagt ook bij aan de gezondheid van onze inwoners, zowel mentaal als fysiek. Onderzoek na onderzoek toont aan dat mensen in een groene omgeving meer bewegen, meer sociale contacten hebben, minder vaak ziek zijn, minder stress hebben en meer geluk ervaren. Biodiversiteit vormt dus de basis voor ons bestaan.

Samen naar meer biodiversiteit in Arnhem

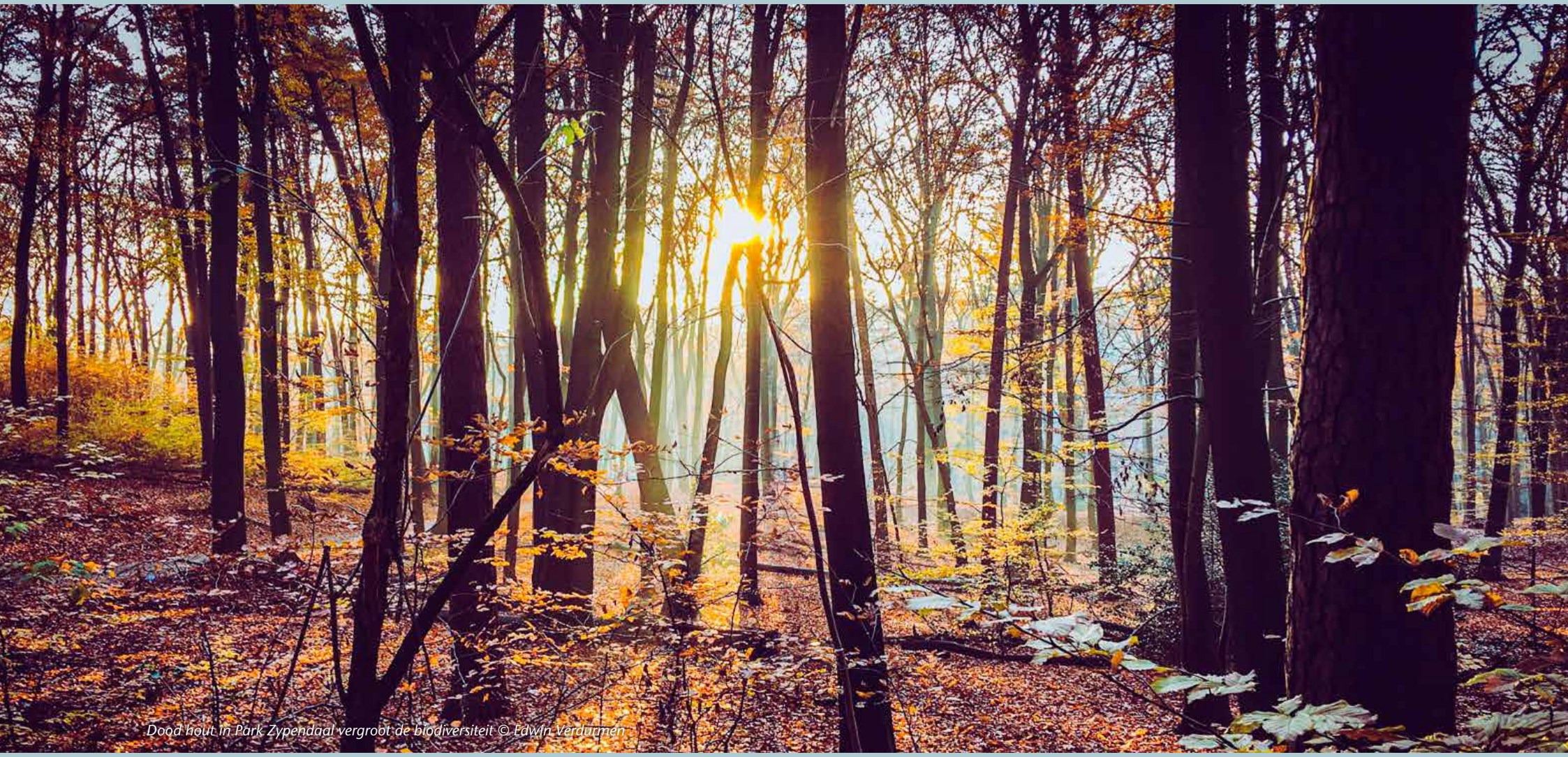
Juist in Arnhem liggen enorme kansen voor het realiseren van een grote biodiversiteit. Enerzijds hebben we een uitstekende groene fysieke structuur. Zo hebben we zeer gevarieerde natuur met bijzondere hoogteverschillen en een diverse bodemopbouw: van de hoge zandgronden op de Arnhemse Veluwe tot leem op de stuwwal en klei in de polder en het uiterwaardengebied. Vanuit die plekken kan flora en fauna via de vele parken en groene verbindingen zoals bomenrijen tot diep in de stad komen. Een groot deel van onze natuur is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en het Europese Natura 2000-gebied. We voelen een grote verantwoordelijkheid om die biodiversiteit zo goed mogelijk te beschermen.

Anderzijds hebben we vele groene partners die zich inzetten voor het verder vergroenen van Arnhem, van bewoners(initiatieven) en stichtingen tot kennisinstellingen en kleine en grotere ondernemingen (zie Bijlage D). Met deze groene partners hebben we al veel bereikt. Dit heeft geresulteerd in verschillende onderscheidingen en certificaten. Zo certificeerde Skal ons al in de jaren '90 voor het beheer van onze gemeentelijke bossen, parken en hooilanden en het beheer door middel van extensieve begrazing (runderen en paarden) in de uiterwaarden. En in 1995 kregen we als eerste gemeente in Nederland het internationale FSC keurmerk, de hoogst denkbare vorm van erkenning voor goed bosbeheer. Arnhem verdiende in 2008 ook de titel Groenste Stad van Nederland en een jaar later Groenste Stad van Europa. En Arnhem kreeg van de organisatie 'Nederland Zoemt' het certificaat Bijvriendelijke Gemeente (2019). Toch blijft de biodiversiteit in Arnhem onder druk staan. We gaan daarom nog meer doen om de biodiversiteit in en om de stad te versterken.

De volgende partners hebben geholpen bij de totstandkoming van deze Biodiversiteitsagenda. Ze hebben dat gedaan via (de mogelijkheid tot) deelname aan interviews waarin ze konden aangeven wat er volgens hen in Arnhem nog extra moet gebeuren om de biodiversiteit te herstellen, behouden en vergroten. En ze hebben de Biodiversiteitsagenda als concept ontvangen ter kennisgeving en de mogelijkheid gehad om daar feedback op te leveren:

- Groenforum (de Arnhemse afdelingen van KNNV, NIVON, IVN, Bezoekerscentrum Molenplaats, Vleermuiswerkgroep Gelderland, Imkersvereniging Arnhem Velp e.o., Gelderse Natuur en Milieufederatie, Stichting Ecovrede, Netwerk Groen Arnhem, Stichting Samenwerkende Volkstuinen Arnhem en Vogelwerkgroep Arnhem e.o.);
- Groei & Bloei Arnhem, Milieudefensie Arnhem, Vereniging Vrienden van Meinerswijk, Vereniging Vrienden van Sonsbeek en Bloei! in Arnhem;
- Waterschap Rijn en IJssel en Waterschap Rivierenland;
- Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Geldersch Landschap & Kasteelen.

2. Waar staan we nu?

Dood hout in Park Zypendaal vergroot de biodiversiteit © Edwin Verdurmen

Ons beleid is om de grote rijkdom aan soorten in onze gemeente in stand houden en gezonde ecosystemen te creëren. We richten ons dus niet alleen op het beschermen van bedreigde soorten. Hoewel we tot nu toe niet structureel monitorden, waardoor een nulmeting van de biodiversiteit in de Gemeente Arnhem ontbreekt, kunnen we op basis van waarnemingen wel een beeld schetsen van de huidige biodiversiteit.

Data geregistreerd via waarneming.nl geven een positief beeld; Arnhem behoort tot de 10 gemeenten in Nederland met de hoogste biodiversiteit, met in 2020 maar liefst 4061 verschillende geregistreerde soorten (plek 7). Toch zegt dat niet alles. De Arnhemse natuur blijkt in haar huidige conditie voor lang niet alle soorten die die hier mogelijk zouden kunnen voorkomen geschikt. Een gebied is namelijk pas geschikt voor een soort wanneer er aan de 4 V's van Voedsel, Veiligheid, Voortplanting & Verplaatsing wordt voldaan. Door verschillende bedreigingen zijn deze vier factoren steeds minder aanwezig. Naast de achteruitgang van het bodemleven (door verdroging, vermesting, verzuring en verarming van de bodem) vormen versnippering van leefgebieden, een te hoge recreatiedruk en invasieve exoten een gevaar. Ook klimaatverandering is in toenemende mate een bedreiging.

Polder- en Rivierengebied

Onze uiterwaarden zijn centraal gelegen tussen de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken. Met haar ooibossen, moeras, grasland en open water herbergt het gebied een rijke flora en fauna; er zijn 1620 soorten geteld, waaronder bijna 200 vogelsoorten (waaronder 54 Rode Lijst-soorten), meer dan 20 zoogdiersoorten en 600 plantensoorten. Tot de aanwezige zoogdiersoorten behoren maar liefst 7 soorten vleermuizen. Ook de Haas en het Konijn komen verspreid over het gebied voor. Zij staan sinds kort op de Rode Lijst in de categorie 'Gevoelig'[1]. En er leven verschillende soorten marters, zoals de Hermelijn (Rode Lijst, Kwetsbaar) en Bunzing (Kwetsbaar).

In het gebied zijn verschillende ecotopen aanwezig met elk hun eigen typische vogelsoorten. Door de verandering in de grootte van deze ecotopen, veroorzaakt door successie en begrazing, zijn sommige vogels in steeds kleiner wordende aantallen (Kleine Karekiet) of helemaal niet meer aanwezig (Kwartelkoning, Bedreigd). Ook de Steenuil (Kwetsbaar) lijkt verdwenen uit het gebied.
De Rietzanger is een vogeltje dat in de jaren '60 nog algemeen voorkwam in Arnhem maar sindsdien een zeer negatieve trend volgt. Andere soorten nemen juist toe. Er zijn bijvoorbeeld relatief veel soorten holenbroeders aangetroffen, zoals Spechten. Ook de IJsvogel komt voor. In onze uiterwaarden komen op dit moment geen inheemse reptielen voor, al biedt het gebied perspectief voor de Ringslang (Kwetsbaar), een typische doelsoort van riviernatuur. Qua amfibieën komen mogelijk zeer lage (zorgwekkende) aantallen van de Rugstreeppad (Gevoelig) voor.

De Bever, die in 1994 stroomopwaarts is uitgezet, heeft een heuse comeback gemaakt. Het dier heeft zich hier sinds 2006 gevestigd en neemt sindsdien toe in aantallen. Door heel het waterrijke gebied zijn sporen van de bever aangetroffen. En dat is goed nieuws, want de bever is een echte sleutelsoort: door zijn aanwezigheid en gedrag faciliteert hij het voorkomen van een grote groep andere dier- en plantensoorten in het gebied. Het is nu wachten op andere typische soorten, zoals de Otter en de Waterspitsmuis (Kwetsbaar).

Arnhemse Veluwe

De bodem op de Arnhemse Veluwe is flink uit balans, wat consequenties heeft voor alles wat er in en op die bodem leeft. Een gezonde bodem is namelijk een vereiste voor een goed functionerend en weerbaar, oftewel veerkrachtig bos.
De slechte staat van de bodem en daarmee de teruggang in biodiversiteit wordt veroorzaakt door de veel te hoge stikstofdepositie die neerdaalt op het gebied. Hierdoor staat vooral op de droge zandgronden de natuur onder druk. Veel vlindersoorten die afhankelijk zijn van stikstofarme milieus, zoals karakteristieke vlinders van de heide, gaan achteruit. Net zoals vogels die afhankelijk zijn van een hoge kwaliteit van het bodemleven. Een andere oorzaak van het verlies in biodiversiteit is de te grote begrazingsdruk van wild (Edelhert, Ree en Wild Zwijn), waardoor verjonging van bossen minder op gang komt dan gewenst. Daarnaast gaan sommige soorten achteruit door versnippering van leefgebieden en door recreatief gebruik. Dit alles maakt onze bossen kwetsbaar voor bijvoorbeeld klimaatverandering, dat het al ongezonde bos het laatste zetje kan geven. In de extreem droge zomers van 2017–2020 is bijvoorbeeld veel sterfte opgetreden van Fijnspar en Lariks. Ook Douglas, Beuk en Eik hebben het zwaar.

Op de Arnhemse Veluwe bevinden zich ook verschillende intensieve landbouwgronden. Door het monotone gebruik ervan en het gebrek aan landschapselementen hebben weide- (zoals Grutto, Tureluur en Veldleeuwerik) en akkervogels (Patrijs) het moeilijk (allen op de Rode Lijst). Weidevogels hebben bloem- en kruidenrijke graslanden nodig en de patrijs variatie in het landschap. Ook de kleine marters en de tot voor kort 'algemene soorten' als Konijn en Haas gaan hierdoor achteruit. Net als de Sleedoornpage (Bedreigd): gelukkig komt deze vrij zeldzame vlinder ook op andere plekken voor dan op onze landbouwgronden, zoals op Hoogte 80 en in Arnhem-Zuid.

Er zijn ook mooie ontwikkelingen. Zo heeft in 2020 de Wolf, een echte topper in de voedselpiramide, zich gevestigd op de Arnhemse Veluwe. Het ecosysteem is hierdoor versterkt omdat groot wild er nu een natuurlijke predator bij heeft. Positief is ook het ouder worden van het bos, waardoor bijvoorbeeld het aantal boomholtes en het aandeel dood hout toeneemt. Dit is goed voor bosvogels, zoals diverse spechten, en vleermuizen.

Stedelijk gebied

Veel dier- en plantsoorten zijn tegenwoordig afhankelijk van de stedelijke omgeving. Geschikte elementen in het buitengebied, zoals heggen en houtwallen, zijn namelijk grotendeels verdwenen. Daarnaast voelen heel wat soorten zich van oorsprong thuis in de stad door de aanwezigheid van tuinen, parken, bermen, sloten en slootkanten. Maar vogels als de Gierzwaluw, Huiszwaluw (Gevoelig), Huismus (Gevoelig) en Zwarte Roodstaart en vleermuizen als de Gewone Dwergvleermuis en Laatvlieger (Kwetsbaar) hebben het moeilijk omdat er weinig verblijfsplekken over zijn in huizen en omdat de Arnhemse tuinen verstenen.

Met de Slechtvalk gaat het juist uitstekend. Arnhem is uniek in Nederland in zijn ‘slechtvalkendichtheid’: binnen een cirkel van 4 kilometer bevinden zich maar liefst vier broedparen. Dit is mede te danken aan het zorgvuldig plaatsen van broedkasten op favoriete plekken. Maar ook helemaal aan de onderkant van de voedselketen zijn er dankzij actieve beheermaatregelen mooie ontwikkelingen. Volgens NLAdviseurs, dat in 2019 en 2020 de biodiversiteit in de Arnhemse bermen onderzocht, werpt ‘de duidelijke ecologische aanpak die wordt gebruikt om het beheer af te stemmen…zijn vruchten af’ in Arnhem (p. 10).[2] Dit resulteert bijvoorbeeld in meer Vlinders en Bijen.

3. Waar willen we naartoe?

Park Sonsbeek

Het doel van de acties en maatregelen in deze Biodiversiteitsagenda is het herstellen, behouden en versterken van de biodiversiteit in de gemeente Arnhem.

We willen de huidige biodiversiteit in ieder geval behouden en liefst vergroten om een verdere achteruitgang van soorten en ecosystemen te voorkomen. Daarnaast willen we op plekken waar de biodiversiteit de afgelopen jaren erg achteruit gegaan is, die biodiversiteit herstellen tot een gezond niveau. We richten ons daarbij op wat er al is, maar we hebben ook oog voor nieuwe ontwikkelingen. Dit is extra belangrijk omdat de verwachting is dat Arnhem de komende jaren nog flink zal groeien, wat extra druk zal geven op de bestaande biodiversiteit. Arnhem is een 'Global Goals Gemeente'.

Zie voor een overzicht van de 'Global Goals' volgende pagina.

Deze Biodiversiteitsagenda beschrijft de acties die we gaan nemen in de komende jaren om een stap dichterbij bovenstaande visie te komen. Op basis van de resultaten van ons monitoringsonderzoek kan vervolgens in 2025 een nieuw plan opgesteld worden.

De Biodiversiteitsagenda zal meegenomen worden in de totstandkoming van de Omgevingsvisie van Arnhem.

Groente Gilde Geitenkamp © Arnhem Klimaatbestendig

Door bewoners aangelegd groen in het Spijkerkwartier © Matthijs Kop

Onze visie voor 2030 sluit nauw aan bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, een set van 17 'Global Goals' op economisch, sociaal en ecologisch vlak die in 2030 behaald moeten zijn:

Doel	Acties
Doel 15, Leven op het Land	***Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe*** • Dankzij structurele monitoring weten we hoe het ervoor staat met de biodiversiteit in Arnhem; • De biodiversiteit in onze natuurgebieden is vergroot; • De natuurgebieden zijn beter verbonden met de stad; • Invasieve exoten zijn teruggedrongen tot een beheermatig niveau; • Minder verzuring, vermesting en verdroging van de bodem doordat bodemvormende processen weer in gang zijn gebracht; • We zijn aangesloten bij de twee belangrijke coalities die in Nederland actief zijn op Doel 15: Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en de Nationale Actieagenda Biodiversiteit.
Doel 3, Goede Gezondheid en Welzijn	***Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden*** • Het vergroten van de biodiversiteit draagt bij aan een betere gezondheid van Arnhemmers doordat het leidt tot meer beweging, meer sociale contacten, minder ziekte, minder stress en meer geluk.
Doel 4, Kwaliteitsonderwijs	***Bevorder levenslang leren voor iedereen*** • Arnhemmers zijn zich bewust van het belang van biodiversiteit en handelen ernaar, daarbij gestimuleerd door de gemeente en groene partners in de stad.
Doel 11, Duurzame Steden en Gemeenschappen	***Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam*** • Natuurinclusief bouwen is de norm.
Doel 12, Verantwoorde consumptie en productie	***Verzeker duurzame consumptie-, en productiepatronen*** • Duurzame voedselproductie in de vorm van natuurinclusieve landbouw en veeteelt; • Samen optrekken met opgaven rond circulariteit; zoals opzetten circulair boombeheer.
Doel 13, Klimaatactie	***Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden*** • Samen optrekken met opgaven rond klimaatadaptatie; zoals 10% minder verharding, verminderen hitte- en wateroverlast.
Doel 14, Leven in het Water	***Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en de maritieme hulpbronnen*** • Verbeteren van de waterkwaliteit.
Doel 17, Partnerschap om de doelen te bereiken	***Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling*** • We geven ruimte aan aanvullende, creatieve ideeën op deze Biodiversiteitsagenda vanuit bewoners(initiatieven), groene non-profit organisaties, (boeren)bedrijven, kennisinstellingen, ondernemingen, musea en opleidingen in en rond Arnhem, en regionale partners. We hebben iedereen nodig om het tij te keren.

4. Wat doen we al?

Bewonersinitiatief aan de Klingelbeekseweg © Vivienne van Sante (Gem. Arnhem)

In dit hoofdstuk staat kort beschreven wat we nu al doen om de biodiversiteit in onze gemeente te herstellen, behouden en vergroten. Eerst lichten we een aantal gebruiken en principes toe die we gemeentebreed toepassen. Daarna zoomen we in op de maatregelen die we nemen om de biodiversiteit in onze natuurgebieden te vergroten en vervolgens op het stedelijk gebied.

Biodiversiteit in de Gemeente Arnhem: algemeen gehanteerde principes

Flora en fauna waarnemingen

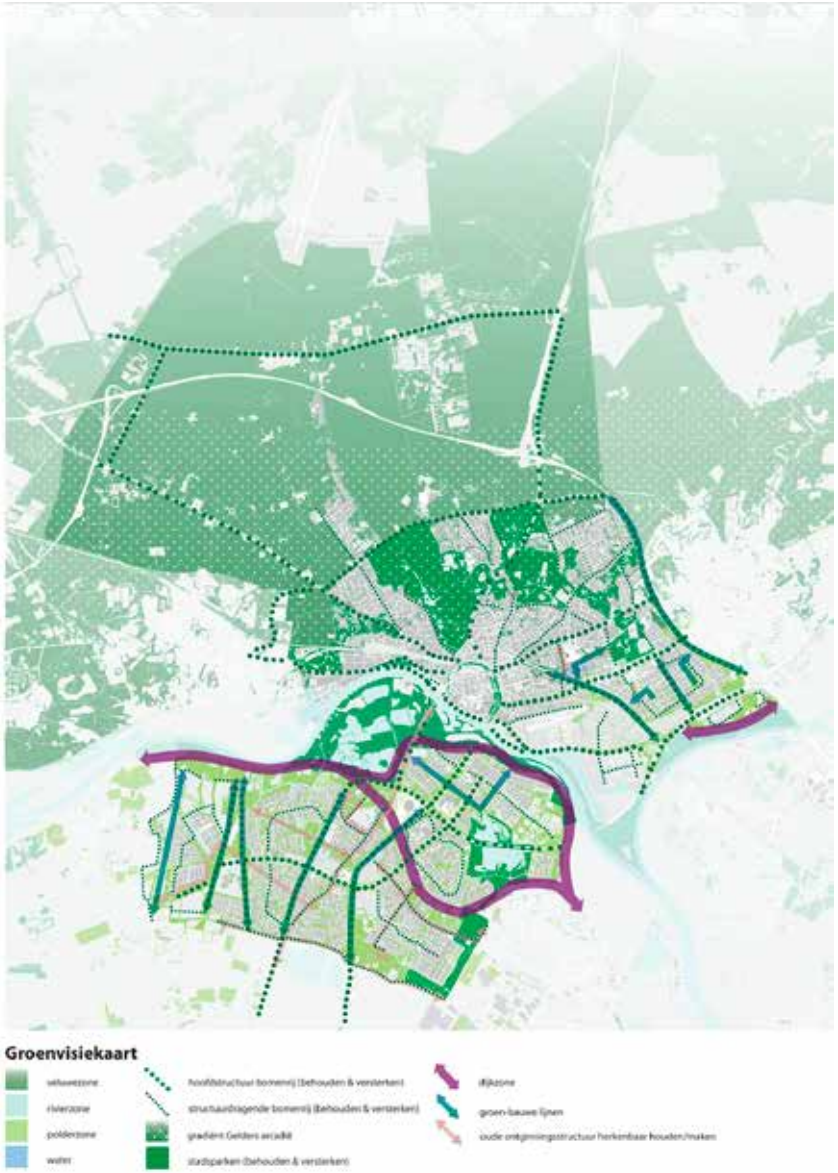
We hebben een abonnement op de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF). Hierin zijn waarnemingen van meer dan 100 databases gebundeld. Bijvoorbeeld van allerlei vrijwilligersgroepen in Arnhem, zoals de Vogelwerkgroep Arnhem e.o. en de KNNV Arnhem. Deze data gebruiken we bij advisering naar beheer en bij projecten. En ook richting bestuur.

Groene en blauwe verbindingen

Onze parken zijn via groene corridors (groene lanen, bosrijke woongebieden, bloemstroken) verbonden met elkaar en met het buitengebied. Deze groenstructuren (zie rechts) zorgen ervoor dat de natuur vanuit onze natuurgebieden tot diep in de stad kan komen. De verbindingen tussen het buitengebied en de parken zijn van belang voor bijvoorbeeld Das, Ree, Vleermuis, Groene en Zwarte Specht en IJsvogel. Verder zijn de parken een uitvalsbasis van de natuur in de stad. Via de parken komen meerdere vleermuis- en vogelsoorten, amfibieën en kleine zoogdieren tot diep in de stad voor. Een belangrijke rol spelen ook de natte en droge ecologische verbindingszones in Schuytgraaf en de natte ecologische verbindingszone in Presikhaaf. Maar ook de dijken en de groenlijnen in Elderveld en De Laar fungeren als verbindingszones.

Ook het bovengronds halen van de Sint Jansbeek, een project dat in 2017 werd afgerond, draagt bij aan het versterken van de verbindingen en daarmee aan de biodiversiteit. Deze sprengenbeek loopt vanaf de rand van de Veluwe (de bron ligt in Park Zypendaal), door Park Sonsbeek naar de stad en vervolgens naar de Rijn. Langs een deel van de beek ligt een beplantingsstrook met waterplanten en ter hoogte van de Eusebiuskerk is de noordelijke kademuur beplant met varens. Onder de bruggen zitten nestkastjes voor de Grote Gele Kwikstaart en speciaal voor eenden zijn er trappetjes in de kademuren gemetseld.

Specifiek voor amfibieën hebben we ongeveer dertig poelen aangelegd in en bij woonwijken en natuurgebieden. Eens in de vijf tot tien jaar wordt groot onderhoud gepleegd om te voorkomen dat ze dichtslibben. En onder de Erasmussingel bij stadsboerderij de Korenmaat in Arnhem-Zuid ligt een amfibieëntunnel zodat amfibieën en kleine zoogdieren veilig naar de andere kant van de weg kunnen.

Gebruik van inheems plantmateriaal ter bevordering van inheemse diersoorten

Ons uitgangspunt is om, in ieder geval in onze grote groenstructuren, inheemse vegetatie te gebruiken die is afgestemd op de grondsoort en het waterhuishouden. Het liefst kiezen we hierbij voor een combinatie van streekeigen bomen, struiken en kruiden die afwisselend bloeien en dienen als goede nectar- en stuifmeelbron voor insecten of voedselbron voor vogels. Een uitzondering op dit principe vormen bijvoorbeeld een aantal parken. Vanwege de cultuurhistorische achtergrond is daar een grotere soortenrijkdom aangeplant met ook niet-inheemse beplanting. We onderzoeken voortdurend in hoeverre het mogelijk is om ook buiten onze grote groenstructuren meer inheems plantmateriaal te gebruiken. Bijvoorbeeld in de bloem- en plantenbakken in de stad. En bij de aanplant van bomen. Ook stimuleren we bewoners om bloemenweides aan te leggen in hun tuin en buurt en daarbij inheemse mengsels te gebruiken. Buiten de wijken kijken we eerst naar de mogelijkheden om het maaibeheer te extensiveren voordat we besluiten tot inzaaien- of planten. Dit kan genoeg zijn om de nog aanwezige bloemrijke vegetatie – en de lokale insectengemeenschappen die zijn aangepast aan deze streekeigen flora – te herstellen.

Verbeteren van de waterkwaliteit

Samen met de waterschappen werken we aan het verbeteren van de waterkwaliteit in Arnhem, waardoor de biodiversiteit wordt vergroot. Veel planten en dieren zijn namelijk afhankelijk van schoon water in hun levenscyclus. En het zorgt ervoor dat de ecosysteemdiensten van zoet water, zoals natuurlijke waterzuivering, niet te veel onder druk komen te staan. Een voorbeeld is het ganzenbeheer dat we gezamenlijk met Waterschap Rijn en IJssel sinds 2017 hebben opgepakt, waardoor er minder uitwerpselen in het water komen en er minder blauwalg ontstaat.

Verminderen van lichthinder

Door overmatige verlichting staan nachtvlindersoorten onder druk en raken jaarlijks miljoenen trekvogels gedesoriënteerd. Daarom beschermen we de donkerte zo goed mogelijk. Waar mogelijk beperken we de verlichting. We verlichten alleen de wegen en fietspaden die zorgen dat je veilig thuis kunt komen. Recreatieve routes en de meeste parken vallen daar niet onder. In de praktijk betekent dit: hoe meer naar het buitengebied, hoe minder licht. Daarom zijn bijvoorbeeld zelfs grote wegen zoals de Amsterdamseweg grotendeels niet verlicht. En op de Huissensedijk maken we gebruik van dynamische verlichting: op het moment dat er geen beweging is van fietsers, voetgangers of auto's geven deze lantaarnpalen slechts 30% verlichting, pas bij beweging wordt dat meer.

Natuur in de stad: een reiger op zoek naar vis en een kademuur beplant met muurplanten bij de Sint-Jansbeek © Harriet Wansink, Vivienne van Sante (Gem. Arnhem)

Extensief maaibeheer

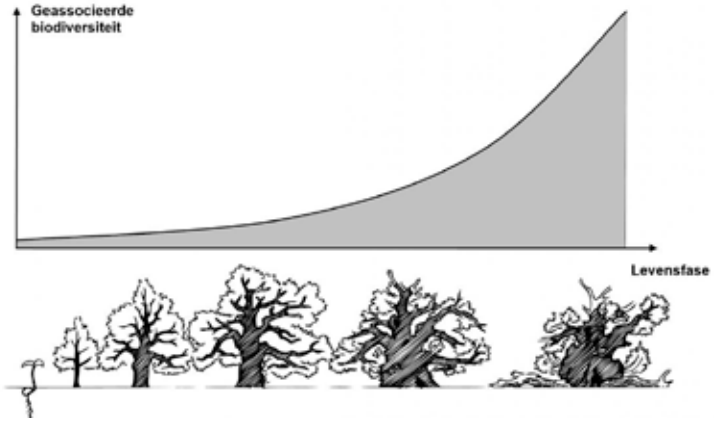
Sinds begin jaren ‘90 zijn we steeds meer extensief gaan maaien. Dat betekent minder vaak maaien, daarbij ongeveer 25 procent laten overstaan en het gemaaide gras na enkele dagen afvoeren (zie Bijlage B). Extensief (of ecologisch) maaien werkt twee kanten op in de voedselketen: van onderaf zorgt het voor een gezondere bodem met meer variatie, meer bloemen, meer insecten en meer vogels. Bovenin de voedselketen is het belang ook duidelijk. Zo jagen de Slechtvalken op de Eusebiustoren op vogels, die weer insecten eten, die weer op bloemen en planten afkomen. En die bloemen zijn er omdat wij extensief maaien. In 2012 maaiden we een oppervlakte van 310 voetbalvelden extensief, anno 2020 is dat gegroeid naar 365 voetbalvelden: ongeveer de helft van al het gras. De overige gebieden, zoals gras bestemd voor recreatie (honden uitlaten, voetbalveldjes, etc.) maaien we maximaal 16 keer per jaar.

Hierbij is het ook belangrijk om onze keuzes uit te leggen aan bewoners. Zo konden inwoners in 2019 en 2020 mee op pad met het veldonderzoek van NLAdviseurs naar de verbetering van de biodiversiteit in onze bermen en zijn we in 2020 begonnen met een serie video’s waarin we ons maaibeheer uitleggen. Inwoners die draagvlak hebben gevonden bij hun medebuurtbewoners kunnen ook zelf suggesties bij ons indienen voor locaties met meer extensief maaibeheer.

Niet alle grond in Arnhem is van de gemeente. We houden daarom zo goed mogelijk contact met andere terreinbeheerders om ze te stimuleren de biodiversiteit voorop te stellen bij keuzes in hun maaibeheer. Zo hebben we jaarlijks afstemming met Waterschap Rijn en IJssel over hoe en wanneer beheer en onderhoud van de openbare ruimte rond beken en sloten in Arnhem-Noord plaatsvindt. Sinds 2019 houdt dit waterschap daarbij nog meer rekening met natuurontwikkeling en het verbeteren van de biodiversiteit. Begroeiing blijft langer staan waar het kan, tot ruim na het broedseizoen. En als er gemaaid wordt, wordt bijna altijd slechts één kant van de oever gemaaid.

Het beschermen van onze oude bomen

Bomen zijn onderdeel van de biodiversiteit en tegelijkertijd ondersteunen ze de biodiversiteit. Ze bieden namelijk voedsel, leefruimte, bescherming en nestgelegenheid aan insecten, vogels en kleine zoogdieren. Vooral oudere bomen – vanaf een diameter van 50 centimeter – zijn vanuit het oogpunt van biodiversiteit interessant (zie figuur). Deze bomen zijn net volwassen aan het worden en beginnen vanaf deze leeftijd veel bij te dragen aan de biodiversiteit. We beschermen deze bomen via het *Bomenplan* (2020). Daarin is bijvoorbeeld afgesproken dat we extra bomen gaan aanplanten, die bovendien de ruimte krijgen om groot en oud te worden. Ook streven we naar 10% staand en liggend dood hout in het bos. In projecten gaan we zorgvuldiger dan vroeger om met de bomen die er al staan, bijvoorbeeld door boominclusief te ontwerpen.

Plagen tegengaan via versterken natuurlijke vijanden

Als de biodiversiteit omlaag gaat, gaat de kans op plagen omhoog. Aan de ene kant hebben we in Arnhem last van invasieve exoten. Aan de andere kant van de eikenprocessierups. Via een serie aan maatregelen proberen we hier iets aan te doen. We streven naar het constant houden of verminderen van het oppervlak met invasieve exoten. Dit gaat in overleg met de provincie, die verantwoordelijk is voor de bestrijding ervan. In de rivieren, beken en watergangen hebben we bijvoorbeeld overlast van de Amerikaanse rivierkreeft en de waterplanten grote waternavel en waterteunisbloem. Verder hebben we in Arnhem vooral last van de invasieve plantensoorten Amerikaanse eik, Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw en reuzenbalsemien. In 2019 is voor die laatste drie soorten geld vrij gemaakt om ze te bestrijden, voor een periode van drie jaar. Dit begint zijn vruchten af te werpen. Om de eikenprocessierups te beheersen, treffen we de volgende maatregelen:

- We hebben in 2019 en 2020 duizenden vogelhuisjes uitgedeeld aan inwoners, die we ook zelf in de openbare ruimte ophangen.
- We zorgen voor meer variatie in boomsoorten bij nieuwe aanplant in o.a. onze bomenrijen en lanen, waardoor eikenprocessierupsen (en andere plagen en ziektes) teruggedrongen worden.
- We maaien de bermen op locaties met veel eiken extensief, zodat er meer bloemen gaan groeien. De bloemen trekken natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups aan, zoals sluipwespen en -vliegen.

Daar waar deze maatregelen onvoldoende effect hebben, bestrijden we beperkt met biologische bestrijdingsmiddelen. In 2019 ging het om 9.6% van onze eiken.[3] We volgen de ontwikkeling op het gebied van bestrijding nauwgezet, om zo efficiënt mogelijk te blijven bestrijden met de minste schade voor andere insecten.

Het blijft belangrijk om ons te realiseren dat veel plagen vooral een biodiversiteitsprobleem zijn. Door de teruggang in biodiversiteit zijn er namelijk te weinig natuurlijke vijanden. De lange termijnoplossing ligt dan ook in het actief stimuleren van natuurlijke vijanden door het bevorderen van de biodiversiteit. Hier gaan we nog veel meer op inzetten dan we tot nu toe gedaan hebben, via de maatregelen benoemd in het volgende hoofdstuk.

Balans tussen honingbijvolken en wilde bijen

Voor een gezonde voedselketen en complete ecosystemen zijn voldoende soorten en aantallen wilde bijen cruciaal. Zij hebben stuifmeel en nectar nodig, die niet onbeperkt voorradig zijn. Er zijn mogelijk negatieve effecten van de aanwezigheid van de honingbij op de wilde bij (concurrentie om voedsel). We zorgen dat wilde bijen het hele jaar genoeg voedsel kunnen vinden. Vooral in de bos- en natuurgebieden op de arme zandgronden van Arnhem-Noord is voedsel schaars en in beperkte periodes aanwezig. Denk aan de heide die slechts een beperkte periode bloeit. We beperken hier het aantal honingbijkasten. Verder werken we nauw samen met de Imkersvereniging Arnhem Velp e.o.. Zo sloten we al in 2010 een bijenconvenant om gezamenlijk het aantal drachtplanten en -bomen te verhogen. En we werken aan goede afspraken met de imkers van deze vereniging over de bijenkasten in de openbare ruimte. Alleen honingbijhouders die via de Imkersvereniging lid zijn van de Nederlandse Bijenhouders Vereniging komen in aanmerking om kasten te plaatsen op gemeenteterrein. De Imkersvereniging Arnhem Velp e.o. realiseert zich dat imkers niet meer uitsluitend gebruik kunnen maken van het landschap door bijenkasten te plaatsen, maar ook horen bij te dragen aan het herstel van biotopen ter bevordering van de algehele biodiversiteit. Om dat doel te verwezenlijken heeft de vereniging de ‘Stichting Vitale Biotopen Gelderland-Midden’ in het leven geroepen. Vanuit die stichting wordt een module over wilde bijen toegevoegd aan de basiscursus voor imkers. Daarnaast wordt een vervolgcursus ontwikkeld om reeds praktiserende imkers op te leiden tot ‘Imkers 2.0’: Ambassadeurs van de Biodiversiteit. Deze ‘Imkers 2.0’ hebben meer oog voor de omgeving waarin hun bijenkasten staan. Ze inventariseren waar deze biotopen verbeterd kunnen worden en dragen kansrijke locaties aan bij de Stichting, die er verder mee aan de slag gaat. Ook gaan deze imkers een grotere rol spelen in de educatie rond biodiversiteit. Zoals door het geven van informatie over het belang van het verbeteren van het leefgebied voor *alle* insecten. Hier profiteren zowel de wilde bij als de honingbij van.

Natuurinclusief bouwen

Bij her- en nieuwbouwprojecten wordt natuurinclusief bouwen steeds vaker meegenomen. Als gemeente stimuleren we ontwikkelaars en inwoners om in het ontwerp natuurinclusieve maatregelen op te nemen en creëren we ook bij de bouw zelf ruimte voor de natuur. Bij ruimtelijke ingrepen moet, conform de Wet natuurbescherming, via een Quick Scan Flora&Fauna gecheckt worden of beschermde plant- en diersoorten hinder ondervinden van de ingreep.

Maar in Arnhem gaan we een stap verder. Al in 1999 ontwikkelden we de Arnhemse Natuurkalender, die wordt ingezet bij bouwwerkzaamheden en bij werkzaamheden binnen het reguliere beheer en onderhoud. De kalender laat zien wat de optimale tijd is voor werkzaamheden zodat verstoring van planten en dieren wordt beperkt.

In 2016 schreven we voor het Vastgoedplein bovendien de brochure ‘De waarde van stadsnatuur – voordelen en voorbeelden van natuur in de stad’, over de mogelijkheden voor natuur bij bebouwing. Bij renovatie van de bestaande woningen en bouw van nieuwe woningen in Malburgen en Schuytgraaf is het meenemen van maatregelen voor natuur uitgangspunt. In Schuytgraaf zijn in 2020 bijvoorbeeld speciale Welkomstkaarten ontworpen. Hierin staat per diersoort welke maatregelen een bewoner kan nemen om een goede leefomgeving te creëren. In de komende jaren wordt het meenemen van de natuur bij nieuwbouwopgaven nog belangrijker. In de *Woondeal regio Arnhem-Nijmegen* hebben we namelijk afgesproken dat natuurinclusiviteit en klimaatadaptiviteit als verplicht onderdeel worden opgenomen in de ontwerpopgaven. Hiermee wordt de groeiopgave met de groenopgave verbonden.

Ook bij de bouw zelf houden we rekening met het ruimte zoeken / creëren voor natuur. In Schuytgraaf geven we de Rugstreeppad bijvoorbeeld de ruimte om gebruik te maken van ondiepe plassen die ontstaan tijdens de bouw en er zijn gronddepots waar ze kunnen overwinteren. En voor de Oeverzwaluw wordt daar al jarenlang elk jaar een tijdelijke nestlocatie gecreëerd (de ‘traditionele’ aanpak is het weren van deze soorten op de bouwlocatie met paddenschermen en flauw afgewerkte gronddepots).

Voorbeelden van welkomstkaarten waarmee inwoners in Schuytgraaf worden gestimuleerd voor specifieke soorten maatregelen te nemen in hun tuin. © Gem. Arnhem

Biodiversiteit in onze natuurgebieden: de Arnhemse Veluwe en de uiterwaarden

Vergroten van de variatie en gelaagdheid door te dunnen

Ons doel in de Arnhemse bossen en parken is een natuurlijk en gevarieerd boslandschap met een zo hoog mogelijke biodiversiteit, dat bestand is tegen klimaatverandering. Dit bereiken we door in te grijpen via periodiek dunnen en door vervolgens zoveel mogelijk gedund hout achter te laten in het bos als goed is voor de biodiversiteit. Dit dunnen is nodig omdat veel van onze Arnhemse bossen ooit zijn aangelegd om te dienen als productiebossen, waardoor ze grotendeels bestaan uit gelijkjarige monoculturen. Deze bossen worden gekenmerkt door rechte rijen bomen met eentonige aanplant en weinig onderbegroeiing. De biodiversiteit is laag en het bos is door zijn eentonigheid slecht bestand tegen klimaatverandering, ziekten en plagen. De natuur doet er honderden jaren over om deze bossen te verjongen en gevarieerder te maken. De dunningen versnellen dit proces. Ze zorgen voor zowel meer gelaagdheid als een toename in soortensamenstelling (dus meer variatie)[4]. Dit gaat in nauwe samenspraak met de desbetreffende schouwgroep. We leggen het belang hiervan zo goed mogelijk uit aan onze inwoners, bijvoorbeeld tijdens wandelingen met bewoners in bossen en parken met geplande bomenkap en door bij de ingangen informatieborden op te hangen met uitleg over het belang van dunnen en contactgegevens van onze beheerder.

Een volwassen edelhert op de Arnhemse Veluwe © Bart Castelein (Gem. Arnhem)

Leefgebied van specifieke soorten vergroten

In de afgelopen jaren hebben we gericht ingegrepen om het leefgebied van bepaalde soorten op en rond de Arnhemse Veluwe te vergroten. Zoals door de aanleg van poelen. Hier profiteren vele diersoorten van, zoals insecten, amfibieën en reptielen (Adder, Zandhagedis, Gladde Slang) en groot wild. En we hebben succesvolle proeven gedraaid met het inzaaien van ruiterpaden met inheemse, bloemrijke kruidenmengsels ten behoeve van bijvoorbeeld de Groene, Grote Bonte en Zwarte Specht. Ook proberen we, in samenspraak met de andere terreinbeheerders die actief zijn op en rond de Arnhemse Veluwe, het aantal barrières zo laag mogelijk te houden. Zo onthekken we waar mogelijk. Hiermee zorgen we dat er een zo groot mogelijk aaneengesloten leefgebied ontstaat.

Begrazingsdruk beheersen

Het afschieten van groot wild als Ree, Edelhert en Wild Zwijn is soms nodig om de biodiversiteit te behouden en te vergroten. Het gebied kan namelijk maar een beperkte hoeveelheid groot wild aan. Als de begrazingsdruk te groot wordt, krijgen bos en heide niet de kans zich te verjongen. Plantjes en boompjes die opkomen worden immers direct opgegeten. Hierdoor ontbreekt op delen van de Arnhemse Veluwe de gewenste gelaagdheid en variatie en gaat de kwaliteit van de bodem verder achteruit. In de *Visie Dierenwelzijn 2021–2030* kunt u meer lezen over ons faunabeheer.

Samen met de provincie: stikstof verminderen en vermindering verstoring

We werken ook samen met de provincie aan een aantal opgaves om de biodiversiteit op de Arnhemse Veluwe te vergroten. Via de *Gelderse Maatregelen Stikstof 2019–2023* (GMS) hopen we de stikstof te verminderen en de natuur sterker te maken. Ook werken we met de provincie aan een verduidelijking van de recreatieve zonering waarbij het nadrukkelijk de bedoeling is voldoende ruimte te scheppen voor natuur en biodiversiteit. Daarnaast wordt ook gezamenlijk gewerkt aan de Natuuropgave N2000 voor heidevelden en open stuifzanden in verband met de terugloop van bepaalde doelsoorten. Een belangrijke nevenopgave hierbij is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

Uiterwaardenpark

De groene longen van Arnhem bestaan niet alleen uit de Arnhemse Veluwe en de parken in Arnhem-Noord. De uiterwaarden aan de zuidkant van de Rijn zijn minstens zo belangrijk. De Konikpaarden (geïntroduceerd in 1991) en Gallowayrunderen (1992) zorgen voor variatie in de structuur van de vegetatie en gaan daarmee biodiversiteitsverlies tegen.[5] Deze extensieve begrazing voorkomt bovendien het dichtgroeien van de uiterwaarden, zodat de Rijn ook bij hoogwater kan doorstromen. Ook hoeven we hier maar weinig te maaien. In 2019 kregen de kuddes er twaalf hectare extra ruimte bij. Dat zal verder worden uitgebreid. Al sinds de jaren '90 ligt er namelijk een plan om het hele uiterwaardengebied te ontwikkelen tot één groot aaneengesloten natuurgebied. Het was lange tijd lastig om dit plan te realiseren, omdat we eigenaar waren van slechts een klein deel van het gebied. Nu beheren we echter maar liefst 300 hectare, vanaf de oostelijke Bakenhof[6] tot aan de westelijke gemeentegrens. Hierdoor kan het hele uiterwaardengebied in de gemeente aan elkaar geknoopt worden tot één groot natuurnetwerk. Dit biedt enorme kansen voor het vergroten van de biodiversiteit in het gebied.

De kuddes van 24 konikpaarden en 28 gallowayrunderen grazen al bijna 30 jaar in Meinerswijk © Harriet Wansink (Gem. Arnhem)

Biodiversiteit in stedelijk gebied

Beperken verharding: steen eruit, (het juiste) groen erin

Arnhem mag in 2009 dan wel tot 'Groenste Stad van Europa' zijn verkozen, dat betekent niet er op sommige vlakken geen werk aan de winkel is. De Universiteit Wageningen liet zien dat we op basis van de hoeveelheid groen binnen de bebouwde kom in 2017 landelijk maar op plaats 166 (van 389) staan op de ranglijst van groene gemeenten. En een onderzoek van Deloitte in 2019 wees uit dat slechts 32% van de Arnhemse particuliere tuinen uit vegetatie bestaat, onder het landelijke gemiddelde van 36%. Dit is niet goed voor de biodiversiteit en ook niet voor de klimaatbestendigheid van de stad. Gelukkig maken veel Arnhemmers zich hard voor een groenere stad. Zo wordt in de binnenstad de ene na de andere gevel vergroend of geveltuin aangelegd. Wij zijn hier als gemeente enorm blij mee en stimuleren dit via zowel subsidieregelingen als via onze groene partners. En met succes: in Arnhem zijn tot 2020 al meer dan duizend groene bewonersinitiatieven geregistreerd, van boomtuintjes tot bijenidylles! Bewoners leggen deze tuintjes en stroken zelf aan en onderhouden ze ook. Dit wordt gedaan door individuele bewoners maar ook samen: zo zijn er sinds 2017 al honderden geveltuinen, klimpalen met gevelgroen en andere groene plekken aangelegd in het centrum. En in Arnhem-West ligt bijvoorbeeld het Arnhems Labyrint, een stadstuin met meer dan 75 verschillende soorten planten die aangelegd is en onderhouden wordt door tientallen wijkbewoners. De IVN afdeling Arnhem heeft een vlindertuin aangelegd aan de Parkweg, die ook door hen wordt onderhouden. En er zijn nog veel meer mooie voorbeelden!

Via het Aanjaagfonds en via de subsidieregeling Klimaatadaptatie kunnen bewoners ondersteuning aanvragen voor dit soort groene initiatieven. Via de subsidieregeling Eetbare Stad is er tevens ondersteuning beschikbaar voor bijvoorbeeld een buurt- of schoolmoestuin. Alle drie deze subsidies dragen bij aan een groenere stad.

We werken ook nauw samen met onze groene partners om de biodiversiteit in de stad te vergroten (zie Bijlage D). Enkele voorbeelden zijn:

- **Het Groenforum** is een verzamelplek voor groene instanties in Arnhem. Het Groenforum wordt door de gemeente voor verschillende groene ontwikkelingen en plannen gevraagd om advies. Het Groenforum kan ook zelf bij de gemeente Arnhem aandacht vragen voor groene thema's en ambities.

- **Groen Arnhem** organiseert met verschillende partners elk jaar de Groenmarkt op de Molenplaats in Sonsbeek. Dit is een grote groene belevingsmarkt met niet alleen verkoop van biologische en inheemse planten en zaden en tuinartikelen maar bijvoorbeeld ook workshops, lezingen en tuinschetsservices.

- **Het Natuurcentrum** verzorgt educatie over het belang van natuur. Ze doen dit in de klas, buiten, of op hun stadsboerderijen. Denk aan het geven van (buiten)lessen over dieren in de stad en hoe ze te helpen en uitleg over bomen, bloemen en insecten. Ze bereiken daarmee maar liefst 98% van de Arnhemse basisscholen. Ook adviseren ze bij de aanleg van groene schoolpleinen en schoolmoestuinen, stellen lesmateriaal beschikbaar en hebben ze een heuse dierotheek. Op stadsboerderij Presikhaaf is tevens een heemtuin en een insectenvriendelijke tuin aangelegd.

- **Arnhem Zoemt** is een stichting die al sinds 2016 initiatieven van bewoners ondersteunt en kennis deelt om Arnhem bloemrijker te maken voor de wilde bij. Bijvoorbeeld via het organiseren van informatie- en netwerkbijeenkomsten over de wilde bij en het (helpen) aanleggen en onderhouden van bloemenveldjes en bloemenstroken. Ook vlinders en andere bestuivers hebben daar profijt van. Arnhem Zoemt gaat in 2020 en 2021, met financiering vanuit het Groenfonds, aan de slag met de vergroening van 12 wijken via het aanplanten van planten waar wilde bijen dol op zijn.

- Het netwerkplatform **Arnhem Klimaatbestendig** spant zich in om de verstening in wijken tegen te gaan en plaats te maken voor (het juiste) groen. Ze doen dat bijvoorbeeld via hun website en via strategisch geplaatste boxen met folders. En via gerichte voorlichtingsbijeenkomsten die wijkbewoners enthousiasmeren om (samen) aan de slag te gaan met het vergroenen van hun huis, tuin of buurt. Zoals door het gezamenlijk aanleggen van groende daken. De gemeente en Arnhem Klimaatbestendig delen sinds 2020 ook planten uit aan geïnteresseerde bewoners. Elk jaar rond IJsheiligen vervangt de gemeente de winterbeplanting uit de plantschalen in de stad voor zomerbloeiers. De vaste planten die overblijven – in 2020 bijvoorbeeld karnoeljes en kerstrozen – zijn goed her te gebruiken. Bewoners geven de planten een tweede leven in een boomspiegel of geveltuin.

- Arnhem is sinds 2020 tevens lid van **Operatie Steenbreek**, een organisatie die voorlichtingscampagnes organiseert om mensen ertoe aan te zetten hun tuin te ontstenen.

Maar ook andere groene partners helpen mee om de biodiversiteit in de stad te vergroten. Zo is de ontmoetingsplek De Stadskeuken in 2019 een actie begonnen waarbij vrijwilligers meer dan duizend zakjes bijenmengsel gemaakt hebben die ze uitdelen op zo'n 15 locaties in de stad tegen een kleine donatie. Met de donatie worden ware bijenoases aangelegd. Er gebeurt dus al enorm veel op dit gebied!

Bewustwording creëren over het belang van biodiversiteit

Om bewoners aan te zetten tot groene acties in hun eigen tuin en buurt is het belangrijk eerst bewustwording te creëren onder onze inwoners over het belang van biodiversiteit. We doen dit o.a. op de volgende manieren:

- **Cameraproject Tuinen –** Om aan inwoners te laten zien wat de invloed is van de inrichting van hun tuin en de directe omgeving op het wildleven hebben we in 2019–2020 deelgenomen aan het burgerwetenschapsproject 'Wildcamera – zoogdieren in de achtertuin.' In ongeveer 40 particuliere tuinen zijn nachtcamera's geplaatst. Zo hebben we meer zicht gekregen in het soort zoogdieren dat Arnhemse tuinen bezoekt én hebben de deelnemende inwoners geleerd hoe ze hun tuin beter kunnen inrichten. De bevindingen worden gedeeld met belangstellenden via een openbare lezing.

- **Bezoekerscentrum De Molenplaats als Groene VVV** – De Molenplaats in Sonsbeek is een 'Groene VVV' die Arnhem promoot als 'Groenste stad van Nederland'. De Molenplaats speelt een centrale rol in het uitdragen van de ambities zoals vastgelegd in de Groenvisie, namelijk door de promotie van de waarden van het groen. De Molenplaats moet een plek worden waar je terecht kunt voor alle informatie rondom het groen in en om Arnhem (wandel- en fietsroutes, flora en fauna, je laten informeren over klimaatadaptatie en biodiversiteit).

Boomspiegeladoptie in het Broek © Bert Roete

5. Wat gaan we extra doen?

Aantrekkelijk stedelijk groen in het Spijkerkwartier © Matthijs Kop

In dit hoofdstuk leggen we uit welke maatregelen we tot en met 2025 gaan ondernemen binnen het huidige vastgestelde beleid om een stap dichterbij onze visie voor 2030 te komen.

Meten is weten: structurele monitoring biodiversiteit

Een voorwaarde om onze doelstellingen te behalen is het opzetten van structurele monitoring. Anders weten we immers niet of ons beleid rond biodiversiteit daadwerkelijk bijdraagt aan het vergroten ervan. We gaan veertien 'Living Labs' structureel monitoren. In 2025 zijn alle Living Labs gemonitord en ligt er per Living Lab een ontwikkel- en beheeradvies. Dit advies gebruiken we om ons biodiversiteitsbeleid van 2025–2030 vorm te geven. De locaties van de Living Labs (zie kaart) zijn geselecteerd in nauwe samenwerking met het Arnhemse opleidingsinstituut IPC de Groene Ruimte en moesten voldoen aan twee criteria: 1) de huidige biodiversiteit is niet voldoende en 2) het Living Lab vormt een referentiekader voor vergelijkbare gebieden in Arnhem. Bovendien wilden we gevarieerde Living Labs hebben verspreid over de gehele gemeente, zodat we een goed beeld krijgen van de totale biodiversiteit in onze gemeente. Op basis van de resultaten nemen we waar gewenst maatregelen om de biodiversiteit te vergroten. Als de genomen maatregelen leiden tot een vergroting van de biodiversiteit, kunnen we dezelfde maatregelen gaan toepassen in vergelijkbare gebieden. We koppelen de resultaten van de monitoring ook terug aan onze inwoners. En de informatie kan gebruikt worden voor het schrijven van toekomstige beheervisies voor onze bossen en parken.[7]

Biodiversiteit en Circulariteit

Circulariteit en biodiversiteit gaan prima samen. We grijpen meekoppelkansen aan. We hebben in het Bomenplan afgesproken dat we circulair boombeheer gaan opzetten, zodat het hout uit onze gemeente een duurzame lokale bestemming krijgt. We produceerden de vogelhuisjes voor de nieuwe biodiversiteitspakketten (zie verderop) dan ook lokaal van hout uit eigen bossen. Dit is het eerste product dat officieel onder de noemer 'Arnhems Stadshout' valt.

Bovendien gaan we ons maaisel vaker inzetten om producten als bokashi (gefermenteerd organisch materiaal) te maken op eigen terrein. Dit draagt bij aan biodiversiteit, circulariteit én klimaatmitigatie. Blad-, maai- en snoeiafval wordt nu nog op grote afstand verwerkt tot compost, waarbij veel CO_2 vrijkomt. In 2020/21 starten we een pilot waarbij twee aannemers maaisel transporteren naar twee plekken in Arnhem om er binnen onze eigen gemeente bokashi van te maken.

Bodemverbeteraars als bokashi kunnen de plek van kunstmest innemen, dat zeer slecht is voor het bodemleven en de bodem zelf. Bijvoorbeeld door de bokashi toe te voegen aan de beplantingsvakken in de wijken en op onze agrarische terreinen. Dit valt bovendien financieel gunstiger uit dan de huidige compostering.
We houden de ontwikkelingen in de gaten en ondersteunen groenaannemers die hierin interesse tonen.

Biodiversiteit en Klimaatadaptatie

Een andere belangrijke opgave met veel raakvlakken met biodiversiteit is klimaatadaptatie. We pakken biodiversiteit en klimaatadaptatie zo veel mogelijk tegelijk aan, omdat ze elkaar versterken. Eén van de doelstellingen die opgenomen is in de *Strategie Klimaatadaptatie 2020–2030* is om de verharding die in het bebouwde deel van Arnhem aanwezig is tot 2030 met 10% te verminderen en te vervangen voor groen of ruimte voor water. Voor een belangrijk deel wordt deze ambitie waargemaakt in gebiedsontwikkelingen en projecten in de openbare ruimte. Daarnaast wordt in de binnenstad en de oudere wijken daaromheen een koeltenetwerk gerealiseerd, bestaande uit groene en beschaduwde plekken. We gaan erop letten dat bij de uitvoering van dit soort projecten waar mogelijk wordt gekozen voor inheemse beplanting met een gevarieerde bloeitijd die een hoge bijdrage levert aan de biodiversiteit, dus een meerwaarde heeft voor vogels en insecten.

Een ander belangrijke constatering in relatie tot klimaatverandering is dat onze houding ten opzichte van exoten moet veranderen. Over het algemeen verdienen inheemse soorten de voorkeur, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn. Veel nieuwkomers in de stad bijvoorbeeld, zoals flora in boomspiegels, groene perceeltjes en voegen en kieren tussen stoeptegels en muren, zijn daar terecht gekomen omdat ze uitstekend zijn aangepast op de lokale omstandigheden en kunnen een waardevolle voedselbron zijn voor dieren. Met het oog op klimaatverandering is het des te belangrijker dat we ons realiseren dat slechts enkele nieuwkomers zich ontpoppen tot invasieve exoten. Andere nieuwkomers worden, vanwege het vele stuifmeel en nectar dat ze aanbieden, juist zeer gewaardeerd door insecten. Die moeten we dus niet automatisch als ongewenst zien en verwijderen.

Bij ruimtelijke projecten natuurinclusief en klimaatadaptief ontwerpen en bouwen als norm hanteren

In de *Woondeal regio Arnhem-Nijmegen* (2020) is afgesproken dat de duizenden woningen die er in Arnhem bijkomen natuurinclusief en klimaatadaptief gebouwd moeten worden. We hebben daarom een ‘Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen’ ontwikkeld met bijbehorende Maatregelencatalogus. Dit Puntensysteem is in eerste instantie opgesteld voor nieuwbouwontwikkelingen in Schuytgraaf. We ontwikkelen het Puntensysteem nu verder door, zodat we het gemeentebreed kunnen toepassen. Met het Puntensysteem moet elk nieuwbouwproject een minimum aantal punten halen door het nemen van maatregelen die de biodiversiteit en klimaatadaptatie in de directe omgeving van het bouwproject ten goede komen. De ontwikkelaar heeft zelf in principe de keuzevrijheid om de precieze maatregelen te bepalen, maar dit is wel afhankelijk van de biodiversiteit en klimaatbestendigheid ter plekke (of het gebrek daaraan) en de diersoorten die in dat gebied ondersteuning nodig hebben. De maatregelen zijn altijd een combinatie van maatregelen voor gebouwbewonende soorten (zoals neststenen voor vleermuizen en vogels ingemetseld in gebouwen) en groene omgevingsmaatregelen (groene daken of gevels, verminderen van lichthinder, aanplant inheemse hagen, struiken en bomen, aanleg verbindingszones etc.). We willen dit Puntensysteem gaan verplichten bij nieuwe bouwontwikkelingen. Dit doen we door het gebruik van het puntensysteem vast te leggen in bestemmingsplannen en per 1-1-2022 ook in het Omgevingsplan.

Het vergroten van de biodiversiteit in onze natuurgebieden

Vooral op de Arnhemse Veluwe gaat de biodiversiteit hard achteruit. De arme en verzuurde zandgronden zijn niet meer in staat zijn om voldoende vocht en voedingstoffen vast te houden. Dit is niet alleen slecht voor de biodiversiteit, maar maakt onze bossen ook kwetsbaar voor klimaatverandering. Onze bossen zijn zichtbaar niet goed bestand tegen de veranderende omstandigheden, zoals hetere zomers en meer en heftigere stormen. Gelukkig werkt onze afdeling Bossen & Parken hard aan de verbetering hiervan, waarbij ze ook volop samen werken met kennisinstituten als IPC De Groene Ruimte, De Bosgroepen, Van Hall/Larenstein en de WUR. We gaan in de komende jaren nog meer actie ondernemen om de slechte staat van de bodem op de Arnhemse Veluwe en omgeving te verbeteren.

Doordat de begrazingsdruk vanuit groot wild al te hoog is, is het niet wenselijk om in de komende jaren nog extra begrazing toe te voegen op de Arnhemse Veluwe in de vorm van schaapskuddes of koeienkuddes: we streven namelijk naar meer, ouder en gevarieerder (loof)bos, maar dan moeten die bomen wel de kans krijgen om uit te groeien tot volwassen bomen. Door de vraatvoorkeuren van het groot wild worden bepaalde vegetatiesoorten (waaronder de zeer gewenste rijk-strooiselsoorten) altijd als eerste opgegeten, waardoor het bos een eenzijdiger soortenbestand krijgt. Het verhogen van het aandeel bomen en struiken met rijk strooisel is de meest voor de hand liggende en tevens gemakkelijkst uitvoerbare maatregel om de gedegradeerde bosbodems te herstellen. Deze soorten geven namelijk voedingsstoffen (nutriënten, zoals calcium en kalium) terug aan de bodem, zodat de gedegradeerde bosbodem weer in de juiste balans komt.
We onderzoeken drie sporen:

1. We gaan kijken of we meer rijk-strooiselsoorten kunnen aanplanten dan we tot nu toe doen en welke plekken dit het meest nodig hebben (de meest verzuurde gronden). Om deze bomen de kans te geven tot volwassen bomen uit te groeien, beschermen we ze waar mogelijk van vraat door middel van afrastering.
2. We gaan onderzoeken of we een aantal bestaande rijk-strooiselbomen kunnen omheinen. Deze zogenaamde bronbomen leveren stekjes, die we verderop in het bos kunnen herplanten.
3. Een andere (tijdelijke) optie is om blad van loofbomen van het Rivierengebied naar het Veluws Plateau te brengen (bijvoorbeeld van Ratelpopulieren of Essen) en door de grond te mengen.

In de uiterwaarden werken we toe naar één beheereenheid van aaneengesloten natuur. Als onderdeel hiervan krijgen tientallen hectares landbouwgrond de bestemming natuur. Hekken en prikkeldraad worden zoveel mogelijk verwijderd. Zo ontstaat een natuurgebied van 6 kilometer lang in het hart van de stad. Konikpaarden en Gallowayrunderen kunnen zich dan niet alleen vrij door Meinerswijk bewegen maar ook door de Groene Rivier tot aan de Bakenhof.
Ze zorgen daarbij voor de vorming van ruigten en ooibos, waardoor de diversiteit van het landschap wordt vergroot en de biodiversiteit zal toenemen. Vooral het scheppen van voorwaarden voor de ontwikkeling van hardhoutooibos, daar waar het de waterafvoer van de rivier niet belemmert, is belangrijk voor de uiterwaarden. Door het intensieve landbouwbeheer in het verleden is er bijna geen hardhoutooibos meer aanwezig. In het stukje ooibos dat er nu is leven al soorten zoals de Bever, Vleermuis en Rugstreeppad en het is rijk aan vogels, waaronder de Reiger, IJsvogel en Oeverzwaluw. Als het lukt meer ooibos terug te brengen, wordt het gebied steeds geschikter voor soorten als Otter, Zwarte Ooievaar, Visarend en Lepelaar.

Het beter verbinden van de natuurgebieden met de stad

We willen onze bestaande groene hoofdstructuur verbeteren en uitbreiden door het groen nog beter met elkaar te verbinden. En ons bestaande groen biodiverser maken en versnippering van ons groen voorkomen. Zo krijgen flora en fauna een groter leefgebied. Het is hiervoor van belang om ecologische verbindingszones te maken waar deze nu ontbreken. En de huidige verbindingszones te verbeteren als ze hun taak onvoldoende vervullen. Zo wordt een langgerekte corridor gecreëerd die verschillende losse natuurgebiedjes samenbrengt tot een samenhangend geheel. Dit kan bijvoorbeeld door op daarvoor geschikte plekken te kiezen van intensief naar extensief maaibeheer te gaan; door boeren te stimuleren om bloemrijke akkerranden, houtwallen en hagen aan te leggen langs en door hun landbouwgronden; door specifiek elementen aan te leggen die de biodiversiteit verhogen, zoals amfibieënpoelen of faunapassages; door inwoners te stimuleren stenen in hun tuin en buurt te vervangen voor (het juiste) groen (zie volgende sectie) en/of door meer verschillende soorten aan te planten voor een grotere variatie in bloeitijd.

Ook de verticale gelaagdheid kan op veel plekken vergroot worden door een combinatie van bloemrijk gras, struiken en bos. Met name de middenlaag ontbreekt nu vaak; het aandeel struiken is in vergelijking met andere gemeenten al laag en zakt verder terug. Dit komt enerzijds door het opruimen en niet herplanten van struiken wanneer vakken aan vervanging toe zijn. En anderzijds omdat in nieuwe projecten vooral gazon, bomen en hagen ontworpen worden, maar voor struiken vaak geen ruimte is of wordt gemaakt. Terwijl struweel (een vegetatie van struiken van 1 tot 5 meter hoog) erg belangrijk is voor het vergroten van de biodiversiteit. Het biedt beschutting en nestgelegenheid aan vogels en zorgt voor voedsel in de vorm van noten of vruchten aan vogels en zoogdieren. Struwelen zijn bovendien vaak insectenrijk en daarmee belangrijk als jachtgebied voor vleermuizen. Ze vormen onderdeel van het leefgebied van diverse zoogdieren zoals de Das en de Egel, amfibieën en vlinders.

We gaan de komende jaren in kaart brengen waar onze huidige ecologische structuur verbindingsstukken mist (gaten) en hoe we die verbindingen kunnen realiseren. Hieronder is alvast een begin gemaakt. De tabel geeft de al bekende zwakke plekken in onze verbindingszones aan, met de geplande verbeteracties:

Arnhem-breed			
Zwakke plek netwerk	**Oplossing**	**Hoe**	**Voordelen**
Gebrek aan struiken/struweel	Streven naar groter aandeel heester en struweel laag	Onder de aandacht brengen bij wijkonderhoud en bij nieuwe projecten. Starten met een herstel- project waarin gezocht wordt naar nieuwe locaties in het bestaande groen om de middenlaag weer aan te planten. Hier zijn al enkele concrete locaties voor in beeld.	Meer biodiversiteit: voedsel, veiligheid (beschutting), voortplanting en verplaatsing

Arnhemse Veluwe en omgeving			
Zwakke plek netwerk	**Oplossing**	**Hoe**	**Voordelen**
Intensieve landbouw	Bedrijfsbeëindiging; het vrijgekomen land wordt gebruikt voor de aanleg van meer bos.	Project *Transitie Landbouwgrond (2019–2022)*[8]. 1 van de locaties is geselecteerd als *Living Lab* t.b.v. biodiversiteitsmonitoring	Meer biodiversiteit, reductie stikstof, vastleggen CO_2.
	Een toetsbare vorm van biologische, natuurinclusieve dan wel circulaire landbouw waarbij o.a. landschapselementen rondom en in landbouwpercelen worden aangelegd zoals houtwallen, solitaire bomen, bloemrijke akkerranden.		Meer biodiversiteit, reductie stikstof, circulariteit
Deelenseweg splitst leefgebied dieren	Afsluiting voor gemotoriseerd verkeer tussen de aansluiting met de Cattepoelseweg en de westelijke ingang van de Oranjekazerne	Onderzoeken of dit kan	Biodiversiteit: het wild in Schaarsbergen krijgt een groter leefgebied.
Verblijfsrecreatie, attracties en omheiningen van defensieterreinen zorgen voor belemmering van de verspreiding van fauna (soms ook flora), voor vervuiling en voor druk op de noodzakelijke rust in de natuurgebieden.	Nog meer inzetten op het opheffen van zo veel mogelijk barrières, zoals hek(wer)ken	We zijn al in gesprek met Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf om te kijken of de rasters en hekwerken rond hun terreinen kunnen worden verwijderd / of er passages in de omhekking kunnen worden aangebracht / of bepaalde delen kunnen worden vrijgegeven zodat de passage van wild mogelijk wordt. Vakantieparken stimuleren mee te doen aan de cursus *'Vitale Vakantieparken, Natuurlijk!'*, waarin ze bewust worden gemaakt van het belang en de kansen van biodiversiteit voor hun bedrijf en worden geënthousiasmeerd om concrete maatregelen uit te voeren.	Biodiversiteit: het wild op de Arnhemse Veluwe krijgt een groter leefgebied.
(Het effect van het beperkt ingrijpen op) de aanwezige biodiversiteit in bosreservaat de Koningsheide en het Oerbos de Waterberg.	Monitoren en evt. beleid aanpassen	Op basis van de uitkomst van het vergelijkend onderzoek in het bosreservaat op de Koningsheide en het Oerbos (2025) evalueren we het beperkt ingrijpen in deze gebieden. Het Oerbos is geselecteerd als *Living Lab.*	Gevarieerder bos met grote gelaagdheid en een openblijvende heide.

Polder- en Rivierengebied			
Zwakke plek netwerk	**Oplossing**	**Hoe**	**Voordelen**
Gebrek aan (hardhout)ooibos	In de gebiedsvisie voor Stadsblokken Meinerswijk uit 2011 en de Beheervisie Zuidelijke Uiterwaarden Nederrijn 2019 zijn de gebieden aangegeven waar bosontwikkeling mogelijk is zonder in conflict te komen met de waterdoorstroming. Dit kan op Stadsblokken rond de Zuidelijke Plas en zuidelijk van de Plas van Bruil.	Er is al veel struweelontwikkeling. Het belangrijkste dilemma is nog particulier agrarisch eigendom, maar de gemeente krijgt steeds meer land in bezit. Zuidelijke Plas is geselecteerd als *Living Lab*.	Ooibossen ontstaan alleen langs de rivier en leveren een ongelooflijke rijkdom aan biodiversiteit op.

Stedelijk gebied			
Zwakke plek netwerk	**Oplossing**	**Hoe**	**Voordelen**
Dieren kunnen zich niet overal vrij door de stad bewegen.	***Bijen- en vlinderlinten.*** Hierin spelen bloemrijke bermen, gevels, boomspiegels en tuinen in de stad een belangrijke rol.	In 2021 – 2025 de zwakste locaties inventariseren en aanpakken. I.s.m. bewoners via de Wijkgroenvisies. Amsterdamseweg/Het Dorp en een deel van Klarendal en Elderveld zijn geselecteerd als *Living Lab*, de aanbevelingen die uit de eerste monitoringsronde volgen kunnen ook op andere plekken in de stad worden toegepast.	Meer biodiversiteit, klimaatadaptatie (verminderen hitte-eilandeffect, minder overlast bij heftige buien etc.)
	Egelstruin- en eekhoornklauterroutes. De boomstructuren en struwelen in de stad verbeteren.		
	Stadsvogel-en vleermuisnetwerken. Bomen, bos en struiken.		

Inwoners informeren en bijstaan bij het vergroten van de biodiversiteit in hun eigen tuin en buurt

We hebben in de *Groenvisie* aangegeven dat we de stad willen ontstenen en vergroenen. En dat burgerparticipatie daarbij een belangrijke rol speelt: 'De inwoners van onze stad krijgen meer zeggenschap over ons groen'; 'In een proces van co creatie kan de gemeente allerlei initiatieven uit de samenleving laten opbloeien.' We zijn er heel blij mee dat vele Arnhemmers ons nu al vragen om een groenere/natuurlijkere omgeving dicht bij huis en willen het gemakkelijker maken voor de inwoners van Arnhem om hun steentje bij te dragen. Het belangrijkste middel om dit vorm te geven zijn de Wijkgroenvisies. Daarnaast willen we het bewustzijn van inwoners omtrent het belang biodiversiteit in het algemeen en natuurlijke, groene tuinen in het bijzonder vergroten. We zetten in op verschillende sporen:

Groene bewonersinitiatieven stimuleren

We maken het gemakkelijker voor inwoners om een aanvraag te doen om een stukje land (boomspiegel, geveltuintje, braakliggende grond) in eigen beheer te nemen en hier de biodiversiteit te vergroten. We ontwikkelen een nieuwe webpagina op de gemeentelijke website waarop de procedure helder staat omschreven en de belangrijkste Do's & Don'ts rond de populairste groene bewonersinitiatieven staan vermeld: zie www.arnhem.nl/groenebuurt.

Het ontwikkelen van een biodiversiteitspakket en het doorontwikkelen van de Welkomstkaarten

We ontwikkelen met een aantal groene partners en bewonersinitiatieven een Biodiversiteitspakket. Het pakket wordt op verschillende locaties in de stad verkocht en ingezet voor andere doeleinden. Bijvoorbeeld als cadeautje aan nieuwe bewoners via makelaars. Het bestaat uit een inheems bloemzaaimengsel gedoneerd door De Stadskeuken vanuit de actie 'Zaai een Zaadje', een informatiebrochure biodiversiteit met tips en uitleg over het natuurvriendelijk maken van de eigen tuin en omgeving en een vogel-zoekkaart. Dat alles zit in of aan een vogelhuisje geproduceerd door Arnhemse sociale werkplaatsen van hout uit onze eigen bossen. Ook gaan we de Welkomstkaarten die eerder specifiek voor Schuytgraaf zijn ontworpen, doorontwikkelen zodat ze in de hele stad inzetbaar zijn (door het toevoegen van een aantal soorten).

Opstellen Wijkgroenvisies

In de Groenvisie staat dat we wijken gaan ondersteunen bij het opstellen van wijkvisies of -plannen voor het groen. Dit gaat in 2021 gebeuren voor een tiental wijken. We willen van bewoners weten hoe ze het groen in hun wijk zien over ~ 5 jaar. En we verzamelen ideeën rond het groen en de bomen in de wijk en vragen aan bewoners welke rol ze kunnen en willen spelen in het (helpen) realiseren van deze ideeën en wat ze daarvoor nodig hebben. Burgerinitiatieven in het groen krijgen hierbij alle ruimte en worden actief gestimuleerd. Ook acties die de klimaatbestendigheid van de wijk vergroten, zoals het verwijderen van verharding en het vergroenen van gevels, kunnen aangedragen worden. De vergroening van tuinen wordt ook meegenomen. Hiervoor worden o.a. bovenstaande website, Biodiversiteitspakket en Welkomstkaarten ingezet en we werken nauw samen met onze groene partners in de stad. En per wijk selecteren we een drietal 'Adoptiesoorten' die baat hebben bij een groenere wijk.

Het structureel organiseren van lezingen in De Molenplaats en andere manieren van promotie

Zodra de coronacrisis onder controle is, gaan we met de Molenplaats een viertal lezingen per jaar organiseren rond biodiversiteit. Hiermee willen we bereiken dat inwoners meer betrokken raken bij de natuur (houding) en dat ze ook gaan zorgen (gedrag/actie) voor de natuur. Om dit te structureren en goed te communiceren hebben we voor zowel Arnhem-Zuid, Arnhem-Noord als het stedelijk gebied een 'Big 5' geselecteerd. In Arnhem-Noord is dat Wolf, Edelhert, Wild Zwijn, Ree en Das. In Arnhem-Zuid Bever, Patrijs, Kwartelkoning, Rugstreeppad en Kamsalamander. En in het stedelijk gebied Slechtvalk, Egel, Gewone Dwergvleermuis, Gierzwaluw en Huismus. De lezingen gaan onder andere over de volgende onderwerpen:

- Bijeenkomst over terugkoppeling van het Cameraproject Tuinen;
- Een serie bijeenkomsten over de Wolf. Wolven in Nederland is hierover al benaderd, maar door de corona-crisis ligt dit stil.
- Een (jaarlijks terugkerende) bijeenkomst over wilde bijen en vlinders i.s.m. KNNV/IVN en Arnhem Zoemt.
- Lezingen over de dieren van de 'Arnhemse Big 5' (Wolf, Edelhert, Das, Slechtvalk en Bever) en de Big 5 van Arnhem-Noord, Arnhem-Zuid en het stedelijk gebied.

Daarnaast onderzoeken we samen met Citymarketing hoe we onze wilde dieren kunnen inzetten om onze aantrekkelijke stad beter voor het voetlicht te krijgen bij toeristen.

Lesprogramma Biodiversiteit voor Arnhemse basisschoolleerlingen

Natuurcentrum Arnhem is bezig met de ontwikkeling en het testen van een lesprogramma biodiversiteit voor kinderen in de basisschoolleeftijd (groep 5/6), bovenop hun bestaande lespakketten over de natuur. Bij een geslaagde pilot zullen leerlingen vanaf het schooljaar 2021–2022 via een drietal momenten in de klas leren over biodiversiteit. Hieraan gekoppeld zitten praktische opdrachten waarmee ze aan de slag kunnen met biodiversiteit in hun eigen tuin en/of directe omgeving, zoals het inrichten van een klein stukje tuin als 'biodiversiteitsparadijs' en het meten van de soorten die er voorkomen. Als beloning krijgt de klas een leskist te leen met een aantal nachtcamera's om te gebruiken in de tuinen van de leerlingen.

Kinderklimaattop Biodiversiteit

Natuurcentrum Arnhem organiseert eens in de twee jaar een Kinderklimaattop. In 2021 is het thema 'Biodiversiteit'. Kinderen uit groep 7/8 bedenken inventieve oplossingen voor een aangedragen probleem rond biodiversiteit en een selecte groep mag hun idee presenteren op het stadhuis.

Opzetten tegelactie- of service 'Stenen eruit, groen erin'

Om bewoners te ondersteunen bij het onttegelen van hun tuin gaan we samen met Arnhem Klimaatbestendig onderzoeken of we ofwel een tegelservice-pilot ofwel een 'NK Tegelservice' kunnen opzetten en of we dit kunnen koppelen aan de eerdergenoemde Wijkgroenvisies. Bij een tegelservice kunnen bewoners hun tuintegels aanbieden, die door de gemeente gratis worden opgehaald mits bewoners kunnen aantonen dat ze gaan vergroenen. Bij een NK Tegelwippen kunnen Arnhemmers de strijd aangaan met andere gemeenten om zoveel mogelijk tegels uit de tuin en buurt te halen.

Contentplanning/Contentkalender

Via een Contentkalender Biodiversiteit gaan we als gemeente het nieuws rond biodiversiteit meer systematisch communiceren met onze inwoners. Hierop is voor het hele jaar in kaart gebracht welke groene onderwerpen wanneer spelen. Hoe kunnen we deze onderwerpen anders dan anders belichten en er communicatief meer uithalen? De Contentkalender wordt jaarlijks geactualiseerd met de betrokken partners, programma's en projecten.

De eerste oplage van de Biodiversiteitspakketten werd in oktober 2020 gelanceerd bij de Groenmarkt © Gem. Arnhem

6. Uitvoeringsagenda 2021–2025

Ecozone met wadi in Presikhaaf I © Arnhem Klimaatbestendig

De maatregelen benoemd in dit plan zijn een uitvoering van bestaand beleid en bestaande financiële ruimte. Hieronder staat hoe we het beschikbare geld uit het Groenfonds voor 2021 gaan inzetten om eerder genoemde plannen te realiseren.

Besteding Groenfonds 2021 – 2025: Thema Biodiversiteit

	2021	2022	2023	2024	2025
Monitoring & Onderzoek	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
Verbeteren Biodiversiteit	€ 10.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
Promotie Biodiversiteit	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
Ondersteunen Initiatieven voor meer Biodiversiteit	€ 15.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Totaal	**€ 70.000**	**€ 70.000**	**€ 70.000**	**€ 70.000**	**€ 70.000**

Onder ‘Monitoring & Onderzoek’ valt o.a. de monitoring van de Living Labs, inclusief het daarop gebaseerde beheer- en ontwikkeladvies. ‘Verbeteren biodiversiteit’ gaat over het uitvoeren van fysieke maatregelen die de biodiversiteit vergroten, zoals het aanleggen van groenblauwe landschapselementen (poelen, houtwallen, knotbomen, boomgaarden, e.d.). Dit bedrag kan bijvoorbeeld ingezet worden om de suggesties uit het beheer- en ontwikkeladvies te realiseren of om ecologische verbindingen te versterken. We onderzoeken subsidiemogelijkheden bij de provincie om dit bedrag te vergroten.

Het promoten van het belang van biodiversiteit doen we in 2021 o.a. door de ontwikkeling van biodiversiteitspakketten; het ondersteunen van de ontwikkeling van een lespakket biodiversiteit voor Arnhemse bassischoolleerlingen; de inzet van dit lespakket als onderdeel van de Kinderklimaattop; en het doorontwikkelen van Welkomstkaarten.

We ondersteunen initiatieven van stichtingen en verenigingen. In 2021 bijvoorbeeld het project ‘Adopteer een Bij’, waarmee Arnhem Zoemt zich inzet om Arnhem bloemrijker te maken voor de wilde bij, samen met bewoners.

Buurttuin MFC Klarendal © Bloei! in Arnhem

Begrippenlijst

Extensieve begrazing
Jaarrond-begrazing door groepen paarden en runderen. Geeft snel een gevarieerd begroeiingsbeeld omdat de grazers selectief zijn in het grazen en hun ontlasting zorgt voor lokale voedselrijkdom op microschaal. Hierdoor ontstaat een zeer geschikt leefgebied voor veel soorten. En de overlevingskansen van eieren, rupsen en poppen zijn bij extensieve begrazing veel groter dan bij maaien, omdat de vegetatie nooit in één keer wordt verwijderd.

Gezonde bodem
De verzuring (dankzij stikstofdepositie), vermesting (door landbouw), verdroging (door klimaatverandering) en verarming (= minder organische stof en daardoor minder organismen) van de bodem bedreigt de biodiversiteit. Door het bodemvormend proces weer op gang te brengen of beter te laten verlopen, versterken we de onderkant van de voedselpiramide en vergroten we dus de algehele biodiversiteit. Bijvoorbeeld via het uitbreiden en verbeteren van ons extensieve maaibeheer en het aanplanten van **rijk-strooiselsoorten** in onze bossen.

Inheemse vegetatie
Bomen, struiken en kruiden van autochtone herkomst; dus de soorten die ergens van nature voorkomen. De toepassing van een groter, maar ook meer divers aanbod van inheemse bloemen, bomen en planten is van belang voor heel veel dieren die afhankelijk zijn van deze streekeigen planten voor hun voedsel. Op inheemse soorten komen gewoonlijk veel meer dieren voor dan op geïntroduceerde soorten. De inheemse vegetatie die we kiezen in Arnhem is gebaseerd op de Potentieel Natuurlijke Vegetatie (zie Groenvisie).

Invasieve exoten
Exoten zijn planten en dieren die oorspronkelijk niet in Nederland voorkomen. Ze zijn niet allemaal ongewenst, maar de *invasieve* exoten wel. Deze planten en dieren hebben ongewenste eigenschappen en kunnen zich, omdat ze geen natuurlijke vijanden hebben, snel uitbreiden. Inheemse planten en dieren worden zo verdrongen en kunnen uitsterven.

Natuurinclusief bouwen
Het is goed mogelijk om een gebied zó (her) in te richten dat naast de mens ook flora en fauna er ruim voldoende plek krijgen. Het is vooral een kwestie van de natuur meenemen in de plannen. Natuurinclusief bouwen is het zodanig oprichten van bouwwerken en inrichten van de omgeving van de gebouwen, dat het van grote waarde is voor de natuur in de stad. Bijvoorbeeld door natuurinclusieve bouwmaatregelen zoals nestkasten en de aanleg van groen.

Oerbos
Een oorspronkelijk bos dat zich zonder (veel) menselijke invloed heeft ontwikkeld en dus te beschouwen is als wildernis. In Europa zijn de oerbossen grotendeels verdwenen. De gemeente Arnhem wil door beperkt beheer in Oerbos de Waterberg het natuurlijke bos ‘terugontwikkelen’.

Rijk-strooiselsoorten
Boomsoorten met bladeren die rijk zijn aan waardevolle nutriënten en gemakkelijk afbreekbaar zijn, waardoor ze in staat zijn om in 5-10 jaar een gedegradeerde bodem weer in balans te krijgen. Het blad vormt zich om naar snel verteerbaar organisch materiaal dat voedingsstoffen zoals calcium en kalium aan de bodem teruggeeft. Boomsoorten met ‘rijk strooisel’ zijn bijvoorbeeld (Winter)linde, Haagbeuk, Boswilg, (Veld)esdoorn, Zoete Kers, Hazelaar, Berk, Iep, Ratelpopulier, Europese vogelkers, Zwarte els en Es. Naaldbomen, zoals de Lariks en Grove den, maar ook Zomereik en Beuk zijn juist boomsoorten met sterk verzurend strooisel. Andere manieren om de bodem te verbeteren zijn bijvoorbeeld het toepassen van kalk, steenmeel of bokashi.

Stikstofdepositie
Stikstof komt in de vorm van ammoniak en ammonium op de grond, waardoor de bodem verzuurt en mineralen uitspoelen. Hierdoor hebben planten en bomen te veel stikstof en te weinig mineralen in hun blad/naalden, waardoor bijvoorbeeld eiken steeds minder gezond worden en afsterven; kruiden en bloemen verdwijnen; de vegetatie onvoldoende voedselkwaliteit biedt voor rupsen en andere bladeters; open plekken snel dichtgroeien; en veel karakteristieke vlinders van de heide verdwijnen. De hele keten komt dus onder druk te staan.

Noten

1 De Rode Lijsten flora en fauna omvatten verdwenen, ernstig bedreigde, bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland.

2 NLAdviseurs. (mei 2020). *Analyse bermbeheer. Inventarisatie en advies (bloemrijke) grasvegetaties Gemeente Arnhem*.

3 Biologische bestrijding 2019: totaal 8.500 eiken. Preventief behandeld met Xentari: 779 st. Met TP-nema: 111 st. Het overgrote deel van de bossen en parken en de meeste gebieden met beschermde vlindersoorten bespuiten we niet. De selectie van bomen gaat in overleg met de Vlinderstichting en is gericht op plekken waar het voor andere insecten het minst schadelijk is. Als na de behandeling met het bestrijdingsmiddel de rups toch in een boom komt, dan zuigen we de rupsen weg.

4 Niet overal in Arnhem grijpen we actief in om de biodiversiteit te verhogen. Het zuidwestelijk deel van de Koningsheide (70 ha, bosreservaat sinds 2019) en het bos De Waterberg (80 ha, Oerbos sinds 2016) worden beperkt beheerd. Dat houdt in dat beheer alleen plaatsvindt in belang van de veiligheid en voor het tegengaan van invasieve exoten. In 2025 beoordelen we deze gebieden en vergelijken we ze met het oostelijke deel van de Koningsheide dat op reguliere wijze wordt beheerd. We kijken dan onder meer naar de variatie van het bos en de voorkomende dier- en plantensoorten. De verwachting is dat de biodiversiteit in gebieden waar wel actief wordt ingegrepen hoger zal zijn en de bodem gezonder.

5 We zetten daarnaast – waar mogelijk en zinvol – schapenbegrazing in. Op dit moment doen we dat op en rond de Huissensedijk en Drielsedijk in Arnhem-Zuid. Voor een toelichting over de keuzes rond het beheer van de kuddes konikpaarden, gallowayrunderen en schapen, zie de *Visie Dierenwelzijn 2021–2030*.

6 Een groen ruig parkachtig gebied van 81 hectare in de Malburgse uiterwaarden tussen de John Frost- en de Andrej Sacharovbruggen, ten oosten van Stadsblokken.

7 Voor alle grote groeneenheden, waaronder de parken die eigendom zijn van de gemeente, stellen we beheervisies op. De bestaande beheervisies hebben al een sectie ‘Ecologie,’ waarin informatie staat over hoe de biodiversiteit wordt versterkt. Deze informatie kan verder verfijnd worden als er structurele monitoringsgegevens beschikbaar zijn.

8 Arnhem heeft ±412 ha landbouwgrond in bezit., waarvan bijna 310 ha verpacht aan circa 50 agrarische ondernemers die de gemeentegrond gebruiken voor een gangbaar agrarisch bedrijf. We willen in nauwe samenwerking met onze pachters het beheer en gebruik van onze landbouwgronden ten noorden van de Schelmseweg verduurzamen, zoals vastgesteld in de *Visie Stadslandbouw en Regionaal Voedsel (2017)* en de *Groenvisie 2017–2035*. Het eindplaatje is een toetsbare vorm van biologische, natuurinclusieve dan wel circulaire landbouw die de deelnemende pachters in een periode van enkele jaren doorvoeren in hun bedrijf.

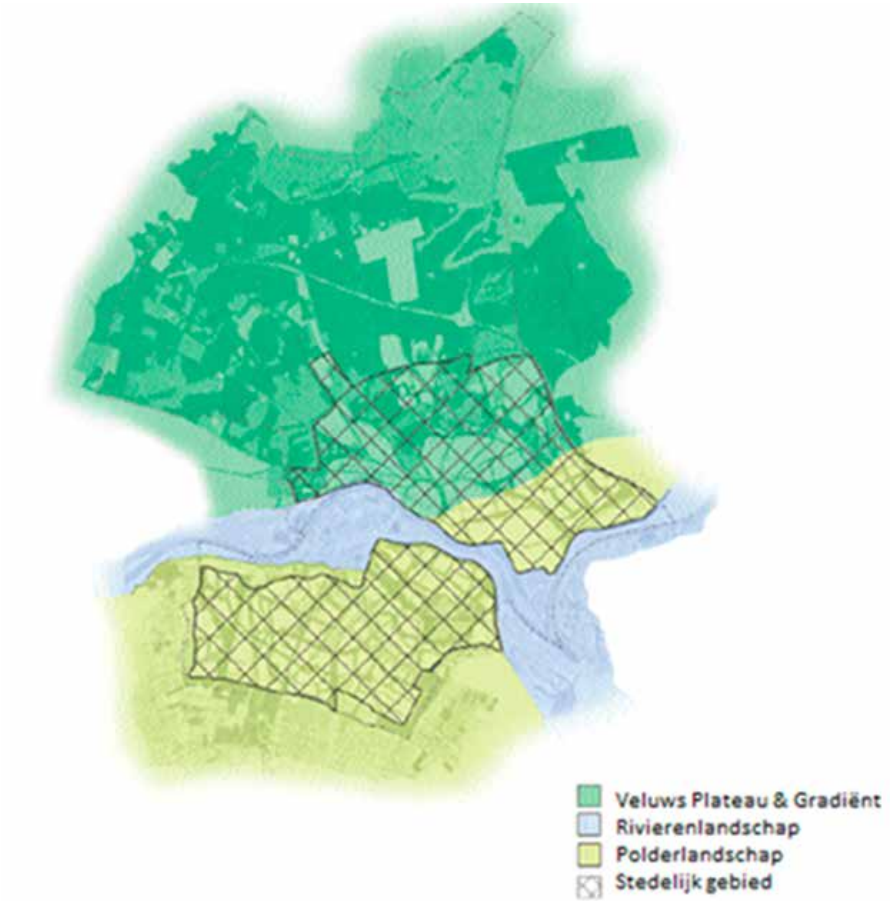
Bijlage A Doelsoorten

IIn de *Groenvisie 2017–2035* is de gemeente opgedeeld in zeven gebieden met doelsoorten per gebied:

- **Het Veluws Plateau:** het Arnhemse deel van de Veluwe. De bodem bestaat voornamelijk uit zand.
- **Het Veluws Gradiënt:** de stadsparken en parken bij zorginstellingen in Arnhem-Noord.
- **Het Rivierenlandschap:** deze grote open ruimte dwars door de stad, waar ook de uiterwaarden en bijbehorende dijkzone onder vallen, heeft een bodem van klei.
- **Het Polderlandschap:** het polderlandschap, ook gelegen op klei, bevindt zich aan beide kanten van het rivierenlandschap. In deze zone liggen bijvoorbeeld de groen-blauwe lijnen, die zorgen dat de natuur vanuit de natuurgebieden tot diep in de stad kan komen.
- **Stadskern:** het in Arnhem-Noord gelegen centrum van de stad.
- **Wijkgroen:** de buurtparken en al het overige groen in de wijken en buurten.
- **Particulier groen:** de particuliere tuinen.

De doelsoorten per gebied zijn:

- **Rivierengebied:** ijsvogel, (zwarte) ooievaar, patrijs, steenuil, kwartelkoning, bever, otter, ringslang, kamsalamander, inheemse vegetatie.
- **Poldergebied:** groene specht, ringslang, boomklever, kamsalamander, rietzanger, steenuil, patrijs, kwartelkoning, waterspitsmuis, kleine karekiet, rugstreeppad, ringslang, hermelijn, ijsvogelvlinder, oranjetipje, inheemse vegetatie.
- **Veluws Plateau:** edelhert, wild zwijn, havik, das, ree, groene en zwarte specht, nachtzwaluw, adder, zandhagedis, gladde slang, vleermuizen, inclusief inheemse vegetatie.
- **Veluws Gradiënt:** das, ree, groene-, grote bonte- en zwarte specht, eekhoorn, bosuil, ijsvogel, heikikker, beekprik, bermpje en sleedoornpage, inclusief inheemse vegetatie.
- **Stadskern** / **Wijken** / **Particulier groen**: gierzwaluw, huiszwaluw, huismus, zwarte roodstaart, gewone dwergvleermuis, oranjetipje, dagpauwoog en bijen, inclusief inheemse vegetatie.

Bijlage B Extensief maaibeheer

Wat is extensief maaibeheer precies?

Door vaak te maaien en het maaisel te laten liggen, zijn veel bodems verstoord geraakt. Door het teveel aan voedingsstoffen in de bodem neemt de soortenrijkdom af. Bloemrijke kruiden houden juist van arme bodems. Door extensief te maaien en het maaisel (en daarmee de voedingsstoffen) af te voeren krijgt de inheemse bloemrijke vegetatie de kans om zich te herstellen. Zo ontstaat weer voldoende voedsel, voortplantingshabitat en beschutting voor insecten en kleine zoogdieren.

Wat houdt extensief maaibeheer in de gemeente Arnhem anno 2021 precies in?

De gemeente stuurt in dit proces de aannemers aan. In de onderhoudscontracten met de aannemers zijn de gebieden en de wijze van maaien per gebied vastgelegd. De gemeente Arnhem verstaat onder extensief maaibeheer:

- **Minder vaak maaien.** Nog maar 1 tot 3 keer maaien per jaar (soms zelfs maar 1 keer per 3 jaar). Minimaal 10 centimeter van het maaisel blijft staan.
- **Maaisel afvoeren.** Met het oog op verschraling van de bodem voeren we het maaisel binnen enkele dagen af. We laten het maaisel wel eerst een paar dagen liggen zodat de zaden kunnen rijpen en uit het maaisel kunnen vallen, wat goed is voor de zaadvoorraad in de bodem.
- **Juiste tijdstip maaien.** Als er door omstandigheden (bijvoorbeeld langdurige droogte) minder of later gemaaid moet worden, bespreken we dat met onze aannemers.
- **Gefaseerd maaien.** We laten per maaibeurt ongeveer 25% van de vegetatie staan. De overstaande vegetatie maaien we tijdens de volgende maaibeurt juist wel. Waar mogelijk maaien we daarbij in ruime bochten om bomen, struwelen en mantelzoomvegetaties heen. Hierdoor krijgen kruiden de kans om langer te bloeien en zaad te zetten, bieden de kruiden habitat voor vlinders, bijen en andere dieren en ontstaat meer gelaagdheid.

We zijn continue bezig om ons maaibeheer (veelal in samenspraak met of op verzoek van inwoners van Arnhem) te verbeteren en te verfijnen. Zo hebben we in 2019 en 2020 een ecologisch adviesbureau laten kijken naar het beheer van bloemrijke bermen en graslanden/weides op 31 locaties in en om de stad met als doel de huidige situatie te beoordelen en te leren hoe die te verbeteren. Zowel inwoners als onze groenaannemers zijn meegenomen in dit proces. Op basis van de resultaten in deze én omringende gebieden wordt het maaibeheer nog verder aangepast op de biodiversiteit.

Gefaseerd maaien Sonsbeek weiland © Vivienne van Sante Gem Arnhem

Bijlage C Arnhem en de Wolf

De wolf is een beschermde diersoort en welkom in Arnhem. De Zuid-Veluwe (waaronder het buitengebied van de gemeente Arnhem) is een prima leefgebied en recentelijk dan ook geschikt bevonden door een wolvenpaar. De wolf maakt het verstoorde ecosysteem en de bijbehorende voedselkringloop weer compleet. Wolven helpen bij populatiebeheer van grootwild (met name edelhert, ree, damhert en jonge wilde zwijnen), waarvan we een overschot hebben.

De wolf en de mens

De wolf is zeer schuw en een vluchtdier. Hij ziet de mens niet als prooi. Voor mensen die in een wolvengebied lopen, heeft de komst van de wolf dan ook geen gevolgen als zij hun hond aangelijnd houden, op de paden blijven en niet achter de wolf aangaan.

Wat eet de wolf

Het dieet van wolven bestaat voor ongeveer 99% uit in het wild levende dieren. Het doden van schapen en ander vee gebeurt weinig. In veel gevallen blijkt de dader een hond of vos te zijn geweest.

Schade door wolven

Dierhouders zijn verantwoordelijk voor de bescherming van hun dieren tegen roofdieren. Provincies zijn verantwoordelijk voor een billijke vergoeding van schade aan landbouwdieren door wolven. De provincie gaat de Zuid-Veluwe aan het officiële leefgebied van de wolf toevoegen. Schade door wolven, die bijvoorbeeld een schaap of geit kunnen doodbijten, wordt daardoor tot zeker 2022 vergoed. Ook kunnen bezitters van landbouwdieren in het gebied vragen om een bijdrage voor beschermende maatregelen, zoals elektrische rasters.

We communiceren het belang van de wolf voor Arnhem jaarlijks naar onze inwoners op verschillende leuke manieren. Bijvoorbeeld via lezingen in de Molenplaats, onze ‘Groene VVV’.

Bijlage D Uitvoeringspartners in de stad

De belangrijkste groenpartners in de stad en hun functie:

Partners	Functie
Arnhem Klimaatbestendig* platform van Gemeente Arnhem, de waterschappen Rijn en IJssel en Rivierenland, Groen Arnhem, Natuurcentrum Arnhem, CASA, Le Far West, ROETEplannen en Make a Change.	Informeert en activeert Arnhemmers over hoe we de stad samen meer klimaatbestendig kunnen maken. Het platform verbindt bewoners, bedrijven, kennisinstellingen en overheden met elkaar in lopende projecten en nieuwe initiatieven. Het is een netwerkaanpak die met kleine lokale investeringen en aanpassingen grote opbrengsten genereert. Bijkomende voordelen; de stad wordt groener en aantrekkelijker, de luchtkwaliteit verbetert, biodiversiteit neemt toe, bewoners voelen zich gezonder en gelukkiger.
Arnhem Zoemt!*	Een stichting van en voor bewonersinitiatieven die de leefsituatie van de bij en andere bestuivers verbeteren. Ze delen kennis en (helpen met) organiseren locale initiatieven.
Groenforum Arnhem De Arnhemse afdelingen van KNNV, NIVON, IVN, Bezoekerscentrum Molenplaats, Vleermuiswerkgroep Gelderland, Imkersvereniging Arnhem Velp e.o., Gelderse Natuur en Milieufederatie, Stichting Ecovrede, Netwerk Groen Arnhem, Stichting Samenwerkende Volkstuinen Arnhem en Vogelwerkgroep Arnhem e.o. Het Groenforum houdt daarnaast contact met Groei & Bloei Arnhem, Milieudefensie Arnhem, Vereniging Vrienden van Meinerswijk, Vereniging Vrienden van Sonsbeek en Bloei! in Arnhem.	• verzamelplek voor groene instanties in Arnhem • wordt door de gemeente voor verschillende groene ontwikkelingen/plannen gevraagd om advies. • daarnaast kan het Groenforum ook bij de gemeente Arnhem aandacht vragen voor groene thema's en ambities.
Groen Arnhem* Groen Arnhem is een initiatief van Molenplaats, Natuurcentrum Arnhem, Kernteam Stadslandbouw en Gemeente Arnhem.	Bevordert als netwerk de samenwerking tussen bewoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven, kennisinstellingen en overheid om zo samen Arnhem verder te vergroenen.
Arnhemse afdelingen IVN/KNNV	Instituut voor natuureducatie en Vereniging voor Veldbiologie. Organiseert lezingen, excursies en doet veldmetingen.
Molenplaats Sonsbeek (voorheen Bezoekerscentrum Sonsbeek)*	Promoot en informeert over het stedelijk groen. Het beginpunt voor vele wandelingen en een goed uitgangspunt voor een fietstocht. De Witte Watermolen produceert biologische, authentieke meel- en bakproducten. In de Molenschuur kun je terecht voor Peeze koffie en een lekkere lunch.
Natuurcentrum Arnhem*	Maakt het groen en de natuur beleefbaar voor kinderen.

*Krijgt subsidie vanuit gemeente

Overige Stakeholders:

Regionale organisaties	Ondernemingen, musea, opleidingen in de stad
	Artez
Geldersch Landschap en Kasteelen	Bloemen in de Tuin (ontwerpt natuur- en klimaatvriendelijke tuinen)
IVN Gelderland	Burgers Zoo
Natuur en Milieu Gelderland	HAN
Natuurmonumenten	Hoveniersbedrijf de Groene Vingers
Staatsbosbeheer	Intratuin Arnhem
Stichting Landschapsbeheer Gelderland	Larenstein / Van Hal
Vleermuiswerkgroep Gelderland (VleGel)	NLAdviseurs
Waterschap Rijn en IJssel	Mimint
Waterschap Rivierenland	Nom
Bosgroep	Tuin van de Buren (tuinontwerper & hovenier)
	Uiterwaarde (terreinbeheerder)
	S-kwadraat
	Watermuseum

Non-profit organisaties		
Arnhem Klimaatbestendig	Hoeve Klein Mariendaal	Park Lingezegen
Arnhem Zoemt	Imkersvereniging Arnhem – Velp e.o.	Stadstuin Kweekland
Arnhems Peil	IPC de Groene Ruimte	Tuinderij De Mijmering
Arnhemse Bomenbond	IVN Arnhem	Vogelwerkgroep Arnhem
Bloei! in Arnhem	Kernteam Stadslandbouw Arnhem	Volkstuinvereniging Arnhem
BTV Elderveld	KNNV Arnhem	Vrienden van Meinerswijk
De Groene Vos	Landerij De Park	Vrienden van Sonsbeek
Ecovrede	Milieudefensie Arnhem	
Groei en Bloei Arnhem	Natuurcentrum Arnhem	
Groenforum Arnhem	Netwerk Groen Arnhem	

Bewonersinitiatieven		
Angerenstein toekomstbestendig	De Torentuin	Hoogstambrigade Schuytgraaf
Arnhems Labyrint	De Tuinmaat	Kloppend Stadshart
Arnhem tuiniert (Samenwerkingsverband tussen Tuin van de Buren en Bloemen in de Tuin)	De Vlindertuin	MFC De Malburcht
Arnhems Hart	De Zorgtuin	Park Coehoorn
Binnentuinen Spijkerkwartier	Duurzaam Craneveer	Park Kinderkamp
Burgemeesterswijk commissie duurzaamheid	Eetbaar Arnhem	Schone straat, groene buurt
BuurtGroenBedrijf Spijkerkwartier	Eetbare natuurtuin Innana	Schuytgraaf Natuur en Milieu
Buurtmoestuin Groenteschuyt	Elderveld Groen	Spijkerzwam
Buurtmoestuin Vredenburg	Groen West	Stadslandbouw Mooieweg
Buurtoestuin MFC Klarendal	Groente Gilde	Stadslandbouw Sint Marten
Buurttuin Charley Bosveldhof	GroenVerbindtSchuytgraaf	Transformatorplein
Dazo	Grrroen in Kronenburg	Tuinbroek
De Bruistuin	Heerlijkheid Van Coers	Yes In My Back Yard
De Buurtakker	Herstel Beekdal Paasberg	
De Stadskeuken	Het Groene Broek	

Colofon

Ruimte Voor Biodiversiteit, Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025

Uitgave: Gemeente Arnhem, januari 2021

Contact: anne.luijten@arnhem.nl

Deelnemers rondetafelgesprek woensdag 30 juni 2021
Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022

Ronald de Boer	RAVON Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland
Annebrecht van Oven	Dierenbescherming regio noordoost
Lisette van de Kuit	Dierenbescherming regio noordoost

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve & Meningsvorming-I behandeling

GEMEENTE Arnhem

Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en Uitvoeringsagenda 2021-2022

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Spruijt (Arnhem Centraal), Peters (VVD), Van Iperen (D66), De Groot (PvdD), Prinsen (GroenLinks), Bouma (PvdA), Nede (ChristenUnie), Çetintaş (SP) en Van der Broek (CDA). De fracties van de PVV, DENK/Verenigd Arnhem en de AOP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens de Informatieve fase vond een rondetafelgesprek plaats met de heer De Boer van RAVON (Reptielen, Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland) en mevrouw Van Omen (Dierenbescherming regio noordoost). Andere betrokkenen hebben hun inspraakreactie toegestuurd (deze zijn aan de stukken toegevoegd).
Na de afronding van de Informatieve fase vond de meningsvormende fase I plaats. Deze werd afgerond met een drietal toezeggingen van de wethouder over het toesturen van gevraagde informatie. Deze zullen voor de Meningsvormende fase II naar de raad worden gestuurd.
De SP en de PvdA hebben een motie aangekondigd over het budgetplafond van de vergoeding dierenartskosten minima.
Ook de fracties van D66 en de Partij voor de Dieren hebben aangegeven wijzigingsvoorstellen te overwegen.

Toezeggingen
De wethouder zegt toe uit te zoeken wat de stand van zaken is in het dierentehuis in deze post-coronatijd en de raad hierover te berichten.
De wethouder zegt toe uit te zoeken hoe het zit met de (on)mogelijkheid om schuilstallen in een paardenwei te verplichten en de raad hierover te informeren.
De wethouder zegt toe de raad te informeren over de uitvoering van de motie 20M174 "groene Verkeersborden".

Conclusie
Aan het eind van de vergadering besluit de raadskamer in overleg met de wethouder dat de vragen van de Partij voor de Dieren schriftelijk zullen worden beantwoord. Daarop concludeert de voorzitter namens de raadskamer dat de meningsvormende fase I is afgerond en dat de behandeling de volgende keer zal worden voortgezet met de Meningsvormende fase II.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

L.R. Manders

Memo

Datum : 8 juli 2021

Aan : Gemeenteraad

Van : Cathelijne Bouwkamp

Cc : -

Betreft : Beantwoording vragen PvdD voor de M2-bijeenkomst RV dierenwelzijn en biodiversiteit

Beste gemeenteraad,

Hierbij ontvangt u ten behoeve van het agendapunt Visie Dierenwelzijn van de meningsvormende (M2) raadsvergadering op 14 juli a.s.:

- de antwoorden op de (schriftelijk) gestelde vragen van de Partij voor de Dieren;
- de stand van zaken van de toezeggingen die ik heb gedaan tijdens de M1 op 30 juni j.l.

Antwoorden op schriftelijk gestelde vragen Partij voor de Dieren

Wordt uitgezocht:
schuilstal in paardenwei: Kunnen we dat verplichten of hoe anders waarborgen? Kan dit ook op paardenweides die niet op gemeentegrond bevinden? Kan het aanplanten van bomen in weides tbv schaduw bevorderd worden?
Zie bij 'Toezeggingen wethouder', aan het einde van deze memo.

1: Hoe gaat de gemeente nieuwe eigenaren en bestaande eigenaren van dieren actief bereiken?
Via onze internetpagina, Wijkteams Arnhem en andere samenwerkingspartners (zie ook de Uitvoeringsagenda).
Aandachtspunten naast verzorging: waar koopt u het dier? wat is de herkomst van het gefokte dier? Wat wordt er concreet gedaan om de verkoop van dieren buiten speciaalzaken tegen te gaan?
We willen dit, samen met andere instanties, aankaarten bij het Rijk.

2: Kan er een kaart komen van de bestaande en toekomstige situatie van afrasteringen, wildroosters e.d. in het gebied. De toekomstige situatie moet duurzaam worden vastgelegd. (De informatie is er, maar ook overzichtelijk?)
Als het hier gaat om de zuidelijke uiterwaarden: zo'n kaart komt er als de inrichting van het gebied definitief is.
Als het gaat om het buitengebied (Arnhemse Veluwe): Samen met stichting Ark gaan we de komende vijf jaar de rasters, faunapassages en wildroosters van alle terreineigenaren in beeld brengen. Stichting Ark gaat namelijk deze periode aan de slag met de natuurontwikkeling in dit gebied. Waaronder verbindingen tussen natuurgebieden. Zodra er een kaart beschikbaar is zullen wij die delen met de raad.

3: Kunnen de gebieden waar paarden en runderen lopen op in specifieke periodes (gedeeltelijk) worden afgesloten voor recreatie en honden?
Wij zien op dit moment geen noodzaak voor het afsluiten van gebieden voor recreatie waar paarden en runderen lopen. En deze gebieden zijn al afgesloten voor honden. Het is wel zo dat dit altijd een

afweging is en soms een dilemma, niet alle diersoorten gaan (afhankelijk van het gebied) goed samen.

4: Beheer in het wild levende dieren. Kan de wethouder garanderen dat er alleen reactief beheerd zal worden (=voorkomen onnodig lijden)?
Als het gaat om de runderen en paarden in Meinerswijk: we grijpen alleen in bij onnodig lijden en noodsituaties zoals hoogwater. Het vanwege de jaarlijkse aanwas selecteren in de kudde heeft een meer proactief karakter: we willen vroegtijdig voorkomen dat de kuddes te groot worden voor het (begrensde) gebied. We onderzoeken of er andere, diervriendelijke methoden van populatiebeheer zijn.
Als het gaat om het beheer van andere in het wil levende dieren: nee, dat kunnen we niet garanderen. Wij zijn gebonden aan het door de provincie vastgestelde populatiebeheer v.w.b. de aantallen wilde dieren.

5: TNR op eigen terrein. wordt het beleid op campings of openluchtmuseum wel nog ondersteund?
Ja, voor zover het past binnen de provinciale regels.
Uitvoering - Ook PvdD is voor herinvoeren TNR. Overigens mag dit in gebieden die niet onder de NB-wet vallen nog steeds. Vragen: is het college geholpen met een motie over TNR als extra steun bij aanspreken provincie op dit onderwerp?
Het college zal een (breed gedragen) motie over het herinvoeren van TNR (Trap, Neuter, Return) als steun in de rug ervaren en er als zodanig naar handelen.
6: Er was ooit een kaart hondenlosloopgebieden op www.Arnhem.nl. Komt er weer zo'n kaart of is deze er nog en kunnen we hem gewoon niet vinden?
Deze is er nog en is te vinden via
https://www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/dierenwelzijn/hondenpoep.

7: Waarom wordt zichtbaarheid groot wild genoemd? Dit is toch geen belang van het dier?
Het wordt voor de volledigheid genoemd: het is namelijk -naast dierenwelzijn- een van de overwegingen bij de uitvoering van populatiebeheer van groot wild.
Voor het beleven van natuur en natuurwaarden, het geven van inzicht in het functioneren van de natuur (waar groot wild een belangrijk onderdeel van is) en het creëren van draagvlak voor natuur, is het van belang dat natuur zichtbaar en beleefbaar is.

8: Verstoten duiven door duivenmelkers, wat gaat/kan de gemeente daaraan doen?
Wij ondersteunen de duiventil in Elderveld, die de verstoten duiven op kan vangen.

9: Voor tegengaan overlast ganzen: weet het college dat niet alleen hekjes maar ook ruigtevegetatie, soortenrijker en minder gemaaid gras helpen?
Ja. Dit doen wij ook zoveel mogelijk, maar het helpt onvoldoende tegen overlast.

10: Preventie rattenoverlast: vragen: zijn er op dit moment knelpunten?
Ja, waar afval wordt geplaatst buiten (naast) de afvalcontainers, waar vogels worden gevoerd, dichtbegroeide vegetatie en niet-ongediertewerend gebouwde gebouwen.
En wordt er ook nog op individuele overlast ingegrepen. Ergens een paar ratten weg te vangen waar iemand vindt dat er overlast is, gebeurt dat nog?
Ja.

11: Kan de gemeente bevorderen/eisen dat pachter bijv bij paardenwei zorgt voor een bordje met een eigen in-geval-van-nood nummer en 1-1-4 red een dier?
We gaan onderzoeken of voorwaarden rond dierenwelzijn in huurcontracten of contractverlengingen opgenomen kunnen worden.

12: Uitgangspunten afschot “lazen wij met stijgende verbazing”
punt 3: "zoveel als mogelijk geschoten"??? wat wordt bedoeld?
Daarmee wordt bedoeld dat we het door de provincie vastgestelde populatiebeheer zoveel mogelijk realiseren in gebieden waar het wild het meeste risico voor aanrijdingen loopt.

13: woningisolatie vleermuizen bescherming, wat doet gemeente om te voorkomen dat dieren per ongeluk expres gedood worden? Handhaving en toezicht?
In principe is voor het isoleren van de spouw van woningen geen omgevingsvergunning nodig bij de omgevingsdienst. Wel is de initiatiefnemer of eigenaar is verantwoordelijk voor de naleving van de Wet natuurbescherming. Alle vleermuizen zijn beschermd volgens de Wet natuurbescherming. De provincie is bevoegd gezag. Handhaving van en toezicht op deze wet is geen gemeentelijke, maar provinciale taak.
Overigens wordt bij een sloopmelding de initiatiefnemer of eigenaar wel geattendeerd op de Wet natuurbescherming en het mogelijk effect van de sloop op vleermuizen en vogels.

<u>Toezeggingen wethouder</u>

1. Tijdens de volgende bijeenkomst informeer ik de raad over aantallen opgevangen gezelschapsdieren door het asiel in verband met de Coronamaatregelen. Zit daar weet een stijgende lijn in vanwege het beëindigen van vele maatregelen?

Het asiel ziet (nog) geen toename in het aanbod van huisdieren (honden). Het is volgens hen nog te vroeg om te zeggen of dat gaat gebeuren. Door de lange wachttijd, bij o.a. fokkers, hebben belangstellenden nog maar kort hun nieuwe hond. Ook de aanvragen zijn in de lockdown-periode niet noemenswaardig gestegen. Zij hebben altijd veel mensen die contact opnemen voor een hond. Maar het plaatsingsbeleid van het asiel is een duidelijke drempel.

2. De volgende bijeenkomst geef ik aan of we de aanwezigheid van schuilstallen in paardenweides kunnen verplichten.

Voor paardenweides op gemeentegrond: we gaan onderzoeken of voorwaarden rond dierenwelzijn in huurcontracten of contractverlengingen opgenomen kunnen worden. Voor paardenweides op niet-gemeentegrond ligt de verantwoordelijkheid bij de eigenaar en handhaving en toezicht op dierenwelzijn bij landelijke instanties.

3. Tijdens de volgende bijeenkomst geef ik aan hoe het staat met de intentie om de achterkanten van verkeersborden te gebruiken voor insectenhotels (motie 20M174 "groene Verkeersborden").

De Motie behelst: De mogelijkheden en effecten voor het verduurzamen van verkeersborden te onderzoeken. Waarbij aan de achterkant een insectenhotel vastgemaakt kan worden. Dit onderzoek loopt nog. Dit najaar zullen wij de resultaten met de raad delen.

Beantwoording technische vragen A. Cetintas mail d.d. 12 juni 2021

Beste Abdurrahman,

Hieronder volgen de antwoorden op de technische vragen die u schriftelijk heeft gesteld op 5 juli j.l.

Voor welke bedrag zijn er voorgaande jaren uitgegeven?
In 2019 is de pilot uitgevoerd voor € 10.000. Die pilot werd na enkele maanden gestopt toen de grens van € 10.000 bereikt was.
In 2020 is de regeling gestart met een budget van € 60.000, hiervan is slechts € 30.000 uitgegeven. Het restant is bij de jaarrekening 2020 toegevoegd aan het jaarrekeningresultaat (en daarmee 'ingeleverd').
In 2021 is, mede door het gebruikersgemak met de nieuwe digitale Gelrepas, fors meer gebruik gemaakt van de regeling dan in 2020. T/m juni is € 24.000 besteed.

Is het bedrag toereikend en voldoende?
Over de eerste helft van 2021 zijn de kosten € 24.000. Op basis daarvan zou het budget (€ 61.000) op jaarbasis voldoende moeten zijn. Echter, gedurende dit eerste half jaar liepen de kosten wel op. In de maand juni waren de kosten het hoogst. Als de trend van juni doorzet, dan betekent dit dat de € 60.000 dit jaar niet voldoende zal zijn. Als je de andere maanden ziet, dan zou het wel prima kunnen.

Openeinderegeling ipv budgetplafond
We maken van deze nieuwe, structurele regeling een openeinderegeling. Dit betekent dat we niet stoppen met vergoeden van GelrePashouders bij het bereiken van het budget (€ 61.000).

Wat zijn de consequenties en risico's voor de gemeente als er een open einde regeling komt ipv een budgetplafond?
Bij elk huishouden met een Gelrepas is één van de volwassenen Hoofdpashouder. De Hoofdpashouder heeft nu een tegoed van € 135 op de pas, wat maximaal besteed kan worden bij de aangesloten dierenartsen. Mochten de kosten hoger uitvallen dan het beschikbare budget, dan zullen we volgend jaar het maximaal beschikbare budget per GelrePasHouder verlagen.
In plaats van bijvoorbeeld in november de regeling te stoppen als het geld op blijkt en dan in januari weer het hele proces op te starten, met alle consequenties van dien (boze Gelrepashouders, huisdieren die niet geholpen worden, dierenartsen, pashouders en leverancier van Gelrepas informeren over de stopzetting etc.) verlagen we het beschikbare budget voor 2022 van € 135 naar bijvoorbeeld € 100 per Gelrepas, mocht dat noodzakelijk blijken. Op die manier zijn er geen financiële risico's voor de gemeente en kunnen alle mensen met een laag inkomen geholpen worden met hun zieke huisdieren, ondanks dat bijvoorbeeld in november of december het bedrag op is.

In de bijlage vind u een overzicht van het dashboard voor Dierenartskosten over het eerste half jaar 2021. Hierin staat in een aantal tabellen het aantal verschillende behandelingen per soort dier, per maand en per dierenarts. Uiteraard worden ook de kosten gepresenteerd.

Met vriendelijke groet,

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Dierenwelzijn

Dashboard Dierenartskosten Gelrepas

Bijgewerkt t/m 30 juni 2021

Aantal behandelingen per diersoort per maand

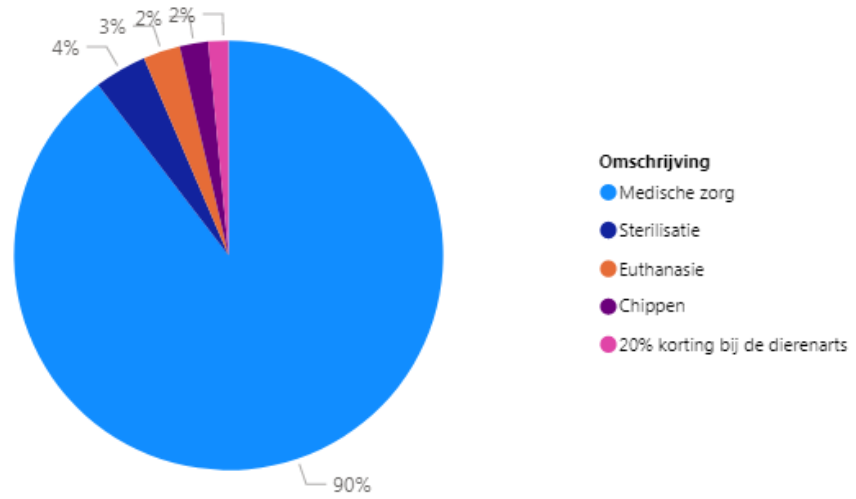
Dier	2	3	4	5	6	Totaal
Hond	1	67	95	90	126	**379**
Kat	1	41	70	62	87	**261**
Onbekend	8	5	4	5	3	**25**
Knaagdier			5	7	8	**20**
Vogel				1	1	**2**
Reptiel			1			**1**
Totaal	**10**	**113**	**175**	**165**	**225**	**688**

Maand

2

6

behandelingen naar soort

Aantal behandelingen per huisdiersoort

Omschrijving	Hond	Kat	Knaagdier	Onbekend	Reptiel	Vogel	Totaal
Medische zorg	365	221	17	6	1	2	**612**
Sterilisatie	5	21	1				**27**
Euthanasie	8	9	2				**19**
Chippen	1	10		6			**17**
20% korting bij de dierenarts				13			**13**
Totaal	**379**	**261**	**20**	**25**	**1**	**2**	**688**

Totale declaraties per maand (in €)

Productnaam	2	3	4	5	6	Totaal
Dierenarts	149	3.821	6.458	5.621	8.339	**24.388**
Totaal	**149**	**3.821**	**6.458**	**5.621**	**8.339**	**24.388**

# dierenartsen	# behandelingen	# unieke pashouders	Gemiddeld besteed (€)
7	688	383	33,97

Van: F. Bosman
Verzonden: vrijdag 16 juli 2021 13:05
Aan: griffie <griffie@arnhem.nl>
Onderwerp: Dierenwelzijnsvisie & Sportvisserij

Geachte raadsleden en wethouder,

De Hengelsport Federatie Midden Nederland heeft kennis genomen van de dierenwelzijnsvisie die gemeente Arnhem momenteel behandeld. Als vertegenwoordiger van hengelsportverenigingen in het zuiden van Gelderland, waar o.a. de 4 Arnhemse verenigingen onder vallen, zien wij dierenwelzijn en biodiversiteit als een belangrijk onderwerp.

Uit onze ervaring merken we vaak dat niet iedereen even goed bekend is met de hengelsport. Graag willen wij u via deze weg informeren over onze organisatie en bijdrage aan de biodiversiteit en dierenwelzijn. De onderwaternatuur is ons specialisme en deze kennis brengen wij graag in om samen met de gemeente de biodiversiteit te verbeteren.

De sportvisserij zet zich in voor een goede waterkwaliteit en goede leefomstandigheden voor de vis. Hierbij sluiten wij zoveel mogelijk aan bij de natuurlijke eigenschappen van het water en hiervoor kenmerkende visstanden. Een gezonde visstand is een afspiegeling van een gezond watersysteem en goed ecologisch functioneren. Ook in Arnhem hebben we hier in het verleden onderzoek naar verricht en kennis ingebracht om inrichting te verbeteren. Als kennisdrager van vis en visserij zien we voor onszelf een belangrijke rol weggelegd in het verbeteren van de biodiversiteit en gezonde visstanden. Zo zijn we al jarenlang partner van de waterschappen Rijn en IJssel en Rivierenland in de visstandbeheercommissies (VBC's).

Naast onze inzet voor vis en water vertegenwoordigd de hengelsport een grote groep mensen die graag buiten recreëren. Zo is de sportvisserij met bijna 700.000 aangesloten leden de 2de grootste sportbond van Nederland aangesloten bij NOC-NSF.

Dierenwelzijn in relatie tot hengelsport
Het college erkent de intrinsieke waarde van het dier, dus ook van de vis. Vanuit dat standpunt is het college van mening dat pijn, stress en angst bij dieren zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Sportvisserij is echter in Nederland bij Visserijwet toegestaan. Deze vorm van recreatief vissen heeft een groot maatschappelijk draagvlak. Voor het handelingsperspectief vanuit de sportvisserij verwijst het college naar de handvatten voor het borgen van welzijn van vis die worden geadviseerd in de Zienswijze Welzijn Vissen van de Raad voor de Dierenaangelegenheden (RDA Zienswijze 'Welzijn van Vissen' | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden).

Vitale stadsnatuur: onderdeel hiervan is het verbinden van watersystemen om ze te laten fungeren als robuuste, vitale groenblauwe structuren die zorgen voor robuuste populaties van in die natuur levende dieren waaronder vissen. Dit is een van de belangrijkste aanbevelingen die we eerder in ons gezamenlijke rapport hebben opgesteld. Maar ook de inrichting en beheer van stadswateren is bepalend voor de aanwezige flora en fauna waaronder vissen.

Belangen sportvisserij en dierenwelzijn in evenwicht
De hengelsport en haar beoefenaars erkennen de intrinsieke waarde van vissen en handelen hiernaar. De Visserijwet, de Wet Dieren en de Wet Natuurbescherming hebben geresulteerd in regelgeving en gedragscodes waar sportvissers aan gehouden zijn, over geïnformeerd worden en waar controle en handhaving actief op wordt ingezet. Naast de wettelijke regelgeving heeft de hengelsport aanvullende eisen en beperkingen opgelegd om het welzijn van vissen extra te borgen. De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft in 2018 de hengelsport als sector uitgebreid behandeld

in haar zienswijze en concludeert dat dierenwelzijn, in wet en regelgeving en binnen de voorwaarden van de VISpas, voldoende is geborgd en legt nadrukkelijk haar advies op voorlichting, educatie, controle en handhaving. Zie voorbeeld van onze grote IJsselcontrole van afgelopen najaar (Vissers op de bon bij grote controle langs de IJssel - Omroep Gelderland) maar ook is de federatie een van de partners in het Gelderse Handhavingsconvenant en organiseert hier gezamenlijke milieucontroles.

Oren en ogen voor het welzijn van vissen en samenwerkende partner van dierenwelzijnsorganisaties
Sportvissers zijn daarbij ook de oren en ogen langs de waterkant om misstanden met betrekking tot het welzijn van vissen te melden, zoals stroperij, dumpen van chemisch afval en signaleren van vissterfte. Lokaal zijn door ons opgeleide vrijwilligers actief bij het inventariseren van het 'waterhuis' van de vis. De leefomgeving van de vis bepaalt immers in hoge mate het vissenwelzijn. Onze vrijwilligers constateren misstanden die alleen met 'kennersblik' herkend worden, zoals een bij vissterfte wat een aantal keren heeft gespeeld in Arnhem-Zuid (Karpersterfte treft watergangen in Arnhem-Zuid | Arnhem | gelderlander.nl). Vrijwilligers helpen o.a. bij monitoring van de visstand, dit is o.a. gebeurd bij de recent geopende vispassage in Doesburg waar de Oude IJssel in de IJssel uitmond.

In het algemeen werkt de georganiseerde hengelsport werkt actief samen met partijen als bijvoorbeeld het hiervoor al genoemde RAVON, het Wereld Natuurfonds en ARK natuur om het welzijn van vissen te verbeteren. Zo zijn recent bijvoorbeeld elften (zomervis) geherintroduceerd in de Waal bij Nijmegen (80.000 vissen in Waal bij Nijmegen uitgezet: gaat dit zorgen voor herstel? | Nijmegen | gelderlander.nl) en is ook actief meegewerkt aan de herintroductie van de steur in de Rijn.

Educatie en voorlichting
Jaarlijks bereikt de georganiseerde hengelsport met VISlessen ruim 14.000 kinderen. Binnen het curriculum zijn die VISlessen een erkende aanvulling op de biologieles in het basisonderwijs. Tijdens de VISlessen wordt expliciet ingegaan op bewustwording van kinderen en het omgaan met levende dieren. De juiste technieken worden aangereikt en kennis over de natuur onder water om hiermee de betrokkenheid van kinderen met de waternatuur te verhogen. Meer informatie over de VISles https://www.sportvisserijnederland.nl/actueel/nieuws/21060/vissenschool-nl-vernieuwd-vraag-een-visles-aan.html

Sociaal maatschappelijk draagt de sportvisserij bij aan het verbinden met de natuur, zowel voor jeugd als ouderen. activiteiten kan ik wijzen op het project "Samen Vissen" wat we samen met IVN over heel Nederland uitvoeren. Hiervoor hebben we nu lokaal ook samenwerking met Kruiswerk Achterhoek-Liemers. Voor meer informatie zie www.samenvissen.nl. Vissen inzetten t.b.v. welzijn van mensen zien we als meerwaarde. Momenteel lopen er ook gesprekken met defensie om veteranen met PTSS te begeleiden op deze manier.

Promotie van de hengelsport
De hengelsport is een geaccepteerde activiteit, geborgd in wet en regelgeving. Het brengt sportvissers een moment van ontspanning, verbinding met de natuur en sociale interactie. Het is een gezonde tijdsbesteding die volledig past bij gezondheidsdoelstellingen van de Gemeente Arnhem. Met de negatieve impact van Corona op het welzijn van onze burgers, levert de hengelsport een positieve bijdrage.

Rol van de Gemeenteraad (en de mogelijke wens van partij voor de dieren om hengelsport te verbieden):
Wij respecteren de mening van de Partij voor de Dieren t.a.v. de hengelsport, net als dat wij de mening van andere partijen respecteren.

In Nederland en hier in Arnhem hebben wij te maken met een veelvormige maatschappij waarin wij met elkaar moeten leven. Hierin hebben wij als gemeenteraadsleden een belangrijke taak. Elkaar verboden opleggen hoort hier niet bij.
Een kleine groep in onze samenleving heeft moeite met de hengelsport, dat is hun goed recht. De hengelsport is sinds mensenheugenis een geaccepteerde activiteit die in Nederland 1.7 miljoen mensen veel brengt. Door de hengelsportverenigingen in Arnhem worden ongeveer 2.300 vergunningen voor sportvissers uitgegeven. Daarbij is de hengelsport wettelijk verankerd en ook dierenwelzijn is geborgd. Sportvissers zijn gehouden aan gedragscodes en wettelijke bepaling, ook controle en handhaving is hierin gewaarborgd.

We hopen dat u hiermee een beter beeld heeft gekregen van de sportvisserij en de inspanningen die zij verricht op het gebied van biodiversiteit, dierenwelzijn en sociaal maatschappelijke positie.

Voor vragen over bovenstaande onderwerpen kunt u contact opnemen met mevr. Esther van der Veur (06-53444563 of esther@evdvcommunicatie.nl)

Tot slot zouden we u graag eens ontmoeten en in gesprek gaan met u of uw partij na het zomerreces!

Met vriendelijke groet,

F. Bosman
Senior Beleidsmedewerker

HENGELSPORT FEDERATIE
MIDDEN NEDERLAND

www.hfmiddennederland.nl

Rapport Visserijkundig Onderzoek

Stadswateren Arnhem eindconcept

HENGELSPORT FEDERATIE
MIDDEN NEDERLAND

Sportvisserij Nederland

Het visserijkundig onderzoek in de stadwateren van Arnhem is mede mogelijk gemaakt door:

Rapport
Visserijkundig Onderzoek

Stadswateren Arnhem

Van 1-8 november 2007
uitgevoerd in opdracht van:
Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Door:
Drs. J.S. Peters

Sportvisserij Nederland

Leijenseweg 115
Postbus 162
3720 AD Bilthoven
Telefoonnr.: 030-6058400
Faxnr.: 030-6039874

Statuspagina

Titel	Visserijkundig Onderzoek Stadswateren Arnhem
Samenstelling	Sportvisserij Nederland Postbus 162 3720 AD BILTHOVEN
Telefoon	030-605 84 00
Telefax	030-603 98 74
E-mail	info@sportvisserijnederland.nl
Homepage	www.sportvisserijnederland.nl

Opdrachtgever	Hengelsport Federatie Midden-Nederland
Telefoon	026-3212045
Homepage	www.hfmiddennederland.nl

Auteur(s)	Drs. J.S. Peters
E-mailadres	peters@sportvisserijnederland.nl
Aantal pagina's	82
Trefwoorden	stadswateren Arnhem visstand visstandbeheer

Versie	eindconcept
Projectnummer	AVE2007016
Datum	2 juli 2012

Bibliografische referentie:
Drs. J.S. Peters, 2007. Rapport Visserijkundig Onderzoek; Stadswateren Arnhem. Sportvisserij Nederland, Bilthoven, in opdracht van Hengelsport Federatie Midden-Nederland.

© Sportvisserij Nederland, Bilthoven

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de copyright-houder en de Hengelsport Federatie Midden-Nederland.

Sportvisserij Nederland is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede schade welke voortvloeit uit toepassing van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Sportvisserij Nederland.

Samenvatting

Ten behoeve van het op te stellen Visstandbeheerplan voor de gemeente Arnhem is, op verzoek van de Hengelsport Federatie Midden-Nederland, visserijkundig onderzoek uitgevoerd in een negental verspreid gelegen stadswateren van Arnhem (vier in Arnhem-noord en vijf in Arnhem-zuid).

In totaal zijn 23 vissoorten gevangen, (drie Flora & Faunawet-soorten, twee Rodelijst-soorten en twee exoten). Arnhem heeft een gevarieerde visstand, maar deze soorten komen niet overal in de stad voor. De wateren in Arnhem-noord zijn soortenarmer dan die in Arnhem-noord. Dit houdt verband met een kleinere dimensies, isolatie in combinatie met een inrichting die onvoldoende is toegesneden op een gevarieerde visstand. De stadswateren met de meeste vissoorten zijn de grotere vijvers in Arnhem-zuid, die bovendien in verbinding staan met singels. Hier is meer ruimte en is de inrichting beter afgestemd op een gevarieerde visstand. Het beste scoorde de vijver bij het Hans Tiemeijerhof met 18 soorten.

De roofvis/witvisverhouding in de singels van Arnhem is redelijke evenwichtig (1:1 -1:3) als gevolg van de waterplantenbegroeiing in combinatie met een grote oeverlengte met meer of minder begroeide oever. In de vijvers ligt de roofvis/witvisverhouding veel lager (1:6 - 1:15), als gevolg van een gebrek aan voldoende beschutting biedende oeverbegroeiingen.

De lagere biomassa in de stadswateren van Arnhem-noord ten opzichte van Arnhem-zuid hangt samen met de van nature voedselarmere toestand van deze wateren. Arnhem-zuid vormt, als gevolg van de ligging in het rivierengebied een voedselrijker milieu.
De conditie van de vis is voldoende tot goed.

De Singels van langs de Bussumstraat en de Brabantweg maken onderdeel uit van het KRW-waterlichaam "Overbetuwe" . Dit water valt onder het M1-type van ongebufferde wateren. Beide singels scoren op de KRW-maatlat "matig" en voldoen niet aan de doelstelling voor 2015: het GEP (Goed Ecologisch Potentieel). De singels langs de Brabantweg benaderen de doelstelling echter veel dichter dan de singels langs de Bussumstraat.

Ten behoeve van het op te stellen Visstandbeheerplan kunnen op voorhand enkele aandachtspunten worden genoemd in relatie tot de visstand, n.l.:

- Aandacht voor een gevarieerde en structuurrijke inrichting van de stadwateren en;
- Aandacht voor een verbetering van de uitwisselingsmogelijkheden tussen delen van singels en stadwateren onderling.
- Aandacht voor een goede zuurstofhuishouding van het water (baggeronderhoud, mogelijk negatieve effecten riooloverstorten)

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Om te komen tot het opstellen van een meer concreet maatregelenplan voor de stadswateren van Arnhem wordt aanbevolen meer zicht te krijgen op onderwerpen als o.a. de waterhuishouding, baggerplannen, waterkwaliteit, riooloverstorten e.d.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Inhoudsopgave

1 Inleiding 9
1.1 Aanleiding 9
1.2 Leeswijzer 9

2 Beschrijving en typering van de wateren 11
2.1 Gebiedsbeschrijving 11
2.2 Viswater en viswatertypering 11

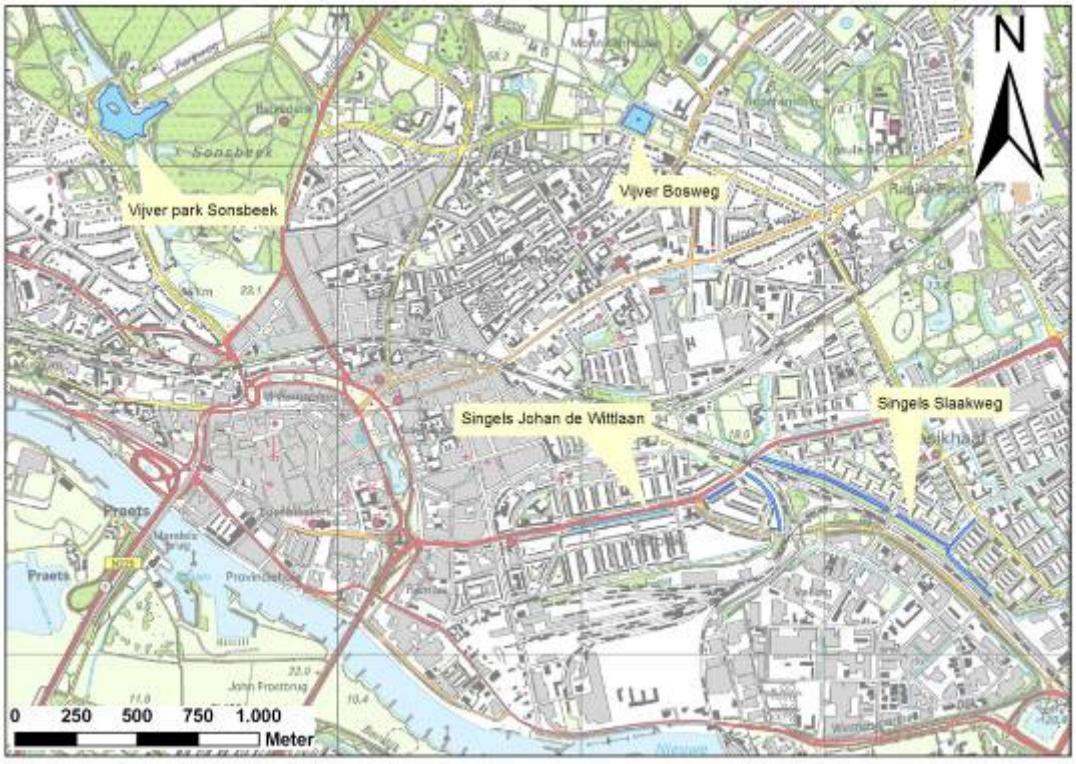
3 Resultaten visserijkundig onderzoek 15
3.1 Inleiding 15
3.2 Arnhem-noord 15
3.3 Arnhem-zuid 18

4 Bespreking resultaten 27
4.1 Bespreking 27
4.2 Aandachtspunten en aanbevelingen 30

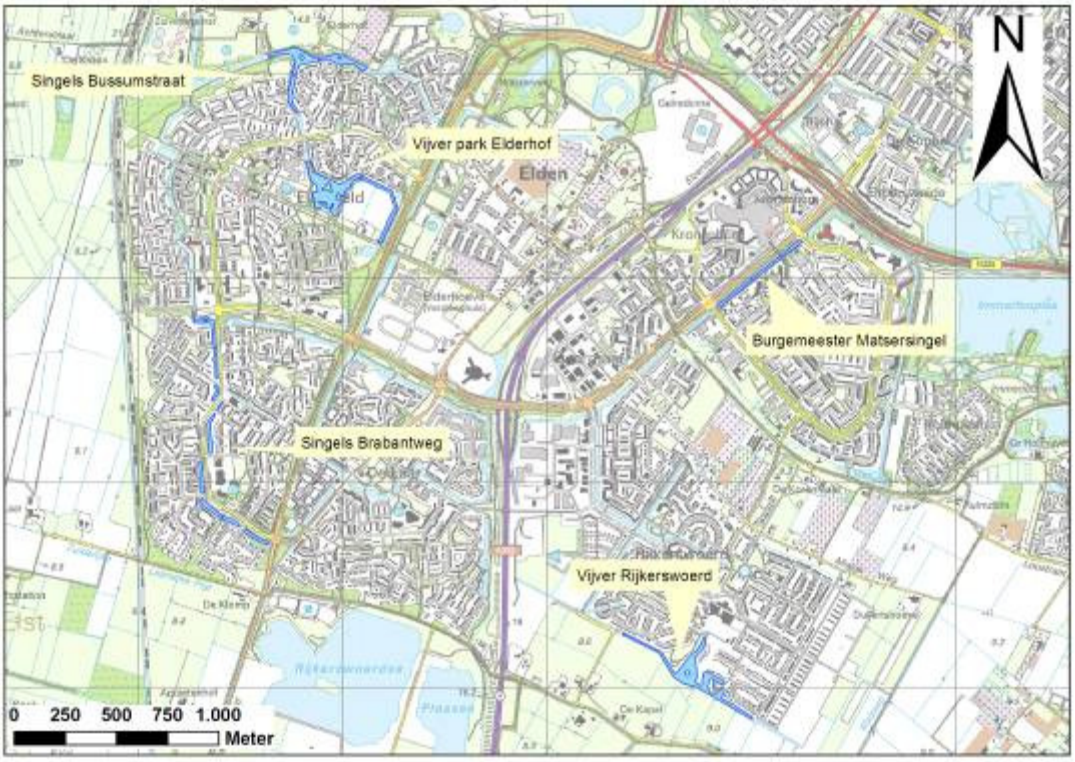
Literatuur 35

Bijlagen 37

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Arnhem noord Topografische ondergrond: © Topografische Dienst, Emmen

Arnhem-zuid Topografische ondergrond: © Topografische Dienst, Emmen

Figuur 1.1 ***Onderzochte stadswateren in Arnhem***

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het Waterplan voor de gemeente Arnhem (Tauw & Arnhemse waterpartners 2003) is opgenomen dat er voor de stad Arnhem een Visstandbeheerplan wordt opgesteld. Voor het opstellen van dit Visstandbeheerplan is een projectgroep opgericht waarin zitting hebben het Waterschap Rijn & IJssel, het Waterschap Rivierenland, de gemeente Arnhem en de Hengelsport Federatie Midden-Nederland.
Ten behoeve van het opstellen van dit Visstandbeheerplan is op verzoek van de Hengelsport Federatie Midden-Nederland door Sportvisserij Nederland een visserijkundig onderzoek uitgevoerd in een aantal stadswateren van Arnhem. De opzet en uitvoering van het visserijkundig onderzoek heeft in samenwerking en overleg met alle partijen uit de projectgroep plaatsgevonden.

Ten behoeve van het visserijkundig onderzoek zijn, verspreid over de stad een negental locaties gekozen (zie Tabel 1.1 en Figuur 2.1). Aan de hand van deze locaties wordt een beeld worden verkregen van de visstand in de stad Arnhem. De visstand wordt daarmee beschouwd als de 0-situatie.

Tabel 1.1 Bemonsterde stadswateren in Arnhem (voor de ligging zie figuur 1.1)

	datum bemonstering
Arnhem-noord:	
1) de grote vijver in park Sonsbeek	1 november 2007
2) de vijver aan de Bosweg	1 november 2007
3) de singel aan de Johan de Wittlaan	6 november 2007
4) de singel aan de Slaakweg	6 november 2007
Arnhem-zuid:	
5) de singels bij de Bussumstraat	5 november 2007
6) de singels langs de Brabantweg	5 november 2007
7) de vijver in park Elderveld	8 november 2007
8) Vijver Hans Tiemeijerhof (Rijkerswoerd)	7 november 2007
9) de Burgemeester Matsersingel	8 november 2007

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de bemonsterde locaties beschreven aan de hand van een aantal milieuvariabelen, en wordt aan de wateren een

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

viswatertype toegekend. Hoofdstuk 3 beschrijft de resultaten van het visstandonderzoek per water. In hoofdstuk 4 worden de resultaten samenvattend besproken en wordt kort ingegaan op een aantal mogelijke verbeterpunten/maatregelen. Deze beschrijving is niet uitputtend, maar gebaseerd op een eerste indruk van de wateren, opgedaan tijdens het visstandonderzoek. In de bijlagen wordt achtereenvolgens ingegaan op de achtergronden van de viswatertypering (bijlage I) het uitgevoerde onderzoek naar de visstand en de gegevensverwerking (bijlage II), gedetailleerde resultaten per water (bijlage III) en profielen van de aangetroffen vissoorten (bijlage IV).

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

2 Beschrijving en typering van de wateren

2.1 Gebiedsbeschrijving

Arnhem-noord
Arnhem-noord ligt op de overgang van de Veluwe naar de uiterwaarden van IJssel en Nederrijn. Een aantal stadswateren aan de noordkant, waaronder de vijvers van park Sonsbeek en de vijver aan de Bosweg liggen in sterk hellend gebied, en hebben een zandige bodem. Ze worden doorstroomd met beek/sprengenwater, afkomstig van de Veluwe. Deze stadswateren zijn daarmee van nature voedselarm van karakter. De grote vijver in park Sonsbeek is in ± 1999 gebaggerd.
De bemonsterde stadswateren ten noorden en ten zuiden van het station (in Presikhaaf en Broek) liggen in het vlakkere gebied boven de splitsing van de Rijn en de IJssel. De wateren worden gevoed deels door beek-water, deels door kwel en regenwater. Door hun ligging in de oorspron-kelijke overstromingsvlaktes van de rivier zijn zij voedselrijker dan de hoger gelegen stadsvijvers.

Arnhem-zuid
Arnhem-zuid ligt in de Over-Betuwe tussen de Nederrijn en de Linge in. De stadswateren in Arnhem-zuid hebben een ander karakter dan in Arnhem-noord. Rond de nieuwe wijken zijn lange en brede singels aangelegd, plaatselijk afgewisseld met grote vijvers. De bodem hier bestaat voornamelijk uit klei en deels zand. De wateren in Arnhem-zuid worden, naast regenwater, op peil gehouden met rivierwater vanuit de Linge en hebben daardoor een voedselrijk karakter.
Een aantal singels, waaronder de singels langs de Bussumstraat en de Brabantweg maken onderdeel uit van het KRW-oppervlaktewaterlichaam "Sloten Overbetuwe". Dit waterlichaam behoort tot het M1-type van de gebufferde sloten. Dit betekent dat dit waterlichaam beoordeeld en gerapporteerd wordt volgens de richtlijnen en maatlatten van de Kaderrichtlijn Water. De visstand maakt onderdeel uit van de maatlat van het M1-type. De visstand van deze twee wateren wordt in deze rapportage getoetst aan de KRW-doelstellingen voor vis.
Alle watergangen in Arnhem-zuid zijn in de afgelopen paar jaar gebaggerd.

2.2 Viswater en viswatertypering

Met 'viswater' wordt in dit verband niet bedoeld 'water om in te vissen'. Onder viswater worden de *milieu-omstandigheden* besproken die van invloed zijn op het leefgebied en de leefmogelijkheden voor vissen en die daardoor van directe invloed zijn op de visstand. Naast de waterkwaliteit gaat het hier vooral om de aanwezigheid van water- en oeverplanten, de bodemgesteldheid, de inrichting en het onderhoud van het water en de

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

oevers (onder andere baggeren en op diepte houden van wateren, aanleg en beheer van natuurvriendelijke oevers). Op basis van deze milieuken-merken kunnen wateren ingedeeld worden in verschillende in 'viswatertypen' (zie voor een toelichting op de viswatertypen Bijlage I). Een viswatertype beschrijft dus niet een *bestaande visstand* maar een *potentiële visstand* op basis van milieukenmerken.

Tabel 2.2 geeft een aantal milieukenmerken weer en de daaruit volgende viswatertypering per water. Een deel van de milieukenmerken is tijdens het veldbezoek voorafgaande aan de bemonstering genoteerd, verder aangevuld met waarnemingen tijdens de visserijen. De milieukenmerken zijn niet geheel compleet, omdat er na het 1e veldbezoek enkele wijzigingen zijn doorgevoerd in de te bemonsteren locaties. De milieuken-merken zijn globaal. Een gedetailleerder beeld van bijvoorbeeld doorzicht, de hoeveelheid slib en de diepte zou meer onderzoek vergen, hetgeen niet binnen het kader van dit visserijkundig onderzoek viel.

Het verschil in karakter van de stadswateren in Arnhem-noord en Arnhem-zuid uit zich in de geleidbaarheid (een maat voor de hoeveelheid opgeloste zouten en voedselrijkdom). De geleidbaarheid, in het water is in de vijvers in Arnhem-noord lager dan in Arnhem-zuid. De wateren rond Presikhaaf zitten hier tussenin.
Sommige stadwateren zijn recent gebaggerd en hebben nauwelijks een sliblaag, maar in andere wateren, zoals park Sonsbeek en de vijver in park Elderveld hebben plaatselijk veel slib.
De stadwateren in Arnhem-noord zijn allen beschoeid met hout en hebben nauwelijks moerasbegroeiing. De wateren in Arnhem-zuid hebben gedeeltelijk geleidelijk aflopende oevers, al of niet met een (vooroever)beschoeiing en hebben meer oeverbegroeiing met moerasplanten. Bijna alle wateren hebben een vrij hoge tot hoge bedekking met ondergedoken waterplanten en vallen daarmee in het ruisvoorn-snoektype (>60% bedekking) of snoek-blankvoorn-viswatertype (20-60% bedekking). Alleen de singels langs de Bussumstraat hadden een lage bedekking. Hier zijn recent een aantal natuurvriendelijke oevers aangelegd en de oeverbegroeiing is nog in ontwikkeling. Deze singels vallen door de lage plantenbedekking in het blankvoorn-brasem-viswatertype. Wanneer de oevers goed tot ontwikkeling komen zouden ook deze singels over kunnen gaan in een snoek-blankvoorn- of ruisvoorn-snoekviswatertype.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Tabel 2.2 Milieukenmerken van de bemonsterde stadswateren in Arnhem

	mg O_2/l	O_2-Verz. %	geleid baarh. µS/cm	pH	zicht diepte cm	diepte cm	bodem	Slib cm	Kleur water	Moeras planten	Ondergedoken planten	Drijfblad planten	Be-schoeiing	Overig	Huidige viswater-type op basis van milieukenmerken
Vijver Sonsbeek	9,7	100 %	352	7,1	bodem-zicht > 110	ca 80-150	zand	plaatselijk 40 -100 cm	helder	geen	veel sterrekroos ca 60%	geen	hout	plaatselijk overhangende takken en dood hout in en langs oeverzone	ruisvoorn-snoek/ snoek-blankvoorn
Vijver aan de Bosweg	10,1	102%	352	7,0	bodem-zicht	ca 100-120	zand	nauwelijks	helder	geen	veel: haaksterre-kroos ca 60%	geen	natuurlijk + hout		ruisvoorn-snoek/ snoek-blankvoorn
Singels J. de Wittlaan	9,4	99%	410	7,1	bodem-zicht	ca 100	kleiig/ zanderig	ca 10 cm	helder	variabel ca 0,5 m	~40% sterrekroos gedoornd hoorn-blad, waterpest	geen	hout?	veel rommel en bijna 100% flab Migratiebelemme-rende vuilroosters	snoek-blankvoorn
Singels Slaakweg	9,4	99%	410	7,1	bodem-zicht	ca 100	kleiig zanderig	ca 10 cm	helder	gering	~40% sterrekroos gedoornd hoorn-blad, waterpest	ca 3%	hout		snoek-blankvoorn
Bussumstraat	-	-	-	-	ca 80	tot 2 m	klei	nauwelijks	grijzig helder	<5%	<5%	<5% watergen-tiaan	natuurlijk + hout	recent gebaggerd deel oever afge-vlakt, moerasvege-tatie in ontwikkeling	blankvoorn-brasem
Vijver Park Elderveld	-	-	-	-	-	50-120	klei	plaatselijk tot 40 cm	grijzig	plaats. 0,5-1m	veel: flab & sterrekroos ca 60%	geen	hout	plaatselijk overhangende takken	ruisvoorn-snoek/ snoek-blankvoorn
Singels Brabantweg	3,6	38%	522	7,0	50-100	max 1,30	klei	ca 10 cm	helder	10-15%	>60%	10-20%	natuurlijk + hout	vissterfte begin 2007	ruisvoorn-snoek
Vijver Hans Tiemeijerhof	9,4	101	532	7,3	ca 50	tot 2 m	klei	ca 10 cm	grijzig	over ca 60% oeverl.: 0,5-1m	ca 10%	<3%	natuurlijk + hout	veel Amerikaanse rivierkreeftjes	snoek-blankvoorn
Burg. Matsersingel	-	-	-	-	-	50->100	zanderig /kleiig	recent gebaggerd	helder	éénzijdig ca 0,5 m	ca 60% sterre-kroos, stijve waterranonkel, aarvederkruid	geen	hout, plaatse-lijk verrot	eenzijdig overhangende takken	ruisvoorn-snoek/ snoek-blankvoorn

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Bevissing van de grote vijver van park Sonsbeek met het elektrovis-apparaat

TV Gelderland kwam bij de singel aan de Bussumstraat opnamen maken voor de regionale televisie

De zeelt, een vis met een voorkeur voor plantenrijk water kwam in bijna alle stadswateren van Arnhem veel voor

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

3 Resultaten visserijkundig onderzoek

3.1 Inleiding

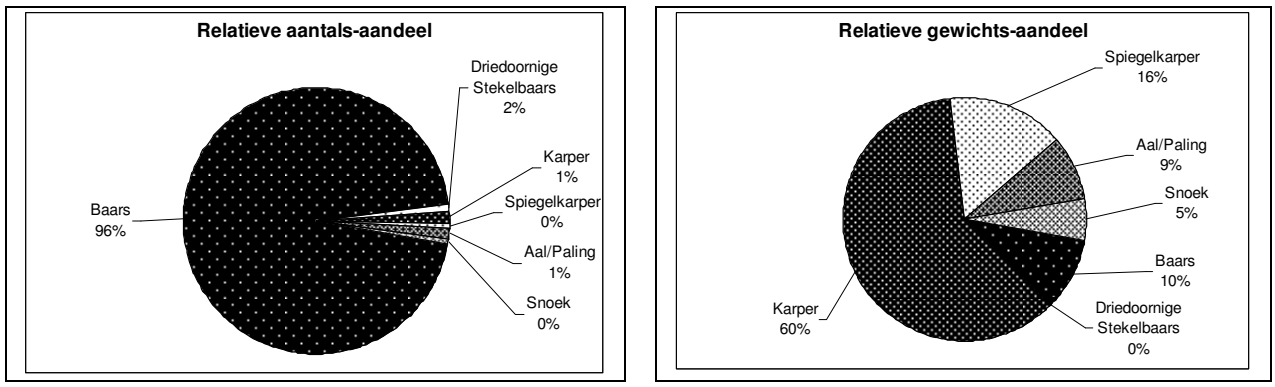
Het visserijkundig onderzoek is uitgevoerd met een elektro-visapparaat en met een zegen. Enkele singels waren te klein voor bevissing met de zegen, deze zijn alleen bevist met het elektro-visapparaat. Na het vangen is alle vis gemeten en een deel ervan gewogen.
De verkregen gegevens zijn vervolgens ingevoerd PISCARIA, de landelijke databank van de STOWA en Sportvisserij Nederland, waarin diverse onderzoeksbureaus, waterbeheerders en hengelsportorganisaties visserijgegevens invoeren. Het programma Piscaria berekent vervolgens tabellen, aandeelgrafieken, lengtefrequentieverdelingen en conditiegrafieken volgens de door STOWA vastgestelde standaarden, welke aansluiten bij de Kaderrichtlijn water.
Een meer gedetailleerde beschrijving van het onderzoek, evenals de exacte locaties van de beviste oevertrajecten en zegentrekken per stadwater zijn beschreven in bijlage II en de in deze bijlage opgenomen kaartjes van Arnhem-noord en Arnhem-zuid.

3.2 Arnhem-noord

RESULTATEN ONDERZOEK

Vijver park Sonsbeek

Tijdens de bemonstering van de vijver in Park Sonsbeek zijn in totaal zes vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voor 96% uit baars. Qua gewicht werd de vangst gedomineerd door vier karpers, waaronder één spiegelkarper. Opvallend was de vangst van drie grote palingen, waarvan één van 92 cm. De conditie van de vis was voldoende tot goed.

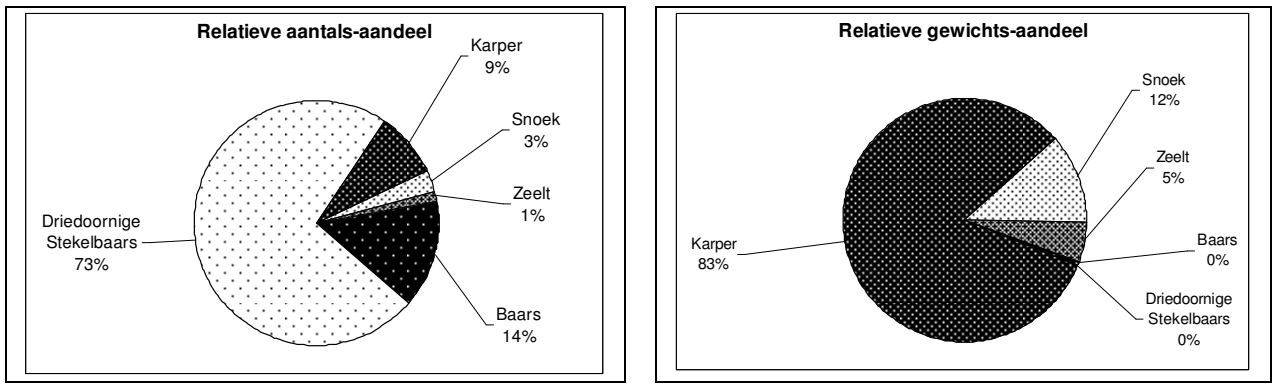

Figuur 3.1 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de vijver van park Sonsbeek***

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Vijver aan de Bosweg

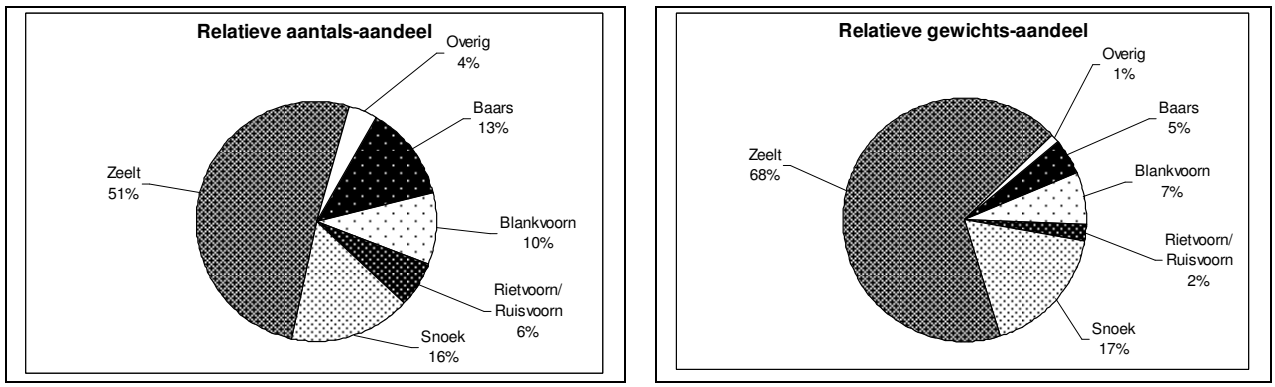
Tijdens de bemonstering van de vijver aan de Bosweg zijn in totaal 5 vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voor 73% uit driedoornige stekelbaars. Qua gewicht werd de vangst geheel gedomineerd door de zes gevangen karpers (83%). De conditie van de karpers was voldoende.

Figuur 3.2 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de vijver aan de Bosweg***

Singels aan de Johan de Wittlaan

Tijdens de bemonstering van de singels aan de Johan de Wittlaan zijn in totaal acht vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voor de helft uit zeelt, gevolgd door snoek, baars en blankvoorn. Ook qua gewicht bestond de vangst voor het grootste deel uit zeelt (68%), gevolgd door snoek (17%). De conditie van de vis was voldoende.

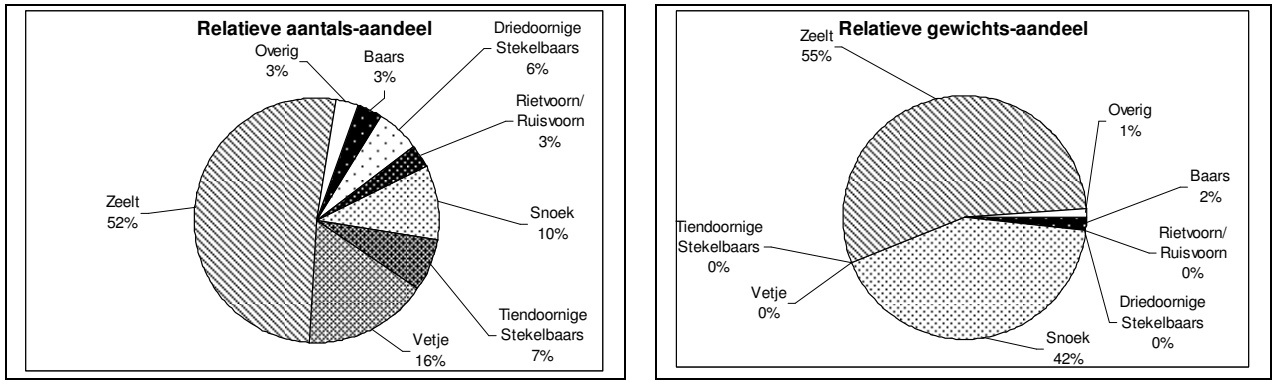

Figuur 3.3 **Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de singel aan de Johan de Wittlaan**

Singels aan de Slaakweg

Tijdens de bemonstering van de singels aan de Slaakweg zijn negen vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voor de helft uit zeelt. Ook werden veel vetjes gevangen. Qua gewicht werd de vangst geheel gedomineerd door zeelt en snoek. De conditie van de vis was voldoende

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Figuur 3.4 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de singel aan de Slaakweg***

BESTANDSSCHATTINGEN WATEREN ARNHEM-NOORD

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de resultaten van de berekeningen aan het visbestand in kilogrammen per hectare[1]. Het aantal kilogrammen per hectare in de twee vijvers wordt geheel gedomineerd door de in de vijvers aanwezige grote karpers. De rest van het visbestand is laag en kenmerkend voor voedselarm water. Ook de singels rond het station in Arnhem hebben een vrij lage biomassa per hectare, kenmerkend voor voedselarm tot matig voedselrijk water.

Tabel 3.1 Bestandsschattingen van de wateren in Arnhem-noord

	Vijver park Sonsbeek	**Vijver aan de Bosweg**	**Singels J. de Wittlaan**	**Singels Slaakweg**
	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha
Aal/paling	42	-	-	-
Baars	12	2	5	2
Blankvoorn	-	-	7	0
Driedoornige Stekelbaars	0,0	1	0.0	0
Karper	147	603	-	-
Spiegelkarper	75	-	-	-
Kroeskarper	-	-	1	1
Rietvoorn/Ruisvoorn	-	-	3	0
Snoek	17	65	17	50
Tiendoornige Stekelbaars	-	-	0.0	0
Zeelt	-	12	66	65
Roofvis/witvisverhouding	~1:9	~1:9	~1:3	~1:1
Totaal	**293**	**683**	**97**	**118**

[1] Aangezien bij de berekeningen gebruik wordt gemaakt van bepaalde coëfficiënten om rekening te houden met vangstefficiënties van vistuigen kunnen de verhoudingen in de tabel afwijken van de verhoudingen in de taartpuntgrafieken.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

CONCLUSIES VISSTAND ARNHEM–NOORD

De twee bemonsterde vijvers herbergen 5-6 vissoorten. Met uitzondering van baars is er geen jonge vis aangetroffen. De aangetroffen visstand komt niet overeen de voor deze vijver vastgestelde viswatertypen (ruisvoorn-snoek/snoek-blankvoornviswatertype). Door het gebrek aan een begroeide oeverzone is er in beide vijvers nauwelijks paai- en opgroeigebied voor vis. Jonge vis kan zich niet verschuilen en is daarmee een makkelijk prooi voor aangetroffen grotere snoek en aalscholvers. Enkele vissen in de vijver van park Sonsbeek vertoonden sporen van (een poging tot) aalscholvervraat. In de huidige situatie is uitwisseling met andere wateren niet/nauwelijks mogelijk. De migratie mogelijkheden zijn praktisch nihil door een cascadesysteem van wateraan – en afvoer. Hooguit met veel wateraan- en afvoer kan jonge vis meegevoerd worden naar stroomafwaarts gelegen stadswater. De roofvis/witvisverhouding is aan de lage kant (in de literatuur wordt uitgegaan van 1:5 1:2,5 of 1:1, voor een evenwichtige opbouw van de vispopulaties, van den Berg & Portielje 2002, Vegter et al 2003).

De visstand in de singels van Arnhem-noord is soortenrijker en evenwichtiger van opbouw dan die van de vijvers. De roofvis/witvisverhouding is hier goed en er komen van de aangetroffen soorten zowel jonge als oudere jaarklassen voor. De ruime aanwezigheid van zeelt, met daarnaast snoek, ruisvoorn en kroeskarper duiden op veel plantengroei in de zomer. Mogelijk was de reële plantenbedekking op bepaalde plaatsen hoger dan tijdens het veldbezoek is ingeschat en is hier zelfs sprake van een ruisvoorn-snoekviswatertype i.p.v. een snoek-blankvoornviswatertype. De soortensamenstelling en de lengteopbouw (veel kleinere vis) is kenmerkend voor plantenrijk water: een hoge dichtheid aan waterplanten kan voor periodiek lage zuurstofgehaltes zorgen, vooral in kleiner water. Aangezien kleinere vissen een lagere zuurstofbehoefte hebben dan grote vis komen in dergelijk water relatief weinig grote vissen voor.
De verdeling van de soorten over de bemonsterde singeldelen langs de Johan de Wittlaan was ongelijk: in het westelijke deel werd alleen blankvoorn aangetroffen: deze singel had steile taluds zonder enige oever- of watervegetatie. Dit duidt op een gebrek aan uitwisselingsmogelijkheden door de tussengelegen duiker.

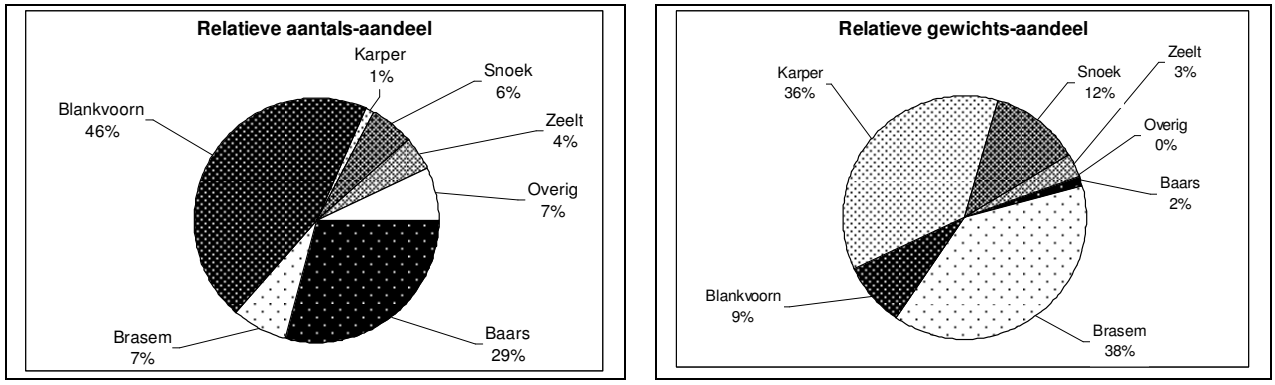
3.3 Arnhem-zuid

RESULTATEN ONDERZOEK

Singels bij de Bussumstraat

Tijdens de bemonstering van de singels bij de Bussumstraat zijn in totaal tien vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voornamelijk uit blankvoorn en baars. Qua gewicht bestond de vangst voor het grootste deel uit brasem en karper. De conditie van de vis was voldoende.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Figuur 3.5 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de singels bij de Bussumstraat***

In Tabel 3.2 zijn de resultaten van de singels van de Bussumstraat getoetst aan de doelstellingen voor vis voor gebufferde sloten. De percentages zijn gebaseerd op de bestandsschattingen in Tabel 3.4. De singels langs de Bussumstraat scoren op elke onderdeel van de KRW-maatlat "matig" waardoor ook het eindoordeel "matig" is.

Tabel 3.2 Toetsing singels Bussumstraat aan de KRW-doelstelling voor vis van gebufferde sloten (M1-type).* (Evers et al. 2007)

	KRW-beoordeling		**beoordeling M1-type gebufferde sloten**				
			MEP*	**GEP***	**matig**	**ontoe reikend**	**slecht**
aandeel brasem+karper	42%	matig	≤ 10%	25%	25-50%	50-75%	>75%
aandeel plantminnende vis	31%	matig	≥ 80%	50%	25-50%	10-25%	<10%
aantal plantminnende, O2-tolerante en migrerende vissen	4	matig	>6	6	4-5	2-3	<2
KRW- eindoordeel	**matig**						

* Toetsing vindt plaats aan de hand van de gewichtsaandelen in de totale visstand en aantallen specifieke soorten. De laagste beoordeling is bepalend voor het eindoordeel. MEP = maximaal ecologisch potentieel, GEP = goed ecologisch potentieel en doelstelling voor het jaar 2015.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

De grote vijver van park Sonsbeek herbergt een aantal grote palingen, waaronder dit exemplaar van 92 cm

Een karper uit de vijver van park Elderveld

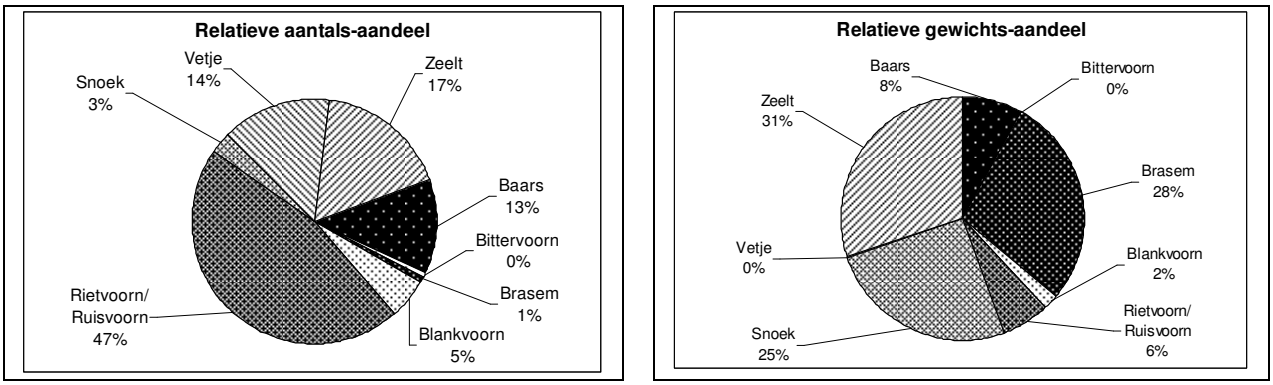

In de singel langs het spoor (Johan de Wittlaan) werden enkele kroeskarpers gevangen. De kroeskarper houdt van een waterplantenrijk milieu en kan tegen lage zuurstofgehaltes.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Singels langs de Brabantweg

Tijdens de bemonstering van de singels langs de Brabantweg zijn acht vissoorten gevangen. De vangst had zowel qua aantallen als qua gewicht een gevarieerde samenstelling. In aantallen werden er relatief veel rietvoorns, zeelten, vetjes en daarnaast ook blankvoorns gevangen. Qua gewicht hielden de aandelen zeelt, snoek en brasem elkaar in evenwicht (ca 25-30 %), met daaropvolgend baars (8%) en rietvoorn (6%). De conditie van de gevangen vis was voldoende tot goed (brasem en rietvoorn).

Figuur 3.6 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de singel van de Brabantweg***

In Tabel 3.2 zijn de resultaten van de singels van de Brabantweg getoetst aan de doelstellingen voor vis voor gebufferde sloten. De percentages zijn gebaseerd op de bestandsschattingen in Tabel 3.4. De singels voldoen voor het aandeel plantminnende vissen aan het GEP, maar scoren voor het aantal plantminnende en migrerende soorten matig. Door een iets te groot aandeel van brasem (3%) wordt ook deze parameter als 'matig' beoordeeld. Het eindoordeel is daarmee eveneens 'matig'.

Tabel 3.3 Toetsing singels Brabantweg aan de KRW-doelstelling voor vis van gebufferde sloten (M1-type).* (Evers et al. 2007)

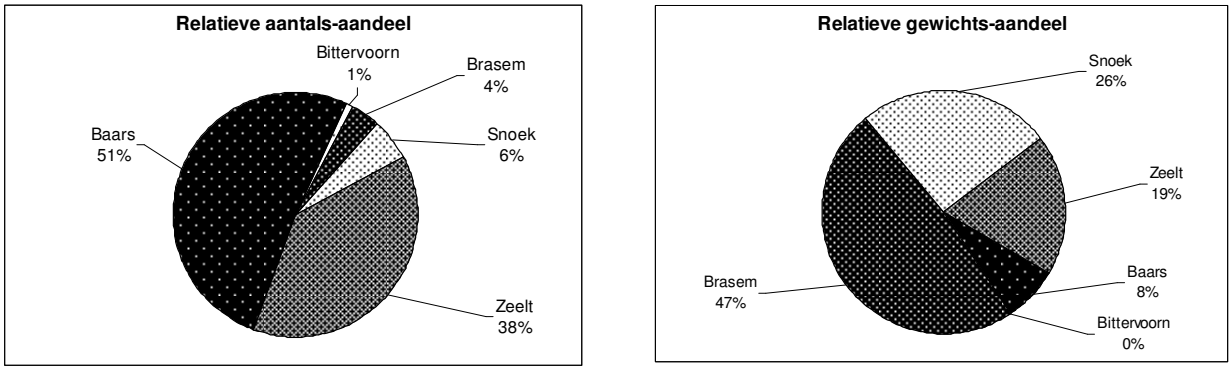
	KRW-beoordeling		**beoordeling M1-type gebufferde sloten**				
			MEP*	**GEP***	**matig**	**ontoe reikend**	**slecht**
aandeel brasem+karper	28%	matig	≤ 10%	25%	25-50%	50-75%	>75%
aandeel plantminnende vis	62%	GEP	≥ 80%	50%	25-50%	10-25%	<10%
aantal plantminnende, O2-tolerante en migrerende vissen	5	matig	>6	6	4-5	2-3	<2
KRW- eindoordeel	**matig**						

* Toetsing vindt plaats aan de hand van de gewichtsaandelen in de totale visstand en aantallen specifieke soorten. De laagste beoordeling is bepalend voor het eindoordeel. MEP = maximaal ecologisch potentieel, GEP = goed ecologisch potentieel en doelstelling voor het jaar 2015.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Burgemeester Matsersingel

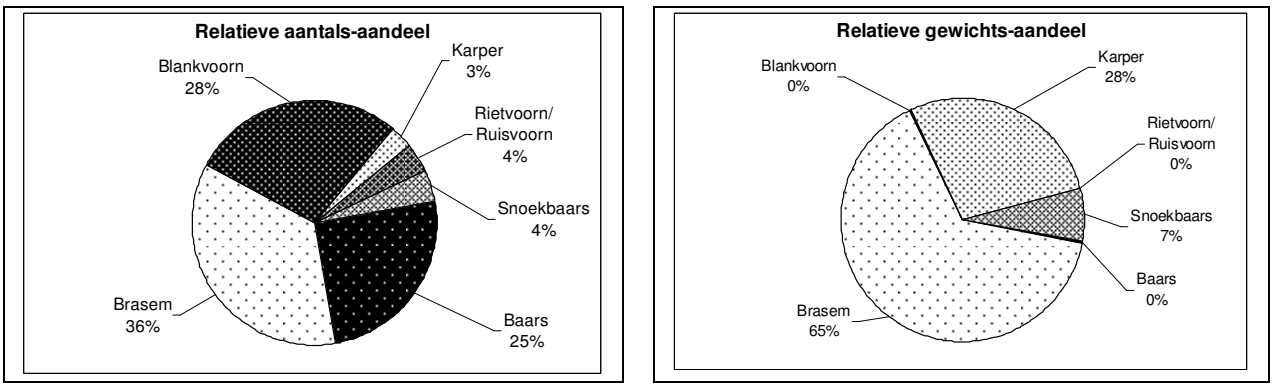
Tijdens de bemonstering van de Burgemeester Matsersingel zijn vijf vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voornamelijk uit baars en zeelt. Qua gewicht werd de vangst gedomineerd door een enkele grote brasems van 50-55 cm (47%), gevolgd door snoek en zeelt. De conditie van de vissen was voldoende.

Figuur 3.7 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de Burgemeester Matsersingel***

Vijver park Elderveld

Tijdens de bemonstering van de vijver bij park Elderveld zijn in totaal tien vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen voornamelijk uit brasem, blankvoorn en baars. Qua gewicht werd de vangst geheel gedomineerd door de brasem (65%), gevolgd door karper (28%) en snoekbaars (7%). Opvallend was de vangst van een grote roofblei van 69 cm. De conditie van de vis was voldoende.

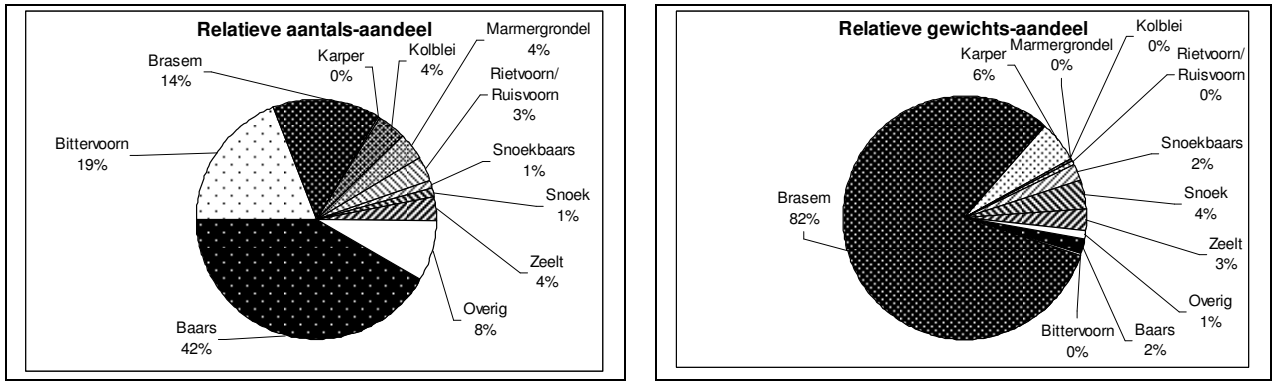
Figuur 3.8 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de vijver bij park Elderveld bij de Medemblikhof***

Vijver in Rijkerswoerd (Hans Tiemeijerhof)

De bemonsterde vijver bij de Hans Tiemeijerhof was verreweg het soortenrijkste water van alle bemonsterde wateren in Arnhem. Er zijn in totaal 18 vissoorten gevangen. De vangst bestond qua aantallen vooral uit baars en brasem, maar ook veel bittervoorns. Opvallend waren de vangsten van 48 marmergrondels, de kleine modderkruiper (11exx) en

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

het bermpje (8 exx) en twee roofbleien waarvan één van 69 cm. Qua gewicht werd de vangst volledig gedomineerd door brasem, waarvan veel in de grootteklasse van 45 tot 55 cm. De conditie van de gevangen vis was voldoende.

Figuur 3.9 ***Procentuele samenstelling van de gevangen vis in de vijver bij het Hans Tiemeijerhof in Rijkerswoerd***

In de vijver van het Hans Tiemeijerhof werden veel Amerikaanse rivierkreeftjes gevangen

BESTANDSSCHATTINGEN WATEREN ARNHEM-ZUID

Tabel 3.4 geeft de resultaten van de berekeningen aan het visbestand van de stadswateren in Arnhem-zuid in kilogrammen per hectare[1].
De vijver bij park Elderveld heeft een extreem hoog aantal kilo's per hectare, als gevolg van de aanwezigheid van veel karpers en brasem. Wanneer de karper buiten beschouwing worden gelaten valt de visbiomassa van de meeste stadswateren in Arnhem zuid in de te verwachten range van normaal eutroof water (300-600 kg/ha).
De Burgemeester Matsersingel heeft een wat lagere biomassa, kenmerkend voor matig voedselrijk water.

[1] Aangezien bij de berekeningen gebruik wordt gemaakt van coëfficiënten om rekening te houden met de verschillende vangstefficiënties van vistuigen kunnen de verhoudingen in de tabel afwijken van de verhoudingen in de taartpuntgrafieken.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Tabel 3.4 Bestandsschattingen van de wateren in Arnhem zuid

	Singels Bussumstraat	Singels Brabantweg	Burg. Matsersingel	Vijver park Elderveld	Vijver Hans Tiemeijerhof
	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha
Aal/paling	-	-	-	-	-
Alver	-	-	-	-	1
Baars	12	28	43	11	39
Bermpje	-	-	-	-	0
Bittervoorn	-	0.0	0.0	-	2
Brasem	75	94	53	373	342
Blankvoorn	79	7	-	5	1
Driedoornige Stekelbaars	-	-	-	-	-
Karper	66	-	-	525	24
Kolblei	-	-	-	-	2
Kleine modderkruiper	-	-	-	-	1
Marmergrondel	-	-	-	-	0.0
Pos	0	-	-	1	1
Roofblei	-	-	-	9	5
Riviergrondel	-	-	-	-	0
Kroeskarper	-	-	-	-	-
Rietvoorn/Ruisvoorn	4	21	-	5	10
Snoek	71	85	83	15	23
Snoekbaars	0	-	-	39	9
Tiendoornige Stekelbaars	-	-	-	-	-
Vetje	0	1	-	-	0.0
Zeelt	27	101	103	70	31
Roofvis/witvisverhouding	~1:3	~1:3	~1:1	~1:15	~1:6
Totaal	**334**	**337**	**281**	**1052**	**490**

CONCLUSIES VISSTAND ARNHEM–ZUID

De aangetroffen visstand in de singels van zowel de Bussumstraat als de singels van de Brabantweg is redelijk evenwichtig. Er zijn zowel jonge als oudere jaarklassen aangetroffen en de roofvis/witvisverhouding is goed. De samenstelling van de visstand komt bovendien redelijk overeen met de, op basis van waterplantenbedekking vastgestelde viswatertypen (blankvoorn-brasemviswatertype, resp. ruisvoorn-snoekviswatertype).
De singels van de Brabantlaan herbergen slechts een aantal grote brasems zonder jongere jaarklassen. Roofvis (snoek) reguleert de aanwas van jonge brasem, maar mogelijk heeft de vissterfte in 2007 nog meer zijn tol geëist: indien er sprake was van zuurstoftekort/ zuurstofloosheid heeft de jonge brasem dit waarschijnlijk niet overleefd.
Bij de KRW-beoordeling komen beide singels als 'matig' uit de bus. De singels langs de Brabantweg benaderen, met alle parameters van de maatlat, het GEP ('Goed Ecologisch Potentieel') wel dichter dan de singels langs de Bussumstraat.
De visstand van de Burg. Matsersingel is soortenarm. Dit heeft zeker te maken met het gebrek een ontwikkelde oeverbegroeiing. Er groeien in de zomer weliswaar veel waterplanten, maar de (toch al smalle)

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

oeverbegroeiing was in de winter praktisch geheel verdwenen (mogelijk door maaien of vogelvraat), waardoor er praktisch geen schuilgelegenheid was voor vis. Ook speelt mogelijk een geïsoleerde ligging van deze singel een rol (hierover is momenteel niet genoeg bekend, aangezien de waterhuishouding niet uitgebreid aan de orde komt binnen deze rapportage). Opvallend is de afwezigheid van blankvoorn en brasem in de lengteklassen 10-40 cm. Aalscholver- en snoekpredatie spelen hierin een belangrijke rol. Jonge brasem verblijft altijd in het open water en zonder structuurrijke oevers kan de jonge blankvoorn zich niet verschuilen.

Hoewel de milieukenmerken van het water van de vijvers in het park Elderveld & bij de Hans Tiemeierhof voldoende lijken te zijn voor de ontwikkeling van een visstand behorend bij het snoekblankvoorn-viswatertype is de visstand hiervan afwijkend, namelijk meer behorend bij een blankvoornbrasem en/of brasem-snoekbaarsviswatertype. Ook de de roofvis/witvisverhouding aan de lage kant. Wat hierbij een belangrijke een rol speelt is dat de aanwezige kragen met waterriet eigenlijk erg smal zijn voor dergelijk grote vijvers (0,5m plaatselijk hooguit 1 meter). Het waterriet in de vijver bij de Hans Tiemeijerhof was bovendien erg dicht en in de winter gemaaid. Hierdoor bieden de rietkragen weinig mogelijkheden voor vis om te paaien, te schuilen en op te groeien. Vitalere en bredere rietkragen zorgen voor een hoger snoekstand en een lager witvisaandeel. Aanbevolen wordt plaatselijk rietkragen meer de ruimte te geven om breder uit te groeien en gefaseerde te maaien.
De aanvoer van rivierwater naar Arnhem-zuid loopt via waterinlaat uit de Linge naar de vijver bij het Hans Tiemeijerhof. Deze inlaat van rivierwater is er de oorzaak van zijn dat er zoveel soorten zijn aangetroffen. De verspreiding van deze soorten naar andere gebieden wordt mogelijkerwijs bemoeilijkt door de aanwezigheid van diverse stuwtjes.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

4 Bespreking resultaten

4.1 Bespreking

Soortendiversiteit
Tijdens het visserijkundig onderzoek zijn in totaal 23 vissoorten aangetroffen (zie Tabel 4.5.), waarvan drie soorten uit de Flora en Faunawet (bermpje, bittervoorn en kleine modderkruiper), drie Rode lijstsoorten (bittervoorn kroeskarper en vetje) en twee exoten (roofblei en marmergrondel). Over geheel Arnhem genomen kan daarmee gesproken worden van een gevarieerde visstand. De verdeling van deze soorten over de stad is niet gelijk. De diversiteit aan vissoorten per individueel stadswater is, op één uitzondering na, niet hoog. In de meeste stadwateren in Arnhem werden acht tot tien soorten gevangen. In de vijver van park Sonsbeek en de vijver langs de Bosweg in Arnhem-noord werden vier, resp. zes soorten gevangen. In de Burgemeester Matsersingel werden vijf soorten gevangen. De soortenrijkdom van de vijver bij het Hans Tiemeijerhof was hoog met 18 gevangen soorten, waarvan drie flora en faunawetsoorten, twee Rodelijst-soorten en twee exoten. De instroom van water uit de Linge speelt hier ongetwijfeld een rol.
De meeste stadswateren bezitten een soortensamenstelling die duidt op de aanwezigheid van waterplanten en moerasbegroeiing in de zomer (meerdere plantminnende soorten als zeelt, snoek, rietvoorn e.d.). De vijver in park Sonsbeek en de vijver aan de Bosweg hebben de minste plantenminnende soorten.
Paling werd alleen in de vijver van park Sonsbeek gevangen, in de rest van Arnhem is deze soort niet aangetroffen.
De bittervoorn, een soort die zijn eieren legt in zoetwatermosselen, werd aangetroffen in drie wateren in Arnhem-zuid.

Roofvis/witvisverhouding
In ongeveer de helft van de bemonsterde stadwateren is sprake van een evenwichtige roofvis/witvisstand, en wel met name in de singels zowel in Arnhem-noord als in Arnhem-zuid. Dit heeft te maken met een goede waterplantenbegroeiing in de meeste singels, in combinatie met een relatief grote oeverlengte met oeverbegroeiing. Ook als zijn de oevervegetaties vrij smal, in combinatie met de waterplanten bestaat er voldoende beschutting voor vis. In de vijvers ligt de roofvis/witvisverhouding veel lager. In Arnhem noord hebben de vijvers nauwelijks tot geen beschutting biedende oeverbegroeiingen. De situatie in de vijvers van Arnhem zuid is wat beter, omdat deze vijvers in verbinding staan met singels en meer oeverbegroeiing hebben. Ten opzichte van het totale wateroppervlak zijn de rietkragen te smal.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Tabel 4.5 Gevangen vissoorten tijdens het visserijkundig onderzoek van een aantal stadswateren 1-8 november 2008

	Vijver park Sonsbeek	Vijver aan de Bosweg	Singels J. de Wittlaan	Singels Slaak-weg	Singels Bussum-straat	Singels Brabant weg	Burg. Matser-singel	Vijver park Elder-veld	Vijver Hans Tiemeijer hof
Aal/paling	X	-	-	-	-	-	-	-	-
Alver	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Baars	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bermpje [1)]	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Bittervoorn [1) 2)]	-	-	-	-	-	X	X	-	X
Brasem	-	-	-	-	X	X	X	X	X
Blankvoorn	-	-	X	X	X	X	-	X	X
Driedoornige Stekelbaars	X	X	X	X	-	-	-	-	-
Karper	X	X	-	-	X	-	-	X	X
Kolblei	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Kleine modderkruiper [1)]	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Kroeskarper	-	-	X	X	-	-	-	-	-
Marmergrondel [3)]	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Pos	-	-	-	-	X	-	-	X	X
Roofblei [3)]	-	-	-	-	-	-	-	X	X
Riviergrondel	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Kroeskarper [2)]	-	-	-	X	X	-	-	-	-
Rietvoorn/Ruisvoorn	-	-	X	X	X	X	-	X	X
Snoek	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Snoekbaars	-	-	-	-	X	-	-	X	X
Tiendoornige Stekelbaars	-	-	X	X	-	-	-	-	-
Vetje [2)]	-	-	-	-	X	X	-	-	X
Zeelt	-	X	X	X	X	X	X	X	X

[1)] Flora en fauna wet, [2)] Rode Lijst soort, [3)] Exoot

Conditie, en predatie
De conditie van de gevangen vis was zonder uitzondering voldoende en/of goed te noemen. In de vijver van Sonsbeek, en de vijver bij het Hans Tiemeijerhof werden enkele vissen aangetroffen die sporen van (een poging tot) aalscholvervraat droegen; zij vertonen in de flanken aan weerszijden streepvormige wonden. Ook de lengte-frequentie verdeling van de brasem in de twee bemonsterde vijvers in Arnhem-zuid (weinig brasem met een lengte van ca 15 -35 cm) wijzen op aalscholverpredatie.

Biomassa
Wanneer het gewicht van de karpers buiten beschouwing worden gelaten weerspiegelen de berekende visbiomassa's de te verwachten voedselrijkdom van de stadswateren. Binnen dit visserijkundig onderzoek is niet naar de waterkwaliteit gekeken, maar de berekende visbiomassa weerspiegelt de ligging van de wateren; de stadwateren in Arnhem-noord hebben een lagere biomassa (gevoed met voedselarm water) dan de wateren in Arnhem zuid (aanvoer voedselrijk water).
Voor sommige vijvers is een hoge biomassa berekend op basis van de gevangen karpers. Het vermoeden bestaat echter dat de werkelijke

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

biomassa aan karper lager is dan berekend. De STOWA gaat uit van een rendement van 20% bij het elektrisch bevissen van de oevers voor alle vissoorten (met uitzondering van de snoek: 30%). Aangezien het visserijkundig onderzoek in het najaar is uitgevoerd, een periode waarin karper minder actief is, is het rendement in de praktijk waarschijnlijk veel hoger geweest.

Toetsing aan de KRW-maatlat voor gebufferde sloten
Zowel de singels langs de Bussumstraat als de singels langs de Brabantweg worden in de KRW-eindbeoordeling voor gebufferde sloten als 'matig' aangeduid. De singels voldoen daarmee niet aan het GEP (Goed ecologisch potentieel; de doelstelling voor het jaar 2015). Terwijl de eerste singels op alle parameters van de maatlat 'matig' scoren, scoren de laatste alleen op het onderdeel *aandeel brasem en karper* enkele procenten te hoog en op het aandeel *plantminnende/O2-tolerante soorten en migrerende soorten* iets te laag. Het aandeel *plantminnende vis* scoort daarentegen voldoende. De visstand van de singels langs de Brabantweg voldoen daardoor bijna aan de doelstellingen, in tegenstelling tot de singels langs de Bussumstraat. Beide singels behoren echter tot één omvangrijker waterlichaam, namelijk "Sloten Overbetuwe". Dit waterlichaam wordt in het kader van de Kaderrichtlijn water zijn geheel beoordeeld aan de hand van de laagste score. Een verbetering van de score voor beide singels moet vooral gezocht worden in een uitbreiding van de moerasvegetatie en een verbetering van migratiemogelijkheden.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

4.2 Aandachtspunten en aanbevelingen

In deze paragraaf wordt kort en globaal ingegaan op een aantal aandachtspunten voor het visstandbeheerplan. De beschrijving van aandachtspunten is niet uitputtend, maar gebaseerd op een eerste indruk van de stadswateren, opgedaan tijdens het visstandonderzoek. Voor een compleet beeld is het nodig dieper in te gaan op onderwerpen als water(bodem)kwaliteit, waterhuishouding, beheer en onderhoud en inrichting van de stadwateren te Arnhem. Deze onderwerpen zullen deel uitmaken van het nog op te stellen Visstandbeheerplan.
Het feit dat in een aantal gevallen de roofvis/witvisverhouding aan de lage kant is, de visstand niet overeenkomt met een op basis van globale kenmerken toegewezen viswatertype, de soortenrijkdom in de meeste stadwateren van Arnhem niet hoog is, heeft zeker te maken met de volgende punten;

Stadswateren hebben in het algemeen een aantal gemeenschappelijke kenmerken, en de wateren in Arnhem zijn hier geen uitzondering op:
- Ze zijn vaak beperkt van omvang en geïsoleerd: vooral in oudere wijken is sprake van kleine, smalle singels (Burg. Matsersingel, Siongels langs de Slaakweg, J. de Wittlaan)
- Door de beperkte ruimte in stedelijk hebben zij vaak een abrupte overgang van wateren naar land en zijn daarbij voorzien van beschoeiing (bijna alle stadswateren). Bijna alle bemonsterde stadwateren hadden moerasvegetaties van <1 meter breed.
- Door de vele wegen die zij kruisen zijn er vaak veel duikers aanwezig die belemmerend kunnen zijn voor de uitwisseling van vis tussen singeldelen
- Naast deze duikers wordt de waterhuishouding in steden vaak over kleinere peilvakken gedetailleerd geregeld met stuwtjes, gemaaltjes en sluisjes.

De geringe omvang en de soms geïsoleerde ligging van het Arnhemse stadwater (met name in Arnhem-noord), tesamen met de aanwezigheid van beschoeiing zorgen ervoor dat de inrichting niet altijd optimaal is voor vis. De meeste vissoorten hebben binnen één watersysteem verschillende habitats[1] nodig om te paaien, om op te groeien, zich te verschuilen tegen predatoren en om te overwinteren. Hiervoor is het van belang dat wateren een gevarieerd aanbod hebben van diep en ondiep water, begroeid én onbegroeid open water en plaatsen met een goed ontwikkelende moerasbegroeiing langs de oever. Goed ontwikkelde oevervegetaties en waterriet zijn erg belangrijk voor een evenwichtige roofvis/witvisstand. Door de geringe omvang van stadwateren is hier niet altijd ruimte voor, of rekening mee gehouden in het ontwerp. Het gebrek aan verschillende vishabitats wordt verder versterkt door de aanwezige duikers, die uitwisseling van vis tussen verschillende delen van een watersysteem kunnen belemmeren. Duikers zijn soms erg lang (bijv. Johan deWittlaan), dichtgeslibd en liggen onder water. Er is dan geen of

[1] Habitat: leefgebied van een diersoort, dat voldoet aan de door de soort gestelde specifieke eisen ten aanzien van abiotische en biotische omgevingsfactoren.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Vervang ronde duikers…

door vierkante duikers….

of liever nog door bruggen!

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

weinig uitwisseling tussen verschillende singeldelen. Voor de visstand is veel beter om deze duikers te vervangen door grote vierkante duikers (bovenrand boven water) of - beter nog- een brug. De stadwateren onderling worden vaak weer van elkaar gescheiden door vuilroosters, stuwtjes, sluisjes en gemalen. Hierdoor is het onmogelijk voor vis om te migreren van het éne water naar het andere.

In de nieuwere wijken (zoals in Arnhem-zuid) zijn, in verband met de bergingsfunctie van singels, grotere wateroppervlakken aangelegd al of niet in combinatie met grotere vijvers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de meeste vissoorten zijn aangetroffen in de vijvers in Arnhem-zuid, die een redelijk gevarieerde inrichting hebben én die in open verbinding staan met singels. Hier heeft de vis meer ruimte om zijn verschillende levensfasen te doorlopen. De inrichting van de vijvers is echter ook hier nog niet optimaal. Door plaatselijk bredere moerasvegetaties/rietkragen aan te leggen en met een gedifferentieerd maaibeheer wordt er meer schuilgelegenheid, en paai en opgroeigebied voor vis geboden.

Naast de inrichting hebben ook de aanwezigheid van meer of minder dikke sliblagen en/of de aanwezigheid van riooloverstorten effect op de visstand. In de singels langs de Brabantweg heeft begin 2007 een vissterfte plaatsgevonden, terwijl er in de zomer een laag zuurstofgehalte werd gemeten. Mogelijk is hier sprake van achterstallig baggeronderhoud of de aanwezigheid van een riooloverstort. Het verdient aanbeveling hier nader naar te kijken.

Gezien het bovenstaande worden de volgende aandachtspunten geformuleerd voor een gezonde en evenwichtige visstand:

- Aandacht voor een gevarieerde en structuurrijke inrichting van de stadswateren door bijv:
    - weghalen van beschoeiingen waar mogelijk, en aanleg van geleidelijk aflopende en natuurvriendelijke oevers, liefst op zonnige plaatsen.
    - gedifferentieerd maaibeheer van oever- en watervegetaties (d.w.z. niet alles tegelijk maar in fasen),
    - voldoende variatie in diepte creëren: door variatie in diepte ontstaat er afwisseling in de waterplantenbedekking, diepere plekken zijn bovendien belangrijk in de winter voor vis tijdens ijsvorming in verband met de zuurstofhuishouding

- Aandacht voor een verbetering van de uitwisseling tussen delen van singels en tussen stadswateren onderling door o.a.:
    - Goed onderhoud bestaande duikers (dichtslibben tegengaan)
    - Vervanging kleine duikers door 'visvriendelijke' duikers (d.w.z. groot, vierkant en met lage onderkant en de bovenrand boven de waterspiegel) of - beter nog - door bruggen
    - Migratiemogelijkheden creëren bij sluisjes, stuwtje en gemalen

- Aandacht voor een goede zuurstofhuishouding van de stadwateren:
    - Regelmatig baggeren van de stadswateren

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

- Zorgen voor voldoende overwinteringsplaatsen voor vis om wintersterfte te voorkomen
- Opheffen (negatieve effecten van) riooloverstorten, met name in Arnhem-noord (In Arnhem-zuid is een gescheiden riolering aangelegd)

Voor het opstellen van het visstandbeheerplan en het meer gericht formuleren van maatregelen per stadswater wordt bovendien aanbevolen om inzicht te verkrijgen in een aantal zaken die van invloed zijn op waterkwaliteit en visstand namelijk:

- de waterhuishouding (in- en uitlaten, peilbeheer, kunstwerken etc)
- bagger(beleids) plannen
- waterkwaliteit
- bestaand maaibeheer
- resultaten eventueel uitgevoerde (water)vegetatie opnames
- profielen prioritaire stadswateren
- ligging riooloverstorten
- inventarisatie mogelijkheden voor vismigratie

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Literatuur

Berg, M. van den & R. Portielje, 2002. Peilbeheer: interacties met de voedselketen en waterkwaliteit. Hoofdstuk 3 in H. Coops (red.). Ecologische effecten van peilbeheer: een kennisoverzicht. RIZA rapport 2002.040.

Eck, G. van, 2007. Interne rapportage visserijkundig onderzoek Stadswateren Arnhem. Sportvisserij Nederland, afdeling Advisering en Begeleiding.

Evers, C.H.M., A.J.M. van den Broek, R. Buskens & A. van Leerdam, 2007. Omschrijving MEP en conceptmaatlatten voor sloten en kanalen voor de kaderrichtlijn Water. September 2007, Royal Haskoning i.o.v. de Deelstroomgebieden, STOWA en CSN

Klein Breteler, J.G.P. & G.A.J. de Laak, 2003. Lengte-gewichtsrelaties Nederlandse vissoorten. OVB onderzoeksrapport OND00074, 13p. Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij, Nieuwegein.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij (LNV), directie Openluchtrecreatie, 1990. Vormgeving en inrichting viswater. 's Gravenhage.

Spiegel, A. van der, 1992. Visgemeenschappen van het stilstaande water. In Quak, J. en A. van der Spiegel (eds.). Cursus Visstandbeheer en Integraal Waterbeheer. Nieuwegein, Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij

STOWA, 2002. Handboek Visstandbemonstering. Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer. Rapport 2002/07. STOWA, Utrecht.

Tauw & Arnhemse waterpartners, 2003. Waterplan Arnhem.

Vegter, U., M. Klinge & H. Wanningen, 2003. Notitie 'Ecologisch herstel Zuidlaardermeer, voorstel voor aanpak reductie fosfaatbelasting'. Waterschp Hunze en Aa's.

Zoetemeyer, R.B., & B.J. Lucas, 2007. Basisboek visstandbeheer. Sportvisserij Nederland, Bilthoven.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Bijlagen

Bijlage I Viswatertypering en draagkracht 39

Bijlage II Uitvoering visstandonderzoek.....43

Bijlage III Resultaten individuele wateren.....47

Bijlage IV Profiel van de gevangen vissoorten.....67

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Bijlage I Viswatertypering en draagkracht

Viswatertypering
De inrichting van een water bepaalt in sterke mate welke visstand zich uiteindelijk kan ontwikkelen. De aanwezigheid van waterplanten is hierbij een belangrijke sturende factor. Waterplanten vervullen in meerdere opzichten een belangrijke functie voor de aanwezige visstand. De volgende typen waterplanten kunnen worden onderscheiden:
• bovenwaterplanten (emerse waterplanten, o.a. riet, lisdodde)
• onderwaterplanten (submerse waterplanten, o.a. waterpest, hoornblad)
• drijfbladplanten (o.a. gele plomp, waterlelie)

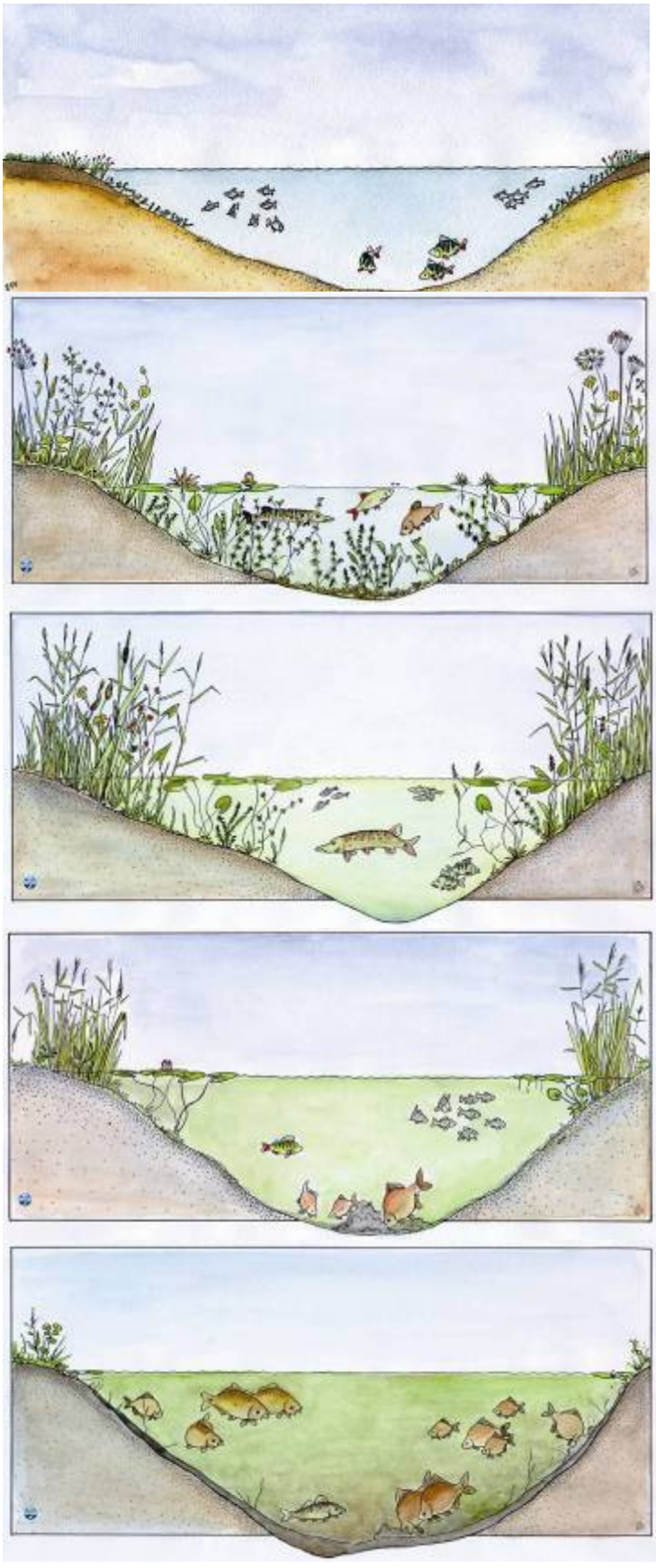
Veel vissoorten gebruiken in het voorjaar de (resten van) waterplanten om de eieren op af te zetten. Het zijn vooral de boven- en onderwaterplanten die hiervoor het meest worden benut. De planten bieden de vis daarnaast bescherming tegen predatoren (roofvis, visetende vogels) en beschutting tegen stroming. Vooral voor jonge vis is deze beschutting erg belangrijk. Op en tussen de planten bevinden zich bovendien tal van organismen die een belangrijke voedselbron vormen voor vis.

In een natuurlijke situatie is een geleidelijke overgang van land naar water te zien, waarbij oevervegetatie overgaat in bovenwaterplanten, gevolgd door drijfbladplanten en vervolgens onderwaterplanten. De taludhelling en het doorzicht van het water bepalen hierbij de groeimogelijkheden. Omdat waterplanten voor hun groei zonlicht nodig hebben, zijn de groeimogelijkheden in ondiep en helder water beduidend beter dan in diep en/of troebel water. Onderwaterplanten zijn in de regel indicatief voor helder water.
Een water met een rijk waterplantenbestand kan ruimte bieden aan veel verschillende vissoorten, waaronder plantenminnende vissoorten als ruisvoorn en zeelt. In een troebel, plantenarm water zal zich over het algemeen een soortenarme visstand ophouden, met waarschijnlijk brasem als meest voorkomende vissoort. De verschillende typen wateren, variërend van helder en begroeid tot troebel en onbegroeid, zijn door Sportvisserij Nederland onderverdeeld in vijf "viswatertypen" (zie ook de figuren op de volgende bladzijde):

• het baars-blankvoorntype,
• het ruisvoorn-snoektype,
• het snoek-blankvoorntype,
• het blankvoorn-brasemtype,
• het brasem-snoekbaarstype.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Viswatertypen van het ondiepe, stilstaande water.

Baars-blankvoorn viswatertype

Ruisvoorn-snoek viswatertype

Snoek-blankvoorn viswatertype

Blankvoorn-brasem viswatertype

Brasem-snoekbaars viswatertype

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Draagkracht
Onder de draagkracht van een watertype wordt verstaan de **maximale** hoeveelheid vis (uitgedrukt in kilogrammen per hectare) die afhankelijk van de heersende milieuomstandigheden (bodemsamenstelling, voedselrijkdom, zichtdiepte, diepteverloop, waterplanten) bij een goede conditie van de kenmerkende vissoorten in dat watertype **kan voorkomen**.

In een water van het brasem-snoekbaarstype is de draagkracht ongeveer 450 tot 800 kilogram vis per hectare, waarbij de spreiding in draagkracht afhankelijk is van de voedselrijkdom van het water (vooral het gevolg van de bodemsoort (zand, klei of veen)). In de Naam Water lijkt de voedselrijkdom erg laag. De draagkracht zal, bij een goede waterkwaliteit en inrichting van het water voor vis, rond de 300 tot 400 kilogram vis per hectare liggen.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Tabel 4.6 Viswatertypering en draagkracht van ondiepe, stilstaande en langzaam stromende wateren (Zoetemeyer & Lucas, 2007)

viswatertype	**baars blankvoorn**	**ruisvoorn snoek**	**snoek blankvoorn**	**blankvoorn brasem**	**brasem snoekbaars**
planten					
bovenwater	matig	veel	matig	matig	weinig - matig
drijfblad	weinig	veel	matig - veel	weinig - matig	geen - weinig
onderwater	matig	veel	weinig	geen	geen
bedekking %	10-60%	60-100%	20-60%	10-20%	0-10%
vissoorten					
aal	+	+	+	+	+
baars	+	+/-	++	+	+
bittervoorn*	+	++	++	+/-	-
blankvoorn	+	+/-	++	++	+
brasem	+/-	+/-	+	++	++
grote modderkruiper	+/-	++	+	+/-	-
karper	-	++	++	+/-	-
kleine modderkruiper	+	++	++	+/-	-
kolblei	+/-	+/-	++	+	+
kroeskarper	+/-	++	+	+/-	-
kwabaal*	+	+/-	+/-	+/-	-
meerval*	-	+/-	++	++	+/-
pos	+/-	+/-	+	++	++
rivierdonderpad*	+	+/-	+/-	+/-	-
riviergrondel	+	+	+	+	+/-
ruisvoorn	+/-	++	++	+/-	-
snoek	-	++	++	+	+/-
snoekbaars	-	-	+/-	++	++
stekelbaars (3d)	+	++	++	+/-	-
stekelbaars (10d)	+	++	++	+/-	-
vetje	+	+	+	+	+/-
zeelt	+/-	++	+	+/-	-
draagkracht	10-100 kg/ha	100-350 kg/ha	300-500 kg/ha	350-600 kg/ha	450-800 kg/ha
voedselrijkdom fosfaatgehalte	(oligo)-mesotroof voedselarm <0,01 mg P/l	⟷			(hyper-)eutroof zeer voedselrijk >0,1 mg P/l

Ontwikkelingsmogelijkheden:

- \- nauwelijks of geen
- +/- beperkt
- \+ voldoende
- ++ optimaal

* **bittervoorn:** aanwezigheid van zoetwatermossels noodzakelijk voor de voortplanting.
kwabaal: verbinding met diep, helder water noodzakelijk.
meerval: komt de laatste eeuwen vrijwel uitsluitend in het Haarlemmermeergebied voor.
rivierdonderpad: afhankelijk van stenig substraat in combinatie met waterturbulentie (bijv. stroming).

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Bijlage II Uitvoering visstandonderzoek

Visstandbemonstering
Tijdens de visstandbemonstering is een deel van de stadswateren, onder verantwoordelijkheid van Sportvisserij Nederland, door Visserijbedrijf Kalkman en Van Wijk met een zegen bevist. Met de zegen, van 75 meter lengte en een gestrekte maaswijdte van respectievelijk 24 en 25 millimeter in de zegenzak, zijn in totaal per water meerdere trekken uitgevoerd. Tevens zijn, door medewerkers van Sportvisserij Nederland met een elektro-visapparaat met een vermogen van vijf kW, de oevers afgevist. De gevangen vis is direct met beugels overgebracht in teilen en naar de verwerkingsplaats gebracht. De visserij is uitgevoerd conform de richtlijnen van het STOWA (STOWA, 2002) voor Visstandbemonsteringen.

Visonderzoek en gegevensverwerking
Alle gevangen vis werd kort voor de metingen in een speciale verdovingsvloeistof licht verdoofd. Hierdoor kon de vis gemakkelijk gemeten en gewogen worden zonder al te veel kans op beschadiging en stressverschijnselen.
De gegevens zijn ingevoerd in het computerprogramma Piscaria. Piscaria is de landelijke databank van de STOWA en Sportvisserij Nederland, waarin diverse onderzoeksbureaus, waterbeheerders en hengelsportorganisaties visserijgegevens invoeren. De databank wordt beheerd door Sportvisserij Nederland en is gekoppeld aan internationale netwerken. Voor meer informatie zie: www.piscaria.nl.
Het programma Piscaria berekent vervolgens tabellen, aandeelgrafieken, lengtefrequentieverdelingen en conditiegrafieken volgens de door STOWA vastgestelde standaarden, welke aansluiten bij de Kaderrichtlijn water.

Tabellen
In tabellen wordt per vissoort de gevangen aantallen en de biomassa (gewicht) vermeld. De biomassa is bepaald aan de hand van een voor Nederland algemeen geldende Lengte-Gewichtsrelatie (Klein Breteler & de Laak, 2003). Van iedere vissoort is ook het berekende minimum en maximum gewicht vermeld. Voor de hengelsport belangrijke vissoorten (brasem, karper, snoekbaars, snoek en zeelt) zijn de gewogen (in het veld bepaalde) maximum gewichten vermeld. In de tabel zijn ook de minimum- en maximum lengtes van de gevangen vissen vermeld en ook het totaal aantal gevangen vissen en het berekende vangstgewicht.

Grafieken: aantallen en gewicht van de gevangen vis
Het aandeel van de vissoort in de aantallen en in gewicht is in twee grafieken weergegeven. In de grafiek met aantalsaandelen wordt het aantal gevangen vissen op 100% gesteld en wordt het aandeel op aantalbasis van elke vissoort berekend. In de grafiek met gewichtsaandelen wordt het vangstgewicht op 100% gesteld en wordt het aandeel op gewichtsbasis van elke vissoort hierin vermeld.
Voor de overzichtelijkheid zijn de vissoorten, waarvan weinig exemplaren zijn gevangen, en/of waarvan het totale vangstgewicht laag was

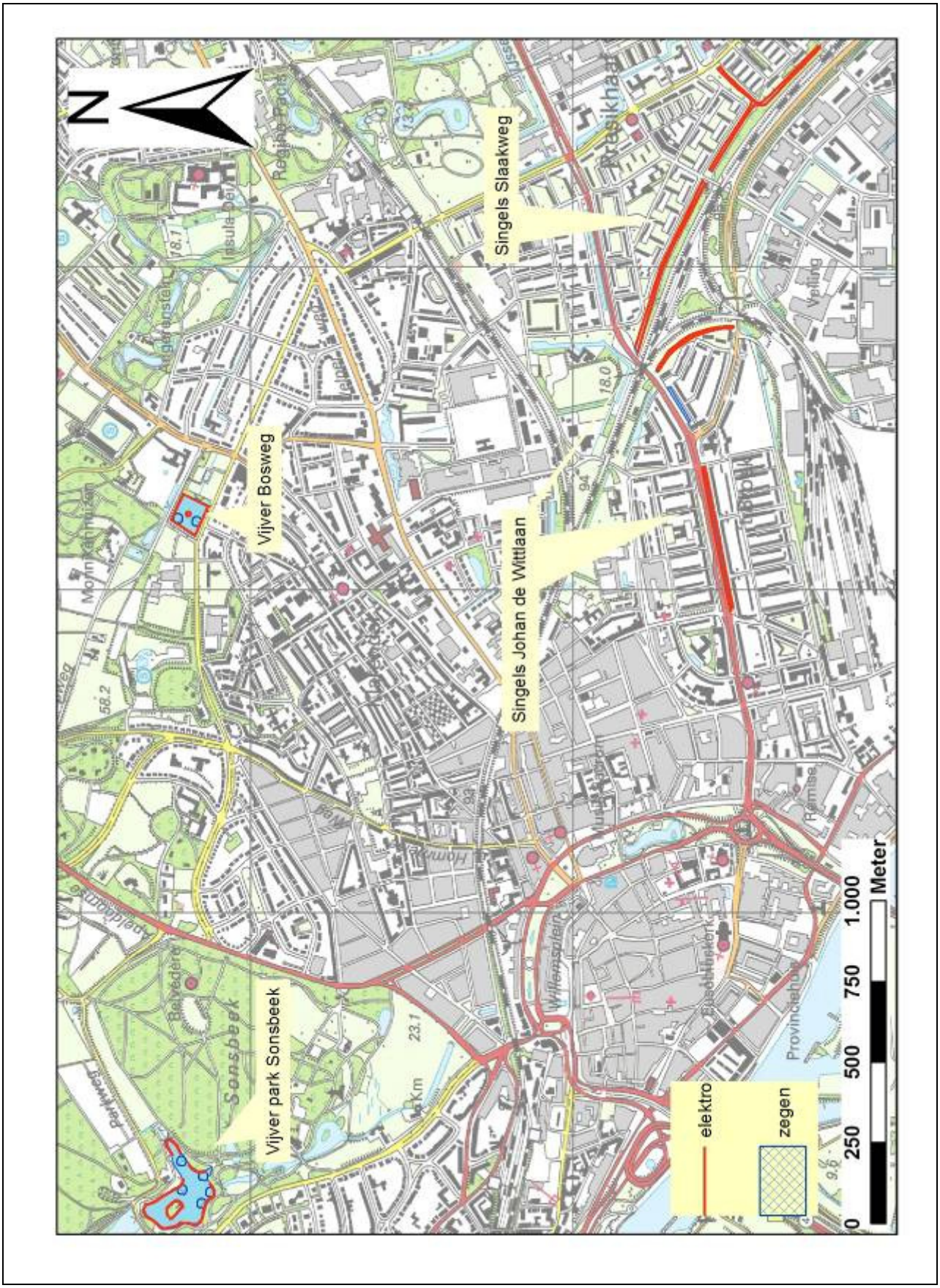
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

samengevoegd onder een categorie 'Overig'.

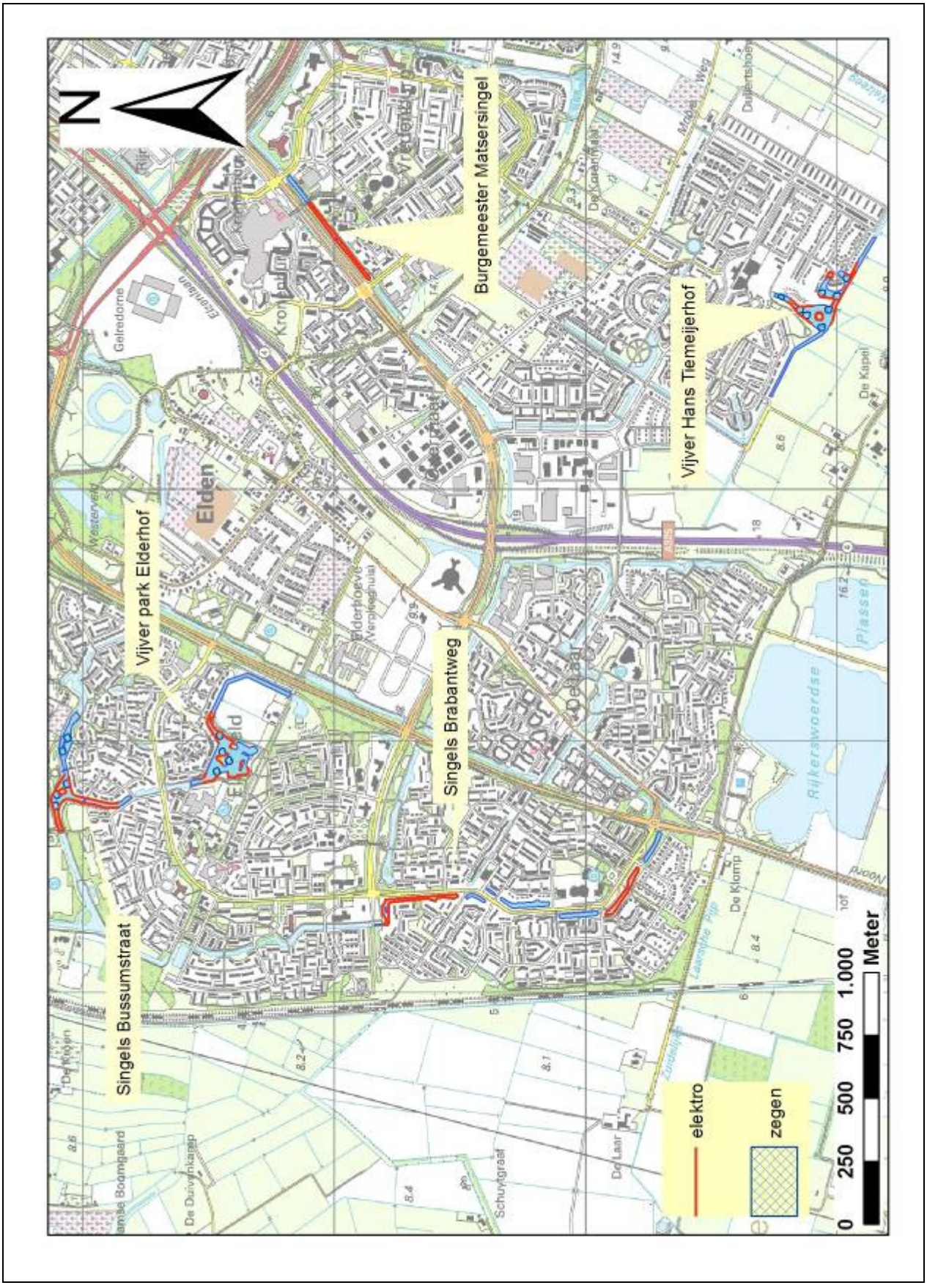
Lengtefrequentiegrafiek
Van de meest belangrijke vissoorten zijn lengtefrequentiegrafieken weergegeven in Hoofdstuk 5. Per centimeterklasse (X-as) worden de gevangen aantallen (Y-as) weergegeven.

Conditie
Van de gevangen vissoorten >10 cm zijn de lengte en het individuele gewicht bepaald, zodat de conditie van een vis kan worden berekend. Als maat voor de conditie van de vis wordt genomen de verhouding tussen het gemeten gewicht en het "normaalgewicht" van de vis. Het normaalgewicht is door de (voormalige) OVB empirisch bepaald aan de hand van talrijke metingen van lengte en gewicht van vissen uit een reeks van wateren (Klein Breteler & de Laak, 2003).
Wanneer de conditiefactor kleiner is dan 0,9 is de conditie van de vis onvoldoende. Ligt de conditiefactor tussen de 0,9 en 1,1 dan is de conditie voldoende. Is de conditiefactor groter dan 1,1 dan is de conditie goed.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

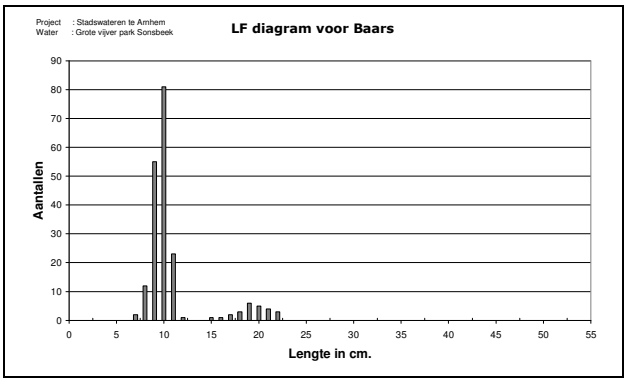

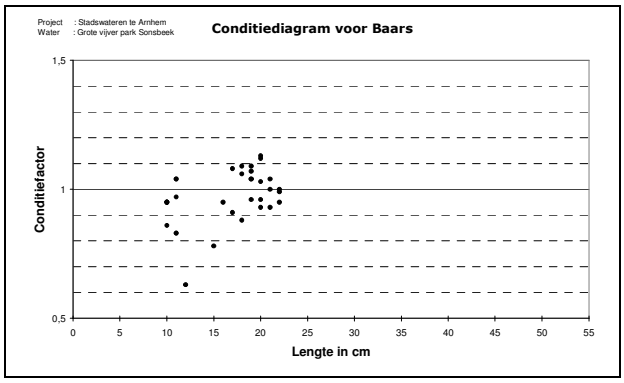
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

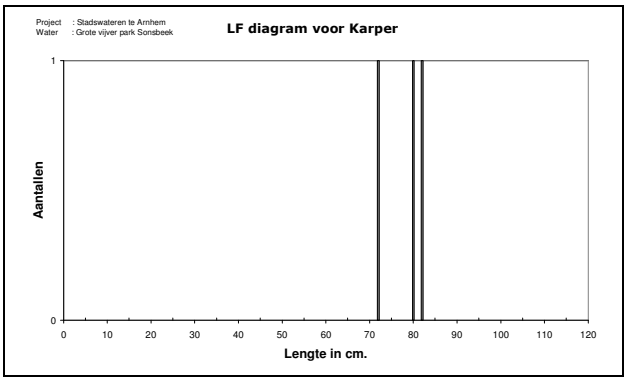
Bijlage III Resultaten individuele wateren

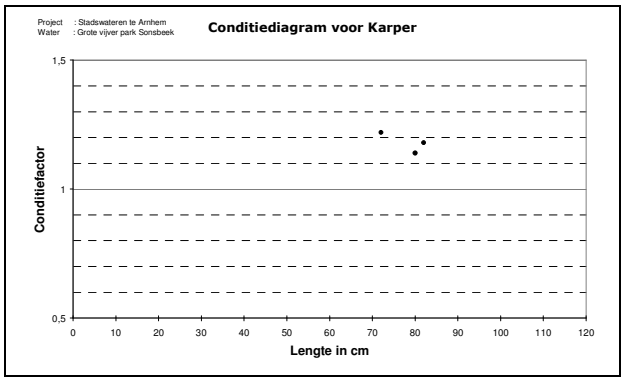
Vijver park Sonsbeek

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	199	7	22	4	3	140
Driedoornige Stekelbaars	2	5	5	0,0	1	1
Karper	3	72	82	24,5	6314	9440
Spiegelkarper	1	70	70	6,4	6401	6401
Aal/Paling	3	78	92	3,5	927	1573
Snoek	1	68	68	2,2	2211	2211
Totaal	**209**			**40,6**		

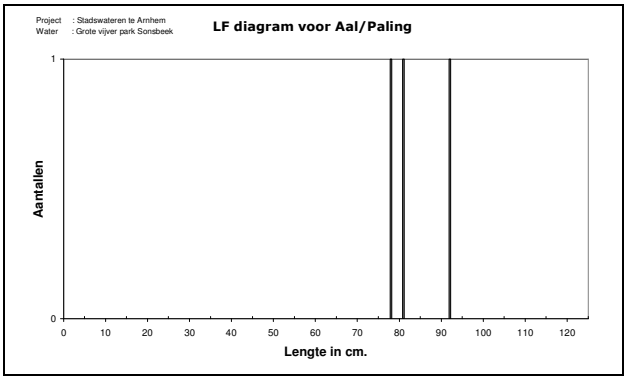

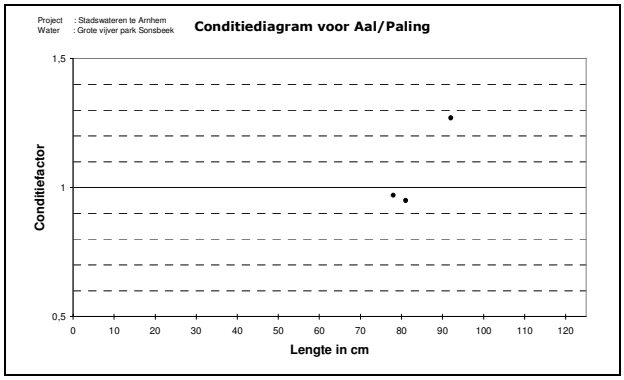

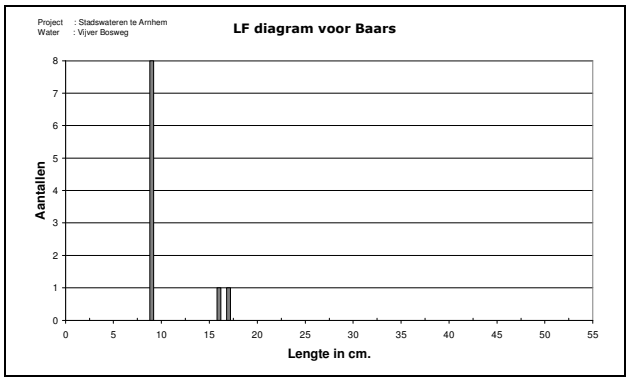
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

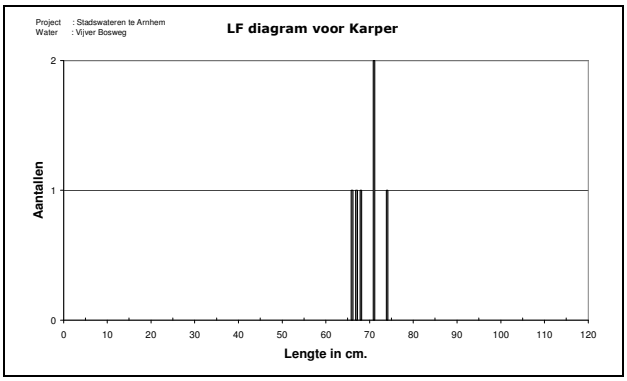

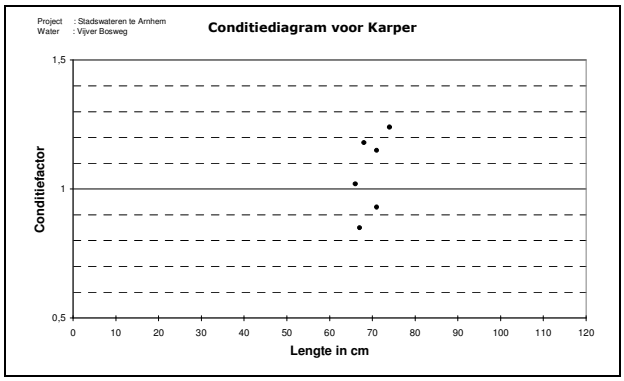

Vijver aan de Bosweg

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	10	9	17	0,2	8	60
Driedoornige Stekelbaars	51	4	6	0,0	1	2
Karper	6	66	74	34,1	4825	6873
Snoek	2	67	73	4,9	2108	2773
Zeelt	1	51	51	2,2	2157	2157
Totaal	**70**			**41,4**		

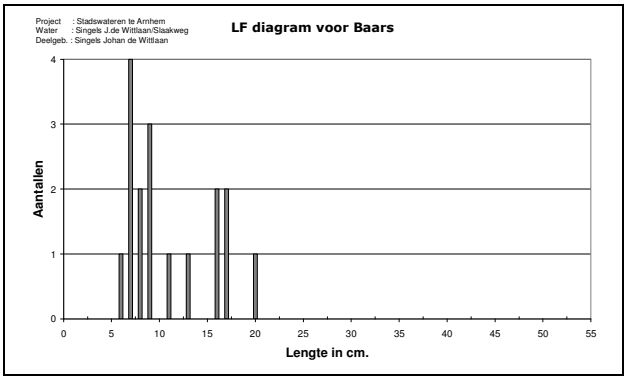

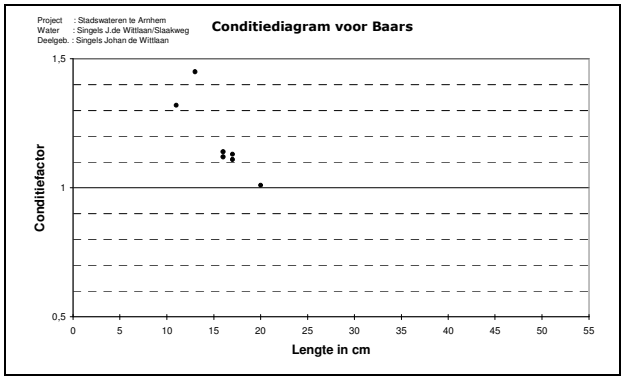

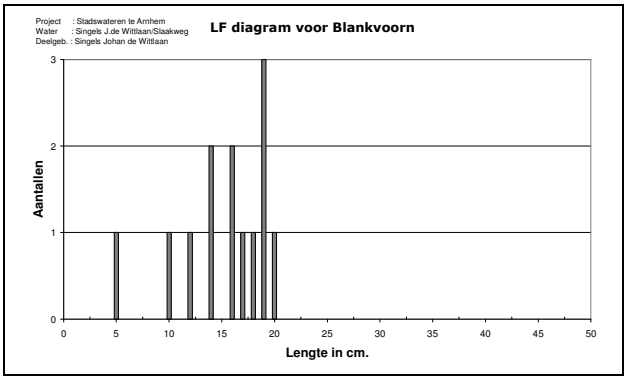
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

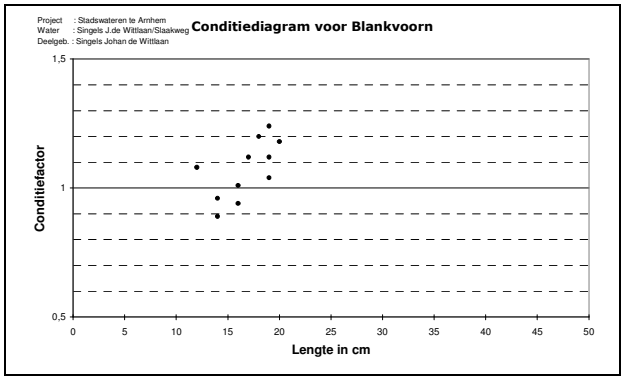
Singels aan de Johan de Wittlaan

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	17	6	20	0,4	2	103
Blankvoorn	13	5	20	0,6	1	92
Driedoornige Stekelbaars	4	4	5	0,0	1	1
Kroeskarper	1	16	16	0,1	87	87
Rietvoorn/Ruisvoorn	8	5	19	0,2	1	86
Snoek	22	17	27	1,5	26	116
Tiendoornige Stekelbaars	1	4	4	0,0	1	1
Zeelt	68	3	45	5,8	0,0	1474
Totaal	**134**			**8,6**		

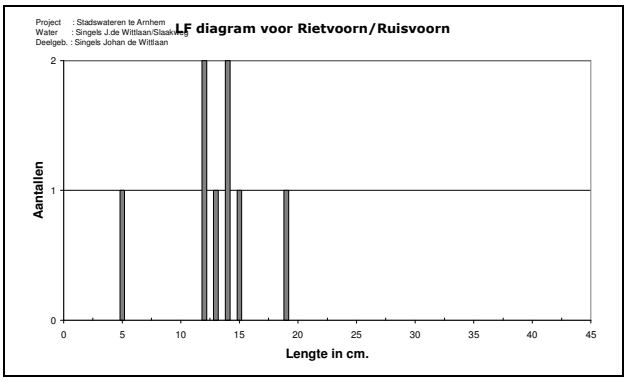

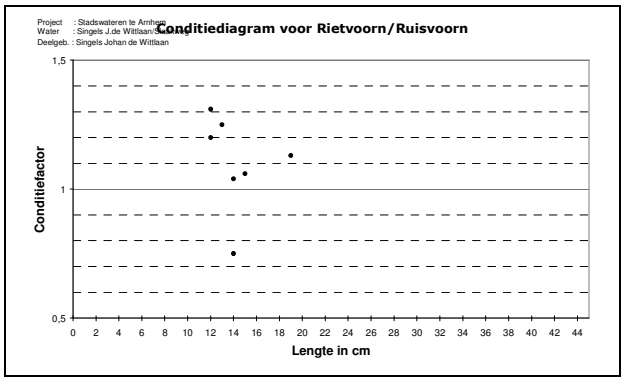

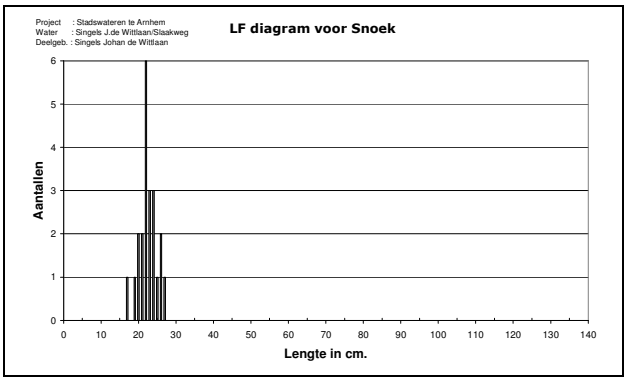

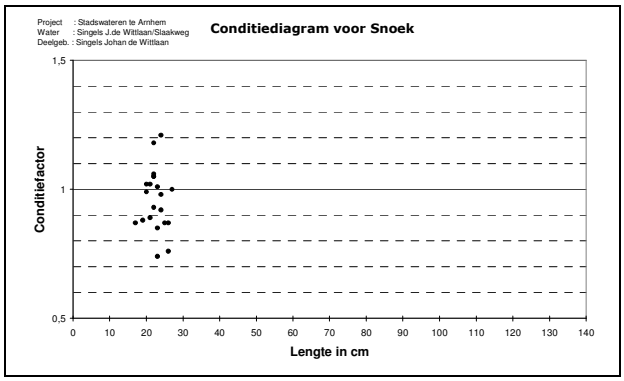
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

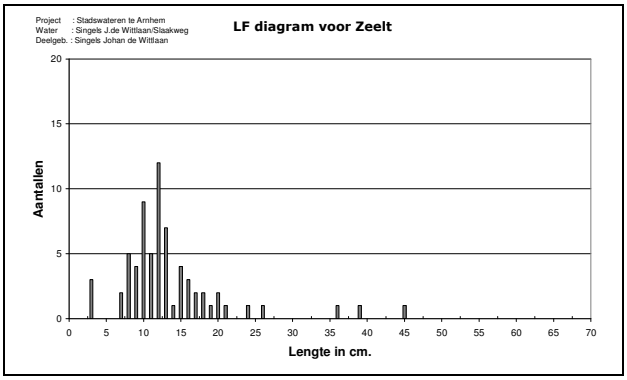
Singels aan de Johan de Wittlaan (vervolg)

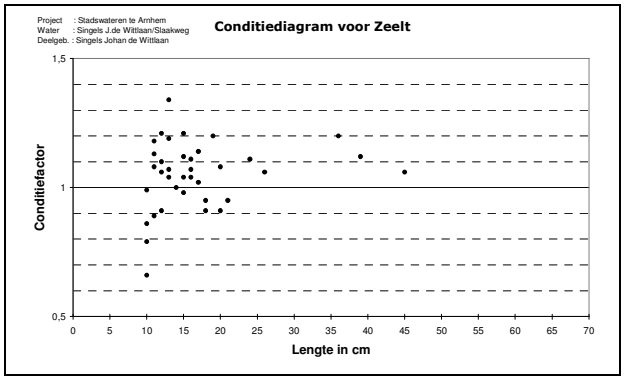

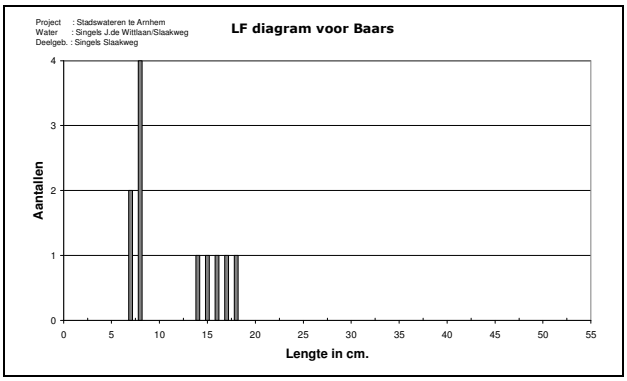

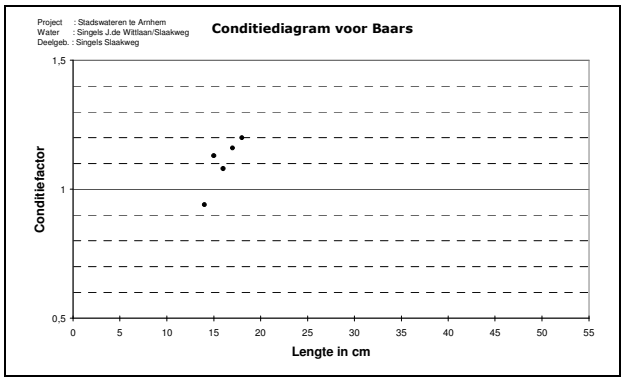

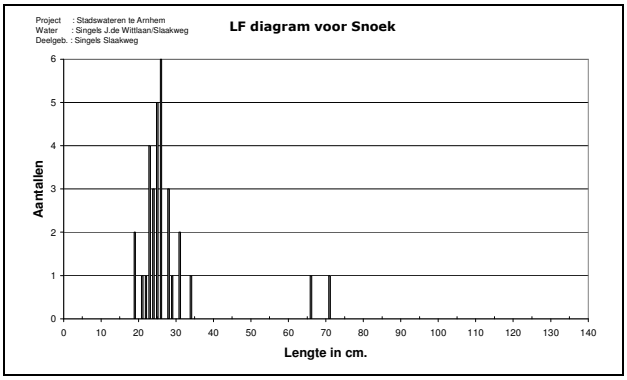
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

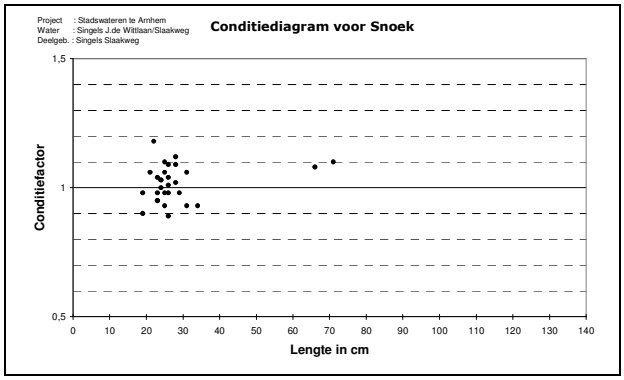
Singels aan de Slaakweg

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	11	7	18	0,3	3	73
Blankvoorn	4	5	12	0,0	1	17
Driedoornige Stekelbaars	18	3	5	0,0	0,0	1
Kroeskarper	7	6	13	0,1	4	46
Rietvoorn/Ruisvoorn	10	4	12	0,0	1	18
Snoek	31	19	71	7,5	38	2538
Tiendoornige Stekelbaars	22	4	5	0,0	1	1
Vetje	52	2	5	0,0	0,0	1
Zeelt	165	3	46	9,8	0,0	1576
Totaal	**320**			**17,7**		

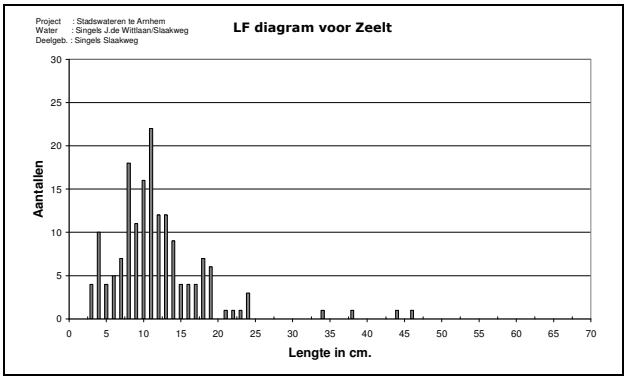

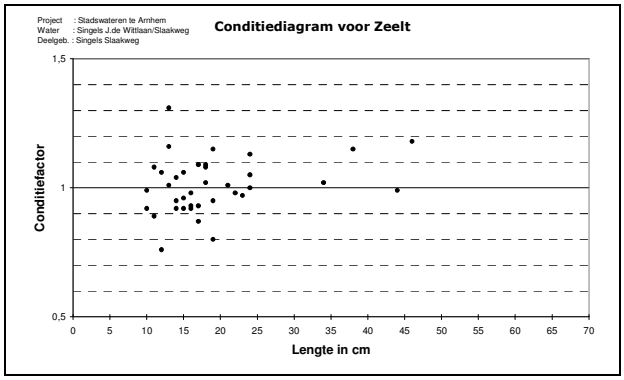

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Singels aan de Slaakweg (vervolg)

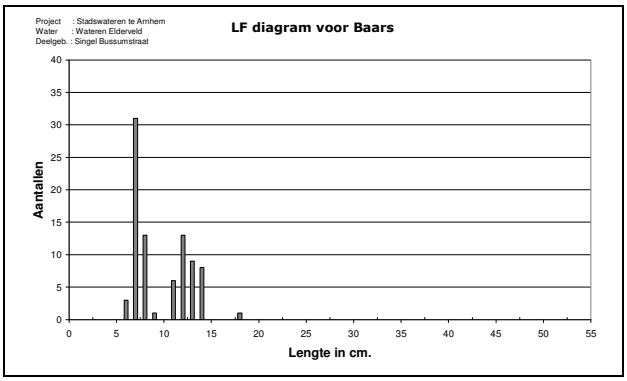

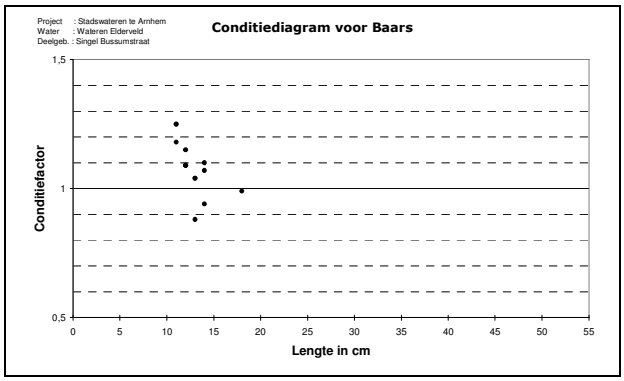

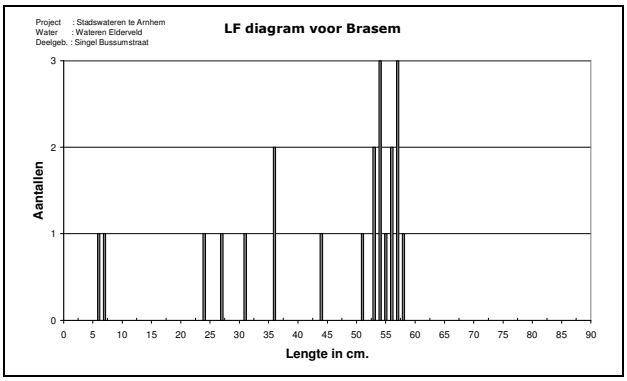
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

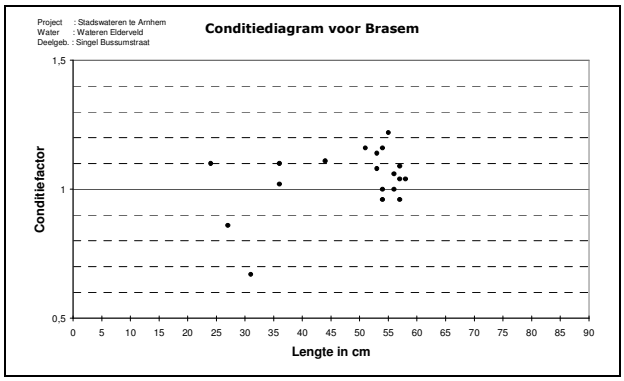
Singels bij de Bussumstraat (vervolg)

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	85	6	18	1,1	2	73
Brasem	21	6	58	28,2	2	2329
Blankvoorn	132	4	28	6,4	0,0	284
Karper	3	77	83	26,7	7771	9801
Pos	4	8	9	0,0	6	9
Rietvoorn/Ruisvoorn	7	12	18	0,3	18	72
Snoekbaars	1	15	15	0,0	22	22
Snoek	17	27	71	8,7	116	2538
Vetje	8	3	6	0,0	0,0	1
Zeelt	13	8	47	2,2	8	1682
Totaal	**291**			**73,6**		

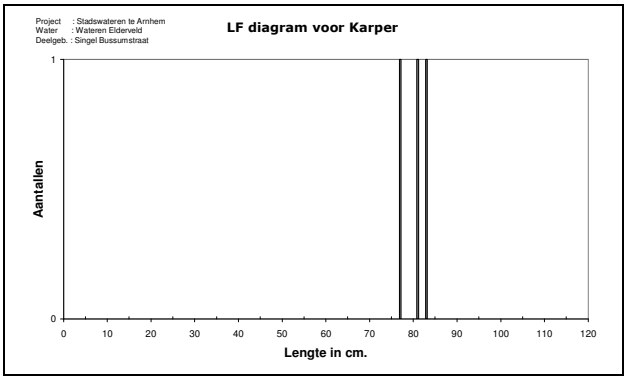

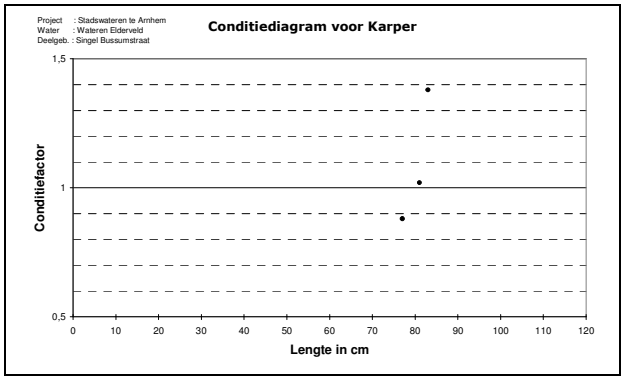

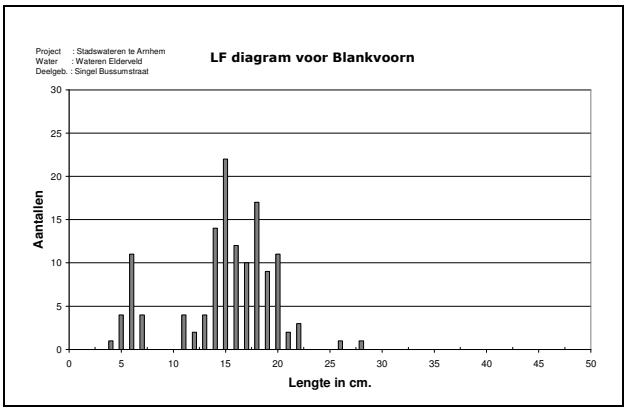

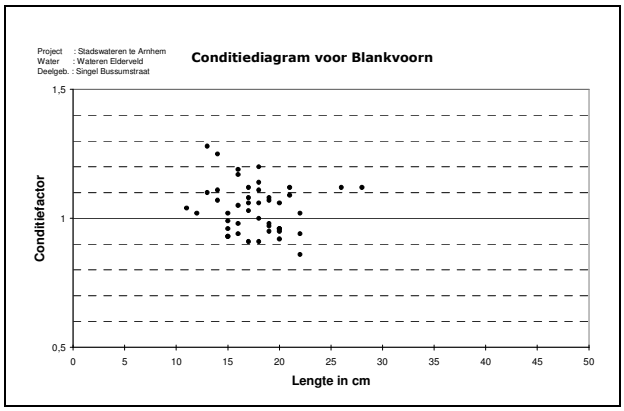
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

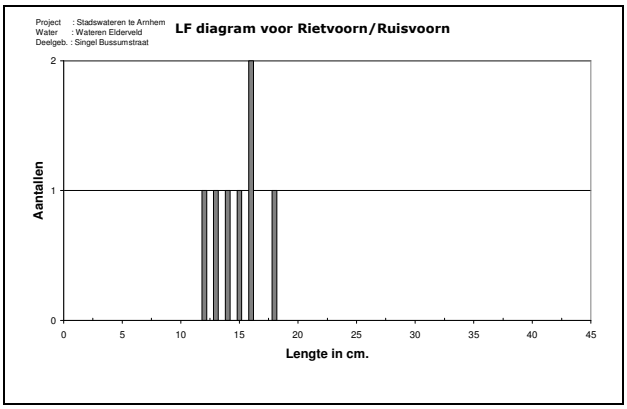
Singels bij de Bussumstraat (vervolg)

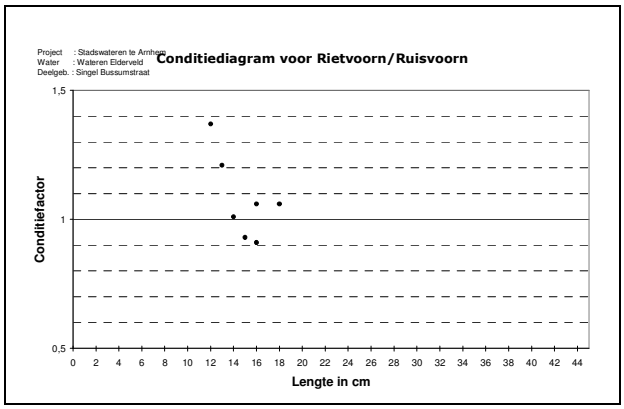

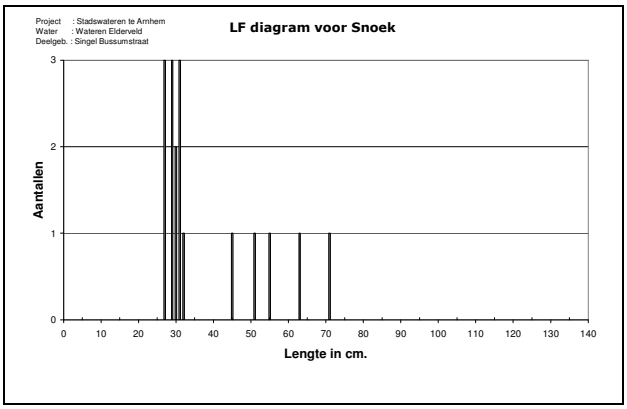

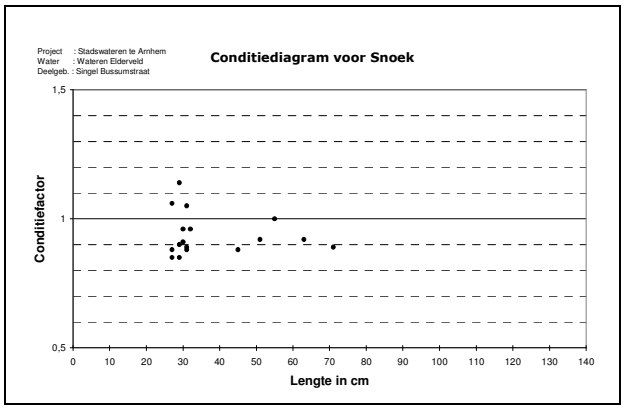

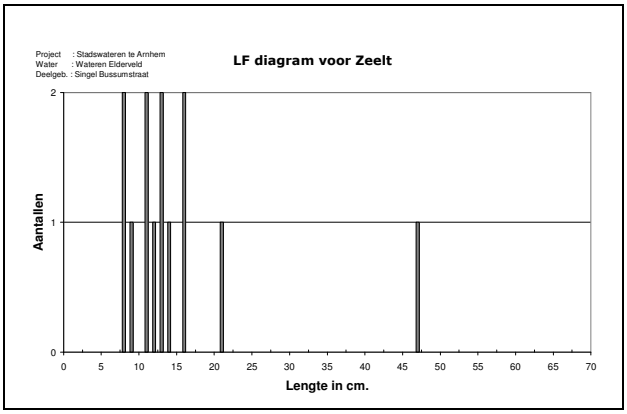

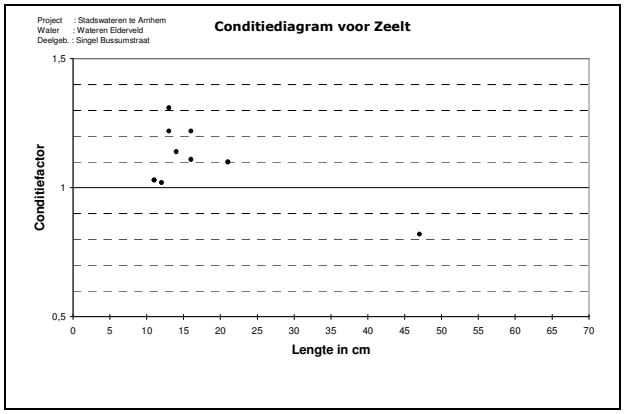

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Singels bij de Bussumstraat (vervolg)

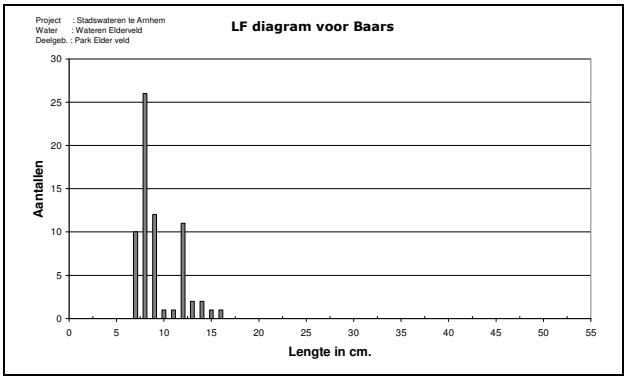

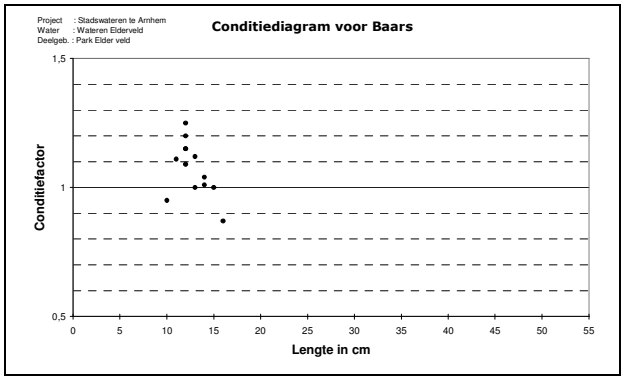

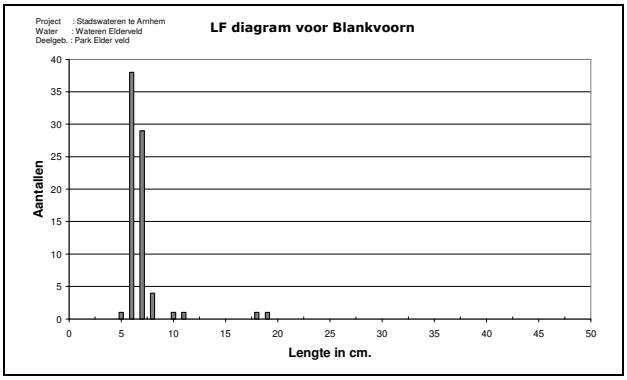
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

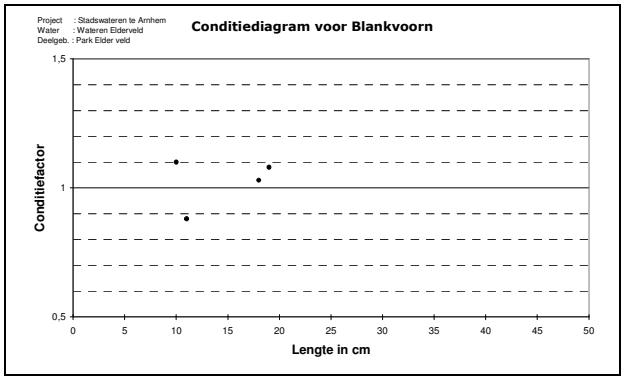
Vijver park Elderveld

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	67	7	16	0,7	3	49
Brasem	96	4	57	119,1	0	2202
Blankvoorn	76	5	19	0,3	1	78
Karper	8	58	85	51,1	3236	10549
Pos	3	11	11	0,1	17	17
Roofblei	1	69	69	2,9	2918	2918
Rietvoorn/ Ruisvoorn	11	3	19	0,3	0	86
Snoekbaars	11	10	71	12,6	6	3346
Snoek	4	25	52	1,4	90	938
Zeelt	18	8	48	5,9	8	1793
Totaal	**295**			**194,4**		

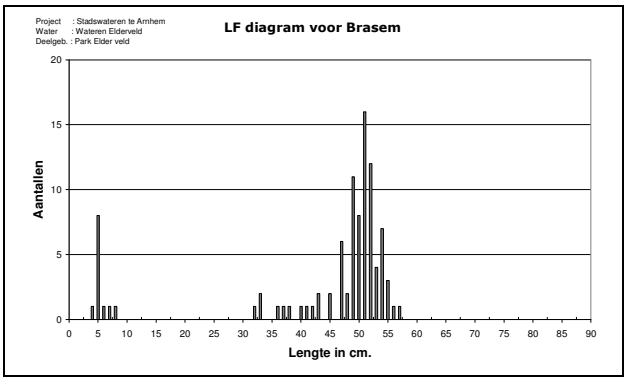

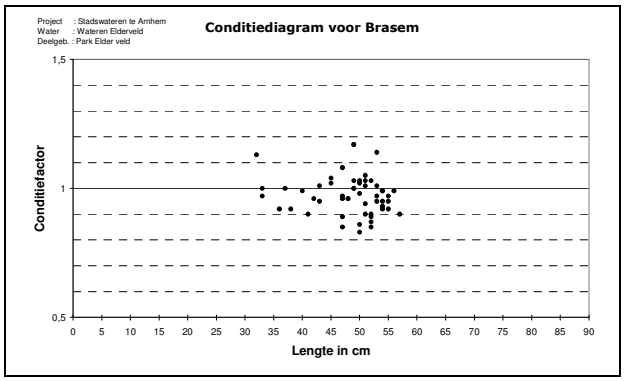

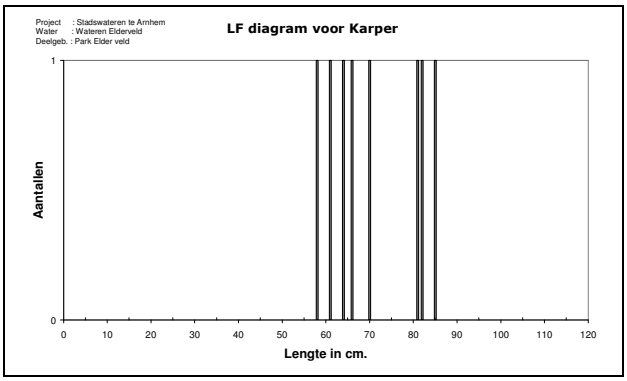

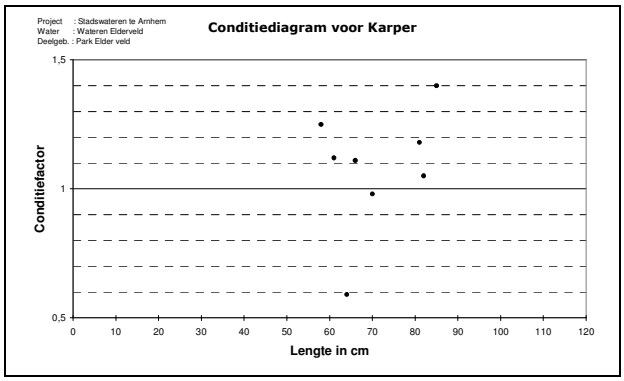
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

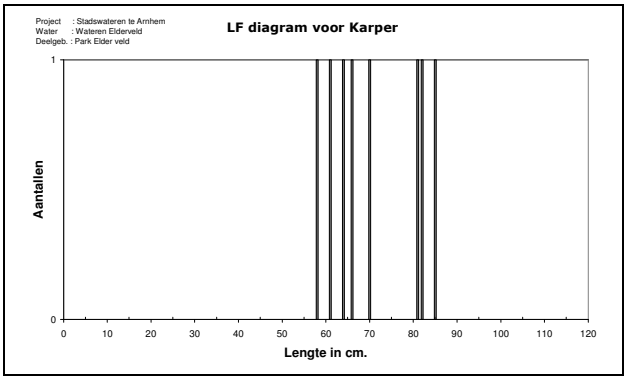
Vijver park Elderveld (vervolg)

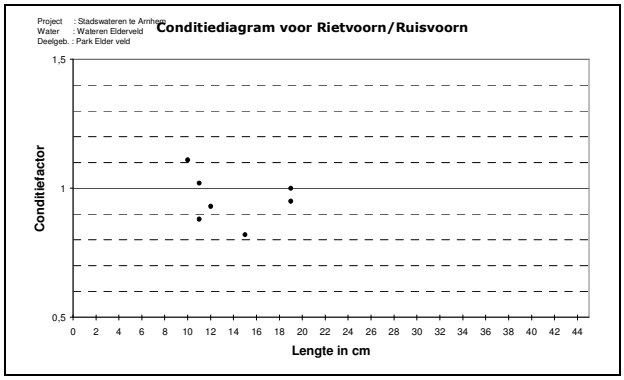

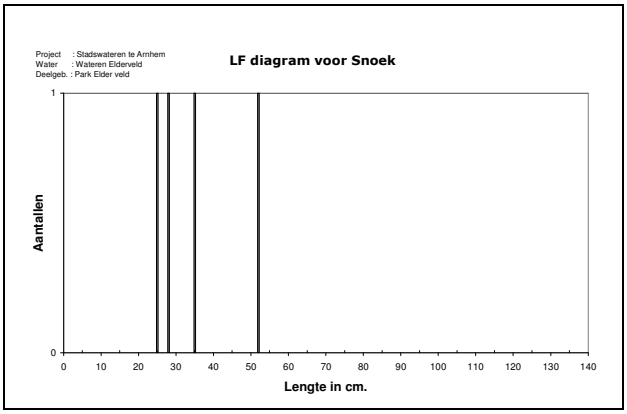

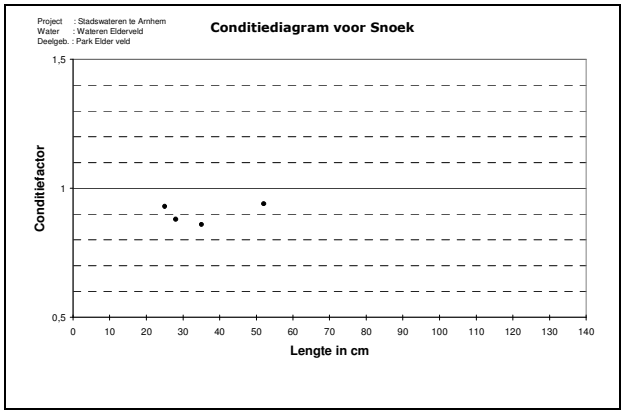

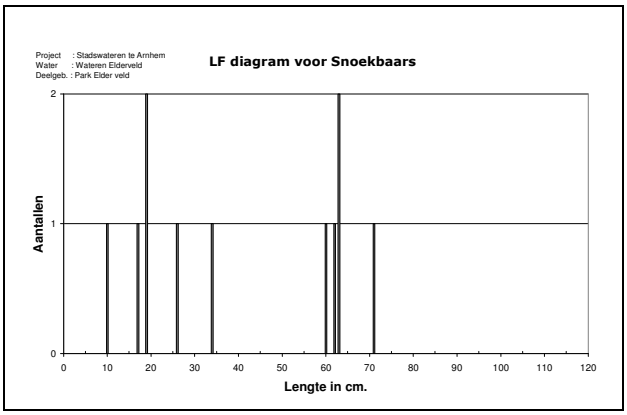

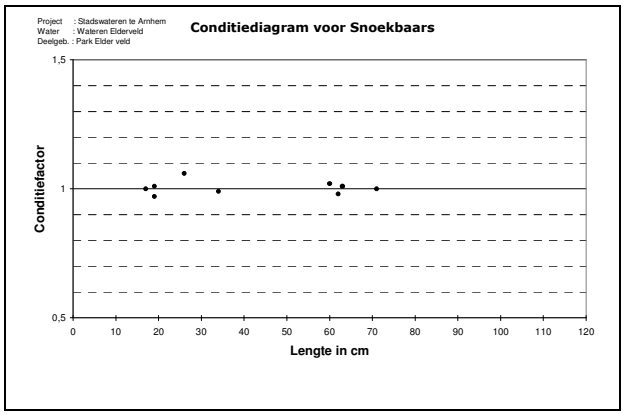

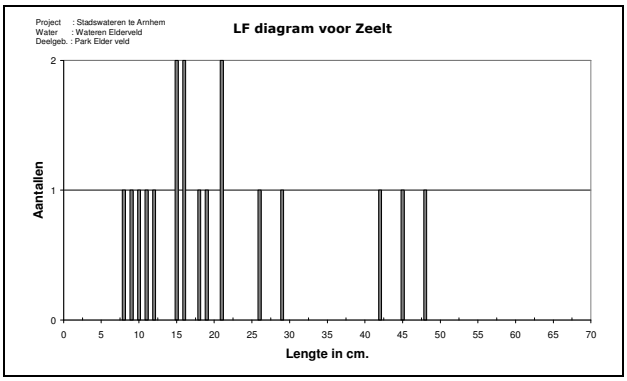

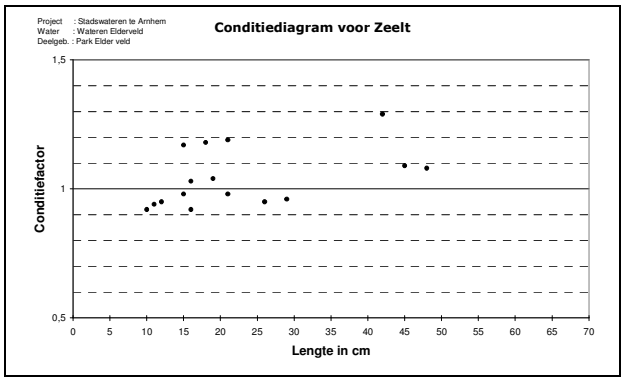
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

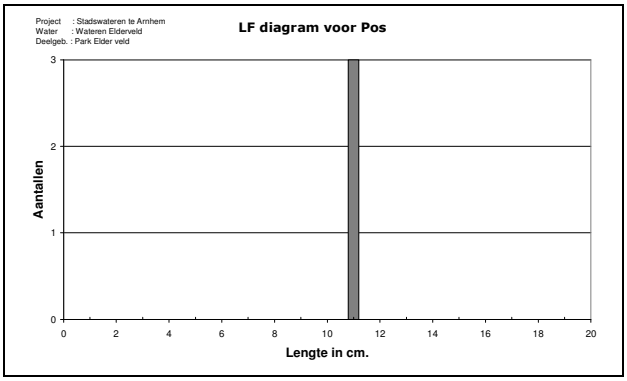
Vijver park Elderveld (vervolg)

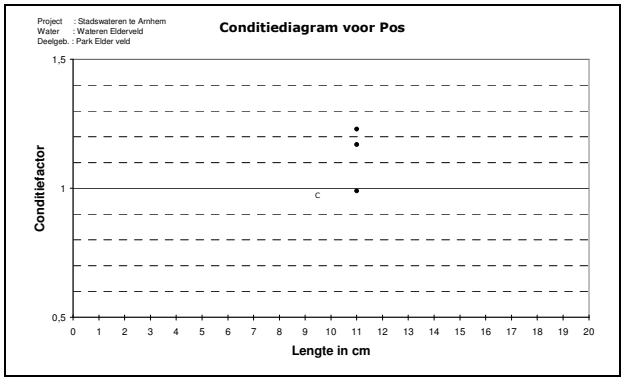

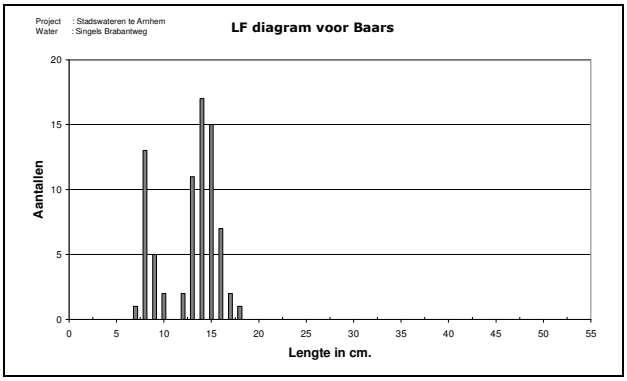

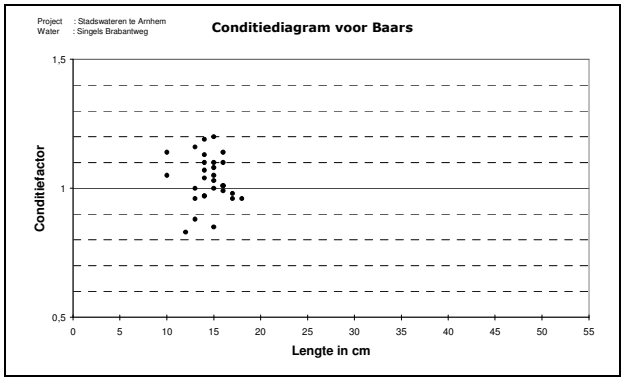

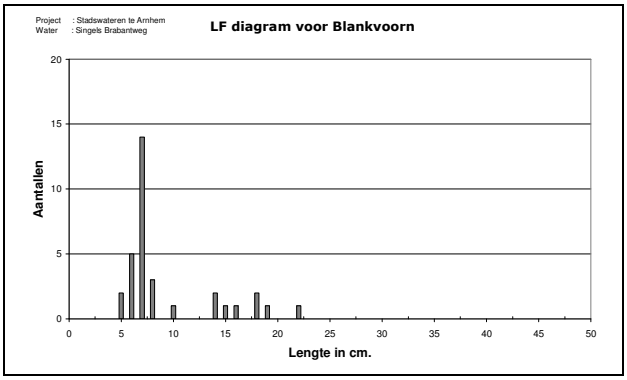
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

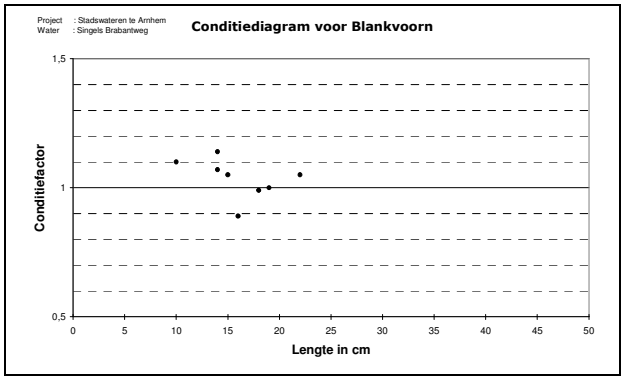
Singels langs de Brabantweg

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	76	7	18	2,1	3	73
Bittervoorn	2	5	5	0,0	1	1
Brasem	5	6	55	7,2	2	1962
Blankvoorn	33	5	22	0,5	1	127
Rietvoorn/Ruisvoorn	277	2	19	1,6	0	86
Snoek	18	22	65	6,5	60	1914
Vetje	87	4	7	0,1	0,0	2
Zeelt	105	2	31	7,7	0,0	474
Totaal	**603**			**25,7**		

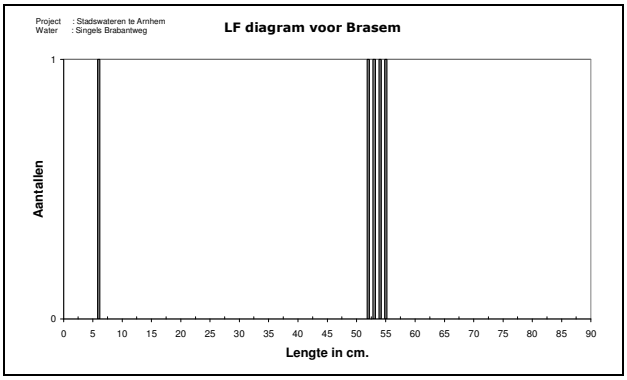

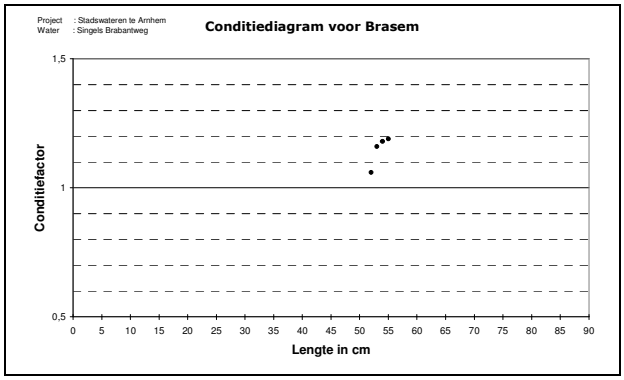

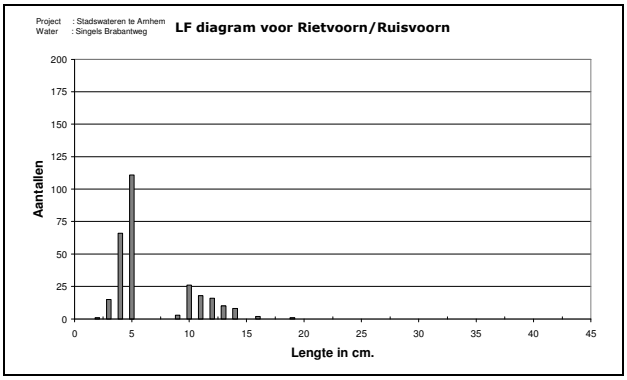

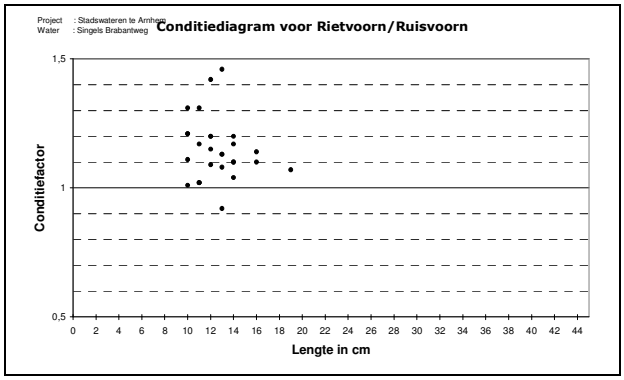
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

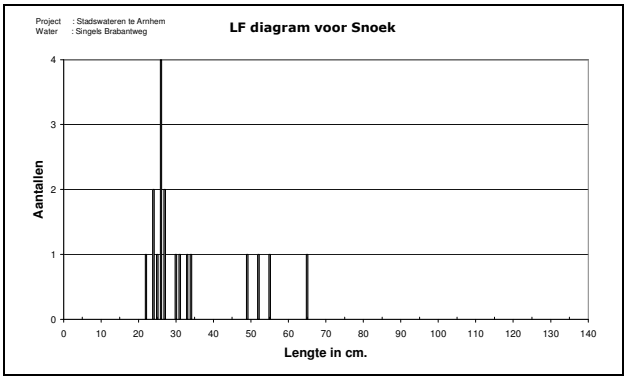
Singels langs de Brabantweg

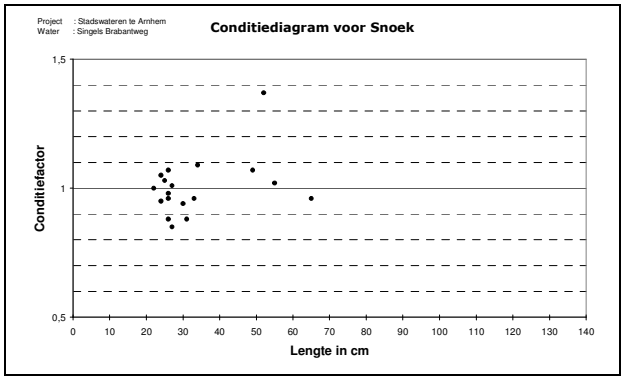

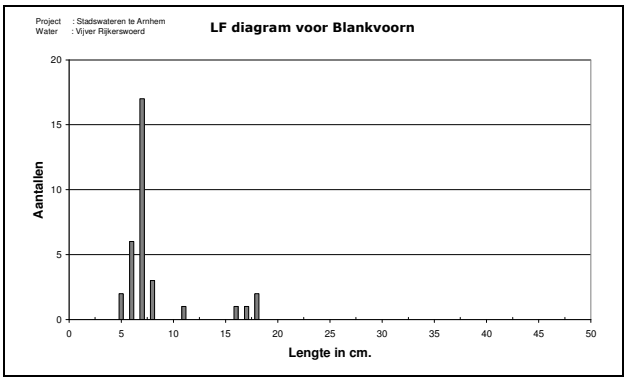

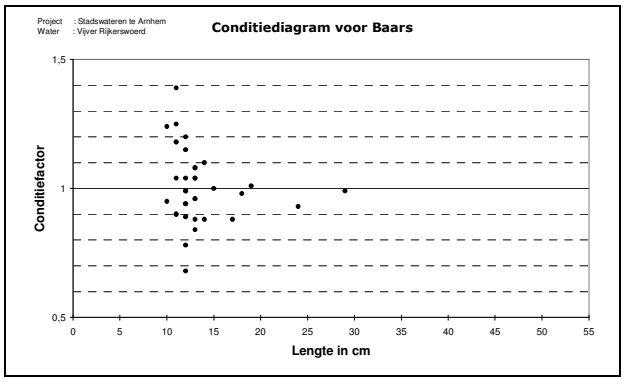

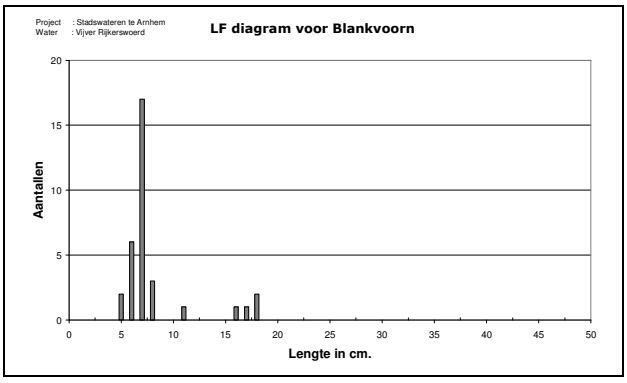
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

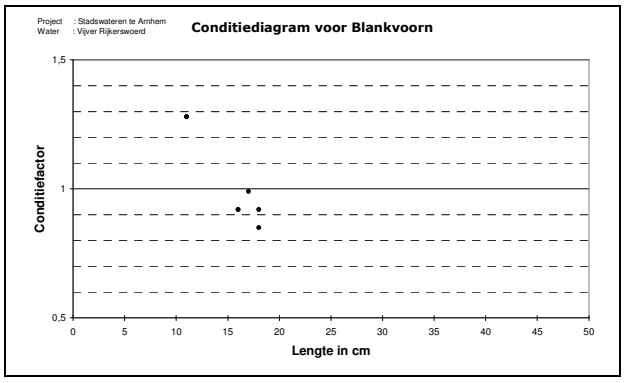
Vijver Rijkerswoerd (Hans Tiemeijerhof)

Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Alver	11	12	19	0,3	12	51
Baars	568	6	29	5,3	2	348
Bermpje	8	6	11	0,0	2	11
Bittervoorn	264	3	8	0,2	0,0	4
Brasem	197	5	60	207,4	1	2599
Blankvoorn	33	5	18	0,3	1	65
Karper	2	65	83	14,4	4602	9801
Kolblei	55	4	22	0,8	1	125
Kleine Modderkruiper	11	5	11	0,1	1	8
Marmergrondel	48	4	8	0,0	0,0	0,0
Pos	28	7	11	0,2	4	17
Roofblei	2	11	69	2,9	10	2918
Riviergrondel	8	4	13	0,0	1	20
Rietvoorn/Ruisvoorn	46	3	22	1,2	0,0	140
Snoekbaars	15	12	70	5,5	11	3196
Snoek	15	26	71	9,7	103	2538
Vetje	2	4	4	0,0	0,0	0,0
Zeelt	48	7	45	7,7	5	1474
Totaal	**1361**			**256**		

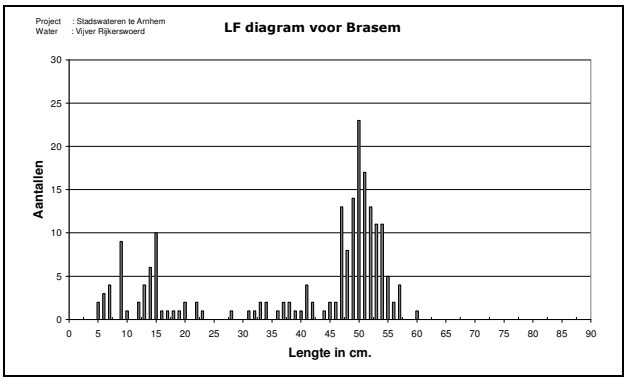

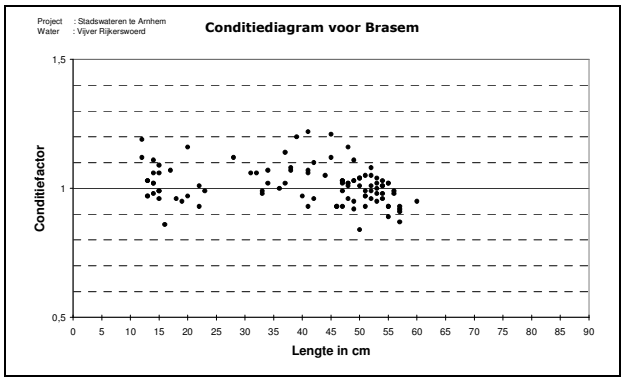

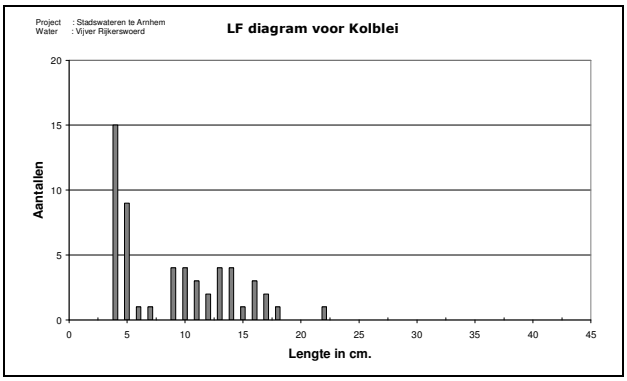

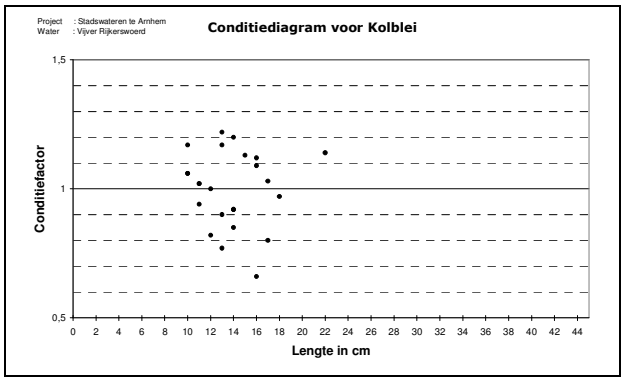
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

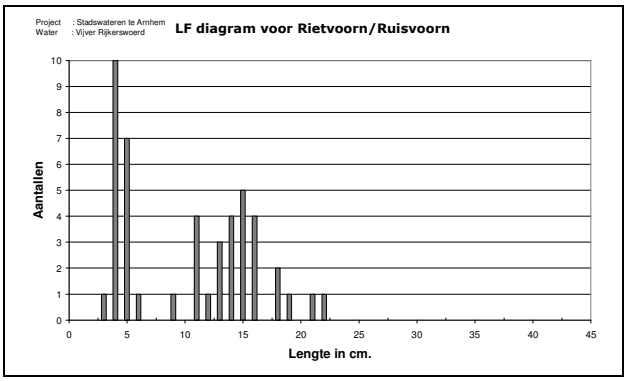
Vijver Rijkerswoerd (vervolg)

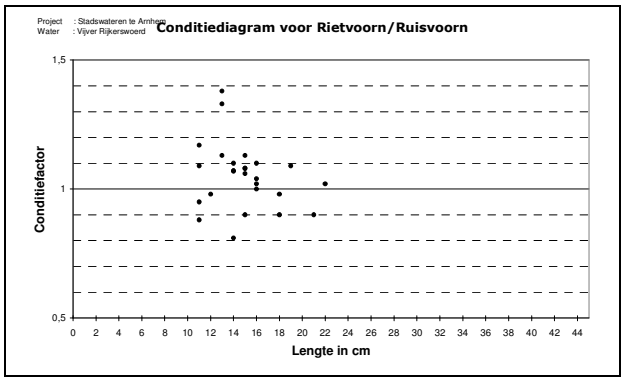

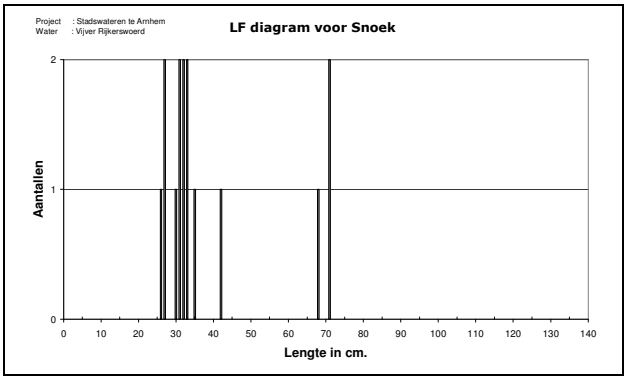

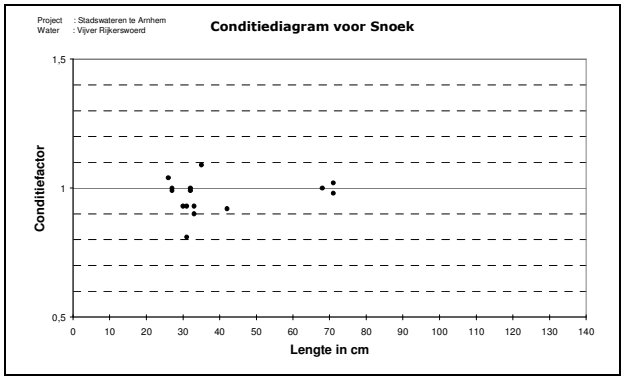

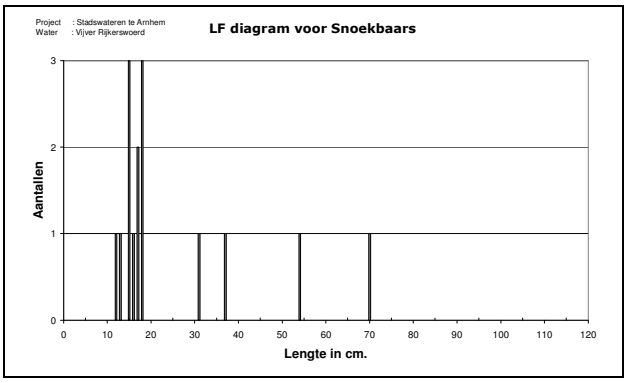

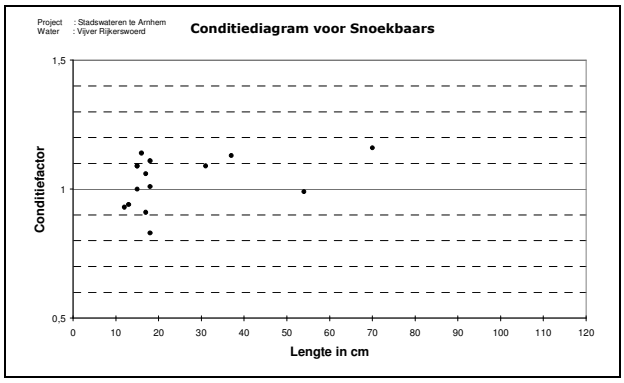

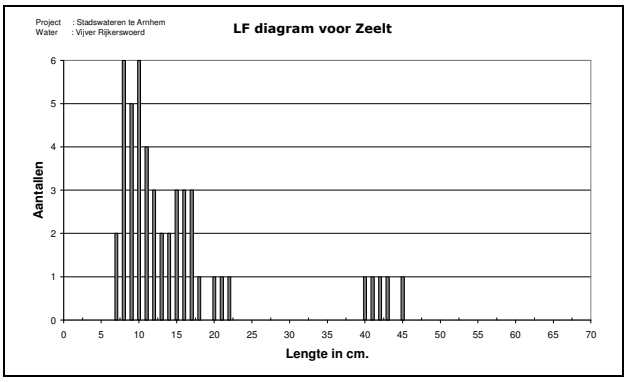

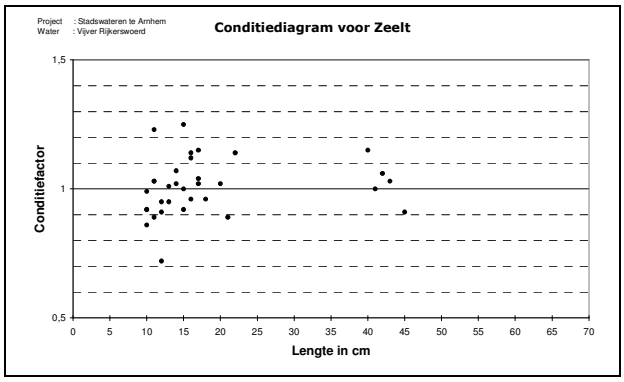

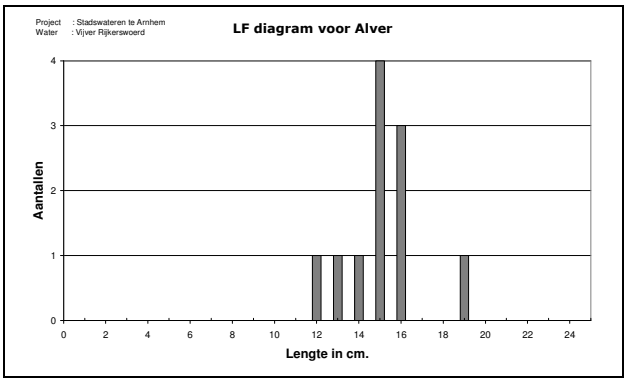
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

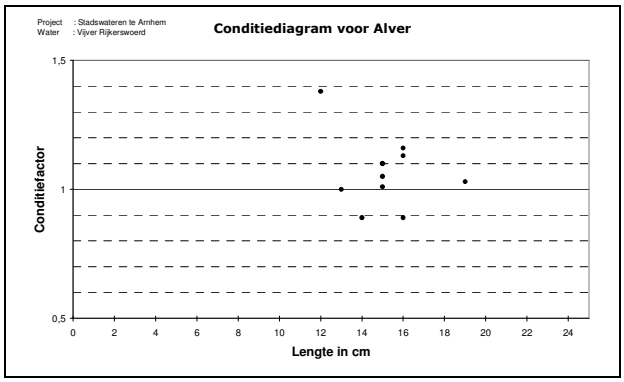

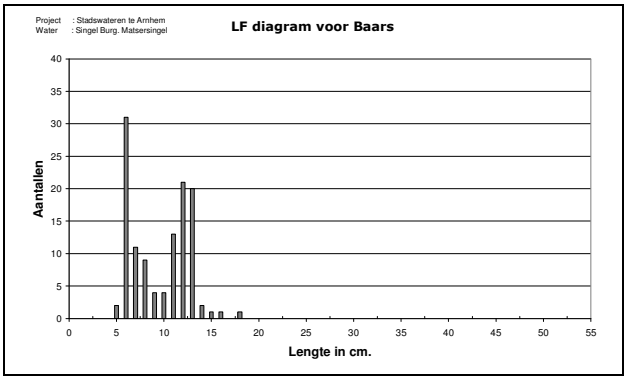

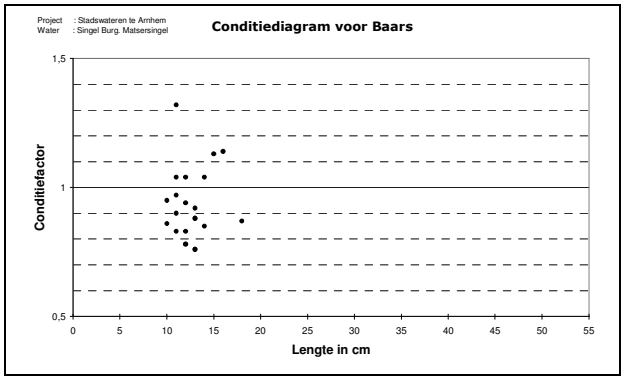

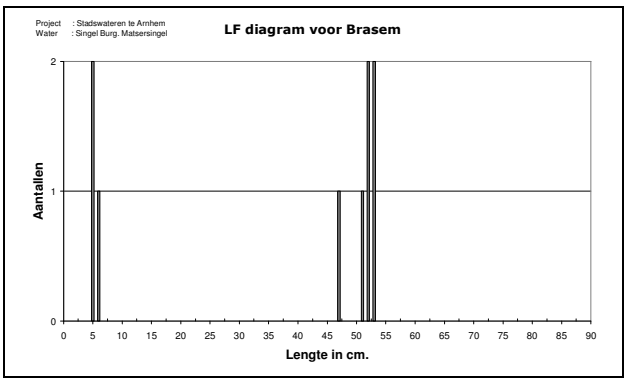
© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

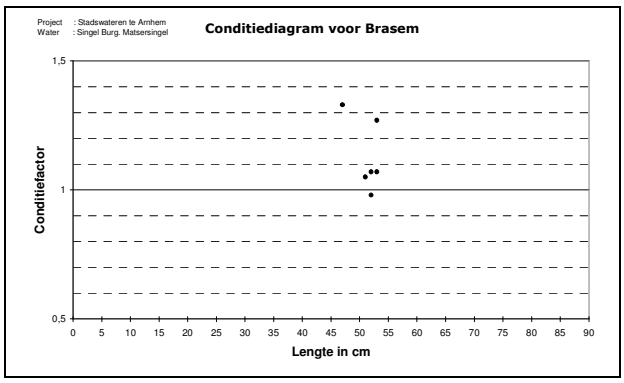
Burgemeester Matsersingel

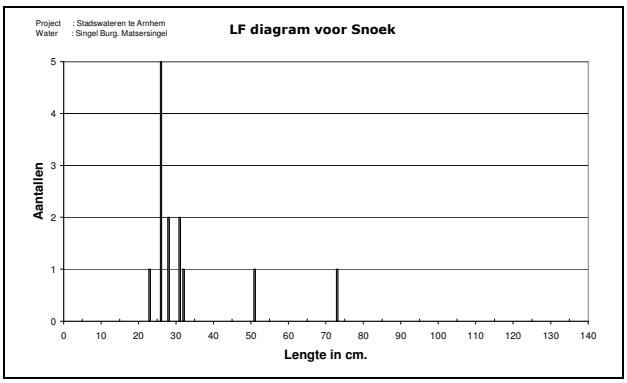
Soort	Aantal	Kleinste cm	Grootste cm	Gewicht kg	Lichtste gram	Zwaarste gram
Baars	120	5	18	1,5	1	73
Bittervoorn	2	3	7	0	0	3
Brasem	9	5	53	9,5	1	1740
Snoek	13	23	73	5,1	69	2773
Zeelt	90	6	32	3,7	3	522
Totaal	**234**			**19,8**		

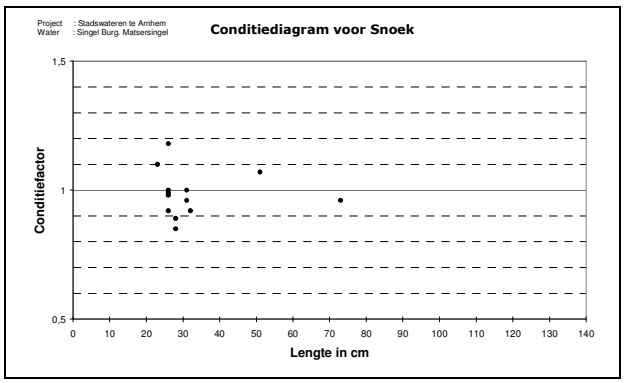

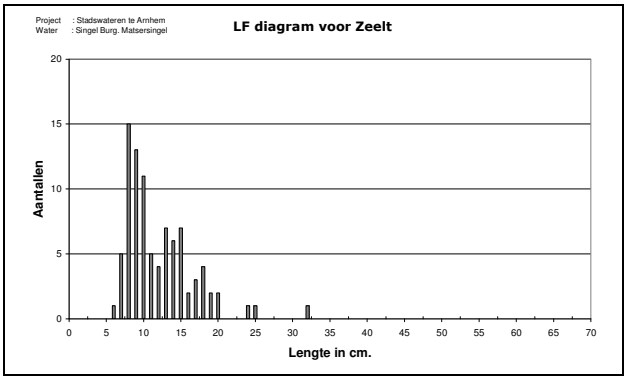

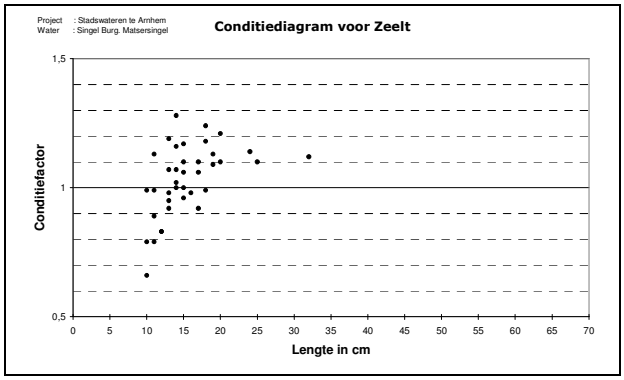

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Burgemeester Matsersingel (vervolg)

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Bijlage IV Profiel van de gevangen vissoorten

BAARS (*Perca fluviatilis*)

Leefomgeving
De baars is een algemene vissoort die in vele stilstaande of langzaam stromende wateren voorkomt. Hij leeft en jaagt in scholen, die in de regel uit individuen van gelijke grootte bestaan. Deze scholen bestaan meestal uit ongeveer 50 tot 200 exemplaren, maar ook veel grotere scholen zijn wel waargenomen. Hieruit blijkt de voorkeur van de baars voor ruim water, zoals meren, plassen, kanalen en rivieren.

Toch komt de baars ook in kleinere wateren voor. Snelstromend water wordt echter gemeden. Omdat de baars op het zicht jaagt, dient het water helder te zijn. Open water is favoriet, maar vooral jonge baars houdt zich graag tussen de waterplanten in de oeverzone op.

Voortplanting
De paaitijd valt in de maanden maart, april en mei, bij een watertemperatuur van meer dan 8 °C. Vooral ondergelopen gebieden, waar de temperatuur in het ondiepe water snel kan stijgen, zijn geliefd als paaiplaats, maar ook tal van andere ondiepe plekken zijn geschikt.

Voedsel
De jonge baars leeft voornamelijk van dierlijk plankton. Later worden hier ook andere ongewervelde dieren, zoals aasgarnalen en vlokreeften, aan toegevoegd.

Wanneer de baars een lengte van meer dan 10 cm heeft bereikt, gaat vis(broed) in toenemende mate deel uitmaken van het voedselpakket. Baars heeft een grote voorkeur voor spiering en kleinere soortgenoten.

Groei en leeftijd
De groei in het eerste jaar bedraagt 6 tot 8 cm. De mannetjes zijn na 2 jaar geslachtsrijp, bij een lengte van 15 cm; vrouwtjes een jaar later, bij een lengte van 20 cm. De maximale lengte is 50 cm. In het IJsselmeer wordt de baars niet ouder dan 6 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

BERMPJE (*Barbatula barbatula*)

Leefomgeving
Deze kleine rheofiele vissoort is te vinden in beken en kleine rivieren (met een breedte van ongeveer 0,5 tot 10 meter) met zeer langzaam tot vrij snel stromend water. De bodem bestaat overwegend uit zand, waarop ook grind, kiezels, stenen en hier en daar slib kunnen voorkomen.

Het bermpje geeft de voorkeur aan plekken waar het water niet dieper is dan 0,5 meter en de stroomsnelheid tussen de 10 en 20 cm/s bedraagt. Plaatselijk kan het bermpje in grote dichtheden voorkomen. Ondanks de voorkeur van het bermpje voor stromend water wordt hij ook in (vrijwel) stilstaande wateren als sloten en vijvers wel aangetroffen, waar hij zich meestal in de oeverzone ophoudt.

Tegen eutrofiëring en enige mate van waterverontreiniging is het bermpje vrij goed bestand. Ook vormen tijdelijk lage zuurstofgehalten geen probleem, omdat het bermpje kan overschakelen op darmademhaling en zuurstof direct uit de lucht kan opnemen. Voor zware metalen, in het bijzonder koper en zink, is het bermpje echter bijzonder gevoelig.

Het bermpje is voornamelijk 's nachts actief. Overdag zoekt het bermpje beschutting tegen de stroming en predatoren, bij voorkeur op plaatsen die in de schaduw liggen. Het bermpje is dan ook vooral te vinden onder bruggen of op door bomen beschaduwde trajecten, waar hij zich tussen waterplanten ophoudt of achter en onder obstakels zoals stenen en (dood) hout.
In de winter verblijft het bermpje in kleine holten in ondiep water.

Voortplanting
Het bermpje paait in de periode van april tot juni, bij een watertemperatuur van ongeveer 18 °C. De paaiplaatsen liggen in het zwak stromende water van vlakke zandige oeverzones. De eieren worden afgezet op de bodem aan grind, kiezel of stenen of in kleine kuiltjes in het zand.

Voedsel
Met behulp van de zes tastdraden zoekt het bermpje op en in de bodem naar voedsel. Dit bestaat uit allerlei bodembewonende diertjes, zoals muggenlarven, waterpissebedden, vlokreeften, larven van kriebelmuggen, slakken en wormen. Ook watervlooien behoren tot het voedsel.

Groei en leeftijd
Het bermpje wordt niet groter dan 12 tot 15 cm. In het eerste levensjaar bereikt het bermpje een lengte van ongeveer 5 cm. Onder gunstige omstandigheden kan het bermpje al in het tweede levensjaar geslachtsrijp worden.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

BRASEM (*Abramis brama*)

Leefomgeving

De brasem is een zeer algemene vissoort in het Nederlandse binnenwater, die zowel in zoet als in brak water voorkomt. Oorspronkelijk is de brasem een bewoner van stilstaande wateren, zoals meren en plassen en van traag stromende, heldere benedenrivieren.

Eutrofiëring (vermesting) van het binnenwater heeft ertoe geleid dat de brasemstand sterk is toegenomen. De brasem is tegenwoordig de meest karakteristieke vis voor onze (zeer) voedselrijke wateren met weinig waterplanten en een overmatige algengroei. De brasem wordt echter ook aangetroffen in helder, plantenrijk water. Hier vinden we meestal kleinere populaties, die vooral bestaan uit goed groeiende en relatief veel grote exemplaren.

Het optimale leefgebied van de brasem kenmerkt zich door afwisseling tussen ruim, open water waarin de brasem in scholen naar voedsel zoekt en ondiepe, begroeide oeverzones, waar de paai- en opgroeigebieden zich bevinden.

Voortplanting

In de paaitijd, die loopt van eind april tot midden juni, gaat de brasem op zoek naar geschikte paaiplaatsen. De eieren worden bij voorkeur afgezet op ondergedoken waterplanten of oeverplanten, maar bij afwezigheid daarvan worden ook boomwortels, stenen en andere obstakels, zoals houten paaltjes, autobanden en oude fietsen, als afzetsubstraat gebruikt. De brasem is daarom niet gebonden aan de aanwezigheid van waterplanten. Al na enkele dagen vormen de larven scholen in het ondiepe water.

Voedsel

Brasemlarven voeden zich in eerste instantie hoofdzakelijk met dierlijk plankton. Wanneer zij een lengte van ongeveer 2 cm hebben bereikt, komen ook kleine muggenlarven in het dieet voor. Brasem heeft een voorkeur voor bodemvoedsel, zoals larven van muggen en andere insecten, wormpjes, slakken en mosseltjes. Bij een gebrek aan bodem-organismen kan de brasem overschakelen op een dieet van zoöplankton en plantaardig materiaal. Dankzij een geraffineerd zeefsysteem, gevormd door kieuwboog met aanhangsels, is de brasem beter dan andere vissoorten in staat om watervlooien en andere kleine organismen als voedselbron te benutten.

Groei en leeftijd

De groei van de brasem is onder andere afhankelijk van de watertemperatuur en het voedselaanbod. Een slechte groei treedt op als de dichtheden (aantallen brasems per hectare) erg hoog worden en daarmee sterke voedselconcurrentie optreedt. Onder optimale omstandigheden (veel voedsel, weinig concurrentie) kan brasem zeer snel groeien.

In het eerste jaar is de groeisnelheid in Nederland gemiddeld 5 tot 7 cm. Bij een goede groei bereikt de tweejarige brasem een lengte van 12 cm en wordt een lengte van 40 cm na 8 jaar gehaald. De brasem is na 6 tot 7 jaar geslachtsrijp. De maximale lengte is 80 cm bij een gewicht van ongeveer 10 kg. De maximale leeftijd is ca. 15 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

BLANKVOORN (*Rutilus rutilus*)

Leefomgeving
De blankvoorn is een vis van zowel stilstaand als stromend water, die in vele watertypen algemeen voorkomt. Zelfs in snelstromende wateren kan deze soort worden aangetroffen. Wel houdt de blankvoorn zich daar bij voorkeur in de stromingsluwe gedeelten op.

De blankvoorn zoekt zijn voedsel in scholen in de buurt van begroeiing, maar ook wel in het diepere, open water. De blankvoorn is redelijk bestand tegen eutrofiering en vervuiling en lijkt bij uitstek te kunnen profiteren van veranderende omstandigheden. Zo kon in vele beken, waar deze soort van nature niet of slechts in geringe mate voorkwam, de blankvoornstand enorm toenemen, terwijl karakteristieke beekvissoorten daar sterk in aantal achteruit zijn gegaan of geheel zijn verdwenen.

Voortplanting
In de paaitijd, die doorgaans in april en mei valt, maar die tot in de zomer kan doorlopen, gaat de blankvoorn op zoek naar geschikte paaiplaatsen. Deze liggen veelal dicht onder de oever in zwak stromend, ondiep water met beschutting tegen golfslag.

De eieren worden afgezet op ondergedoken waterplanten, maar ook oeverplanten, boomwortels, stenen en andere obstakels worden als afzetsubstraat gebruikt. Zowel larven als juvenielen blijven geruime tijd in de oeverbegroeiing. Hierdoor is de blankvoorn sterker dan brasem gebonden aan wateren met begroeiing.

Voedsel
Het voedsel van jonge blankvoorn beslaat uit zoöplankton, in het bijzonder watervlooien. Oudere blankvoorn heeft een aanzienlijk uitgebreider voedselpakket. Zowel dierlijk voedsel, zoals slakjes, driehoeksmosselen, insectenlarven, wormen en kreeftachtigen, als plantaardig materiaal, zoals algen en detritus, worden gegeten.

Groei en leeftijd
De blankvoorn bereikt in het eerste jaar een lengte van 5 tot 7 cm. Onder gemiddelde omstandigheden is de blankvoorn geslachtsrijp op een leeftijd van 3 tot 5 jaar, de mannetjes eerder dan de vrouwtjes. De lengte is dan rond 15 cm. De maximale lengte is 45 cm en de maximale leeftijd ca. 10 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

KARPER (*Cyprinus carpio*)

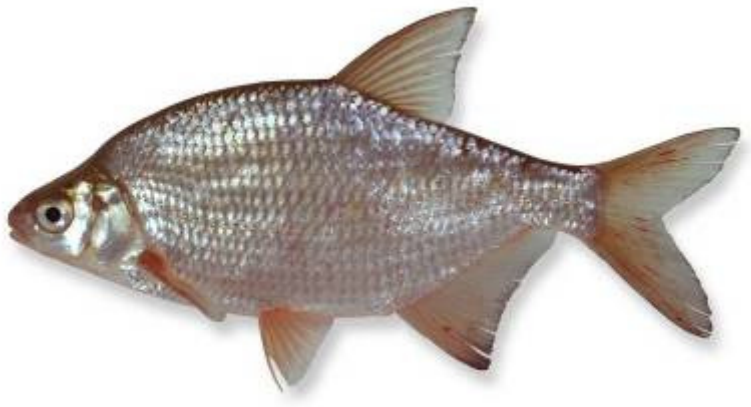
Leefomgeving
De karper is een algemene vissoort in stilstaande en langzaam stromend water. Ook in relatief snel stromend water komt de karper wel voor, waar hij zich dan vooral op stromingsluwe plaatsen ophoudt.
Van nature komt de karper niet in Nederland voor. Het oorspronkelijke verspreidingsgebied lag rond de Kaspische Zee, van waaruit de karper zich zowel naar het oosten (China, Japan en Zuid-Rusland) als naar het westen (gebied rond de Zwarte Zee en de Donau) heeft uitgebreid. Via de Donau heeft de karper zich naar Midden-Europa kunnen verspreiden. Deze verspreiding werd versneld door de Romeinen, die rond het begin van de jaartelling de karper uit de Donau of uit Klein-Azië haalden en voor de kweek naar Italië brachten. In de eeuwen daarna zorgden monniken voor een grote verspreiding van de karper over Europa. Vanaf de middeleeuwen (de 14e eeuw) kwam de karper, als teelt- en consumptievis, in kloostervijvers voor.
In de loop der eeuwen zijn er allerlei verschillende variëteiten van de karper ontwikkeld. Het oorspronkelijk in de middeleeuwen geïntroduceerde en daarna verwilderde type wordt wilde of boerenkarper genoemd. Hiernaast komen allerlei geteelde variëteiten voor, zoals schubkarper, spiegelkarper, rijenkarper en naaktkarper.
Omdat de karper zich in Nederland nauwelijks met voldoende succes kan voortplanten om een populatie in stand te houden, wordt de karperstand in veel wateren door uitzettingen op peil gehouden. Dankzij deze uitzettingen komt de karper momenteel in vrijwel alle watertypen voor. In het oorspronkelijke verspreidingsgebied is de karper echter een bewoner van langzaam stromende rivieren en (afgesloten) rivierarmen.

Voortplanting
De paaitijd valt, afhankelijk van in het bijzonder de watertemperatuur, in mei en juni, maar kan soms doorgaan tot eind juli. De paai vindt plaats in met zachte vegetatie begroeide ondergelopen gebieden of in waterplantenvegetaties in ondiep, rustig water, waar de eieren aan de planten blijven plakken. Ook worden flab en obstakels als stenen en fuiken wel als paaisubstraat gebruikt; soms worden de eieren op de kale bodem afgezet. Tijdens het paaien wordt een vrouwtje omringd door een aantal mannetjes die de afgezette eieren bevruchten. Bij een voldoende hoge watertemperatuur komen de eieren al na enkele dagen uit.

Voedsel
De karper is een omnivoor. De samenstelling van het voedselpakket is sterk afhankelijk van de aard van het water en van het seizoen. Larven leven van zoöplankton en algen. Dat de karper is aangepast aan het foerageren op de bodem is al op jonge leeftijd zichtbaar, want bij een lengte van circa 2 cm beginnen juveniele karpertjes al van de bodem te eten. Het dieet van volwassen karpers bestaat vrijwel uitsluitend uit bodemvoedsel, zoals insectenlarven, wormen, kreeftachtigen en weekdieren. Daarnaast wordt ook plantaardig materiaal gegeten, zoals waterplanten, algen en zaden.

Groei en leeftijd
Van de karperachtigen is de karper één van de snelst groeiende soorten; vooral de verschillende kweekvormen zijn snelle groeiers. In de regel wordt de karper geslachtsrijp na 3 tot 4 jaar (mannetjes) of 4 tot 5 jaar (vrouwtjes) bij een lengte van 40 tot 45 cm. De maximale lengte is 120 cm.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

KOLBLEI (*Abramis bjoerkna*)

Leefomgeving

De kolblei is een algemene vissoort van stilstaand en langzaam stromend, zoet en brak water. In ons land komt de kolblei in vrijwel alle watertypen voor. In de rivieren, grote meren en plassen is deze sterk op brasem lijkende karperachtige vaak talrijk aanwezig.

In meren vindt men de kolblei meestal in scholen in de met waterplanten begroeide oeverzone; in open water houdt de kolblei zich minder vaak op. In rivieren zoekt de kolblei vaak de plaatsen op met weinig stroming, zoals binnenbochten en zijtakken. Ook hier geven ze de voorkeur aan een plantenrijke omgeving.

Vanwege zijn voedselkeuze wordt de kolblei altijd aangetroffen in de buurt van een zachte,
modderige bodem.

Voortplanting

De paaitijd ligt, onder andere afhankelijk van de watertemperatuur, tussen mei en juli. De kolblei paait in scholen in ondiepe en plantenrijke oeverzones, waar de eitjes uitsluitend aan water- of oeverplanten worden afgezet.

Door zijn paaisubstraatkeuze, maar ook door zijn foerageergedrag, is de kolblei sterker afhankelijk van de aanwezigheid van een goed ontwikkelde vegetatie met onderwater- en oeverplanten dan brasem en blankvoorn.

Voedsel

De kolblei heeft een gevarieerd voedselpakket. Larven en juvenielen leven voornamelijk van zoöplankton. Naarmate de kolblei groter wordt, ontstaat er een voorkeur voor grotere voedselorganismen.

De kolblei zoekt vooral naar in of bij de bodem levende organismen, zoals muggenlarven, kreeftachtigen en slakjes. Bij gebrek aan dierlijk voedsel worden ook wel waterplanten, (draad)algen en detritus gegeten.

Groei en leeftijd

De kolblei is geen snelle groeier. In het eerste jaar kan een lengte van ongeveer 5 cm worden bereikt. Bij een goede groei ligt de lengte na 2 jaar rond 10 cm.

De kolblei wordt geslachtsrijp op een leeftijd van 3 tot 5 jaar, bij een lengte van 14 cm (mannetjes) tot 16 cm (vrouwtjes). De maximale lengte is 40 cm. De kolblei kan meer dan 10 jaar oud worden.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

AAL of PALING (*Anguilla anguilla*)

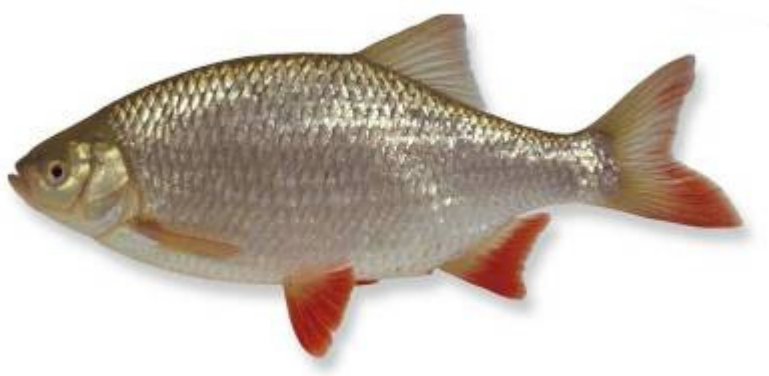
Leefomgeving
De aal of paling is één van onze meest algemene vissoorten. Omdat de aal een bijzonder groot aanpassingsvermogen heeft en weinig eisen aan het leefmilieu stelt, komt hij voor in vrijwel ieder watertype, van diepe, stilstaande wateren tot in de bovenloop (de forelzone) van beken en rivieren. De belangrijkste eis die de aal aan het leefgebied stelt is dat dit vanuit zee bereikbaar moet zijn en dat hij, als schieraal, hiervandaan weer vrij naar zee kan trekken.
De lichtschuwe aal is vooral in de schemering en 's nachts actief. Overdag graaft de aal zich in de bodem in of verbergt zich in holten in de oever of tussen en onder waterplanten, boomwortels, stenen of andere obstakels. De aal heeft een voorkeur voor relatief hoge watertemperaturen; tijdens de wintermaanden vertoont hij dan ook weinig activiteit en trekt zich in een schuilplaats terug, passief wachtend op een stijging van de watertemperatuur in het voorjaar.

Voortplanting
De aal is een zogenaamde katadrome vissoort, die het grootste deel van zijn leven in zoet water doorbrengt, maar zich in zee voortplant.
Als '*Leptocephaluslarve*' verzamelen de jonge alen zich aan het begin van het jaar voor de Nederlandse kust. Nadat zij tot glasaal zijn gemetamorfoseerd trekken zij massaal het binnenwater op, waar zij in enkele jaren tot volwassen aal opgroeien.
Wanneer de aal geslachtsrijp is geworden, wordt hij schieraal genoemd. De migratie van schieraal naar de paaigebieden, die waarschijnlijk in de Sargassozee bij de Bermuda-eilanden liggen, komt in het najaar op gang.

Voedsel
Het voedselpakket van de aal bestaat vooral uit op en nabij de bodem levende ongewervelden, zoals muggenlarven, vlokreeften, aasgarnalen, waterpissebedden, haften en kokerjuffers. Ook vis(broed) behoort tot het voedsel. Alen met een lengte van meer dan 35 cm kunnen zich ontwikkelen tot specialistische vispredator; deze zogenaamde breedkop-alen jagen, net als de snoek, vanuit een schuilplaats op prooivis. Aal is geen 'lijkenvreter', zoals zo vaak wordt beweerd. Wel kan de aal stukken afscheuren van prooien die veel groter zijn dan hijzelf door zich in de prooi vast te bijten en snel rond de eigen as te draaien.

Groei en leeftijd
De aal komt als glasaal het zoete water binnen, waar hij verblijft totdat hij geslachtsrijp is geworden en verandert in schieraal. Mannetjes worden dit bij een lengte van 30 tot 45 cm, vrouwtjes in de regel bij een lengte vanaf 55 cm.
Soms blijven vrouwtjes echter veel langer in het zoete water en kunnen dan een beduidend grotere lengte bereiken. Mannetjes blijven niet alleen kleiner, maar zijn ook eerder geslachtsrijp dan vrouwtjes. De leeftijd van mannelijke schieraal ligt tussen 5-14 jaar, die van vrouwtjes varieert van 7-18 jaar.
De maximale lengte van de aal is - voorzover bekend - 1,55 meter; het maximale gewicht 7,65 kg. De aal kan een aanzienlijke leeftijd bereiken. In gevangenschap kan deze vissoort meer dan 50 jaar oud worden. De oudste aal bereikte zelfs een leeftijd van 85 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

RUISVOORN (*Scardinius erythrophthalmus*)

Leefomgeving
De ruisvoorn is een vis van helder, stilstaand of langzaam stromend water dat rijk begroeid is met oever- en onderwaterplanten, afgewisseld met open stukken. Deze vis is vooral te vinden in de ondiepe oeverzone van vijvers, plassen, meren, kanalen en rivieren, waar hij zich meestal dicht onder de oppervlakte ophoudt.

In beken is de ruisvoorn vooral te vinden in het stroomluwe water van (afgesneden) meanders en molen-kommen, waar zich vegetatie kan ontwikkelen. Hier kan de ruisvoorn wel in redelijke aantallen voorkomen.

Voortplanting
De paaitijd valt laat in het jaar, in de maanden mei tot en met juli, wanneer de watertemperatuur meer dan 15°C bedraagt. In deze periode trekt de ruisvoorn naar de paaiplaatsen in de oeverzone, die soms in zeer ondiep water liggen. Hier worden de eieren aan water- en oeverplanten of aan ondergelopen gras afgezet.

Voor een goede ontwikkeling van de eieren is de aanwezigheid van vegetatie essentieel; eieren die op de (meestal modderige) bodem terecht komen, gaan verloren.

Voedsel
Jonge ruisvoorn leeft voornamelijk van watervlooien. Naarmate de ruisvoorn groter wordt, schakelt hij geleidelijk over op grotere voedseldiertjes, zoals slakjes en kreeftachtigen. Ook in het water gevallen insecten worden gegeten; deze worden met de bovenstandige bek van de oppervlakte gehapt.

Daarnaast behoort ook plantaardig materiaal tot het voedselpakket van de ruisvoorn. Zowel verschillende soorten zachte waterplanten als draad- en kiezelalgen vormen een groot deel van het dieet.

Groei en leeftijd
De ruisvoorn groeit in het eerste jaar tot gemiddeld 6 cm. In het tweede of derde jaar is de ruisvoorn geslachtsrijp bij een lengte van ca. 15 cm, de vrouwtjes later dan de mannetjes.

De ruisvoorn kan een lengte van 45 cm bereiken. De maximale leeftijd ligt tussen 15 en 20 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

SNOEK (*Esox lucius*)

Leefomgeving
De snoek is een soort van stilstaand of langzaam stromend water, zoals rivieren en brede beken. De snoek heeft een voorkeur voor helder water met een gevarieerde begroeiing van oeverplanten en onderwaterplanten, die voldoende schuilgelegenheid biedt. Grotere exemplaren houden zich ook schuil achter obstakels.

Voortplanting
De paaitijd valt in de periode van half maart tot eind mei. Paaiplaatsen liggen in ondiep water waar (resten van) vegetatie aanwezig is, zoals ondergelopen grasland of oeverzones met riet en onderwaterplanten.

Zowel voor het afzetten van de eieren als voor de opgroei van het broed is de aanwezigheid van vegetatie van groot belang. Indien niet voldoende schuilgelegenheid in de vorm van waterplanten in het opgroeigebied aanwezig is, vallen grote aantallen jonge snoekjes ten prooi aan grotere soortgenoten.

Pas wanneer de snoek een lengte van meer dan 60 cm heeft bereikt, is hij veilig voor kannibalisme en niet langer gebonden aan de beschutting van waterplanten.

Voedsel
De larven van de snoek leven van kleine kreeftachtigen, zoals mosselkreeftjes, watervlooien en roeipootkreeftjes. Later wordt het voedselpakket uitgebreid met insectenlarven. Al bij een lengte van 10 cm bestaat het voedsel voornamelijk uit visjes en andere gewervelde dieren, zoals kikkers. Onder uitzonderlijke omstandigheden worden ook wel ongewervelde dieren gegeten.

Groei en leeftijd
De snoek is een snelle groeier. Binnen een jaar wordt een gemiddelde lengte bereikt van ongeveer 22 cm. Mannetjes worden bij een lengte van ca. 30 cm geslachtsrijp, vrouwtjes bij een lengte van 35-40 cm.

Onder gunstige omstandigheden kan de snoek binnen een jaar een lengte van 35 cm bereiken en is dan na één jaar al geslachtsrijp. De maximale lengte van de snoek is 1,40 meter. Dit geldt dan voor vrouwtjes. Mannetjes worden niet groter dan 85 cm.

De maximale leeftijd van de snoek is ca. 25 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

VETJE (*Leucaspius delineatus*)

omgeving
vetje leeft hoofdzakelijk in zoete tot zwak e, stilstaande wateren met bij voorkeur een begroeide oeverzone. Het vetje leeft bij eur in deze ondiepe, begroeide gedeelten van ater.

ezien het vetje bij voorkeur leeft in ondiepe en, is hij bestand tegen relatief hoge temperaturen van 30 tot 35 °C. De meeste landse zoetwatervissen overleven een temperatuur van 30 °C niet.

tplanting
aaitijd van het vetje loopt van april tot juni bij watertemperatuur van 17 °C. Wanneer de atuur terugvalt tot onder de 17 °C, stopt de totdat de watertemperatuur weer voldoende is. In de paaitijd verschijnt bij het mannetje tslag op kop en lippen. Bij het vrouwtje is een 2 mm lange legbus te zien.

vetje zet haar eieren bij voorkeur af op de els van loodrecht in het water staande planten. eren worden afgezet op een diepte van 10-20 Na het afzetten van de eieren bewaakt het etje deze. Hij voorziet daarbij de eieren van tof door het aanstoten van de stengel, waarop zijn afgezet.

Voedsel
Nadat zij uit het ei zijn gekomen en hun dooierzak hebben verteerd, leven de larven van het vetje eerst van plantaardig plankton. Het voedsel van de juvenielen bestaat voornamelijk uit dierlijk plankton. Het volwassen vetje eet voornamelijk in het water gevallen landinsecten, insectenlarven en kleine kreeftachtigen, die in de oeverzone voorkomen.

Met zijn bovenstandige bek is het vetje zeer goed toegerust op het van het wateroppervlak pakken van drijvende insecten. Het vetje heeft de voorkeur voor redelijk helder water, omdat het een zichtjager is.

Groei en leeftijd
Vetjes kunnen maximaal 5 jaar oud worden en een maximale lengte bereiken van 7 centimeter.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

SNOEKBAARS (*Sander lucioperca*)

Leefomgeving

In het oorspronkelijke verspreidings-gebied (het oostelijk deel van Europa, tot in Azië rond de Kaspische Zee) is de snoekbaars een vis van grote rivieren en diepe meren, die zich ophoudt in diepere en duistere delen met weinig stroming. In ons land is de snoekbaars een algemene vissoort die zowel in stilstaand als langzaam stromend water voorkomt, zoals rivieren, meren, plassen, kanalen en zandgaten.

De snoekbaars heeft voorkeur voor troebel water; de ogen zijn aangepast aan het zien bij lage lichtintensiteiten. Helder water moet voor snoekbaars dan ook behoorlijk diep zijn, zodat bij de bodem, waar de snoekbaars zich voornamelijk ophoudt, toch een lage lichtintensiteit wordt bereikt. De snoekbaars is gevoelig voor lage zuurstofconcentraties, maar goed bestand tegen eutrofiëring.

In vele wateren, waar de snoekstand sterk is teruggelopen door de verdwijning van de waterplanten-begroeiing tengevolge van eutrofiëring, heeft snoekbaars de rol van snoek als visstandregulerende predator overgenomen.

Voortplanting

De paaitijd valt doorgaans in de periode eind april -begin mei. De eieren worden afgezet in een nest van boom- of plantenwortels, takken of dichtbegroeide vegetatie dat door het mannetje wordt gemaakt boven een harde zand-, grind- of kleibodem. Het mannetje bewaakt de eieren (en later ook het broed) tegen predatoren en waaiert met de vinnen om het legsel vrij te houden van slib en het van vers, zuurstofrijk water te voorzien.

De larven en juvenielen houden zich voornamelijk in het plantenvrije open water op. Het optreden van kannibalisme, waaraan de jonge snoekbaarsjes voornamelijk in hun eerste levensjaar bloot staan, is sterk afhankelijk van het voedselaanbod.

Voedsel

Jonge snoekbaars tot een lengte van ca. 2 cm eet vrijwel uitsluitend zooplankton, in het bijzonder watervlooien en roeipootkreeftjes. Bij een grotere lengte worden bodemorganismen, zoals muggen- en eendagsvliegenlarven en kreeftachtigen, zoals aasgarnalen, gegeten. Het overschakelen op de consumptie van vis(broed) wordt bepaald door het aanbod en de omstandigheden. Snoekbaars met een lengte van meer dan 10 cm vreet uitsluitend vis.

Groei en leeftijd

De groei van jonge snoekbaars is sterk afhankelijk van de omstandigheden en het voedselaanbod. Zo kan in het eerste groeiseizoen al een lengte van 15 tot 20 cm bereikt worden. Indien echter niet tijdig op de consumptie van vis kan worden overgeschakeld, wordt de jonge snoekbaars niet groter dan 4 tot 8 cm. Ook komt het voor, bijvoorbeeld bij een geringe beschikbaarheid aan prooivis, dat een gehele jaarklasse na het eerste groeiseizoen de lengte van 10 cm nog niet heeft bereikt. In de regel zijn snoekbaarsmannetjes na 2 jaar geslachtsrijp bij een lengte van ca. 26 cm, vrouwtjes na 3 jaar bij een lengte van ca. 40 cm. In ons land kan snoekbaars een lengte bereiken van ongeveer 1,20 meter, bij een gewicht van 25 tot 30 pond.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

WINDE (*Leuciscus idus*)

Leefomgeving

De winde is één van de grotere rheofiele karperachtigen. Deze vissoort is een kenmerkende bewoner van het grote, open water. Ook in de hiermee in verbinding staande wateren komt de winde voor.

Voor de voortplanting is de winde aangewezen op stromend water. In de herfst verzamelen de vissen zich in de benedenloop van kleine rivieren en beken die in de grote wateren uitmonden. Aan het eind van de winter groeperen de windes zich tot grote scholen en trekken de rivieren en beken op om te gaan paaien.

Voortplanting

De paaitijd valt, afhankelijk van de watertemperatuur die bij voorkeur rond 8 °C moet zijn, in de periode van maart tot mei. Gedurende de trek naar de paaiplaatsen oriënteert de winde zich op de stroming.

De winde paait bij voorkeur op plaatsen waar de stroomsnelheid van het water niet hoger is dan ongeveer 0,5 meter per seconde. De diepte waarop de eieren worden afgezet loopt uiteen van zeer ondiep (minder dan 0,5 meter) tot matig diep water (ca. 2 meter).

Wat het paaisubstraat betreft is de winde niet kieskeurig: zowel een schone zand-, grind- of kiezelbodem als grote stenen en waterplanten worden als afzetplaats voor de eieren gebruikt. Voor een goede ontwikkeling van de eieren is wel van belang dat de paaiplaatsen slibvrij blijven.

Na het paaien, dat enkele dagen kan duren, trekken de windes weer naar groter water. De eieren komen na 10 tot 20 dagen uit. De larven blijven eerst op hun geboortewater, maar in de loop van hun eerste levensjaar trekken ook zij stroomafwaarts. Aan het eind van hun tweede zomer zwemmen ze dan naar het grote, open water.

Voedsel

Jonge windes voeden zich in eerste instantie met dierlijk plankton. Later wordt dit uitgebreid met macrofauna. De volwassen winde heeft een zeer uitgebreid voedselpakket, waarvan zowel relatief kleine ongewervelden, zoals slakjes en insecten, als kleine vissen en zelfs waterplanten deel uitmaken. Vanwege zijn generalistisch foerageergedrag lijkt de winde sterk op de kopvoorn.

Groei en leeftijd

Een winde groeit vrij snel en kan na 6 jaar een lengte bereiken van 30 cm. In de regel wordt de winde geslachtsrijp na 3 tot 4 jaar. De winde kan meer dan 15 jaar oud worden en ca. 80 cm lang.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

ZEELT (*Tinca tinca*)

Leefomgeving

De zeelt is een bewoner van stilstaand of traag stromend water met een zachte modderbodem en een goed ontwikkelde vegetatie met (onder)water- en oever-planten.

De zeelt is een vrij algemene vissoort, die voorkomt in tal van watertypen, zoals grote meren en plassen, rivieren, kanalen, sloten en beken. Een harde zandige of stenige bodem, troebel water, matige of sterke stroming en grote diepte maken een water als leefgebied voor de zeelt minder geschikt.

De zeelt verdraagt hoge water-temperaturen, lage zuurstofconcentraties en hoge pH-waarden; tegen organische vervuiling lijkt de zeelt dan ook redelijk bestand. De zeelt is lichtschuw en zoekt vooral 's nachts naar voedsel. Overdag houdt hij zich gewoonlijk schuil tussen de waterplanten of in de modder. In de winter of 's zomers, als het erg warm is, doet de zeelt dit ook 's nachts.

Voortplanting

De paaitijd valt laat, in de maanden mei tot en met augustus. De watertemperatuur dient minimaal 18°C te zijn, voordat de zeelt tot het afzetten van de eitjes overgaat. Zeelten paaien in groepjes tegelijk. De eitjes worden niet in één keer afgezet, maar met tussenpozen van enkele dagen.

De gehele paaiperiode kan, afhankelijk van de omstandigheden, meer dan een week duren. Er wordt alleen gepaaid boven waterplanten, waaraan de zeer kleverige eitjes zich vasthechten. Eitjes die op de modderige bodem terecht komen, sterven vrijwel altijd af; dit geldt ook voor de pas uitgekomen larven. De aanwezigheid van waterplanten is dan ook van essentieel belang.

Voedsel

De larven van de zeelt leven in eerste instantie van zoöplankton. Later eten zij ook kleine muggenlarven, wormpjes en slakkeneieren. Volwassen zeelten zijn alleseters, maar zoeken bij voorkeur in de bodem naar voedsel; de beide tastharen naast de bek wijzen hierop.

Naast slakjes, kreeftachtigen, wormpjes, watervlooien en muggenlarven maken ook plantendelen, algen en detritus deel uit van het voedselpakket.

Groei en leeftijd

De groei van de zeelt is betrekkelijk traag en sterk afhankelijk van de omstandigheden. De lengte na het eerste groeiseizoen varieert meestal tussen 3 en 6 cm, maar kan ook 12 cm bedragen.

De mannetjes groeien trager dan de vrouwtjes. De zeelt is na 3 tot 4 jaar geslachtsrijp bij een lengte van 9,5 cm (mannetjes) en 12,5 cm (vrouwtjes). De maximale lengte is ca. 60 cm en de maximale leeftijd 15 à 20 jaar.

© 2011 Sportvisserij Nederland / Hengelsport Federatie Midden-Nederland

Sportvisserij Nederland
Postbus 162
3720 AD Bilthoven

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 560330

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 mei 2021, nummer 560330;

gelet op de verantwoordelijkheden tussen gemeente en schoolbesturen inzake aanpassingen in schoolgebouwen conform de Wet op het primair onderwijs, Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op de expertisecentra en de bepalingen uit de rijksregeling Specifieke uitkering ventilatie in scholen;

gezien het amendement "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41);

besluit:

1. In te stemmen met een gemeentelijke bijdrage voor het verbeteren van de ventilatie in de Arnhemse scholen.

2. Akkoord te gaan met een investeringsbudget van maximaal 3,6 miljoen euro voor de PO-, VO- en SO-scholen, met uitzondering van de MFC's, waarbij de gemeente 21,5% bijdraagt aan de kosten voor de VO-scholen en 45% bijdraagt in de kosten voor de SO- en PO-scholen. Op voorwaarde dat de schoolbesturen bereid zijn om het overige deel bij te dragen.

3. Akkoord te gaan met een aanvullend investeringsbudget van maximaal 1,5 miljoen euro voor de gemeentelijke MFC's.

4. De financiële bijdrage voor de PO-, VO- en SO-scholen te dekken vanuit de algemene middelen, zoals reeds aangegeven in de perspectiefnota 2022-2025.

5. De kapitaallasten voor het investeringsbudget van de MFC's te dekken uit een even grote verlaging van het budget voor aanhuur kantoorhuisvesting.

De griffier, De voorzitter,

"Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)"

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	560330
Portefeuillehouder:	Roelofs

Aan de gemeenteraad, 14 juli 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Venhoek (D66), Pape (VVD), Becker (ChristenUnie), Visser (PvdA), Dilekci (Denk VA), Groot (CDA), Gemici (GroenLinks), Van Plateringen (Arnhemse Ouderenpartij), Kraaijenbrink (AC). De fracties van de PVV, SP, PvdD waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Verder aanwezig: Wethouder Roelofs.

Afdoening toezeggingen
1. Toezegging "Gesprek Provincie onderwijshuisvesting"
   Er heeft op 12 juli 2021 een gesprek plaatsgevonden met gedeputeerde Kerris. Provinciale Staten heeft de motie " Meer koele klassen in Gelderland" overgenomen. De wethouder blijft hierover in contact met de gedeputeerde.
2. Toezegging "Duiding raadsvoorstel"
   Dit is opgenomen in het raadsvoorstel voor het geval de schoolbesturen met een ander voorstel komen voor de verdeling van de middelen die past binnen de beschikking en binnen de kaders van de 3,6 miljoen.

Amendement
Het volgende amendement is besproken:
- "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41) van de fracties D66 en ChristenUnie

Toezeggingen Politieke Avond 14 juli 2021
1. Toezegging "motie Meer koele klassen in Gelderland"
   De wethouder zal navraag doen bij gedeputeerde Kerris ten aanzien van de uitvoeringstermijn van de door de GS aangenomen motie "verkenning koele lokalen".
2. Toezegging "prioriteit mfc's en SUVIS"
   De wethouder zal voor de besluitvormende vergadering van 21 juli 2021 terugkomen op de vraag over de prioriteit en noodzaak van de SUVIS regeling voor de mfc's in relatie tot de scholen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M2 behandeling is afgerond.

De raadsadviseur, De voorzitter,

P. Wielaard L.R. Manders

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling
Wijzigingsvoorstel van	Mattijs Loor - D66 Daniël Becker - ChristenUnie Klaartje van Dillen - CDA Steffenie Pape - VVD
Titel van het wijzigingsvoorstel	Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's
Nummer Zaaknummer	**21A41** 560330

De raadsleden stellen de volgende verandering voor:

1. Beslispunten 2. en 3. te vervangen door:

2. Akkoord te gaan met een investeringsbudget van maximaal 3,6 miljoen euro voor de PO-, VO- en SO-scholen, met uitzondering van de MFC's, waarbij de gemeente 21,5% bijdraagt aan de kosten voor de VO-scholen en 45% bijdraagt in de kosten voor de SO- en PO-scholen. Op voorwaarde dat de schoolbesturen bereid zijn om het overige deel bij te dragen.

3. Akkoord te gaan met een aanvullend investeringsbudget van maximaal 1,5 miljoen euro voor de gemeentelijke MFC's.

4. De financiële bijdrage voor de PO-, VO- en SO-scholen te dekken vanuit de algemene middelen, zoals reeds aangegeven in de perspectiefnota 2022-2025.

5. De kapitaallasten voor het investeringsbudget van de MFC's te dekken uit een even grote verlaging van het budget voor aanhuur kantoorhuisvesting.

Toelichting:

De PO-scholen (basisscholen) hebben aangegeven de bijdrage voor de verbetering van de ventilatie niet te kunnen betalen. De VO-scholen (middelbare scholen) gaan wel akkoord te met de voorgestelde bijdrage van 48,5%. Dit komt door het grote aantal basisscholen in Arnhem in ernstig verouderde gebouwen en doordat het basisonderwijs relatief weinig geld te besteden heeft.

Circa 1,5 miljoen van de 3,6 miljoen in het voorstel gaat naar de MFC's (multifunctionele centra) van de gemeente. Hierdoor blijft er te weinig geld over voor de noodzakelijke verbeteringen van de andere schoolgebouwen. We stellen voor om extra geld vrij te maken om de ventilatie van de MFC's van te betalen. Dan kan de bijdrage voor de basisscholen en scholen in het speciaal onderwijs worden verhoogd.

Financiële onderbouwing:

De bijdrage van de gemeente voor de MFC's bedraagt 1,5 miljoen euro. Een eerste schatting (op basis van het raadsvoorstel) is dat de kapitaallasten voor dit bedrag ca. 100.000 euro zullen bedragen.

In de jaarrekening 2020 is een structureel voordeel gerapporteerd op de aanhuur van kantoorhuisvesting door de gemeente. Een deel van deze middelen is ingezet voor amendement 21A33. Er resteert echter nog ruim voldoende om de extra kapitaallasten voor het verbeteren van de ventilatie van de MFC's uit te dekken.

Met 1,5 miljoen extra budget voor de PO- (basisonderwijs) en SO- (speciaal onderwijs) scholen kan een gemeentelijke bijdrage van 45% voor die schoolgebouwen worden bekostigd, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

AANGENOMEN

SCHOOL	BEDRAG TOTAAL	GEMEENTE	SCHOOLBESTUUR	RIJK
VO		21,5%	48,5%	30,0%
Beekdal Quadraam Toegeke	€ 445.326,00	€ 95.745,09	€ 215.983,11	€ 133.597,80
Maarten van Rossum Quad	€ 497.901,00	€ 107.048,72	€ 241.481,99	€ 149.370,30
Olympus Quadraam Toegek	€ 254.328,00	€ 54.680,52	€ 123.349,08	€ 76.298,40
Montesori Quadraam Toeg	€ 1.256.571,00	€ 270.162,77	€ 609.436,94	€ 376.971,30
Thomas a Kempis COG Toeg	€ 508.330,20	€ 109.290,99	€ 246.540,15	€ 152.499,06
Guido de Bres Guido de Bre	€ 283.848,00	€ 61.027,32	€ 137.666,28	€ 85.154,40
SO		45,0%	27,9%	27,1%
Lichtenbeek Onderwijsspec	€ 775.910,00	€ 349.423,31	€ 216.486,69	€ 210.000,00
PO		45,0%	25,0%	30,0%
AMS 6 Flores Toegekend 31	€ 310.000,00	€ 139.605,40	€ 77.394,60	€ 93.000,00
AMS 8 Flores In behandelin	€ 110.000,00	€ 49.537,40	€ 27.462,60	€ 33.000,00
Boomhut Bernhardlaan Flo	€ 255.000,00	€ 114.836,70	€ 63.663,30	€ 76.500,00
Boomhut Julianalaan Flores	€ 485.000,00	€ 218.414,90	€ 121.085,10	€ 145.500,00
Hugo de Groot Flores Toege	€ 355.000,00	€ 159.870,70	€ 88.629,30	€ 106.500,00
Jan Ligthart 27 Flores Toege	€ 290.000,00	€ 130.598,60	€ 72.401,40	€ 87.000,00
Jan Ligthart 39 Flores Toege	€ 180.000,00	€ 81.061,20	€ 44.938,80	€ 54.000,00
Jozef Sarto 27 Flores Toegel	€ 310.000,00	€ 139.605,40	€ 77.394,60	€ 93.000,00
Jozef Sarto 29 Flores Toege	€ 180.000,00	€ 81.061,20	€ 44.938,80	€ 54.000,00
Julianaschool Flores Toegek	€ 360.000,00	€ 162.122,40	€ 89.877,60	€ 108.000,00
Pieter Brueghel 6 Flores To	€ 230.000,00	€ 103.578,20	€ 57.421,80	€ 69.000,00
Pieter Brueghel 8 Flores To	€ 230.000,00	€ 103.578,20	€ 57.421,80	€ 69.000,00
De Zyp 3 Flores Toegekend	€ 180.000,00	€ 81.061,20	€ 44.938,80	€ 54.000,00
De Zyp 28 Flores Toegekend	€ 180.000,00	€ 81.061,20	€ 44.938,80	€ 54.000,00
ASV Heijenoord Flores Toeg	€ 205.000,00	€ 92.319,70	€ 51.180,30	€ 61.500,00
Heijenoord Flores Toegeker	€ 280.000,00	€ 126.095,20	€ 69.904,80	€ 84.000,00
Sterrenkring Flores Toegeke	€ 330.000,00	€ 148.612,20	€ 82.387,80	€ 99.000,00
Binnenstad Flores In behan	€ 280.000,00	€ 126.095,20	€ 69.904,80	€ 84.000,00
Mozaiek 2 Flores In behand	€ 280.000,00	€ 126.095,20	€ 69.904,80	€ 84.000,00
Mozaiek 264 Flores In beha	€ 305.000,00	€ 137.353,70	€ 76.146,30	€ 91.500,00
Paulusschool Delta Afgewe	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Jozefschool Delta Toegeken	€ 400.520,30	€ 180.370,31	€ 99.993,90	€ 120.156,09
MFC'S		70%		30%
MFC Presikhaven gemeente	€ 726.000,00	€ 516.000,00		€ 210.000,00
MFC De Spil gemeente Toeg	€ 574.750,00	€ 402.325,00		€ 172.425,00
MFC De Salamander gemee	€ 877.250,00	€ 614.075,00		€ 263.175,00
Totaal	€ 11.935.734,50	€ 5.162.712,92	€ 3.222.874,23	€ 3.550.147,35
Totaal MFC's	€ 2.178.000,00	**€ 1.532.400,00**	€ 0,00	€ 645.600,00
Totaal excl MFC's	€ 9.757.734,50	**€ 3.630.312,92**	€ 3.222.874,23	€ 2.904.547,35

AANGENOMEN

Mattijs Loor - D66
Daniël Becker - ChristenUnie
Klaartje van Dillen - CDA
Steffenie Pape - VVD

21A41/p.4

AANGENOMEN

Voor	**36**
Tegen	**0**

Amendement "Meer geld voor ventilatie basisscholen door apart budget voor MFC's" (21A41)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 560330

Onderwerp: Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)

Voorstel

1. In te stemmen met een gemeentelijke bijdrage voor het verbeteren van de ventilatie in de Arnhemse scholen.
2. Akkoord te gaan met een investeringsbudget van maximaal € 3,6 miljoen. Op voorwaarde dat de schoolbesturen eveneens bereid zijn om de benodigde bijdragen te doen.
3. De financiële bijdrage te dekken vanuit de algemene middelen, zoals reeds aangegeven in perspectiefnota 2022-2025.

Inleiding

Voorgeschiedenis

Sinds de zomer van 2020 is de aandacht voor ventilatie in schoolgebouwen, in het bijzonder in relatie tot COVID-19, fors toegenomen. Om inzicht te verkrijgen in de ventilatie-inrichting bij scholen heeft het Landelijk Coördinatieteam Ventilatie Scholen (LCVS) een sector brede digitale uitvraag in het funderend onderwijs georganiseerd. Het verzoek was om voor 1 oktober 2020 meetgegevens beschikbaar te stellen. In Arnhem hebben in totaal 7 schoolbesturen aan dit verzoek voldaan. In de raadsinformatiebrieven van achtereenvolgens oktober en november 2020 hebben wij de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht. Vervolgens is op 23 november 2020 de specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) bekend gemaakt. Met deze regeling stelt het Rijk € 100 miljoen beschikbaar voor het verbeteren van de ventilatie in schoolgebouwen. Via de SUVIS-regeling financiert het Rijk maximaal 30% van de totale kosten voor het verbeteren van de ventilatie. Voor de overige 70% is in principe de gebouweigenaar verantwoordelijk. De gemeente dient namens het schoolbestuur de subsidie aanvraag in en dat kon onder voorbehoud van financiering. Na bekendmaking van de SUVIS-regeling heeft de wethouder de schoolbesturen bij memo van 2 december 2020 aangespoord om gebruik te maken van de SUVIS-regeling. Vanwege het achterblijven van reacties door schoolbesturen en het slinken van de subsidiepot door toename van het totaal aantal landelijke SUVIS-aanvragen heeft de wethouder opnieuw via een memo de schoolbesturen aangespoord. In deze memo van 3 februari 2021 zegt de wethouder toe iedere complete SUVIS-aanvraag direct door te geleiden.

Hoewel de gebouweigenaar verantwoordelijk is voor een goede ventilatie in schoolgebouwen voelt het college de morele plicht om - in aanvulling op de financiële bijdrage van het Rijk - eveneens een financiële bijdrage te leveren. De wethouder heeft in laatstgenoemde memo aangegeven dat hij voornemens is de gemeentelijke bijdrage afhankelijk te stellen van de solvabiliteit 1 van het schoolbestuur. Solvabiliteit 1 is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen. Bij toepassing van deze verdeelsleutel zouden de

schoolbesturen minimaal een gemeentelijke bijdrage van 15% en maximaal een bijdrage van 25% ontvangen. De totale gemeentelijke bijdrage zou op basis hiervan op 3,6 miljoen komen. Dit bedrag is in de besprekingen bij het opstellen van de perspectiefnota 2022-2025 meegenomen en hierin ook opgenomen.

De huidige stand van zaken

Op dit moment heeft de gemeente voor 32 schoolgebouwen een subsidie aanvraag met een totaal bedrag van € 11.935.734 ingediend bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het RVO is belast met de uitvoering van de SUVIS-regeling. De laatste aanvraag is woensdag 17 maart 2021 ingediend. Daarna zijn er op verzoek van het RVO voor verschillende aanvragen aanvullende gegevens verstrekt. Van de 32 aanvragen zijn er op dit moment 23 beschikt. Er zijn 22 toekenningen en 1 afwijzing vanwege niet voldoen aan de voorwaarden. Voor de overige aanvragen is op dit moment onzeker of deze worden toegekend. In principe is de subsidiepot leeg, maar wanneer er ingediende aanvragen van andere gemeenten na toetsing worden afgewezen kan het zijn dat aanvragen van de gemeente Arnhem alsnog worden toegekend.

Voor de Guido de Bres is een toekenning ontvangen. Voor deze school is in de perspectiefnota 2022-2025 een bedrag opgenomen voor nieuwbouw (of renovatie). Een dergelijk proces neemt een aantal jaren in beslag, daarom is men voornemens toch de maatregelen voor de verbetering van het binnenklimaat uit te gaan voeren. Bij de uit te voeren maatregelen in het kader van SUVIS wordt zoveel als mogelijk rekening gehouden met het hergebruiken van installaties zodat wanneer er gestart gaat worden met de nieuwbouw (of renovatie) deze hergebruikt kunnen worden om kapitaalvernietiging te voorkomen (het hergebruik kan eventueel ook in het ander schoolgebouw plaatsvinden).

De schoolbesturen hebben gezamenlijk bij brief van 12 mei 2021 aangegeven de verdeelsleutel op basis van solvabiliteit 1 niet wenselijk te vinden (u heeft van deze brief een afschrift ontvangen). Op basis hiervan heeft het college besloten deze verdeelsleutel los te laten, maar wel de maximale gemeentelijke bijdrage van € 3,6 miljoen te handhaven. In deze € 3,6 miljoen zijn tevens de noodzakelijke aanpassingen voor een drietal MFC's opgenomen. De kosten daarvan komen geheel voor rekening van de gemeente. Los van de aanpassingen aan de MFC's komt de gemeentelijke bijdrage voor alle schoolbesturen op 21,5% van de investering. Met het loslaten van de verdeelsleutel solvabiliteit is tegemoetgekomen aan het bezwaar van de schoolbesturen, maar ze zouden verder graag zien dat de gemeentelijke bijdrage hoger wordt. Daar is binnen Perspectiefnota en begroting geen rekening mee gehouden.

Wanneer de schoolbesturen onderling tot een andere verdeling van de middelen komen waarbij de gemeentelijke bijdrage maximaal € 3,6 miljoen blijft en alle toegekende projecten worden uitgevoerd, dan staat het college open om hieraan medewerking te verlenen.

Beoogd effect

Door de financiële bijdrage van het Rijk en de gemeente aan het schoolbestuur kan een verbetering van het binnenklimaat van bestaande schoolgebouwen in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs (inclusief MFC's) worden gerealiseerd.

Argumenten

Frisse lucht op school is nodig om goed te kunnen leren en werken en goede ventilatie (luchtverversing) is van belang voor een gezond binnenklimaat. Ventilatie kan ook helpen om de overdracht van luchtweginfecties te beperken.

Kanttekeningen en risico's

- Een goede ventilatie kan helpen om de overdracht van luchtweginfecties te beperken. Volgens het RIVM is het echter onbekend in welke mate ventilatie helpt om de verspreiding van COVID-19 daadwerkelijk tegen te gaan.
- Een tweetal schoolbesturen (Kentalis en Cordeo) heeft niet adequaat gereageerd op de vraag om een complete subsidieaanvraag conform stappenplan SUVIS bij de gemeente in te dienen. Wellicht gaan zij gebruik maken van de tweede tranche die vanaf 2022 wordt opengesteld.
- Onvoldoende aannemers beschikbaar om werkzaamheden op tijd uit te voeren conform subsidieregeling voor 31 december 2023.
- Bij het Rijk zijn weliswaar alle subsidieaanvragen gedaan maar de gemeente heeft nog niet voor alle aanvragen een beschikking ontvangen. De kans bestaat dat niet alle subsidies uiteindelijk worden toegekend.

Financiën

De aanpak van de ventilatiesystemen kost € 11,9 miljoen. Het Rijk geeft een subsidiebijdrage van € 3,6 miljoen en van de schoolbesturen wordt een bijdrage gevraagd van € 4,7 miljoen.
De totale bijdrage van de gemeente komt uit op € 3.626.425,=.
Dit leidt tot de volgende kapitaallasten:

- 2022 € 121.000,=
- 2023 € 241.000,=
- 2024 € 238.000,=
- 2025 € 235.000,=
- 2026 € 232.000,=

Binnen de middelen voor onderwijshuisvesting is hiervoor geen dekking te vinden. Het totaalbudget staat al onder druk om de geplande voorzieningen uit het IHP PO goed tot uitvoering te kunnen brengen. Dekking kan alleen worden gevonden uit de algemene middelen. In de Perspectiefnota 2022-2025 en de begroting wordt hiervoor een voorstel gedaan. De begrotingswijziging vormt reeds onderdeel van de begroting 2022, daarom wordt bij dit raadsvoorstel nu geen begrotingswijziging gemaakt.

Met de wens van de schoolbesturen voor een hogere gemeentelijke bijdrage is geen rekening gehouden in de Perspectiefnota en begroting.

Uitvoering

Voor de uitvoering van de verbetering van de ventilatie ligt de primaire verantwoordelijkheid de schoolbesturen als eigenaar van het schoolgebouw. De uitvoering van de verbetering van de ventilatie in de MFC's ligt in handen van de gemeente.

Communicatie

Met de scholen is voorafgaand aan dit voorstel overleg gevoerd. Na besluitvorming zal er met de schoolbesturen verder worden gesproken over de wijze van uitvoering en verantwoording. De verantwoording loopt immers via de SISA van de gemeentelijk jaarrekening.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad:
- Memo Aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) 22-12-20
- Memo voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) 03-02-21
- Reactie VO besturen inzake SUVIS 12-21-21
- Antwoordbrief aan schoolbesturen VO voortgang SUVIS 24-03-2021
- Reactie schoolbesturen inzake bijdrage SUVIS op basis van Solvabiliteit d.d. 12-05-21

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	560330

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 mei 2021, nummer 560330;

gelet op de verantwoordelijkheden tussen gemeente en schoolbesturen inzake aanpassingen in schoolgebouwen conform de Wet op het primair onderwijs, Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op de expertisecentra en de bepalingen uit de rijksregeling Specifieke uitkering ventilatie in scholen,

besluit:

1. In te stemmen met een gemeentelijke bijdrage voor het verbeteren van de ventilatie in de Arnhemse scholen.

2. Akkoord te gaan met een investeringsbudget van maximaal € 3,6 miljoen. Op voorwaarde dat de schoolbesturen eveneens bereid zijn om de voorgestelde bijdrage te doen.

3. De financiële bijdrage te dekken vanuit de algemene middelen, zoals reeds aangegeven in perspectiefnota 2022-2025.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Van: Michiel Spanbroek
Verzonden: woensdag 14 juli 2021
Onderwerp: RE: technische vraag Suvis

Hallo Steffanie,

Als antwoord op je onderstaande bericht het volgende:

In twee van de drie MFC's zijn een tweetal scholen gehuisvest. Dat betekent dat die bedragen dus om te vergelijken gedeeld door twee moeten worden.

Verder zijn door de omvang van het gebouw en een divers gebruik hiervan de installaties een stuk complexer. Dat heeft ook tot gevolg dat de aanpassing hiervan meer kosten met zich meebrengt.

Prioritering is op basis van metingen luchtkwaliteit gedaan.

Tot zover.

Groet,

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 9029
6800 EL Arnhem
Michiel Spanbroek
Bestuursadviseur onderwijshuisvesting

Verzonden: maandag 12 juli 2021
Onderwerp: technische vraag Suvis

Dag Michiel,

Ik heb een vraag over het berekende totaalbedrag voor SUVIS binnen de MFC’s. Hoe kan het dat deze (totale bedragen, dus niet de 70%) bedragen zoveel hoger zijn dan bij de andere schoollocaties?
En op welke manier is voor de MFC’s een weging voor prioriteit toegepast, zoals dat bijvoorbeeld een voor de PO scholen ook is gedaan?

Ik hoor graag van je. Alvast veel dank.

Groet,
Steffenie Pape
VVD Arnhem.

Memo voor de schoolbesturen

Onderwerp: Aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Geacht schoolbestuur,

Helaas heeft het coronavirus ons stevig in de greep. Het is ernstig dat de schooldeuren om deze reden wederom moeten sluiten. Ik wens u veel sterkte met die situatie en hoop dat het aantal besmettingen zich vanaf nu weer in de goede richting zal ontwikkelen.

Subsidieregeling

In deze memo vraag ik uw aandacht voor de subsidieregeling voor het verbeteren van ventilatie op scholen (SUVIS). Deze regeling is gepubliceerd in de Staatscourant. Via deze regeling financiert het Rijk maximaal 30% van de totale kosten voor het verbeteren van de ventilatie. Verder schrijft het Rijk in de berichtgeving dat schoolbesturen en gemeenten samen afspraken kunnen maken over de overige 70% van de kosten. Formeel ligt de verantwoordelijkheid voor de ventilatie van scholen waar het om bestaande gebouwen gaat, bij de scholen zelf. Als gemeente hechten wij uiteraard ook aan een goede ventilatie. Ik vind het belangrijk dat onze leerlingen in frisse scholen veilig onderwijs krijgen aangeboden.

Benodigde informatie

Als gemeente hebben wij zo spoedig mogelijk een totaaloverzicht van alle scholen nodig om de mogelijkheden voor een gemeentelijke bijdrage goed te kunnen beoordelen. De volgende vragen moeten onder andere worden beantwoord: Welke CO2 waarden worden gemeten en hoe verhouden die zich met de door de LCVS gestelde normen? Met welke maatregelen kunnen die verschillen worden opgeheven en wat kosten die maatregelen? Hoe worden die maatregelen gefinancierd? Hoeveel “CO2 stoplichtmeters” zijn nodig?

Bijdrage onder voorbehoud

Een gemeentelijke bijdrage zal waarschijnlijk moeten worden betaald uit het bestaande budget voor onderwijshuisvesting. Dit kan consequenties hebben, bijvoorbeeld vertraging in het programma voor huisvestingsprojecten. Onze eventuele bijdrage kan daarom slechts plaatsvinden onder voorbehoud van goedkeuring door de gemeenteraad. Mijn voorstel zal zijn om de hoogte van de bijdrage mede afhankelijk te laten zijn van de financiële weerbaarheid van uw organisatie, uitgedrukt in solvabiliteit.

Op korte termijn aanvragen

De subsidieaanvraag moet worden gedaan door de gemeente. Het indienen van een aanvraag is mogelijk vanaf 4 januari 2021 tot en met 30 juni 2021. Omdat Minister Slob 'op = op' hanteert bij het verdelen van de subsidie, denk ik dat het belangrijk is om zo spoedig mogelijk te beginnen met de subsidieaanvragen. Graag willen we uw gegevens dan ook op zeer korte termijn ontvangen, **bij voorkeur voor 4 januari 2021 doch uiterlijk voor 11 januari 2021.** Hoe eerder we de informatie ontvangen, hoe eerder over het indienen van een aanvraag duidelijkheid kan worden geboden.

Wellicht ten overvloede staan hieronder de aanvraaggegevens en de projectvoorwaarden weergegeven. Die zijn ook terug te vinden op de site van het RVO (https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/suvis)

Ik hoop u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Heeft u vragen naar aanleiding van deze memo dan kunt u contact opnemen met de heer Bas van Loef, via Bas.van.Loef@arnhem.nl

Met vriendelijke groet,

Hans de Vroome
Wethouder Onderwijs

Aanvraaggegevens:

1. Adresgegevens van de betreffende school/scholen;
2. Een verklaring waarin u aangeeft dat de ventilatie niet voldoet en aangeeft in welke mate zij daarin niet voldoet (vergelijking tussen CO2 metingen en opgestelde normen van de LCVS);
3. Een overzicht van de te nemen maatregelen (inclusief in te zetten CO2 stoplichtmeters) en de te verwachten luchtverversingscapaciteit of CO2 concentratie nadat de maatregelen zijn genomen;
4. Het aantal leerlingen op 1 oktober 2020;
5. Een begroting van de kosten van de maatregelen;
6. Een tijdsplanning van de werkzaamheden.

Projectvoorwaarden:

De in te dienen projecten in ieder geval maatregelen die leiden tot:

- een luchtverversingscapaciteit van ten minste 6 dm3/s per persoon of een CO2-concentratie van maximaal 1.200 ppm, in schoolgebouwen die zijn gebouwd voor 1 april 2012 of op grond van een bouwvergunning die is aangevraagd voor 1 april 2012;
- een luchtverversingscapaciteit van ten minste 8,5 dm3/s per persoon of een CO2-concentratie van maximaal 950 ppm, in schoolgebouwen die zijn gebouwd op grond van een omgevingsvergunning voor het bouwen aangevraagd op of na 1 april 2012;

Als de schoolgebouwen nog niet over onderstaande maatregelen beschikken, dan moet u met deze regeling zorgen voor:

- het aanbrengen van kooldioxidemeters in iedere onderwijsruimte in het schoolgebouw. De kooldioxidemeters moeten voldoen aan de in artikel 3.5 van de Regeling Bouwbesluit 2012 genoemde eisen en voorzien zijn van monitoring waarvan de gegevens tenminste een jaar beschikbaar blijven.

- het aanbrengen van een energieregistratie- en bewakingssysteem met rapportagefunctie per dag, week en jaar.

De uitkering kan ook voor andere energiebesparende maatregelen aangevraagd worden. Die maatregelen moeten dan wel het uiteindelijke energieverbruik en de CO2-uitstoot beperken.

De bouwactiviteiten moeten starten tussen 1 oktober 2020 en 1 januari 2022. Op uiterlijk 31 december 2023 moet de bouw afgerond zijn. Dit kan door de minister uitgesteld worden tot 30 juni 2024. Hiervan, en van andere belangrijke wijzigingen, moet u de minister op de hoogte houden.

Memo voor de schoolbesturen

Onderwerp: Voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Geacht schoolbestuur,

Sinds oktober vorig jaar hebben schoolbesturen en gemeente regelmatig overleg gevoerd over de ventilatie problematiek op scholen. Op 30 november 2020 heeft de Minister haar SUVIS regeling bekend gemaakt. We hebben u gevraagd in de periode van oktober / november metingen te verrichten ten einde de problematiek in kwalitatieve en kwantitatieve zin te duiden. Vervolgens heeft u op 22 december 2020 van mij een memo ontvangen met als onderwerp: aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS). In deze memo heb ik uw aandacht gevraagd voor de subsidieregeling voor het verbeteren van ventilatie op scholen. Omdat alleen de gemeente de subsidie kan aanvragen heb ik u verzocht informatie te verstrekken voor het doen van een aanvraag. Daarbij was het verzoek de gegevens bij voorkeur voor 4 januari 2021 doch uiterlijk voor 11 januari 2021 te verstrekken.

Stand van zaken

Tot op heden heeft één schoolbestuur de volledige gegevens ingediend voor het doen van een aanvraag. De overige zeven schoolbesturen hebben nog geen of slechts ten delen gegevens ingediend.

Individuele doorgeleiding subsidie aanvraag

Omdat Minister Slob 'op = op' hanteert bij het verdelen van de subsidie, willen wij niet langer wachten met het doorzetten van de subsidie aanvraag tot dat alle aanvragen bij de gemeente zijn ingediend. Dit betekent dat de gemeente per direct een door het schoolbestuur volledig en realistisch ingevuld SUVIS-stappenplan (formulier met voorbeeld bijgevoegd) onder voorbehoud van cofinanciering direct zal doorgeleiden.

Gemeentelijke bijdrage onder voorbehoud van financiering

De gemeentelijke bijdrage zal waarschijnlijk moeten worden betaald uit het bestaande budget voor onderwijshuisvesting. Dit kan consequenties hebben, bijvoorbeeld vertraging in het programma voor huisvestingsprojecten. Onze eventuele bijdrage kan daarom slechts plaatsvinden onder voorbehoud van goedkeuring door de gemeenteraad. Mijn voorstel zal zijn om de hoogte van de bijdrage (zie onderstaande tabel) mede afhankelijk te laten zijn van de financiële weerbaarheid van uw organisatie, uitgedrukt in solvabiliteit.

Solvabiliteit	Bijdrage gemeente	Bijdrage schoolbestuur
> 0,6	15%	55%
> 0,5 < 0,6	20%	50%
> 0,4 < 0,5	25%	45%
> 0,3 < 0,4	30%	40%
< 0,3	35%	35%

Ik hoop u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Heeft u vragen naar aanleiding van deze memo dan kunt u contact opnemen met de heer Bas van Loef, via Bas.van.Loef@arnhem.nl

Met vriendelijke groet,
Hans de Vroome
Wethouder Onderwijs

Bijlagen: Stappenplan SUVIS met voorbeeld.

QUADRAAM
GELDERSE
ONDERWIJS
GROEP

Gemeente Arnhem
T.a.v. de heer H. de Vroome, wethouder
Per e-mail: hans.de.vroome@arnhem.nl

Duiven, 12 februari 2021
Kenmerk: 21.02.11.009
Betreft: voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Geachte heer De Vroome,

Op 3 februari jl. ontvingen wij als schoolbesturen van u een memo met het onderwerp Voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS). In genoemd memo spreekt u over 2 onderwerpen: 1. De individuele doorgeleiding subsidie aanvraag en 2. De gemeentelijke bijdrage onder voorbehoud van financiering.

Uw opmerkingen onder het eerste onderwerp (individuele doorgeleiding subsidie aanvraag) sluiten aan bij de afspraken die wij met u hebben gemaakt in ons bestuurlijk overleg van 26 januari jl. Daarin hebben wij met elkaar afgesproken dat wij opnieuw onze gegevens gaan aanleveren in het door de gemeente aangeleverde format. U heeft onze aanvragen dan ook deze week ontvangen.

Een tweede afspraak die wij in het bestuurlijk overleg met elkaar hebben gemaakt is dat de gemeente direct de SUVIS stappenplannen van de schoolbesturen gaat doorgeleiden onder voorbehoud van cofinanciering. Dat geeft ons gezamenlijk de ruimte verder na te denken over de wijze van aanwending van de subsidie en de wijze waarop de cofinanciering van de gemeente tot stand komt. Dit in samenhang met het bestuurlijk overleg dat wij met u voeren over het komende IHP.

Onder punt 2 in de genoemde memo schetst u de wijze waarop u wilt omgaan met de gemeentelijke bijdrage onder voorbehoud van financiering. In ons bestuurlijk overleg d.d. 26 januari jl. hebben wij gezamenlijk bij u aangegeven dat wij het niet eens zijn met uw plan om de hoogte van de bijdrage mede afhankelijk

te laten zijn van de financiële weerbaarheid van de organisatie, uitgedrukt in solvabiliteit. We hebben daarop gezamenlijk besloten dat de wijze waarop de verdeling van de cofinanciering plaats kan vinden verder onderwerp van gesprek is tot het moment van de uiteindelijke toekenning van de financiering door het rijk. Ons gezamenlijk bestuurlijk overleg in het kader van het IHP is hiervoor uitermate geschikt. Met deze brief maken wij formeel bezwaar tegen de wijze waarop u nu in de genoemde memo aangeeft om te willen gaan met de toekenning van de gemeentelijke bijdrage.

Wij bespreken dit onderwerp graag verder met u in ons eerstvolgende gezamenlijke bestuurlijk overleg. Wij wachten de uitnodiging daartoe af.

Met vriendelijke groet,

J.J. van Dijk, voorzitter College van Bestuur COG
J. van Drieënhuizen -Kok, directeur GSG Guido, locatie Arnhem, namens het College van Bestuur
H. Diender-van Dijk, voorzitter College van Bestuur Quadraam

GEMEENTE Arnhem

Datum	: 24 maart 2021
Zaaknummer	: 560330
Contactpersoon	: Bas van Loef
Telefoonnummer	: 0681309252

T.a.v. J.J. van Dijk, voorzitter College van Bestuur COG,
J. van Drieënhuizen -Kok, directeur GSG Guido, locatie Arnhem,
namens het College van Bestuur
H. Diender-van Dijk, voorzitter College van Bestuur Quadraam

Onderwerp: memo voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Beste Erica, Janine en Jan Jacob,

Allereerst dank voor jullie mail van 12 februari 2021 in reactie op de memo van wethouder De Vroome over de voortgang aanvraag specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS). In deze mail gaan jullie in op de individuele doorgeleiding subsidie aanvraag en de gemeentelijke bijdrage.

Met betrekking tot de individuele doorgeleiding kan de gemeente melden dat voor 32 schoolgebouwen waarvan de dossiers compleet zijn een subsidie aanvraag is ingediend. Eerder ingediende dossiers bleken incompleet en voldeden niet aan de subsidievoorwaarden. Hierover is met jullie contact opgenomen met het verzoek tot het aanvullen van gegevens. Dit is een andere vraag dan het opnieuw aanleveren van gegevens. Daarbij is voor het vergemakkelijken van de aanvraag, op jullie verzoek, een stappenplan met een voorbeeld aanvraag, met dank aan het COG, beschikbaar gesteld.

Nu de aanvragen zijn ingediend zal de raad worden geïnformeerd over het totaal aantal aanvragen en de daarmee gemoeide investeringen. Zoals gesteld in de memo is het voorstel van de wethouder om de hoogte van de bijdrage mede afhankelijk te laten zijn van de financiële weerbaarheid van jullie organisaties uitgedrukt in solvabiliteit.

Ik begrijp uit de mail dat jullie, overigens zonder onderbouwing, formeel bezwaar maken tegen de wijze waarop de wethouder om wil gaan met de toekenning van de gemeentelijke bijdrage.

De reactie hierop is dat de gemeente nog geen besluit heeft genomen en dat de wethouder eerst met de gemeenteraad in gesprek wil gaan over zijn voorstel aangaande solvabiliteit en daarna op basis van een raadsbesluit met jullie in gesprek gaat.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
namens het college,

Yvonne van der Graaf
Clustermanager Gebiedsrealisatie en Vastgoed

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Christelijke Onderwijs Groep
Vallei & Gelderland - Midden

Aan de heer B. Roelofs
Wethouder gemeente Arnhem
Per mail: bob.roelofs@arnhem.nl

i.a.a.: gemeenteraad Arnhem
griffie@arnhem.nl

Reehorsterweg 80
Postbus 78
6710 BB EDE

T 0318 66 41 00
F 0318 45 55 01

info@cog.nl
www.cog.nl

Rabobank
NL88 RABO 0387 0086 83
KvK 09125963
BTW-nr. NL 8109.56.160.B01

Datum	12 mei 2021
Kenmerk	2021-05-12COG
Onderwerp	Subsidieregeling m.b.t. de luchtkwaliteit in de schoolgebouwen

Geachte heer Roelofs,

Reeds met uw voorganger hebben we enkele malen met elkaar van gedachten gewisseld over de subsidieregeling die de landelijke overheid heeft ingesteld ter verbetering van de luchtkwaliteit in de schoolgebouwen voor het funderend onderwijs. Deze landelijke tegemoetkoming is maximaal 30% van het te besteden bedrag. Het is aan de andere belanghebbenden om de resterende 70% op te brengen.

Zolang de huidige regeling van kracht is, hebben schoolbesturen en het Arnhemse gemeentebestuur een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de onderwijshuisvesting voor het funderend onderwijs. In de gemeente Arnhem is tot op dit moment gekozen voor het niet doordecentraliseren van de huisvestingsmiddelen naar de schoolbesturen. Daarmee is er een zwaardere verantwoordelijkheid voor de gemeente Arnhem om de huisvestingslasten voor haar rekening te nemen. Zij ontvangt financiële middelen vanuit het gemeentefonds voor de onderwijshuisvesting. Deze middelen zijn afkomstig van het ministerie van OCW en hebben – zij het niet als een formele doeluitkering bestempeld – als doel om te zorgen voor een adequate onderwijshuisvesting. Om die reden hebben we ook een beroep gedaan op de gemeente om mede bij te dragen aan de kosten die gepaard gaan bij de te nemen maatregelen om de luchtkwaliteit in de onderwijsgebouwen op het minimale niveau te brengen. We zijn blij dat de gemeente hieraan gehoor wil geven.

Het heeft ons als Arnhemse schoolbesturen voor PO en VO echter verbaasd dat u de hoogte van uw bijdrage afhankelijk wilt stellen van de solvabiliteit van het schoolbestuur. In onze ogen heeft de solvabiliteit niets te maken met de hoogte van de te maken kosten om de luchtkwaliteit in de scholen op orde te brengen. Mocht het zo zijn geweest dat wij geld, dat bedoeld was voor de verbetering van de luchtkwaliteit, door ons op de bank was gezet of voor andere doeleinden was aangewend, hadden we ons uw opstelling kunnen voorstellen. Maar we hebben in de afgelopen jaren nimmer geld voor dit doel ontvangen, laat staan dat wij het gebruikt hebben voor andere doeleinden of dat we het op de bank hebben gezet. Om die reden begrijpen we uw voorstel niet. Daar komt bij dat de luchtkwaliteit bijna altijd afhankelijk is van de kwaliteit van het schoolgebouw en laat dat nu – in de huidige omstandigheden – juist uw verantwoordelijkheid zijn.

Als we dan ook concreet kijken naar de verdeling van de beschikbare middelen, dan valt ons op dat wel de MFC's – waar u verantwoordelijk voor bent – een hoge gemeentelijke bijdrage krijgen en alle andere besturen een (forse) korting krijgen op een gemeentelijke bijdrage. Dat bevreemdt temeer daar onderwijshuisvestingsmiddelen gebruikt lijken te worden voor gebouwen die slechts ten dele voor onderwijs gebruikt worden.

We hopen dat u uw voornemen om de hoogte van de bijdrage van de gemeente afhankelijk te laten zijn van de solvabiliteit van het schoolbestuur wilt laten varen. We zijn ons er terdege van bewust dat er een billijke bijdrage van de schoolbesturen moet komen voor de te nemen maatregelen, maar deze afhankelijk te stellen van de mate van solvabiliteit lijkt ons niet rechtvaardig.

We zouden graag met u in overleg willen treden over een andere vormgeving van deze subsidieverordening.

Met vriendelijke groet,
namens de bestuurders van Kentalis, Guido de Brès,
De Onderwijsspecialisten, Quadraam, Flores, Delta en COG,

Jan Jacob van Dijk
Voorzitter College van Bestuur

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum	:	13 oktober 2020
Zaaknummer	:	511741
Contactpersoon	:	Bas van Loef
Telefoonnummer	:	06 81 30 92 52

Onderwerp : Tussenrapportage ventilatie schoolgebouwen en MFC's in Arnhem

Geachte voorzitter en leden,

Van diverse kanten bereiken ons vragen over de stand van zaken voor wat betreft ventilatie op scholen. Ook in de media was hier aandacht voor. Via deze brief stellen wij u in kennis van de stand van zaken van de ventilatie van schoolgebouwen en MFC's in de gemeente Arnhem. Het betreft een tussenrapportage omdat wij nog niet alle gegevens over de ventilatie van schoolgebouwen van de schoolbesturen hebben ontvangen. Onderwijsinstellingen en ook de gemeente inventariseren op dit moment de ventilatiesystemen (al dan niet mechanisch) in de schoolgebouwen, het gebruik van de systemen en de toetsing aan het bouwbesluit. Ook worden CO2 metingen gehouden. Deze metingen vinden nog beperkt plaats omdat er onvoldoende meetapparatuur (zogenaamde CO2 dataloggers) voorhanden is. Onderstaand treft u een eerste indruk aan.

- Het schoolbestuur Flores (40 scholen in het PO)
  - 20 van de 40 scholen hebben geen mechanische ventilatie, via open ramen komt verse lucht lokaal binnen.
  - 20 met (gedeeltelijke) mechanisatie ventilatie, waarvan 10 volgens het Bouwbesluit de ventilatie op orde hebben. De overige 10 scholen worden nader onderzocht.

- Het schoolbestuur Delta (15 scholen in het PO)
  - 4 van de 15 hebben geen mechanische ventilatie
  - 11 met (gedeeltelijke) mechanisatie ventilatie
  - voor 10 scholen wordt (aanvullend) onderzoek verricht hoe te voldoen aan het Bouwbesluit.

- Het schoolbestuur Cordeo (1 school in het PO)
  - Het schoolgebouw voldoet aan Bouwbesluit bestaande bouw en ventilatie geschiedt via open ramen
  - CO2 metingen worden gedaan

- Het schoolbestuur COG (6 scholen in PO, VMBO en HAVO VWO)
  - 6 scholen hebben een (gedeeltelijke) mechanisatie ventilatie waarvan 2 met actieve afvoer vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer verse lucht

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800 - 1809 (lokaal tarief) • Fax 026 - 3774830 • gemeente@arnhem.nl

- De COG meldt dat in het VO voor 1 specifiek noodlokaal direct buiten gebruik is gesteld (in een ander geval - ook noodlokaal - is direct een hermeting gepland). Pas na passende maatregelen (en daarmee aan de eisen) is hergebruik aan de orde.

- Het schoolbestuur GSG (1 school HAVO VWO)
  - 1 school met alleen natuurlijke ventilatie en 1 techniekklokaal met natuurlijke toevoer en mechanische afzuiging.
  - aan richtlijnen kan worden voldaan wanneer roosters worden gereinigd, ventilatoren permanent worden aangezet, zonneschermen luchtstromen niet beperken. De kosten van kortetermijnmaatregelen worden geraamd op ca. 17,5K

- Van de overige schoolbesturen; Evangelische Basisscholen, Simonscholen, Vrijescholen Athena, Quadraam, Kentalis en Onderwijsspecialisten zal de informatie volgen. Dat geldt ook voor de MFC's en een viertal scholen in eigendom van de gemeente.

- Voor zover bekend, is het sluiten van lokalen in het PO wegens onvoldoende ventilatie, niet aan de orde.

- Bij (dreigende) onvoldoende ventilatie zal de richtlijn van de LCVS (landelijke commissie ventilatie scholen) over aanbevolen maatregelen voor de korte termijn worden opgevolgd.

- In de vijf weken na de afgelopen zomervakantie is geen sprake geweest van clusterbesmetting onder schoolgaande kinderen in Arnhem. Als vanzelfsprekend blijft de GGD het aantal besmettingen monitoren en onderhoudt zij hierover contact met de gemeente.

Conclusie
In de regel wordt aan het Bouwbesluit voldaan. De schoolbesturen en gemeente ronden de inventarisaties af. De metingen worden uitgevoerd met de beschikbare apparatuur. Wanneer mogelijk zal extra apparatuur worden ingezet. De richtlijnen van de LCVS en het RIVM worden opgevolgd. Adviezen ook praktische (zoals geen gebruik van systemen met recirculatie) worden opgevolgd. We gaan richting de winter en dan zijn oplossingen voor de scholen zonder mechanische ventilatie onontbeerlijk.

Vervolgstappen
Zodra wij een compleet beeld hebben van de ventilatie op de scholen in Arnhem, zullen wij u daarover berichten. Daarnaast zal de gemeente desgevraagd schoolbesturen adviseren omtrent ventilatie in de schoollokalen en in goed overleg gezamenlijk optrekken in de aanvraag van de door het kabinet beschikbare gestelde subsidiebedrag van 360 miljoen om ventilatie van schoolgebouwen duurzaam te verbeteren.

Hoogachtend

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Aan de gemeenteraad

Datum : 1 december 2020
Zaaknummer : 529312
Contactpersoon : Bas van Loef
Telefoonnummer : 0681309252

Onderwerp: Ventilatie in scholen en MFC's tussenstand van 23 november 2020

Geachte voorzitter en leden,

Hierbij geven wij u een tweede tussenstand over het ventilatie-onderzoek in schoolgebouwen voor het funderend onderwijs. De schoolbesturen hebben volgens de richtlijn van de landelijke commissie ventilatie scholen (LCVS), opdracht gegeven voor dit onderzoek. Ze hebben de resultaten van het onderzoek op ons verzoek beschikbaar gesteld. Dit betreft een tussenstand van 23 november 2020, een vollediger beeld is na afronding CO_2-metingen medio december te verwachten.

In onderstaand overzicht staan de bevindingen van het onderzoek op hoofdlijnen per schoolbestuur en locatie. Omdat de gemeente eigenaar is van zes MFC's met onderwijslokalen en vier schoolgebouwen hebben wij zelf ook voor deze locaties vergelijkbaar onderzoek laten doen naar de ventilatie en het CO_2-gehalte in de lokalen. Deze resultaten zijn eveneens opgenomen in het overzicht.

Voor details wordt verwezen naar de onderzoeksresultaten van de schoolbesturen en de gemeente in de bijlage.

Het primair onderwijs

Cordeo scholengroep
Cordeo heeft één schoolgebouw, de Pieter Jongelingschool, gelegen aan de Zijpendaalseweg 163. Het schoolgebouw voldoet aan het Bouwbesluit en ventilatie vindt plaats op natuurlijke wijze. Vanaf 23 november zal het CO_2-gehalte ik de klaslokalen worden gemeten. Een eerste meetresultaat is beschikbaar van het klaslokaal van groep 8: met openen ramen blijft CO_2-gehalte grotendeels onder de 1200 ppm. De meting betreft een momentopname bij redelijke buitentemperaturen. In de winterperiode, als ramen worden gesloten, zal de ventilatiecapaciteit onvoldoende zijn.

Delta scholengroep
Delta heeft zeven schoolgebouwen in Arnhem. Uit een fysieke bouwbesluittoets blijkt dat, deze gebouwen voor meer dan 90% voldoen als er tijdelijke maatregelen worden genomen zoals deuren tegen elkaar open zetten. Echter, als in de wintersituatie de ramen en deuren gesloten worden, verandert de situatie. Dan voldoen de Jozefschool, de Johannesschool en De Wijzer niet meer aan de

eisen. Het gaat dan om in totaal 14 lokalen die niet voldoen. Ook voldoen de centrale ruimte en het speellokaal in de Jozefschool en de conciërge en personeelskamer in De Wijzer niet. In de komende periode vinden CO_2-metingen plaats volgens instructies en format van de LCVS.

De Passie
De Passie heeft één schoolgebouw: De Rank, aan de Pythagorasstraat 9 in Arnhem. De aanwezige capaciteit van de afzuigventilators is voldoende om in de lokalen aan de eisen van het Bouwbesluit te voldoen. De werking van de ventilator in de aula zal worden nagekeken. Daarnaast speelt ook op deze locatie de vraag hoe om te gaan met ventilatie in de winter. Voor voldoende ventilatie is het noodzakelijk ramen open te zetten. Deze verse buitenlucht is ongeconditioneerd. Plaatsing van CO_2 meters wordt in overweging genomen.

Flores onderwijs
Flores heeft 32 schoolgebouwen in Arnhem. Met uitzondering van enkele lokalen, voldoen alle scholen aan de LCVS richtlijn of het LCVS handelingsperspectief. Alleen twee lokalen in de Julianaschool aan de Alberdingk Thijmstraat 5 voldoen niet.
De situatie voor schoolgebouwen met natuurlijke ventilatie kan drastisch veranderen als vanwege een lagere buitentemperatuur in de winter minder wordt geventileerd en omdat het te koud wordt in de klas. Dit geldt voor in totaal 37 lokalen. Na plaatsing van CO_2 meters zal in iedere school worden getest of een leerkracht met het op gezette tijden openzetten van deuren en ramen de luchtkwaliteit en temperatuur op peil kan houden. Op basis van deze gegevens, naar verwachting medio december beschikbaar, zal vervolgens worden beoordeeld of investeringen in luchtbehandeling noodzakelijk zijn.

Gemeente Arnhem
Het merendeel van de MFC's waarin onderwijs wordt gegeven voldoet aan de richtlijn van het LCVS. Uitzondering hierop is een aantal lokalen in de Salamander en Presikhaven die niet voldoen. In de Salamander is een ruimte in gebruik als schoollokaal die daarvoor niet is ontworpen. De ventilatie kan niet worden verbeterd met het openen van ramen en deuren. In MFC Presikhaven voldoen twee lokalen niet. Op deze locatie kan de ventilatie wel worden verbeterd door het openen van ramen en deuren.
Het schoolgebouw aan de Brugstraat 6 voldoet aan de eisen als ook hier ramen en deuren worden opengezet. De noodlokalen aan de Beeldhouwerstraat 29 voldoen niet aan de eisen vanwege onvoldoende ventilatie mogelijkheden.

Simonscholen
Simonscholen heeft één schoolgebouw, de Ibn-I Sina school aan de Agnietenstraat 227. Uit onderzoek blijkt dat de natuurlijke ventilatievoorzieningen in het hoofdgebouw aan de eisen voldoet. Een kanttekening daarbij is wel dat door handmatige bediening van klepramen en wisselingen in windsnelheden geen garantie is dat er te allen tijde voldoende ventilatie is in de lokalen.
Het ventilatiesysteem in de gymzaal (in beheer van de gemeente) is sterk verouderd en buitenwerking gesteld. De aanwezige klepramen voldoen niet meer aan de eisen.

Stichting Vrijescholen Athena
De Stichting Vrijescholen Athena heeft twee locaties: één in Arnhem Noord, aan de Brugstraat 6 en één in Zuid aan de Zwanebloemlaan 4. In beide gevallen gaat het om gebouwen die eind jaren ’50 gebouwd zijn, door de jaren heen wel enigszins gemoderniseerd, maar het moeten doen zonder luchtbehandelingssysteem. De luchtkwaliteit is afhankelijk van het aantal leerlingen per klas, de ligging van een lokaal (op het zuiden of aan de noordkant) en het aantal deuren en ramen dat opengezet kan worden. In Zuid zijn CO_2-metingen gedaan waaruit bleek dat in één lokaal de hoeveelheid zuurstof onvoldoende was. Er is met leerkrachten afgesproken dat zoveel mogelijk les wordt gegeven met ramen en deuren open. Dat is behelpen, want dat betekent, dat met het dalen van de buitentemperatuur de verwarming aan is, terwijl de ramen open zijn. In principe wordt op dit moment voldaan aan meest basale kwaliteitsnormen.

Het voortgezet onderwijs

De GSG Guido
De GSG Guido heeft één schoolgebouw, Guido de Bres aan de Grensweg 2 in Arnhem. Het gebouw is gedateerd. Er is alleen met het openzetten van ramen en deuren via de natuurlijke weg ventilatie mogelijk. Bij invallende winter kan ventileren met als gevolg een te lage temperatuur in de lokalen problematisch worden. Plaatsing van CO_2 meters wordt overwogen. Verder is uit onderzoek gebleken dat twee techniekokalen in de kelder (voorzien van een ventilator) niet voldoen. Daarnaast is de ventilatie in de aula onvoldoende. De ventilatie in de techniekokalen en aula worden op dit moment op orde gebracht.

Het COG
Het COG heeft een tweetal gebouwen in Arnhem: Leerpark Presikhaaf en Thomas a Kempis College. Voor beide locaties is een aantal longitudinale CO_2-metingen gedaan. De luchtverversing van het Leerpark Presikhaaf blijkt aan de eisen te voldoen. De luchtverversing van het Thomas a Kempis blijkt niet aan de eisen te voldoen. Het gebouw van het Thomas a Kempis College bestaat ventilatietechnisch uit drie delen: het hoofdgebouw en twee noodgebouwen uit respectievelijk 2008 en 2018. Voor het hoofdgebouw worden maatregelen getroffen en is een protocol van kracht: spuien na iedere les en tijdens de pauze. Voor de twee noodgebouwen zijn reeds maatregelen getroffen: aanpassing van de lucht inblaas en plaatsing van een CO_2 gestuurd ventilatiesysteem met warmte terugwinning. Met het nemen van deze maatregelen voldoet de noodbouw wel aan de eisen.

Stichting Quadraam
De stichting Quadraam heeft in totaal negen gebouwen in Arnhem. Alle gebouwen voldoen aan het Bouwbesluit. Stichting Quadraam heeft medio oktober in al haar gebouwen CO_2-metingen gedaan conform de richtlijn van het Landelijk Coördinatieteam Ventilatie op scholen (LCVS). De ventilatie-mogelijkheden zijn per gebouw verschillend. De mogelijkheden bestaan uit het volledig mechanisch ventileren, een systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters en het natuurlijk ventileren of combinaties van voorgaande. Bij één ruimte op het Montessori College is op twee momenten een te hoge waarde gemeten. Deze ruimte wordt nu vaker natuurlijk

geventileerd. Alle andere schoolgebouwen in Arnhem van stichting Quadraam laten conform de eerder genoemde metingen CO_2-waarden zien onder de norm. Wanneer de temperatuur buiten daalt, zal de situatie voor schoollokalen waarbij overwegend natuurlijk geventileerd wordt, veranderen.

(Voortgezet) speciaal onderwijs

De onderwijsspecialisten
De Onderwijsspecialisten heeft in totaal zeven schoolgebouwen in gemeente Arnhem. Er is onderzoek gedaan naar in totaal zes gebouwen, omdat één gebouw momenteel wordt gerenoveerd. Van deze zes gebouwen is een drietal (grotendeels) uitgerust met mechanische ventilatie. Op deze scholen zijn ook al CO_2-metingen gedaan en is de ventilatiecapaciteit gecontroleerd. De drie andere gebouwen hebben alleen natuurlijke ventilatie. In deze gebouwen zijn inmiddels CO_2 meters geplaatst die worden gebruikt als indicatie voor de ventilatievraag. De meters zijn voorzien van een stoplichtfunctie, waarbij groen aangeeft dat de CO_2-waarde in orde is, bij oranje een raam (verder) geopend moet worden en er aanvullend moet worden geventileerd. Bij rood moeten zoveel als mogelijk ramen open en spuien met de deur open.

Voorlopige conclusie
Op basis van de nu beschikbare gegevens kunnen wij constateren dat, op enkele uitschieters na, in het merendeel van de scholen de ventilatie op orde is. Dit kan echter veranderen als de temperatuur komende winter daalt. Door natuurlijke ventilatie, met ramen en deuren open, wordt het mogelijk te koud in de lokalen.
Als scholen de CO2-concentratie in de lokalen continu meten, kunnen ze ervoor kiezen om lokalen te ventileren als de grenswaarde bereikt wordt. Dan hoeven de ramen en deuren niet langer open te staan dan strikt noodzakelijk en wordt het misschien niet te koud in de lokalen. Op basis van deze metingen en de ervaringen die opgedaan worden met ventileren kan dan beoordeeld worden of investeringen in luchtbehandeling noodzakelijk zijn.

Vervolg
Als de CO_2-metingen van de scholen beschikbaar zijn, zullen we als gemeente in overleg met de schoolbesturen tot een plan van aanpak komen. Daarbij zal een onderscheid worden gemaakte in de korte termijn (voor de prangende gevallen), midden- en langere termijn. Wij zullen u hierover opnieuw informeren als er meer duidelijkheid is.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem
de secretaris de burgemeester

R.J.M. van Wuijtswinkel A. Marcouch

Bijlagen: 11 Onderzoeksresultaten ventilatieonderzoeken per organisatie

LCVS

1. Hoeveel schoolgebouwen heeft het schoolbestuur in gebruik per onderwijssoort?	
BO	17
SBO	1
SO	
VSO	
PrO	
VBO	
HAVO-t	
HAVO	
VWO	
Gecombineerd	

2. Om welke combinatie(s) van onderwijssoorten gaat het?
diverse

Selecteer hieronder uw bevoegd gezag door op het vinkje te klikken en te filteren op uw nummer. Vul vervolgens de kolommen naast de schoolvestigingen in

Bevoegd Gezag-nummer	Brin-nummer	Vestigingsnummer	Vestigingsnaam	Straatnaam	Huisnummer	Postcode	plaatsnaam	Bouwjaar gebouw	4. Is het schoolbestuur juridisch eigenaar van het schoolgebouw?	(indien bij vraag 4 nee wordt ingevuld, vul dan hier in wie de eigenaar is)	5. Is er sprake van een gecombineerde gebruiksfunctie met kinderopvang?	6. Is bekend of het schoolgebouw aan de eisen voor bestaande bouw of aan nieuwbouw moet voldoen?	7. Welk ventilatiesysteem heeft uw gebouw?	8. Heeft er in het schoolgebouw per ventilatiesysteem een onderzoek plaatsgevonden naar de kwaliteit van de binnenlucht op basis van de capaciteit voor luchtverversing, een permanente CO_2-meting, of de indicatieve meetmethode?	Indien bij vraag 8 nee is ingevuld, vul dan hier de datum of reden in:	9. Heeft u aangegeven dat het schoolgebouw op basis van de meting niet voldoet aan het Bouwbesluit en aanvullende richtlijnen, vul deze vraag dan in. Door middel van welke meetmethode heeft het onderzoek naar de kwaliteit van de binnenlucht plaatsgevonden	Indien bij vraag 9 overig is ingevuld, vul dan hier de gebruikte methode in	10. Welke waarde leverde het onderzoek naar de kwaliteit van de binnenlucht op?	Vul hier in welke eenheid bij vraag 10 is gehanteerd:	11. Heeft het schoolbestuur voor dit gebouw (of deze gebouwen) de overige maatregelen getroffen zoals geadviseerd door het RIVM in de LCI-Richtlijn ventilatie en COVID-19?	Indien bij vraag 11 nee is ingevuld, vul dan hier de reden in:	12. Streven de ventilatiemaatregelen die genomen moeten worden met de langetermijnplanning en langetermijnbeleid, zoals vastgelegd in het gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan?	Indien bij vraag 12 nee, want is ingevuld, kunt u hier een toelichting geven	13. Indien u verder vragen of opmerkingen heeft, kunt u die hieronder omschrijven:	Naam schoolbestuur	Type onderwijs
40945	01JD	01JD00	Gereformeerde Basisschool Pieter Jongeling	Tijpendraaiseweg	163	6814 CJ	ARNHEM	1950	ja	n.v.t.	Ja, (soms) in deeltijde ruimtes	Ja, bestaande bouw	Hybride/fijke ventilatie	Hee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: (vul de datum in de kolom hiernaast in:)		Goekprocefsgewijs* (eenduigsmethode)	Opname met CO2 meider	1530	Ppm	a. Ja, het personeel is op de hoogte, lucht roptimaris en luchtstromen van persoon naar persoon worden vermeden.	n.v.t.	Geen zicht op	n.v.t.	n.v.t.	Cordeo Scholen (ersep)	PO

MEMO	
Van	Delta Scholengroep | Jutta Groosman
Voor	Bas van Loef
Betreft	Gegevens t.b.v. COVID ventilatie
Datum	13-11-2020

INLEIDING | AANLEIDING

In onderstaande tabel zijn de gegevens van de scholen in beheer van Delta Scholengroep opgenomen.

Kolom C geeft aan welke scholen wel/niet voldoen aan de eisen zoals geformuleerd door de LCVS, Frisse scholen klasse C. De resultaten zijn incl. tijdelijke maatregelen zoals deuren tegen elkaar open zetten. Alle scholen zitten boven de 90%.

Kolom A geeft aan welke scholen niet voldoen aan het bouwbesluit bestaande bouw. Dit is de situatie waar we naar toegaan als we in de wintersituatie meer en meer de ramen en deuren gaan sluiten. De percentages die genoemd zijn, zijn niet de richtlijn van Frisse Scholen klasse C, je kun je voorstellen dat de percentages dan ongunstiger worden. De eerste kolom geeft de prioriteit aan. Jozefschool op absolute nummer 1, daaronder de Johannes en de Wijzer. Waarbij de Johannesschool in het IHP vermeld staat voor nieuwbouw.

Zoals al eerder vermeld, zijn er door Delta Scholengroep nog geen CO2 metingen verricht. Wij hebben een fysieke bouwbesluittoets gedaan op alle locaties. In de komende periode zullen we CO2 metingen doen volgens het formulier van de LCVS.

TABEL (VERDEELD OVER 2 PAGINA'S)

2P2008700
Delta Scholengroep
Controle Ventilatie i.r.t. Covid-19
8-10-2020

PRIO	Naam	straat	postcode	gemeente	beheer	GO [m2]	bouw-jaar	uitbrei-ding	leeftijd	aantal lokalen reglier	aantal lokalen overig	Co2 meters	ventilatie systeem	geschat jaarlijks energie-verbruik (kWh)	geschat jaarlijks gasverbruik (m^3)
1	Jozefschool	Rijksweg West 29	6842 BA	Arnhem	Delta	1.100	1921		99	8	1	nee	A	1.030	19.836
1	De Johannesschool	Eimersingel Oost 262	6834 CZ	Arnhem	Delta	1.830	1970		50	10	3	nee	A	7.810	34.226
1	De Wijzer	Dalweg 40	6821 JP	Arnhem	Delta	1.456	1931	2020	89	11	2	nee	A+D	26.199	32.223
2	Pieter De Jong (Pyth.)	Pythagorasstraat 3	6836 GA	Arnhem	Delta	1.367	1989		31	11	2	nee	C+A	7.810	13.782
2	Paulusschool	Valckenierstraat 5	6828 RM	Arnhem	Delta / VVE	1.185	2003		17	10	2	nee	D		
3	De Horizon	Groningensingel 1183	6835 HZ	Arnhem	Delta		2006		14	10	1	nee	C+D		
3	De Kringloop	Breezandpad 7	6843 JM	Arnhem	Delta	1.663	2017		3	13	3	ja	D	48.789	7.535

				A. Bouwbesluit bestaande bouw		B. Bouwbesluit bestaande bouw		C. GGD richtlijn, FS klasse C	
				Huidige situatie		incl. tijdelijke maatregel		incl. tijdelijke maatregel	
				3,44	dm3/s/pers	3,44	dm3/s/pers	6	dm3/s/pers
	2P2008700			282,0	cm2/persoon	41,3	cm2/persoon	72,0	cm2/persoon
	Delta Scholengroep				bij 1 gevel !		bij 2 gevels !		bij 2 gevels !
	Controle Ventilatie i.r.t. Covid-19				NPR1090:1993		NPR1090:2010		NPR1090:2010
	8-10-2020			1.800	ppm max.	1.800	ppm max.	1.200	ppm max.
PRIO	Naam	straat	postcode	% lokalen dat voldoet	ruimten die niet voldoen	% lokalen dat voldoet	ruimten die niet voldoen	% lokalen dat voldoet	ruimten die niet voldoen
1	Jozefschool	Rijksweg West 29	6842 BA	10%	leslokalen	90%	speellokaal groot, centraal	90%	speellokaal groot, centraal
1	De Johannesschool	Eimersingel Oost 262	6834 CZ	70%		100%		100%	
1	De Wijzer	Dalweg 40	6821 JP	70%	lokaal 0.26, 0.29, 1.10	99%	0.23 concierge; 0.9 personeelskamer	99%	0.23 concierge; 0.9 personeelskamer
2	Pieter De Jong (Pyth.)	Pythagorasstraat 3	6836 GA	90%		100%		100%	
2	Paulusschool	Valckenierstraat 5	6828 RM	90%	speelzaal nakijken	90%	speelzaal nakijken	90%	speelzaal nakijken
3	De Horizon	Groningensingel 1183	6835 HZ	100%		100%		95%	helft lokalen op grens van max.
3	De Kringloop	Breezandpad 7	6843 JM	100%		100%		100%	

Aan

Quadraat Projectmanagement
Kerkewijk 117
3904 JB Veenendaal

Uitgebracht door

INNAX installatieadviseurs b.v.
Ir. C.A.W. Keuben

Postbus 445
3900 AK VEENENDAAL
T 088-55 33 000
F 088-55 33 900
www.innax.nl

KvK Utrecht, nr. 30056727
BTW nr. NL809366149B02
F. van Lanschot Bankiers, rek.nr. 69.92.05.158

INNAX installatieadviseurs b.v.

Quick scan ventilatie installatie

Evangelische Basisschool De Rank - Arnhem
Projectnummer: 14357-10

Veenendaal, 29 september 2020

Inhoudsopgave

Inhoud

1. Inleiding 3
1.1. Inleiding/aanleiding 3
1.2. Ventilatie in schoolgebouwen 3
1.3. Aanvullende punten van advies (RIVM/GGD/ARBO/REHVA) 4
2. Evangelische Basisschool De Rank – Pythagorasstraat 9 Arnhem 4
2.1. Locatiebezoek: Opzet ventilatieprincipe 4
2.2. Indicatieve CO_2-metingen 5
2.3. Voorlopige Conclusie/aandachtspunten 6
2.4. Vraagstelling LCSV 6

Bijlage Resultaten CO_2 metingen 18-9-2020 groep 3 en groep 4/5

1. Inleiding

1.1. Inleiding/aanleiding

In het kader van de COVID uitbraak is er door het LCVS (Landelijk coördinatieteam ventilatie op scholen) een ambitieplan 1 oktober opgesteld met de volgende doelstelling:

- Alle scholen hebben onder verantwoordelijkheid van het schoolbestuur een check gedaan om te onderzoeken of de scholen voldoen aan de eisen;
- Als de gebouwen niet voldoen, is er contact opgenomen met de lokale GGD. Welke maatregelen een school moet nemen is per situatie afhankelijk: de GGD adviseert hierover;
- Alle scholen communiceren vóór 1 oktober aan hun onderwijspersoneel en leerlingen waar de school staat. Dit betekent dat de school ofwel communiceert dat de gebouwen voldoen aan de eisen, ofwel welk plan er ligt om ervoor te zorgen dat de gebouwen voldoen aan de eisen. Ook communiceert de school dit aan de sectorraad, waarmee wordt bijgedragen aan het landelijk beeld.

1.2. Ventilatie in schoolgebouwen

Goede ventilatie en een gezond binnenklimaat zijn uiteraard belangrijk.

Volgens het RIVM is de rol van ventilatiesystemen in de verspreiding van COVID-19 weliswaar nog niet duidelijk, echter zij lijken hierin geen rol te spelen. Het RIVM ziet dan ook geen reden om wat betreft de mate van ventilatie in gebouwen af te wijken van eisen waaraan scholen nu al moeten voorzien.

Er is dan ook behoeft om in kaart te brengen of de aanwezige ventilatievoorzieningen voldoen aan het bouwbesluit 2012 inclusief aanvullende richtlijnen.

Hierbij is door het LCVS een vragenlijst opgesteld, waarbij er dient te worden gekeken naar de volgende situatie:

- Is het schoolgebouw gebouwd nadat Bouwbesluit 2012 van kracht is dan dient deze te voldoen aan de eisen overeenkomstig Bouwbesluit 2012- nieuwbouw
- Is het schoolgebouw gebouwd voor deze tijd dan dient te worden getoetst op Bouwbesluit 2012 – bestaande bouw.

De ventilatie-eisen die hierbij door het LCVS zijn aangegeven zijn vertaald naar eisen overeenkomstig de ventilatie-eisen volgens frisse scholen klasse C voor de bestaande bouw en klasse B voor nieuwbouw.

- Klasse C Bestaande bouw max 1200 ppm CO_2 – 6,0 l/s/pp
- Klasse B Nieuwbouw max 950 ppm CO_2 – 8,5 l/s/pp

Voor ruimten die ook voor kinderopvang worden gebruikt dient uitgegaan te worden van max 1000 ppm in plaats van 1200 ppm CO_2

Deze eisen zijn in lijn met adviezen van het RIVM.

Voor bestaande bouw zijn deze eisen wel zwaarder dan de wettelijke eisen volgens bouwbesluit 2012 bestaande bouw (3,44 l/s/pp).

1.3. Aanvullende punten van advies (RIVM/GGD/ARBO/REHVA)

Er zijn een aantal punten van advies aangegeven door diverse organisaties, een samenvatting van belangrijke punten:

- Ventileer in ieder geval volgens eisen van het Bouwbesluit,
- Lucht regelmatig gedurende 10 tot 15 minuten (pauzes e.d.)
- Gebruik voldoende verse buitenlucht (let op aanwezigheid recirculatie)
- Vermijd sterke luchtstromen van persoon naar persoon (zwenkventialtoren e.d)
- Advies GGD voor scholen meer ventileren dan wettelijke eis waar mogelijk (liefst 50 m3/h/pp).
- Start ventilatiesystemen enkele uren eerder op en laat ze enkele uren nadraaien.
- Controleer in geval van WTW dmv warmtewiel de constructie en drukhuishouding in de luchtbehandelingskast.

2. Evangelische Basisschool De Rank – Pythagorasstraat 9 Arnhem

2.1. Locatiebezoek: Opzet ventilatieprincipe

Er zijn geen installatietekeningen voorhanden.
Het schoolgebouw wordt gebruikt door De Rank en door een PeuterSpeelZaal (PSZ). De PeuterSpeelZaal valt niet onder de Rank. Het gebouw bestaat gedeeltelijk uit twee bouwlagen. De bovenste bouwlaag (5 lokalen werd door een andere school gebruikt, maar is momenteel niet in gebruik).
Op de begane grond bevinden zich 10 lokalen en een speellokaal. De 10 lokalen worden als volgt gebruikt: 1 lokaal door PSZ (derden); 1 lokaal voor buitenschoolse opvang (BSO); 1 lokaal als bibliotheek; 1 lokaal als speel/werkruimte; 1 handenarbeid lokaal en 5 lokalen als groepsruimte voor de diverse klassen. De groepgrootte van de klassen is op dit ogenblik ca 22-27 leerlingen.

De installaties worden onderhouden onder verantwoording van de gemeente Arnhem.
Het bouwjaar van het gebouw ligt ver voor 2012. Er wordt dan ook gekeken naar de eisen BB2012 bestaande bouw.

Algemeen:
De ventilatie installatie in het pand bestaat uit een zogenaamd type C installatie (natuurlijke toevoer, mechanische afvoer).

De toevoer van de lokalen alsmede de centrale hal/aula bestaat uit te openen ramen.
De afzuiging bestaat uit mechanische afzuiging middels ventilatoren.

In totaal zijn er 7 afzuigventilatoren aanwezig.

Verwarming geschiedt middels radiatoren.

Bouwdeel Oostvleugel:

- Dit gedeelte is voorzien van 2 afzuigventilatoren met een capaciteit van gezamenlijk ca 4.300 m3/h. Omgerekend ca 1.206 l/s

- In dit bouwdeel bevinden zich 5 lokalen, 2 toiletgroepen en een kantoor en personeelsruimte.
- Indien er 200 m3/h tbv toiletafzuiging en kantoor wordt gebruikt is er ca 1.140 l/s over voor overige ventilatie bij 6 l/s/pp is dit voldoende voor ca 190 personen. Dit zou voldoende kunnen zijn voor de 5 lokalen en kantoor. Of de ventilatie ook daadwerkelijk beschikbaar en juist verdeeld is, is niet onderzocht.

Centrale hal/aula:

- De aula is voorzien van een afzuigventilator met Dahlander schakeling (2 standen). De capaciteit bedraagt ca. 4.700 m3/h ofwel 1306 l/s.
- Op het moment van het locatiebezoek stond deze ventilatie in storing. (Gemeld aan de directeur die het doorspeelt naar de Gemeente om actie te ondernemen).

2-laags bouwdeel Westvleugel:

- Voorzien van 3 afzuigventilatoren met een totale capaciteit van ca. 8.000m3/h. Van deze ventilatoren zijn er twee in bedrijf (gezamenlijk ca 3.940 m3/h - begane grond) en 1 ventilator (ca 4.060 m3/h - verdieping) staat uit. De verdieping is momenteel ook niet in gebruik.
- Op de begane grond bevinden zich naast toiletruimten ook 4 lokalen. De capaciteit (1.094 l/s) is voldoende voor 4 lokalen en de toiletruimten. Of de ventilatie ook daadwerkelijk beschikbaar en juist verdeeld is, is niet onderzocht.

Speelzaal:

- In de speelzaal zelf is geen mechanische afzuig aangetroffen (alleen te openen ramen), wel zitten er twee afzuigroosters in de toestelberging. Deze is waarschijnlijk aangesloten op de afzuigventilator met een capaciteit van ca 2.500 m3/h (694 l/s).

Ten aanzien van de BSO (kinderopvang) is ook voldoende capaciteit beschikbaar in het systeem. Of de capaciteit juist is verdeeld is nog niet onderzocht.

2.2. Indicatieve CO_2-metingen

Om een eerste indruk te krijgen van de CO_2-concentratie zijn er gedurende één schooldag CO_2 metingen uitgevoerd.
Deze zijn uitgevoerd met gekalibreerde CO_2 meters ATU-CT.
De metingen zijn uitgevoerd op 18-9-2020 in twee lokalen.
Lokaal groep 4/5 (normaal 27 leerlingen + leerkracht) W-NW georiënteerd, grootste klas.
Lokaal groep 3 (normaal 22 leerlingen + leerkracht) O-NO georiënteerd.

Samenvatting resultaten:

lokaal	CO_2 max (ppm)	CO_2 min (ppm)	Meter	Aantal personen
Groep 4/5	939	401	Meter 1	27 (normaal 28)
Groep 3	732	395	Meter 2	19 (normaal 23)

De metingen zijn in groep 4/5 uitgevoerd met de ramen open en de deur gesloten.
De metingen zijn in groep 3 uitgevoerd met ramen en deuren open.

In de bijlage zijn de meetresultaten weergegeven.

2.3. Voorlopige Conclusie/aandachtspunten

- De aanwezige capaciteit van de afzuigventilatoren is voldoende om aan de eisen van het bouwbesluit te voldoen.
- Aangezien er geen tekeningen aanwezig zijn is het niet duidelijk welke delen op welke ventilator aangesloten zitten, en of de capaciteit juist is verdeeld.
- Werking ventilator aula!
- Hoe wordt er in de winter met de ventilatie omgegaan. Voor voldoende ventilatie is het nodig ramen open te zetten. Deze verse buitenlucht is ongeconditioneerd (buitencondities). Aanbeveling om in het najaar (start winter) de CO_2 metingen nogmaals uit te voeren, bij verschillende standen van de te openen ramen, voor zover dit strookt met eventueel nadere aanbevelingen vanuit het LCVS.

2.4. Vraagstelling LCSV

Vanuit LCSV zijn er vragen gesteld tab beantwoording vraag 5 t/m10 is onderstaande overzicht opgesteld:

5	Combinatie kinderopvang	Ja	Zelfde ruimte
6	Bouwbesluit eis BB/NB	BB	
7	ventilatiesysteem	C	
8	onderzoek	Capaciteit / CO_2	Voldoet
9	Indien niet voldoet (op basis van)	-	
	Systeemonderzoek vent capaciteit		
	Permanente CO_2-concentratie monitoring		
	Steeksproefsgewijs (eendagsmethode)		
	Overig, namelijk		
10	Waarde (ppm of l/s/pp)	939 ppm	

metingen groep 3

created: 29-9-2020 11:00:33

De Rank -Arnhem

CO2 [ppm]

Commentaar:	
Approved by:	

Device information

Serienummer:	20271461	Model:	ATU-CT
Beschrijving:	ATU-CT_20271461 meter2		

Recording information

First time:	18-9-2020 07:30:00	Geregistreerde waarden:	Sample
Last time:	18-9-2020 15:26:00		

Channel statistics

Minimum | Tijd:	395 | 18-9-2020 15:08:00	MKT:	588,15
Maximum | Tijd:	732 | 18-9-2020 11:30:00	Count of values:	477
Gemiddelde:	528	Count of errors:	0
Std afw:	104	Count of interrupts:	0

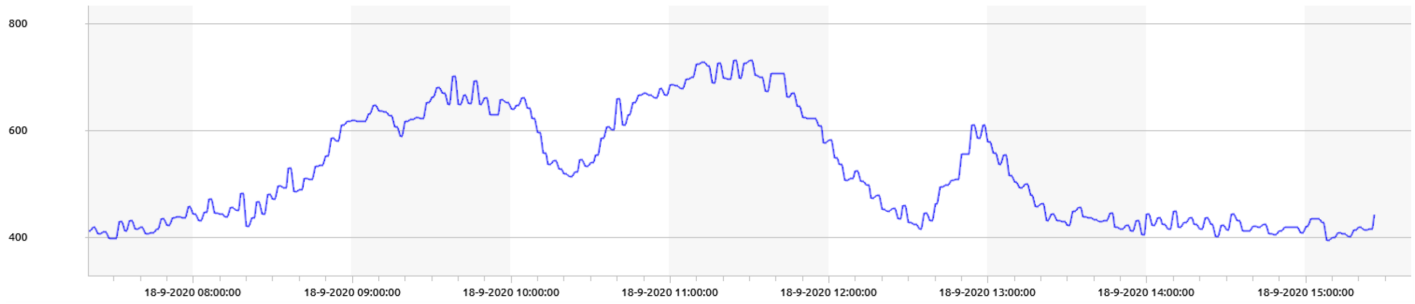
Alarm 1 statistics

First alarm time:	-	Total duration:	0s
Last alarm time:	-	Count of events:	0
Longest duration:	0s	Current status:	Geen alarm

Alarm 2 statistics

First alarm time:	-	Total duration:	0s
Last alarm time:	-	Count of events:	0
Longest duration:	0s	Current status:	Geen alarm

Grafiek

© Copyright 2020, ATAL B.V.

metingen groep 4/5

created: 29-9-2020 11:03:57

De Rank -Arnhem

CO2 [ppm]

Commentaar:	
Approved by:	

Device information

Serienummer:	20271685	Model:	ATU-CT
Beschrijving:	ATU-CT_20271685 meter 1		

Recording information

First time:	18-9-2020 07:30:00	Geregistreerde waarden:	Sample
Last time:	18-9-2020 15:30:00		

Channel statistics

Minimum | Tijd:	401 | 18-9-2020 13:01:00	MKT:	675,00
Maximum | Tijd:	939 | 18-9-2020 14:15:00	Count of values:	481
Gemiddelde:	610	Count of errors:	0
Std afw:	119	Count of interrupts:	0

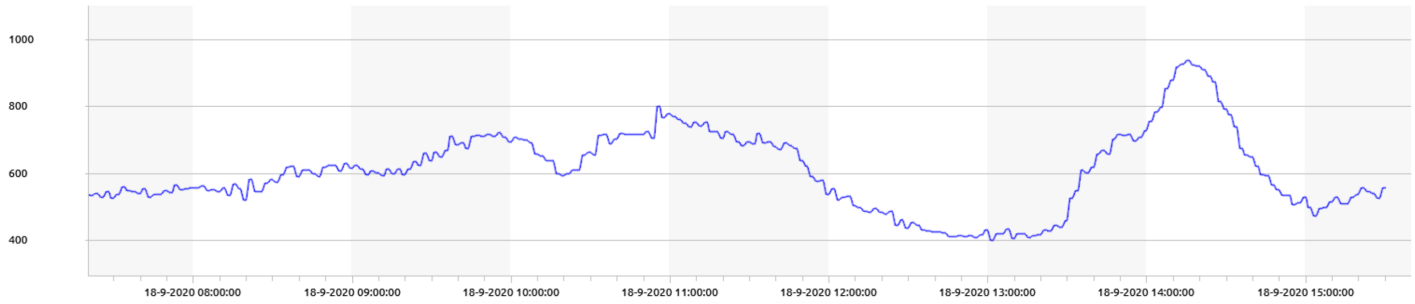
Alarm 1 statistics

First alarm time:	-	Total duration:	0s
Last alarm time:	-	Count of events:	0
Longest duration:	0s	Current status:	Geen alarm

Alarm 2 statistics

First alarm time:	-	Total duration:	0s
Last alarm time:	-	Count of events:	0
Longest duration:	0s	Current status:	Geen alarm

Grafiek

© Copyright 2020, ATAL B.V.

Rapportage ventilatieonderzoek Flores Onderwijs scholen in Arnhem. dd. 13-11-2020

Conform advies LCVS = maximaal ventileren. Scholen met enkel natuurlijke ventilatie met alle ramen open.
Scenario 1 = Ventileren met alleen alle bovenramen open.

De grijs gearceerde scholen laten een worst case zien. Deze kunnen we echter nuanceren en prioriteren na de uitkomsten van ons volgende onderzoek. Dit is middels een ventilatie protocol en CO2 meter in elke klas kijken of er een werkbare modus gevonden kan worden tussen voldoende ventilatie en minimaal maar werkbaar en acceptabel comfort. **De uitkomsten verwachten we de tweede week van december.**
Op basis hiervan en spiegeling aan het IHP en IHP 2.0 (de volgende termijn) wordt de acute prioriteitenlijst opgesteld waaruit we meteen een actielijst kunnen hangen; Kosten efficiente oplossingen zoeken of investeren.

De groen gearceerde scholen zijn in orde.

Van de geel gearceerde scholen verwachten we op voorhand dat met eerder genoemde protocol en Co2 meters een acdeptabele ventilatiemodus zal worden gevonden.

De met roze gearceerde school gaat per 1 juli 2021 naar een noodhuisvesting i.v.m. niewbouw. Geen prioriteit.

De prangende lokalen zijn degene die enkel op een natuurlijke wijze kunnen ventileren. De lokalen die mechanisch geventileerd worden in wat voor een vorm dan ook kunnen in de regel tot een acceptabele ventilatie modus komen. De pratijk wijst dit vooralsnog uit.

De scholen die we met grijs gearceerd hebben hebben ook het aantal lokalen erbij staan. Als we nu van het slechtste geval uitgaan dan zijn dit het aantal lokalen waar een oplossing voor gevonden moet worden. Na de uitkomsten van het onderzoek middels protocol en CO2 meters verwacht ik dat het aantal prangende lokalen af zal nemen en dat de degene die overblijven zoals eerder gezegd opgesplitst worden in kosten efficiente oplossingen en investeringen, afhankelijk van IHP planning.
Het is nu helaas nog te vroeg om conclusies te trekken en tot een passend advies te komen, wel kan nu rekening gehouden worden met het slechtste scenario. De grijs gearceerde scholen.

Het huidige beeld is dus dat nagenoeg alle scholen (m.u.v. enkele lokalen) voldoen aan de richtlijnen op basis van de handelingsperspectieven zoals gegeven door het LCV d.d. 1 oktober, de natuurlijk geventileerde gebouwen.
Dit nul-scenario is tot op heden toepasbaar, omdat het nog niet zo koud is. Onduidelijk is waar het naartoe gaat als het echt koud wordt in de winter. Wel hebben we gemeten dat als er maar half wordt geventileerd (bij ons scenario 1), veel natuurlijk geventileerde schoolgebouwen al snel niet meer voldoen. Het is echter nog te vroeg om op basis daarvan de conclusie te trekken dat, als een gebouw niet in op korte termijn in het IHP is opgenomen, er dus moet worden geïnvesteerd in ventilatie.
Als de CO2-meters zijn geïnstalleerd (2e trap) kan in iedere school worden getest of een leerkracht op basis van de stoplichten op die meters en het zo nu en dan open zetten van deuren / ramen het niveau toch goed op peil kan houden. Dan kunnen we ook beoordelen of investeringen gewenst zijn. Het inschatten van de hoogte van die investeringen kan pas plaatsvinden als we ook de oplossingsrichtingen hebben, die kunnen variëren van low-tech tot het plaatsen van installaties. Dit zal per locatie bepaald moeten worden op basis van testresultaten CO2-meters.

ASV (Arnhemse Scholenvereniging) Diependalseweg 2, BJ 1966				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 9
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

AMS (Arnhemse Montessorischool) Nic. Maesstraat 6, BJ 1952				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

AMS (Arnhemse Montessorischool) Nic. Maesstraat 8, BJ 1974				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 4
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Binnenstad, De Damstraat 6, BJ 1960				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 10
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Boomhut, OBS De Bernhardlaan 10, BJ 1959				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 17
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	

Boomhut, OBS De Julianalaan 1, BJ 1957				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 11
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Brueghelschool, Pieter Bauerstraat 6, BJ 1957				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 6
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Brueghelschool, Pieter Bauerstraat 8, BJ 1959				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 9
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Dasbergschool, Lea Emily Brontësingel 1a				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
	Voldoet	Voldoet	Frisse scholen klasse B	
	Voldoet	Voldoet	Frisse scholen klasse B	

Expeditie, BS De Brabantweg 101-103				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
	Voldoet	Voldoet		
	Voldoet	Voldoet		

Grootschool, Hugo de Thorbeckestraat 21, bj BJ 1950				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 14
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	

Heijenoordschool Gentiaanstraat 25, BJ 1963				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 10
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	

Julianaschool Alberdingk Thijmstraat 5, BJ 1928				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 14
Lokaal 1 Zolderlokaal	Voldoet niet	Voldoet niet	Klaslokaal op zolder, weinig m3	
Lokaal 2 Eerste verdieping	Voldoet niet	Voldoet niet	Veel leerlingen per m2	

Klaproos, SBO de Kluizeweg 189, BJ 1974				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 30 min. overschrijding	Wat minder leerlingen per m2
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 30 min. overschrijding	Wat minder leerlingen per m2

Klinket, Het Mr. J.M. de Kempenaersingel 4A				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet		
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet		

Ligthartschool, Jan Van Slichtenhorststr. 27a, BJ 1898				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 7
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Ligthartschool, Jan Van Slichtenhorststraat 39, BJ 1897				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 12
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Lingelaar, De Venlosingel 212-214				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet		
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet		

Mozaïek, OBS Het Zwanebloemlaan 2, BJ 1955				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 11
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Mechanische ventilatie	

Mozaïek, OBS Het Eimerssingel-Oost 264, BJ 1969				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 13
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 minuten overschrijding.	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 minuten overschrijding.	

Panorama, 't Mesdaglaan 70, BJ 1960				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 30 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Mechanische ventilatie	

Piramide, SBO de Groningensingel 1185, BJ 1978				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 35 min. overschrijding	Weinig leerlingen per m2
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 35 min. overschrijding	Weinig leerlingen per m2

Rivers International School Parnassusstraat 20				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet	Goede mechanische ventilatie	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Goede mechanische ventilatie	

Sartoschool, Jozef Beeldhouwerstraat 27a, BJ 1955				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 12
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	

Sartoschool, Jozef Beeldhouwerstraat 29, BJ 1955				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 7
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 10 min. overschrijding	

Sterrenkring, De Blekerstraat 2, BJ 1960				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 12
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	

Troubadour Elden Rijksweg West 63, BJ 1952				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 30 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Mechanische ventilatie wegens nieuwe aanbouw	

Witte Vlinder, BS De Kloosterstraat 85a				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet	Goed werkend balansventilatiesysteem	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Goed werkend balansventilatiesysteem	

Zyp, De P. van Anrooylaan 3, BJ 1968				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 9
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	

Zyp, De Eduard van Beinumlaan 28, BJ 1974				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen 9
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 20 min. overschrijding	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Bij gedeeltelijk openen, binnen 15 min. overschrijding	

Da Vinci Arnhem, OBS Slochterenweg 27,				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet niet	Geen actie	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet niet	Geen actie	

Klimboom Breezandpad 5, bj: 2020				
Ruimte	Conform advies LCVS	Scenario 1	Opmerkingen	Aantal lokalen
Lokaal 1	Voldoet	Voldoet	Frisse scholen klasse B	
Lokaal 2	Voldoet	Voldoet	Frisse scholen klasse B	

Management rapportage Ventilatie scholen Gemeente arnhem

Meikers 3 MFC Salamander (bouwjaar 2006)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
C1.01	Voldoet		
B1.08a	Voldoet		
A0.08	Voldoet niet		In de ochtend overschrijding bij openen van 1 raam en de deur is gewenste resutaalt duidelijk zichtbaar (deze ruimte is ook bij de bouw niet ontworpen als leslokaal)
C1.11	Voldoet		

Laan van Presikhaaf 7 MFC Presikhaven (bouwjaar 2009)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
2.12	Voldoet		
1.30	Voldoet niet		In de ochtend overschrijding bij openen van 1 raam en de deur is gewenste resutaalt duidelijk zichtbaar
2.50	Voldoet niet		Deze zit net boven de grens volgens advies LCVS, na buitenspelen loopt de waarde op, waarna deze vervolgens weer afneemt
1.09	Voldoet niet		Deze zit net boven de grens volgens advies LCVS, na buitenspelen loopt de waarde op, waarna deze vervolgens weer afneemt

Kazerneplein 2 MFC Klarendal (bouwjaar 2012)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
2.40	Voldoet		
2.04	Voldoet		
1.01	Voldoet		
1.06	Voldoet		

Lupinestraat 12 MFC de Spil (bouwjaar 2006)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
C 08	Voldoet		Voldoet bij geopend raam en/of deur, in gesloten toestand zal dit lokaal de grens overschrijden.
C 03	Voldoet		Voldoet bij geopend raam en/of deur, in gesloten toestand zal dit lokaal de grens overschrijden.
zie tekening	Voldoet		Voldoet bij geopend raam en/of deur, in gesloten toestand zal dit lokaal de grens overschrijden.
zie tekening	Voldoet		Voldoet bij geopend raam en/of deur, in gesloten toestand zal dit lokaal de grens overschrijden.

Graslaan 97 MFC Malburcht (bouwjaar 2006)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
M2.02a	Voldoet		Voldoet, hier zie je duidelijk het resultaat van een goed (Co2 gestuurde) ventilatie systeem, ook bij gesloten ramen en deuren.
M2.03a	Voldoet		Voldoet, hier zie je duidelijk het resultaat van een goed (Co2 gestuurde) ventilatie systeem, ook bij gesloten ramen en deuren.
M1.02c	Voldoet		Voldoet, hier zie je duidelijk het resultaat van een goed (Co2 gestuurde) ventilatie systeem, ook bij gesloten ramen en deuren.
O2.04a	Voldoet		Voldoet, hier zie je duidelijk het resultaat van een goed (Co2 gestuurde) ventilatie systeem, ook bij gesloten ramen en deuren.

Pallas Atheneplein 2 MFC Omnibus (bouwjaar 2014)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
J2.01	Voldoet		Bij gesloten ramen en deuren loopt waarde op tot aan maximaal geadviseerd.
P2.03	Voldoet		
P1.01	Voldoet		
DG1.04	Voldoet		

Pythagorasstraat 9 (bouwjaar 1989)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
Zie tekening	Voldoet		
Zie tekening	Voldoet		
Zie tekening	Voldoet		
Zie tekening	Voldoet		

de Brugstraat 6 (bouwjaar 1959)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
A-1-03	Voldoet niet		Lichte overschrijding geconstateerd
A-1-06	Voldoet niet		Lichte overschrijding geconstateerd
A-1-20	Voldoet		

Grongingensingel 1245 (bouwjaar 1979)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
A13	Voldoet		
A14	Voldoet		
B15	Voldoet		Echter is hier einde van de middag de grenswaarde bereikt.
B16	Voldoet		

Beeldhouwer straat (bouwjaar 2011)			
Ruimte	Conform advies LCVS		Opmerkingen
5. BSO ruimte 01	Voldoet niet		Hier is lichte overschrijding in de loop van de middag.

Project nr.:	721
Documentnaam:	7200071 RAP VG, Rapportage ventilatiecheck Simon scholen 201015
Opname datum	07-10-2020
Datum:	15-10-2020
In opdracht van:	Versluisgroep
Behandeld door:	.ing Jeroen Vennik

VERSLUIS
ADVISEURS NIEUWBOUW - ONDERHOUD - RENOVATIE

LOCATIE 4.Ibn-I-Sina	SYSTEEM TYPE		GELDENDE EISEN	VENTILATIEHOEVEELHEID
Islamitische Basisschool (IBS) Ibn-I Sina	A	natuurlijke toevoer en natuurlijke afvoer	Bouwbesluit 2012 Nieuwbouw	8,5 l/s. persoon
Agnietenstraat 227	B	mechanische toevoer en natuurlijke lucht afvoer	Bouwbesluit bestaande bouw	3,4 l/s. persoon
6822 JP, Arnhem	C	natuurlijke toevoer en mechanische afvoer	NEN 8087 (ouder dan 1992)	3,4 l/s. persoon
	D	mechanische toevoer en mechanische afvoer		

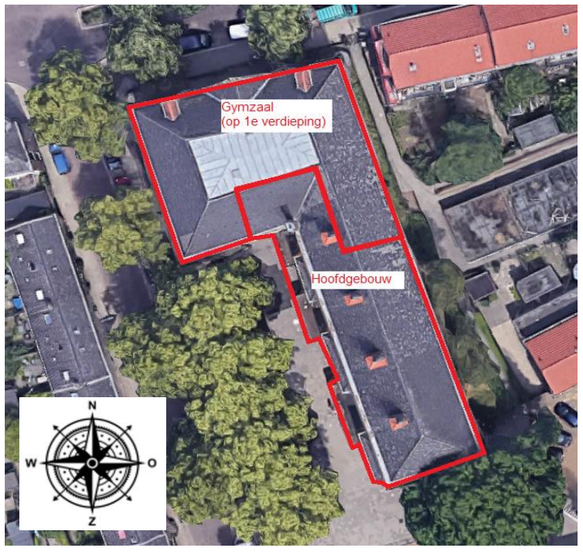
GEBOUWDEEL	VENTILATIE SYSTEEM	SPUI OPTIES	CO2 METING/ REGELING	BOUWJAAR	VENTILATIEDEBIET VAN REFERENTIE RUIMTE	VOLDOET AAN RIVM ADVIEZEN	GELDENDE EISEN	VOLDOET AAN EISEN	OPMERKINGEN
Hoofdgebouw	type A (hoofdsysteem)	instelbare kiepramen	geen	1902	leslokaal BG 14 l/s, leslokaal 1e verd. 22 l/s (o.b.v. max 24 personen)	NEE	NEN 8087 (ouder dan 1992)	JA	
Gymzaal + kleedkamers	type D	kiepramen (open/dicht)	geen	1902	geen	NEE	NEN 8087 (ouder dan 1992)	NEE	Door verouderde, uit bedrijf gestelde ventilatie voldoet de gymzaal+kleedruimten niet aan de eisen

INSTALLATIE OMSCHRIJVING

Maximale klasgrootte heeft 23 leerlingen + docent.
Door ontbreken van ventilatietekeningen zijn ventilatiedebieten bepaald o.b.v. luchtdoorlaat van instelbare kiepramen.

Hoofdgebouw
Ventilatie van de leslokalen en kantoren is natuurlijk d.m.v. instelbare kiepramen. Tevens zijn deze kiepramen boven de 1,8 meter van de vloer waardoor deze als volledige ventilatievoorziening voldoen aan de eisen. De ventilatie in de toiletten gaat d.m.v. muurroosters en kleine draairamen.

Gymzaal + kleedkamers
De Gymzaal en kleedkamers zijn onderdeel van de gemeente als beheerder en behoord mogelijk niet tot de Simon scholengemeenschap. Dit is niet helemaal duidelijk en is voor de zekerheid meegenomen in de opname.
De toevoerventilatie van de gymzaal gaat d.m.v. oude wervelroosters in het plafond. De afzuiging van de ventilatie gaat d.m.v. geperforeerde roosters in het plafond van de gymzaal en via overstroom door de kleedruimtes naar afzuigroosters in de doucheruimtes.
De roosters van de gymzaal en kleerkamers zijn aangesloten op oude luchtbehandelingskasten die buiten werking zijn gesteld door ouderdom. De hudige ventilatie gaat door enkele kiepramen die nu niet voldoen aan de eisen.

INSTALLATIECOMPONENTEN	AANTAL	FABRICAAT	JAARTAL	LOCATIE EN OVERIGE INFORMATIE
Hoofdgebouw				
Geen				
Gymzaal + kleedkamers				
Toevoerkast	1	onbekend	ca. 1950 - 1990	zolderruimte 2e verd, boven gymzaal (sterk verouderd en buiten bedrijf gesteld)
Afvoerkast	1	onbekend	ca. 1950 - 1990	zolderruimte 2e verd, boven gymzaal (sterk verouderd en buiten bedrijf gesteld)

ADVIES

- Het ventilatiesyteem in gymzaal (in beheer van gemeente) is sterk verouderd en is buitenwerking gesteld. De aanwezige kiepramen voldoen niet aan de eisen. Wij adviseren om het verouderde ventilatiesysteem te vervangen.
- De natuurlijke ventilatievoorzieningen in het hoofdgebouw voldoen aan de eisen. Echter door de handmatige bediening en wisselingen in windsnelheden is er geen garantie om conform de RIVM adviezen, ten alle tijden voldoende ventilatie te hebben. Wij adviseren hiervoor een oplossing met mechanische ventilatie.
- Indien een oplossing met mechanische ventilatie op korte termijn niet mogelijk is, adviseren wij om minimaal per leslokaal een CO2 sensor te plaatsen die aangeeft wanneer extra geventileerd dient te worden door te openen ramen (spui ventilatie)

AANDACHTSPUNTEN

geen

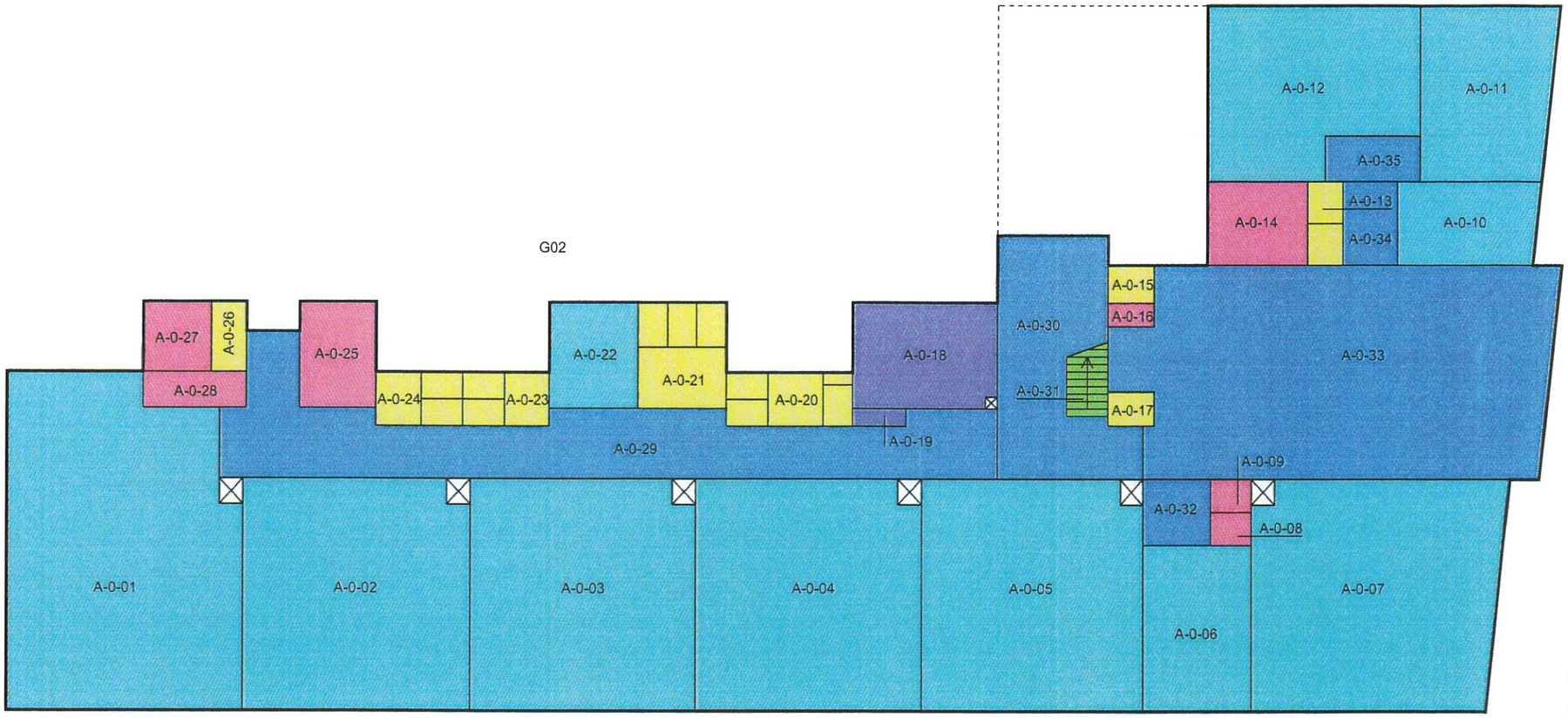
G02

G02

G01

G03

G04

	LEGENDA
	A = Primaire ruimten
	B1 = Secundaire ruimten
	B2 = Sanitaire ruimten
	B3 = Bergruimten
	C = Ruimte hor. verkeer
	D = Rijwielstalling
	G = Ruimte vert. verkeer
	F = Ruimte voor installaties

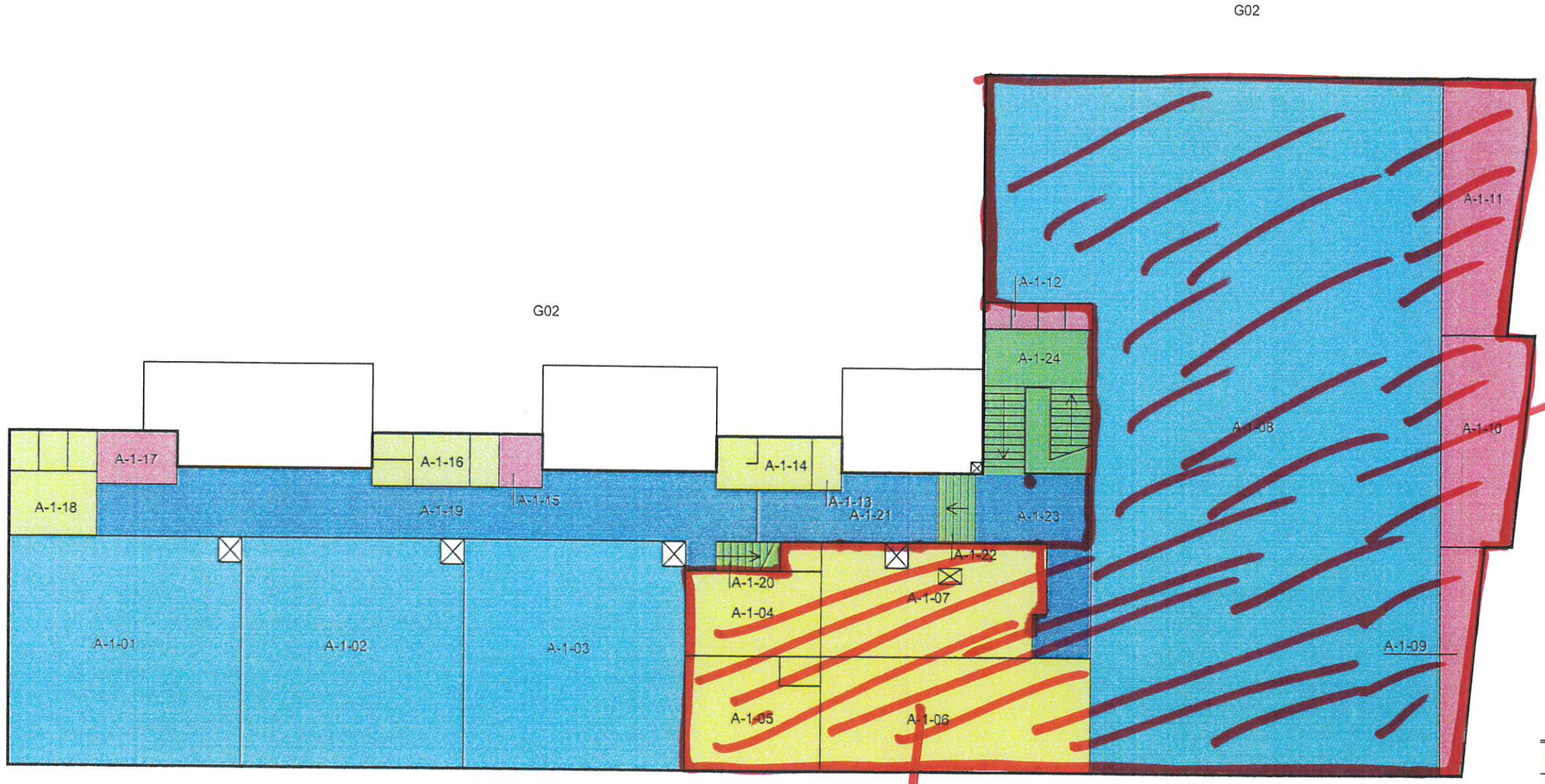
Agnietenstraat 227, begane grond

Werknummer:	Schaal:	Datum:	Gewijzigd: A:	B:	C:	D:	Tekeningnummer:
1P-001	N.v.t.	27-08-2012					1P-001-LIJN-0

Grontmij SBM

VESTIGING ALMELO HOFSTRAAT 79 / POSTBUS 665 7600 AR ALMELO T: 0546 - 85 19 19 F: 0546 - 85 07 18 E: INFO@SBM-GROEP.NL
VESTIGING ARNHEM VELPERWEG 87" 6824 HH ARNHEM T: 026 - 370 19 00 F: 026 - 370 19 02 E: INFO@SBM-GROEP.NL

Noordoost Postbus 125, 9750 AC Haren, T +31 50 533 44 55, F +31 534 96 11, E info@grontmij.nl

LEGENDA
A = Primaire ruimten
B1 = Secundaire ruimten
B2 = Sanitaire ruimten
B3 = Bergruimten
C = Ruimte hor. verkeer
D = Rijwielstalling
G = Ruimte vert. verkeer
F = Ruimte voor installaties

Agnietenstraat 227, eerste verdieping

Werknummer:	Schaal:	Datum:	Gewijzigd: A:	B:	C:	D:	Tekeningnummer:
1P-001	N.v.t.	27-08-2012					1P-001-LIJN-1

Grontmij SBM
VESTIGING ALMELO HOFSTRAAT 79 / POSTBUS 665 7600 AR ALMELO T: 0546 - 85 19 19 F: 0546 - 85 07 18 E: INFO@SBM-GROEP.NL
VESTIGING ARNHEM VELPERWEG 87 6824 HH ARNHEM T: 026 - 370 19 00 F: 026 - 370 19 02 E: INFO@SBM-GROEP.NL
Noordoost Postbus 125, 9750 AC Haren, T +31 50 533 44 55, F +31 534 96 11, E info@grontmij.nl

Bas van Loef

Onderwerp: Dringend verzoek reactie concept raadsbrief Gemeente Arnhem "ventilatie in scholen en MFC's tussenstand 23-11-20"

Bedankt voor je mail.

Ik kan kort aanvullen wat de stand van zaken is op de Parcivalschool. We hebben twee locaties: één in Arnhem Noord, aan de Brugstraat 6 en één in Zuid aan de Zwanebloemlaan 4. In beide gevallen gaat het om gebouwen die eind jaren ’50 gebouwd zijn, door de jaren heen wel enigszins gemoderniseerd, maar het moeten doen zonder luchtbehandelingssysteem. Het werkt in ons voordeel, want er is geen verouderd systeem met slechte filters, maar het houdt ook in, dat de luchtkwaliteit afhankelijk is van een aantal andere factoren.
Het aantal leerlingen per klas, de ligging van een lokaal (op het zuiden of aan de noordkant) en het aantal deuren en ramen dat opengezet kan worden is wisselend. We hebben in Zuid co2-metingen gedaan en daar kwam uit, dat met name in één lokaal de hoeveelheid zuurstof onvoldoende was. We hebben afgesproken, dat leerkrachten zoveel mogelijk werken met ramen en deuren open en wanneer dit lastig is, ervoor zorgen dat tijdens pauzes het lokaal gelucht wordt. Dat is behelpen, want dat betekent, dat we de verwarming aan hebben en deuren open. In principe moeten we met bovenstaande afspraken voldoen aan de meest basale kwaliteitsnormen. Het is geen duurzame oplossing, maar vooralsnog wel de beste. Het zal herkenbaar zijn. Is dit voldoende op de vraag?

Laat maar even horen,

Hartelijke groet,

Hannes van Soest

ICS ADVISEURS

Rapportage opname ventilatiesystemen in relatie tot COVID-19

GUIDO gelooft

Opdrachtgever
GSG Guido

Referentienummer
22000333

Datum
11 september 2020

Auteur(s)
Annet Strooper
Jeffrey Westerhuis

Onderdeel van **ICS Ruimteregiegroep BV**

Richtlijnen ventilatie RIVM

- Het RIVM adviseert om minimaal volgens het bouwbesluit (bestaand of nieuwbouw) te ventileren[1].
- De PO raad, VO raad en Ruimte-OK geven in een memo aan in het kader van het Bouwbesluit voor bestaande bouw te controleren op een minimale luchtverversingsgraad van 0,7dm3/s/m2 met een minimum van 7 dm3/sec voor bestaande bouw en een luchtverversingsgraad van 3,44 dm3/sec/persoon[2].
- Het RIVM raadt af systemen te gebruiken die lucht in een ruimte recirculeren zonder deze te verversen (waaronder airco's)
- Het RIVM is terughoudend in het afraden van het gebruik van systemen die lucht recirculeren tussen verschillende ruimtes.

Voor gymzalen geldt het advies[3]:

- Tijdens lessen continu ventileren volgens het Bouwbesluit
- Na gymlessen, tijdens pauzes en voor- en na schooltijd wordt 10 tot 15 minuten de lucht ververst door ramen en deuren tegen elkaar open te zetten
- De ruimte-inhoud van de gymzaal is gemiddeld binnen een uur geventileerd
- Verse lucht dient van buiten te komen
- Het ventilatiesysteem dient een geluidsniveau onder de 40 db(A) te hebben

Disclaimer: In dit rapport worden aanwezige ventilatiesystemen beoordeeld op basis van de ventilatierichtlijnen van het RIVM in relatie tot COVID-19 en huidige inzichten met betrekking tot dit onderwerp. Uitvoering van de in het rapport genoemde maatregelen biedt echter geen garantie dat COVID-19 niet wordt verspreid in het gebouw. Ontwikkelingen rond de verspreiding van COVID-19 volgen elkaar dusdanig snel op, dat bepaalde gegevens uit het rapport verouderd of niet (meer) correct kunnen zijn. Nieuwe onderzoeksresultaten in de toekomst over ventilatie in relatie tot COVID-19 kunnen leiden tot andere inzichten. Derhalve aanvaart ICS Adviseurs B.V. geen aansprakelijkheid voor het gebruik van de gegevens uit dit rapport. Voor de meest actuele informatie over het virus raden wij u aan om de website van het RIVM te raadplegen.

[1] https://lci.rivm.nl/ventilatie-en-covid-19

[2] https://www.poraad.nl/system/files/200813_coronavirus_en_het_gebruik_van_ventilatie_en_verwarming.pdf

[3] https://www.kvlo.nl/nieuws/berichten/richtlijnen-en-adviezen-opstart-scholen3a-ventilatie-gymzalen.html

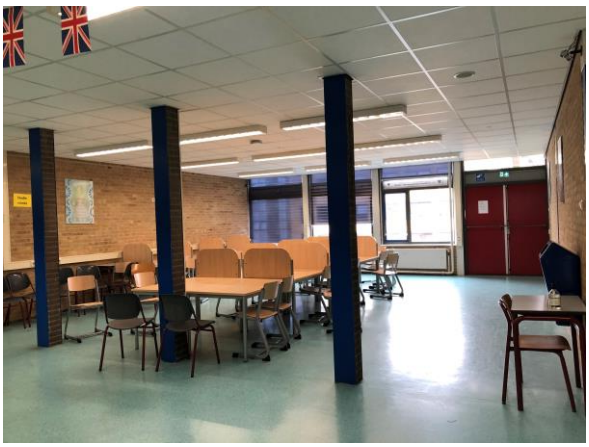
Locatie Paladijnenweg 251, 3813 DH Amersfoort

Analyse aanwezige ventilatie
In het schoolgebouw aan de Paladijnenweg 251 kan alleen natuurlijk geventileerd worden. In specifieke ruimtes zoals het techniekokaal voor specifieke apparatuur en de toiletruimtes is mechanische afzuiging aanwezig door middel van dak-ventilatoren.

Leslokaal

Leerplein

Beoordeling ventilatie en te nemen maatregelen

Beoordeling ventilatie in relatie tot richtlijnen RIVM
Bij locatie Paladijnenweg 251 kan in alle ruimtes voldoende worden geventileerd, zodat aan de richtlijnen van het RIVM kan worden voldaan. Om voldoende te ventileren, zijn hieronder een aantal maatregelen uitgelicht. Het advies per ruimte staat beschreven in de ruimtestaat.

Te nemen maatregelen ten aanzien van de ventilatie
- Zonneschermen, screens en gordijnen beperken de luchtstroom door de open ramen. We adviseren deze zoveel mogelijk omhoog en opzij te houden, zodat de aanvoer van verse lucht wordt verhoogd.
- Voor de specifieke ruimtes waar mechanische ventilatie is adviseren we de afzuigroosters en rozetten te reinigen.
- Advies is om de mechanische ventilatie te laten controleren door de installateur en waar nodig aan te passen zodat het werkt conform het installatieontwerp.
- Het RIVM adviseert om geen gebruik te maken van systemen met recirculatie. Om recirculatie van lucht te voorkomen wordt geadviseerd airco's niet te gebruiken.
- In de serverruimte kan de airco aan blijven, aangezien hier niet of nauwelijks mensen zullen zijn.
- Indien ventilatieroosters boven de ramen aanwezig zijn, zet deze zoveel mogelijk open.
- In lokaal 2.3 (CKV magazijn) is het advies de deuren altijd open te houden omdat hier geen te openen geveldelen zijn.
- Een ruimtestaat met een overzicht van de spuiventilatie is als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

Locatie Paladijnenweg 253, 3813 DH Amersfoort

Analyse aanwezige ventilatie
In het schoolgebouw aan de Paladijnenweg 253 wordt voor een groot deel natuurlijk geventileerd door middel van te openen geveldelen en ventilatieroosters. In sommige ruimtes is mechanische ventilatie aanwezig.

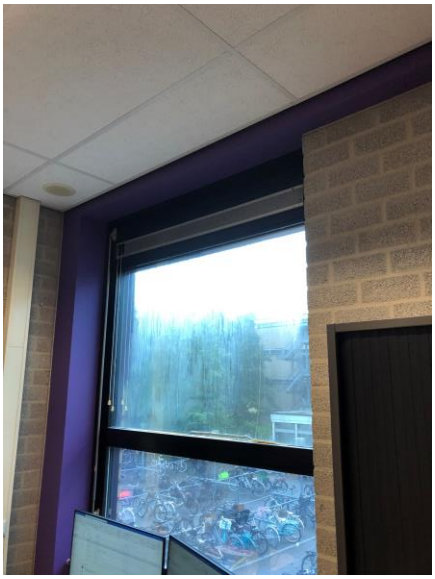

Onderwijslokaal

Trappenhuis

Beoordeling ventilatie en te nemen maatregelen

Beoordeling ventilatie in relatie tot richtlijnen RIVM
Bij locatie Paladijnenweg 253 kan in alle ruimtes voldoende worden geventileerd, zodat aan de richtlijnen van het RIVM kan worden voldaan. Om voldoende te ventileren, zijn hieronder een aantal maatregelen uitgelicht. Het advies per ruimte staat beschreven in de ruimtestaat.

Te nemen maatregelen ten aanzien van de ventilatie
- Voor alle ruimtes waar mechanische ventilatie is adviseren we de afzuigroosters en rozetten te reinigen.
- Advies is om de mechanische ventilatie te laten controleren door de installateur en waar nodig aan te passen zodat het werkt conform het installatieontwerp.
- Zonneschermen, screens en gordijnen beperken de luchtstroom door de open ramen. We adviseren deze zoveel mogelijk omhoog en opzij te houden, zodat de aanvoer van verse lucht wordt verhoogd.
- Het RIVM adviseert om geen gebruik te maken van systemen met recirculatie. Om recirculatie van lucht te voorkomen wordt geadviseerd airco's niet te gebruiken.
- In de serverruimte kan de airco aan blijven, aangezien hier niet of nauwelijks mensen zullen zijn.
- Zet ventilatieroosters boven de ramen zoveel mogelijk open.
- In de kantoorruimtes/docentenwerkkamers zoals hieronder weergegeven, waar geen te openen geveldelen zijn, is het advies de deur altijd open te houden.
- Een ruimtestaat met een overzicht van de spuiventilatie is als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

Kantoorruimte

Locatie Arnhemseweg 65, 3817 CB Amersfoort

Analyse aanwezig ventilatie
In het schoolgebouw aan de Arnhemseweg 65 kan alleen natuurlijk geventileerd worden door te openen geveldelen en ventilatieroosters. De serverruimte wordt middels een airco geventileerd.

Leslokaal

Airco t.b.v. serverruimte

Beoordeling ventilatie en te nemen maatregelen

Beoordeling installatie in relatie tot richtlijnen RIVM
Bij locatie Arnhemseweg 65 kan in alle ruimtes voldoende worden geventileerd, zodat aan de richtlijnen van het RIVM kan worden voldaan. Om voldoende te ventileren, zijn hieronder een aantal maatregelen uitgelicht. Het advies per type lokaal staat beschreven in de ruimtestaat.

Te nemen maatregelen ten aanzien van de ventilatie
- Zonneschermen, screens en gordijnen beperken de luchtstroom door de open ramen. We adviseren deze zoveel mogelijk omhoog en opzij te houden, zodat de aanvoer van verse lucht wordt verhoogd.
- Het RIVM adviseert om geen gebruik te maken van systemen met recirculatie. Om recirculatie van lucht te voorkomen wordt geadviseerd airco's niet te gebruiken.
- In de serverruimte kan de airco aan blijven, aangezien hier niet of nauwelijks mensen zullen zijn.
- Indien ventilatieroosters boven de ramen aanwezig zijn, zet deze zoveel mogelijk open.
- Voor lokaal type C (0.08), type H (0.03) en type L (0.17) adviseren wij de deur tijdens gebruik van de ruimte open te houden voor voldoende ventilatie.
- Een ruimtestaat met een overzicht van de spuiventilatie is als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

Locatie Grensweg 2, 6823 JH Arnhem

Het schoolgebouw aan de Grensweg is gebouwd in 1957.

Analyse aanwezige ventilatie
In het gebouw kan alleen natuurlijk geventileerd worden. De techniekokalen in de kelder zijn voorzien van een ventilator. In één van de techniekokalen is daar sprake van een natuurlijke toevoer van lucht en een mechanische afzuiging, het andere techniekokaal heeft geen natuurlijke toevoer van lucht.

Standaardlokaal

Techniekokaal

Beoordeling ventilatie en te nemen maatregelen

Beoordeling installatie in relatie tot richtlijnen RIVM
Bij GSG Guido locatie Arnhem wordt niet in alle ruimtes voldoende geventileerd. Aan de richtlijnen van het RIVM wordt voldaan als de volgende maatregelen worden opgevolgd.

Te nemen maatregelen ten aanzien van de ventilatie
- Voor de techniekokalen in het gebouw waar mechanische ventilatie is adviseren we de afzuigroosters te reinigen.
- De mechanische ventilatie (techniek lokalen) stonden bij het bezoek aan de locatie niet aan. Advies is deze beide ventilatoren permanent aan te zetten.
- Zonneschermen, screens en gordijnen beperken de luchtstroom door de open ramen. We adviseren deze zoveel mogelijk omhoog en opzij te houden, zodat de aanvoer van verse lucht wordt verhoogd.
- Het RIVM adviseert om geen gebruik te maken van systemen met recirculatie. Om recirculatie van lucht te voorkomen wordt geadviseerd airco's niet te gebruiken.
- In de serverruimte kan de airco aan blijven, aangezien hier niet of nauwelijks mensen zullen zijn.
- Een standaard leslokaal (lokaal 09) heeft 3 kiepramen boven en 3 draairamen onder. De bezetting van dit lokaal is 27 leerlingen plus een docent. In deze lokalen adviseren wij voor voldoende ventilatie de 2 kiepramen boven en 1 draairaam onder 30 graden te openen. De deur kan dan dicht blijven.
- De flexplekken voor docenten zijn qua te openen geveldelen gelijk aan een standaardlokaal en daar kan voldoende worden geventileerd.
- De techniekokalen (lokaal 12 en lokaal 13) in de kelder zijn voorzien van een ventilator. Afzuiging alleen is daar niet voldoende. Lokaal 12 heeft geen te openen ramen in de gevel, het advies daar is om aanvullend 1 van de 2 de nooddeuren te openen. We adviseren voor lokaal 13 om voor extra ventilatie de ramen te openen (en de raamuitzetter te vervangen).
- De aula heeft in 1 gevel 4 kiepramen boven en 1 kiepraam onder. Het advies hier is om in de tegenoverliggende gevel 2 kiepramen onder open te maken en de overige ramen weer bedienbaar te maken.
- Een ruimtestaat met een overzicht van de spuiventilatie is als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

Algemene tips

Tips ventilatie in relatie tot COVID-19

- Laat het ventilatiesysteem voor aanvang en na afloop van bijeenkomsten in een ruimte doorlopen.
- Ventileer op maximale stand in een ruimte tijdens bijeenkomsten.
- Maak geen gebruik van systemen die lucht recirculeren, waaronder airco's en zwenkventilatoren. Pas eventueel een hitteprotocol hierop aan.
- Maak geen gebruik van ruimten zonder ventilatie.
- Houdt zonneschermen omhoog terwijl ramen open staan, om de aanvoer van verse lucht te verhogen.
- Lucht elk uur door gedurende 10 tot 15 minuten ramen en deuren tegen elkaar open te zetten. Ook tijdens pauzes en na samenkomsten van meerdere mensen, zoals bijvoorbeeld een vergadering, is het belangrijk om te luchten.
- Houd wanneer het weer het toe laat ramen open gedurende bijeenkomsten.
- Zingen of hard praten veroorzaken extra aerosolen en worden (bij voorkeur) vermeden.
- Bij gebrek aan voldoende ventilatie worden kleinere klassen aangeraden.
- Wanneer de waarde van een CO2-meter in het lokaal boven de 1200 ppm uitkomt wordt geadviseerd ramen en deuren te openen.
- Indien de repro ruimte uitgerust is met airconditioning om luchtvochtigheid te beheersen, moet de afweging worden gemaakt of gebruik van de ruimte voldoende veilig is bij werkende airconditioning. Dit wegens het advies van het RIVM om airconditioners uit te zetten in verband met recirculatie van de lucht.

Aan: Kimberley de Rover (COG)

Van: Marcel van der Ven (Alliantis)

Kopie: Miranda van der Haar (COG)

Betreft: Resultaten CO2-metingen voor Landelijk Coördinatieteam Ventilatie op Scholen

Datum: 2 oktober 2020 – versie 1.1

Deze notitie betreft de vier onderwijsgebouwen van COG voor voortgezet onderwijs.
Voor voortgezet onderwijs geldt de 1,5m-regel niet voor leerlingen onderling. Evenmin geldt het maximum van 30 personen in een ruimte zoals dat 29 september jl. weer is ingesteld.
Om de kans op besmetting met het COVID-virus te verkleinen, dient er voldoende luchtverversing in gebouwen plaats te vinden. De overheid geeft op dit punt de volgende adviezen:

- *Ventileer in ieder geval volgens de eisen van het Bouwbesluit die van toepassing zijn op het gebouw. Met ventileren wordt zowel het afvoeren van vuile lucht als het aanvoeren van verse buitenlucht bedoeld.*
- *Lucht regelmatig 10 tot 15 minuten door bijvoorbeeld ramen en deuren tegen elkaar open te zetten. Doe dit in ieder geval tijdens de pauzes en voor, tussen en na schooltijd.*
- *Vermijd luchtstromen van persoon naar persoon door (zwenk)ventilatoren of systemen waarmee recirculatie plaatsvindt binnen één ruimte waar meerdere personen verblijven. Denk bijvoorbeeld aan aula's, klaslokalen of kantines.*
- *Ga na of ruimtes die voor bepaalde activiteiten worden gebruikt, hiervoor ook oorspronkelijk bedoeld waren en de hoeveelheid luchtverversing hierop is afgestemd.*

Met uitzondering van het eerste punt heeft de afdeling Facilitair & Huisvesting van COG deze adviezen al voor aanvang van het schooljaar 2020/2021 opgevolgd. De toetsing aan het Bouwbesluit heeft afgelopen weken plaatsgevonden en maakt onderdeel uit van de opdracht die door het Landelijk Coördinatieteam Ventilatie op Scholen (LCVS) richting schoolbesturen is gegeven. Deze opdracht houdt in dat de scholen uiterlijk 1 oktober het volgende moeten doen:

1. *Onder verantwoordelijkheid van het schoolbestuur een check hebben gedaan om te onderzoeken of de gebouwen voldoen aan de eisen;*
2. *Als hun gebouwen niet aan de eisen voldoen, contact hebben opgenomen met de lokale GGD.*
3. *Onderwijspersoneel en leerlingen informeren over de staat van de ventilatie in de gebouwen.*

Wij informeren u hierbij over de gebouwen waar niet wordt voldaan aan het Bouwbesluit dat op die gebouwen van toepassing is (actie 1 en 2). Naar aanleiding van deze constateringen zijn reeds verbeteracties in gang gezet. Personeel, leerlingen en hun ouders zijn geïnformeerd (actie 3).

De situatie op de scholen voor voortgezet onderwijs van COG

In de afgelopen weken zijn per onderwijsgebouw tenminste twee CO2-metingen verricht in lokalen waarvan de luchtverversing als kritiek wordt aangemerkt. Hiermee is per gebouw de *worst case* in beeld gebracht. De luchtverversing van Leerpark Presikhaaf in Arnhem en Het Perron in Veenendaal voldoen aan de norm die het Bouwbesluit stelt. De conclusies voor de gebouwen waar de resultaten niet binnen de norm vallen, zijn als volgt:

Thomas a Kempis (1962/2004/2008/2018), Arnhem

Het gebouw bestaat ventilatietechnisch uit drie delen. Het hoofdgebouw (1962/2004) en het noodgebouw uit 2018 hebben luchtafzuiging respectievelijk luchtaanzuiging, de aula een mechanisch ventilatiesysteem en het noodgebouw uit 2008 heeft natuurlijke ventilatie.
Het hoofdgebouw en de aula moeten voldoen aan het in het Bouwbesluit 2012 vastgelegde 'rechtens verkregen niveau'. Dit niveau betreft het Bouwbesluit 2003, ofwel een maximale CO2-concentratie van 1.200 ppm. De metingen in het hoofdgebouw wijzen uit dat de CO2-concentratie tot boven de 1.400 ppm stijgt. Het hoofgebouw voldoet dus niet aan het Bouwbesluit 2003. Vastgesteld is dat nu niet het maximale uit de afzuiginstallaties van het gebouw valt te halen. Maatregelen zijn in gang gezet waarvan het de verwachting is dat die er toe leiden dat de CO2-concentratie onder de 1.200 ppm zal blijven. Het voornemen is de maatregelen in week 43 af te ronden. Tot die tijd is een verscherpt protocol van kracht die de luchtstroom door het gebouw moet verbeteren. De CO2-concentraties worden in kritieke lokalen gemonitord.
Het noodgebouw uit 2018 moet voldoen aan het Bouwbesluit 2012, ofwel aan 950 ppm. De CO2-concentraties blijken op te lopen tot waarden tussen de 1.200 en 1.800 ppm. Week 41 wordt een proef uitgevoerd met een aanpassing van de luchtinblaas. Zolang de luchtinblaas nog niet afdoende presteert, dienen tijdens het gebruik en tenminste 15 minuten er na de ramen van een lokaal op ventilatiestand te staan, de toegangsdeur tot het lokaal open te blijven en tegenoverliggende ramen in het gebouw eveneens op ventilatiestand te staan.
Het noodgebouw uit 2008 moet voldoen aan het Bouwbesluit 2003, ofwel aan 1.200 ppm. Dit maximum is niet zeker te stellen omdat het gebouw afhankelijk is van de winddruk op de gevel. Dit gebouw wordt in week 43 voorzien van een CO2-gestuurd ventilatiesysteem met warmteterugwinning. Tot die tijd dienen tijdens het gebruik en tenminste 15 minuten er na de ramen, de toegangsdeur en de vluchtdeur naar buiten op ventilatiestand te staan.

Titus Brandsma (2001), Velp

Het gebouw heeft een mechanische afzuiging die op de tweede verdieping is opgewaardeerd om te voldoen aan Frisse Scholen klasse B (maximaal 950 ppm CO2).
Het gebouw als geheel hoort te voldoen aan het in het Bouwbesluit 2012 vastgelegde 'rechtens verkregen niveau'. Dit niveau betreft het Bouwbesluit 1992 (revisie 1995), ofwel 1.200 ppm.
De metingen wijzen uit dat de CO2-concentraties op de tweede verdieping soms wel de 950 ppm overschrijden maar niet de 1.200 ppm. Op de begane grond en op de eerste verdieping komen de waarden net boven de 1.200 ppm. Daarmee voldoen begane grond en eerste verdieping net niet aan het 'rechtens verkregen niveau'. In week 41 worden nieuwe metingen uitgevoerd met als doel het gebouw daarna zodanig luchtzijdig in te kunnen regelen dat de luchtverversing beter op basis van de bezetting wordt verdeeld. Dit inregelen wordt voor week 43 ingepland.

Bas van Loef

Onderwerp: Uw antwoorden op de Inventarisatie Ventilatie op Scholen

Centraal Bureau Quadraam (CBQ)
Saturnus 5, 6922 LX Duiven | Postbus 7, 6920 AA Duiven
Algemeen 026 320 8800 | 06 285 65 929 | www.quadraam.nl
Aanwezig: **ma, di, do en vr**

Hoeveel schoolgebouwen heeft het schoolbestuur in gebruik per onderwijssoort?

BO	
SBO	
SO	
VSO	
PrO	2
VBO	2
VMBO-t	2
HAVO	
VWO	1
Gecombineerd	11
Totaal	18

Welke schoolgebouwen heeft het schoolbestuur in gebruik?

	BRIN-vestigingsnummer:	Adres:	Plaatsnaam:	Bouwjaar:
PrO	12NW00	Leidenweg 60	Arnhem	2008
PrO	08PS00	Hoge Witteveld 2	Didam	2006
VBO	16SK05	Stationspoort 36	Zevenaar	2014
VBO	20TZ07	Groningensingel 1235	Arnhem	1984
VMBO-t	03RR04	Eltensestraat 8	Duiven	1992
VMBO-t	16SK07	Zonegge 07-09	Zevenaar	1980
VWO	20RM00	Thorbeckestraat 17	Arnhem	1957
havo vwo	25GL00	Bernhardlaan 49	Arnhem	1965
havo vwo	03RR00	Saturnus 1	Duiven	2004
vbo vmbo t	20TZ04	Auditorium 6	Elst	2004
havo vwo	20TZ11	Auditorium 3	Elst	2011

vmbo-t havo	25GL06	Utrechtseweg 174	Arnhem	1924
havo vwo	16SK00	Heerenm�ten 6	Zevenaar	1980
havo vwo	20TZ00	Metamorfosenallee 75	Arnhem	2020
vmbo-t havo	16SK01	Dijksestraat 12	Didam	1997
vmbo-t havo vwo	05FF00	Olympus 11	Arnhem	1967
vmbo'-t havo vwo	20TZ12	Parnassusstraat 20	Arnhem	2017
vmbo't vbo	25GL04	Thomas a Kempislaan 82	Arnhem	2007

Is het schoolbestuur juridisch eigenaar van het schoolgebouw?

12NW00	ja
08PS00	ja
16SK05	ja
20TZ07	ja
03RR04	ja
16SK07	ja
20RM00	ja
25GL00	ja
03RR00	nee, dat is: 'Stichting Quadraam'
20TZ04	ja
20TZ11	ja
25GL06	ja
16SK00	ja
20TZ00	nee, dat is: 'stichting Quadraam'
16SK01	ja
05FF00	ja
20TZ12	ja
25GL04	ja

Is bekend of het schoolgebouw aan de eisen voor bestaande bouw of aan nieuwbouw moet voldoen?

12NW00	Ja, bestaande bouw
08PS00	Ja, bestaande bouw
16SK05	Ja, nieuwbouw
20TZ07	Ja, bestaande bouw
03RR04	Ja, bestaande bouw
16SK07	Ja, bestaande bouw
20RM00	Ja, bestaande bouw
25GL00	Ja, bestaande bouw
03RR00	Ja, bestaande bouw
20TZ04	Ja, bestaande bouw

20TZ11	Ja, bestaande bouw
25GL06	Ja, bestaande bouw
16SK00	Ja, bestaande bouw
20TZ00	Ja, nieuwbouw
16SK01	Ja, bestaande bouw
05FF00	Ja, bestaande bouw
20TZ12	Ja, nieuwbouw
25GL04	Ja, bestaande bouw

Welke ventilatie-installatie heeft uw gebouw?

12NW00	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
08PS00	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
16SK05	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
20TZ07	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
03RR04	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
16SK07	Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters
20RM00	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
25GL00	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
03RR00	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
20TZ04	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
20TZ11	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
25GL06	Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
16SK00	Natuurlijke ventilatie Mechanische ventilatie
20TZ00	Mechanische ventilatie

16SK01	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters
05FF00	Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie
20TZ12	Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Mechanische ventilatie
25GL04	Natuurlijke ventilatie Combinatie: systeem met actieve aanvoer van verse lucht en natuurlijke afvoer van vervuilde lucht via roosters Combinatie: systeem met actieve afvoer van vervuilde lucht en natuurlijke aanvoer van verse lucht via roosters Mechanische ventilatie

Heeft er in het schoolgebouw per ventilatiesysteem een onderzoek plaatsgevonden naar de kwaliteit van de binnenlucht op basis van de capaciteit voor luchtverversing, een permanente CO_2-meting, of de indicatieve meetmethode? Voldoet het schoolgebouw aan de normen die voortkomen uit het Bouwbesluit en aanvullende richtlijnen?

12NW00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
08PS00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
16SK05	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20TZ07	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
03RR04	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
16SK07	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20RM00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
25GL00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
03RR00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20TZ04	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20TZ11	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
25GL06	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
16SK00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20TZ00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
16SK01	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
05FF00	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
20TZ12	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'
25GL04	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: '10/8/2020'

U gaf aan dat minstens een schoolgebouw niet voldoet aan de gestelde grenswaarden, of dat u dit voor minstens een gebouw nog niet in beeld heeft. Heeft het schoolbestuur voor dit gebouw (of deze gebouwen) de overige maatregelen getroffen zoals geadviseerd door het RIVM in de LCI-Richtlijn ventilatie en COVID-19?

Ja, het personeel is op de hoogte, lucht regelmatig en luchtstromen van persoon naar persoon worden vermeden.

Stroken de ventilatiemaatregelen die genomen moeten worden met de langetermijnplanning en langetermijndoelen, zoals vastgelegd in het gemeentelijk Integraal HuisvestingsPlan?

12NW00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
08PS00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
16SK05	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20TZ07	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
03RR04	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan

16SK07	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20RM00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
25GL00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
03RR00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20TZ04	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20TZ11	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
25GL06	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
16SK00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20TZ00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
16SK01	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
05FF00	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
20TZ12	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan
25GL04	Niet van toepassing, er is nog geen gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan

Indien u verder vragen of opmerkingen heeft, kunt u die hieronder omschrijven:
Er zijn bij gemeenten wel huisvestingsverordeningen, maar geen actuele IHP's waarbij ventilatie is opgenomen.

Kenmerken Schoolbestuur:

Naam schoolbestuur	Stichting Quadraam
Nummer bevoegd gezag	13554
Naam contactpersoon	Roger Klinkers
Functie contactpersoon	Senior Adviseur
Telefoonnummer contactpersoon	0641226529
E-mailadres contactpersoon	r.klinkers@quadraam.nl
Type onderwijs	VO

LCVS

1. Hoeveel schoolgebouwen heeft het schoolbestuur in totaal met	
bo	
sbo	4
so	so
vso	vb
vso	
vso	
meerv	
mavo	
havo	
gymnasium	2

2. Om welke combinatie(s) van onderwijssectoren gaat het?
bo+sbo, bo+sbo, vso, vso

Selecteer hieronder uw bevoegd gezag door op het vinkje te klikken en te filteren op uw nummer. Vul vervolgens de kolommen naast de schoolvestigingen in

Bevoegd Gezag-nummer	Brin-nummer	Vestigingsnummer	Vestigingsnaam	Straatnaam	Huisnummer	Postcode	plaatsnaam	Bouwjaar gebouw	4. Is het schoolbestuur juridisch eigenaar van het schoolgebouw?	(Indien bij vraag 4 nee wordt ingevuld, vul dan hier in wie de eigenaar is)	5. Is er sprake van een gecombineerde gebruiksfunctie met kinderopvang?	6. Is bekend of het schoolgebouw aan de eisen voor bestaande bouw of aan nieuwbouw moet voldoen?	7. Welk ventilatiesysteem heeft uw gebouw?	8. Heeft er in het schoolgebouw per ventilatiesysteem een onderzoek plaatsgevonden naar de bevalligheid van de binnenlucht op basis van de capaciteit voor luchtverversing, een percentuele CO2-norm, of de indicatieve meetmethode?	Indien bij vraag 8 nee is ingevuld, vul dan hier de datum of reden in.	9. Heeft u aangegeven dat het schoolgebouw op basis van de meting niet voldoet aan het Bouwbesluit en aanvullende richtlijnen, vul deze vraag dan in. Door middel van welke maatregelen heeft het onderzoek naar de kwaliteit van de binnenlucht plaatsgevonden	Indien bij vraag 9 overig is ingevuld, vul dan hier de gebruikte methode in.	10. Welke waarde bevatte het onderzoek naar de bevalligheid van de binnenlucht op?	Vul hier in welke eenheid bij vraag 10 is gehanteerd.	11. Heeft het schoolbestuur voor dit gebouw (of deze gebouwen) de overige maatregelen getroffen zoals beschreven door het RIVM in de LCI-Richtlijn ventilatie en COVID-19?	Indien bij vraag 11 nee is ingevuld, vul dan hier de redes in	12. Straken de ventilatiemaatregelen die genomen moeten worden voor de langetermijnplanning en langetermijnplanning en langetermijnbeleid, zoals vastgelegd in het gemeentelijk integraal huisvestingsPlan?	Indien bij vraag 12 nee, want is ingevuld, kunt u hier een toelichting geven.	13. Indien u verder vragen of opmerkingen heeft, kunt u die hieronder omschrijven:	Naam schoolbestuur	Type onderwijs
49601	01JH	01JH02	De Brouwerij	Kabelbergenweg	74	1019 AM	AMMERDA	1936	ja			Ja, in een aparte ruimte	Ja, bestaande bouw	Natuurlijke ventilatie	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: (vul de datum in de kolom hiernaast in:)	1-11-2020								Nee, want:			De Onderwijsspecialisten	02
49601	23GK	23GK00	Kriest College	Bethanienstraat	230	1824 TJ	AMMERDA	1970	ja		Nee	Ja, nieuwbouw	Mechanische ventilatie	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: (vul de datum in de kolom hiernaast in:)	Gebouw wordt momenteel grootschalig gerenoveerd, ventilatiegegevens worden opgevraagd.								Ja, het ligt in elkaars verlengstuk			De Onderwijsspecialisten	02
49601	01JE	01JE00	De Ommeswaai	Bethanienstraat	244	1824 TJ	AMMERDA	2020	ja		Nee	Ja, nieuwbouw	Mechanische ventilatie	Ja, het onderzoek is uitgevoerd en de capaciteit voor de luchtverversing voldoet, of de CO2-concentratie blijft onder de [illegible]					Zie gegevens in GBS	Zie gegevens in GBS			Ja, het ligt in elkaars verlengstuk	gebouw dateert van mei 2020.	Nieuwbouw opgeleverd in 2020 volgens Triae cluster klasse B	De Onderwijsspecialisten	02
49601	23HY	23HY00	Lichtenbeek (SO - MG)	Rekenseweg	6	1824 YC	AMMERDA	1962	ja		Ja, (soms) in dezelfde ruimte.	Ja, bestaande bouw	Natuurlijke ventilatie	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: (vul de datum in de kolom hiernaast in:)	1-10-2020								Geen zicht op	Het gebouw staat stil bij de gemeente op de planning voor desgelijke acties.		De Onderwijsspecialisten	02
49601	03MA	03MA00	Het Prisma (VSO-MG)	Verjonssedijweg	3-5	1851 GG	AMMERDA	1962	ja		Nee	Ja, bestaande bouw	Natuurlijke ventilatie	Nee, het onderzoek wordt voor de volgende datum uitgevoerd: (vul de datum in de kolom hiernaast in:)	1-11-2020				220 meters zijn berekend, worden mechs oktober 2020 gelevert				Ja, het ligt in elkaars verlengstuk	In afwachting van nieuwbouw, in gebruik te nemen in 2022.	Nieuwbouw gepland 2021/2022	De Onderwijsspecialisten	02
49601	14PG	14PG00	Markthalet	Middachtenstegert	12	4825 HH	AMMERDA	1963	ja		Nee	Ja, nieuwbouw	Mechanische ventilatie	Ja, het onderzoek is uitgevoerd en de capaciteit voor de luchtverversing voldoet, of de CO2-concentratie blijft onder de [illegible]					Zie gegevens in GBS	Zie gegevens in GBS			Ja, het ligt in elkaars verlengstuk	Aanpassing zojuist opgeleverd.	Grootschalige renovatie opgeleverd in 2020 volgens Triae schalen klasse B	De Onderwijsspecialisten	02
49601	00TQ	00TQ00	Scholengemeenschap Markthalet VBO LWOO	Middachtenstegert	12	4825 HH	AMMERDA	1963	ja		Nee	Ja, nieuwbouw	Mechanische ventilatie	Ja, het onderzoek is uitgevoerd en de capaciteit voor de luchtverversing voldoet, of de CO2-concentratie blijft onder de [illegible]					Zie gegevens in GBS	Zie gegevens in GBS			Ja, het ligt in elkaars verlengstuk	Aanpassing zojuist opgeleverd.	Grootschalige renovatie opgeleverd in 2020 volgens Triae schalen klasse B	De Onderwijsspecialisten	02

Toezeggingen

Informatie

ID	934
Titel	Binnenklimaat scholen
Datum	2-6-2021
Agendapunt	**Politieke Avond 2021** (6.LF.20.30 uur - 22.00 uur: Perspectiefnota 2022-2025 / Turap-1 2021 / Jaarstukken 2020 - Portefeuille: wethouder Roelofs) woensdag 2 juni 18:45 tot 23:15 Stadhuis
Toezegging	De wethouder zegt toe om voor de raad de laatste stand van zaken in beeld te brengen ten aanzien van de uitvoering van de moties "Een beter binnenklimaat voor alle scholen" (16M73) en "Gezonde scholen" (20M189g) en als gevolg van het overleg dat binnen twee weken plaatsvindt met de PO scholen zo mogelijk voor het zomerreces met een plan van aanpak te komen.
Portefeuillehouder	Bob Roelofs
Deadline	
Stand van zaken	
Datum afdoening	
Bijlage(s)	

AANGENOMEN

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	11 november 2020
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Mattijs Loor - D66 Steffenie Pape - VVD Klaartje van Dillen - CDA Talip Aydemir - Denk Verenigd Arnhem Tulay Gemici - GroenLinks Giovanni Visser - PvdA Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Duidelijkheid voor het onderwijs
Nummer Zaaknummer	**20M252** 504479

Omdat we weten dat:

- De gemeenteraad al eerder heeft aangegeven gezonde scholen belangrijk te vinden;
- Een groot deel van de Arnhemse scholen niet voldoet aan de richtlijnen voor goede ventilatie;
- Het ontbreken van goede ventilatie het risico op het verspreiden van het coronavirus vergroot;
- Het ministerie van onderwijs 360 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld om dit te verbeteren;
- Er nog steeds onduidelijkheid is over de bekostiging van de keuze bijna energie neutraal te bouwen (BENG) in het onderwijs.

Omdat we vinden dat:

- De gemeente een verantwoordelijkheid heeft om te zorgen dat nieuwbouwprojecten voor onderwijs voldoen aan de geldende wet- en regelgeving en een gezonde schoolomgeving moet bieden;
- Deze verantwoordelijkheid ook deels geldt voor bestaande gebouwen, terwijl bij onderhoud de verantwoordelijkheid in eerste instantie bij schoolbesturen ligt;
- De raadsbrief van 13-10-2020 te weinig urgentie laat zien als het gaat om het oplossen van ventilatieproblemen in combinatie met het coronavirus;
- Goede, gezonde onderwijshuisvesting een belangrijke voorwaarde is voor goed onderwijs en de gezondheid van leerlingen en personeel;
- Verdere vertraging van de plannen voor vernieuwing van onderwijshuisvesting daarom ongewenst is.

AANGENOMEN

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Samen met schoolbesturen en met inachtneming van bovenstaande, er zorg voor te dragen dat Arnhemse scholen voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder de BENG-normen, en een gezonde onderwijsomgeving bieden, ook in relatie tot COVID-19;
2. Voor 1 december met een overzicht te komen wat nodig is om de huidige schoolgebouwen aan te passen m.b.t. COVID-19, inclusief een financieel beeld waarin duidelijk wordt welke lasten terecht komen bij onderwijs, rijk en gemeente;
3. Ook voor de ambitie om BENG te bouwen met een financieel beeld te komen waar welke lasten terecht komen;
4. Hierbij rekening te houden met de wens van de raad om vernieuwing van onderwijshuisvesting niet verder te vertragen.

Mattijs Loor - D66
Steffenie Pape - VVD
Klaartje van Dillen - CDA
Talip Aydemir - Denk Verenigd Arnhem
Tulay Gemici - GroenLinks
Giovanni Visser - PvdA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

VOOR	34	*"Duidelijkheid voor het onderwijs" (20M252)*
TEGEN	3	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
Van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
Van Ommen		
Van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
De Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
Manders		
Van der Laak		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
De Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid
Verheij

Totaal	37

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	2 september 2020
Bij de bespreking van	Perspectiefnota 2021-2024 / Arnhemse herstelagenda Coronacrisis
Motie van	Mattijs Loor - D66 Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Titel van de motie	Gezonde scholen
Nummer Zaaknummer	**20M189g** 487605

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 2 september een besluit te nemen over het nemen van maatregelen indien blijkt dat de ventilatie op Arnhemse scholen een risico op de verspreiding van het coronavirus met zich meebrengt.

De aanleiding is dat op dit moment nog geen volledige duidelijkheid is over de mogelijke risico's, en dat met de naderende winter open ramen geen oplossing meer zijn om te voorzien in voldoende ventilatie. Door dit voorstel aan te nemen wordt het College gevraagd direct met een voorstel met maatregelen te komen als blijkt dat dat nodig is.

We weten dat (constateringen):

- Ventilatiesystemen, of het ontbreken daarvan, op scholen mogelijk een risico op verspreiding van het coronavirus met zich meebrengen. Dit hangt sterk af van het type ventilatiesysteem en de wijze waarop het wordt gebruikt.[1]
- Er nog geen inventarisatie bekend is van de situatie op Arnhemse scholen.[2]
- Voortschrijdend inzicht over de rol van ventilatiesystemen bij de verspreiding van het coronavirus niet uit te sluiten is.

We vinden dat (overwegingen):

- De luchtkwaliteit op scholen goed moet zijn en geen risico's op de verspreiding van het Coronavirus met zich mee mag brengen.
- Het opnieuw sluiten van scholen zo veel mogelijk voorkomen moet worden. Als door onvoldoende goede ventilatie in de herfst of winter sluiting van schoolgebouwen dreigt, moet het College direct maatregelen nemen.

---

[1] Zie onder andere https://www.nrc.nl/nieuws/2020/08/28/waart-het-virus-rond-boven-het-systeemplafond-a4010094.

[2] SP en D66 stelden eerder schriftelijke vragen aan het College van B&W. Uit de beantwoording van de vragen van de SP blijkt dat de gemeente op dit moment geen volledig beeld heeft van de ventilatieinstallaties in de verschillende gebouwen. De vragen van D66 zijn nog niet beantwoord.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het College om: 1. De raad een overzicht te doen toekomen van de constateringen uit de controles van de ventilatiesystemen door de schoolbesturen en de gemeente[3], en hierbij de knelpunten aan te geven die nu aan de orde zijn of aan de orde kunnen zijn wanneer in het najaar of de winter de ramen niet meer geopend kunnen blijven; 2. Dit overzicht te actualiseren indien uit voortschrijdend inzicht blijkt dat nadere maatregelen gewenst zijn; 3. Zodra blijkt dat investeringen in schoolgebouwen nodig zijn om verspreiding van het coronavirus via de ventilatiesystemen te voorkomen, in samenwerking met de verantwoordelijke schoolbesturen direct maatregelen te nemen om (tijdelijke) aanpassingen te doen; 4. Indien de reguliere budgetten hiervoor ontoereikend zijn, direct met een voorstel naar de raad te komen om hiervoor middelen vrij te maken, waarbij dit ten koste mag gaan van de investeringsruimte uit de Herstelagenda.
Mattijs Loor - D66 Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem

AANGENOMEN

[3] Uit de beantwoording van schriftelijke vragen blijkt dat de gemeente de installaties van de MFC's heeft laten controleren. Het ministerie (zie brief bij beantwoording schriftelijke vragen) heeft schoolbesturen opgeroepen de eigen schoolgebouwen te controleren.

Voor 33

Tegen 3

Motie "Gezonde scholen" (20M189g)

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 36

16 M73

D66 | Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem | SP | ChristenUnie

Motie: Een beter binnenklimaat voor alle scholen

De raad van de Gemeente Arnhem, in vergadering bijeen op 27 juni 2016, bij het agendapunt "Moties vreemd aan de agenda";

Constaterende dat:

- Veel schoolgebouwen een onvoldoende binnenklimaat hebben.
- Het Arnhemse coalitieakkoord inzet op een goed binnenklimaat voor alle scholen.
- Het college in antwoord op mondelinge vragen heeft aangegeven niet verder te willen gaan dan klasse C uit het programma Frisse Scholen.

Overwegende dat:

- Uit onderzoek blijkt dat het binnenklimaat van invloed is op de leerprestaties van kinderen en het ziekteverzuim van onderwijzend personeel.
- Klasse C niet toereikend is om te voldoen aan de binnenklimaat-eisen van het Bouwbesluit.

Draagt het college op:

- Voor alle schoolgebouwen samen met de onderwijsbesturen te streven naar een binnenklimaat dat voldoet aan de eisen conform klasse B voor het binnenklimaat zoals gesteld in het Programma Frisse Scholen 2015 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Bij nieuwbouw en renovatie in de uitgangspunten samen met de onderwijsbesturen eisen op te nemen conform klasse B zoals gesteld in het Programma Frisse Scholen 2015 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

En gaat over tot de orde van de dag.

D66	PvdD	SP	CU
Maarten Venhoek	Leo de Groot	Abdurrahman Çetintaş	Addy Plieger

AANGENOMEN

Motie "Een beter binnenklimaat voor alle scholen" (16M73)

Voor 33

Tegen 5

D66	8	0
Andeweg		
Kemperman		
Loor		
de Vroome		
Venhoek		
Güven		
Kaatee		
Hamersveld		

SP	8	0
J. Elfrink		
van Geffen		
Kusters		
Lenting		
Lunter		
van Sprang		
Çetintas		
Noordzij		

PvdA	0	5
Louwers		
de Vries		
A-Kum		
Greving		
Lasthuizen		

VVD Arnhem	4	0
Combée		
Kalthoff		
van der Zee		
Kelderman		

GROENLINKS	3	0
Bouwkamp		
Peters		
Coenders		

CDA Arnhem	3	0
Karssenberg		
Montfrooy		
van Dillen		

Arnhem Centraal	2	0
Manders		
van der Laak		

ChristenUnie	2	0
Plieger-Bos		
Becker		

Verenigd Arnhem	1	0
Bal		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
van Beers		

Partij voor de Dieren Gemeentesociafractie Arnhem	1	0
de Groot		

Totaal

38

Aan de gemeenteraad

Datum : 29 juni 2021
Zaaknummer : 584240
Contactpersoon : Bas van Loef
Telefoonnummer : 026 377 2466

Onderwerp: Moties "Duidelijkheid voor onderwijs" (20M189g) en
"Uiterlijk in januari gezonde lokalen" (20M252)

Geachte voorzitter en leden,

Hierbij willen wij graag een tweetal nog openstaande moties afhandelen. Het betreft de motie "Duidelijkheid voor onderwijs" (20M189g) en de motie "Uiterlijk in januari gezonde lokalen" (20M252). Deze twee moties zijn voor de raadsbrief van 1 december 2020 over stand van zaken ventilatie in schoolgebouwen en MFC's aangenomen. De beantwoording van de twee moties heeft enige tijd op zich laten wachten omdat schoolbesturen en gemeente meer tijd nodig hadden, om maatregelen en kosten voor uitvoer van de verbetering van de luchtkwaliteit nader uit te werken in een plan van aanpak. Inmiddels zijn de subsidieaanvragen ingediend en deels beschikt. Op dit moment worden de resterende aanvragen door de subsidieverstrekker beoordeeld en indien noodzakelijk in overleg met schoolbesturen en gemeente aangevuld. De verwachting is dat de laatste dossiers medio juli zijn afgerond.

Motie: Duidelijkheid voor onderwijs

1. Samen met schoolbesturen en met inachtneming van bovenstaande, er zorg voor te dragen dat Arnhemse scholen voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder de BENG-normen, en een gezonde onderwijsomgeving bieden, ook in relatie tot COVID-19;

2. Voor 1 december met een overzicht te komen wat nodig is om de huidige schoolgebouwen aan te passen m.b.t. COVID-19, inclusief een financieel beeld waarin duidelijk wordt welke lasten terecht komen bij onderwijs, Rijk en gemeente;

3. Ook voor de ambitie om BENG te bouwen met een financieel beeld te komen waar welke lasten terecht komen;

4. Hierbij rekening te houden met de wens van de raad om vernieuwing van onderwijshuisvesting niet verder te vertragen.

Ad1 Alle scholen in Arnhem voldoen aan de wet- en regelgeving. Nieuw te bouwen scholen voldoen sinds 1 januari van dit jaar aan het nieuwe Bouwbesluit. Dit is inclusief Bijna Energie Neutraal Bouwen (BENG) en frisse scholen klasse B. In relatie tot COVID-19 gelden de regels voor luchtverversing uit het Bouwbesluit en de landelijke richtlijnen vanuit het LCVS.

Ad2 Met de raadsbrief van 1 december 2020 is de raad geïnformeerd met een voorlopige eindrapportage over de ventilatie en CO2-metingen van schoollokalen. In het raadsvoorstel van 30 juni 2021 is een verdeling opgenomen welke lasten terecht komen bij Rijk, gemeente en onderwijs.

Ad3 In het jaarprogramma integraal huisvestingsplan primair onderwijs 2021 zal de raad worden geïnformeerd over financiële consequenties van BENG voor de uitvoering van de nog komende scholenbouwprojecten.

Ad4 Het streven blijft om samen met de schoolbesturen de uitvoering van de vernieuwing van de onderwijshuisvesting voortvarend uit te voeren. Daarbij dient te worden opgemerkt dat door BENG en de toename van de bouwkosten (circa 40%) de onderwijsbegroting onder druk komt te staan en temporisering van de projecten niet langer kan worden uitgesloten.

Motie: Uiterlijk in januari gezonde lokalen

1. Er in samenwerking met de schoolbesturen zorg voor te dragen dat voor 1 februari 2021 alle lokalen die nu niet voldoen indien de ramen gesloten zijn, ten minste worden uitgerust met een CO2-meter met 'stoplicht', indien op die termijn geen voldoende verbetering kan worden gerealiseerd;

2. De raad voor 1 februari 2021 een plan van aanpak voor de luchtkwaliteit in alle Arnhemse leslokalen te doen toekomen.

Ad1 Het plaatsen van CO2-meters zal verplicht onderdeel (voorwaarde subsidieverstrekker) uitmaken van investeringen in de aanpak voor verbetering van de luchtkwaliteit van scholen waar de luchtkwaliteit niet op orde is. Daarnaast heeft een aantal schoolbesturen een bouwbesluittoets gedaan waarbij is gekeken of met de te openen delen voldoende geventileerd kan worden. Indien dat het geval is, is het vanuit het bouwbesluit niet noodzakelijk om CO2-metingen te doen.

Ad2 Met het raadsvoorstel gemeentelijke bijdrage specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) geagendeerd voor de raad op 30 juni 2021 voorziet het college in het gevraagde plan van aanpak.

Met de bovenstaande beantwoording beschouwen wij de moties "Duidelijkheid voor onderwijs" en "Uiterlijk in januari gezonde lokalen" als afgedaan.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlagen:
- Motie 20M189g
- Motie 20M252

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	2 september 2020
Bij de bespreking van	Perspectiefnota 2021-2024 / Arnhemse herstelagenda Coronacrisis
Motie van	Mattijs Loor - D66 Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Titel van de motie	Gezonde scholen
Nummer Zaaknummer	**20M189g** 487605

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 2 september een besluit te nemen over het nemen van maatregelen indien blijkt dat de ventilatie op Arnhemse scholen een risico op de verspreiding van het coronavirus met zich meebrengt.

De aanleiding is dat op dit moment nog geen volledige duidelijkheid is over de mogelijke risico's, en dat met de naderende winter open ramen geen oplossing meer zijn om te voorzien in voldoende ventilatie. Door dit voorstel aan te nemen wordt het College gevraagd direct met een voorstel met maatregelen te komen als blijkt dat dat nodig is.

We weten dat (constateringen):

- Ventilatiesystemen, of het ontbreken daarvan, op scholen mogelijk een risico op verspreiding van het coronavirus met zich meebrengen. Dit hangt sterk af van het type ventilatiesysteem en de wijze waarop het wordt gebruikt.[1]
- Er nog geen inventarisatie bekend is van de situatie op Arnhemse scholen.[2]
- Voortschrijdend inzicht over de rol van ventilatiesystemen bij de verspreiding van het coronavirus niet uit te sluiten is.

We vinden dat (overwegingen):

- De luchtkwaliteit op scholen goed moet zijn en geen risico's op de verspreiding van het Coronavirus met zich mee mag brengen.
- Het opnieuw sluiten van scholen zo veel mogelijk voorkomen moet worden. Als door onvoldoende goede ventilatie in de herfst of winter sluiting van schoolgebouwen dreigt, moet het College direct maatregelen nemen.

---

[1] Zie onder andere https://www.nrc.nl/nieuws/2020/08/28/waart-het-virus-rond-boven-het-systeemplafond-a4010094.

[2] SP en D66 stelden eerder schriftelijke vragen aan het College van B&W. Uit de beantwoording van de vragen van de SP blijkt dat de gemeente op dit moment geen volledig beeld heeft van de ventilatieinstallaties in de verschillende gebouwen. De vragen van D66 zijn nog niet beantwoord.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het College om: 1. De raad een overzicht te doen toekomen van de constateringen uit de controles van de ventilatiesystemen door de schoolbesturen en de gemeente[3], en hierbij de knelpunten aan te geven die nu aan de orde zijn of aan de orde kunnen zijn wanneer in het najaar of de winter de ramen niet meer geopend kunnen blijven; 2. Dit overzicht te actualiseren indien uit voortschrijdend inzicht blijkt dat nadere maatregelen gewenst zijn; 3. Zodra blijkt dat investeringen in schoolgebouwen nodig zijn om verspreiding van het coronavirus via de ventilatiesystemen te voorkomen, in samenwerking met de verantwoordelijke schoolbesturen direct maatregelen te nemen om (tijdelijke) aanpassingen te doen; 4. Indien de reguliere budgetten hiervoor ontoereikend zijn, direct met een voorstel naar de raad te komen om hiervoor middelen vrij te maken, waarbij dit ten koste mag gaan van de investeringsruimte uit de Herstelagenda.
Mattijs Loor - D66 Sarah Dobbe - SP Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem

AANGENOMEN

[3] Uit de beantwoording van schriftelijke vragen blijkt dat de gemeente de installaties van de MFC's heeft laten controleren. Het ministerie (zie brief bij beantwoording schriftelijke vragen) heeft schoolbesturen opgeroepen de eigen schoolgebouwen te controleren.

Voor 33

Tegen 3

Motie "Gezonde scholen" (20M189g)

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 36

AANGENOMEN

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	11 november 2020
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Mattijs Loor - D66 Steffenie Pape - VVD Klaartje van Dillen - CDA Talip Aydemir - Denk Verenigd Arnhem Tulay Gemici - GroenLinks Giovanni Visser - PvdA Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Duidelijkheid voor het onderwijs
Nummer Zaaknummer	**20M252** 504479

Omdat we weten dat:

- De gemeenteraad al eerder heeft aangegeven gezonde scholen belangrijk te vinden;
- Een groot deel van de Arnhemse scholen niet voldoet aan de richtlijnen voor goede ventilatie;
- Het ontbreken van goede ventilatie het risico op het verspreiden van het coronavirus vergroot;
- Het ministerie van onderwijs 360 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld om dit te verbeteren;
- Er nog steeds onduidelijkheid is over de bekostiging van de keuze bijna energie neutraal te bouwen (BENG) in het onderwijs.

Omdat we vinden dat:

- De gemeente een verantwoordelijkheid heeft om te zorgen dat nieuwbouwprojecten voor onderwijs voldoen aan de geldende wet- en regelgeving en een gezonde schoolomgeving moet bieden;
- Deze verantwoordelijkheid ook deels geldt voor bestaande gebouwen, terwijl bij onderhoud de verantwoordelijkheid in eerste instantie bij schoolbesturen ligt;
- De raadsbrief van 13-10-2020 te weinig urgentie laat zien als het gaat om het oplossen van ventilatieproblemen in combinatie met het coronavirus;
- Goede, gezonde onderwijshuisvesting een belangrijke voorwaarde is voor goed onderwijs en de gezondheid van leerlingen en personeel;
- Verdere vertraging van de plannen voor vernieuwing van onderwijshuisvesting daarom ongewenst is.

AANGENOMEN

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Samen met schoolbesturen en met inachtneming van bovenstaande, er zorg voor te dragen dat Arnhemse scholen voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder de BENG-normen, en een gezonde onderwijsomgeving bieden, ook in relatie tot COVID-19;
2. Voor 1 december met een overzicht te komen wat nodig is om de huidige schoolgebouwen aan te passen m.b.t. COVID-19, inclusief een financieel beeld waarin duidelijk wordt welke lasten terecht komen bij onderwijs, rijk en gemeente;
3. Ook voor de ambitie om BENG te bouwen met een financieel beeld te komen waar welke lasten terecht komen;
4. Hierbij rekening te houden met de wens van de raad om vernieuwing van onderwijshuisvesting niet verder te vertragen.

Mattijs Loor - D66
Steffenie Pape - VVD
Klaartje van Dillen - CDA
Talip Aydemir - Denk Verenigd Arnhem
Tulay Gemici - GroenLinks
Giovanni Visser - PvdA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

VOOR	34	*"Duidelijkheid voor het onderwijs" (20M252)*
TEGEN	3	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
Van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
Van Ommen		
Van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
De Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
Manders		
Van der Laak		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
De Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid
Verheij

Totaal	37

BEHANDELRESULTAAT

Informatief/Meningsvorming (1) 30 juni 2021

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Gemeentelijke bijdrage SUVIS-regeling (Specifieke uitkering ventilatie in scholen)"

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Pape (VVD), Loor (D66), Gemici (GroenLinks), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Aydemir (DENK-Verenigd Arnhem), Visser (PvdA), Groot (CDA), Becker (ChristenUnie)
Afwezig: de fracties van de Partij voor de Dieren, PVV, SP en Arnhemse Ouderenpartij.

Verder aanwezig: mevrouw S. Veltmaat (namens de schoolbesturen primair onderwijs), de heer J.J. van Dijk (namens de schoolbesturen voortgezet onderwijs Arnhem), de heer Roelofs (wethouder)

Verloop
Er is door de raadskamer met mevrouw Veltmaat en de heer Van Dijk in het informatieve deel en met wethouder Roelofs in het meningsvormende deel onder andere gesproken over; een integraal huisvestingsplan voor zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs als het speciaal onderwijs; gezamenlijke verantwoordelijkheid gemeente en schoolbesturen omtrent communicatie over ventilatie en de gezondheidsrisico's; de hoogte van de investeringen door de scholen en die van de gemeente; verdeling van de middelen; decentralisatie en doordecentralisatie; eisen aan ventilatie; het verstrekken van leningen aan schoolbesturen; garantstelling door de gemeente;

Toezeggingen

- Gezamenlijk optrekken communicatie over ventilatie

De wethouder is bereidt om gezamenlijke met de schoolbesturen op te trekken in de communicatie over de ventilatieproblematiek en gezonde scholen.

- Gesprek Provincie onderwijshuisvesting

Wethouder Roelofs zegt toe om met de provincie in gesprek te gaan om de urgentie van het vraagstuk onderwijshuisvesting onder de aandacht te brengen, de wethouder zal proberen om dit gesprek voor het zomerreces te laten plaatsvinden.

- Duiding raadsvoorstel

Wethouder Roelofs zal terugkomen bij de raad hoe de volgende uitspraak in het voorstel geduid moet worden: *"Wanneer de schoolbesturen onderling tot een andere verdeling van de middelen komen waarbij de gemeentelijke bijdrage maximaal € 3,6 miljoen blijft en alle toegekende projecten worden uitgevoerd, dan staat het college open om hieraan medewerking te verlenen. over de vrijblijvendheid en de rol van de gemeente bij de gesprekken over de verdeling van de middelen."*

BEHANDELRESULTAAT

Informatief/Meningsvorming (1) 30 juni 2021

- Uitsplitsing onderwijsmiddelen

Wethouder Roelofs komt terug op vraag waarom het college geen uitsplitsing kan maken van de middelen die volgens het Rijk in Arnhem nodig zijn voor onderwijshuisvesting en de uitgaven die de gemeente doet.

Moties en/of amendementen

De fractie van de ChristenUnie kondigt een amendement aan t.a.v. de gelden voor de MFC's en beraad zich nog op een motie of amendement m.b.t. de bijdrage per schoolbestuur in relatie en verhouding tot de investering van dat schoolbestuur om te komen tot een goed binnenklimaat.
De fractie van D66 kondigt een amendement aan omtrent de verbetering van de uitgangspunten en uitvoerbaarheid van het voorstel.

Conclusie

De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat de informatieve en meningsvormende (1) bespreking is afgerond. Het voorstel wordt doorverwezen naar de meningsvormende (2) fase.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

M. Simonis

Voor de behandeling van het raadsvoorstel SUVIS staat nog de toezegging met ID 972 open. Hieronder de beantwoording van deze toezegging (zie ook de bijlage).

In de bijlage is de gemeentefondsuitkering voor het subcluster onderwijshuisvesting opgenomen van 2011 tot en met 2025. Deze uitsplitsing wordt door het ministerie van BZK niet standaard gepubliceerd om te voorkomen dat er richting gemeenten een sturende werking uitgaat van de verdeling. De opbouw van het subcluster onderwijshuisvesting hebben wij apart opgevraagd bij het ministerie. Het complete gemeentefondsverdeelmodel wordt gebruikt om de algemene uitkering uit het gemeentefonds te bepalen die vrij besteedbaar is. De (sub)clusterindeling is primair bedoeld als technisch hulpmiddel voor de fondsbeheerders om de verdeling te kunnen monitoren en onderhouden, met het oog op een goede aansluiting bij de kosten van gemeenten.

Het verdeelmodel is oorspronkelijk geschat door te lasten voor onderwijshuisvesting van een steekproef van gemeenten via een statistisch model te schatten. Hierin is geen onderscheid gemaakt naar de verschillende typen onderwijs. Op basis van de gebruikte maatstaven bleken de uitgaven voor onderwijshuisvesting van de gemeenten voldoende zeker geschat te kunnen worden. Wanneer met een dergelijk statistisch model wordt ingezoomd op één gemeente neemt de onzekerheid toe. Het gemeentefondsverdeelmodel is opgebouwd uit verschillende kleinere modellen waarmee de onzekerheid per gemeente uit middelt.

In het model van de po-raad wordt een uitsplitsing naar verschillende typen onderwijs gemaakt. Deze uitsplitsing is theoretisch onjuist. Zo zijn in het model van de po-raad de kosten voor onderwijshuisvesting voor het voortgezet onderwijs (VO) uitsluitend afhankelijk van het aantal leerlingen in het VO. De oppervlakte van de gemeente zou daarin geen rol spelen terwijl die dan wel bijdraagt aan het deel voor primair onderwijs.

Doordat de uitsplitsing naar verschillende typen onderwijs bij de oorspronkelijke berekening van het verdeelmodel niet gemaakt is, is deze ook niet achteraf te maken. Daarmee kunnen we u alleen de berekening van het totale subcluster onderwijshuisvesting verstrekken.

Bijlage Berekening Gemeentefondsuitkering subcluster Onderwijshuisvesting

Bedragen per eenheid

Maatstaf	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
inwoners jongeren jonger dan 20 jaar	100,37	100,37	100,37	100,37	78,53	78,53	78,53	78,53							
inwoners jongeren jonger dan 18 jaar									88,38	88,38	88,38	88,38	88,38	88,38	88,38
lage inkomens met drempel	49,95	49,95	49,95	49,95	36,92	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16	37,16
minderheden	83,56	83,56	83,56	83,56	41,88	41,88	41,89	41,89	41,89	41,89	41,89	41,89	41,89	41,89	41,89
leerlingen VO	421,98	429,93	438,04	445,71	342,03	350,03	342,19	342,19	342,19	342,19	342,19	342,19	342,19	342,19	342,19
leerlingen (V)SO	309,77	309,77	309,77	309,77	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74	226,74
extra groei jongeren jonger dan 20 jaar	169,94	169,94	169,94	169,94	256,36	256,36	256,36	256,36							
extra groei jongeren jonger dan 18 jaar									249,86	249,86	249,86	249,86	249,86	249,86	249,86
extra groei leerlingen VO	221,81	221,81	221,81	221,81	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56	220,56
binnenwater	3,46	3,46	3,46	3,46	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76	2,76
land	3,46	3,46	3,46	3,46	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79	2,79
omgevingsadressendichtheid (oad)	3,25	3,25	3,25	3,25	2,57	2,52	2,44	2,44	2,44	2,44	2,44	2,44	2,44	2,44	2,44
meerkernigheid	2.540,74	2.540,74	2.540,74	2.540,74	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43	1.762,43
Uitkeringsfactor	1,529	1,504	1,447	1,480	1,396	1,449	1,428	1,490	1,537	1,623	1,676	1,704	1,692	1,686	1,694

Aantallen

Maatstaf	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
inwoners jongeren jonger dan 20 jaar	32.521	32.748	33.071	33.193	33.480	33.828	34.144	34.405							
inwoners jongeren jonger dan 18 jaar									30.355	30.340	29.940	29.700	29.700	29.600	29.500
lage inkomens met drempel	19.040	18.979	18.916	18.975	19.997	19.875	20.562	20.853	21.161	21.490	21.380	21.284	21.227	21.174	21.124
minderheden	17.200	17.395	17.470	17.625	17.860	18.140	19.240	19.815	20.165	20.525	20.525	20.525	20.525	20.525	20.525
leerlingen VO	6.967	6.791	6.868	6.910	6.919	7.085	7.250	7.258	7.155	6.956	6.690	6.690	6.690	6.690	6.690
leerlingen (V)SO	7.828	7.691	7.716	7.787	7.612	7.006	6.679	6.616	6.867	7.065	7.100	7.100	7.100	7.100	7.100
extra groei jongeren jonger dan 20 jaar	-	-	-	-	-	-	-	-							
extra groei jongeren jonger dan 18 jaar									-	-	-	-	-	-	-
extra groei leerlingen VO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
binnenwater	361	358	358	358	368	381	381	382	382	386	386	386	386	386	386
land	9.792	9.796	9.796	9.796	9.786	9.773	9.773	9.772	9.772	9.768	9.768	9.768	9.768	9.768	9.768
omgevingsadressendichtheid (oad)	152.108	153.148	155.674	158.135	149.744	158.176	161.605	164.369	168.582	174.142	178.830	180.973	182.226	183.430	184.540
meerkernigheid	4	4	4	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Uitkering subcluster onderwijshuisvesting	***17.670.611***	***17.346.660***	***16.892.255***	***17.469.304***	***12.047.308***	***12.546.944***	***12.392.554***	***13.006.087***	***13.476.210***	***14.256.592***	***14.535.543***	***14.745.071***	***14.642.877***	***14.577.625***	***14.633.283***

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	J. van Dellen / A. Marcouch

.

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Manders (AC), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Dayioglu (GL), De Vries (PvdA), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Janssen (ChristenUnie), Groot (CDA), Hobbelen (AOP) en Dilekçi (Denk/VA). De fracties van de PPV en SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De raadskamer heeft 2 amendementen en 3 moties besproken. Naar aanleiding van de bespreking en het pre-advies van de portefeuillehouders Marcouch en Van Dellen overweegt een aantal indieners of zij hun motie/amendement nog zullen aanpassen. Ook heeft een aantal woordvoerders aangegeven eventueel mede te willen indienen.

- Amendement (21A37) Afwegingskader internationale betrekkingen van de fracties D66 en Arnhem Centraal
- Amendement (21A38) Afwegingskader mensenrechten van de fractie VVD
- Motie (21M38) Verbreek stedenband met Wuhan van de fracties Denk/VA, ChristenUnie en Partij voor de Dieren
- Motie (21M144) OESO richtlijnen MVO hanteren van de fractie D66
- Motie (21M145) Jaarlijks internationaal festival onderdrukte volkeren van de fractie ChristenUnie

Conclusie
De voorzitter concludeert dat alle amendementen en moties zijn besproken en het raadsvoorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen S. van Ommen

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Wijzigingsvoorstel van	Maarten Venhoek - D66 Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Titel van het wijzigingsvoorstel	Afwegingskader internationale betrekkingen
Nummer Zaaknummer	**21A37** 530006

De volgende raadsleden stellen/het volgende raadslid stelt de volgende verandering voor:

In bijlage 1, Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen, onder de tabel op blz 23 voor de alinea die begint met “Voor relaties en reizen binnen Europa blijft …” de volgende tekst toe te voegen:

Voor de beoordeling van de mensenrechtensituatie zowel binnen als buiten Europa gaan we uit of voldaan wordt aan de criteria zoals vastgesteld in de “Universele verklaring van de rechten van de mens” van de Verenigde Naties. Indien uit die beoordeling blijkt dat hieraan niet wordt voldaan zal in de beoordeling voor het wel of niet aangaan van een (structurele) relatie beoordeeld worden of:

- De geconstateerde tekortkomingen spelen in de stad of regio waarmee Arnhem een (structurele) relatie heeft of aan gaat
- Er door het aangaan van de (structurele) relatie een reële beïnvloeding van de situatie mogelijk is.

Alle structurele relaties van de gemeente Arnhem worden minimaal een keer per 4 jaar (raadsperiode) tegen de hiervoor genoemde afwegingscriteria beoordeeld met als doel om vast te stellen of de structurele relatie nog voortgezet kan worden. Het college rapporteert hierover schriftelijk aan de raad.

Toelichting:

Het afwegingskader zoals dat nu verwoord is geeft weinig handvatten voor de te maken afwegingen met betrekking tot mensenrechten.
Door dit amendement aan te nemen geven we meer richting mee aan de te maken afwegingen met betrekking tot de mensenrechtensituatie door te laten toetsen tegen de Universele verklaring van de rechten van de mens van de Verenigde Naties.

Het afwegingskader zoals dat nu verwoord is gaat alleen in op het over en weer ontvangen van en bezoek aan partners in het buitenland. Het afwegingskader wordt nu niet gebruikt voor een regelmatige evaluatie van bestaande structurele relaties.
Door dit amendement aan te nemen wordt het afwegingskader ook gebruikt voor een regelmatige evaluatie van bestaande structurele relaties.

Maarten Venhoek - D66
Guus van der Laak - Arnhem Centraal

VERWORPEN

Voor 13

Tegen 23

Amendement "Afwegingskader internationale betrekkingen" (21A37)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

STEMMEN STAKEN (18/18)

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Vaststellen: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Amendement van het lid	Nicky Eppich - VVD Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Ria de Vries - PvdA
Titel Amendement	Afwegingskader mensenrechten
Nummer Zaaknummer	**21A38** 530006

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor in het Beleid Internationale betrekkingen op p. 24 volgende tekst te verwijderen:

“Omdat het voor de gemeente in de praktijk moeilijk kan blijken om goed in beeld te krijgen…” […] “Naast gesprekspartners vanuit de overheid willen we ook vertegenwoordigers van organisaties buiten de overheid betrekken als daar aanleiding voor is."

En te vervangen door:
“Mensenrechten maken in dit beleid voortaan explicieter deel uit van het afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen. Concreet gaat het voor wat betreft de mensenrechten om de volgende negen punten die we stap voor stap aflopen bij ieder bezoek aan of ontvangst van buiten Europa, al naar gelang de situatie daarom vraagt.

1. We onderzoeken vooraf de mensenrechtensituatie in de gaststad waar we heen reizen of – als het een ontvangst is - het gebied waar de bezoekende delegatie vandaan komt. Daarvoor gebruiken we internationale nieuwsbronnen en gaan we advies inwinnen bij onder meer Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit onderzoek richten we ons op onderwerpen waar onze gesprekspartners bij betrokken zijn, kennis over kunnen hebben of invloed op kunnen uitoefenen. Zo kan je gericht werken aan verbetering van de mensenrechten. [8]

2. Als uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat er sprake is van mensenrechtenschendingen, maakt het college een afweging om wel of niet te gaan of bezoek wel of niet te ontvangen. De conclusie kan zijn dat het college wel gaat en de situatie ter plekke bespreekt om tot verbetering te komen.

Maar het kan ook zo zijn dat we niet gaan of voorlopig niet meer gaan. Ook niet als er voor de gemeente misschien veel nuttige beleidsresultaten behaald zouden kunnen worden of voor de aangesloten ondernemers of instellingen contracten afgesloten hadden kunnen worden. In zijn algemeenheid geldt dat het college geen bezoek of ontvangst aangaat als uit stap 1 blijkt dat "de signalen op rood staan" (ernstige verslechtering van de mensenrechtensituatie) voor de stad waar we heen willen reizen of het gebied waar onze gesprekspartner vandaan komt, en we geen mogelijkheden meer zien om via het bezoek of de ontvangst de situatie te verbeteren. In andere gevallen kan het college de afweging maken wél te gaan of wel het bezoek te ontvangen.

3. We proberen de afweging en conclusie uit stap 2 altijd vooraf af te stemmen met het ministerie van Buitenlandse Zaken en we laten de adviezen van dit ministerie zwaar meewegen.

4. Als de conclusie uit stap 2 is dat de mensenrechtensituatie ter plekke verslechterd is, maar bezoek of ontvangst wél door kan gaan, gaat het college de dialoog met de gesprekspartners aan om te bespreken wat ons zorgen baart in de mensenrechtensituatie en waarom dit belangrijk voor Arnhem is.

5. In die dialoog zullen we ook onze eigen verantwoordelijkheid en ervaring met mensenrechten erkennen en delen, zowel positief als negatief. Dit erkent de tweezijdigheid in de relatie, geeft voorbeelden en inspiratie.

6. Het college zal de gesprekspartner ook complimenten geven en waarderen wat goed gaat. Dit is eerlijk en stimuleert de gewenste verbetering.

7. We kijken bij de voorbereiding hoe we mensenrechten op informele persoonlijke momenten kunnen bespreken én op formele momenten tijdens het bezoek of ontvangst.

8. We zullen niet alleen met overheidspartners spreken maar waar mogelijk ook met partijen buiten de overheid. Bijvoorbeeld organisaties die slachtoffers vertegenwoordigen of die de situatie willen verbeteren. Zo laat je solidariteit en belangstelling ook praktisch blijken.

9. Mensenrechten stellen we niet 'voor de Bühne' aan de orde, maar veel meer vragend, indirect en pragmatisch. Alles met het doel praktische verbetering te stimuleren op het vlak van mensenrechten.

Toelichting

De veranderende mensenrechtensituatie in China en andere landen vraagt om een concreet afwegingskader binnen het Internationale beleid van de gemeente Arnhem wanneer reizen of ontvangsten buiten Europa worden gepland. We hechten hierbij veel waarde aan het ‘Adviesdocument Mensenrechten Centraal Stellen in decentrale partnerschappen met China’ van Amnesty International Nederland - maart 2021 waarin bovengenoemde punten als leidraad worden genoemd.

21A38/p.2 STEMMEN STAKEN (18/18)

Nicky Eppich - VVD Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Ria de Vries - PvdA

STEMMEN STAKEN (18/18)

Voor 18 *Amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38)*

Tegen 18

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

De Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Motie van	Talip Aydemir- DENK Verenigd Arnhem Nathalie Nede - ChristenUnie Hans Eliëns - Partij voor de Dieren
Titel motie	Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)
Nummer Zaaknummer	**21M81** 530006

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

We weten dat;

- De 2de kamer op 25-02-2021 een motie heeft aangenomen waarin uitgesproken wordt dat in China genocide plaatsvindt en China strafkampen erop na houdt die bedoeld zijn om geboorte binnen een specifieke groep te voorkomen[1];
- volgens de rapporten van mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch en Amnesty International, Chinese ambtenaren in de provincie Xinjiang maatregelen uitvoeren die bedoeld zijn om de inheemse Oeigoeren en andere minderheden te controleren, indoctrineren en te assimileren[2] [3]
- één miljoen Oeigoeren vastzitten in Chinese strafkampen[4] [5];
- naast Oeigoerse moslims ook Oeigoerse christenen en moslims die geen Oeigoeren zijn gemarteld en gehersenspoeld worden in Chinese concentratiekampen[6];
- China de afgelopen jaren 380 detentiekampen heeft gebouwd voor Oeigoeren en andere islamitische minderheden in de Sinkiang-regio[7];
- Oeigoeren in China als dwangarbeiders worden gebruikt[8];

1 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z03872&did=2021D08405
2 https://www.hrw.org/nl/news/2020/02/11/338769
3 https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/report-china/
4 https://www.trouw.nl/religie-filosofie/moeder-der-oeigoeren-niemand-geloofde-ons~bb95df4a/
5 https://www.epochtimes.nl/het-risico-voor-de-chinese-oeigoeren-door-coronavirus-vereist-actie_10316.html
6 https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-holocaust-van-xinjiang~b33d505b/
7 https://www.nu.nl/buitenland/6079598/onderzoek-china-heeft-380-detentiekampen-gebouwd-voor-oeigoeren.html
8 https://www.trouw.nl/economie/china-zet-oeigoeren-in-als-dwangarbeiders-voor-grote-merken-als-apple-en-nike~bb62f0b5/

- Oeigoerse vrouwen in China gedwongen gesteriliseerd worden[9] [10];
- Oeigoeren in China gedwongen worden om organen af te staan[11] [12]
- Oeigoeren door de Chinese overheid met een zorgvuldig uitgedacht plan op systematische wijze onderdrukt worden[13]
- in China talloze gebedshuizen zijn gesloopt of veranderd in communistische propaganda-huizen, de koran is verboden en Oeigoeren verplicht zijn varkensvlees te eten[14];
- Oeigoeren nergens veilig zijn, zelfs niet in Nederland[15] [16];
- inmiddels een meerderheid van de partijen in de Tweede Kamer vindt dat moet worden nagedacht over hardere sancties tegen China en dat de onderdrukking, gevangenzetting en mishandelingen van Oeigoeren door de Chinese overheid, veel strenger veroordeeld moet worden[17];
- in een verklaring het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, China hebben opgeroepen te stoppen met de onderdrukking van de Oeigoeren en de vrijheden van Hong Kong te respecteren[18]

We vinden dat:

- er in China op massale schaal mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de situatie van de Oeigoeren en van andere minderheden in China met de dag slechter wordt, het onder deze omstandigheden immoreel is om een stedenband met een stad in China in stand te houden;

Verzoekt het college:

- de stedenband tussen Arnhem en Wuhan per direct te verbreken;

en gaat over tot de orde van de dag,

Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Nathalie Nede - ChristenUnie
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren

[9] https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/gedwongen-sterilisatie-en-spiraaltjes-in-china-s-geboortebeleid-voor-oeigoeren-demografische-genocide~be2d1b29/
[10] https://www.kn.nl/china/china-pleegt-demografisch-genocide-vrouwen-gedwongen-tot-sterilisatie-of-abortus/
[11] https://www.newscientist.nl/nieuws/15-studies-teruggetrokken-omdat-mogelijk-organen-van-gevangenen-zijn-gebruikt/
[12] https://amstelveenblog.nl/2020/06/22/china-alarm-betreurt-fout-antwoord-minister-blok-over-orgaanroof/
[13] https://nos.nl/artikel/2310816-gelekte-chinese-partijdocumenten-tonen-systematische-repressie-oeigoeren.html
[14] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/hier-is-alles-oke-hoor-zegt-china-over-zijn-hersenspoel-kampen~b03624d2/
[15] https://www.amnesty.nl/actueel/oeigoeren-zijn-nergens-veilig-zelfs-niet-in-nederland
[16] https://www.rd.nl/vandaag/buitenland/china-achtervolgt-oeigoer-tot-in-nederland-1.1653144
[17] https://nos.nl/artikel/2320767-kamer-politieke-druk-op-china-verhogen-om-oeigoeren.html
[18] https://www.trouw.nl/buitenland/harde-kritiek-bij-vn-op-chinese-onderdrukking-van-oeigoeren~bee19234/

AANGENOMEN

Voor 21

Tegen 15

Motie "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)" (21M81)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Motie van	Maarten Venhoek - D66
Titel van de motie	OESO richtlijnen MVO hanteren
Nummer Zaaknummer	**21M144** 530006

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over het hanteren van richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, bijvoorbeeld die van de OESO.
De aanleiding is dat in het voorgestelde beleid geen randvoorwaarden gesteld worden voor de deelname / betrokkenheid van de gemeente bij (economische) bezoeken van of aan internationale partners waar ook ondernemers bij betrokken zijn.
Door het aannemen van deze motie vragen we ondernemingen die samen met de gemeente een bezoek afleggen of ontvangen van een internationale partner te werken volgens richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen zoals bijvoorbeeld vastgesteld door de OESO.

Omdat we weten dat:

- De (structurele) relaties van de gemeente ook gebruikt worden voor het bevorderen van de economische betrekkingen
- het Nederlandse kabinet in EU verband werkt aan wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen gebaseerd op de principes van de OESO.

Omdat we vinden dat:

- ondernemingen ook een verantwoordelijkheid hebben voor mensenrechten, omgang met het milieu en arbeidsomstandigheden

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

Bij bezoeken van of aan internationale partners waarbij bedrijven uit onze stad of regio betrokken zijn aan deze bedrijven te vragen dat zij werken volgens internationale richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, bijvoorbeeld die van de OESO.

Maarten Venhoek - D66

Voor 31

Tegen 5

Motie "OESO richtlijnen MVO hanteren" (21M144)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 530006

Onderwerp: Herijking beleid internationale betrekkingen

Voorstel

1. De notitie 'Beleid internationale betrekkingen' vast te stellen als kader voor Arnhems internationale beleid voor de komende jaren.

Inleiding

Voor u ligt de gecombineerde evaluatie en herijking van het Arnhemse beleid voor internationale betrekkingen. Naast een terugblik op het gevoerde beleid en de resultaten ervan, stelt deze notitie ook de kaders voor de komende periode vast.

De aanleiding voor deze notitie is een toezegging aan de gemeenteraad. De vorige beleidsnotitie, 'Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief', is in januari 2016 door de raad vastgesteld. De notitie gold als beleidskader voor Arnhems internationale beleid tot 2020.
Met de voorliggende notitie willen we stilstaan bij de resultaten en vorderingen tot nu toe en vanuit die kennis en ervaring de kaders voor de komende periode beschrijven. Hiermee biedt de notitie zowel een evaluatie als een herijking van het Arnhems beleid op het gebied van internationale betrekkingen.
Daarnaast speelt de wens om meer aandacht te geven aan mensenrechten. Verschillende raadsfracties spreken het college aan op de actuele mensenrechtensituatie in bijvoorbeeld China en Saoedi Arabië. Zij vragen het college daar consequenties aan te verbinden. Het college heeft aangegeven daar bij de evaluatie van het beleid op terug te willen komen. Dat gebeurt met dit voorstel en de bijgevoegde beleidsnotitie. In het voorstel en de notitie heeft het college het advies meegewogen van het kabinet, het ministerie van Buitenlandse Zaken en dat van Amnesty International.

Beoogd effect

De 'basis' reden waarom de gemeente internationale betrekkingen onderhoudt, blijft dat Arnhem en de regio er baat en belang bij hebben. De gemeente ziet de betrekkingen niet als doel, maar als 'middel'. De inhoud (of 'scope') varieert dus en dat blijft zo: soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en 'best practices' en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's.
Als gevolg van deze herijking gaat de gemeente naast de positieve bijdrage aan beleidsdoelen nadrukkelijker ook de risico's en de mensenrechtensituatie meewegen.

Gemeente Arnhem

Argumenten

1.1 Ons beleid voor internationale betrekkingen levert positieve resultaten op voor de stad

Uit extern onderzoek en eigen ervaringen blijkt dat het beleid tot positieve resultaten heeft geleid voor de stad. Het gaat om verschillende soorten resultaten.

Zo hebben we bijvoorbeeld de afgelopen jaren een goede relatie opgebouwd met onze Duitse buren in de deelstaat Noordrijn-Westfalen (NRW). Het Arnhemse initiatief voor een grensoverschrijdend stedennetwerk op Euregio schaal heeft in 2017 geleid tot een convenant en een structureel samenwerkingsverband tussen 7 grotere (100.000 +) steden in de Euregio Rijn Waal: Apeldoorn, Arnhem, Ede, Nijmegen, Düsseldorf, Duisburg en Moers. Goede buurrelaties en kennisdeling zijn hierin belangrijke motieven. Daarnaast worden, o.a. vanuit een gezamenlijk ontwikkelde duurzaamheids-agenda, kansen opgepakt en gezamenlijke projecten ontwikkeld. De Arnhemse leden van de Euregioraad en drie Euregiocommissies zijn deze bestuursperiode zeer betrokken geraakt. Er is een actieve deelname en inhoudelijke inbreng, daar waar nodig afgestemd met andere Nederlandse leden. Dit heeft geleid tot een Strategische Agenda 2025+ Euregio Rijn Waal, een Grenzlandagenda 2021 en een Euregionaal Mobiliteitsplan. Een ander resultaat, waar de gemeente als 'gaststad' aan bijdroeg, was de succesvolle conferentie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op het gebied van duurzame energie: de Combined Energy Conference. Zo'n 350 Duitse en Nederlandse vertegenwoordigers van ministeries, kennisinstellingen en bedrijven waren 29 januari 2020 te gast in Musis Arnhem. Een iets uitgebreidere beschrijving van de resultaten in onze Euregionale samenwerking vindt u in de bijgevoegde nota, Hoofdstuk 1 bij actielijn 3.

Om ook kort stil te staan bij de resultaten in de andere actielijnen noemen we nog het volgende:

- Voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten in Europese projecten (Hoofdstuk 1, actielijn 4).
- Kijkend naar de 20-jarige relatie met Wuhan heeft de gemeente bijgedragen aan extra marktkennis, contacten en contracten voor ondernemers uit onze stad en regio. De positieve resultaten tellen op tot enkele miljoenen euro's en enkele tientallen arbeidsplaatsen. Dit is een veelvoud van onze gemeentelijke kosten (per jaar € 10-15.000). Meer informatie in Hoofdstuk 1 (actielijn 1) en bijlage 2 van de beleidsnota.
- Andere positieve resultaten gelden het internationale vestigingsklimaat van onze stad en regio, met een betere website en versterking van de aandacht voor internationale werknemers, voor "ons" World Trade Centre Arnhem- Nijmegen en voor de Rivers International School (Hoofdstuk 1, actielijn 2).

In aanvulling op de aandacht voor deze positieve resultaten leert de ervaring in afgelopen jaren dat internationale betrekkingen en handelsmissies ook gepaard gaan met risico's en mogelijke nadelige effecten. Daarbij kan het gaan over kwetsbaarheid door afhankelijkheid van internationale toelevering, mensenrechtenschendingen, het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom onvoldoende beschermd kan blijken. Dit is overigens niet uniek voor Arnhem, het speelt ook op nationaal en internationaal niveau.

We hadden hier al aandacht voor, maar gaan deze zaken in de komende periode explicieter aan de orde stellen en meewegen, via een deels nieuw afwegingskader.
Verder heeft het college het voornemen om de relaties, de kennisdeling en de samenwerking in de Euregio verder te verdiepen en uit te breiden.

Over het toekomstige beleid leest u meer in de volgende paragraaf.

1.2 De voorgestelde focus en het aangepaste afwegingskader zijn nodig en doen recht aan de resultaten en adviezen.

Er komen bijna dagelijks vele kansen en mogelijkheden langs om internationale relaties aan te gaan, ook in het kader van Europees beleid en subsidieregelingen. Het kost te veel tijd en geld om die allemaal goed te verkennen, uit te laten groeien en er de vruchten van te plukken. Tegelijk nemen zoals gezegd de (mogelijke) risico's toe en vragen raadsfracties aandacht voor de mensenrechten.

Het college stelt voor - net als voorheen - focus te houden en maar een beperkt aantal internationale relaties structureel te onderhouden.
Net als voorheen willen we ook actief de samenwerking blijven zoeken binnen de regio en met partijen als de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL, die opdracht heeft van het Rijk en de provincies Gelderland en Overijssel om de internationale handel en investeringen in ons landsdeel te bevorderen. Actuele ontwikkelingen zoals de Brexit krijgen daarin aandacht en de gemeente speelt daarop in, ook in de komende periode.
Naast het beperkte aantal 'structurele' relaties blijven ook 'niet-structurele' relaties mogelijk en wenselijk, zoals internationale samenwerkingsprojecten, bezoeken en ontvangsten. Wel wil het college een aangepast afwegingskader gaan hanteren, zodat we in alle relaties de juiste keuzes kunnen maken.

- Over de structurele relaties: Vanwege de bereikte resultaten en de ingewonnen adviezen stelt het college voor om voort te bouwen op het samenwerkingsverband van de Euregio Rijn-Waal en op de bestaande zusterstadrelatie met Wuhan, zij het beide met een aantal aanpassingen in de voorbereiding en uitvoering.
    - Voor de samenwerking in de Euregio Rijn-Waal stelt het college met de bijgevoegde nota voor dat de gemeente de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid vanuit de verschillende beleidsprogramma's verder intensiveert en in de komende periode een agenda met vijf speerpuntonderwerpen hanteert (actielijn 3, pag.18 e.v.) Ook de versterkte regionale samenwerking Regio Arnhem Nijmegen gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn-Westfalen en we zullen dat steunen. Het gegeven dat Arnhem en de regio centraal gelegen zijn tussen de Randstad en het Ruhrgebied wil de regio nog krachtiger benutten. Ook de huidige crisis leert hoe belangrijk een goede relatie met de Duitse buren is.
    - Voor de relatie met Wuhan stelt het college met de bijgevoegde nota voor om de relatie voort te zetten op ongeveer hetzelfde niveau, maar in de voorbereiding en uitvoering wel aanpassingen te doen zodat we aansluiten op de adviezen vanuit de externe evaluatie en de gesprekken met Buitenlandse zaken en Amnesty International. Het gaat o.a. om meer voorlichting over de risico's van internationale missies en daartegen te nemen maatregelen en om meer aandacht voor situaties en gebeurtenissen die internationale vragen oproepen of juist extra waardering kunnen gebruiken, inclusief situaties en gebeurtenissen rond mensenrechten (p.12 e.v.).
    - Vanwege meer historische redenen wordt ook de relatie met Croydon en Gera voortgezet, waarbij de gemeente een beperkte en meer ceremoniële rol vervult (p. 22).

- Over het aangepaste afwegingskader: Wat hetzelfde blijft, is dat de gemeente vooraf en achteraf kijkt of de kosten opwegen tegen de extra kennis of beleidsresultaten. Wat anders wordt, is dat reizen of ontvangsten *buiten Europa* een extra afweging vergen, waarbij ook de mensenrechten-situatie wordt meegewogen. Naast het meewegen van de mensenrechtensituatie gaat het ook om

de algemene veiligheids- en gezondheidssituatie, het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom van meereizende ondernemers onvoldoende beschermd blijkt.
Het college is zich ervan bewust dat dit criterium "binnen of buiten Europa " deels arbitrair is. Sommige landen **binnen** de EU liggen verder weg van Nederland dan sommige landen buiten de EU, met hogere reis- en milieukosten tot gevolg. En sommige landen binnen de EU hebben net als sommige landen buiten de EU ook te lijden onder uitholling van democratische waarden en mensenrechten. Toch stelt het college dit criterium voor. Want het gegeven blijft dat we met de EU een gemeenschap vormen waarin we samen optrekken en daarnaast draagt dit criterium eraan bij dat het afwegingskader ook praktisch hanteerbaar is.

1.3 *Door actielijnen te formuleren worden onze doelen direct ondersteund en geven we richting aan onze inzet.*

We kiezen voor vijf actielijnen waarmee we focus aanbrengen in onze inspanningen:
Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen;
Actielijn 2: bevorderen internationaal vestigingsklimaat;
Actielijn 3: samenwerken in de Euregio Rijn-Waal;
Actielijn 4: meer profiteren van EU-subsidies;
Actielijn 5: onderhouden relatie Croydon en Gera.

In de beleidsnotitie van 2016 was sprake van drie actielijnen en het voortzetten van de relatie met Croydon en Gera. Om praktische redenen presenteren we de acties in het vervolg langs vijf lijnen. De voormalige actielijn 'Euregio en EU-subsidies' splitsen we in tweeën en het onderhouden van de relatie met Croydon en Gera benoemen we nu ook als actielijn.

In de beleidsnotitie benoemen we per actielijn wat was voorgenomen, wat de resultaten zijn en welke vervolgacties we willen uitvoeren.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Door de focus op een beperkt aantal structurele relaties bestaat het risico dat andere potentieel succesvolle internationale samenwerkingsrelaties worden gemist.*

Dit is een reële kans. Echter, we verwachten uiteindelijk meer resultaat te boeken door het maken van bewuste keuzes en door in te zetten op de bestaande kansrijke relaties. Het beleid biedt daarnaast gelegenheid om op projectmatige of incidentele basis internationale relaties aan te knopen.

Participatie

Externe participatie vond plaats via de gesprekken met Buitenlandse Zaken en Amnesty International en vanuit de contacten binnen de Euregio Rijn-Waal.
Voor de evaluatie en herijking van de relatie met Wuhan is extern onderzoek uitgevoerd. In de periode van april t/m juni 2019 is een dwarsdoorsnede van alle betrokkenen en belanghebbenden benaderd om te vragen naar de ervaringen en aanbevelingen. Gesprekken werden gevoerd met 10 belanghebbende ondernemers en instellingen, naast 3 betrokken overheden (Rijk, provincie en gemeente) 2 organisaties waarmee de gemeente in de uitvoering nauw samenwerkt en The Economic Board. De aanbevelingen uit het onderzoek zijn opgenomen in bijlage 2 van de beleidsnotitie. Daarin lichten we ook toe hoe we

deze overnemen in het beleid; de intentie is dat we elke aanbeveling praktisch proberen toe te passen binnen de gegeven budgettaire kaders.

Financiën

De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.
Binnen het programma Vitale economie handhaaft de gemeente, net als in de vorige periode, een budget van ca. € 35.000, - voor actielijnen 1 en 2 samen, waarvan ca. € 10-15.000,- voor de relatie met Wuhan. In hetzelfde programma is ook een budget van € 27.000, - opgenomen voor het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal (actielijn 3).

Binnen de andere programma's zijn geen aparte posten voor internationale betrekkingen en/of activiteiten gereserveerd. Dat wil niet zeggen dat er geen middelen zijn.
Budget en ambtelijke capaciteit wordt binnen de bestaande programma- en beleidsbudgetten vrijgemaakt als de betreffende portefeuillehouder en programmamanager vinden dat de kosten ervan leiden tot voldoende bijdrage aan de gemeentelijke beleidsdoelen, en als die beslissing past binnen het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 van de beleidsnotitie is uitgewerkt.

Uitvoering

Eenmaal door de raad vastgesteld, biedt de notitie het kader om de internationale relaties en het vestigingsklimaat in de komende tijd verder te ontwikkelen. De doelstelling en beschreven focus bieden, samen met de vastgestelde actielijnen, het kader en de aanknopingspunten voor acties die het college en het ambtelijk apparaat wel (en niet) zullen oppakken. De looptijd van dit kader en de bijbehorende acties is vooralsnog onbepaald. Als de actualiteit daartoe aanleiding geeft kunnen wijzigingen worden voorgesteld.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Notitie 'Beleid internationale betrekkingen'

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	530006

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 januari 2021, nummer: 530006;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De notitie 'Beleid internationale betrekkingen' vast te stellen als kader voor Arnhems internationale beleid voor de komende jaren.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Beleid internationale betrekkingen

GEMEENTE Arnhem

Arnhem, januari 2021

Inhoud

Beleid internationale betrekkingen 1

Samenvatting....4

Inleiding....6

Leeswijzer....6

H 1 Doelen en uitgangspunten: naast de baten ook oog voor (mogelijke) risico's en ongewenste situaties 7

Wat heeft het ons tot nu toe opgeleverd?....7

Hoe gaan we verder: vier uitgangspunten nader uitgewerkt....8

1. Selectief en pragmatisch....8

2. Internationale betrekkingen moeten bijdragen aan Arnhemse beleidsdoelen. 8

3. We agenderen, verbinden en faciliteren, maar zijn niet uitvoerend. 9

4. Samen sterk krijgt extra aandacht. 9

H 2 Actielijnen: Stand van zaken en resultaten 10

Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 10

Resultaten afgelopen periode 10

Acties en kaders voor het vervolg 12

Actielijn 2: Bevorderen internationaal vestigingsklimaat 15

Resultaten afgelopen periode 15

Acties voor het vervolg 16

Actielijn 3 Samenwerken in de Euregio Rijn-Waal 17

Resultaten afgelopen periode 17

Acties voor het vervolg 18

Actielijn 4 meer profiteren van EU subsidies 20

Resultaten afgelopen periode 20

Acties voor het vervolg 21

Actielijn 5 Onderhouden relatie Croydon en Gera 22

Resultaten afgelopen periode 22

Acties voor het vervolg 22

Hoofdstuk 3 Middelen....22

Bijlage 1 Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen 23

Bijlage 2 Conclusies en adviezen extern onderzoek "Evaluatie 20 jaar relatie Wuhan-Arnhem" (BCI, Nijmegen, 2019) 25

Conclusies 25

Adviezen 26

Hoe wil de gemeente met deze adviezen aan de slag? agenderen, verbinden en stimuleren....27

Bijlage 3 Samenvatting kabinetsnota Nederland China, een nieuwe balans 28
Nederland-China: een nieuwe balans 28
Duurzame handel en investeringen 28
Waarden 29
Vrede, veiligheid en stabiliteit 29
Klimaat, grondstoffen en energie 29
Ontwikkelingssamenwerking 29
Samenwerking binnen Europa 29
Het multilaterale stelsel 30
Samenwerking binnen het Koninkrijk 30
Spelers in de bilaterale relatie met China en samenwerking binnen Nederland 30
Bijlage 4 Buitenlandse Zaken 31
Aanleiding en gespreksvragen 31
1. Hoe kijkt het rijk aan tegen de relatie met China? 31
2. Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China zoals die van Arnhem met Wuhan? 32
3. Hoe stelt de rijksoverheid de mensenrechten aan de orde? 32
4. Welke afweging of criteria zijn leidend bij deze aanpak? En waar loopt men tegenaan? 33
5. Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan? 33
Bijlage 5 Amnesty International 34
Samenvatting 34
Conclusie: probeer verschil te maken 34
Bijlage 6: Tekst MOU ON TRADE, ECONOMIC and AGRICULTURAL DEVELOPMENT, 2019 35
Bijlage 7 Goed gastheerschap 37
Bijlage 8: Monitor voor enkele internationale gegevens 38
Bijlage 9 Bronnenlijst 40

Samenvatting

De 'basis' reden waarom de gemeente internationale betrekkingen onderhoudt blijft dat Arnhem en de regio er baat en belang bij hebben. De gemeente ziet de betrekkingen als 'middel' en wil dat ze bijdragen aan één of meer beleidsdoelen. De inhoud (of 'scope') varieert dus en dat blijft zo: soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en "best practices" en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's. Zoals bijvoorbeeld extra omzet en banen. Of meer en betere voorzieningen op het gebied van cultuur, welzijn, duurzaamheid of een ander beleidsterrein.

Veel van de doelen en uitgangspunten uit het vorige beleidskader, vastgesteld in 2016, zijn in praktijk gebracht en hebben tot positieve resultaten geleid. Het gaat om verschillende soorten resultaten, zoals extra beleidskennis voor onszelf of marktkennis en contacten voor ondernemers uit onze regio en extra opdrachten die -kijkend naar de 20-jarige relatie met Wuhan- optellen tot enkele miljoenen Euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Daarnaast gaat het om resultaten als een betere presentatie van ons internationale vestigingsklimaat, versterking van de aandacht voor internationale werknemers, "ons" World Trade Centre en de Rivers International School, een verdieping van de relatie met steden in ons Euregiogebied en voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten in Europese projecten op het gebied van o.a. duurzaamheid, economie en mobiliteit.

Tegelijk leert de ervaring in afgelopen jaren dat het noodzakelijk blijft om een scherpe focus te houden en selectief te zijn. Er komen bijna dagelijks vele "kansen" en mogelijkheden langs om internationale relaties aan te gaan ook in het kader van Europese projecten. Het kost te veel tijd en geld om die allemaal goed te verkennen, uit te laten groeien en er de vruchten van te plukken.

De gemeente handhaaft de keuze om voor de structurele internationale relaties voort te bouwen op de bestaande relaties, te weten die met zusterstad Wuhan en de Euregio Rijn- Waal naast de meer ceremoniële band met Croydon en Gera. Naast de structurele relaties blijven ook internationale projecten en buitenlandse bezoeken mogelijk en wenselijk om onze gemeentelijke beleidsdoelen te halen.

De uitwerking van het beleid vindt plaats in vijf actielijnen:1. bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 2. bevorderen internationaal vestigingsklimaat 3. samenwerken in de Euregio Rijn Waal 4. meer profiteren van Europese subsidies 5. onderhouden relatie Croydon en Gera.

De volgende passages vatten het beleid en de aanpassingen in zeven punten samen:

1. om de juiste keuzes te maken voor internationale betrekkingen gaat de gemeente als onderdeel van deze herijking een explicieter afwegingskader hanteren als hulpmiddel. De meerwaarde voor Arnhem blijft voorop staan als criterium om wel of niet op reis te gaan. Maar reizen buiten Europa vergen vanaf nu een extra afweging, waarbij de mensenrechtensituatie integraal wordt meegewogen. Het volgende punt sluit hier op aan.
2. naast de positieve effecten geeft de gemeente ook de risico's en mogelijke nadelen van internationale betrekkingen bewust een plek in haar beleid. Naast het meewegen van de

mensenrechtensituatie gaat het bijvoorbeeld ook om het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom van meereizende ondernemers onvoldoende beschermd blijkt. Het meewegen en aandacht vragen voor deze risico's en situaties wordt explicieter een onderdeel van het beleid voor internationale betrekkingen.

3. extra aandacht voor rol van de regio. De gemeente gaat er in de regio Arnhem Nijmegen en binnen The Economic Board voor pleiten om meer aandacht te besteden aan onze Internationale relaties en profilering. De versterkte regionale samenwerking Regio Arnhem Nijmegen gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn Westfalen en de gemeente zal dat stimuleren. In onze gesprekken met The Economic Board willen we de komende periode meer aandacht vragen voor de voorzieningen voor buitenlandse kenniswerkers ('expats') en voor de lokale en regionale 'parels' met grote groei- en exportpotentie, (ook) door hen in de eigen regio een goed podium te bieden om hun innovatieve producten en diensten te laten zien.
4. Voor de samenwerking in de Euregio Rijn-Waal zal de gemeente in de komende periode een agenda met vijf speerpuntonderwerpen hanteren en de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid verder intensiveren. Naast het onderhouden van de goede overheid-overheidrelatie en het delen van kennis en 'best practices' zal de inspanning van de gemeente gericht zijn op samenwerkingsprojecten die voor de ondernemers en inwoners aan beide zijden van de grens zichtbaar effect hebben. De gemeente ziet daarnaast ook een rol voor de versterkte regio-organisatie Arnhem-Nijmegen en zal daar op inspelen, zoals in het vorige punt werd toegelicht.
5. Ook het beleid voor het aantrekken van Europese subsidies en deelnemen in Europese projecten wordt aangepast. De gemeente heeft met een EU impactscan een proces gestart om na te gaan of en hoe ze nog beter kan inspelen op Europese projecten en regelingen. In de komende periode zullen de resultaten hiervan worden besproken en verwerkt in de verschillende gemeentelijke beleidsprogramma's.
6. In de jumelagerelatie met de steden Croydon en Gera vervult de gemeente een beperkte, vooral ceremoniële rol en dit blijft zo. Scholen en instellingen weten elkaar via internet te vinden en ook de gemeente neemt incidenteel initiatief om de banden aan te halen, bijvoorbeeld bij de jaarlijkse herdenking van de slag om Arnhem.
7. De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.

Inleiding

Voor u ligt de gecombineerde evaluatie en herijking van het Arnhemse beleid voor internationale betrekkingen. Naast het gevoerde beleid en de resultaten, stelt deze notitie ook de kaders voor de komende periode vast.

Op het moment van dit schrijven is vanwege de COVID-19 crisis nog onzeker hoe en hoe snel de internationale betrekkingen wereldwijd weer opgepakt zullen worden. Er zijn ook nog volop (internationale) reisbeperkingen van kracht.

Zeker is wel dat we deel uit zullen blijven maken van een internationale samenleving. We willen daarin als gemeente onze positie blijven innemen vanuit bewust gekozen uitgangspunten en doelen. Deze notitie vormt daarvoor ons kader.

De aanleiding voor deze notitie lag ook in een toezegging aan de gemeenteraad van Arnhem. De vorige beleidsnotitie, notitie "Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief" is in januari 2016 vastgesteld door de gemeenteraad. De notitie gold als beleidskader voor Arnhems internationale beleid tot 2020. Met de voorliggende notitie wil de gemeente stil staan bij de resultaten en vorderingen tot nu toe. En vanuit die kennis en ervaring beschrijven we ook de kaders voor de komende periode. Daarmee biedt de notitie zowel een evaluatie als een herijking.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 kijkt naar het internationale beleid op het niveau van de doelen en uitgangspunten. Eerst volgt een 'evaluatie': U vindt in een apart kader "Voornemens 2016" kort beschreven welke doelen en uitgangspunten de gemeente in 2016 hanteerde. In de hoofdtekst daarnaast wordt beschreven wat de vorderingen en ervaringen zijn geweest ten opzichte van deze doelen. Dit is het evaluatiedeel van het hoofdstuk. Daarna volgt de vooruitblik: welke doelen en uitgangspunten wil de gemeente de komende periode hanteren? Dit is het herijkingsdeel van het hoofdstuk, het beschrijft de doelen en uitgangspunten van het beleid voor de komende periode.
In hoofdstuk 2 vindt u een beschrijving van het internationale beleid op het niveau van de actielijnen waarin het beleid verder uitgewerkt is. Ook daar geven we eerst de aansluiting op de "Voornemens 2016" en de bereikte resultaten. Aansluitend volgt per actielijn welke vervolgacties de gemeente in de komende periode wil uitvoeren.
Hoofdstuk 3 gaat in op de manier waarop de gemeente middelen inzet voor internationale betrekkingen.
In de bijlagen is meer uitgewerkte informatie opgenomen over het beleid dat de gemeente wil voeren en de informatie waarop het beleid is gebaseerd.

H 1 Doelen en uitgangspunten: naast de baten ook oog voor (mogelijke) risico's en ongewenste situaties

Wat heeft het ons tot nu toe opgeleverd?

Uit extern onderzoek[1] en eigen ervaringen blijkt dat veel van de doelen en uitgangspunten uit het beleidskader 2016 ook in praktijk zijn gebracht en tot resultaat hebben geleid. Dit wordt in hoofdstuk 2 bij de actielijnen nog nader toegelicht. Het gaat onder meer om actielijn 1, met de handelsmissies naar Wuhan die onze bedrijven verdieping van marktkennis opleveren en ook extra opdrachten, naast ervaring uit eerste hand voor onze regio hoe China zich ontwikkelt en vorm geeft aan o.a. de 'nieuwe zijderoute'. We zien ook verdieping van de bestuurlijke relatie met grote Duitse en Nederlandse buursteden in ons Euregio grensgebied (actielijn 3) en voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten op het gebied van o.a. duurzaamheid, economie en mobiliteit in Europese projecten (actielijn 4).

Voornemens 2016

Het beleidskader 2016 beschreef als doel: "Opbloei van de stad en regio". Bijvoorbeeld in groei van het aantal banen, het culturele klimaat of andere doelen die de gemeente nastreeft. Belangrijk uitgangspunt was: Internationale betrekkingen zijn een middel. We willen er meerwaarde mee leveren voor de verschillende beleidsdoelen die Arnhem c.q. de regio nastreeft. De andere uitgangspunten waren: pragmatische insteek (uitbouwen wat al loopt), agenderen/verbinden/faciliteren (en niet doen wat anderen kunnen) en "samen sterk"; de stad en regio als gebied met de partners waarvoor en waarmee we actief zijn.

Tegelijk leert de ervaring in afgelopen jaren dat (veranderende) internationale betrekkingen en handelsmissies ook gepaard gaan met risico's, vragen en mogelijke nadelige effecten. Voorbeelden:

- De COVID -19 crisis maakt duidelijk dat afhankelijkheid van internationale toeleveringsketens ook leidt tot kwetsbaarheid
- Een bedrijf met unieke technologie kan dankzij een aantrekkelijk buitenlands bod "opgekocht" worden en verplaatst naar buiten de regio, intellectueel eigendom of handelsnamen kunnen onvoldoende beschermd blijken en verloren raken.
- Of een bedrijf vestigt zich hier dankzij een geslaagde internationale missie vanuit het buitenland, en blijkt dan (ook) een concurrent van reeds gevestigde andere bedrijven. Of de arbeidsinspectie ziet aanleiding voor onderzoek.
- Ook worden regelmatig vraagtekens gezet wanneer de gemeente of bedrijven en instellingen uit de regio op reis gaan naar landen die negatief in het nieuws zijn vanwege de mensenrechtensituatie.

De gemeente is zich hiervan steeds al bewust geweest. Maar door de ervaring uit de laatste jaren en voor deze nota geraadpleegde bronnen[2] willen we deze zaken in de komende periode explicieter aan de orde stellen. Ze worden onderdeel van het afwegingskader voor onze internationale betrekkingen; de uitgangspunten daarvoor volgen hierna. In bijlage 1 is het afwegingskader zelf opgenomen.

---

[1] *" Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2*

[2] *geraadpleegde bronnen zijn:*

1. *extern onderzoek onder belanghebbende bedrijven en instellingen en samenwerkende partners als OOSTNL, provincie en economic board. (" Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2)*
2. *Kabinetsnota China NL een nieuwe balans (samenvatting bijgevoegd, bijlage 3)*
3. *Buitenlandse Zaken (bijlage 4)*
4. *Amnesty International (bijlage 5)*

Hoe gaan we verder: vier uitgangspunten nader uitgewerkt

Het doel van internationale betrekkingen blijft voor de gemeente dat Arnhem c.q. de regio er baat en belang bij heeft. soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en "best practices" en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's. Zoals bijvoorbeeld extra omzet en banen. Of meer en betere voorzieningen op het gebied van cultuur, welzijn, duurzaamheid of een ander beleidsterrein.

Een aantal uitgangspunten gaf richting aan het beleid zoals dat in 2016 is vastgesteld. Deze blijven ook in de toekomst van toepassing. Ze worden hierna beschreven, inclusief de aanpassingen.

1. Selectief en pragmatisch. Dit blijft zo. Het gaat om praktisch resultaten. Arnhem kan met haar (beperkte) middelen meer effect sorteren door niet teveel buitenlandse relaties te willen aangaan, maar selectief te zijn. Er ging in de afgelopen periode - uiteraard met uitzondering van de corona lockdown - bijna geen maand voorbij of de burgemeester dan wel het college of de ambtelijke staf krijgt het verzoek een buitenlandse delegatie te ontvangen, of een buitenlands congres te bezoeken of een project in te dienen voor een Europese subsidieregeling. In een aantal gevallen ging het ook om een vraag voor een nieuwe (zuster-) stadsrelatie, voor structurele ontmoetingen en kennisuitwisseling. Het college wil hierin selectief blijven: beter een paar dingen goed, dan meer dingen half. We zijn ook selectief in de zin dat we de samenwerking met internationaal actieve (regionale) partners actief blijven opzoeken en niet (ook) doen wat bijvoorbeeld de provincie Gelderland en de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL al doen om internationale relaties en kennisuitwisseling of projecten te ondersteunen, In de praktijk is gebleken dat er behoefte is aan een meer uitgewerkt en zoveel mogelijk objectief afwegingskader. De gemeente gaat in de komende periode ervaring opdoen met het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 wordt beschreven.

2. Internationale betrekkingen moeten bijdragen aan Arnhemse beleidsdoelen. Dit blijft zo, net als het feit dat we ook doelen in en met de regio willen bereiken. De betrekkingen zijn dus middel en geen doel; we halen iets op dat we moeilijker kunnen bereiken zonder het internationale contact: bijvoorbeeld samenwerking voor een (Europese) subsidie, buitenlandse marktkennis of interesse van mogelijke investeerders.
En we komen brengen wat ergens anders mist, ons onderscheidende aanbod van kennis of producten en diensten uit de stad en regio.
Het college en de portefeuillehouders zetten elk in meerdere of mindere mate de voor hen beschikbare beleidscapaciteit en/of budgetten in voor internationale relaties of projecten. Dat doen ze steeds om Arnhemse beleidsdoelen en resultaten te behalen die zonder deze relaties minder goed of snel behaald lijken te kunnen worden. De beoordeling of een internationale reis of project deze meeropbrengst biedt of dat we beter 'binnen de gemeente" of "binnen Nederland" kunnen blijven kan van geval tot geval anders uitpakken. De gemeente kiest ervoor om een aantal criteria voor te schrijven, maar wel - conform de gekozen organisatieprincipes - de beslissing zo laag mogelijk in de organisatie te leggen. De verplichte afweging vooraf en evaluatie achteraf richt zich dan op vragen als: welk nuttig resultaat voor Arnhem is beoogd en bereikt? Welke kosten zijn er voor geraamd en

gebruikt om dit resultaat te bereiken? Daarnaast blijft maatwerk per geval nodig. Het nader uitgewerkte afwegingskader (bijlage 1) kan hier de komende periode bij helpen.

3. We agenderen, verbinden en faciliteren, maar zijn niet uitvoerend.

Dit blijft zo en onze scope wordt iets breder. We blijven ondersteunen in relaties waar vanwege cultuurverschillen met andere landen onze overheidsrol belangrijk is, omdat onze bedrijven en instellingen dan een betere ingang krijgen. Maar we gaan nog steeds niet op de stoel van de ondernemer of instelling zitten of doen wat zij zelf kunnen. We gaan ook niet op de stoel van de bedrijfsadviseurs of specialisten intellectueel eigendom zitten die hen kunnen adviseren en we kiezen geen partij tussen de nieuwe ondernemer die zich hier vestigt of de reeds gevestigde in onze regio; die keuze is aan de klant en de markt.[3]
Passend bij onze rol kiezen we er wél voor om naast de mogelijke opbrengsten en positieve aspecten ook alert te zijn op en aandacht te (blijven) vragen voor de risico's en mogelijke negatieve effecten en voor ongewenste situaties in het land van bestemming, inclusief de mensenrechtensituatie.

4. Samen sterk krijgt extra aandacht.

Arnhem kiest de 'stad en regio' als gebied waarvóór we actief zijn én als gebied waarin we de samenwerkingspartners zoeken waarméé we actief zijn; de bedrijven, (kennis-)instellingen en overheden in onze stad en regio. Reden daarvoor is ook welbegrepen eigenbelang: als we daardoor extra beleidskennis of -resultaten en voorzieningen in onze regio kunnen krijgen is dat ook voor Arnhemmers winst én als we kunnen samenwerken, krijgen we meer voor elkaar. Schaalniveau en omvang spelen mee, zeker ook internationaal; een lobby of delegatie vanuit ons samen met de provincie Gelderland (= ca. 2 mln. inwoners) of met de stedelijke regio (+ 700.000 inwoners) krijgt meer voor elkaar dan een stad met ca. 160.000 inwoners.

Dit uitgangspunt geven we extra aandacht in de komende periode. We gaven hierboven al aan zoveel mogelijk aan te zullen sluiten op acties en expertise van de provincie Gelderland en instanties als OOSTNL. Maar het 'samen (internationaal) sterk' zal ook meer aandacht krijgen in onze samenwerking met The Economic Board (TEB) en in het versterkte regionale samenwerkingsverband Arnhem Nijmegen. Bij de gesprekken met TEB zal het logischerwijze vooral om economische onderwerpen en prioriteiten gaan, zoals voldoende voorzieningen voor buitenlandse kenniswerkers (ook wel 'expats') en voldoende aandacht om lokale en regionale 'parels' met een groot innovatie- en exportpotentieel te behouden voor de regio. Dit wordt verderop toegelicht in hoofdstuk 2 actielijn 2.
De scope van onze inzet in het samenwerkingsverband regio Arnhem Nijmegen en in het samenwerkingsverband van de Euregio Rijn- waal reikt verder. De gemeente ziet vanuit meerdere gemeentelijke beleidsprogramma's aanknopingspunten voor versterking van de relatie met onze Duitse buren en wil die in beide samenwerkingsverbanden de komende periode meer onder de aandacht brengen en benutten. Dit wordt nader beschreven in Hoofdstuk 2, actielijn 3.

[3] Uiteraard zolang beide zich houden aan onze Nederlandse wet en regelgeving; de gemeente heeft net als een aantal andere instanties een handhavende taak en die zullen we ook blijven uitvoeren.

H 2 Actielijnen: Stand van zaken en resultaten

Dit deel van de notitie beschrijft de resultaten uit voorgaande periode en de voorgenomen acties rond de 5 "actielijnen" die onderdeel zijn van het beleid voor internationale betrekkingen[4]: 1. bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 2. bevorderen internationaal vestigingsklimaat 3. samenwerken in de Euregio Rijn-Waal 4. meer profiteren van Europese subsidies 5. Onderhouden relatie Croydon en Gera.
Per actielijn volgt wat was voorgenomen, wat de resultaten zijn en welke vervolgacties de gemeente wil uitvoeren.

Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen

Voornemens 2016:
proactief onderhouden van **2 internationale (handels-)relaties,** die naar Noordrijn-Westfalen (NRW) en Wuhan. Daarbij onderwerpen en thema's verkennen waarop de gemeente of Arnhemse en regionale ondernemers en instellingen kansen zien zich te onderscheiden; energie en milieutechnologie, de creatieve en toeristische sector, zakelijke dienstverlening, maar ook Health en sport (Papendal, Vitesse). **Delegaties uit de rest van de wereld gastvrij ontvangen,** voor zover daar voor Arnhem ook zakelijke doelen mee gediend zijn. **Maatwerk ontwikkelen voor de gastvrije ontvangst,** passend bij de cultuur van het bezoekende land en bij wat Arnhem onderscheidend maakt. Warme **overheid-overheidsrelaties** met Wuhan en steden in NRW, **samenwerking** met provincie en ondersteunende organisaties (OOSTNL, NBSO, NFIA)

Resultaten afgelopen periode

Noordrijn-Westfalen, Euregio Rijn-Waal
In de beleidspraktijk legt de gemeente bij het contact met Noordrijn-Westfalen het accent op de relaties binnen de Euregio; hier wordt verderop in de tekst bij actielijn 3 apart aandacht aan geschonken. Kortheidshalve wordt daar naar verwezen.
Wuhan: In 2019 heeft de gemeente opdracht gegeven voor een extern evaluatieonderzoek[5]. De samenvatting uit het onderzoek is als bijlage 2 opgenomen bij deze notitie. Enkele conclusies: ondernemers en instellingen waarderen de rol van de gemeente, de extra opbrengsten voor ondernemers zijn lastig concreet te krijgen, maar met 'enkele miljoenen aan extra omzet' en een aantal nieuwe - nu overigens nog kleine - bedrijfsvestigingen in onze regio zijn de opbrengsten een veelvoud van de kosten die we maken. De deelnemers waarderen daarnaast vooral ook de meer kwalitatieve resultaten als 'meer inzicht in de markt' en het leggen van contacten, het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem. Ondanks dat de onderzoekers ook negatieve aspecten signaleren, daarover straks meer, is hun advies de relatie nog zeker de komende jaren voort te zetten.

---

[4] Deze indeling in 5 actielijnen wijkt af van die in het vorige beleidskader (2016), met daarin 3 actielijnen en de jumelage banden met Croydon en Gera. Omdat in de uitvoering een andere indeling handiger bleek is de voormalige actielijn "Euregio en EU subsidies" gesplitst in 2 lijnen en wordt het onderhouden van de relatie met Croydon en Gera ook als actielijn meegenomen.
6 " Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2

- De gemeente vierde in juni 2019 het twintigjarige bestaan van de zusterstadrelatie en ontving daarvoor een delegatie uit Wuhan. Tijdens de bijeenkomst werd een nieuwe intentieovereenkomst gesloten om de samenwerking voort te zetten op onderwerpen die ook voor onze stad en regio relevant zijn, zoals de kansen voor waterstof- en batterij-elektrische energiesystemen en de nieuwe handels- en exportmogelijkheden naar Wuhan via de goederenrailverbinding met onze Euregio c.q. Duisburg. (bijlage 6). Aanvullend bleek tijdens een bezoek in december 2019 vanuit Wuhan ook belangstelling om meer samen te werken op Cultuur, o.a. met onze Hogeschool voor de Kunsten ArtEZ.
- De recente coronacrisis maakt duidelijk dat ontwikkelingen in Wuhan en China via allerlei internationale leveranciers en relaties ook gevolgen hebben in Europa en andere werelddelen. De gemeente heeft in januari 2020 via een brief aan het bestuur van Wuhan laten weten dat zij begaan is met de situatie en de mensen en bedrijven die het aangaat. En op 3 maart 2020 werd een speciale bijeenkomst in onze regio georganiseerd met ArtEZ. Het bestuur van Wuhan heeft dit erg op prijs gesteld en op haar beurt ook haar medeleven betuigd en hun ervaringslessen gedeeld toen wij volop te maken kregen met de gevolgen van Covid-19.
- ***Samenwerking met OOSTNL en NFIA, onder meer op de Brexit***
  In opdracht van de provincies Gelderland, Overijssel en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is OOSTNL de organisatie die in ons landsdeel en dus (ook) in onze regio de buitenlandse investeringen aanmoedigt. OOSTNL werkt op haar beurt weer nauw samen met het landelijke NFIA; het Netherlands Foreign Investment Institute. De gemeente heeft een regionaal acquisitieoverleg opgezet waaraan ook OOSTNL deelneemt. In de afgelopen periode is ook aandacht geschonken aan de Brexit. OOSTNL heeft aparte capaciteit vrijgemaakt op de Brexit en heeft in de afgelopen periode vooral 'gezaaid'. Daar waar OOSTNL een (internationale) partij met belangstelling voor onze regio op het spoor komt, pakt de gemeente haar rol om waar nodig te helpen de vestigingsvoordelen in kaart te brengen en een warm welkom uit te stralen (zie ook 'gastvrijheid'). Daarnaast houdt OOSTNL nu 5 à 6 keer per jaar de zgn. Export cafés in het WTC Arnhem Nijmegen; hier krijgen geïnteresseerde ondernemers informatie over de mogelijkheden hun export naar landen als Duitsland, Amerika of China te vergroten.
- ***Gastvrijheid.*** Er is een apart team hospitality ingericht, dat mee kan denken over onze gemeentelijke hospitality in bredere zin. Zij hebben ook meegedacht en geholpen over de ontvangst en viering van het 20 jarige bestaan van onze relatie met Wuhan in 2019. In lijn met de uitgangspunten van ons beleid is deze mijlpaal gevierd met een brede vertegenwoordiging en presentatiemogelijkheid voor de regionale instellingen en ondernemingen met wie we de relatie inhoud geven. In het programma was veel aandacht voor de door ons gewenste coproductie van beleid tussen overheid, ondernemers, onderzoekers/opleiders en inwoners, naast ruimte voor ceremonie en ontspanning, o.a. tijdens het promotiebezoek en diner in het Nederlands Openlucht Museum.
  De gemeente had zich ook voorgenomen zakelijke bezoeken uit andere landen gastvrij te ontvangen, en dat is ook een aantal keren gebeurd, o.a. voor delegaties uit Turkije, Japan, Taiwan en Marokko.

Geopolitieke ontwikkelingen

Naast de voorgaande selectie van resultaten kenmerkte de afgelopen periode zich ook door de wereldwijde COVID-19 uitbraak en opvolgende crisis en een aantal grotere geopolitieke ontwikkelingen. Zonder volledig te zijn leidde dit tot spanningen en verschuivende verhoudingen tussen o.a. China, Europa, Amerika, Turkije en Saoedi Arabië, waarbij de strijdpunten variëren van veiligheid en gezondheid tot handelsoverschotten en eerlijke concurrentieverhoudingen, milieu- en mensenrechtenkwesties of regelrechte oorlogen.

De gemeente beseft - en heeft in 2019 uitgebreid herdacht- dat we hier in Nederland elke dag dankbaar mogen zijn dat we in vrede in vrijheid kunnen leven, nu al meer dan 75 jaar, mede dankzij internationale hulp en samenwerking op allerlei niveaus.
Maar zowel op Nederlandse schaal als binnen de regio is er tegelijk ook meer aandacht gekomen voor de risicovolle kant van de internationale betrekkingen en hoe we daar mee om moeten gaan. Op pagina 7 van deze notitie noemden we al voorbeelden waar onze stad en regio mee te maken (kunnen) krijgen; verstoring van internationale toeleveringsketens, overname resp. vertrek van bedrijven, verlies van intellectueel eigendom, oneerlijke concurrentie en bezoek aan of uit landen die negatief in het nieuws zijn over mensenrechten.
De gemeente wilde deze aspecten expliciet meenemen bij de herijking van het beleid. Dit is gebeurd door te onderzoeken en mee te wegen hoe het rijk hier mee om gaat en door aanvullende gesprekken met Amnesty International en ambtelijke specialisten van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De conclusies vindt u verwerkt in de volgende paragraaf over acties en kaders voor het vervolg en in een nader uitgewerkt afwegingskader voor het aangaan van buitenlandse betrekkingen, geldig voor alle actielijnen binnen deze nota (bijlage 1).

Acties en kaders voor het vervolg

Noordrijn-Westfalen, Euregio Rijn-Waal De gemeente ontwikkelt een agenda en plan van aanpak. Meer hierover in actielijn 3, over de Euregio Rijn Waal.

Wuhan. De gemeente wil de relatie met Wuhan de komende periode voortzetten met ongeveer dezelfde intensiteit en doelen. Wel passen we de voorbereiding en uitvoering van de zusterstad-bezoeken aan, net als die van andere buitenlandse reizen.

Ministerie van Buitenlandse zaken: *China is zo groot dat ook de centrale overheid maar een beperkt deel van het land kan bestrijken met haar aanwezigheid. Contacten van gemeenten en provincies met hun evenknie geven een bredere spreiding in dat land. En ook op decentraal niveau geldt: het land biedt veel economische kansen en zonder de relatie en aanwezigheid van bijvoorbeeld de burgemeester en de wethouder komen bedrijven minder goed binnen om zaken te doen.*
En als het gaat om risico's zoals bijv, spionage: "Net als Nederland kan Arnhem er voor kiezen hier bewuster mee om te gaan en haar bedrijven uitnodigen hetzelfde te doen".
Amnesty international: *" Amnesty is niet geneigd om vanuit het perspectief van de mensenrechten te adviseren dat Arnhem met de relatie met Wuhan moet stoppen. " … als de relatie er is, benut die dan om verschil te maken, probeer verbetering te bereiken in de mensenrechtensituatie". "Het gaat niet om de confrontatie of het thuispubliek, het gaat er om verschil te maken".*

Voor de motivatie verwijzen we naar de hiervoor al aangehaalde positieve externe evaluatie en resultaten uit de afgelopen periode (BCI, 2019) - samengevat in bijlage 2- en we sluiten aan op de adviezen van het kabinet, het ministerie van Buitenlandse Zaken en Amnesty International (bijlagen 3, 4 en 5). Samengevat laten deze geraadpleegde bronnen de keuze aan de gemeente om de relatie met Wuhan wel of niet voort te zetten. Maar ze zien ook kansen en doen suggesties om de relatie positief in te vullen. Ter illustratie zijn in bijgaand kader enkele zinnen uit bijlage 4 en 5 opgenomen, waar we verslag doen over gesprekken met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en met Amnesty International.
De gemeente gebruikt de externe evaluatie, de kabinetsvisie en de

gesprekken met Buitenlandse Zaken en Amnesty international om de voorbereiding en uitvoering van haar buitenlandse bezoeken en de bezoeken aan onze zusterstad aan te passen.
De gemeente gaat in lijn met de externe evaluatie (BCI, 2019, bijlage 2):

- binnen de regio en onze ondernemerscontacten regelmatiger aandacht vragen voor de kansen in China/Wuhan, vooral in themagerichte missies zoals bijvoorbeeld een "waterstofmissie" met elkaar aanvullende deelnemers
- met de provincie en de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL en andere partners regelmatiger communiceren over de successen uit de handelsmissies
- op landelijk niveau meer aandacht vragen en besteden aan uitwisseling van informatie en ervaringen tussen de verschillende overheden die een band met China onderhouden

Verder zullen we in de voorbereiding meer aandacht hebben voor de volgende onderwerpen:

1. voorlichting over maatregelen tegen de eventuele ongewenste effecten en risico's van internationale handelsmissies. Dit is in lijn met de geraadpleegde bronnen en adviezen zoals de kabinetsnota en de adviezen van Buitenlandse zaken, zie bijlage 3 en 4.
2. gebeurtenissen en situaties in Arnhem en/of de gaststad die (internationaal) vragen en kritiek oproepen of juist positieve aandacht verdienen, inclusief gebeurtenissen en situaties rond mensenrechten. Mensenrechten worden op deze wijze onderdeel van het afwegingskader voor alle buitenlandse betrekkingen. In bijlage 1 is dit afwegingskader verder uitgewerkt.

Geen voornemens om nieuwe structurele banden aan te gaan met andere steden of regio's
Binnen deze actielijn zou ook te overwegen zijn om het aantal structurele buitenlandse relaties verder uit te breiden. Vanwege de gekozen beleidskaders is de afgelopen periode geen onderzoek gedaan naar 'andere buitenlandse regio's of steden' om eventueel een structurele relatie mee aan te gaan. Wel zijn in de afgelopen periode vier kandidaat-landen naar voren gekomen; enerzijds Turkije en Marokko, omdat delen van onze stadsbevolking daar banden mee hebben, en anderzijds Japan en Taiwan, vanwege de ontvangen delegaties met belangstelling voor onze innovatieve bedrijven en instellingen op het terrein van Energie- en Milieutechnologie.

De gemeente handhaaft de keuze om niet meer dan twee actieve structurele buitenlandse relaties te willen onderhouden met een gebied of stad. [6]
De gemeente ervaart in de bestaande twee relaties (Euregio Rijn-Waal en Wuhan) een meerwaarde voor haar eigen bestuurlijke rol en ziet ook de toegevoegde waarde voor de stad en regio terugkomen in de resultaten.
De redenen om het aantal structurele relatie niet uit te breiden zijn vergelijkbaar met die in de voorgaande periode:

1. Hiervoor zou een meerjarige extra inspanning nodig zijn en extra budget dat ten koste gaat van andere gemeentelijke taken. Dit wordt niet wenselijk geacht.
2. Als de inspanning gedaan zou worden, dan is het nog langere tijd de vraag of deze succesvol zou zijn. Dit hangt af van de 'juiste' keuze voor aanvullende landen en steden en het vinden van de thema's waarop niet alleen onze ondernemers en instellingen zaken willen doen, maar ook de partners in het andere gebied of regio. Dat maakt het een langjarig en onzeker proces waar de gemeente niet voor kiest.

[6] Daarnaast houdt de gemeente een beperkte meer ceremoniële rol in de relatie met de steden Croydon en Gera, zie actielijn 5

Samenwerking met regionale partners, gastvrije gemeente
De samenwerking met regionale partners en organisaties als OOSTNL wordt voortgezet zoals in de voorgaande periode.

Als referentie voor de aanpak is in bijlage 7 de geactualiseerde maar verder ongewijzigde tekst over gastvrijheid opgenomen uit de vorige nota internationaal.

Spelregel blijft dat de kosten van ontvangst moeten opwegen tegen de verwachte baten in de beleidsprogramma's. Om de afweging zuiver te houden heeft het betreffende programma ook de leiding in de samenstelling van het ontvangstprogramma en betaalt daarvoor het kostenaandeel van de gemeente. Ook de (regio-) partners kunnen bijdragen aan het programma en de kosten daarvan; zo ging het in de praktijk tot nu toe ook.
Aanvullend wordt ook de actuele situatie voor wat betreft veiligheid en mensenrechten meegewogen bij beslissingen over de ontvangst van delegaties; in bijlage 1 is dit uitgewerkt.

Actielijn 2: Bevorderen internationaal vestigingsklimaat

Voornemens 2016: voorzieningen voor internationale partijen op orde (o.a. **World Trade Centre, Internationale School, expatdesk**) meertalige promotie van Arnhem/de regio als vestigingsplek, goed contact onderhouden en ondersteunen van voorzieningen en instellingen die bijdragen aan het internationale profiel (o.a. **Papendal, ArtEZ, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen**) en met **citymarketing en RBT KAN** meer profileren en uitnutten van onze ligging aan de Rijn en de rand van de Veluwe.

Resultaten afgelopen periode

- Verbeterde overeenkomst voor het behoud van de World Trade licentie van het WTC Arnhem-Nijmegen en impuls voor de WTC businessclub. De Stichting WTC Arnhem-Nijmegen bleek in de praktijk alleen nog op papier te bestaan. Ook de WTC businessclub bleek in de praktijk onvoldoende aantrekkingskracht te hebben om als hotspot en katalysator voor internationaal ondernemerschap te fungeren. Het is wel gelukt om de noodzakelijke nieuwe overeenkomsten te sluiten om de WTC licentie voor de regio te behouden. Daarnaast houdt OOSTNL zoals eerder genoemd nu 5 a 6 keer per jaar de zgn. Export cafés in het WTC Arnhem Nijmegen. Ze organiseert dat in goede samenwerking met de WTC businessclub. Hierdoor krijgen de club en het regionale internationale ondernemerschap een welkome steun in de rug.
- contact met Rivers International School: zowel de burgemeester als de verantwoordelijk portefeuillehouder heeft na de feestelijke opening van het nieuwe gebouw nog bij andere gelegenheden de school bezocht. Ook ambtelijk is er verschillende keren bezoek afgelegd om bij te praten, o.a. vanuit Onderwijs en internationaal perspectief. Rivers zelf neemt ook initiatief, zo is men lid van het Directie Netwerk Arnhem en Rivers heeft ook deelgenomen aan één van de missies naar Wuhan. In de afgelopen periode is het leerlingenaantal goed gegroeid; er zelfs nog maar weinig ruimte over voor nieuwe leerlingen. De gemeente blijft de ontwikkelingen volgen.
- Expatdesk Wageningen heeft door medewerking van ons als gemeente nu ook bevoegdheid om te ondersteunen bij de inschrijving in Arnhem voor buitenlandse werknemers van Arnhemse bedrijven; die hoeven hierdoor niet meer apart naar onze burgerlijke stand als ze voor andere zaken bij het expatdesk zijn.
- Het onderwerp "internationaal" is door een veelheid aan andere zaken nog weinig aan de orde geweest in de verschillende regio-overleggen en de regionale investeringsagenda. Desalniettemin hebben we nu via regionaal overleg samen met de Economic Board en de provincie Gelderland een website beschikbaar met meertalige informatie over de regio, waarbij vanuit onze gemeente vooral ook input is geleverd om de kracht van het energiecluster in onze regio naar voren te brengen. De website heet www.thelifenet.eu en is opgezet als een 'portal', bedoeld om de verschillende doelgroepen op hoofdlijnen voor de regio te interesseren en de lezer snel inzicht te geven waar hij moet wezen om meer informatie te vinden of een afspraak te maken. De website is in oktober 2019 gelanceerd in Brussel tijdens de week van Europese regio's en steden.
- Bij de voorbereiding en uitwerking van de website is ook een uitgebreide ronde gemaakt langs alle (potentieel) belanghebbenden in de regio, zoals de hogescholen en universiteiten, bedrijfsparken en -netwerken, grotere en kleinere internationaal opererende ondernemingen en OOSTNL. Met hen is ook een begin gemaakt met de discussie wat er nog meer moet gebeuren om de aantrekkelijkheid van de regio te verbeteren voor buitenlandse kenniswerkers, studenten en bedrijven. Dat gesprek gaat in de komende periode verder en de gemeente zal daar actief aan deelnemen.

- Er is nu op initiatief van Arnhem een monitor waarmee we systematisch kunnen bijhouden of we als stad en regio meer of juist minder buitenlandse bedrijven, banen, en kenniswerkers en studenten krijgen. Er wordt aan gewerkt om ook betere gegevens te krijgen voor het aantal bedrijven en banen dat gemoeid is met export vanuit onze stad en regio.
  De meest recente gegevens zijn in bijlage 8 verwerkt. Daaruit blijkt dat sommige indicatoren een stijgende lijn vervullen -o.a. aantal buitenlandse kenniswerkers en studenten- en andere juist dalen -aantallen buitenlandse bedrijven/Fte's, aandeel buitenlandse toeristen in totaal. Het voert te ver om in deze notitie alle achterliggende oorzaken en trends te onderzoeken en te vertalen naar beleid; voor een deel gebeurt dit binnen het kader van het toerismebeleid en citymarketing, voor een ander deel kiest de gemeente er voor om deze trends aan te kaarten in het regionale overleg met o.a. de Economic Board, OOSTNL en de provincie Gelderland; dat schaalniveau is het minimale niveau waarop we de internationale relaties willen bekijken.

Acties voor het vervolg

De gemeente zal binnen de regionale samenwerking en de Economic Board extra aandacht en actie vragen voor het internationaal vestigingsklimaat, vooral voor kenniswerkers (ook wel 'expats') en voor hier gevestigde regionale bedrijven met grote exportpotentie; deze lokale en regionale 'parels' met een groot innovatie- en exportpotentieel wil de gemeente graag behouden voor de regio, (ook) door ze in de eigen regio een goed podium te bieden om hun producten en diensten te laten zien, bijvoorbeeld in openbaar vervoer concessies of demonstratieprojecten. Motto hierbij kan zijn: "hier laten zien doet elders verkopen". Deze prioriteit is ook ingegeven doordat internationale investeerders na een investeringsbijdrage of overname van een hier gevestigd bedrijf kunnen aandringen op bedrijfsverplaatsing. Het moet dan door ons regionale gedrag en beleid voor de ondernemers en investeerders in kwestie duidelijk zijn dat we ze graag hier houden en dat ze juist ook in onze regio een internationaal groeiperspectief hebben.
De gemeente zal zelf ook actief deelnemen aan de initiatieven die vanuit de regio op dit vlak worden ontwikkeld. Dit voornemen wordt verder uitgewerkt en geconcretiseerd in het programma Vitale Economie, de onderdelen accountmanagement en acquisitie en in de pilot Van Bedrijven Weten

Voor het overige geldt dat de gemeente de acties op elk van de bovenstaande punten voortzet. Dit houdt onder meer in dat we door regelmatige bezoeken en gesprekken de vinger aan de pols houden bij bedrijven en instellingen die internationaal actief zijn en met wie we het vestigingsklimaat voor internationale kenniswerkers en ondernemingen verder kunnen versterken. De eerder gegeven voorbeelden blijven van toepassing: het gaat om de internationaal actieve mensen binnen de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL, "onze" internationale school, het WTC Arnhem-Nijmegen, Papendal, ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Hogeschool Arnhem-Nijmegen en Van Hall Larenstein en verschillende sterk internationaal georiënteerde grote en kleinere ondernemingen in onze stad en regio.

Actielijn 3 Samenwerken in de Euregio Rijn-Waal

***Voornemens uit 2016**:*
*Investeren in warme overheidsrelaties met bijv. **Düsseldorf en Duisburg**. Nastreven grensoverschrijdende clustervorming voor bijvoorbeeld de **creatieve sector** en de **Energie en milieusector.** Het opzetten van een grensoverschrijdend **steden netwerk** op Euregio schaal. **Bestuurlijk en ambtelijk actief** zijn in de Euregio, stimuleren relaties en projecten om hiermee **extra beleidseffecten en voorzieningen in Arnhem en regio** te krijgen. **Euregio belangen behartigen in samenwerking met regiopartners:** Nijmegen, de (nieuwe) Economic Board Arnhem – Nijmegen, het te continueren Bureau Brussel, het Intergemeentelijk Subsidiebureau (IGS) en de provincie*

Resultaten afgelopen periode

Het Arnhemse initiatief voor een grensoverschrijdend stedennetwerk op Euregio schaal heeft in 2017 geleid tot een convenant en een structureel samenwerkingsverband tussen 7 grotere (100.000 +) steden in de Euregio Rijn Waal: Apeldoorn, Arnhem, Ede, Nijmegen, Düsseldorf, Duisburg en Moers. Hiermee is tegelijk de Arnhemse wens in vervulling gegaan om op bestuurlijk en ambtelijk niveau de overheidsrelatie met Düsseldorf en Duisburg te intensiveren. Het 100.000+ stedennetwerk richt zich op uitwisseling van kennis en ervaring rondom stedelijke vraagstukken. De afgelopen jaren is er gewerkt aan een gezamenlijke duurzaamheidsagenda, hebben werkbezoeken plaatsgevonden van burgemeester en wethouder EZ en wethouder Duurzaamheid aan Duitse steden, met als doel bij te dragen aan gezamenlijke projecten. Doel is ook het verstevigen van het onderlinge netwerk; daardoor kan namelijk, als voorbeeld, ook een gezamenlijke lobby gevoerd kan worden richting "Brussel" over een thema als "schone scheepvaart op de rivieren".

De Arnhemse raadsleden zijn betrokken en vervullen een actieve rol in de 3 Euregioraadscommissies. Geïnvesteerd wordt, met ambtelijke ondersteuning, in versterking van de contacten met Euregioraadsleden uit andere gemeenten. Mede op initiatief van de Nederlandse raadsleden werd het voorstel ingediend voor een gezamenlijk "Euregionaal mobiliteitsplan". Het voorstel is in 2020 goedgekeurd door de Euregio en het plan wordt nu uitgewerkt. Er is aandacht voor zowel het vervoer van goederen als van personen en voor zowel weg-, water-, spoor als fietsinfrastructuur. De focus ligt hierbij zowel op de onderlinge verbindingen als ook de ontsluiting van het gebied naar buiten toe.

Ook zijn de raadsleden actief betrokken geweest bij de totstandkoming van de nieuwe strategische agenda van de Euregio, de Strategische Agenda 2025+.

De samenwerking en relatie heeft niet alleen bijgedragen aan projecten op economisch en/of mobiliteitsterrein, zoals het Trolley 2.0 project binnen E-bus2020, maar ook bijgedragen aan de uitwisseling van ervaring in het opvangen van vluchtelingen door vrijwilligers en een meerjarig energie-innovatieproject Enerpro. Enerpro helpt MKB-ondernemers bij product- en procesinnovaties op energiegebied en bevordert de grensoverschrijdende samenwerking en uitwisseling van kennis; ook Arnhemse ondernemingen als Hymove en Elestor nemen deel.

Een ander resultaat, waar Arnhem als gaststad aan heeft bijgedragen, was de succesvolle conferentie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op het gebied van duurzame energie, de Combined Energy

Conference. Deze conferentie werd georganiseerd door de rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) met haar Duitse tegenhanger in de deelstaat Noordrijn Westfalen. Zo'n 350 Duitse en Nederlandse vertegenwoordigers van ministeries, kennisinstellingen en bedrijven waren 29 januari 2020 te gast in Musis Arnhem. Op de conferentie werd onder meer een gezamenlijke studie gelanceerd naar de haalbaarheid van een grensoverschrijdende waardeketen voor groene waterstof, strekkend van de Noordzee tot aan industriële clusters in het grensgebied. Daarnaast benutte de gemeente de conferentie om samen met de provincie Gelderland een werkbezoek van minister Wiebes en zijn staf aan IPKW te organiseren, met een rondleiding in het waterstoflab van de Hogeschool A-N en een toelichting op het openbare waterstoftankstation met Arnhemse technologie van Hygear.

Terugblikkend is één van de leerervaringen dat in de contacten met Duitse partijen sprake is van tweerichtingsverkeer, beide zijden zijn hierin actief. Het gaat hierbij om het onderhouden van goede overheid- overheid relaties, het delen van kennis en 'best practices' en voorbereiden en uitvoeren van samenwerkingsprojecten op een breed scala van beleidsterreinen. En aan beide kanten lijkt er behoefte aan méér contact en samenwerking. Het is wel steeds de uitdaging om, vanuit deze wens, de vertaalslag te maken naar concretere en haalbare doelen, gewenste resultaten en succesvolle inspanningen in de diverse gemeentelijke beleidsprogramma's. Afgezien van het moeten stellen van prioriteiten is dit ook een kennis- , ervarings- taal- en cultuurkwestie. Daarnaast is het uiteraard de opgave om de inspanning aan de Nederlandse kant gelijk op te laten lopen met de interesse aan de Duitse zijde.

Acties voor het vervolg

De gemeente wil de relaties, de kennisdeling en de samenwerking in de Euregio verder verdiepen en uitbreiden. Daarvoor is het nodig om de hierboven beschreven uitdagingen te adresseren, en beter de brug te slaan van beleidsinhoudelijke doelen en beschikbare ambtelijk inzet aan onze kant naar de doelen en personele inzet van onze Duitse partners.
Om hieraan vorm te geven wil de gemeente de komende periode inhoudelijk een agenda van vijf thema's of 'speerpunten' hanteren en de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid vanuit de diverse beleidsprogramma's verder intensiveren.

Een eerste en voorlopige keuze van de beleidsinhoudelijke thema's en onderwerpen voor de agenda volgt hierna, gebaseerd op de onderwerpen die eerder in Euregio verband aangekaart zijn en die de economische en sociale interactie binnen de regio kunnen versterken. De speerpunten sluiten aan bij de 'grenspunten' uit de nieuwe Strategische agenda van de Euregio, de speerpunten van de nieuwe subsidieperiode INTERREG en de speerpunten uit de Grenzlandagenda NL-NRW.
In de loop van de tijd kunnen onderwerpen worden toegevoegd of afgevoerd, mede afhankelijk van de gebleken samenwerkingsinteresse: het gaat om een 'rollende' agenda.

1. Ondernemen, werken en studeren
    a. stimuleren grensoverschrijdend ondernemerschap
    b. faciliteren werken en studeren over de grens
    c. optimaal ontsluiten onderwijsaanbod
    d. stimuleren innovaties in energiesector

2. Mobiliteit en Bereikbaarheid
    a. zorgdragen voor personen en goederenvervoer => zero-emission vervoer (inclusief waterstofinnovaties)
    b. werken aan grensoverschrijdende OV pas
    c. werken aan grensoverschrijdende fietsroutes

3. Energie en Duurzaamheid
    a. realiseren gezamenlijk energiesysteem én netbeheer
    b. circulaire economie
    c. Green Deal Europa (hoe wordt deze deal écht grensoverschrijdend?)
    d. Natuurherstel en verdere ontwikkeling (stikstofdossier)

4. Toerisme en Cultuur
    a. bevorderen grensoverschrijdend toerisme (extra aandacht na corona-crisis)
    b. bevorderen samenwerking (bv uitwisseling culturele gezelschappen, toerisme op de Rijn faciliteren etc.)
    c. Vergroten kennis buurtaal (samenwerking onderwijsinstituten)
    d. Bevorderen bewustzijn cultuurverschillen

5. Veiligheid
    a. Intensiveren samenwerking politie, brandweer en ambulance (in post corona tijdperk: samenwerking ziekenhuizen)
    b. Uitwisselen kennis radicalisering met andere gemeentes

De gemeente neemt het initiatief om op elk van deze onderwerpen in gesprek te gaan met de collega bestuurders en ambtelijke staf in de Euregio en de regio. Daarbij wordt uiteraard het 7 stedennetwerk van 100.000 + steden in de Euregio benut. Maar de gemeente ziet ook een rol voor de versterkte regio-organisatie Arnhem-Nijmegen; zij gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn Westfalen en de gemeente zal daar in de komende periode op inspelen en dat (blijven) stimuleren.
Bij de volgorde en prioritering van haar eigen inzet laat de gemeente zich leiden door de prioriteiten en beschikbare capaciteit in de diverse gemeentelijke beleidsprogramma' s (Economie, Mobiliteit, Duurzaamheid, Cultuur etc.).
Vervolgens gaat de gemeentelijke inzet vooral door op de onderwerpen die ook aan de Duitse zijde belangstelling wekken en tot uitwisseling van kennis en 'best practices' of tot concrete projecten kunnen leiden, met zichtbare en positieve effecten aan beide zijden van de grens.

De gemeente zal haar inzet voor deze onderwerpen concreet maken in drie elkaar aanvullende 'rollen'.

- ***Duurzame betrekkingen onderhouden en intensiveren.*** In de afgelopen periode werd de gemeente door raadsleden en de burgemeester vertegenwoordigd in het Euregioverband en vervulden portefeuillehouders een belangrijke rol in de bilaterale contacten en het 6 steden overleg. De gemeente wil in de komende periode explicieter afwegen hoe de vertegenwoordiging in de Euregio plaats vindt en hoe de onderlinge informatie-uitwisseling en terugkoppeling daarover ingericht wordt. Daarnaast blijft de gemeente vertegenwoordigd in een aantal grensoverschrijdende (ondernemers-)netwerken.
- ***Samenwerken en kennisdelen.*** Deze rol is vooral van toepassing bij onderwerpen en ontwikkelingen waar overheden aan beide zijden van de grens een relatie mee hebben en

kunnen profiteren van elkaars ervaring. Dit kan zich voordoen op elk van de bovengenoemde 5 onderwerpen.

- ***Aanjagen projecten en activiteiten.*** Deze rol komt aan de orde wanneer zich kansen en initiatieven voordoen die aan beide zijden op voldoende bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak en middelen kunnen rekenen en tot zichtbare en positieve effecten leiden.

Actielijn 4 meer profiteren van EU subsidies

Voornemens uit 2016

We gaan beter gebruik maken van de mogelijkheden die EU-fondsen ons bieden. Europese programma's als EFRO, ESF, INTERREG V, Horizon 2020 en andere programma's willen we de komende jaren ten volle benutten. De hoofddoelstelling van Europe 2020 'slimme, duurzame en inclusieve groei' past volledig bij Arnhem. We geven extra aandacht aan de middelen (info, deskundigheid) en motivatie die nodig is binnen de gemeente en bij partners om met meer enthousiasme en succes een beroep te doen op Europese middelen.

Als we voor Arnhemse doelen naar Europese subsidieprogramma 's en samenwerking met buitenlandse partners/bedrijven kijken, betrekken we altijd ook het aanbod van onze preferred partners in de stad en regio in de afweging. Hierdoor vermijden we dat we kansen op regionale effecten missen of onbewust kennis of goederen importeren die tegen gelijke of betere condities ook beschikbaar zijn van partners uit de stad of regio.

Resultaten afgelopen periode

In de periode 2014-2019 is in de stad Arnhem een bedrag van ca 76 miljoen Euro aan EU subsidie geland. Omgerekend gaat het om een bedrag van € 453, - per inwoner. Ter vergelijking, het gemiddelde van de provincie hoofdsteden in Nederland is € 501, - per inwoner. Het landelijk gemiddelde is € 60, -. De gemeente Arnhem heeft zelf een bedrag van ca € 5 miljoen ontvangen in het kader van EU subsidies. Ruim 70 miljoen aan Europese subsidies is in de periode 2014-2019 naar andere partijen in Arnhem gegaan, zoals bijvoorbeeld bedrijven en (kennis)instellingen. Dit laat dus ook het belang van goed samenspel met partijen binnen stad en regio zien.

Voor meer dan de helft van de bedragen van zowel de regio Arnhem Nijmegen, de stad Arnhem en de gemeente Arnhem, waren internationale relaties en samenwerking een voorwaarde om in aanmerking te komen voor EU subsidies. Onze deelname in EU netwerken als Polis, HyER, ERRIN en ACR+ heeft bijgedragen aan nieuwe beleidskennis en het (kunnen) vinden van de benodigde partners voor EU-projecten.

Belangrijkste thema's in de afgelopen periode waren: economie, innovatie, energie, mobiliteit, onderwijs en arbeid. Momenteel is de gemeente Arnhem nog rechtstreeks betrokken bij ca. € 5 miljoen aan projecten (8 lopend en 7 in voorbereiding). Thema's zijn nu energie, mobiliteit, gezondheid, circulaire economie.

Acties voor het vervolg

De komende jaren doen zich nieuwe kansen voor. Deze kansen liggen op thema's waar Arnhem al goed op is gepositioneerd, zoals klimaatverandering, duurzame energie, duurzame mobiliteit en innovaties in het sociale domein. De huidige Europese fondsen hebben een looptijd van 2014 tot 2020. Vanaf 2021 start een nieuwe EU subsidieperiode tot 2027.

De nieuwe Europese Commissie heeft een "European Green Deal" aangekondigd, waarbij 25 procent van het Europese budget bestemd wordt voor maatregelen die klimaatverandering tegengaan. Ook zal in de nieuwe periode weer veel geïnvesteerd worden in (sociale) innovatie, met Horizon Europe als opvolger van Horizon 2020 en met nieuwe Interreg programma's.

Binnen de gemeente Arnhem zijn de volgende acties al in gang gezet.

1. kennisdeling voor de ontwikkeling van EU projecten

Arnhem heeft op een aantal beleidsterreinen die hoog op de Europese agenda staan (klimaat, energie, innovatie) gedreven bestuursadviseurs die zelf EU projecten opwerken. Ook werd de interne capaciteit om subsidiemogelijkheden te benutten in 2019 uitgebreid. Hierop willen we de komende periode voortbouwen. De interne projectleiders die al ervaring hebben met EU projecten worden ingezet om minder ervaren projectleiders op te leiden. De bestuursadviseur subsidies coördineert. Hij werkt van "binnen naar buiten" en haalt binnen de organisatie op welke behoeften/kansen er zijn in Arnhem om Europese projecten te starten c.q. om bij lopende Europese projecten aan te haken. Op die manier worden Arnhemse ambities ontwikkeld naar EU subsidiewaardige projecten met capaciteit en expertise binnen de Arnhemse programma's.

2. EU subsidies regelmatig in de staven agenderen

De voortgang van een project communiceren we periodiek richting strategisch beraad, college en raad. Dit kan leiden tot meer bewustwording bij het management en in de staven. Hier moet ook uit voortkomen dat er regelmatig kansen voorgelegd worden, maar vooral ook naar kansen gezocht wordt voor Arnhemse college ambities.

3. subsidiescan MJPB

Op basis van de in november 2019 vastgestelde MeerJarenProgrammaBegroting 2020-2023 (MJPB) van de gemeente Arnhem heeft bureau Hezelburcht een subsidiescan uitgevoerd. Deze scan geeft op programma- én wijkniveau aan welke subsidiekansen er zijn voor de gemeente Arnhem in het komende jaar. Op provinciaal, landelijk en Europees niveau alsmede bij diverse fondsen zijn er veel kansen voor onze organisatie! Momenteel worden de diverse kansen gekoppeld aan de programma's van de gemeente Arnhem.

4. versterking regionale samenwerking op EU projecten binnen de regio Arnhem Nijmegen

Momenteel is er een regionaal versterkingsproces gaande. De inzet is om te komen tot meer regionale samenwerking, inclusief versterkte samenwerking op het gebied van Europese subsidies. Zeker voor grotere projecten is de regio het beste schaalniveau voor de werving van Europese subsidies. Vaker samen optrekken zal naar verwachting leiden tot betere resultaten bij het binnenhalen van Europese projecten. Arnhem wil dit proces bevorderen en daarin ook voor haar eigen grotere projecten en ambities nagaan hoe deze met meer gezamenlijke regionale inspanning en Europese cofinanciering versneld gerealiseerd kunnen worden wat zien we dan concreet gebeuren.

5. impactscan door ERAC-Bureau Berenschot

We laten momenteel een EU impactscan uitvoeren door ERAC-Bureau Berenschot. Het gaat bij de EU-Impactscan erom in beeld te brengen waar de gemeentelijke organisatie staat, ofwel de 'spiegel voor te houden'. Dan wordt ook duidelijk waar nog groeimogelijkheden uit voortkomen en hoe Arnhem de Europese kansen optimaal kan verzilveren.

Actielijn 5 Onderhouden relatie Croydon en Gera

Resultaten afgelopen periode

De Arnhemse stichting die uitwisselingen met de Engelse partnerstad Croydon en de Duitse partnerstad Gera regelde, is met haar werk gestopt. De band met beide steden bleef wel intact. Incidenteel werd een bezoek afgelegd.

Voornemens uit 2016

Vooralsnog kiest Arnhem er voor deze relaties voort te zetten op het huidige niveau. Dit houdt voor de gemeente een beperkte, vooral ceremoniële rol in. De operationele contacten lopen via de Stichting Jumelage Arnhem.

Acties voor het vervolg

De gemeente (burgemeester en kabinet) vervult een beperkte, vooral ceremoniële rol en dit blijft zo. Scholen en instellingen weten elkaar via internet te vinden en ook de gemeente neemt incidenteel initiatief om de banden aan te halen, bijvoorbeeld bij de jaarlijkse herdenking van de slag om Arnhem.

Hoofdstuk 3 Middelen

De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.
Binnen het programma Vitale economie handhaaft de gemeente, net als in de vorige periode, een budget van ca. € 35.000, - voor actielijnen 1 en 2 samen. In hetzelfde programma is ook een budget van € 27.000, - opgenomen voor het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal (actielijn 3).
Binnen de andere programma's zijn geen aparte posten voor internationale betrekkingen en/of activiteiten gereserveerd. Dat wil niet zeggen dat er geen middelen zijn.
Budget en ambtelijke capaciteit wordt binnen de bestaande programma- en beleidsbudgetten vrijgemaakt als de betreffende portefeuillehouder en programmamanager vinden dat de kosten ervan leiden tot voldoende bijdrage aan de gemeentelijke beleidsdoelen, en als die beslissing past binnen het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 van deze beleidsnotitie is uitgewerkt.

Bijlage 1 Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen

De gemeente krijgt regelmatig het verzoek een buitenlandse delegatie te ontvangen, of een buitenlands congres te bezoeken. In een aantal gevallen is dat ook in de hoop te komen tot een structurele relatie en kennisuitwisseling. Het college wil hier selectief in blijven: beter een paar dingen goed, dan meer dingen half. In de praktijk is gebleken dat er behoefte is aan een meer uitgewerkt en zoveel mogelijk objectief afwegingskader. De gemeente gaat in de komende periode ervaring opdoen met een (deels nieuw) afwegingskader zoals dat hieronder is beschreven.

Voor de volledigheid wordt vermeld dat de gemeente in de komende periode de bestaande structurele relaties met Wuhan en (steden in) Noord Rijn Westfalen handhaaft en geen nieuwe structurele relaties met steden of regio's in het buitenland gaat opbouwen. Dat wordt in onderstaand kader niet meer behandeld.

De gemeente wil bij de afweging in de komende periode onderscheid maken tussen relaties met landen binnen Europa of buiten Europa en tussen een rol als ontvangende partij (gastvrijheid) of een rol als bezoekende partij. De onderstaande tabel brengt het afwegingskader schematisch in beeld.

	Land binnen Europa	Land buiten Europa[7]
Ontvangen	Ja, mits kosten en nut in evenwicht	Ja, mits kosten en nut in goede balans en de actuele (mensenrechten-) situatie dit niet verhindert
Bezoeken	Ja, mits kosten en nut in evenwicht	Nee, tenzij kosten, nut en actuele (mensenrechten-) situatie in gaststad dit rechtvaardigen

Voor relaties en reizen binnen Europa blijft het bestaande beleid gehandhaafd: kosten en nut voor Arnhem moeten in de juiste balans staan, het moet 'genoeg opleveren'. En zowel vooraf als achteraf wordt daar onafhankelijk van de meereizende ambtenaar of bestuurder over geoordeeld.
Voor ontvangsten van buiten Europa wil de gemeente het principe hanteren van "ja, mits" en voor reizen naar landen buiten Europa "nee tenzij".
De reden daarvoor is dat we voor reizen buiten Europa een bewustere afweging willen maken of de (incidentele) reis wel genoeg oplevert voor Arnhem ten opzichte van de milieukosten van een reis buiten Europa, en of een bezoek of ontvangst wel past bij de actuele situatie en de situatie rond mensenrechten.
De afweging van de milieukosten zal worden meegewogen op grond van algemeen bekende cijfers over milieu-uitstoot en compensatiemogelijkheden.

Voor de afweging en het eventueel aan de orde stellen van de algemene veiligheids- en gezondheidssituatie en mensenrechtensituatie maakt de gemeente gebruik van rapporten en bronnen

[7] *de gemeente beseft dat het criterium binnen/buiten Europa deels arbitrair is. Sommige landen **binnen** de EU liggen verder weg van Nederland dan sommige landen buiten de EU, met hogere reis- en milieukosten tot gevolg. En sommige landen binnen de EU hebben net als sommige landen buiten de EU ook te lijden onder uitholling van democratische waarden en mensenrechten. Maar het gegeven blijft dat we met de EU een gemeenschap vormen waarin we samen optrekken en daarnaast draagt dit criterium er aan bij dat het afwegingskader praktisch hanteerbaar is.*

en reisadviezen van o.m. het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Verenigde Naties, Amnesty International en Human Rights Watch.

Omdat het voor de gemeente in de praktijk moeilijk kan blijken om goed in beeld te krijgen wat de actuele situatie en (Nederlandse) belangen zijn die in een buitenland spelen en omdat het ook niet aan Arnhem is om buitenlandse politiek te voeren, wil de gemeente het adresseren van situaties in het buitenland vooraf afstemmen op het beleid van Buitenlandse zaken en de adviezen van dit ministerie zwaar laten wegen. Uiteraard behoudt de gemeente haar keuzeverantwoordelijkheid en zal zij ook steeds een eigen afweging maken.

De gemeente trekt uit gesprekken met Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken de conclusie dat het confronterend of 'voor de bühne" apart benoemen van "de mensenrechten" als gespreksonderwerp tijdens relatiebezoeken geforceerd en bevoogdend over kan komen, niet effectief is en tot schade kan leiden bij de in het gastland gevestigde of meereizende organisaties.

De gemeente zal dit onderwerp daarom veel meer vragend, indirect en pragmatisch aan de orde stellen, in die gevallen dat daar op grond van onze afweging aanleiding voor lijkt. En met het doel praktische verbetering aan te moedigen.

We willen het gesprek zoeken in situaties die daar om lijken te vragen. Maar dan dus vooral als er een praktische aanleiding voor is en in de vorm van een dialoog. Dat laatste betekent tweerichtingsverkeer, dat de gemeente ook de bereidheid toont om te luisteren en kritisch naar zichzelf te kijken en de situaties in onze eigen stad en regio.

Om verder ook hierin de noodzakelijke focus en kwaliteit te waarborgen kiezen we er voor de dialoog alleen aan te gaan wanneer wijzelf en de gesprekspartner beide kennis en ervaring op het onderwerp kunnen inbrengen en in directe zin invloed kunnen uitoefenen op de situatie of gebeurtenissen[8].

Naast gesprekspartners vanuit de overheid willen we ook vertegenwoordigers van organisaties buiten de overheid betrekken als daar aanleiding voor is.

[8] bijvoorbeeld: politieoptreden tegen burgers (tegen ordeverstoring, maar zonder excessief geweld), tegengaan van radicalisering/terroristische dreiging zonder burgerrechten onnodig te schenden, omgaan met vluchtelingen/werkzoekenden van buiten NL/c.q. de gaststad, omgaan met belangenconflicten bij cameratoezicht/digitale surveillance en het bestrijden van fraude en criminaliteit, behouden van banen en recht op huisvesting en tegelijk tegengaan van milieuverontreiniging en schade door overstroming, omgaan met belangenconflicten bij bestemmingsplanwijziging/inspraak (veiligheid vs. economie vs. gezondheid, inclusie/non-discriminatie) en vrije creativiteit als voedingsbodem voor innovatief en maatschappijgericht optreden van overheden en bedrijven

Bijlage 2 Conclusies en adviezen extern onderzoek "Evaluatie 20 jaar relatie Wuhan-Arnhem" (BCI, Nijmegen, 2019)

Conclusies

- Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar de afgelopen 20 jaar is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners met een belangrijke centrumfunctie voor centraal China en een hoogwaardige industrie, handels-, ICT-, financiële en creatieve sector. Bij de gemeente Arnhem is men zich ervan bewust dat haar positie relatief kleiner is geworden, maar het betreft wel één van de oudste stedenbanden van Wuhan en het is belangrijk om de ontwikkeling van dit snel opkomende land uit de eerste hand mee te maken en de economische kansen die de relatie wederzijds biedt gezamenlijk te benutten. China heeft zich ontwikkeld van low cost producent naar ontwikkelaar en maker van meer hoogwaardige producten, die ook op de thuismarkt snel worden toegepast. Bedrijven en instellingen staan aan de lat om kansen te grijpen, waarbij de gemeente belangrijke deuren kan openen.
- De directe zakelijke resultaten van de stedenband (onderzoeksvraag 1) zijn moeilijk concreet vast te stellen. Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van enkele kantoren in Wuhan, en min of meer structurele kennisuitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners, maar de precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren. Bovendien was een deel van de betrokken bedrijven toch al actief op de Chinese markt en vormt een missie slechts een onderdeel van een heel proces dat nodig is om in China tot zaken te komen. De directe tastbare resultaten uit de stedenband bedragen ten minste enkele miljoenen euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Zonder de relatie zou Wuhan/China voor een deel van hen niet of nauwelijks bekend en toegankelijk zijn geweest. Tijdens de bezoeken aan Wuhan zijn belangrijke deuren binnen de overheid en bedrijven en instellingen geopend. Omgekeerd hebben Chinese partners tijdens bezoeken aan Arnhem nuttige ideeën (o.a. over stedelijke ontwikkeling, milieubeheer, watermanagement, schone mobiliteit, sport, etc.) opgedaan, die deels uitgemond zijn in opdrachten voor Nederlandse partijen. Een goedkeurend stempel van de Chinese overheid is belangrijk, vooral voor bedrijven die willen exporteren naar China en in mindere mate voor import relaties. Door de betrokkenen worden vooral de minder tastbare resultaten van de stedenband gewaardeerd: het opdoen van kennis over zaken doen op de Chinese markt, het leggen van contacten en het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem.
- Positieve effecten van de missies voor Arnhem en omgeving (onderzoeksvraag 2) zijn toename van exportmogelijkheden, uitbreiding van technische en commerciële kennis die de marktpositie van het bedrijf verstevigt, en vestiging van enkele bedrijven in de regio Arnhem. De extra activiteiten en opdrachten hebben geleid tot toename van arbeidsplaatsen in Arnhem, maar vooral tot extra werkgelegenheid in China (via eigen vestigingen, tussenpersonen of toeleveranciers).
- Betrokken bedrijven en instellingen waarderen de rol van de gemeente Arnhem in het uitvoeren van de stedenband (onderzoeksvraag 3). De missies worden goed voorbereid en de contacten zijn over het algemeen zinvol. Erkend wordt dat bij zaken doen in China zeker in het begin contacten met de juiste overheden belangrijk zijn en hier lijkt de gemeente (deels samen met de provincie) goed in te slagen. Gemeente en provincie zijn hierbij complementair, omdat ze deuren openen bij gemeente (Wuhan) resp. provincie (Hubei).

- De relatie van Westerse landen, waaronder Nederland, met China staat onder druk, vanwege de moeilijke toegang tot de Chinese markt (ongelijk speelveld, met grote handelsoverschotten van China tot gevolg), veiligheids-, mensenrechten- en milieukwesties, en de dominante rol van de staat/communistische partij. In haar recente China-notitie pleit de Nederlandse overheid dan ook voor een kritische, gebalanceerde benadering, waarin directe banden tussen lagere overheden ook een rol spelen.
  Hoewel tastbare effecten van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan lastig zijn te kwantificeren, Arnhem een relatief kleine samenwerkingspartner is, en Wuhan steeds meer stedenrelaties aanknoopt, pleiten vrijwel alle gesprekspartners voor voortzetting van de samenwerking, met enkele aanscherpingen (onderzoeksvraag 4, zie uitwerking in volgende paragraaf). De stedenband geeft betrokken partijen rechtstreeks zicht op deze interessante groeimarkt, opent deuren die anders moeilijk toegankelijk zijn, en geeft Arnhem extra, internationale, uitstraling. Voortzetting van de relatie biedt ook de kans om het gesprek aan te gaan over minder positief geachte ontwikkelingen.
- Enkele gesprekspartners zien vanuit de stedenband kansen om snelgroeiende bedrijven uit Wuhan en Hubei die in Europa een vestiging willen openen, te interesseren voor Arnhem (onderzoeksvraag 5). Zij zien mogelijkheden via gerichte promotie van regionale bedrijvigheid en vestigingsklimaat in specifieke niches (o.a. waterstofeconomie, mobiliteit en creatieve industrie), ondersteund door Chinese studenten aan bijvoorbeeld de HAN en zo mogelijk de komst van een Chinese bank naar Arnhem;

Adviezen

- Ondanks eerdergenoemde kanttekeningen bij de opstelling van China richting eigen bevolking en op het wereldtoneel adviseren we de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan zeker nog een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokkenen rechtstreeks inzicht in de werkwijze en uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.00 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. Daarbij moeten we onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen die in Nederlandse ogen minder gunstig zijn, zoals schending van mensenrechten en veiligheidskwesties. De wederzijdse bezoeken bieden de mogelijkheid om hierover - als langjarige, gewaardeerde partner - de dialoog aan te gaan.

Wel zijn uit deze evaluatie een aantal **aanscherpingen van de aanpak** naar voren gekomen:

- Meer continue monitoring van interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, door bij accountmanagement met bedrijven de kansen in Wuhan en hun behoeften steeds onderwerp van gesprek te maken.
- Daarbij kan de gemeente (samen met haar partners) een grotere impact creëren door bij de voorbereiding van missies naar Wuhan tijdig een platform of sector uit de regio Arnhem bij elkaar te (laten) brengen en goed voorbereid als één cluster naar China te gaan. Zo'n platform of sector kan toegespitst zijn op een vraagstuk waar Wuhan mee zit (bijvoorbeeld watermanagement, schone mobiliteit of verduurzaming van de voedselvoorziening), of op een beloftevolle groei-niche als waterstofeconomie, leisure of creatieve industrie. Aangezien niet voor alle thema's voldoende bedrijven en instellingen uit de regio te vinden zullen zijn, zal soms gekeken moeten worden naar een ruimere regio (bijvoorbeeld geheel Oost-Nederland), mits de kern maar afkomstig is uit regio Arnhem.

- Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan kan nog scherper worden bepaald wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke stappen daarvoor nodig zijn. Nu wordt vooraf aan de deelnemers gevraagd om hun doel en gewenste contacten aan te geven, maar blijven de noodzakelijke follow-up en investeringen onderbelicht. Bovendien zou vooraf meer informatie nuttig zijn over de belangrijkste facts & figures en uitdagingen en kansen van Wuhan en Hubei.
- Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan zou ook meer aandacht moeten worden besteed aan het – in overleg met de lokale overheid en NBSO Wuhan - identificeren van (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is. Ter ondersteuning van de werving van dit soort bedrijven zal toegespitst, makkelijk aanpasbaar promotiemateriaal beschikbaar moeten zijn.
- Het effect van economische missies kan worden versterkt door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant is het wenselijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties die een soortgelijke relatie met China hebben op werkniveau intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen, en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur (NBSO, ambassades en consulaten, attachés, RVO, NFIA, e.d.).
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

Hoe wil de gemeente met deze adviezen aan de slag? agenderen, verbinden en stimuleren

- we stimuleren in onze regiocontacten en in gesprekken met onze exporterende bedrijven vaker het nadenken over Wuhan en China als potentiele markt,
- we melden dat ondernemers zich door OOSTNL en NBSO-Wuhan kunnen laten helpen om de behoeften en kansen in Wuhan verder in kaart te krijgen en
- we stimuleren dat ondernemers zich bij een missie vaker gezamenlijk met een aanbod op een thema presenteren, voor meer effect; het is aan hen om daarin de uiteindelijke afweging te maken
- We stimuleren ook dat ondernemers en OOSTNL de lessen en successen van een missie nog meer op een rij zetten en er over communiceren in de regio, en we zullen graag aan de communicatie daarover bijdragen. Hierdoor zullen bedrijven eerder geneigd zijn om deelname aan een missie naar China te overwegen.
- we vragen OOSTNL ook hun aandacht voor het stimuleren van investeringen in onze regio voort te zetten.
- We zoeken en houden naast de provincie Gelderland ook vaker contact met andere vertegenwoordigers van de Nederlandse gemeenten en provincies die een relatie met partijen in China onderhouden of daarin ondersteunen zoals OOSTNL, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en het Netherlands Foreign Investment Agency.
- de rijksoverheid heeft aangekondigd deze onderlinge informatie-uitwisseling te willen faciliteren en stimuleert dat lagere overheden hun handelsmissies openstellen voor deelnemers uit andere regio's. Arnhem deed dit al incidenteel en zal daar mee doorgaan, want deelname van bedrijven in elkaars (thematische) missies maakt de kans op een complete en goed gevulde themamissie groter, en vergroot ook het gezamenlijke Nederlandse bereik van kansen in China. Beide effecten komen ten goede van de bedrijven en instellingen die meegaan.
- Wel zullen we steeds blijven streven naar een goede kern van Arnhemse deelnemers in elke missie waar we zelf aan bijdragen.

Bijlage 3 Samenvatting kabinetsnota Nederland China, een nieuwe balans

Nederland-China: een nieuwe balans

China speelt een steeds grotere rol op het wereldtoneel. Het is uitgegroeid tot de tweede economie ter wereld [9] en een belangrijke technologische speler. China manifesteert zich op alle terreinen van de internationale orde op een zelfverzekerde en ambitieuze manier. De ontwikkelingen in China raken ook Nederland en vragen om een nieuwe balans in de relatie met China.

Het kabinet is constructief-kritisch t.a.v. China. Het wil op basis van gedeelde belangen samenwerken, met oog voor ideologische verschillen. Het kabinet staat pal voor (het beschermen van) de Nederlandse rechtstaat, onze open samenleving en economie en onze veiligheid. Het is logisch dat China zijn plek in de wereld inneemt, maar het kabinet vindt dat dit op een eerlijke manier, op een gelijk speelveld en volgens internationaal afgesproken regels zou moeten gebeuren. Nederland wil samenwerken met China op thema's als klimaatverandering en energie, Social Development Goals, epidemiebestrijding, circulaire economie en verduurzaming, ouderenzorg, landbouw/voedsel en logistiek/transport. Maar we moeten ook oog hebben voor bijvoorbeeld (economische) veiligheid, cyberspionage, beïnvloeding en onze normen en waarden. Kortom het kabinet wil kansen grijpen waar het kan, maar ook beschermen waar het moet.

Nederland kan zijn doelstellingen niet alleen bereiken. We trekken bij voorkeur gezamenlijk op met de EU en hebben ook gelijkgezinde partners in Noord- Amerika, Azië en Oceanië hard nodig. Samenwerking is verder van belang binnen het Koninkrijk en tussen de verschillende spelers in Nederland. Het kabinet gaat investeren in kennis over China, in bewustwording, en in intensievere informatie-uitwisseling en samenwerking binnen de rijksoverheid en tussen rijksoverheid, decentrale overheden, de Landen binnen het Koninkrijk, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de EU.

Hierna worden verschillende thema's in de relatie met China verder uitgewerkt

Duurzame handel en investeringen

China is een belangrijke handels- en investeringspartner van Nederland. De snelgroeiende afzetmarkten, de grote R&D-budgetten, het vele talent en de hoogwaardige kennisinfrastructuur in China bieden Nederlandse bedrijven en instellingen veel kansen. Daarom is het belangrijk om, op basis van gedeelde belangen, samen te werken en kansen te grijpen. De Nederlandse overheid kan daarbij deuren openen. Tegelijkertijd moeten we constateren dat China geen markteconomie en rechtsstaat is zoals wij gewend zijn. Het kabinet wil oneerlijke handelspraktijken aanpakken en streeft naar meer evenwicht en meer wederkerigheid in de handelsrelatie met China. Daarnaast willen we voor bepaalde sleuteltechnologieën en kritieke grondstoffen niet afhankelijk worden van China, intellectueel eigendom beschermen, ongewenste technologieoverdracht vermijden en maken we risico's verbonden aan investeringen beheersbaar.

[9] Op landen niveau na de VS; de economie van de EU-28 als geheel is groter dan de Chinese economie.

Waarden

Wereldwijd staat ons waardensysteem onder druk door onder andere een assertiever China dat steun vindt bij een steeds grotere groep landen. De CCP en Nederland verschillen vooral van mening over (individuele) vrijheid. China's kijk op mensenrechten heeft invloed op drie niveaus: in China, in Nederland en op multilateraal niveau.
De mensenrechtensituatie in China verslechtert op meerdere fronten. Op multilateraal niveau probeert de CCP de universaliteit van mensenrechten te verminderen en lijkt daarin succesvol. Ten slotte kunnen ook Nederlanders en personen in Nederland worden geraakt. De laatste twee niveaus verdienen extra aandacht. Daarnaast blijft Nederland inzetten op behoud van de internationale rechtsorde.

Vrede, veiligheid en stabiliteit

China is het afgelopen decennium relatief geruisloos een economische grootmacht geworden met snel toenemend militair potentieel en een steeds assertiever, zelfverzekerder optreden. Vooralsnog zijn China's defensie-uitgaven beperkter dan die van de VS, maar ze komen inmiddels wel in de buurt van de gezamenlijke uitgaven van de EU-lidstaten. Hier moet Nederland in NAVO- en EU-verband rekening mee houden. China heeft veel middelen tot zijn beschikking om strategische doelen te bereiken. Daarbij kan het onze veiligheid beïnvloeden. Onder andere (cyber)spionage, beïnvloeding en economische veiligheid verdienen aandacht. Risico's vanuit China voor de nationale veiligheid worden beheersbaar gemaakt.

Klimaat, grondstoffen en energie

China was instrumenteel bij het vaststellen van de klimaatdoelstellingen (het Parijsakkoord) en is essentieel voor het behalen ervan. Met name klimaatadaptatie is een belangrijke uitdaging, waar China en Nederland samen in kunnen optrekken. Samenwerking op het gebied van (hernieuwbare) energie, circulaire economie, duurzame mobiliteit en milieutechnologie biedt kansen voor zowel bedrijfsleven als klimaat en milieu, waarbij het belangrijk is om ook uitdagingen zoals het weglekken van technologie in de gaten te houden.

Ontwikkelingssamenwerking

China heeft in eigen land meer dan 800 miljoen mensen uit de extreme armoede getild.
Meerdere ontwikkelingslanden zien China en zijn ontwikkelmodel daarom als een aantrekkelijk voorbeeld. Chinese ontwikkelingssamenwerking is dat naar Europese begrippen niet altijd. Europa investeert meer in ontwikkelingslanden dan China, maar China's invloed neemt toe. Nederland wil de bewustwording over China's rol in ontwikkelingslanden vergroten, samen met China werken aan Social Development Goals en duurzaamheid, inzetten op schuldhoudbaarheid en een eerlijker leenbeleid van internationale financiële Instellingen en comparatieve voordelen van Europa in landen in met name Afrika bewuster inzetten.

Samenwerking binnen Europa

Met het ontstaan van een multipolaire wereld wordt voor Nederland de EU alleen maar belangrijker. Het Nederlandse beleid valt onder de paraplu van het EU-Chinabeleid en is er complementair aan. Het kabinet ziet de EU als belangrijkste kanaal in de relatie met China.

Het Europese Chinabeleid staat of valt met EU cohesie, en Nederland zet zich actief in voor versterking daarvan.

Het multilaterale stelsel

Binnen het multilaterale systeem stelt China zich actiever en assertiever op en breidt het zijn invloed uit. China neemt deel aan het systeem, verandert het van binnenuit en zet alternatieven op. Nederland heeft voor zijn welvaart en veiligheid belang bij het in stand houden van het huidige systeem en de bijbehorende waarden. Het kabinet onderneemt dan ook actie, samen met partners, daar waar China ingaat tegen dit belang. Chinese inspanningen om mondiale problemen op te lossen worden zeer verwelkomd.

Samenwerking binnen het Koninkrijk

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit de landen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten en de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, die deel uitmaken van het land Nederland. De Caribische Landen van het Koninkrijk zijn economisch autonoom, maar het buitenlands beleid is een Koninkrijksaangelegenheid. Omdat China economie en buitenlands beleid verbindt, is goede samenwerking binnen het Koninkrijk in de relatie met China nodig. Daarom heeft het kabinet afgesproken bij investeringen vanaf het begin samen op te trekken en expertise te delen.

Spelers in de bilaterale relatie met China en samenwerking binnen Nederland

Betrekkingen tussen Nederland en China krijgen mede vorm via kennisinstellingen, kunstenaars, culturele instellingen en lokale overheden. De Chinese staat heeft een grotere invloed op Chinese spelers dan de Nederlandse overheid heeft op hun Nederlandse tegenhangers. Het is belangrijk dat Nederlandse instellingen zich daar bewust van zijn en een balans vinden tussen kansen in de relatie met China en mogelijke struikelblokken zoals ongewenste technologieoverdracht. Bij Nederlandse provincies en gemeenten bestaat in toenemende mate behoefte aan afstemming met de Rijksoverheid. Het kabinet wil daar graag aan beantwoorden.

Bijlage 4 Buitenlandse Zaken

Weergave standpunt o.b.v. gesprek over de relatie met China en over mensenrechten (16 mei 2019) en op basis van de kabinetsnota "Nederland-China, een nieuwe balans" (Den Haag, mei 2019)

Aanleiding en gespreksvragen

Deze notitie is opgesteld op verzoek van de portefeuillehouders Van Dellen en Marcouch en vanwege de toezegging aan de raad om bij de evaluatie van internationale betrekkingen ook stil te staan bij de relatie met Wuhan (China), bij de mensenrechten en bij wat het ministerie van Buitenlandse Zaken daar van vindt. Over deze thema's hebben de eerder genoemde portefeuillehouders 16 mei 2019 een bijeenkomst gehad met het ministerie [10]. Ter voorbereiding had de gemeente mede op verzoek van het ministerie een aantal vragen toegestuurd. Deze vormen hierna ook de kapstok voor de notitie. De antwoorden zijn niet letterlijk zo gegeven, deze weergave komt voor rekening van de gemeente. De tekst is gebaseerd op het gesprek én op de later verschenen nota "Nederland-China een nieuwe balans" (Den Haag, mei 2019)

Achtereenvolgens komt aan de orde:

1. Hoe kijkt het rijk aan tegen de eigen relatie met China?
2. Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China, zoals die van Arnhem met Wuhan?
3. Hoe en hoe vaak gebeurt het aan de orde stellen van de mensenrechten op rijksniveau?
4. Welke afweging of criteria zijn daarbij leidend? En waar loopt men tegenaan?
5. Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan?

1. *Hoe kijkt het rijk aan tegen de relatie met China?*

Waarom bij wijze van spreken niet gezegd: we onderhouden niet meer actief de relatie, kiezen voor een ander land dat minder discussies oproept?
De Nederlandse regering ziet voor zichzelf niet de keus om "geen relatie met China" te hebben; het is een opkomende wereldmacht met heel veel invloed op de economie, het klimaat, vrede en veiligheid en bijvoorbeeld de beschikbaarheid van grondstoffen. Nederland heeft zich daar als open economie mee te verhouden.
Het land biedt door de toegenomen welvaart ook grote economische kansen, ook voor Nederlandse bedrijven. En zonder hulp van de Nederlandse overheid kunnen de bedrijven die kansen niet of nauwelijks benutten, omdat China een sterk door de overheid bepaald land is. Daarnaast is China ons op bepaalde terreinen ook voor, denk aan o.a. E-health en kunstmatige intelligentie. We kunnen er dus van leren.
Tegelijkertijd is het wel zaak een nieuwe balans te treffen. Naast de kansen willen we meer oog hebben voor risico's zoals cyberspionage, verlies van intellectueel eigendom en oneerlijke regels of rechtspraak. Daarnaast blijft het opkomen voor de mensenrechten en de (internationale) rechtsorde onderdeel van het Nederlandse beleid. (zie ook verderop)

[10] Gastheer en gespreksleider vanuit het ministerie was de heer P. Potman, directeur van de directie Azië en Oceanië, verder namen twee senior beleidsmedewerker van het ministerie deel aan het gesprek, vanuit hun specialisme Azië respectievelijk de mensenrechten

2. ***Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China zoals die van Arnhem met Wuhan?*** Vindt men die van belang of juist niet? Is er behoefte aan (meer) afstemming?
   In praktische zin geldt dat de relaties op decentraal niveau een goede aanvulling kunnen bieden op de aanwezigheid en relaties van de centrale overheid; China is zo groot dat ook de centrale overheid maar een beperkt deel van het land kan bestrijken met haar aanwezigheid. *Contacten van gemeenten en provincies met hun evenknie geven een bredere spreiding in dat land.*
   En ook op decentraal niveau geldt: het land biedt veel economische kansen en *zonder de relatie en aanwezigheid van bijvoorbeeld de burgemeester en de wethouder komen bedrijven minder goed binnen om zaken te doen.*

Maar het is aan de gemeenten zelf om daar keuzes in te maken; anders dan op landsniveau kan een gemeente er ook voor kiezen om geen relatie met een stad of provincie in China te onderhouden. Het ministerie meet zich hierover geen oordeel aan.
Als er een relatie is, lijkt het wel belangrijk om een eigen agenda te hebben: waarom wil je de relatie en wat wil je eruit halen? Wat zijn de eventuele risico's en hoe ga je daar mee om?
Net als Nederland kan Arnhem er voor kiezen hier bewuster mee om te gaan en haar bedrijven uitnodigen hetzelfde te doen. Vraag je af: wat speelt daar, welke vragen, waar kunnen we iets brengen, waar kunnen we van hen leren?

Binnen Nederland wil de rijksoverheid de afstemming bevorderen tussen de verschillende partijen die een relatie met China hebben, waaronder de lokale overheden. Dit gebeurt door een China taskforce vanuit verschillende ministeries, een extern expertnetwerk en door extra capaciteit bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland voor meer informatiedeling, advies en afstemming tussen Rijksoverheid en lokale overheden o.a. over de ontvangst van Chinese delegaties.

3. ***Hoe stelt de rijksoverheid de mensenrechten aan de orde?***
   Beleid is dat bij elk bezoek met een Nederlandse minister of staatssecretaris aan China de mensenrechten aan de orde gesteld worden. Dit gebeurt zowel in het openbaar als via stille diplomatie. Nederland kent ook een aparte mensenrechtendialoog met China. Hierin worden vraagstukken over en weer besproken, los van missies.
   Daarnaast stelt Nederland mensenrechtenkwesties aan de orde:
   a. In de EU: pleiten dat Europa meer inzet op de wereldwijde eerbiediging van universele mensenrechten.
   b. In de EU: pleiten voor een aansprekender communicatie van de EU naar bijvoorbeeld ontwikkelingslanden over het belang van mensenrechten en een goede internationale rechtsorde e.d.
   c. in China: projecten van het maatschappelijk middenveld te ondersteunen (verenigingen, stichtingen)
   d. in de Verenigde Naties: opkomen voor het handhaven van de mensenrechten en de internationale rechtsorde
   e. in Nederland: burgers en buitenlandse gemeenschappen weerbaarder te maken tegen buitenlandse invloed en - als er sprake is van buitenlandse inmenging - daar tegen optreden

4. ***Welke afweging of criteria zijn leidend bij deze aanpak? En waar loopt men tegenaan?***

Soevereiniteit. China is een soevereine natie met een eigen internationaal erkende regering; het is zaak om bij alles te beseffen dat zij niet noodzakelijk iets met door Nederland geuite zorgen hoeven te doen. Net zo min als - andersom - Nederland dat hoeft met kanttekeningen die China plaatst.

Rechten moeten geëerbiedigd worden*.* Mensenrechten zijn verankerd in internationale bindende verdragen en ook China heeft de verplichting om de universele mensenrechten te eerbiedigen. Nederland kan China dus wel aanspreken op haar internationale verplichtingen ten aanzien van mensenrechten.

Er zijn belangrijke verschillen. Voor China geldt dat individuele rechten ondergeschikt zijn aan het collectieve belang én dat het collectieve belang wordt verwoord door de Chinese Communistische Partij. Voor Nederland is dit niet het geval. Voor ons zijn individuele grondrechten leidend, we kennen een meerpartijenstelsel en de centrale macht wordt ingeperkt door *checks and balances* om de individuele burger te beschermen.

Eendracht maakt macht. China is een wereldmacht en wat Nederland als klein land alleen doet of zegt zal niet per definitie veel indruk maken. Daarom investeren we niet alleen in de dialoog met China, maar investeren we ook in een Europees standpunt of proberen we in samenwerking met Europese hoofdsteden tot een kopgroep te komen.

Alleen ga je sneller, samen kom je verder. Afstemming en het vormen van coalities kost uiteraard tijd. Dan loop je soms aan tegen een lager tempo dan je zou willen.

5. ***Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan?*** Hoe zou men om kunnen gaan met de dilemma's of paradoxen tussen dominee en koopman, klein versus groot, effect versus principe.

Over mensenrechten: het gesprek erover moet nuttig zijn en tot iets leiden. Kies bewust wat je aan de orde stelt. Probeer niet te veranderen dat in China het collectief belangrijker wordt gevonden dan het individu. Wat de gemeente kan doen is problemen en ervaringen met ***mensenrechten uit de eigen beleidspraktijk aanhalen en die aan de orde stellen.***
Bijvoorbeeld; hoe ga je om met tegengestelde belangen rond een bestemmingsplanwijziging of een andere ruimtelijke ingreep? Hoe ga je om met de wens van camerabeveiliging ten opzichte van de wens voor privacy?
Gemeenten hebben daar eigen ervaring mee.
Ook is er in China draagvlak om te werken aan de ***internationale Sustainable Development Goals.***
Je kunt ook ***meereizende bedrijven vragen om verantwoordelijkheid*** te nemen voor een protocol dat ze helpt om geen zaken te doen met partners of toeleveranciers die het milieu of de mensenrechten onvoldoende respecteren. De overheid kan daar ook bij helpen.

Gemeenten kunnen net als het rijk ook proberen ***meer samen op te trekken met anderen***; het rijk gaat de onderlinge informatie-uitwisseling en samenwerking in ieder geval bevorderen.

Minder nuttig en toepasselijk lijkt het om vanuit Arnhem in Wuhan bijvoorbeeld de situatie van de Oeigoeren in de provincie Xinjiang aan de orde te stellen. Grote kans dat de gesprekspartner daar geen kennis over heeft en weinig met deze informatie kan.

Bijlage 5 Amnesty International [11]

Samenvatting

Het standpunt van Amnesty is:

- Amnesty is niet geneigd om vanuit het perspectief van de mensenrechten te adviseren dat Arnhem met de relatie met Wuhan moet stoppen.
- Als Arnhem de relatie voortzet, raadt Amnesty aan die - in relatie tot mensenrechten - vooral te benutten om een concrete verbetering te bewerkstelligen in situatie(s) waar je gesprekspartner Wuhan zelf invloed op heeft. Voorbeeld: *protesten in 2019 in Wuhan omtrent afval verbrandingsovens, en hoe de regering daarmee omging / omgaat (https://www.bbc.com/news/blogs-china-blog-48904350).*
- Nodig je bedrijven uit om datzelfde te doen, bijvoorbeeld door de OECD guidelines te onderschrijven en in de praktijk te brengen – o.a. bedrijven moeten situaties van kinderarbeid en dwangarbeid signaleren en vermijden. Maar die due diligence wordt niet verplicht gesteld door de Nederlandse overheid of de Europese Unie.
- Je kan ook grotere mensenrechtencrises - die elders in China spelen - betrekken op Wuhan: bv. wat is de situatie van Oeigoeren in Wuhan? hoe wordt het sociaal kredietsysteem uitgevoerd in Wuhan? Zaken die betrekken hebben op andere regio's zoals Hong Kong en Xinjiang kan je aankaarten door deze te betrekken op Arnhem: je kan vermelden dat die van belang zijn voor de bevolking in Arnhem (cf. uitgeweken Oeigoeren in Arnhem, Hongkongers in Arnhem, vragen die komen van andere bewoners), en zo kan je vermelden dat deze ook van belang zijn in je vriendschapsrelatie met Wuhan.
- Verder is het voornamelijk de Nederlandse regering die meer druk kan uitoefenen op de centrale regering / relevante machthebbers om de situatie in Hongkong of rond de Oeigoeren in Xinjiang aan te kaarten.
- Dit alles kan op een manier die goed samengaat met meer onderlinge handel; mensenrechten en mensrechtenverdedigers kunnen je helpen een beter bedrijf te maken en een voedingsbodem voor innovatie. Het respecteren van mensenrechten behoed je ook voor een slechte bedrijfsvoering en slechte publiciteit

Conclusie: probeer verschil te maken

Rode draad in het gesprek lijkt: Amnesty zoekt niet zozeer een positie of de relatie wel of niet doorgezet moet worden. Maar als de relatie er is, benut die dan om verschil te maken, probeer verbetering te bereiken in de mensenrechtensituatie. Benut de vriendschapsrelatie om situaties en vragen aan de orde te stellen en probeer daarmee de diepte in te gaan. Dit kan "voor de camera", maar het is ook op andere momenten zeker van belang om mensenrechten bij alle discussies te betrekken, ook de handelsdiscussies – alleen zo blijkt dat je respect voor mensenrechten echt belangrijk vindt. Voorbeeld; Angela Merkel. Zij heeft consequent bij alle bezoeken aandacht gevraagd voor de situatie van Liu Xia, de weduwe van Nobelprijswinnaar Liu Xiaobo. En gezegd dat het voor haar echt belangrijk is. Dit voor en achter de camera. Ga eerst via de persoonlijke band erover praten, op een onderwerp dat concreet is en binnen beider ervaringswereld. Je kunt situaties subtiel aan de orde stellen. Bijvoorbeeld, als Nederland / Arnhem iets wil zeggen over de situatie in Xinjiang- door een Oeigoerse dichter te citeren in de tafelspeech en dan te zeggen, "zoals een bekende **Chinese** poëet het zegt:" …..
Het gaat niet om de confrontatie of het thuispubliek, het gaat er om verschil te maken.

[11] Bron: Gespreksverslag gesprek d.d. 1-10-2019 met dhr. S. Deklerck, Senior Officer Human Rights Programmes, China Amnesty International Netherlands

Bijlage 6: Tekst MOU ON TRADE, ECONOMIC and AGRICULTURAL DEVELOPMENT, 2019

BETWEEN
WUHAN CHINA AND ARNHEM NETHERLANDS

Wuhan City of the People's Republic of China and Arnhem City of the Kingdom of the Netherlands established the sister city relationship in 1999. The two cities, acting in accordance with the principles on establishment of diplomatic relations between the People's Republic of China and the Kingdom of the Netherlands, wishing to enhance mutual understanding and friendship between the two peoples, and to consolidate and develop friendly cooperation between the two cities, have reached agreement as follows, through friendly consultation, on stimulating trade, economic and agricultural development.

1. Both sides will endeavor to keep regular and high profile exchange visits and to promote a continuous development of friendship relations.

2. Both sides will strengthen exchanges and cooperation-projects to foster two-way trade relations and technological innovation for sustainable city development. This includes the support of trade, exchange visits and innovative cooperation on themes as water- and waste management, circular economy and smart, safe and sustainable energy systems for cities and public transportation.

3. Both sides will encourage local enterprises to exchange visits in each other's city to develop business opportunities. To promote this, the local governments of Wuhan and Arnhem and their connected organizations continue to provide updated information on business related topics and ensure clear communication channels for enterprises from both sides

4. The local goverments of Wuhan and Arnhem shall both encourage local enterprises to invest or set up a company in the sistercity. To promote this, both sides will provide, forward and disseminate information on the rules and policy measures that apply to enterprises that want to invest and/or set up a company in Wuhan or Arnhem. This information will also include the officials and communication channels that enterprises are advised to refer to if they seek extra help or information on these topics.

5. Building on previous exchanges both sides will endeavour to deepen the exchange of knowledge and foster innovation and business cooperation in the application of zero emission policies and technologies for (hydrogen-)electric energy supply and (hydrogen)electric energy storage. It is our joint understanding that the application of these technologies in e.g. public transport and energy systems for industrial areas will boost economy and air quality and reduce dependency of fossil fuels in both our cities and surrounding regions.

6. Building on previous exchanges, through joint consultation and research both sides will endeavour to improve economy and trade benefits by better use of the potential in Wuhan's rail- and trade services, and better use of the multimodal logistics services potential that the Arnhem region has to offer.

7. Building on previous discussion and research, both sides will be dedicated to strengthening the exploitation and cooperation in the agricultural sector under the framework of Wuhan-Arnhem Sister City Relationship, encourage relevant agricultural enterprises from both cities to exchange visits and technologies and continue to deepen mutual cooperation and mutual trust.

This MoU signed on June 11, 2019 in Arnhem, the Netherlands, is done in duplicate in Chinese and English, both texts being equally authentic. This MoU shall go into effect on the date of signature.

City of Wuhan, China

City of Arnhem, Netherlands

Bijlage 7 Goed gastheerschap

Arnhem verzorgt en stimuleert een cultuur van goed gastheerschap, o.a. bij ontvangst van toeristen en delegaties die zich willen oriënteren op investeringen in de stad of aankoop van goederen en diensten van Arnhemse bedrijven en (kennis-)instellingen.

De vormgeving van dit gastheerschap:
o sluit zoveel mogelijk aan op de cultuur en gebruiken van het land dat te gast is; Arnhem voelt als je tweede thuis, "home away from home" of misschien beter gezegd: Fühl Dich Arnheim en 有宾至如归的感觉 .
o sluit aan op het onderwerp en interesse van de bezoekers
o biedt zicht op datgene wat Arnhem en de regio onderscheidend maakt qua vestigingsklimaat en economisch, cultureel en recreatief opzicht. Bijvoorbeeld door bij bezoek van handelsdelegaties een bezoek aan specifieke werk- of kennislocaties te combineren met een programma waarin ook Introdans, Papendal of het Nederlands Openlucht Museum opgenomen is.
o wordt in het geval van delegaties per geval ingevuld, waarbij de kosten ook per geval verdeeld worden tussen de ontvangende partijen (*N.B. dit gaat er dus vanuit dat de gasten niet of in ieder geval niet alles betalen)*
o De gemeente ziet binnen dit spoor géén rol voor zichzelf weggelegd bij de ontvangst van delegaties die uitsluitend willen verkopen, of in het geheel geen economisch doel lijken te hebben
o Voor de ontvangst en voorbereiding van handelsdelegaties en bij andere acties profileert Arnhem zich op minimaal regionale schaal en onderhoudt actief de relatie en samenwerking met provinciale en landelijke overheid en de relevante uitvoeringsorganisaties. Te denken is aan kennis- en ondersteuningsorganisaties als de Netherlands Foreign Investment Agency, de relevante internationaal actieve Netherlands Business Support Offices, ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL en de toeristische organisatie Visit ArnhemNijmegen'

Bijlage 8: Monitor voor enkele internationale gegevens

Aantal internationale EU kenniswerkers in de regio Arnhem Nijmegen Wageningen (ANW)[12]
Kenniswerkers zijn van groot belang voor de toekomstkracht van de economie in de regio Arnhem – Nijmegen –Wageningen. De kennisinstellingen, campussen, ziekenhuizen en bedrijven zijn in toenemende mate voor hun succes afhankelijk van internationale kenniswerkers, mensen die vanuit het buitenland de gelederen kunnen versterken, die werk verrichten waarbij kennis en (meestal hogere) opleiding een belangrijk vereiste is.
De gegevens over internationale kenniswerkers in onze regio worden niet jaarlijks bijgehouden en zijn ook niet per stad beschikbaar. De gegeven zijn geconstrueerd en geschat op basis van verschillende bronnen en verschillende jaren (BCI 2019, in opdracht van Economic Board). Deze data mogen dus niet als 'absolute aantallen' gezien worden, het gaat om geconstrueerde schattingen.

Regio ANW	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**Groei 2014-2018 Absoluut**	**Procentueel**
EU kenniswerkers	1.500	1.500	1.650	1.700	1.800	**300**	**+20%**
Niet-EU kenniswerkers	1.650	1.800	2.000	2.250	2.500	**850**	**+52%**
Totaal aantal kenniswerkers (per 1-1-2019) Nederland	**3.150**	**3.300**	**3.650**	**3.950**	**4.300**	**1.150**	**+37%**
EU kenniswerkers	47.650	50.050	52.400	55.050	58.350	**10.700**	**+22%**
Niet-EU kenniswerkers	58.150	61.500	65.750	71.950	79.900	**21.750**	**+37%**
Totaal aantal kenniswerkers (per 1-1-2019)	**105.800**	**111.550**	**118.150**	**127.000**	**138.250**	**32.450**	**+31%**

Conclusie:
De ANW-regio had per 1-1-2019 naar schatting in totaal ongeveer 4.300 internationale kenniswerkers
Het totaal aantal internationale kenniswerkers is de afgelopen jaren (2014-2018) gegroeid met **+37%.**
Dit ligt beduidend boven het Nederlandse groeipercentage van 31%
Vooral het aantal kenniswerkers van buiten de EU groeit hard: de jaarlijkse groei van aanvragen accelereert elk jaar fors en is in 2018 ten opzichte van 2014 bijna verdubbeld. Uiteraard vertrekken er ook weer jaarlijks mensen. Per saldo is de regio in 5 jaar tijd gegroeid naar 2500 kenniswerkers afkomstig van buiten de EU.

[12] **Definitie internationale kenniswerkers**
BCI volgt voor de definitie de criteria voor k**ennismigranten** van de IND. Onder kennismigranten vallen de verblijfsdoelen: arbeid als zelfstandige, arbeid als kennismigrant, houder van Europese blauwe kaart, onderzoek, overplaatsing binnen een onderneming. Daarbij geldt er een salariseis van €4.500 bruto per maand voor kennismigranten van 30 jaar of ouder en €3.299 voor kennismigranten jonger dan 30 jaar.

		2008	2016	2018
Studenten internationaal	HAN	856	niet bekend	1725
	ANW	5475	6035	6590
Leerlingen midd. onderwijs	Arnhem	156	127	152
Leerlingen basisonderwijs	Arnhem	133	153	183
Buitenlandse				
• bedrijven				
en (aandeel in totaal)	Arnhem	227 (2,2%)	201 (1,4%)	172 (1,1%)
	EB-regio	928 (1,7%)	862 (1,1%)	829 (1,0%)
• banen				
en (aandeel in totaal)	Arnhem	8322 (8,3%)	6093 (6,1%)·	6163 (6,0%)
	EB-regio	39726 (9%)	33628 (7,6%)	34962 (7,7%)

Bezoekers/toeristen	regio A-N	2011	2014	2017
Verblijfsgasten		23%	29%	20%
Dagtoerisme bezienswaardigheden/musea		19%	14%	17%
Aandeel (semi-) zakelijke gasten buitenland		42%	36%	25%

Bovenstaande tabel laat zien dat ook het aantal internationale studenten groeit. Dit aantal is bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen in de laatste 10 jaar verdubbeld, van ca. 850 naar 1725. Dat is 4,9 % van het totaal aantal studenten. Toch is dit een lagere groei dan bij andere hogescholen en ook een lager aandeel dan het landelijk gemiddelde van 6,5 %. Ook bij de Radboud Universiteit en Wageningen University Research (WUR) groeit het aantal internationale studenten. De Radboud groeide in de laatste vijf jaar met 887 studenten tot 2384 (+52%). De WUR Wageningen groeide met 604 tot 2481 (+32%). De gemiddelde groei van alle 12 Nederlandse universiteiten samen was 27.821 (48%); daarmee telde Nederland per 1-1-2019 85.955 internationale universitaire studenten.

Het aantal buitenlandse bedrijven en daarmee gemoeide banen is afgenomen. Omdat het gaat om bedrijven in buitenlandse handen, kan dit betekenen dat de regio in buitenlandse ogen relatief minder aantrekkelijk scoort dan ander regio's. Om er meer over te kunnen zeggen is aanvullend onderzoek nodig.

Ook het aandeel buitenlandse toeristen in het totaal aantal toeristen dat naar de regio komt lijkt af te nemen, maar de trend nog niet heel duidelijk. N.B. vanwege de beperkte beschikbaarheid van gegeven wijken de jaarreeksen af van de voorgaande tabel.

Bijlage 9 Bronnenlijst

- Beleidskader Internationaal "Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief", Gemeente Arnhem 2015, vastgesteld januari 2016
- Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan, Buck Consultants International, Nijmegen, 2019
- Nederland-China, een nieuwe balans, Buitenlandse Zaken, Den Haag, 2019
- Bijeenkomst 16 mei 2019 met ministerie van Buitenlandse zaken, dhr. P. Potman directeur Azië en Oceanië en beleidsmedewerkers, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag
- Gespreksverslag gesprek d.d. 1 oktober 2019 met dhr. S. Deklerck, Senior Officer Human Rights Programmes, China Amnesty International Netherlands, Amsterdam
- Boosting growth and cohesion in EU border regions, Europese Commissie, COM 534, Brussel 2017
- Monitor Internationaal Arnhem en Economic Board regio, Onderzoek en Statistiek Arnhem (intern), 2018
- Analyse Internationale Kenniswerkers in de regio Arnhem - Nijmegen - Wageningen, Buck Consultants International in opdracht The Economic Board, Nijmegen, 2019
- Bevindingen van het onderzoek ‘Internationalisering van gemeenten 2020’ VNG, zomer 2020

INGETROKKEN

De Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	11 november 2020
Ter bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)
Nummer Zaaknummer	**20M302** 504479

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

We weten dat;

- volgens de rapporten van mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch en Amnesty International, Chinese ambtenaren in de provincie Xinjiang maatregelen uitvoeren die bedoeld zijn om de inheemse Oeigoeren en andere minderheden te controleren, indoctrineren en te assimileren[1] [2]
- één miljoen Oeigoeren vastzitten in Chinese strafkampen[3] [4];
- naast Oeigoerse moslims ook Oeigoerse christenen en moslims die geen Oeigoeren zijn gemarteld en gehersenspoeld worden in Chinese concentratiekampen[5];
- China de afgelopen jaren 380 detentiekampen heeft gebouwd voor Oeigoeren en andere islamitische minderheden in de Sinkiang-regio[6];
- Oeigoeren in China als dwangarbeiders worden gebruikt[7];
- Oeigoerse vrouwen in China gedwongen gesteriliseerd worden[8] [9];

---

[1] https://www.hrw.org/nl/news/2020/02/11/338769
[2] https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/report-china/
[3] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/moeder-der-oeigoeren-niemand-geloofde-ons~bb95df4a/
[4] https://www.epochtimes.nl/het-risico-voor-de-chinese-oeigoeren-door-coronavirus-vereist-actie_10316.html
[5] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-holocaust-van-xinjiang~b33d505b/
[6] https://www.nu.nl/buitenland/6079598/onderzoek-china-heeft-380-detentiekampen-gebouwd-voor-oeigoeren.html
[7] https://www.trouw.nl/economie/china-zet-oeigoeren-in-als-dwangarbeiders-voor-grote-merken-als-apple-en-nike~bb62f0b5/
[8] https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/gedwongen-sterilisatie-en-spiraaltjes-in-china-s-geboortebeleid-voor-oeigoeren-demografische-genocide~be2d1b29/
[9] https://www.kn.nl/china/china-pleegt-demografisch-genocide-vrouwen-gedwongen-tot-sterilisatie-of-abortus/

INGETROKKEN

- Oeigoerenin China gedwongen worden om organen af te staan[10] [11]
- Oeigoeren door de Chinese overheid met een zorgvuldig uitgedacht plan op systematische wijze onderdrukt worden[12]
- in China talloze gebedshuizen zijn gesloopt of veranderd in communistische propaganda-huizen, de koran is verboden en Oeigoeren verplicht zijn varkensvlees te eten[13];
- Oeigoeren nergens veilig zijn, zelfs niet in Nederland[14] [15];
- inmiddels een meerderheid van de partijen in de Tweede Kamer vindt dat moet worden nagedacht over hardere sancties tegen China en dat de onderdrukking, gevangenzetting en mishandelingen van Oeigoeren door de Chinese overheid, veel strenger veroordeeld moet worden[16];
- in een verklaring het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, China hebben opgeroepen te stoppen met de onderdrukking van de Oeigoeren en de vrijheden van Hong Kong te respecteren[17]

We vinden dat:

- er in China op massale schaal mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de situatie van de Oeigoeren en van andere minderheden in China met de dag slechter wordt, het onder deze omstandigheden immoreel is om een stedenband met een stad in China in stand te houden;

Daarom verzoekt de raad het college:

- de stedenband tussen Arnhem en Wuhan per direct te verbreken;

en gaat over tot de orde van de dag,

Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem

[10] https://www.newscientist.nl/nieuws/15-studies-teruggetrokken-omdat-mogelijk-organen-van-gevangenen-zijn-gebruikt/
[11] https://amstelveenblog.nl/2020/06/22/china-alarm-betreurt-fout-antwoord-minister-blok-over-orgaanroof/
[12] https://nos.nl/artikel/2310816-gelekte-chinese-partijdocumenten-tonen-systematische-repressie-oeigoeren.html
[13] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/hier-is-alles-oke-hoor-zegt-china-over-zijn-hersenspoel-kampen~b03624d2/
[14] https://www.amnesty.nl/actueel/oeigoeren-zijn-nergens-veilig-zelfs-niet-in-nederland
[15] https://www.rd.nl/vandaag/buitenland/china-achtervolgt-oeigoer-tot-in-nederland-1.1653144
[16] https://nos.nl/artikel/2320767-kamer-politieke-druk-op-china-verhogen-om-oeigoeren.html
[17] https://www.trouw.nl/buitenland/harde-kritiek-bij-vn-op-chinese-onderdrukking-van-oeigoeren~bee19234/

Buck Consultants International

Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem – Wuhan

Uitgevoerd in opdracht van:
Gemeente Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Buck Consultants International
Nijmegen, oktober 2019

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting **1**

1 **Inleiding** **3**

1.1 Achtergrond 3
1.2 Vraagstelling 4
1.3 Aanpak 5

2 Resultaten **7**

2.1 Context: relatie Nederland-China 7
2.2 Relatie Arnhem en Wuhan 8

3 Conclusies en advies **14**

3.1 Conclusies 14
3.2 Advies 15

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen **17**

Samenvatting

Achtergrond

- De gemeente Arnhem streeft naar een vitale, duurzame, aantrekkelijke en inclusieve stad. Ook internationale samenwerking en projecten dragen bij aan bloei van stad en regio en in dit kader onderhoudt Arnhem twee structurele relaties, namelijk met het Euregio gebied Rijn-Waal en met de Chinese stad Wuhan. De gemeente heeft in 1999 voor een stedenband met Wuhan gekozen, omdat deze relatie waardevol is voor werkgelegenheid en kennisuitwisseling en in zakelijk contact met China de overheid belangrijk is om bij het - door de overheid gereguleerde – zakenleven binnen te komen.
- Vanuit de gemeente Arnhem is de inzet bij de stedenband praktisch uitgewerkt in het streven om minimaal één keer per jaar met een handelsmissie naar Wuhan te gaan en ook tenminste één keer per jaar een delegatie uit China te ontvangen.
- Nu de stedenband 20 jaar bestaat, is er aanleiding stil te staan bij de meerwaarde en het toekomstperspectief van de samenwerking. Via een evaluatie door een onafhankelijke buitenstaander wil Arnhem nagaan of de personele en financiële inzet van de gemeente in de relatie met Wuhan een zinvolle investering is geweest. Daarnaast wil de gemeente verkennen of en op welke wijze de relatie met Wuhan zich de komende jaren verder moet ontwikkelen.

Resultaten

- De afgelopen 20 jaar is de inzet van jaarlijks één economische missie naar Wuhan en tenminste één naar Arnhem niet volledig gerealiseerd. Sommige jaren zijn geen missies van en/of naar Wuhan georganiseerd. Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar sindsdien is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners, met een belangrijke centrumfunctie voor midden China en een hoogwaardige industriële, handels-, ICT-, financiele en creatieve sector. Hoewel de zusterrelatie met Arnhem een aparte status heeft, is het aantal partner- en vriendschapsrelaties met andere steden de afgelopen jaren uitgebouwd tot bijna 100. Vanwege de snelle groei had Wuhan veel behoefte aan buitenlandse kennis op het vlak van o.a. gebiedsontwikkeling, mobiliteit, energie, waterbeheer en afvalmanagement. De laatste jaren is de relatie meer tweezijdig geworden.
- Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn tal van wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van kantoren van Nederlandse bedrijven in Wuhan, en min of meer structurele uitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners. De precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren, maar wordt geschat op enkele miljoenen euro’s aan extra omzet en tientallen arbeidsplaatsen.

- Betrokkenen waarderen vooral de niet-tastbare effecten van de missies, zoals het toegankelijk maken van de Chinese markt, het opdoen van kennis en ervaring met zaken doen in China en het warm houden van contacten.
- De stedenband heeft in beperkte mate geleid tot investeringen van Chinese bedrijven in de regio Arnhem. Voor zover te achterhalen, betreft het enkele vestigingen.
- De rol van de gemeente Arnhem wordt positief gewaardeerd, vooral vanwege de goede voorbereiding en uitvoering van de missies en het openen van deuren. Deze rol van wegbereider is belangrijk in deze overheidsgestuurde groeieconomie.
- Een missie levert zelden direct extra business op. Wel vormt ze een belangrijk onderdeel in een keten van stappen (inclusief voorbereiding, bezoek, vertrouwen opbouwen, onderhandelen, deal sluiten en leveren) die (kunnen) leiden tot een deal. Het uiteindelijke succes is vooral afhankelijk van de eigen inzet van betrokken bedrijven en instellingen.
- In de loop van de 20 jaren zijn ook met enige regelmaat vraagtekens bij de relatie gezet, vaak naar aanleiding van berichten in de media over al dan niet vermeende schending van mensenrechten en/of van rechten op intellectueel eigendom.

Aanbevelingen

- Hoewel de precieze waarde van de resultaten moeilijk is te kwantificeren en vraagtekens kunnen worden gezet bij de ontwikkeling van China, bevelen we aan de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan nog zeker een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokken partners uit de regio direct inzicht in de uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.000 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor (tenminste een deel van) de betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. De wederzijdse bezoeken bieden ook de mogelijkheid de dialoog aan te gaan over ontwikkelingen die in Nederlandse ogen minder gunstig zijn.
- Wel adviseren we een aantal aanscherpingen van de aanpak, in overleg met betrokken partners als provincie, Oost.NL en Economic Board:
    - Meer continue monitoring van de interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, zodat daar beter op kan worden aangesloten.
    - Tijdig een platform of sector van bedrijven uit de regio Arnhem bij elkaar te brengen en als één cluster goed voorbereid naar China te gaan.
    - Tijdens de voorbereiding van een missie meer expliciet te maken wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke economische kansen en uitdagingen in Wuhan en China bestaan.
    - Bij de voorbereiding en uitvoering van missies naar Wuhan ook aandacht te besteden aan het identificeren van Chinese (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is.
    - Het effect van economische missies te versterken door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant blijft een goede afstemming tussen verschillende overheden en organisaties die een soortgelijke relatie met China onderhouden op werkniveau wenselijk.
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd.

1 Inleiding

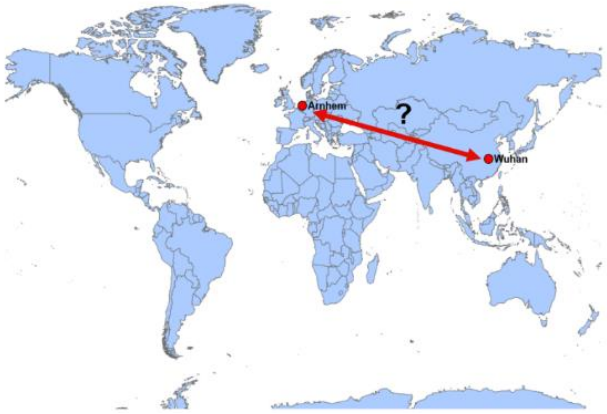
1.1 Achtergrond

Arnhem als aantrekkelijke en open stad
De gemeente Arnhem werkt vanuit verschillende invalshoeken aan een vitale, duurzame, aantrekkelijke en inclusieve stad. Onderdelen daarvan vormen het optimaal stimuleren en faciliteren van de lokale en regionale economie en het vergroten van de aantrekkelijkheid voor bedrijven, kunstenaars en creatieve ondernemers, studenten en toeristen, aldus het Coalitieakkoord 2018-2022. Ook internationale samenwerking en projecten kunnen bijdragen aan de opbloei van stad en regio. In dit kader kiest Arnhem voor twee structurele relaties, namelijk met het naburige Noordrijn-Westfalen en met de stad Wuhan in centraal China. De gemeente heeft sinds 1999 een stedenband met Wuhan, een stad van ruim 10 miljoen inwoners gelegen tussen Shanghai en Chengdu in centraal China. Wuhan ligt in de provincie Hubei, dat ook een relatie heeft met de provincie Gelderland.

Arnhem heeft voor de relatie met Wuhan gekozen, omdat (1) ze waardevol is voor banen en kennisuitwisseling en (2) het in zakelijk contact met China belangrijk is dat de overheid meekomt en bedrijven zien de gemeente Arnhem dan ook als essentiële partner om binnen te komen bij het - door de overheid gereguleerde - zakenleven (Beleidskader internationaal beleid, 2015).

Wuhan anno 2019 in vogelvlucht
Wuhan ligt op het kruispunt van belangrijke vaar-, spoor- en autowegen en is uitgegroeid tot één van de grootste steden van centraal China. Van een traditionele handels- en industriestad is Wuhan de afgelopen decennia uitgegroeid tot een moderne high tech stad met meer dan 350 kennisinstellingen, 1.650 high tech bedrijven, bijna 6.000 buitenlandse bedrijven uit 80 landen, en 4 science & technology parken. Belangrijke industrieën zijn de ijzer- en staal-, automobiel-, opto-elektronische, farmaceutische en nieuwe materialen industrie. Het is daarnaast een belangrijk centrum voor handel, financiën, informatietechnologie, creatieve sector en onderwijs, met inmiddels meer dan 11 miljoen inwoners.

Baten van een zusterstadrelatie die 20 jaar bestaat
Dit jaar bestaat de zusterstadrelatie tussen Arnhem en Wuhan 20 jaar en dit geeft niet alleen aanleiding om iets te vieren, maar ook om stil te staan bij de meerwaarde van de samenwerking en het toekomstperspectief in het licht van de snel veranderende wereldorde (waaronder de snelle groei van China en de vraagtekens die kunnen worden gezet bij o.a. de milieuimpact, overheidsrol en mensrechtensituatie).

1.2 Vraagstelling

Doelstelling van de evaluatie is vast te stellen of de personele en financiële inzet van de gemeente in de relatie met Wuhan een zinvolle investering is geweest. Daarnaast wil de gemeente verkennen of en op welke wijze de relatie met Wuhan zich de komende jaren verder moet ontwikkelen.

De evaluatie dient antwoord te geven op de volgende ***vragen***:

1. Op welke wijze en in welke mate hebben de personele en financiële inzet voor het ontwikkelen en onderhouden van de stedenrelatie tussen Arnhem en Wuhan geleid tot extra activiteiten van ondernemingen en instellingen uit Arnhem of nabije omgeving in Wuhan en Arnhem? Op welke wijze en in welke mate hebben deze activiteiten in positieve zin bijgedragen aan zakelijke resultaten voor de bedrijven en instellingen?
2. Op welke wijze hebben de extra activiteiten in en/of met Wuhan geleid tot meer werkgelegenheid of andere positieve effecten in Arnhem (en nabije omgeving)?
3. Hoe hebben (betrokken) bedrijven en instellingen (al dan niet gevestigd in Arnhem) het beleid en de specifieke inspanningen van de gemeente Arnhem ervaren in het kader van de stedenband met Wuhan c.q. de economische missies?
4. Op welke manier moet de gemeente Arnhem in de komende vijf jaar de relatie met Wuhan (verder) ontwikkelen, wil deze inspanning van nut zijn en/of blijven voor de ondernemers en instellingen uit Arnhem en nabije omgeving?
5. Wat adviseren overheden, ondernemers en instellingen de gemeente Arnhem te doen om bedrijven uit Wuhan (en Hubei) geïnteresseerd in Arnhem te krijgen?

Bij het beantwoorden van deze vragen dient met een aantal aspecten rekening te worden gehouden:

- Uiteraard kunnen de inspanningen van de gemeente Arnhem niet los worden gezien van die van mede-overheden als de provincie Gelderland (sinds 2009 een partnerrelatie met Hubei, de provincie waar Wuhan in ligt), Rijk (in kader van handelsbevordering, aantrekken van buitenlandse investeerders, kenniswerkers en toeristen, uitwisseling van wetenschap en technologie, uitbouw van mondiale routestructuren, inclusief transitfunctie van Rotterdamse haven en Schiphol, ontwikkeling van de nieuwe Zijderoute, etc.) en die van internationaal opererende bedrijven en kennisinstellingen zelf.
- Bij internationale samenwerking tussen overheden gaat het niet alleen om extra omzet en banen, maar ook om het leren kennen en waarderen van elkaars cultuur en kennis, gezamenlijk werken aan vergelijkbare opgaven, en uitwisseling van mensen (toeristen, studenten, wetenschappers, etc.). Ook deze meer 'zachte' aspecten van de samenwerking en het vestigingsklimaat zullen in de evaluatie een plek moeten krijgen.
- Bovendien is het belangrijk te constateren dat het opbouwen van relaties met Chinese partners veel tijd kost. Terwijl wij Nederlanders gewend zijn snel tot zaken te komen, willen Chinezen eerst een band opbouwen en zijn vele formele en informele bijeenkomsten nodig alvorens een contract te sluiten. Een handelsmissie zal meestal pas succesvol zijn, indien ze het resultaat is van een (vaak jarenlange) voorinvestering. Ook deze tijdsdimensie zal in de evaluatie expliciet aandacht moeten krijgen.

1.3 Aanpak

Het betreft een evaluatie op hoofdlijnen die in drie stappen is uitgevoerd:

1. ***Deskanalyse***: In de eerste stap is op basis van aangeleverde literatuur (o.a. eerdere evaluaties, reisverslagen, rapport Clingendael 2017, Panteia-rapport Zijderoute, e.d.) een eerste analyse van de uitgangssituatie gemaakt. Op basis van deze analyse is de reikwijdte ('scope') van de studie verder afgebakend en zijn de vragen voor de interviews bepaald.
2. ***Interviews***: In de tweede stap zijn (mondeling en telefonische) interviews gehouden met verschillende betrokkenen, onderscheiden naar bedrijven, instellingen en overheden. In totaal zijn 24 personen voor een interview benaderd, waarvan er 16 zijn geïnterviewd en 8 niet hebben meegedaan vanwege gebrek aan tijd en/of interesse. Bij de 16 interviews gaat het om vertegenwoordigers van 7 bedrijven, 3 instellingen, 3 uitvoeringsorganisaties en 3 overheden (zie bijlage 1). De duur van de interviews varieerde van 20 minuten tot 1,5 uur. Tijdens de interviews is ingegaan op de volgende onderwerpen:
   - Belang van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan
   - Voordelen voor betrokken bedrijven en instellingen
   - Rol van de gemeente Arnhem en mogelijke verbeterpunten
   - Visie van betrokkenen hoe Arnhem de relatie de komende 5 jaar verder moet ontwikkelen
   - Kansen tot vergroting synergie bedrijfsactiviteiten en de stedenband
   - Verbeterpunten om de relatie of activiteitenuitwisseling tussen Arnhem en Wuhan te versterken.

3. ***Rapportage***: In de derde stap is aan de hand van de resultaten van het deskresearch en de interviews deze rapportage opgesteld, waarin o.a. wordt ingegaan op meerwaarde van de stedenrelatie in de afgelopen jaren, de verhouding tussen kosten en baten, de synergie tussen overheden en ons advies over de wijze van voortzetting van de relatie en mogelijke verbeterpunten voor de toekomst.

2 Resultaten

2.1 Context: relatie Nederland-China

De relatie tussen China en de buitenwereld is een actueel onderwerp, onder andere door de snelle groei van de Chinese economie en investeringen (o.a. van multinationals als Alibaba, Huawei, China Petroleum, Construction, CITIC, Haider, ZTE, e.d.) en geopolitieke veranderingen (handelsoorlog met VS, grootschalige investeringen in infrastructuur in o.a. Afrika en Zuid-Amerika en in het Belt & Road Initiative, de nieuwe Zijderoute richting Europa). Ook in Nederland is recent veel meer aandacht ontstaan voor de relaties met China, bijvoorbeeld door de zaak omtrent Huawei en ASML. De recent verschenen China-strategie van het Rijk (2019) en het rapport van instituut Clingendael (2017) besteden veel aandacht aan de geopolitieke invalshoek wanneer er zaken worden gedaan met China. China heeft graag toegang tot de omvangrijke Europese markt en tot Europese kennis en technologie, waarbij (bijvoorbeeld in het Zijderoute initiatief) vooral interesse bestaat voor grootstedelijke regio's en logistieke centra met toegang tot Duitsland, de belangrijkste Europese handelspartner voor China. (Clingendael, 2017).

Het belang van China voor de Nederlandse economie komt naar voren wanneer er naar de handels- en investeringscijfers wordt gekeken. In 2018 is door Nederland voor € 39,17 miljard geïmporteerd en voor € 10,23 miljard geëxporteerd (CBS, 2019). Wat betreft directe investeringen in het buitenland (FDI) is in 2016 ongeveer € 26 miljard vanuit Nederland in China geïnvesteerd en € 29 miljard vanuit China in Nederland (De Nederlandsche Bank, 2017). In het Clingendael-rapport (2017) wordt het potentieel van Europese steden gelegen aan de nieuwe Zijderoute belicht. Duisburg vervult een centrale rol in de Europese dimensie van de nieuwe Zijderoute. Zo wordt de treinverbinding tussen Wuhan en Duisburg geëxploiteerd door een bedrijf dat in de regio zoekt naar retourvracht. Arnhem heeft qua ligging tussen de Rotterdamse haven en het Duitse Ruhrgebied een tactische positie in het netwerk.

In de Chinese zakencultuur is het van belang dat er met ‘een lange adem’ zaken worden gedaan. Chinese partners hechten veel waarde aan vertrouwen en nemen de tijd om een relatie op te bouwen. Vanwege de centrale aansturing van de economie door de overheid is het betrekken van (regionale) overheden uit Nederland belangrijk om de kans op zakelijk succes te vergroten. Het onderhouden van een goede relatie met Chinese overheidspartners is dus bevorderlijk wanneer nieuwe bedrijven de Chinese markt opzoeken. Daarbij biedt de ligging van de regio aan de nieuwe Zijderoute, de treinroute die het transport van het Chinese binnenland naar West-Europa versnelt van circa 30 dagen per schip naar 16-18 dagen per trein, een kans om rekening mee te houden. In de toekomstprognoses van Panteia (2018) wordt op basis van de treinlogistiek naar China een positieve groei voor Gelderland verwacht. Dit vraagt echter om een goede balans tussen economische verweving en de geopolitieke kant.

2.2 Relatie Arnhem en Wuhan

Vanuit de gemeente Arnhem is de inzet bij de stedenband om minimaal één keer per jaar met een handelsmissie naar Wuhan te gaan en ook tenminste om minimaal één keer per jaar op handelsmissie naar Wuhan te gaan en tenminste één keer per jaar een delegatie uit China te ontvangen.

De afgelopen jaren is deze inzet niet volledig gerealiseerd. Sommige jaren zijn geen missies van en/of naar Wuhan georganiseerd. De reisverslagen laten zien wat er in een handelsmissie op bestuurlijk c.q. ambtelijk niveau en op zakelijk niveau is bereikt. In het kader van de evaluatie van de 20-jarige relatie tussen Arnhem en Wuhan wordt achtereenvolgens ingegaan op de bevindingen van de evaluatie van de eerste 10 jaar, de reisverslagen over de periode 2012-2018 en de resultaten uit de gehouden interviews.

Beknopte bevindingen evaluatie Arnhem – Wuhan 2010

- Handelsmissies naar China leveren een zinvolle bijdrage aan de ontwikkeling van kennis over China en de mogelijkheden die de Chinese markt biedt aan Nederlandse ondernemers.
- Een aantal bedrijven noemt directe positieve economische resultaten; met een totale omvang van circa € 3 miljoen.
- Eén bedrijf stond aan de vooravond van een grote investering in China (uit een check in 2019 blijkt dat het bedrijf niet langer bestaat).
- De deelnemende kennisinstellingen melden een intensieve kennisuitwisseling tussen de universiteiten en hogescholen in Arnhem en Wuhan, o.a. via uitwisselingsprogramma’s.
- Naast concrete economische effecten worden ook minder tastbare effecten belangrijk geacht, zoals kennis over China, de mogelijkheden en beperkingen voor ondernemen op de Chinese markt en intensieve kennisuitwisseling over een land in snelle transitie.

Bevindingen reisverslagen gemeente Arnhem 2012-2018

- In 2012 zijn er meerdere MoU's ondertekend, onder andere tussen Arcadis en Chinese partijen. Grontmij (nu Sweco) opent een vestiging in Wuhan.
- Vanaf 2013 tot en met 2015 zijn er minder successen te melden. Er zijn minder contacten en de missies in deze periode hebben geen noemenswaardige (zakelijke) resultaten opgeleverd, maar betreffen vooral verkennende missies.
- Vanaf 2016 wordt de relatie tussen Arnhem en Wuhan weer intensiever opgepakt, zo staat er het volgende in het reisverslag:
  "De missie is benut om de zusterstadrelatie tussen Arnhem en Wuhan te bevestigen na enige jaren van minimaal contact. Resultaat: tijdens het bezoek is een intentieovereenkomst getekend waarin beide steden de relatie herbevestigen en de onderwerpen benoemen waarop zij willen samenwerken"
  De revitalisering is meteen terug te zien in tastbare resultaten. Zo zijn er in 2016 vier MOU's ondertekend tussen de HAN en Chinese partners en tussen Oost.NL en WAE Logistics en Kiwidada. Daarnaast worden er twee nieuwe Chinese bedrijven in Arnhem opgericht, te weten Granch Biopack en Kiwidada Europe.
- In 2017 hebben de waterstofbedrijven Hymove en NedStack een MOU ondertekend met de Chinese bedrijven Huaxia en Dongfeng. Het is een joint venture die elk jaar 3.000 waterstof systemen moet gaan produceren. Daarnaast is er nog één MOU ondertekend tussen WAE Logistics en WE Force. Daarnaast hebben dat jaar een aantal bedrijven in o.a. voeding hun mogelijkheden op de Chinese markt verkend. Er zijn afspraken gemaakt over een aantal leveringen en het openen van een flagship store in Wuhan. Ook is in 2017 een MOU ondertekend op het gebied van talentontwikkeling. Ondertekenaars zijn Chinese overheden (MIIT), Semiconductorbedrijven uit Gelderland en de provincie Gelderland.
- In 2018 is er geen handelsmissie geweest door een tekort aan interesse vanuit het bedrijfsleven voor een geplande missie met de provincie Gelderland. Arnhem is wel (ambtelijk) in Wuhan op bezoek geweest voor een internationale conferentie van zustersteden, overleg over de viering van het 20-jarig bestaan van de relatie in 2019 en over samenwerking op het gebied van waterstof.

Wuhan als waterstof hub
De kracht van Arnhem als energie- en vooral waterstofstad sluit aan bij de recente ontwikkelingen in Wuhan. In China is de Hydrogen Industrial Technology Innovation Alliance of China (HITIAC) opgericht, met het zwaartepunt in Wuhan (bron: Holland Innovation Network, 2019). Het is een non-profit platform waarbij bedrijven, universiteiten, onderzoeksinstellingen en andere partners betrokken zijn, met een focus op research en development van waterstof als energietechnologie. Een buitenlandse partner is na een handelsmissie toegetreden tot het netwerk.

Bevindingen interviews

De belangrijkste bevindingen uit de 16 gehouden interviews met betrokkenen bij de stedenband kunnen als volgt worden samengevat:

Relatie met Wuhan

- Veel Chinese steden willen een internationale stedenband, waarbij het meestal gaat om prestige en vorm, terwijl het bij Wuhan en Arnhem meer gaat om inhoud. Arnhem en Wuhan hebben diverse raakvlakken: beide zijn provinciehoofdsteden, inlands aan een rivier, gelegen binnen belangrijk agrarisch gebied (Food Valley c.q. Hubei), en inhoudelijk actief op het vlak van o.a. milieu, waterstofeconomie en sport.
- Wuhan is de afgelopen 20 jaar sterk gegroeid, van provinciestad tot metropool met meer dan 10 miljoen inwoners, en had sterke behoefte aan buitenlandse kennis op het vlak van o.a. gebiedsontwikkeling, mobiliteit, energie, waterbeheer en afvalmanagement. De laatste jaren is de relatie meer tweezijdig geworden.
- Om haar internationale bekendheid te vergroten, heeft de gemeente Wuhan het aantal stedenbanden sterk uitgebreid (tot 28 officiële en nog eens 70 vriendschapsrelaties). Na Manchester (30 jaar, met eigen consulaat in de stad) is Arnhem de stad met de meest intensieve en langdurige stedenband, hetgeen bestuurlijk erg wordt gewaardeerd. De voormalig ambtelijk trekker vanuit de gemeente Arnhem is bijvoorbeeld tot ereburger van Wuhan benoemd. Arnhem heeft geen staf ter plekke, maar maakt gebruik van het Netherlands Business Support Office (NBSO) in Wuhan.
- Naast handelsbevordering en bedrijfsprojecten zijn door de stedenband ook uitwisseling tussen onderwijs (o.a. HAN met Wuhan University of Technology), sport (o.a. Papendal en Vitesse), cultuur (o.a. muziek, mode), vakbonden en overheidsafdelingen gestimuleerd.
- Van de 7 geïnterviewde bedrijven zijn er 6 structureel actief in China, waaronder Wuhan. Eén ervan heeft er een vestiging met 30 medewerkers, terwijl de andere er toeleveranciers, klanten en/of dienstverleners hebben zitten. Het zevende bedrijf heeft tijdens een missie de mogelijkheden verkend om producten in China af te zetten, maar dit is mislukt en men is niet in China actief geworden.
- Twee instellingen (HAN en Papendal) hebben een structureel samenwerkingsverband met partners uit Wuhan.

Effecten/belang stedenband

- Resultaten van missies zijn moeilijk tastbaar te maken in direct meetbare economische effecten. In een aantal gevallen heeft een bezoek geleid tot concrete orders uit China, waarvan men het bedrag niet wilde noemen. Eén gesprekspartner die al actief was in China geeft aan dat het bedrijf dankzij deelname aan handelsmissies zich ook op Wuhan is gaan richten, wat verschillende toeleveranciers, grote klanten, verkoopkantoren en (via overname) een eigen vestiging heeft opgeleverd. Drie keer meldden de gesprekspartners als ‘bijvangst’ nieuwe orders van andere missiedeelnemers uit Nederland. Veel van de genoemde voordelen betreffen niet-tastbare effecten, zoals het toegankelijk maken van de Chinese markt, warmhouden van contacten met China, en kennis en ervaring met zaken doen op de Chinese markt. Eén geïnterviewde vindt dat deze effecten vanuit publiek oogpunt ook het meest belangrijk zijn: *“Euro’s zijn niet de worsteling voor overheden,*

people-to-people contact is belangrijk in deze relatie." en *"China is een politieke wereldspeler, goed contact onderhouden mag wat kosten en hoeft niet per se in euro's uitgedrukt te worden.".*

- Van de respondenten geven er twee aan dat ze door de handelsmissie intensiever zaken zijn gaan doen in Wuhan. Anderen waren al in China actief en zijn zich door de stedenband ook op Wuhan gaan richten. Het tekenen van een Memorandum of Understanding (MoU) of Letter of Intent (LoI) tijdens een missie is een mooie (ceremoniële) stap, maar levert niet altijd concrete resultaten op, omdat er daarna vaak nog vele stappen gezet moeten worden alvorens een echte deal wordt gesloten. Een missie maakt deel uit van een keten van stappen om een relatie op te bouwen (inclusief voorbereiding, contact leggen, vertrouwen opbouwen, onderhandelen, deal sluiten en leveren), die alle succesvol moeten worden doorlopen om uiteindelijk extra omzet of investeringen op te leveren.
- Daarbij pleiten enkele geïnterviewden voor een realistisch perspectief. Zaken doen met China vergt een lange adem en is niet eenvoudig, omdat eerst vertrouwen moet worden opgebouwd, besluitvorming hiërarchisch en indirect loopt, en er niet altijd sprake is van een gelijk speelveld. De risico's zijn aanzienlijk, maar het potentieel is groot.
- De stedenband heeft vooral in de eerste jaren nauwelijks geleid tot investeringen van Chinese bedrijven in de regio Arnhem. De laatste jaren is wat meer waar te nemen: vestiging van Granch Biopack Europe BV gespecialiseerd in biologisch afbreekbare verpakkingen, Kiwidada Europe BV gericht op expeditie, een tijdelijke vestiging van een Chinees business-support office in Arnhem en vestiging van een EU hoofdkantoor voor gamecomputerproducent Ipason uit Wuhan. Daarnaast is voor het opzetten van een structurele logistieke relatie de Wuhan-Amsterdam Express (WAE) opgericht, gevestigd in Arnhem.
- De relatie van de HAN met China/Wuhan is gefragmenteerd, omdat dit de verantwoordelijkheid is van de afzonderlijke faculteiten (FEM, Techniek, Educatie, Sport) , internationalisering niet de hoogste prioriteit heeft en er een structurele relatie met de relatief smalle Wuhan University of Technology (WHUT) bestaat. Het doel van deze relatie is studentenuitwisseling, gastdocentschappen en ondersteuning van de Minor Asian Studies voor Business studenten. In de praktijk komen nauwelijks Chinese studenten en docenten naar de HAN vanwege gebrekkig Engels en onvoldoende faciliteiten. De Minor bestaat al 15 jaar, waarbij een tiental groepen HAN-studenten een aantal dagen Wuhan heeft bezocht ten behoeve van bedrijfsbezoeken, interviews, excursies, e.d.. Deze Minor wordt momenteel gereorganiseerd, met meer focus op logistiek en finance, aansluitend op het nieuwe Zijderoute initiatief.
- Voor Papendal heeft de relatie met Wuhan geresulteerd in een tiental inkomende missies van verschillende grootte en een aantal samenwerkingen met Nederlandse missiedeelnemers.
- Voor de (buitenlandse) leerlingen van de Internationale School Rivers is de relatie met China weinig interessant. Tijdens een handelsmissie zijn de mogelijkheden verkend om samen te werken met Chinese onderwijspartners op het vlak van Summer Schools of andere vormen van uitwisseling tussen studenten. Door gebrek aan belangstelling van Chinese zijde is dit niet van de grond gekomen.

Rol gemeente Arnhem

- Door alle respondenten wordt de rol van Arnhem in zaken doen met China belangrijk geacht. *"De Chinese door-to-door strategie van de overheid maakt deelname van (regionale) overheden noodzakelijk. Chinese overheden willen alleen praten met andere overheden voordat bedrijvigheid in beeld komt."*
- De rol van de gemeente Arnhem wordt door de meeste respondenten als positief ervaren. Voornamelijk de goede voorbereiding en uitvoering van de missies en het openen van deuren in China worden gewaardeerd. Drie gesprekspartners geven aan weinig concrete ervaring met de gemeente Arnhem te hebben. Twee geïnterviewden oordelen dat de gemeente Arnhem intensiever bezig is met hun relatie met Wuhan dan andere Nederlandse steden met een soortgelijke band.
- Drie respondenten geven aan dat de gemeente Arnhem (samen met andere partners) actiever consortia en/of sectoren bij elkaar zou kunnen brengen om als één geheel naar Wuhan te gaan. Als cluster van bedrijven biedt men een meer omvangrijke en bredere propositie en is men een interessantere gesprekspartner voor Chinese bedrijven. Deels gebeurt dat al, maar vindt men dat het nu vooral uit de koker van het bedrijfsleven moet komen en dat men te weinig weet van de markt in Wuhan om het zelf te organiseren. Eén gesprekspartner zou graag zien dat de gemeente mogelijke groeisectoren en vraagstukken in Wuhan zou identificeren en vervolgens een platform van Arnhemse bedrijven op zou zetten die mee kunnen op handelsmissie om dit te adresseren. Dit biedt de bedrijven zelf ook een betere mogelijkheid zich adequaat op de reis voor te bereiden, bijvoorbeeld door het aanscherpen van het eigen bedrijfsprofiel of een verdieping in de Chinese vraagstukken. Een andere gesprekspartner geeft aan dat het aantal internationaal gerichte bedrijven in de regio die op een bepaald vraagstuk kunnen inspelen nogal 'dun' is, waardoor gerichte missies moeilijk zijn te vullen en het vaak om tamelijk diverse delegaties gaat. Dit zal overigens per thema verschillen.
- De stedenband tussen Arnhem en Wuhan is later gevolgd door een relatie tussen de provincies Gelderland en Hubei. Beide samenwerkingsverbanden vullen elkaar aan, o.a. door het openen van deuren op verschillende overheidsniveaus (provinciaal resp. gemeentelijk) en wederzijdse deelname aan elkaars missies. Op werkniveau is het volgens de publieke gesprekspartners belangrijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties met een soortgelijke relatie met China intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur.

Toekomstperspectief stedenband

- Hoewel vraagtekens worden gezet bij de toenemende dominantie van China op het wereldtoneel, de ongelijke economische relatie, de rol van de overheid/communistische partij en de mensenrechtensituatie vinden de meeste gesprekspartners dat in 20 jaar een unieke relatie met Wuhan is opgebouwd die niet zomaar aan de kant moet worden gezet. Het gaat er in China om op het juiste niveau bij overheden binnen te komen en een lange adem te hebben, waarbij een groeistad als Wuhan verschillende kansen biedt. De economische effecten zijn onzeker, maar de kosten beperkt en het geeft Arnhem wel rechtstreeks inzicht in het functioneren van deze wereldspeler en een bepaalde uitstraling. Wel is het zaak kritisch te blijven over wat Arnhem en regio aan Wuhan te bieden heeft en wat je concreet van Wuhan verwacht. Indien de samenwerking te weinig oplevert, is het belangrijk dit met de Chinese partners te bespreken.

- Diverse gesprekspartners benoemen uiteenlopende aandachtspunten bij voortzetting van de relatie:
    - Er moet over een langere termijn en breder worden gekeken, aangezien Chinezen over het algemeen een langere tijdshorizon hebben ("*eerder 10 dan 4 jaar, anders dan in de Nederlandse politiek*"), hiërarchisch zijn ingesteld ("*betrekken van hoger bestuurlijk niveau"*, "*geen MKB tegenover een Chinese directeur van bedrijf met 2.000 werknemers*") en vertrouwen willen opbouwen ("*vraagt regelmaat in missies*"), waarbij ondersteuning met bijvoorbeeld cultuur en sport en ontvangst met egards belangrijk zijn.
    - Kansen voor uitbouw van sectorale relaties worden met name gezien in energie/waterstof (Wuhan is één van de centraal aangewezen concentratiegebieden voor ontwikkeling van de waterstofeconomie in China), logistiek (o.a. Zijderoute), agro/food (gerelateerd aan Food Valley en provincie Hubei, waar veel vooraanstaande foodbedrijven zijn gevestigd), engineering & spatial planning, ICT, creatieve bedrijvigheid en leisure. Zo is in Arnhem een groep van 15 creatieve ondernemers zich aan het oriënteren op kansen in China. Omgekeerd zitten in Wuhan diverse interessante tech-bedrijven (waaronder een marktleider in gamecomputers met een omzet van 2 miljard en snelgroeiende VR-bedrijven), die als ze een vestiging in Europa overwegen nu ook Arnhem in het vizier hebben. Eén van deze bedrijven, Ipason, heeft recent een verkoopkantoor in Arnhem geopend en is voornemens ook een vestiging voor assemblage, reparatie en support te openen. Voor Arnhem is het wel belangrijk om de interesse van regionale bedrijven voor China te blijven peilen.
    - Eén respondent geeft aan dat aan de HAN het nodige aantal Chinese studenten aanwezig is, wat interessant is voor Chinese bedrijven die naar Nederland of Europa willen komen. Daar moet echter wel werk van gemaakt worden.
    - Eén gesprekspartner meldt dat het voor Chinezen zakelijk veel interessanter wordt om te investeren in de regio als er in Arnhem ook een Chinese bank aanwezig is. Het aantrekken van een Chinese bank naar Arnhem in plaats van het gebruikelijk Amsterdam zal een enorme boost kunnen opleveren.
    - Diverse geïnterviewden vinden dat veel meer over de missies en successen van de stedenband zou moeten worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

3 Conclusies en advies

3.1 Conclusies

- Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar de afgelopen 20 jaar is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners met een belangrijke centrumfunctie voor centraal China en een hoogwaardige industrie, handels-, ICT-, financiële en creatieve sector. Bij de gemeente Arnhem is men zich ervan bewust dat haar positie relatief kleiner is geworden, maar het betreft wel één van de oudste stedenbanden van Wuhan en het is belangrijk om de ontwikkeling van dit snel opkomende land uit de eerste hand mee te maken en de economische kansen die de relatie wederzijds biedt gezamenlijk te benutten. China heeft zich ontwikkeld van low cost producent naar ontwikkelaar en maker van meer hoogwaardige producten, die ook op de thuismarkt snel worden toegepast. Bedrijven en instellingen staan aan de lat om kansen te grijpen, waarbij de gemeente belangrijke deuren kan openen.
- De directe zakelijke resultaten van de stedenband (onderzoeksvraag 1) zijn moeilijk concreet vast te stellen Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van enkele kantoren in Wuhan, en min of meer structurele kennisuitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners, maar de precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren. Bovendien was een deel van de betrokken bedrijven toch al actief op de Chinese markt en vormt een missie slechts een onderdeel van een heel proces dat nodig is om in China tot zaken te komen. De directe tastbare resultaten uit de stedenband bedragen tenminste enkele miljoenen euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Zonder de relatie zou Wuhan/China voor een deel van hen niet of nauwelijks bekend en toegankelijk zijn geweest. Tijdens de bezoeken aan Wuhan zijn belangrijke deuren binnen de overheid en bedrijven en instellingen geopend. Omgekeerd hebben Chinese partners tijdens bezoeken aan Arnhem nuttige ideeën (o.a. over stedelijke ontwikkeling, milieubeheer, watermanagement, schone mobiliteit, sport, etc.) opgedaan, die deels uitgemond zijn in opdrachten voor Nederlandse partijen. Een goedkeurend stempel van de Chinese overheid is belangrijk, vooral voor bedrijven die willen exporteren naar China en in mindere mate voor import relaties. Door de betrokkenen worden vooral de minder tastbare resultaten van de stedenband gewaardeerd: het opdoen van kennis over zaken doen op de Chinese markt, het leggen van contacten en het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem.
- Positieve effecten van de missies voor Arnhem en omgeving (onderzoeksvraag 2) zijn toename van exportmogelijkheden, uitbreiding van technische en commerciële kennis die de marktpositie van het bedrijf verstevigt, en vestiging van enkele bedrijven in de regio

Arnhem. De extra activiteiten en opdrachten hebben geleid tot toename van arbeidsplaatsen in Arnhem, maar vooral tot extra werkgelegenheid in China (via eigen vestigingen, tussenpersonen of toeleveranciers).

- Betrokken bedrijven en instellingen waarderen de rol van de gemeente Arnhem in het uitvoeren van de stedenband (onderzoeksvraag 3). De missies worden goed voorbereid en de contacten zijn over het algemeen zinvol. Erkend wordt dat bij zaken doen in China zeker in het begin contacten met de juiste overheden belangrijk zijn en hier lijkt de gemeente (deels samen met de provincie) goed in te slagen. Gemeente en provincie zijn hierbij complementair, omdat ze deuren openen bij gemeente (Wuhan) resp. provincie (Hubei).
- De relatie van Westerse landen, waaronder Nederland, met China staat onder druk, vanwege de moeilijke toegang tot de Chinese markt (ongelijk speelveld, met grote handelsoverschotten van China tot gevolg), veiligheids-, mensenrechten- en milieukwesties, en de dominante rol van de staat/communistische partij. In haar recente China-notitie pleit de Nederlandse overheid dan ook voor een kritische, gebalanceerde benadering, waarin directe banden tussen lagere overheden ook een rol spelen. Hoewel tastbare effecten van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan lastig zijn te kwantificeren, Arnhem een relatief kleine samenwerkingspartner is, en Wuhan steeds meer stedenrelaties aanknoopt, pleiten vrijwel alle gesprekspartners voor voortzetting van de samenwerking, met enkele aanscherpingen (onderzoeksvraag 4, zie uitwerking in volgende paragraaf). De stedenband geeft betrokken partijen rechtstreeks zicht op deze interessante groeimarkt, opent deuren die anders moeilijk toegankelijk zijn, en geeft Arnhem extra, internationale uitstraling. Voortzetting van de relatie biedt ook de kans om het gesprek aan te gaan over minder positief geachte ontwikkelingen.
- Enkele gesprekspartners zien vanuit de stedenband kansen om snelgroeiende bedrijven uit Wuhan en Hubei die in Europa een vestiging willen openen, te interesseren voor Arnhem (onderzoeksvraag 5). Zij zien mogelijkheden via gerichte promotie van regionale bedrijvigheid en vestigingsklimaat in specifieke niches (o.a. waterstofeconomie, mobiliteit en creatieve industrie), ondersteund door Chinese studenten aan bijvoorbeeld de HAN en zo mogelijk de komst van een Chinese bank naar Arnhem;

3.2 Advies

- Ondanks eerdergenoemde kanttekeningen bij de opstelling van China richting eigen bevolking en op het wereldtoneel adviseren we de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan zeker nog een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokkenen rechtstreeks inzicht in de werkwijze en uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.00 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. Daarbij moeten we onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen die in Nederlandse ogen

minder gunstig zijn, zoals schending van mensenrechten en veiligheidskwesties. De wederzijdse bezoeken bieden de mogelijkheid om hierover - als langjarige, gewaardeerde partner - de dialoog aan te gaan.

- Wel zijn uit deze evaluatie een aantal aanscherpingen van de aanpak naar voren gekomen:
    - Meer continue monitoring van interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, door bij accountmanagement met bedrijven de kansen in Wuhan en hun behoeften steeds onderwerp van gesprek te maken.
    - Daarbij kan de gemeente (samen met haar partners) een grotere impact creëren door bij de voorbereiding van missies naar Wuhan tijdig een platform of sector uit de regio Arnhem bij elkaar te (laten) brengen en goed voorbereid als één cluster naar China te gaan. Zo'n platform of sector kan toegespitst zijn op een vraagstuk waar Wuhan mee zit (bijvoorbeeld watermanagement, schone mobiliteit of verduurzaming van de voedselvoorziening), of op een beloftevolle groei-niche als waterstofeconomie, leisure of creatieve industrie. Aangezien niet voor alle thema's voldoende bedrijven en instellingen uit de regio te vinden zullen zijn, zal soms gekeken moeten worden naar een ruimere regio (bijvoorbeeld geheel Oost-Nederland), mits de kern maar afkomstig is uit regio Arnhem.
    - Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan kan nog scherper worden bepaald wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke stappen daarvoor nodig zijn. Nu wordt vooraf aan de deelnemers gevraagd om hun doel en gewenste contacten aan te geven, maar blijven de noodzakelijke follow-up en investeringen onderbelicht. Bovendien zou vooraf meer informatie nuttig zijn over de belangrijkste facts & figures en uitdagingen en kansen van Wuhan en Hubei.
    - Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan zou ook meer aandacht moeten worden besteed aan het – in overleg met de lokale overheid en NBSO Wuhan - identificeren van (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is. Ter ondersteuning van de werving van dit soort bedrijven zal toegespitst, makkelijk aanpasbaar promotiemateriaal beschikbaar moeten zijn.
    - Het effect van economische missies kan worden versterkt door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant is het wenselijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties die een soortgelijke relatie met China hebben op werkniveau intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen, en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur (NBSO, ambassades en consulaten, attachés, RVO, NFIA, e.d.).
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

A Geïnterviewde organisaties

Organisatie	*Plaats/datum*
Bedrijfsleven	
1 Arcadis	Tel, 16 mei 2019
2 Hymove	Tel, 16 mei 2019
3 Nedstack	Tel, 10 mei 2019
4 Peeze	Arnhem, 29 mei 2019
5 Peja Products	Tel, 7 juni 2019
6 Royal Eijkelkamp Giesbeek	Tel, 24 mei 2019
7 WAE Logistics / HYWBsO	Arnhem, 24 mei 2019
Instellingen	
8 Hogeschool Arnhem-Nijmegen (HAN)	Arnhem, 29 mei 2019
9 Internationale School Rivers	Tel, 21 mei 2019
10 Papendal	Tel, 21 mei 2019
Overheden	
11 Ministerie Buitenlandse Zaken	Tel, 16 mei 2019
12 Provincie Gelderland	Tel, 14 mei 2019.
13 Gemeente Arnhem	Arnhem, 5 juni 2019
Uitvoerende organisaties	
14 NBSO Wuhan	Tel, 30 april 2019
15 Oost NL	Apeldoorn, 21 mei 2019
16 Economic Board Arnhem-Nijmegen	Tel. 1 mei 2019

B Geraadpleegde literatuur

Gemeente Arnhem (2015), *Beleidskader Internationaal Beleid*

Gemeente Arnhem. (2017), *Perspectiefnota 2017-2020.*

Gemeente Arnhem (2018), Coalitieakkoord Arnhem 2018-2022

Holland Innovation Network China. (2019). *Overview of Hydrogen and Fuel Cell developments in China.*

Kragtwijk. A., & Nieboer, M. (2009). *10 jaar economische samenwerking tussen Arnhem en Wuhan.* Connaction & 121interaction.

Ministerie van Buitenlandse Zaken. (2019). *Nederland-China: Een nieuwe balans.* Den Haag.

Van der Geest, W., van der Meulen, S., Wensink, C., & van Berne, B. (2017). *Exploratory study of transport flows between Gelderland and China.* Zoetermeer: Panteia.

Van der Putten, F., & Leijten, I. (2017). *Geopolitieke relevantie van de nieuwe Zijderoute voor regionale/lokale overheden in Europa.* Den Haag: Instituut Clingendael.

Wensink, C., Roest, A., van der Geest, W., Li, T., van Berne, B., & Li, K. (2018). *The Road to Holland: The Belt and Road Initiative, implications and opportunities of rail freight transport between China and the Netherlands.* Zoetermeer: Panteia.

20191099

Inspraaktekst mevrouw Poutsma-Adema 19 mei 2021

Wij zijn februari 2020 een maand in Guinee geweest met Lamko en Gerard Geenacker namens de Jerome Damey foundation.
Het doel van de reis was het bekijken van de pas gebouwde school in N'Zérékoré, de tweede stad van Guinee. Ongeveer 280.000 inwoners.
De school is per 1 februari 2020 geopend en op dit moment gaan er 70, door Nederland gesponsorde, kinderen naar toe.
Tijdens de reis hebben wij kennis gemaakt met diverse instanties die in N'Zérékoré een belangrijke maatschappelijke rol vervullen.

Zo hebben wij onder andere een bezoek gebracht bij de burgemeester van N'Zérékoré.
We hebben daar een goed gesprek gehad met de eerste burger van de stad. Aan het eind van het gesprek vroeg hij ons of wij een jumelage willen tot stand brengen met Arnhem.
Het doel van de jumelage is de definitie van jumelages die Jean Bareth, een van de oprichters van CEMR na de tweede wereldoorlog, vele jaren geleden gaf. Op deze manier gaf hij de basiswaarden van jumelages weer: vriendschap, samenwerking en wederzijds begrip tussen volkeren in Europa en nu ook: Afrika.

Het is goed in Afrika contact te maken met de landen en volken daar om te voorkomen dat veel mensen Europa zien als een continent waar alleen maar rijke mensen wonen. Het is goed om Europese contacten in Afrika te hebben omdat China bezig is Afrika te veroveren. Er zijn veel redenen voor een jumelage:
* Arnhem en N'Zérékoré liggen aan de rand van een gebied waar veel voedsel wordt verbouwd. N'Zérékoré kan mogelijk nog veel leren van "onze" Betuwe en daar veel baat bij hebben. Arnhem als stad van de food-valley.
* N'Zérékoré is een stad waar moslims en christenen en andere groepen zeer vreedzaam samen leven, evenals in Arnhem. Hier kunnen wij van leren.
* Er is een groot contrast tussen het rijke Arnhem en het arme N'Zérékoré. Arnhem heeft een heel moeilijk verleden doorgemaakt en is uit de as herrezen. Dit kan een grote bemoediging zijn voor het arme N'Zérékoré. Op dit moment is Nederland een van de rijkste landen, Guinee is een van de 6 armste landen van de wereld,
* Guinee is als land heel erg onbekend, iedereen stort zich op de landen waar veel toerisme is. Arnhem is in staat om dit land op een prachtige manier te promoten door een officieel bezoek te brengen en zo veel te betekenen voor dit land.
* In Arnhem zuid wordt veel voor de Jerome Damey school in N'Zérékoré gedaan: de Lea Dasbergschool, Het Klinket, De Rank en de Madelief hebben allemaal meegewerkt aan de bouw van deze school door middel van activiteiten waarbij er geld werd opgehaald. In Arnhem noord is de Pieter Jongelingschool heel actief voor de school geweest.
* In N'Zérékoré is het probleem van de watervervuiling erg groot. Arnhem heeft als stad aan de Rijn hier ook veel mee te maken gehad en de vervuiling grotendeels overwonnen.
Dit kan van grote betekenis zijn voor N'Zérékoré. Het uitwisselen van kennis is één van de belangrijkste pijlers waarop de jumelage zou kunnen rusten. Wij hebben hier in Arnhem en omstreken veel kennis: HBO scholen die goed in staat zijn tot overdracht van kennis en zo ook internationaal bekendheid kunnen verwerven. Evenals Arnhem zijn er veel beekjes, kreekjes in de stad die de natuurlijke waterloop nog hebben.
* Het is voor Guinee van groot belang dat er bemoeienis is vanuit Europa met het land. Anders neemt China het over. Mogelijk kan Arnhem ook wegen vinden naar de ontwikkelingssamenwerking op

landelijk niveau van Nederland in dit opzicht. Eventuele samenwerking met universiteit Wageningen zou fantastisch zijn.
* Er is in Arnhem veel kennis op het gebied van de opwekking van zonne-energie, in N'Zérékoré staat dit in de kinderschoenen. Vooral kennis op het gebied van onderhoud etc. is dringend gewenst.
* N'Zérékoré kan Arnhem laten zien hoe dicht de mensen daar nog bij en van de natuur leven: urban food.
N'Zérékoré kan een Arnhemmer leren gelukkig te zijn met weinig geld en goed.
* Er veel handel en industrie in opkomst in Nzérékoré, waar onze Arnhemse handel en industrie mogelijk in kan participeren.
* West Afrika wordt de voedselschuur voor oost Afrika waar men in de toekomst veel hongersnood verwacht, Arnhem kan hierin een grote rol spelen met de expertise van Wageningen, Larenstein, en de HBO's.
• Uitwisseling met de ziekenhuizen Arnhem-N'Zérékoré van kennis zou fantastisch zijn.

Een jumelage mag dan ouderwets zijn, voor dit vergeten land in Afrika zou het wel eens heel belangrijk kunnen zijn!! Wij geven hen aandacht, zij leren ons hoe je kunt leven en gelukkig zijn met weinig.Het college van B&W heeft in eerste instantie deze aanvraag niet gehonoreerd. Ik wil u als Raad van Arnhem dringend vragen om deze beslissing te herzien.

Hartelijk dank voor uw aandacht.

Van: Stijn Deklerck
Verzonden: vrijdag 4 juni 2021 19:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>
Onderwerp: Adviesdocument Amnesty International - Decentrale Partnerschappen met China

Geachte Raadsleden,

In aansluiting op uw behandeling van het raadsvoorstel “Evaluatie en herijking internationale betrekkingen” op 19 mei, en ter voorbereiding van de verdere behandeling van dit raadsvoorstel op woensdag 9 juni, stuur ik u in bijlage het Amnesty International adviesdocument **Mensenrechten Centraal stellen in Decentrale Partnerschappen met China**.

Dit document dateert van maart 2021 – het werd samengesteld door Amnesty International Nederland op basis van summier onderzoek inclusief deskresearch, (grotendeels informele) contacten met Nederlandse provincies en gemeenten, en contacten met afdelingen van Amnesty International in verschillende Europese en andere landen. Het biedt een aanvulling op & een verdere uitwerking van de adviezen die Amnesty International Nederland aan de gemeente Arnhem meedeelde in oktober 2019.

Het adviesdocument bevat tips, aandachtspunten, suggesties en argumenten voor gemeenten en provincies die op een constructieve manier mensenrechten centraal willen stellen in hun relaties met hun Chinese tegenhangers.
Het adviesdocument is geen stappenplan dat of blauwdruk die naar succes leidt of zelfs naar een goedkeuringsstempel van mensenrechtenorganisaties. Het geeft wel antwoord op veel gestelde vragen en ontkracht veelgehoorde mythes over het centraal stellen van mensenrechten in decentrale partnerschappen met China.

Ik hoop dat het document van nut kan zijn bij uw besluitvorming.
Met vriendelijke groet,

Stijn Deklerck

Dr. Stijn Deklerck (out of office on Tuesdays)
Senior Officer Human Rights Programmes, China
Amnesty International Netherlands

ADVIESDOCUMENT

MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN IN DECENTRALE PARTNERSCHAPPEN MET CHINA

Amnesty International Nederland - maart 2021

Amnesty International Nederland
Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam
T (020) 626 44 36
E china@amnesty.nl
I www.amnesty.nl

AMNESTY INTERNATIONAL

INHOUD

A. ALGEMEEN KADER 1

B. MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN 4

a. Politieke Realiteit 4

b. Voorbereiding – Onderzoek & Planning 6

c. Acties 9

Dit adviesdocument bevat tips, aandachtspunten, suggesties en argumenten voor gemeenten en provincies die oprecht geïnteresseerd zijn om op een constructieve manier mensenrechten centraal te stellen in hun relaties met hun Chinese tegenhangers.

Het werd samengesteld door Amnesty International Nederland op basis van summier onderzoek inclusief desk research, (grotendeels informele) contacten met Nederlandse provincies en gemeenten, en contacten met afdelingen van Amnesty International in verschillende Europese en andere landen.

Het document is geen stappenplan dat of blauwdruk die naar succes leidt of zelfs naar een goedkeuringsstempel van mensenrechtenorganisaties. Het geeft wel antwoord op veel gestelde vragen en ontkracht veelgehoorde mythes over het centraal stellen van mensenrechten in decentrale partnerschappen met China. We hopen dat het een praktisch hulpmiddel kan zijn voor gemeenten en provincies.

Mocht u tips, suggesties, of ervaringen hebben die we in een volgende versie van dit document kunnen verwerken, laat het ons graag weten via china@amnesty.nl.

A ALGEMEEN KADER

Alle overheden in Nederland, ook de lokale en regionale, hebben de verantwoordelijkheid om mensenrechten te beschermen, respecteren en verwezenlijken, overeenkomstig internationale verdragen die de nationale overheid heeft geratificeerd, en overeenkomstig de Nederlandse grondwet en het geldende recht. Mensenrechten zijn niet alleen iets waar de Rijksoverheid zich mee bezig moet houden, en moeten niet alleen door de Rijksoverheid met de Chinese (centrale) regering worden besproken. Lokale en regionale overheden hebben ook een mensenrechtenverantwoordelijkheid. Bewuste aandacht voor mensenrechten door gemeenten en provincies kan veel opleveren – niet alleen in Nederland, maar ook in hun relaties met China.

Er is een reeks belangrijke argumenten waarom het van belang is voor gemeenten en provincies om mensenrechten centraal te zetten, ook in hun relaties met China. Hieronder noemen we een aantal van die argumenten, met verwijzing naar relevante literatuur.

a. **Internationale relaties zijn niet voorbehouden aan nationale overheden.** Lokale overheden leggen en onderhouden op grote schaal internationale contacten. Daarbij vervagen scheidslijnen tussen internationale en binnenlandse aangelegenheden. Het uitdragen van het belang van mensenrechten en het respecteren van die rechten binnen internationale stedelijke en provinciale relaties in formele en informele vorm, is inherent aan verantwoordelijkheden die alle overheden in Nederland hebben conform internationale verdragen (en nationale wetten). Zie bijvoorbeeld de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (Preambule, art. 28) en de VN Verklaring over Mensenrechtenverdedigers (art. 10, 11, 18).

   Geraadpleegde literatuur toont aan hoe lokale overheden zich steeds actiever opstellen als mensenrechtenverdedigers,[1] duidt op de legitimiteit voor lokale overheden om ook buiten staatsgrenzen op te treden,[2] en duidt op de positieve voordelen bij het opnemen van mensenrechten door lokale overheden.[3] Een aantal opvallende punten met betrekking tot de positieve rol die lokale overheden kunnen spelen, en die ook de complementariteit belichten van nationaal en lokaal mensenrechtenbeleid:

   - Doordat lokale overheden in mindere mate gepolitiseerd zijn en meer aan de civiele kant van zaken opereren, zijn ze gevrijwaard van sommige politieke barrières die op nationaal vlak kunnen gelden. (Terruso, p. 328)

   - Kleine en (mogelijk) kortstondige successen die voortkomen uit lokale initiatieven kunnen als blauwdruk gelden voor bredere internationale acties (of beleid), of inspirerend zijn voor het lokale maatschappelijk middenveld. (Terruso, p. 326)

   - Omdat lokale overheden dichter bij de mensen staan en experimenteel of grensverleggend beleid met minder risico kunnen uitproberen, kunnen ze vaak pioniers worden van maatregelen die elders in het internationale domein kunnen worden uitgerold of herhaald. (Setzer & Anderton)

1 Barbara Oomen & Moritz Baumgärtel (2018): Frontier Cities: The Rise of Local Authorities as an Opportunity for International Human Rights Law
2 Antonio Papisca (2008): International law and human rights as a legal basis for the international involvement of local governments
3 Filippo Terruso (2016): Complementing Traditional Diplomacy: Regional and Local Authorities Going International; Joana Setzer & Karen Anderton (2019): Subnational Leaders and Diplomacy

b. **De mensenrechtensituatie in China is verslechterd.** De China-notitie van de Rijksoverheid (*Nederland-China: een nieuwe balans*) beschrijft in algemene termen de steeds slechter wordende mensenrechtensituatie in China. Amnesty International Nederland biedt op het China informatieplatform een uitgebreid overzicht van mensenrechtenschendingen in China.

   De China-notitie duidt ook op de steeds groter wordende wereldwijde impact van China op de mensenrechten, en de pogingen van China om het huidige mensenrechtensysteem te ondermijnen. Amnesty International Nederland duidt dit tevens aan als een onrustwekkende en urgente problematiek, en publiceerde de essaybundel *Shifting Power and Human Rights Diplomacy: China* over de wereldwijde impact van China op de mensenrechten.

   De China-notitie wijst gemeenten en provincies aan als belangrijke spelers die het Nederlandse bilaterale beleid met China vormgeven. De notitie laat algemeen blijken dat een geïntegreerd buitenlandbeleid tegenover China noodzakelijk is. Mensenrechten zijn een integraal onderdeel van het Nederlandse buitenlandbeleid. Gemeenten en provincies hebben een belangrijke rol te vervullen, niet alleen wanneer het gaat over het aankaarten van mensenrechtenschendingen in China, maar ook bij het versterken van het huidige mensenrechtensysteem.

   Amnesty International Nederland onderstreept het belang van bewustwording en actie omtrent China en mensenrechten door gemeenten en provincies. Dat geldt ook voor burgers en andere partijen die al dan niet zakelijke contacten met China en zijn staatsburgers hebben. Gezien de huidige Chinese binnenlandse en buitenlandse mensenrechtensituatie, is het cruciaal om als land, maar ook als internationale gemeenschap, op te komen voor een versterking van de huidige internationale mensenrechtennormen en -mechanismen. Hierbij moeten gemeenten en provincies de mensenrechtenrisico's onderkennen bij banden met China, en ook de kansen grijpen die zij zelf hebben bij het uitdragen van de mensenrechten. Recente debatten en discussies tonen aan hoe zeer het thema van China en mensenrechten bij de Nederlandse bevolking leeft, en hoe de bevolking daarbij ook de lokale overheid aanspoort om in actie te komen. Voorbeelden zijn o.a. Arnhem en Breda. Vanwege de steeds belangrijker wordende positie van China in de wereld, en de steeds grotere impact die China uitoefent op de mensenrechten wereldwijd en ook in Nederland, zal de aandacht voor China en mensenrechten enkel toenemen.

c. **Een zuster- of andere partnerband is van belang voor beide partijen.** Net zoals het belangrijk is voor Nederlandse gemeenten en provincies om de eigen voordelen voor ogen te houden bij een partnerband, is het ook belangrijk om te blijven stilstaan bij het belang voor de Chinese partner. Het belang dat Chinese actoren hechten aan partnerbanden wordt dikwijls onderschat door de relatief veel kleinere Nederlandse gemeenten en provincies. Dit kan bij de Nederlandse gemeenten en provincies aanleiding geven tot het zich overmatig richten op vermijdend gedrag, waarbij thema's die voor Chinese actoren gevoelig zouden kunnen liggen uit de weg worden gegaan.
   Voor China vormen buitenlandse regionale partnerbanden, zoals zusterstadarrangementen, een belangrijk onderdeel van de Chinese diplomatie. Chinese overheden gaan vaak zelf proactief op zoek naar dergelijke partnerbanden met lokale overheden in het buitenland. Het is zeker niet zo dat alleen buitenlandse lokale overheden vragende partij zijn bij het aangaan van zusterbanden met Chinese partners. In een China dat zich steeds meer positioneert als een grootmacht, en actief zijn globale invloed wil uitbreiden, zijn dergelijke banden van groot belang.[4] Ze helpen culturele en onderwijsrelaties tot stand te brengen, en zijn ook economisch belangrijk. Vooral in het kader van het *Belt and Road Initiative (BRI)* zijn lokale samenwerkingsverbanden in relevantie toegenomen. Li Xiaolin, president van de Chinese People's Association for Friendship with Foreign Countries, verwoordt dit als volgt: "Relaties tussen zustersteden spelen een belangrijke rol bij het stimuleren van samenwerking en uitwisselingen tussen Chinese en

4 Annabelle Timsit (2020): The surprisingly vital role sister cities play in Chinese diplomacy

buitenlandse steden in het kader van de BRI." Het aangaan van zusterbanden tussen lokale overheden speelt een duidelijke rol in China's grotere geostrategische ambities,[5] waarbij met respect wordt gekeken naar en omgegaan met Nederlandse partners.
De Chinese cultuur hecht veel waarde aan relaties en vertrouwen. Langere relaties worden aan Chinese zijde gewaardeerd. Dit bleek onder meer bij het begin van de coronapandemie, een periode waarin vooral China was getroffen door het virus. Deze Chinese video laat zien hoe Nederlandse decentrale overheden solidariteit en steun betuigen aan de bevolking in hun Chinese partnerregio's.

In zuster- of andere partnerbanden, die aan Chinese zijde hogelijk worden gewaardeerd uit zowel culturele als politiek-economische overwegingen, moeten Nederlandse gemeenten en provincies niet beschroomd zijn om 'zichzelf' te blijven, en openlijk gesprekken aan te gaan over zaken die hen nauw aan het hart liggen.

d. **De Chinese lokale overheden waarmee partnerschappen worden aangegaan zijn waardevolle actoren als het om het bespreken van mensenrechten gaat.** Onderzoek toont aan dat de centrale regering een stevige controle houdt over buitenlandse zaken op lokaal niveau,[6] [7] maar lokale overheden beschikken over behoorlijke bevoegdheden binnen hun eigen regio, en lokale autoriteiten hebben ook een zeker gewicht binnen de Chinese politieke structuur.
De Chinese staat is, net zoals de Chinese Communistische Partij, hiërarchisch georganiseerd volgens het principe van het democratisch centralisme. Dit betekent dat de centrale staatsorganen het absolute leiderschap uitoefenen, en dat alle lokale bestuursniveaus moeten gehoorzamen aan het centrale bestuursniveau (centralisme). Tegelijkertijd moeten centrale leiders ondersteund worden door lokale bestuursniveaus om naar de top te kunnen klimmen en hun positie te behouden (democratisch). Bovendien hebben lokale bestuursniveaus belangrijke bevoegdheden om zaken van lokaal belang te regelen. Omwille van China's grootte en verscheidenheid, zijn de bevoegdheden die aan lokale autoriteiten gegeven worden aanzienlijk, bijvoorbeeld op administratief en wetgevend terrein. Ook op het lokaal gerechtelijk systeem (dat wordt ingericht door de lokale volksregeringen) hebben zij een belangrijke invloed. President Xi Jinping probeert de macht in China weer sterker te centraliseren, maar het belang van lokale bevoegdheden is tot op heden intact gebleven.

5 Ibid.
6 Michele Acuto, Mika Morissette, Dan Chan, Benjamin Leffel (2016): 'City Diplomacy' and Twinning: Lessons from the UK, China and Globally (p. 14 e.v.)
7 Jürgen Kahl, Herne (2019): Partnerschaft mit Stolperfallen – Deutsche Kommunen im China-Sog

B MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN

Mensenrechten centraal stellen in decentrale partnerrelaties met China, begint bij het centraal stellen van mensenrechten binnen het eigen (internationaal) beleid, en dit ook duidelijk uit te dragen. Een partnerrelatie is idealiter gestoeld op wederzijdse openheid en begrip: hierbij is het niet alleen belangrijk om de partner te doorgronden en te weten wat hij of zij belangrijk vindt, het is ook cruciaal om duidelijk te laten blijken wat voor jou belangrijk is.

a. POLITIEKE REALITEIT

Zowel Nederland als China maken deel uit van het internationale mensenrechtensysteem, dat een aantal duidelijke normen vooropstelt. Mensenrechten zijn universeel en dit houdt in dat mensenrechten zoals gedefinieerd in internationale verdragen overal en altijd geldig zijn, ongeacht traditie en cultuur. Mensenrechten zijn ook ondeelbaar. Dit betekent dat economische, sociale, culturele, burgerlijke en politieke rechten onderling van elkaar afhankelijk zijn en allemaal van gelijk belang zijn. Mensenrechten zijn bovendien juridische regels die internationale verplichtingen inhouden, wat hen anders maakt dan 'waarden' – het internationale mensenrechtensysteem is gericht op het voorkomen en beëindigen van mensenrechtenschendingen, en hierbij kunnen staatsactoren door de internationale gemeenschap worden aangesproken op hun mensenrechtensituatie.

De Chinese regering probeert op verschillende manieren de huidige internationale mensenrechtennormen te ondermijnen, en gemaakte afspraken te ontwrichten. Zo ondergraaft de Chinese regering de universaliteit van mensenrechten door te beklemtonen dat mensenrechten verschillend beoordeeld moeten worden in verschillende landen/culturen/economieën; de Chinese regering probeert de ondeelbaarheid van mensenrechten uit te hollen door het bepleiten van een 'pick-and-choose' mentaliteit bij het beschermen van mensenrechten; en de Chinese regering probeert steevast internationale kritiek op mensenrechtenschendingen af te wenden door te bepleiten dat mensenrechten behoren tot de 'interne aangelegenheden' van staten.
De Chinese regering stelt zich steeds assertiever op bij het uitdragen van dit narratief naar de buitenwereld, en reageert ook steeds agressiever op kritiek die vanuit het buitenland wordt geleverd op de mensenrechtensituatie in China. Dit narratief en deze houding van de Chinese centrale overheid vindt zijn weerklank bij lokale overheden in China.

Als Nederlandse lokale actor is het bij het onderhouden van partnerrelaties met China van cruciaal belang om de politieke realiteit in China te onderkennen, maar tegelijkertijd gericht te blijven op de eigen verantwoordelijkheid wat betreft mensenrechten.

De volgende punten zijn belangrijk om voor ogen te houden:

- De hierboven geschetste Chinese visies op mensenrechten zijn **regeringsvisies**. Deze worden niet algemeen gedeeld door Chinese burgers, mensenrechtenverdedigers, activisten, het bedrijfsleven en andere actoren. De Chinese staat stelt zijn visies stelselmatig voor als de belichaming van de Chinese cultuur, en als de visies van het gehele 'Chinese volk'. Kritiek op mensenrechtenschendingen wordt door de Chinese staat vaak voorgesteld als 'beledigingen van het Chinese volk'. Het is belangrijk om deze politieke taal te doorzien. Mensenrechten zoals die internationaal bepaald zijn, zijn van cruciaal belang voor mensen overal ter wereld: dit is in China niet anders.

- Het onderkennen en begrijpen van de politieke realiteit in China is belangrijk bij het uitdragen van mensenrechten. Er zijn belangrijke knelpunten bij het centraal zetten van mensenrechten in partnerrelaties, maar er zijn ook **belangrijke kansen** voor lokale overheden om deze binnen de complexe realiteit in China aan te kaarten. Een aantal argumenten werden reeds hierboven besproken.
  - Doordat lokale overheden in mindere mate gepolitiseerd zijn en meer aan de civiele kant van zaken opereren, is er meer mogelijk op lokaal niveau. Waarbij gesprekken tussen staatshoofden dikwijls stuiten op formele politieke onenigheid, kunnen gesprekken tussen lokale overheden vaak met meer informele flexibiliteit worden gevoerd.
  - Chinese lokale overheden beschikken over behoorlijke bevoegdheden binnen hun eigen regio, en lokale autoriteiten hebben ook gewicht in de Chinese politieke structuur. Zij hebben ook eigen *agency*, en ruimte om deze in te vullen binnen het huidige Chinese politieke bestel.

- **Het is belangrijk om zelfcensuur te vermijden.** In de publicatie *Shifting Power and Human Rights Diplomacy: China* beschrijft China-expert Eva Pils de repressie van binnenlandse activisten door Chinese autoriteiten, en hoe de methodes van repressie ook op buitenlandse actoren worden toegepast. Autoriteiten geven activisten het gevoel dat ze hun werk kunnen doen zolang ze geen 'rode lijnen' overschrijden: deze rode lijnen zijn niet juridisch of anderszins gedefinieerd, en de partijstaat heeft er ook geen belang bij deze te definiëren. Ze bestaan enkel in het hoofd van activisten zelf, zijn voortdurend in beweging, en zorgen ervoor dat activisten continu op hun hoede zijn en bij enige twijfel zelfcensuur toepassen. Deze 'rode lijnen' leven ook bij buitenlandse bedrijven en andere actoren met een belang in China. Het is aan te raden om niet verstrikt te raken in pogingen om de ongrijpbare 'rode lijnen' van de Chinese overheid te vermijden, en gefocust te blijven op de eigen *agency* en verantwoordelijkheid.

- Het centraal stellen van mensenrechten in een partnerrelatie is **tweerichtingsverkeer**. Het openen van een gesprek over mensenrechten, betekent ook inzage geven in het eigen mensenrechtenbeleid. Een vaak opgemerkte tactiek van Chinese gesprekspartners is 'whataboutism': het reageren op een beschuldiging of moeilijke vraag door een tegenbeschuldiging te geven of een ander probleem aan de orde te stellen. Een goede manier om hierop te reageren is openheid te verschaffen in de eigen (Nederlandse) situatie, en tegelijkertijd ook openheid te verwachten van de Chinese partner.

b. VOORBEREIDING - ONDERZOEK & PLANNING

Een goede planning en voorbereiding is cruciaal bij het centraal stellen van mensenrechten in partnerrelaties met China. Verschillende Nederlandse provincies en gemeenten hebben reeds een algemeen mensenrechtenbeleid opgesteld, ook in relatie tot zustersteden.[8] Dit kan een goede basis zijn voor het uittekenen van China-beleid. In wat volgt, richten we ons echter specifiek op de voorbereidingen en de planning met het oog op het centraal stellen van mensenrechten in China-relaties. We geven een aantal specifieke tips voor gemeenten en provincies die de mensenrechten centraal willen stellen in hun huidige en/of toekomstige relaties met Chinese lokale overheden.

ONDERZOEK

(Voor)kennis over je partner is cruciaal bij het aangaan en onderhouden van een partnerrelatie.

- Verricht onderzoek naar de **mensenrechtensituatie in je partnerregio**, met inbegrip van:
  - Algemeen onderzoek naar de mensenrechtensituatie in China, en welke weerslag dit heeft op de situatie in de partnerregio. Op het China informatieplatform van Amnesty International Nederland staat relevante algemene informatie.
  - Specifiek onderzoek naar mensenrechtenissues die sterk spelen in de partnerregio.
  - Specifiek onderzoek naar mensenrechtenissues die sterk spelen binnen het thema dat centraal staat in je (toekomstige) partnerrelatie. Voorbeeld: een Nederlandse provincie of gemeente die een strategische band sluit rond het thema 'smart cities' doet er goed aan om te doorgronden wat een 'smart city' inhoudt in de Chinese context en welke mensenrechtenissues hier spelen.

- Consulteer **mensenrechtenorganisaties en/of mensenrechtenverdedigers in de eigen gemeente of provincie.**
  - Wat zijn de mensenrechtenissues die zeer sterk leven onder de eigen lokale bevolking? Welke issues worden door de eigen lokale bevolking als belangrijk beschouwd bij het aangaan van zusterrelaties met China?
  - Zijn er eigen burgers die rechtstreeks te maken hebben met Chinese mensenrechten-schendingen, zoals bijvoorbeeld Nederlandse Oeigoeren of Tibetanen?

- Betrek zoveel mogelijk de **(rapporten van) maatschappelijke organisaties en mensenrechten-verdedigers in de partnerregio** bij je onderzoek. Zij zijn cruciaal in het beoordelen van de mensenrechtenrealiteit.

Amnesty International spreekt zich niet uit over wanneer zuster- of andere partnerrelaties met Chinese lokale partners al of niet kunnen worden aangehouden omwille van de slechte mensenrechtensituatie. Wel raden wij gemeenten en provincies sterk aan om mensenrechten een belangrijk onderdeel te laten uitmaken van hun relaties. Bewustzijn van de mensenrechtenschendingen in de partnerregio is hier cruciaal. Als onderzoek uitwijst dat grootschalige repressie en mensenrechtenschendingen elk engagement rond mensenrechten in de regio onmogelijk maakt, dan raadt Amnesty International partnerrelaties af. Xinjiang is een belangrijk voorbeeld van een regio waar engagement rond mensenrechten een groot probleem is.

8 Zoals bijvoorbeeld Amsterdam, wiens mensenrechtenbeleid uitdrukking vindt in het document *Herijking Internationaal Beleid 2014-2018*. Het document *De schaalsprong van Amsterdam - Evaluatie Internationaal Beleid 2008-2016* biedt een evaluatie van vorig internationaal (mensenrechten)beleid en hoe dit door Amsterdam in het verleden werd ingevuld.

PLANNING

Stel een **actieplan** op dat je baseert op je onderzoek en de gesprekken met mensenrechtenorganisaties/ verdedigers. Hieronder geven we advies over hoe je voor je zelf duidelijk kan krijgen wat je wilt bereiken op het gebied van mensenrechten in je partnerrelatie. In het volgende hoofdstuk (c. Acties) geven we een aantal tips voor mogelijke acties.

- Vaak werkt het goed om een aantal mensenrechtenthema's extra te belichten. Hoewel ook lokale actie impact kan hebben op nationaal beleid (zie deel A), ga je een relatie aan met een lokale overheid, en is het goed om het actieplan een lokale invulling te geven. Een aantal tips en suggesties bij het bepalen van **speerpuntthema(s)**:
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat sterk speelt in de partnerregio**. Voorbeelden:
    - Bescherming en/of vrijlating van een mensenrechtenverdediger die afkomstig is uit/vastzit in/wordt geïntimideerd in de partnerregio.
    - Guangdong is een belangrijk productiecentrum in China; arbeidsrechten zijn er sinds jaar en dag een heikel punt. Sichuan is een provincie met zeer veel etnische diversiteit, waar de rechten en vrijheden van etnische minderheden brandpunten zijn. Etc.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat centraal staat binnen het eigen provinciaal en/of gemeentelijk beleid**, en deel je expertise.
    - Verschillende Nederlandse steden en provincies werken hard aan een inclusief lhbt+-beleid en kunnen zich hiermee profileren in het buitenland.
    - Antidiscriminatie is een speerpunt van verschillende lokale besturen, en is een thema dat in China veel werk behoeft.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat aansluit bij je eigen zakelijke belangen**.
    - Je kunt thematisch werken. Een provincie of gemeente die zich profileert op het thema 'smart cities' kan bijvoorbeeld kiezen om de surveillance-infrastructuur in de regio, *predictive policing*, en andere thema's die in China deel uitmaken van het concept 'smart cities' tot een speerpunt te maken.
    - Je kunt er ook voor kiezen om algemene bedrijfsthema's zoals arbeidsrechten of gedwongen onteigeningen centraal te stellen. Zo kun je extra begeleiding, stimulatie, en ondersteuning bieden aan bedrijven uit de eigen gemeente of provincie bij het vervullen van hun ketenverantwoordelijkheid en hun zorgplicht om schendingen van mensenrechten te voorkomen en waar nodig te mitigeren.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat sterk leeft in je eigen provincie of gemeente**. Ook wanneer dit thema het hele grondgebied van China beslaat, of speelt in een andere dan de partnerregio, is het mogelijk dit 'lokaal' te vertalen. Zorg er hierbij zeker voor dat je geen thema's op voorhand uitsluit vanwege zelfcensuur of vermeende 'rode lijnen', maar vind manieren om deze op tafel te leggen.
    - Door een open kijk te bieden in het Nederlandse democratische proces, kun je bij de partnerregio aangeven dat dit een thema van specifiek belang is voor jou en je inwoners, en kun je zo ook het belang aan je partner duidelijk maken, zelfs als het in een andere regio speelt. Extra elementen die een focus op een dergelijk thema kunnen versterken zijn links die de specifieke relevantie van mensenrechtenthema's voor jouw regio versterken. Zo kun je bij aandacht voor de onderdrukking van Oeigoeren in China, een thema dat sterk leeft onder de Nederlandse bevolking, specifieke aandacht vragen voor de familie van een (Nederlandse) Oeigoer die in je regio woont (en die je daar toestemming voor heeft gegeven). Of wat betreft het thema van vrijheid van meningsuiting en censuur, kun je specifieke aandacht vragen voor een Chinese mensenrechtenverdediger die je regio bezocht (en die heeft aangegeven dat je extra aandacht op zijn/haar zaak mag vestigen).
    - Je kunt nationale mensenrechtenissues vertalen naar een lokaal plan. Voorbeelden:
      * Hoe zorgt regio X ervoor dat er geen Oeigoeren onderworpen zijn aan dwangarbeid in de eigen regio?
      * Hoe geeft regio X lokaal gezicht aan het sociaalkredietsysteem?

- Stel een actieplan op waarin je duidelijk stelt wat je wilt bereiken tijdens de duur van je partnerrelatie. Werk met **benchmarks** en evalueer je actieplan regelmatig.

- **Betrek zoveel mogelijk de *civil society* en mensenrechtenverdedigers bij je actieplan**. Doe dit niet alleen in Nederland, maar zeker ook in de partnerregio in China. Zij staan aan de basis van de werkelijkheid in China en zijn cruciaal in het beoordelen van de mensenrechtenrealiteit.

c. ACTIES

Bij het ondernemen van acties is het zaak om zo volledig mogelijk verschillende kansen te grijpen om mensenrechten centraal te stellen. Daarbij is het niet nodig (en vaak niet wenselijk) om het gehele actie-plan rond mensenrechten met de Chinese partnerregio te delen, maar is het wel van belang om de centrale plaats van mensenrechten zoveel mogelijk te laten blijken.
Het is belangrijk voor provincies en gemeenten om op ieder mogelijk moment te laten blijken hoe centraal de plaats is die zij toebedelen aan mensenrechten binnen de relatie met de Chinese partnerregio. Zorg voor het agenderen van mensenrechten bij al je contacten: alleen zo geef je aan dat dit thema echt belangrijk is voor jou. Beperk je daarbij niet tot contacten op bestuurlijk niveau.

Hieronder volgt een aantal suggesties. We benadrukken dat een combinatie van verschillende activiteiten wenselijk is: zoek zoveel mogelijk naar verschillende manieren om mensenrechten in alle aspecten van je relatie centraal te stellen.

- **Plan een mensenrechtenonderdeel in bij elke uitwisseling met de Chinese partner**. Zorg dat dit een standaard onderdeel wordt bij uitwisselingen, en evalueer telkens de meest geschikte vorm. Dit kan een meer politieke dialoog zijn, in navolging van de mensenrechtendialoog die er op nationaal niveau tussen Nederland en China plaatsvindt. **Gezien de beperkte resultaten van de nationale mensenrechtendialoog, en de stroefheid van politieke discussies rond mensenrechten, is het zeker nuttig om andere vormen te verkennen**. Voorbeelden:
  - Werk aan **concrete mensenrechtenprojecten met een lokale partner**, bijvoorbeeld in samenwerking met bedrijven, onderwijsinstellingen en de *civil society* uit beide regio's. Uitwisseling en samenwerking tussen deze partners is hierbij van groot belang. Denk bijvoorbeeld aan het opzetten van een lhbt+-inclusieproject op middelbare scholen, of het opzetten van een antidiscriminatie-project bij lokale politie-eenheden.
  - Zorg bij **missies van de Chinese partner aan Nederland** voor een goed uitgetekend mensenrechten-onderdeel. Dit is de kans voor de Chinese partner om jou te leren kennen: stel duidelijk het open en democratische karakter van de Nederlandse samenleving voorop, en gebruik dit als een moment om te laten zien hoe belangrijk mensenrechten zijn in je provincie of gemeente. Voorbeelden:
    - Organiseer een bezoek aan een (mensenrechten)organisatie in je regio die werkt rond je speerpuntthema(s).
    - Geef ruimte aan een ontmoeting tussen de Chinese delegatie en de bevolking van je provincie of gemeente en betrek daarbij mensen die begaan zijn met mensenrechten in China. Geef mensen de ruimte om vragen en bezorgdheden rechtstreeks neer te leggen bij de Chinese delegatie.
  - Zorg bij **Nederlandse missies aan China** dat je een mensenrechtenonderdeel inricht. Vraag indien nodig ruimte aan je Chinese partner voor een mensenrechtenonderdeel, en bied aan om dit gezamenlijk in te richten. Als je Chinese partners uit de *civil society* wilt betrekken, zorg er dan steeds voor (via de ambassade of een andere weg) dat zij betrokken willen worden bij dit onderdeel en dat hun veiligheid is verzekerd. Voorbeelden:
    - Faciliteer discussies tussen bedrijven over het belang van OESO-richtlijnen en UNGPs, beleid op mensenrechten en milieu in hun bedrijven, etc.
    - Bied sprekers aan bij bedrijvendiscussies die over de mensenrechtensituatie kunnen en willen praten.
    - Bied een plaats aan de Nederlandse *civil society*, zodat zij een rol kunnen opnemen binnen de missie, en ervaringen/netwerken/knowhow kunnen uitwisselen met Chinese tegenhangers.

- Amnesty International benadrukt **dat zowel stille als publieke diplomatie** cruciaal is bij het versterken van de mensenrechten. Ook voor provincies en gemeenten is het onderhouden van vertrouwensrelaties met individuele autoriteiten belangrijk, zeker in de Chinese vertrouwenscultuur, en Amnesty International onderschat hierbij niet hoe stille diplomatie kan zorgen voor oplossingen, met name in gevoelige politieke dossiers. Tegelijkertijd is het ook belangrijk om de mensenrechten publiek aan te kaarten: niet alleen om een signaal af te geven aan Chinese autoriteiten en het eigen Nederlandse publiek, maar ook en vooral om de Chinese bevolking en Chinese mensenrechtenverdedigers openlijk te steunen.
  Amnesty International spreekt zich niet uit over hoe deze diplomatieke balans tussen stille en publieke actie moet worden uitgeoefend. Wel willen we gemeenten en provincies aanmoedigen om hierover creatief na te denken en niet te schuwen om gevoelige thema's op een subtiele manier naar voren te brengen. Voorbeelden:
  - Het publiek uitdragen van de voordelen van een open samenleving, gebaseerd op respect voor de mensenrechten, bij elke redevoering over de Nederlandse samenleving (inclusief het Nederlandse bedrijfsleven).
  - Het integreren van elementen van culturen die onder vuur liggen op het Chinese grondgebied in speeches, redevoeringen e.d. Zie bijvoorbeeld de actie van Harvard president Lawrence Bacow.

- Zorg voor **regelmatige opvolging**, ook met de Chinese partner, van mensenrechtenissues die centraal staan in het actieplan. Zorg ervoor dat mensenrechtenissues niet alleen ter sprake komen bij formele uitwisselingen, maar dat deze integraal deel uitmaken van de doorlopende communicatie met de partnerregio.

- Betrek zoveel mogelijk, en waar mogelijk, **de lokale Chinese *civil society*** bij relaties met de partnerregio. Dit kan rechtstreeks vanuit de provincie of gemeente zelf, en/of via contacten met Nederlandse organisaties, bedrijven of andere instellingen. Het is hierbij belangrijk om steeds verzekerd te zijn van de veiligheid en instemming van de lokale *civil society*, in samenspraak met actoren zoals de Nederlandse ambassade die hierover kunnen adviseren. Het betrekken van de lokale *civil society* is om verschillende redenen belangrijk, waaronder:
  - Beter inzicht in de werkelijke (mensenrechten)situatie in de regio, en de mensenrechtenissues die spelen. Dit is van belang bij onderzoek, het opstellen van een actieplan, evaluatie van acties, en opvolging van de mensenrechtenissues waarop de gemeente/provincie zich richt. Bovendien levert dit ook een belangrijke bijdrage aan eventuele impact- of risicostudies die bedrijven of andere instellingen opmaken aangaande hun (mogelijke) activiteiten in de regio.
  - Beter inzicht in waar de hulp van gemeenten en provincies het best gebruikt kan worden, en hoe zij dit het beste kunnen aanpakken. De lokale *civil society* is van grote waarde om de Chinese politieke realiteit te behappen.
  - Grotere legitimiteit voor lokale mensenrechtenverdedigers en -organisaties. Vanwege de huidige wettelijke en politieke realiteit in China is het bestaan van mensenrechtenverdedigers en -organisaties zeer precair. Voor hen zijn goede relaties met buitenlandse lokale overheden, instituten en bedrijven vaak nuttig om meer legitimiteit te verwerven binnen het Chinese politieke landschap.

- Vaak vormen economische belangen, en het bevorderen van relaties tussen Nederlandse en Chinese bedrijven, de grondslag van het aannemen en bevorderen van lokale vriendschaps-, zuster- of andere relaties. Het goed begeleiden van Chinese bedrijven op Nederlandse bodem houdt in dat zij terdege zijn ingelicht over de (mensenrechten)regels die in Nederland gelden. Tegelijkertijd is begeleiding van Nederlandse bedrijven op Chinese bodem ook zeer belangrijk. Zoals vastgelegd in de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) hebben Nederlandse bedrijven de verantwoordelijkheid om te voorkomen dat ze betrokken zijn bij schendingen van arbeidsrechten en andere mensenrechten. Het is dan ook van belang dat gemeenten en provincies, eventueel in samenspraak met de nationale overheid, Nederlandse ondernemingen goed informeren over hun ketenverantwoordelijkheid en zorgplicht om schendingen van mensenrechten te voorkomen en waar nodig te mitigeren. Het **begeleiden van Nederlandse bedrijven** vormt zo een belangrijk onderdeel van het centraal stellen van mensenrechten in partnerrelaties, ongeacht of provincies en gemeenten dit in een actieplan als een speerpunt benoemen. Een aantal tips die hierbij kunnen helpen:
  - **Informeer bedrijven** over de mensenrechtenissues die onderdeel uitmaken van het eigen mensenrechtenonderzoek en het mensenrechtenactieplan. Doe dit niet alleen bij missies, waarbij voor deelnemende bedrijven een specifieke informatiesessie en/of training over mensenrechten kan worden georganiseerd, maar zorg ervoor dat alle bedrijven met China-banden uit de regio voldoende op de hoogte zijn.
  - **Begeleid bedrijven** bij het onderzoeken van hun ketenverantwoordelijkheid en het nakomen van hun zorgplicht. Organiseer, waar nodig en waar nuttig, contactmomenten om ervaringen en expertise van bedrijven te delen.
  - **Betrek bedrijven** bij het opstellen en uitvoeren van een actieplan mensenrechten.
    - Bevorder niet alleen zakelijke en overheidscontacten voor bedrijven, maar faciliteer ook ontmoetingen met lokale mensenrechtenverdedigers. Deze ontmoetingen kunnen niet alleen positief zijn voor lokale mensenrechtenverdedigers, maar bedrijven zelf kunnen hier ook belangrijk voordeel uit putten bij het nakomen van hun zorgplicht.
    - Faciliteer contact en samenwerking met de buitenlandse *civil society* bij het opstellen en uitvoeren van actieplannen rond (bedrijven en) mensenrechten, zoals het Business and Human Rights Resource Centre.
    - Wijs bedrijven op de voordelen die een betere bescherming van mensenrechten en een goede samenwerking met de lokale *civil society* kunnen opleveren, en moedig hen aan om ook proactief te zijn met betrekking tot mensenrechtenwerk.
    - Denk erover na hoe je bedrijven kunt inschakelen en betrekken bij de acties die je zelf neemt in je relatie met de Chinese partner. Overleg met bedrijven hoe zij betrokken kunnen worden bij acties, en hoe zij hun Chinese partners hierover kunnen aanspreken.

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve & Meningsvorming-I behandeling

GEMEENTE Arnhem

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen/ Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Hogenhout (PvdD), Dayioglu (GroenLinks), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV), Dilekçi (Denk/Verenigd Arnhem) en Hobbelen (AOP). De fracties van de SP en het CDA waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens de Informatieve fase sprak mevrouw Poutsma-Adema in namens de Jerome Damey foundation over de mogelijkheid van een jumelage van Arnhem met N'Zérékoré een stad in Guinee, Afrika.
Na de afronding van de Informatieve fase is een start gemaakt met de meningsvormende fase. Hierbij heeft de raadskamer haar eerste termijn afgerond en is vergadering (vanwege de tijd) afgesloten tijdens de eerste termijn van het college.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvorming -I niet is afgerond. De behandeling zal op een volgende Politiek Avond worden voortgezet met het vervolg van de eerste termijn van het college.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

S. van Ommen

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
Den Haag

Directie Azië en Oceanië
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Onze Referentie
BZDOC-442268607-25
Uw Referentie
2021Z06173/2021D14200
Bijlage(n)

Datum 4 juni 2021
Betreft Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang.

Geachte voorzitter,

In deze brief ga ik in op het verzoek van de vaste commissie Buitenlandse Zaken[1] om schriftelijke informatie over de invloed van de recente ontwikkelingen in China en van de uitspraak van de Kamer over de situatie in Xinjiang op de huidige Nederland-China strategie, en welke beleidswijzigingen hieruit volgen. Daarnaast wordt een aantal andere relevante ontwikkelingen ten aanzien van China beschreven.

Algemeen

Op 15 mei 2019 heeft het kabinet de notitie "Nederland-China: een nieuwe balans" [2] uitgebracht, met als uitgangspunt 'samenwerken waar het kan, beschermen waar het moet'. Centraal hierin staan zowel de kansen (met name op het gebied van economie en handel, mondiale uitdagingen zoals het tegengaan klimaatverandering), als de uitdagingen (mensenrechten, verkleinen van strategische afhankelijkheden, economische veiligheid, invloed van China in Nederland) die samenwerking met China met zich meebrengt.

Sinds de publicatie van deze China Notitie heeft een aantal trends zich versneld doorgezet. De verhoudingen in de wereld zijn complexer geworden, vooral die tussen China en de VS. Economie, politiek en veiligheid raken steeds meer met elkaar verweven. In China zelf staan de universele mensenrechten steeds meer onder druk. Buiten eigen land is China steeds actiever. China stelt zich steeds assertiever op om de ambities van het land te realiseren, en China's economische voetafdruk en daarmee gepaard gaande invloed is wereldwijd in toenemende mate zichtbaar. China heeft zijn communicatie verscherpt, schroomt niet om kritiek te uiten op de door de VS aangevoerde liberale internationale orde, en promoot bovendien steeds openlijker een eigen, alternatieve visie op internationale betrekkingen waarin niet-democratische landen een legitieme plek hebben.

[1] 'Invloed recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang', 19 april 2021, kenmerk 2021Z06173/2021D14200.
[2] Beleidsnotitie 'Nederland-China: een nieuwe balans', 15 mei 2019, Kamerstuk 35 207, nr. 1.

De in de China Notitie genoemde balans is door dit alles aan het verschuiven. Er komt meer nadruk op het beschermen van onze waarden en belangen, onze veiligheid en statelijke dreigingsaspecten. Daarnaast vraagt de mensenrechtensituatie in China om steeds meer aandacht. Onder invloed van de recente ontwikkelingen is de publieke opinie in Nederland en veel andere Europese landen kritischer geworden t.o.v. China.[3]

Voor ons land met zijn open economie zijn er tegelijkertijd ook grote belangen in relatie tot China die het wenselijk maken de samenwerking te blijven zoeken. De tweede economie ter wereld na de VS– die in 2020 bleef groeien[4] – biedt bedrijven belangrijke commerciële kansen en zal een cruciale rol spelen bij het herstel van de wereldeconomie post-COVID. Ook voor het aanpakken van de grote mondiale uitdagingen als het tegengaan van klimaatverandering, het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDGs), het bestrijden en voorkomen van pandemieën, en non-proliferatie en wapenbeheersing is samenwerking met China onmisbaar.

Het blijft daarom de inzet van het kabinet om de samenwerking met China te zoeken waar het kan en waar het in ons belang is, en onze eigen belangen, waarden en veiligheid actief te beschermen waar dat nodig is. De verschuivende balans valt binnen de reikwijdte van de China Notitie. Een aantal van de daaruit voortvloeiende beleidselementen zijn de afgelopen tijd nader uitgewerkt en toegelicht in verschillende Kamerbrieven.[5]

De EU blijft voor Nederland het belangrijkste kanaal in de relatie met China. Nederland zet conform de China Notitie in op een geïntegreerd EU-optreden en versterking van EU-cohesie en slagvaardigheid. Zo heeft Nederland tijdens de RBZ Handel van 2 maart gepleit voor concrete afspraken met China over de verbetering van de mensenrechtensituatie, de naleving van ILO-conventies in het bijzonder, conform de motie Van Helvert/Sjoerdsma (21 501-02, nr 2280). Bovendien is in EU-verband gesproken over het verbinden van consequenties bij het uitblijven van voortgang wat betreft mensenrechten, de sancties onder het EU mensenrechtensantieregime zijn daar een voorbeeld van. Het is positief te zien dat de EU-convergentie ten aanzien van China de afgelopen twee jaar is toegenomen. Zoals omschreven in de Strategic Outlook van de EU van maart 2019 ziet de EU China tegelijkertijd als samenwerkingspartner voor mondiale uitdagingen, als concurrent voor ons verdienvermogen op de lange termijn en als systeemrivaal voor onze (economische) veiligheid en waarden. De EU blijft inzetten op deze meervoudige aanpak ("multifaceted approach"), maar veel EU-lidstaten constateren evenals Nederland dat samenwerken moeilijker wordt.

Naast de samenwerking in EU-verband zoekt Nederland de samenwerking met andere belangrijke bondgenoten en partners. Nederland steunt de EU-dialoog met de VS over China en implementatie van de Europese 'new EU-US agenda for global change'. Nederland speelde daarnaast een voortrekkersrol in de totstandkoming van een Europese Indo-Pacific strategie en zet zich conform de eigen Indo-Pacific leidraad[6] in voor versterking van de relatie met Aziatische partners.

---

[3] Zie o.a. European Council on Foreign Relations (https://ecfr.eu/), Buitenland Barometer Clingendael (https://www.clingendael.org/nl/research-program/buitenland-barometer), en ETNC (april, 2021), 'China's Soft Power in Europe falling on hard times', https://www.clingendael.org/publication/chinas-soft-power-europe-falling-hard-times, een onderzoek met ondersteuning van het China Kennisnetwerk.
[4] CBS (1 april, 2021), 'De Nederlandse economie in 2020', 3. Internationaal. https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/de-nederlandse-economie/2021/de-nederlandse-economie-in-2020/3-internationaal
[5] Voorbeelden zijn de Kamerbrief over Mensenrechten in China van 11 november 2019 en de Kamerbrief samenwerking China op het gebied van onderwijs en wetenschap van 18 december 2020[5]. Tegelijkertijd is de Kamer geïnformeerd over landenneutraal beleid dat ook China raakt, via bijvoorbeeld de Voortgangsbrief Statelijke dreigingen (februari 2021).
[6] Beleidsnotitie 'Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië', Kamerstuk 21501-02, nr. 2241.

Recente ontwikkelingen op mensenrechtengebied en beleidsimplicaties

In de afgelopen maanden liepen de bilaterale spanningen op het mensenrechtendossier hoog op. Uw Kamer nam op 25 februari 2021 de motie Sjoerdsma (21501-02 Nr 2284) aan waarin zij uitsprak dat in China genocide plaatsvindt op de Oeigoerse minderheid. Op 22 maart jl. nam de EU een breed pakket sancties aan onder het mede op initiatief van Nederland tot stand gekomen EU-Mensenrechtensanctieregime. Ook vier individuen en een entiteit in China werden door de EU op de sanctielijst geplaatst in verband met hun actieve rol in het ontwerp en de uitvoering van Chinees beleid in Xinjiang, waarbij onder andere sprake is van grootschalige arbitraire detentie van Oeigoeren en andere etnische minderheden in 'heropvoedingskampen', surveillance, indoctrinatie, mensonterende omstandigheden, dwangarbeid, en systematische schendingen van de vrijheid van religie en levensovertuiging.

Op de dag dat de EU de mensenrechtensancties bekendmaakte, kondigde China tegensancties af tegen tien individuen (onder wie acht parlementariërs uit zowel het Europese als nationale parlementen, waaronder het lid Sjoerdsma) en hun verwanten, en vier entiteiten. China maakte ook bekend dat het de bilaterale mensenrechtendialogen met Nederland, Duitsland en de EU opschort. Diezelfde dag nog is de Chinese ambassadeur hier ontboden . Daarbij zijn de ernstige zorgen van het kabinet overgebracht over de Chinese tegenmaatregelen in het bijzonder het op de Chinese sanctielijst zetten van het lid Sjoerdsma – een in Nederlandse ogen onacceptabele vorm van vergelding en een inbreuk op de vrijheid van meningsuiting van een democratisch gekozen volksvertegenwoordiger. Deze boodschap is door de Nederlandse ambassade in Peking herhaald aan het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken. Naast Nederland hebben 22 andere lidstaten de Chinese ambassadeur ter plaatse ontboden en de EU-breed afgestemde boodschap afgegeven dat de Chinese tegenmaatregelen ongegrond en onaanvaardbaar zijn.

Eind maart deed zich nog een zorgelijke ontwikkeling voor. De Communistische Jeugdliga plaatste een bericht op de Chinese sociale media met kritiek op een verklaring van kledingbedrijf H&M uit september 2020. Hierin uitte H&M zorgen naar aanleiding van berichtgeving inzake dwangarbeid in Xinjiang en gaf het bedrijf aan dat het geen gebruik meer maakt van katoen uit Xinjiang in de eigen keten. De door H&M genoemde reden hiervoor is dat H&M leveranciers exclusief zaken doen met aan het *Better Cotton Initiative* (BCI) gelieerde partijen. En vanwege uitdagingen op het gebied van *due diligence* in Xinjiang verleent het BCI geen licenties meer aan partijen in die regio. Op het bericht van de Communistische Jeugdliga volgden nationalistische oproepen tot boycots op Chinese sociale media, waarbij ook een aantal andere kledingbedrijven in het vizier kwam. Voor H&M gold dat zoekopdrachten op de belangrijke Chinese webwinkels en mobiele navigatie apps prompt leeg terugkwamen. Dit is nog steeds het geval. Van Chinese zijde werd bij monde van een woordvoerder van het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken ontkend dat deze controverse door de Chinese staat was aangemoedigd.

Door het formeel opschorten door China van de bilaterale mensenrechtendialoog, die ondanks Nederlands aandringen al sinds juni 2018 niet meer heeft plaatsgevonden, moet het kabinet gebruikmaken van andere instrumenten om

naleving van de universele mensenrechten in China te bevorderen. De Kamerbrief over de mensenrechten in China van 11 november 2019 (Kamerstuk 35 207, nr. 32) bevatte reeds een overzicht van de verschillende instrumenten die het kabinet inzet.

Bewindspersonen uiten hun zorgen ten aanzien van de mensenrechtensituatie in China in gesprekken met hun *counterparts*. Met name de situatie in Xinjiang – maar ook bijvoorbeeld die in Tibet en Hongkong – wordt stelselmatig op hoog ambtelijk niveau bij de Chinese ambassadeur en het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken opgebracht. Een van de centrale boodschappen hierbij is dat China ongehinderde toegang tot Xinjiang dient te verlenen aan onafhankelijke (mensenrechten)experts van de VN, onder wie de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten.

Multilateraal is de VN het voornaamste gremium waarin Nederland zich, waar mogelijk en bij voorkeur in EU-verband, inzet voor verbetering van de mensenrechtensituatie in China. Recent heeft Nederland tijdens de 46e sessie van de VN Mensenrechtenraad in maart 2021 in een gezamenlijke verklaring met 25 andere EU-lidstaten in de VN Mensenrechtenraad aandacht gevraagd voor onder andere de 'heropvoedingskampen', wijdverspreide surveillance, dwangarbeid, en beperking van vrijheden in Xinjiang. Tijdens de 44e sessie van de VN Mensenrechtenraad in juni 2020 sloot Nederland zich met 27 andere landen aan bij een gezamenlijke verklaring over de situatie in Xinjiang en Hongkong. Meest recentelijk vond op 12 mei jl. in New York een VN-bijeenkomst plaats over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Nederland trad, samen met 17 andere landen, op als cosponsor en herhaalde de Nederlandse zorgen over de mensenrechtensituatie in Xinjiang en benadrukte het belang van VN onderzoek en ongehinderde toegang voor de VN Hoge Commissaris voor Mensenrechten tot die regio. Mede indachtig de motie Voordewind (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1660), dringt het kabinet aan op aantoonbare voortgang door China ten aanzien van het beëindigen van dwangarbeid, zoals de ratificatie en naleving van de relevante ILO-conventies.

Daarnaast wordt actief gekeken naar manieren om *accountability* te bewerkstelligen. Zo heeft minister Blok conform de motie Kuik – Sjoerdsma (21 501-20 nr. 1655) tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 19 april jl. benadrukt dat de Verenigde Naties in staat moet worden gesteld, mede in het kader van het genocideverdrag, onafhankelijk onderzoek te doen naar alle vormen van mensenrechtenschendingen in Xinjiang. Het kabinet is echter van mening dat de kwalificatie genocide op basis van de criteria zoals vastgelegd in het regeerakkoord, momenteel niet aan de orde is. Bij de afweging om tot erkenning van genocide over te gaan is voor het kabinet het volgende leidend: 1) uitspraken van internationale gerechts- en strafhoven, of 2) eenduidige conclusies volgend uit wetenschappelijk onderzoek of 3) vaststellingen door de VN. Tijdens het AO RBZ van 21 januari heb ik aangegeven in EU-verband in overleg te gaan over de situatie van de Oeigoeren. Hieruit is gebleken dat andere EU-overheden de kwalificatie genocide ook (nog) niet hanteren, hoewel velen de zorgen over de mensenrechtensituatie in Xinjiang delen.

Verder blijft Nederland zich actief inzetten tegen de Chinese ondermijning van de universaliteit van mensenrechten in multilaterale fora. De invloed van China binnen het multilaterale systeem groeit en zet het systeem onder druk. Zo probeert China systematisch de focus te verleggen naar sociale en economische rechten en het soevereiniteitsprincipe te promoten, waarbij landen elkaar niet aanspreken op "interne aangelegenheden" als mensenrechten. Nederland treedt

daar actief tegen op en verdedigt met gelijkgezinden, inclusief een weer betrokken VS, de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten in de VN.

De situatie rondom H&M toont aan dat bedrijven die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen, daar op de Chinese markt op de korte termijn negatieve consequenties van kunnen ondervinden. Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) is echter een langetermijnstrategie en zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden. Het kabinet verwacht van bedrijven dat zij hun verantwoordelijkheid nemen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen in lijn met de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on business and human rights*. Volgens deze richtlijnen en principes wordt van bedrijven verwacht dat zij gepaste zorgvuldigheid toepassen. Dit betekent dat bedrijven behoren te onderzoeken of er in de waardeketen (potentiële) risico's voor mens en milieu aanwezig zijn en dat zij deze risico's behoren aan te pakken of te voorkomen. Ook dienen zij hierover transparant te zijn.
Gegeven de ernst van de mensenrechtensituatie, met name in relatie tot Xinjiang, en de beperkte mogelijkheden voor bedrijven om in deze situatie gepaste zorgvuldigheid toe te passen, kan toepassing van deze richtlijnen en principes ook betekenen dat het passend is voor bedrijven om zakelijke relaties te beëindigen. Bedrijven die wel opereren in een context met risico's zoals dwangarbeid, moeten bereid zijn tot openheid over hun besluit om in die context te blijven opereren en dienen dat besluit te kunnen motiveren richting hun stakeholders. Het kabinet zet zich in voor wetgeving op het gebied van IMVO. Dit gebeurt bij voorkeur op EU-niveau uit het oogpunt van een gelijk speelveld en een grotere effectiviteit van beleid. Dergelijke wetgeving zou bedrijven ook meer helderheid geven over hoe om te gaan met misstanden in hun internationale waardeketens. Naast het introduceren van een verplichtende maatregel, richt het kabinet zich op het stellen van voorwaarden aan overheidssteun en –inkoop, het stimuleren van sectorale samenwerking om schendingen in de productieketens van Nederlandse bedrijven aan te pakken en te voorkomen, en op het geven van voorlichting aan bedrijven. Dat laatste gebeurt o.a. via gesprekken en bijeenkomsten (waarin ook ketentransparantie en risico's bij het ondernemen in Xinjiang worden besproken), via de MVO risicochecker, het Fonds Verantwoord Ondernemen en de website startmetdeoesorichtlijnen.nl. Het postennetwerk China beschikt over een lijst met *due diligence* dienstverleners, geeft advies en kan bedrijven ondersteunen in hun contact met de Chinese autoriteiten over naleving van IMVO-regelgeving. Bij alle voorlichtingsactiviteiten over zakendoen in China is IMVO een integraal onderdeel van de informatievoorziening.

De mensenrechtensituatie in China heeft in toenemende mate een impact op andere belangen, zoals het voorbeeld van H&M laat zien. Oeigoeren in Nederland hebben aangegeven zich onveilig te voelen omdat familieleden in China worden geïntimideerd of vermist zijn. Wetenschappers, onderzoekers en anderen in Nederland en Europa die met China te maken hebben kunnen zich beperkt voelen in hun vrijheid van meningsuiting als dit leidt tot Chinese represailles, zoals gebeurde bij de recente (tegen)sancties gericht op onder meer individuele parlementariërs en denktanks. Dit raakt ook aan de economische relatie omdat grote partijen in het Europese parlement hebben aangekondigd dat zij het EU-China investeringsakkoord niet zullen ratificeren zolang deze tegensancties van kracht zijn. Mensenrechten in China kunnen dus niet in isolatie worden gezien van economische en andere belangen.

Overige ontwikkelingen en beleidsimplicaties

Duurzame handel en investeringen
In maart jl. vonden in Peking de jaarlijkse Twee Vergaderingen plaats. Daarbij werd het 14e Chinese Vijfjarenplan (2021-2025) aangenomen. De rode draad in dit plan is China's streven naar zelfvoorziening en daarmee onafhankelijkheid van het buitenland m.b.t. essentiële grondstoffen en in strategische sectoren op met name het gebied van technologie en innovatie. De nadruk van China's economische groeimodel komt daarbij op de binnenlandse economie te liggen en Chinese staatsbedrijven krijgen een grote rol toebedeeld. Thema's als regionale (plattelands)ontwikkeling en voedselzekerheid, digitalisering van de gezondheidszorg en sociale voorzieningen worden sterker benadrukt dan voorheen en kunnen het Nederlandse bedrijfsleven kansen bieden. Gelijktijdig zorgt China's streven naar zelfvoorziening voor risico's, zoals druk op handelsstromen en *level playing field*, de positie van Nederlandse bedrijven op de Chinese markt en de Chinese zoektocht naar technologie.

Nederland zet daarom scherper in op het versterken van het lange termijn concurrentievermogen en werkt, zowel nationaal als in internationaal/EU verband, aan beleidsinstrumenten om kwetsbaarheden in de markt te beschermen. Op 5 mei jl. presenteerde de Europese Commissie een *'proposal for a regulation on foreign subsidies distorting the internal market'*.[7] Hierin is het Nederlandse voorstel verwerkt om binnen de EU bedrijven die gesteund worden met staatssteun en ongereguleerde monopolisten uit derde landen te onderwerpen aan strenger toezicht. In EU-verband wordt gestreefd naar spoedige totstandkoming van het *International Procurement Instrument* (IPI) om meer wederkerigheid in de toegang tot overheidsaanbestedingen voor EU-bedrijven in derde landen te bewerkstelligen.

Tegelijkertijd werkt het kabinet, primair in EU-kader, aan het ontwikkelen van een meer evenwichtige, wederkerige economische relatie met China. In maart 2021 trad de *EU-China Geographical Indications Agreement* in werking die de in de EU beschermde geografische aanduiding van een groot aantal Europese producten ook op de Chinese markt waarborgt. Daarnaast presenteerden de Europese Commissie en China op 30 december 2020 een onderhandelingsresultaat over een *Comprehensive Agreement on Investment* (CAI).[8] Het CAI, als het van kracht wordt, zou onder meer kunnen zorgen voor het vergroten van markttoegang op het gebied van investeringen en bevat daarnaast duurzaamheidsafspraken, waaronder over dwangarbeid. Bij de Nederlandse besluitvorming over het CAI, naar verwachting op zijn vroegst pas vanaf het einde van dit jaar, zal de eerdergenoemde motie Voordewind (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1660) een belangrijke rol spelen. Op 4 mei gaf Handelscommissaris Dombrovskis in het Europees Parlement te kennen dat verdere politieke *outreach* van de Commissie over het CAI niet wordt voortgezet vanwege ontwikkelingen in de bredere EU-China betrekkingen, waaronder de Chinese sancties tegen Europarlementariërs.

[7] 'Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on *foreign subsidies distorting the internal market*' (2021).
[8] Kamerstuk (6 januari 2021): 'Kamerbrief over het EU-China investeringsakkoord', https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2021/01/06/kamerbrief-inzake-eu-china-investeringsakkoord

Het Europees Parlement zelf heeft op 20 mei jl. een motie aangenomen om de mogelijke ratificatie van het CAI te bevriezen zolang China de sancties laat staan.

Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken Handel van 20 mei jl. heeft Nederland - zoals aangekondigd in de geannoteerde agenda [Kamerstuk 21501-02-2328] - de zorgen over de mensenrechtensituatie in China geuit in relatie tot de EU-China handelsrelatie. Hierbij heeft Nederland verzocht om tijdens de volgende Raad hierover een substantiële discussie te voeren.

Tenslotte speelt de discussie over de oneigenlijke voordelen die China heeft door de zelfgekozen OS-status binnen de WTO. Zoals aangegeven in de China Notitie en in lijn met de motie Weverling (Kamerstuk 35570-XVII-18), zet de regering in EU-verband in op de afbouw van deze status en met name de oneigenlijke voordelen die China daarvan geniet. Zo zetten Nederland en de EU bij nieuwe onderhandelingen over bijvoorbeeld e-commerce erop in dat eventuele afspraken over 'speciale en gedifferentieerde behandeling' voor ontwikkelingslanden gebaseerd zijn op de daadwerkelijke gerechtvaardigde ontwikkelingsbehoeften van individuele landen en niet simpelweg gelden op basis van een zelfgekozen status van ontwikkelingsland. Nederland handelt hierbij in een brede coalitie van gelijkgezinde landen.

Vrede, veiligheid en stabiliteit
China stelt zich steeds assertiever op om de ambities van het land te realiseren en de (primair) economische belangen wereldwijd te behartigen. Voor Nederland brengt dit veiligheidsuitdagingen met zich mee zoals omschreven in het openbare Dreigingsbeeld Statelijke Actoren van februari 2021. Het kabinet biedt deze het hoofd zoals beschreven in de Kamerbrief Tegengaan Statelijke Dreigingen (april 2019, Kamerstuk 30 821, nr. 72) en de Voortgangsbrief Statelijke Dreigingen (februari 2021, Kamerstuk 30821, nr. 125) die tevens de kabinetsreactie op het Dreigingsbeeld Statelijke Actoren bevat. Op het terrein van economische veiligheid bestaan bijvoorbeeld verschillende initiatieven om de vitale infrastructuur, kennis en technologie tegen dreigingen vanuit een brede groep landen te beschermen. Daarbij is een goede informatiepositie over potentieel en intenties van groot belang. Het ambassadenetwerk, eigen inlichtingenposities en partners leveren daaraan een bijdrage.

Om onze veiligheid te waarborgen werkt Nederland samen met partners en bondgenoten, in het bijzonder binnen de EU en de NAVO. Gezamenlijk optreden maakt ons immers effectiever en minder kwetsbaar voor tegendruk. Er lopen binnen de EU diverse sporen in antwoord op de (hybride) veiligheidsuitdagingen. Zo heeft de EU – met steun van Nederland – in juli jl. personen en entiteiten uit China gelieerd aan de dreigingsactor APT10 op de EU-cybersanctielijst geplaatst. Ook binnen de NAVO staat China hoog op de agenda. De SG NAVO zal bij de aankomende NAVO-Top naar verwachting de aanbeveling doen aan staatshoofden en regeringsleiders om het Strategisch Concept te herzien. Indien daartoe wordt besloten, zal het Strategisch Concept 2030 (het huidige dateert uit 2010) naar verwachting worden aangepast opdat de NAVO zowel nu als in de toekomst het hoofd kan bieden aan nieuwe uitdagingen. Het ligt in de rede dat binnen de bestaande NAVO structuren meer dan voorheen aandacht zal worden besteed aan de veiligheidsuitdagingen die uitgaan van China's groeiende macht en assertiviteit.

China's groeiende mondiale macht gaat gepaard met een toenemende militaire assertiviteit van China in de Zuid- en Oost-Chinese Zee en vis-à-vis Taiwan. Recente ontwikkelingen zoals het opschroeven van de hoeveelheid vluchten van

gevechtsvliegtuigen voor de kust van Taiwan in combinatie met de Chinese wens tot hereniging geven daarbij reden tot zorg.

Engagement met China blijft juist op veiligheidsterrein ook van belang, met name omdat China gezien de toenemende mondiale invloed en als lid van de VNVR een speciale verantwoordelijkheid draagt voor de mondiale stabiliteit. In dat licht hielden Nederland en China in oktober 2020 hun eerste (virtuele) bilaterale veiligheidsconsultaties over non-proliferatie, wapenbeheersing en cybersecurity.

Klimaat, grondstoffen, energie
In het Chinese 14e Vijfjarenplan staan enkele bindende klimaat- en milieudoelstellingen, waaronder 13,5% vermindering van de energieconsumptie per BBP-aandeel; een stijging van 20% van het aandeel non-fossiele energie daarin, en 18% vermindering van de CO2-uitstoot per BBP-aandeel. Voor eind 2021 worden een concreter beleidsplan voor de Chinese energiesector en een nationaal actieplan voor het pieken van de CO2-uitstoot vóór 2030 verwacht. Tijdens de recente virtuele klimaattop onder leiding van president Biden gaf president Xi aan de groei van het gebruik van steenkool sterk te willen beperken tot 2025 en in de vijf jaar daarna af te bouwen. Andere gunstige tekenen voor klimaatsamenwerking waren de recente verklaring van klimaatgezanten John Kerry en Xie Zhenhua en het trilaterale gesprek tussen president Xi, president Macron en bondskanselier Merkel waarbij klimaat uitgebreid aan de orde kwam. Tegenover deze positieve signalen staat dat in 2019 nog altijd bijna 60% van China's energieconsumptie uit steenkool bestond, er dit jaar zelfs weer een opwaartse trend in kolenverbranding is te zien en dat de praktijk moet uitwijzen of de huidige doelstellingen materialiseren. Volgens klimaatexperts zijn deze onvoldoende om president Xi's doelstelling te behalen om in 2030 de CO2 uitstoot te laten pieken. Om de doelen van Parijs te behalen acht de EU het van belang dat de uitstoot in China in 2025 piekt.

Het blijft dus van belang om China bilateraal, via de EU en multilateraal aan te sporen om zijn klimaatambities te verhogen. Bilateraal bevordert Nederland China's offshore windenergiesector (via o.a. het *International Clean Energy Partnership* van RVO), doet gezamenlijk onderzoek naar duurzaam rivierbeheer en werkt toe naar een MoU over het verlagen van CO_2-uitstoot door spoorgoederenvervoer. Op het gebied van klimaatadaptatie vordert de samenwerking gestaag, o.a. via opening in juni 2019 van een lokaal Chinees kantoor van het mede door Nederland opgezette *Global Center on Adaptation,* waarmee China ook samenwerkt aan een nationale klimaatadaptatiestrategie. Ook nam China op hoog niveau deel aan de door Nederland georganiseerde Climate Adaptation Summit en is er formele samenwerking op het gebied van milieu en water. Het blijft voor Nederland en de EU belangrijk om toegang tot grondstoffen te garanderen (o.a. via samenwerking met de VS en Australië), en tegelijkertijd de afhankelijkheid daarvan te verminderen via circulair hergebruik.

Ontwikkelingssamenwerking
Eerder dit jaar publiceerde China zijn nieuwe internationale ontwikkelingssamenwerkingsstrategie. Hiermee lijkt China een serieuzere speler te willen worden op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Dit biedt Nederland kansen voor samenwerking met het oog op het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (SDGs). Tegelijkertijd draagt het financieel slagkrachtige China waarden uit op terreinen als technologische standaarden, *governance* en mensenrechten die niet altijd verenigbaar zijn met onze waarden en is de grootste bilaterale crediteur ter wereld terughoudend t.a.v. transparantie over de openstaande leningen aan andere landen.

Het kabinet tracht vooral via EU-samenwerking een antwoord te formuleren op de Chinese OS-inzet. De EU-Afrikastrategie vermeldt de noodzaak van een sterke

politieke alliantie tussen de EU en Afrika nu de interesse van andere wereldspelers in Afrika groeit.[9] Nederland heeft actief bijgedragen aan de ontwikkeling van het EU- instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking (NDICI), dat een beter geïntegreerd en effectiever extern Europees optreden moet bewerkstelligen. De Europese Commissie wil daarnaast met de Team Europe benadering bijdragen aan meer zichtbaarheid van de Europese OS-inzet.

China heeft zich als lid van de G20 gecommitteerd aan het vorig jaar door de G20 en Club van Parijs overeengekomen betalingsmoratorium voor officiële bilaterale schuldendienstbetalingen, het *Debt Service Suspension Initiative* (DSSI) en aan het *G20 Common Framework for Debt Treatments beyond the DSSI*, een raamwerk waaronder schuldherstructureringen aan lage inkomenslanden plaatsvinden. Wel blijft er een discussie bestaan over de precieze reikwijdte bij de implementatie van deze regelingen door China. Nederland heeft zich binnen de Wereldbank en de Aziatische Ontwikkelingsbank ingezet voor een hogere beprijzing van leningen aan rijkere middeninkomenslanden als China.

Conclusie
China is als statelijke actor in toenemende mate bepalend voor Nederland en de EU. Dit geldt uiteraard voor het buitenlands beleid, maar ook steeds meer voor het binnenlands beleid. De reikwijdte en complexiteit van het China dossier neemt toe en heeft invloed op veel internationale, maar ook steeds meer nationale dossiers.

De Chinese economische, politieke en militaire invloed wereldwijd neemt gestaag toe. China biedt (economische) kansen en mogelijkheden om samen te werken op basis van gedeelde belangen. Samenwerking met China is tevens essentieel bij de aanpak van wereldwijde uitdagingen als klimaatverandering en het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Tegelijkertijd zijn er ontwikkelingen die de samenwerking bemoeilijken.

Mensenrechten, veiligheid en economie in relatie tot China kunnen niet in isolatie worden gezien en acties op het ene gebied kunnen directe gevolgen hebben voor het andere. Geïntegreerd beleid is derhalve cruciaal. Rijksbreed wordt momenteel nauw samengewerkt t.a.v. China via de China Taskforce, op een hoger niveau en met een hogere frequentie dan voorheen. Via de Ambtelijke Commissie Economie en Veiligheid (ACEV) en de Ministeriële Commissie Economie en Veiligheid (MCEV) wordt voortdurend aandacht besteed aan de samenhang en afweging tussen economie en veiligheid. Ter ondersteuning van beleidsontwikkeling vergroot het China Kennisnetwerk de kennis over China binnen de Rijksoverheid met bewustwordings- en voorlichtingsactiviteiten en interdepartementaal onderzoek. Nauwe Rijksbrede samenwerking behoeft ook in de toekomst onze gezamenlijke inzet.

De bilaterale relatie met China wordt niet alleen gevormd door de Nederlandse Rijksoverheid en de Caribische delen van het Koninkrijk, maar door vele spelers op het maatschappelijk middenveld, waaronder ondernemers, lokale en provinciale overheden en academici. Via de China Taskforce en het Kennisnetwerk wordt informatie uitgewisseld en overlegd met stakeholders die een rol spelen in de relatie met China. In samenwerking met private partners is een *International Business Academy* opgestart die o.a. e-learning modules aanbiedt over zakendoen in China. Ook is een Informatie en Contactpunt (ICP) voor decentrale overheden opgericht.

[9] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy (2020), Joint Communication to the European Parliament and the Council; 'Towards a comprehensive Strategy with Africa'.

Het kabinet is van mening dat de verschuivende mondiale machtsverhoudingen een gebalanceerde, geïnformeerde en genuanceerde inzet ten aanzien van China alleen maar belangrijker maakt. Hierboven geschetste ontwikkelingen vragen voor de langere termijn om blijvende actieve informatievergaring, analyse, kennisopbouw en -deling, gecoördineerd en geïntegreerd beleid ("whole of government"-aanpak), een continue belangenafweging en pro-actief (internationaal) handelen.

Ten slotte, juist omdat Nederland en de EU op zoveel terreinen niet om China heen kunnen, zet het kabinet actief in op het effectief adresseren van fundamentele verschillen om zo de samenwerking met China als partner, concurrent en systeemrivaal optimaal vorm te kunnen blijven geven. Daaronder valt ook het blijven opkomen voor universele mensenrechten, de internationale rechtsorde en onze open democratische samenleving en het blijven voeren van een actief en stevig mensenrechtenbeleid, zoveel mogelijk in EU-verband.

De minister van Buitenlandse Zaken,

Sigrid A.M. Kaag

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming-I behandeling

GEMEENTE Arnhem

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen/ Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Hogenhout (PvdD), Dayioglu (GroenLinks), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV), Dilekçi (Denk/Verenigd Arnhem) Hobbelen (AOP) en Van der Broek (CDA). De fractie van de CDA was niet vertegenwoordigd.

Verloop
De vergadering werd voortgezet met de 1e termijn van het college. Na een tweede termijn van raadskamer en college werd de meningsvormende I fase afgerond.
De fractie van Denk/VA had al een motie rondgestuurd over het stoppen van de stedenband met Wuhan. De fractie van D66 heeft een motie aangekondigd over de OECD richtlijnen en Arnhem Centraal denkt na over een amendement maar laat dit mede afhangen van de toezegging van de wethouder over de negen punten van het afwegingskader.

Toezegging
De wethouder zegt toe de negen punten van het toetsings/afwegingskader onder elkaar op een A4tje te zetten en naar de raad te sturen.
De wethouder zegt toe de kamerbrief [d.d. 4-6-21] van het ministerie van Buitenlandse Zaken betreffende Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang naar de raad te sturen.
(De brief is inmiddels aan de stukken toegevoegd).

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvorming -I is afgerond. De behandeling zal op een volgende Politieke Avond Meningsvormend 2 worden voortgezet.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

S. van Ommen

Memo

Datum : Vrijdag 18 juni 2021

Aan : leden gemeenteraad d.t.v. griffie

Kopie aan : leden college

Van : Burgemeester Marcouch en wethouder Van Dellen

Betreft : Toezegging aanvullende informatie afwegingskader mensenrechten

---

Inleiding

Wethouder Van Dellen heeft 9 juni toegezegd de raad schriftelijk te informeren over de 9 punten die hij namens het college naar voren bracht als antwoord op de vraag: Hoe gaat het college concreet om met de mensenrechten bij de afweging van internationale betrekkingen? Met deze memo geven wij invulling aan de toezegging.

Afwegingskader in 9 punten

Het college vindt net als de Arnhemse gemeenteraad mensenrechten van groot belang en zal hier prioriteit aan geven. Mensenrechten maken in het voorgestelde beleid voortaan explicieter deel uit van het afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen. Dit is uitgewerkt op pagina 23 en 24 van de nota Beleid Internationale betrekkingen gemeente Arnhem. Concreet gaat het voor wat betreft de mensenrechten om de volgende negen punten die we stap voor stap aflopen bij ieder bezoek aan of ontvangst van buiten Europa, al naar gelang de situatie daarom vraagt.[1]

1. We onderzoeken vooraf de mensenrechtensituatie in de gaststad waar we heen reizen of - als het een ontvangst is - het gebied waar de bezoekende delegatie vandaan komt. Daarvoor gebruiken we internationale nieuwsbronnen en gaan we advies inwinnen bij onder meer Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit onderzoek richten we ons op onderwerpen waar onze gesprekspartners bij betrokken zijn, kennis over kunnen hebben of invloed op kunnen uitoefenen. Zo kan je gericht werken aan verbetering van de mensenrechten. Voorbeelden hiervan vindt u op pagina 24 van de beleidsnota in de voetnoot.
2. Als uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat er sprake is van mensenrechtenschendingen, maakt het college een afweging om wel of niet te gaan of bezoek wel of niet te ontvangen. De conclusie kan zijn dat het college wel gaat en de situatie ter plekke bespreekt om tot verbetering te komen. Ook kan het voorkomen dat we niet met bestuurders gaan, maar wel met ambtenaren. Maar het kan ook zo zijn dat we niet gaan of voorlopig niet meer gaan. Ook niet als er voor de gemeente misschien veel nuttige beleidsresultaten behaald zouden kunnen worden of voor de aangesloten ondernemers of instellingen contracten afgesloten hadden kunnen worden.
   In zijn algemeenheid geldt dat het college geen bezoek of ontvangst aangaat als uit stap 1 blijkt dat "de signalen op rood staan" (ernstige verslechtering van de mensenrechtensituatie) voor de stad waar we heen willen reizen of het gebied waar onze gesprekspartner vandaan komt, en we geen mogelijkheden meer zien om via het bezoek of de ontvangst de situatie te verbeteren.

---

[1] de overwegingen daarbij zijn in de beleidsnota vermeld op pagina 23. Een deel van de raad wil dat het college het voorgestelde beleid ook binnen Europa toepast. Dit vergt extra capaciteit die nu niet beschikbaar is voor het internationale beleid.

In andere gevallen kan het college de afweging maken wél te gaan of wel het bezoek te ontvangen.

3. We proberen de afweging en conclusie uit stap 2 altijd vooraf af te stemmen met het ministerie van Buitenlandse Zaken en we laten de adviezen van dit ministerie zwaar meewegen.
4. Als de conclusie uit stap 2 is dat de mensenrechtensituatie ter plekke verslechterd is, maar bezoek of ontvangst wél door kan gaan, gaat het college de dialoog met de gesprekspartners aan om te bespreken wat ons zorgen baart in de mensenrechtensituatie en waarom dit belangrijk voor Arnhem is.
5. In die dialoog zullen we ook onze eigen verantwoordelijkheid en ervaring met mensenrechten erkennen en delen, zowel positief als negatief. Dit erkent de tweezijdigheid in de relatie, geeft voorbeelden en inspiratie.
6. Het college zal de gesprekspartner ook complimenten geven en waarderen wat goed gaat. Dit is eerlijk en stimuleert de gewenste verbetering.
7. We kijken bij de voorbereiding hoe we mensenrechten op informele persoonlijke momenten kunnen bespreken én op formele momenten tijdens het bezoek of ontvangst.
8. We zullen niet alleen met overheidspartners spreken maar waar mogelijk ook met partijen buiten de overheid. Bijvoorbeeld organisaties die slachtoffers vertegenwoordigen of die de situatie willen verbeteren. Zo laat je solidariteit en belangstelling ook praktisch blijken.
9. Mensenrechten stellen we niet 'voor de bühne' aan de orde, maar veel meer vragend, indirect en pragmatisch. Alles met het doel praktische verbetering te stimuleren op het vlak van mensenrechten.

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 21 juli 2021

Zaaknummer 579862

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 8 juni 2021, Cluster Bedrijfsvoering nummer: 579862;

gelet op artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen het verzoek van De Connectie;

besluit:

1. In te stemmen met de zienswijze op de 1ste Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025 van De Connectie zoals geformuleerd in bijgaande concept zienswijze.

De griffier,

De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Bestuur uitvoeringsorganisatie De Connectie

Datum	: 21 juli 2021
Zaaknummer	: 579862
Contactpersoon	: Carel Eltingh
Telefoonnummer	: 026 377 4734

Onderwerp: Zienswijze gemeenteraad Arnhem 1e Bestuursrapportage 2021 en Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie

Geacht bestuur,

Algemeen
Uw bestuur heeft aan de raad van de gemeente Arnhem de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2022-2025 van de Bedrijfsvoeringsorganisatie De Connectie aangeboden. De raad heeft kennis genomen van de Bestuursrapportage en de ontwerp-MJPB 2022-2025, die aanleiding geven tot de volgende zienswijze.

Zienswijze
Goed om te constateren dat in een door de coronacrisis gedomineerd jaar De Connectie in staat is gebleken de dienstverlening op peil te houden en op een professionele wijze het thuiswerken heeft gefaciliteerd.

De noodzakelijke stap om de ICT-omgevingen van de verschillende organisaties te consolideren tot één centrale, moderne omgeving is een grote en complexe opgave. Met de consolidatie wordt een grote stap gezet in het volwassenheidsniveau waarmee een betrouwbare en voorspelbare ICT-infrastructuur en dienstverlening kan worden gerealiseerd. Gelet op de beschikbaar gestelde middelen verzoekt de raad het bestuur van De Connectie strak op de voortgang te sturen en hier periodiek over te rapporteren.

Gezien de financiële effecten in de concepten van de Bestuursrapportage 2021 en MJPB 2022 is de noodzaak om de bedrijfsvoering betaalbaar te houden nog groter geworden. De raad constateert dat het bestuur van De Connectie dit onderkent en hiertoe een bestuursopdracht heeft geformuleerd. De Connectie krijgt de opdracht om het ontwikkelperspectief, de MJPB en het financieel perspectief 2023 e.v. te herzien en zorg te dragen voor een voorstel om tot een passend financieel kader te komen. De Connectie wordt gevraagd om voor de MJPB 2023 te komen met reële voorstellen tot heroverwegingen van beleid en uitgangspunten en de daarbij behorende consequenties voor de dienstverlening en risico's in beeld te brengen.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

De raad onderschrijft deze opdracht en heeft het college verzocht de opvolging van deze bestuursopdracht te monitoren. De raad wenst deze voorstellen en het ontwikkelperspectief te betrekken bij de integrale afweging in de Perspectiefnota 2023 t.b.v. de Begroting 2023.

Hoogachtend,

De Raad van de gemeente Arnhem
de griffier,

de voorzitter,

Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	7 juli 2021
Zaaknummer:	579862
Portefeuillehouders:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aan de gemeenteraad, 30 juni 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), De Vries (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Dilekci (DENK/VA), Van der Loo (GL), Venhoek (D66), Hutten (CDA), en Verheij (PVV).
De fracties van SP, ChristenUnie en de Arnhemse Ouderen Partij waren niet bij de beraadslaging aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit een informatief deel, waarin de portefeuillehouder een presentatie heeft gegeven en een gesprek heeft gevoerd met de raadskamer over de toekomst van De Connectie. Na het informatieve deel volgde een meningsvormend deel. Daarin zijn voorlopige meningen gegeven, vragen aan het college gesteld en beantwoord. Er is een motie van DENK/VA aangekondigd en mogelijk een amendement door D66.

Toezeggingen
1. Wethouder Van Dellen zegt toe dat de volgende stukken over De Connectie conform het B1-taalniveau worden aangeboden aan de raad.
2. Wethouder Van Dellen zegt toe voor de besluitvormende vergadering een overzicht naar de raad te sturen met de risico's over de periode 2023-2024.
3. Wethouder Van Dellen zegt toe dat de gemeente een evaluatie maakt over het realiseren van de oorspronkelijke doelen van De Connectie na vier jaar en stuurt die -indien mogelijk- voor de begroting toe naar de raad.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de meningsvormende behandeling is afgerond en dat het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

W. Lammers N. Wiggers

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 579862

Onderwerp: Zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie

Voorstel

1. Kennis te nemen van de 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 van De Connectie.
2. Kennis te nemen van de jaarstukken 2020 van De Connectie.
3. In te stemmen met de zienswijze op de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 van De Connectie zoals geformuleerd in bijgaande concept zienswijze.

Inleiding

Het college heeft de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2022-2025 en de 1e Bestuursrapportage over 2021 van De Connectie ontvangen. In de brief wordt gevraagd om ten aanzien van de ontwerp-MJPB en de Bestuursrapportage een zienswijze kenbaar te maken.

1e Bestuursrapportage 2021
Het bestuur van De Connectie rapporteert twee keer per jaar over de voortgang van de uitvoering van de begroting inclusief te verwachten ontwikkelingen voor het desbetreffende jaar. Bovendien worden in de Bestuursrapportage de te verwachten ontwikkelingen voor het daaropvolgende jaar opgenomen, om zo de gemeenten in staat te stellen daar in hun begrotingscyclus op te anticiperen.

De 1e Bestuursrapportage 2021 bevat een voorstel tot wijziging van de begroting 2021, die leidt tot een verhoging van de gemeentelijke bijdrage aan De Connectie. Deze voorgenomen begrotingswijziging wordt conform de bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling voor zienswijze aan uw raad voorgelegd.

De ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025
De ontwerp-MJPB 2022-2025 van De Connectie borduurt voort op de meeste recente inzichten die ook in de Bestuursrapportage zijn opgenomen. De voorgaande begrotingen waren gebaseerd op het bedrijfsplan 2017-2020. Uiteraard is er daarnaast ook nog rekening gehouden met de autonome ontwikkelingen.

Gemeente Arnhem

Beoogd effect

Met dit voorstel wordt beoogd uw raad in de gelegenheid te stellen een zienswijze te geven op de begrotingswijziging behorende bij de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025.

Argumenten

1.1 De raad wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze kenbaar te maken over de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp MJPB-begroting 2022-2025.

Binnen het bestuur van De Connectie en het college heeft een kritische beoordeling plaatsgevonden op de gevraagde bijstellingen. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur heeft besloten een aantal gewenste bijstellingen niet door te voeren en alleen die bijstellingen nu op te nemen die zij onvermijdelijk acht.

Herijking kader ICT-voorzieningen

De noodzakelijke stap om de ICT-omgevingen van de verschillende organisaties te consolideren tot één centrale, moderne omgeving is een grote en complexe opgave. Met de consolidatie wordt een grote stap gezet in het volwassenheidsniveau waarmee een betrouwbare en voorspelbare ICT-infrastructuur en dienstverlening kan worden gerealiseerd.
De eerste fase bestond uit het wegwerken van achterstanden en het analyseren van de impact en het voorbereiden van de grote migratie van de businessapplicaties naar een nieuwe gezamenlijke omgeving. Deze analyse en voorbereiding zijn gereed en de kosten van de afsluitende fase zijn geïnventariseerd en financieel vertaald. Er is duidelijkheid wat de migratie van de overige applicaties vraagt en er zijn aanvullende eisen vanuit veranderende of nieuwe wet- en regelgeving (BIO) en technologie.
Met de herijking wordt getracht te voorkomen dat binnen een al lopend begrotingsjaar telkens middelen voor nieuwe ontwikkelingen en afwijkingen in bestaande ontwikkelingen te vragen. Daar waar mogelijk is, zijn de migratiewerkzaamheden getemporiseerd. Wat resteert, zijn de werkzaamheden die echt noodzakelijk en onvermijdelijk zijn. Het niet uitvoeren van deze werkzaamheden resulteert in een groter risico op uitval van systemen, hogere kosten en het wegvallen van de dienstverlening naar inwoners en bedrijven.

Autonome ontwikkelingen

Voor het begroten van de effecten van (autonome) prijsontwikkelingen wordt vanaf 2022 de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie gehanteerd. De meest recente raming hiervan komt uit het Centraal Economisch Plan (CEP) van het CPB (maart 2021). Op basis hiervan zijn de materiële budgetten vanaf 2022 met 1,4% geïndexeerd. Indien de prijscompensatie niet wordt toegekend, moet De Connectie dit zelf binnen de begroting taakstellend oplossen. Dit is, gezien de financiële positie van De Connectie en de afhankelijkheid hierin van haar eigenaren, een onmogelijke opgave daar de dienstverlening tot het minimale is uitgekleed.

Bestuurlijke opdracht

Gezien de concepten van de Bestuursrapportage 2021 en MJPB 2022 en de ontwikkeling van de financiële positie is het belang van een betaalbare bedrijfsvoering groot. Het bestuur van de Connectie onderschrijft dit en heeft daarom een bestuursopdracht geformuleerd. De Connectie krijgt

daarin de opdracht om het ontwikkelperspectief, de MJPB en het financieel perspectief 2023 e.v. te herzien en zorg te dragen voor een voorstel om tot een passend financieel kader te komen. De Connectie wordt gevraagd om voor de MJPB 2023 te komen met reële voorstellen tot heroriëntatie van beleid en uitgangspunten en de daarbij behorende consequenties voor de dienstverlening, financiën en risico's in beeld te brengen. In 2022 kunnen deze consequenties in de Perspectiefnota vertaald worden.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *De gemeenteraad wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze kenbaar te maken over de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025.*

De risico's die door De Connectie in de ontwerp-MJPB staan beschreven, zijn in aantal en omvang gestegen. Met name de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy en de mogelijke effecten van de coronacrisis zorgen voor een stijging van het risicoprofiel.
Bij het opstellen van de ontwerp-MJPB 2022-2025 van de gemeente Arnhem wordt beoordeeld of in het weerstandsvermogen voldoende rekening is gehouden met deze risico's.

Financiën

De financiële gevolgen van de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025 zorgen voor een hogere structurele bijdrage voor de gemeente Arnhem aan De Connectie.

In de Perspectiefnota is rekening gehouden met een aantal onvermijdelijke ontwikkelingen. In aanvulling hierop is door de herijking van het kader voor ICT-voorzieningen en de voorgestelde systeemwijziging ten aanzien van de raming van autonome ontwikkelingen een hogere structurele bijdrage noodzakelijk. De structurele meerkosten als gevolg van autonome ontwikkelingen bedragen € 200.000. Naar verwachting kunnen deze kosten worden gedekt uit budget voor loon- en prijscompensatie. De structurele meerkosten als gevolg van de herijking kader ICT-voorzieningen bedragen € 450.000. Door een deel van het investeringsbudget ICT (kapitaallasten) om te zetten naar exploitatiebudget kan binnen de begroting € 200.000 als dekking worden aangewend.

Deze financiële effecten worden meegenomen in de Perspectiefnota 2022-2025 en de MJPB 2022-2025 van de gemeente Arnhem.

Uitvoering

De zienswijze op de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025 zal na besluitvorming door de raad hierover aan het bestuur van De Connectie worden aangeboden.

Communicatie

Na besluitvorming in de raad wordt de definitieve zienswijze verstuurd aan het bestuur van De Connectie.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Aanbiedingsbrief Ontwerp MJPB 2022-2025 De Connectie
- Ontwerp MJPB 2022-2025 De Connectie
- 1e Bestuursrapportage 2021 De Connectie
- Aanbiedingsbrief jaarstukken raden
- Jaarstukken 2020 De Connectie
- De Connectie - Controleverklaring bij de jaarrekening 2020 -
- De Connectie definitief Accountantsverslag 2020

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	579862

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 8 juni 2021, Cluster Bedrijfsvoering nummer: 579862;

gelet op artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen het verzoek van De Connectie;

besluit:

1. In te stemmen met de zienswijze op de 1ste Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-MJPB 2022-2025 van De Connectie zoals geformuleerd in bijgaande concept zienswijze.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Bestuur uitvoeringsorganisatie De Connectie

Datum :
Zaaknummer : 579862
Contactpersoon : Carel Eltingh
Telefoonnummer : 026 377 4734

Onderwerp: Zienswijze gemeenteraad Arnhem 1e Bestuursrapportage 2021 en Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 De Connectie

Geacht bestuur,

Algemeen
Uw bestuur heeft aan de raad van de gemeente Arnhem de 1e Bestuursrapportage 2021 en de ontwerp-Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2022-2025 van de Bedrijfsvoeringsorganisatie De Connectie aangeboden. De raad heeft kennis genomen van de Bestuursrapportage en de ontwerp-MJPB 2022-2025, die aanleiding geven tot de volgende zienswijze.

Zienswijze
Goed om te constateren dat in een door de coronacrisis gedomineerd jaar De Connectie in staat is gebleken de dienstverlening op peil te houden en op een professionele wijze het thuiswerken heeft gefaciliteerd.

De noodzakelijke stap om de ICT-omgevingen van de verschillende organisaties te consolideren tot één centrale, moderne omgeving is een grote en complexe opgave. Met de consolidatie wordt een grote stap gezet in het volwassenheidsniveau waarmee een betrouwbare en voorspelbare ICT-infrastructuur en dienstverlening kan worden gerealiseerd. Gelet op de beschikbaar gestelde middelen verzoekt de raad het bestuur van De Connectie strak op de voortgang te sturen en hier periodiek over te rapporteren.

Gezien de financiële effecten in de concepten van de Bestuursrapportage 2021 en MJPB 2022 is de noodzaak om de bedrijfsvoering betaalbaar te houden nog groter geworden. De raad constateert dat het bestuur van De Connectie dit onderkent en hiertoe een bestuursopdracht heeft geformuleerd. De Connectie krijgt de opdracht om het ontwikkelperspectief, de MJPB en het financieel perspectief 2023 e.v. te herzien en zorg te dragen voor een voorstel om tot een passend financieel kader te komen. De Connectie wordt gevraagd om voor de MJPB 2023 te komen met reële voorstellen tot heroverwegingen van beleid en uitgangspunten en de daarbij behorende consequenties voor de dienstverlening en risico's in beeld te brengen.

De raad onderschrijft deze opdracht en heeft het college verzocht de opvolging van deze bestuursopdracht te monitoren. De raad wenst deze voorstellen en het ontwikkelperspectief te betrekken bij de integrale afweging in de Perspectiefnota 2023 t.b.v. de Begroting 2023.

Hoogachtend,

De Raad van de gemeente Arnhem
de griffier, de voorzitter,

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 59 • 6800 LK Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

De Connectie

Datum : 8 juni 2021
Contactpersoon : Maurits Boersma
Telefoonnummer : 026 377 2410

Aan de raden van de gemeenten Arnhem,
Renkum en Rheden

Onderwerp: Bestuurlijke stukken De Connectie

Geachte raadsleden,

Hierbij ontvangt u de eerste bestuursrapportage over 2021 en de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2022-2025. Wij hebben u geïnformeerd over het besluit van het bestuur om de colleges van burgemeester en wethouders van de deelnemende gemeenten dit jaar nadrukkelijker te willen betrekken in het begrotingsproces. Dit om tot een zorgvuldige en breed gedragen afweging te komen ten aanzien van de inzet van middelen voor de komende jaren. Aangezien deze documenten een sterke samenhang kennen, heeft het bestuur ervoor gekozen deze documenten ineens aan u aan te bieden, zodat deze ook integraal kunnen worden behandeld in uw raden.

Eerste bestuursrapportage 2021
Deze bestuursrapportage is een afwijkingenrapportage ten opzichte van de MJPB 2021-2024. Het accent ligt op de ontwikkelingen binnen de programma's, de nu voorliggende opgaven en de knelpunten die hierin voorzien worden. De structurele effecten hiervan worden eveneens vertaald naar en opgenomen in de MJPB 2022-2025.

MJPB 2022-2025
De belangrijkste uitgangspunten voor de MJPB 2022-2025 zijn het reeds bekende financiële meerjarenbeeld zoals deze is opgenomen in de MJPB 2021-2024 en de structurele doorwerking van besluiten die het bestuur bij de eerste bestuursrapportage 2021 neemt over de algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende jaar. U zult lezen dat dat deze meerjarenprogrammabegroting in belangrijke mate een beleidsneutraal karakter heeft. Dat betekent echter niet automatisch dat de uitvoering van het bestaande beleid binnen de bestaande kaders kan plaatsvinden. De ontwikkelingen in de (strategische) opgaven waar de gemeenten voor staan, in wet- en regelgeving en in technologische kansen en bedreigingen, vragen om continue aanpassingen in de bedrijfsvoering.

De procedure bij wijzigingen van de begroting, voor zover daar een verhoging van de gemeentelijke bijdragen uit voortvloeit, is gelijk aan die van een reguliere begrotingsbehandeling. Derhalve vragen wij u hier, binnen de hiervoor in de Gemeenschappelijke Regeling (GR) gestelde termijn van 8 weken, uw zienswijze op de eerste bestuursrapportage over 2021 én de MJPB 2022-2025 kenbaar te maken.

Aansluitend aan deze termijn behandelen wij de zienswijzen van de drie gemeenten in onze bestuursvergadering. De bestuurlijke stukken worden daarna, onder bijvoeging van de zienswijzen, de reactie van het bestuur hierop en een eventuele nota van wijzing, opnieuw aan uw raden verzonden. Daarna vindt definitieve vaststelling hiervan plaats.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van De Connectie,
T.A.F.A. Klomberg, voorzitter

-ontwerp-

Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025

-ONTWERP-

8 juni 2021

De Connectie

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4

1.1. Inleiding 4

1.2. Leeswijzer 4

2. Missie, visie, uitgangspunten en kernwaarden 5

2.1. Missie 5

2.2. Visie 5

2.3. Uitgangspunten 5

2.4. Kernwaarden De Connectie 5

3. Programmaplan 6

3.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten 6

3.2 Programma Belastingen gemeenten 19

3.3 Overzicht algemene dekkingsmiddelen en overhead 21

3.4 Bedrag heffing vennootschapsbelasting 23

4. De Paragrafen 24

4.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 24

4.2 Financiering 32

4.3 Bedrijfsvoering 34

5. Overzicht van baten en lasten en toelichting 39

5.1 Uitgangspunten voor de begroting 39

5.2 Grondslagen voor de ramingen 40

5.3 Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming 41

5.4 Baten en lasten per programma 47

5.5 Bijdragen gemeenten 48

5.6 Incidentele baten en lasten 52

6. Financiële positie en toelichting 53

6.1. Geprognosticeerde eindbalans 53

6.2 Investeringsprogramma 55

6.3 EMU-saldo 56

6.4 Financiering 57

6.5 Stand en verloop van de reserves 57

6.6 Jaarlijks terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume 58

7. Bijlagen 59

Bijlage 1: Taakvelden 59

-ONTWERP-

Voorwoord

Geachte raadsleden,

Hierbij ontvangt u de Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 van De Connectie. U zult lezen dat deze meerjarenprogrammabegroting in belangrijke mate een beleidsneutraal karakter heeft. Dat betekent niet automatisch dat de uitvoering van het bestaande beleid binnen de bestaande financiële kaders plaats kan vinden. De Connectie is zich bewust van de financiële positie van gemeenten en dat dit ook van De Connectie kritische afwegingen vraagt op betaalbaarheid en noodzakelijkheid. Dit vraagt aan ons om scherp aan de wind te zeilen. Daarnaast is het nodig om de komende tijd een heroriëntatie te doen op de te leveren dienstverlening, uitgangspunten en de samenwerking.

De Connectie is er om de gemeenten soepel te laten draaien
De Connectie is er zodat de gemeenten zich volledig kunnen richten op inwoners en bedrijven. Om dat nog beter te doen is bedrijfsvoering nodig als strategisch instrument. Voor inwoners en bedrijven is De Connectie een organisatie die onder de motorkap van de gemeenten werkt. In principe niet zichtbaar maar onlosmakelijk met de gemeenten verbonden. De investeringen door De Connectie in bedrijfsvoering zijn daarmee investeringen in de gemeenten zelf. In tijden dat de overheid bezuinigt, steeds slanker wordt, zijn de opgaven die op de gemeenten afkomen steeds complexer en uitdagender. Om de complexe opgaven het hoofd te bieden is er een slimme overheid nodig. Niet voor niets is in 2017 De Connectie opgericht door de drie gemeenten. Een manier van samenwerken op de bedrijfsvoering om maatschappelijke opgaven aan te kunnen en te faciliteren.

In een snel veranderende samenleving is stilstaan geen optie
In deze snel veranderende samenleving waarin (open) data, digitalisering en daarmee informatieveiligheid, contact met inwoners en bedrijven, openlijke verantwoording en aanpak belangrijk zijn voor inwoners en bedrijven kan er niet stilgestaan worden. Niet door de gemeenten, en dus niet door De Connectie. Om de gemeentelijke opgaven te realiseren is bedrijfsvoering een onmisbare schakel.

Zou er bijvoorbeeld zonder ICT uitvoering te geven zijn aan de nieuwe omgevingswet? Wat zou de financiële en maatschappelijke impact zijn voor de gemeenten als de bedrijfsvoering ten aanzien van Belastingen en Basisregistraties niet goed zouden functioneren? Of wat betekent een onveilige en achterlopende ICT-omgeving voor de gemeentelijke dienstverlening?

Verbonden met elkaar door een ‘connectie’ te maken
We zijn gelukkig met elkaar verbonden om elkaar te versterken. Versterken kan alleen door in samenspraak met elkaar te investeren en te ontwikkelen zodat de gemeenten daadwerkelijk de beleidsontwikkeling kan doormaken.

Laten we investeren in elkaar. We hebben elkaar nodig om de maatschappelijke opgaven van vandaag en morgen aan te kunnen. Dat betekent voortdurend scherp zijn als het gaat om de huidige en de toekomstige samenwerking vorm te geven.

Namens het bestuur van De Connectie,
Dorus Klomberg, voorzitter bestuur
Bernard Fransen, directeur

CONCEPT

1. Inleiding

1.1. Inleiding

Voor u ligt de Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 (MJPB 2022-2025) van De Connectie. De belangrijkste uitgangspunten voor de MJPB 2022-2025 zijn het reeds bekende financiële meerjarenbeeld zoals deze is opgenomen in de MJPB 2021-2024 en de structurele doorwerking van besluiten die het bestuur bij de eerste bestuursrapportage 2021 neemt over de algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende jaar. In die zin kan er worden gesproken over een overwegend beleidsneutrale begroting.

MJPB 2021-2024
De belangrijkste grondslag voor de MJPB 2021-2024 is het eerste deel van het zogeheten Ontwikkelperspectief. De Connectie vindt het, net zoals de gemeenten, belangrijk dat er een ontwikkelperspectief is voor de komende jaren. Dit betekent dat we samen de schouders eronder zetten om De Connectie te laten slagen. In opdracht van de gemeenten heeft een extern bureau De Connectie geëvalueerd. De evaluatie was het moment om terug te kijken op de afgelopen jaren. Het ontwikkelperspectief is om vooruit te kijken.

De Connectie wil de komende jaren toegroeien, via een organisatie met de focus op de basis op orde, naar een servicegerichte organisatie. Daarna verschilt het per afdeling en taakveld welke fase het eindstation is, in het ultieme geval dé partner in bedrijfsvoering. Dit eindstation wordt samen met de gemeenten bepaald. Het eerste deel van het Ontwikkelperspectief is aangeboden aan de raden en kan worden gezien als de stip op de horizon. Daarnaast beschrijft dit deel de richting en wijze waarop De Connectie zich de komende jaren wil gaan ontwikkelen. Gestart is met het verleggen van de focus naar een servicegerichte organisatie. Het eerste deel van het Ontwikkelperspectief is vertaald naar de programma's uit de MJPB 2021-2024 en is hiermee onderdeel geworden van de beleidscyclus van De Connectie.

Eerste bestuursrapportage 2021
De eerste bestuursrapportage is een afwijkingenrapportage ten opzichte van de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2021-2024. Het accent hiervan ligt op de ontwikkelingen binnen de programma's, de nu voorliggende opgaven en de voorziene ontwikkelingen hierin. Naast een aantal autonome ontwikkelingen zijn belangrijke thema's in de eerste bestuursrapportage de ICT-opgave en daaraan gerelateerd de informatieveiligheid en businesscontinuïteit. De structurele effecten hiervan zijn eveneens vertaald naar en opgenomen in deze MJPB 2022-2025.

1.2. Leeswijzer

De begroting ontleent haar indeling in grote mate aan de voorschriften uit het Besluit Begroting en Verantwoording voor Provincies en Gemeenten (BBV). Het beleidsmatige deel van de begroting bestaat uit het programmaplan en de, voor De Connectie, verplichte paragrafen. Deze vindt u in de hoofstukken 3 en 4. De financiële begroting bestaat uit een overzicht van baten en de uiteenzetting van de financiële positie. De zijn opgenomen in de hoofdstukken 5 en 6. In de bijlagen is de verplichte indeling van de begroting naar taakvelden opgenomen.

CONCEPT

2. Missie, visie, uitgangspunten en kernwaarden

2.1. Missie

Door de Connectie kunnen de klanten zich volledig richten op inwoners, bedrijven en toeristen.

2.2. Visie

De Connectie is de partner in bedrijfsvoering. Bij de dienstverlening van De Connectie staat de klant altijd centraal. De dienstverlening is efficiënt, kwalitatief en kostenbewust. Hierdoor kunnen klanten zich voor 100% richten op hun inwoners, bedrijven en toeristen.

2.3. Uitgangspunten

De Connectie denkt en werkt vanuit de klant en zet de klant altijd centraal. De Connectie levert producten en diensten tegen een gezamenlijk afgesproken kwaliteit. De Connectie investeert in medewerkers en biedt hen kansen zich te ontwikkelen. De Connectie kent de trends en ontwikkelingen, speelt daarop in en vertaalt deze, in samenwerking met de klant, naar haar bedrijfsvoering. Hierdoor zijn partners in staat om zich volledig te richten op hun inwoners, bedrijven en toeristen. Ze zijn daardoor minder kwetsbaar. Door producten en diensten te harmoniseren en te digitaliseren werkt De Connectie efficiënter. Dit leidt ertoe dat de kosten voor de partners omlaag gaan.

2.4. Kernwaarden De Connectie

De Connectie ontwikkelt zich naar een flexibele, open en daadkrachtige organisatie die zich makkelijk aanpast aan nieuwe ontwikkelingen. De kernwaarden die hierbij horen, het fundament waar energie en inspiratie uit worden gehaald, zijn:

- Professioneel: service, verantwoordelijk, kennis, kwaliteit, resultaatgericht, dienstverlenend.
- Betrokken: samen, verbindend, nieuwsgierig, werkplezier, omgevingsbewust, energiek, leergierig.
- Integer: duidelijk, betrouwbaar, open, eerlijk, transparant, afspraken nakomen.

-ONTWERP-

3. Programmaplan

Het programmaplan is gewijzigd ten opzichte van de MJPB 2021-2024. Het programma Bedrijfsvoering De Connectie is opgeheven. In de verplichte paragraaf Bedrijfsvoering staan de *kaders* voor onze interne bedrijfsvoering al genoemd. Hier wordt vanaf u ook in een iets lichtere vorm over de *uitvoering* hiervan gerapporteerd. Hiermee bewerkstelligen we dat het accent minder ligt op de interne bedrijfsvoering binnen De Connectie en meer op de dienstverlening aan de gemeenten.

3.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten

Wat willen we bereiken?

De Connectie wil zich onderscheiden in de dienstverlening aan aangesloten gemeenten. Dit betekent dat ze uitstekende vakinhoudelijke kennis hebben en een kwalitatief hoogstaande partner in de bedrijfsvoering van de gemeenten willen zijn.

Om de missie en visie te realiseren is het allereerst nodig dat de organisatie zich ontwikkelt. In de periode 2020-2024 gaat De Connectie daarom in drie fases die parallel lopen aan het volwassen worden van de organisatie aan de slag, namelijk:

1. De Connectie, een uitvoeringsorganisatie met focus op de basis op orde brengen.
2. De Connectie, een servicegerichte organisatie.
3. De Connectie, dé partner in bedrijfsvoering.

De basis op orde brengen betekent het creëren van de minimale voorzieningen die nodig zijn om de afgesproken producten en diensten betrouwbaar en voorspelbaar te leveren. Volgens de definitie van het platform Overheid is de basis op orde: de organisatie is kostenbewust, betrouwbaar, open en zorgt goed voor haar medewerkers.

De Connectie wil tenminste een servicegerichte organisatie worden. Dat zijn we wanneer zij in staat is om behoeften, wensen en verwachtingen van klanten te vertalen naar succesvolle producten, diensten en dienstverlening. Klanten merken in deze fase dat er meegedacht en gestuurd wordt op de veranderende behoeften van de klanten. Er wordt gedacht en gehandeld vanuit de klant.

Om een partner in bedrijfsvoering te kunnen zijn is het noodzakelijk dat er een goede samenwerkingsrelatie is tussen de klant en De Connectie. Specialisten van De Connectie zien welke opgaven op de gemeenten en andere partners afkomen. Ze zijn in staat om te zien wat dit voor de bedrijfsvoering betekent. Doordat De Connectie de markt en het maatschappelijk veld in de gaten houdt, kan zij haar partners actief bedienen. Nog voordat de vraag door de klant gesteld wordt, komt De Connectie met een passend advies of een passende oplossing.

Deze fases overlappen elkaar deels. Waar de ene afdeling nog volop inzet op de basis op orde brengen, draagt de andere afdeling al volledig bij aan een servicegerichte organisatie zijn. Alle afdelingen zijn in 2024 servicegericht. Dit programmaplan richt zich op wat er nodig om dat niveau van dienstverlening te behalen. Per afdeling verschilt echter welke fase het eindstation is. De behoefte van de klant bepaalt mede of een afdeling van De Connectie zich daadwerkelijk verder ontwikkelt naar partner in bedrijfsvoering. Het eindstation wordt nog samen met de gemeenten bepaald.

ONTWERP-

Wat gaan we daarvoor doen?

ICT

Sinds de start van De Connectie zijn de ICT-omgevingen overgedragen vanuit de aangesloten gemeenten. Het betreft met name de basis-infrastructuur. Het eigenaarschap van veel business applicaties is bij de gemeenten gebleven. Al snel werd duidelijk dat er flink geïnvesteerd moest worden om de (business) continuïteit te kunnen waarborgen. De onderzoeken van PwC en Arlande lieten zien dat veel van de gebruikte hardware en software verouderd was. Ook bleek dat de randvoorwaardelijke processen om hard- en software zorgvuldig te onderhouden, niet of onvoldoende ingericht zijn. De Connectie wil op een veilige, betrouwbare manier meekomen in dit digitale tijdperk. Enerzijds omdat in dit digitale tijdperk de samenwerking tussen overheden steeds meer centraal staat, maar ook om een aantrekkelijke werkgever te blijven die werkt met moderne middelen. Hiervoor moest eerst de basis op orde worden gebracht.

Basis verder op orde brengen

Onder het programma 1!Connect is de basis op orde gebracht. Dit programma is een belangrijke basis voor het wegwerken van de technische achterstand en het borgen van de continuïteit en het sterk verbeteren van de informatiebeveiliging.

Bij de goedkeuring van de begroting van het 2!Connect programma was een eerste tranche opgenomen voor de migratie van businessapplicaties naar de ICT-omgeving. Deze eerste ontwikkelfase om te komen tot een nieuwe werkplekomgeving is gestart. Inzet van de eerste fase is om de eerste (meest urgente) businessapplicaties naar de nieuwe ICT-omgeving te migreren. In 2021 gaat dit proces verder.

Het samenvoegen en harmoniseren vraagt bij de uitvoering om een gedeelde visie en focus van klanten en de Connectie. Er zullen soms lastige keuzes gemaakt moeten worden voor het behalen van de doelstellingen. De eerste voorbereidingen zijn hiertoe getroffen. Het regionaal CIO-overleg (RCIOO) heeft geadviseerd om eenvoudige rationalisaties in de eerste fase van de migratie mee te nemen; een volledige rationalisatie volgt dan later. Het opdrachtgeversoverleg (OGO) zal op basis van dit advies – en dat van de controllers ten aanzien van de financiële effecten – nog een besluit moeten nemen. Hierbij zal nadrukkelijk de houdbaarheid van de taakstellende afbouw van formatie voor het applicatiebeheer aan de orde moeten komen.

Aangezien het takenpakket van onze klanten, de wet- en regelgeving, de technologische mogelijkheden en hun kansen en bedreigingen continu in beweging zijn, is de basis op orde een dynamisch evenwicht die telkens nieuwe investeringen vraagt.

De noodzaak om een hoger kwaliteitsniveau van dienstverlening te leveren is hoog. Om die reden zijn een set van ICT-basisprocessen (zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid die kent) en een set overige processen gekozen om de kwaliteit van zowel beheersing als uitvoering naar een marktconform niveau te brengen. We maken dit aantoonbaar door gebruik te maken van het Capability Maturity Model (CMM).

ONTWERP-

Servicegerichte dienstverlening
De noodzaak om meer servicegericht te zijn naar onze klanten is ook hoog. Dit vraagt onder andere om een duidelijke focus op het ontwikkelen van de daarvoor noodzakelijke competenties bij onze medewerkers. De noodzaak voor onze medewerkers om zich continu te ontwikkelen is hoog. ICT-technologieën zoals Internet of Things, Big Data, Cloud en Artificial Intelligence bieden kansen en bedreigingen. We moeten blijvend leren en ontwikkelen zodat we hierop anticiperen. We zien een trend dat deze technologische ontwikkelingen steeds sneller gaan.

Een belangrijk trend die De Connectie nu in meer concreetheid onderzoekt, zijn de mogelijkheden van cloud computing. Hardware, software en gegevens worden hierbij op aanvraag beschikbaar gesteld via een netwerk, vergelijkbaar met elektriciteit uit het lichtnet. Dit betekent uiteindelijk dat bij De Connectie, steeds minder behoefte zal gaan bestaan aan eigen rekencentra en eigen capaciteit om deze te beheren. Door de nieuwe aankoopopties die in de afgelopen jaren op de markt zijn gekomen is er steeds minder sprake van een investering en is ook de eeuwigdurende softwarelicentie niet meer de standaardoptie. Een bijkomend gevolg is dat in het begrotingsproces de initiële implementatiekosten niet worden geactiveerd.

Begin 2021 wordt samen met onze leveranciers een haalbaarheidsstudie opgestart om versneld meer diensten via de ‘Cloud’ af te nemen. Verder zien we dat klanten meer diensten en producten bij ons afnemen, waaronder adviezen en projectmanagement.

Autonome ontwikkelingen
De coronacrisis heeft het thuiswerken definitief op de kaart gezet en nog meer nadruk gelegd op het belang van flexibele IT. Afgelopen jaar is de cloudwerkplek – meer dan voorspeld – in populariteit toegenomen. De coronacrisis heeft hier een grote bijdrage aan gehad; veel medewerkers moesten vanuit huis gaan werken en dat vraagt om een flexibele en veilige IT-werkplek. De verwachting is dat flexibel werken de norm wordt. Deze ontwikkeling vraagt om security die net zo flexibel is, en niet gebonden is aan traditionele structuren zoals vaste werkplekken. Schaalbaarheid, wendbaarheid en betrouwbaarheid zijn daarbij drie belangrijke elementen. Dit vraagt om een maatgerichtere security-aanpak in plaats van een one–size-fits-all-aanpak.

Gepaard met het thuiswerken kwam ook de behoefte om op afstand te vergaderen. De videoconferencingvaardigheden en -apparatuur moet op orde zijn. IT investeringen zullen voornamelijk in de cloud, cloudsecurity en mobiliteit worden gedaan. Door afscheid te nemen van legacy IT en de functie ervan te automatiseren, kunnen voordelen ten aanzien van de beheercapaciteit wel worden behaald.

In het kader van wet- en regelgeving zien we twee belangrijke wetswijzigingen. De grootste wetswijziging, de Omgevingswet, is opnieuw uitgesteld naar invoering per 1 januari 2022. Deze ontwikkeling raakt, naast ICT, meerdere afdelingen binnen De Connectie. Verder treedt per 1 juli 2021 de Wet elektronische publicaties in werking. Volgens de Wep moeten alle bekendmakingen, mededelingen en kennisgevingen van (voorgenomen) besluiten worden gepubliceerd in het elektronische gemeenteblad.

CONCEPT

Documentaire Informatievoorziening
De huidige situatie van Documentaire Informatievoorziening/ Informatiebeheer (DIV) is complex. De informatie wordt beheerd op twee manieren (fysiek en digitaal), op drie locaties, in drie ICT-omgevingen en met vier verschillende inrichtingen op de bedrijfsvoering van de deelnemers. Harmonisatie en standaardisatie van systemen en processen heeft bij DIV beperkt plaatsgevonden, omdat deze bij de start van De Connectie was voorzien op het zaaksysteem bij gemeenten. De hieraan verbonden formatiereductie is daarentegen wel geëffectueerd. Dit legt een grote druk op het op peil houden van de kwaliteit van dienstverlening.

Basis verder op orde brengen
De visie van De Connectie is om met één record-managementapplicatie (RMA) de drie afzonderlijke gemeentenen en De Connectie te bedienen, volgens de door de gemeenten gevolgde principes van Common Ground. Er is dan sprake van één gecentraliseerde opslag van documenten, waarbij de gemeentelijke omgevingen van elkaar gescheiden blijven. Deze ontwikkeling helpt in het uniformeren en standaardiseren van de processen en werkwijzen van de afdeling. In 2021 en 2022 wordt hier samen met de gemeenten verder invulling aan gegeven.

De pilot robotisering draagt bij aan een verdere automatisering van het registratiewerk, waardoor de medewerkers het accent kunnen verleggen naar het verhogen van de kwaliteit van het digitaal en papieren archief van de gemeenten, noodzakelijke werkzaamheden waar vanwege FTE-reductie achterstanden in zijn ontstaan en die wel degelijk nodig zijn om te kunnen voldoen aan de gestelde eisen uit de Archiefwet.

Servicegerichte dienstverlening
Het centraliseren van het digitaal archief vraagt om proactief adviseren, meedenken en inrichten van de processen en applicaties van gemeenten op het digitaal archief. Een nauwe samenwerking tussen gemeenten en DIV is nodig om het archiefbeheer goed in te richten en in te regelen.

Autonome ontwikkelingen
Het aannemen van de wijzigingen op de Wet Open Overheid vraagt om aanpassingen in de informatiehuishouding van gemeenten. Doel is onder andere om verbetering aan te brengen in de wijze waarop digitale documenten worden vervaardigd, geordend, bewaard, vernietigd en ontsloten. De gemeenten worden hiervoor gecompenseerd vanuit de overheid, de financiële uitwerking is nog onbekend. In de komende periode wordt inzichtelijk gemaakt welke impact deze wetswijziging heeft op de werkzaamheden van afdeling DIV, alsook de financiële impact hiervan.

De nieuwe Omgevingswet raakt ook het archiefbeheer. Vooralsnog is nog geen zicht op de precieze consequenties. In eerste instantie wordt zo veel als mogelijk gebruik van de huidige werkwijzen en systemen. Het Gelders Archief is betrokken bij het in kaart brengen van de consequenties van de nieuwe omgevingswet op archiefbeheer en zal daarvoor op korte termijn een kennissessie inplannen voor zowel de gemeenten als DIV.

CONCEPT

Basisregistraties

Het team Basisregistraties houdt zich bezig met het formaliseren van de huidige werkzaamheden en voldoen aan wettelijke eisen, het harmoniseren van werkprocessen voor de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en Rozendaal en het geven van invulling aan het kwaliteitsbeheer van de registraties. De basis op orde betekent voor basisregistraties dat gegevens betrouwbaar zijn en samenhangen, zodat ze effectief zijn in te zetten.

Basis verder op orde brengen

We hebben te maken met een onderlinge afhankelijkheid tussen de verschillende basisregistraties, waardoor het verbeteren en opwerken van gegevens (en de kwaliteit) van die registraties in samenhang moet plaatsvinden. Door het samenbrengen van de basisregistraties binnen het stelsel van basisregistraties zal de kwaliteit van de registraties toenemen en zal deze worden doorontwikkeld tot een samenhangende objectenregistratie (SOR).

Servicegerichte dienstverlening

Doordat medewerkers de behoefte van inwoners en opdrachtgevers (leren) kennen, kan dienstverlening worden geboden met toegevoegde waarde. De medewerkers zijn in staat om vanuit de ‘klant’ (inwoner of opdrachtgever) te denken en zijn bereid een stapje extra te nemen. De data die ze in beheer hebben, wordt gebruikt om gemeenten proactief te adviseren en services aan te bieden. Uit de data is informatie te halen, die te gebruiken is voor bijvoorbeeld data gedreven beleidsvorming.

Autonome ontwikkelingen

De Omgevingswet heeft ook invloed op het werk van Basisregistraties. De nieuwe Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. Ook biedt de Omgevingswet gemeenten de mogelijkheid om met overzichtelijkere regels de leefomgeving meer in samenhang in te richten. Het biedt daarnaast meer ruimte voor lokaal maatwerk en leidt tot een betere en snellere besluitvorming. De wet is ook veelomvattend. Hier is alle informatie gebundeld die voor gemeenten relevant is. Het team Basisregistraties is aangesloten bij de diverse projectgroepen binnen de gemeenten.

Tezamen met Belastingen sorteert Basisregistraties voor op de ‘Samenhangende objectregistratie’. Dat betekent dat we objecten, of die nu van belang zijn voor de WOZ of de BAG, centraal registreren. Het bevordert het ‘ketengericht’ werken en doelmatige processen.

-ONTWERP-

Facilitaire Zaken

Bij het ontstaan van De Connectie was een belangrijke opgave van de afdeling FZF het harmoniseren van de verschillende contracten. Inmiddels zijn de meeste contracten geharmoniseerd. Als gevolg van recente ontwikkelingen is de vervolgstap dat de dienstverlening op onderdelen anders georganiseerd gaat worden. De dienstverlening wordt flexibeler, zonder dat dit inboet aan kwaliteit. De afdeling ontwikkelt zich naar een regieafdeling, om sneller in te kunnen spelen op veranderende vragen vanuit de klant.

Basis verder op orde brengen

Daarnaast hebben klanten aangegeven dat zij de dienstverlening van de afdeling te duur vinden. De uitgebrachte benchmark van Berenschot onderschreef dit beeld. In 2020 heeft De Connectie, samen met de klantorganisaties, dit nader onderzocht. Daaruit is gebleken dat een deel van de kosten in de benchmark van Berenschot ten onrechte aan deze afdeling zijn toegerekend, danwel het gevolg van het inwilligen van specifieke wensen vanuit de klant. Niettemin blijft kostenefficiency een belangrijk uitgangspunt in de dienstverlening.

In 2020 zijn een aantal risico's geïdentificeerd met betrekking tot het wagenparkbeheer en in het bijzonder ten aanzien van de rittenadministratie. Inmiddels zijn noodzakelijke aanpassingen gedaan in de software die de rittenadministratie verwerkt. Het bleek noodzakelijk om een handmatige controle uit te voeren op de rittenadministratie van 2019 en 2020. De uitkomst hiervan wordt in Q1 2021 opgeleverd, maar zullen naar waarschijnlijkheid niet leiden tot acties met terugwerkende kracht. De controles op de rittenadministraties worden vanaf 2021 per kwartaal uitgevoerd, als onderdeel van de structurele borging van het wagenparkbeheer.

Servicegerichte dienstverlening

Facilitaire Zaken is ondersteunend aan het primaire proces van de partnerorganisaties en De Connectie zelf. De partnerorganisaties staan centraal bij de invulling van de werkprocessen. Door de processen van Facilitaire Zaken goed in beeld te hebben, te zorgen voor de juiste gesprekspartners voor diverse facilitaire onderwerpen, proactief informatie te verstrekken en de resultaatafspraken helder te hebben, bouwt Facilitaire zaken verder aan een servicegerichte klantrelatie.

Autonome ontwikkelingen

Gezien de ontwikkelingen op het gebied van huisvesting, bij zowel De Connectie als haar klanten, wordt er terughoudend omgegaan met het doen van (vervangings-)investeringen. Technische noodzaak tot vervanging van inventaris is er vaak nog niet. Als het beleid en de keuzes hieromtrent helder zijn, kan de investeringsplanning op dit punt worden bijgesteld. Als gevolg van de coronacrisis en de huisvestingsvraagstukken zullen toekomstige aanbestedingen complexer worden doordat de leveranciers meer zicht wilt hebben op het toekomst beleid van de gemeenten en De Connectie.

CONCEPT

Frontoffice

In 2018 is het Facilitair Management Informatiesysteem (FMIS) Topdesk in gebruik genomen. Met dit systeem worden alle klachten, wensen, informatieverzoeken en storingen geregistreerd. Inmiddels is het systeem uitgebreid met mogelijkheden voor directe opdrachtverstrekkingen voor onder meer vormgeving, repro, poolvervoer en de aanmelding van nieuwe medewerkers. De achterliggende processen en workflows zijn voor een gedeelte ingeregeld, maar vergen nog de nodige aandacht. De opvolging van meldingen duurt nu vaak nog te lang. Gevolg hiervan is dat klanten gaan bellen wat er met hun melding is gebeurd. Aangezien klanten en medewerkers überhaupt nog vaak gebruik maken van het middel telefonie, in plaats van bijvoorbeeld digitaal het verzoek in te dienen, lopen de wachttijden aan de telefoon steeds meer op. Klanten geven aan ontevreden te zijn over de bereikbaarheid van De Connectie. Op alle hoofdlocaties is een fysieke frontoffice aanwezig waar klanten met vragen terecht kunnen.

Basis verder op orde brengen

Het eerste contact met De Connectie verloopt voor veel klanten via de frontoffice. Om de dienstverlening voor klanten makkelijker te maken wordt hier het zogenaamde ‘click-call-face’-principe toegepast. Dit betekent dat een klant uit meerdere kanalen kan kiezen. Een (aan)vraag, melding of reservering wordt in eerste instantie via de website (click) ingediend. Komt een klant er niet uit dan kan er gebeld worden (call). Als dat niet volstaat dan is er fysiek contact, bijvoorbeeld door contact aan de balie (face) of een medewerker van De Connectie komt langs bij de klant. Dit is de logische volgorde. Uiteindelijk bepaalt de klant welk kanaal het beste aansluit. Er wordt in 2022 verder gewerkt aan het plan om de frontoffice fundamenteel te verbeteren. Directere en completere samenwerking met ICT om het ketenproces beter te kunnen managen is daar onderdeel van.

Servicegerichte dienstverlening

Naar aanleiding van de opvolging van de aanbevelingen uit het evaluatieonderzoek van Berenschot is De Connectie aan de slag gegaan met een drietal aanbevelingen rondom de dienstverlening:

- Focus (op de korte termijn) op verbetering van de kwaliteit van de dienstverlening
- Ontwikkel en implementeer een gezamenlijke visie op dienstverlening
- Ontwikkel een Strategisch Personeelsplan (SPP)

Er zijn verdiepende sessies naar de gewenste (samen-)werking van de Frontoffice en Backoffice uitgevoerd, met het MT en de teamleiders van De Connectie en ook met de demandmanagers van de gemeenten en directie van De Connectie. Met behulp van de input uit deze sessies is het dienstverleningsconcept uitgewerkt.

Invloed op structuur en cultuur

De verbetering van onze dienstverlening vraagt een hoge inspanning van De Connectie en heeft invloed op de structuur en de cultuur. De grootste aanpassing in de cultuur betreft de omschakeling naar klantgerichtheid. Niet alleen voor medewerkers van De Connectie. Zeker ook voor onze klanten omdat de opdrachtverstrekking verder gestandaardiseerd wordt en dat vraagt wat van het opdrachtgeverschap.

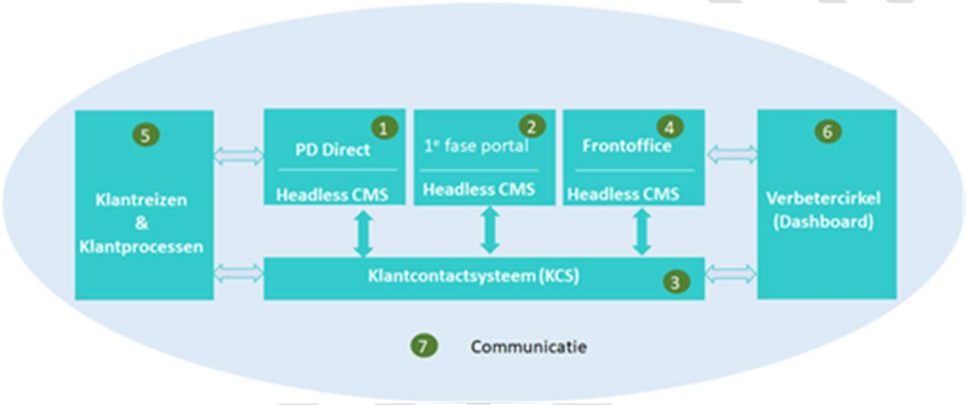
De aanpassing in de structuur is de centrale plaats die de Frontoffice naar klanten gaat innemen. De Frontoffice heeft eind 2022 de regisserende rol in de gehele dienstverlening. De Frontoffice ondersteunt en monitort alle opdrachten en klantcontacten vanaf opdrachtverstrekking tot en met oplevering zodat problemen zoveel mogelijk worden voorkomen.

-CONCEPT-

Klantgericht organiseren
De Connectie richt zich op het versterken van het klantgerichte organisatievermogen. Dit ontstaat doordat management, teamleiders en medewerkers samen zorgen voor een robuuste organisatie waarin iedereen zich thuis voelt. Een De Connectie die in staat is haar taken met een hoge klant- en kwaliteitsgerichtheid uit te voeren:

- Met behulp van de juiste tooling en gestroomlijnde klantreizen en haar klantprocessen
- Gekoppeld aan klantgerichte sturing op basis van heldere KPI's
- Met als doel: onze klanten waarderen onze dienstverlening met een 7,5 in 2024.

Projectmatige aanpak
De implementatie van een verbeterde (digitale) dienstverlening kent een samenhangende en projectmatige aanpak. Deze laat zich als volgt illustreren:

Ad. 1. PD-direct
Betreft het digitaliseren van de producten- en dienstencatalogus (PDC) naar een PD-direct. Dit is een digitale PDC van waaruit ook de bestelling kan plaatsvinden. Hiertoe zal de TOPdesk volgens de structuur van de PDC worden ingericht.

Ad. 2. Eerste fase van de Portal
De Portal biedt ook de mogelijkheden om meldingen, verzoeken en klachten in te dienen, waardoor de toegankelijkheid van De Connectie wordt verruimd. Daarnaast moet de Portal de positionering van De Connectie in de regio ondersteunen. De PD-Direct wordt opgenomen in de Portal. TOPdesk wordt hier eveneens aan gekoppeld. In 2020 is besloten dat de primaire focus van het FMIS de ondersteuning van de klantprocessen van de teams van de backoffice wordt. Met als doel dat alle vakdisciplines een volledig inzicht en overzicht van hun werkzaamheden hebben.

Ad. 3. Klantcontactensysteem
Middels pilot werken we met een Klantcontactsysteem (KCS). Alle klantcontacten via de Portal en het KCS worden vastgelegd. Op deze wijze kunnen we op basis van de feiten verbeteringen in onze klantprocessen gaan uitvoeren.

Ad. 4. Frontoffice
De Frontoffice wordt klantgericht geëquipeerd zodat de wachtrijen verdwijnen. Dit doen we door een trainingsprogramma voor de medewerkers en door de kennis van de vakafdeling te beleggen bij de Frontoffice (kennisbank).

Ad. 5. Klantreizen en klantprocessen
We hebben 13 knelpunten boven tafel gehaald. Daarvan zijn er momenteel 5 omgezet naar klantreizen (de stappen van de klant) en klantprocessen (de stappen van de medewerker om de klant te ondersteunen. Deze worden in 2021 geïmplementeerd. De andere 8 worden in 2021 uitgewerkt.

Ad. 6. Dashboarding
Er wordt een dashboard uitgedacht en omgezet naar een plan van aanpak. In 2021 worden de KPI's vastgesteld en de bronnen geïnventariseerd, zodat we in 2022 kunnen implementeren. Het dashboard ondersteunt het lerend vermogen van de organisatie (verbetercirkel).

Externe expertise ondersteunt onze medewerkers om deze verandering in cultuur en structuur te realiseren. Deze verbeteringen zullen niet zonder fysieke en financiële inspanningen hun beslag kunnen krijgen. Er wordt een businesscase uitgewerkt, in aansluiting met de wensen van de gemeenten ten aanzien van de ontwikkeling van dienstverlening van De Connectie. Tot die tijd zal De Connectie de activiteiten 'low profile' door laten lopen en de kosten hiervan zoveel mogelijk binnen de eigen exploitatie opvangen. Bij de tweede bestuursrapportage zal gerapporteerd worden over de voortgang en de financiële effecten hiervan.

Autonome ontwikkelingen
De uiteindelijke uitwerkingen van de huisvestigingsvraagstukken en de hiermee samenhangende tijd- en plaats onafhankelijk werken leiden tot meer vragen bij de frontoffice, waarbij ook de momenten van contact verschuiven van 9 tot 17 uur naar 24 uur per dag.

-ONTWERP-

Administratie & Beheer
Het standaardiseren, digitaliseren en harmoniseren van financiële processen zijn belangrijke randvoorwaarden om het rendement van samenwerking zo optimaal mogelijk te laten zijn. Het geharmoniseerde financiële systeem en de nieuwe werkwijze vormen de basis om ook de andere ambities uit het bedrijfsplan waar te maken: het leggen van een relatie met het inkoopproces, het optimaliseren van het verplichtingengebruik en het terugdringen van de betaaltermijnen voor facturen.

De drie gemeenten maken gebruik van hetzelfde systeem voor personeelsinformatie, salarisadministratie en E-HRM. Binnen het team Personeels- en Salarisadministratie (PSA) is gewerkt aan een hogere graad van uniformering en standaardisatie door het verder digitaliseren van de processen.

Medio 2020 hebben de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden en De Connectie besloten om het contract van het e-HRM systeem van de huidige leverancier te verlengen tot en met ultimo 2022. In 2021 wordt een Europees Aanbestedingstraject gestart om een goed overwogen keuze te gaan maken voor een nieuw e-HRM pakket. Concreet betekent dit dat in 2021 een goede analyse van de gemeenschappelijke behoeften een selectie moet worden gemaakt van een e-HRM systeem dat invulling kan geven aan alle eisen en wensen van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden en De Connectie.

Basis verder op orde brengen
Het op orde brengen van de basis, betreft van Administratie & beheer het herinrichten van de (basis)werkprocessen. Bij het (her) inrichten worden de volgende basisprincipes gehanteerd: het voldoen aan de wet- en regelgeving, het vooraf definiëren van de kaders (spelregels), het eenduidig en efficiënt inrichten van de processen, het digitaliseren waar mogelijk en wenselijk en het eenvoudig kunnen ontsluiten van stuur- en verantwoordingsinformatie.

Servicegerichte dienstverlening
Administratie & beheer wil zich ontwikkelen via de inhoud door te denken en acteren vanuit de keten. Hierbij staan vragen centraal als: Welke diensten levert een medewerker aan de klant? Hoe verhouden deze diensten zich tot de rest van de keten? Wat is het prestatieniveau dat gevraagd wordt? Hoe wordt daarop gemonitord? Ook zijn de persoonlijke ontwikkeling van medewerkers en ontwikkeling van teams belangrijke ingrediënten om de dienstverlening op het niveau van servicegerichtheid te brengen.

Autonome ontwikkelingen
Door voortdurend wijzigende regelgeving speelt fiscaliteit binnen gemeenten een steeds grotere rol. Zowel kansen als bedreigingen op fiscaal vlak worden substantieel hoger, waardoor er specialistische kennis nodig is om deze ontwikkeling het hoofd te kunnen bieden.

-CONCEPT-

Inkoop & aanbesteding

De afdeling Inkoop en Aanbesteding zet samen met de drie gemeenten in op het standaardiseren, harmoniseren en digitaliseren van de inkoopprocessen. Rechtmatigheid en doelmatigheid spelen hierbij een belangrijke rol. Inkoop en Aanbesteding richt zich steeds meer op samenwerking met de gemeenten en in aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen zal de aandacht bij inkoop- en aanbestedingstrajecten uitgaan naar thema's als circulair inkopen, duurzaamheid en duurzame inzetbaarheid.

Basis verder op orde brengen

Daarnaast wordt ingezet op bewust en slimmer inkopen door vernieuwende aanbestedingsvormen. Samen met de strategische inkoopfunctie bij de gemeenten zal gestuurd worden op het verder vergroten van het inkoopbewustzijn. De adviseurs van de afdeling Inkoop en Aanbesteding zullen afhankelijk van de wens van de klant hun expertise hiervoor inzetten en de klantorganisatie adviseren bij de te nemen verbeteracties. Alle inkopen moeten contractueel onderbouwd zijn. Daarbij wordt een zichtbare relatie gelegd tussen het contractbeheer, de verplichtingenadministratie en facturatieproces. Ook deze activiteiten zullen samen met de drie gemeenten worden opgepakt.

Servicegerichte dienstverlening

Er liggen veel kansen voor meer samenwerking tussen de drie gemeenten door inkoop gezamenlijk op te pakken en te bundelen. De adviseurs van Inkoop en Aanbesteding zullen samen met de strategische inkoopfunctie bij de gemeenten hierop proactief adviseren naar opdrachtgever. De ontwikkeling van digitale instrumenten ter ondersteuning van inkoopactiviteiten is een belangrijk speerpunt. Doel is om helderheid te krijgen over de behoefte van de klantorganisaties aan een purchase to pay (P2P)-oplossing. P2P beïnvloedt in belangrijke mate de ontwikkeling van spendanalyses, een webportal voor alle gemeentelijke inhuurbehoeften en de inrichting van het contractbeheer.

Autonome ontwikkelingen

Op dit moment worden geen autonome ontwikkelingen verwacht binnen Inkoop & Aanbesteding die de MJPB 2022-2025 raken.

-ONTWERP-

Managementsupport

De afdeling Managementsupport (MAS) levert dienstverlening voor professionele, bestuurlijke en ambtelijke ondersteuning op drie niveaus. De ondersteuners willen proactief samenwerken met de klant. Dat houdt in dat zij in staat zijn om in te schatten welke werkzaamheden zij met welke prioriteit voor de klant moeten uitvoeren. De uitdaging voor de managers zit steeds meer in het verwerken van alle informatie die op hen afkomt. De ondersteuner helpt daarbij door het snel interpreteren en ordenen van e-mail, acties en andere vormen van werk en door dit over te nemen waar het kan. Goede kennis van applicaties waarmee gewerkt wordt is hiervoor essentieel, zodat het werk op een snelle en efficiënte manier gedaan kan worden.

De gemeenten Renkum en Rheden hebben ook de ondersteuning van bestuurssecretariaat ondergebracht bij De Connectie. De gemeente Arnhem heeft deze ondersteuning niet onder gebracht bij De Connectie. In het evaluatieonderzoek van Berenschot is de aanbeveling gedaan om uniformiteit aan te brengen in de positionering van de ondersteuning van het bestuurssecretariaat, de gemeentesecretarissen en de concerndirectie en deze onder te brengen bij de betreffende gemeenten. In 2020 is besloten om opvolging te geven aan dit advies. Op dit moment wordt hier invulling aan gegeven. De effecten van deze wijziging op het kader worden verwerkt zodra deze bekend zijn.

Basis verder op orde brengen

De focus ligt op het op orde brengen van de poule met ondersteuners en de kwaliteit van dienstverlening staat centraal. Het werk van Managementsupport is veranderd door meer hectiek, snelheid en het gebruik van andere systemen. De nadruk ligt op verbetering onderlinge samenwerking. Er wordt, samen met de klanten, gekeken naar de gewenste resultaten, een betere taakverdeling en samenwerking. Uiteindelijke resultaat is: waarborging kwaliteit, continuïteit en flexibiliteit in de professionele bestuurlijke en ambtelijke secretariële dienstverlening. Medewerkers hebben allemaal een vervanger. Dit zorgt ervoor dat de kwetsbaarheid verminderd wordt.

Servicegerichte dienstverlening

Managementsupport werkt vraag gestuurd. Dit houdt in dat de beschikbare formatie en competenties moeten aansluiten bij de vraag van de klant. Het management van de afdeling gaat in gesprek met de klant en haar wensen met betrekking tot ondersteuning. Elk jaar worden er twee gesprekken gehouden met de opdrachtgever van een ondersteuner en het afdelingshoofd bij De Connectie, over de kwaliteit van de uitgevoerde dienstverlening. De uitkomsten van die gesprekken worden vertaald in gerichte acties.

Autonome ontwikkelingen

Robotisering van werkzaamheden bij de gemeenten kan mogelijk consequenties hebben op de dienstverlening die vanuit Managementsupport gevraagd wordt.

CONCEPT

Beleidsindicatoren

Als gevolg van wijzigingen in de BBV maken beleidsindicatoren verplicht deel uit van begroting en verantwoording. Hiermee wordt het beter mogelijk om de prestaties van gemeenten onderling met elkaar te vergelijken. Het merendeel van de beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het Overzicht van Algemene dekkingsmiddelen en overhead gepresenteerd.

Wat mag het kosten?

	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN						
Lasten	40.473	38.308	37.063	36.635	36.003	36.008
Baten	-3.641	-270	-270	-270	-270	-270
Saldo baten en lasten	**36.832**	**38.039**	**36.793**	**36.365**	**35.734**	**35.738**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-973	-452	-	-	-	-
Saldo na reserves	**35.859**	**37.587**	**36.793**	**36.365**	**35.734**	**35.738**

De begroting neemt in 2022 af ten opzichte van 2021. Dit wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat een aantal projecten waarvan de incidentele aanloop- of implementatiekosten in 2021 vallen. Dit effect wordt nog wat getemperd door de structurele kosten die vanaf 2022 uit deze projecten voortvloeien en de hogere kapitaalslasten als gevolg van in gebruik genomen investeringen.

-ONTWERP

3.2 Programma Belastingen gemeenten

Wat willen we bereiken?

Het voor de deelnemende gemeenten realiseren van een zo volledig mogelijke gewenste belastingopbrengst middels een optimale dienstverlening en tegen zo laag mogelijke kosten. Dit geldt ook voor de uitvoering van nieuwe belastingsoorten. Ook hier geldt dat De Connectie minimaal een servicegerichte organisatie wil worden. Dat zijn we wanneer zij in staat is om behoeften, wensen en verwachtingen van klanten te vertalen naar succesvolle producten, diensten en dienstverlening. Klanten merken in deze fase dat er meegedacht en gestuurd wordt op de veranderende behoeften van de klanten. Er wordt gedacht en gehandeld vanuit de klant.

Wat gaan we daarvoor doen?

Het product belastingen is nu in zijn geheel geharmoniseerd. Daarmee is de basis gelegd voor het optimaliseren van het proces (doelmatigheid) en kwaliteit (dienstverlening) van belastingheffing/ inning. De afgelopen periode is extra aandacht besteed aan de permanente her- en bijscholing van alle teams.

Basis verder op orde brengen
Voor het optimaliseren van werkprocessen wordt verder gewerkt aan kwaliteitsplannen voor verschillende teams van Belastingen. Voor de teams zijn dan digitale handleidingen, planningen, werkprocessen en controleprotocollen beschikbaar. Daarin zal samengewerkt worden met Basisregistraties waarmee het ketengericht werken kan wordt gestimuleerd.

Servicegerichte dienstverlening
Doordat medewerkers de behoefte van inwoners en opdrachtgevers (leren) kennen, kan dienstverlening worden geboden met toegevoegde waarde. Te denken valt aan de digitale dienstverlening van belastingproducten zoals de nieuwe belastingbalie binnen de belastingapplicatie. De medewerkers zijn in staat om vanuit de ‘klant’ (inwoner of opdrachtgever) te denken en zijn bereid een stapje extra te nemen. De data die ze in beheer hebben, wordt gebruikt om gemeenten proactief te adviseren en services aan te bieden.

Autonome ontwikkelingen
Met ingang van het jaar 2021 mag belastingen geen gegevens meer leveren voor het vroegtijdig signaleren van schulden: ‘vroegsignalering’. Vanuit gemeenten bestaat daarom de behoefte om bij belastingen zelf maatregelen te implementeren voor het bieden van maatwerk aan inwoners met schulden. Momenteel voeren we overleg met de gemeenten hoe hier invulling aan kan worden gegeven.

Tezamen met Basisregistraties sorteert Belastingen voor op de ‘Samenhangende objectregistratie’. Dat betekent dat we objecten, of die nu van belang zijn voor de WOZ of de BAG, centraal registreren. Het bevordert het ‘ketengericht’ werken en de doelmatigheid van processen.

Belastingen ontvangt meer bezwaren dan voorgaande jaren, als gevolg van een landelijke trend waarin de No cure No pay bureaus in toenemende mate de WOZ-beschikkingen aanvechten. In overleg met de gemeenten wordt gekeken hoe hier in de toekomst mee om te gaan.

-ONTWERP-

Beleidsindicatoren

Als gevolg van wijzigingen in de BBV maken beleidsindicatoren verplicht deel uit van begroting en verantwoording. Hiermee wordt het beter mogelijk om de prestaties van gemeenten onderling met elkaar te vergelijken. De beleidsindicatoren die een (in)directe relatie hebben met de uitvoering van de gemeentelijke belastingen komen tot uitdrukking in de begrotingen van de gemeenten. De overige beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het Overzicht van Algemene dekkingsmiddelen en overhead gepresenteerd.

Wat mag het kosten?

	Realisatie	Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	4.556	3.520	3.382	3.383	3.383	3.384
Baten	-625	-308	-308	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	**3.930**	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**	**3.076**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-	-
Saldo na reserves	**3.930**	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**	**3.076**

Het project om te komen tot de wettelijk verplichte oppervlaktewaardering wordt in 2021 afgerond. In de jaarschijf 2022 vallen de hiermee gepaard gaande kosten weg in de begroting. Hierdoor is een afname te zien tussen de begroting 2021 en 2022.

-ONTWERP

3.3 Overzicht algemene dekkingsmiddelen en overhead

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit de reguliere bijdragen voor de dienstverlening van De Connectie, zonder een specifieke bestemming. De geraamde kosten van de overhead betreffen alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van het primaire proces. Hiervan is het volgende overzicht te geven:

	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN OVERHEAD						
Lasten	6.573	4.345	4.609	4.692	4.683	4.685
Baten	-45.313	-44.889	-44.491	-44.303	-43.663	-43.579
Saldo	**-38.740**	**-40.544**	**-39.882**	**-39.611**	**-38.980**	**-38.895**
Toevoeging aan reserves	206	149	149	149	149	59
Onttrekkingen aan reserves	-361	-425	-155	-	-	-
Saldo na reserves	**-38.894**	**-40.820**	**-39.888**	**-39.462**	**-38.831**	**-38.835**

Algemene dekkingsmiddelen
Naast de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, staan ook opbrengsten van derden onder de algemene dekkingsmiddelen worden verantwoord. Het karakter van deze opbrengsten is niet anders dan de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, namelijk als dekkingsmiddel voor de reguliere dienstverlening.

Kosten van de Overhead
De kosten van de overhead bestaan onder andere uit kosten die samenhangen met de huisvesting van De Connectie, P&O en arbozorg, accountants- en adviesdiensten en uit de kosten van de formatie voor het Bedrijfsbureau.

Post onvoorzien
De post onvoorzien (€ 275.000) is vanaf de start van De Connectie in 2017 voor een periode van 4 jaar beschikbaar gesteld en wordt ingezet voor noodzakelijke en onvermijdbare kosten die niet elders in de begroting zijn opgenomen. Dit betekent dat er vanaf 2021 geen post voor onvoorzien meer beschikbaar is en dat deze in voorkomende gevallen in het resultaat zullen vallen.

-ONTWERP-

Beleidsindicatoren

Onderstaand wordt inzicht gegeven in de beleidsindicatoren van De Connectie conform BBV vereisten. Dit biedt de mogelijkheid voor een betere onderlinge vergelijkbaarheid van prestaties van gemeenten. Het merendeel van de beleidsindicatoren van De Connectie vallen onder het taakveld Bestuur en Ondersteuning en worden vanuit praktische overwegingen onder het programma Bedrijfsvoering De Connectie gepresenteerd.

	Eenheid	De Connectie	Bron
Beleidsindicatoren			
Formatie	FTE per 1.000 inwoners	1,47	Eigen gegevens
Bezetting	FTE per 1.000 inwoners	1,37	Eigen gegevens
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 177,54	Eigen begroting
Externe inhuur	Kosten als % van de totale loonsom inclusief inhuur	1,1%	Eigen begroting
Overhead	% van de totale lasten	86,5%	Eigen begroting

Formatie

Het gaat om de toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari, dus niet om de werkelijke bezetting. Het gaat om formatieplaatsen ongeacht of die worden ingevuld door iemand met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaan in de vorm van een vacature. Een FTE is het equivalent van een 36-urige werkweek. De toegestane formatie, peildatum 1 januari 2022, volgt het vastgestelde formatieplan.

Bezetting

Het gaat om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is, dus niet om de toegestane formatieve omvang. Het is niet gebruikelijk om de werkelijke bezetting voor een toekomstig begrotingsjaar in te schatten. Derhalve is uitgegaan van de werkelijke bezetting in fte op 1 januari van het vorige begrotingsjaar (i.c. 1 januari 2021).

Apparaatskosten

Dit betreffen de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen) en materieel voor de uitvoering van de organisatorische taken. Het betreft dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie.

Externe inhuur

Dit betreft de begrote kosten voor het uitvoeren van werkzaamheden door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.

Overhead

Onder overhead wordt verstaan, alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Voor De Connectie zijn dit vrijwel alle kosten. Enige substantiële uitzondering zijn de kosten voor de Belastingdienstverlening. Deze vallen onder een ander taakveld.

CONCEPT

3.4 Bedrag heffing vennootschapsbelasting

Samenwerkingsverbanden zijn vrijgesteld voor de vennootschapsbelasting, ingeval aan drie cumulatieve voorwaarden is voldaan:

1. De activiteiten van het samenwerkingsverband moeten worden verricht voor de onmiddellijk of middellijk participerende publiekrechtelijke rechtspersonen;
2. De activiteiten zouden bij de participanten in het samenwerkingsverband niet tot belastingplicht hebben geleid of zouden zijn vrijgesteld als zij de activiteiten zelf zouden hebben verricht;
3. De participanten moeten naar evenredigheid van de afname van de activiteiten van het samenwerkingsverband bijdragen in de kosten van het samenwerkingsverband. Bij een gemeenschappelijke regeling wordt geacht hieraan te zijn voldaan.

Nadrukkelijk is deze vrijstelling bedoeld voor activiteiten aan of ten behoeve van de deelnemers aan een samenwerkingsverband en niet voor activiteiten ten behoeve van of aan een derde partij. De vrijstelling heeft alleen betrekking op de winst die wordt gerealiseerd door levering aan de deelnemende gemeenten. Wanneer er winst wordt gerealiseerd in verband met de levering aan derden moet hierover in beginsel Vpb betaald worden.

De Belastingdienst heeft geconcludeerd dat De Connectie voor derden vooral werk voor “activiteiten verricht in verband met de uitoefening van een overheidstaak of van een publiekrechtelijke bevoegdheid”. Daarbij worden de werkzaamheden kostendekkend uitgevoerd. Gezien het geringe fiscale belang en om praktische redenen (administratieve last) heeft de Belastingdienst besloten om de Connectie geen aangiftebiljet vennootschapsbelasting toe te zenden.

Ingeval de werkzaamheden voor derden aanzienlijk gaan toenemen of aanzienlijke winsten zouden gaan opleveren, is De Connectie verzocht opnieuw contact te zoeken met de Belastingdienst.

-ONTWERP-

4. De Paragrafen

4.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het doel van het weerstandsvermogen is het bepalen of tegenvallers die zich kunnen voordoen opgevangen kunnen worden zonder dat de normale bedrijfsgang daardoor wordt verstoord. Hiervoor is het van belang dat er periodiek een inventarisatie plaatsvindt van risico's die zich kunnen voordoen. Aangezien De Connectie maar zeer beperkt beschikking heeft over eigen weerstandscapaciteit, is het des te meer van belang om het risicoprofiel zorgvuldig op te stellen. Immers, wanneer risico's zich daadwerkelijk voordoen, moeten de gemeenten hiervoor worden aangesproken. Verwacht wordt dat zij (pro rata) weerstandscapaciteit voor organiseren.

De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van onze organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaan we verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van De Connectie bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover beschikt kan worden om niet-voorziene uitgaven (tegenvallers) te dekken. Mogelijke onderdelen van de weerstandscapaciteit zijn de Algemene reserve, de aan specifieke risico's gelieerde bestemmingsreserves, het resultaat over het boekjaar en de post onvoorzien.

In de onderstaande tabel is de begrote weerstandscapaciteit (per jaar) in beeld gebracht.

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Weerstandscapaciteit						
Algemene reserve	-	-506	-357	-208	-59	-
Saldo exploitatie	-896	21	21	21	21	21
Frictie ivm afbouw	282	270	-	-	-	-
Onvoorzien	275	-	-	-	-	-
Totaal	**-339**	**-215**	**-336**	**-187**	**-38**	**21**

De Connectie heeft vooralsnog niet de beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Het resultaat voor bestemming bedraagt € 895.000 negatief. Het grootste deel van het resultaat wordt verklaard door incidenteel gemaakte kosten voor de Opgave ICT als gevolg van een aantal verschuivingen van investerings- naar de exploitatieprojecten. Dit deel van het negatieve resultaat is onttrokken aan de Algemene reserve. Het negatieve saldo van de Algemene reserve zal de komende jaren worden aangevuld vanuit de vrijgevallen kapitaalslastenbudgetten. De Connectie heeft in 2021 en 2022 nog beschikking over een post voor personele fricties als gevolg de voorziene afbouw van formatie. De post voor onvoorziene kosten is vanaf 2021 komen te vervallen. De saldi van de overige bestemmingsreserves zijn niet meegenomen in de berekening van de weerstandscapaciteit. Immers, deze zijn niet bestemd voor het afdekken van algemene of specifieke risico's, maar voor kosten die samenhangen met een specifieke opgave.

CONCEPT

Inventarisatie risico's

Het risicoprofiel uit de Meerjarenprogrammabegroting 2021-2024 is in het najaar van 2020 geactualiseerd door het uitvoeren van een nieuwe brede risico-inventarisatie met de managers en stafmedewerkers. Voor deze meerjarenbegroting is hier nogmaals een slag in gemaakt door actuele gebeurtenissen en wijzigingen mee te nemen in het profiel. In het risicoprofiel zijn alleen risico's meegenomen met een financiële impact. Risico's die zijn afgedekt door een voorziening of verzekering zijn niet meegenomen in deze inventarisatie. Dit geldt ook voor begrotingsrisico's. In onderstaande tabel staan de belangrijkste geactualiseerde risico's met een financiële impact, afgezet tegen de risicoscore uit de Meerjarenprogrammabegroting 2021-2024:

Nr.	Risico/ gebeurtenis	Kans	Impact	Risicoscore MJPB 2021	Risicoscore MJPB 2022
1a.	Er is onvoldoende veranderkracht binnen De Connectie voor de harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen.	Groot ↑	Groot	€ 375.000	€ 525.000
1b.	Kansen om te harmoniseren en te standaardiseren blijven onbenut, waarmee besparingspotentieel wordt misgelopen.	Zeer groot	Groot	€ 675.000	€ 675.000
2.	Achterstanden in de kwaliteit van de overgekomen dienstverlening.	Gemiddeld	Zeer groot	€ 750.000	€ 750.000
3.	De Connectie is afhankelijk van (duurdere) inhuur voor het continueren van de dienstverlening.	Groot	Gemiddeld	€ 263.000	€ 262.500
4.	Er wordt door de gemeenten in kwantitatieve en kwalitatieve zin, meer van De Connectie verwacht dan wat er op basis van de ingebrachte middelen kan worden geleverd.	Gemiddeld	Gemiddeld ↓	€ 375.000	€ 187.500
5.	Door het ontbreken van een goed functionerende governance en on-voldoende aansluiting met de beleidscyclus van de gemeenten komt de opgave van De Connectie onder druk te staan.	Groot ↑	Zeer groot	€ 750.000	€ 1.050.000
6.	Het ontvlechten en uittreden van derden leidt tot een dalende volume-afname bij De Connectie.	Groot	Groot	€ 525.000	€ 525.000
7.	Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot.	Gemiddeld	Groot ↓	€ 750.000	€ 375.000
8.	Door de nieuwe eisen aan het werk van De Connectie ontstaan kwalitatieve personele fricties.	Zeer groot ↑	Gemiddeld ↓	€ 525.000	€ 337.500
9.	Effecten coronacrisis	Groot ↑	Groot ↑	€ 0	€ 525.000
10.	Cyberincidenten; de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy neemt toe.	Gemiddeld ↑	Zeer groot ↑	€ 0	€ 750.000
	TOTAAL			**€ 4.988.000**	**€ 5.962.500**

CONCEPT

De risicoscore is tot stand gekomen door de kans en impact van het risico met elkaar in verband te brengen. Hiervoor zijn de kansen en risico's onderverdeeld in de volgende categorieën:

Kans			Impact		
Categorie	**Klasse**	**Gemiddeld**	**Categorie**	**Klasse**	**Gemiddeld**
zeer klein	0 - 20%	10 %	zeer klein	€ 0 - € 100.000	€ 50.000
klein	20 - 40%	30 %	Klein	€ 100.000 - € 250.000	€ 175.000
gemiddeld	40 - 60%	50 %	gemiddeld	€ 250.000 - € 500.000	€ 375.000
groot	60 - 80%	70 %	groot	€ 500.000 - € 1.000.000	€ 750.000
zeer groot	80 - 100%	90 %	zeer groot	> € 1.000.000	€ 1.500.000

Ontwikkeling risicoprofiel

Ad 1a.
Veel innovatiekracht (in personele zin) is achtergebleven bij de gemeenten, doordat de focus lag op uitvoerende bedrijfsvoeringstaken. Ook het beschikbaar stellen van de formatie voor het bedrijfsbureau is een moeizaam proces geweest. Door wijzigingen aan te brengen in de sturingsfilosofie is de span of attention van het management verbeterd. Hierdoor is de druk op het bedrijfsbureau enigszins teruggebracht en kon meer aandacht worden besteed aan de doorontwikkeling van de bedrijfsvoering. Niettemin hebben we nog steeds te maken met de situatie dat de harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen later op gang is gekomen en hiermee langer doorloopt.

De harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen zijn in volle gang en deels voltooid (denk aan het financieel systeem en het belastingpakket). Tegelijkertijd is een ontwikkeling waarneembaar waarbij zowel de omgevingsfactoren als de klantvraag aan verandering onderhevig is. De verwachting zijn hoog, maar doen een aanzienlijk appèl op onze organisatie om hierop te kunnen anticiperen.

Ad 1b.
Het risico bestaat dat de 'couleur locale' prevaleert boven het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening. Hiermee wordt het risico gelopen dat de opgave om te harmoniseren en te standaardiseren vertraging oploopt, met het risico op vertraging in het realiseren van taakstellingen of afnemende kwaliteit van de dienstverlening. Ook blijven er belangrijke kansen onbenut. Een belangrijke kans qua harmonisatie en standaardisatie is bijvoorbeeld het rationaliseren en harmoniseren van applicaties voor de primaire processen van de gemeenten. Naarmate hier meer invulling aan wordt gegeven, wordt het functioneel en applicatiebeheer eenvoudiger en minder arbeidsintensief. De kansen die er zijn worden nog te weinig benut, terwijl de wens tot kostenefficiency bij De Connectie steeds nadrukkelijk wordt geuit.

De waardering van dit risico is gelijk gebleven. Met de financiële druk die er momenteel op de gemeentelijke begrotingen staat, is het belang om kansen voor harmonisatie en standaardisatie, en hiermee het besparingspotentieel, te benutten onverminderd groot.

Ad 2.
Doordat er geen 'foto' kon worden gemaakt van de kwaliteit van de overgedragen dienstverlening per 1 juli 2017, wordt het risico gelopen dat er discussies ontstaan ten aanzien van kwalitatieve achterstanden. Deze achterstanden hebben o.a. betrekking op de kwaliteit van het (contract-)beheer, van beheersingsmaatregelen in processen, van geautomatiseerde systemen en met name ook op de ICT-omgeving.

CONCEPT

Er zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor het programma 1!Connect en voor het plan van aanpak voor Basisregistraties. Hiermee zijn in 2019 belangrijke stappen gezet om achterstanden in te lopen en de basis bij ICT en bij Basisregistraties op orde te krijgen.

Zodra de achterstanden zijn ingelopen zal dit risico significant afnemen. Totdat de achterstanden daadwerkelijk zijn ingelopen en er geen nieuwe achterstanden worden geconstateerd, blijft dit risico onverminderd hoog.

Ad 3.
Het risico op afhankelijkheid van inhuur doet zich nog steeds voor, maar wel in afnemende mate. De inhuur op vacatureruimte neemt gestaag af doordat De Connectie actief stuurt om meer formatie met eigen mensen in te vullen. Niettemin is er nog steeds sprake van een aanzienlijke vacatureruimte. Krapte op de arbeidsmarkt is daar een belangrijke oorzaak van. Hierin wordt voorzien door in te huren. Er moet ook worden ingehuurd voor het opvangen van het ziekteverzuim dat een dalende trend laat zien, maar nog steeds bovengemiddeld is.

Het (noodzakelijk) gebruik maken van inhuur heeft zich, net als de afgelopen jaren, breed voorgedaan binnen de organisatie. De inhuur op vacatureruimte laat een sterk dalende trend zien. Dit is het resultaat van het actief sturen vanuit De Connectie hierop. Daarentegen is het ziekteverzuim nog steeds bovengemiddeld hoog, waarmee afhankelijkheid van inhuur blijft bestaan. Dit geldt ook voor specifiek benodigde expertise. De risicoscore wordt per saldo op hetzelfde niveau gehandhaafd.

Ad 4.
Vanaf 2019 is afgesproken dat maat- en meerwerk alleen zal worden uitgevoerd wanneer vooraf overeenstemming is bereikt over dekking van de kosten. Dit heeft een belangrijke winst opgeleverd als het gaat om het voorkomen van discussies achteraf. Het risico volgt met name uit de (financiële) impact van autonome ontwikkelingen op de dienstverlening die tot discussies met de gemeenten leiden, doordat de bedrijfsvoering op meer afstand tot de gemeenten is komen te staan. De Connectie krijgt steeds vaker te maken met onvoorziene en onontkoombare meerkosten. De effecten van (autonome) prijsontwikkelingen worden niet automatisch toegekend. De indexering van materiele budgetten wordt bepaald aan de hand van specifieke (prijs-) ontwikkelingen van leveranciers voor diensten en producten.

Dit risico is nog steeds opportuun. De kwaliteit van de financiële afspraken uit de maat- en meerwerkovereenkomsten en de opvolging hiervan behoeven nog de nodige aandacht. Bij de MJPB 2022-2025 zal worden voorgesteld de genoemde uitgangspunten te herzien en De Connectie op een andere wijze te compenseren voor autonome kostenontwikkelingen. Hiermee worden deze voorspelbaarder voor de gemeenten en zekerder voor De Connectie.

Ad 5.
Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk komt te staan. Als één van de verbeterpaden is in 2019 een traject opgestart om de huidige governance te herzien. Het gaat dan met name om het vertalen van de gezamenlijke visie op de samenwerking en de gewenste taak- en rolinvulling. Daarnaast is een juiste inrichting van de besluitvorming en verantwoordelijkheden rondom interne en externe businessprojecten cruciaal voor de prioritering en beheersing hiervan. Hiermee kan de samenhang in projecten, de prioritering en businessrelevantie en niet in de laatste plaats het capaciteitsbeslag bij de afdelingen die belast zijn met de uitvoering worden geborgd. Het portfoliomanagement ontwikkelt zich gestaag.

CONCEPT

Er is nog steeds behoefte aan meer proactieve strategische en tactische sturing vanuit het collectief opdrachtgeverschap van de gemeenten. In de praktijk blijkt dat dit erg lastig is, bijvoorbeeld bij de totstandkoming van de strategisch visie van de gemeenten op de dienstverlening van De Connectie. Niettemin is deze noodzakelijk voor het ontwikkelperspectief van, en hiermee de opgave voor, De Connectie. Daarbij wordt steeds manifester dat de beleidscyclus van De Connectie onvoldoende aansluit bij die van de gemeenten. Dit leidt ertoe in de gemeentelijke begrotingen ook onvoldoende wordt geanticipeerd op aanpassingen in opgave voor De Connectie. De uitvoering van deze opgaves komt hiermee onder druk te staan, zeker in tijden van schaarste.

Ad 6.
Het afschalen van dienstverlening aan derden leidt tot dalende volume-afname bij De Connectie. Gevolg hiervan is een herverdeling van de overhead; de structurele kostencomponent wordt relatief hoger. Deze stijging werkt door in de integrale kostprijs per af te nemen product voor de deelnemende gemeenten en met name voor de gemeente die deze dienstverlening heeft ingebracht in De Connectie. Het is van belang de mogelijkheden om het volume van de dienstverlening van De Connectie op peil te houden en zo mogelijk te vergroten, actief te verkennen en benutten en hier beleid voor te ontwikkelen.

Vanaf 2019 rechtstreekse dienstverleningsovereenkomsten met derden afgesloten. Daaruit blijkt dat deze partijen kritisch zijn als het gaat om de pricing van onze dienstverlening, ondanks dat deze tegen het werkelijke kostenniveau worden doorberekend. Het is derhalve geen zekerheid dat deze derde partijen de dienstverlening van De Connectie blijven afnemen. We zien inmiddels dat derden, mede ingegeven door de coronacrisis, de afname van werkplekken afschalen. Tegelijkertijd doen zich ook mogelijkheden voor om diensten te verlenen aan nieuwe samenwerkingspartners. Per saldo blijft de huidige risicoscore gehandhaafd.

Ad 7.
Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot. Deze interventies komen tot uitdrukking in de uitgezette verbeterpaden naar aanleiding van de onderzoeken van Arlande (ICT: onder de motorkap) en PWC (IV-keten). Vanaf 2019 zijn hier aanvullende middelen voor beschikbaar gesteld en is de taakstelling op ICT teruggedraaid. Hiermee is het programma 1!Connect van start gegaan waarmee de eerste noodzakelijke interventies plaats hebben kunnen vinden. Daarnaast kost de uitvoering van dergelijke interventies tijd. Hierdoor zijn de continuïteitsrisico's verminderd, maar nog niet volledig weggenomen.

Het programma 1!Connect heeft in 2020 een vervolg gekregen in 2!Connect om uiteindelijk het minimaal noodzakelijke volwassenheidsniveau te bereiken (CMM-2). Met het toekennen van aanvullende middelen voor businesscontinuïteit kunnen beheersmaatregelen worden getroffen rondom dit risico en wordt deze daarmee ingeperkt. Dit heeft als effect dat met name de impact van het risico lager is ingeschat.

CONCEPT

Ad 8.
Het risico bestaat dat De Connectie (op termijn) niet de beoogde kwaliteit van die dienstverlening meer kan leveren, omdat de benodigde personele bezetting (kwalitatief en kwantitatief) niet meer voldoet aan de nieuwe eisen van het werk. Het grootste deel van het personeel is één op één overgenomen van de gemeenten. We zien frictie ontstaan tussen de beschikbare kennis, vaardigheden en competenties en de veranderende eisen aan het werk. Voor een deel proberen we deze frictie op te lossen door middel van het investeren in opleidingen en trainingen. Niettemin kan of wil niet iedere medewerker mee in deze ontwikkeling.

In de MJPB 2021-2024 is opgenomen dat De Connectie voor alle teams een strategische personeelsplanning implementeert, zodat De Connectie voorbereid is op de toekomst. Strategische personeelsplanning helpt om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact hebben op de dienstverlening aan gemeenten. Een eerste inventarisatie heeft opgeleverd dat een gedeelte van de medewerkers niet mee kan komen met de ontwikkelingen die op de organisatie afkomen. De verwachting is dat van een aantal van deze medewerkers afscheid genomen moet worden, al dan niet door begeleiding naar een functie buiten De Connectie. Met dit inzicht neemt de kans op dit risico toe, maar kan tegelijkertijd worden gestuurd op het beperken van de impact.

.
Ad 9.
De structurele doorwerking van de in 2020 genomen maatregelen vindt zijn vertaling in de eerste Bestuursrapportage 2021 en de Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025. Daarnaast bestaat het risico dat er vanaf 2021 nog extra kosten gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld door het team Belastingen voor de uitbreiding van de invorderingsacties en de verwerking van meer kwijtscheldingsverzoeken. Een mogelijk neveneffect hiervan is dat de opbrengsten uit dwanginvordering zullen afnemen. Ook heeft het team belastingen in 2020 niet alle (bezwaar)processen kunnen afronden van dat jaar. Hiermee wordt het risico gelopen op een verschuiving van uit te keren proceskostenvergoedingen naar 2021.

Daarnaast moet een disclaimer worden gemaakt voor het risico van ‘verborgen kosten’ die deze crisis met zich mee brengt. Onze eigen medewerkers hebben in 2020 ruim 3.700 uur ingezet in het kader van deze crisis. Deze uren konden derhalve niet worden ingezet voor de uitvoering van geplande projecten en activiteiten voor 2020. Bij het hervatten van deze projecten bestaat het risico dat deze niet meer uit de reguliere capaciteit kunnen worden bekostigd. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat het werk minder efficiënt kan worden uitgevoerd als gevolg van de coronacrisis. Ook is het nog onzeker hoe de crisis verder zal verlopen en wat de mogelijke (financiële) impact hiervan is.

Ad 10.
Het advies vanuit de VNG (en onderschreven door onze CISO) is om een stroppenpot voor cyber/ informatieveiligheid-incidenten te hebben. Dit in navolging op de situaties die zich bij Hof van Twente en de Universiteit van Maastricht hebben voorgedaan. Op dit moment is er geen sprake van een dergelijke faciliteit. Tegelijkertijd neemt de dreiging op het gebied informatiebeveiliging en privacy toe. Er is nog weinig inzicht in de risico’s en de bijbehorende schade. De ervaring leert dat de financiële afwikkeling van schade soms moeizaam kan verlopen. Dit leidt tot risico’s ten aanzien van het herstel van vitale processen. Totdat hier (regionaal) beleid op wordt gevoerd, is dit één van de belangrijkste risico’s.

CONCEPT

Gevolgen

Voornoemde risico's hebben tot gevolg dat:

1. De organisatiedoelstellingen van De Connectie onder druk komen te staan;
2. Belangrijk potentieel van de samenwerking onbenut blijft.

-ONTWERP-

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen drukt de mate uit waarin de organisatie in staat is om met de beschikbare risicodekking (weerstandscapaciteit) de benodigde risicodekking te matchen. De huidige inventarisatie van de weerstandscapaciteit leidt tot een beschikbare risicodekking van € 0 (jaarrekening 2020).

De geïnventariseerde risico's tellen op tot een risicoscore van € 5.962.500. De Connectie heeft geen beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Tot het moment dat er evenwicht is tussen weerstandscapaciteit en risicoprofiel, geldt dat wanneer risico's zich voordoen waar geen weerstandcapaciteit tegenover staat, de gemeenten hiervoor moeten worden aangesproken. Dit betekent dat de gemeenten hiervoor, pro rata, weerstandscapaciteit moeten organiseren. De ontwikkeling van het weerstandsvermogen zal periodiek met de gemeenten, op ambtelijk en bestuurlijk niveau, worden besproken, met als doel grip te houden op de aard en omvang hiervan.

Ratio's kengetallen

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Financiële kengetallen						
Netto schuldquote	25,39%	27,49%	18,61%	10,64%	3,95%	0,40%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	25,39%	27,49%	18,61%	10,64%	3,95%	0,40%
Solvabiliteitsratio	0,39%	-1,16%	-1,37%	-0,92%	-0,30%	0,00%
Structurele exploitatieruimte	0,46%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing bevat op basis van de nieuwe verantwoordingsregels vijf financiële kengetallen. Van deze vijf financiële kengetallen zijn er drie van toepassing op De Connectie. Op basis van deze kengetallen wordt de financiële positie van De Connectie geanalyseerd. De VNG heeft een aantal normen ontwikkeld om een grofmazige waardering te geven aan deze indicatoren.

Netto schuldquote: dit cijfer geeft inzicht in het niveau van de totale schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie drukken. Een laag percentage is gunstig. Dit percentage is in 2022 gedaald met 8,9%-punt ten opzichte van 2021 als gevolg van wijzigingen in de omvang van de leningenportefeuille. De benodigde investeringen in ICT zijn hierin dominant.

Solvabiliteit: dit cijfer geeft de mate aan waarin de bezittingen (balanstotaal) zijn gefinancierd uit eigen middelen (eigen vermogen). De VNG hanteert als richtlijn een minimum omvang van 20% als norm. De Connectie scoort hier onvoldoende op gezien de beperkte omvang van het eigen vermogen. Hiertegenover staat dat de eigenaren, conform G.R., ervoor dienen te zorgen dat De Connectie altijd in staat moet zijn om haar financiële verplichtingen te voldoen.

Structurele exploitatieruimte: dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte een organisatie heeft om (structurele) tegenvallers op te vangen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Een positief percentage betekent dat incidentele lasten deels uit structurele middelen worden gedekt. Een negatief percentage betekent dat structurele lasten deels uit incidentele baten worden gedekt. Het eerste is bij De Connectie het geval, hetzij voor een zeer gering percentage.

CONCEPT

4.2 Financiering

Beleidsvoornemen financieringsfunctie

De financieringsfunctie van De Connectie is enkel gericht op ondersteuning van de publieke taak. Het beheer heeft een voorzichtig en risicomijdend karakter. In het geval financiering nodig is, vindt de uitvoering daarvan plaats binnen de kaders van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) en hetgeen door het bestuur van De Connectie aan kaders is vastgesteld in de financiële verordening. Zo worden voor het aantrekken van financieringen met een looptijd van langer dan één jaar tenminste twee prijsopgaven bij verschillende financiële instelling gevraagd en wordt geen gebruik gemaakt van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet Fido. In overeenstemming met het advies van de accountant zal De Connectie in 2021 een treasurystatuut opstellen om zo de wettelijke regels te vertalen naar beleidsrichtlijnen waarmee de organisatie kan werken.

Risicoprofiel

De begroting van De Connectie wordt goeddeels door de deelnemende gemeenten gedragen. Afspraken over de bevoorschotting voor het lopende jaar zijn erop gericht om de kortlopende liquiditeitsbehoefte af te dekken en liquiditeitsoverschotten zoveel mogelijk te voorkomen. Door het matchen van de inkomende en uitgaande geldstromen zal de financieringsbehoefte en het daarmee samenhangende renterisico gering zijn. Investeringen van De Connectie worden gefinancierd met geldleningen, die qua looptijd zoveel mogelijk overeenstemmen met de levensduur van de activa. Gezien de aard en activiteiten van De Connectie is het risicoprofiel beperkt.

Omslagrente

In de BBV is een wijziging doorgevoerd ten aanzien van het berekenen van de omslagrente. De omslagrente wordt berekend door de werkelijke aan de taakvelden toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het bij de begroting gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. In de MJPB 2022-2025 de omslagrente afgerond naar 0,5%. Dit is 1%-punt lager dan waarmee is gerekend in de MJPB 2021-2024.

Leningenportefeuille

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Leningportefeuille						
Looptijd						
< 1 jaar	3.000	-	-	-	-	-
2 jaar	1.000	500	-	-	-	-
3 jaar	280	1.900	1.267	633	-	-
4 jaar	3.300	2.475	1.650	825	-	-
5 jaar	5.052	5.708	4.084	2.460	1.420	380
7 jaar	-	-	-	-	-	-
8 jaar	-	200	160	120	80	40
9 jaar	3.920	3.430	2.940	2.450	1.960	1.470
Totaal	**16.552**	**14.213**	**10.101**	**6.488**	**3.460**	**1.890**

Voor de financiering van de van de gemeenten overgedragen activa is begin 2018 een aantal leningen afgesloten. Om de financiering, conform de vastgestelde uitgangspunten, aan te laten sluiten op het boekwaardeverloop van de materiele vaste activa was in 2020 een inhaalfinanciering nodig van € 5,1 mln.

CONCEPT

Daarnaast is rekening gehouden met de financiering voor geplande investeringen voor het eerste kwartaal van 2020. Dit heeft geleid tot het aantrekken van een drietal nieuwe leningen met een totale waarde van € 7,6 mln. Op de al lopende leningen is conform aflossingsschema afgelost. Het monitoren van de financieringsbehoefte ten opzichte van de looptijd van de activa en nieuwe investeringen is een continu proces.

Kasgeldlimiet

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Kasgeldlimiet						
Begrotingstotaal (euro's)	51.602	46.271	45.054	44.710	44.070	44.076
Toegestaan kasgeldlimiet (%)	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%	8,2%
Toegestaan kasgeldlimiet (euro's)	4.231	3.794	3.694	3.666	3.614	3.614
Vlottende schuld	3.000	-	-	-	-	-
Vlottende middelen	10.954	9.080	9.080	9.080	9.080	9.080
Netto-vlottende schuld	-7.954	-9.080	-9.080	-9.080	-9.080	-9.080
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	12.185	12.875	12.775	12.747	12.694	12.695

De kasgeldlimiet geeft aan hoeveel De Connectie kort mag financieren als percentage van de begroting. De toegestane kasgeldlimiet bedraagt 8,2%[1] van het begrotingstotaal. Voor 2022 betekent dit dat De Connectie gemiddeld per kwartaal, maximaal € 3,8 miljoen aan kortlopende gelden mag opnemen. Komt de netto vlottende schuld voor een periode langer dan één kwartaal boven dit bedrag, moet dit worden omgezet in een langlopende geldlening.

Naar verwachting zal De Connectie de kasgeldlimiet niet overschrijden, maar biedt nog voldoende ruimte voor kortlopende financiering.

Renterisiconorm

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Renterisiconorm						
Toegestaan renterisico (%)	20%	20%	20%	20%	20%	20%
Toegestaan renterisico (euro's)	10.320	9.254	9.011	8.942	8.814	8.815
Bedrag waarover renterisico wordt gelopen	1.354	3.339	3.059	2.559	1.975	1.150
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	8.966	5.915	5.952	6.383	6.839	7.665

De renterisiconorm is een instrument voor de beheersing van het risico van een rentewijziging bij herfinanciering. Over de langlopende schuld mogen de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen niet meer bedragen dan 20%[2] van het begrotingstotaal.

Het renterisico beperkt zich tot de jaarlijkse aflossing op de *huidige* leningenportefeuille. De renterisiconorm zal de komende jaren niet worden overschreden.

[1] Art 2 lid 1d uitvoeringsregeling wet FIDO

[2] Art. 2 lid 2d uitvoeringsregeling wet FIDO

CONCEPT

4.3 Bedrijfsvoering

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de stand van zaken en de realisatie van de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering. De bedrijfsvoering van De Connectie zelf wordt ten dele verzorgd door medewerkers van het bedrijfsbureau. Daarnaast maakt De Connectie gebruik van de diensten van haar eigen afdelingen.

Organisatiestructuur
Medio 2019 is de sturingsfilosofie van De Connectie aangepast. Een belangrijk onderdeel van deze aanpassing was het invoegen van een extra laag leidinggevenden (teamleiders) in de organisatiestructuur. Hierdoor is de span of attention voor de leidinggevenden beter in balans gekomen. De afdeling Belastingen en de afdeling Basisregistratie en de afdeling Inkoop en Aanbestedingen en de afdeling Administratie en Beheer zijn samengevoegd. Het samenvoegen van deze afdelingen draagt bij aan het optimaliseren van de dienstverlening.

Het doel van de sturingsfilosofie is om De Connectie een toekomstbestendige organisatie te maken met een adequate dienstverlening in nauwe samenwerking met de deelnemende organisaties. Dit doel kan worden versterkt door naast uitvoerende capaciteit ook (beleids-)adviserende capaciteit op de verschillende vakgebieden binnen De Connectie te realiseren. Het ontvlechten van (beleids-) adviserende capaciteit uit de deelnemende organisaties is complex en een proces in ontwikkeling.

Sturing op het bedrijfsplan
Het realiseren van het bedrijfsplan gebeurt onder regie van de directie. De afdelingen hebben ROP's (Resultaat- en ontwikkelplannen) opgesteld waarin de activiteiten zijn benoemd die bijdragen aan de realisatie van de opgaven. Het management van De Connectie geeft gezamenlijk sturing aan deze realisatie onder regie van de directie. In 2020 is het eerste deel van het Ontwikkelperspectief 2020-2024 aan de raden aangeboden. Dit beschrijft de richting en geeft inzicht in de eerste stappen die gezet worden richting een servicegerichte organisatie. In het tweede deel wordt hier samen met de gemeenten, op basis van de visie die gemeenten hebben op de dienstverlening van De Connectie en de aanbevelingen uit de evaluatie van De Connectie door bureau Berenschot, nader invulling aan gegeven. Dit wordt de opvolger van het bedrijfsplan 2017-2020 waarmee De Connectie in 2017 van start is gegaan.

Personeelsbeleid
Bij de vormgeving van het P&O-beleid staat het ontwikkelen van kansen voor medewerkers centraal. Hiertoe kent De Connectie het programma Leren & Ontwikkelen. Dit programma heeft als doel om invulling te geven aan de 'K' van Kansen en om de organisatieontwikkeling te ondersteunen. Uitgangspunt daarbij is om het leren te koppelen aan de dagelijkse praktijk van de medewerker.

In 2020 zijn we begonnen met het actief invulling geven aan de K van kansen door middel van het programma leren en ontwikkelen. Leidinggevenden maken afspraken met medewerkers over hun bijdrage aan de organisatieontwikkeling en hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Deze afspraken worden vastgelegd in zogenaamde resultaat- en ontwikkelplannen, die in lijn zijn met de plannen van de afdeling waartoe zij behoren. In verband met de coronacrisis is wel vertraging ontstaan doordat medewerkers thuis zijn gaan werken en doordat workshops en trainingen niet meer fysiek gevolgd konden worden. Inmiddels worden veel workshops en trainingen digitaal aangeboden.

CONCEPT

De Connectie geeft ruimte en verantwoordelijkheid en investeert in mensen. Omgekeerd zijn de medewerkers zich bewust van hun talenten en competenties (en die van elkaar) en blijven die ontwikkelen om de dienstverlening van De Connectie te optimaliseren. Het doel is dat iedereen zoveel mogelijk op de juiste plek zit. Hoe meer het werk past bij iemands talenten en ambitie, hoe groter het werkplezier en hoe beter de prestaties. Medewerkers en managers kijken samen wat de juiste plek is voor de medewerker en hoe daar te komen. Daarnaast willen we ook inzetten op de ontwikkeling van medewerkers wiens functies en rollen veranderen of zelfs helemaal verdwijnen.

In de MJPB 2021-2024 is opgenomen dat De Connectie voor alle teams een strategische personeelsplanning implementeert, zodat De Connectie voorbereid is op de toekomst. Om ons heen zien we dat veranderingen elkaar steeds sneller opvolgen en de uitdagingen complexer worden. Er is een veranderende blik op politiek en overheid. Digitalisering speelt een grote rol, de klantvraag verandert en er is een schaarste aan gekwalificeerd personeel. Strategische personeelsplanning helpt om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact hebben op de dienstverlening aan gemeenten.

Inmiddels heeft er een analyse plaatsgevonden van de leeftijd, het opleidingsniveau, de ontwikkelingsbereidheid en -mogelijkheid van de medewerkers gemaakt. Voor het grootste deel kunnen we de opgave aan met onze medewerkers. Tijdens de presentatie van de resultaten uit deze eerste cyclus van de strategische personeelsplanning aan het bestuur (16 december 2020), hebben we echter ook geconstateerd dat een deel van de medewerkers niet mee kan komen met de ontwikkelingen die op de organisatie afkomen en impact hebben op hun huidige functie. Allereerst zal worden onderzocht binnen De Connectie naar een passende functie, maar de verwachting is dat van een aantal van deze medewerkers afscheid genomen moet worden, al dan niet door begeleiding naar een functie buiten De Connectie.

De Connectie zal de ingezette interventies blijven monitoren en tegelijkertijd hier continue op bijsturen door jaarlijks onze strategische personeelsplanning te herijken.

Er wordt gestuurd op duurzame inzetbaarheid van mensen. Onder andere door leren en ontwikkelen, ruimte en verantwoordelijkheid en vitale medewerkers. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van managers door teamgerichte trainingen en maatwerkafspraken. De actieve aanpak van het hoge verzuim bij de start van De Connectie heeft op een aantal plekken wel geleid tot resultaat. We zullen hier actief op blijven sturen en verwachten het verzuim daarmee verder terug te kunnen brengen. Daarnaast wordt ingezet op preventiebeleid waarbij aandacht is voor vitaliteit, de gezonde werkplek en een veilige werkomgeving.

Administratieve organisatie
Het is van belang om processen goed vast te leggen en te formaliseren. Deze professionaliseringslag van de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) laten wij gelijk op lopen met de met de harmonisatie en standaardisatie van de processen zoals deze zijn overgekomen van de gemeenten.

De opzet, het bestaan en de werking van de interne controles in financiële werkprocessen zal worden getoetst door een externe auditor. Hierbij wordt jaarlijks een ISAE 3402, type 2 verklaring afgegeven. Hiermee toont De Connectie aan in hoeverre zij voldoet aan de gestelde eisen. ISAE 3402 is een internationale standaard die door de nationale beroepsorganisaties wordt gehanteerd. Dit maakt dat de accountants van de klantorganisaties kunnen steunen op deze verklaring. Dit leidt tot een efficiënt controleproces bij zowel De Connectie, als bij de klantorganisaties.

CONCEPT

Parallel aan de ingebruikname van het nieuwe financieel systeem is gewerkt aan het harmoniseren en formaliseren van financiële werkprocessen. Het is voor ons belangrijk om onze klanten en opdrachtgevers zekerheid te verschaffen over de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersmaatregelen in onze financiële werkprocessen. In 2020 heeft de eerste onafhankelijke audit naar de *opzet en het bestaan* (type-1) hiervan plaatsgevonden. Vanaf 2021 zal ook de *werking* van de interne beheersmaatregelen worden betrokken in de audit. Dit leidt tot een ISAE 3402, type-2 verklaring, zodat de accountants van de klantorganisaties hierop kunnen steunen bij de beoordeling van de jaarstukken van de gemeenten.

Finance & control
De Connectie wil continu en aantoonbaar in control zijn. Dit blijkt onder andere uit het tijdig beschikbaar stellen van rapportages in het kader van de beleidscyclus, die worden gekenmerkt door eenvoud en een hoge informatiewaarde. De producten en diensten van De Connectie moeten transparant zijn geprijsd, zodat gemeenten weten hoe de integrale kostprijs voor geleverde producten en diensten tot stand is gekomen. Daarnaast kunnen de financiële effecten van volumeontwikkelingen zo eenvoudig worden bepaald.

In 2020 heeft De Connectie het model van een integrale kostprijsberekening doorontwikkeld, waarmee we verder invulling geven aan outputfinanciering en -verrekening met de deelnemers. Dit is een belangrijke stap in opmaat naar een servicegerichte organisatie. Van servicegericht spreken we wanneer we onze klanten proactief kunnen informeren en adviseren over de effecten van prijs- en hoeveelheidsontwikkelingen. In 2021 zal met het model worden ‘geoefend’ waarmee aannames in het model kunnen worden gevalideerd en de uitkomsten van prijs- en hoeveelheidontwikkelingen geanalyseerd. Vanaf 2022 wordt voorzien dat het model kan worden gebruikt voor (gedeeltelijke) verrekening op basis van output.

Informatievoorziening en business-intelligence
De Connectie hecht belang aan een regionale Informatiestrategie. De I-visie van De Connectie zal hierop worden bijgesteld, zodat er een congruent geheel ontstaat. Op het gebied van Business Intelligence (BI) wordt geleidelijk een goed functionerend stelsel van kritische performance indicatoren (KPI’s) opgebouwd. Een expliciete rol voor BI ligt hierbij in het ontsluiten van deze data en het genereren van sturings- en verantwoordingsrapportages.

In 2020 zijn voorbereidingen getroffen om te komen tot een regionale I-Visie inclusief harmonisatie agenda opstellen. De eerste regionale gesprekken hebben hierover plaatsgevonden. De vastgestelde I-visie van De Connectie zal hierop worden bijgesteld, zodat er een congruent geheel ontstaat.

Binnen De Connectie zijn daarnaast verdere stappen gezet om het projectportfoliomanagement te professionaliseren. In 2021 krijgt dit een vervolg. Binnen het project dienstverlening is een stap gezet om kpi’s op productniveau inzichtelijk te krijgen. Ook is de maandrapportage ten behoeve van de planning- en controlcyclus gerealiseerd en is de spendanalyse voor Inkoop en aanbesteding doorontwikkeld.

CONCEPT

Informatieveiligheid en privacy
Vanaf 1 januari 2020 geldt de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), die de verouderde Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten opvolgt. De basis voor de in de BIO voorgestelde aanpak is het uitvoeren van risicoanalyses en het op basis daarvan nemen van maatregelen. Er is een aanzet gegeven om te komen tot een nieuw regionaal strategisch informatiebeleid. Dit beleid vormt, wanneer deze in 2021 is vastgesteld, samen met de ISO27001 standaard voor informatiebeveiliging, een belangrijk kader voor de te nemen maatregelen.

De voorbereidingen voor een onafhankelijke nulmeting, het regionale strategisch informatieveiligheidsbeleid en de selectie van een ondersteunend managementsysteem voor informatieveiligheid hebben plaatsgevonden in 2020. Samen vormen ze de basis voor de daaropvolgende projectmatige aanpak voor de ISO27001 en BIO-implementatie.

De CISO-functie van de drie gemeenten en De Connectie hebben frequent overleg om beleid, processen en maatregelen gezamenlijk te opstellen vanuit de harmonisatie en standaardisatie agenda 3G-DC. Dit geeft de eerste resultaten al in het gezamenlijk optrekken in advisering en opstellen beleid. Het regionaal strategisch informatiebeveiligingsbeleid is daar een voorbeeld van.

Aangezien het merendeel van alle informatieveiligheidsincidenten begint bij medewerkers, is het noodzakelijk om continue aandacht te besteden aan gedrag, houding en kennis. In 2020 is ook hierbij het bewustwordingsprogramma van Recourse ingezet. De roep om een meer gedifferentieerde aanpak bij verhogen bewustzijn gebruikers heeft geresulteerd in de voorbereiding van een nulmeeting (begin 2021) en zal daarop gevolgd worden met een 2-jarig programma met noodzakelijke externe begeleiding.

Business continuity management (BCM)
Door het inrichten en implementeren van een business continuity management system (BCMS) kan de bedrijfscontinuïteit worden geborgd. Doel is de instandhouding en continue verbetering van processen en maatregelen die nodig zijn voor het realiseren en borgen van de continuïteit van onze bedrijfsvoering. De Connectie implementeert een BCMS conform de NEN-EN-ISO 22301:2019 standaard. Doel is momenteel niet om tegen deze norm te certificeren, maar om BCM naar een hoger volwassenheidsniveau te brengen. In de begroting zijn een aantal voorstellen gedaan om aan deze ontwikkeling een impuls te geven.

Huisvestingsbeleid
De Connectie maakt in eerste instantie gebruik van de huisvesting van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. Hiervoor zijn huurovereenkomsten gesloten tussen De Connectie en de gemeenten. Hierin zijn zowel het aantal werkplekken als de prijs per werkplek in opgenomen. Het huisvesten van De Connectie op drie verschillende locaties is niet ideaal en gaat ten koste van de ambities ten aanzien van het werken aan uniformiteit en integraliteit. De Connectie heroverweegt huisvesting en betrekt daarbij de huisvestingsvraagstukken van de drie gemeenten. Hiervoor worden, in opdracht van het bestuur, verschillende scenario's uitgewerkt in een businesscase.

-CONCEPT-

Juridische zaken
De Connectie hecht er groot belang aan om zich zeker te stellen dat ze voldoet aan alle vigerende wet- en regelgeving. Indien De Connectie niet compliant is, kan dit financiële-, juridische- en imagorisico's met zich meebrengen. Derhalve is het beleid erop gericht om permanent actueel inzicht te hebben in de vigerende wet- en regelgeving en de naleving hiervan cyclisch te borgen.

Communicatie
De Connectie kent drie pijlers op het gebied van communicatie; corporate- interne- en marketingcommunicatie. Deze worden zowel offline als online toegepast. De relatie en dialoog met opdrachtgevers en klanten staat centraal. De interne communicatie richt zich op medewerkers om hen te informeren en te verbinden. Door hen te enthousiasmeren, te faciliteren en waar mogelijk deelgenoot te maken van het proces wordt de organisatiecultuur van De Connectie versterkt.

De Connectie heeft drie verschillende portalen. Namelijk service.connectie.nl, info.connectie.nl en www.connectie.nl. De portalen blijven continue in ontwikkeling zodat ze duurzaam aansluiten bij de wensen en behoeften van de verschillende gebruikers. Het kanaal info.connectie.nl is het huidige intranet van De Connectie. De gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en De Connectie willen komen tot één gezamenlijk intranet.

Communicatie blijft zich ontwikkelen tot een interactief proces waarbij De Connectie, haar klanten en medewerkers informatie uitwisselen. Ook in de keuze van communicatiemiddelen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de behoefte van medewerkers, klanten en andere geïnteresseerden zoals leveranciers, potentiele werknemers en de media. In de fase dat communicatie volledig bijdraagt aan de servicegerichte organisatie is de communicatie vooral gericht op luisteren naar de klanten.

-ONTWERP-

5. Overzicht van baten en lasten en toelichting

5.1 Uitgangspunten voor de begroting

De belangrijkste uitgangspunten voor de MJPB 2022-2025 het reeds bekende financiële meerjarenbeeld zoals deze is opgenomen in de MJPB 2021-2024 en de structurele doorwerking van besluiten die het bestuur bij de eerste bestuursrapportage 2021 heeft genomen over de algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende jaar. Aanvullend hierop zijn de volgende, meer algemene, uitgangspunten van toepassing:

Loonontwikkelingen
De loonkostenbudgetten worden aangepast op basis van de reële loonkostenontwikkeling op grond van CAO-afspraken en premieontwikkelingen.

Prijsontwikkelingen
Voor het begroten van de effecten van (autonome) prijsontwikkelingen wordt de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie gehanteerd. De raming hiervan wordt gepubliceerd in de Macro Economische Verkenning (MEV) en in het Centraal Economisch Plan (CEP).

Omslagrente
De omslagrente wordt berekend door de werkelijk aan de taakvelden toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het bij de begroting gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. In de MJPB 2022-2025 is de omslagrente afgerond naar 0,5%. Dit is 1%-punt lager dan waarmee is gerekend in de MJPB 2021-2024.

Verrekensystematiek
De bijdrage van de deelnemers voor de basisdienstverlening is gebaseerd op de verdeelsleutel zoals deze in de financiële onderbouwing van het bedrijfsplan is opgenomen. Grondslag voor de verdeling is de inbreng van de gemeenten in De Connectie. Omdat de bijdragen per jaarschijf (pro-rata) enigszins verschillen komt de verdeelsleutel voor 2022 uit op:
Arnhem: 71,60%
Renkum: 10,90%
Rheden: 17,50%

In de context van het toewerken naar outputsturing- en verrekening, zullen in 2022 zoveel mogelijk producten en diensten worden afgerekend op basis van werkelijk verbruik. In gevallen waar dit niet mogelijk is, zal worden teruggegrepen op bovenstaande verdeelsleutel.

Maat- en meerwerk
De financiële effecten van structureel maat- en meerwerk worden verwerkt in het begrotingjaar volgend op het jaar waarin de maat- of meerwerk overeenkomst tot stand is gekomen.

-ONTWERP-

5.2 Grondslagen voor de ramingen

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het BBV en de verordening ex artikel 212 Gemeentewet, waarin door het bestuur de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. Op de materiële activa wordt lineair afgeschreven. Over investeringen gedurende het lopende boekjaar worden een half jaar afgeschreven. De afschrijvingstermijnen zijn vastgelegd in de verordening ex artikel 212 Gemeentewet. Samengestelde activa met een verkrijgingsprijs < € 10.000 worden niet geactiveerd. In 2017 vormden de overgenomen activa van de gemeenten hier een uitzondering op.

Voorzieningen worden gevormd ingeval er sprake is van verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten óf voor op de balansdatum bestaande risico’s ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten. Dotaties aan een voorziening worden als last in het betreffende jaar verantwoord. Onttrekkingen aan een voorziening vinden rechtstreeks ten laste van de voorziening plaats, zonder de exploitatie hiervoor te belasten. Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Als gevolg van de uitbraak van het coronavirus wereldwijd, zijn door de Nederlandse overheid ingrijpende maatregelen genomen om de verspreiding van dit virus onder controle te krijgen. Deze maatregelen en mogelijke maatregelen die nog volgen, hebben naar verwachting belangrijke, maar soms nog niet te overziende financiële gevolgen voor instellingen in Nederland. De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling van De Connectie.

ONTWERP

5.3 Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming

		Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
MJPB 2021-2024	**I/S**					
Totaal lasten		42.443	42.457	42.296	41.287	41.287
Totaal baten		-42.464	-42.478	-42.317	-41.308	-41.308
Primitieve begroting na interne kaderwijzigingen		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
Totaal lasten na kadercorrecties		44.733	44.244	43.987	42.978	43.073
Totaal baten na kadercorrecties		-44.754	-44.265	-44.008	-42.999	-43.095
Primitieve begroting na kadercorrecties		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming						
Loon- en prijsontwikkelingen						
Onderhoudsronde HR21	S	32	32	32	32	32
Autonome prijsontwikkelingen 2021	S	562	562	562	562	562
Autonome prijsontwikkelingen 2022	S	-	276	274	265	265
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-42	-24	-42	-37	-32
Opgave ICT						
Programma 2!Connect	I	99	-375	-573	-	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	121	121	121	121	121
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	-34	162	162	-	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-149	-149	-149	-149	-149
Toevoeging aan Algemene reserve	I	149	149	149	149	59
Inventarisatie ICT-projecten						
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	236	-	200	-	-
ICT projecten -Achterstanden Patchen-	I	75	-	-	-	-
ICT projecten -2!Connect programma besturing-	I	70	-	-	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	66	274	415	415	415
OBC Telefonie (o.b.v. scenario 1)	I/S	-	57	17	17	17
Informatieveiligheid en businesscontinuiteit						
Awarenessprogramma informatieveiligheid	S	75	40	40	40	40
Audits informatieveiligheid	S	67	10	10	10	10
Vervanging ISMS	S	-	70	70	70	70
Business Continuity Management	I	40	-	-	-	-
Cybersecurity/ informatieveiligheid	I/S	-	60	10	10	10
Begrote vrijval bestemmingsreserves						
Plan van aanpak Basisregistraties	I	150	-	-	-	-
Implementatie nieuw financieel systeem	I	86	-	-	-	-
Veranderopgave DIV	I	20	-	-	-	-
-/- Vrijval bestemmingsreserves	I	-256	-	-	-	-
Huisvesting De Connectie						
Huurovereenkomst Arnhem						
Lagere huurprijs	S	-327	-327	-327	-327	-327
Toename gebruik werkplekken	S	65	65	65	65	65
Huurovereenkomst Rheden						
Nog toe te voegen aan het kader	I	114	-	-	-	-
Overige ontwikkelingen						
E-HRM	I	80	120	-	-	-
Totaal ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming		**1.298**	**1.122**	**1.036**	**1.244**	**1.159**
Totaal lasten		46.322	45.204	44.862	44.221	44.232
Totaal baten		-46.343	-45.225	-44.883	-44.243	-44.254
Saldo baten en lasten		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

CONCEPT

Met het vaststellen van de eerste bestuursrapportage over 2021 worden een aantal wijzigingen in het financieel kader vastgesteld. Het betreft hier weten correcties die het gevolg zijn van omissies in het kader, correcties naar aanleiding van (bestuurlijke) besluitvorming en correcties als gevolg van maat- en meerwerk. Al deze wijzigingen werken structureel door naar 2022 en in de meeste gevallen ook naar latere jaren. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar de eerste bestuursrapportage 2021.

Met het vaststellen van de eerste bestuursrapportage over 2021 worden eveneens wijzigingen van de begroting vastgesteld als gevolg van bekende en voorziene ontwikkelingen. Een deel van deze wijzigingen heeft een meerjarig incidenteel danwel een structureel karakter en werken door naar 2022 en verder. Wijzingen in de begroting 2022 en in de meerjarenraming worden in de hiernavolgende paragrafen nader toegelicht.

5.3.1. Loon- en prijsontwikkelingen

Voor de loonontwikkelingen geldt het uitgangspunt dat de loonkostenbudgetten worden aangepast op basis van de reële loonkostenontwikkeling op grond van CAO-afspraken en premieontwikkelingen. De huidige CAO Gemeenten liep af op 1 januari 2021. De onderhandeling over een nieuwe CAO lopen nog. De financiële effecten zullen worden verwerkt in het kader zodra deze bekend zijn. Dit geldt evenwel voor nog niet bekende en geëffectueerde premieontwikkelingen.

Onderhoudsronde HR21 (€ 32.436)
Binnen De Connectie vindt jaarlijks een onderhoudsronde HR21 plaats, waarin getoetst wordt of de organisatiefunctiematrix en de gekozen normfuncties voldoende aansluiten bij de werkzaamheden van de medewerkers en de (verandering in de) doelstelling. De resultaten van deze onderhoudsronde worden op basis van de richtlijnen (procedureregeling) voorgelegd aan een gecertificeerde HR21-specialist van Bureau Leeuwendaal. De onderhoudsronde heeft zodoende geen gevolgen voor de totale formatie, maar wel voor de totale loonsom. De ingeschatte kosten van de laatste onderhoudsronde in 2021 bedragen structureel € 32.436.

Autonome prijsontwikkelingen 2021 (€ 562.000)
In 2021 is de indexering van de materiële budgetten nog bepaald aan de hand van specifieke (prijs-) ontwikkeling van leveranciers. Deze worden in de eerste bestuursrapportage 2021 nader toegelicht. De genoemde prijsontwikkelingen lopen structureel door naar latere jaren.

Autonome prijsontwikkelingen 2022 (€ 276.000)
Voor het begroten van de effecten van (autonome) prijsontwikkelingen wordt vanaf 2022 de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie gehanteerd. De meest recente raming hiervan komt uit het Centraal Economisch Plan (CEP) van het CPB (maart 2021). Op basis hiervan zijn de materiële budgetten vanaf 2022 met 1,4% geïndexeerd.

Kapitaalslasten a.g.v. omslagrente (- € 24.000)
In de MJPB 2021-2024 is gerekend met een omslagrente van 1,0%. Het bij de begroting gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. Doordat de daadwerkelijk te betalen rente meer dan deze 0,5% afwijkt, is de begroting voor de rentekosten hierop aangepast. De omslagrente is nu bepaald op 0,5%.

-ONTWERP-

5.3.2. Opgave ICT

Programma 2!Connect (- € 254.000)
Daar waar programma 1!Connect is gericht op het wegwerken van achterstanden en het op orde brengen van de basis, is 2!Connect daarnaast ook gericht op het bereiken van het CMM 2 niveau en het komen tot een geharmoniseerde ICT-omgeving. De kosten van het programma 2!Connect zijn op € 2.293k geraamd. Om flexibiliteit in te bouwen in de fasering van het project, zijn de kosten initieel over 4 jaren (2020-2023) verdeeld (€ 573k per jaar). De prognose van de kosten voor 2022 bedraagt € 198k. Dit is een voordeel ten opzichte van de initiële begroting van € 375k. De oorzaak ligt in het feit dat de activiteiten voortuitlopen op de begroting. Daarentegen zijn er hogere kapitaalasten ad € 121k door de schuif van investeringsproject naar exploitatieproject (SaaS-oplossing).

Vrijval bestemmingsreserve opgave ICT (€ 162.000)
Het bestuur heeft besloten om, gezien het activiteiten- en kostenverloop, ook de onttrekking uit de bestemmingsreserve Opgave ICT hierop aan te sluiten, in plaats van een exacte verdeling over 4 jaren ad € 162k. Dit heeft effect op de onttrekking uit de bestemmingsreserve in 2021-2023. In de jaarschijf 2021 is het restant uit de reserve ad € 196k volledig ingezet en daarmee 34k extra onttrokken. In de jaren 2022 en 2023 is er geen reserve meer beschikbaar. De uitvoering van het totale programma valt nog steeds binnen het kader plaats.

Kapitaallasten verschuiving investering naar exploitatie (€-149.000)
Bij de start van een project wordt getoetst aan de regelgeving BBV of deze moet worden gekwalificeerd als investeringsproject of exploitatieproject. De scheidslijn tussen groot onderhoud voor, en investeringen in, bestaande activa is dun. Dit heeft er in 2020 toe geleid dat een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend. De incidentele kosten hiervan zijn ten laste van de Algemene reserve zijn gebracht. De vrijgevallen kapitaalslastenbudgetten worden aangewend om deze reserve weer aan te vullen.

Inventarisatie ICT-projecten
De noodzakelijke stap om het consolideren van de ICT-omgevingen van de verschillende organisaties tot één centrale, moderne omgeving is een grote en complexe opgave. Tot nu toe was de eerste fase financieel goed in beeld. Deze bestond uit het wegwerken van achterstanden en het analyseren van de impact en het voorbereiden van de grote migratie naar een nieuwe gezamenlijke omgeving. Deze analyse en voorbereiding zijn gereed en de kosten van de volgende fase zijn op verzoek van het opdrachtgeversoverleg (OGO) geïnventariseerd en financieel vertaald. Hiermee wordt getracht te voorkomen dat binnen een al lopend begrotingsjaar telkens middelen voor nieuwe ontwikkelingen en afwijkingen in bestaande ontwikkelingen te vragen. Daarom is er met advies van het RCIOO een inventarisatie opgesteld. Het resultaat hiervan leidt tot de volgende meerkosten voor 2022-2025:

Digitale werkplek: Datamigratie naar sharepoint (€ 200.000)
De werkplek in zijn huidige vorm voldoet niet aan de eisen die tijd eraan stelt. Er zijn projecten gaande die om extra investeringen vragen, maar daarmee wel de voorwaarden scheppen voor medewerkers om ook op een eigentijdse manier te kunnen (samen)werken. Voor de implementatie van de nieuwe digitale werkplek is in 2023 € 200.000 nodig voor de noodzakelijke datamigratie naar Sharepoint.

CONCEPT

De volgende stap ‘na’ de VDI werkomgeving is een cloud gebaseerd ‘mobiele’ werkomgeving. Hoe snel deze ontwikkeling gaat is afhankelijk van verschillende factoren zoals de mogelijkheden tot harmonisatie van applicaties, de beschikbaarheid van SaaS-applicaties en van de benodigde platformen. Ook de financiële effecten zijn nog niet goed in te schatten en maken geen deel uit van bovenstaande kosten.

Kapitaallasten aanvullende investeringen (€ 274.000)
De aanvullende nodigde investeringen zijn nader toegelicht in de geactualiseerde investeringsplanning (hoofdstuk 3.3). Het bijbehorende kapitaalslastenniveau is gebaseerd op het verwachte moment van ingebruikname.

OBC Telefonie o.b.v. scenario 1 (€ 57.000)
Door het opzeggen van de Raamovereenkomst van GT Connect door VNG is het project om de telefooncentrales te vervangen door de VNG stopgezet. Hierdoor is de Connectie geconfronteerd met een herijking van de vervanging van de bestaande telefooncentrales zoals op dit moment in gebruik.
De telefooncentrales van de gemeenten Arnhem (incl. De Connectie), Rheden en Renkum zijn in de aanloop naar de vorming van De Connectie niet meer geüpgraded of vernieuwd. Na oprichting van De Connectie is gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden om de verschillende telefooncentrales te harmoniseren en de dienstverlening te uniformeren.

Daarnaast wordt onderzocht hoe we de telefonie en de dienstverlening vanuit de KKC's en de Frontoffice zo geïntegreerd mogelijk kunnen aanbieden, passend bij de doelen uit de dienstverleningsprogramma's van de gemeenten en voorbereidend op Omni-Channel communicatie.
In 2018 is besloten om deel te nemen aan de VNG-aanbesteding GT Connect. In 2019 is deze aanbesteding gegund aan Atos en begin 2020 is gestart met de on-boardingfase om vast te stellen welke dienstverlening De Connectie aan haar klanten aan kan bieden.

Eind december 2020 heeft VNG de Raamovereenkomst GT Connect tussen VNG en Atos eenzijdig opgezegd, leidend tot een juridisch dispuut. Samen met 150 andere deelnemers heeft de Connectie aan VNG aangegeven de eenzijdige ontbinding te ondersteunen. Daarmee komt de weg vrij om opnieuw te kijken naar de huidige marktpartijen en een roadmap vast te stellen.

Deze Outline Business Case is opgesteld om mogelijke alternatieven voor een opvolging van GT Connect in kaart te brengen en één van deze alternatieven als oplossing te adviseren. De financiering voor de huidige telefooncentrales, die zijn afgeschreven, bieden het financieel kader voor de vervanging van de telefooncentrales naar één eenduidig platform. Er zijn een 3-tal scenario’s uitgewerkt. In de meerjarenbegroting zijn de financiële meerkosten van scenario 1 verwerkt. In 2022 zijn de extra kosten 57.000 en vanaf 2023 structureel 17.000 extra.

CONCEPT

5.3.3. Informatieveiligheid en businesscontinuïteit

Awareness programma (€ 40.000)
Bewustwording is één van de allerbelangrijkste onderdelen van informatieveiligheid en privacy. Bij de meeste datalekken en security incidenten spelen gebruikershandelingen en fouten een belangrijke rol. Dit bleek ook bij het Hof van Twente en Maastricht incidenten. Het belang hiervan wordt ook onderschreven door de CISO's van de drie gemeenten en De Connectie.

Op verzoek van de CISO's en goedgekeurd door het RCIOO, wordt in 2021 assessment uitgevoerd op het gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit assessment wordt periodiek herhaald. De opstartkosten zijn meegenomen in de eerste bestuursrapportage van 2021 en bedragen € 75.000. Aangezien de gemeenten en De Connectie gebruik maken van hetzelfde digitale landschap vraagt dit om een regionale, risico gebaseerde, aanpak. Harmonisatie en gezamenlijk gebruik van informatievoorziening geeft ook een gedeeld gedragen risico ten aanzien van gebruik en gebruikers.

Het structurele programma zal onder andere gebruik maken van online tooling en gamificiation, om het gewenste kennisniveau te behalen en dit ook te testen. Daarnaast is het nodig om periodiek te meten hoe hoog het bewustzijn is en waar nodig het programma op deze uitkomsten aan te passen. Phishing simulaties horen ook bij de middelen die worden ingezet. Deze methoden worden steeds geavanceerder waardoor training op dit gebied gewenst is. Dit programma heeft een brede en daarmee effectieve aanpak en wordt ondersteund door videolearning, e-learning, microlearning en posters.

Audits informatieveiligheid (€ 10.000)
Het is noodzakelijk en wettelijke verplicht om onafhankelijk vast te stellen of de getroffen maatregelen op het gebied van informatieveiligheid effectief zijn. Deze audits richten zich voornamelijk op technische toetsing van de genoemde maatregelen. Deze middelen zijn nodig om periodiek deze audits te laten uitvoeren en daarmee tevens te voldoen aan de BIO-richtlijn.

Information security management systeem (€ 70.000)
Het huidige information security management systeem (ISMS) moet vervangen worden. Waar de vorige oplossing zich meer op de self-assessment richtte wordt gekeken naar een tool die breder ondersteunt en hiermee meer aansluit bij de behoefte van de organisaties. Deze applicatie wordt ingezet bij de operationele, tactische en strategische verbeter cyclus van o.a. de informatieveiligheid, privacy en business continuity. De vervanging van het systeem wordt regionaal ingestoken en is gericht op aantoonbaarheid van de beheersing van informatieveiligheid en privacy in overeenstemming met de wettelijke kaders. Het benodigde jaarlijkse bedrag betreft hoofdzakelijk de licentiekosten van de applicatie voor de regio per jaar.

Cybersecurity/ Informatieveiligheid (€ 60.000)
Binnen dit vakgebied moeten een aantal verplichte kaders worden geïmplementeerd om compliance te kunnen zijn met het normenkader informatieveiligheid en privacy. Daarmee is het ook van belang om op dit vlak de agenda's van de verschillende organisaties te harmoniseren en standaardiseren. Dit wordt vormgegeven in een business verbetertraject in samenwerking met externe consultants. Expliciete aandacht is hier voor de regierol van de drie gemeenten en de verzwaarde rol van de Connectie als leverancier. Het is van belang hier gezamenlijk in op te trekken zodat de vier organisaties een gelijkwaardige groei naar volwassenheid in informatieveiligheid en privacy hebben. De organisaties zijn ieder verantwoordelijk voor hun eigen traject en financiering hiervan.

CONCEPT

De Connectie start hiervoor een traject op, met een verwachte omvang van € 50.000, dat zich onder andere richt op de opvolging en implementatie van de resultaten uit de audits op het gebied van de BIO- en privacyregelgeving, waarmee in 2021 zal worden gestart. Daarnaast vindt ook de invulling van het ISMS en de begeleiding c.q. implementatie hiervan plaats binnen dit project. In bredere zin wordt met dit traject de compliance aan de vigerende regelgeving verder ingevuld en worden de hiervoor benodigde interne processen ingeregeld.

De CISO moet onafhankelijk kunnen adviseren en toegang hebben tot kennis. De beschikbare kennis van de organisatie en lopende projecten is hiervoor onvoldoende en vaak ook onvoldoende onafhankelijk. Daarom is het noodzakelijk een beperkt en onafhankelijk budget van € 5.000 beschikbaar te stellen om deze advisering in te richten.

Om de security- en privacy functie effectief te kunnen laten zijn, is het de bedoeling dat er aanspreekpunten binnen alle afdelingen worden aangewezen. Informatieveiligheid en privacy speelt organisatiebreed en om meer zicht te hebben op wat er binnen afdelingen speelt, welke risico's zich hier voordoen en zorg te dragen dat eventuele maatregelen worden opgepakt, is het inrichten van deze "focal-points" van belang. Dit organisatiemodel geeft een effectief middel om specifieke risico's en aandachtspunten per afdeling te beheersen en acties op te pakken. De verwachte kosten voor ondersteuning en training op het gebied van security- en privacy gebied bedragen eveneens € 5.000.

5.3.4. Huisvesting De Connectie

Huurovereenkomst Arnhem (€ - 263.000)
De voorgestelde kaderwijziging wordt veroorzaakt door meerdere factoren. De eerste houdt verband met de lagere huurprijs per 1 juli 2020 die gemeente Arnhem overeen is gekomen. Daarnaast worden vanaf 2021 geen werkplekken meer betrokken van de gemeente Renkum en is het aantal in gebruik zijnde werkplekken bij de gemeente Arnhem toegenomen. Overigens zullen in de loop van 2021 ook de medewerkers die nu nog zijn gehuisvest bij de gemeente Rheden (De Steeg) naar het Stadskantoor worden overgeplaatst. Dit in verband met de nieuwbouw van het gemeentehuis in De Steeg.

Gezien de bovenstaande ontwikkeling is het uitgangspunt dat iedere gemeente hetzelfde bedrag bijdraagt aan de huisvestingskosten van De Connectie, zoals in de huurovereenkomst tussen deze gemeente en De Connectie is overeengekomen, niet meer houdbaar. Derhalve ligt het in de rede om de inbreng van de huisvestingskosten op basis van de verdeelsleutel te herverdelen. De effecten van deze herverdeling zullen in het kader worden verwerkt, zodra hier overeenstemming over is bereikt.

5.3.5. Overige ontwikkelingen

E-HRM (€ 120.000)
Juist omdat dit project een grote impact heeft op alle klantorganisaties, is het aanstellen van een professional (projectleider) noodzakelijk om een optimale e-HRM pakket selectie te realiseren dat naadloos aansluit op de behoeften van de klantorganisaties en het implementeren van het gekozen e-HRM systeem in 2022. Voor deze implementatie is in 2022 een budget van € 120.000 nodig.

CONCEPT

5.4 Baten en lasten per programma

	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN						
Lasten	40.473	38.308	37.063	36.635	36.003	36.008
Baten	-3.641	-270	-270	-270	-270	-270
Saldo baten en lasten	**36.832**	**38.039**	**36.793**	**36.365**	**35.734**	**35.738**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-973	-452	-	-	-	-
Saldo na reserves	**35.859**	**37.587**	**36.793**	**36.365**	**35.734**	**35.738**
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	4.556	3.520	3.382	3.383	3.383	3.384
Baten	-625	-308	-308	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	**3.930**	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**	**3.076**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-	-	-
Saldo na reserves	**3.930**	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**	**3.076**
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN OVERHEAD						
Lasten	6.573	4.345	4.609	4.692	4.683	4.683
Baten	-45.313	-44.889	-44.491	-44.303	-43.663	-43.578
Saldo baten en lasten	**-38.740**	**-40.544**	**-39.882**	**-39.611**	**-38.980**	**-38.895**
Toevoeging aan reserves	206	149	149	149	149	59
Onttrekkingen aan reserves	-361	-425	-155	-	-	-
Saldo na reserves	**-38.894**	**-40.820**	**-39.888**	**-39.462**	**-38.831**	**-38.835**
Totaal saldo baten en lasten	**2.023**	**706**	**-15**	**-170**	**-170**	**-81**
Totaal saldo na reserves	**895**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

De ontwikkeling van de begroting 2022 en de meerjarenraming zoals geschetst in de vorige paragraaf leidt tot het bovenstaande overzicht op programmaniveau.

ONTWERP

5.5 Bijdragen gemeenten

De bijdrage van de deelnemers voor de basisdienstverlening is gebaseerd op de verdeelsleutel zoals deze in de financiële onderbouwing van het bedrijfsplan is opgenomen. Omdat de bijdragen per jaarschijf (pro-rata) enigszins verschillen wordt de verdeelsleutel jaarlijks aangepast. De bijdragen van de gemeenten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Arnhem

		Begroting	meerjarenraming		
		2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	**I/S**				
Primitieve begroting		28.739	28.623	28.210	28.210
Totaal kadercorrecties		787	691	691	691
Primitieve begroting na kadercorrecties		**29.526**	**29.314**	**28.901**	**28.901**
Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	23	23	23	23
Autonome prijsontwikkelingen 2021	S	402	402	402	402
Autonome prijsontwikkelingen 2022	S	196	194	188	189
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-17	-30	-27	-23
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	-268	-410	-	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	87	87	87	87
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	116	116	-	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-107	-107	-107	-107
Toevoeging aan Algemene reserve	I	107	107	107	43
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	-	143	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	196	297	297	297
OBC Telefonie (o.b.v. scenario 1)	I/S	41	12	12	12
Informatieveiligheid en businesscontinuiteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	S	29	29	29	29
Audits informatieveiligheid	S	7	7	7	7
Vervanging ISMS	S	50	50	50	50
Cybersecurity/ informatieveiligheid	I/S	43	7	7	7
Huisvesting De Connectie					
Bijdrage huisvesting	S	-263	-263	-263	-263
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	86	-	-	-
Totaal ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming		**728**	**665**	**814**	**754**
Totaal		**30.254**	**29.979**	**29.715**	**29.655**

CONCEPT

Renkum

		Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	**I/S**				
Primitieve begroting		4.196	4.179	4.117	4.117
Totaal kadercorrecties		118	118	118	118
Primitieve begroting na kadercorrecties		**4.314**	**4.297**	**4.235**	**4.235**
Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	4	4	4	4
Autonome prijsontwikkelingen 2021	S	61	61	61	61
Autonome prijsontwikkelingen 2022	S	31	30	29	29
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-3	-5	-4	-4
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	-41	-63	-	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	13	13	13	13
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	18	18	-	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-16	-16	-16	-16
Toevoeging aan Algemene reserve	I	16	16	16	7
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	-	22	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	30	45	45	45
OBC Telefonie (o.b.v. scenario 1)	I/S	6	2	2	2
Informatieveiligheid en businesscontinuiteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	S	4	4	4	4
Audits informatieveiligheid	S	1	1	1	1
Vervanging ISMS	S	8	8	8	8
Cybersecurity/ informatieveiligheid	I/S	7	1	1	1
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	13	-	-	-
Totaal ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming		**152**	**142**	**165**	**156**
Totaal		**4.466**	**4.438**	**4.400**	**4.391**

-ONTWERP-

Rheden

		Begroting	meerjarenraming		
		2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	**I/S**				
Primitieve begroting		6.704	6.676	6.578	6.578
Totaal kadercorrecties		224	224	224	224
		6.928	**6.900**	**6.802**	**6.802**
Ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	6	6	6	6
Autonome prijsontwikkelingen 2021	S	98	98	98	98
Autonome prijsontwikkelingen 2022	S	49	48	46	46
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-4	-7	-6	-6
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	-66	-100	-	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	21	21	21	21
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	28	28	-	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-26	-26	-26	-26
Toevoeging aan Algemene reserve	I	26	26	26	10
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	-	35	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	48	73	73	73
OBC Telefonie (o.b.v. scenario 1)	I/S	10	3	3	3
Informatieveiligheid en businesscontinuiteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	S	7	7	7	7
Audits informatieveiligheid	S	2	2	2	2
Vervanging ISMS	S	12	12	12	12
Cybersecurity/ informatieveiligheid	I/S	10	2	2	2
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	21	-	-	-
Totaal ontwikkeling begroting 2022 en meerjarenraming		**243**	**227**	**263**	**249**
Totaal		**7.170**	**7.127**	**7.065**	**7.050**

-ONTWERP-

Derden

		Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro					
Bijdragen derden	**I/S**				
ODRA	S	990	990	990	990
Sociale Wijkteams	S	807	807	807	807
Gemeente West Maas en Waal	S	749	749	749	749
Werkplein Arnhem Noord	S	185	185	185	185
MGR	S	99	99	99	99
Sportbedrijf Arnhem	S	30	30	30	30
DRAN	S	34	34	34	34
Gemeente Rozendaal	S	14	14	14	14
Totaal		**2.908**	**2.908**	**2.908**	**2.908**

De dienstverlening aan derden betreft in hoofdzaak de continuering van de dienstverlening van de gemeenten. Per 1 januari 2021 verzorgt De Connectie eveneens een aantal bedrijfsvoeringstaken voor de gemeente West Maas en Waal. De samenwerking vindt plaats op basis van het uitgangspunt van goed opdrachtnemers- en opdrachtgeverschap. De gemeente West Maas en Waal treedt dus niet toe als mede-eigenaar van De Connectie, maar als klantorganisatie.

-ONTWERP-

5.6 Incidentele baten en lasten

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Totaal lasten	**51.602**	**46.173**	**45.054**	**44.710**	**44.070**	**44.075**
Totaal Baten	**-49.579**	**-45.466**	**-45.069**	**-44.880**	**-44.240**	**-44.156**
Totaal mutaties in reserves	**-1.127**	**-727**	**-6**	**149**	**149**	**59**
SALDO TOTALE BATEN EN LASTEN	**895**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN						
Lasten	2.939	1.720	318	200	-	-
Baten	-997	-	-	-	-	-
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN						
Lasten	1.161	140	-	-	-	-
Baten	-	-	-	-	-	-
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN OVERHEAD						
Lasten	2.638	300	50	-	-	-
Baten	-3.489	-1.432	-363	-349	-149	-59
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	**2.252**	**727**	**6**	**-149**	**-149**	**-59**
MUTATIES IN RESERVES						
Reserves toevoeging	206	149	149	149	149	59
Reserves onttrekking	-1.334	-876	-155	-	-	-
SALDO INCIDENTELE MUTATIES RESERVES	**-1.127**	**-727**	**-6**	**149**	**149**	**59**
Totaal incidentele lasten	**6.738**	**2.160**	**368**	**200**	**-**	**-**
Totaal incidentele baten	**-4.486**	**-1.432**	**-363**	**-349**	**-149**	**-59**
Totaal incidentele mutaties in reserves	**-1.127**	**-727**	**-6**	**149**	**149**	**59**
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	**1.125**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
TotaaL structurele lasten	**44.863**	**44.013**	**44.685**	**44.510**	**44.070**	**44.075**
Totaal structurele baten	**-45.093**	**-44.034**	**-44.706**	**-44.531**	**-44.091**	**-44.096**
Totaal structurele mutaties in reserves	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
SALDO STRUCTURELE BATEN EN LASTEN	**-229**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

Volgens het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Op die manier kan beoordeeld worden of en in hoeverre er sprake is van een sluitende begroting. Uitgangspunt is dat incidentele lasten zoveel als mogelijk gedekt worden door incidentele baten.

De Commissie BBV adviseert in haar Notitie Structurele en incidentele baten en lasten, de financiële verordening (artikel 212 Gemeentewet) op te nemen vanaf welke omvang incidentele baten en lasten afzonderlijk gespecificeerd worden in het overzicht incidentele lasten en baten. Hiertoe zal nog een voorstel worden gedaan aan het bestuur. De hierboven gepresenteerde incidentele baten en lasten kunnen als volgt op hoofdlijnen worden toegelicht:

De incidentele lasten in 2022 bestaan bij het programma Bedrijfsvoering gemeenten met name uit kosten voor de ICT-opgave en de vervanging van het E-HRM systeem. Bij het programma Algemene dekkingsmiddelen bestaan de incidentele lasten uit investeringen in cybersecurity en informatieveiligheid. Tegenover deze incidentele lasten staan eveneens incidentele opbrengsten.

Daarnaast wordt de komende jaren de negatieve Algemene reserve aangevuld uit de vrijval van kapitaalslasten. Dit is het gevolg van verschuivingen van investeringsprojecten naar exploitatieprojecten in 2020. Tot slot vindt in 2022 voor het laatst vrijval plaats vanuit de bestemmingsreserve Effecten sociaal plan.

6. Financiële positie en toelichting

6.1. Geprognosticeerde eindbalans

ACTIVA	Realisatie		Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro							
Vaste activa							
Materiele vaste activa (economisch nut)	11.704	12.863	9.210	9.798	7.619	7.754	9.393
Financiele vaste activa	1	-	-	-	-	-	-
- Uitzettingen met een rentetypische							
looptijd > 1 jr.	*1*	-	-	-	-	-	-
Totaal vaste activa	**11.705**	**12.863**	**9.210**	**9.798**	**7.619**	**7.754**	**9.393**
Vlottende activa							
Uitzettingen met een rentetypische	11.828	15.009	12.750	12.750	12.750	12.750	12.750
looptijd < 1 jaar							
- Uitzettingen in 's Rijks schatkist	*8.835*	*10.900*	*8.658*	*8.658*	*8.658*	*8.658*	*8.658*
- Vorderingen op openbare lichamen	*2.921*	*4.061*	*3.956*	*3.956*	*3.956*	*3.956*	*3.956*
- Overige vorderingen	*73*	*47*	*136*	*136*	*136*	*136*	*136*
Liquide middelen	37	54	*422*	*422*	*422*	*422*	*422*
Overlopende activa	3.954	6.778	*4.831*	*4.831*	*4.831*	*4.831*	*4.831*
Totaal vlottende activa	**15.819**	**21.841**	**18.004**	**18.004**	**18.004**	**18.004**	**18.004**
TOTAAL ACTIVA	**27.524**	**34.704**	**27.214**	**27.802**	**25.623**	**25.758**	**27.396**

Volgens het BBV bevat de uiteenzetting van de financiële positie een geprognosticeerde eindbalans, die tenminste de posten bevat om het EMU-saldo te berekenen (paragraaf 6.3).

Voor de prognose van de ontwikkeling van de balans, wordt doorgaans gebruik gemaakt van historische gegevens. Voor De Connectie zijn deze nog maar in beperkt mate beschikbaar. De ontwikkeling van de omvang van de materiële vaste activa (MVA) is geprognosticeerd aan de hand van het meerjareninvesteringsprogramma (MIP) en de huidige staat van activa. De ontwikkeling van de vlottende activa is gebaseerd op het gemiddelde van de gerealiseerde balanswaarde over de afgelopen jaren. Door deze systematiek aan te houden, ontstaat er een steeds nauwkeuriger beeld.

-ONTWERP-

PASSIVA	Realisatie		Begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro							
Vaste passiva							
Eigen vermogen	2.365	135	-352	-357	-208	-59	-
- Algemene reserve	*-*	*-*	*-506*	*-357*	*-208*	*-59*	-
- Bestemmingsreserve effecten soc. plan	*464*	*309*	*155*	-	-	-	-
- Bestemmingsreserve Veranderopgave	*394*	*376*	-	-	-	-	-
- Bestemmingsreserve Veranderopgave BR	*-*	*150*	-	-	-	-	-
- Bestemmingsreserve Opgave ICT	*-*	*196*	-	-	-	-	-
- Resultaat voor bestemming	*1.506*	*-896*	-	-	-	-	-
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	184	138	92	46	-	-	-
Netto vaste schulden met een rentetypische looptijd > 1 jr	7.306	13.552	14.213	10.101	6.488	3.460	1.890
- Onderhandse leningen	*7.306*	*13.552*	*14.213*	*10.101*	*6.488*	*3.460*	*1.890*
Totaal vaste passiva	**9.855**	**13.825**	**13.953**	**9.789**	**6.280**	**3.401**	**1.890**
Vlottende passiva							
Netto vl. Schulden met een rentetypische looptijd < 1 jr	11.466	3.582	7.334	7.334	7.334	7.334	7.334
- Onderhandse leningen	*-*	*3.000*	*-*	*-*	*-*	*-*	*-*
- Schulden aan openbare lichamen	*10.658*	*302*	*5.584*	*5.584*	*5.584*	*5.584*	*5.584*
- Overige schulden	*808*	*280*	*1.750*	*1.750*	*1.750*	*1.750*	*1.750*
Overlopende passiva	6.203	17.296	*8.956*	*8.956*	*8.956*	*8.956*	*8.956*
Totaal vlottende passiva	**17.669**	**20.878**	**16.290**	**16.290**	**16.290**	**16.290**	**16.290**
TOTAAL PASSIVA	**27.524**	**34.703**	**30.243**	**26.079**	**22.570**	**19.691**	**18.180**

Ook voor de prognose van de passiva-zijde van de balans ontbreken nog langjarige historische gegevens. De ontwikkeling van de reserves en voorzieningen wordt niet historisch bepaald en kunnen derhalve wel worden geprognosticeerd. De ontwikkeling van de netto vaste schulden is gebaseerd op de huidige leningenportefeuille en de verwachte ontwikkelingen ten aanzien van de financieringsbehoefte (zie paragraaf financiering). De ontwikkeling van de vlottende passiva is eveneens gebaseerd op het gemiddelde van de gerealiseerde balanswaarde over de afgelopen jaren. Door deze systematiek aan te houden, ontstaat er een steeds nauwkeuriger beeld.

-ONTWERP-

6.2 Investeringsprogramma

Afdeling	Activum omschrijving	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
A&B	Software	60	59	-	-	-
BEL	Software	49	-	36	32	-
BR	Gereedschappen	41	-	-	48	-
BR	Software	200	-	-	-	-
DIV	Inrichting gebouwen en inventaris	-	-	46	-	-
DIV	Software	9	-	23	-	-
FZF	Gereedschappen	55	-	-	-	-
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	-	445	2.133	263	371
FZF	Personenautos	-	185	68	-	37
FZF	Scooters	3	-	-	-	-
FZF	Software	82	-	-	-	-
I&A	Software	45	-	-	-	-
ICT	Glasvezelbekabeling	273	-	-	-	-
ICT	Hardware	4.938	2.079	133	3.160	1.944
ICT	Mob App (tablets/labtops/ smartphone)	282	1.073	2.405	282	1.073
ICT	Software	341	675	128	549	91
ICT	Telecommunicatie-voorzieningen	664	-	-	-	25
Totaal investeringen vaste activa		**7.040**	**4.516**	**4.973**	**4.334**	**3.541**

Het investeringsprogramma houdt rekening met vervangingsinvesteringen wanneer bestaande activa economisch zijn afgeschreven. In de eerste bestuursrapportage 2021 is het Investeringsprogramma voor het laatst geactualiseerd.

De vervangingsinvesteringen voor meubilair schuiven door naar toekomstige jaren, zodat deze aansluiten bij de nieuwe huisvestingsvereisten en locaties. De begrote vervangingsinvestering van € 578.000 voor de inrichting van gebouwen en inventaris uit 2020 wordt doorgeschoven naar 2023. De begrote vervangingsinvestering van € 68.000 in 2021 wordt doorgeschoven naar 2022.

De in 2021 begrote vervangingsinvestering van € 171.000 voor personenauto's zal doorschuiven naar 2022. In 2021 zal er samen met de gemeenten een toekomstvisie voor de dienstverlening op het gebied van vervoer worden opgesteld.

Het RCIOO heeft in opdracht van het OGO een inventarisatielijst opgesteld van projecten die in de komende periode uitgevoerd moeten worden om de gestelde doelen te kunnen behalen. De investeringen die zijn voorzien in dit kader leiden tot extra uitgave van € 500.000 in 2022 voor de GemICT-migratie.

CONCEPT

6.3 EMU-saldo

		2021	2022	2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Omschrijving						
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-804	15	170	170	81
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	4.472	4.472	4.472	4.472	4.472
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate	-	-	-	-	-
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	7.040	4.516	4.973	4.334	3.541
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en	-	-	-	-	-
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:					
	Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie	-	-	-	-	-
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de	-	-	-	-	-
8	Baten bouwgrondexploitatie voor zover transacties niet op de exploitatie verantwoord	-	-	-	-	-
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betrekken	-46	-46	-46	-	-
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande	-	-	-	-	-
11	Verkoop van effecten:					
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo		**-3.327**	**17**	**-285**	**308**	**1.012**

In het BBV is de verplichting opgenomen dat gemeenschappelijke regelingen ramingen van het EMU-saldo dienen te verstrekken over het voorafgaande jaar, het actuele begrotingsjaar en de drie jaren volgend op het begrotingsjaar. Het EMU-saldo heeft het karakter van een resultaatbepaling op kasbasis. Het begrotingstekort van de gehele overheid mag volgens Europese normen niet hoger zijn dan 3%. Dit geldt niet alleen voor het tekort van de Rijksoverheid maar voor het saldo van alle overheden bij elkaar, ook die van gemeenten en gemeenschappelijke regelingen.

Het incidenteel negatieve EMU-saldo bedraagt in 2022 0,1% ten opzichte van de begroting. Dit ligt lager dan de norm van 3%. De ontwikkeling van het EMU-saldo laat een positief saldo zien als gevolg van een forse daling van de geplande investeringen, waarbij 2023 een incidenteel een tekort laat zien.

ONTWERP-

6.4 Financiering

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Leningportefeuille						
Looptijd						
< 1 jaar	3.000	-	-	-	-	-
2 jaar	1.000	500	-	-	-	-
3 jaar	280	1.900	1.267	633	-	-
4 jaar	3.300	2.475	1.650	825	-	-
5 jaar	5.052	5.708	4.084	2.460	1.420	380
7 jaar	-	-	-	-	-	-
8 jaar	-	200	160	120	80	40
9 jaar	3.920	3.430	2.940	2.450	1.960	1.470
Totaal	**16.552**	**14.213**	**10.101**	**6.488**	**3.460**	**1.890**

Voor de financiering van de van de gemeenten overgedragen activa is begin 2018 een aantal leningen afgesloten. Om de financiering, conform de vastgestelde uitgangspunten, aan te laten sluiten op het boekwaardeverloop van de materiele vaste activa was in 2020 een inhaalfinanciering nodig van € 5,1 mln. Daarnaast is rekening gehouden met de financiering voor geplande investeringen voor het eerste kwartaal van 2020. Dit heeft geleid tot het aantrekken van een drietal nieuwe leningen met een totale waarde van € 7,6 mln. Op de al lopende leningen is conform aflossingsschema afgelost. Het monitoren van de financieringsbehoefte ten opzichte van de looptijd van de activa en nieuwe investeringen is een continu proces.

6.5 Stand en verloop van de reserves

	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	meerjarenraming 2023	2024	2025
Bedragen x 1.000 euro						
Bestemmingsreserves						
Bestemmingsreserve Effecten sociaal plan	309	155	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Veranderopgave	376	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Veranderopgave Basisregistraties	150	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Opgave ICT	196	-	-	-	-	-
Totaal	**1.031**	**155**	**-**	**-**	**-**	**-**

De Bestemmingsreserve Effecten sociaal plan is ontstaan uit de afspraken die over de financiële effecten van het sociaal plan zijn gemaakt in het Opdrachtgeversoverleg (OGO) en het Bestuur. De rechten die door het sociaal plan zijn meegekomen naar De Connectie, zijn door de gemeenten in 2017, voor een periode van 5 jaar, ineens afgekocht. In de begroting wordt ervan uitgegaan van een benodigde onttrekking uit deze reserve voor eveneens vijf jaar (1/5 deel per jaar). In 2022 valt de laatste tranche vrij.

De bestemmingsreserve Veranderopgave is bedoeld voor de kosten van de afronding van de implementatie van het nieuw financieel systeem, de pilot robotisering bij DIV en voor personele fricties in relatie tot de veranderopgave. Ultimo 2021 zijn deze middelen besteed en kan de bestemmingsreserve worden opgeheven.

Het bestuur heeft in 2019 een bestemmingsreserve ingesteld om middelen beschikbaar te houden voor de uitvoering van de Plan van aanpak voor het team Basisregistraties. Het restant van de bestemmingsreserve ad. € 150.000 zal in 2021 worden ingezet voor fase 2, waar al een korte aanvang mee is gemaakt. Ultimo 2021 zijn deze middelen besteed en kan de bestemmingsreserve worden opgeheven.

CONCEPT

De Bestemmingsreserve Opgave ICT is in 2019 door het bestuur ingesteld om het incidenteel behaalde resultaat uit 2019 te behouden voor deze opgave. De vrijval van deze bestemmingsreserve houdt gelijke tred met de besteding binnen het programma 2!Connect. Ultimo 2021 zijn deze middelen besteed en kan de bestemmingsreserve worden opgeheven.

6.6 Jaarlijks terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume

De BBV schrijft voor dat afzonderlijk aandacht moet worden besteed aan jaarlijkse terugkerende arbeidskosten met een vergelijkbaar volume. Zoals uit de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling blijkt, wordt voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. Alle arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zijn in de exploitatiebegroting verwerkt.

-ONTWERP-

7. Bijlagen

Bijlage 1: Taakvelden

Taakvelden	Arnhem	Renkum	Rheden	Totaal baten	Arnhem	Renkum	Rheden	Totaal Lasten	Saldo begroting 2022
Bedragen x 1.000 euro									
0. Bestuur en ondersteuning									
0.4 Overhead	-31.466	-4.807	-7.681	**-43.954**	27.984	4.275	6.831	**39.089**	**-4.865**
0.5 Treasury	-	-	-	**-**	42	6	10	**59**	**59**
0.61 OZB woningen	-	-	-	**-**	3.527	539	861	**4.927**	**4.927**
0.64 Belastingen overig	-220	-34	-54	**-308**	108	16	26	**151**	**-157**
0.10 Mutaties reserves	-111	-17	-27	**-155**	107	16	26	**149**	**-6**
Saldo				**-44.416**				**44.375**	**-41**
1. Veiligheid									
1.2 Openbare orde en veiligheid	-	-	-	**-**	14	2	3	**20**	**20**
Saldo				**-**				**20**	**20**
6. Sociaal domein									
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-807	-	-	**-807**	807	-	-	**807**	**-**
Saldo				**-807**				**807**	**-**
Resultaat				**-45.224**				**45.203**	**-21**

ONTWERP

-ontwerp-

1e Bestuursrapportage 2021

-ONTWERP-

8 juni 2021

Voorwoord

Geachte leden van het bestuur van De Connectie,

Dit is de eerste bestuursrapportage van 2021. Het jaar dat we gestart zijn in een volledige lockdown. Eind februari is het precies een jaar geleden dat we aan het begin stonden van de coronacrisis. Inmiddels weten we hoe het virus ons leven flink heeft veranderd. We gingen van de ene verandering naar de andere verandering. De medewerkers van De Connectie hebben met veel inzet en kunst- en vliegwerk de bedrijfsvoeringsprocessen en dienstverlening weten te continueren. Zo konden de gemeenten en de andere klantorganisaties zich in deze crisistijd blijven richten op de inwoners en bedrijven. Het vaccineren is inmiddels begonnen en we hebben te maken met meerdere mutanten van het virus. Hoe ziet de wereld eruit als u later dit jaar de tweede bestuursrapportage leest?

Wat in ieder geval onveranderd blijft is onze gezamenlijke stip op de horizon. De Connectie is volop bezig met het op orde brengen van de basis, het worden van een servicegerichte organisatie en op onderdelen de partner in bedrijfsvoering.

Eerste bestuursrapportage 2021
Deze bestuursrapportage is een afwijkingenrapportage ten opzichte van de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2021-2024. Het accent ligt op de ontwikkelingen binnen de programma's, de nu voorliggende opgaven en de knelpunten die hierin voorzien worden. De structurele effecten hiervan worden eveneens vertaald naar en opgenomen in de MJPB 2022-2025.

Nieuwe klant: gemeente West Maas en Waal
We zijn trots dat de gemeente West Maas en Waal voor De Connectie heeft gekozen. Per 1 januari 2021 verzorgen wij een aantal bedrijfsvoeringstaken voor deze gemeente. De samenwerking vindt plaats op basis van het uitgangspunt van goed opdrachtnemers- en opdrachtgeverschap. De gemeente West Maas en Waal treedt dus niet toe als mede-eigenaar van De Connectie, maar als klantorganisatie.

Huisvesting
Eind 2020 kwam er een aantal huisvestingsvraagstukken op De Connectie af. De gemeente Rheden heeft besloten om een nieuw gemeentehuis te bouwen en om dat mogelijk te maken wordt gezocht naar tijdelijke huisvesting. Bij de gemeente Arnhem zijn werkgroepen opgestart om te kijken hoe ze anders kunnen werken met de ervaringen van deze coronaperiode en wordt de huidige huisvesting tegen het licht gehouden. De Connectie verkent momenteel ook de huisvestingsmogelijkheden. Om deze ontwikkelingen het hoofd te bieden, is een Taskforce Huisvesting in het leven geroepen. U leest er meer over in deze bestuursrapportage.

We kunnen niet in de toekomst kijken. Wel kunnen we hopen dat we dit jaar de coronacrisis achter ons laten. Samen gezond blijven en samen De Connectie uitbouwen tot een servicegerichte organisatie, een mooi doel voor nu en in de toekomst.

Bernard Fransen

Directeur De Connectie

ONTWERP-

De Connectie

Inhoudsopgave

1. Inleiding en leeswijzer 4

1.1. Inleiding 4

1.2. Leeswijzer 4

2. Afwijkingen Programmaplan 5

2.1. Programma Bedrijfsvoering Gemeenten 6

2.2. Programma Bedrijfsvoering Belastingen 12

2.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie 13

3. Ontwikkelingen MJPB 2021-2024 15

3.1. Ontwikkelingen financieel kader 15

3.1.1 Administratieve wijzigingen over de programma's 16

3.1.2 Kadercorrecties agv omissies kader 16

3.1.3 Kadercorrecties agv besluitvorming 17

3.1.4 Kadercorrecties agv maat- en meerwerk 18

3.1.5 Kadercorrecties agv dienstverlening derden 19

3.1.6 Overige kaderwijzigingen 20

3.2 Ontwikkeling begroting 2021-2024 22

3.2.1 Loon- en prijsontwikkelingen 23

3.2.2 Opgave ICT 25

3.2.3 Informatieveiligheid en businesscontinuïteit 27

3.2.4 Begrote vrijval bestemmingsreserves 28

3.2.5 Huisvesting De Connectie 28

3.2.6 Overige ontwikkelingen 29

3.3 Investeringsplanning 30

4. Bijlagen 32

4.1. Effecten bijdragen per gemeente 32

4.2. Ontwikkelingen Begroting 2021-2024 per programma 38

-ONTWERP-

1. Inleiding en leeswijzer

1.1. Inleiding

Voor u ligt de eerste bestuursrapportage van De Connectie over 2021. De bestuursrapportage is een afwijkingenrapportage ten opzichte van de Meerjarenprogrammabegroting (MJPB) 2021-2024. Het accent ligt dan ook op de ontwikkelingen binnen de programma's, de nu voorliggende opgaven en de knelpunten die we hierin voorzien. De structurele effecten hiervan worden eveneens vertaald naar en opgenomen in de MJPB 2022-2025.

1.2. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt gerapporteerd over de te verwachten beleidsmatige ontwikkelingen. Dit gebeurt aan de hand van het programmaplan en de doelen en resultaten die hierin zijn opgenomen. In hoofdstuk 3 gaan we uitgebreid in op de ontwikkelingen in het financieel kader en de ontwikkelingen in de begroting. In hoofdstuk 4 zijn de bijlagen opgenomen met onder andere de effecten van deze bestuursrapportage op de bijdrage per gemeente.

-ONTWERP-

2. Afwijkingen Programmaplan

In 2017 hebben de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden de handen inéengeslagen. De Connectie is dé samenwerking voor de gemeenten als het gaat om bedrijfsvoering. Nu er een aantal jaren voorbij zijn, is het nog steeds duidelijk: dat de samenwerking met en tussen de drie gemeenten en De Connectie van belang is om de doelstellingen van De Connectie te realiseren. Een aantal voorbeelden die aangegeven waarom de onderlinge samenwerking tussen en met elkaar zo belangrijk is.

ICT
De gemeenten rationaliseren en harmoniseren het applicatielandschap. Dit is een belangrijke ontwikkeling aangezien De Connectie de structurele beheerlast op applicaties van de gemeenten alleen kan verminderen als daadwerkelijk die rationalisatie- en harmonisatieslag heeft plaats gevonden. Het is bijvoorbeeld makkelijker om een collectievere vraag vanuit de gemeenten efficiënter uit te voeren dan de toenemende vraag om maatwerk te leveren. Ook merken we dat de governance niet altijd passend is voor opvolging van wensen en verzoeken.

DIV
Een aantal resultaten die DIV wil behalen zijn haalbaar door de onderlinge samenwerking met de gemeenten. Bijvoorbeeld als het gaat om de visie op zaakgericht werken en de informatiehuishouding. Deze hangt nauw samen met het tot uitvoer brengen van het archiefbeheer. De gemeenten zijn zowel eigenaar als beheerder van de archiefapplicaties. Dit vraagt om regelmatige afstemming om de reguliere archieftaken uit voeren. De gemeenten zijn eindverantwoordelijk voor de archieven waarbij DIV verantwoordelijk is voor de beheertaken van de archieven. De ontwikkeling naar bijvoorbeeld een centraal recordmanagement application (RMA) is daarmee ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Administratie en Beheer
De afdeling Administratie en Beheer werkt ook vanuit specifieke inrichtings- en uitvoeringswensen die klantorganisaties hebben. Door deze specifieke wensen wordt er minder uniform gewerkt en krijgt de éne klant meer aandacht dan de andere klant. Het beleid rondom de administratieve verwerking verschilt tussen de verschillende gemeenten. Dit levert voor de afdeling Administratie en Beheer extra werk op. De kwaliteit van de aangeleverde mutaties verschilt. Dit zorgt ervoor dat er in de praktijk extra uitzoekwerk, handelingen en correcties uitgevoerd worden.

Het zijn aan aantal voorbeelden waarbij de nadruk ligt op onderlinge afstemming en samenwerking. Als alle organisaties ketengericht denken en handelen kan De Connectie de bedrijfsvoering kwalitatief en dienstverlenend uitvoeren.

ONTWERP

In de volgende paragrafen worden de overige beleidsmatige afwijkingen ten opzichte van het programmaplan 2021 (MJPB 2021-2024) toegelicht. Hiervoor wordt de structuur van de programma-indeling gevolgd.

2.1. Programma Bedrijfsvoering Gemeenten

De Connectie houdt vast aan de doelstelling om zich te willen onderscheiden in de dienstverlening aan de aangesloten gemeenten. Het eerste deel van het Ontwikkelperspectief beschrijft de richting en de eerste stappen die worden gezet in de richting van een servicegerichte organisatie. In het tweede deel wordt hier samen met de gemeenten, op basis van de visie die de gemeenten hebben op de dienstverlening van De Connectie, nader invulling aan gegeven. Inmiddels hebben de opdrachtgevers namens de gemeenten hun strategische visie op de ontwikkeling van De Connectie met ons gedeeld. Over deze strategische visie en de betekenis hiervan voor het tweede deel van het Ontwikkelperspectief wordt deze zomer met het bestuur en de gemeentesecretarissen verder gesproken.

Taskforce huisvesting
De gemeenten, maar ook De Connectie zelf, zijn de komende jaren verwikkeld in een groot aantal huisvestingsvraagstukken. Gemeente Arnhem is gestart met een aantal werkgroepen over het vormgeven van hybride werken. Op deze manier wordt de kennis die is opgedaan met de effecten van het coronavirus uitgewerkt naar nieuw beleid. Nieuw beleid waarbij opnieuw gekeken wordt naar een passende flexfactor op kantoor en de ervaringen van het thuiswerken.

Naar verwachting zal Gemeente Renkum binnen een aantal jaar renovatiewerkzaamheden laten uitvoeren aan het gemeentehuis. Gemeente Rheden heeft besloten binnen een jaar het gemeentehuis te verlaten om te starten met nieuwbouw. Daarmee dient er op korte termijn andere werkruimte gezocht en gereed gemaakt te worden voor college en medewerkers. Ook derden beraden zich op hun huisvestingsbehoefte, al dan niet ingegeven door de coronacrisis.

De termijn waarin al deze onderwerpen zijn beslag krijgen beslaat naar verwachting een periode van ongeveer drie tot vier jaar vanaf heden. De intensiteit waarmee voorbereiding, uitwerking, operatie en nazorg plaatsvinden zijn niet in te bedden in de standaard dagelijkse dienstverlening van De Connectie. Gekozen is daarom voor het instellen van een Taskforce huisvesting om op al deze onderwerpen een goede afstemming te realiseren gericht op het elkaar ondersteunen, begeleiden en participeren; als partners trekken we hierbij op. De opgedane expertise kan dan ook op andere gezamenlijke trajecten worden ingezet.

Inmiddels heeft de Taskforce huisvesting aansluiting met diverse huisvestingsvraagstukken waaronder de verhuizing van W&I/TLO en Taskforce Hybride Werken van gemeente Arnhem. Dit geldt ook voor de voorbereidingen op het uithuizen, de tijdelijke huisvesting en nieuwbouw in de gemeente Rheden. Het bestuur heeft besloten de impact van de Taskforce huisvesting (inhoudelijk en financieel) vóór 1 september inzichtelijk te maken en -via het OGO- aan het bestuur voor te leggen.

ONTWERP

ICT

Onder het programma 1!Connect is de basis op orde gebracht. Van de 28 projecten zijn er 25 afgerond, 3 lopen door tot medio 2021. De ontwikkeling van de nieuwe werkplekomgeving, GemICT genaamd, is volop aan de gang. Hiermee kunnen al onze klanten gebruiken maken van een up-to-date, veilige en eenvoudige werkomgeving. Bovendien zorgt dit voor een vermindering van de beheerlast; in plaats van vier afzonderlijke omgevingen met ieder zijn eigen opzet en configuratie gaan we over naar één uniforme omgeving. In het eerste kwartaal van 2021 is zowel de Gemeente Renkum als ook De Connectie succesvol in productie gegaan op de nieuwe omgeving. Eind 2022 is de verwachting dat het geheel voor alle deelnemers kan worden afgerond. Aangezien het takenpakket van onze klanten, de wet- en regelgeving, de technologische mogelijkheden en hun kansen en bedreigingen continu in beweging zijn, is de basis op orde een dynamisch evenwicht dat telkens nieuwe investeringen vraagt.

Bij de goedkeuring van de begroting van het 2!Connect programma was een eerste tranche opgenomen voor de migratie van businessapplicaties naar de ICT-omgeving. De inzet was om de eerste (meest urgente) businessapplicaties naar de nieuwe ICT-omgeving te migreren. In 2021 gaat dit proces verder. Hiervoor zullen de gemeenten eerst moeten bepalen wat de mogelijkheden zijn om tot rationalisatie en harmonisatie van het applicatielandschap van de gemeenten te komen.

Het samenvoegen en harmoniseren vraagt bij de uitvoering om een gedeelde visie en focus van klanten en de Connectie. Er zullen soms lastige keuzes gemaakt moeten worden voor het behalen van de doelstellingen. De eerste voorbereidingen zijn hiertoe getroffen. Het RCIOO heeft de voorkeur uitgesproken om eenvoudige rationalisaties in de eerste fase van de migratie mee te nemen; een volledige rationalisatie volgt dan later. Het OGO zal op basis van dit advies – en dat van de controllers ten aanzien van de financiële effecten – nog een besluit moeten nemen. Hierbij zal nadrukkelijk de houdbaarheid van de taakstellende afbouw van formatie voor het applicatiebeheer aan de orde moeten komen.

De noodzaak om een hoger kwaliteitsniveau van dienstverlening te leveren is hoog. Om die reden zijn een set van ICT-basisprocessen (zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid die kent) en een set overige processen gekozen om de kwaliteit van zowel beheersing als uitvoering naar een marktconform niveau te brengen. We maken dit aantoonbaar door gebruik te maken van het Capability Maturity Model (CMM).

De noodzaak om meer servicegericht te zijn naar onze klanten is ook hoog. Dit vraagt onder andere om een duidelijke focus op het ontwikkelen van de daarvoor noodzakelijke competenties bij onze medewerkers. De noodzaak voor onze medewerkers om zich continu te ontwikkelen is hoog. ICT-technologieën zoals Internet of Things, Big Data, Cloud en Artificial Intelligence bieden kansen en bedreigingen. We moeten blijvend leren en ontwikkelen zodat we hierop anticiperen. We zien een trend dat deze technologische ontwikkelingen steeds sneller gaan.

Een belangrijk trend die De Connectie nu in meer concreetheid onderzoekt, zijn de mogelijkheden van cloud computing. Hardware, software en gegevens worden hierbij op aanvraag beschikbaar gesteld via een netwerk, vergelijkbaar met elektriciteit uit het lichtnet. Dit betekent uiteindelijk dat bij De Connectie, steeds minder behoefte zal gaan bestaan aan eigen rekencentra en eigen capaciteit om deze te beheren. Een belangrijke driver hierbij is het voorgenomen vertrek uit het Stadskantoor medio, waar we nu een gedeelte van ons rekencentrum hebben ingericht.

CONCEPT

Begin 2021 wordt samen met onze leveranciers een haalbaarheidsstudie opgestart om versneld meer diensten via de 'Cloud' af te nemen. Verder zien we dat klanten meer diensten en producten bij ons afnemen, waaronder adviezen en projectmanagement.

DIV
In 2020 is bekend geworden dat het de voorkeur heeft om na de harmonisatie van de huidige scan- en registratiesoftware, het beheer en de regie hierop bij De Connectie te beleggen. Hiervoor zal begin 2021 een voorstel aan het OGO worden aangeboden.

Het aannemen van de wijzigingen op de Wet Open Overheid vraagt om aanpassingen in de informatiehuishouding van gemeenten. Doel is onder andere om verbetering aan te brengen in de wijze waarop digitale documenten worden vervaardigd, geordend, bewaard, vernietigd en ontsloten. De gemeenten worden hiervoor gecompenseerd vanuit de overheid. In de komende periode moet inzichtelijk worden gemaakt welke impact deze wetswijziging heeft op de werkzaamheden van afdeling DIV, alsook de financiële impact hiervan.

Facilitaire zaken
Bij het ontstaan van De Connectie was een belangrijke opgave van de afdeling FZF het harmoniseren van de verschillende contracten. Inmiddels zijn de meeste contracten geharmoniseerd. Als gevolg van recente ontwikkelingen is de vervolgstap dat de dienstverlening op onderdelen anders georganiseerd gaat worden. De dienstverlening wordt flexibeler, zonder dat dit inboet aan kwaliteit. De afdeling ontwikkelt zich naar een regieafdeling, om sneller in te kunnen spelen op veranderende vragen vanuit de klant.

Daarnaast hebben klanten aangegeven dat zij de dienstverlening van de afdeling te duur vinden. De uitgebrachte benchmark van Berenschot onderschreef dit beeld. In 2020 heeft De Connectie, samen met de klantorganisaties, dit nader onderzocht. Daaruit is gebleken dat een deel van de kosten in de benchmark van Berenschot ten onrechte aan deze afdeling zijn toegerekend, danwel het gevolg van het inwilligen van specifieke wensen vanuit de klant. Niettemin blijft kostenefficiency een belangrijk uitgangspunt in de dienstverlening.

In 2020 zijn een aantal risico's geïdentificeerd met betrekking tot het wagenparkbeheer en in het bijzonder ten aanzien van de rittenadministratie. Inmiddels zijn noodzakelijke aanpassingen gedaan in de software die de rittenadministratie verwerkt. Het bleek noodzakelijk om een handmatige controle uit te voeren op de rittenadministratie van 2019 en 2020. De uitkomst hiervan wordt in Q1 2021 opgeleverd, maar zullen naar waarschijnlijkheid niet leiden tot acties met terugwerkende kracht. De controles op de rittenadministraties worden vanaf 2021 per kwartaal uitgevoerd, als onderdeel van de structurele borging van het wagenparkbeheer.

De begrote investeringen in het wagenpark en meubilair zijn als gevolg van corona uitgesteld tot nader order. Noodzaak tot vervanging is er op dit moment nog niet. Gezien de recente ontwikkelingen op het gebied van huisvesting, zullen er eerst beleidskaders worden opgesteld op deze onderwerpen en zal worden gekeken naar alternatieven voor de huidige dienstverlening.

ONTWERP

Frontoffice
Naar aanleiding van het evaluatieonderzoek van Berenschot is De Connectie aan de slag gegaan met een drietal aanbevelingen rondom de dienstverlening:

- Focus (op de korte termijn) op verbetering van de kwaliteit van de dienstverlening
- Ontwikkel en implementeer een gezamenlijke visie op dienstverlening
- Ontwikkel een Strategisch Personeelsplan (SPP)

Er zijn verdiepende sessies naar de gewenste (samen-)werking van de Frontoffice en Backoffice uitgevoerd, met het MT en de teamleiders van De Connectie en ook met de demandmanagers van de gemeenten en directie van De Connectie. Met behulp van de input uit deze sessies is het dienstverleningsconcept uitgewerkt.

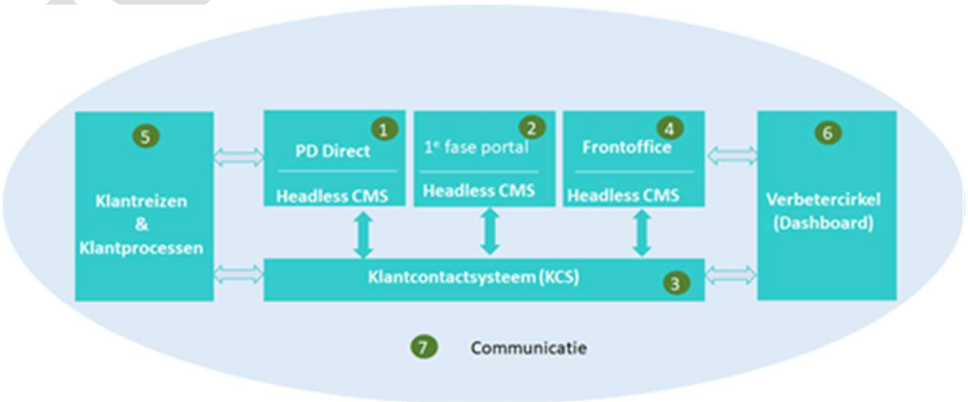
Invloed op structuur en cultuur
De verbetering van onze dienstverlening vraagt een hoge inspanning van De Connectie en heeft invloed op de structuur en de cultuur. De grootste aanpassing in de cultuur betreft de omschakeling naar klantgerichtheid. Niet alleen voor medewerkers van De Connectie. Zeker ook voor onze klanten omdat de opdrachtverstrekking verder gestandaardiseerd wordt.

De aanpassing in de structuur is de centrale plaats die de Frontoffice naar klanten gaat innemen. De Frontoffice heeft eind 2022 de regisserende rol in de gehele dienstverlening. De Frontoffice ondersteunt en monitort alle opdrachten en klantcontacten vanaf opdrachtverstrekking tot en met oplevering zodat problemen zoveel mogelijk worden voorkomen.

Klantgericht organiseren
De Connectie richt zich op het versterken van het klantgerichte organisatievermogen. Dit ontstaat doordat management, teamleiders en medewerkers samen zorgen voor een robuuste organisatie waarin iedereen zich thuis voelt. Een De Connectie die in staat is haar taken met een hoge klant- en kwaliteitsgerichtheid uit te voeren:

- Met behulp van de juiste tooling en gestroomlijnde klantreizen en haar klantprocessen
- Gekoppeld aan klantgerichte sturing op basis van heldere KPI's
- Met als doel: onze klanten waarderen onze dienstverlening met een 7,5 in 2024.

Projectmatige aanpak
De implementatie van een verbeterde (digitale) dienstverlening kent een samenhangende en projectmatige aanpak. Deze laat zich als volgt illustreren:

CONCEPT

Ad. 1. PD-direct
Betreft het digitaliseren van de producten- en dienstencatalogus (PDC) naar een PD-direct. Dit is een digitale PDC van waaruit ook de bestelling kan plaatsvinden. Hiertoe zal de TOPdesk volgens de structuur van de PDC worden ingericht.

Ad. 2. Eerste fase van de Portal
De Portal biedt ook de mogelijkheden om meldingen, verzoeken en klachten in te dienen, waardoor de toegankelijkheid van De Connectie wordt verruimd. Daarnaast moet de Portal de positionering van De Connectie in de regio ondersteunen. De PD-Direct wordt opgenomen in de Portal. TOPdesk wordt hier eveneens aan gekoppeld. In 2020 is besloten dat de primaire focus van het FMIS de ondersteuning van de klantprocessen van de teams van de backoffice wordt. Met als doel dat alle vakdisciplines een volledig inzicht en overzicht van hun werkzaamheden hebben.

Ad. 3. Klantcontactensysteem
Middels pilot werken we met een Klantcontactsysteem (KCS). Alle klantcontacten via de Portal en het KCS worden vastgelegd. Op deze wijze kunnen we op basis van de feiten verbeteringen in onze klantprocessen gaan uitvoeren.

Ad. 4. Frontoffice
De Frontoffice wordt klantgericht geëquipeerd zodat de wachtrijen verdwijnen. Dit doen we door een trainingsprogramma voor de medewerkers en door de kennis van de vakafdeling te beleggen bij de Frontoffice (kennisbank).

Ad. 5. Klantreizen en klantprocessen
We hebben 13 knelpunten boven tafel gehaald. Daarvan zijn er momenteel 5 omgezet naar klantreizen (de stappen van de klant) en klantprocessen (de stappen van de medewerker om de klant te ondersteunen. Deze worden in 2021 geïmplementeerd. De andere 8 worden in 2021 uitgewerkt.

Ad. 6. Dashboarding
Er wordt een dashboard uitgedacht en omgezet naar een plan van aanpak. In 2021 worden de KPI's vastgesteld en de bronnen geïnventariseerd, zodat we in 2022 kunnen implementeren. Het dashboard ondersteunt het lerend vermogen van de organisatie (verbetercirkel).

Externe expertise ondersteunt onze medewerkers om deze verandering in cultuur en structuur te realiseren. Deze verbeteringen zullen niet zonder fysieke en financiële inspanningen hun beslag kunnen krijgen. Er wordt voor het zomerreces een businesscase uitgewerkt, in aansluiting met de wensen van de gemeenten ten aanzien van de ontwikkeling van dienstverlening van De Connectie. Tot die tijd zal De Connectie de activiteiten 'low profile' door laten lopen en de kosten hiervan zoveel mogelijk binnen de eigen exploitatie opvangen. Bij de tweede bestuursrapportage zal gerapporteerd worden over de voortgang en de financiële effecten hiervan.

-ONTWERP-

Administratie & Beheer
De doelen, en daarmee samenhangende inzet, van Administratie & Beheer wijken niet substantieel af van de meerjarenprogrammabegroting 2021-2024. Wel zijn er ontwikkelingen die separaat via het OGO voorgelegd worden. Eén van deze ontwikkelingen is het aanbesteden van een nieuw E-HRM-systeem, ter vervanging van de huidige systemen die nu nog in eigendom zijn van de gemeenten. Een tijdige aanbesteding en uniforme inrichting vraagt om een projectmatige aanpak. Ook de doorontwikkeling van het financiële systeem, inclusief het realiseren van koppelingen met subadministraties, loopt op verzoek van de gemeenten in 2021 door. Voor het realiseren van de formatieve taakstelling is het van belang te investeren in een robot, die handmatige werkzaamheden zelfstandig kan uitvoeren. Aan deze ontwikkelingen zal, in afstemming met de gemeenten, nader vorm worden gegeven.

Inkoop & aanbesteding
De doelen, en daarmee samenhangende inzet, van Inkoop & Aanbesteding wijken niet substantieel af van de meerjarenprogrammabegroting 2021-2024.

Basisregistraties
De doelen, en daarmee samenhangende inzet, van het team basisregistraties wijken niet substantieel af van de meerjarenprogrammabegroting 2021-2024. Zoals aangegeven wordt het onderdeel ‘Basis op Orde’ van het Plan van aanpak Ontwikkelingen 2019-2021 verder in uitvoering gebracht.

Managementsupport
De gemeenten Renkum en Rheden hebben de ondersteuning van bestuurssecretariaat ondergebracht bij De Connectie. De gemeente Arnhem heeft deze ondersteuning niet onder gebracht bij De Connectie. In het evaluatieonderzoek van Berenschot is de aanbeveling gedaan om uniformiteit aan te brengen in de positionering van de ondersteuning van het bestuurssecretariaat, de gemeentesecretarissen en de concerndirectie en deze onder te brengen bij de betreffende gemeenten. In 2020 is besloten om opvolging te geven aan dit advies. Op dit moment wordt hier invulling aan gegeven. De effecten van deze wijziging op het kader worden verwerkt zodra deze bekend zijn.

-ONTWERP-

2.2. Programma Bedrijfsvoering Belastingen

Een belangrijke ontwikkeling voor het team Belastingen betreft de overgang van inhoud naar oppervlaktewaardering. Vanaf 1 januari 2022 dienen de WOZ-taxaties van woningen gebaseerd te zijn op de gebruiksoppervlakte.

Voor de gemeenten Rheden en Arnhem ondersteunde De Connectie het proces rond het vroegtijdig signaleren van schulden (vroegsignalering). Inmiddels is dit niet meer mogelijk door een wijziging in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening. Vanuit deze gemeenten is de vraag ontstaan of De Connectie 'sociaal invorderen' wil invoeren. De scope en impact van deze vraag wordt verkend samen met gemeenten.

Een andere ontwikkeling die invloed heeft op het invorderen hangt samen met de coronacrisis. Door het bieden van extra betalingsregelingen en individueel maatwerk voor inwoners en bedrijven worden minder aanmaningen en dwangbevelen verzonden. Hoewel de werkvoorraad door de extra handelingen toeneemt zullen de opbrengsten uit dwanginvorderingen dalen.

Een landelijke trend die te zien is in het belastinglandschap is de opkomst van zogenaamde NoCure-NoPay bureaus. Deze bureaus richten zich op het bezwaar maken tegen belastingaanslagen, waarbij zij alleen betaald worden als de bezwaarmaker partij in haar gelijk wordt gesteld. Het aantal bezwaren stijgt door deze ontwikkeling alsook de proceskostenvergoedingen die uitgekeerd moeten worden. De impact van deze ontwikkeling wordt gedurende dit jaar in beeld gebracht.

De laatste ontwikkelingen rondom de afvalstoffenheffing (Diftar) van de gemeente Arnhem, en de gevolgen hiervan voor de belastingdienstverlening, worden dit jaar nauwlettend gevolgd.

-ONTWERP-

2.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie

De doelstellingen en activiteiten voor 2021 volgen voor een belangrijk deel het programmaplan 2021-2024. Enkele ontwikkelingen, die mede van invloed zijn op het meerjarenperspectief 2022-2025, willen wij graag onder de aandacht brengen.

Strategische personeelsplanning
In de MJPB 2021-2024 is opgenomen dat De Connectie voor alle teams een strategische personeelsplanning implementeert, zodat De Connectie voorbereid is op de toekomst. Om ons heen zien we dat veranderingen elkaar steeds sneller opvolgen en de uitdagingen complexer worden. Er is een veranderende blik op politiek en overheid. Digitalisering speelt een grote rol, de klantvraag verandert en er is een schaarste aan gekwalificeerd personeel. Strategische personeelsplanning helpt om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact hebben op de dienstverlening aan gemeenten.

Inmiddels heeft er een analyse plaatsgevonden van de leeftijd, het opleidingsniveau, de ontwikkelingsbereidheid en -mogelijkheid van de medewerkers gemaakt. Voor het grootste deel kunnen we de opgave aan met onze medewerkers. Tijdens de presentatie van de resultaten uit deze eerste cyclus van de strategische personeelsplanning aan het bestuur (16 december 2020), hebben we echter ook geconstateerd dat een deel van de medewerkers niet mee kan komen met de ontwikkelingen die op de organisatie afkomen en impact hebben op hun huidige functie. Allereerst zal worden onderzocht binnen De Connectie naar een passende functie, maar de verwachting is dat van een aantal van deze medewerkers afscheid genomen moet worden, al dan niet door begeleiding naar een functie buiten De Connectie.

De Connectie zal de ingezette interventies blijven monitoren en tegelijkertijd hier continue op bijsturen door jaarlijks onze strategische personeelsplanning te herijken.

Informatiebeveiliging & Privacy
Deze maand zal de VNG de resolutie *Digitale veiligheid: kerntaak Voor Gemeenten* ter goedkeuring voorleggen aan haar leden. De resolutie beschrijft een aantal uitgangspunten welke volgen uit de eerder vastgestelde Agenda Digitale Veiligheid 2020-2024. Deze agenda beschrijft een aantal thema's met bijbehorende actielijnen. In deze actielijnen zijn een aantal adviezen opgenomen t.a.v. wenselijkheid tot vaststellen budgetten voor cybersecurity.

Het eerste advies pleit voor het alloceren van een passend gemeentelijk budget om de verantwoordelijkheid voor informatieveiligheid adequaat te kunnen invullen. De hoogte van dat budget is afhankelijk van de uitkomst van een gemeentelijke risicoanalyse die bestuurlijk is geaccordeerd. Dit budget zou zichtbaar moeten zijn in de gemeentelijke begroting.

Ook wordt gepleit voor een versterking van de positie van de CISO. Een CISO moet de ruimte en middelen krijgen en investeren in kennis en kunde om de gemeente weerbaarder te maken tegen huidige en toekomstige digitale dreigingen.

Een ander advies heeft betrekking op het maken van afspraken tussen gemeentebesturen en ketenpartners over de dekking van onverzekerde schade met behulp van een gezamenlijke

CONCEPT

'stroppenpot'. De ervaring leert dat de financiële afwikkeling van schade soms moeizaam kan verlopen. Er is nog weinig inzicht in de risico's en de bijbehorende schade.

Ook verzekeraars zijn terughoudend bij het compenseren van schade ten gevolge van wereldwijde cyberaanvallen omdat deze beschouwd worden als terrorisme en/of een gewapend conflict. Een gezamenlijke 'stroppenpot' is een belangrijk hulpmiddel bij het herstel van lokaal vitale processen.

Ten aanzien van de omvang en inhoud van het budget voor informatieveiligheid en cybersecurity doet de VNG in haar resolutie geen directe uitspraken, maar roept haar leden op om naar het advies van de Cyber Security Raad (CSR) voldoende budget vrij te maken in gemeentelijke begrotingen voor blijvende weerbaarheid tegen digitale dreigingen. De CSR geeft in haar Meerjarenstrategie 2018-2021 het advies om minimaal 10% van het ICT-budget te reserveren voor cybersecurity. Deze 10% is eerder in 2016 al benoemt in het advies rapport "Nederland Digitaal Droge Voeten" van Verhagen. Hierbij is gekeken naar o.a. overheidsinvesteringen in andere Europese landen:

"Besteedt het kabinet, provincie- of gemeentebestuur jaar na jaar minder dan 10 procent van de IT-budgetten aan veiligheid en privacy, dan is de kans groot dat de cybersecurity niet voldoende geborgd is."

Doel van het budget voor informatieveiligheid en cybersecurity is om de opzet, sturing en organisatie van informatieveiligheid structureel te waarborgen, mede door het continue implementeren en toezicht houden op de benodigde maatregelen.

In 2021 zullen, in overleg met de gemeenten, voorstellen worden voorbereid om de digitale weerbaarheid binnen de samenwerking te versterken. Daarnaast zou, gezien de situaties bij de gemeenten Maastricht, Lochem en Hof van Twente, het vaststellen van een gezamenlijke "stroppenpot" ten aanzien van cybersecurity incidenten moeten worden afgewogen ten opzichte van het opnemen van deze risico's in het risicoprofiel van de afzonderlijke gemeenten.

-ONTWERP-

3. Ontwikkelingen MJPB 2021-2024

3.1. Ontwikkelingen financieel kader

		Begroting	meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
MJPB 2021-2024	**I/S**				
Totaal lasten		42.443	42.457	42.296	41.287
Totaal baten		-42.464	-42.478	-42.317	-41.308
Primitieve begroting		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
Administratieve wijzigingen binnen de programma's					
Mutatie baten en lasten	S	270	-	-	-
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Ondersteuning MAS Veiligheidshuis	S	-54	-54	-54	-54
Licentiekosten Verzekeringenapplicatie	S	15	15	15	15
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Projectportfoliomanagement	S	21	21	21	21
ISAE3402 Belastingen	I/S	25	20	20	20
Office365	I/S	321	92	92	92
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk					
Sluiting bedrijfsrestaurant Renkum	S	-47	-47	-47	-47
Uitbreiding dienstverlening beveiliging Stadskantoor	S	35	35	35	35
Uitbreiding dienstlening I&A gemeente Rheden	S	100	100	100	100
Ondersteuning functioneel beheer inhuurbalie	S	7	7	7	7
Ondersteuning verzekeringen Arnhem	S	35	35	35	35
Project het nieuwe werken	S	204	204	204	204
Structurele doorwerking maat- en meerwerk ICT	S	196	196	196	196
Kadercorrecties dienstverlening derden					
Dienstverlening West Maas en Waal	S	749	749	749	749
Afschaling dienstverlening derden	S	-121	-121	-121	-121
Compensatie afschaling dienstverlening derden	S	96	96	-	-
Overige kaderwijzigingen					
Structurele doorwerking Coronacrisis -Mobiele telefonie-	S	110	110	110	110
Structurele doorwerking Coronacrisis -Overige devices-	S	215	215	215	215
Structurele doorwerking Coronacrisis -Devices De Connectie-	S	86	86	86	86
Structurele doorwerking Coronacrisis -GemICT werkomgeving-	S	28	28	28	28
Totaal Kadercorrecties		**2.291**	**1.787**	**1.691**	**1.691**
Totaal lasten		44.733	44.244	43.987	42.978
Totaal baten		-44.754	-44.265	-44.008	-42.999
Saldo baten en lasten		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

We onderscheiden een aantal soorten kadercorrecties, te weten correcties die het gevolg zijn van omissies in het kader, correcties naar aanleiding van (bestuurlijke) besluitvorming, correcties als gevolg van maat- en meerwerk, correcties verband houdend met dienstverlening aan derden en overige kaderwijzigingen die voorvloeien uit de coronacrisis.

CONCEPT

3.1.1 Administratieve wijzigingen over de programma's

Het bestuur stelt de begroting op programmaniveau vast. In de bestuursvergadering van 25 november 2020 heeft het bestuur een aantal interne begrotingswijzigingen tussen de programma's vastgesteld. Hiermee zijn de betreffende budgetten op het programma begroot waar feitelijk de sturing plaatsvindt en ook de kosten worden gerealiseerd.

3.1.2 Kadercorrecties agv omissies kader

Het aantal kadercorrecties als gevolg van omissies in het kader neemt elk jaar af. Over de meeste kaderwijzigingen is ambtelijk overeenstemming bereikt en zijn verwerkt in de Meerjarenprogrammabegroting. De onderstaande posten vragen op dit moment nog om bijstelling van het kader.

Formatie Basisregistraties (€ 0)
Bij de start van De Connectie is voor het team Basisregistraties formatie overgedragen. Hierbij is uitgegaan van de situatie as-is, met het takenpakket dat op hoofdlijnen is beschreven in het deelbedrijfsplan. De gemeente Arnhem is kort na het vaststellen van het bedrijfsplan tot het inzicht gekomen dat er te veel formatie is overgedragen. Het gaat om adviestaken gerelateerd aan GEO-informatie. Tot nog toe is deze omissie nog gecorrigeerd via de exploitatie.

Op 29 juni 2018 is het bestuur van De Connectie akkoord gegaan met een aanpassing en uitbreiding van het takenpakket voor het team Basisregistraties bij De Connectie. Daarvoor hebben de demandmanagers de formatieve wijzigingen in beeld gebracht. De gemeente Rheden heeft in 2019 een omissie geconstateerd in de formatieberekening in het besluit van juni 2018. De opgave van de gemeente Rheden betrof geen uitbreiding zoals verondersteld, maar de *totaal* beschikbare formatie voor de uitvoering van de BGT en het stelselbeheer.

De gemeenten wensen het kader hiervoor te corrigeren. Echter, als de oorspronkelijke inbreng wordt gecorrigeerd en de besluitvorming van juni 2018 deels teniet wordt gedaan, resteert er onvoldoende formatie om de goïng concern te waarborgen en uitvoering te geven aan het plan van aanpak om de basis op orde te brengen. Derhalve is in het OGO van 12 januari besloten tot een herverdeling van inbreng in het kader per gemeente (zie bijlage 4.1). Per saldo heeft dit geen effect op het kader van De Connectie.

Ondersteuning MAS Veiligheidshuis (- € 54.000)
Bij de start van De Connectie is voor ondersteuning van het Veiligheidshuis formatie overgedragen. Deze dienstverlening wordt niet door Management Support geleverd, waardoor dit ten onrechte in het kader is overgedragen.

Licentiekosten Verzekeringenapplicatie (€ 15.100)
Bij de start van De Connectie is voor de applicatie voor het beheren van de verzekeringen geen budget overgedragen door de gemeenten. De Connectie heeft voor het gebruik van de nieuwe applicatie de licenties afgesloten en hiermee de kosten overgenomen van de gemeenten.

CONCEPT

3.1.3 Kadercorrecties agv besluitvorming

Projectportfoliomanagement (€ 21.012)
Voor het projectportfoliomanagement is een pilot succesvol uitgevoerd met de tool Thinking Portfolio. Deze tool geeft zowel bij De Connectie als de klanten inzicht in het totale portfolio, de voortgang van de projecten en de resources. Het betreft een SAAS-applicatie. In het OGO van 19 mei 2020 is besloten de tool technisch te implementeren en in te zetten als regionaal instrument voor portfoliomanagement. Implementatie van de toepassing brengt structurele licentiekosten (€ 16.500) en beheerkosten (€ 4.512) met zich mee en zullen, conform besluit, op basis van de verdeelsleutel over de gemeenten worden verdeeld.

ISAE 3402 Belastingen (€ 25.000)
In navolging op de ISAE 3402 rapportage die vorig jaar voor de financiële processen is opgesteld zal in 2021 ditzelfde voor de processen rond belastingen gebeuren. In 2021 wordt een framework met controledoelstellingen en interne beheersmaatregelen opgesteld die binnen het belastingproces gebruikt worden. Vervolgens wordt dit door een onafhankelijke auditor op opzet en bestaan getoetst. Dit resulteert in een ISAE 3402 type 1 rapportage. De komende jaren zal dit de basis zijn voor de ISAE 3402 type 2 rapportage voor de belastingprocessen, waarbij ook de werking van de interne beheersmaatregelen zal worden getoetst.

Office365 (€ 321.000)
Het project Office365 (fase 1) is bijna opgeleverd (o.a. Business design document en Security HLD). In februari 2021 heeft het OGO het besluit genomen om de stap naar fase 2 te maken. In fase 2 worden de functionaliteiten van fase 1 uitgerold voor alle medewerkers van de drie gemeenten en De Connectie, met een regio-breed adoptie traject. Het project is inmiddels gestart en heeft een doorlooptijd van plm. zes maanden. Het projectbudget bestaat uit projectmanagement, trainingskosten en ondersteuning vanuit functioneel beheer en technisch applicatiebeheer. De functionaliteiten worden sterk uitgebreid en vraagt als gevolg hiervan ook meer beheer.

-ONTWERP-

3.1.4 Kadercorrecties agv maat- en meerwerk

Maat- en meerwerkopdrachten leiden per definitie tot kaderwijzigingen. Zowel de kosten als de opbrengsten maken geen deel uit van de begroting en het kader. Elke maat- en meerwerkopdracht moet schriftelijk zijn overeengekomen. Het effect op het kader, al dan niet meerjarig, wordt meegenomen in de eerstvolgende bestuursrapportage.

Sluiting bedrijfsrestaurant Renkum (- € 47.000)
Het bedrijfsrestaurant in Renkum is op verzoek van de gemeente gesloten, waardoor De Connectie geen contract meer heeft met een externe cateraar.

Uitbreiding dienstverlening beveiliging Stadskantoor (€ 35.000)
Op verzoek van de gemeente Arnhem is in 2019 een tweede beveiliger op de Eusebiusveste voor in de ochtend toegevoegd. Dit was in eerste instantie een proef, waarbij zowel in 2019 als 2020 deze meerkosten zijn gefactureerd. Deze uitbreiding wordt nu definitief verwerkt in het kader.

Uitbreiding dienstlening I&A gemeente Rheden (€ 100.000).
In de kadernota van de gemeente Rheden is de uitbreiding van de dienstverlening op het inkoop en aanbestedingsvlak meegenomen. Deze uitbreiding is naast de specialistisch inkoop adviseurschap ook voor de spendanalyse en contractbeheer.

Ondersteuning functioneel beheer inhuurbalie (€ 7.000)
De Inhuurbalie wordt door functioneel beheer van A&B ondersteund. Deze ondersteuning is in 2020 gestart en separaat gefactureerd. Deze ondersteuning zal vanaf 2021 structureel ingezet worden.

Ondersteuning verzekeringen Arnhem (€ 35.000)
De gemeente Arnhem heeft in toenemende mate risicovraagstukken en daadwerkelijke claims waarvoor verzekeringen als beheersingsmaatregelen worden ingezet. Dit legt een steeds grotere druk op het verzekeringenbeheer van De Connectie. Om een goede invulling te kunnen geven aan de behoeften van de gemeente Arnhem is er structurele capaciteit nodig in ondersteuning bij verzekeringen.

Projecten het nieuwe werken (€ 204.000)
In het kader van het project het nieuwe werken zijn er een maatwerkovereenkomsten met de gemeente Arnhem afgesloten voor het overstappen van vaste naar mobiele werkplekken in de vorm van laptops en tablets (€ 198.000). Ook de gemeente Rheden heeft behoefte aan mobiele werkplekken waarvoor een maatwerkovereenkomst is afgesloten (€ 5.000). De structurele meerkosten van deze maatwerkovereenkomsten zijn verwerkt in het kader.

CONCEPT

Structurele lasten maat- en meerwerk ICT (€ 196.000)
In een aantal maat- en meerwerkovereenkomsten is overeengekomen dat de structurele beheerlasten die betrekking hebben op deze overeenkomsten op een later moment inzichtelijk worden gemaakt. In dergelijke afspraken schuilt het risico dat daar geen opvolging aan wordt gegeven en knelpunten ontstaan in de uitvoering. Ditzelfde geldt voor maat- en meerwerkovereenkomsten waarin is overeengekomen dat de jaarlijkse structurele last door middel van een factuur in rekening zal worden gebracht. Dergelijke afspraken leiden tot onnodige beheersrisico's. Conform de vastgestelde uitgangspunten bij de begroting zijn de financiële effecten van structureel maat- en meerwerk eveneens alsnog verwerkt in het kader[1].

3.1.5 Kadercorrecties agv dienstverlening derden

Dienstverlening gemeente West Maas en Waal (€ 749.000)
Na verschillende gesprekken met potentiële samenwerkingspartners heeft de gemeente West Maas en Waal gekozen om per 1 januari 2021 het beheer van een aantal bedrijfsvoeringstaken uit te besteden aan De Connectie. De samenwerking met de gemeente West Maas en Waal vindt plaats op basis van het uitgangspunt van goed opdrachtnemers- en opdrachtgeverschap. De gemeente West Maas en Waal treedt dus niet toe als mede-eigenaar van De Connectie, maar als klantorganisatie.

De gemeente West Maas en Waal brengt per 1 januari 2021 de volgende bedrijfsvoeringstaken onder bij De Connectie: ICT, Personeel en organisatie, Administratie & beheer en Inkoop & aanbesteding. Dit gebeurt op basis van een dienstverleningsovereenkomst met onderliggende leverings-overeenkomsten waarin de exacte afbakening van de verschillende taken is gespecificeerd. De dienstverleningsovereenkomst wordt afgesloten voor de duur van vier jaar en wordt steeds stilzwijgend verlengd. Onderdeel van de samenwerking is dat negen medewerkers van de gemeente West Maas en Waal per 1 januari 2021 in dienst treden bij De Connectie.

De aan deze dienstverlening gerelateerde budgetten, bedrijfsmiddelen, contracten en overige verplichtingen worden gedurende 2021 aan De Connectie overgedragen. De kaderwijziging is gebaseerd op de afgesproken aanvangsbekostiging.

Afschaling dienstverlening derden (- € 121.054)
De ODRA heeft de huur van vleugel in het Stadskantoor van de gemeente Arnhem per 1 november 2020 opgezegd. Daarbij is verzocht ook de aan deze 26 werkplekken gerelateerde diensten van De Connectie stop te zetten. Het beleid omtrent derden is dat de boekwaarde van investeringen/ verplichtingen die we specifiek voor deze derden hebben gedaan/ zijn aangegaan, (al dan niet tegen contante waarde) bij deze derde in rekening wordt gebracht. Vaste kostencomponenten/ verplichtingen van meer infrastructurele aard worden in rekening gebracht bij de gemeente die deze derde bij De Connectie heeft ingebracht (conform afspraak Bedrijfsplan). De totale inkomstenderving per jaar bedraagt € *90.903,* waarvan € *70.983* te relateren is aan blijvende infrastructurele kostencomponenten.

[1] MJPB 2021-2024, pagina 32: De financiële effecten van structureel maat- en meerwerk worden verwerkt in het begrotingjaar volgend op het jaar waarin de maat- of meerwerk overeenkomst tot stand is gekomen.

ONTWERP-

Het RBL heeft eveneens verzocht tot het afschalen van het aantal te faciliteren werkplekken per 1 januari 2021. Dit in verband met de toename van het ambulante karakter van het werk. In dit geval bedraagt de totale inkomstenderving per jaar bedraagt € 30.151, waarvan € 24.571 te relateren is aan blijvende infrastructurele kostencomponenten. Tot slot gaat het Sportbedrijf Arnhem het Stadskantoor verlaten in verband met het betrekken van huisvesting in sportcomplex Valkenhuizen. De effecten hiervan zullen worden verwerkt nadat de datum van de definitieve verhuizing bekend is.

Compensatie afschaling dienstverlening derden (€ 96.000)
In bovenstaande gevallen is de gemeente Arnhem de gemeente die de dienstverlening aan deze derden heeft ingebracht. Voor de dekking van de vaste kostencomponenten/ verplichtingen is € 95.554 als aanvulling op het kader nodig. Vooralsnog wordt De Connectie hier gedurende de eerste twee jaar voor gecompenseerd. Uiteraard geldt hierbij de inspanningsverplichting voor De Connectie om de totale infrastructurele kosten voortdurend bij te sturen op ontwikkelingen in het dienstverleningsvolume.

3.1.6 Overige kaderwijzigingen

De Connectie heeft in 2020 aanvullende werkzaamheden verricht als gevolg van de Coronacrisis. Een deel van de kosten hiervan lopen structureel door naar 2021. Hierbij valt te denken aan de kapitaalslasten voor de extra uitgegeven mobiele devices en de meerkosten van de GEMICT-werkomgeving. Als gevolg hiervan nemen de kosten op structurele basis toe. Specifiek voor één klant gemaakte kosten worden direct aan desbetreffende klant doorberekend. De kosten van generieke voorzieningen worden door middel van de verdeelsleutel toegerekend.

Structurele doorwerking Coronacrisis - Mobiele telefonie (€ 110.000)
De gemeenten hebben de keuze gemaakt voor het beleid “mobiel, tenzij”. Dit houdt in dat er alleen vaste toestellen beschikbaar zijn voor de functies waar dit noodzakelijk is. De andere medewerkers hebben enkel en alleen een mobiele telefoon tot hun beschikking, al dan niet gekoppeld aan een vast telefoonnummer. Vervolgens is er een outline businesscase opgesteld om nadere uitvoering te geven aan dit besluit. Als gevolg van de coronacrisis heeft de uitgifte van mobiele telefoons echter een vlucht gekregen. Derhalve is door het OGO besloten om een projectmatige aanpak vooralsnog achterwege te laten en de kosten op basis van de werkelijke uitvraag bij de desbetreffende gemeenten in rekening te brengen.

Er heeft een inventarisatie plaatsgevonden van alle, op het verzoek van de klant, in 2020 uitgegeven mobiele telefoons. In deze bestuursrapportage zijn de structurele kosten hiervan toegevoegd aan het kader van De Connectie. Daarbij worden de kaders van die gemeente belast, waar ook daadwerkelijk de uitgifte heeft plaatsgevonden. De verwachting is dat de uitrol van mobiele telefoons de komende tijd nog door zal lopen, totdat de gewenste verhouding tussen mobiele en vaste telefoons is bereikt.

CONCEPT

Structurele doorwerking Coronacrisis – Overige devices (€ 215.000)
Ook voor de overige, in 2020 uitgegeven, devices is afgesproken deze op basis van de werkelijke uitvraag bij de desbetreffende gemeenten in rekening te brengen. Hierbij valt te denken aan de uitgifte van verschillende type laptops en Ipads.

Structurele doorwerking Coronacrisis – Devices De Connectie (€ 85.600)
Net als bij de gemeenten heeft De Connectie als gevolg van de coronacrisis aanvullende devices aan haar medewerkers beschikbaar moeten stellen. De kosten van deze voorzieningen worden op basis van de verdeelsleutel aan de gemeenten doorbelast.

Op basis van de functionele keuzes van de gemeenten ten aanzien het behoud van het behoud van het aantal vaste werkplekken, het inrichten van flexibele kantoorwerkplekken en het faciliteren van thuiswerkplekken, zullen ook de minderkosten hiervan in beeld worden gebracht. De verwachting is dat hierover bij de tweede bestuursrapportage kan worden gerapporteerd.

Structurele doorwerking Coronacrisis – GemICT werkomgeving (€ 28.290)
Van de investeringen in de ICT-infrastructuur loopt een deel structureel door in de vorm van kapitaalslasten. De met de GEMICT-werkomgeving gemoeide investeringen in 2020 bedragen € 138.000. Dit betekent een structurele kapitaalslast van € 28.290 per jaar. Deze kosten worden door middel van de verdeelsleutel toegerekend.

In het voorgaande is alleen de structurele doorwerking van in 2020 genomen maatregelen opgenomen. De verwachting is dat er komend jaar ook nog extra kosten gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld door het team Belastingen voor de uitbreiding van de invorderingsacties en de verwerking van meer kwijtscheldingsverzoeken. Een mogelijk neveneffect hiervan is dat de opbrengsten uit dwanginvordering zullen afnemen. Ook heeft Het team belastingen heeft in 2020 niet alle (bezwaar)processen kunnen afronden van dat jaar. Dit zal naar verwachting leiden tot een verschuiving van het uitkeren van proceskostenvergoeding naar 2021.

-ONTWERP-

3.2 Ontwikkeling begroting 2021-2024

		Begroting 2021	meerjarenraming 2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
MJPB 2021-2024	**I/S**				
Totaal lasten		42.443	42.457	42.296	41.287
Totaal baten		-42.464	-42.478	-42.317	-41.308
Primitieve begroting na interne kaderwijzigingen		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
Totaal lasten na kadercorrecties		44.733	44.244	43.987	42.978
Totaal baten na kadercorrecties		-44.754	-44.265	-44.008	-42.999
Primitieve begroting na kadercorrecties		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**
Ontwikkelingen begroting 2021-2024					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	32	32	32	32
Prijsontwikkelingen Schoonmaakdienstverlening	S	130	130	130	130
Prijsontwikkelingen Postvoorziening	S	300	300	300	300
Prijsontwikkelingen Beveiligingscontract	S	54	54	54	54
Prijsontwikkelingen Sanitaire voorzieningen contract	S	19	19	19	19
Prijsontwikkelingen Arbocontract	S	35	35	35	35
Prijsontwikkeling softwarelicenties	S	24	24	24	24
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-42	-24	-42	-37
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	99	-375	-573	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	121	121	121	121
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	-34	162	162	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-149	-149	-149	-149
Toevoeging aan Algemene reserve	I	149	149	149	149
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	236	-	-	-
ICT projecten -achterstanden Patchen-	I	75	-	-	-
ICT projecten -2!Connect programma besturing-	I	70	-	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	66	274	415	415
Informatieveiligheid en businesscontinuiteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	I/S	75	40	40	40
Audits informatieveiligheid	I/S	67	10	10	10
Business Continuity Management	I	40	-	-	-
Begrote vrijval bestemmingsreserves					
Plan van aanpak Basisregistraties	I	150	-	-	-
Implementatie nieuw financieel systeem	I	86	-	-	-
Veranderopgave DIV	I	20	-	-	-
-/- Vrijval bestemmingsreserves	I	-256	-	-	-
Strategische personeelsplanning					
Huurovereenkomst Arnhem					
Lagere huurprijs	S	-327	-327	-327	-327
Toename gebruik werkplekken	S	65	65	65	65
Huurovereenkomst Rheden					
Nog toe te voegen aan het kader	I	114	-	-	-
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	80	120	-	-
Totaal Ontwikkelingen begroting 2021-2024		**1.298**	**660**	**465**	**881**
Totaal lasten		46.322	44.742	44.291	43.859
Totaal baten		-46.343	-44.763	-44.312	-43.881
Saldo baten en lasten		**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

CONCEPT

In deze paragraaf zijn de bekende en voorziene ontwikkelingen met een financieel effect weergegeven. Daarbij is gekozen voor een clustering naar de aard van deze ontwikkelingen en een voorstel gedaan ter dekking van het financieel effect.

3.2.1 Loon- en prijsontwikkelingen

In de MJPB 2021-2024 zijn afspraken gemaakt over de aanpassing van de gemeentelijke bijdragen als gevolg van loon- en prijsontwikkelingen; indexering van loonkostenbudgetten vindt plaats o.b.v. de reële loonkostenontwikkeling. De indexering van materiële budgetten wordt niet automatisch toegekend, maar bepaald a.d.h.v. specifieke (prijs-)ontwikkeling van leveranciers. Autonome kostenontwikkelingen ontstaan vaak bij hercontractering of bij de indexering van lopende contracten. Voor 2021 zijn op dit moment de onderstaande (autonome) loon- en prijsontwikkelingen zichtbaar.

Onderhoudsronde HR21 (€ 32.436)
Binnen De Connectie vindt jaarlijks een onderhoudsronde HR21 plaats, waarin getoetst wordt of de organisatiefunctiematrix en de gekozen normfuncties voldoende aansluiten bij de werkzaamheden van de medewerkers en de (verandering in de) doelstelling. De resultaten van deze onderhoudsronde worden op basis van de richtlijnen (procedureregeling) voorgelegd aan een gecertificeerde HR21-specialist van Bureau Leeuwendaal. De onderhoudsronde heeft zodoende geen gevolgen voor de totale formatie, maar wel voor de totale loonsom. De ingeschatte kosten van de laatste onderhoudsronde bedragen structureel € 32.436.

Prijsontwikkeling Schoonmaakdienstverlening (€ 130.000)
Er is een nieuwe aanbesteding voor de schoonmaak geweest. Dit heeft geleid tot een nieuwe leverancier waarbij de prijs hoger is dan het vorige contract. Deze prijsstijging heeft o.a. te maken met indexaties van de loonkostenontwikkeling.

Prijsontwikkeling Postvoorziening (€ 300.000)
Er is een nieuwe aanbesteding voor de postverspreiding geweest. De kostenontwikkeling liet veel hogere kosten zien als er vastgehouden zou worden aan de 24-uurs levering. In overleg met de gemeenten is besloten om bij een groot deel van de postverzending over te gaan naar binnen 72-uurs levering. Hierdoor is de stijging van de kosten minder hoog geworden.

Prijsontwikkeling Beveiligingscontract (€ 54.000)
Er is een nieuwe aanbesteding voor de beveiligingsdienstverlening geweest. Dit heeft geleid tot een nieuwe leverancier waarbij de prijs hoger is dan het vorige contract. Deze prijsstijging heeft o.a. te maken met indexaties van de loonkostenontwikkeling.

Prijsontwikkelingen Sanitaire voorzieningen contract (€ 19.000)
Er is een nieuwe aanbesteding voor de sanitaire voorzieningen geweest. Dit heeft geleid tot een nieuwe leverancier waarbij de prijs hoger is dan het vorige contract.

CONCEPT

Prijsontwikkeling Arbocontract (€ 35.000)
De eerste driejaarstermijn van het contract met de ArboUnie liep eind 2020 af. In dit contract is een mogelijkheid tot verlenging met een jaar opgenomen. Een offerte hiervoor liet een autonome kostenstijging zien van € 48.000. Door de regie op de verzuimaanpak bij de leidinggevenden neer te leggen en de rol van casemanager bij P&O te organiseren en te beleggen, kan deze autonome kostenstijging worden beperkt tot € 35.000.

Prijsontwikkeling softwarelicenties (€ 24.400)
De licentiekosten voor de software zijn op sommige onderdelen toegenomen. Dit heeft enerzijds te maken met autonome (prijs-)ontwikkelingen van licenties voor CTM-software (Complete Tender Management) dat wordt gebruikt door het team Inkoop & aanbesteding. Daarnaast zijn de licentiekosten voor het financieel systeem toegenomen als gevolg van het realiseren van nieuwe koppelingen en doordat er meer verwerkingen in de administratie plaatsvinden dan in de aanbesteding was meegenomen. Ook zijn de licentiekosten voor Youforce, het personeelsinformatiesysteem, toegenomen.

Om repeterende discussies over specifieke prijsontwikkelingen te voorkomen, zal bij de MJPB 2022-2025 worden voorgesteld de genoemde uitgangspunten voor indexering van materiële budgetten te herzien en De Connectie op een andere wijze te compenseren voor autonome kostenontwikkelingen.

Kapitaalslasten a.g.v. omslagrente (- € 42.128)
In de MJPB 2021-2024 is gerekend met een omslagrente van 1,0%. Het bij de begroting gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. Doordat de daadwerkelijk te betalen rente meer dan deze 0,5% afwijkt, is de begroting voor de rentekosten hierop aangepast. De omslagrente is nu bepaald op 0,5%.

-ONTWERP-

3.2.2 Opgave ICT

Programma 2!Connect (€ 220.000)

2!Connect							
Exploitatieprojecten	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**Totaal**
Bedragen x 1.000 euro							
Programma 2!Connect	573	573	573	573			2.293
-/- vrijval bestemmingsreserve opgave ICT	-162	-162	-162	-162			-648
Budget	**411**	**411**	**411**	**411**	**-**	**-**	**1.645**
Exploitatieprojecten							
Upgrade Windows 2008	250	177	150				577
Bijwerken doelarchitectuur 2020	24	50					74
Uitwijk	1	40					41
Rol gebaseerde authenticatie	57	94					151
Processen 2020 (incl. CMDB)	296	243					539
IT Management Sturing verbeteren	78	36					114
Programmabesturing	156	44					200
Exploitatieprojecten naar investeringsprojecten							
Migratie primaire business applicaties (naar IP)	279	321					600
Exploitatieprojecten naar Investeringsprojecten	-279	-321					-600
Hogere kapitaallasten door verschuiving naar IP		61	121	121	121	121	545
Vervangingsinvestering jaarschijf 2022 naar 2021							
Kapitaallasten verschuiving vervangingsinvestering naar 2021		48	48				97
Realisatie	**863**	**793**	**319**	**121**	**121**	**121**	**2.339**
-/- vrijval bestemmingsreserve opgave ICT	-452	-196					-648
Totaal prognose 2!Connect	**411**	**597**	**319**	**121**	**121**	**121**	**1.691**
Verwacht saldo programma 2!Connect	-290	-220	254	452	-121	-121	-46
Verwacht saldo vrijval bestemmingsreserve	290	34	-162	-162			0
Resultaat 2!Connect	**-**	**-186**	**92**	**290**	**-121**	**-121**	**-46**

Daar waar programma 1!Connect is gericht op het wegwerken van achterstanden en het op orde brengen van de basis, is 2!Connect daarnaast ook gericht op het bereiken van het CMM 2 niveau en het komen tot een geharmoniseerde ICT-omgeving. De kosten van het programma 2!Connect zijn op € 2.293k geraamd. Om flexibiliteit in te bouwen in de fasering van het project, zijn de kosten initieel over 4 jaren (2020-2023) verdeeld (€ 573k per jaar). Voor 2021 is de prognose voor de jaarschijf € 793k. Dit is een bijstelling van € 220k voor deze jaarschijf. In de realisatiefase is de schuif van investeringsproject naar exploitatieproject (SaaS-oplossing) en omgekeerd de activering van de migratie van de primaire business applicaties verwerkt.

Vrijval bestemmingsreserve opgave ICT (- € 34.000)
Het bestuur heeft besloten om, gezien het activiteiten- en kostenverloop, ook de onttrekking uit de bestemmingsreserve Opgave ICT hierop aan te sluiten, in plaats van een exacte verdeling over 4 jaren ad € 162k. Dit heeft effect op de onttrekking uit de bestemmingsreserve in 2021-2023. In de jaarschijf 2021 is het restant uit de reserve ad € 196k volledig ingezet en daarmee 34k extra onttrokken. In de jaren 2022 en 2023 is er geen reserve meer beschikbaar. De uitvoering van het totale programma valt nog steeds binnen het kader plaats. Daarom kunnen de gemeentelijke bijdragen vanaf 2022 naar beneden worden bijgesteld.

CONCEPT

Kapitaallasten verschuiving investering naar exploitatie (€-149.000)
Bij de start van een project wordt getoetst aan de regelgeving BBV of deze moet worden gekwalificeerd als investeringsproject of exploitatieproject. De scheidslijn tussen groot onderhoud voor, en investeringen in, bestaande activa is dun. Dit heeft er in 2020 toe geleid dat een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend. De incidentele kosten hiervan zijn ten laste van de Algemene reserve zijn gebracht. De vrijgevallen kapitaalslastenbudgetten worden aangewend om deze reserve weer aan te vullen.

Inventarisatie ICT-projecten
De noodzakelijke stap om het consolideren van de ICT-omgevingen van de verschillende organisaties tot één centrale, moderne omgeving is een grote en complexe opgave. Tot nu toe was de eerste fase financieel goed in beeld. Deze bestond uit het wegwerken van achterstanden en het analyseren van de impact en het voorbereiden van de grote migratie naar een nieuwe gezamenlijke omgeving. Deze analyse en voorbereiding zijn gereed en de kosten van de volgende fase zijn op verzoek van het opdrachtgeversoverleg (OGO) geïnventariseerd en financieel vertaald. Hiermee wordt getracht te voorkomen dat binnen een al lopend begrotingsjaar telkens middelen voor nieuwe ontwikkelingen en afwijkingen in bestaande ontwikkelingen te vragen. Daarom is er met advies van het RCIOO een inventarisatie opgesteld. Het resultaat hiervan leidt tot de volgende meerkosten voor 2021:

Digitale werkplek (€ 236.000)
De werkplek in zijn huidige vorm voldoet niet aan de eisen die tijd eraan stelt. Er zijn projecten gaande die om extra investeringen vragen, maar daarmee wel de voorwaarden scheppen voor medewerkers om ook op een eigentijdse manier te kunnen (samen)werken. Voor de implementatie van de nieuwe digitale werkplek is € 236.000 nodig, waarvan € 150.000 voor Exchange Online.

Achterstanden patchen (€ 75.000)
Achterstanden patchen is onderdeel van 1!Connect: dit programma is erop gericht de basis op orde te krijgen. Veruit de meeste onderdelen van dit programma zijn afgerond. Het helemaal afronden schept de voorwaarden om verder te kunnen werken aan de doelstellingen op ICT-gebied.

Programmabesturing (€ 70.000)
In de begroting van het programma 2!Connect is voor € 200.000 rekening gehouden met programmabesturing. Gebleken is dat dit budget niet voldoende is op het programma volledig af te ronden. De enige logische route om het programma tot een goed einde te brengen, is om de huidige programmabesturing door te zetten totdat het programma in zijn geheel is afgerond.

De volgende stap ‘na’ de VDI werkomgeving is een cloud gebaseerd ‘mobiele’ werkomgeving. Hoe snel deze ontwikkeling gaat is afhankelijk van verschillende factoren zoals de mogelijkheden tot harmonisatie van applicaties, de beschikbaarheid van SaaS-applicaties en van de benodigde platformen. Ook de financiële effecten zijn nog niet goed in te schatten en maken geen deel uit van bovenstaande kosten.

Kapitaallasten aanvullende investeringen (€ 66.000)
De aanvullende nodigde investeringen zijn nader toegelicht in de geactualiseerde investeringsplanning (hoofdstuk 3.3). Het bijbehorende kapitaalslastenniveau is gebaseerd op het verwachte moment van ingebruikname.

CONCEPT

3.2.3 Informatieveiligheid en businesscontinuïteit

In navolging op de resolutie Digitale veiligheid: kerntaak Voor Gemeenten van de VNG, zijn een aantal stappen genomen om de uitgangspunten uit deze resolutie te implementeren. Een deel van de maatregelen zijn hieronder terug te vinden. De VNG vraagt expliciet een cybersecurity budget van 10% van de ICT budget beschikbaar te stellen en de activiteiten die hier betrekking op hebben onder deze noemer te scharen. Door de onderlinge afhankelijkheid van de drie gemeenten en De Connectie zijn de eerste drie maatregelen niet los te zien van de keten. Deze zaken kunnen enkel efficiënt en effectief opgepakt worden als dit in een keer met de gehele keten gebeurt. Omwille hiervan is hier tijdig afstemming met het RCIOO gezocht.

Awarenessprogramma informatieveiligheid (€ 75.000)
Bewustwording is één van de allerbelangrijkste onderdelen van informatieveiligheid en privacy. Bij de meeste datalekken en security incidenten spelen gebruikershandelingen en fouten een belangrijke rol. Dit bleek ook bij het Hof van Twente en Maastricht incidenten. Dit wordt ook onderschreven door de CISO's van de drie gemeenten en De Connectie. Op hun verzoek wordt een periodieke her-assessment gedaan en hier verdere uitvoering aan gegeven. Het doel is om te komen tot een effectieve aanpak met meerdere middelen. Deze aanpak zal risico gebaseerd zijn en tevens regionaal worden opgezet. Voor de inrichting van het programma wordt gebruik gemaakt van een externe kennispartij. Harmonisatie en gezamenlijk gebruik van informatievoorziening geeft ook een gedeeld gedragen risico ten aanzien van gebruik en gebruikers.

Audits informatieveiligheid (€ 67.000)
Het is noodzakelijk en wettelijke verplicht om onafhankelijk vast te stellen of de getroffen maatregelen op het gebied van informatieveiligheid effectief zijn. Deze audits richten zich voornamelijk op technische toetsing van de genoemde maatregelen. In 2021 wordt tevens invulling gegeven aan een regionale compliance opdracht vanuit het RCIOO om vast te stellen waar de gemeenten en de Connectie staan ten aanzien van BIO- en privacyregelgeving. De constateringen die uit deze 0-meting naar voren komen, dienen door de deelnemers zelf te worden opgepakt en bekostigd.

Business Continuity Management (€ 40.000)
De Connectie werkt aan een crisishandboek en -organisatie. Recentelijk zijn een aantal organisaties slachtoffer geworden van (digitale) aanvallen (Universiteit van Maastricht en Hof van Twente). De Connectie is zich bewust van de rol die zij heeft bij het verder digitaliseren van de processen en informatievoorziening van onze klanten. Zoals de VNG stelt is een belangrijk onderdeel van onze verantwoordelijkheid het voorbereid zijn op digitale crisissituaties. Om onze digitale weerbaarheid te verbeteren en het belang van onze klanten zo goed mogelijk te behartigen moet gewerkt worden aan het continu monitoren en oplossen van kwetsbaarheden en het voorbereiden op en oefenen van crisissituaties.

Naast de praktische noodzaak is BCM ook onderdeel van de BIO-richtlijn. Zonder deze invulling is de organisatie niet compliant. De nadruk ligt hierbij op het beperken van kwetsbaarheden en het voorbereiden op crisissituaties. Om met de benodigde kennis op dit gebied deze inrichting op te bouwen wordt gebruik gemaakt van een extern specialist. Waar risico's worden gelopen in de keten, zal hier nadrukkelijk aandacht aan worden besteed tijdens dit traject.

CONCEPT

3.2.4 Begrote vrijval bestemmingsreserves

Plan van aanpak Basisregistraties (€ 150.000)
Het bestuur ingestemd met het Plan van aanpak Ontwikkelingen 2019-2021, voor wat betreft de activiteiten zijn benoemd voor het onderdeel 'Basis op orde'. Hiervoor is een projectbudget beschikbaar gesteld voor van € 545.000, verdeeld over 2019 (€ 288.000) en 2020 (€ 257.000). Alle projecten uit fase 1 zijn uitgevoerd of bijna afgerond. Het restant van de bestemmingsreserve ad. € 150.000 zal worden ingezet voor fase 2, waar al een korte aanvang mee is gemaakt. In deze -korte- fase worden verschillende scenario's uitgewerkt voor de standaardisering, harmonisering en digitalisering van de dienstverlening en de doorontwikkeling van het stelselbeheer. De uitkomsten van fase 2 zullen in de zomer van 2021 ter besluitvorming worden voorgelegd en vormen de opmaat naar de derde een laatste fase.

Implementatie nieuw financieel systeem (€ 86.000)
In 2020 is het financieel systeem geïmplementeerd. De doorontwikkeling van het financieel systeem heeft in 2020 plaatsgevonden, maar loopt nog door in 2021. Hierbij wordt samen met de gemeenten gekeken naar de prioritering van de nog op te leveren verbeteringen of koppelingen. Voorgesteld wordt om de lagere onttrekking uit de bestemmingsreserve Veranderopgave in 2020 van € 86.000 beschikbaar te houden voor afronding van de implementatie van het nieuw financieel systeem. Dit komt overeen met de bestemming die het bestuur hieraan heeft gegeven.

Veranderopgave DIV (€ 20.000)
De robotisering draagt bij aan de digitalisering van het registratiewerk, waardoor de medewerkers (meer) tijd krijgen voor het opvoeren van de kwaliteit van hun werk en de voorbereidingen voor de harmonisatie van onze scanstraat en ons centrale RMA. De voorbereidingen voor deze pilot zijn gestart in 2019, de daadwerkelijke implementatie volgt in 2021. Bij de resultaatbestemming 2019 is het incidenteel beschikbaar gestelde veranderbudget ad € 20.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Veranderopgave, waarna deze in 2021 kan vrijvallen voor de dekking van de kosten.

3.2.5 Huisvesting De Connectie

De Connectie maakt in eerste instantie gebruik van de huisvesting van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden; hetzelfde aantal werkplekken dat binnen de gemeenten vrijkomt door de vorming van De Connectie, wordt ook weer opgevuld met Connectie-medewerkers. Op basis van dit uitgangpunt zijn huurovereenkomsten afgesloten tussen De Connectie en de gemeenten.

De verrekening van huisvestingskosten heeft tot nu toe budgettair neutraal plaatsgevonden; iedere gemeente draagt hetzelfde bedrag bij aan de huisvestingskosten van De Connectie, zoals in de huurovereenkomst tussen desbetreffende gemeente en De Connectie is overeengekomen.

ONTWERP-

Huurovereenkomsten Arnhem en Rheden (€ - 149.000)
De voorgestelde kaderwijziging wordt veroorzaakt door meerdere factoren. De eerste houdt verband met de lagere huurprijs per 1 juli 2020 die gemeente Arnhem overeen is gekomen. Daarnaast worden vanaf 2021 geen werkplekken meer betrokken van de gemeente Renkum en is het aantal in gebruik zijnde werkplekken bij de gemeente Arnhem toegenomen. De huurovereenkomst met de gemeente Rheden zal nog moeten leiden tot een kaderaanpassing. Overigens zullen in de loop van 2021 ook de medewerkers die nu nog zijn gehuisvest bij de gemeente Rheden (De Steeg) naar het Stadskantoor worden overgeplaatst. Dit in verband met de nieuwbouw van het gemeentehuis in De Steeg.

Gezien de bovenstaande ontwikkeling is het uitgangspunt dat iedere gemeente hetzelfde bedrag bijdraagt aan de huisvestingskosten van De Connectie, zoals in de huurovereenkomst tussen deze gemeente en De Connectie is overeengekomen, niet meer houdbaar. Derhalve ligt het in de rede om de inbreng van de huisvestingskosten op basis van de verdeelsleutel te herverdelen. De effecten van deze herverdeling zullen in het kader worden verwerkt, zodra hier overeenstemming over is bereikt.

3.2.6 Overige ontwikkelingen

E-HRM (€ 80.000)
Medio 2020 hebben de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden en De Connectie besloten om het contract van het e-HRM systeem van de huidige leverancier te verlengen tot en met ultimo 2022. In 2021 wordt, in samenspraak met de gemeenten, een Europees Aanbestedingstraject gestart om een overwogen keuze te maken voor een nieuw e-HRM pakket. Concreet betekent dit dat in 2021 een analyse van de gemeenschappelijke behoeften een selectie moet worden gemaakt van een e-HRM systeem dat invulling kan geven aan alle eisen en wensen van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden en De Connectie. Juist omdat dit project een grote impact heeft op alle klantorganisaties, is het aanstellen van een ter zake kundige projectleider noodzakelijk om een optimaal e-HRM pakket te selecteren dat naadloos aansluit op de behoeften van de klantorganisaties, gevolgd door een implementatietraject in 2022. Door dit centraal te regisseren kan maximale synergie worden bereikt.

-ONTWERP-

3.3 Investeringsplanning

Afdeling	Activum omschrijving	Begroting 2021	Doorgeschoven 2021	Aanvullend 2021	Begroting 2021
Bedragen x 1.000 euro					
A&B	Software	-	60	-	60
BEL	Software	49	-	-	49
BR	Gereedschappen	41	-	-	41
BR	Software	12	187	-	200
DIV	Inrichting gebouwen en inventaris	-	-	-	-
DIV	Software	9	-	-	9
FZF	Gereedschappen	55	-	-	55
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	68	-68	-	-
FZF	Personenautos	171	-171	-	-
FZF	Scooters	-	3	-	3
FZF	Software	-	82	-	82
I&A	Software	-	45	-	45
ICT	Glasvezelbekabeling	-	273	-	273
ICT	Hardware	203	2.689	2.045	4.938
ICT	Mob App (tablets/labtops/ smartphone)	282	-	-	282
ICT	Software	23	318	-	341
ICT	Telecommunicatie-voorzieningen	-	664	-	664
Totaal investeringen vaste activa		**913**	**4.082**	**2.045**	**7.040**

Doorgeschoven 2021
Een deel van het investeringsprogramma (IP) 2020 is doorgeschoven naar 2021. De doorgeschoven investering in hardware bestaat deels uit reguliere vervangingsinvesteringen (€ 1.815.000) en deels uit investeringen voor de programma's 1!Connect en 2!Connect (€ 874.000). Voor een meer inhoudelijke toelichting kan worden verwezen naar de Jaarrekening 2020.

De vervangingsinvesteringen voor meubilair schuiven door naar toekomstige jaren, zodat deze aansluiten bij de nieuwe huisvestingsvereisten en locaties. De begrote vervangingsinvestering van € 578.000 voor de inrichting van gebouwen en inventaris uit 2020 wordt doorgeschoven naar 2023. De begrote vervangingsinvestering van € 68.000 in 2021 wordt doorgeschoven naar 2022.

De in 2021 begrote vervangingsinvestering van € 171.000 voor personenauto's zal doorschuiven naar 2022. In 2021 zal er samen met de gemeenten een toekomstvisie voor de dienstverlening op het gebied van vervoer worden opgesteld.

Het doorschuiven van investeringen levert een incidenteel voordeel op in de kapitaalslasten. Dit voordeel wordt aangewend voor incidentele nadelen, waaronder voor de implementatiekosten van SAAS-oplossingen die niet kunnen worden mee-geactiveerd of voor investeringen die naar voren worden gehaald.

CONCEPT

Aanvullend 2021
Aanvullende kredietruimte wordt gevraagd voor de investering in het ICT-project Opbouw nieuwe werkomgeving. Het project is begroot op € 746.000 en het tekort in de dekking hiervan kan worden opgelost door het vervroegd inzetten van vervangingsbudget voor hardware in 2022 (€ 489.000). De incidentele extra kapitaallast die hieruit voortkomt kan worden gedekt uit de reguliere exploitatie.

De investeringen die voor 2021 zijn voorzien in het kader van de inventarisatie van ICT-projecten bedragen in totaal € 1.556.000. Een belangrijk deel daarvan heeft betrekking op de GemICT-migratie. Om te kunnen harmoniseren in rationaliseren in het applicatielandschap is een gezamenlijk platform een voorwaarde. Dit project is gestart (VDI) en maakt deel uit van het programma 2!Connect. Om het gezamenlijke platform in gebruik te nemen zullen de applicaties van de gemeenten nu naar dit platform moeten worden gemigreerd. De hiermee gepaard gaan investeringen bedragen € 900.000 voor 2021.

Alle gemeenten hebben zich gecommitteerd om aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) te voldoen. Hierin zijn de uitgangspunten, voor het beveiligen van de informatievoorziening van de Nederlandse overheidsinstanties, beschreven. Het segmenteren van het netwerk is noodzakelijk om te voorkomen dat kwaadwillenden niet direct toegang hebben tot de volledige infrastructuur en besmettingen op die manier beperkt kunnen worden. Voor deze netwerksegmentatie is een investering van € 300.000 begroot.

Alle mobiele telefoons en tablets moeten met terugwerkende kracht van MS Intune voorzien worden. Het met terugwerkende kracht uitrollen van MS Intune is randvoorwaardelijk voor een volledige Office 365 implementatie. Dit is een strategische keuze, met het oog op security en compliance. De hiermee gemoeide investering bedraag € 181.000.

Tot slot zijn ook de CAD-GIS werkplekken end-of-live en voldoen niet aan de criteria van het mobiele werken. De noodzakelijke investeringen hierin zijn begroot op € 175.000.

-ONTWERP-

4. Bijlagen

4.1. Effecten bijdragen per gemeente

Gemeente Arnhem - Kadercorrecties

		Begroting	meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	**I/S**				
Primitieve begroting		28.840	28.739	28.623	28.210
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Formatie Basisregistraties	S	2	2	2	2
Ondersteuning MAS Veiligheidshuis	S	-54	-54	-54	-54
Licentiekosten Verzekeringenapplicatie	S	10	10	10	10
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Projectportfoliomanagement	S	15	15	15	15
ISAE3402 Belastingen	I/S	18	14	14	14
Office365	I/S	230	66	66	66
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk					
Uitbreiding dienstverlening beveiliging Stadskantoor	S	35	35	35	35
Ondersteuning functioneel beheer inhuurbalie	S	7	7	7	7
Ondersteuning verzekeringen Arnhem	S	35	35	35	35
Project het nieuwe werken	S	198	198	198	198
Structurele doorwerking maat- en meerwerk ICT	S	112	112	112	112
Kadercorrecties dienstverlening derden					
Compensatie afschaling dienstverlening derden	S	96	96	-	-
Overige kaderwijzigingen					
Structurele doorwerking Coronacrisis -Mobiele telefonie-	S	45	45	45	45
Structurele doorwerking Coronacrisis -Overige devices-	S	124	124	124	124
Structurele doorwerking Coronacrisis -Devices De Connectie-	S	62	62	62	62
Structurele doorwerking Coronacrisis -GemICT werkomgeving-	S	20	20	20	20
Totaal Kadercorrecties		**954**	**787**	**691**	**691**

-CONCEPT-

Gemeente Arnhem – Ontwikkelingen begroting

		Begroting 2021	meerjarenraming 2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Arnhem	**I/S**				
Ontwikkelingen begroting 2021-2024					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	23	23	23	23
Prijsontwikkelingen Schoonmaakdienstverlening	S	93	93	93	93
Prijsontwikkelingen Postvoorziening	S	215	215	215	215
Prijsontwikkelingen Beveiligingscontract	S	38	38	38	38
Prijsontwikkelingen Sanitaire voorzieningen contract	S	14	14	14	14
Prijsontwikkelingen Arbocontract	S	25	25	25	25
Prijsontwikkeling softwarelicenties	S	17	17	17	17
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-30	-17	-30	-27
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	71	-268	-410	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	87	87	87	87
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	-24	116	116	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-107	-107	-107	-107
Toevoeging aan Algemene reserve	I	107	107	107	107
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	169	-	-	-
ICT projecten -achterstanden Patchen-	I	54	-	-	-
ICT projecten -2!Connect programma besturing-	I	50	-	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	47	196	297	297
Informatieveiligheid en businesscontinuïteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	I/S	54	29	29	29
Audits informatieveiligheid	I/S	36	7	7	7
Business Continuity Management	I	29	-	-	-
Huisvesting De Connectie					
bijdrage huisvesting	S	-263	-263	-263	-263
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	57	86	-	-
Totaal Ontwikkelingen begroting 2021-2024		**762**	**398**	**258**	**556**
Totaal		**30.557**	**29.924**	**29.573**	**29.458**

ONTWERP

Gemeente Renkum - Kadercorrecties

		Begroting	meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	**I/S**				
Primitieve begroting		4.211	4.196	4.179	4.117
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Formatie Basisregistraties	S	50	50	50	50
Licentiekosten Verzekeringenapplicatie	S	3	3	3	3
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Projectportfoliomanagement	S	2	2	2	2
ISAE3402 Belastingen	I/S	3	2	2	2
Office365	I/S	35	10	10	10
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk					
Sluiting bedrijfsrestaurant Renkum	S	-47	-47	-47	-47
Structurele doorwerking maat- en meerwerk ICT	S	32	32	32	32
Overige kaderwijzigingen					
Structurele doorwerking Coronacrisis -Mobiele telefonie-	S	23	23	23	23
Structurele doorwerking Coronacrisis -Overige devices-	S	31	31	31	31
Structurele doorwerking Coronacrisis -Devices De Connectie-	S	9	9	9	9
Structurele doorwerking Coronacrisis -GemICT werkomgeving-	S	3	3	3	3
Totaal Kadercorrecties		**144**	**118**	**118**	**118**

-ONTWERP-

Gemeente Renkum – Ontwikkelingen begroting

		Begroting 2021	meerjarenraming 2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Renkum	**I/S**				
Ontwikkelingen begroting 2021-2024					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	4	4	4	4
Prijsontwikkelingen Schoonmaakdienstverlening	S	14	14	14	14
Prijsontwikkelingen Postvoorziening	S	33	33	33	33
Prijsontwikkelingen Beveiligingscontract	S	6	6	6	6
Prijsontwikkelingen Sanitaire voorzieningen contract	S	2	2	2	2
Prijsontwikkelingen Arbocontract	S	4	4	4	4
Prijsontwikkeling softwarelicenties	S	3	3	3	3
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-5	-3	-5	-4
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	11	-41	-63	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	13	13	13	13
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	-4	18	18	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-16	-16	-16	-16
Toevoeging aan Algemene reserve	I	16	16	16	16
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	26	-	-	-
ICT projecten -achterstanden Patchen-	I	8	-	-	-
ICT projecten -2!Connect programma besturing-	I	8	-	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	7	30	45	45
Informatieveiligheid en businesscontinuïteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	I/S	8	4	4	4
Audits informatieveiligheid	I/S	14	1	1	1
Business Continuity Management	I	4	-	-	-
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	9	13	-	-
Totaal Ontwikkelingen begroting 2021-2024		**165**	**101**	**80**	**125**
Totaal		**4.520**	**4.415**	**4.376**	**4.360**

ONTWERP

Gemeente Rheden - Kadercorrecties

		Begroting	meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	**I/S**				
Primitieve begroting		6.728	6.704	6.676	6.578
Kadercorrecties agv omissies in het kader					
Formatie Basisregistraties	S	-52	-52	-52	-52
Licentiekosten Verzekeringenapplicatie	S	3	3	3	3
Kadercorrecties agv bestuurlijke besluitvorming					
Projectportfoliomanagement	S	4	4	4	4
ISAE3402 Belastingen	I/S	4	3	3	3
Office365	I/S	56	16	16	16
Kadercorrecties agv maat- en meerwerk					
Uitbreiding dienstlening I&A gemeente Rheden	S	100	100	100	100
Project het nieuwe werken	S	5	5	5	5
Structurele doorwerking maat- en meerwerk ICT	S	46	46	46	46
Overige kaderwijzigingen					
Structurele doorwerking Coronacrisis -Mobiele telefonie-	S	34	34	34	34
Structurele doorwerking Coronacrisis -Overige devices-	S	45	45	45	45
Structurele doorwerking Coronacrisis -Devices De Connectie-	S	14	14	14	14
Structurele doorwerking Coronacrisis -GemICT werkomgeving-	S	5	5	5	5
Totaal Kadercorrecties		**265**	**224**	**224**	**224**

-ONTWERP-

Gemeente Rheden – Ontwikkelingen begroting

		Begroting 2021	meerjarenraming 2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro					
Rheden	**I/S**				
Ontwikkelingen begroting 2021-2024					
Loon- en prijsontwikkelingen					
Onderhoudsronde HR21	S	6	6	6	6
Prijsontwikkelingen Schoonmaakdienstverlening	S	23	23	23	23
Prijsontwikkelingen Postvoorziening	S	52	52	52	52
Prijsontwikkelingen Beveiligingscontract	S	9	9	9	9
Prijsontwikkelingen Sanitaire voorzieningen contract	S	3	3	3	3
Prijsontwikkelingen Arbocontract	S	6	6	6	6
Prijsontwikkeling softwarelicenties	S	4	4	4	4
Kapitaalslasten agv omslagrente	S	-7	-4	-7	-6
Opgave ICT					
Programma 2!Connect	I	17	-66	-100	-
Kapitaallasten verschuiving van exploitatie naar investering	S	21	21	21	21
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	I	-6	28	28	-
Kapitaallasten verschuiving van investering naar exploitatie	S	-26	-26	-26	-26
Toevoeging aan Algemene reserve	I	26	26	26	26
Inventarisatie ICT-projecten					
ICT projecten -Digitale werkplek-	I	41	-	-	-
ICT projecten -achterstanden Patchen-	I	13	-	-	-
ICT projecten -2!Connect programma besturing-	I	12	-	-	-
Kapitaallasten aanvullende investeringen	S	12	48	73	73
Informatieveiligheid en businesscontinuïteit					
Awarenessprogramma informatieveiligheid	I/S	13	7	7	7
Audits informatieveiligheid	I/S	16	2	2	2
Business Continuity Management	I	7	-	-	-
Huisvesting De Connectie					
bijdrage huisvesting	I	114	-	-	-
Overige ontwikkelingen					
E-HRM	I	14	21	-	-
Totaal Ontwikkelingen begroting 2021-2024		**371**	**161**	**127**	**200**
Totaal		**7.364**	**7.089**	**7.027**	**7.002**

-ONTWERP-

4.2. Ontwikkelingen Begroting 2021-2024 per programma

	Begroting	Meerjarenraming		
	2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN				
Lasten	38.308	37.006	36.417	35.986
Baten	-270	-270	-270	-270
Saldo baten en lasten	**38.039**	**36.736**	**36.148**	**35.716**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-452	-	-	-
Saldo na reserves	**37.587**	**36.736**	**36.148**	**35.716**
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN				
Lasten	3.520	3.382	3.383	3.383
Baten	-308	-308	-308	-308
Saldo baten en lasten	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-
Saldo na reserves	**3.212**	**3.074**	**3.076**	**3.076**
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE				
Lasten	1.975	1.844	1.844	1.844
Baten	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	**1.975**	**1.844**	**1.844**	**1.844**
Toevoeging aan reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-
Saldo na reserves	**1.975**	**1.844**	**1.844**	**1.844**
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN				
Lasten	2.369	2.361	2.497	2.497
Baten	-44.889	-44.031	-43.734	-43.303
Saldo baten en lasten	**-42.519**	**-41.669**	**-41.237**	**-40.806**
Toevoeging aan reserves	149	149	149	149
Onttrekkingen aan reserves	-425	-155	-	-
Saldo na reserves	**-42.795**	**-41.675**	**-41.088**	**-40.657**
Totaal saldo baten en lasten	**706**	**-15**	**-170**	**-170**
Totaal saldo na reserves	**-21**	**-21**	**-21**	**-21**

De Connectie

Geachte raadsleden,

Aan de raden van de gemeenten Arnhem,
Renkum en Rheden

Datum	: 8 april 2021
Uw kenmerk	:
Ons kenmerk	:
Zaaknummer	:
Projectcode	:
Contactpersoon	: Maurits Boersma
Telefoonnummer	: 026 377 2410

Het bestuur van De Connectie legt met de Jaarstukken verantwoording af aan de Raden over het gevoerde beleid. Aanbieding van de Jaarstukken dient, in overeenstemming met GR, voor 15 april van het jaar volgend op dat boekjaar waar zij betrekking op heeft, plaats te vinden. Bijgaand treft u de Jaarstukken 2020 van De Connectie aan.

Accountantsverklaring
De accountantsverklaring geeft een *goedkeurend oordeel* voor de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening. De jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2020, het overzicht van baten en lasten over 2020 en de toelichting hierop. De gehanteerde materialiteit voor fouten bedraagt 1% van de totale lasten en voor onzekerheden 3% van de totale lasten.

Accountantsverslag
Het accountantsverslag beschrijft op hoofdlijnen de controleaanpak van de accountant en de belangrijkste bevindingen die zij tijdens de controle in overweging hebben genomen. Het bestuur heeft kennisgenomen van het accountantsverslag en kan zich hier in belangrijke mate mee verenigen. Met name het weerstandsvermogen en de solvabiliteitspositie van De Connectie verdienen nadrukkelijk de aandacht. De Connectie heeft geen beschikking over een eigen vermogen en is op dit punt afhankelijk van de gemeenten.

Resultaatbestemming
Het resultaat voor bestemming bedraagt € 895.000 negatief. Het grootste deel van het resultaat wordt verklaard door incidenteel gemaakte kosten voor de Opgave ICT als gevolg van een aantal verschuivingen van investerings- naar de exploitatieprojecten. Dit deel van het negatieve resultaat kan worden onttrokken aan de Algemene reserve. Het negatieve saldo van de Algemene reserve zal de komende jaren worden aangevuld vanuit de vrijgevallen kapitaalslastenbudgetten. Het resultaat op de reguliere exploitatie ad. € 275.000 zal met de gemeenten worden verrekend.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van De Connectie,
D. Klomberg, voorzitter

De Connectie

Jaarstukken 2020

8 april 2021

Voorwoord

Dit is het jaarverslag en de jaarrekening van 2020. Een jaar waarin een beroep werd gedaan op de wendbaarheid van De Connectie en in het bijzonder op alle medewerkers. In het begin van 2020 werden de gemeenten en De Connectie geconfronteerd met kwetsbaarheden bij Citrix. Direct heeft De Connectie in samenwerking met de gemeenten en de andere klanten maatregelen getroffen. Er zijn veiligheidsupdates geïnstalleerd en al snel konden alle medewerkers van de verschillende organisaties weer op afstand werken. Gelukkig, want nog geen kleine maand later werd thuiswerken noodzaak. De coronacrisis was begonnen.

Coronacrisis
In een recordtijd zorgde De Connectie ervoor dat iedereen op afstand kon werken. Microsoft Teams werd versneld uitgerold waardoor samenwerken en overleggen op afstand mogelijk werd. Ondanks de kansen die benut zijn tijdens de coronacrisis, was en is het voor veel medewerkers een pittige opgave. Een jaar met twee keer een lockdown, geen vakanties in het buitenland, zoveel als mogelijk thuiswerken, kinderen die niet naar school gaan én het werk voor De Connectie dat gewoon doorgaat. Deze tijd laat zien dat we sterke en wendbare medewerkers hebben. De dienstverlening is onverminderd doorgegaan net als de doorontwikkeling van De Connectie.

Ontwikkelperspectief, deel één
In 2020 is het eerste deel van het ontwikkelperspectief opgeleverd. Een visie voor de periode 2020-2024, het is een stip op de horizon. Het beschrijft de richting en geeft inzicht in de stappen die gezet worden. De Connectie brengt de basis op orde en wordt een servicegerichte organisatie. In 2021 wordt deel twee van het ontwikkelperspectief opgeleverd. In afstemming met de gemeenten wordt onder andere bepaald welke afdelingen zich ontwikkelen tot partner in bedrijfsvoering. De koers is uitgezet en we zitten op de goede weg, zo blijkt ook uit het in 2020 uitgevoerde evaluatieonderzoek.

Trots
Duidelijk is dat 2020 een bijzonder jaar was. Vrijwel uit het niets kregen we te maken met een pandemie die ervoor zorgde dat onze samenleving totaal veranderde. Het gevoel van trots overheerst als ik terugkijk en zie wat er allemaal gerealiseerd is. En hoewel onze dienstverlening op onderdelen niet vlekkeloos is, ben ik trots op alle medewerkers die zich in deze bizarre tijd iedere keer weer inzetten voor De Connectie en ervoor zorgen dat we daadwerkelijk verder komen. Als we in tijden van een crisis stappen vooruitzetten, dan heb ik alle vertrouwen in de periode die komen gaat. Een tijd zonder corona, maar met een organisatie die servicegericht en volwassen is.

Bernard Fransen
Directeur De Connectie

Inhoudsopgave

1. Jaarverslag 6
1.1. Missie, visie, uitgangspunten en kernwaarden 6
1.1.1. Missie 6
1.1.2. Visie 6
1.1.3. Uitgangspunten 6
1.1.4. Kernwaarden 6
1.2. Programmaverantwoording 7
1.2.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten 7
1.2.2. Programma Belastingen gemeenten 13
1.2.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie 15
1.2.4. Overzicht Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien 19
1.2.5. Bedrag heffing vennootschapsbelasting 19
1.3. Paragrafen 20
1.3.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 20
1.3.2. Financiering 26
1.3.3. Bedrijfsvoering 28
1.3.4. Coronacrisis 31

2. Jaarrekening 33
2.1. Overzicht van balans en toelichting 33
2.1.1. Balans per 31 december 2020 33
2.1.2. Toelichting op de balans 34
2.1.3. Niet uit de balans blijkende verplichtingen 41
2.2. Overzicht van baten en lasten en toelichting 42
2.2.1. Overzicht van baten en lasten 42
2.2.2. Toelichting op het overzicht van baten en lasten 42
2.2.3. Bijdragen gemeenten 51
2.2.4. Bijdragen derden 52
2.2.5. Incidentele baten en lasten 53
2.2.6. Afwijkingen op investeringsprogramma 54
2.2.7. Informatie Wet normering topinkomens (WNT) 55
2.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 56

3. Bijlagen behorende tot de jaarrekening 57
3.1. Bijlage 1: Taakvelden 57

4. Bijlagen niet behorende tot de jaarrekening 58
4.1. Bijlage 2: Begrotingsmutaties 58
4.2. Bijlage 3: Specificatie ICT-opgave 59

Bestuurlijke samenvatting

De jaarstukken volgen de voorgeschreven indeling vanuit de BBV [1] en kunnen worden onderscheiden in een jaarverslag en een jaarrekening. In het jaarverslag wordt teruggeblikt op de mate waarin de doelstellingen uit de Meerjarenprogrammabegroting 2020-2023 zijn behaald. Deze verantwoording moet worden gelezen in de context van een aantal belangrijke gebeurtenissen in het afgelopen jaar. We zijn aan het begin van dit jaar geconfronteerd met een grootschalige mondiale Citrix-storing. Hier is, in samenwerking met de gemeenten, zeer adequaat op gereageerd waarmee erger is voorkomen. Niettemin heeft deze storing een aanzienlijk impact gehad op de 'goïng concern'. Daarnaast zijn we sinds eind februari 2020 in de ban van de coronacrisis, wat een forse impact heeft gehad op zowel de dienstverlening van De Connectie, als op de organisatie en haar medewerkers zelf.

Jaarverslag
Uit de programmaverantwoording kan worden opgemaakt dat De Connectie een aantal belangrijke doelstellingen heeft weten te behalen. Immers, de doelstelling op lange termijn om op, met gemeente bepaalde onderdelen, 'dé partner in de bedrijfsvoering' te zijn, is ongewijzigd gebleven. Voor 2020 betekent dit dat we zijn gestart met het verleggen van onze focus naar een servicegerichte organisatie. In 2020 is hier meer handen en voeten aan gegeven door het opstellen van de Ontwikkelstrategie voor 2020-2024. Het eerste deel is in 2020 ter informatie aangeboden aan de raden van de gemeenten en beschrijft de richting en geeft inzicht in de eerste stappen die gezet worden richting een servicegerichte organisatie.

Het programma Bedrijfsvoering gemeenten laat onder andere zien dat er grote stappen zijn gezet in het op orde brengen van de ICT-infrastructuur. Er is veel werk verzet waarin verouderde hardware (servers, printers, netwerkcomponenten, etc.) is vervangen, verouderde software (Oracle, Citrix, Windows) is geüpdatet en de gewenste toekomstige situatie van onze infrastructuur is vastgelegd. In het programma Belastingen gemeenten is te lezen dat in september 2020 het nieuwe belastingsysteem in gebruik is genomen. Het nieuwe systeem beschikt over meer functionaliteiten waaronder de digitale balie belastingen. Ook de belasting-dienstverlening is nu in zijn geheel geharmoniseerd.

De in de MJPB 2020-2023 genoemde doelstellingen in het programma bedrijfsvoering De Connectie met betrekking tot de interne bedrijfsvoering zijn ambitieus en blijven van kracht voor komende jaren. Het verleggen van onze focus naar een servicegerichte organisatie heeft consequenties voor de bijdrage van het Bedrijfsbureau aan de organisatiedoelstellingen. In 2020 is binnen De Connectie een begin gemaakt met Strategische Personeelsplanning (SPP), om hiermee de vraag en aanbod van arbeid permanent te kunnen matchen, passend bij de ontwikkelingen binnen en buiten de organisatie. Daarnaast zijn er belangrijke stappen gezet in het normeren, meetbaar maken en rapporteren over de kwaliteit van de interne beheersing.

[1] Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten

In de verplichte paragrafen van het jaarverslag zijn een paar bijzonderheden te zien. De omvang van het weerstandsvermogen vraagt, net als voorgaande jaren, om aandacht. De huidige inventarisatie van de weerstandscapaciteit leidt, als gevolg van het negatieve jaarrekeningresultaat, tot een negatief saldo. De geïnventariseerde risico's tellen op tot een risicoscore van € 5.888.000. De Connectie heeft geen de beschikking over eigen weerstandscapaciteit waarmee risico's kunnen worden opgevangen.

Dit heeft tot gevolg dat, ingeval een risico zich daadwerkelijk voordoet, dit direct leidt tot een financieel tekort bij De Connectie. In de huidige situatie organiseren de gemeenten hiervoor (pro rata) weerstandscapaciteit. Het solvabiliteitsratio, de mate waarin bezittingen met eigen vermogen zijn gefinancierd, laten een onvoldoende score zien.

Ook is dit jaar een aparte paragraaf met betrekking tot de coronacrisis toegevoegd. De gevolgen van de coronacrisis zijn namelijk niet aan één programma of taakveld te koppelen. Derhalve is hier, naar aanleiding van notitie die hierover is uitgebracht door de Commissie BADO, een aparte paragraaf voor opgenomen in deze jaarstukken. Op deze wijze kan één integraal overzicht worden geboden van de gevolgen van de coronacrisis op onze dienstverlening en op de interne organisatie.

Jaarrekening
Het resultaat voor bestemming bedraagt € 0,9 mln. negatief. Daarvan heeft € 275.000 betrekking op reguliere taken en budgetten. Dit is een marginale afwijking (0,6%) ten opzichte van de begroting. Het grootste deel van het resultaat wordt verklaard door incidenteel gemaakte kosten voor de Opgave ICT. De uitvoering van het programma 2!Connect loopt voor op de (begrote) fasering, waardoor er incidenteel hogere kosten worden gerealiseerd. Hier kan echter de begrote vrijval uit de bestemmingsreserve tegenover worden gezet.

Voor een aantal investeringen in software binnen het programma 2!Connect is uiteindelijk voor een SAAS-oplossing gekozen. Wanneer software niet in eigendom wordt verkregen maar als een service, kunnen ook de implementatiekosten niet worden mee-geïnvesteerd en geactiveerd. Dit heeft tot gevolg dat deze kosten ineens ten laste van het resultaat komen. Daarentegen ontstaat, in geval van verder gelijkblijvende omstandigheden, de daaropvolgende jaren een voordeel aangezien de implementatiekosten ineens zijn 'genomen'.

Daarnaast moest een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT uiteindelijk tot het onderhoud worden gerekend. De scheidslijn tussen groot onderhoud voor, en investeringen in, bestaande activa is dun. Dit geeft extra incidentele lastendruk in 2020 welke in de toekomst kan worden opgevangen door de vrijval van de begrote kapitaalslastenbudgetten. De Connectie heeft geen beschikking over eigen vermogen om tussentijdse resultaten bij langjarige programma's onderling te nivelleren. Zodoende komen deze nu tot uitdrukking in het resultaat.

De bijlagen bij de jaarrekening geven, naast het verplichte inzicht in de taakvelden, ook inzicht de verwerking van het incidentele resultaat in 2020 over de toekomstige jaren.

1. Jaarverslag

Voor u ligt het jaarverslag over 2020 van De Connectie. In dit jaarverslag komen in hoofdstuk 1.1 de missie en de doelen van De Connectie aan de orde. In hoofdstuk 1.2 wordt verantwoording afgelegd over de realisatie van het, in de begroting 2020, voorgenomen beleid. Dit gebeurt aan de hand van de vastgestelde programma's Bedrijfsvoering gemeenten, Belastingen gemeenten en Bedrijfsvoering van De Connectie. In dit hoofdstuk is ook een overzicht van algemene dekkingsmiddelen opgenomen en wordt aandacht besteed aan Vennootschapsbelasting (Vpb). In hoofdstuk 1.3 komen de, voor De Connectie relevante, verplichte paragrafen aan de orde.

1.1. Missie, visie, uitgangspunten en kernwaarden

1.1.1. Missie

Door de Connectie kunnen de klanten zich volledig richten op inwoners, bedrijven en toeristen.

1.1.2. Visie

De Connectie is de partner in bedrijfsvoering. De dienstverlening van De Connectie is efficiënt, kwalitatief, kostenbewust en de klant staat altijd centraal. Hierdoor kunnen klanten zich voor 100% richten op hun inwoners, bedrijven en toeristen.

1.1.3. Uitgangspunten

De Connectie denkt en werkt vanuit de klant en zet de klant altijd centraal. De Connectie levert producten en diensten tegen een gezamenlijk afgesproken kwaliteit. De Connectie investeert in medewerkers en biedt hen kansen zich te ontwikkelen. De Connectie kent de trends en ontwikkelingen, speelt daarop in en vertaalt deze, in samenwerking met de klant, naar haar bedrijfsvoering. Hierdoor zijn partners in staat om zich volledig te richten op hun inwoners, bedrijven en toeristen. Ze zijn daardoor minder kwetsbaar. Door producten en diensten te harmoniseren en te digitaliseren werkt De Connectie efficiënter. Dit leidt ertoe dat de kosten voor de partners omlaag gaan.

1.1.4. Kernwaarden

De Connectie ontwikkelt zich naar een flexibele, open en daadkrachtige organisatie die zich makkelijk aanpast aan nieuwe ontwikkelingen. De kernwaarden die hierbij horen, het fundament waar energie en inspiratie uit worden gehaald, zijn:

- Professioneel: service, verantwoordelijk, kennis, kwaliteit, resultaatgericht, dienstverlenend.
- Betrokken: samen, verbindend, nieuwsgierig, werkplezier, omgevingsbewust, energiek, leergierig.
- Integer: duidelijk, betrouwbaar, open, eerlijk, transparant, afspraken nakomen.

1.2. Programmaverantwoording

1.2.1. Programma Bedrijfsvoering gemeenten

Wat wilden we bereiken in 2020?

In 2020 continueert De Connectie de dienstverlening aan de gemeenten op de terreinen ICT, inkoop en aanbesteding, managementsupport, documentaire informatievoorziening, administratie en beheer, basisregistraties, facilitaire zaken en frontoffice zoals met de gemeenten is overeengekomen. De harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen komt later op gang dan voorzien in het Bedrijfsplan. De Connectie blijft stappen zetten in de harmonisaties en standaardisaties van haar producten en dienstverlening, echter de afronding hiervan kent een langere doorlooptijd. Zoals aangegeven in eerdere bestuursrapportages staat de doorontwikkeling van de dienstverlening onder grote druk. Deze doorontwikkeling kan pas starten nadat de basis op orde is voor wat betreft de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening aan de gemeenten.

De wijze waarop de producten en diensten tot stand komen en/of worden geleverd zal in 2020 wijzigen.
De harmonisaties en standaardisaties moeten vanaf 2020 geleidelijk aan gaan leiden tot een vermindering van de kosten, waar in de begroting ook rekening mee is gehouden. Daarnaast willen hiermee de kwetsbaarheid verminderen. De Connectie houdt de doelstelling ‘dé partner in bedrijfsvoering’ te willen zijn, op de in overleg met de gemeenten bepaalde taakvelden, in het vizier. Dé dienstverlenende partner met een producten- en dienstenportfolio dat naadloos aansluit op de behoefte van de gemeente waarmee de gemeenten jaarlijks afspraken maken over de te leveren producten, diensten, inclusief meetbare kwaliteit en de kosten, die rapporteert over hetgeen is geleverd, en verstoringen snel en professioneel oplost.

Wat hebben we bereikt in 2020?

De doelstelling op lange termijn om, op met gemeente bepaalde onderdelen, ‘dé partner in de bedrijfsvoering’ te zijn, is ongewijzigd gebleven. Voor 2020 betekent dit dat we zijn gestart met het verleggen van onze focus naar een servicegerichte organisatie. We willen steeds meer denken en handelen vanuit het perspectief van onze klant. Hierbij willen we ervoor zorgen dat onze activiteiten een aantoonbare bijdrage leveren aan de doelstellingen van de klant. Klanttevredenheid krijgt prioriteit!

In 2020 is hier meer handen en voeten aan gegeven door het opstellen van de Ontwikkelstrategie voor 2020-2024. Het eerste deel is inmiddels aangeboden aan de raden van de gemeenten en beschrijft de richting en geeft inzicht in de eerste stappen die gezet worden richting een servicegerichte organisatie. In het tweede deel wordt hier samen met de gemeenten, op basis van de visie die gemeenten hebben op de dienstverlening van De Connectie en de aanbevelingen uit de evaluatie van De Connectie door bureau Berenschot, nader invulling aan gegeven. Dit wordt de opvolger van het bedrijfsplan 2017-2020 waarmee De Connectie in 2017 van start is gegaan.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

ICT
Er is veel werk verzet in 27 afzonderlijke projecten waarin verouderde hardware (servers, printers, netwerkcomponenten, etc.) zijn vervangen, verouderde software (Oracle, Citrix, Windows) is geüpdatet en basisvoorzieningen zoals bijvoorbeeld een vastlegging van de gewenste toekomstige situatie van onze infrastructuur (doelarchitectuur) en een juiste vastlegging van de door ons afgenomen licenties. Hiermee is er gewerkt aan het op orde brengen van de basis. Hiermee is er gewerkt aan het op orde brengen van de basis. Let wel, aangezien het takenpakket van onze klanten, de wet- en regelgeving, de technologische mogelijkheden en hun kansen en bedreigingen continu in beweging zijn is de basis op orde een dynamisch evenwicht die telkens nieuwe investeringen vraagt.

Onderdeel van de doelarchitectuur is het samenstellen van eén nieuwe werkplekomgeving: GemICT. Hiermee kunnen al onze klanten gebruiken maken van een up-to-date, veilig en eenvoudige werkomgeving. Bovendien zorgt dit voor een vermindering van de beheerlast; in plaats van vier afzonderlijke omgevingen met ieder zijn eigen opzet en configuratie gaan we over naar één uniforme omgeving. De bouw en migratie naar deze nieuwe omgeving is complex en arbeidsintensief en als gevolg daarvan heeft het een lange doorlooptijd en is het ook kostbaar.

Om die reden is middels een “Proof of Concept” de opzet en werking van deze nieuwe werkomgeving naar tevredenheid getest door de verschillende stakeholders van onze klanten. Een migratiestrategie voor alle klanten is in gezamenlijkheid vastgesteld en de gemeente Renkum wordt voorbereid om als eerste te migreren.

We zijn onderweg om onze ICT-dienstverlening naar een volgend volwassenheidsniveau te brengen. Zo hebben we meer grip gekregen op behoeften en wensen van onze klanten door een totaalbeeld van projecten en kleinere verzoeken. Er is verduidelijking aangebracht over eigenaarschap, scope en samenhang van de verschillende projecten. We kunnen daardoor strakker sturen op afronding van projecten. Verbetering in projectmanagement processen zorgt ervoor dat dit bij nieuwe projecten al in een vroeg stadium geregeld is.

Verder zijn de ICT basisprocessen (zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid die kent) en een set overige processen gekozen om de kwaliteit naar een marktconform niveau te brengen. We maken dit aantoonbaar door gebruik te maken van het Capability Maturity Model (CMM).

In 2020 is het management van de afdeling aangepast. Hierdoor is er meer aandacht voor, naast bovenstaande onderwerpen, onze medewerkers. Middels een vaste cyclus van afspraak maken, voortgang bewaken en beoordelen is er individuele begeleiding voor elke medewerkers. Op deze wijze worden ook de competenties ontwikkelt die noodzakelijk zijn voor de volgende stap: een servicegerichte organisatie.

Documentaire Informatievoorziening (DIV)

Afdeling DIV is in 2020 gestart met de harmonisatie van de scan- en registratiesoftware (Kofax). Dit is een project dat bij het opstellen van de begroting van 2020 niet was voorzien, maar de software stond op verouderde servers (2008) die moesten worden uitgefaseerd. De harmonisatie is gestart in Q3 2020 en wordt naar verwachting in Q2 2021 afgerond. Na afronding van het project wordt het eigenaarschap en budget voor de hard- en software belegd bij De Connectie voor zover dit nog niet het geval was.

De in 2020 gevoerde gesprekken met de gemeenten over de ontwikkelingen van de huidige zaaksystemen, geven een beeld over de koers naar een centraal digitaal archief (RMA). In 2020 heeft DIV geparticipeerd in werkgroepen en bijgedragen aan de afzonderlijke visies die de gemeenten ontwikkelen op zaakgericht werken. De visies van de gemeenten zijn nog niet vastgesteld en dit hangt nauw samen met de keuze die gemaakt wordt voor het digitaal archiefbeheer. Het is de verwachting dat dit vanaf 2021 verder wordt uitgewerkt, middels het opstellen en uitvoeren van een businesscase en aanbesteding voor een centraal RMA.

De pilot voor robotisering is doorgeschoven naar 2021. Dit heeft te maken met de noodzakelijke prioritering van capaciteit binnen de organisatie en van securityvraagstukken die nog moeten worden opgelost. Wanneer processen via robotisering worden uitgevoerd, komt tijd vrij voor de achterstanden in het fysieke archiefbeheer en verhoging van kwaliteit. Daarom heeft DIV een Archiefbewerkingsplan opgesteld waarin inzichtelijk is gemaakt wat de omvang en werklast is van de papieren archieven door DIV worden beheerd voor de drie gemeenten.

Afdeling DIV adviseert proactief en denkt mee in ontwikkelingen die met archiefbeheer te maken hebben. In Q3 2020 is een memo aan de projectleiders van de (gemeentelijke) huisvestingsvraagstukken gestuurd met de mogelijke scenario’s voor het fysieke archief en de archiefruimte(n) na verbouwing van de huidige kantoorgebouwen of verhuizing naar een nieuw kantoorgebouw. Inmiddels neemt DIV deel aan de opgerichte taskforce huisvesting van De Connectie.

Tot slot is de coronacrisis ook van invloed geweest op de dienstverlening van DIV. Het fysieke archiefbeheer kon tijdelijk slechts ten dele worden uitgevoerd. Met de vrijgekomen uren heeft DIV extra werkzaamheden kunnen uitvoeren, zoals de inrichting en registratie van TOZO-aanvragen (Tijdelijke overbruggingsregeling voor zelfstandige ondernemers) voor de gemeenten. Daarnaast zijn werkprocessen, in overleg met de afdelingen, aangepast zodat werkzaamheden vanuit huis kunnen worden uitgevoerd.

In Q4 2020 is bekend gemaakt dat er nationale ontwikkelingen met betrekking tot het E-depot zijn die maken dat er regionaal aanpassingen en gesprekken nodig zijn met de gemeenten en het Gelders Archief over de toekomstige keuzes ten aanzien van het E-depot. Vanaf 2021 wordt een regionaal overleg met de gemeenten, het Gelders Archief en De Connectie geïnitieerd waarin ook de ontwikkelingen op het gebied van het E-depot aan bod komen.

De nieuwe Omgevingswet raakt ook het archiefbeheer. Vooralsnog is geen zicht op de precieze consequenties. In eerste instantie wordt zo veel als mogelijk gebruik gemaakt van de huidige werkwijzen en systemen. Het Gelders Archief is betrokken bij het in kaart brengen van de consequenties van de nieuwe omgevingswet op archiefbeheer en zal daarvoor op korte termijn een (online) kennissessie inplannen voor zowel de gemeenten als DIV.

Facilitaire zaken en Frontoffice (FZF)

Het jaar 2020 stond voor de afdeling Facilitaire Zaken en Frontoffice in het teken van corona. Alle hoofdlocaties zijn door de afdeling FZF aangepast, om bezoekers en medewerkers veilig te kunnen ontvangen. Daarnaast werd een andere dienstverlening gevraagd. Live evenementen werden digitale evenementen. De gemeenteraden zijn gefaciliteerd in het digitaal vergaderen. Waar fysiek vergaderd moest worden, gebeurde dat op een verantwoorde manier. Doordat medewerkers vanuit huis gingen werken, werd een groter beroep gedaan op de dienstverlening van het team repro en post. Naast een verhoging van het aantal repro-opdrachten, kwam ook de vraag om het inscannen van post. De dienstverlening moest steeds worden aangepast als gevolg van nieuwe coronamaatregelen. De afdeling FZF heeft laten zien voldoende flexibiliteit en aanpassingsvermogen in huis te hebben om aan deze vraag te voldoen.

Ondanks de coronacrisis, liep ook de reguliere dienstverlening door, en zijn de medewerkers van FZF steeds aanwezig geweest in de panden om de medewerkers van onze klanten optimaal te ondersteunen. Er zijn een aantal grote aanbestedingen afgerond, waarmee een belangrijke stap is gezet naar verdere harmonisatie en professionalisering van de dienstverlening. Hierin hebben we een we een mooie balans weten te vinden tussen de wensen van de klant, de harmonisatieopgave en de wijze waarop we als De Connectie willen sturen op de kwaliteit van de dienstverlening. De drie grootste aanbestedingen, postvoorziening, schoonmaak en beveiliging, leiden als gevolg van autonome prijsontwikkelingen tot hogere kosten. Hierover zal in de eerste bestuursrapportage worden gerapporteerd.

In 2020 is gestart met het programma dienstverlening. Opgehaald is wat onze klanten, maar ook de eigen organisatie verwachten van de Frontoffice (hierna te noemen FO). Hieruit is naar voren gekomen dat het wenselijk is dat de organisatie gekanteld wordt en de Frontoffice de klantingang is. Als gevolg hiervan zijn ultimo 2020 drie klantreizen met de eigen en klantorganisatie doorlopen. Deze klantreizen hebben betrekking op de instroom, arbeidsmobiliteit en doorstroom. In diverse sessie met de klantorganisaties en betrokken afdelingen binnen De Connectie is inzichtelijk gemaakt uit welke stappen de reis bestaat. In 2021 zullen deze klantreizen verwerkt worden in o.a. Topdesk. Dit heeft inzicht gegeven in waar winst te behalen valt maar ook hoe in de keten samengewerkt dient te worden, waarbij afhankelijkheden zichtbaar zijn gemaakt. Het team Frontoffice is betrokken bij het programma, zij bepalen mede de prioritering van de klantreizen. Ook de coronacrisis heeft op een aantal vlakken voor versnelling gezorgd. De druk was hoog en door de backoffice afdeling ICT werd de nodige capaciteit van de Frontoffice verlangd. Het gezamenlijke doel, zorgen dat medewerkers vanuit huis kunnen werken maakte dat de relatie tussen de twee afdelingen versterkt is.

Basisregistraties

Voor wat betreft de verdere formalisering van team en taken heeft medio maart 2020 het team zich kunnen versterken met een aantal nieuwe collega's. Met deze aanvulling is een goede kwaliteitsimpuls gegeven aan het team en hebben wij de kwetsbaarheden verder weg kunnen nemen. Goede stappen konden worden gezet in de uitvoering van het plan van aanpak en hiermee ook voor de kwaliteit en toekomst van deze basisregistraties binnen de Connectie. Het gegevensbeheer Belastingen/ WOZ was een taak van het team Belastingen en deze is per 01-01-2021 toegevoegd aan het gegevensbeheer Basisregistraties. Hierdoor zijn we in staat gesteld een betere uitvoering te geven aan het ketengericht werken binnen de afdeling op het gebied van gegevensbeheer.

Alle mandaatbesluiten binnen de deelnemende gemeenten en de Connectie zijn op het gebied van basisregistraties gecontroleerd en daar waar nodig geactualiseerd. Samen met de demandmanagers zijn de afspraken rond de dienstverlening verduidelijkt middels een actueel Producten en dienstencatalogus (PDC) en Document afspraken en processen (DAP).

De BAG-applicaties zijn geharmoniseerd naar één omgeving, de BAG-processen per gemeente zijn geharmoniseerd en gestart is met het beschrijven en vastleggen van deze processen en werkwijzen.
De BGT-applicaties van de gemeente Renkum, Rheden en Rozendaal zijn geharmoniseerd naar één omgeving, de omgeving van de gemeente Arnhem nog moeten worden overgebracht naar de GEMICT in de loop van 2021, dan wel zal deze opgaan in de harmonisatie naar één BGT-applicatie en omgeving voor alle deelnemers.

Nu fase 1 van het plan van aanpak is afgerond, is samen met de demandmanagers van de gemeenten, fase 2 voorbereid en vastgesteld. In deze -korte- fase zijn verschillende scenario's uitgewerkt voor de verdere standaardisering, harmonisering en digitalisering van de dienstverlening en de doorontwikkeling van het stelselbeheer. Met betrekking tot de verdere harmonisatie van de datadistributiesystemen (fase 3), die noodzakelijk zijn voor een toekomstbestendige infrastructuur voor de uitwisseling van gegevens binnen en tussen gemeenten, hebben het team en de demandmanagers de toekomst hierin verkent. Begin 2021 zal deze verkenning worden geagendeerd bij het regionale CIO-overleg voor verdere visievorming en doorontwikkeling.

Per 1 januari 2020 is de vernieuwde Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke beperkingen in werking getreden. Het jaar 2020 is het overgangsjaar geweest voor de transitie, waarin alle beperkingenbesluiten aangeleverd zijn aan de openbare registers (van het Kadaster). Het team Basisregistraties heeft, in samenwerking met de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en Rozendaal alle daarvoor benodigde acties succesvol uitgevoerd. Met betrekking tot de invoering van de Omgevingswet staat deze voor 2022 en verder op de rol.

Naar aanleiding van de beperkingen die werden opgelegd door de coronacrisis is het team minder ver gekomen dan verwacht. Het verlies aan productiviteit is door de inzet van de medewerkers binnen het team tot een minimum beperkt gebleven. De kwaliteit en tijdigheid van de dienstverlening hebben wij voldoende kunnen borgen voor onze deelnemers. De afronding van fase 1 en doorontwikkeling van en naar fase 2 heeft wel een vertraging van 1,5 tot 2 maanden opgelopen.

Administratie & Beheer

Op 1 januari 2020 is, in navolging op de gemeente Rheden, het nieuwe financiële systeem geïmplementeerd voor gemeente Arnhem, Renkum en De Connectie. Hiermee is de harmonisatie van het financiële systeem gerealiseerd. Daarnaast is (en wordt) nog veel aandacht besteed aan de doorontwikkeling van de openstaande issues en wensen. De doorontwikkeling gaat in overleg met de gemeenten zodat zij op de hoogte zijn en daar zeggenschap in hebben. In 2020 is de Werkkostenregeling (fiscale wetgeving voor vergoedingen aan personeel) in het nieuwe financiële systeem geïmplementeerd. Hiermee wordt inzicht verkregen zodat gemeenten niet verrast worden door financiële consequenties.

De drie gemeenten maken gebruik van één E-HRM. In 2020 is van het gebruik van de veelheid aan selfservice modules die het systeem kent verder gestimuleerd en ondersteund. Ook wordt ingezet op verdere automatisering van standaarddienstverlening en de digitalisering van de personeelsdossiers. In 2020 is de aandacht uitgegaan naar zowel de financiële werkprocessen als een eenduidig proces voor het verwerken van personele mutaties. In 2020 is de uitruil van fiscale reiskosten vormgegeven en ingericht waarmee wordt voldaan aan de rechtmatigheid van de reiskosten met inachtneming van COVID-19.

In 2020 zijn er grote stappen gezet op het gebied van Identity & Access Management (IAM) binnen De Connectie. Om te beginnen zijn de huidige IAM-processen instroom, doorstroom, uitstroom, toegangsaanvraag en hoge rechten accounts beschreven vanaf het moment dat iemand een arbeidsovereenkomst krijgt aangeboden tot het verlenen van toegang tot de systemen en applicaties. Op basis van de procesbeschrijvingen is het autorisatiebeheersproces opgesteld. De instroom-, doorstroom- en uitstroomprocessen zijn door het klantreis project gebruikt als basis voor het verbeteren van deze processen. In 2020 zijn er middels workshops de IAM-principes opgesteld. Deze IAM-principes dienen als kader waarbinnen IAM/ Role Based Access Control ingericht gaan worden. In 2020 zijn de eerst stappen gezet in het vaststellen van de RBAC rollen. Deze worden begin 2021 verder uitgewerkt en in 2021 geïmplementeerd.

Door voortdurend wijzigende regelgeving speelt fiscaliteit binnen gemeenten een steeds grotere rol. Zowel kansen als bedreigingen op fiscaal vlak worden substantieel hoger, waardoor er specialistische kennis nodig is om deze ontwikkeling het hoofd te kunnen bieden. Om tijdig en adequaat te reageren op de fiscale ontwikkelingen is in 2020 is een samenwerking gestart met Fiscaliade, een fiscaal adviesbureau, dat ook opleidingen en trainingen verzorgt.

Ondanks dat er vanaf afgelopen maart grotendeels vanuit huis is gewerkt, zijn de reguliere processen goed uitgevoerd. Echter, de geplande procesoptimalisatie heeft getemporiseerd doorgang kunnen vinden. Hierdoor is een aanzienlijk gedeelte van de optimalisering nog niet gerealiseerd wat zijn weerslag heeft op het beoogde efficiencyresultaat in de bedrijfsvoering. Verder heeft de oriëntatie op een servicegerichte organisatie door het organiseren van de klantarena's door de opgelegde coronamaatregelen niet plaats gevonden.

Inkoop & aanbesteding

Vanuit het Strategisch overleg Inkoop en Aanbesteden is in gezamenlijkheid het inkoopbeleid en de inkoopvoorwaarden voor de gemeenten geactualiseerd, geharmoniseerd en vastgesteld. In het inkoopbeleid is vormgegeven aan thema's als circulair inkopen, duurzaamheid en duurzame inzetbaarheid door opname van de Sustainable Development Goals; De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen die in 2015 door de Verenigde Naties zijn vastgesteld als dé nieuwe mondiale duurzame ontwikkelingsagenda voor 2030. Het opnemen van CO2 uitstoot in grond-, weg-, en waterbouw-projecten van de gemeente Arnhem zijn verplicht geworden in 2020. Tevens zijn de spelregels geüniformeerd, waarin het verplicht melden van een inkoop boven de € 10.000 excl. BTW mogelijk is gemaakt in Topdesk.

Ieder kwartaal wordt de inkoopprognose uitgevraagd aan de demandmanagers, waarin zij aangeven wat over een rollend jaar verwacht wordt aan te besteden of in te kopen, is noodzakelijk om het risico te verminderen dat verzoeken om ondersteuning en advisering niet worden ingevuld dan wel hiervoor ingehuurd of meerwerk wordt afgesproken. Naast tijdigheid is inzicht in de inkoopbehoefte van de gemeenten relevant om gezamenlijke inkooptrajecten van de drie gemeenten bijeen te brengen en doelmatig tot gezamenlijke uitvoer te kunnen brengen. Om het inkoopbewust-zijn te vergroten bij de gemeenten zijn er lunchsessies georganiseerd waaraan vrijwillig kon worden deelgenomen. De adviseurs van de afdeling Inkoop en Aanbesteding hebben hun expertise ingezet en naar wens van de klantorganisatie geadviseerd bij verbeteracties. Dit alles om een bijdrage te leveren aan inkoop control, een rechtmatige en efficiënte administratieve afwikkeling van facturen.

In 2020 zijn de eerste rapportages gebouwd voor spendanalyses. Om te komen naar meer grip op inkoop control en financiële rechtmatigheid is er een rapport gebouwd wat per kwartaal een extrapolatie (vooruitkijkend over vier jaar) van de cijfers laat zien over de gehele klant aan uitgaven die mogelijk leiden tot onrechtmatigheid

De implementatie van een gemeenschappelijke inhuurbalie voor de gemeente Arnhem en De Connectie is in 2020 gerealiseerd vanuit het project Inhuur = inkoop. Alle inhuur van personeel kan alleen nog via de inhuurbalie ingehuurd worden, waarbij de inhuurbalie monitort of de inhuur voldoet aan wet- en regelgeving, rechtmatigheid, het eenvoudig en efficiënt is en helpt om grip te houden op de inhuurkosten en de inlenersaansprakelijkheid.

Er is een start gemaakt met een project voor een Purchase to pay (P2P)-oplossing. P2P staat voor het digitaliseren van het proces bestelling tot betaling. Er zijn gesprekken met de gemeente Arnhem geweest voor een web portal om de simpele bestellingen zoals het bloemetje in te richten. Als gevolg van de corona maatregelen is dit project in aanzienlijke mate getemporiseerd.

Team I&A heeft geconstateerd dat aanbestedingsprojecten door de nieuwe manier van werken, vaak langer duren in doorlooptijd.

De arbeidsmarkt voor inkoop- en aanbestedingsadviseurs is en blijft ook in 2021 naar verwachting krap. Temeer is van belang dat de gemeenten, samen met de adviseurs van de afdeling Inkoop en Aanbesteding, tijdig de inkoopbehoefte blijven bepalen, zodat Team I&A haar beschikbare uren goed in kan plannen.

Management Support

We hebben verdere ontwikkeling van de dienstverlening gerealiseerd en daarmee zijn de klanten goed geholpen bij de maatschappelijke opgaven die ze hebben.

Kwaliteit van medewerkers is een belangrijke pijler voor de afdeling Management Support. Om deze reden zijn wij in 2020 gestart met het voeren van teamdialogen met onze medewerkers met als thema vitaliteit en eigen ontwikkeling. Ook hebben we aan de hand van een inspiratiesessie de medewerkers meegenomen in de toekomst van ons vakgebied.

Medewerkers hebben kansen gekregen om zich door te ontwikkelen naar een andere opdrachtgever. We hebben tijd gestoken om te bouwen aan een goede klant relatie met de opdrachtgever en ingezet op een goede aansluiting van de vraag van de opdrachtgever en de dienstverlening die we aanbieden. Dit hebben we gedaan door het voeren van drieluikgesprekken met de opdrachtgever. We hebben een aantal medewerkers een vast contract aangeboden en daarnaast behouden we onze flexibele schil van personeel om fluctuaties in de dienstverlening op te vangen. Door de grootte van ons team en de flexibele instelling van onze medewerkers hebben wij meerdere keren spoed klussen kunnen ondersteunen voor de opdrachtgevers. We hebben ook gezien dat er meer vraag is naar korte klussen die we voor onze opdrachtgevers hebben ingevuld.

De Corona crisis vroeg om een nog flexibelere houding van de medewerkers om zo goed mogelijk de opdrachtgevers te ondersteunen. Onze medewerkers hebben er gezamenlijk voor gezorgd dat er zo min mogelijk beweging is op kantoor en toch de dienstverlening van Management Support optimaal bleef voor de opdrachtgevers.

Wat heeft het gekost?

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN					
Lasten	30.491	5.846	36.337	40.473	-4.136
Baten	-	-270	-270	-3.641	3.371
Saldo	**30.491**	**5.576**	**36.067**	**36.832**	**-765**

Hogere lasten worden onder andere veroorzaakt door de inhuur van personeel. De vacatureruimte neemt aanzienlijk af doordat De Connectie actief stuurt op het structureel invullen van formatie. In vacatureruimte wordt tijdelijk voorzien door in te huren. De hogere lasten als gevolg van inhuur hebben echter verschillende oorzaken. Er wordt waar nodig ingehuurd voor het opvangen van het ziekteverzuim, het realiseren van projecten en het leveren van maat- en meerwerk.

Ook heeft De Connectie aanvullende werkzaamheden verricht als gevolg van de coronacrisis. Te denken valt aan het faciliteren van audio- en videoconferencing, het vertrekken van extra mobiele devices, maar ook het nemen van hygiëne-maatregelen en het aanbrengen van bestickering. Ook moest er extra inzet worden gepleegd bij ICT en de Frontoffice.

Het nadeel op dit programma wordt veroorzaakt door de Opgave ICT. Een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT betreft in het Programma 1!Connect opgenomen investeringen, welke uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend. Dit geeft extra incidentele lastendruk in 2020 welke in de toekomst kan worden opgevangen door de vrijval van de begrote kapitaalslastenbudgetten.

De hogere opbrengsten worden hoofdzakelijk veroorzaakt door aanvullende opbrengsten uit maat- en meerwerk dat is geleverd en door de compensatie van de gemeenten voor de kosten van de coronacrisis.

1.2.2. Programma Belastingen gemeenten

Wat wilden we bereiken in 2020?

Het voor de deelnemende gemeenten realiseren van een zo volledig mogelijke gewenste belastingopbrengst met een optimale dienstverlening en tegen zo laag mogelijke kosten. Dit geldt ook voor de uitvoering van nieuwe belastingsoorten.

Wat hebben we bereikt in 2020?

In september 2020 is het nieuwe belastingsysteem in gebruik genomen. Het nieuwe systeem beschikt over meer functionaliteiten waaronder de digitale balie belastingen. Het product belastingen is nu in zijn geheel geharmoniseerd. Daarmee is de basis gelegd voor het optimaliseren van het proces (doelmatigheid) en kwaliteit (dienstverlening) van belastingheffing/ inning.

Op verzoek van gemeenten is met succes maatwerk ingezet om ondernemers op aanvraag uitstel van betaling te bieden. Dat doen we voor de gemeenten op verschillende wijze. Verschillen zijn er in de belastingsoorten die in aanmerking komen en de duur van het uitstel. Voor de gemeente Arnhem is de diftar ingericht, de toeristenbelasting voor het eerst opgelegd en is er maatwerk rond reinigingsrechten uitgevoerd.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

In 2020 is de taxatieomgeving volledig geharmoniseerd. De werkzaamheden vinden gebiedsgericht plaats en er is voor het eerst een herwaardering gedaan in het nieuwe systeem. Met betrekking tot standaardisatie van het werk moet er nog een slag geslagen worden.

Het nieuwe belastingsysteem is in september in gebruik genomen. De digitale balie belastingen (web portaal) is online en voldoet aantoonbaar aan de veiligheidseisen. We kunnen ondernemers en inwoners beter van dienst zijn met meer producten. Het is echter ook merkbaar dat het aansturen van een dergelijk groot project in deze omstandigheden uitdagend is. De leverancier levert meerdere functionaliteiten later dan verwacht op en het uitrollen van de nieuwe werkprocessen is lastiger. Op afstand is het een uitdaging om medewerkers op goede wijze te op te leiden.

Inmiddels is voor alle gemeenten eenzelfde invorderingscyclus afgestemd. Dit helpt bij het doelmatig invorderen van gelden. De maatregelen rond het Coronavirus maakt echter dat er meer dan ooit maatwerk wordt gevraagd en geleverd op dit gebied.

Het team Belastingen heeft op dit moment te maken met werkachterstanden als gevolg van productieverlies. Dat is voor een groot deel toe te wijzen aan het voortduren van de omstandigheden rond het Coronavirus. De conversie van het belastingsysteem en het implementeren van maatwerk en meerwerk (Invoering Diftar, Toeristenbelasting en uitstel van betalingen) is lastiger gebleken. Er is ook voor het komend jaar daardoor meer capaciteit nodig op de producten heffen en innen. Er wordt momenteel een beheersplan opgesteld.

Autonome ontwikkelingen
Een belangrijke autonome ontwikkeling betreft de overgang van inhoud naar oppervlakte waardering. Vanaf 1 januari 2022 dienen de WOZ-taxaties van woningen gebaseerd te zijn op de gebruiksoppervlakte. In 2020 is het bestand van Renkum afgerond. Echter zijn de werkzaamheden mede door de omstandigheden rondom de coronacrisis vertraagd, waardoor het project in 2021 zal worden afgerond.

In toenemende mate wordt maatwerk verleend op het gebied van de maatregelen rond Corona, maar daarnaast vragen deelnemers ook om maatwerk met betrekking tot ‘Sociaal invorderen’. Met ingang van dit jaar mag belastingen geen gegevens meer leveren voor het vroegtijdig signaleren van schulden ‘vroegsignalering’. Vanuit gemeenten bestaat daarom de behoefte om bij belastingen zelf maatregelen te implementeren voor het bieden van maatwerk aan inwoners met schulden. Momenteel voeren we overleg met gemeenten of hiervoor middelen aangewend moeten worden.

Tezamen met Basisregistraties sorteert Belastingen voor op de ‘Samenhangende objectregistratie’. Dat betekent dat we objecten, of die nu van belang zijn voor de WOZ of de BAG, centraal registreren. Het bevordert het ‘ketengericht’ werken en doelmatige processen.

Corona invloeden

Het gevraagde maatwerk rond de invorderingsmaatregelen is door het team belastingen succesvol uitgevoerd. Als gevolg van de coronacrisis zijn er echter ook achterstanden ontstaan door het verlies aan productiecapaciteit. Daarentegen heeft Belastingen meer bezwaren ontvangen dan voorgaande jaren, als gevolg van een landelijke trend waarin de Nocure Nopay bureaus in toenemende mate de WOZ-beschikkingen aanvechten. Belastingen kent weinig producten die kunnen worden getemporiseerd. Een achterstand in werkprocessen betekent veelal een behoefte aan directe aanvullende capaciteit.

Wat heeft het gekost?

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN					
Lasten	3.759	324	4.084	4.556	-472
Baten	-308	-	-308	-625	318
Saldo	**3.452**	**324**	**3.776**	**3.930**	**-154**

De afdeling Belastingen werkt vanaf 1 oktober 2020 op dezelfde manier in één belastingapplicatie voor de drie gemeenten. Voor het belastingsysteem is uiteindelijk een SAAS-oplossing gekozen. Dit heeft als gevolg dat de implementatiekosten niet kunnen worden (mee-) geactiveerd, maar incidenteel vanuit de exploitatie moesten worden gedekt. Hier is maximaal rekening mee gehouden bij het bepalen van de bestedingsruimte in 2020. Het tekort wordt gedekt uit de stelpost onvoorzien.

Extra opbrengsten zijn gerealiseerd door het leveren van maat- en meerwerk en doordat de gemeenten de kosten van de effecten van de coronacrisis hebben gecompenseerd.

1.2.3. Programma Bedrijfsvoering De Connectie

Wat wilden we bereiken in 2020?

De belangrijkste doelstellingen voor de bedrijfsvoering van De Connectie vormen voor 2020 de volgende: een bedrijfsvoering die in control is, informatievoorziening die bijdraagt aan de digitale uitdagingen van onze organisatie en waarin veiligheid en privacy gewaarborgd zijn. Daarbij wil De Connectie compliant zijn aan de geldende wet- en regelgeving en stelt zich ten doel de ontwikkeling en inzetbaarheid van medewerkers te vergroten. Het model voor demandmanagement moet bijdragen aan het met onze klanten afgesproken niveau van de dienstverlening van De Connectie. Vanuit het bedrijfsbureau van De Connectie wordt invulling gegeven aan deze doelstellingen.

Wat hebben we bereikt in 2020?

De in de MJPB 2020-2023 genoemde doelstellingen met betrekking tot de bedrijfsvoering zijn ambitieus en blijven van kracht voor komende jaren. Het verleggen van onze focus naar een servicegerichte organisatie heeft consequenties voor de bijdrage van het Bedrijfsbureau aan de organisatiedoelstellingen. Een aantal belangrijke accentverschuivingen worden hierna toegelicht.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

P&O
In 2020 zijn we begonnen met het actief invulling geven aan de K van kansen door middel van het programma leren en ontwikkelen. Leidinggevenden maken afspraken met medewerkers over hun bijdrage aan de organisatieontwikkeling en hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Deze afspraken worden vastgelegd in zogenaamde resultaat- en ontwikkel-plannen, die in lijn zijn met de plannen van de afdeling waartoe zij behoren. In verband met de coronacrisis is wel vertraging ontstaan doordat medewerkers thuis zijn gaan werken en doordat workshops en trainingen niet meer fysiek gevolgd konden worden. Inmiddels worden veel workshops en trainingen digitaal aangeboden.

Hoewel het ziekteverzuim sinds de start van De Connectie een dalende lijn laat zien, kent De Connectie nog steeds een bovengemiddeld verzuim. De coronacrisis laat ook een lichte daling zien van het verzuim. Dit is overigens een daling die bij meerdere vergelijkbare organisaties te zien is. Het vermoeden is dat dit te maken heeft dat mensen minder contact hebben door de coronacrisis en er minder sprake is van besmetting zoals bijvoorbeeld griep en verkoudheid. Daarnaast bestaat het vermoeden dat, als mensen thuis werken, men eerder geneigd is zich niet ziek te melden en thuis aangepast verder te gaan.

De actieve aanpak van het hoge verzuim bij de start van De Connectie heeft op een aantal plekken wel geleid tot resultaat. We zullen hier actief op blijven sturen en verwachten het verzuim daarmee verder terug te kunnen brengen. Daarnaast wordt ingezet op preventiebeleid waarbij aandacht is voor vitaliteit, de gezonde werkplek en een veilige werkomgeving.

Het verzuim was in het begin van 2020 heel licht gedaald van 7,6% naar 7,49%. Vanaf september zien we echter weer een stijging. De meldingsfrequentie is gedaald. Conclusie is dat het langdurig verzuim iets is toegenomen, en het kort verzuim gedaald. Uit de analyse blijkt dat 58% van het aantal verzuimdagen een psychische oorzaak heeft. Ten opzichte van kalenderjaar 2019 is de psychische oorzaak van het verzuim gestegen met 18%.

De ervaring leert dat de oorzaak van psychisch verzuim vaak een combinatie is van privé- en werkfactoren.
De verklaring hiervan zit voor een groot gedeelte in de psychische druk die de werkbelasting en ook Corona op de medewerkers uitoefent. De balans werk-privé staat onder druk, medewerkers missen sociale contacten en gaan er minder op uit. Dit heeft effecten op het welbevinden en beïnvloedt daarmee het verzuim in negatieve zin. Medewerkers die al geruime tijd ziek zijn, hebben moeite om te re-integreren omdat er minder directe aandacht en begeleiding is op de werkplek. Dit heeft weer als consequentie dat de medewerkers die niet ziek zijn, zwaarder belast worden omdat het werk van de zieke collega moet worden overgenomen.

De tweede coronagolf laat landelijke een toename zien van het ziekteverzuim. De uitzichtloosheid van de corona-crisis en de onzekerheid die dat met zich meebrengt, zijn volgens de arbodiensten de reden van de somberheid en de stress. Tijdens de eerste Lock-down was iedereen nog vol goede moed, nu vragen medewerkers zich af hoelang het gaat duren. Het verschil met de landelijke cijfers is, dat het kort verzuim bij De Connectie niet toeneemt, maar juist het langverzuim. Er zijn voor 2021 maatregelen genomen die ertoe moeten leiden dat het verzuim daalt na tenminste 6,6% eind 2021.
Ondanks de coronacrisis is begonnen met het vitaliteitstraject, zij het in aangepaste vorm.

In 2020 is binnen De Connectie een begin gemaakt met Strategische Personeelsplanning (SPP). Het helpt ons om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact kunnen hebben op de dienstverlening aan onze klanten.

SPP geeft antwoord op vragen als:
- Hoe zorgen we ervoor dat we mee kunnen met de voortdurende en steeds sneller opvolgende veranderingen?
- Wat is de invloed van veranderingen op de klantvraag, op het werk, op de producten en diensten die De Connectie levert?
- Kunnen de medewerkers mee veranderen?
- Is er voldoende potentieel op de arbeidsmarkt beschikbaar?
- Hoeveel medewerkers heeft De Connectie in de toekomst nodig en op welke functies?
- En wat moeten deze medewerkers kunnen en willen?

P&O ondersteunt de afdelingen en begeleidt of initieert Connectiebrede HR-thema's die voortkomen uit de Strategische Personeelsplanning.

In oktober 2020 hebben er OR verkiezingen plaatsgevonden voor De Connectie. De OR bestond uit 11 leden. Medewerkers zijn opgeroepen om na te denken of ze kandidaat willen stellen en zo net een stapje extra stapje te zetten voor de organisatie. De verkiezingen hebben uiteindelijk niet plaatsgevonden omdat er te weinig kandidaten zich hadden aangemeld voor de OR. Degene die zich hadden aangemeld zijn direct in de OR gekozen. De OR heeft nu 9 leden.

Een belangrijke autonome ontwikkeling is de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA). Na een gedegen voorbereiding, en in samenwerking met de gemeenten, is de nieuwe CAO en de personeelsregeling van De Connectie op 1 januari 2020 van kracht geworden. P&O-processen zijn opnieuw ingericht en de administratie is opnieuw vormgegeven. Na een half jaar werken, kunnen we concluderen dat dit proces goed is verlopen en niet geleid heeft tot noemenswaardige problemen.

Compliance
Voor De Connectie is het voldoen aan de geldende wet- en regelgeving een uitgangspunt. De gestelde kaders rondom Informatieveiligheid en Privacy stellen hierbij de nodige eisen aan de organisatie. Doel is het realiseren van verankering in de organisatie om blijvend het gewenste niveau van informatieveiligheid in stand te houden. De organisatie voert hierbij ook jaarlijks een zelftoetsing uit om vast te stellen of zij aan de BIO en AVG voldoet. Hierop volgt een verbetertraject op de aangegeven afwijkingen.

Informatieveiligheid
De voorbereidingen voor een onafhankelijke nulmeting, het regionale strategisch informatieveiligheidsbeleid en de selectie van een ondersteunend managementsysteem voor informatieveiligheid hebben plaatsgevonden in 2020. Samen vormen ze de basis voor de daaropvolgende projectmatige aanpak voor de ISO27001 en BIO-implementatie.

De CISO-functie van de drie gemeenten en De Connectie hebben frequent overleg om beleid, processen en maatregelen gezamenlijk te opstellen vanuit de harmonisatie en standaardisatie agenda 3G-DC. Dit geeft de eerste resultaten al in het gezamenlijk optrekken in advisering en opstellen beleid. Het regionaal strategisch informatie-beveiligingsbeleid is daar een voorbeeld van (concept).

Aangezien het merendeel van alle informatieveiligheidsincidenten begint bij medewerkers, is het noodzakelijk om continue aandacht te besteden aan gedrag, houding en kennis. In 2020 is ook hierbij het bewustwordingsprogramma van Recourse ingezet. De roep om een meer gedifferentieerde aanpak bij verhogen bewustzijn gebruikers heeft geresulteerd in de voorbereiding van een nulmeeting (begin 2021) en zal daarop gevolgd worden met een 2-jarig programma met noodzakelijke externe begeleiding.

De agenda is daarnaast bepaald door incidenten in februari (Citrix, thuiswerken), direct daarop gevolgd door Corona. Parallel hieraan is de aanzet gegeven voor de inzet van het nieuwe Microsoft samenwerkingsplatform (M365), ook dit heeft een goede voorbereiding gevraagd vanuit informatieveiligheid. Daarnaast zijn diverse (procesmatig en technische) maatregelen aangescherpt waar risico's afgedekt dienen te worden, zoals netwerksegmentering binnen de technische infrastructuur. Dit in navolging adviezen NCSC/IBD en gekeken naar situaties zoals Lochem, Hof van Twente en Maastricht.

Communicatie
De Connectie heeft drie verschillende portalen. Namelijk service.connectie.nl, info.connectie.nl en www.connectie.nl. De portalen blijven continue in ontwikkeling zodat ze duurzaam aansluiten bij de wensen en behoeften van de verschillende gebruikers.

Het kanaal info.connectie.nl is het huidige intranet van De Connectie. In 2020 wilden de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden en De Connectie komen tot één gezamenlijk intranet waarbij er sprake is van verschillende omgevingen. Het plan blijft ongewijzigd al is de daadwerkelijke realisatie van het gezamenlijke intranet doorgeschoven naar 2021.

Communicatie blijft zich ontwikkelen tot een interactief proces waarbij De Connectie, haar klanten en medewerkers informatie uitwisselen. Ook in de keuze van communicatiemiddelen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de behoefte van medewerkers, klanten en andere geïnteresseerden zoals leveranciers, potentiele werknemers en de media. In de fase dat communicatie volledig bijdraagt aan de servicegerichte organisatie is de communicatie vooral gericht op luisteren naar de klanten.

Informatievoorziening & business-intelligence
In 2020 zijn voorbereidingen getroffen om te komen tot een regionale I-Visie inclusief harmonisatie agenda opstellen. De eerste regionale gesprekken hebben hierover plaatsgevonden. De vastgestelde I-visie van De Connectie zal hierop worden bijgesteld, zodat er een congruent geheel ontstaat.
Binnen de connectie zijn daarnaast verdere stappen gezet om het projectportfoliomanagement te professionaliseren. In 2021 krijgt dit een vervolg. Binnen het project dienstverlening is een stap gezet om kpi's op productniveau inzichtelijk te krijgen. Ook is de maandrapportage ten behoeve van de planning- en controlcyclus gerealiseerd en is de spendanalyse voor Inkoop en aanbesteding doorontwikkeld.

Financiën en control
Parallel aan de ingebruikname van het nieuwe financieel systeem is gewerkt aan het harmoniseren en formaliseren van financiële werkprocessen. Het is voor ons belangrijk om onze klanten en opdrachtgevers zekerheid te verschaffen over de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersmaatregelen in onze financiële werkprocessen.
In 2020 heeft de eerste onafhankelijke audit naar de opzet en het bestaan (type-1) hiervan plaatsgevonden. Vanaf 2021 zal ook de werking van de interne beheersmaatregelen worden betrokken in de audit. Dit leidt tot een ISAE 3402, type-2 verklaring, zodat de accountants van de klantorganisaties hierop kunnen steunen bij de beoordeling van de jaarstukken van de gemeenten.

In 2020 heeft De Connectie het model van een integrale kostprijsberekening doorontwikkeld, waarmee we verder invulling geven aan outputfinanciering en -verrekening met de deelnemers. Dit is een belangrijke stap in opmaat naar een servicegerichte organisatie. Van servicegericht spreken we wanneer we onze klanten proactief kunnen informeren en adviseren over de effecten van prijs- en hoeveelheidsontwikkelingen. In 2021 zal met het model worden 'geoefend' waarmee aannames in het model kunnen worden gevalideerd en de uitkomsten van prijs- en hoeveelheidontwikkelingen geanalyseerd.

Account- en contractmanagement

In 2020 is het ingerichte instrumentarium (PDC, leveringsovereenkomsten, rapportages) ter ondersteuning van het proces van vraag en aanbod ingezet op basis van gemaakte afspraken over de kwaliteit en kwantiteit van de dienstverlening. Waar nodig is het instrumentarium doorontwikkeld.

Voor het account- en contractmanagement betekent de opmaat naar een servicegerichte organisatie in eerste instantie een intensivering van het klantcontact. Het model van 'single point of contact' voor klanten is hiervoor verkend en geïntegreerd in het dienstverleningsconcept. Daarbij speelde de oriëntatie op processen een grotere rol in de activiteiten voor 2020. Hiervoor zijn we gestart met het in beeld brengen van het proceslandschap en het beschrijven van onze werkprocessen 'end to end' om zo de aansluiting te houden met de gemeentelijke processen in de procesketen.

Wat heeft het gekost?

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE					
Lasten	5.868	-118	5.750	6.573	-823
Baten	-	-	-	-111	111
Saldo	**5.868**	**-118**	**5.750**	**6.462**	**-712**

De hogere lasten op dit programma hebben deels betrekking op advieskosten gemaakt voor de ontwikkeling van het dienstverleningsconcept en hieraan gekoppeld de ontwikkeling naar outputsturing en -verrekening via een kostprijsmodel. Ook is geïnvesteerd in business continuity management, strategische personeelsplanning en loopbaanadvies.

Ontwikkelingen in de huisvestingslasten komen in dit programma tot uitdrukking. Met de gemeente Arnhem is, met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 2020, een lagere huurprijs overeengekomen voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie. Met de gemeente Renkum is een nieuwe huurovereenkomst afgesloten. De compensatie hiervoor in het kader wordt verantwoord onder het overzicht van algemene dekkingsmiddelen.

1.2.4. Overzicht Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit de reguliere bijdragen vanuit de deelnemende gemeenten, zonder een specifieke bestemming. Hiervan is het volgende overzicht te geven:

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN					
Lasten	275	-	275	-	275
Baten	-39.966	-4.844	-44.810	-45.202	391
Saldo	**-39.691**	**-4.844**	**-44.535**	**-45.202**	**666**

De lagere lasten worden veroorzaakt doordat de kosten ten laste van de stelpost onvoorzien functioneel zijn geboekt en hiermee tot uitdrukking komen in andere programma's. Het restant van deze stelpost valt vrij in het resultaat.

De hogere opbrengsten worden onder andere veroorzaakt door ontwikkelingen in de huisvestingslasten. Het kader is hier eveneens op bijgesteld, wat per saldo leidt tot een hogere opbrengst dan begroot. Ook zijn er hogere opbrengsten als gevolg van, niet begrote, dienstverlening aan derden. Ingeval deze een structureel karakter hebben, zullen deze vanaf het eerstvolgende begrotingsjaar in de begroting worden verwerkt.

Onder de algemene dekkingsmiddelen valt ook het saldo van de financieringsfunctie. Dit is het verschil tussen de toegerekende rekenrente aan de programma's en de werkelijk betaalde rente over de lang- en kortlopende leningen. Het renteresultaat over 2020 is nihil (zie paragraaf financiering).

1.2.5. Bedrag heffing vennootschapsbelasting

Samenwerkingsverbanden zijn vrijgesteld voor de vennootschapsbelasting, ingeval aan drie cumulatieve voorwaarden is voldaan:

1. De activiteiten van het samenwerkingsverband moeten worden verricht voor de onmiddellijk of middellijk participerende publiekrechtelijke rechtspersonen;
2. De activiteiten zouden bij de participanten in het samenwerkingsverband niet tot belastingplicht hebben geleid of zouden zijn vrijgesteld als zij de activiteiten zelf zouden hebben verricht;
3. De participanten moeten naar evenredigheid van de afname van de activiteiten van het samenwerkingsverband bijdragen in de kosten van het samenwerkingsverband. Bij een gemeenschappelijke regeling wordt geacht hieraan te zijn voldaan.

Nadrukkelijk is deze vrijstelling bedoeld voor activiteiten aan of ten behoeve van de deelnemers aan een samenwerkingsverband en niet voor activiteiten ten behoeve van of aan een derde partij. De vrijstelling heeft alleen betrekking op de winst die wordt gerealiseerd door levering aan de deelnemende gemeenten. Wanneer er winst wordt gerealiseerd in verband met de levering aan derden moet hierover in beginsel Vpb betaald worden.

De Belastingdienst heeft geconcludeerd dat De Connectie voor derden vooral werk voor "activiteiten verricht in verband met de uitoefening van een overheidstaak of van een publiekrechtelijke bevoegdheid". Daarbij worden de werkzaamheden kostendekkend uitgevoerd. Gezien het geringe fiscale belang en om praktische redenen (administratieve last) heeft de Belastingdienst besloten om de Connectie geen aangiftebiljet vennootschapsbelasting toe te zenden.

Ingeval de werkzaamheden voor derden aanzienlijk gaan toenemen of aanzienlijke winsten zouden gaan opleveren, is De Connectie verzocht opnieuw contact te zoeken met de Belastingdienst.

1.3. Paragrafen

1.3.1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het doel van het weerstandsvermogen is het bepalen of tegenvallers die zich kunnen voordoen opgevangen kunnen worden zonder dat de normale bedrijfsgang daardoor wordt verstoord. Hiervoor is het van belang dat er periodiek een inventarisatie plaatsvindt van risico's die zich kunnen voordoen. Aangezien De Connectie maar zeer beperkt beschikking heeft over eigen weerstandscapaciteit, is het des te meer van belang om het risicoprofiel zorgvuldig op te stellen. Immers, wanneer risico's zich daadwerkelijk voordoen, moeten de gemeenten hiervoor worden aangesproken. Verwacht wordt dat zij (pro rata) weerstandscapaciteit voor organiseren.

De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. De Connectie ontwikkelt het risicomanagement continue door, enerzijds door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en anderzijds door het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement. Dit gebeurt vanuit zowel het perspectief van onze organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van informatieveiligheid en business continuïteit.

Inventarisatie weerstandscapaciteit
De beschikbare weerstandscapaciteit van De Connectie bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover beschikt kan worden om niet-voorziene uitgaven (tegenvallers) te dekken. Mogelijke onderdelen van de weerstandscapaciteit zijn de Algemene reserve, de aan specifieke risico's gelieerde bestemmingsreserves, het resultaat over het boekjaar en de post onvoorzien.

In de onderstaande tabel is de begrote weerstandscapaciteit (per jaar) in beeld gebracht.

	Begroting	Jaarrekening	Meerjarenraming			
	2020	2020	2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro						
Weerstandscapaciteit						
Algemene Reserve	-	-	-	-	-	-
Saldo exploitatie	36	-896	21	21	21	21
Frictie ivm afbouw	300	282	270	-	-	-
Onvoorzien	275	275	-	-	-	-
Totaal	**611**	**-339**	**291**	**21**	**21**	**21**

De Connectie heeft vooralsnog niet de beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Het resultaat over het boekjaar 2020 bedraagt € 895.000 nadelig voor bestemming.

De Connectie heeft het komende jaar nog wel beschikking over een post voor personele fricties als gevolg de voorziene afbouw van formatie. De post onvoorziene kosten vanaf 2021 uit het kader en de begroting komen te vervallen.

De saldi van de bestemmingsreserves zijn niet meegenomen in de berekening van de weerstandscapaciteit. Immers, deze zijn niet bestemd voor het afdekken van algemene of specifieke risico's, maar voor kosten die samenhangen met een specifieke opgave.

Inventarisatie risico's
In het najaar van 2019 heeft een nieuwe brede risico-inventarisatie met de managers en overige stakeholders. Deze inventarisatie heeft de basis gevormd voor het risicoprofiel zoals dat in de Jaarrekening 2019 en in de MJPB 2021-2024 is gepresenteerd. Dit risicoprofiel is geactualiseerd. Hierin zijn alleen risico's meegenomen met een financiële impact. Risico's die zijn afgedekt door een bestemmingsreserve, een voorziening of verzekering zijn niet meegenomen in deze inventarisatie. Dit geldt ook voor begrotingsrisico's. In onderstaande tabel staan de belangrijkste geactualiseerde risico's met een financiële impact, afgezet tegen de risicoscore uit de MJPB 2021-2024:

Nr.	Risico/ gebeurtenis	Kans	Impact	Risicoscore JR 2019	Risicoscore JR 2020
1a.	Er is onvoldoende veranderkracht binnen De Connectie voor de harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen.	Groot ↑	Groot	€ 375.000	€ 525.000
1b.	Kansen om te harmoniseren en te standaardiseren blijven onbenut, waarmee besparingspotentieel wordt misgelopen.	Zeer groot	Groot	€ 675.000	€ 675.000
2.	Achterstanden in de kwaliteit van de overgekomen dienstverlening.	Gemiddeld	Zeer groot	€ 750.000	€ 750.000
3.	De Connectie is afhankelijk van (duurdere) inhuur voor het continueren van de dienstverlening.	Groot	Gemiddeld	€ 263.000	€ 263.000
4.	Er wordt door de gemeenten in kwantitatieve en kwalitatieve zin, meer van De Connectie verwacht dan wat er op basis van de ingebrachte middelen kan worden geleverd.	Gemiddeld	Gemiddeld ↓	€ 375.000	€ 187.500
5.	Door het ontbreken van een goed functionerende governance en onvoldoende aansluiting met de beleidscyclus van de gemeenten komt de opgave van De Connectie onder druk te staan.	Groot ↑	Zeer groot	€ 750.000	€ 1.050.000
6.	Het ontvlechten en uittreden van derden leidt tot een dalende volume-afname bij De Connectie.	Groot	Groot	€ 525.000	€ 525.000
7.	Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot. Tegelijkertijd neemt de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy toe.	Groot ↑	Zeer groot	€ 750.000	€ 1.050.000
8.	Door de nieuwe eisen aan het werk van De Connectie ontstaan kwalitatieve personele fricties.	Zeer groot ↑	Gemiddeld ↓	€ 525.000	€ 337.500
9.	Effecten coronacrisis	Groot ↑	Groot ↑	0	€ 525.000
	TOTAAL			**€ 4.988.000**	**€ 5.888.000**

De risicoscore is tot stand gekomen door de kans en impact van het risico met elkaar in verband te brengen. Hiervoor zijn de kansen en risico's onderverdeeld in de volgende categorieën:

Kans			Impact		
Categorie	**Klasse**	**Gemiddeld**	**Categorie**	**Klasse**	**Gemiddeld**
zeer klein	0 - 20%	10 %	zeer klein	€ 0 - € 100.000	€ 50.000
klein	20 - 40%	30 %	Klein	€ 100.000 - € 250.000	€ 175.000
gemiddeld	40 - 60%	50 %	gemiddeld	€ 250.000 - € 500.000	€ 375.000
groot	60 - 80%	70 %	groot	€ 500.000 - € 1.000.000	€ 750.000
zeer groot	80 - 100%	90 %	zeer groot	> € 1.000.000	€ 1.500.000

Ontwikkeling risicoprofiel

Ad 1a.
Veel innovatiekracht (in personele zin) is achtergebleven bij de gemeenten, doordat de focus lag op uitvoerende bedrijfsvoeringstaken. Ook het beschikbaar stellen van de formatie voor het bedrijfsbureau is een moeizaam proces geweest. Door wijzigingen aan te brengen in de sturingsfilosofie is de span of attention van het management verbeterd. Hierdoor is de druk op het bedrijfsbureau enigszins teruggebracht en kon meer aandacht worden besteed aan de doorontwikkeling van de bedrijfsvoering. Niettemin hebben we nog steeds te maken met de situatie dat de harmonisatie, standaardisatie en digitaliseren van werkprocessen later op gang is gekomen en hiermee langer doorloopt.

De harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen zijn in volle gang en deels voltooid (denk aan het financieel systeem en het belastingpakket). Tegelijkertijd is een ontwikkeling waarneembaar waarbij zowel de omgevingsfactoren als de klantvraag aan verandering onderhevig is. De verwachting zijn hoog, maar doen een aanzienlijk appèl op onze organisatie om hierop te kunnen anticiperen.

Ad 1b.
Het risico bestaat dat de 'couleur locale' prevaleert boven het harmoniseren en standaardiseren van de dienst-verlening. Hiermee wordt het risico gelopen dat de opgave om te harmoniseren en te standaardiseren vertraging oploopt, met het risico op vertraging in het realiseren van taakstellingen of afnemende kwaliteit van de dienstverlening. Ook blijven er belangrijke kansen onbenut. Een belangrijke kans qua harmonisatie en standaardisatie is bijvoorbeeld het rationaliseren en harmoniseren van applicaties voor de primaire processen van de gemeenten. Naarmate hier meer invulling aan wordt gegeven, wordt het functioneel en applicatiebeheer eenvoudiger en minder arbeidsintensief. De kansen die er zijn worden nog te weinig benut, terwijl de wens tot kostenefficiency bij De Connectie steeds nadrukkelijk wordt geuit.

De waardering van dit risico is gelijk gebleven. Met de financiële druk die er momenteel op de gemeentelijke begrotingen staat, is het belang om kansen voor harmonisatie en standaardisatie, en hiermee het besparings-potentieel, te benutten onverminderd groot.

Ad 2.
Doordat er geen 'foto' kon worden gemaakt van de kwaliteit van de overgedragen dienstverlening per 1 juli 2017, wordt het risico gelopen dat er discussies ontstaan ten aanzien van kwalitatieve achterstanden. Deze achterstanden hebben o.a. betrekking op de kwaliteit van het (contract-)beheer, van beheersingsmaatregelen in processen, van geautomatiseerde systemen en met name ook op de ICT-omgeving. Er zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor het programma 1!Connect en voor het plan van aanpak voor Basisregistraties. Hiermee zijn in 2019 belangrijke stappen gezet om achterstanden in te lopen en de basis bij ICT en bij Basisregistraties op orde te krijgen.

Zodra de achterstanden zijn ingelopen zal dit risico significant afnemen. Totdat de achterstanden daadwerkelijk zijn ingelopen en er geen nieuwe achterstanden worden geconstateerd, blijft dit risico onverminderd hoog.

Ad 3.
Het risico op afhankelijkheid van inhuur doet zich nog steeds voor, maar wel in afnemende mate. De inhuur op vacatureruimte neemt gestaag af doordat De Connectie actief stuurt om meer formatie met eigen mensen in te vullen. Niettemin is er nog steeds sprake van een aanzienlijke vacatureruimte. Krapte op de arbeidsmarkt is daar een belangrijke oorzaak van. Hierin wordt voorzien door in te huren. Er moet ook worden ingehuurd voor het opvangen van het ziekteverzuim dat een dalende trend laat zien, maar nog steeds bovengemiddeld is.

Het (noodzakelijk) gebruik maken van inhuur heeft zich, net als de afgelopen jaren, breed voorgedaan binnen de organisatie. De inhuur op vacatureruimte laat een sterk dalende trend zien. Dit is het resultaat van het actief sturen vanuit De Connectie hierop. Daarentegen is het ziekteverzuim nog steeds bovengemiddeld hoog, waarmee afhankelijkheid van inhuur blijft bestaan. Dit geldt ook voor specifiek benodigde expertise. De risicoscore wordt per saldo op hetzelfde niveau gehandhaafd.

Ad 4.
Vanaf 2019 is afgesproken dat maat- en meerwerk alleen zal worden uitgevoerd wanneer vooraf overeenstemming is bereikt over dekking van de kosten. Dit heeft een belangrijke winst opgeleverd als het gaat om het voorkomen van discussies achteraf. Het risico volgt met name uit de (financiële) impact van autonome ontwikkelingen op de dienstverlening die tot discussies met de gemeenten leiden, doordat de bedrijfsvoering op meer afstand tot de gemeenten is komen te staan. De Connectie krijgt steeds vaker te maken met onvoorziene en onontkoombare meerkosten. De effecten van (autonome) prijsontwikkelingen worden niet automatisch toegekend. De indexering van materiele budgetten wordt bepaald aan de hand van specifieke (prijs-) ontwikkelingen van leveranciers voor diensten en producten.

Dit risico is nog steeds opportuun. De kwaliteit van de financiële afspraken uit de maat- en meerwerkovereenkomsten en de opvolging hiervan behoeven nog de nodige aandacht. Bij de MJPB 2022-2025 zal worden voorgesteld de genoemde uitgangspunten te herzien en De Connectie op een andere wijze te compenseren voor autonome kostenontwikkelingen. Hiermee worden deze voorspelbaarder voor de gemeenten en zekerder voor De Connectie.

Ad 5.
Door het ontbreken van een goed functionerende governance, komt de opgave van De Connectie onder druk komt te staan. Als één van de verbeterpaden is in 2019 een traject opgestart om de huidige governance te herzien. Het gaat dan met name om het vertalen van de gezamenlijke visie op de samenwerking en de gewenste taak- en rolinvulling. Daarnaast is een juiste inrichting van de besluitvorming en verantwoordelijkheden rondom interne en externe businessprojecten cruciaal voor de prioritering en beheersing hiervan. Hiermee kan de samenhang in projecten, de prioritering en businessrelevantie en niet in de laatste plaats het capaciteitsbeslag bij de afdelingen die belast zijn met de uitvoering worden geborgd. Het portfoliomanagement ontwikkelt zich gestaag.

Er is nog steeds behoefte aan meer proactieve strategische en tactische sturing vanuit het collectief opdrachtgeverschap van de gemeenten. In de praktijk blijkt dat dit erg lastig is, bijvoorbeeld bij de totstandkoming van de strategisch visie van de gemeenten op de dienstverlening van De Connectie. Niettemin is deze noodzakelijk voor het ontwikkelperspectief van, en hiermee de opgave voor, De Connectie. Daarbij wordt steeds manifester dat de beleidscyclus van De Connectie onvoldoende aansluit bij die van de gemeenten. Dit leidt ertoe in de gemeentelijke begrotingen ook onvoldoende wordt geanticipeerd op aanpassingen in opgave voor De Connectie. De uitvoering van deze opgaves komt hiermee onder druk te staan, zeker in tijden van schaarste.

Ad 6.
Het afschalen van dienstverlening aan derden leidt tot dalende volume-afname bij De Connectie. Gevolg hiervan is een herverdeling van de overhead; de structurele kostencomponent wordt relatief hoger. Deze stijging werkt door in de integrale kostprijs per af te nemen product voor de deelnemende gemeenten en met name voor de gemeente die deze dienstverlening heeft ingebracht in De Connectie. Het is van belang de mogelijkheden om het volume van de dienstverlening van De Connectie op peil te houden en zo mogelijk te vergroten, actief te verkennen en benutten en hier beleid voor te ontwikkelen.

Vanaf 2019 rechtstreekse dienstverleningsovereenkomsten met derden afgesloten. Daaruit blijkt dat deze partijen kritisch zijn als het gaat om de pricing van onze dienstverlening, ondanks dat deze tegen het werkelijke kostenniveau worden doorberekend. Het is derhalve geen zekerheid dat deze derde partijen de dienstverlening van De Connectie blijven afnemen. We zien inmiddels dat derden, mede ingegeven door de coronacrisis, de afname van werkplekken

afschalen. Tegelijkertijd doen zich ook mogelijkheden voor om diensten te verlenen aan nieuwe samenwerkingspartners. Per saldo blijft de huidige risicoscore gehandhaafd.

Ad 7.
Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot. Deze interventies komen tot uitdrukking in de uitgezette verbeterpaden naar aanleiding van de onderzoeken van Arlande (ICT: onder de motorkap) en PWC (IV-keten). Vanaf 2019 zijn hier aanvullende middelen voor beschikbaar gesteld en is de taakstelling op ICT teruggedraaid. Hiermee is het programma 1!Connect van start gegaan waarmee de eerste noodzakelijke interventies plaats hebben kunnen vinden. Daarnaast kost de uitvoering van dergelijke interventies tijd. Hierdoor zijn de continuïteitsrisico's verminderd, maar nog niet volledig weggenomen.

Het programma 1!Connect heeft in 2020 een vervolg gekregen in 2!Connect om uiteindelijk het minimaal noodzakelijke volwassenheidsniveau te bereiken (CMM-2). Tegelijkertijd neemt de dreiging op het gebied informatiebeveiliging en privacy toe. Er is nog weinig inzicht in de risico's en de bijbehorende schade. De ervaring leert dat de financiële afwikkeling van schade soms moeizaam kan verlopen. Dit leidt tot risico's ten aanzien van het herstel van vitale processen. Totdat hier (regionaal) beleid op wordt gevoerd, is dit één van de belangrijkste risico's.

Ad 8.
Het risico bestaat dat De Connectie (op termijn) niet de beoogde kwaliteit van die dienstverlening meer kan leveren, omdat de benodigde personele bezetting (kwalitatief en kwantitatief) niet meer voldoet aan de nieuwe eisen van het werk. Het grootste deel van het personeel is één op één overgenomen van de gemeenten. We zien frictie ontstaan tussen de beschikbare kennis, vaardigheden en competenties en de veranderende eisen aan het werk. Voor een deel proberen we deze frictie op te lossen door middel van het investeren in opleidingen en trainingen. Niettemin kan of wil niet iedere medewerker mee in deze ontwikkeling.

In de MJPB 2021-2024 is opgenomen dat De Connectie voor alle teams een strategische personeelsplanning implementeert, zodat De Connectie voorbereid is op de toekomst. Strategische personeelsplanning helpt om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact hebben op de dienstverlening aan gemeenten. Een eerste inventarisatie heeft opgeleverd dat ruim 30% van de medewerkers niet mee kan komen met de ontwikkelingen die op de organisatie afkomen. De verwachting is dat van een aantal van deze medewerkers afscheid genomen moet worden, al dan niet door begeleiding naar een functie buiten De Connectie. Met dit inzicht neemt de kans op dit risico toe, maar kan tegelijkertijd worden gestuurd op het beperken van de impact.

Ad 9.
De structurele doorwerking van de in 2020 genomen maatregelen vindt zijn vertaling in de eerste Bestuursrapportage 2021 en de Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025. Daarnaast bestaat het risico dat er vanaf 2021 nog extra kosten gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld door het team Belastingen voor de uitbreiding van de invorderingsacties en de verwerking van meer kwijtscheldingsverzoeken. Een mogelijk neveneffect hiervan is dat de opbrengsten uit dwanginvordering zullen afnemen. Ook heeft Het team belastingen heeft in 2020 niet alle (bezwaar)processen kunnen afronden van dat jaar. Hiermee wordt het risico gelopen op een verschuiving van uit te keren proceskostenvergoedingen naar 2021.

Daarnaast moet een disclaimer worden gemaakt voor het risico van 'verborgen kosten' die deze crisis met zich meebrengt. Onze eigen medewerkers hebben in 2020 ruim 3.700 uur ingezet in het kader van deze crisis. Deze uren konden derhalve niet worden ingezet voor de uitvoering van geplande projecten en activiteiten voor 2020. Bij het hervatten van deze projecten bestaat het risico dat deze niet meer uit de reguliere capaciteit kunnen worden bekostigd. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat het werk minder efficiënt kan worden uitgevoerd als gevolg van de coronacrisis. Ook is het nog onzeker hoe de crisis verder zal verlopen en wat de mogelijke (financiële) impact hiervan is.

Gevolgen

Voornoemde risico's hebben tot gevolg dat:

1. De organisatiedoelstellingen van De Connectie onder druk komen te staan;
2. Belangrijk potentieel van de samenwerking onbenut blijft.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen drukt de mate uit waarin de organisatie in staat is om met de beschikbare risicodekking (weerstandscapaciteit) de benodigde risicodekking te matchen. De huidige inventarisatie van de weerstandscapaciteit leidt, als gevolg van het negatieve jaarrekeningresultaat, tot een negatief saldo. Dit saldo zal na resultaatbestemming moeten worden gecompenseerd door de gemeenten.

De geïnventariseerde risico's tellen op tot een risicoscore van € 5.888.000. De Connectie heeft vooralsnog niet de beschikking over een eigen algemene reserve waarmee algemene risico's kunnen worden opvangen. Tot het moment dat er evenwicht is tussen weerstandscapaciteit en risicoprofiel, geldt dat wanneer risico's zich voordoen waar geen weerstandcapaciteit tegenover staat, de gemeenten hiervoor moeten worden aangesproken. Dit betekent dat de gemeenten hiervoor, pro rata, weerstandscapaciteit moeten organiseren. De ontwikkeling van het weerstands-vermogen zal periodiek met de gemeenten, op ambtelijk en bestuurlijk niveau, worden besproken, met als doel grip te houden op de aard en omvang hiervan.

Ratio's kengetallen

	Jaarrekening 2019	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Financiële kengetallen			
Netto schuldquote	19,45%	14,72%	25,39%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	19,45%	14,72%	25,39%
Solvabiliteitsratio	8,59%	5,48%	0,39%
Structurele exploitatieruimte	0,99%	0,06%	0,46%
Totaal			

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing bevat op basis van de verantwoordingsvereisten vijf financiële kengetallen. Van deze vijf financiële kengetallen zijn er drie van toepassing op De Connectie. Op basis van deze kengetallen wordt de financiële positie van De Connectie geanalyseerd. De VNG heeft een aantal normen ontwikkeld om een grofmazige waardering te geven aan deze indicatoren.

Netto schuldquote: dit cijfer geeft inzicht in het niveau van de totale schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie drukken. Een laag percentage is gunstig. Dit percentage is in 2020 gestegen met 5,9%-punt ten opzichte van 2019 als gevolg van wijzigingen in de omvang van de leningenportefeuille.

Solvabiliteit: dit cijfer geeft de mate aan waarin de bezittingen (balanstotaal) zijn gefinancierd uit eigen middelen (eigen vermogen). De VNG hanteert als richtlijn een minimum omvang van 20% als norm. De Connectie scoort hier onvoldoende op gezien de beperkte omvang van het eigen vermogen. Hiertegenover staat dat de eigenaren, conform G.R., ervoor dienen te zorgen dat De Connectie altijd in staat moet zijn om haar financiële verplichtingen te voldoen.

Structurele exploitatieruimte: dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte een organisatie heeft om (structurele) tegenvallers op te vangen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Een positief percentage betekent dat incidentele lasten deels uit structurele middelen worden gedekt. Een negatief percentage betekent dat structurele lasten deels uit incidentele baten worden gedekt. Het eerste is bij De Connectie in 2020 het geval, hetzij voor een zeer gering percentage (zie de toelichting op de incidentele baten en lasten (par. 2.2.5)).

1.3.2. Financiering

Beleidsvoornemen financieringsfunctie
De financieringsfunctie van De Connectie is enkel gericht op ondersteuning van de publieke taak. Het beheer heeft uitsluitend een voorzichtig en risicomijdend karakter. In het geval financiering nodig is, vindt de uitvoering daarvan plaats binnen de kaders van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) en hetgeen door het bestuur van De Connectie aan kaders is vastgesteld in de financiële verordening. Zo worden voor het aantrekken van financieringen met een looptijd van langer dan één jaar tenminste twee prijsopgaven bij verschillende financiële instelling gevraagd en wordt geen gebruik gemaakt van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet Fido. In overeenstemming met het advies van de accountant zal De Connectie een treasurystatuut opstellen om zo de wettelijke regels te vertalen naar beleidsrichtlijnen waarmee de organisatie kan werken.

Risicoprofiel
De begroting van De Connectie wordt goeddeels door de deelnemende gemeenten gedragen. Afspraken over de bevoorschotting voor het lopende jaar zijn erop gericht om de kortlopende liquiditeitsbehoefte af te dekken en liquiditeitsoverschotten zoveel mogelijk te voorkomen. Door het matchen van de inkomende en uitgaande geldstromen zal de financieringsbehoefte en het daarmee samenhangende renterisico gering zijn. Investeringen van De Connectie worden gefinancierd met geldleningen, die qua looptijd zoveel mogelijk overeenstemmen met de levensduur van de activa. Gezien de aard en activiteiten van De Connectie is het risicoprofiel beperkt.

Omslagrente
In de BBV is een wijziging doorgevoerd ten aanzien van het berekenen van de omslagrente. De omslagrente wordt berekend door de werkelijke aan de taakvelden toe te rekenen rente te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het bij de begroting gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. In de MJPB 2020-2024 is gerekend met een omslagrente van 1%.

Leningenportefeuille

	Looptijd jaren	Beginjaar lening	Eindjaar lening	Rente	Oorspronkelijk leningbedrag	Saldo lening 31.12.2019	Aangetrokken 2020	Aflossing 2020	Saldo lening 31.12.2020
Verloopoverzicht leningen									
BNG 40.111.749	3	2018	2021	0,20%	840	560	-	280	280
BNG 40.111.751	5	2018	2023	0,51%	2.920	2.336	-	584	1.752
BNG 40.111.752	10	2018	2028	1,10%	4.900	4.410	-	490	3.920
BNG 40.113.925	2	2020	2022	0,00%	1.000	-	1.000	-	1.000
BNG 40.113.926	4	2020	2024	0,05%	3.300	-	3.300	-	3.300
BNG 40.113.927	5	2020	2025	0,10%	3.300	-	3.300	-	3.300
BNG 500342	< 1	2020	2020	0,00%	3.000	-		3.000	-
BNG 526052	< 1	2020	2021	0,00%	3.000	-	3.000	-	3.000
					22.260	7.306	10.600	4.354	16.552

De realisatie laat een omslagrente van 0,61% zien. Aangezien de afwijking meer dan 25% bedraagt, is de rentetoerekening o.b.v. de werkelijke rentelast herzien. Hiermee kan het renteresultaat op nihil worden bepaald.

Kasgeldlimiet

	Begroting 2020	Jaarrekening 2020	Begroting 2021
Bedragen x 1.000 euro			
Kasgeldlimiet			
Begrotingstotaal (euro's)	46.446	51.602	42.712
Toegestaan kasgeldlimiet (%)	8,2%	8,2%	8,2%
Toegestaan kasgeldlimiet (euro's)	3.809	4.231	3.502
Vlottende schuld	-	3.000	-
Vlottende middelen	-	10.954	8.144
Netto-vlottende schuld	-	-7.954	-8.144
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	**3.809**	**12.185**	**11.646**

De kasgeldlimiet geeft aan hoeveel De Connectie kort mag financieren als percentage van de begroting. De toegestane kasgeldlimiet bedraagt 8,2% [2] van het begrotingstotaal. Voor 2020 betekent dit dat De Connectie gemiddeld per kwartaal, maximaal € 3,8 miljoen aan kortlopende gelden mag opnemen. Komt de netto vlottende schuld voor een periode langer dan één kwartaal boven dit bedrag, moet dit worden omgezet in een langlopende geldlening.

De toegestane kasgeldlimiet wordt niet overschreden, maar biedt nog voldoende ruimte voor kortlopende financiering. Onderstaande tabel specificeert het gemiddelde bedrag per kwartaal van de netto vlottende schuld.

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Bedragen x 1.000 euro				
Netto-vlottende schuld gemiddeld per kwartaal				
Vlottende schuld	1.200	1.800	-	500
Vlottende middelen	9.041	10.307	10.604	10.371
Netto-vlottende schuld	-7.841	-8.507	-10.604	-9.871

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een instrument voor de beheersing van het risico van een rentewijziging bij herfinanciering. Over de langlopende schuld mogen de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen niet meer bedragen dan 20% [3] van het begrotingstotaal.

	Begroting 2020	Jaarrekening 2020	Meerjarenraming 2021	2022	2023	2024
Bedragen x 1.000 euro						
Renterisiconorm						
Toegestaan renterisico (%)	20%	20%	20%	20%	20%	20%
Toegestaan renterisico (euro's)	9.289	10.320	8.504	8.422	8.359	8.212
Bedrag waarover renterisico wordt gelopen	1.354	1.354	3.339	3.059	2.559	1.975
Ruimte (+) c.q. overschrijding (-)	7.935	8.966	5.165	5.363	5.800	6.237

Het renterisico wordt bepaald door het bedrag van de jaarlijkse aflossing op de huidige leningenportefeuille.
In 2020 is er beperkt renterisico gelopen; er is sprake geweest van langlopende (her)financiering. De renterisiconorm zal ook de komende jaren niet worden overschreden.

[2] Art 2 lid 1d uitvoeringsregeling wet FIDO

[3] Art 2 lid 2d uitvoeringsregeling wet FIDO

1.3.3. Bedrijfsvoering

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de stand van zaken en de realisatie van de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering. De bedrijfsvoering van De Connectie zelf wordt ten dele verzorgd door medewerkers van het bedrijfsbureau. Daarnaast maakt De Connectie gebruik van de diensten van haar eigen afdelingen. De beleidsvoornemens leiden tot concrete resultaten die worden benoemd in het programma Bedrijfsvoering. Om tekstherhalingen te voorkomen, wordt hierbij dan ook verwezen naar dit programma.

Organisatiestructuur
Medio 2019 is de sturingsfilosofie van De Connectie aangepast. Een belangrijk onderdeel van deze aanpassing was het invoegen van een extra laag leidinggevenden (teamleiders) in de organisatiestructuur. Hierdoor is de span of attention voor de leidinggevenden beter in balans gekomen. De afdeling Belastingen en de afdeling Basisregistratie en de afdeling Inkoop en Aanbestedingen en de afdeling Administratie en Beheer zijn samengevoegd. Het samenvoegen van deze afdelingen draagt bij aan het optimaliseren van de dienstverlening.

Het doel van de sturingsfilosofie is om De Connectie een toekomstbestendige organisatie te maken met een adequate dienstverlening in nauwe samenwerking met de deelnemende organisaties. Dit doel kan worden versterkt door naast uitvoerende capaciteit ook (beleids-)adviserende capaciteit op de verschillende vakgebieden binnen De Connectie te realiseren. Het ontvlechten van (beleids-) adviserende capaciteit uit de deelnemende organisaties is complex en een proces in ontwikkeling.

Sturing op het bedrijfsplan
Het realiseren van het bedrijfsplan gebeurt onder regie van de directie. De afdelingen hebben ROP's (Resultaat- en ontwikkelplannen) opgesteld waarin de activiteiten zijn benoemd die bijdragen aan de realisatie van de opgaven. Het management van De Connectie geeft gezamenlijk sturing aan deze realisatie onder regie van de directie. In 2020 is het eerste deel van het Ontwikkelperspectief 2020-2024 aan de raden aangeboden. Dit beschrijft de richting en geeft inzicht in de eerste stappen die gezet worden richting een servicegerichte organisatie. In het tweede deel wordt hier samen met de gemeenten, op basis van de visie die gemeenten hebben op de dienstverlening van De Connectie en de aanbevelingen uit de evaluatie van De Connectie door bureau Berenschot, nader invulling aan gegeven. Dit wordt de opvolger van het bedrijfsplan 2017-2020 waarmee De Connectie in 2017 van start is gegaan.

Personeelsbeleid
Bij de vormgeving van het P&O-beleid staat het ontwikkelen van kansen voor medewerkers centraal. Hiertoe kent De Connectie het programma Leren & Ontwikkelen. Dit programma heeft als doel om invulling te geven aan de 'K' van Kansen en om de organisatieontwikkeling te ondersteunen. Uitgangspunt daarbij is om het leren te koppelen aan de dagelijkse praktijk van de medewerker.

De Connectie geeft ruimte en verantwoordelijkheid en investeert in mensen. Omgekeerd zijn de medewerkers zich bewust van hun talenten en competenties (en die van elkaar) en blijven die ontwikkelen om de dienstverlening van De Connectie te optimaliseren. Het doel is dat iedereen zoveel mogelijk op de juiste plek zit. Hoe meer het werk past bij iemands talenten en ambitie, hoe groter het werkplezier en hoe beter de prestaties. Medewerkers en managers kijken samen wat de juiste plek is voor de medewerker en hoe daar te komen. Daarnaast willen we ook inzetten op de ontwikkeling van medewerkers wiens functies en rollen veranderen of zelfs helemaal verdwijnen.

Er wordt gestuurd op duurzame inzetbaarheid van mensen. Onder andere door leren en ontwikkelen, ruimte en verantwoordelijkheid en vitale medewerkers. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van managers door teamgerichte trainingen en maatwerkafspraken.

De opgave waar De Connectie voor staat, vraagt om een kostenefficiënte organisatie die mee kan bewegen de ontwikkelingen aan de vraagkant. Om continuïteit én flexibiliteit te garanderen, is vacatureruimte waar nodig en mogelijk flexibel ingevuld.

	Begroting 2020	Realisatie 2020
Personeel	**in fte's**	**in fte's**
Administratie en Beheer en I&A	57,52	54,06
Bedrijfsbureau	16,90	12,55
Belastingen en basisregistratie	63,14	53,78
Documentaire informatievoorziening	36,46	35,15
Facilitaire zaken en Frontoffice	44,30	39,58
ICT	82,16	76,90
Management Support	50,66	48,53
Totaal	**351,14**	**320,56**

De vakafdelingen en het Bedrijfsbureau van de Connectie tellen samen tot een begrote formatie van 351,14 fte in 2020. De realisatie van de vaste bezetting is 320,56 fte. Hiermee is de vaste bezetting toegenomen van 87% in 2019 naar 91% in 2020.

Administratieve organisatie
Het is van belang om processen goed vast te leggen en te formaliseren. Deze professionaliseringslag van de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) laten wij gelijk op lopen met de met de harmonisatie en standaardisatie van de processen zoals deze zijn overgekomen van de gemeenten.

De opzet, het bestaan en de werking van de interne controles in financiële werkprocessen zal worden getoetst door een externe auditor. Hierbij wordt jaarlijks een ISAE 3402, type 2 verklaring afgegeven. Hiermee toont De Connectie aan in hoeverre zij voldoet aan de gestelde eisen. ISAE 3402 is een internationale standaard die door de nationale beroepsorganisaties wordt gehanteerd. Dit maakt dat de accountants van de klantorganisaties kunnen steunen op deze verklaring. Dit leidt tot een efficiënt controleproces bij zowel De Connectie, als bij de klantorganisaties.

Finance & control
De Connectie wil continu en aantoonbaar in control zijn. Dit blijkt onder andere uit het tijdig beschikbaar stellen van rapportages in het kader van de beleidscyclus, die worden gekenmerkt door eenvoud en een hoge informatiewaarde. De producten en diensten van De Connectie moeten transparant zijn geprijsd, zodat gemeenten weten hoe de integrale kostprijs voor geleverde producten en diensten tot stand is gekomen. Daarnaast kunnen de financiële effecten van volumeontwikkelingen zo eenvoudig worden bepaald.

Informatievoorziening en business-intelligence
De Connectie hecht belang aan een regionale Informatiestrategie. De I-visie van De Connectie zal hierop worden bijgesteld, zodat er een congruent geheel ontstaat. Op het gebied van Business Intelligence (BI) wordt geleidelijk een goed functionerend stelsel van kritische performance indicatoren (KPI's) opgebouwd. Een expliciete rol voor BI ligt hierbij in het ontsluiten van deze data en het genereren van sturings- en verantwoordingsrapportages.

Informatieveiligheid en privacy
Vanaf 1 januari 2020 geldt de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), die de verouderde Baseline Informatie-beveiliging Gemeenten opvolgt. De basis voor de in de BIO voorgestelde aanpak is het uitvoeren van risicoanalyses en het op basis daarvan nemen van maatregelen. Er is een aanzet gegeven om te komen tot een nieuw regionaal strategisch informatiebeleid. Dit beleid vormt, wanneer deze in 2021 is vastgesteld, samen met de ISO27001 standaard voor informatiebeveiliging, een belangrijk kader voor de te nemen maatregelen.

Business continuity management (BCM)
Door het inrichten en implementeren van een business continuity management system (BCMS) kan de bedrijfs-continuïteit worden geborgd. Doel is de instandhouding en continue verbetering van processen en maatregelen die nodig zijn voor het realiseren en borgen van de continuïteit van onze bedrijfsvoering. De Connectie implementeert een BCMS conform de NEN-EN-ISO 22301:2019 standaard. Doel is momenteel niet om tegen deze norm te certificeren, maar om BCM naar een hoger volwassenheidsniveau te brengen.

Huisvestingsbeleid
De Connectie maakt in eerste instantie gebruik van de huisvesting van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. Hiervoor zijn huurovereenkomsten gesloten tussen De Connectie en de gemeenten. Hierin zijn zowel het aantal werk¬plekken als de prijs per werkplek in opgenomen. Het huisvesten van De Connectie op drie verschillende locaties is niet ideaal en gaat ten koste van de ambities ten aanzien van het werken aan uniformiteit en integraliteit. De Connectie heroverweegt huisvesting en betrekt daarbij de huisvestingsvraagstukken van de drie gemeenten.

Juridische zaken
De Connectie hecht er groot belang aan om zich zeker te stellen dat ze voldoet aan alle vigerende wet- en regelgeving. Indien De Connectie niet compliant is, kan dit financiële-, juridische- en imagorisico's met zich meebrengen. Derhalve is het beleid erop gericht om permanent actueel inzicht te hebben in de vigerende wet- en regelgeving en de naleving hiervan cyclisch te borgen.

Communicatie
De Connectie kent drie pijlers op het gebied van communicatie; corporate- interne- en marketingcommunicatie. Deze worden zowel offline als online toegepast. De relatie en dialoog met opdrachtgevers en klanten staat centraal. De interne communicatie richt zich op medewerkers om hen te informeren en te verbinden. Door hen te enthousiasmeren, te faciliteren en waar mogelijk deelgenoot te maken van het proces wordt de organisatiecultuur van De Connectie versterkt.

1.3.4. Coronacrisis

De gevolgen van de coronacrisis zijn niet aan één programma of taakveld te koppelen. Derhalve is hier, naar aanleiding van notitie die hierover is uitgebracht door de Commissie BADO [4] , een aparte paragraaf voor opgenomen in deze jaarstukken. Op deze wijze kan één integraal overzicht worden geboden van de gevolgen van de coronacrisis op onze dienstverlening en op de interne organisatie. De gevolgen van de crisis voor de doelstellingen uit het programmaplan zijn aldaar nader toegelicht.

Gevolgen voor onze dienstverlening
De coronacrisis heeft een grote impact gehad op de organisatie en dienstverlening van De Connectie. Als gevolg van de intelligente lockdown werkten plotsklaps grotendeels alle gebruikers van onze systemen vanuit huis. De focus lag in het prille begin van de crisis dan ook op het borgen van de continuïteit. We hebben daarvoor bijvoorbeeld bandbreedte van communicatielijnen moeten verruimen. Vervolgens is alles op alles gezet om de gebruikers goed te faciliteren in hun thuiswerkplek.

Er zijn grote aantallen authenticatiemiddelen, laptops en mobiele telefoons aangeschaft, gebruiksklaar gemaakt en uitgeleverd aan onze gebruikers. De Connectie was niet het enige bedrijf dat op dat moment deze middelen nodig had. Het inzicht in voorraad en leveringstijden was daarom beperkt. Om die reden is er Connectie-breed gekozen om een dagelijkse (daarna wekelijkse) update te doen van de stand van zaken. Tegelijkertijd is De Connectie succesvol geweest in de versnelde uitrol van Microsoft Teams. Daardoor is het mogelijk om beter op afstand met elkaar samen te werken door onder andere de mogelijkheid tot videobellen, chat en inzicht in elkaars aanwezigheid.

Het team Facilitaire Zaken is in de eerste weken van de coronacrisis vooral bezig geweest met het aanpassen van de dienstverlening; de bedrijfsrestaurants gingen dicht, de schoonmaakwerkzaamheden werden geïntensiveerd etc. Dit vroeg veel afstemming met de gemeenten, maar ook met contractpartners. Door de goede werkrelatie met leveranciers en de korte lijnen met de demandmanagers, kon snel worden geschakeld. Rond de zomer stonden de werkzaamheden vooral in het teken van de inrichting van het “1,5 meter kantoor”.

De coronacrisis is ook van invloed geweest op de dienstverlening van de afdeling DIV. Het fysieke archiefbeheer kon tijdelijk slechts ten dele worden uitgevoerd. Met de vrijgekomen uren heeft DIV extra werkzaamheden kunnen uitvoeren, zoals de inrichting en registratie van TOZO-aanvragen (Tijdelijke overbruggingsregeling voor zelfstandige ondernemers).

Bij de afdeling Belastingen is bij de start van de coronacrisis in overleg met de gemeenten een portaal ingericht waarop ondernemers uitstel van belastingen kunnen aanvragen.

Gevolgen voor ons personeel
Om een duidelijk beeld te krijgen van de effecten van de coronacrisis op de medewerkers, is De Connectie vrij snel na de start van de crisis begonnen met een medewerkeronderzoek (Covid-meting) gericht op de corona situatie.
Deze meting heeft inmiddels meerdere malen plaatsgevonden en geeft een duidelijk beeld hoe medewerker binnen de Connectie de coronacrisis beleven. Tijdens de eerste metingen is vooral veel lof geuit over de manier van communiceren, het vertrouwen dat medewerkers kregen om ook vanuit een thuissituatie hun rol te pakken en het beschikbaar maken van IT-middelen.

[4] Art 2 lid 1d uitvoeringsregeling wet FIDO

Aandachtspunten zijn vanaf het begin de zorg contact te blijven houden met het werk en elkaar en de vraag wat er qua productiviteit werd verwacht. De laatste meting laat zien dat de focus weer naar iets langere termijn wordt geschoven en medewerkers met name met vragen zitten over inrichting van hun thuiswerkplek, het veilig op locatie werken en wat de impact van corona is op de doelstellingen van het team en hun werk. Om contact te houden met elkaar en het werk zijn een aantal teams gestart met een “teamdialoog” om zo binnen de teams thema’s als resultaten en vitaliteit te bespreken. Ook is er aandacht besteed aan vitaliteit door online een aantal, speciaal voor de Connectie gemaakte filmpjes te plaatsen, met als onderwerp bv mentaal fit blijven of omgaan met stress.

Financiële effecten
Sinds de uitvraag van de crisis worden de kosten die hieraan gerelateerd zijn apart geregistreerd. Een uitzondering hierop vormt de uitgifte van mobiele devices via het reguliere aanvraagproces. Daarvan wordt bij de aanvraag niet geregistreerd of ze al dan niet corona-gerelateerd zijn. Er is een algemeen vigerende afspraak dat de gemeenten alle meerkosten als gevolg van de crisis op zich nemen. Specifiek voor één gemeente gemaakte kosten worden daarbij direct aan desbetreffende gemeente doorberekend. De kosten van generieke voorzieningen worden door middel van de verdeelsleutel toegerekend. Over de feitelijke kostenontwikkeling zijn het bestuur en de gemeenten tussentijds geïnformeerd.

Er is, in beperkte mate, ook sprake van minderkosten. Daarbij moet vooral worden gedacht aan de financiële effecten van het niet doorgaan van evenementen. Onder de overige dienstverlening liggen veelal contractuele verplichtingen waardoor deze ingeval van minder gebruik niet meteen leidt tot lagere kosten. Alle in 2020 gemaakte meer- en minderkosten, op exploitatiebasis per saldo € 875.000, zijn ook feitelijk aan het eind van het jaar met de gemeenten verrekend.

Structurele doorwerking
De Connectie heeft in 2020 aanvullende werkzaamheden verricht als gevolg van de Coronacrisis. Een deel van de kosten hiervan lopen structureel door naar 2021. Hierbij valt te denken aan de kapitaalslasten voor de extra uitgegeven mobiele devices en de meerkosten van aanpassingen in de GEMICT-werkomgeving. Als gevolg hiervan nemen de kosten op structurele basis toe. Specifiek voor één klant gemaakte kosten worden direct aan desbetreffende klant doorberekend. De kosten van generieke voorzieningen worden door middel van de verdeelsleutel toegerekend.

Risico’s
Het risico bestaat dat er vanaf 2021 nog extra kosten gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld door het team Belastingen voor de uitbreiding van de invorderingsacties en de verwerking van meer kwijtscheldingsverzoeken. Een mogelijk neveneffect hiervan is dat de opbrengsten uit dwanginvordering zullen afnemen. Ook heeft Het team belastingen heeft in 2020 niet alle (bezwaar)processen kunnen afronden van dat jaar. Hiermee wordt het risico gelopen op een verschuiving van uit te keren proceskostenvergoedingen naar 2021.

Daarnaast moet een disclaimer worden gemaakt voor het risico van ‘verborgen kosten’ die deze crisis met zich meebrengt. Onze eigen medewerkers hebben in 2020 ruim 3.700 uur ingezet in het kader van deze crisis. Deze uren konden derhalve niet worden ingezet voor de uitvoering van geplande projecten en activiteiten voor 2020. Bij het hervatten van deze projecten bestaat het risico dat deze niet meer uit de reguliere capaciteit kunnen worden bekostigd. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat het werk minder efficiënt kan worden uitgevoerd als gevolg van de coronacrisis. Ook is het nog onzeker hoe de crisis verder zal verlopen en wat de mogelijke (financiële) impact hiervan is.

Bovenstaande risico’s komen evenwel tot uitdrukking in het risicoprofiel.

2. Jaarrekening

2.1. Overzicht van balans en toelichting

2.1.1. Balans per 31 december 2020

ACTIVA					PASSIVA				
		31.12.2019		31.12.2020			31.12.2019		31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro									
Vaste activa					**Vaste passiva**				
Materiele vaste activa (ec.nut)		11.704		12.863	Eigen vermogen		2.365		135
					- Algemene reserve	-		-	
Financiele vaste activa		1		-	- Bestemmingsreserve effecten soc. plan	*464*		*309*	
- Uitzettingen met een rentetypische					- Bestemmingsreserve Veranderopgave	*394*		*376*	
looptijd > 1 jr.	*1*		-		- Bestemmingsreserve Veranderopgave BR	-		*150*	
					- Bestemmingsreserve ICT	-		*196*	
					- Resultaat voor bestemming	*1.506*		*-896*	
					Voorzieningen voor verplichtingen,		184		138
					verliezen en risico's				
					Netto vaste schulden met een		7.306		13.552
					rentetypische looptijd > 1 jr				
					- Onderhandse leningen	*7.306*		*13.552*	
Totaal vaste activa		**11.705**		**12.863**	**Totaal vaste passiva**		**9.855**		**13.825**
Vlottende activa					**Vlottende passiva**				
Uitzettingen met een rentetypische		11.828		15.008	Netto vl. Schulden met een rentetypische		11.466		3.582
looptijd < 1 jaar					looptijd < 1 jr				
- Uitzettingen in 's Rijks schatkist	*8.835*		*10.900*		- Onderhandse leningen	-		3.000	
- Vorderingen op openbare lichamen	*2.921*		*4.061*		- Schulden aan openbare lichamen	*10.658*		*302*	
- Overige vorderingen	*73*		*47*		- Overige schulden	*808*		*280*	
Liquide middelen		37		54					
Overlopende activa		3.954		6.778	Overlopende passiva		6.203		17.296
Totaal vlottende activa		**15.819**		**21.841**	**Totaal vlottende passiva**		**17.669**		**20.878**
TOTAAL ACTIVA		**27.524**		**34.704**	**TOTAAL PASSIVA**		**27.524**		**34.704**

2.1.2. Toelichting op de balans

Vaste activa

Materiële vaste activa

	Boekwaarde 31.12.2019	Investeringen	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Materiële vaste activa met economisch nut					
Vervoermiddelen	119	25	-	-39	105
Machines, apparaten en installaties	9.716	4.169	-	-2.847	11.038
Overige materiële vaste activa	1.869	183	-	-332	1.720
Totaal	**11.704**	**4.377**	**-**	**-3.218**	**12.863**

De investeringen in 2020 zijn met name gedaan in hardware, die hoofzakelijk voortkomen uit de programma's 1!Connect en 2!Connect (€ 1,8 mln.). Daarnaast is er, voornamelijk als gevolg van de coronacrisis, fors geïnvesteerd in mobiele devices (€ 2,1 mln.). Overige investeringen in hardware hebben met name betrekking op de afronding van de implementatie van het nieuwe financieel systeem (€ 214.000) De investeringen in de inrichting van gebouwen en inventaris betreft het overnemen van het bestaande meubilair van de gemeente Rheden (€ 183.000).

Per 31 december 2019 stond er voor € 1,8 mln. aan onderhanden activa. De onderhanden activa per 31 december 2020 bedraagt € 1,6 mln. Deze maakt deel uit van de totale boekwaarde per 31 december 2020, maar hierover wordt pas afgeschreven wanneer de activa in gebruik wordt genomen.

Financiële vaste activa
De financiële vaste activa bestond uit een restantbedrag dat aan medewerkers is verstrekt in het kader van het fietsplan. Per ultimo 2020 is deze post nihil.

Vlottende activa

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van < 1 jaar

	Boekwaarde 31.12.2019	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	8.835	10.900
Vorderingen op openbare lichamen	2.921	4.061
Overige vorderingen	73	47
Totaal	**11.828**	**15.008**

Uitzettingen in 's Rijks schatkist
Voor het schatkistbankieren is een drempelbedrag ingesteld. Dit drempelbedrag is ingesteld om te voorkomen dat elke dag alle positieve banksaldi afgeroomd moeten worden naar nihil. Het drempelbedrag is vastgesteld op 0,75% van het begrotingsbedrag. Voor De Connectie is dit voor 2020 een bedrag van € 348.000 per dag. Het meerdere dient te worden afgestort naar Rijksschatkist.

Onderstaande tabel specificeert het gemiddelde bedrag per kwartaal dat buiten Rijksschatkist is aangehouden.

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Bedragen x 1.000 euro				
Middelen buiten 's Rijks schatkist				
Op dagbasis buiten 's Rijks schatkist gehouden middelen	244	208	146	140
Drempelbedrag	348	348	348	348
Ruimte onder drempelbedrag	104	140	202	209
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Er is geen sprake van overschrijding van het drempelbedrag. Middelen boven het drempelbedrag worden dagelijks afgestort. De uitzettingen in ’s Rijksschatkist bedragen per ultimo 2020 € 10,9 mln.

Vorderingen op openbare lichamen

	Arnhem	Renkum	Rheden	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro				
Vorderingen op openbare lichamen				
Vorderingen gemeenten:				
- Bijdrage 1e kwartaal 2021	-	1.274	2.035	3.309
- Afwikkeling saldobevestiging 2019	-	70	19	89
- Maat- en meerwerk	190	36	152	378
- Overig	27	-	11	38
	217	**1.380**	**2.218**	**3.814**
Overige vorderingen op openbare lichamen				247
				4.061

De vorderingen op openbare lichamen bestaan hoofdzakelijk uit de in 2020 gefactureerde bijdrage over het eerste kwartaal van 2021. De overige vorderingen betreffen vooral gefactureerd maat- en meerwerk. Een klein deel van de vorderingen heeft nog betrekking op de afwikkeling van de saldobevestiging over 2019.

De overige vorderingen op openbare lichamen bestaat goeddeels uit de nog te ontvangen bijdrage voor het 4e kwartaal van de ODRA.

Overige vorderingen
De overige vorderingen bestaan uit privaatrechtelijke debiteuren.

Liquide middelen

	Boekwaarde 31.12.2019	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro		
Liquide middelen		
Banksaldo	37	54
Totaal	**37**	**54**

Het saldo liquide middelen per ultimo 2020 bestaan enkel uit banksaldi. De Connectie houdt geen middelen in kas.

Overlopende activa

	Arnhem	Renkum	Rheden	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro				
Overlopende activa				
Nog te ontvangen bijdragen gemeenten:				
- Maat- en meerwerk	1.188	116	317	1.620
- Corona meerkosten	572	120	182	875
- Meerkosten post	170	26	41	237
- Opbrengsten belastinginvordering	314	35	31	380
- Kaderwijziging Basisregistraties	98	65	-	162
- Opbrengsten derden via gemeenten	210	-	-	210
- Detacheringen	46	-	-	46
	2.598	**361**	**571**	**3.530**
Vooruitbetaalde kosten				2.898
Nog te ontvangen omzetbelasting				330
Overig n.t.o.				20
				6.778

De nog te ontvangen bijdragen van gemeenten bestaan onder meer uit, op balansdatum nog te factureren, bijdragen voor overeengekomen maat- en meerwerk. Ook de meerkosten als gevolg van de coronacrisis zijn, conform afspraak, na de afsluiting van het boekjaar bij de gemeenten in rekening gebracht. Daarnaast moeten de kosten van autonome prijsontwikkelingen en de opbrengsten uit invorderingsactiviteiten voor de belastingen nog met de gemeenten worden verrekend.

De vooruitbetaalde kosten hebben hoofdzakelijk betrekking op vooruitbetaalde licentiekosten voor ICT-toepassingen. De nog te ontvangen bijdragen hebben betrekking op nog te factureren diensten aan derden.

Vaste passiva

Eigen vermogen

	Boekwaarde 31.12.2019	Toevoegingen	Ontrekkingen	Resultaat-bestemming	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Eigen vermogen					
Algemene Reserve	-	206	206	-	-
Bestemmingsreserve Effecten sociaal plan	464	-	155	-	309
Bestemmingsreserve Veranderopgave	394	290	309	-	376
Bestemmingsreserve Veranderopgave Basisregistraties	-	257	107	-	150
Bestemmingsreserve Opgave ICT	-	753	557	-	196
Resultaat voor bestemming	1.506	-	1.506	-896	-896
Totaal	**2.365**	**1.506**	**2.840**	**-896**	**135**

Algemene reserve
Bij het vaststellen van de jaarstukken 2019 heeft het bestuur besloten dat € 206.000 van het resultaat terugvloeit naar de gemeenten. Deze mutatie loopt de algemene reserve waaruit deze terugbetaling weer uit is onttrokken.

Bestemmingsreserve Effecten sociaal plan
Vanaf ultimo boekjaar 2017 beschikt De Connectie over een bestemmingsreserve voor de financiële effecten van het sociaal plan. De bestemmingsreserve is bedoeld om de toekomstige kosten van (spaar-)verlof, salarisgaranties en persoonlijke toelagen te kunnen dekken. De rechten die door het sociaal plan zijn meegekomen naar De Connectie zijn door de gemeenten in 2017 ineens afgekocht voor een periode van 5 jaar. Verwacht wordt dat de onttrekking aan deze bestemmingsreserve hier gelijke tred mee houdt en is dus ook als zodanig verwerkt.

Bestemmingsreserve Veranderopgave
Het saldo in de bestemmingsreserve Veranderopgave ad. € 394.000 per ultimo 2019 is, conform bestuursbesluit, ingezet voor de afronding van de implementatie van het nieuw financieel systeem. Ultimo 2020 is hier nog € 85.000 van beschikbaar. Bij het vaststellen van de jaarstukken 2019 heeft het bestuur besloten € 290.000 van het resultaat toe te voegen aan de bestemmingsreserve Veranderopgave. Van dit bedrag is € 270.000 bestemd voor de kosten van personele fricties i.r.t. de veranderopgave van De Connectie. Daarnaast is € 20.000 bestemd voor de pilot robotisering van de afdeling DIV. De inzet van deze bedragen is voorzien in 2021.

Bestemmingsreserve Veranderopgave Basisregistraties
Het bestuur heeft in 2019 een bestemmingsreserve ingesteld om middelen beschikbaar te houden voor de uitvoering van de Plan van aanpak voor het team Basisregistraties. Bij de resultaatbestemming 2019 heeft het bestuur besloten hier bedrag van € 257.000 aan toe te voegen. Hiervan is in 2020 een bedrag van € 107.000 besteed. Het saldo per ultimo 2020 van deze reserve bedraagt € 150.000.

Bestemmingsreserve Opgave ICT
Bij de resultaatbestemming 2019 is besloten om € 753.000 toe te voegen aan de bestemmingsreserve Opgave ICT. Hiervan is € 105.000 ingezet als voor de dekking van de kosten voor de afronding van het Programma 1!Connect en € 452.000 als bijdrage in de kosten van het programma 2!Connect (zie paragraaf 2.2.2.).

Het resultaat voor bestemming bedraagt € 896.000 nadelig. Het grootste deel van het resultaat wordt verklaard door incidenteel gemaakte kosten voor de Opgave ICT. De uitvoering van dit programma loopt voor op de (begrote) fasering, waardoor er incidenteel hogere kosten worden gerealiseerd. Daarnaast is een verschuiving zichtbaar van investeringsprojecten naar exploitatieprojecten. Ook dit leidt tot een eenmalige extra last in de exploitatie. De uitvoering van het totale programma valt nog steeds binnen het kader plaats.

Voorzieningen

	Boekwaarde 31.12.2019	Toevoegingen	Ontrekkingen		Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Voorzieningen					
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	184	-	46		138
Totaal	**184**	**-**	**46**	**-**	**138**

In 2019 is er een dotatie aan de voorziening gedaan in verband met een verlieslatende leaseovereenkomst. Aan de voorziening zal, in lijn met de resterende leasetermijnen, in 4 gelijke jaarlijkse termijnen worden onttrokken.

Netto vaste schulden met een rentetypische looptijd van > 1 jaar

	Boekwaarde 31.12.2019	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro		
Netto vaste schuld met een rentetypische looptijd > 1 jaar		
Onderhandse lening	7.306	13.552
	7.306	**13.552**

In bovenstaand overzicht is boekwaarde van langlopende leningen per ultimo 2020 weergegeven. Het verloop van deze leningen in 2020 was als volgt:

	Looptijd jaren	Beginjaar lening	Eindjaar lening	Rente	Oorspronkelijk leningbedrag	Saldo lening 31.12.2019	Aangetrokken 2020	Aflossing 2020	Rente 2020	Saldo lening 31.12.2020
Bedragen x 1.000										
Verloopoverzicht leningen										
BNG 40.111.749	3	2018	2021	0,20%	840	560	-	280	1	280
BNG 40.111.751	5	2018	2023	0,51%	2.920	2.336	-	584	9	1.752
BNG 40.111.752	10	2018	2028	1,10%	4.900	4.410	-	490	44	3.920
BNG 40.113.925	2	2020	2022	0,00%	1.000	-	1.000	-	-	1.000
BNG 40.113.926	4	2020	2024	0,05%	3.300	-	3.300	-	2	3.300
BNG 40.113.927	5	2020	2025	0,10%	3.300	-	3.300	-	2	3.300
Totaal					**16.260**	**7.306**	**7.600**	**1.354**	**58**	**13.552**

Voor de financiering van de van de gemeenten overgedragen activa is begin 2018 een aantal leningen afgesloten. Om de financiering, conform de vastgestelde uitgangspunten, aan te laten sluiten op het boekwaardeverloop van de materiele vaste activa was in 2020 een inhaalfinanciering nodig van € 5,1 mln. Daarnaast is rekening gehouden met de financiering voor geplande investeringen voor het eerste kwartaal van 2020. Dit heeft geleid tot het aantrekken van een drietal nieuwe leningen met een totale waarde van € 7,6 mln. Op de al lopende leningen is conform aflossingsschema afgelost.

Vlottende passiva

Netto vlottende schuld met een rentetypische looptijd van < 1 jaar

			Boekwaarde 31.12.2019		Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Netto vlottende schuld met een rentetypische looptijd < 1 jaar					
Onderhandse lening			-		3.000
Schulden aan openbare lichamen			10.658		302
- Crediteuren publiekrechtelijk		*10.387*		-	
- Overige schulden aan openbare lichamen		*270*		*302*	
Overige schulden					
- Crediteuren privaatrechtelijk			809		280
- Overig			-1		-
			11.466		3.582

Onderhandse lening
In 2020 is een kasgeldlening aangegaan met een looptijd van een half jaar ten behoeve van de financiering van de dagelijkse activiteiten.

Schulden aan openbare lichamen

		Arnhem	Renkum	Rheden	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Schulden aan openbare lichamen					
Overig schulden aan openbare lichamen					302
					302

De overige schulden aan openbare lichamen hebben betrekking op nog te betalen pensioenlasten.

Overige schulden
De overige schulden bestaan uit privaatrechtelijke crediteuren.

Overlopende passiva

		Arnhem	Renkum	Rheden	Boekwaarde 31.12.2020
Bedragen x 1.000 euro					
Overlopende passiva					
Nog te betalen aan gemeenten:					
- ICT facturen bij gemeenten		-	-	41	41
- DVO gemeente Arnhem		365	-	-	365
- Kaderwijziging Basisregistraties		-	-	162	162
- Minderwerk		82	23	-	106
- Minderkosten huisvestingslasten		164	-	-	164
- Terugbetaling transitiebudget 2020		1.491	226	362	2.079
- Terugbetaling resultaat 2019		152	21	35	207
- Factuur huisvestingslasten		-	221	-	221
- Vooruitgefactureerde bijdrage 1e kwartaal 2021		7.210	1.053	1.682	9.945
- Overig		11	7	25	43
		9.474	**1.551**	**2.308**	**13.333**
Af te dragen loonheffing					1.401
Nog te betalen inhuur					798
Af te dragen omzetbelasting					1.511
Rente leningen					48
Nog te betalen accountantskosten					30
Nog te betalen facilitaire voorzieningen					151
Overig					24
					17.296

De nog te betalen bedragen aan de gemeenten bestaan uit verschillende posten. De grootste heeft betrekking op de vooruit gefactureerde bijdrage voor het eerste kwartaal van 2021. Daarnaast heeft een belangrijk aandeel hiervan betreft de begrote terugbetaling van het transitiebudget 2020 (zie paragraaf 2.1.3). De vordering van de gemeente Arnhem op De Connectie betreft de verschuldigde bedragen voor de overeengekomen dienstverlening van de gemeente Arnhem aan De Connectie. Hierbij valt te denken aan het gebruik van gemeentelijke applicaties door De Connectie, maar ook voor ondersteuning op het gebied van juridisch advies en informatieveiligheid.
Naast de nog af te dragen loonheffing bestaan de overlopende passiva verder uit in 2021 ontvangen facturen die betrekking hebben op 2020.

2.1.3. Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Belangrijke niet uit de balans blijkende verplichtingen zijn te onderscheiden naar verplichtingen met betrekking tot het transitiebudget en verplichtingen die voortkomen uit langlopende contracten.

Transitiebudget
In het bedrijfsplan zijn afspraken gemaakt over het budget voor de oprichting van De Connectie. Ten behoeve van de start van De Connectie is een transitiebudget beschikbaar gesteld van € 4,4 mln. Deze middelen zijn nodig voor de ontvlechting van de afdelingen uit de drie gemeenten en voor de vorming van de nieuwe organisatie. Taakstellend moet De Connectie in eerste instantie het transitiebudget van € 4,4 mln. incidenteel hebben terugverdiend. Hiermee ontstaat een terugbetalingsverplichting aan de drie gemeenten vanuit het resultaat van De Connectie voor het saldo tussen het ontvangen en afgeloste deel.

Per ultimo 2019 was er voor € 4,25 mln. aan voorschotten ontvangen en conform begroting € 1,47 mln. afgelost. De niet uit de balans blijkende verplichting bedroeg per ultimo 2019 derhalve € 2,78 mln. In 2020 is € 2,08 mln. transitiebudget terugbetaald. De niet uit de balans blijkende verplichting bedraagt per ultimo 2020 derhalve € 0,7 mln.

Vaste telefonie
De Connectie is via de VNG deelnemer in het contract voor de vaste telefonie. In een brief van de VNG d.d. 9 november 2020 is gecommuniceerd dat het contract met de leverancier is ontbonden omdat niet aan de eisen van de Raam-overeenkomst en nadere overeenkomsten werd voldaan. In dat kader wil VNG zodra dat mogelijk is in onderhandeling gaan met de leverancier over de ‘ongedaanmakingsverplichting’ en vergoeding van geleden schade. Onderdeel van de ongedaanmaking is bijvoorbeeld het door deelnemers teruggeven van door de leverancier geleverde apparatuur en door de leverancier terugbetaling van de voor de apparatuur ontvangen bedragen. VNG zal deze informatie gebruiken voor het afhandelen van de ongedaanmakingsverplichting en voor het vorderen van schadevergoeding.

Langlopende contracten

Naam leverancier	Contract Item	Contractwaarde
PostNL	Postverzending	1.983.333
Asito	Schoonmaak Arnhem	1.776.143
Trigion beveiliging B.V.	Beveiliging	1.302.774
Gouw IT	Belastingapplicatie	699.788
Econocom NL	GemLease	928.596
Vitam	Catering Arnhem	352.083
Vosko/ Conscia	Onderhoud en beheer netwerk	639.944
Asito	Schoonmaak Renkum	460.948
Appel	Catering Rheden	230.208

Het bestuur heeft in de financiële verordening geen nadere eisen gesteld ten aanzien van grensbedragen voor deze verplichtingen. Weergegeven zijn contracten met een initieel resterende looptijd van minimaal 2 jaar met een totale contractwaarde hoger dan het drempelbedrag voor Europese aanbestedingen (€ 214.000).

2.2. Overzicht van baten en lasten en toelichting

2.2.1. Overzicht van baten en lasten

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN					
Lasten	30.491	5.846	36.337	40.473	-4.136
Baten	-	-270	-270	-3.641	3.371
Saldo	**30.491**	**5.576**	**36.067**	**36.832**	**-765**
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN					
Lasten	3.759	324	4.084	4.556	-472
Baten	-308	-	-308	-625	318
Saldo	**3.452**	**324**	**3.776**	**3.930**	**-154**
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE					
Lasten	5.868	-118	5.750	6.573	-823
Baten	-	-	-	-111	111
Saldo	**5.868**	**-118**	**5.750**	**6.462**	**-712**
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN					
Lasten	275	-	275	-	275
Baten	-39.966	-4.844	-44.810	-45.202	391
Saldo	**-39.691**	**-4.844**	**-44.535**	**-45.202**	**666**
Totaal lasten	**40.393**	**6.052**	**46.446**	**51.602**	**-5.156**
Totaal baten	**-40.274**	**-5.114**	**-45.388**	**-49.579**	**4.191**
SALDO BATEN EN LASTEN	**119**	**939**	**1.058**	**2.023**	**-965**
Reserves toevoeging	-	-	-	206	-206
Reserves onttrekking	-155	-939	-1.093	-1.334	241
Totaal mutaties in reserves	**-155**	**-939**	**-1.093**	**-1.127**	**34**
RESULTAAT	**-36**	**0**	**-36**	**895**	**-931**

Het overzicht van baten en lasten laat een negatief resultaat zien van € 0,9 mln. Daarvan heeft € 275.000 betrekking op reguliere taken en budgetten. Dit is een marginale afwijking (0,6%) ten opzichte van de begroting. Het grootste deel van het resultaat wordt verklaard door incidenteel gemaakte kosten voor de Opgave ICT. De uitvoering van dit programma loopt voor op de (begrote) fasering, waardoor er incidenteel hogere kosten worden gerealiseerd. Daarnaast moest een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT uiteindelijk tot het onderhoud worden gerekend. Dit heeft geleid tot een eenmalige extra last voor de exploitatie 2020.

2.2.2. Toelichting op het overzicht van baten en lasten

Begrotingswijzigingen
Na het vaststellen van de MJPB 2020-2023 zijn nog een aantal begrotingswijzigingen doorgevoerd. Het betreft hier in eerste instantie wijzigingen na de behandeling van de eerste bestuursrapportage 2020.

Met de eerste bestuursrapportage van 2020 zijn nog een aantal kadercorrecties doorgevoerd die het gevolg zijn van omissies in het kader, naar aanleiding van bestuurlijke besluitvorming en als gevolg van maat- en meerwerk. Daarnaast zijn er door de gemeenten aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor knelpunten als gevolg van loon- en prijsontwikkelingen en ten behoeve van de voorliggende veranderopgaven. Een gedeelte van deze knelpunten kon worden opgelost door het positieve resultaat over 2019 hiervoor beschikbaar te houden.

In de vergadering van 25 november 2020 heeft het bestuur besloten tot een aantal interne begrotingswijzigingen tussen programma's vastgesteld. Door middel van deze begrotingswijzigingen zijn de budgetten op het programma begroot waar feitelijk de sturing plaatsvindt en ook de kosten worden gerealiseerd.

Het cijfermatige verloop van de begroting 2020 is zichtbaar gemaakt in bijlage 2.

Programma Bedrijfsvoering gemeenten

Reguliere exploitatie

	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020	Voordeel / Nadeel
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN				
Lasten	34.887	37.981	-3.094	N
Baten	789	-2.230	3.019	V
Saldo	**35.676**	**35.751**	**-75**	
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	N
Saldo na reserves	**35.676**	**35.751**	**-75**	
Lasten				
- Personele lasten lager door vacatureruimte			1.310	V
- Personele lasten hoger door inhuur			-2.768	N
- Vrijval materieel t.b.v. meerkosten inhuur ICT			-448	N
- Effecten Coronacrisis			-818	N
- Autonome prijsontwikkelingen			-237	N
- Hogere lasten door meer- en maatwerk			-364	N
- Vrijval kapitaalslasten			187	V
- Vrijval balanspost 2019			305	V
- Implementatie Kofax DIV			-156	N
- Overige verschillen			-103	N
Baten				
- Maat- en meerwerk			1.766	V
- Compensatie effecten Coronacrisis			818	V
- Aanvullende dienstverlening derden			150	V
- Compensatie autonome ontwikkelingen			237	V
- Opbrengsten uit detacheringen			136	V
- Overige verschillen			-88	N

Personele lasten
De vacatureruimte neemt aanzienlijk af (2019: 2,6 mln.) doordat De Connectie actief stuurt op het structureel invullen van formatie. In vacatureruimte wordt tijdelijk voorzien door in te huren. De hogere lasten als gevolg van inhuur hebben echter verschillende oorzaken. Er wordt waar nodig ingehuurd voor het opvangen van het ziekte-verzuim, het realiseren van projecten en het leveren van maat- en meerwerk. Deze kosten kunnen deels worden opgevangen doordat hier ook aanvullende opbrengsten tegenover staan. Een ander deel wordt bekostigd door hier vrijgevallen materiaal budget voor in te zetten.

Effecten Coronacrisis
De Connectie heeft aanvullende werkzaamheden verricht als gevolg van de coronacrisis. Te denken valt aan het faciliteren van audio- en videoconferencing, het vertrekken van extra mobiele devices, maar ook het nemen van hygiëne-maatregelen en het aanbrengen van bestickering. Ook moest er extra inzet worden gepleegd bij ICT en de Frontoffice.

Een deel van dezer kosten zal ook structureel doorwerken naar latere jaren. Met de gemeenten is afgesproken dat voor één gemeente specifiek genomen maatregel met de desbetreffende gemeente wordt verrekend. De kosten van de overige maatregelen worden op basis van de verdeelsleutel met de gemeenten verrekend.

Er is, in beperkte mate, ook sprake van minderkosten. Daarbij moet vooral worden gedacht aan de financiële effecten van het niet doorgaan van evenementen. Onder de overige dienstverlening liggen veelal contractuele verplichtingen waardoor deze ingeval van minder gebruik niet meteen leidt tot lagere kosten.

Autonome prijsontwikkelingen
Er heeft zich een autonome prijsontwikkeling voorgedaan als gevolg van de aanbesteding van de postverzending. In overleg met de gemeenten is besloten om bij een groot deel van de postverzending over te gaan van 'binnen 24-uurs levering' naar 'binnen 72-uurs levering'. Hierdoor is de stijging van de kosten minder hoog geworden.

Maat- en meerwerk
Naast personele inzet voor maat- en meerwerk worden hier ook materiële kosten voor gemaakt. Hierbij valt te denken aan kosten van vormgeving of automatisering.

Kapitaallasten
Over investeringen gedurende het lopende boekjaar wordt volgens de grondslagen voor waardering en resultaat-bepaling een half jaar afgeschreven. Een deel van de investeringen dat gepland was voor 2020 zal doorschuiven naar 2021 (zie paragraaf 2.2.6. Afwijkingen op het Investeringsprogramma). Als gevolg hiervan zijn ook de kapitaalslasten lager dan begroot.

Vrijval balanspost 2019
Een verplichting voor nog te betalen licentievergoeding is komen te vervallen bij de hercontractering.
Begin 2020 is in samenwerking met de leverancier een platformlicentie overeengekomen gebaseerd op het aantal inwoners binnen het afzetgebied van onze klanten. Hierbij is overeengekomen dat de licentiedekking gegarandeerd is ongeacht de omgeving of hoeveelheid producten er gebruikt worden.

Implementatie Kofax
Voor Kofax (scan- en registratiesoftware DIV) is een licentiemodel gekozen. Hiermee stappen we over van software in eigendom naar een SAAS-oplossing (software-as-a-service). Dit heeft als gevolg dat de implementatiekosten niet kunnen worden (mee-) geactiveerd, maar eenmalig vanuit de exploitatie moeten worden gedekt. Hiervoor wordt onder meer de incidentele vrijval op de kapitaalslasten voor ingezet.

			Saldo	*Voordeel/ Nadeel*
Bedragen x 1.000 euro				
- Implementatie Kofax DIV			-156	*N*
- Dekking vanuit exploitatie DIV			34	*V*
- Dekking vanuit vrijval kapitaallasten			123	*V*
Saldo			-	***N***

Veranderopgave

	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020	Voordeel / Nadeel
Bedragen x 1.000 euro				
Veranderopgave				
Lasten	1.450	2.492	-1.042	*N*
Baten	-1.059	-1.411	352	*V*
Saldo	**391**	**1.081**	**-690**	
Onttrekkingen aan reserves	-939	-973	34	*V*
Saldo na reserves	**-547**	**108**	**-655**	
Opgave ICT				
Afronding Programma 1!Connect	205	528	-323	*N*
Aanvullende dekking 1!Connect	-	-322	322	*V*
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	-105	-105	-	*V*
Programma 2!Connect	573	893	-320	*N*
Aanvullende dekking 2!Connect	-	-30	30	*V*
-/- Vrijval bestemmingsreserve Opgave ICT	-162	-452	290	*V*
Van investering naar exploitatie				
Out of support Oracle		319	-319	*N*
Out of support Citrix		336	-336	*N*
Business Continuity Management		28	-28	*N*
Werken onder architectuur		45	-45	*N*
-/- Vrijval kapitaallasten		-73	73	*V*
Plan van aanpak Basisregistraties				
Afronding Plan van aanpak	257	107	150	*V*
-/- Vrijval bestemmingsreserve Basisregistraties	-257	-107	-150	*N*
Implementatie nieuw financieel systeem				
Implementatie nieuw financieel systeem	394	309	86	*V*
-/- Vrijval bestemmingsreserve Veranderopgave	-394	-309	-86	*N*
Veranderopgave DIV				
Veranderopgave DIV	20	-	20	*V*
-/- Vrijval bestemmingsreserve Veranderopgave	-20	-	-20	*N*

Opgave ICT – Programma 1!Connect
Een klein deel van het programma 1!Connect loopt door in 2020. Om het programma af te ronden is € 205.000 begroot. Er is in 2020 voor € 528.000 aan kosten gerealiseerd. De hogere kosten worden onder andere veroorzaakt doordat de kosten van enkele deelprojecten hoger uitvallen, waaronder het Windows 10 proof maken van de digitale werkplekken en de achterstanden in patchen wegwerken. Alle ontwikkelingen binnen dit programma zijn besproken in de stuurgroep waar ook de gemeenten in zijn vertegenwoordigd, waarbij is afgesproken dat deze kosten aanvullend gedekt worden vanuit de gemeenten.

Opgave ICT – Programma 2!Connect
Daar waar programma 1!Connect is gericht op het wegwerken van achterstanden en het op orde brengen van de basis, is 2!Connect daarnaast ook gericht op het bereiken van het CMM 2 niveau en het komen tot een geharmoniseerde ICT-omgeving. De kosten van het programma 2!Connect zijn op € 2.293k geraamd. Om flexibiliteit in te bouwen in de fasering van het project, zijn de kosten over 4 jaren verdeeld. Voor 2020 staat derhalve € 573.000 begroot.

Het accent van de activiteiten ligt echter in de eerste jaren. Temporisering hiervan is niet wenselijk aangezien de activiteiten mede zijn gericht op het wegwerken van achterstanden en het bereiken van het CMM 2-niveau en daarmee urgentie hebben. In 2020 is voor € 893.000 aan kosten gerealiseerd. Het bestuur heeft besloten om gezien het kostenverloop, ook de bestemmingsreserve Opgave ICT in 2020 versneld vrij te laten vallen, in plaats van verdeeld over 4 jaren. Hiermee kan het tekort in de jaarschijf 2020 worden gedekt. De uitvoering van de scope van het totale programma valt nog steeds binnen het kader plaats.

Opgave ICT – Van investering naar exploitatie
Een deel van de begrote investeringen in het kader van de Opgave ICT betreft in het Programma 1!Connect opgenomen investeringen, welke uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend. Dit geeft extra incidentele lastendruk in 2020 welke in de toekomst kan worden opgevangen door de vrijval van de begrote kapitaalslasten-budgetten.

Voor een aantal investeringen in software binnen het programma 2!Connect is uiteindelijk voor een SAAS-oplossing gekozen. Wanneer software niet in eigendom wordt verkregen maar als een service, kunnen ook de implementatie-kosten niet worden mee-geïnvesteerd en geactiveerd. Dit heeft tot gevolg dat deze kosten ineens ten laste van het resultaat komen. Daarentegen ontstaat, in geval van verder gelijkblijvende omstandigheden, de daaropvolgende jaren een voordeel aangezien de implementatiekosten ineens zijn ‘genomen’.

Plan van aanpak Basisregistraties
Op 6 december 2018 heeft het bestuur ingestemd met het Plan van aanpak Ontwikkelingen 2019- 2021, voor wat betreft de activiteiten zijn benoemd voor het onderdeel ‘Basis op orde’. Hiervoor is een projectbudget beschikbaar gesteld voor van € 545.000, verdeeld over 2019 (€ 288.000) en 2020 (€ 257.000). Alle projecten uit fase 1 zijn uitgevoerd of bijna afgerond. Daarbij is een voordeel behaald van € 150.000 dat hiermee beschikbaar blijft in de bestemmingsreserve voor de veranderopgave van Basisregistraties.

Genoemd voordeel is ontstaan doordat een aantal nieuwe medewerkers is gestart die gezien hun specifieke kennis en vaardigheden goed inzetbaar zijn op de projecten uit dit plan van aanpak. Door de inzet van eigen medewerkers in plaats van inhuur zijn de kosten voor externe inhuur lager dan begroot. Daarnaast is recentelijk de implementatie van een gratis en open source applicatie gestart. Hiermee kan het project WOZ-objectenkaart in eigen huis worden gerealiseerd.

Het restant van de bestemmingsreserve zal worden ingezet voor fase 2, waar al een korte aanvang mee is gemaakt. In deze -korte- fase worden verschillende scenario’s uitgewerkt voor de standaardisering, harmonisering en digitalisering van de dienstverlening en de doorontwikkeling van het stelselbeheer. De uitkomsten van fase 2 zullen in het voorjaar van 2021 ter besluitvorming worden voorgelegd en vormen de opmaat naar fase 3. De uitvoering hiervan wordt voorzien in 2022.

Implementatie nieuw financieel systeem
Het saldo in de bestemmingsreserve Veranderopgave ad. € 394.000 per ultimo 2019 is, conform bestuursbesluit, ingezet voor de afronding van de implementatie van het nieuw financieel systeem. Ultimo 2020 is hier nog € 85.000 van beschikbaar. De inzet hiervan is voorzien voor de nog te maken kosten in 2021.

Veranderopgave DIV
De pilot voor robotisering wordt doorgeschoven naar volgend jaar. Dit heeft te maken met de noodzakelijke prioritering van capaciteit binnen de organisatie en het belang van securityvraagstukken die nog moeten worden opgelost. Door toepassing van robotisering wil afdeling DIV de repeterende en administratieve registratie-werkzaamheden verminderen, zodat deze tijd kan worden ingezet op verbetering van kwaliteit in het digitaal archief en op (achterstanden in het) fysieke archiefbeheer.

Programma Belastingen Gemeenten

	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020	Voordeel / Nadeel
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN				
Lasten	4.084	4.556	-472	N
Baten	-308	-625	318	V
Saldo	**3.776**	**3.930**	**-154**	
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	N
Saldo na reserves	**3.776**	**3.930**	**-154**	
Lasten				
- Personele lasten lager door vacatureruimte			76	V
- Personele lasten hoger door inhuur			-127	N
- Implementatie nieuwe belastingapplicatie			-649	N
- Effecten Coronacrisis			-75	N
- Hogere lasten door meer- en maatwerk			-50	N
- Vrijval materieel t.b.v. meerkosten nieuwe belastingapplicatie			212	V
- Lagere lasten project oppervlaktewaardering			98	V
- Overige verschillen			43	V
Baten				
- Maat- en meerwerk			156	V
- Compensatie effecten Coronacrisis			75	V
- Hogere opbrengst deurwaardersvergoeding			72	V
- Overige verschillen			15	V

Personele lasten
Ook bij Belastingen is er sprake van een aanzienlijke afname van vacatureruimte ten opzichte van vorig jaar (2019: € 458.000) doordat De Connectie actief stuurt op het structureel invullen van formatie. In vacatureruimte wordt tijdelijk voorzien door in te huren. Daarnaast wordt er ingehuurd voor het uitvoeren van maat- en meerwerk.

Implementatie nieuwe belastingapplicatie
De afdeling Belastingen werkt vanaf 1 oktober 2020 op dezelfde manier in één belastingapplicatie voor de drie gemeenten. Voor het belastingsysteem is uiteindelijk een SAAS-oplossing gekozen. Dit heeft als gevolg dat de implementatiekosten niet kunnen worden (mee-) geactiveerd, maar incidenteel vanuit de exploitatie moeten worden gedekt. Hier is maximaal rekening mee gehouden bij het bepalen van de bestedingsruimte in 2020. Het tekort wordt gedekt uit de stelpost onvoorzien.

			Saldo	*Voordeel/ Nadeel*
Bedragen x 1.000 euro				
- Implementatie nieuwe belastingapplicatie			-649	*N*
- Dekking vanuit exploitatie belastingen			494	*V*
- Dekking vanuit vrijval stelpost onvoorzien			154	*V*
Saldo			-	***N***

Coronacrisis
Bij het team Belastingen is extra inzet gepleegd voor het uitvoeren van de uitstelmogelijkheid die ondernemers wordt geboden voor de betaling van belastingen. Met de gemeenten is afgesproken de kosten hiervan op basis van de verdeelsleutel met de gemeenten worden verrekend. De verwachting is dat er komend jaar ook nog extra kosten gemaakt moeten worden door het team Belastingen voor de uitbreiding van de invorderingsacties en verwerking van meer kwijtscheldingsverzoeken. Een mogelijk neveneffect hiervan is dat de opbrengsten uit dwanginvordering kunnen afnemen.

Maat- en meerwerk
Naast personele inzet voor maat- en meerwerk worden hier ook materiële kosten voor gemaakt, onder andere voor de invoering van Diftar voor de gemeente Arnhem.

Project oppervlaktewaardering
De kosten voor het project oppervlaktewaardering zijn initieel geraamd op € 360.000 voor 2020 en € 140.000 voor 2021. Het lichten en berekenen van bouwdossiers meer tijd heeft gekost dan voorzien waardoor vertraging is ontstaan in de uitvoering. Het in deze jaarrekening vermelde overschot ad. € 98.000 zal moeten worden aangesproken in 2021. Het totale projectbudget blijft naar verwachting toereikend.

Opbrengst deurwaardersvergoeding
Het betreft hier feitelijk de meeropbrengsten uit aanmaningen en dwangbevelen welke door de afdeling Belastingen zijn opgelegd. Deze bedragen worden, samen met de belastingeninkomsten zelf, via de gemeenten geïnd en aan het einde van het jaar verrekend.

Programma Bedrijfsvoering De Connectie

	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020	Voordeel / Nadeel
Bedragen x 1.000 euro				
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE				
Lasten	5.750	6.573	-823	N
Baten	-	-111	111	V
Saldo	**5.750**	**6.462**	**-712**	
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	N
Saldo na reserves	**5.750**	**6.462**	**-712**	
Lasten				
- Personele lasten lager door vacatureruimte			707	V
- Personele lasten hoger door inhuur			-712	N
- Effecten Coronacrisis			22	V
- Hogere lasten door meer- en maatwerk			-73	N
- Hogere lasten opleidingsbudget			-53	N
- Lagere huisvestingslasten Arnhem			164	V
- Hogere huisvestingslasten Renkum			-221	N
- Hogere advieskosten dan begroot			-571	N
- Overige verschillen			-86	N
Baten				
- Maat- en meerwerk			73	V
- Compensatie effecten Coronacrisis			-22	N
- Dienstverlening derden			-35	N
- Opbrengsten uit detacheringen			52	V
- Overige verschillen			43	V

Personele lasten
Bij het Bedrijfsbureau is er nog steeds sprake van een aanzienlijke vacatureruimte. Hierin wordt deels voorzien door in te huren. Voor een ander deel wordt gebruik gemaakt van de diensten van de gemeente Arnhem.

Effecten Coronacrisis
De effecten van de Coronacrisis leiden voor dit programma tot een financieel voordeel. Dit heeft onder andere te maken met lagere Arbokosten als gevolg van het uitstellen van de geplande RI&E en agressietrainingen.

M*aat- en meerwerk*
Door het bedrijfsbureau is maatwerk geleverd in o.a. de vorm van een regionaal sociaal intranet (communicatie).

Opleidingsbudget
Er zijn in 2020 meer kosten gemaakt voor opleidingen dan dat daar in de beheersbegroting voor is begroot. In de volgende bestuursrapportage zal worden voorgesteld om het opleidingsbudget weer in verhouding te brengen met de totale loonsom, de voorliggende ontwikkelopgave en het belang dat hieraan in de CAO-gemeenten wordt meegegeven.

Huisvestingslasten
Met de gemeente Arnhem is, met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 2020, een lagere huurprijs overeengekomen voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie.
De hogere huisvestingslasten Renkum hebben betrekking op een huurovereenkomst die met deze gemeente is gesloten voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie.

Advieskosten
In 2020 zijn advieskosten gemaakt voor de ontwikkeling van het dienstverleningsconcept en hieraan gekoppeld de ontwikkeling naar outputsturing en -verrekening via een kostprijsmodel. Ook is geïnvesteerd in business continuity management, strategische personeelsplanning en loopbaanadvies.

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020	Voordeel / Nadeel
Bedragen x 1.000 euro				
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN				
Lasten	275	-	275	V
Baten	-44.810	-45.202	391	V
Saldo	**-44.535**	**-45.202**	**666**	
Toevoegingen aan reserves	-	206	-206	N
Onttrekkingen aan reserves	-155	-361	207	V
Saldo na reserves	**-44.690**	**-45.357**	**667**	
Lasten				
- Vrijval stelpost onvoorzien			275	V
Baten				
- Niet begrote dienstverlening derden			248	V
- Teruggave kader huisvestingslasten Arnhem			-164	N
- Bijdrage kader huisvestingslasten Renkum			221	V
- Overige verschillen			86	V
Reserves				
- Toevoeging en onttrekking terugbetaling resultaat 2019			-	N

Vrijval stelpost onvoorzien
De afdeling Belastingen werkt vanaf 1 oktober 2020 op dezelfde manier in één belastingapplicatie voor de drie gemeenten. Voor het nieuwe belastingsysteem is uiteindelijk een SAAS-oplossing gekozen. Dit heeft als gevolg dat de implementatiekosten niet kunnen worden (mee-) geactiveerd, maar incidenteel vanuit de exploitatie moeten worden gedekt. Het tekort is gedekt uit de stelpost onvoorzien. Het restant van deze stelpost valt vrij in het resultaat.

Niet begrote dienstverlening derden
Dit heeft onder meer te maken met de tijdelijke doorlopende dienstverlening aan Sportbedrijf Arnhem en de dienstverleningsovereenkomst met de MGR Sociaal domein waarvan de opbrengsten vanaf 2021 zichtbaar in de begroting zijn opgenomen.

Huisvestingslasten
Met de gemeente Arnhem is, met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 2020, een lagere huurprijs overeengekomen voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie. Het kader is hier eveneens op bijgesteld, wat leidt tot een lagere opbrengst dan begroot. De aanvullende bijdrage in de huisvestingslasten van de gemeente Renkum heeft betrekking op een huurovereenkomst die met deze gemeente is gesloten voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie. In het kader is de Connectie voor de kosten hiervan gecompenseerd.

Resultaat 2019
Bij het vaststellen van de jaarstukken 2019 heeft het bestuur besloten dat € 206.000 van het resultaat terugvloeit naar de gemeenten. Deze mutatie loopt de algemene reserve waaruit deze terugbetaling weer uit is onttrokken.

2.2.3. Bijdragen gemeenten

De bijdragen van de gemeenten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
Gemeenten					
Arnhem	27.826	3.113	30.939	33.328	-2.389
Renkum	4.110	391	4.501	5.264	-764
Rheden	6.541	665	7.206	7.839	-633
Totaal bijdragen deelnemers	38.477	4.169	42.646	46.432	-3.786

Het verschil tussen de begrote bijdragen en de werkelijk gerealiseerde bijdragen, kan als volgt worden toegelicht:

	Arnhem	Renkum	Rheden	Totaal
Bedragen x 1.000 euro				
Resultaat bijdragen gemeenten				
Meer- en maatwerk	1.663	311	560	2.534
Corona meerkosten	572	120	182	875
Meerkosten postverwerking	170	26	41	237
Huisvestingslasten	-	221	-	221
Teruggave kader huisvestingslasten	-164	-	-	-164
Detacheringen	122	20	12	154
Kadercorrecties Basisregistraties	98	65	-162	-0
Overige verschillen	-71	-	-	-71
Resultaat 2020	2.389	764	633	3.786

De begrote bijdragen betreffen in hoofdzaak de reguliere bevoorschotting van de gemeenten aan De Connectie. In 2020 is er voor € 2,5 mln. aan maat- en meerwerk geleverd.

De Connectie heeft aanvullende werkzaamheden verricht als gevolg van de coronacrisis. Te denken valt aan het faciliteren van audio- en videoconferencing, het verstrekken van extra mobiele devices, maar ook het nemen van hygiëne-maatregelen en het aanbrengen van stickers. Bij het team Belastingen is extra inzet gepleegd voor het uitvoeren van de uitstelmogelijkheid die ondernemers wordt geboden voor de betaling van belastingen.

Daarentegen is er sprake van minderkosten als gevolg van bijvoorbeeld een verminderd gebruik van de koffie- en cateringvoorziening en door een verminderde inzet van Arbo-dienstverlening door uitstel van de geplande RI&E en agressietrainingen. Niettemin loopt een groot deel van de (contractuele) verplichtingen ‘gewoon’ door. De totale meerkosten op exploitatiebasis komen per saldo uit op € 871.000 voor 2020.

De meerkosten voor de postverwerking betreft een autonome kostenontwikkeling welke, conform uitgangspunten bij de begroting, door de gemeenten worden gecompenseerd. In dit geval is er een nieuwe aanbesteding voor de postverspreiding geweest. Dit heeft geleid tot een structureel hoger kostenniveau.

De aanvullende bijdrage in de huisvestingslasten van de gemeente Renkum heeft betrekking op een huurovereenkomst die met deze gemeente is gesloten voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie. In het kader is de Connectie voor de kosten hiervan gecompenseerd.

Met de gemeente Arnhem is, met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 2020, een lagere huurprijs overeengekomen voor het beschikbaar stellen van werkplekken voor medewerkers van De Connectie. Het kader is hier eveneens op bijgesteld, wat leidt tot een lagere opbrengst dan begroot.

Het resultaat op detacheringen heeft betrekking op aanvullende opbrengsten uit afgesloten detacheringsovereenkomsten.

In het opdrachtgeversoverleg (OGO) is besloten tot een herverdeling van de inbreng in het kader per gemeente voor Basisregistraties. Per saldo heeft dit geen effect op het kader en het resultaat van De Connectie.

2.2.4. Bijdragen derden

De bijdragen van derden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
Bijdragen derden					
ODRA	1.064	-86	978	872	106
Sportbedrijf Arnhem	-	-	-	172	-172
Werkplein Arnhem Noord	185	-	185	198	-14
MGR Sociaal domein	-	-	-	120	-120
St Sociale Wijkteams Arnhem	-	975	975	1.000	-25
Overige derden	163	-136	27	167	-140
Totaal bijdragen derden	1.412	753	2.165	2.529	-364

De dienstverlening aan derden betreft in hoofdzaak de continuering van de dienstverlening van de gemeenten aan deze derden. Vanaf 2019 worden met alle derden rechtstreeks dienstverleningsovereenkomsten afgesloten. De bijdragen van overige derden hebben onder meer betrekking op de gemeenten Overbetuwe, Rozendaal, Lingewaard en op de DRAN (doelgroepenvervoer regio Arnhem-Nijmegen).

Er is per saldo meer omgezet dan begroot. Dit heeft onder meer te maken met de tijdelijke doorlopende dienstverlening aan Sportbedrijf Arnhem en de dienstverleningsovereenkomst met de MGR Sociaal domein waarvan de opbrengsten vanaf 2021 zichtbaar in de begroting zijn opgenomen.

2.2.5. Incidentele baten en lasten

	Begroting 2020	Wijziging begroting	Begroting na wijziging	Gerealiseerd 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro					
Totaal lasten	**40.393**	**6.052**	**46.446**	**51.602**	**-5.156**
Totaal Baten	**-40.274**	**-5.114**	**-45.388**	**-49.579**	**4.191**
Totaal mutaties in reserves	**-155**	**-939**	**-1.093**	**-1.127**	**34**
SALDO TOTALE BATEN EN LASTEN	**-36**	**0**	**-36**	**895**	**-931**
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING GEMEENTEN					
Lasten	24	1.450	1.474	2.939	-1.465
Baten	-	-	-	-997	997
PROGRAMMA BELASTINGEN GEMEENTEN					
Lasten	-	454	454	1.161	-707
Baten	-	-	-	-	-
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING DE CONNECTIE					
Lasten	2.379	-	2.379	2.361	18
Baten	-	-	-	-	-
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN EN ONVOORZIEN					
Lasten	275	-	275	277	-2
Baten	-2.524	-965	-3.489	-3.489	-
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	**155**	**939**	**1.093**	**2.252**	**-1.159**
MUTATIES IN RESERVES					
Reserves toevoeging	-	-	-	206	-206
Reserves onttrekking	-155	-939	-1.093	-1.334	241
SALDO INCIDENTELE MUTATIES RESERVES	**-155**	**-939**	**-1.093**	**-1.127**	**34**
Totaal incidentele lasten	**2.678**	**1.904**	**4.582**	**6.738**	**-2.156**
Totaal incidentele baten	**-2.524**	**-965**	**-3.489**	**-4.486**	**997**
Totaal incidentele mutaties in reserves	**-155**	**-939**	**-1.093**	**-1.127**	**34**
SALDO INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	**0**	**-**	**-**	**1.125**	**-1.125**
TotaaL structurele lasten	**37.715**	**4.149**	**41.864**	**44.863**	**-3.000**
Totaal structurele baten	**-37.750**	**-4.149**	**-41.899**	**-45.093**	**3.194**
Totaal structurele mutaties in reserves	**-**	**-0**	**-0**	**-**	**-0**
SALDO STRUCTURELE BATEN EN LASTEN	**-36**	**0**	**-36**	**-229**	**194**

Op basis van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Op die manier kan beoordeeld worden of en in hoeverre er sprake is van een sluitende begroting. Uitgangspunt is dat incidentele lasten zoveel als mogelijk gedekt worden door incidentele baten.

Het incidentele resultaat bedraagt € 1,13 mln. Dit resultaat wordt veroorzaakt door hoofdzakelijk de volgende posten:

- Een aantal begrote investeringen in hardware bij ICT in het kader van de Opgave ICT betreft investeringen, welke uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend (€ 655.000 N)
- Voor zowel het belastingsysteem als het systeem voor scan- en registratiesoftware is uiteindelijk een SAAS-oplossing gekozen. Dit heeft als gevolg dat de implementatiekosten niet kunnen worden (mee-) geactiveerd (€ 805.000 N).
- Het project oppervlaktewaardering heeft vertraging opgelopen waardoor een incidenteel voordeel is ontstaan (€ 98.000 V).
- In 2020 is een verplichting opgenomen voor nog te betalen licentiekosten. Als gevolg van hercontractering kan deze post volledig vrijvallen in het resultaat (€ 305.000 V).

Deze posten zijn nader toegelicht in paragraaf 2.2.2. Toelichting op het overzicht van baten en lasten. De overige incidentele baten en lasten zijn budgettair neutraal. Geconcludeerd kan worden dat er geen incidentele lasten worden gedekt uit structurele baten.

2.2.6. Afwijkingen op investeringsprogramma

Meerjareninvesteringsprogramma		Begroting 2020	Realisatie 2020	Verschil
Bedragen x 1.000 euro				
1. Afgeronde investeringen				
FZF	Personenautos	35	25	10
ICT	Hardware	666	666	-
ICT	Telecommunicatie-voorzieningen	25	25	-
2. Van investeringen naar exploitatie				
DIV	Software	147	-	147
ICT	Hardware	775	-	775
3. Investeringen doorschuif naar 2021				
A&B	Software	60	-	60
I&A	Software	20	-	20
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	578	-	578
FZF	Scooters	3	-	3
FZF	Software	82	-	82
BR	Software	187	-	187
ICT	Glasvezelbekabeling	273	-	273
ICT	Hardware	3.851	1.162	2.689
ICT	Software	318	-	318
ICT	Telecommunicatie-voorzieningen	664	-	664
4. Niet-begrote investeringen, noodzakelijk en conform bestaand beleid				
A&B	Software	200	214	-15
FZF	Inrichting gebouwen en inventaris	-	183	-183
ICT	Mob App (tablets/labtops/smartphone)	154	2.101	-1.947
	Totaal Meerjareninvesteringsprogramma	**8.038**	**4.377**	**3.661**

Ad 1. Deze categorie investeringen zijn conform planning afgerond in 2020.

Ad 2. Dit betreft begrote investeringen, die uiteindelijk in de exploitatie zijn verwerkt. De investering in software bij DIV is als licentiemodel aangeschaft, waarbij er jaarlijks licentiekosten vanuit de leverancier in rekening worden gebracht. Deze licentiekosten worden uit de vrijgevallen kapitaalslasten gedekt. De begrote investeringen in hardware bij ICT betreft voor dit deel investeringen in het kader van de Opgave ICT, welke uiteindelijk tot het onderhoud moesten worden gerekend.

Ad 3. Deze investeringen zijn in 2020 niet of nog niet geheel afgerond. Dit betreft o.a. investeringen ten behoeve van het programma 2!Connect welke door een latere start doorlopen naar 2021. De overige investeringen konden nog een jaar worden uitgesteld omdat de technische staat van de bestaande bedrijfsmiddelen nog voldoende is gebleken.

Ad 4. Deze investeringen zijn niet of te laag begroot, maar passen wel binnen het bestaande beleid. De investeringen in de inrichting van gebouwen en inventaris betreft het overnemen van het bestaande meubilair van de gemeente Rheden. Hier is extra kapitaalslastenbudget voor beschikbaar gesteld. De investeringen in mobiele apparatuur is hoger uitgevallen dan begroot doordat er meer vraag was naar mobiele devices als gevolg van de Coronacrisis.

2.2.7. Informatie Wet normering topinkomens (WNT)

Onderstaande tabel betreft een weergave van leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling.

	2020	2019
Bedragen x € 1		
Functiegegevens	**BCWM Fransen**	**BCWM Fransen**
Aanvang en einde functievervulling	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1 fte	1 fte
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 117.809	€ 115.099
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 20.387	€ 19.600
Subtotaal	€ 138.197	€ 134.699
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum *	€ 201.000	€ 194.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	**€ 138.197**	**€ 134.699**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

* algemeen bezoldigingsmaximum van € 201.000 (2020) wordt als basis gehanteerd.

De WNT is van toepassing op De Connectie. Het voor De Connectie toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2020 € 201.000 en betreft het algemeen bezoldigingsmaximum. De WNT-verantwoording die moet worden opgenomen in de toelichting op het overzicht van baten en lasten is in overeenstemming met de Uitvoeringsregeling WNT zoals die op 1 januari 2020 luidt. Van elke topfunctionaris en van elke gewezen topfunctionaris moet de bezoldiging worden vermeld, ook als het bezoldigingsmaximum niet is overschreden. Er is geen sprake van overschrijdingen van het bezoldigingsmaximum.

Onderstaand overzicht betreft de topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder.

Bestuur De Connectie 2020		
Naam topfunctionaris	**Functie**	**Periode**
Dorus Klomberg (wethouder gemeente Rheden)	Voorzitter	01/01 - 31/12
Jan van Dellen (wethouder gemeente Arnhem)	Plaatsvervangend voorzitter	01/01 - 31/12
Leonie Rolink (wethouder gemeente Renkum)		01/01 - 31/12

Bestuur De Connectie 2019		
Naam topfunctionaris	**Functie**	**Periode**
Dorus Klomberg (wethouder gemeente Rheden)	Voorzitter	01/01 - 31/12
Jan van Dellen (wethouder gemeente Arnhem)	Plaatsvervangend voorzitter	01/01 - 31/12
Leonie Rolink (wethouder gemeente Renkum)		01/01 - 31/12

Het betreft hier de bestuurders van De Connectie. Zij ontvangen vanuit De Connectie geen vergoeding voor hun werkzaamheden.

2.3. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het BBV en de verordening ex artikel 212 Gemeentewet, waarin door het bestuur de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. Op de materiële vaste activa wordt lineair afgeschreven. Over investeringen gedurende het lopende boekjaar worden een half jaar afgeschreven. De afschrijvingstermijnen zijn vastgelegd in de verordening ex artikel 212 Gemeentewet. Samengestelde activa met een verkrijgingsprijs < € 10.000 worden niet geactiveerd. In 2017 vormden de overgenomen activa van de gemeenten hier een uitzondering op.

Voorzieningen worden gevormd ingeval er sprake is van verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten óf voor op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten. Dotaties aan een voorziening worden als last in het betreffende jaar verantwoord. Onttrekkingen aan een voorziening vinden rechtstreeks ten laste van de voorziening plaats, zonder de exploitatie hiervoor te belasten. Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Als gevolg van de uitbraak van het coronavirus wereldwijd, zijn door de Nederlandse overheid ingrijpende maatregelen genomen om de verspreiding van dit virus onder controle te krijgen. Deze maatregelen en mogelijke maatregelen die nog volgen, hebben naar verwachting belangrijke, maar soms nog niet te overziende financiële gevolgen voor instellingen in Nederland. De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling van De Connectie.

3. Bijlagen behorende tot de jaarrekening

3.1. Bijlage 1: Taakvelden

Taakvelden	Begroting 2020			Realisatie 2020		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x 1.000 euro						
0. Bestuur en ondersteuning						
0.4 Overhead	-44.910	38.090	-6.820	-48.452	43.788	-4.664
0.5 Treasury	-	59	59	-	60	60
0.61 OZB woningen	-	5.687	5.687	-158	2.861	2.703
0.64 Belastingen overig	-308	63	-245	-469	1.604	1.135
0.8 Overige baten en lasten	-	2.356	2.356	-492	3.450	2.958
0.10 Mutaties reserves	-1.093	-	-1.093	-1.334	-	-1.334
Saldo	**-46.311**	**46.255**	**-56**	**-50.905**	**51.764**	**859**
1. Veiligheid						
1.2 Openbare orde en veiligheid	-	20	20	-	36	36
Saldo	**-**	**20**	**20**	**-**	**36**	**36**
6. Sociaal domein						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-170	170	-	-8	8	-
Saldo	**-170**	**170**	**-**	**-8**	**8**	**-**
Resultaat	**-46.481**	**46.446**	**-36**	**-50.913**	**51.808**	**895**

Taakvelden Programma Bedrijfsvoering gemeenten	Begroting 2020			Realisatie 2020		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x 1.000 euro						
0. Bestuur en ondersteuning						
0.4 Overhead	-270	33.912	33.642	-3.134	38.948	35.814
0.5 Treasury	-	59	59	-	1	1
0.61 OZB woningen	-	1.899	1.899	-15	111	96
0.64 Belastingen overig	-	-	-	-	2	2
0.8 Overige baten en lasten	-	277	277	-492	1.368	876
0.10 Mutaties reserves	-939	-	-939	-973	-	-973
Saldo	**-1.208**	**36.147**	**34.938**	**-4.614**	**40.429**	**35.815**
1. Veiligheid						
1.2 Openbare orde en veiligheid	-	20	20	-	36	36
Saldo	**-**	**20**	**20**	**-**	**36**	**36**
6. Sociaal domein						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-	170	170	-	8	8
Saldo	**-**	**170**	**170**	**-**	**8**	**8**
Resultaat	**-1.208**	**36.337**	**35.129**	**-4.614**	**40.473**	**35.859**

Taakvelden Programma Belastingen	Begroting 2020			Realisatie 2020		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x 1.000 euro						
0. Bestuur en ondersteuning						
0.4 Overhead	-	233	233	-13	203	190
0.61 OZB woningen	-	3.788	3.788	-143	2.750	2.607
0.64 Belastingen overig	-308	63	-245	-469	1.603	1.134
Saldo	**-308**	**4.084**	**3.776**	**-625**	**4.556**	**3.930**
Resultaat	**-308**	**4.084**	**3.776**	**-625**	**4.556**	**3.930**

Taakvelden Programma Bedrijfsvoering De Connectie	Begroting 2020			Realisatie 2020		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Bedragen x 1.000 euro						
0. Bestuur en ondersteuning						
0.4 Overhead	-44.640	3.946	-40.695	-45.304	4.638	-40.667
0.5 Treasury	-	-	-	-	60	60
0.8 Overige baten en lasten	-	2.079	2.079	-	2.082	2.082
0.10 Mutaties reserves	-155	-	-155	-361	-	-361
Saldo	**-44.795**	**6.025**	**-38.770**	**-45.666**	**6.779**	**-38.886**
6. Sociaal domein						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-170	-	-170	-8	-	-8
Saldo	**-170**	**-**	**-170**	**-8**	**-**	**-8**
Resultaat	**-44.965**	**6.025**	**-38.940**	**-45.674**	**6.779**	**-38.894**

4. Bijlagen niet behorende tot de jaarrekening

4.1. Bijlage 2: Begrotingsmutaties

	Lasten 2020	Baten 2020	Resultaat 2020
Bedragen x 1.000 euro			
Programma Bedrijfsvoering gemeenten			
Primitieve begroting	30.491	-	30.491
Mutaties 1e bestuursrapportage 2020	5.494	-141	5.353
Interne begrotingswijzigingen tussen programma's	352	-129	223
Totaal	**36.337**	**-270**	**36.067**
Programma Bedrijfsvoering Belastingen gemeenten			
Primitieve begroting	3.759	-308	3.452
Mutaties 1e bestuursrapportage 2020	297	-	297
Interne begrotingswijzigingen tussen programma's	28	-	28
Totaal	**4.084**	**-308**	**3.776**
Programma Bedrijfsvoering De Connectie			
Primitieve begroting	5.868	-	5.868
Mutaties 1e bestuursrapportage 2020	-168	-	-168
Interne begrotingswijzigingen tussen programma's	51	-	51
Totaal	**5.750**	**-**	**5.750**
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien			
Primitieve begroting	275	-39.966	-39.691
Mutaties 1e bestuursrapportage 2020	326	-4.869	-4.543
Interne begrotingswijzigingen tussen programma's	-326	25	-301
Totaal	**275**	**-44.810**	**-44.535**
Mutaties in reserves			
Primitieve begroting	-	-155	-155
Mutaties 1e bestuursrapportage 2020	-	-939	-939
Interne begrotingswijzigingen tussen programma's	-	-	-
Totaal	**-**	**-1.093**	**-1.093**
TOTAAL GENERAAL	**46.446**	**-46.481**	**-36**

4.2. Bijlage 3: Specificaties ICT-opgave

1!Connect

Exploitatieprojecten	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Bedragen x 1.000 euro							
Programma 1!Connect primitieve begroting	105						105
Transitiebudget	100						100
Dekking vanuit gemeenten via stuurgroep	323	49					372
Budget	**528**	**49**	**-**	**-**	**-**	**-**	**577**
Out of support Linux	93						93
Vervangen verouderd printerpark	55	10					65
Achterstanden patchen inhalen	76	10					86
Achterstanden patchen (achterstallig onderhoud)	12						12
Werkplekken Windows10 proof	88	29					117
Exploitatieprojecten afgerond	204						204
Realisatie	**528**	**49**	**-**	**-**	**-**	**-**	**577**
Resultaat 1!Connect	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

2!Connect

Exploitatieprojecten	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Bedragen x 1.000 euro							
Programma 2!Connect	573	573	573	573			2.293
-/- vrijval bestemmingsreserve opgave ICT	-162	-162	-162	-162			-648
Budget	**411**	**411**	**411**	**411**	**-**	**-**	**1.645**
Exploitatieprojecten							
Upgrade Windows 2008	250	177	150				577
Bijwerken doelarchitectuur 2020	24	50					74
Uitwijk	1	40					41
Rol gebaseerde authenticatie	57	94					151
Processen 2020 (incl. CMDB)	296	243					539
IT Management Sturing verbeteren	78	36					114
Programmabesturing	156	44					200
Exploitatieprojecten naar investeringsprojecten							
Migratie primaire business applicaties (naar IP)	279	321					600
Exploitatieprojecten naar Investeringsprojecten	-279	-321					-600
Hogere kapitaallasten door verschuiving naar IP		61	121	121	121	121	545
Vervangingsinvestering jaarschijf 2022 naar 2021							
Kapitaallasten verschuiving vervangingsinvestering naar 2021		48	48				97
Realisatie	**863**	**793**	**319**	**121**	**121**	**121**	**2.339**
-/- vrijval bestemmingsreserve opgave ICT	-452	-162	-34				-648
Totaal prognose 2!Connect	**411**	**631**	**285**	**121**	**121**	**121**	**1.691**
Verwacht saldo programma 2!Connect	-290	-220	254	452	-121	-121	-46
Verwacht saldo vrijval bestemmingsreserve	290		-128	-162			0
Resultaat 2!Connect	**-**	**-220**	**126**	**290**	**-121**	**-121**	**-46**

Investeringsprojecten naar exploitatieprojecten

Exploitatieprojecten	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Bedragen x 1.000 euro							
Investeringsprojecten naar exploitatieprojecten							
Out of support Oracle	319						319
Out of support Citrix	336	14					350
Impl. Blue Dolphin, uitwerking BCM	73						73
Lagere kapitaallast door verschuiving naar exploitatie	-73	-148	-149	-149	-149	-149	-819
Resultaat IP naar Exploitatie	**-655**	**134**	**149**	**149**	**149**	**149**	**77**
Totaal effect exploitatie	**-655**	**-86**	**275**	**439**	**28**	**28**	**31**

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling De Connectie

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling De Connectie te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over de periode 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020 als van de activa en passiva van de Gemeenschappelijke Regeling De Connectie per 31 december 2020 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).
- Zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2020 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader 2020 dat is vastgesteld door het bestuur op 18 november 2020.

De jaarrekening bestaat uit

1. de balans per 31 december 2020 en toelichting;
2. het overzicht van baten en lasten over 2020 en toelichting;
3. overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving.
4. bijlagen behorende tot de jaarrekening

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het bestuur op 18 november 2020 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2020 vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de Gemeenschappelijke regeling De Connectie zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2020 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 518.080. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2020. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde fouten groter of gelijk aan € 155.424 en onzekerheden groter of gelijk aan € 466.272 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader 2020 dat is vastgesteld door het bestuur op 18 november 2020.

In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om de gemeenschappelijke regeling in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het bestuur op 18 november 2020 en het Controleprotocol WNT 2020, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeenschappelijke regeling de financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Zoetermeer, 8 april 2020
Astrium Overheidsaccountants B.V.

Was getekend,

Drs. D.J. Han RA

Aan de gemeenteraad

Datum : 6 april 2021
Zaaknummer : 561647
Contactpersoon : Carel Eltingh
Telefoonnummer : 026 3774734

Onderwerp: Presentatie ontwikkelingen De Connectie

Geachte voorzitter en leden,

Met deze brief informeren wij u over de ontwikkelingen van De Connectie.

De Connectie is bijna 4 jaar geleden opgericht als bedrijfsvoeringsorganisatie voor de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden.

In het voorjaar van 2019 bent u met een presentatie geïnformeerd over de stand van zaken m.b.t. de Governance, de ICT en de daarbij benodigde investeringen op grond van onderzoek en advisering door een tweetal organisaties (PwC en Arlande). In 2020 heeft er met begeleiding van Berenschot een evaluatie plaatsgevonden op het totaal van De Connectie, waaruit aanbevelingen zijn gedaan en deels zijn opgevolgd.

Met bijgevoegde presentatie wordt u geïnformeerd over de ontwikkelingen in de afgelopen jaren en de huidige situatie, met daarbij een vooruitblik naar de komende jaren.

Op 6 april wordt deze presentatie in de raad van de gemeente Renkum gegeven. De griffie is reeds verzocht de te geven presentatie in te plannen, zodat wij een en ander kunnen toelichten en vragen kunnen beantwoorden..

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena A. Marcouch

Bijlage:
– Presentatie ontwikkelingen De Connectie

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 49 • Postbus 5465 • 6802 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Gemeenteraden

April 2021

GEMEENTE Arnhem

Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Inhoudsopgave

1. Doel van deze presentatie
2. Terugblik:
   - Bedoeling van de start.
   - Perspectief van de start.
   - Wat gerealiseerd/verbeterpaden.
3. Waar staan we:
   - Hoofdconclusies op de 4k’s.
   - Aanbevelingen.
4. Vooruitblik:
   - Samen maken we het ontwikkelperspectief, deel 2.
   - Tipje van de sluier

GEMEENTE Arnhem

Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Doel van deze presentatie

Doel van deze presentatie

Infomeren en betrekken

- Doel van deze presentatie is de gemeenteraden van Arnhem, Renkum en Rheden te informeren over:
  - Een korte samenvatting van de historie.
  - Waar staan we op dit moment.
  - Te betrekken bij de volgende stappen.

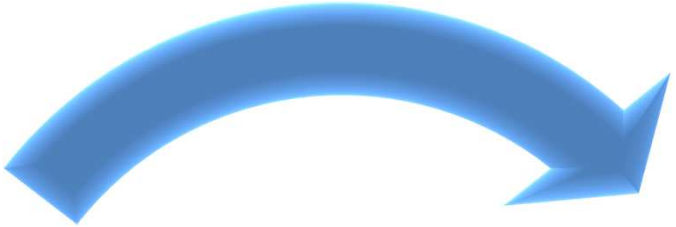

GEMEENTE Arnhem

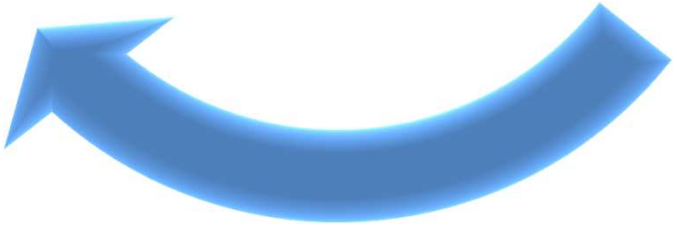
Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Terugblik 2017-2020

Bedoeling van de start

Samen zijn we sterker

- Arnhem, Renkum en Rheden zijn ervan overtuigd dat een gezamenlijke bedrijfsvoeringsorganisatie de individuele kwetsbaarheid vermindert en antwoord biedt op de gemeentelijke uitdagingen op bedrijfsvoeringsgebied van vandaag en morgen*.

- Vanuit gezamenlijke behoefte aan minder kwetsbaarheid is De Connectie opgericht als het verlengstuk van de drie gemeenten zelf. Met als uitgangspunt dat de bedrijfsvoering het hart raakt van elke gemeente. Zonder bedrijfsvoering geen (uitvoering van) beleid.

*Bedrijfsplan 2017-2020.

Perspectief van de start

Doelen vier K’s

De Connectie is op 1 juli 2017 opgericht vanuit een gezamenlijk gevoelde noodzaak én behoefte van Arnhem, Renkum en Rheden om de krachten te bundelen op verschillende onderdelen van de bedrijfsvoering. Er zijn in 2017 vier K’s als uitgangspunten meegegeven.

Wat is er gerealiseerd?

8 ICT-gerelateerde verbeterpaden

- Bij de start van De Connectie zijn mensen, systemen en processen ‘as-is’ overgegaan.
- In de eerste jaren van het bestaan van De Connectie is vooral gestuurd op de ‘K’ van kosten.
- Het nieuw aangetreden bestuur en de nieuwe directeur (medio 2018) vonden het belangrijk te weten wat de stand van zaken was ten aanzien van de informatievoorzieningsketen, dienstverlening, processen en systemen.
- Vanuit deze behoefte is opdrachtgegeven tot:
  - Nulmeting ICT aan Arlande en
  - Onderzoek van PricewaterhouseCoopers (PwC) naar de informatievoorzieningsketen.
- De resultaten van de nulmeting (Arlande) en onderzoek van PwC:
  - Zijn in voorjaar 2019 gepresenteerd aan de drie gemeenteraden.
  - Hebben geleid tot acht ICT-gerelateerde verbeterpaden
  - Hebben geleid tot een eerste investering om de acht verbeterpaden te realiseren.

Wat is er gerealiseerd?

8 ICT gerelateerde verbeterpaden

*Mooi voorbeeld van 'samen sterker ' is de versnelde uitrol van Office365 w.o. Teams in verband met de noodzaak van thuiswerken**: iedereen kan thuiswerken.***

Verbeterpad	Status
Nr. 1: Afspraken kader De Connectie	Afgerond
Nr. 2: Governance	Ingericht voor de Informatie-organisatie. Het strategisch opdrachtgeverschap van de 3 gemeenten, en het tactische/operationele demand organisatie wordt nog verder geprofessionaliseerd.
Nr. 3: ICT Dienstverlening (SLA, kostprijsmodel, etc.)	Producten/Dienstencatalogus gereed, visie op dienstverlening moet nog vorm krijgen, stap van lumpsum naar P*Q-financiering nog te maken.
Nr. 4: Communicatie, houding, gedrag mensen	Lopend. Ook onderdeel van de andere verbeterpaden. Op basis van Strategische Personeelsplanning afgerond in 2021.
Nr. 5: ICT Processen	Operationele processen afgerond, tactische processen af te ronden in 2021.
Nr. 6: ICT achterstallig onderhoud	Achterstand weggewerkt. Investeringen blijven steeds noodzakelijk(er) om bij te blijven en te voldoen aan nieuwe wet/regelgeving en maatschappelijke/technologische ontwikkelingen.
Nr. 7. ICT Samenvoeging	2 van de 4 ICT-omgevingen (deels) overgebracht naar de nieuwe moderne ICT-omgeving. In 2022 zijn alle ICT-omgevingen overgebracht. Vraagt een aanvullende investering.
Nr. 8: Harmonisatie applicaties	Vrijwel afgerond voor De Connectie. Nieuwe applicaties gemeenten worden gezamenlijk ingekocht. Bestaande applicaties gemeenten (ongeveer 700) te saneren en/of te harmoniseren in de komende 5 jaar. Er blijft altijd een rest-set per gemeente over.

Uitgelicht nummer 3: dienstverlening

8 verbeterpaden

- Dienstverleningsvisie is samen met de drie gemeenten uitgewerkt.
  - Met behulp van gestroomlijnde processen, wordt integraal over de gehele keten samengewerkt. Vijf (van de 15) processen zijn opgeleverd. Verbetervoorstellen van de eerste 3 worden nu geïmplementeerd
  - Naar voorbeeld van Bol.com wordt de papieren producten en diensten catalogus (PDC) gedigitaliseerd.
    - Alle producten en diensten worden hierin opgenomen en beschreven en kunnen 24*7 worden bekeken en besteld.

Uitgelicht nummer 4: houding en gedrag

8 verbeterpaden

- Er wordt ingezet op houding en gedrag:
  - De juiste houding en gedrag t.b.v. een proactieve dienstverlening.
  - Helderheid in rol en taakverdeling.
  - Vakbekwaamheid van iedere medewerker.
  - Duidelijke jaarplanning (o.a. projectportfolio) zodat er inzicht is in volume van werkzaamheden.
  - Een open werkomgeving waardoor medewerkers zich prettig voelen.

Uitgelicht nummer 6 en 8a : Onderhoud en Harmonisatie

8 verbeterpaden

- Nummer 6: Achterstallig onderhoud:
  - Van de 27 ICT projecten zijn er 25 afgerond. De overige 2 worden in 2021 opgeleverd.
- Nummer 8a: Harmonisatie is niet bij applicaties alleen gebleven:
  - Inkoop van ICT applicaties, systemen en hardware is geharmoniseerd: dat doen we gezamenlijk.
  - Migratie naar één applicatie en processen geharmoniseerd.
  - Alle leverancierscontracten bij Facilitaire Zaken zijn gestandaardiseerd en geharmoniseerd.
  - De hieruit voortvloeiende bezuiniging is bij de start van De Connectie al verwerkt in de cijfers.

Uitgelicht nummer 8b: harmonisatie gemeenten

8 verbeterpaden

- De komende jaren worden de applicaties geharmoniseerd die door de drie gemeenten zijn ingebracht. Dit betekent ook een vermindering van het totale aantal applicaties en vermindering van het beheer.
  - Een beoogde restbezuiniging is bij De Connectie al verwerkt in de cijfers en kan daarmee afwijken van de goedgekeurde begroting.
  - Kosten gaan voor de baten uit.

- Focus en investeringen op automatiseren en digitaliseren in combinatie met kwaliteits- en efficiëntieverhoging met De Connectie als vehikel blijft nodig om:
  - De wettelijke- en technologische ontwikkelingen te kunnen blijven volgen.
  - Te blijven voldoen aan de toenemende eisen op het gebied van informatieveiligheid en privacy.
  - Slimmer en productiever te kunnen werken.

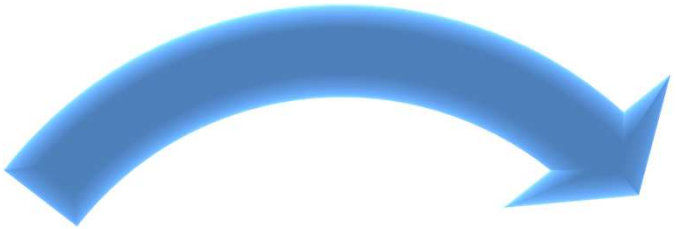

GEMEENTE Arnhem

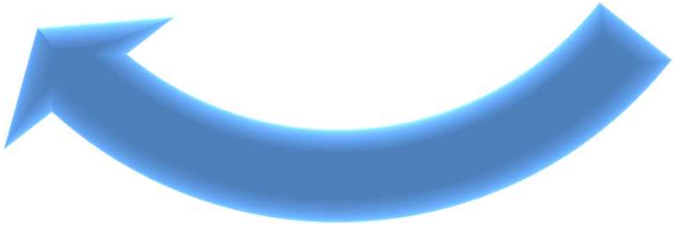
Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Waar staan we

Waar staan we nu: evaluatie onderzoek Berenschot

Evaluatierapport door Berenschot ‘Een verbindend perspectief op de toekomst’, april 2020

- In opdracht van de drie gemeenten heeft Berenschot een evaluatieonderzoek uitgevoerd.
- De raden van Arnhem, Renkum en Rheden zijn geïnformeerd (voorjaar 2020).
- Berenschot adviseerde tien verbeteradviezen.
- Advies is goedgekeurd door Bestuur van De Connectie.
- Met aantal van de verbeteradviezen (dienstverlening, harmonisatie) is al aan de slag gegaan.

Waar staan we nu: evaluatieonderzoek Berenschot

Realisatie doelen vier K's *

- **Kosten:** Eén jaar later dan gepland, in 2021, is dit doel gerealiseerd.
- **Kwaliteit**: Op onderdelen (bijv. ICT-beveiliging, Inkoop of Belastingen) is het inhoudelijke kwaliteitsniveau hoger dan vóór de start van De Connectie. Op dienstverlening moeten nog stappen gezet worden.
- **Kwetsbaarheid:** de kwetsbaarheid is afgenomen. Door de bundeling van de krachten kan (vooral in crisissen) sneller worden gehandeld.
- **Kansen**: de kansen voor medewerkers -als gevolg van oprichting van De Connectie- grosso modo zijn toegenomen.

*Bron: Berenschot 'Een verbindend perspectief op de toekomst', april 2020

Uitgelicht: verbeteradvies 8 en 10 van Berenschot

Regeren is vooruitzien: sluit beter aan bij de begrotingscyclus van gemeenten

1. Termijnen in de GR sluiten nu onvoldoende aan bij de beleidscyclus van gemeenten.

   Gevolg: relatief veel tussentijdse wijzigingen binnen het lopende het boekjaar.

2. Autonome prijsprijsontwikkelingen worden niet ‘automatisch’ gecompenseerd.

   Gevolg: elke specifieke prijsontwikkeling moet separaat worden voorgelegd.

- Als antwoord op één en twee wordt in samenspraak met de controllers van de gemeenten:
  - De beleidscyclus op elkaar afgestemd.
  - Indexering doorgevoerd.

Waar staan we nu: samen ontwikkelen

De stappen van de oplevering naar Ontwikkelperspectief deel 2

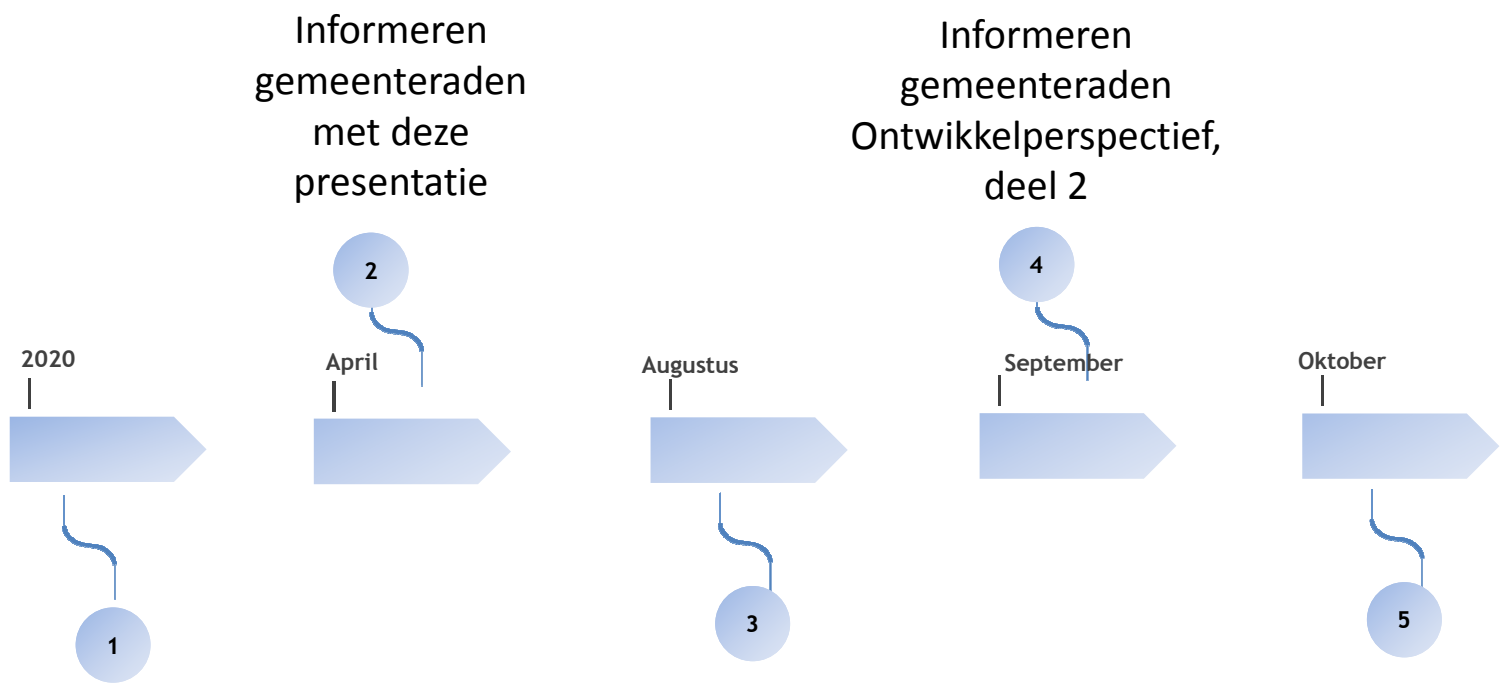
- Ontwikkelperspectief, deel 1 is door Bestuur De Connectie vastgesteld (voorjaar 2020).

- Strategische uitgangspunten voor Ontwikkelperspectief, deel 2:
  - Door de drie gemeenten zijn strategische uitgangspunten voor 2021- 2025 opgesteld.
  - Afstemming over deze strategische uitgangspunten en ontwikkelperspectief loopt.
  - Samen met drie gemeenten wordt bepaald welke onderdelen van De Connectie daadwerkelijk dé partner in bedrijfsvoering worden.

- Deel 2 van het ontwikkelperspectief richt zich ook op:
  - De servicegerichte organisatie waarin de ‘K van de klant én de dienstverlening centraal staan.
  - De toegevoegde waarde van de afdelingen van De Connectie.
  - Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).

Waar staan we nu: welke stappen willen we zetten

De stappen naar de oplevering van Ontwikkelperspectief, deel 2

Evaluatie onderzoek Berenschot

Informeren gemeenteraden met deze presentatie

Toetsen bij gemeenteraden Ontwikkelperspectief, deel 2

Informeren gemeenteraden Ontwikkelperspectief, deel 2

Gemeenteraden stellen de kaders vast in de begroting

Gemeente Arnhem

Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Vooruitblik
‘tipje van de sluier’

Vooruitblik dienstverlening: processen en systemen

Verbeter de kwaliteit van de dienstverlening

- Processen:
  - Binnen de gestroomlijnde ketenbrede processen zijn Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) opgenomen over o.a. kwaliteit en doorlooptijd.
  - Op basis van deze KPI's kunnen de prestaties van de dienstverlening worden gemonitord.
  - Op deze wijze wordt duidelijk of de prestaties in lijn liggen met de (operationele) doelstelling(en) en kan daar waar nodig worden bijgestuurd.

- Systemen:
  - De dienstverlening wordt verder gedigitaliseerd. Enkele voorbeelden:
    - Alle klantcontacten met medewerkers van de gemeenten worden geregistreerd. Zodat veel sneller geanticipeerd kan worden op de behoefte van die medewerkers.
    - Alle bedrijfsmiddelen worden vastgelegd zodat duidelijk is wie waar mee werkt en medewerkers sneller geholpen kunnen worden.

Vooruitblik dienstverlening: mensen

Human capital

- Mensen
  - In 2020 is het strategisch personeelsplan (SPP) uitgewerkt.
    - De huidige bezetting versus de huidige én toekomstige behoeften aan medewerkers.
    - Door nu te anticiperen kunnen we toekomstige ontwikkelingen realiseren.

- Enkele voorbeelden:
  - Digitalisering en robotisering:
    - Systemen nemen steeds meer handmatig werk over.
  - De vraag van klanten verandert
    - Informatie gestuurd werken.
    - Taken en (ketens) van processen worden uitgebreider en complexer.
    - Andere verwachting rol.

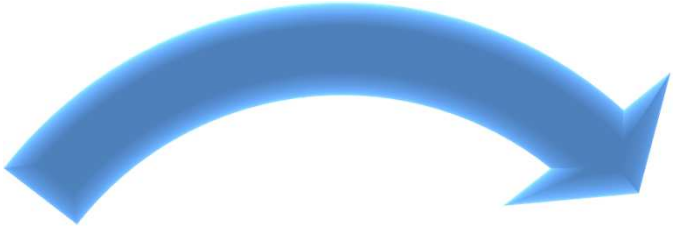

GEMEENTE Arnhem

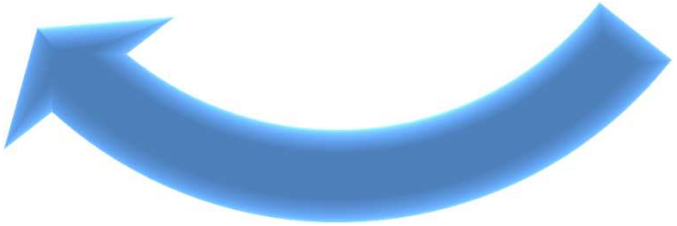
Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Samen verder

Vragen?

GEMEENTE Arnhem

Gemeente Renkum

gemeente Rheden

De Connectie

Memo

Datum : Vrijdag 16 juli 2021

Aan : De gemeenteraad

Kopie aan :

Van : Wethouder Jan van Dellen

Betreft : Toezegging (ID 967)

Geachte Raadsleden,

Op 30 juni heb ik de toezegging gedaan bij de behandeling van de zienswijze 1e Bestuursrapportage 2021 en ontwerp- Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 van De Connectie een overzicht aan te leveren met betrekking tot de opgenomen risico's.
Met onderstaande tekst wordt aan deze toezegging voldaan.

Bij de behandeling van de zienswijze op de Meerjarenprogrammabegroting 2022-2025 (MJPB 2022-2025) in uw raden zijn door diversie fracties vragen gesteld over het risicoprofiel dat is opgenomen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Deze vragen hadden voornamelijk betrekking op de wijze waarop sturing wordt gegeven aan deze risico's en wat dit betekent voor de toekomstige ontwikkeling van het risicoprofiel. Het bestuur heeft daarop besloten uw raden hier aanvullend over te informeren middels deze raadsbrief.

Algemeen
Voor een juiste interpretatie van het risicoprofiel, is het van belang om te weten in welke context deze moet worden gelezen én de wijze waarop het risicoprofiel tot stand komt. Het risicoprofiel, bestaande uit een inventarisatie van risico's, is van belang om te kunnen bepalen in welke mate de organisatie in staat is om met de beschikbare risicodekking (weerstandcapaciteit) op te kunnen vangen. Dit noemen we het weerstandsvermogen. Het bijzondere in deze situatie is dat De Connectie, als gemeenschappelijke regeling, niet over eigen weerstandscapaciteit beschikt. Dit is een keuze die de gemeenten hebben gemaakt bij de oprichting van De Connectie. De consequentie hiervan is dat de gemeenten zelf, naar rato van hun aandeel in De Connectie, weerstandscapaciteit moeten organiseren. Het is dus meer dan begrijpelijk dat u hier, als raad, vragen over stelt.

De beschreven risico's in de MJPB 2022-2025 zijn het resultaat van een proces van identificeren, kwalificeren en gekozen wijze van beheersing van risico's. Wat hiermee bedoeld wordt is dat er gekeken wordt naar de (mogelijke) bedreigingen die het behalen van de organisatie of haar doelstellingen in de weg staan. Hierbij wordt zowel aandacht besteed aan de kans dat een risico zich voordoet, als de mogelijke impact hiervan. Ook wordt de beheerstrategie bepaald. Dit resulteert in een overzicht met risico's en de bijbehorende risicoscore.

Dit overzicht, of risicoprofiel, is een momentopname. De stand van zaken op het peilmoment wordt weergegeven, waarbij rekening wordt gehouden met de gekozen beheerstrategie en hieruit volgende beheersmaatregelen. Dit is een statische weergave van een dynamisch speelveld. Het is dan ook van belang dat het hiervoor beschreven proces een periodiek karakter heeft. Jaarlijks wordt dit proces doorlopen om het risicoprofiel te actualiseren. Gedurende het jaar wordt daarnaast gemonitord of er

tussentijds significante afwijkingen, die bijstelling van het profiel of beheerstrategie vragen, zijn opgetreden.

In de MJPB 2022-2025 hebben wij de risicoscore van het voorgaande begrotingsjaar ook zichtbaar gemaakt, zodat u de ontwikkeling hiervan kunt volgen. Het risicoprofiel wijzigt enerzijds door verandering in de omgevingsfactoren. Denkt u bijvoorbeeld aan toenemende bedreigingen op het gebied van informatiebeveiliging en privacy. Anderzijds worden er ook beheersmaatregelen getroffen om risico's terug te dringen. Dit is afhankelijk van de gekozen beheerstrategie. In het hiernavolgende nemen wij u op hoofdlijnen mee in de gekozen beheerstrategie per risico en wat onze verwachting is ten aanzien van het effect hiervan op de ontwikkeling van dit risico.

Beheerstrategie en verwachte ontwikkeling per risico

Nr.	Risico/ gebeurtenis
1a.	Er is onvoldoende veranderkracht binnen De Connectie voor de harmonisatie, standaardisatie en digitalisering van werkprocessen.
1b.	Kansen om te harmoniseren en te standaardiseren blijven onbenut, waarmee besparingspotentieel wordt misgelopen.
2.	Achterstanden in de kwaliteit van de overgekomen dienstverlening.
3.	De Connectie is afhankelijk van (duurdere) inhuur voor het continueren van de dienstverlening.
4.	Er wordt door de gemeenten in kwantitatieve en kwalitatieve zin, meer van De Connectie verwacht dan wat er op basis van de ingebrachte middelen kan worden geleverd.
5.	Door het ontbreken van een goed functionerende governance en onvoldoende aansluiting met de beleidscyclus van de gemeenten komt de opgave van De Connectie onder druk te staan.
6.	Het ontvlechten en uittreden van derden leidt tot een dalende volume-afname bij De Connectie.
7.	Totdat interventies in ICT geëffectueerd zijn, zijn de continuïteitsrisico's groot.
8.	Door de nieuwe eisen aan het werk van De Connectie ontstaan kwalitatieve personele fricties.
9.	Effecten coronacrisis.
10.	Cyberincidenten; de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy neemt toe.

1a.
Dit risico spitst zich momenteel meer toe op het vermogen van de organisatie om antwoord te kunnen geven op veranderingen in zowel de omgevingsfactoren als de klantvraag. De verwachtingen zijn hoog, maar doen een aanzienlijk appèl op de organisatie. Hierdoor komen de geplande doelstellingen onder druk te staan. Dit vraagt om een heroriëntatie op doelstellingen en financiën waarmee deze in een beter evenwicht met elkaar worden gebracht. Hiertoe heeft het bestuur het initiatief genomen en zal de raden hier ook actief bij betrekken. De verwachting is dat hierdoor op termijn het risico verder kan worden teruggebracht. Desalniettemin blijven niet-beïnvloedbare omgevingsfactoren een risico vormen waar rekening mee gehouden moet worden.

1b.
Het harmoniseren en standaardiseren van de dienstverlening is belangrijk om de -financiële en inhoudelijke- doelstellingen van De Connectie te behalen. Het risico bestaat dat lokale vraagstukken en de lokale politiek boven deze doelen komen te staan. De Connectie houdt maximaal rekening met de huidige financiële druk die op de gemeentelijke begrotingen staat. Hierbij worden mogelijkheden om

processen efficiënter en/ of effectiever in te regelen niet onbenut gelaten. Voorbeeld hiervan is het initiatief tot het verbeteren van de (digitale) dienstverlening. Mede afhankelijk van de bereidheid van de gemeenten om over te gaan tot verdere harmonisatie en standaardisatie, zoals bijvoorbeeld in het applicatielandschap of in het formuleren van collectieve opdrachten, is de verwachting dat dit risico in de loop van de tijd naar beneden kan worden bijgesteld.

2.

Het risico bestaat dat er discussies ontstaan over kwalitatieve achterstanden doordat geen 'foto' kon worden gemaakt van de overgedragen dienstverlening bij de start van De Connectie. Er zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor achterstanden in de ICT-omgeving en bij Basisregistraties, die volop worden ingezet voor het wegwerken van deze achterstanden. Zodra de achterstanden daadwerkelijk zijn ingelopen en er geen nieuwe achterstanden worden geconstateerd, neemt dit risico significant af. Echter zien we nu een toenemende achterstand in de ontwikkeling van de bedrijfsvoering van De Connectie zelf. Voor het op niveau brengen en houden van de eigen bedrijfsvoering is De Connectie afhankelijk van het beschikbare kader. Rekening houdend met de financiële situatie van de gemeenten, doet De Connectie binnen dit kader het maximaal mogelijke.

3.

De afhankelijkheid van inhuur binnen De Connectie is een risico dat de afgelopen jaren in steeds mindere mate aan de orde is. Door het actief sturen op het invullen van formatie met eigen mensen, is het percentage inhuur de afgelopen jaren substantieel gedaald. Hierbij moet opgemerkt worden dat door het aanhouden van een flexibele schil, voor bijvoorbeeld de inzet van specialistische kennis of de inzet op specifieke projecten, er altijd in zeker mate zal gebruik zal worden gemaakt van inhuur. Ook houdt de afhankelijkheid van inhuur belangrijk verband met ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Ingeval De Connectie in staat is om het -nog bovengemiddeld hoge- ziekteverzuim nog verder terug te dringen, is de verwachting niettemin dat de voornoemde trend zich doorzet en dit risico zal afnemen.

4.

Doordat de verwachtingen van de gemeenten (in kwalitatieve en kwantitatieve zin) hoger liggen dan De Connectie op basis van het beschikbaar gestelde kader kan leveren ontstaat er een risico. Hiertoe is besloten om de systematiek rondom het afsluiten van maat- en meerwerk te verbeteren. Daarnaast is bij de MJPB 2022-2025 voorgesteld om de compensatie van autonome prijsontwikkelingen te herzien. Hiermee worden deze voorspelbaarder voor de gemeenten en zekerder voor De Connectie. Niettemin moet blijvend aandacht worden besteed aan het risico dat autonome ontwikkelingen niet worden door vertaald naar de bedrijfsvoering. Dit risico is inherent aan het op afstand organiseren van de bedrijfsvoering. Hier zullen nieuwe mechanismen voor moeten worden ontwikkeld. Het bestuur ziet dit als onderdeel van de door te voeren verbeteringen in de governance. Hier zal De Connectie samen met de gemeenten een andere invulling aan moeten geven om dit risico verder af te kunnen bouwen.

5.

Er is nog steeds behoefte aan meer proactieve strategische en tactische sturing vanuit het collectief opdrachtgeverschap van de gemeenten. Dit is een lastige opgave gebleken, ondanks de inspanningen die zijn geleverd om hier verbetering in aan te brengen. Steeds manifester wordt dat de beleidscyclus van De Connectie onvoldoende aansluit bij die van de gemeenten. Er is een toenemende noodzaak om de bestuurlijke cycli beter op elkaar aan te laten sluiten, niet alleen planningstechnisch, maar vooral ook inhoudelijk. Een fundamenteel vernieuwde werkwijze moet ervoor zorgen dat de perspectiefnota (lees: eerste bestuursrapportage) en de begroting van De Connectie meer volgend worden aan de perspectiefnota's en begrotingen van de gemeenten als eigenaren en opdrachtgevers. Voor het terugdringen van dit risico is de afhankelijkheid van omgevingsfactoren minder groot, maar vraagt dit

vooral iets van de intergemeentelijke afstemming, in dit geval specifiek bij de totstandkoming van het beleid.

6.
Het afschalen van dienstverlening aan derden leidt tot dalende volume-afname bij De Connectie. Gevolg hiervan is een herverdeling van de overhead; de structurele kostencomponent wordt relatief hoger. Deze stijging werkt door in de integrale kostprijs per af te nemen product voor de deelnemende gemeenten en met name voor de gemeente die deze dienstverlening heeft ingebracht in De Connectie. We zien inmiddels dat derden, mede ingegeven door de coronacrisis, de afname van werkplekken afschalen. Tegelijkertijd doen zich ook mogelijkheden voor om diensten te verlenen aan nieuwe samenwerkingspartners. Om het risico van (financiële) fluctuaties te verkleinen, is het van belang om tot afspraken ten komen ten aanzien van uitbreiding en afschaling van dienstverlening aan derden. Enerzijds vraagt dit om een tactisch/ operationeel afwegingskader, maar anderzijds vooral ook om een strategische visie van de opdrachtgevers/ eigenaren op de positie van De Connectie in de regio. Voorgaande maakt deel uit van de heroriëntatie waartoe het bestuur heeft besloten.

7.
De continuïteitsrisico's binnen de ICT omgeving waren aanzienlijk, zo is gebleken uit diverse onafhankelijke onderzoeken. Vanaf 2019 zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld om de benodigde interventies uit te voeren. Het uitvoeren van dergelijke interventies kost tijd. Hierdoor zijn de continuïteitsrisico's verminderd, maar nog niet volledig weggenomen. De verwachting is dat naarmate de ingezette projecten worden afgerond, het risico nog verder zal afnemen. Echter, als gevolg van de toenemende afhankelijkheid en complexiteit van het digitale landschap zullen de hieraan verbonden risico's continue mee moeten worden gewogen.

8.
Het grootste deel van het personeelsbestand van De Connectie is één-op-één overgenomen van de deelnemende gemeenten. We zien frictie ontstaan tussen de beschikbare kennis, vaardigheden en competenties en de veranderende eisen aan het werk. Strategische personeelsplanning helpt om de juiste match tussen vraag naar en aanbod van arbeid te behouden, dusdanig dat er geen personeelstekorten ontstaan die impact hebben op de dienstverlening aan gemeenten. De verwachting is dat van een aantal van deze medewerkers afscheid genomen moet worden, al dan niet door begeleiding naar een functie buiten De Connectie. De kosten hiervan kunnen ten dele worden gedekt uit het nog beschikbare frictiebudget. Het overige deel van de kosten zal zoveel mogelijk worden opgevangen door het werk efficiënter te organiseren.

9.
De coronacrisis heeft, zoals in de hele maatschappij, een aantal ingrijpende veranderingen binnen De Connectie teweeg gebracht. Te denken valt aan het (faciliteren van) thuiswerken, sluiten van de bedrijfsrestaurants en het faciliteren van de versoepelde invorderingsacties en kwijtscheldingsverzoeken. Onzekerheid ten aanzien van het verloop van deze crisis leidt tot (financiële) risico's. Dit geldt ook voor de 'verborgen kosten' die deze crisis met zich mee brengt, bijvoorbeeld door het niet of later realiseren van geplande projecten en activiteiten. De Connectie registreert nauwgezet de meerkosten als gevolg van de coronacrisis en rapporteert hier hierover zodat hier, binnen de mogelijkheden, op kan worden bijgestuurd. Niettemin is de ontwikkeling van dit risico in belangrijke mate afhankelijk van die van de coronacrisis zelf.

10.
De dreiging op het gebied van informatiebeveiliging en privacy neem toe. De ervaring uit eerdere incidenten bij andere organisaties leert dat de impact fors is en de financiële afwikkeling van schade soms moeizaam kan verlopen. Dit leidt tot risico's ten aanzien van het herstel van vitale processen. De Connectie stuurt erop het risico op cyberincidenten zo laag mogelijk te houden door blijvend te investeren in informatieveiligheid. Niettemin heeft de VNG geadviseerd om een stroppenpot voor cyber/ informatieveiligheid-incidenten aan te houden. Op dit moment is regionaal nog niet besloten tot het aanleggen hiervan. Tot die tijd zal De Connectie dit risico zichtbaar maken in het risicoprofiel.

Het geheel van de beschreven risico's overziend zijn een aantal onderliggende bewegingen te onderscheiden.
De verwachting is dat de risico's waarbij de uitgeschreven bestuursopdracht bijdraagt aan de beheersing afnemen zodra deze opdracht gereed en geïmplementeerd is. Het betreft hier de risico's 1a, 4, 5 en 6.
Het risico rondom de coronacrisis neemt op redelijke termijn ook af, met het afnemen van de crisis vermindert tegelijkertijd de onzekerheid waar dit risico verband mee heeft.
Door de (financiële) onderlinge afhankelijkheid tussen De Connectie en de drie gemeenten vraagt het reduceren van de risico's rondom verder harmoniseren en standaardiseren als ook het inhalen van kwalitatieve achterstanden meer tijd. Hiervoor is onderlinge afstemming en prioritering nodig tussen de verschillende partijen. Dit betreft de risico's 1b en 2.
De risico's rondom de ICT en het digitale landschap blijven in deze snel veranderde en complexe omgeving relevant. Door het maken van beleidskeuzes en het investeren in deze middelen kunnen deze risico's worden verlaagd. Het geheel wegnemen hiervan is echter niet realistisch door het dynamische karakter van dit werkveld. Dit betreft de risico's 7 en 10.
Aan de personele kant zien we twee bewegingen in het risicoprofiel. Aan de ene kant is de verwachting dat, bij het succesvol terugbrengen van het ziekteverzuim, de afhankelijkheid van inhuur op redelijke termijn verlaagd wordt en hiermee tevens dit risico afneemt. Daartegenover blijft het risico rondom het personeelsbestand de komende periode aanwezig. Het is van belang dat met de veranderende eisen aan het werk de match tussen aanbod van en vraag naar arbeid in evenwicht blijft.

Voorgaande geeft het inzicht dat er soms belangrijke afhankelijkheden zijn als het gaat om een keuze in de beheerstrategie. Afhankelijkheden van omgevingsfactoren, waar doorgaans weinig invloed op kan worden uitgeoefend, maar ook afhankelijkheden binnen de samenwerking. Het bestuur zal de gemeenten dan ook nadrukkelijk betrekken bij het beheersen en verder terugdringen van de risico's die hiermee verband houden.

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend
Nummer Zaaknummer	**21M18**

Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven

De raad,
gehoord de beraadslaging,

overwegende dat,
in het coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken niet langer een gemeentelijke opslag te rekenen voor het verstrekken van een ID-kaart als de aanvrager nog geen ID-kaart of paspoort heeft of dat het eerder verstrekte identiteitsbewijs binnen een half jaar verloopt,

overwegende dat,
in het coalitieakkoord 2018-2022 is afgesproken dat de leges niet stijgen;

constaterende dat,
het college de prijs van deze goedkope ID-kaart desondanks heeft verhoogt van 27 euro in 2020 naar 62 euro in 2021;

van mening dat,
het college daarover vooraf onvoldoende duidelijk is geweest;

van mening dat,
de verhoging ongewenst is;

draagt het college op,
de raad z.s.m. maar uiterlijk vóór 1 mei a.s. een voorstel te doen toekomen waarin de verhoging van de goedkope ID-kaart wordt teruggedraaid, de mensen die te veel hebben betaald daarvoor volledig te compenseren, dit eenmalig te dekken uit het resultaat van de jaarrekening 2021 en de dekking voor de jaren daarna op te nemen in de aankomende meerjarenbegroting,

en gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Voor	**17**	*Motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18)*
Tegen	**19**	

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal **36**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend
Motie van	Giovanni Visser - PvdA Mark Coenders – GroenLinks Lea Manders – Arnhem Centraal
Titel van de motie	Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen
Nummer Zaaknummer	**21M168**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over een betaalbare identiteitskaart voor iedereen.

De aanleiding is de verplichte identiteitskaart die een vaste prijs heeft, waarin geen rekening wordt gehouden met mensen die de identiteitskaart niet goed kunnen betalen.
Door dit voorstel aan te nemen komt er een goedkopere identiteitskaart voor bewoners met een Gelrepas.

Omdat we weten dat:

- Een legitimatiebewijs verplicht is;
- Een identiteitskaart of paspoort kosten met zich meebrengt;
- De kosten voor sommige Arnhemmers te hoog zijn;

Omdat we vinden dat:

- Een identiteitskaart voor iedereen bereikbaar moet zijn;
- Verplichtingen betekenen dat iedereen eraan moet kunnen voldoen.

Daarom verzoekt de gemeenteraad het college om:

- Bij de begroting 2022 te komen met een voorstel voor een zo goedkoop mogelijke identiteitskaart voor Gelrepashouders;
- Waarbij voor 18+ het gemeentelijk deel- en voor kinderen de volledige identiteitskaart vergoed wordt via een extra voucher in de Gelrepas;
- De kosten van jaarlijks € 22.500 structureel te dekken middels een gelijke verlaging van het budget voor aanhuur kantoorhuisvesting

Giovanni Visser – PvdA
Mark Coenders – GroenLinks
Lea Manders – Arnhem Centraal

21M168/p.2

AANGENOMEN

Voor	**19**
Tegen	**17**

Motie vreemd aan de agenda "Identiteitskaart bereikbaar voor iedereen" (21M168)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie Sabine Andeweg - D66 Sarah Dobbe – SP Marie José Navis - GroenLinks Hans Eliëns - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Aanpak seksuele intimidatie
Nummer Zaaknummer	**21M152**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over

We weten dat:

- 16% van de werknemers in Nederland te maken heeft gehad met seksuele intimidatie op het werk[1]
- 63% van de slachtoffers geen melding maakt
- Seksuele intimidatie grote impact kan hebben
- Melden kan helpen bij het aanpakken en verwerken van seksuele intimidatie

We vinden dat:

- Gemeente Arnhem een veilige werkplek moet zijn. (Hiermee worden ook de verzelfstandigde onderdelen zoals het Sportbedrijf en gezamenlijke organisaties zoals de Connectie bedoeld)
- Seksuele intimidatie onacceptabel is
- Seksuele intimidatie meer besproken moet worden

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Meer bekendheid aan de problematiek te geven door onder andere de posters[2] van het college voor de rechten van de mens te bestellen en op te hangen
- De manieren waarop medewerkers melding kunnen maken actief onder de aandacht te brengen
- Met het college voor de rechten van de mens in gesprek te gaan over hoe de aanpak van seksuele intimidatie bij gemeente Arnhem verbeterd kan worden

[1] https://publicaties.mensenrechten.nl/file/f8e4557c-fbf1-4ae3-b82a-3895348e2b2f.pdf
[2] Seksuele intimidatie | College voor de Rechten van de Mens (mensenrechten.nl)

- De risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E) inclusief het bijbehorende plan van aanpak actief onder de aandacht van de medewerkers te brengen

Nathalie Nede - ChristenUnie
Sabine Andeweg - D66
Sarah Dobbe – SP
Marie José Navis - GroenLinks
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda "Aanpak seksuele intimidatie" (21M152)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Gemeenteraad Arnhem

INGETROKKEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die onbesproken zijn of nieuw zijn ingediend
Motie van	Giovanni Visser - PvdA René Kraaijenbrink - Arnhem Centraal
Titel motie	Flitspalen waar dat nodig is
Nummer Zaaknummer	**21M155**

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Arnhem verschillende gevaarlijke wegen kent
- Een aanzienlijk deel van de verkeersveiligheid wordt veroorzaakt door (forse) snelheidsovertredingen
- Veel van deze wegen geen flitspalen (meer) hebben
- Wegen als de Singels en de Willemstunnel berucht zijn door voortdurende snelheidsovertredingen met overlast of zelfs ongevallen als gevolg

Overwegende dat:
- Verkeersveiligheid een topprioriteit moet zijn
- Snelheidsovertredingen de kans op ongevallen en geluidsoverlast sterk vergroten
- Op de wegen met de meeste snelheidsovertredingen een flitspaal een passende en effectieve oplossing kan zijn

Draagt het college op:
- Voor de gevaarlijkste wegen een flitspaal bij het OM aan te vragen
- Bewoners te betrekken bij het bepalen van de wegen waar een flitspaal het hardst nodig is
- De raad zo spoedig mogelijk te informeren over de uitkomst van deze aanvragen

en gaat over tot de orde van de dag

Giovanni Visser - PvdA
René Kraaijenbrink - Arnhem Centraal

INGETROKKEN

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA Leendert Combée - VVD Daniël Becker - ChristenUnie Eric Greving - PvdA Mark Coenders - GroenLinks
Titel motie	Complimenten Ambtelijke Organisatie
Nummer Zaaknummer	**21M179**

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

We weten dat,

- De corona crisis een enorme impact heeft gehad om de samenleving in het algemeen, maar zeker ook op de ambtelijke organisatie;

  de gemeenteraad sinds maart 2020, meer heeft gevraagd van haar ambtelijke organisatie;

  zij zich veelal niet uitspreekt over hoe tevreden zij is met de ondersteuning die zij krijgt vanuit deze organisatie

We vinden dat:

- complimenten, juist na het afgelopen jaar met alle moeilijke omstandigheden, op hun plaats zijn.

Hiermee verzoeken wij het college,

- De complimenten en dank van de raad over te brengen, aan de volledige ambtelijke organisatie, voor de inzet en betrokkenheid van het afgelopen jaar.

en gaat over tot de orde van de dag

Klaartje van Dillen - CDA
Leendert Combée - VVD
Daniël Becker - ChristenUnie
Eric Greving - PvdA
Mark Coenders - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor 34

Tegen 2

Motie vreemd aan de agenda "Complimenten Ambtelijke Organisatie" (21M179)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeente Arnhem,
College van B&W,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 21 juli 2021.

Betreft motienummer: 21M115 Flitspalen waar dat nodig

Geacht college en raadsleden,

Indien er genoeg tijd is zult u motie 21M115 vanavond behandelen met de titel “Flitspalen waar nodig”. Als bewonersgroep Arnhems Hart willen wij graag daar een schriftelijke inbreng op geven. Wel merken we op dat we namens veel inwoners aan de rondweg spreken, alsmede de inwoners waar men 30 km/u mag rijden binnen de rondweg, die de binnenstad rijk is. Inwoners spreken al over het knallende circuit van Arnhem, racebaan of knetterwegen.

De afgelopen maanden hebben we enorm veel gesprekken gevoerd met o.a. wethouder mobiliteit Roeland van der Zee, diverse ambtenaren die onder mobiliteit vallen maar ook met derden zoals NEFOM (Nederlandse Federatie Omgevingslawaai Motorvoertuigen), CVOM (Parket Centrale Verwerking Openbaar Ministerie), VVN (Veilig Verkeer Nederland) en diverse andere verkeerskundigen.

De gesprekken vloeiden voort door de vele klachten die we al jaren ontvingen omdat inwoners steeds meer overlast ondervinden van (knallende) racende voertuigen. Een overlast die mede versterkt is door de coronamaatregelen en doordat velen zich gingen vervelen en hierdoor de weg opgingen.

Als we landelijk kijken en onze bevindingen bespreken met het NEFOM dan staat Arnhem niet alleen in de vele klachten. Zoals andere gemeenten al diverse maatregelen hebben genomen kan ook Arnhem daarin optreden. Echter merkten wij vanaf de start in de diverse gesprekken dat deze in Arnhem wel zeer moeilijk zijn. Men verwees gelijk naar de landelijke politiek en de politie. De politie waar de gemeente niet de baas over is gaf eigenlijk de wethouder al direct mee.

Vreemd want het is wel de politie waar o.a. diverse gemeente afdelingen alsmede ook het college goede gesprekken mee heeft en ook met vele (o.a. Hyena Spijkerkwartier/afsluiten onderkade) acties optrekt. Gelukkig zijn onze contacten met de politie ook goed en werd er toegezegd dat men bezig was met een aantal grote controles. De uitslagen van de controles zal u nog wel weten.

Globaal werd er op tracé Weerdjesstraat snelheden gemeten van 100 km/u waar men eigenlijk maar 50 km/u mag. Deze snelheden worden al gehaald sinds de herinrichting van het tracé en verdwijnen van de flitspaal t.h.v. De Platanen.

Op de singels werd/wordt er op diverse tijden en dagen gelaserd en waren/zijn er overschrijdingen van 30 km/u en veel meer gemeten. Ga eens op een mooie zonnige middag langs de rondweg aka racebaan staan en verwonder je over de snelheden en knallende uitlaten.

Is de binnenstad wel berekend en geschikt voor deze asociale verkeershufters? Waarom een megapot aan geld voor een “Bereikbare binnenstad” maar nog geen €20,- voor een (Je mag maar 50 hier!) banner neer te hangen? Of €30.000 voor een veilig en toegankelijk oversteekplaats?

Wanneer we een schouw houden met VVN dan vallen deze twee mensen van de ene in de andere verbazing. Dan praten we alleen nog maar over het stuk binnen- en buitensingel van Musis sacrum tot aan Willemsplein. Wie een half uurtje om en rond Musis sacrum gaat kijken zal weten waar het over gaat. En hier is vorig jaar zoveel geld aan uitgegeven om het overzichtelijk en veilig te maken? Wij gaven dit reeds al eerder aan en het werd afgewimpeld maar VVN vraagt zich, terecht, af wie hier getekend heeft en besloot ermee akkoord te gaan. Wanneer we diverse gesprekspartners benaderen hierover dan is het een heel rood gebied als het gaat om de toegankelijkheid en (verkeers)veiligheid. Momenteel maakt VVN een rapportage met daarbij advies hoe sommige situaties beter aangepakt kunnen worden.

Naast veiligheid heeft het racen en de knallende uitlaten ook veel invloed op inwoners zelf. Ze gaan niet meer op balkon zitten en/of hebben ramen en deuren open bij heel mooi weer. Sommigen verkassen zelfs naar familie als RTL-weer tropische dagen aangeeft. En het is niet alleen tijdens de dag uren, nee het gaat geregeld ook enorm los in de nachtelijke uren. Van een welterusten is dan bij velen geen sprake, of ze moeten oordoppen of een slaappil in.

Naast een slecht woongenot zijn inwoners het al behoorlijk zat. Wie geld heeft gaat verhuizen maar ook dat is niet weggelegd voor Jan met de pet. Op de Jans Buitensingel zijn er al een aantal verhuisd en deze woonden er eigenlijk net een jaar.

Voor u ligt een motie zodat men voor gevaarlijke wegen in Arnhem in overleg met bewoners een flitspaal gaat aanvragen. Voor de rondweg aka racebaan zal dat eigenlijk al vier stuks moeten zijn. We hopen dat de gemeenteraad deze motie zal ondersteunen zodat de wethouder Mobiliteit ook de flitspalen gaat aanvragen. En elk kwartaal de gemeenteraad op de hoogte brengt van de gedane en afgewezen (met reden) aanvragen voor Arnhem.

Want er waren er diverse flitspalen aangevraagd indertijd, maar navraag bij het CVOM bleken die aanvragen nooit en te nimmer gedaan te zijn. Op 8 juli jl. is deze nogmaals bevestigd door het CVOM omdat eerder in Fixi stond dat er een flitspaal voor de Singel was aangevraagd.

Eigenlijk mist bij deze motie nog een motie als we eerlijk moeten zijn. Een motie waarin de wethouder opgedragen wordt om jaarlijks geld vrij te maken om in overleg met inwoners de verkeersveiligheid te vergroten en desgewenst wegen aan te passen. Daarbij altijd in overleg de verkeerssituaties met inwoners eerst goed te bespreken alvorens ze uit te voeren *(1)*. Dit laatste lijkt ons niet moeilijk aangezien de gemeente Arnhem het hoog opheeft met burgerparticipatie.

Rest ons respect en waardering uit te spreken voor Handhaving Arnhem, Politie Arnhem en Verkeersteam Oost-Nederland voor hun vele geduldige inzet en uren die zij hebben ingezet om veel overtreders aan te pakken.

Namens een gehele grote groep inwoners rekenen wij op uw steun en wensen jullie een hele wijze en goede vergadering toe.

Met vriendelijke groeten,

Voorzitter bewonersgroep Arnhems Hart,
Dhr. E.R. Wiessenberg,

(1) Bij herinrichtingen worden wegen aangepast en/of veranderd. Vaak wordt dit kenbaar gemaakt via een informatieavond en/of brief. De opgehaalde input en zorgen van inwoners worden echter nooit verwerkt zodat er een (wellicht) beter plan uit voort kan komen. Het zou goed zijn dat verkeersaanpassingen e/d ook door de gemeenteraad gecontroleerd gaan worden.

Ervaring bewoonster Jansbuitensingel (JBS)

Geacht college en geachte raadsleden,

Dit is een statement vanuit het wonen aan de JBS; dat de problematiek van te hard rijden, overlast van knalpijpen van auto's en motoren verder reikt dan alleen de JBS mag voor iedereen duidelijk zijn.

Sinds 8 januari 2020 woon ik met man en hond aan de JBS. In maart kwam de 1e lockdown vanwege corona. In april kwam de eerste mooie zondag: de hele dag knallende motoren en auto's met zeer hoge snelheden over de JBS. Aan het eind van de dag was ik in tranen: Dit Had De Makelaar Er Niet Bij Gezegd!!!!! Ik ging navraag doen in ons complex en kreeg o.a. deze antwoorden: we wonen aan een snelweg zonder vangrail en ik geloof dat ik de verkeerde keuze heb gemaakt door hier te komen wonen. Twee bewoners zijn al verhuisd, de 3e volgt. Ik wilde wat doen en ging op zoek naar de wethouder Verkeer, die was er niet, wel een wethouder van duurzame (!) mobiliteit. Nou ik verzeker u het racen op de weg voor onze deur heeft niets met duurzaamheid te maken, wel met luchtvervuiling, ergernis en psychische klachten. Namens 4 wooncomplexen aan de singel en 2 kantoren schreef ik een brief aan de heer vd. Zee. Als antwoord werd ik opgebeld door de heer vd.Veer; dit werd een lang gesprek en ervoer ik als positief. De problematiek was bekend, oplossingen niet eenvoudig. Er kwamen maatregelen: 50 km op de weg geschilderd, op gezette tijden een smileyapparaat en betere belijning. Politie was (is) op de hoogte en controleert en lasert als er tijd is. Uitspraak van een agent: het is hier heel erg. Er volgde later een gesprek met een delegatie van bewoners van de hele rondweg en de heer vd. Zee en vd. Veer in het stadhuis. Veel boosheid en frustratie kwam naar voren. Het duurt allemaal te lang en echte maatregelen blijven uit.

Mensen kunnen niet op hun balkon zitten omdat het geknetter niet te harden is. Het is een rondweg maar het is ook gewoon de binnenstad waar 50 km. de max. snelheid is. Voor de duidelijkheid: ik klaag niet over het drukke verkeer; ik klaag over de verkeershufters die letterlijk vrij baan hebben en racen van stoplicht naar stoplicht, met knallende uitlaten. De vraag waarom deze weg zo druk is laat ik nu even buiten beschouwing.

Inmiddels heb ik gesprekken gehad met de heer P. Ebbing (opvolger van de heer vd.Veer) samen met Erik Wiessenberg van Arnhems Hart en was ik aanwezig bij de schouw met vertegenwoordigers van VVN. Deze laatste vielen trouwens van de ene verbazing in de andere. Niet alleen over de onveiligheid op de JBS (oversteken) maar ook het J. v. Doornplein, hoek Apeldoornseweg, de Steenstraat en de bussen op de Jansbinnensingel. Onveiligheid was het sleutelwoord. We wachten nog op de bevindingen van VVN. Het mag een lastige materie zijn maar een gemeente moet zijn inwoners beschermen. Hier zijn drie problemen: milieuvervuiling, geluidsoverlast en onveiligheid bijeen gebracht.

De situatie overziend de afgelopen anderhalf jaar (en voor vele bewoners aan de JBS en verdere rondweg al veel langer) lijkt mij maar 1 oplossing mogelijk: degene die deze verkeersovertredingen begaan treffen in hun portemonnee, dus: plaatsen van flitspalen.
Het afgeven van woonvergunningen en de transitie van kantoren naar woningen en appartementen (ruim 120 in totaal) schept verplichtingen naar de bewoners van deze woningen. Een gemeente die niet kan handhaven doet haar werk niet goed. Het betreft hier een wet die stelselmatig overtreden wordt.

Geachte raadsleden: wij gaan niet verhuizen, maar gemeente Arnhem doe je plicht en laat ons bewoners prettig leven aan deze mooie singel en geef ons de verwachting terug waarmee we hier zijn komen wonen, in deze stad en op deze plek.

Met vriendelijke groet,

mevr. L. v.d. Ham , juli 2021

Motie vreemd aan de orde van de dag

VERWORPEN

Herinvoering kraakwagen (21M35)

De raad, bijeen op 21 juli 202,
gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat,

als gevolg van diftar mensen vervreemd zijn geraakt van het afvalbeleid,

dit met name maar niet uitsluitend in de volkswijken heeft geleid tot een enorme toename van afvaldump en het dumpen van grof vuil,

overwegende dat,

de afschaffing van diftar een kans is om te komen tot een positieve gedragsverandering van mensen die dergelijke gedragen vertoonden,

het van groot belang is dat een schone buurt het nieuwe normaal

wordt, draagt het college op;

met niet aflatende inzet de meest vervuilde wijken zo schoon mogelijk probeert te krijgen en daarbij geen middel onbenut laat, waaronder de inzet van de kraakwagen

en gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

Zaaknummer:

Voor 6

Tegen 30

Motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie vreemd aan de orde van de dag

AANGENOMEN

Ondersteun Arnhemse Sekswerkers (21M38)

De raad, bijeen op 21 juli 2021,
gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat

- De tippelzone in Arnhem is gesloten en sekswerkers, in tegenstelling tot andere contactberoepen, door coronamaatregelen hun beroep niet kunnen uitoefenen
- De mensen die in Arnhem als sekswerkers werken nu geen inkomen hebben en tussen wal en schip vallen van inkomensregelingen
- Sekswerkers hierdoor in sommige gevallen noodgedwongen in de illegaliteit hun werk moeten doen[1]

overwegende dat

- Sekswerk legaal is in Nederland maar corona de ongelijke behandeling van deze beroepsgroep in vergelijking met andere werkenden blootlegt
- Er geen reden is om hen niet te compenseren als zij door coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen en daardoor geen inkomen hebben
- De vermogens- en partnertoets, die niet gelden voor bijvoorbeeld zzp'ers die en TOZO aanvraagt, belemmerend werkt in het aanvragen van een bijstandsuitkering
- Tot op heden slechts 3 Arnhemse sekswerkers een aanvraag hebben gedaan voor inkomensondersteuning in de vorm van een uitkering Participatiewet
- De gemeente niet rechtstreeks contact heeft opgenomen met de sekswerkers
- De gemeente ervoor kan kiezen, net als in Utrecht, om sekswerkers actief financieel te ondersteunen zolang zij door coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen[2]

[1]https://www.verwey-jonker.nl/artikel/sekswerker-wordt-de-illegaliteit-in-gedreven/

[2]https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/2058910/gemeente-utrecht-schiet-sekswerkers-financieel-te-hulp.html

Roept het college op om

te zorgen dat er, met terugwerkende kracht, inkomensondersteuning komt voor sekswerkers in Arnhem die door de coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen en Arnhemse sekswerkers hier actief over te informeren

En gaat over tot de orde van de dag.

Sarah Dobbe (SP)
Susan van Ommen - D66
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

Zaaknummer:

Voor 24

Tegen 12

Motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie vreemd aan de orde van de dag VERWORPEN

500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan (21M41)

De raad, bijeen op 21 juli 2021,

gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat,

de gemeente Amsterdam een mogelijkheid heeft gevonden om binnen de participatiewet mensen toe te staan 500 euro per maand bij te verdienen naast hun bijstand,

overwegende dat,

het goed is als mensen mogen bijverdienen naast hun bijstand; zodat mensen werkzaam kunnen zijn zonder dat dit direct leidt tot een korting op de uitkering en mensen zich minder zorgen hoeven maken of zij financieel het hoofd boven water kunnen houden;

van mening dat,

de gemeente Arnhem dezelfde mogelijkheid moet benutten die door de gemeente Amsterdam gevonden is;

draagt het college op,

inwoners van Arnhem toe te staan 500 euro per maand bij te verdienen met volledig behoud van bijstand

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink (SP), Eliëns (Partij v.d. Dieren), Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij), Aydemir (DENK Verenigd Arnhem)

Zaaknummer:

Voor 7

Tegen 29

Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Motie vreemd
Motie van	Vincent Bouma, PvdA Nathalie Nede, CU Susan van Ommen, D66 Klaartje van Dillen, CDA Tülay Gemici, GroenLinks Lea Manders, Arnhem Centraal Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij
Titel van de motie	Kinderburgemeester
Nummer Zaaknummer	**21M54g**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van ??? een besluit te nemen over Motie vreemd Kinderburgemeester.

De aanleiding is dat de indiende partijen het belangrijk vinden dat inwoners, en met name kinderen een belangrijkere rol krijgen in het politieke proces.

We weten dat

- Er al meer dan 30 Nederlandse gemeenten een kinderburgemeester hebben
- Een kinderburgemeester een brug kan vormen tussen de kinderen in Arnhem en de politiek
- Corona ook kinderen hard raakt
- De betrokkenheid bij de lokale democratie bij kinderen hierdoor verhoogd wordt
- Er een verdrag van kinderrechten is

We vinden dat

- Arnhem ook een kinderburgemeester verdiend
- Door Arnhemse kinderen bij de lokale democratie te betrekken, de kans groeit dat zij als volwassenen zich meer verbonden voelen bij de lokale democratie
- Een kinderburgemeester de politiek kan helpen bij het vinden van oplossingen
- Burgerparticipatie een belangrijke rol moet hebben in het besluitvormende proces
- Kinderen hier ook een rol in moeten hebben
- Er meer invulling gegeven moet worden aan het verdrag in zake van de rechten van het kind
- De Kinderburgemeester mede vormgeeft aan hoe kinderen (beter) bij beleid betrokken kunnen worden

- Alle Arnhemse scholen kandidaten aan kunnen dragen waaruit de kinderburgemeester gekozen wordt

Daarom roept de gemeenteraad het college op

- Om uiterlijk voor april 2022 met een voorstel te komen zodat aan het begin van het schooljaar 22-23 voor het eerst een kinderburgemeester gekozen kan worden.
- Hierin bijzondere aandacht te hebben voor het volgende:
    - Dat de kinderburgemeester niet alleen een ceremoniële invulling krijgt, maar dat inhoudelijke onderwerpen voor kinderen leidend zijn;
    - Dat daarom zoveel mogelijk (ook) aansluiting wordt gezocht bij relevante beleidsvelden, in het bijzonder onderwijs en jeugd;
    - En dat daarnaast oog is voor een goede samenwerking met de Arnhemse scholen bij het proces om tot een gekozen kinderburgemeester te komen.

Vincent Bouma, PvdA
Nathalie Nede, CU
Susan van Ommen, D66
Klaartje van Dillen, CDA
Tülay Gemici, GroenLinks
Lea Manders, Arnhem Centraal
Nico Wiggers, Arnhemse Ouderen Partij

AANGENOMEN

Voor 34

Tegen 2

Motie vreemd aan de agenda "Kinderburgemeester" (21M54g)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Motie vreemd aan de orde van de dag

AANGENOMEN

Laat Arnhemse gedupeerde gezinnen niet nog verder de dupe worden door de Belastingdienst (21M60)

De raad, bijeen op 21 juli 2021
gehoord de beraadslagingen,

Constaterende dat:
-Gedupeerde Arnhemse ouders van het toeslagenschandaal nog steeds in de verdrukking zitten, en dat elke dag dat dit voortduurt ongekend onrecht betekent voor deze ouders en hun kinderen,
-Bijna de helft van de aangemelde ouders de beloofde compensatie niet krijgt, dat dit vanaf 1 mei betekent dat er weer schuldeisers op de stoep staan, en een snelle oplossing nu dus heel hard nodig is[1],
-De compensatie van gedupeerden in de toeslagenaffaire volledig vast is gelopen te lopen en de zogeheten Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen in crisis verkeerd[2],

Overwegende dat:
-De gemeente Rotterdam de schulden van de ouders die slachtoffer zijn geworden van het toeslagenschandaal gaat overnemen, omdat het te lang duurt voordat de afspraken tussen het Rijk en de schuldeisers rond zijn,
-Dit ook voor de gedupeerde ouders in Arnhem mogelijk en wenselijk is[3], zodat zij verder kunnen met hun leven,

Draagt het college op om:
De schulden van de ouders die slachtoffer zijn geworden van het toeslagenschandaal over te nemen

en gaat over tot de orde van de dag.

Dobbe, Elfrink, Cetintas - SP
Hanse Eliëns - Partij voor de Dieren

Zaaknummer:

[1] Geen 30.000 euro voor bijna helft gedupeerden in toeslagenaffaire | Trouw
[2] Compensatie voor ouders in toeslagenaffaire loopt volledig vast: crisis bij de Belastingdienst | Trouw
[3] https://www.omroepgelderland.nl/nieuws/6893129/Slachtoffer-toeslagenaffaire-wacht-nog-steeds-op-30-000-euro

Voor 20

Tegen 16

Motie vreemd aan de agenda "Laat Arnhemse gedupeerde gezinnen niet nog verder de dupe worden door de Belastingdienst" (21M60)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem VERWORPEN

Motie vreemd aan de orde van de dag

Werken moet lonen – óók voor de zwervuilruimers van de Brug (21M82)

De Raad, bijeen op 21 juli 2021
gehoord de beraadslaging,

constaterende dat,

het regelmatig gebeurt dat mensen die afhankelijk zijn van een uitkering verplicht worden te werken zonder dat zij loon ontvangen;
het ruimen van zwerfvuil waaronder het verwijderen van grofvuil uit sloten, het opruimen van gedumpte poepluiers, etc. cruciaal werk is voor de Arnhemse samenleving en dit nu wordt uitgevoerd door bijstandsgerechtigden zonder dat zij daarvoor een passende beloning krijgen;

overwegende dat,
de Inspectie SZW concludeert dat gemeenten in hun beleid meer aandacht zouden moeten besteden aan het voorkomen van verdringing, (1);

spreekt uit dat,
werk moet lonen; en verdringing van betaald werk door bijstandsgerechtigden en stagiaires onwenselijk is,

draagt het college op,
middels opdrachtverlening en concessieverlening dan wel anderszins te verzekeren dat betaald werk niet wordt verdrongen door uitkeringsgerechtigden en stagiaires en dat mensen niet worden verplicht te werken met behoud van uitkering en daarmee ook de zwerfvuilruimers van de Brug te belonen voor hun werk tegen tenminste het minimumloon

en gaat over tot de orde van de dag
Gerrie Elfrink, Sarah Dobbe, Abdurrahman Çetintas (allen SP)
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

(l) "Gemeentelijke aandacht voor verdringing bijstandsgerechtigden" Rapport - Inspectie SZW - 2015

Voor 7

Tegen 29

Motie vreemd aan de agenda "Werken moet lonen - óók voor de zwervuilruimers van de Brug" (21M82)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die zijn voorbereid in de raadskamer
Motie van	Rebin Maref - VVD Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Lea Manders - Arnhem Centraal Klaartje van Dillen - CDA Maarten Venhoek - D66
Titel van de motie vreemd	Iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen 2
Nummer Zaaknummer	**21M106**

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,.

We weten dat:

- Iedere Arnhemmer 6x per jaar zijn/haar grofvuil mag aanbieden;
- Er Arnhemmers zijn die geen particuliere auto maar alleen een bedrijfsauto of leaseauto hebben;
- Zij vanaf 1 juli 2020 huiswaarts worden gestuurd met grofvuil als zij een logo op hun auto hebben, terwijl zij hiervoor wel afvalstofheffing betalen;
- Bij de toegangspoort bij de normale personenauto's het afval wordt beoordeeld;
- Niet iedereen een auto heeft;
- Mensen bedrijfsafval ook gewoon weg kunnen brengen met een auto zonder logo, bijvoorbeeld met de auto van de buren;
- Aan de poort gecontroleerd wordt wat en hoe veel men komt brengen;
- Het sinds kort voor auto's met logo alleen door het invullen van een online formulier mogelijk is om grofvuil weg te brengen;
- Een ruime meerderheid van de raad op 11 november voor dezelfde motie heeft gestemd zodat het probleem opgelost zou worden;
- De motie anders (bureaucratischer) is uitgevoerd dan hoe het in de motie is verwoord.

We vinden dat:

- Het vreemd is dat zzp'ers en anderen die in busjes of leaseauto's rijden met logo, geweerd worden van het afvalbrengstation, ook al staat er nog saldo op hun pas;
- Het onnodige bureaucratie is om elke keer als bedrijf een online papiertje aan te moeten vragen als men wil storten terwijl je gewoon je afvalpas gebruikt net als iedereen;
- Het nooit te voorkomen is dat er enig misbruik wordt gemaakt, welke regeling je ook instelt en dat bureaucratische maatregelen dit niet verhelpen.

Roept het college op:
Het voor mensen met een auto met logo of bedrijfsauto uiterlijk met ingang van maandag 30 augustus weer mogelijk te maken jaarlijks 6 keer hun particuliere grofvuil weg te brengen.

Rebin Maref - VVD
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Lea Manders - Arnhem Centraal
Klaartje van Dillen - CDA
Maarten Venhoek - D66

AANGENOMEN

Voor	**36**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda "iedereen moet gewoon grofvuil weg kunnen brengen 2" (21M106)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**36**

Motie vreemd aan de orde van de dag AANGENOMEN

Waardering voor schoonmakers en cateringmedewerkers (21M87)

De raad, bijeen op 21 juli 2021,

gehoord de beraadslagingen,

Constaterende dat
- De gemeente Arnhem op het stadhuis de schoonmaak en catering, via De Connectie, heeft uitbesteed aan Asito, Vitam en Scalabor,
- Dit vaste werkzaamheden betreft voor de gemeente Arnhem,
- De arbeidsvoorwaarden in de cao schoonmaak, catering, horeca en sociale werkvoorziening slechter zijn dan de cao gemeenten,

Overwegende dat
- Het onwenselijk is om onderscheid in arbeidsvoorwaarden te maken tussen medewerkers die samen werk doen voor de gemeente,
- Aanbestedingen leiden tot een race naar beneden, waarbij werkgevers mee moeten voor de laagste prijs, en ten koste gaat van arbeidsvoorwaarden,
- De gemeente zou moeten staan voor betrokkenheid en duurzaamheid voor de mensen die werken voor de gemeente,

Roept het college op
Met een voorstel te komen om de schoonmakers en catering medewerkers die dat willen, en die nu werkzaam zijn voor de gemeente, in dienst te nemen van de gemeente, in plaats van uit te besteden aan commerciële bedrijven met slechtere arbeidsvoorwaarden

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe (SP), de Vries (PvdA), de Groot (Partij voor de Dieren), Marie José Navis (GroenLinks)

Zaaknummer:

Voor 24

Tegen 12

Motie vreemd aan de agenda "Waardering voor schoonmakers en cateringmedewerkers" (21M87)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Aydemir		
Usta		

D66	0	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36